DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

SEYYİD ALİZÂDE

شَرِيعَةُ الإِسْلَامِ

TAM ŞİRÂTÜ'L-İSLÂM

Düzenleyen:bilgin.DK
2018-07-14

SEBAT NEŞRİYAT

Sürekli Güncellenen Arşiv: http://kitaplar.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eser ile Musannifi ve Şârihi Hakkında...

Bu elinizdeki «Şir'atü'l-İslâm Şerhi», İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sânî Ahmed Fârûkı Serhendî'nin (kuddise sırruhul azîz) «Mektûbât» isimli eşsiz kitâbında medh buyurduğu, îmân, akaid, amel, ahlâk ve İslâm dîninde aile, komşu, akraba ve cem'iyyetle ilgili örf ve âdet bilgilerinin sağlam kaynağı, dînimizin temel kitablarındandır. Şerhi ise, en kıymetli yüzotuz küsur kitabdan istifâde ederek hazırlanmış, pek güzel bir eserdir. İstifâde edilen kitabların isimleri, şerh edilen mevzûların sonunda geçtiği gibi, kitâbın 23. sahifesinde «Birkaç Söz» başlığı altında da bir arada bildirilmektedir.

Bir müslüman için çok zarûrî olan bu bilgilerle amel edilirse, insan olgunlaşır. Kul olmanın zevkini tadar. İmân ve ibâdeti kulluğun borcu, vazifesi, hattâ hikmetinin îcâbı bilir. Kalben, rûhen olgunlaşır. Hayata bakışı, davranışları değişir. Nefis ve şeytanın zararlarını, aldatma ve hile yollarını sezer. Kendini İslâm dairesinin içinde bulur.

Bu kıymetli kitab ve şerhleri hakkında, Kâtib Çelebi «Keşfü'z-Zünûn»'un 1044. sahifesinde şöyle diyor:

ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM: İmâm, vâiz, Rüknü'l-İslâm Muhammed bin Ebûbekr'in eseridir. Müellif **«İmâmzâde»** diye tanınmıştır. Hanefî mezhebi âlimlerindendir. Hicrî 573 (milâdî 1177) yılında vefât etmiştir. Çok fâideli, pek nefis bir kitabdır. Bir cilddir. Altmışbir fasıl üzere tertîb etmiştir.

Bunu, **Molla Ya'kub bin Seyyid Ali** çok güzel, pek fâideli bir şekilde şerh etmiştir. (Şârih) hicrî 931'de (milâdî 1524) vefât etmiştir. Bu şerhin ismini, **«Mefâtihu'l-Cinân ve Mesâbihu'l-Cenân»** (yâni Cennetlerin Anahtarları, Gönüllerin Kandilleri) koymuştur.

Şerh edenlerden biri de, **«Kurd Efendi»** diye tanınan **Şeyh Muhammed bin Ömer'dir.** Şerhin ismini **«Mürşidü'l-Enâm İlâ Dâri's-Selâm Fî Şir'ati'l-İslâm»** vermiştir. İki cilddir.»

Osmanlı Müellifleri kitâbının I. cild, 464. sahifesinde şöyle diyor:

— **Ya'kub Efendi (Seyyid Alizâde),** âlimler arasında meşhûr ve makbûl bir eser olan **Şir'atü'l-İslâm'ın** fazîletli şârihidir. **Gülistan'ı** da Arapça olarak şerh etmiştir. Diğer eserleri şunlardır: **Seyyid Şerîf'in Şerh-i Feraiz'ına Hâşiye, Ecvibe Alâ Şerh-i Miftâh li Kara Seyyidi, Hâşiye-i Şerh-i Dîbâce fi İlmi'n-Nahv, Hâşiye Alâ Şerh-i Metâli'l-Envâr. İmâm Yâfi'i'nin «Mir'atü'l-Cinân ve İbâretü'l-Yekzân»** isimli büyük tarihini de kısaltmıştır. Hacc-ı şerîfi îfâdan dönüşü sırasında hicrî 931'de (milâdî 1524) vefât etmiştir. Şir'a şerhi basılmıştır.

Dizgi - Baskı: OTAĞ MATBAASI, Tel.: 76 44 11
Haziran 1981/İSTANBUL.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

AŞÛRE GÜNÜNÜN ÂDÂBI ... 407
Aşûre gününe saygı gerekir ... 408
Cebrâîl, Mikâîl, İsrâfîl ve Arş ile Kürs o gün yaratılmıştır ... 409
O gün oruç tutmak sünnettir ... 410
O gün hasımlarının gönlünü alıp onları râzı eder ... 411
Aşûre günü sıla-i rahim yapar ... 412
O gün zikir meclislerinde hazır bulunur ... 412
O gün müslümanlardan en az on kişiye selâm verir ... 413
O gün insanlara sakalık yapar, yemek yedirir ... 413
O gün açlara yemek yedirir, çıplakları giyindirir ... 413
O gün müslümanların yolundan eziyet verecek şeyleri kaldırır ... 413

İSLÂMDA KURBAN ... 414
Hz. İsmail Aleyhisselâm'ın kıssası ... 415
Bayramın birinci günü namazdan sonra kurbanı keser ... 419
Koyun cinsinden koçu tercih eder ... 420
Semiz ve herkes tarafından beğenileni tercih eder ... 420
Kurbandan et verirken gönül hoşluğu ile, içtenlikle verir, infâk eder ... 420
Kurban kesme âdâbı ... 421

HELÂL RIZIK ... 425
Helâl ve hoş rızık taleb etmek, kimseden bir şey dilenmemek, iffet ve ismet içinde yaşamak ... 425
Helâl rızkın çeşitli yolları vardır ... 426
Kişinin yediği en helâl ve hoş şey, kendi emeğiyle kazandığıdır ... 426
Hz. Lokman'ın oğluna öğüdü ... 428
Ticarette doğruluktan ayrılmamalı ... 430
Ticaret bâbında tâcir cesur olmalıdır ... 430
Müslüman, satın alacağı şeyi kötülemez, satacağını da öğmez ... 431
Yemin ederek malını satmağa çalışmaz ... 432
Sattığı şeyin gizli ve görünen bütün ayıp ve kusurlarını izhâr ederek söyler 432
Alış-verişlerde hıyânet yoluna sapmaz ... 433
Sattığı malın ayıp ve kusurlarını örterek hile yapmaz ... 433
İki kişi alışveriş yaparken gelip müşteri kızıştırmaz ... 433
Alım-satımda kolaylık gösterir ... 434
Parası varken ödemeyi uzatmaz ... 436
Borçluya mühlet verir, güç durumdayken onu zorlamaz ... 436
İşçinin ücretini alnının teri kurumadan öder ... 436
Alış-verişde fazla mücadele ve münakaşa etmez ... 437
İhtiyaç anında, başkasından ödünç istediği zaman, ödemek niyyeti ile ister ... 438
Ticaret yaparken faizden son derece sakınır ... 439
Faiz yemez; hakkında şâhidlik de yapmaz ... 440
Zalim, hırsız ve hâinden bile bile bir şey satın almaz ... 441
Zinâ karşılığında alınan ücret ... 442
Kâhinin aldığı ücret ... 442
Köpek parası, dişi hayvanın üzerine çekilen boğa ücreti ... 443
İltimas karşılığında alınan hediye ... 443
Henüz erginlik çağına ermeyen çocuğun kazancı ... 444
İhtikâr ... 445
Şehirlileri mahrum ederek, sırf fazla fiatle satmak ve kâr sağlamağa dair ... 446

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çarşıya girerken oranın fitne ve kötülüklerinden Allah'a sığınır ... 447
Ekin ekerken ve ağaç dikerken umumî menfaati gözetmelidir ... 448

YEME VE İÇMENİN ÂDÂB VE USÛLÜ ... 457

Yenen şey helâl ve hoş olmalıdır ... 457
Helâl lokmayı kim ister? ... 459
Sofrada bakliyat, yeşillik, sebze bulundurur ... 463
Kötü kimselerle yemez-içmez, içki içilen sofraya oturmaz ... 467
Yemekten önce ve sonra elleri yıkamalıdır ... 470
Yemek yerken Besmele çekmeye dair ... 471
Ekmeğe son derece saygı göstermelidir ... 475
Yemeği koklamaz, başkalarını tiksindirecek işleri yapmaz ... 477
Yemek yemekle sağlıklı ve güçlü olmağı kasteder ... 479
Dâvete gittiğinde gösterilen yere oturur ... 480
Sofrada arkadaşının kendisinden daha çok yemesini ister ... 481
Yemek için kimseyi ısrarla dâvet etmez ... 484
Sofradaki misafirler kalkmadan kendisi kalkmaz ... 486
Birinci lokmayı yutmadan ikinci lokmaya başlamaz ... 487
Yolda, ayakta ve yürüyerek yemez ... 488
Tıkabasa yemek her çeşit hastalığın anasıdır ... 490
Yemekten sonra dişlerini fırçalar ... 496
Yemekten sonra ellerini yıkar, ev sahibine bereket, rahmet ve mağfiret diler 498
Midesindeki yemekleri namaz ve zikirle hazmettirir, yemekten sonra hemen yatıp uyumaz ... 500

BAZI YEMEKLERİN, MEYVE VE İÇECEKLERİN FAZİLETİ ... 501

Mercimek çorbası ... 501
Et ... 502
Sütlü yemek ... 504
Sirke ... 504
Hurma ... 505
Üzüm ... 505
Bal ... 507
Pilâv ... 508
Bakla ... 509
Çörek otu ... 509
Kuru üzüm ... 511
Ayva ... 512
Nar ... 513
İncir ve zeytin ... 513
Karpuz ... 514
Hıyar (salatalık) ... 516
Patlıcan ... 516
Kereviz ... 519
Kabak ... 519
Mantar ... 520
Soğan ... 521
Turp ... 522
Yumurta ... 523

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SU İÇME ÂDÂBI VE ONUNLA İLGİLİ KONULAR ... 524
Gece yatarken kapıların kapatılıp lâmbaların söndürülmesi ... 526
Ayakta su içmeye dair ... 528
Aç karnına su içmemeye dair ... 529
Suyu bir def'ada tek nefesle içmemeye dâir ... 530

ELBİSE GİYMENİN ÂDÂBI ... 533
Sarık giymek bir ilim ve vakar alâmetidir ... 534
İnce veya kalın ipek elbise giymemeli ... 539
Kirlenen elbiseleri yıkayıp temizlemeye dair ... 539
Giyinmekten kasıt ne olması gerekir? ... 542
Yüzük takmak üzerine.. ... 550
Misk (güzel koku) ile kokulanmaya dair ... 552
Saçları gün aşırı taramaya dair ... 554
Zülüfleri taramaya ve traş olmaya dair ... 558
Çeşitli vücut temizliklerine dair ... 560
Sakal traşı ... 562
Tırnakları kesmeye dair ... 563
Sünnet olmak ... 566
Hamama gitmeye dair ... 568
Kadınların hamama gitmeleri mes'elesi ... 572

MESKEN VE BİNA EDİNMENİN SÜNNET VE ÂDÂBI ... 575
Binâyı içinde ibâdet etmek ve sıcak ile soğuktan korunmak maksadıyla yapar, ev yaparken çok para harcamaz, harâm para harcamaz ... 575
Evini nakşetmez, avlusunu temiz tutar, eve girip çıkarken Besmele çeker ... 577

YÜRÜME ÂDÂBI ... 581
Evden çıkarken ne demelidir? ... 581
Selâmlaşmaya dair ... 586

KONUŞMA ÂDÂBI ... 591
Mü'minin en güzel hasleti sükûttur ... 591
Fuzuli konuşmalardan (mâlâya'niden) kaçınmak ... 592
Alçak sesle, tane tane konuşmaya dair ... 596
Doğru konuşmaya, doğrulukten ayrılmamaya dair ... 599
Ta'rîz ve kinâyeli konuşmak ... 604
Konuşurken muârâza ve mücâdeleden kaçınmak ... 609
Hiciv ve gıybet hakkında ... 610
Gıybetin zinâdan daha kötü olduğuna dair ... 612
Gıybetin sevabları yok edeceğine dair ... 614
Gıybet edenin dinlenmeyeceğine dair ... 615
Gıybetin keffâreti ... 618
Nemîme'ye (lâf taşımaya dair) ... 620
Çirkin söz söylemek ve sövmek ... 623
Lânet ve lânet etmek hakkında ... 625
Küfür ve fısk ile itham etmek hakkında ... 629
Yemin etmemeye ve gerçek yeminin nasıl yapılacağına dair ... 630
Yüzüne karşı kimseyi övmemeye dair ... 639
Fâsık kimseyi öğmemeye dair ... 640
Çok şaka yapmamaya dair ... 641

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Konuşanı iyice dinlemeye, sözünü kesmemeye dair ... 649
Sır saklamaya ve çok gülmemeye dair ... 651

UYKU VE ÂDÂBI ... 658
Abdestli yatmak, Allah'ın zikriyle uykuya dalmak ... 658
Az da olsa her gece Kur'ân okumalı ... 660
Rü'yâsında Hz. Peygamber'i görmek isteyen çokça salât ü selâm getirmelidir 663
Yatsıdan sonra dünya işleri hakkında konuşmamak ... 665
Evde yalnız yatmamaya dair ... 667
Uyanınca Allah'ı zikirden sonra hemen namaz kılmak ... 669
Gündüz uyumaya ve gece teheccüde kalkmaya dair ... 671
Görülen rü'yâyı bir âlime anlatmaya dair ... 673
Çeşitli rü'yâ tâbirleri ... 676
Meşhur muabbir İbni Sîrîn hakkında ... 689

YOLCULUK ÂDÂBI ... 690
Yolculuğun sünnet ve âdâbı ... 692
Yola erken çıkmaya ve yolcuyu uğurlamaya dair ... 693
Yolculuğa çıkarken sâlih, kendisine güvenilir bir arkadaş aramak ... 701
Toplu yolculukta bir başkan seçmeye dair ... 702
Namazı vaktinde kılmaya, te'hîr etmemeye dair ... 705
Yolun ortasında konaklanmayacağına dair ... 707
Para için çok uzaklara gitmemeye dair ... 709
Fitne ve azâb bulunan yere gitmemeye dair ... 711
Yolculuktan dönünce gözetilecek hususlar ... 714

ADÂBI MUÂŞERET ... 716
İnzivâya çekilmenin sağladığı güzel hasletler ... 718
Herkese ihsân ve ikrâmda bulunmak, insanların zahmetine katlanmak, işlerini ve ihtiyaçlarını görmek ... 720
Ara bulmak, dargınları barıştırmak ... 721
Kendisine kötülük yapana iyilik yapar, kendisinden ilgisini keseni ziyaret eder 724
Müslüman, kimseye hased etmez ... 726
Verdiği sözü yerine getirir, kimsenin ayıbını araştırmaz ... 729
İnsanların yaptıklarını yumuşak karşılar ... 734
Öfkelendiği zaman abdest alır, öfkesini tutar ... 737
Mütevazi olana mütevazi, kibirli olana kibirli davranır ... 740
Mütevazi kimsenin nitelikleri ... 743
Kimsenin önünden yürümez, büyüklere saygı gösterir ... 745
Yetimi barındırır, yoksula merhamet eder ... 748
Hastaların ziyareti, cenazede hazır bulunmak ... 750
Doğru yoldan ayrılan zâlime yaklaşılmaz ... 752

KARDEŞLİK VE DOSTLUK KURMA ÂDÂBI ... 753
Sevdiğini Allah için sevmek, yerdiğini Allah için yermek ... 753
Sevgi ve nefrette mütedil olmak, aşırı gitmemek ... 756
Kardeşinin sevincine ve üzüntüsüne ortak olur ... 759
Kardeş edindiği kimseye güler yüz, tatlı dil gösterir ... 760
Kardeşini ziyaret eder ... 781
Sevgiyi korumak, dostların sırrını ifşâ etmemek ... 785
Kötülükleri iyiliklerini geçinceye kadar kardeşine itab etmez ... 773

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

OTURMA ÂDÂBI ... 775
İzin almadan iki kişinin arasına oturup çöreklenmez ... 775
Halkanın ortasına ve meclisin başına geçip oturmaz ... 776
Meclislerin zikir ve mev'ıza meclisi olması ... 780
Müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durmaz ... 781

DİLEKTE BULUNMA ÂDÂBI ... 784
Hâcetleri yalnız Allah'a arzetmeye dair ... 785
Bâzı müstecâb (makbûl) duâlar ... 789
Önemli işlerde akıllı kimselerle istişâre etmek ... 795

MİSAFİR AĞIRLAMA ÂDÂBI ... 798
Misafirin elinden tutup güleryüz ve tatlı sözle, büyük bir sevinç izhâr ederek evine getirir ... 799
En güzel yemekleri en temiz tabaklarda ikram eder ... 800
İhlâslı, müttakî kimseleri misafir eder; fâsıkları dâvet etmez ... 801
Çıkış kapısına kadar onu uğurlar ... 808
Yaptığı iyiliği başına kakmaz, karşılığında ondan bir şey istemez ... 809

KOMŞU HAKKI ... 815

EVLİLİĞİN SÜNNET VE ÂDÂBI, FAZİLETLERİ VE HUKUKU ... 821
Evlenmenin hükmü ... 823
Evlenirken dindar kadını tercih etmek hakkında ... 824
Huyu kötü, kendi güzel olan kadın hakkında ... 826
Kadın evlenirken kimi tercih etmelidir? ... 828
Nişanlanmak ... 831
Mehirde sünnet olan ... 833
Başkasının istediği kıza talib olmaz ... 834
İki bayram arasında nikâh kıymak mes'elesi ... 835
Düğün yemeği hakkında ... 838
Zifaf gecesi ... 840
Cinsî münâsebetin âdâbı ... 841
Cinsî münâsebetten önce kadınla oynaşmak ... 843
Cinsî münâsebeti çabuk bitirmemek ... 843
Cimâ esnasında fazla konuşmaz, kadının fercine bakmaz ... 844
Meyveli ağacın altında cima' etmez, midesi boşken cima' eder ... 844
Kadın aybaşı iken ona kat'iyyen yanaşmaz ... 845
Çocuk veya hayvanın yanında kadınla çiftleşmez ... 846
Kadına arkadan temas etmez ... 847
Lûtînin hükmü ... 848
Cinsî münasebet esnasında üstünü örter ... 849
Cinsî münasebeti uzun zaman terk etmez ... 849
Kadınla, istemediği halde zorla temas kurulursa ... 850
Rahim nedir? ... 852
Doğan çocuk tertemiz, beyaz bir beze sarılır ... 853
Yedinci günü Akîka kurbanı kesilir ... 853
Çocuğa isim koymak hakkında ... 856
Çocuklarına merhamet ve lütufla muamele eder ... 864
Çocuklara terzilik ve dikiş gibi san'atların öğretilmesi ... 866
Çocuğun yaptığı yaramazlıklara üzülmez ... 867

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çocuğuna bedduâ etmez ... 867
Yetim çocuğun başını okşamak ... 870
Olen çocuğunu kendisi için bir farad addeder ... 871
Yetime bakmak ... 871
Erkek ile hanımı arasındaki âdâb-ı müâşeret ... 871
Erkeğin hanımı üzerindeki hakları ... 872
Kadının kocası üzerindeki hakları ... 877
Güzel kadın çirkin kocasının yanında durmaya katlanır ... 887
Yabancı kadınlara karşı takınılacak tavır ... 893

ANA-BABA HAKKI VE YERİNE GETİRME ÂDÂBI ... 898

AKRABA HAKKI ... 913

KÖLE VE HİZMETÇİ HAKKI ... 917
Kızdığında kölesini döğmez ... 918
İşçilerine ve hizmetçilerine karşı rıfk ve mülâyemet gösterir ... 919

DİĞER İNSANLARA KARŞI VAZİFELER ... 928
Kuşların ve diğer hayvanların hakları ... 935

EMR-İ Bİ'L-MA'RÛF VE NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER ... 941

KADILIK, EMİRLİK VE FETVÂ ... 946

CİHÂDIN USÛL VE ÂDÂBI ... 958

HASTALAR HAKKINDA ... 973
Nazar ... 997

HASTA ZİYARET ETME ÂDÂBI ... 1005
Hastanın inlemesi ... 1009

ÖLÜMÜ HATIRLAMAK ... 1010
Vasiyyetin şekli ... 1018
Ölümün şiddeti ... 1023
Cenazenin yıkanması ... 1035
Müslümanları daima hayır ile yâd etmek ... 1055

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TAKDİM

Yüce İslâm şeriatine sahib olmakla biz müslümanlar ne kadar övünsek azdır. Ancak hiç de memnun olmayarak belirtmeliyiz ki, bu hususa rağmen biz müslümanlar İslâm şeriatının en önemli hükümlerini dahi bilememekteyiz. Veya öğrenmemek hususunda direnmekteyiz.

İslâm şeriatı Cenâb-ı Allah'ın peygamberleri aracılığı ile gönderdiği mukaddes Kur'ân-ı Kerîm'inde belirttiği hükümlerin tümüdür. Buna göre ŞERİAT, İSLÂM'ın ortaya koyduğu İNANÇ, İBÂDET ve AHLÂK'tan ibaret bir sistemdir.

İslâm şeriatı sadece emirlerinin tatbik edilmesi, hüküm ve prensiplerinin uygulanması için gelmiştir. **«KİM İSLÂM ŞERİATININ EMİRLERİNE UYMAZSA, ONU İHMAL EDERSE, ALLAH'IN YOLUNDAN AYRILMIŞ SAYILIR.»**

İslâm şeriatı sadece emirlerinin tatbik edilmesi, hüküm ve prensiplerinin uygulanmasından ibaret bir kumandanlık sistemidir. Nasıl dinî emirler İslâmın bir parçası ise devlet idaresi de diğer parçasıdır. Hattâ en mühim esasıdır.

Allah'ın nizamı olan İSLÂM'ın gayesi dünya ve âhirette insanları mes'ud etmek olduğuna göre, onu birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabûl etmek mecburiyetindeyiz.

Bu sebebden İslâmı bütün hayatımızda tatbik etmek zorundayız.

«O halde, siz insanlardan korkmayın, benden korkun. Benim âyetlerimi az bir hasislik pahasına satmayın. Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse işte onlar *kâfirlerin tâ kendileridir!..*» *(Mâide sûresi, âyet: 44).*

Biz müslümanlar aslında taklid ettiğimiz Avrupa'nın taklide değer hiçbir kıymetli bulunmadığını meydana çıkaracak kadar sağlam kanunlara (şeriata) sahibiz. O halde hâlâ niçin dışarıdan kurtarıcı kanunlar aramaktayız?

Hâkimiyet kayıtsız şartsız Allah'ındır. Yâni yaratıkları arasında kendi kanunlarının uygulanmasını emrediyor. Çünkü bir makinanın en iyi tamircisi ve bakımcısı yine o makinanın yapıldığı fabrikadır. Bu vücutları Cenâb-ı Allah yaratmıştır. Onun bakımı, idaresi ve işletme kaideleri yine Allah'ın emirleri iledir.

Müslümanlar *kanunî hâkimiyeti yalnız Allah'ta görerek* bütün ihtiyaçlarını ve yaşayışlarını onun emir ve yasaklarına göre tanzim etmek mecburiyetindedirler.

Dinimizin tevhid inancı da işte Allah'ı her şeyde tek kudret tanımak olarak mânalandırılır.

Üzülerek belirtelim ki, bugün, Kelime-i Şehâdet getirilen İSLÂM ülkeleri - Allah'ın kanunları tatbik edilmediği için - birçok cemiyet hastalıklarına uğramaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Müslüman ülkelerde Emperyalizm ve Sosyalizm gelişmelerini böyle izah edebiliriz.

Bir insanın kendi eliyle yaptığı taştan, tahtadan ve demirden putlara tapması ne kadar gülünç ise, insanoğlunun kendini idare için kendi iradesinin ürünlerine müracaat etmesi de o kadar gülünçtür. İnsanlar ancak kendilerinden üstün bir yaratıcının düşüncesi eseri meydana gelen yasalarla idare edilebilirler.

Hâkimiyetin bizi ölümden sonra tekrar diriltecek, huzurunda mahkeme ederek ceza ve mükâfat verecek olan Allah'a ait olduğunu bilmeliyiz. Bu bilgi tevhidin esası, nûra çıkışın tek yoludur. Mektebde, fabrikada, işyerinde, camide, caddede, hulâsa her zaman ve her yerde Allah'ın emir ve yasaklarını ölçü alarak hâkimiyetin Allah'a ait olduğunu tasdik edelim. Kâinatımızdaki muhteşem tabiat düzeni gibi bir madde ve mâna düzenine, huzur ve saâdete ulaşmak istiyorsak, Allah'ın kanunlarını, zâtı gibi mukaddes tanıyalım.

İslâmdan uzaklaşmamız bizi frenk örf ve âdetlerine göre yaşamaktan tutun, onların kanunlarını benimsemek ve onların dili ile konuşmaya kadar getirdi.

Şu fena tabloya bakınız ki, dünya üzerindeki müslümanlar dün ecnebilere karşı giriştikleri i'lâ-i kelimetullah (yâni Yüce Allah'ın (C.C.) adını yayma) cihâdını bugün kendi yurtlarında, kendi idarecilerine karşı yapma durumunda kalmışlardır.

Yine kahredici bir manzara; dünya müslümanların, İSLÂM'ın özünden uzaklaştıkça (lâiklik) gibi batılıların kıskıvrak yakalama oyununa gelmektedirler. Ondan sonra bir müslüman devlet diğer bir Müslüman devleti gerici görüp bunun karşısında düşmanlarıyla dost olabilmektedir.

Bütün bu sakat görüşlerden yine İSLÂM'a sığınarak kurtulabiliriz.

İslâm her yuvanın nizamı. «O, Resûlünü hak dinle ve o dini her dine galib kılmak için gönderendir. İsterse kâfirler hoş görmesinler...» (Tevbe sûresi, âyet: 33)

«Yoksa onlar hâlâ cehâlet devrinin o kötü hükmünü mü arıyorlar?.. Şübhesiz ki kanaat sahibi topluluklar için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?..» (Mâide sûresi, âyet: 50)

«Sana indirilen Kur'ân'da senden öncekilere indirilmiş olan kitablara da îman ettiklerini boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı ki? Ona küfretmeleri emrolunduğu halde «Tâğut'la» hükmetmeyi isterler. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla saptırmak ister...» (Nisâ sûresi, âyet: 60)

«Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridir...» (Mâide sûresi, âyet: 45)

«Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar fâsıkların tâ kendileridir...» (Mâide sûresi, âyet: 47)

Bu kitab yüce İslâm Şeriatinin hayatımızın her devresinde, hattâ her nefes alıp vermemizde kendisine uymamız gereken kaideleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Yemek, içmek, uyumak, çalışmak, evlenmek, harbetmek, hulâsa her şey İslâm Şeriat ölçüleri içinde izah edilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın emirleri, Resûlüllah'ın sünneti, hadisi ve İslâm imamlarının güzel hareketleri rehber olarak tanıtılmaktadır.

Cenâb-ı Hak'dan, okuyanlara mûcibince davranmalarını dilerim.

Çalışmak bizden, hidâyet Allah'tan.

İbrahim Halil CAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

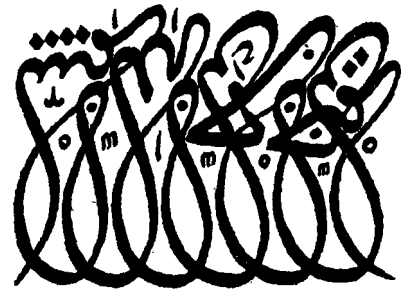

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ

İnsanlığın bunalım içinde kıvrandığı, müslümanların kendi dinî inanç ve emirlerinden giderek uzaklaşma istidadını gösterdiği, fırkalar ve hizblere bölünerek, habire birbirlerini suçladığı, «Hak birdir» prensibine aykırı hareket edip, gerek şahsî çıkar ve gerekse mevki hırsı uğruna gün kadar âşikâr olan gerçeklerden yüz çevirdiği bir devirde yaşıyoruz... İnsanlığın, bilhassa müslümanların nasıl kendilerini inkâr ettiklerine hayret dolu nazarlarla bakıp şaşıyoruz.

«İlle bizim dediğimiz olsun!» deyip, ondört asırdır bilinen ve uyulan hakikatlardan uzaklaşıp, İslâm'ın nurlu yolundan saparak, kurtarıcı sistemlerini görmemezlikten gelerek günbegün haddi aşıyoruz. Şeytan ve nefsin teklif ettiği hayatı taşıyoruz... Böylece millî bünyemizde gedik açmak isteyen, bizi bizden etmek arzusunda olan İslâm düşmanlarına geleceği düşünmeden yanaşıyoruz...

Hastalığı teşhis etmekte birleşiyoruz; fakat çare gösteren yok! Dinî ve ma'nevî konularda ihtisaslaşma da yok! Her meclisde, her mahallede müftiler türemiş, ahkâm kesiyorlar, henüz yeşermeğe yüz tutmuş filizleri yakıp kavurmak için bir kasırga misâli esiyorlar... Gerek dış ve gerekse iç mihraklar durmuyor, olanca güçleri ile manevî yapımızı çökertmek için yaralar açıyor, beyinleri yıkamak için zehirler saçıyor... Durumu kontrolleri altına alıp ihlâsla müdafaa etmek mevkiinde olan ehl-i ilim ve erbâb-ı fikir, sahayı onlara boş bırakmış, kaçıyor...

İşte yürekler acısı manzaramız bu!

Bunun yegâne çaresi yeniden İslâma dönmektir! Ulvî prensiplerine sımsıkı sarılmaktır!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Âyet ve hadîslerin ışığı altında bu ulvî prensipleri herkesin anlayabileceği bir dilde izah eden bir kitab elimize geçti. Son derece dikkat ve titizlik göstererek ve aslına sadık kalarak, âcizane, dilimize terceme ettik.

Şir'atü'l-Islâm (Islâm Yolu) adını taşıyor bu kitab! Büyük - Küçük; âlim - câhil; zengin - fakir, herkese ediyor hitab!

Tercemede bu kitabı seçmemizin sebebini açıklayalım:

Bu kitabın müellifi, önce İslâm'ın inanç temelinden başlayarak, fıkhî, ahlâkî ve içtimaî mes'elelere, derin bir vukûfiyetle temas etmiş, âyet ve hadîslerin ışığı altında son derece etkin bir üslûb ve akıllara durgunluk verecek bir ifade ile izah etmiş, müslümanların nasıl yaşayacaklarını, Allah'a, insanlara, hattâ hayvanlara karşı nasıl davranacaklarını herkesin anlayabileceği bir tarzda açıklamıştır.

Kitabın şârihi büyük bilgin Seyyid Âlizâde, mutemed ve mu'teber tefsîr, hadîs, fıkıh ve ahlâk kitablarına başvurarak, her mes'eleye uygun bilgiler toplamış ve 519 sahifelik muazzam bir eser vücuda getirmiştir. Allah ona ve kitabın musannifine rahmet etsin! Âmin!

Böyle bir eseri dilimize terceme etmeye bizleri muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-ü senâlar olsun.

Bütün müslüman kardeşlerimin bu değerli eserden gereği gibi faydalanmasını Cenâb-ı Zül-Celâl vel-Kemâl Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinden tazarru' ve niyâz ederim!..

Çalışmak bizden... Tevfik ve hidâyet Allah'tan...

Naim Erdoğan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

İslâm ni'metini kullarına ihsân edip, onu (mukaddes) bir yol ve sistem kılan, Kitab ile Sünneti de önlerini aydınlatacak bir kandil hâlinde dikip onları îmana ileten (Allah)'a hamd olsun ki, bu sayede onlar fevc fevc Allah'ın dinine girmişlerdir.

Salât-ü selâm; lisanından doğruluk pınarı fışkıran, ifadesinde hakikat nûru parıldayan Hz. Muhammed'e olsun ki, O, açtığı çığıra uyan, yolunu kendisine yol edinen, kendisine gönül verip muhabbetiyle yanıp tutuşan kimseleri sevmiştir.

Salât-ü selâm birer îman meş'alesi ve irfan güneşi olan âl ve ashâbına -kırlarda ve münbit yerlerde ot bitip yeşerdikçe- olsun...

Güçsüz kul ve pek günahkâr olduğu için ihsânı bol Rabbinin rahmetine muhtaç olan Seyyid Ali oğlu Ya'kub -Yüce Allah her ikisini de bağışlasın- der ki:

«İlim ve hikmet erbâbı şu husûsda söz ve fikir birliği yapmışlardır: İlim, niteliklerin en şereflisi, insanlara bahşedilen lûtufların en büyüğüdür. Özellikle şer'î ilimler ve dinî bilgiler. Çünkü bu (ilimler) dünyada ve âhirette de istenilenlerin en yararlısı, celâl ve kemâl bakımından en güzelidir. Zira kulların dünyada salâhı onunla düzenlenir. Âhirette de felâh ancak onunla elde edilir.»

Bu dinî kitablardan birisi de pek faydalı bir kitab ve son derece yumuşak ve müessir bir kitab (mahiyetini arzeden) «Şir'atü'l-İslâm» kitâbıdır.

Şiir :

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

O, son derece ince ve zarif nebevî ibare (ifade)lerle doludur. Onda Hz. Mustafa'ya (sallâllahü aleyhi ve sellem) ait işaretler de vardır. O, ruh ve kalbin istirahatini te'min eder. Gönüllere ferahlık bahşeder.»

Onun hakkında söylenen sözlerin en güzeli:

— Lâfzı inci gibi olan fâhir bir kitab... Satırları nûrla yazılmaya değer... Yüceliği, bütün yücelikleri aşmıştır... Yararı, değer bakımından uzun bir zaman gibi, büyüktür!

Onun güzelliklerini ifade etmekten dilim âcizdir... Bir ömür tüketsem bile, onu gereği gibi senâ edemem!

O, bir asır boyu elde edilen inci dizilerinde tek inci; zamanın seçilmişleri arasında göze çarpan bir ışıktır...

Onu öğrenip anlamakla kalb sapmaktan kurtulur... İçindeki ile amel etmekle susayan gönüller suya kanar.

Güzelliğini vasfeden kişi, zaman biter de yine içinde vasfedemediği husûslar kalır...

İçi pırıl pırıl (îmanla) yanıp tutuşan güzel kadınların elinde taşınmaya lâyık; hattâ fevkalâde güzel gelinlerin gözbebeklerinde taşınsa değer...

Ancak yaygın pervâneler, atılmış renkli yünler hâlinde olduğu için, lâfızlarındaki mâna düğümlerini çözmek, birer yöneltici değer taşıyan anlamlarını daha güzel açıklamak istedim...

Ne var ki yaradılıştan donuk olması sebebiyle kısa olan ayaklarım, düşüncede uzun zaman uykuda olan kalemimin aczi beni ileri atılmaktan alıkoyuyordu. Buna ilerde girişirim, diyordum.

Sonra işaretini (bile) farz-ı ayn telâkki ettiğim bir zât bunu bana emretti; hemen «başım ve gözüm üstüne» diyerek kabûl ettim.

Gereği gibi, ona lâyık bir şekilde işe başladım. Mu'teber hadîs ve tefsîr kitablarının sahifelerini bir bir açtım. Meşhur kitabların çeşitlerinden ona uygun olanları araştırdım.

Nihâyet sözünün kaynağını buldum. Gayesine uygun bir şekilde tahkik ve tedkik ettim. Hazinelerinden en seçilmiş ifadelerini bulup çıkardım. İşaret halindeki düğümleri çözdüm. İçindeki esrar perdesini aralayıverdim. İçinde gizlenmiş nûrlarını bir bir ayırıp ortaya serdim. Hikâyelerinin ana kaynaklarını tamamen aldım. Rivâyetlerinin vâdilerine daldım...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Her sözün önünde ve sonunda o kitabların isimlerini verdim; ki, okuyucusu ve eleştiricisinin güveni artsın... Ve bunu (Mefâtihu'l-Cinân ve Mesâbîhu'l-Cenân) diye adlandırdım.

Çünkü bu kitab, haber cennetlerinin anahtarlarını, seçkin insanların ruh kandillerini ihtiva etmekteydi... Ve gerçek sırları cem'eden, tarikat perdelerini aralayan nitelikte bir kitabdı... Ona baktığımızda, basiretlerimiz nûra gark olmuştu... Fehvâsında (ifadesinde) kulaklarımız âdeta raks eder olmuştu...

Onun çiçekli bahçeleri vardı... İnciyi andıran lâfızlarında öyle pınarlar vardı ki, aynel-yakîn onun bir menbaı idi... Harflerinin libâsı amma; ilm-i ilâhîden!..

Gece karanlığını andırıyordu, lâkin ilm-i ilâhîden fışkıran ziyâ, onu aydınlatıyordu...

Ey tahkik meraklıları! İşte meramınız budur. Meram ve gâyeye ulaşmaya gayret edin, bu bâbda âdetâ yarışın!

Tasnif ve te'lifle meşgul olan âlim(ler)den dileğim; eserde vâki olan hata ve yanılmalardan dolayı beni mâzur görmeleridir. Çünkü bilinen bir gerçektir: Beşer noksan işlerden âri değildir. Hata ve nisyân insanın levâzımındandır. Bundan dolayıdır ki, İbni Abbas *(R.A.) şöyle demiştir :* «İlk unutan, ilk insandır.»

Allah bizi doğruya muvaffak kılsın. Doğru yol üzerinde bizleri sâbit-i kadem eylesin.

Şurası da bir gerçektir ki, ben bunu sadece Allah rızâsı için yaptım. Bunu meydana getiren ve okuyanlara, bütün taliblere bol bereketler ihsân edip, ondan gereği gibi yararlanmalarını ancak O'ndan niyâz ederim. Her hayrın mevlâsı ve yönelticisi O'dur! Her şeyi alçaltan ve yükselten yine O'dur!

Ey rabbimiz, bizden kabûl eyle! Şübhesiz hakkıyla duyan, kemâliyle bilen sensin. Tevbelerimizi kabûl et, çünkü ziyâdesiyle tevbeleri kabûl eden, kemâliyle esirgeyen yine sensin! Bizi doğru yola hidâyet et! Kendilerine in'am ettiğin kimselerin yoluna! Gadaba uğramışların ve (doğru yoldan) sapanların yoluna değil! Âmin...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRKAÇ SÖZ

(Bu kısım eserin aslında «Hâtime : Sonsöz» olarak yer almaktadır.)

Günah deryasına dalan, hata ve nisyân ateşinde yanan, topraktan daha aşağı, sinekten daha küçük olan bu nâciz kul, **Ya'kub bin Seyyid Ali - Allah, babasıyla birlikte onu bağışlasın** - der ki :

— Güzel rüzgârları yaratan, her varlığa rızık veren Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâlühû ve amme nevâühû) izni ve tevfîkı ile; ifade pırlantalarının birer işareti, mutlulukları toplayan kitabların (asıl) definesi olan, havas ve *avamca bilinen ve yüzyirmi sahifeden ibaret olan «Şir'atü'l-İslâm»'ın* şerhini (*) şu değerli kitablardan fâideleneрek tamamlamış bulunuyorum :

Tefsîrlerden :

Tefsîr-i Vasît, Tefsîr-i Kebîr, Keşşâf, Tefsîr-i Kâdî, Teysîr, Tefsir-i Ebü'l-Leys, Meâlimü't-Tenzîl, Tefsîr-i Şeyh, Revnaku't-Tefâsîr, Keşfü'l-Hakâik, Kevâşî, Tefsîr-i Sa'lebî.

Hadîs kitablarından :

Meşârık, İbni Melek'in Meşârık Şerhi, Tuhfetü'l-Ebrâr, Mesâbîh, Beydâvî'nin Mesâbîh Şerhi, Muzhir, Tenvîr, Halhâlî, Zeynü'l-Arab, Turpüştî, Buhârî, Kermânî'nin yazdığı Buhârî Şerhi, Nevevî'nin Müslim Şerhi, Şerh-i Mişkât, Tayyibî, Terğîb ve Terhîb.

Fıkıh kitablarından :

Hidâye, Nihâye, Kifâye, İnâye, Mi'râcü'd-Dirâye, Ğâyetü'l-Beyân, Sadru'ş-Şerîa, Terşîh, İbni Melek'in Vikâye şerhi, Buğyetül-Münye, el-Mukaddime'nin Şerhi, Nikâye ve *el-Vâhidî'nin yazdığı* Şerhi, İbni Melek'in Mecma' Şerhi, Kadîhân, Muhît, Mebsût, Kunye, Ğunyetü'l-Fetâvâ, Hulâsatü'l-

(*) Bu kitab, 1320 hicrî yılının mübârek Şevval ayında, (Mahmud) Bey'in matbaasında basılmıştır...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fetâvâ, Fetâvâi Bezâziyye, Kâfî, Dürer, Şerh-i Ğurer, Tuhfetü'l-Fukahâ, Teshîl, Tuhfetü'l-Mülûk'ün Şerhi, Münyetü'l-Müftî, Nevâzil, Fetâvâi Ebü'l-Leys, Zâhidî'nin Kudûrî Şerhi, Mukaddimetü'l-Gazneviyye, Cevâhir, Îsâr, Şerh-i Muhtar, Zeylâî, Fetâvâyı Zâhiriyye, Tetümmetü'l-Fetâvâ, Şerhu't-Tahavî, Fetâvây-ı Tâtârhâniyye, Mecma'u'l-Fetâvâ, Hazânetü'l-Fetâvâ...

İmâm ve meşâyihın kitablarından :

İhyâ-i Ulûm, Avârifü'l-Maârif, Ezkâr, Tenbîhü'l-Ğâfilîn, Bustânü'l-Ârifîn, Ravdatü'l-Ulemâ, İbni Melek'in Ravdatü'l-Müttakîn'i, Ravdatü'n-Nâsihîn, Zuhretü'r-Riyâd, Şerh-i Evrâd, Zeyniyye, Ünsü'l-Münkatı'în, Muhtasar-ı İhyâ, Vesâyâyı Kudsiyye, Firdevsü'l-Ahbâr, Kenzü'l-Ebrâr, Mişkâtü'l-Envâr, Hâlisatü'l-Hakâik, Risâle-i Kuşeyriyye, Risâle-i Zevkıyye, Hadâiku'l-Hakâik, Revnaku'l-Mecâlis, Menba'ü'l-Âdâb, Hısn-ı Hasîn...

Arapça dili kitabları ile diğer çeşitli fenlerden olan kitablardan :

Sıhah, Cevherî, Sâmî, Muhtâr-ı Sıhah, Miftâh-i Sekkâkî, Tıbbü'n-Nebevî, Fedâil-i A'mâl, Muğribül-Lüğat, Tekmile, Târih-i Yâfiî, Seb'ati Ebhûr, Dîvânü'l-Edeb, Havâşîyi Mutavvel, Rüknü'l-Havâfî'nin Şerh-i Lübâb'ı, Ca'berî'nin Şerh-i Şâtıbî'si, Seyyid'in Şerh-i Miftâh'ı, Kavâidü'l-İ'rab, Telvîh, Lübâbü'l-Garibîn, Hacı Paşanın Şifâü't-Tıbb'ı, Sedîdî'nin Şerh-i Mûcez'i, Şerh-i Akâid, Seyyid'in Şerh-i Mevâkıf'ı, Sa'düddîn'in Şerh-i Makasıd'ı, Ebü'l-Ferec'in Eğânîyi Kebîr'i, Celâlî, Mevlâ Kemâlüddin Muhammed ed-Demîrî'nin Hayâtü'l-Hayvân'ı, Şeyh, İmâm Ebü'l-Kasım el-Hüseyin bin el-Mufaddal eş-Şehir Râgıb el-Isfahânî'nin Muhâdarât'ı, Çarperdî adı ile tanınan Mevlâ el-Fâdıl'ın Şâfiye Şerhi...

Allah yerlerini şerefli kılsın. Barınaklarını Cennet eylesin.

Âmin. Yâ rabbel-âlemîn! Ve sallâllahü alâ seyyidinâ muhammedin ve âlihi't-tayyibiynet-tâhirîn...

Ve'lhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

«Rükmü'l-İslâm = İslâmın direği» adı ile ün yapan, şerefli imamların ardından giden, çok faziletli, müftî, musannif **Ebû Bekr oğlu Muhammed** der ki:

— Hamd o Allah'a mahsûsdur ki, bizleri elle tutulur, gözle görülür delillere, aklî burhan ve hüccetlere hidâyet edip kendini tanıtmıştır. Hac gibi mâlî ve bedenî; zekât gibi yalnız mâlî; namaz gibi yalnız bedenî; Zât ve sıfatını takdîs ve tevhîd (etmek) gibi yalnız kalbî olan ibâdet çeşitlerini emredip bizi kendine kul edinmiştir... Emir, nehiy gibi şer'î hükümlerle bizleri vazifeli kılmıştır.

Hulâsa, bizleri bütün yaratıklara üstün kılması cihetiyle, ibâdetlerin her kısmını ve nev'ini harfiyyen yerine getirmekle yükümlü kılmıştır. Nitekim İsrâ sûresinde: **«And olsun ki, biz, benî Âdemi mükerrem kıldık!»** buyurmuştur.

Dünya ve âhirette bizi başarıya ulaştıracak olan İslâm'ın yollarını bize göstermiş, hoşnut olduğu dinî vecibelere bizleri; yarattıklarını Cennete sevk eden peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V.) ile (sayesinde) hidâyet etmiştir...

«Cennet» olarak tefsîr ettiğimiz «Dâr-ı Selâm»'a gelince...

Cennete bu ad verilmiştir. Çünkü ehlini her türlü elem ve kederden muhafaza eder. Bir de Cennet bekçileri, Cennet ehline «selâmün aleyküm tıbtüm!» diye selâm verirler.

Cennet ehlinin elde edeceği en büyük mazhariyetten biri de Allah'ın onlara: «Selâmün kavlen min Rabbir Rahîm = Rabb-i Rahîm'den söylenen bir selâm» diye hitab etmesidir.

Allah'ın isimlerinden biri de Selâm'dır. Dâr'a izâfe edilmesi teşrîf içindir: «Nâkatullahi» (Allah'ın dişi devesi) kavlinde olduğu gibi...

Allah; Resûlüne, âl ve ashâbına, tâbi', ve etbâına, gökte şimşek çaktıkça, bulutlardan rahmet boşaldıkça rahmet etsin.

Bundan sonra şunu belirtmek isterim: Bu, âlemlerin ulusu ve efendisi, takvâya erenlerin imamının sünnetlerinden dizilmiş bir ger-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

danlıktır. Hidâyete ermiş din âlimlerinin ve imamlarının kitablarından seçilmiştir. Altın ve incileri tafsîl edilip isteyicilerine sunulmuştur. Bölümleri açıklanmış, kapıları da, aydınlanmak isteyenlere ardına kadar açılmıştır. Zira bu, îman ehlinin çocuklarına telkin edileceklerin ilki, yakîn ehlinin ezberleyecek olduğu husûsların başıdır. Hidâyet yollarını arayanlar onsuz yapamaz! Çünkü ona sarılmayan kişi Hak'dan ayrılmış ve uçurumlara yuvarlanmış olur.

Hak ve hakikattan sonra dalâlet (sapıklık) gelir... Âlemlerin rabbi bunu bizlere: **«Haktan sonra dalâl (sapıklık)dan başka ne (olabilir ki)?»** buyurmuştur.

Hak, ancak O'nun söylediği sözde, işlediği işte, işaret buyurduğu husûsda, düşündüğü şeyde, aklına geldiği veya kalbine yerleştiği nesnede tahakkuk eder. (*) Çünkü o, kendiliğinden boş yere konuşmaz, emrettiği veya yasakladığı husûs, ancak Allah tarafından kendisine indirilen şeydir.

Hisan bin Atiyye'den:

«Cebrâil Aleyhisselâm, Hz. Peygamber'e Kur'ân'la nâzil olduğu gibi sünnetle de nâzil olurdu ve onu ona ta'lim ederdi...»

Hâlisa'da der ki:

— Bu hadisin sıhhatine Necm sûresindeki şu âyeti delîl gösterebiliriz:

«O hevâ (keyfi ve boş) şeylerden konuşmaz. O, kendisine edilen bir vahiyden başka bir şey değildir.»

İki cihanda: (Ma zağel-basaru vemâ tağâ = Göz kaymadı, (haddi) aşmadı da) kavl-i celîline mazhar olmuş, bütün mukarreblerin fevkına yükselip makam-ı ednâya (en yakın yere) vâsıl olmuştur!

Çok cömert ve bağışlayan Allah'tan yegâne dileğim; bu kitaba yazdıklarımla önce beni ve sonra benden sonra gelen nesilleri faydalandırmasıdır. O, duâ edip yalvaranların duâlarını en güzel kabûl edendir... Ey rabbimiz, bize cânibinden bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakıyet hazırla... Âmin!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Resûlullah'ın (S.A.V.) Sünnetine Tâbi Olmak

Peygamberlerin efendisi olan Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) sünnetine tâbi olmak...

Bezâziye'de der ki:

— **Edeb**: Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) bâzan yapıp bâzan terk ettiği şeydir.

Sünnet: Peygamber Aleyhisselâm'ın devam ettiği, hayatında bir veya iki kereden fazla terk etmediği şeydir.

el-Ğâye'de şöyle geçer:

— **Sünnet**: Fi'linde (işlendiğinde) sevab, terkinde melâme (kınanma) olan, fakat üzerine ikab (cezâ) terettüb etmeyen husûsdur. **İmâm Haberzâde** böyle demiştir. Sünneti, Hz. Peygamber'in (S.A.V.) fiili olarak tefsir ettiği gözden kaçmaktadır. Burada en münasib olan anlam **«Mesâbih»** ve **«Vikaye»**'nin şerhlerinde geçen tariftir:

Sünnet, Resûlüllah Efendimizin sözü ve davranışlarıdır.

Hadîs ise, sadece mübârek sözleridir...

Gerek Kur'ân-ı Kerîm ve gerekse Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) hadisi, bizleri Peygamber Aleyhisselâm'a tâbi olmaya teşvik etmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ey kardeşim, şunu iyi bil ki, bu bâbda en bâriz delil şu iki âyet-i kerîmedir:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ
يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ
حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ●

«Öyle değil, rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerden seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümlerden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îman etmiş olmazlar.»

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا

«Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasak etti ise ondan da sakının.»

Şu halde, Hz. Peygamber'e tâbi olmak farz-ı lâzımdır. Çünkü bu iki âyet ona muhalefet etmeği kesinlikle yasaklamıştır.

Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) tâbi olmak demek, onun tebliğ ettiği husûslarda, aynı kendisi gibi davranmak demektir. Gerek ilim ve gerekse amel bakımından; farzlarda, vâciblerde, sünnetlerde o nasıl hareket etmişse aynen öyle hareket etmek demektir. İşte bu farz-ı ayındır.

Yahut şöyle de diyebiliriz:

Farz-ı ayınlarda ona uymak farz-ı ayın, kifâye farzlarda ise farz-ı kifâyedir. Vâciblerde vâcib; sünnetlerde de sünnettir...

Hazerde, seferde, hastalık ve sağlık hallerinde, hulâsa hiçbir şekilde bunu terk etmek câiz değildir. Binaen'aleyh ona muhalefet İslâma karşı savaş açmak demektir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Hiç biriniz, arzusu benim getirdiğime tâbi olmadıkça, hakkıyla îman etmiş sayılamaz.»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«Kim sünnetimi (terk ederek) yitirirse ona şefâatim haram olur.»

«Kim sünnetimi ihyâ ederse beni ihyâ etmiş olur. Kim beni ihyâ ederse beni sevmiş olur. Kim de beni severse kıyâmet gününde Cennette benimle olur.»

«Kim benim sünnetimi korursa, Allah ona dört haslet ihsân eder:

1) İyilerin kalblerinde (ona karşı) muhabbet.

2) Kötülerin kalblerinde (ondan) korku.

3) Bol rızık.

4) Dinde güven ve itimad.»

Allah (C.C.) Âl-i İmrân sûresinde şöyle buyurur:

«De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.»

Onun ümmeti, ancak ona uyandır. Ona ancak, dünyaya kıymet vermiyen uyar. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) insanları Allah'a ve âhirete çağırmış, dünya ve geçici zevklerden alıkoymuştur. Dünyadan kaçındığın, Allah'a kendini adadığın, zamanlarını âhirete tahsis ettiğin nisbette onun yoluna girmiş olursun. O derece O'na uymuş ve ümmeti olmuş olursun. Dünyaya ne kadar kıymet verirsen o kadar onun yolundan uzaklaşmış olursun. Onun yolundan uzaklaşırsan, Allah'ın Nâziât sûresinde vasfettiği kişilerden olursun:

«Amma tuğyân edip taşkınlık yapan ve dünya hayatını (âhirete) tercih eden; işte hiç şübhe yok ki Cahîm (onun) me'vâsı (varacağı yeri) dir.»

Ey insan! Ah şu böbürlenmeyi bir bırakabilseydin!

Sen sabahtan akşama kadar dünyalıkların peşinden koş, geçici dünya menfaatinin ardından git; sonra da O'nun ümmetinden olmayı iste. Olmaz böyle şey!

Böyle bir zan, öyle bir tama' insanlara yakışmaz. Çünkü bu, yerinde bir tama' değildir. Allah buyurmuştur:

«Öyle ya, hiç biz müslümanları mücrimler gibi yapar mıyız?» «Size ne oluyor? Nasıl böyle hükmedebiliyorsunuz?» (*)

Meşhur eserlerde vârid olmuştur: (**)

Halkın bozulduğu, mezheb ve milletlerin ihtilâfa düştüğü zaman, Hz. Peygamber'in sünnetine sarılan, onun izinden giden, yüz şehid ec-

---

(*) Kalem sûresi, âyet: 35, 36.

(**) Peygamber Aleyhisselâm'ın sünnetleri, onun eserleridir. Halefin selef'ten nak lettiği hadise, hadis-i me'sûr denir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ri alır. Çünkü o tehlikeli anlarda onun sünnetine sarılması eline kıvılcım alması gibidir. Kişi kıvılcımı ne eline alabilir ve ne de terk edebilir. Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edilmiştir:

«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, onda sünnetim eskiyecek (kimse itibar etmeyecek), **bid'at** (devamlı olarak) **yenileşecek; o zaman sünnetime sarılan garip olacak, yalnız kalacak. Bunun aksine bid'ate sarılan kişi elli (kişi) hattâ daha da fazla arkadaş bulabilecek.»**

Sahâbe sordu:

«Ey Allah'ın Resûlü, bizden sonra bizden daha üstün kimse var mıdır?»

«Evet vardır!»

«Ey Allah'ın Resûlü, onlar seni görecekler mi?»

«Hayır!»

«Peki orada onlar nasıl olacaklar?»

«Tıpkı sudaki tuz gibi. Kalbleri suda tuzun eridiği gibi eriyecektir.»

«Peki onlar o zaman nasıl yaşayacaklar?»

«Sirkedeki kurt gibi...»

«Ey Allah'ın Resûlü, onlar dinlerini nasıl koruyacaklar?»

«Tıpkı kömür koru (közü) gibi. Bırakırsa sönecek, bırakmazsa elini yakacak» buyurdu. (Ravdatü'l-Ulemâ)

Candan temessükü gereken sünnetten murat, ilk asır insanlarının yürekten sarıldıkları sünnettir. İlk asır insanları; kendilerine hayr, salâh ve doğrulukla şehâdet edilen saâdet çağı insanlarıdır ki, onlar da Hulefâ-i Râşidîn, kâinatın efendisine muasır olan kişiler, sonra tâbiîn (onlara uyanlar) ile onlardan sonra gelenlerdir. (Yâni teba-i tâbiîn)...

Dinde (ihdas edilecek) her bid'at dalâlettir. Çünkü Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

«Kim dinimizde, ondan olmayan bir şey ihdas ederse o reddedilir (kat'iyyen kabûl edilmez).»

Dindeki bid'atten murat, programlarına ve usûllerine uymayan eydir; ki, bu bir sapıklık (yâni İslâm'ın ana hatlarından sapma) olur. ncak âlimler, tahkîk ve tedkik neticesinde şu husûsda fikir birliğine armışlardır:

Şer'î ilimlerle meşgul olmak, onları yazıp tedvin etmek ve yaymak bi makbûl ve güzel olan bid'at vardır. Bir de İslâma uymayan, İslâm gilerinin dışında ve karşısında kalan kötü bid'at vardır ki, ulemâ u gördüğü zaman hemen itiraz ederler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«Meşârik»'ın şerhinde anlatıldığına göre, âlimler şöyle bir açıklama yapmışlardır:

— **Bid'at beştir:**

1) Münkirleri susturmak için delilleri tanzim etmek gibi vâcib olan bid'at...

2) Mendûb olan bid'at. Kitablar te'lif ve tasnif etmek, medreseler ve benzeri binaları yapmak gibi...

3) Mübah olan bid'at. Samimi dost ve arkadaşlara ziyafet vermek amacıyla çeşitli yemekler hazırlamak gibi...

4) Mekruh olan bid'at...

5) Haram bid'at...

Sahâbe (R. Anhüm), dinden olmayan herhangi bir şeyi ihdas eden kişiye, ihdas ettiği şey çok olsun - az olsun, fena halde kızarlardı ve hemen itiraz ederlerdi. Bu ihdas edilen şey, gerek muamelede, gerek ibâdette ve gerekse zikirde olsun, onlar için fark etmezdi. Madem ki Allah'ın Resûlü, kâinatın efendisinin zamanında yoktu, öyle ise bu şâyân-ı kabûl olamazdı...

Bir sünnetin senedi doğru ve metni sâbit olduktan sonra onu fazla incelemek doğru değildir. Fazla derinlere dalmayı, incelemeyi terk etmek de sünnettir. Çünkü fazla tedkik, tahkik dinde taammuku (teveğğulu) tevlid eder; ki, bu da sapıklığa yol açar.

Burada şuna bilhassa işaret edelim:

— Musannif, (sünnet) kelimesini çeşitli anlamlarda kullanmaktadır. Şöyle ki, falan husûs sünnettir, diyor ve bu sözüyle Resûlüllah Efendimiz'in sünnetini kasdediyor. Bâzan da «bunu yapmak sünnettir» diyor; bununla selef-i sâlihînin sünnetini kasdediyor. Kimi de bu sözünden ehli İslâm'ın, ya da dîn-i İslâm'ın sünnetini kasdediyor; ki, bu takdirde, «onların takib ettikleri yol» demektir; Resûlüllah'ın sünneti anlamında değildir.

Ravdatü'n-Nâsihîn'de sünnet şu şekilde tarif edilmiştir:

— **Lüğatte sünnet:** Hayr olsun, şer olsun (iyi veya kötü olsun) mutlak yol demektir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, güzel bir sünnet (çığır) açarsa, onun ecrini de, kıyâmet kadar onunla amel edeceklerin ecrini de elde eder. Kim de kötü sünne

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(çığır) açarsa onun günahını da kıyâmete kadar onunla amel edecek-lerin günahlarını da yüklenir.»

Sünnet'in Şeriatteki anlamı şudur: Sarılmakla, takib etmekle, ihyâ etmekle emrolunduğumuz gerçek yol...

Bu mânada sünnet en doğru, en güzel bir yol demektir...

Yukarıda, dinde fazla derinlere dalmanın, senedi ve metni sahîh olduktan sonra sünneti (hadîsi) fazla incelemenin iyi bir şey olmadığını söylemiştik. Çünkü geçmiş milletlerin helâki, mahv ve perişan olması, incelediğimizde görüyoruz ki fazla mücadele, münakaşa ve dedikodular yüzünden meydana gelmiştir.

Hadîsde vârid olduğuna göre, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) dedikoduyu yasaklamıştır. Falan şöyle dedi, böyle dedi, gibi aslı astarı olmayan sözleri yasaklamıştır.

Bâzıları dedikoduyu şöyle açıklamışlardır:

«Dedi: İtiraz etti, demektir...

Denildi: O itiraza verilen cevap, demektir.»

Evet, Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) sâbit olmuş sünnete sarılmak gerekir. Hangi şartlar altında olursa olsun, kişi mutlaka onu ifa etmelidir. Azı dişleri ile onu ısırmalıdır. (Yâni onu kat'iyyen terk etmemelidir. Onunla amel etmeli ve gereğini herkese söylemelidir.)

Ehl-i bid'atin sözlerine, lüzumsuz mücadele ve münakaşalarına aldırmamalıdır. Onlara meyledip meclislerinde oturmamalıdır. Çünkü bu gibi haller şer'an memnû ve merduddur. Kendini bid'at ehlinin fikirlerine, söz ve telkinlerine kaptıranlar mutlaka cezâ görürler...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dînî İnançlar

Şunu iyi bil ki, Allah'ın zâtı ve sıfatı, Peygamberlik hakkında inanılması gereken hususlar ve diğer sem'iyyatla ilgili olan inançların manzumesine «**Akaid**» denir. Buna, i'tikada taallûk ettiği için bu isim verilmektedir.

Şer'î ilimler bu inançlar üzerine kurulması cihetiyle de bunlara «**Kavâid = İslâm'ın esasları**» denilir.

Hulâsa; bunlar, zât itibarıyla bir, anlam itibarıyla ayrıdırlar. Tıpkı Din ve Millet kelimelerinde olduğu gibi.

Kur'ân dilinde Millet, «Din» anlamında kullanılmıştır. Akıl sahiblerini, övülen ve mahza hayr olan hususa davet eden ilâhî vaz'a din denilmiştir. Ona candan ve yürekten sarılıp gereğini yapmak için bir araya gelen topluluklara da Millet denilmiştir...

Şimdi dînî inançların izahına geçelim.

Dînî inançlar, Cebrâil Aleyhisselâm'ın gelip Peygamberimize sorduğu ve ondan aldığı cevablarda tesbit edilmiştir.

Hani Cebrâil Aleyhisselâm garip bir adam kılığında Resûlüllah Sallâllahu Aleyhi ve Sellem'e İslâm, İman ve İhsân'dan suâl etmişti de, O da kendilerine cevab vermişti...

İşte bu muhaverede dînî inançlar şöyle anlatılmıştır:

Kulun kesin olarak Allah'ın birliğine, varlığına, şerîki ve nazîri bulunmadığına inanması, Allah'ın meleklerine îman etmesi..

[Yâni meleklerin Allah'ın kulları olduğuna, O'na ibâdet etmekten bir lâhza bile ayrılmadıklarına inanması demektir. Çünkü onlardan bu vasfı kaldıran kişi kâfir olur. Burada meleklerin peygamberlerden önce zikredilmesi, tertip içindir; tafdil (onları üstün kılmak) için değildir. Çünkü Allah melekleri peygamberlere göndermiştir...]

Kulun Allah'ın kitablarına inanması...

[Yâni bu, Allah tarafından peygamberlere gönderilen bütün kitablara inanması demektir. Bu da ancak o gönderilen kitabların tümünün Allah kelâmı olduğuna inanmakla olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Allah tarafından indirilen kitablar, yüz dört kitabdan ibarettir: Ondan on Suhuf Âdem Aleyhisselâm'a, elli suhuf Şit Aleyhisselâm'a, otuz Suhuf İdris Aleyhisselâm'a ve on Suhuf İbrahim Aleyhisselâm'a nâzil olmuştur. Tevrat Musa Aleyhisselâm'a, İncil İsa Aleyhisselâm'a ve Furkan (Kur'ân) da Muhammed Aleyhisselâm'a nâzil olmuştur.]

Kulun Allah'ın peygamberlerine inanması...

[Yâni bu, onların insanların en hayırlısı olup Allah tarafından gönderildiklerine inanması demektir.]

Kulun öldükten sonra dirilmenin Hak olduğuna inanması:

Hiç şüphe yok ki, Allah ölülerin eczalarını bir araya getirip, onlara ruhlarını iade ederek tekrar diriltecektir. İşte buna «ba'sü ba'de'l-mevt = öldükten sonra dirilmek» denir.

Kulun kadere, hayrın da şerrin de Allah tarafından olduğuna inanması konusuna gelince..

Biz burada kader bahsine dalmıyoruz. Kader ile kazâ arasındaki farka temas etmiyoruz. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm kader bahsine dalmaktan bizleri men'etmiştir. Hattâ O bir ara sahâbesini kaderden bahsederlerken gördüğünde çok öfkelenmiş, mübârek gözleri kırmızılaşmış da şöyle buyurmuştur:

«Sizden öncekiler, ancak bu bahse daldıkları için helâk olmuşlardır. Buna asla dalmamanıza hükmettim!»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Kaderden söz edildiği zaman, ona dalmaktan dilinizi tutun!»

Bunları kalben tasdik edip lisanla ikrar etmek farz-ı ayındır.

Çünkü cumhur-u mütekellimîn, fukahâ ve muhaddislerin anlattıklarına göre, bu, iman hakikatinin rüknündendir. Çünkü onların hepsi şunda ittifak etmişlerdir:

İman: Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem)in, Allah tarafından getirdiklerinin tümünü tasdik edip lisanla ikrar etmekten ibarettir.

Muhakkıkîn çoğunluğuna göre ise îman, kalbî tasdikden (yâni, kalben tasdik etmekten) ibarettir. Lisanla ikrar onun hakikatinin dışında olan şarttır. Şeyh Ebû Mansur'un kanaati ve tercihi bu merkezdedir.

Namazları vakitlerinde kılmak:

Kul, namazlarını vakitlerinde kılmalıdır. Namazları vakitlerinde kılmayanlar hakkında şer'î tehditler vârid olmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu sebebledir ki, fakîhler şöyle demiştir:

«Çocuk doğururken, çocuğun yarısı annenin karnından çıktığı zaman, eğer namaz vakti geçiyorsa, karından çıkan mikdar nisbetinde bir çukur açılır, çocuğun çıkan kısmı oraya konur; kadın başı üzerine oturup, îma etmek suretiyle namazını eda eder, namazı vaktinden ertelemesi ona kat'iyyen mübah olmaz.»

Yine bu sebebledir ki; elbise bulamayan çıplak adam oturarak, îma etmek sûretiyle namaz kılar ve namazı vaktinden geciktirip kazâya bırakmaz...

Denizde boğulmakta olan kişi de (aklı başındaysa) namazını îma etmek sûretiyle kılar.

Bâzılarına göre, eğer suda yapışacak bir şey bulabilirse ona tutunur, îma ile namazını kılıp vaktinden namazı geciktirmez. Çünkü o hâliyle namazı te'hir edip ölürse, Allah'a borçlu olarak kavuşmuş olur.

Şayet suda tutunacak bir şey bulamazsa o takdirde namazı kazaya bırakması ona mübah olur.

Bâzılarına göre, o halde bile yüzüp îma tarîkıyla namaz kılması ve namazı ertelememesi gerekir. Bunu yapmadan ölürse Allah'a borçlu olarak gider.

İslâm fıkhındaki «hasta namazı», «korku anında kılınacak namaz» bahisleri ma'lûmdur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) namaz hakkında şöyle buyurmuşlar:

«Kim farz namazlarına devam edip vakitlerinde eda ederse, bu namazlar onun için bir burhân, nûr ve ateşten kurtulmasında da bir vesile olur.» (Ravzatu'l-Ulemâ)

Kul, namazı ta'dîl-i erkâna riayet ederek kılmalıdır. (Yâni, namazın farzları, vâcibleri ve sünnetlerine son derece dikkat etmelidir.) Böyle kılınan namazlar, hiç şübhe yok, Allah katında kabûl edilir.

Kulun, malın zekâtını vaktinde, şartlarına riayet ederek vermesinin farz olduğuna da inanması gerekir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Zekâtı olmayanın (üzerine farz olup da zekât vermeyenin) namazı da yoktur.»

Rivâyet olunduğuna göre, Musa Aleyhisselâm, son derece güzel ve mükemmel namaz kılan bir gencin yanından geçer. Aradan uzun bir müddet geçtikten sonra aynı gence yine uğrar, onu aynı vaziyette görünce taaccüb eder, hoşlanır ve şöyle der:

«Bu gençten daha güzel namaz kılan birini görmedim!»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyeder:

«Ey Musa, zekâtını vermedikten sonra ben onun namazını ne yapayım! Ey Musa, namazla zekât ikizdirler; biri olmadan diğerini kabûl etmem!..» (Halisetu'l-Hakâik)

Kulun, Ramazan ayında oruç tutmanın, yol bakımından hâli vakti yerinde olan kimsenin hacca gitmesinin farz olduğuna da inanması gerekir.

(Yâni, sağlığı yerinde, hür, müslüman olan kimse, gidip gelinceye kadar çoluk çocuğunun nafakasını sağlamış ve yolca da gerekli azık ve harçlığa sahib ise, mutlaka hacca gitmesi gerekir.) Bunun tafsilâtı ileride gelecektir.

İşte kalbi bütün bunlara ısınan ve bunları tasdik edip lisanı ile de ikrar eden kişi mü'mindir, Allah'ın fazl u keremi sayesinde cennetliktir.

Mü'minin şuna da inanması gerekir:

Küçük olsun, büyük olsun, küfüre girmedikçe, şirke kapılmadıkça, işlediği günah (ne kadar büyük olursa olsun) onu asla îmandan çıkarmaz.

Dinî prensipleri yalanlamak, haramı helâl i'tikat etmek, dini tezyif ve tahkir etmek gibi dinin yasak kıldığı şeyler de kişinin îmandan çıkmasına yol açar.

Muhakkıkin ulemâsının çoğunluğu bu fikirdedir. Çünkü îmanın hakikati kalbde kaldığı için, günah işlemekle insan İslâm dairesinden çıkmaz.

(Mu'tezile fırkası bunun aksini iddia etmiştir. Onlara göre, büyük günah işleyen kişi, ne mü'mindir, ne de kâfir; ikisinin arası bir derecededir. Çünkü onlara göre, ameller îmandan bir cüz' (parça) dır.)

Nitekim bir kâfir, müslümanlara iyilik etmesiyle kâfirliğinden kurtulamaz.

Büyük günah irtikâb eden mü'minin durumu kıyâmette Allah'a havale edilmiştir: İsterse onu çeşitli azablarla cezalandırır, isterse azâba atmadan afveder. Çünkü bize göre tevbe ile veya tevbesiz büyük günahların Allah tarafından bağışlanması mümkündür. Nisâ sûresindeki:

«Şübhesiz Allah kendisine şirk edilmeği afvetmez, onun dûnunda olan (günahları) dilediğine bağışlar.»

Âyeti bizim başlıca istinadgâhımızdır. (Mu'tezile ise tevbe etmeden büyük günahların afvedileceğini mümkün görmemektedirler.)

Hadîs-i şerîfde, kalbinde zerre kadar îmanı olan, bu îmanı saye-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sinde herhangi bir gün, Allah'ı hatırlayan, hâlisâne bir niyetle Allah'tan korkarak kendini ilâhî yasaklardan bir an olsun uzaklaştıran günahkâr müslümanın ateşten çıkacağı beyân edilmiştir.

Nitekim Nâziât sûresindeki:

«Amma Rabbinin makamından korkup nefsini hevâdan (kötü arzu ve temâyüllerden) alıkoyan kimse (var ya!) İşte Cennet (onun) me'vâsı (varacağı yer) dir.»

Âyeti, Allah'tan korkanların Cennete gireceklerini göstermektedir.

HİÇ KİMSE İŞLEDİĞİ GÜNAH YÜZÜNDEN TEKFİR EDİLEMEZ

Hariciler, bunun aksini iddia etmişlerdir: Küçük olsun, büyük olsun herhangi bir günahı irtikâb eden kimsenin küfrüne kail olmuşlardır. Çünkü onlara göre kişi, ya mü'min olur, hiç günah işlemez; ya da kâfir olur. İmanla küfür arasında (yâni ortada) duramaz.

Yine herhangi bir kötü amel, kişiyi İslâm dairesinden çıkarmaz. Kötü amelde bulunan bir insana îmanını koruduğu sürece «kâfir» denilemez...

«Hikâye»'de şöyle geçer:

Küçük ve büyük günah işleyen müslümana ancak fâsık denir; kâfir ve mürted denmez. Ona mürted demek günahların en büyüğüdür. Çünkü böyle bir tutum onu İslâmdan nefret ettirir, küfre teşvik eder. Vahyin, nifaklarını haykırmasına rağmen, şeriatın sahibi münâfıklara ilişmemiştir. Onun böyle davranışı yıllar yılı müslüman hâkimlerin delili ve hücceti olmuştur.

Kişi, ehl-i kıbleye dil uzatamaz. Onlardan hiçbirinin küfrüne, şirkine ve nifâkına kail olmaz. Gizli ve âşikâre durumlarını «Allah bilir» diyerek Cenâb-ı Hakka havale eder.

İslâmın çizdiği prensiplerden biri de; din ve dünya işleri, yaş veya kuru hakkındaki bütün hâdisâtı, ilâhî kalemin yazmış olmasıdır.

İbn-i Abbas'dan (R.A.) rivâyet edildiğine göre, Allah'ın Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın ilk yarattığı şey Kalem'dir. Ona «yaz!» emrini verdi. Kalem:

«Ne yazayım?» diye sordu.

«Kaderi yaz!» buyurdu.

Bunun üzerine kıyâmete kadar husûle gelecek, cereyan edecek hâdiseleri yazdı.»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«Zuhretu'r-Riyâd»'da vârid olmuştur:

Allah, kalemi inciden yarattı. (Yakuttan yarattı da denilmektedir.) Mürekkebi nûrdan yarattı. Kalemin uzunluğu süvari hızı ile beşyüz yıllık mesafededir. Elli dişi vardır; her iki diş arası elli yıllık mesafedir. Mürekkep onun dişleri arasından damlar. Onun dilinden, İsrafil Aleyhisselâmdan başkası anlamaz. Kıyâmete kadar olacak vak'aları Levh'a yazar. Nitekim En'âm sûresinde Allah:

وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

«Yaş ve kuru (hiçbir şey) müstesna olmamak üzere hepsi apaçık bir kitaptadır» buyurmuştur.

İmâm Ebü'l-Leys dedi ki:

Buradaki «yaş»tan murad sudur; «kuru»dan maksad ise taştır. Kimileri de yaşı, imar edilmiş yerler, şehirler, köylerle; kuruyu da çöller ve harab olmuş yerlerle tefsir etmiştir. Kimisi de yaş ve kuru demek, az ve çok demektir, diye tefsir etmiştir.

Apaçık kitabdan, Kur'ân kasd edilmiştir. Çünkü onda her şey açıklanmıştır. Bir kısım âyetlerini diğer kısmı açıklar. Bazıları da, istinbat ve istidlâl yoluyla bilinir (anlaşılır).

Kimi âlimler «apaçık kitab» ı levh-ı mahfuzla tefsir etmişlerdir.

Çünkü o, Allah katında şeytandan uzak tutularak muhafaza edilmiştir, ki, Kur'ân onda yazılıdır. O, Arşın sağında bembeyaz inciden yahut yakuttan yapılmış bir şeydir.

«Ez-Zuhre»'de şöyle geçer:

Levh:

İki yanı kırmızı yakuttan olan, başı altın bir zincirle arşa bağlanan bir nesnedir. Kıyâmete kadar bütün insanların, ondan bildiği tek bir hattır. Diğer hatların (yâni yazılı olanların) ilmi ise Allah katındadır; ondan başka onları hiç kimse bilemez.

Arş'a gelince:

İbni Abbas (R.A.) onun için şu açıklamayı yapmıştır:

O, meleklerin taşıyıp etrafında tavâf ettikleri bir tahttır. Allah onu nûr olarak yaratmıştır. Ondan, yuvarlak, her şeyden yüksek büyük bir Arş yaratmıştır. Kürsi, onun altındadır. O da Arşın nûrundandır. (Haliaatu'l-Hakâik)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Saâdet (mutluluk), şekavet (bedbahtlık) levh-i mahfuzda yazılıdır. (Yâni ezelde takdir edilmiştir.)

«Pekâlâ, bu, kişiyi tembelliğe sevketmez mi?»

Gibi bir soruya verilecek cevap şudur:

«Herkes ne için yaratılmışsa ona muvaffak kılınır.» Yâni, Allah onu ne için yaratmışsa, ona muvaffak kılınır. Şu halde mutlu ve mutsuz insanlar Allah'ın kendilerine nasib ettiği mutsuzluk ve mutluluk hususlarına müyesser olunmaktadır.

Saîd (mutlu) kişi Cennet ehlinin ameline muvaffak kılınır, Cennet ehlinin işlediği ameli işler ve Cennete girer. Böylece Allah'ın hakkındaki takdiri yerini bulmuş olur.

Şakî (mutsuz) kimse de böyledir: Nâr (Cehennem) ameline müyesser kılınarak, ateş ehlinin işlediği ameli işler ve bu sebeble de Cehenneme girer.

Bu hususta Allah'ın elçisi şöyle buyurmuştur:

«İçinizden hiç biriniz yok ki, ateşten de, Cennetten de yeri takdir edilmiş olmasın!»

Şöyle dediler:

«Öyleyse biz başımıza yazılanlarla iktifâ edelim, boşuna amelde bulunmayalım...»

Şu cevabı verdiler:

«Çalışın, amelde bulunun! Çünkü herkes ne için yaratılmışsa ona müyesser olur. Saâdet ehli olan saâdet işine, şekavet ehli olan da şekavet işine muvaffak kılınır.»

Görüldüğü gibi, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz, «çalışmayalım, başımıza yazılanı görürüz» diyenlere izin vermemiş, bilâkis onları çalışmağa, kulluğun gereğini yerine getirmeye teşvik etmişlerdir. Onlara ortada iki hususun olduğunu bildirmiştir ki, biri diğerini ibtâl etmez:

1) Gizli, kimsenin bilemiyeceği husus; ki, bu Rabbânî hükümdür.

2) Kulluk vasfı, ki bu, ilmin hakikatini ifade edemez. Yâni hakkında ne takdir edildiğini bilemez ve göremez. Kul, hakkında takdir olunanı bilmediği için korkar; zâhirde kulluğun gerektirdiğini yerine getirdiği için de ümitvâr olur.

İşte Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu mübârek hadîsi ile her iki hususa da işaret buyurmuşlardır. Bu sûretle kul, îmanın hakikatini elde etmiş olur.

Bu sebebledir ki, Peygamber Aleyhisselâm:

«Amel edin!» buyurmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Meşâyihın fikri:

İnsan hakikati, bizâtihî saâdet veya şekaveti gerektirmez. Bunlar, Rabbânî hikmetin iktizası olan, kendisinin dışındaki işlerdir. Bu işler (hâdisât), icmâlen takdirdeki gibidir. Tafsilen vukuu — hayr olsun, şer olsun — icmâlen takdir edildiği hususun hilâfına olamaz. Resûlüllah efendimizin bu hadisinin anlamı şudur: Dilediğinizi yapın. Çünkü kişi, ne için yaratılmışsa ona musahhardır. Kişi ondan başkasını yapamaz, asla!

Allah'ın te'hir ettiğini kimse öne alamaz! Allah'ın takdim ettiğini de kimse te'hir edemez. Allah'ın muhkem kıldığı şeyi de kimse ibtâl edemez. O'nun karar verdiği şeyi de kimse bozamaz. Bunların hepsi Allah'ın takdiri iledir.

Güzellik, çirkinlik, yarar, zarar, zaman, mekân ve bunlara terettüb eden sevab, ıkab Allah'ın takdiriyledir. Bundan murad Allah'ın küllî iradesi ve kudretinin yüceliğidir. Çünkü her şey Allah'ın yaratmasıyla vücut bulmaktadır... Hattâ âcizlik ve atılganlık bile... Onun için, âciz olan insanlar âcizliklerinden dolayı kınanmamalı, atılgan ve becerikli kişiler de becerikliliklerinden dolayı övülmemeli. Çünkü bütün bunlar Allah'ın takdiri ve halk etmesi doğrultusunda vücut bulmaktadır. Nitekim Allah bu hususu açıklamıştır:

«Şübhesiz ki biz her şeyi bir takdirle yarattık.» (*)

Ahlâk gibi güzel vasfı ve şekli yaratmak gibi hususlar da Allah'ın takdiriyledir:

«O da dedi ki: «Bizim Rabbimiz her şeye hilkatini veren, sonra da yolunu gösterendir.» (**)

Rızık, hayr, şer ve ecel de Allah'ın takdiriyledir.

Ecel'in asıl anlamı müddettir. Sonra hayat (ömür) anlamında kullanılmıştır. İnsanın eceli, doğduğu günden ölünceye kadardır.

Ecel-i müsemmâ'ya gelince:

Mukatil'e göre, o berzah süresidir. Yâni, ölüm anından dirilme anına kadar geçen zaman süresidir.

İkrime'nin fikri:

«O, âhiret ecelidir ki levh-i mahfuzda yazılıdır.»

Bazılarına göre, ecel-i müsemmâ, kıyâmet günüdür. Ebü'l-Leys tefsirinde böyle geçer...

(*) Kamer sûresi, âyet: 49.
(**) Tâhâ sûresi, âyet: 50.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bayram ve Cum'a namazı, her iyi ve kötü (günahkâr) ardında kılınabilir!

Bu hususta Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Her iyi ve kötü kimsenin ardında namaz kılın!»

Kıble ehlinden kim olursa olsun, İslâm ve îman dâvası üzerine ölürse, onun cenaze namazını kılınız. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kıble ehlinden ölen kimsenin namazını terk etmeyin (cenazesini kılın)» buyurmuşlardır.

Kişi beş vakit namazı cemaatle kılar. Düşmanlara karşı, (iyi olsun, kötü olsun) her halifenin emri altında savaşır. Müslümanların liderlerine kılıç çekmez. Ehl-i İslâmdan olan liderlerin herhangi birine de kılıç çekmez. Çünkü Aleyhissalâtü vesselâm efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir!»

Onların iyi, hayırlı, sağlıklı olmaları için duâ eder. Doğruluk ve istikametten ayrılmamaları için de Allah'a yalvarır. Zâhiri durumları ne olursa olsun! Çünkü onların ammeye yararları kendi nefislerine olan yararlarından çoktur.

Habeşli bir köle dahi olsa, (Allah ve Resûlünün emirleri ve işaretleri doğrultusunda hükmederse) ona uyulur; sözü dinlenip itâat edilir. Peygamber Aleyhisselâm bu babda şöyle buyurmuştur:

«Başınıza kıvırcık saçlı Habeşli bir köle geçerse, o sizi Allah'ın kitabı ile yönetiyorsa itâat edin.»

Selef âlimlerine, kendilerinden yanılma sâdır olsa dahi, ta'n edilmez. Onların bazı mes'elelerde yanılmaları fırsat bilinip kendilerine dil uzatılmaz.

Mü'min, sahâbeye (R. Anhüm) dil uzatmaktan sakınır.

Cumhur-i ulemâ der ki:

Kim onlardan birine söverse, ta'zir edilir. Malikilerden bazı âlimlere göre, öldürülür. Onun için, onlar hakkında ileri geri konuşmaktan sakınmalısın. Çünkü dili muhafaza etmek, altın ve gümüşü muhafaza etmekten daha çetindir. İshak bin Halef'in görüşü budur. Onlar şüphesiz birr-ü takvâ, îman ve yakîn hususunda en yüce mertebede idiler. Doğru bir zâhid idiler.

Süfyân Sevrî, zühd'ü şöyle yorumlar:

«Zühd, dünyaya aldırmamaktır; arpa ekmeği yemek, kaba elbise giymek değildir.»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cüneyd'in görüşü:

«Zühd; dünyadan el çekmek, kalben onu istememektir.»

Evet! Sahâbe-i kirâm hidâyet üzere idiler. Hem kendileri doğru yoldaydı, hem başkalarının irşâdına çalışırlardı.

Mahlûkatın efendisinin sohbetinde bulunmaları hasebiyle, Allah onların bazı hatalarını afvedeceğine dair va'dde bulunmuştur. Çünkü onlar Allah sevgilisinin hem sohbetinde hem de hizmetinde bulunmuşlardır. Bu cihetle onlara kat'iyyen dil uzatılmaz. Haklarında daima güzel söz edilir.

İbrahim En-Nahai'ye sordular:

«Sahâbe arasında vâki olan savaşa ne dersiniz?»

Şu cevabı verdi:

«Elimizin sâlim olduğu bir işe dilimizi bulaştırmayalım!»

Bir insan, yer dolusu altın infak etse bile, onlardan birinin bir mud veya bir mud'un yarısını infak ettiği zaman alacağı sevaba ulaşamaz. Bu, Peygamberimizin şu mübârek hadisine işaret etmektedir:

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (Sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Ashâbıma sövmeyin, ashâbıma sövmeyin! Nefsim yed'-i kudretinde olan'a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud (dağı) büyüklüğünde altın infak etse bile, yine onlardan birinin mud'una ve yarısına ulaşamaz!»

Yâni, insanlardan herhangi bir kimse Uhud kadar altın infak etse, onların bir ölçek, hattâ onun yarısı kadar infak ettiği şeyden elde edeceği sevabı elde edemez, demektir.

Çünkü sahâbîler mertebe, derece ve mevki bakımından herkesten üstündürler. Kâinatın efendisi Hazreti Muhammed Aleyhisselâmın sohbetinde bulunmuşlar, onun feyzinden kana kana içmişler ve bu vesile ile güzel hasletler, üstün meziyyetler elde etmişlerdir. Vahy'in zamanına da tesadüf etmeleri onlara apayrı bir değer kazandırmıştır.

Onların yaptıkları harcamalar (Allah yolunda) başka bir harcamaya benzemez.

Allah yolundaki harcamaları, son derece samimi ve ihlâs içinde yapmışlardır.

Fakr-ü zarûret içinde olmalarına rağmen infaktan hiçbir zaman çekinmemişlerdir. Dinin ihyâsı, İslâmın zaferi için ellerinden geleni fedakârane ifa etmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Onların diğer ibâdet ve tâatleri de böyle idi...

Onun için sahâbe hakkında sorulduğu zaman, kişi şu cevabı versin:

«Onlar gelip geçmiş bir taifedir. Onların kazandıkları kendilerine; sizin kazandıklarınız da size!»

Onların yanılmaları hakkında kimse ileri geri konuşmasın. Yanılsalar bile Allah onları bağışlamıştır.

Nitekim Kâ'b bin Mâlik savaşa katılmamış, fakat sonradan Allah onu afvetmiştir.

Madem ki Allah tarafından afva uğramışlardır; geçmişlerin kötü davranışlarından söz etmek ehl-i İslâma yaraşmaz.

Milletin kalbini birleştirecek olan birçok meziyet ve hususiyetler vardır. İşte gerçek mü'min bunlardan bahseder. Onların o güzel menkıbelerini anlatır. Resûlüllah'ın hakkını korur. Çünkü Resûlüllah onları sevmiştir, o da onları sever. Nasıl ki Allah'ın Resûlünü, sırf Allah sevdiği için seviyor; tıpkı ashâb-ı kirâmı da Peygamber sevdiği için sevmesi gerekir.

Nitekim bu hususda Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim onları severse beni sevdiği için sever; kim de onlara buğz ederse bana buğzundan ötürü buğz eder.»

İşte yukarıdan beri saydıklarımızın hepsi Ehl-i İslâmın sünnetinden (takib ettikleri ulvî usûl ve prensiplerden) dir.

Mü'min, din hususunda kimse ile mücadeleye, çekişmeye kalkışmaz. Çünkü bu tutum amelleri heder eder. (Yâni amellerin sevabını giderir.)

Pekâlâ, Resûlüllah'ın İbni'z-Zubârî ile olan şu mücadelesine ne buyurulur?

«Siz de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şüphesiz ki cehennem odunusunuz.» (*)

Âyeti nazil olduğu zaman, Abdullah İbni'z-Zubârî Resûlüllaha (sallâllahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

«Melekler de Mesihe taptılar. Şimdi bu âyete göre, melekler ve Mesih azâba mı uğrayacaklar?»

«Sen ne kadar da cahilsin. Milletinin dilini bilmiyorsun. Âyetteki

(*) Enbiyâ sûresi, âyet: 98.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(mâ) **Ruh sahibi insanlar ve diğer varlıklar için değil, eşya için kullanılır»** buyurmuştur.

Cevaben deriz ki:

Hak için mücadele, doğruyu isbat etmek için yapılan tartışma müstesnadır. Yasak olan, bâtıl fikirlerle gerçek inançları bertaraf etmek için yapılan münakaşa ve mücadelelerdir. Bu tip mücadeleler Allah'ın kelâmında yerilmiştir:

«İnsanlar için öylesi de vardır ki, ne bir bilgisi, ne de istinad edeceği bir senedi, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın, Allah yolundan saptırmak için, yanını eğip bükerek Allah hakkında kavga eder durur. Dünyada rüsvaylık onundur. Biz ona kıyâmet gününde de yangın (Cehennem) azâbını tattıracağız.» (*)

Lâkin hakkı meydana çıkarmak için bâtıl ile savaşmakta hiçbir sakınca yoktur. Hattâ Allah bunu Kur'ânda emretmiştir:

«Onlarla mücadeleni en güzel (usûl) **hangisi ise onunla yap.»** (Nahl Sûresi)

Yine *Ankebût sûresinde* şöyle buyurulmuştur:

«İçlerinde zulmedenler müstesna olmak üzere, ehl-i kitabla en güzel (savaştan) başka bir sûretle mücadele etmeyin.»

Kur'ân'daki müteşâbih âyetler hakkında kimse ile münakaşa etme. Çünkü bu, sapıklık kapısını çalar. Mutlaka münakaşa yapması ve karşısındaki hasımların delillerini çürütmesi gerekirse, o zaman daima sorucu durumunda olsun, karşısındakine sorma ve ilzam etme fırsatı bırakmasın. Tıpkı İbrahim Aleyhisselâmın Nemrut (aleyhillâ'ne) ile yaptığı münakaşada olduğu gibi...

Âl-i İmrân sûresinde Allah şöyle buyurmuştur:

«Şübhesiz Allah güneşi doğudan getiriyor (doğduruyor); haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine küfreden (kâfir olan Nemrud) apışıp kaldı.»

Ebü'l-Leys'in tefsirinden:

Ken'an oğlu Nemrud (büyük bir melik idi) kavmi ile birlikte bayram yerine çıkmıştı. İbrahim Aleyhisselâm hemen gidip onların putlarını parçaladı. Bayram yerinden döndüklerinde, İbrahim Aleyhisselâm onlara:

«Elinizle yaptıklarınıza mı tapıyorsunuz?»

«Sen kime tapıyorsun?»

«Ben, hem dirilten hem de öldüren Rabbime ibâdet ediyorum..»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bazılarına göre, Nemrud zahire (tahıl) ihtikârcılığı yapardı. Zahireye ihtiyacı olanlar yanına girdikleri zaman ona secde ederlerdi. Bir gün İbrahim Aleyhisselâm da yanına girdi, fakat secde etmedi. Nemrud ona dedi ki:

«Niçin bana secde etmedin?»

«Ben ancak Rabbime secde ederim!»

«Senin Rabbin kimdir?»

«Benim Rabbim öyle bir Rabdir ki, hem diriltir, hem öldürür...»

«Ben de öldürür, diriltirim!»

Dedi. İki adam getirtti: Birini öldürdü, diğerini salıverdi. Sonra:

«İşte gördün ya, birini öldürdüm, diğerini sağ bıraktım» dedi.

«Sen, diri olan kimseyi serbest bıraktın! Ölüyü diriltmedin ki! Oysa benim Rabbim ölüleri diriltir» dedi.

Fakat İbrahim Aleyhisselâm bu delille de yetinmeyip daha kuvvetli bir delil ve hüccet serd etti ve şöyle dedi:

«Şübhe yok ki Allah güneşi doğudan getirir, haydi sen de onu batıdan getir (de görelim!)»

Buna cevap veremedi, apışıp kaldı kâfir...

Bazılarına göre İbrahim Aleyhisselâm'ın kasdı Nemrud'u ilzam etmek değil de Allah'ın varlığını deliller serd ederek isbat etmekti... Onun için öldürme diriltme bahsini fazla uzatmadı, daha güçlü ve susturucu bir delil ile karşısına çıktı. Nemrud: «Ben de öldürür, diriltirim» deyince, «Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir de görelim» diyerek onu ilzam etti, susturdu ve konuşamaz hale soktu...

HAZERDE - SEFERDE, MEST'E MESH ETMEK

Hazerde ve seferde meste mesh etmenin de hak olduğunu, bunun da Allah'ın hükmü olduğunu kabûl eder ve buna böyle inanır.

Muğîre (R.A.) rivâyet etmiştir:

Peygamber Aleyhisselâm mestlere mesh edince kendilerine dedim ki:

«Ayakları yıkamayı unuttunuz mu?»

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Bunu bana Rabbim emretti!» (Şerhü'l-Vikâye)

Onun için meste mesh etmek Allah'ın bir lütfu ve ihsânıdır. Onun

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bu ihsânını ancak kendini bilmez kişiler reddeder. Bu sebeble demişlerdir ki: «Meştlere mesh etmek, ayakları yıkamaktan efdaldır.»

KABİR AZÂBI

Kabir azâbının da hak olduğuna inanır ve ondan Allah'a sığınır. Bu azâb Kur'ân-ı Kerîm'in işaretiyle sabittir. Tevbe sûresinde buyurulmuştur:

«Biz onları iki kere azablandıracağız.»

Yine Nuh sûresinde buyurulmuştur:

«Bunlar, günahlarından dolayı hep suda boğuldular, ardından da (büyük) bir ateşe atıldılar.»

Bu gösteriyor ki, boğulmanın ardında ateşe atılmaları, kıyâmet kopmadığına göre, kabirde vâki olmuştur.

Ne var ki kabir azâbının sübûtu sarahaten değil de işaretle (âyetlerin işâretiyle), hadis-i şerîfin ise zâhiri ile (yâni açık ifadesiyle) sâbit olmuştur.

(Kabir azabı) hakkında:

«İdrar (ın bulaşmasın)dan korunun. Çünkü kabir azâbının çoğu ondan ileri gelmektedir» buyurulmuştur.

İşte bu hadîs kabir azâbının varlığını apaçık isbat etmektedir.

Gerek sahâbî, gerek tâbiîn ve gerekse onlardan sonra gelen selef âlimlerinden yapılan rivâyetler de bunun sübûtuna birer delil teşkil etmişlerdir.

Bu babda çok eser vârid olmuştur. Bunlardan bir tanesini arz edelim:

Salim bin Abdullah'dan rivâyet edilmiştir; dedi ki:

«Babamın şöyle dediğini duydum: Mekke'den deveme binmiş dönüyordum. Arkamda biraz su da vardı. Mekke ile Medine arasında bulunan bir kabristandan geçiyordum. Bir de baktım ki, kabirden bir adam çıkmış, baştan ayağa kadar ateş içinde yanıyor; boynunda ateşle tutuşmuş bir zincir var. Devemi ona doğru yönelttim. Hayretle seyrediyordum. Bana:

«Ey Abdullah! Ne olur, üzerime yanındaki sudan dök!»

Diye yalvardı. Tam o sırada, o zincire yapışmış başka bir adam da kabirden çıkıverdi:

«Sakın ona su dökme! Ona iyilik yapılmaz!»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diye haykırdı. Elindeki ateşli kamçı ile döve döve onu yeniden kabre soktu.»

Ezberlenmesi gereken bir husus da **Vehb bin Münebbih'in** şu sözüdür:

«Kim **(bismillâhi ve billâhi ve alâ milleti Resûlillâhi) derse, kabre** giren kişiden kırk yıl, Allah azâbı kaldırır.« (Zuhretü'r-Riyâd)

Fakîh **Ebü'l-Leys** der ki:

Kabir azâbı hususunda âlimler çeşitli fikirler beyân ettiler. Kimilerine göre Ruh, dünyada olduğu gibi cesede iade edilir, oturtulur ve suale çekilir. Bu (Ravdatu'l-Ulemâ) kitabından naklettiğimize uygun düşmektedir. Bazılarına göre, sual cesede değil, ruha sorulur. Bazılarına göre ise, ruh kefen ile ölünün arasında olur. Bu fikirlerin her biri hakkında eser vârid olmuştur. Bence en doğru olan görüş:

Müslüman olan kişinin kabir azâbının varlığına inanması; keyfiyetiyle uğraşmamasıdır...

DİNDE, KİTAB VE SÜNNETE AYKIRI İNDÎ FİKİRLER BEYÂN EDİLEMEZ

Kişi din konusunda kendi indî fikirleri ile konuşmaz; kitab (Kur'ân) ve sünnete uyar, onunla amel eder, onunla hükmeder. Ancak kitab ve Kur'ân'a uygun düşen bir görüşü serd edebilir ki, bu da kendi indî fikri sayılmaz...

Kim, bütün davranış ve işlerinde kendi fikri ile hareket ederse, o, hüsrana uğrayanlardandır. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kişiyi, inad ve kendi fikrini beğenmiş olarak görürsen, (bil ki) son derece hüsrandadır.»

Dinin bütün mes'ele ve hükümlerinde kıyasa uyulmaz. Çünkü ilk kıyas yapan kişi İblis Aleyhillâ'nedir. Allah'a karşı gelerek: «Beni ateşten, onu (Âdem'i) çamurdan yarattın» demiştir.

Lüzumsuz kıyas, şüphe yok ki sapıklığa yol açar. İblis Aleyhillâ'nenin başına gelenleri biliyorsun...

Kişi, akla gelen her türlü düşünce tarzından, kıyasdan, eşbâh'dan münezzeh ve müberrâ olan Cenâb-ı Hakkın zâtı ve sıfatları hakkında kimse ile mücadele etmez. Ancak Cenâb-ı Hakkın kemâl sıfatlarla muttasıf; noksan sıfatlardan münezzeh ve müberrâ olduğunu söyler.

Hadîsde vârid olduğuna göre, bu ümmetin helâki, Rablerinin (Celle Celâlühû) hakkında tartıştıkları zaman olacaktır. Bunun kıyâmet alâmetlerinden olduğu da (hadisde) belirtilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KADER HAKKINDA KONUŞMAK

Kişi kader hakkında konuşmaz ve onun içyüzünden de bahsetmez. Çünkü o, derin bir deniz, karanlık bir yoldur. Kader Allah'ın öyle bir sırrıdır ki, kimseye onu bildirmemiştir.

Bir rivâyet:

Üzeyr peygamber rabbine kaderden sual etmiş. Allah ona şöyle bir vahiyde bulunmuş:

«Bu mes'eleden bana sorma! Seni bundan alıkoyduktan sonra tekrar aynı soruyu sormaya kalkışırsan, ismini peygamberler cemaatinden silerim!»

Onun için kaderden sormaz ve bu hususta ileri geri konuşmaz. Çünkü böyle yaptığı takdirde dipsiz bir çukura yuvarlanır ki, sonu Cehennemi boylamaktır.

Evet, eski ümmetlerin (milletlerin) sapmalarının sebeblerinden biri de, kadere dalmaları ve ondan bahsetmeleridir.

Kaderden bahseden iki kişinin birisi mutlaka Allah'a yalan isnad eder.

Bu hususta biri ona sataşırsa ve onun da mutlaka konuşması gerekirse, o zaman daima sorucu olsun, müftî (fetvâ veren) olmasın. Çünkü böyle davranması İslâmın âdâb ve sünnetindendir.

Allahü Teâlâ'nın zâtı, sıfatı, kaderi ve kaderin sırrı gibi hususlardan bahsetmemek, bu konularda ileri geri konuşmamak, kişinin Allah'a olan saygısındandır.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem), Rabbül-İzzetin münezzeh olduğu hususları duyduğu zaman Allah'ı yüceltmek için hemen secdeye kapanırlardı.

Allah hakkında sual soranlara da Kur'ânda, Haşr sûresinin sonunda belirtilen sıfatları ile cevab verirdi.

Haberde vârid olmuştur:

Meşâyıhdan birine, Allah hakkında biri bir sual tevcih etmiş. Şöyle cevab vermiş:

«Eğer Allah'ın zâtından soruyorsan:

«Hiçbir şey onun misli gibi değildir» (Şûrâ sûresinden). Eğer sıfatından soruyorsan:

«O birdir. Kimseye muhtaç değildir; herkes, her varlık ona muhtaçtır. Doğurmamıştır, kendisi de doğmamıştır. Hiç kimse onun küf'ü ve menendi olmamıştır» (İhlâs sûresinden).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eğer isminden soruyorsan:

«O öyle bir Allahtır ki O'ndan başka (ibâdete lâyık ve müstehak hiçbir varlık yoktur. Gaybin de meydandakinin de bilicisi O'dur. Rahmân da O! Rahîm de O» (Haşr sûresinden).

Eğer işinden soruyorsan:

«O, her gün bir iştedir» (Rahmân Sûresinden).»

Allah'ın sıfatları bâbında ileri geri konuşmaz. Çünkü böyle yapmak şeytan vesvesesindendir ki, zararı kârından büyüktür. Kur'ân'dan kaçınıp eski peygamberlerin kitaplarını mütâlâa etmez. Tevrat, İncil gibi. (Çünkü onlar tahrif edilmişlerdir).

Bezâziye'de şöyle geçer:

Yahudi ve nasranîlere Tevrat, İncil ve Zebûr hakkında sormaz, onu yazıp ezberlemez. Çünkü onlar o mukaddes kitapları tahrif etmişlerdir. Dâvasını isbat etmek için o kitaplara başvurmaz. Çünkü elde edeceği deliller o kitaplardaki tahrifat yapılmış kısımlara rastlayabilir.

Âlimlerin, peygamberlerimizin peygamberliğine dair Tevrat ile İncil'den de misâl göstermeleri sırf onları ilzam etmek içindir. Hadisde vârid olmuştur:

«Siz öyle bir aydınlık yoldasınız ki, onun gecesi bile gündüzü gibidir! Ondan ancak, helâk olmayı peşinen kabullenmiş kimseler sapar.»

İbni Mes'ud (R.A.) dedi ki:

«Resûlüllah'ın dünyadan ayrılması yaklaşınca bizi validemiz Âişe (R. Anhâ)nın evinde topladı. Bize şöyle bir baktı, gözleri dolu dolu oldu. Sonra şöyle konuştu:

«Merhaba size! Allah size sağlık versin! Allah sizi esirgesin. Size, Allah'tan korkup O'na itâat etmenizi tavsiye ediyorum. Ayrılık yaklaştı. Artık Allah'a göçüyorum. Sidre-i müntehâya, Cennet-i me'vâya...

Beni ehl-i beytimden olan kişiler yıkasın ve şu elbisemle beni kefenlesin. İsterlerse, yahut hüllei yemâniyle kefenlesinler. Beni yıkayıp kefenledikten sonra beni bu evimde yatağımın üzerinde bırakın; bu yatağımın olduğu yere gömün. Sonra bir lâhza buradan çıkın. Çünkü ilk namazımı kılacak olan sevgilim Cebrail'dir... Sonra Mikâil, sonra İsrafil, sonra da askerleri ile birlikte Azrail... Sonra fevc fevc olduğum yere girin, namazımı kılın!»

O'nun irtihal edeceğini anlayınca, çığlıklar atarak ağlamaya başladılar. Şöyle dediler:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

«Ey Allah'ın Resûlü! Sen Rabbimizin yegâne elçisisin! Bizim başımız ve işimizin âmirisin! Sen gidersen, biz, mühim işlerimizde kime baş vuracağız?»

«Sizi apaydınlık bir yolda bırakıyorum. O yolun gecesi gündüzü gibidir. Size iki öğüt bıraktım; biri nâtık (konuşan), diğeri ise sâmit (konuşamayan)... Konuşan öğüt Kur'ân'dır, diğeri ise ölüm...

İşlerinizde bir müşkilâtla karşılaşırsanız Kur'ân'a ve sünnete müracaat edin, kalbleriniz katılaşırsa, ölmüşlerin hallerini tezekkür edip ibret alın!» buyurdu.

O gün yine âniden sancılandı. Zaten onsekiz gündür hasta idi; insanlar gidip gelip onu ziyaret ediyorlardı. Sonra Allah'ın, onu peygamber olarak gönderdiği (ayni gün) pazartesi günü vefat etti.

Ali (R.A.) yıkadı. İbni Abbas suyunu döktü. Çarşamba günü geceyarısı defnettiler. Bazılarına göre, O'nu salı gecesi Âişe (R. Anhâ)nın hücresinde defnettiler...»

Diğer bir hadisde şöyle buyurulmuştur:

«Musa sağ olup da benim nübüvvetime yetişseydi, mutlaka bana tâbi olurdu.»

Katâde (R.A.)'den:

Musa Aleyhisselâm dedi ki:

«Ey Rabbim! Ervah âleminde bir ümmet görüyorum. Dünyaya gelişte sondurlar. Fakat kıyamette önde gideceklerdir. Ne olur onları benim ümmetim yap!»

Allah buyurdu:

«Onlar Muhammed'in ümmetidir.»

Rivâyet olunduğuna göre, o, Muhammed'in ümmetinden olmayı temenni etti. Allah O'na şöyle buyurdu:

«Ey Musa, ben seni risâletlerimle, kelâmımla bütün insanlardan mümtaz kıldım. Şimdi şu sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.» (*)

Kitaplarda açıklanmıştır:

İsa Aleyhisselâm gökten inince, Muhammed Aleyhisselâma tâbi olacaktır. Çünkü onun şeriatı nesh edilmiştir. Ancak Resûlüllahın (sallâllahü aleyhi ve sellem) halifesi olarak vazife görecektir.

Peygamberimiz hakkında bu bilgiyi verdikten sonra yine konumuza dönüyoruz.

Kur'ân'daki müteşâbih âyetleri, ille de anlayacağım diye kendini yormaz.

(*) A'râf sûresi, âyet : 144.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çünkü Allah bize lütuf ve ihsanda bulunarak o müteşâbih âyetleri anlamakla yükümlü kılmamıştır. Allah Âl-i İmrân sûresinde şöyle buyurmuştur:

«O, sana kitabı indirendir. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki, bunlar kitabın anası (temeli) dir. Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir...»

Aynı âyetin devamında Allah şöyle buyurdu:

«Amma kalblerinde zeyğ (haktan meyl) li olanlar sırf fitne aramak (öteki berikini saptırmak) ve (kendi arzularına göre) te'viline yeltenmek için onun müteşâbih olanına tâbi olurlar. Halbuki onun te'vilini Allah'tan başkası bilemez.»

Bir rivâyet:

Yahudilerden bir cemaat, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yanına gelerek şöyle dediler:

«Duyduk ki sana (Elif Lâm Mim) nâzil olmuş. Eğer doğru söylüyorsan, ümmetinin bakası yetmiş bir sene olacak... Çünkü cemel hesabına göre (Elif) 1, (Lâm) 30, (Mim) 40 yapar ki, yekûn: 71'dir.»

Bunun üzerine âyetin devamındaki:

«Onun te'vilini Allah'tan başkası bilemez!»

Kavl-i celîli nâzil olmuştur. Ebü'l-Leys'in tefsirinde bu âyet böyle tefsir edilmiştir...

İTİDÂL

Mü'min ilimde, amelde ve din hususunda iktisad (itidal) den ayrılmaz. Çünkü milletlerin efdalı, bâtıl dinlerden arınıp Hak dinine bağlı olan millettir. Hanif vasfı İbrahim Aleyhisselâmda çok kullanılmıştır. Onun yolundan gidenler bu sebeble ona nisbet edilmiştir. Ömer (R. A.)'in bir nasranî'ye:

«Ben hanefî bir ihtiyarım!» dediği, ma'lûmdur...

Onun için insanların hayırlısı, dinde orta yolu ta'kib edendir. Yâni haddi aşmayan, etrafa taşmıyan kişidir. Dinden uzak olan kişi değil!

Eski milletler ancak azdıkları için, taşkınlık yapıp haddi aştıkları için helâk olmuşlardır. Onlar o kadar ileri gitmişlerdi ki, Mesih'e (İsa Aleyhisselâma) ve Üzeyr'e, «Allah'ın oğlu» dediler.

Nasranîler, İsa Aleyhisselâm'ın âmâyı ve ebrası iyileştirmek, ölüyü

Allah'ın izni ile diriltmek gibi mucizelerini görünce, onu aşırı sevdiler ve hakkında o derece sözler söylediler ki, küfre girmelerine sebeb oldu o sözler...

Yahudiler de Üzeyr'i pek sevdiler. O'nun hakkında küfürlerini mûcib aşırı sözler söylediler.

Buhtun-Nasır Beyt-i Makdisi tahrip edip Tevrat'larını yakınca pek üzülmüşlerdi. Üzeyr Tevrat'ı ezberden okuyup onlara yazdırdı ve onlar Tevrat'ı öğrendiler. Fakat kalblerinde: «Acaba Üzeyr kendiliğinden bazı şeyler ilâve etti mi, ya da bazı eksiklikler yaptı mı?» diye bir endişe hâsıl olmuştu.

Sonra bir köyde bulunan bir Tevrat'ı ellerine geçirdiler. Üzeyr'in yazdığı Tevrat'la karşılaştırdılar. Üzeyr'inkine tıpa tıp uyduğunu görünce çok sevindiler ve Üzeyr hakkında diyeceklerini dediler. (Yâni ona Allah'ın oğlu dediler.) (Ebü'l-Leys'in tefsirinden). Gerek yahudiler ve gerekse nasranîler böylece saptılar ve başkalarını da saptırdılar.

Mü'min amelde de ifrata kaçmaz. Doğru yoldan ayrılmaz. Kendine, tahammül edemiyeceği, altından kalkamayacağı ağır yükler yüklemez. Haddinden fazla ibâdet edip kendini yormaz. Her şeyde olduğu gibi bu babda da kâinatın efendisini kendisine örnek edinir.

Ma'lûm olduğu vechile, O, herkesten çok Allah'dan korkardı, Allah'a çok ibâdet ederdi. Buna rağmen hem namaz kılar, hem uyurdu. (Yâni ibâdetle sabahlamazdı.) Herkes gibi evlenirdi. Bazan et yerdi. *Nafile orucu sürekli tutmazdı; kâh tutardı, kâh* (nafile) oruçlarına ara verirdi.

Bir rivâyet:

Ehl-i Suffa'dan olan Osman bin Mez'un'u Peygamber'e, kendilerini iğdiş yapmalarına izin vermesi için yolladılar. Gayeleri kadına karşı duydukları şehvetten kurtulmaktı.

Osman bin Mez'un Resûlüllahın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yanına vardığında şöyle dedi:

«Ey Allah'ın Resûlü, müsaade et bize, kendimizi iğdiş yapalım.»

Bunun üzerine:

«Kendini iğdiş yapan veya yaptırmak isteyen kişi bizden değildir! Ümmetim hakkında bunun çaresi oruçtur!» buyurdu.

İslâmî usûldendir:

İçinde şüphe hâsıl olan kimse Allah'a sığınmalı ve şöyle demelidir:

آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ
وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

«Allah'a îman ettim, Resûlüne de îman ettim. O (Allah), evveldir, âhirdir (varlığının sonu yoktur), **zâhirdir** (kesin delillerle bilinmektedir, yahut herkese galibdir), **bâtındır** (yâni kimse onu göremez, asla idrâk edemez). **O her şeyi hakkıyle bilendir.»**

İşte kalbine şüphe ve vesvese ârız olduğu zaman, müslüman bu sözleri tekrar eder ve Cenâb-ı Hakkı her türlü noksan sıfatlardan tenzih edip kemâl sıfatlarla tavsif eder.

Selef-i sâlihînin âdâb ve usûlünden birisi de, bid'at ehlinden uzak durmaktır.

Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Hevâ ve hevesine (kötü arzu ve isteklerine) mahkûm olan ehl-i hevâ ve ehl-i bid'atın yanında oturmayın.»

Buradaki bid'atten murad bid'at-ı seyyie, yâni kötü bid'attır. Çünkü onların uyuz gibi bulaşıcı yaraları vardır.

Peygamber Aleyhisselâm kaderiyeden olan kimse ile karşılaşıldığında, kendisine selâm vermeden ona selâm vermekten de nehyetmiştir.

Kaderiye: Her şeyi Allah'a isnad eden, hattâ çirkinlikleri de Allah'a isnad edip, «kulun bunda bir suçu yoktur» diyen bir taifenin adıdır. Bazılarına göre bu, «her kul kendi fiilinin hâlikıdır; kü'ür ve ma'siyetler Allah'ın takdiri ile değildir» diyen bir taifenin adıdır. Bu görüş, Şerhü'l-Mevâkıf'ta olan kayda uygun düşmektedir. Çünkü Mu'tezile taifesi, «kul kendi fiilinin hâlikıdır» dedikleri için kendilerine bu lâkab verilmiştir. Bu itibarla onlar kaderi inkâr etmektedirler.

(El-Mesâbih)in şârihı der ki:

Kaderi inkâr etmelerine rağmen, kendilerine (kaderiye) denilmesinin sebebi, kaderden çok söz etmelerindendir.

Yine onların (kaderiyecilerin) hastalarını ziyaret etmeyi, cenazelerinde hazır bulunmayı da nehyetmiştir. Ne var ki, bu nehiy, tahrimî

değildir. Çünkü yukarıda geçmişti: Her iyi ve kötünün namazı kılınır. Yeter ki îman üzere ölmüş olsun.

Tabiî bu görüş, onların küfrüne hükmetmiyenlere göredir. Amma onların küfrüne hükmedenlere göre, şüphesiz buradaki nehiy gerçek anlamına haml edilir.

BİD'AT EHLİNİN SÖZÜ DİNLENMEZ

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onların sözünü dinlemeyi yasak etmiştir. Kim onları susturabilirse sustursun. Hem de azarlayarak sustursun; ki, bir daha kötü konuşmaya cesaret edemesinler.

Hadisde vârid olmuştur:

«Kim (kötü inanç, kötü iş ve kötü söz üzere olan) **bid'at ehlini** (sert bir söz ve davranışla) **men'ederse Allah onun kalbini emniyet ve imanla doldurur. Kim de bid'at sahibini hakir görürse Allah onu kıyâmet gününde en büyük korkudan emin kılar.»**

Mukatil en büyük korkuyu şöyle tefsir eder:

Ölüm bir koç şeklinde boğazlandığı zaman, Cennet ehli (bir daha ölüm yüzü görmeyecekleri için) sevinir, Cehennem ehli büyük bir korkuya kapılır. İşte feza-i ekberin (en büyük korkunun) anlamı budur.

El-Kelbî'nin fikri: Cehennemden çıkarılanlar çıkarıldıktan sonra, üstü kapandığı zaman içindekiler hayatlarında o güne kadar görmedikleri büyük bir korkuya kapılacaklar. İşte feza-i ekber budur!

Bazılarına göre; feza-i ekber; Cenâb-ı Hak:

«Ey mücrimler, haydi (muhlislerden) **ayrılın** (seçilin)!» (*)

Diye hitab ettiği zaman, vukua gelecek.

Hesaba çekildiği zaman kendilerine böyle hitab edilecek... Yahut Sırat köprüsünden geçerken... (Ebü'l-Leys'in tefsirinden).

Bir rivâyet:

İbni'l-Mübârek'i rü'yâda gördüler ve kendisine Cenâb-ı Hakkın nasıl muamele ettiğini sordular. Şu cevabı verdi:

«Bir gün yumuşak bir nazarla bir bid'atçıya baktığım için, Allah beni azarladı ve tam otuz yıl ayakta durdurdu ve şöyle buyurdu:

«Sen din hususunda düşmanıma düşmanlık etmedin!»

Böyle bir öğütten sonra hâlâ zalimlerle oturanın hali nice olur!..

★

Mü'min, Allah'ın zâtında tefekkür etmez; o hususta konuşmadığı gibi... Çünkü O'nun zâtını akıllar idrâk edemez. Düşündükçe kendini hayret ve dehşetten alamaz.

Burada şu noktaya bilhassa işaret etmek isterim: Burada iki makam vardır:

1) **Vukuu:** Bunda ihtilâf vardır. Yâni Allah'ın gerçek mahiyeti beşere malûm değildir. İslâmî fırkalardan olan cumhur-i muhakkıkîn bu görüştedir. Mütekellimlerden bazı arkadaşlarımızla, mu'tezile bunun aksini iddia ettiler.

2) **İmkânı:** Bunda da ihtilâf vardır. Allah'ın hakikatini (künhünü) bilme imkânını bazı filozoflarla Gazzâlî, İmâmü'l-Haremeyn gibi bazı arkadaşlarımız kabul etmemişlerdir. Kadı Ebû Bekr, Dırar bin Amr gibi bazı âlimler ise bu mes'elede hiçbir fikir beyân etmemişlerdir. Yâni ne imkânı ne de adem-i imkânı hakkında bir şey söylememişlerdir. Sofiyenin çoğunluğu da bunun mümkün olmadığı kanaatini taşımaktadır. (Şerhü'l-Mevâkıf)

ALLAH'A KAVUŞMAK VE ONU GÖRMEK

Mü'min Allah'a kavuşacağına ve onu gözlerle göreceğine inanır. Bunun da hak olduğunu ve Allah tarafından îman ehline va'd edildiğini bilir. Nitekim (Kıyâmet sûresinde) Allah:

«O gün yüzler sevinçlidir, Rablerine bakıcıdır» buyurmuştur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) de bu bâbda şöyle buyurmuştur:

«Şüphesiz siz Rabbinizi, ayı ondördünde gördüğünüz gibi göreceksiniz.»

Sahih bir hadisde rivâyet edilmiştir ki:

«Cennet ehli ni'metler içindeyken onlara bir nûr parıldayacak. Başlarını kaldıracaklar. Bir de görecekler ki, üstlerinden Rableri kendilerine tecelli edip: «Esselâmü aleyküm yâ ehlel cenne: Ey Cennet ehli, selâm size!» diyecek. Bu, Cenâb-ı Hakkın:

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ

«Ki bu da çok esirgeyici Rab(lerin)den söylenmiş bir selâmdır.» (Yâsîn sûresi)

Kavl-i celilinin gereğidir. Allah onlara bakacak, onlar da Allah'a bakacaklar, doya doya cemâl-i ilâhiyi seyredecekler. Allah'a baktıkları sürece Cennet ni'metlerinden hiçbirine iltifat etmiyecekler. Sonra Allah gözlerinden uzaklaşacak. Fakat nûru ve bereketi diyarlarında kalacak.»

Ne var ki tam mânasiyle onu idrâk etmenin mümkün olmadığına da inanır. Allah'ın azameti ve kibriyâsı onu tam mânasiyle idrâk etmekten alıkor. Allah En'am sûresinde:

«Onu gözler idrâk edemez; halbuki o gözleri idrâk eder» buyurmuştur.

İdrâk: Görülen varlığı tam mânasiyle ihata etmek sûretiyle görmek, demektir.

Peygamberlerin şefaat etmesi:

Âhirette peygamberlerin ümmetlerine şefaat edeceklerine de inanır.

Şurası da bir gerçektir ki, kıyâmette peygamberimiz Hazreti Muhammed (S.A.V.)'den önce hiçbir peygamber şefâat edemiyecektir. O şefaat ettikten sonra diğer peygamberlere de şefâat izni çıkacaktır. Hattâ veliler, salih kişiler, şehidler, sıddîklar da şefâat edeceklerdir.

Mü'min olan kişi, peygamberlerin şefâat edeceklerine, hattâ insanların bile birbirlerine şefâat edeceklerine inanır ve bunun bir gerçek olduğunu bilir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kıyâmet gününde, ümmetimden salih kişilerin de şefâat etme hakkı vardır. Benim şefaatim ancak ümmetimden büyük günâh işleyenleredir.»

«Allah Cebrail Aleyhisselâmın şefaatiyle Cehennem'den Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmetinden hiçbir ferd kalmaksızın çıkaracaktır.»

Hadiste vârid olmuştur:

«Kim şefâati yalanlarsa ona asla nâil olamaz!»

HAYIR VE İTÂATTE CEMÂATE UYMAK

Müslüman, hayır ve itâatte büyük kalabalığa uyar, onlardan bir arış bile ayrılmaz. Peygamber Aleyhisselâmdan nakledilmiştir:

«Büyük kalabalıktan (cemaatten) ayrılmayın!»

Çünkü o bilir ki Allah bu ümmeti sapıklıkta bir araya getirmez.

Nitekim (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz'den rivâyet edilmiştir:

«Ümmetim kat'iyyen dalâlet (sapıklık) üzerinde bir araya gelmez.»

Onun için Hakkın ve gerçeğin onlarla olduğuna inanır. İnsanların en kötüsü kendi görüşünü beğenen, kimsenin fikrine uymayan, cemaatten ayrılan, ilim gösterişinde bulunan (yâni âlimlik taslayan) kişidir.

Cemâate uyan, onlardan ayrılmayan kişinin hatası; cemâatten ayrılanın doğru hareketinin kabûl edilmesinden, afve daha şâyândır...

Büyük kalabalıkdan murad; Allah'ın emirlerini yerine getiren, Resûlüllah'ın yolundan giden, Resûlüllah'dan sonra gelen Hulefa-i Râşidinin izini takip eden topluluktur...

Ma'mur olan yeryüzünün hiçbir kutru kat'iyyen böyle bir cemâatten hâli kalmaz. Nitekim Câbir (R.A.)'ın rivâyet ettiği şu hadîs bu gerçeği tescil etmiştir:

«Allah'ın emri gelinceye kadar (kıyâmete kadar), ümmetimden bir taife Hak üzerinde galip bir halde devam edecektir.»

Bu taife kimdir?

Bazılarına göre; İslâm ordusu... Kimilerine göre; ma'rûfu emredip, münkerden nehyeden âlimler...

İmâm Nevevî'nin fikri:

«Bu taife mü'minler arasında paylaşılmıştır. İçlerinde kahraman savaşçılar olduğu gibi, konuşan fakîhler de vardır. Onun için tek zümreye hasretmek doğru olmaz.»

Bazı âlimler, hadîsdeki «Allah'ın emri» sözünü kıyâmetle tefsir etmişlerdir. Cenâb-ı Hakkın (etâ emrullahi) kavlinde olduğu gibi...

Lâkin o kelimeye verilecek en uygun anlam şudur: Bundan murad; erkek - kadın, her mü'minin rûhunu alacak olan gayet yumuşak ve hafif bir rüzgârdır. Çünkü kıyâmet (yâni birinci sur üfürülüşü) ancak kâfirlere vâki olacaktır.

Hadîs-i sahîhde vârid olmuştur:

«Yeryüzünde (Allah, Allah) dendikçe kıyâmet kopmaz.»

Bir hadis:

«Her asırda, ümmetimden iyi işlere, Allah'ın tâatine koşacak kimseler bulunacaktır.»

Hadisin Arapça metninde geçen (el-Karn) kelimesi, Meşârik'ın şerhinde seksen yıllık ya da otuz yıllık bir müddet olarak tefsir edilmiştir. (Es-Sahhah)'da şöyle geçer: Karn bir çağdır.

Amellerde Niyyet

Niyyetsiz amel olmaz; her amelde niyyet gerektir. Niyyeti Allah'a halis kılmak lâzım; yâni yapılan amelin Allah rızâsı için olması için gereken niyyeti yapmak lâzımdır. Yalnız niyyette ihlâs şarttır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Allah Teâlâ buyurdu ki: İhlâs, sırlarımdan öyle bir sırdır ki, kullarımdan sevdiğim kişinin kalbine koyarım.»

Onun hakikati; riyâyı (gösterişi) terk etmektir.

Niyyetsiz amel olmaz... Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Allah, sözü, ancak amelle kabûl eder. Niyyet olmadıkça, ne sözü ve ne de ameli kat'iyyen kabûl etmez.»

«Ameller ancak niyyetlerledir... Her kişi için, ne niyyet etmişse ancak o vardır...»

Bu, Hz. Ömer (R.A.)'in rivâyet ettiği bir hadisdir. Musannif, bunu anlamıyla nakletmiştir. Yâni, ibâdetler ancak niyyetlerle kaimdir...

Her kişi için amelden ne niyyet etmişse ancak o vardır. Niyyeti dünya ise, elde edeceği şey ondan başkası değildir... Niyyeti âhiret sevabı, ya da Rabbinin rızâsı ise, şüphe yok ki elde edeceği şey de ancak bunlardır.

Öyleyse kul'un bütün işlerinde niyyeti: Hayır, hidâyet ve Rabbinin rızâsı olmalı. Doğruluk ve ihlâstan kat'iyyen ayrılmamalı. Çünkü mü'minin amelden hali olan niyyeti, niyyetten hali olan amelinden daha hayırlıdır. Çünkü amele riyâ karışabilir. Fakat niyyet hem riyâdan, hem de nifaktan salimdir.

Şöyle de izah edilebilir:

Kişi niyyete makrun salih bir amel işlediğinde, fazilet bakımından niyyet, o niyyete mukarin olan amelin kendisinden daha şereflidir. Çünkü amel bir cisimse, niyyet onun rûhudur. Çünkü mü'min, niyyetsiz amelde sebat edemez, karşılığında da sevab alamaz. Çünkü Peygamber (A.S.) şöyle buyurmuştur:

«Niyyeti olmayanın ecri de yoktur!»

Bazılarına göre, niyyet amelden hayırlı olmuştur. Çünkü tek amelde birçok niyyet bir araya gelebilir. O amel, içindeki niyyetin sayısın-

ca kat kat sevabı mûcib olabilir. Halbuki amelde böyle bir şey bahis konusu değildir. Meselâ mescidde, kişi i'tikâf niyyetiyle, namazı beklemek niyyetiyle, dünyevî işlerden kalbi uzak tutmak niyyetiyle, Allah'ın beytini ziyaret etmek niyyetiyle, Kur'ân okumak niyyetiyle, kulağı, gözü, dili mâlâyâ'nîden uzak tutmak niyyetiyle, zikirle mescidi imar etmek niyyetiyle oturduğu zaman, bu yedi çeşit niyyetten sadece biri ile oturan kişiden tabiî ki faziletçe ve sevabça daha üstündür.

Bazılarına göre, niyyetin amelden hayırlı olmasının sebebi, niyyetin tâkat ve tahammülle mukayyed olmasındandır. Meselâ kişi, mâlik olmadığı halde bir köle azat etmeyi veya birçok tasaddukta bulunmayı niyyet edebilir ve bu niyyetinden ötürü de sevab alabilir.

Bir rivâyet:

Sahâbeden biri, mühim ve gerekli bir yerde bir köprü yapmaya niyyetlenmiş. Fakat bir yahudi ondan önce davranıp o yere köprüyü konduruvermiş.

İçlerinde Hazreti Ömer'in de bulunduğu bir topluluk içinde, bunu duyunca adam çok üzülmüş...

Hazreti Ömer onun üzülmesini görünce teselli etmek için şöyle demiş:

«Mü'minin niyyeti amelinden daha hayırlıdır!» (Yâni o kâfirin amelinden daha iyidir...)

Lâkin Bustan'da yazıldığına göre, bu sözün sadr-i nübüvvetten çıktığı, sonra diğer darb-ı meseller gibi bir mesel olduğu anlaşılmaktadır.

Kişi, yüreğinde taşıdığı doğru ve samimi niyyetinden ötürü sadaka, namaz, hac ve umre sevabını alabilir. Tabiî bu, sâdık bir niyyet ve dürüst bir gidişatta bulunduğu takdirde söz konusudur.

Cüneyd (K.S.) der ki:

«Ey fakirler (dervişler) topluluğu! Siz Allah'ı biliyorsunuz, Allah için ikramda bulunuyorsunuz. Yalnız başınıza kaldığınızda Allah'a karşı durumunuz nedir ve nasıldır? Buna dikkat ettiniz mi hiç?»

Kulun bütün vakitleri ve çalışmaları tâatlere sarf edilebilir. Yemek, içmek, yatmak, uyumak, kadınla cinsî münasebette bulunmak gibi işleri, kul isterse tâate çevirebilir. Çünkü ameller niyyetlere bağlıdır.

Eğer yemekle, ibâdete karşı daha güçlü olmayı niyyet ederse... Su içmekle de aynı şeyi niyyet ederse... Uyku ile de uyuşukluğu, yorgunluğu gidermeyi, ibâdet için daha canlı olmayı kasd ederse; hanımı ile yatmaktan, hanımının şer'î hakkını vermeyi kasd ederse, cinsî mü-

nasebetten kasdı da harama düşmemek için sırf nefsi terbiye etmek olursa, ya da o ilişkiden dünyaya gelecek çocuğun Allah'a ibâdet eder bir çocuk olacağını umarsa, dünyevî çalışmak ve kazanmaktan maksadı da sırf helâl lokma yemek için olursa...

İşte bütün bunlar bu niyyet sayesinde tâate çevrilebilir. Bu sebeble de kişi ecir alabilir, kıyâmette mîzanında bulunan sevab kefesinin ağır basmasını sağlayabilir.

Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edilmiştir:

«Kıyâmet gününde kul, beraberinde dağlar gibi büyük sevabları olduğu halde huzûra çıkartılır. Sonra bir münâdi seslenir: «Kimin falan adamda hakkı varsa gelsin, alsın.»

İnsanlar bir bir gelip onun sevablarından alırlar, adamın yanında hiçbir şey kalmaz. Şaşkın ve perişan bir vaziyette düşünmeye başlar.

Tam o anda Rabbi ona şöyle der:

«Katımda senin öyle bir hazinen var ki, meleklerim bile ona muttalî değildir.»

Kul merakla Rabbine:

«Nedir yâ Rab o hazinem?» der.

«Hayırlı işler ve ibâdetler hakkında yaptığın niyyetlerin var ya, işte onları ben senin namına yetmiş katı olarak kaydettim (meleklerime kaydettirdim) diyerek Rabbi onu sevindirir.» (Şerhu'l-Hatîb)

Kötülük yapan, adam öldüren insanın o davranışını, gönül hoşluğuyla karşılayan, ona karşı nefret duymayan kimse belki de günahta ona ortak olur.

Hadîs-i şerîfde vârid olmuştur:

«Bir ma'siyetin yanında bulunan kişi, eğer o ma'siyetten nefret duyarsa, sanki orada bulunmamış gibi olur. Ma'siyet yapılan yerde olmadığı halde, duyduğu zaman memnunluk duyarsa sanki orada bulunmuş gibi olur.»

Burada bulunmak, herhangi bir ihtiyacından dolayı veya tesadüfen bulunmaktır. Yoksa sırf ma'siyeti seyretmek için ma'siyet yerine gitmek, orada bulunmak zaten yasaktır. (İhyâ)

Diğer bir hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Kim bir kavmin işlerini (ve hareketlerini) sevip (benimserse) onlarla beraber haşrolunacak, onların amellerini yapmasa dahi onların hesabı gibi hesab verecektir.»

İşte niyyet çok önemli bir şeydir. Kulların durumları ona göre tanzim edilmektedir: Kıyâmet günü yaptıkları niyyete göre haşredilip hesaba çekileceklerdir.

Bu ceza, tabii bütün işlerde değil; bazı hususlardadır. Musannifin mutlak olarak zikretmesi, niyyetin ehemmiyetine binâendir...

İsrailiyâtta şöyle bir hikâye vardır:

Bir adam bir açlık yılında bir kum yığını yanından geçer. İçinden: «Bunlar hep un olsa ve bana verilse, hepsini insanlar arasında taksim ederim» diye geçirir.

Hemen Allah peygamberlerine şunu vahyeder:

«Falan adama de ki: Allah sadakanı kabûl etti, güzel niyyetini hoşnutlukla karşıladı ve sana o kum yığını kadar sevab verdi.»

Sâlim bin Abdullah, Ömer bin Abdül'aziz'e şöyle yazdı:

«Allah'ın kula karşı olan yardımı, niyyeti ölçüsündedir. Niyyeti tam olan kuluna Allah'ın yardımı tam olur. Niyyeti sağlam olmayıp eksik olursa Allah'ın yardımı da noksan olur.»

Ebû Hüreyre (R.A.) der ki:

«Kıyâmet gününde insanlar niyyetlerine göre haşrolunurlar.»

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim Allah için koku sürünürse, kıyâmet gününde miskten daha hoş bir koku ile huzûra çıkar. Kim de Allah'tan başkası için koku sürünürse, kıyâmet gününde leşten daha fena kokan bir koku ile gelir.»

Denildi ki: Selef'ten bazıları, aynen ameli öğrendikleri gibi niyyeti de öğreniyorlardı.

Yine şöyle denilmiştir: Bir adam âlimleri dolaşıp onlardan şunu rica ederdi:

«Devamlı Allah için yapabileceğim bir işi bana tavsiye edecek kimse yok mu içinizde? Daima Allah için yapılan bir amelle meşgul olmak istiyorum.»

Şu cevabı verdiler:

«Dileğin kabûl edildi. Gücün yettiği kadar iyi işlerde bulun. Güçsüz kaldığın ya da usandığın zaman o iyi işleri (tâat, ibâdet ve hayırlı işleri) yapmaya niyyet et, kalbinden bunu geçir. Çünkü hayır yapmayı niyyet eden, onu yapmış gibi olur.»

İsa bin Kesir'den:

«Meymun bin Mihran'la yürüyordum. Evinin kapısına gelince, ben ayrıldım. Oğlu ona, «yanındakine akşam yemeği teklif etmiyor musun?» diye sorunca şu cevabı verdi:

«Samimi olarak söylüyorum; içimden böyle bir şey geçirmedim. Yâni sağlam ve hakîkî bir niyyetim olmadı.»

Niyyetin derecesine göre sevablar ve günahlar derecelenir. Amel az olur, fakat ona yapılan niyyetin sağlam ve samimiliğine göre çoğalır.

Evet, bu niyyet sayesindedir ki insanlar (bilhassa akıllıları, rûhen dinamik olanları) hayvanî işlerden kendilerini kurtarıp temâyüz ederler. Yine bu sayededir ki, ibâdet âdetten, yararlı iş boş ve lüzumsuz işlerden ayrılır.

Kenzü'l-Ebrâr'dan:

«Şunu iyi bil ki, her amel dört şeye muhtaçtır:

1) Ona başlamadan önce bilinmesi.

2) Onu doğrultacak husûsun, bozacak hususlardan çok olması.

3) Niyyet. (Çünkü Peygamber Aleyhisselâm: **«Niyyeti olmayanın ecri yoktur»** buyurmuştur.)

4) Allah'a teslim ederken ihlâs içinde olması. Aksi halde kabûl olunmaz, reddedilir.

İlim Öğrenme ve Öğretme Usûlü

Din ilmi, kişinin elde edeceği mertebelerin, menkıbelerin en şereflisi ve en efdalıdır. Hadîs-i şerîfde vârid olmuştur ki:

«Bilerek yapılan az amel çok; bilmeden yapılan çok amelse azdır...»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Âlimin, câhil âbide olan üstünlüğü, benim derece bakımından en aşağı olanınıza olan üstünlüğüm gibidir!»

Bu mübârek sözünü, kendisine bir âlimle câhil bir âbid hakkında sorulduğu zaman söylemiştir. Yine şöyle buyurmuşlardır:

«İnsanlara faideli ilimleri öğretene Allah rahmet eder, melekler afv edilmesi için Allah'a yalvarırlar, yer - gök ehli ve yuvalarındaki karıncalar da onun için duâda bulunurlar.»

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Din husûsunda bilgi edinmekten daha üstün bir şeyle Allah'a ibâdet edilmemiştir.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuşlardır:

«Tek bir fakîh, şeytana karşı bin cahil âbidden daha güçlüdür. Her şeyin bir direği vardır; dinin direği de fıkıhtır!»

El-Bezâziye'nin fetvâlarından:

«Bilgin arkadaşlarımızın kitablarını mütalâa etmesi gece ibâdetinden daha iyidir. Fıkıh öğrenmeye çalışmak da Kur'ân okumaktan daha iyidir. Âlim de âbidden üstündür. Çünkü âlimin hem kendine, hem de başkasına yararı vardır; âbidin yararı ise sadece kendinedir.»

İslâm farzlarından (farz-ı ayınlardan birisi de) kişinin din husûsunda muhtaç olduğu bilgileri öğrenmesidir. Çünkü, Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Erkek - kadın her müslümana ilim taleb etmek farzdır.»

Şunu da iyi bil ki; öğrenilmesi farz olan ilim üçtür:

1) Allah'ın zâtı ve sıfatlarını, Peygamber (A.S.) hakkında lâzım gelen bilgileri öğrenecek kadar tevhid ilmini öğrenmek.

2) Kalb ilmi... Buna bazıları sır ilmi demişlerdir. Allah'a olan ta'zîm ve amellerdeki ihlâsı sağlayacak kadar kalbe taallûk eden ilim dalıdır bu.

3) Tahâret, oruç, zekât, hac ve sair ibâdetler gibi mutlaka bilinmesi lâzım olan şeriat ilmi...

İşte kişinin dininin îcablarını yerine getirebilmesi için, Allah'a gerektiği gibi kulluk yapabilmesi için bunları öğrenmesi gerekmektedir. Bütün bunlar ma'rifetullaha dayanır. Ma'rifetullah ise, O'nun vâzıh âyetleri ve konuşan delilleri ile elde edilir. Bunların bazıları lisân-ı kaal'dir; bir çoğu da lisân-ı hâldir.

Sonra, Allah'ın farz ve vâciblerden kullarına emrettiği hususları bilmektir.

Bunlar, namaz ve oruç gibi bedenî, zekât ve öşür gibi malî, hac gibi hem bedenî, hem malî ibâdetlerdir. Gece ve gündüz bu ibâdetleri yerine getirir. Tabiî bütün bunların yanında, Allah'ın yasak kıldığı hususlardan çekinir. İçki içmez, kumar oynamaz, domuz eti yemez. Müslüman kardeşlerine karşı kin ve hased gütmez. İçini ve dışını gereği gibi temiz tutar.

Müslüman bu ilimleri bilmeğe muhtaç olduğu gibi, Allah'ın farzlarını en güzel bir şekilde yerine getirebilmesini sağlayacak olan Peygamber Efendimizin sünnetlerini de (yâni bu hususlaki bilgileri de) bilmesi gerekir.

Bu da ancak, Allah'ın yetiştirdiği, ahlâkça en mükemmel kıldığı Resûlünün beyân buyurduğu kavâid (prensipler)dir ki, bundan daha üstün prensip, daha doğru ve sağlam bir yol olamaz!

Bezâziye'den:

«Biraz Kur'ân okumasını bilen kimse, boş vakitlerinde fıkıhla meşgul olursa daha iyi olur. Çünkü Kur'ân ezberlemek farz-ı kifâyedir; oysa fıkıhtan mutlaka öğrenilmesi gereken bilgileri (yâni ilmihâli) öğrenmek farz-ı ayındır.»

El-Hazane'den:

«Bütün fıkhı öğrenmek gerekir. Helâl ve haram hususunda, Muhammed bin el-Hasan ikiyüz bin mes'ele halletmiştir. İnsanların bunları ezberlemesi (öğrenmesi) gerekir.»

Yine mevzua dönüyoruz:

İşte, kulun muhtaç olduğu bilgilerin en önemlileri bunlardır.

Tevazu, öğüt verme, zühd, ihlâs ve yakîn gibi ilm-i ahlâka taallûk eden bilgiler de bunun şümûlüne girer.

Kezâ, bir şeyin câiz olup olmadığını, haram olup olmadığını, mekruh olup olmadığını, fâsid olup olmadığını bildiren Şeriat hükümleri de bunun şümûlüne girmektedir.

Ruh terbiyesi ile ilgili bilgiler de buna girer:

İffet: Kişinin kendisini koruması, haramdan uzak durup şehevânî arzularını kendi helâlinde gidermesi demektir.

Rıfk: İnsanlara iyi ve yumuşak davranmak...

Hayâ: Kınanacağından korktuğu zaman insana ârız olan değişiklik...

Hayâ, hiç şüphe yok ki, güzel vasıflardan ve övülecek huylardandır. İmanın arkadaşlarından biridir de.

Bir rivâyet:

Allah Cebrail Aleyhisselâmı, Âdem Aleyhisselâma akıl, îman ve hayâ ile gönderdi ve şöyle dedi: «Bunlardan birini seç!»

Âdem Aleyhisselâm aklı seçti. Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm hayâ ile îmana:

«Haydi siz gidin! Gördünüz ya, aklı sizin üzerinize tercih etti» dedi.

İman söze karıştı; hayâya dönerek şöyle konuştu:

«Haydi sen git; Allah bana aklın bulunduğu yerde bulunmamı emretti!»

Bu sefer hayâ da söz aldı ve şöyle haykırdı:

«Allah bana da îmanın bulunduğu yerde bulunmamı kesinlikle emretti.»

İşte böylece hepsi birden Âdem Aleyhisselâm'da birleştiler...

Bu sebebledir ki, Allah'ın Resûlü, şu mübârek hadîsi ile hayânın önemini belirtmiştir:

«Hayâ îmandandır!» (Yâni onun hasletlerindendir...)

Fudayl'ın (rahmetullahi aleyh) fikri:

«Hayâsızlık, bedbahtlığın belirtilerindendir!»

Müsamahakârlık ve cömertlik...

Bir şeyi iyi düşünmek, her şeyde güzel ve tam tedbir almak...

Din husûsunda dikkatli olmak! Düşmanlara karşı tedbirli ve son derece siyasî olmak...

İnsanlar tarafından eza ve cefaya uğradığı zaman sabır ve tahammül göstermek...

Sıla-i rahimde bulunmak...

Bir selâm ve hediye ile dahi olsa sıla-i rahim yapmak... vâcibdir.

Sıla-i rahim:

Akrabaya yardım etmek, onlara ihsan ve ikramda bulunmak, onlara yumuşak davranmak, ziyaretlerinde bulunmak demektir.

Akrabayı gün aşırı ziyaret etmek sevgi ve muhabbeti artırır. Buna imkân yoksa, haftada bir, yahut ayda bir ziyaret etmelidir.

Akrabalar birbirlerinin ihtiyaçlarını reddetmemeli. Çünkü bu, bağların kopmasını tevlid eder.

Bir hadîsde şöyle geçer:

«Sıla-i rahim ömrü uzatır.»

Diğlr bir hadîs:

«İçlerinde akrabadan bağlarını koparan bir kimsenin bulunduğu bir kavme melekler inmez.»

Diğer bir hadîs:

«Allah akraba ile ilgilenenle ilgilenir, akrabadan alâkasını kesenden de alâkasını keser.»

Yoksul ve kimsesizlere iyilik etmek... Zalimi bağışlamak... Kötülük yapana iyilikte bulunmak...

El, dil ve kalble insanlara kötülük yapmaktan korunmak... (Kalb kötülüğü, onlara karşı sû-i zanda bulunmak ve onları hafife almağı içinden geçirmektir.)

Bu kitabımız, bu ilim dallarının çoğunu ihtiva etmekte ve şu gayeyi istihdaf etmektedir: Önce öğrettiği ilimlerle Allah ve âhiret için amel edilmek... Bilmeyene öğretmek... Yoldan sapmışları tenvir ve irşâd etmek... Gafilleri gaflet uykusundan uyandırmak...

El-Bezâziye'den:

Niyet samimi ve sağlam olarak ilim ve fıkıh tahsil etmek, bütün iyilik işlerinden efdaldır. İlmi çoğaltmağa çalışmak da böyledir. Yeter ki niyet halis olsun. Çünkü ilmin çokluğunda daha fazla yarar vardır Ne var ki, ilim tahsil ederken ilâhî farzları ihmal etmemek gerekir.

Niyetin *halis* ve sahih olması şöyle olur:

İlim yapan adam yalnız Allah rızâsı ve âhiret endişesi için yapmalı; mal ve mevki elde etmek için değil... Cahillikten kurtulmak, halka yararlı olmak, ilmi ayakta tutmak amacıyla yaparsa, bazılarına göre bu niyyet te samimi ve sahih olur.

Çünkü Allah'ın rızâsı gözetilmeden yapılan ilim tahsili haramdır, bâtıldır (boştur).

İbni Abbas (R.A.)'dan *mervîdir*; Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim ilmi, âlimlere karşı iftihar vesilesi yapmak, beyinsizlerle mücadeleye girişmek, ya da insanların dikkat ve sevgisini kazanmak için tahsil ederse, Allah onu Cehenneme sokar.»

Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet edilmiştir. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim güzel ve edebî konuşmayı, insanların kalblerini kazanmak için yaparsa, kıyâmet gününde onun ne tevbesi ve ne de fidyesi kabûl olmaz.»

Bustan'dan:

İlim tahsil etmekte Allah'ın rızâsı kasd edilmelidir. Âhirette başarı elde etmek de gayelerden biri olmalı. Dünya için tahsil yaparsa ondan da menfaat elde eder. Fakat mühim olan âhirettir. Çünkü Allah Şûrâ sûresinde:

«Kim âhiret ekinini isterse onun için ekininde biz çoğaltma yaparız» buyurmuştur.

Zeyd bin Sâbit (R.A.)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Dünyalığı gaye edinen kişinin işini Allah dağıtır. İhtiyaç ve (hırsı) iki gözü arasında yerleştirir (bir türlü doymak bilmez). **Dünyadan ancak kendisine takdir edileni elde eder. Ama niyeti âhiret olan kişinin iki yakasını Allah bir araya getirir, kalbine kanaati yerleştirir, dünyayı da ona verir.»**

İlim tahsil etmekte *içten muhlis* olmayı başaramayan kimsenin durumu ne olacak?

Böyle bir kimse yine de ilmin ardından gitmeli. Çünkü tahsil edeceği ilim belki onu ihlâs sahibi yapar.

Amel etmek kasdiyle yapılmayan ilim yitiktir. Amelsiz ilim, oksuz yay, yağmursuz bulut, çiçeksiz bahçe, ibret almayan bir göz, düşünmeyen bir kalb gibidir.

Hadîsde: «Fayda sağlamayan ilim, içinden infak edilmeyen hazine gibidir. İlmin yararı ibâdeti güzel yapmakta tezâhür eder. Kim ki, ilmi takvâ ve zühdünü artırmazsa, Allah'ın ona gazâbı artar, o nisbette de Allah'tan uzaklaşır» diye buyurulmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm yarar sağlamayan ilimden Allah'a sığınırdı ve şöyle derdi:

«Allah'ım, fâide vermeyen ilimden, korkmayan kalbden, dinlenmeyen duâdan, doymayan nefisden sana sığınırım.» (İhyâ)

El-Hasan'dan: «Âlimlerin en büyük cezası kalblerinin ölmesidir. Kalbler, âhiret işi ile dünyalık istemekle ölür.» (Şerhü'l-Hatîb)

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurur:

«İlim ikidir: Kalbe olan ilim; ki, bu (sahibine) yarar sağlayan ilimdir. (Eseri görülmeyen) lisandaki ilim; ki, bu Allah'ın Âdem oğluna karşı hüccetidir!»

(Yâni, âhirette ona şöyle hitab edecek: «İlminle neye amel etmedin? Bana karşı olan şükrünü neden îfa etmedin?») (İhyâ)

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İlmi kendine fâide vermeyen kişi (hükmen câhil sayılacağı için) bu cehli kendine zarar verir. (Allah'tan uzaklaşması sebebiyle)»

«İnsanlar arasında en çetin azâba mâruz kalacak kişi, ilmi ile, Allah'ın kendisine fayda vermediği âlimdir.»

İbrahim bin Edhem der ki:

«Bir taşın yanından geçiyordum; bana dedi ki:

«Beni çevir de ibret al! Çevirdim, bir de gördüm ki, üzerine şu ibare yazılmış: «Sen bildiğinle amel etmiyorsun, şu halde bilmediğini bilmeği ne yüzle istiyorsun?»

İsa Aleyhisselâm dedi ki:

«İlmi ile amel etmeyen, gizli zina edip de sonradan gebeliği meydana çıkan kadın gibidir. İşte o âlim de tıpkı o rüsvay olan kadın gibi rezil olur. Kıyâmet gününde, tüm mahşer halkı önünde Allah onu rüsvay eder.»

İlmi ile amel etmeyenin nasihatini kimse tutmaz... Dinleyicilerden, kayada yer tutamayan yağmur gibi düşüp gider (te'sir etmez).

Bir hikâye:

Şakîku'l-Belhî vefât ettiği zaman halk, öğrencisi Hâtemü'l-Esam'ın etrafında toplanıp şöyle dedi:

«Şeyhimizin halifesi sensin; artık bizi sen irşâd edeceksin!»

«Bana bir sene mühlet verin de işlerimi yoluna koyayım!»

Diyerek onları evlerine yolladı. Onlar gittikten sonra evine gidip ibâdete koyuldu. Aradan bir yıl geçtikten sonra evinden çıkıp, evine yakın bir yerde bulunan bir ağacın yanına gitti. Ağacın üzerindeki kuşlar onu görünce korkudan uçuverdi. Derhal evine döndü, tekrar ibâdete koyuldu. Aradan bir yıl geçtiği için halk tekrar kapısına geldi ve:

«Haydi, bir yıl doldu; geç başımıza da bizi irşâd et» dediler.

«Evet, biliyorum, bir yıl doldu; lâkin bir sene daha bana mühlet vermenizi rica ediyorum» dedi.

Bunun üzerine bir yıl daha mühlet verdiler.

İkinci yıl dolunca Hâtem tekrar o ağacın yanına gitti. Kuşların yanına yaklaştı. Kuşlar ondan kaçmadılar; elini onlara uzatınca kaçtılar.

Bunu görünce tekrar evine döndü ve ibâdete koyuldu.

Halk geldi, başlarına geçmesi için ondan ricâda bulundu. O ayni minval üzere onlardan bir sene daha mühlet istedi, onlardan bir sene daha mühlet aldı.

Üçüncü seneyi doldurduktan sonra yine aynı ağacın yanına gitti. Aynı kuşların yanına yaklaştı. Kaçmadılar. Eliyle onları okşadı; yine kaçmadılar. Bundan büyük bir sevinç duydu ve evine döndü. İnsanlar geldiler ve ona:

«Verdiğimiz müddet doldu; haydi başımıza geç ve bizi irşâd et» dediler.

«Evet, süre doldu; artık başınıza geçip size ders verebilirim» dedi.

«Bizden bu kadar mühlet neden istedin; sebebini bize izah eder misin?»

«İki sebebden:

1) Kendimi kuşlarla denedim...

2) İlimden öğrendiklerimi önce kendi nefsime tatbik etmesini

öğrenmek istedim; sizlere fâideli olacağımı anlayınca, teklifinizi kabûl etmekten başka çarenin kalmadığını anladım...»

Ahmed bin Eşref dedi ki:

«Ebû Hafs el-Kebir'den, eyyâm-ı beyd'ın orucundaki fazileti sordular. Tam bir hafta cevab vermedi. Kendisine neden cevab vermediğini sordum; şöyle dedi:

«Ben fiilen tatbik etmediğim bir konu hakkında konuşmak istemedim. Bilfiil o günlerin orucunu tutunca, halka faideli olacağını anladım ve ondan sonra onun fazileti hakkında bilgi verdim...»

Bir hikâye daha:

Şakîk, gençliğinde gençlerin başı idi. Bir gün arkadaşları ile birlikte bir mecûsînin kapısından geçiyorlardı. Arkadaşlarına:

«Gelin şu eve girelim, mecûsîyi seyr edelim, ateşe nasıl taptığını görüp gülüşelim.»

Dedi ve hep birlikte eve girdiler. Güzel yüzlü bir gencin ateşe taptığını görünce Şakîk, hemen ona müslüman olmasını teklif etti.

Mecûsî genç ona yaklaştı ve yüzüne bir tokat attı. Şakîk arkadaşları ile birlikte evden çıkıp gitti.

Rabbine tevbe etti...

Uzun zaman zâhidlerle sohbet edip kendini yetiştirdikten sonra, bazı zâhid arkadaşları ile birlikte, mecûsînin yaptığını seyr edip kendi hallerine şükretmek amacıyla, tekrar mecûsînin evine girdiler.

İhtiyar bir mecûsînin ateşe taptığını görünce:

«Sen niçin müslüman olmuyorsun? Baksana çok yakışıklı bir ihtiyarsın!» dedi.

«Bana İslâmiyeti arz et!»

Diye karşılık verince, buna pek sevindi ve ona İslâmiyeti arz etti.

Adam evden çıkıp onlarla birlikte gitti.

Aradan zaman geçti... Şakîk ihtiyara:

«Falan sene ateş evinde ateşe tapan genç ne oldu, bana söyler misin?» dedi. İhtiyar:

«O genç ben idim!» dedi.

«Peki ben sana o zaman müslüman olman için bir teklifte bulunmuştum, sen de beni tokatlamıştın; bunun sebebini bana izah eder misin?»

«O zaman sen kirli idin ve zulmette idin. Benim kirli varlığımı te-

mizleyemezdin... Karanlık varlığımı da aydınlatamazdın. Şu anda ise kendini yetiştirip tertemiz oldun... Kirli varlığımı tertemiz edip beni rahatça aydınlatabilirsin. Beni nurlandırdığın ve beni ateşperestlikten kurtardığın için, Allah da seni nurlandırsın! O zaman senin ilmin sözden ibaretti. Sözden ibaret olan ilim bana faide vermedi, şimdi ise ilmin fiil (amel) haline dönüştü ve bana faide verdi» dedi.

***

Selef-i sâlihinin âdetinden biri de şu idi: Onlar ilim öğrenip ameli kat'iyyen te'hir etmezlerdi. Yâni öğrendiklerini tatbike tahsil bittikten sonra değil, hemen başlarlardı.

Çünkü böyle bir duygu, «ilimle ileride amel ederim» demek şeytanın kişinin gözüne güzel ve câzib gösterdiği; nefsin kışkırtıp aldattığı hususlardandır.

Çünkü ne kadar yaşayacağını bilmediği için, ölüm gelip çatar, öğrendiği ile amel etme imkânını bulamaz ve bu sûretle hüsrana uğrayanlardan, haddi aşanlardan, ya da ibâdette kusur edenlerden olur.

İmam der ki:

«Cehennem ehlinin çoğunun ağlaması, «daha gencim, ileride yaparım ibâdetimi» sözündendir.

«İleride yaparım» diyen zavallı için, ilerisi nedir acaba?

Bugünü yarın takip eder; yarını ertesi gün takip eder...

Gün geçtikçe zavallı daha güçlü olacağını sanır. Halbuki zayıflamakta, daha tâkatten düşmektedir. Yine de gayesine ve hedefine ulaşamamaktadır.

Hiç kimse bitmeyen arzusunu ve hevesini elde edememiştir. Çünkü onların hepsi boş kuruntudan ibarettir. Bu kuruntular da dünyayı sevmekten ileri gelmektedir; ki, bu gafletin tâ kendisidir. Zira o kimse ister istemez dünyayı terk edip âhirete göçecektir.

Resûlüllah Efendimizin şu mübârek sözü bu gerçeği ne güzel izah ediyor:

«Sevdiğini (istediğin kadar) sev, mutlaka (bir gün) ondan ayrılacaksın!»

Selef-i sâlihîn, ilmin aslı (kökü olan) ma'rifetullahı iyice sağlamlaştırmadan çeşitli ilimlerin (faydasız ilimlerin) peşine düşmezlerdi.

İbni Abbas (R.A.)'dan:

Bir arabî Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) gelerek:

«Ey Allah'ın Resûlü! Bana ilmin garaibini öğret» dedi.

Peygamber Efendimiz ona sordu:

«İlmin başını ne yaptın?»

«İlmin başı nedir?»

«İlmin başı ma'rifetullahtır. Yâni Allah'ı hakkiyle bilmektir. O'nun misli, menendi olmadığını, bir olduğunu, Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın olduğunu, nazîri ve şeriki bulunmadığını bilmendir. İşte ilmin başı budur!» buyurdu.

Evet, onlar ölüm gelip çatmadan, ölüme tam anlamıyla hazırlanırlardı.

İlmi de ona göre öğrenirlerdi. Kıyâmette malın fazlasından hesap verdikleri gibi ilmin fazlasından da hesap vereceklerini biliyorlardı.

Malın fazlasından «nerden kazanıldığı ve nereye harcandığı» sorulacaktır. İhtiyaçtan fazla edinilen mal ve paranın hesabı verilecektir âhirette.

Ebü'l-Leys'in tefsirinde İbn-i Abbas (R.A.)'dan şöyle rivâyet edildiği yazar:

«Ebû Bekir (R.A.) Peygambere (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebü'l-Hüşeym'in evinde beraberce yedikleri et, ekmek, arpa (çorbası ve ekmeği olabilir) ile içtikleri tatlı su hakkında şöyle sordu:

«Ey Allah'ın Resûlü, bu acaba hesabı verilecek ni'metlerden midir; korkalım mı bundan?»

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

«O, ancak kâfir içindir!»

Sonra şöyle buyurdu:

«Şu üç şeyden, kıyâmette Allah kulunu hesaba çekmez:

1) **Avretini örtecek kadar elbise,**
2) **Belini doğrultacak kadar yiyecek,**
3) **Sıcak ve soğuktan koruyacak bir yuva...**

Bundan fazlasından kul, sorumlu tutulacaktır.»

Bazı fıkıh kitaplarındaki bahis bu hususu te'yid etmektedir.

***

Mü'min şu hususlarla insanlar arasında temâyüz etmelidir:

Hüsn-ü sîret (güzel gidişât) ki bu iyi kimselerin şiarıdır...

Vakar, efendilik ve kerem...

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Halim, teğâfül eder (yâni aldırmaz); kerîm de o kimsedir ki (intikam almaya gücü yettiği zaman) **bağışlar.»**

İhtiyat... Her şeyde daima ihtiyatlı davranır. En güzel olanı alır.

Şeytanın en çok çekindiği âlim tipi: İlimle konuşan, hilimle sükût eden âlim!

Bu söz, İbrahim bin Edhem'den nakl edilmiştir. Sonra şöyle de demiştir:

«Şeytan aleyhillâ'ne, âlimin sükûtuna konuşmasından çok kızar...»

Allah katında en üstün meziyet; hilmin süslediği ilimdir.

Hilm: Hiddetlenmeyi, öfkelenmeyi terk edip şiddetlere karşı tahammül göstermektir...

Bazı kelâmcılar şöyle der:

«Hilm kişinin süsüdür. İlim ise ğunyesi (yâni kimseye muhtaç etmeyen varlığı)...»

Bu sebeble Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) **şöyle buyurmuştur:**

«Allah'ım, beni ilmen zengin yap, beni hilimle süsle.»

Âlemin ayakta durması âlim, halim ve hakîmlerin sayesindedir...

Hilim ve hikmetle techiz edilen âlim çok şerefli ve değerli bir insandır. Çünkü böyle bir insana zamanımızda ender tesadüf edilir.

Bir adam Süfyan bin Uyeyne'ye sorar:

«Zâhid bir âlimi görmek isterim doğrusu!»

Süfyan bin Uyeyne cevab verir:

«Ne gezer böyle âlim! O bir yitiktir... Zamanımızda bulunması çok zordur!»

***

Müslüman, öğrenimde en önemli bilgiler hangileri ise onları öne alır. Sonra ilimlerin derecelerine göre sıra takib eder. Her ilim dalından en güzelini, en doğrusunu alır. Yâni sahibini doğru yola iletecek ilimleri alır: Şer'î ilimlerde fıkıh, hadis, tefsir gibi ilimler... Ulûm-i arabiyeden (arapça öğreten bilgilerden nahiv, maânî gibi (ilimler)...

İlim dalından doğru yolu göstermiyen, güzel olmayan faidesiz bil-

gileri almaz. Çünkü böyle ilimleri almakta boşuna vakit kaybetmek, ömrü boş yere tüketmek vardır.

Bu hususta daha tafsilâtlı bilgi isterseniz İmâmı Gazâlî'nin İhyâ'-da zikrettiği şu hususlara dikkatinizi çekelim:

«Şunu iyi bil ki: İlimler ya şer'îdir, ki bu, peygamberlerden alınan, aklın ve tecrübenin en ufak bir dahli olmayan ilimdir. Ya da gayr-i şer'îdir, ki bu da ya övülen veya yerilen ilimler olmak üzere ikiye ayrılır.

Övülen ilimlere gelince: Dünya işlerinin düzenlenmesine elverişli olan ilimler: Tıp, hesab, ziraat ve sanaat gibi... Bütün bunlar bedenlerin sağlığı ve insan varlığının yaşaması için lüzumlu ve zarurî olan ilimlerdir.

Mirasın taksim işlerine ait bilgiler de böyledir. Bu ilimleri öğrenmek farz-ı kifâyedir. Ama tıp ve hesabın derinliklerine dalmak, teknolojide fazla ileri gitmek bir fazilettir, farz değildir.

Yerilen ilimlere gelince: Sihir, muskacılık, afsunculuk gibi dinde yeri olmayan ilimlerdir.

İlim dallarından biri de mübah ilimlerdir: Hayâsızlık ve edeb dışı kelimeler ve cümleler taşımayan şiir ilimleri ile tarih ilimleri gibi...

Şer'î ilimlere gelince: Bunların hepsi mahmûd (yâni övülmüş)tür. Lâkin ona bazı hurafeler karıştığı zaman mezmum olur. Mezmum olan şer'î ilimler değil de, şer'î ilimlerden sanılan o hurafelerdir. Uzatmamak için bu hususta fazla tafsilâta girmiyoruz...

«Peki, ilim dalları arasında neden kelâm ve felsefe dallarına temas etmediniz? Temas etseydiniz belki övülen veya yerilen ilimlerden olup olmadıkları hususunda bilgi sahibi olurduk.»

Diye bir sual vârid olursa, cevabımız şudur:

Kelâm ilminden murat, eğer içindeki faydalı deliller ise, zaten bu delilleri Kur'ân ve hadîs ihtiva etmektedir. Onların dışında kalan deliller ise kulağa ve zevk-i selime hoş gelmiyen birtakım münakaşalardan ibarettir. Çoğu da insana fayda sağlamayan hezeyanlardır. Hattâ bazılarının uzaktan ve yakından din konuları ile hiç alâkası yoktur. Asr-ı saâdette bilinmeyen, lüzumsuz şeylerdir.

O çağda o ilim dallarına dalmak bid'at sayılırdı. Lâkin şimdi durum değişmiştir. Şimdi Kur'ân ve sünneti kötüleyen kitablar çıkmıştır. Onlara mutlaka kendi bilgileriyle cevab vermek lâzımdır. Kendi silâhlarıyla üstüne gitmek gerekiyor. O zaman için mahzurlu sayılan hususa bu zamanda izin vermek gerekir.

Hattâ bid'ata ve dalâlete çağıran bid'atçının sözlerini çürütecek, delillerini hükümsüz kılacak kadar (o babda) bilgiler edinmek farz-ı kifâye hâline gelmiştir.

Felsefeye gelince: Bu, başlı başına bir ilim değildir. Bil'akis, dört parçadır:

1) Geometri ve matematik: Yukarıda anlattığımız gibi bu ikisi mübah ilimlerdendir. Bu ilim dallarından, ancak yerilen ilimlere, bunları köprü yapmak isteyenler menedilir.

2) Mantık: Bu, delilin şeklini, şartlarını, had (tarif) şeklini ve şartlarını anlatan bir ilim dalıdır; ki, bunlar ilm-i kelâmde mevcuttur...

3) İlâhiyyat: Bu ilim dalı Allah'ın zâtından, sıfatlarından bahseder. Bu da kelâm ilminde mevcuddur. Filozoflar bu ilme başka bir yenilik getirmediler. Bilâkis bazı yan çizmelerde bulundular, ki, bunların bazısı küfür, bazısı da bid'attır. Mu'tezileciliğin başlı başına bir ilim dalı olmadığı gibi... Biliyorsunuz ki Mu'tezileler de mütekellimînden bir taifedir, bahs ve tedkik ehlidir. Ne yazık ki bazı bâtıl görüşler ileri sürerek yan çizmişlerdir. Felsefeciler de böyle...

4) Tabiî ilimler: Bunların bir kısmı şeriata ve gerçek dine muhaliftir. Buna ilim demekten çok cehl demek daha yerinde olur. Onun için ilim dalları arasına bunu almadık.

Bu ilmin bir kısmı, cisimlerin zayıflıklarından, hassalarından, nasıl değiştirildiğinden bahseder; ki, biraz tıp ilmine benzer bu yönüyle... Ne var ki, onlar bütün cisimlere, hareketleri ve değişmeleri yönünden bakıp inceliyorlar. İnsan bedenine sağlık veya hastalık cihetinden önem vermiyorlar. Bu bakımdan tıbbın o ilim dalına üstünlüğü vardır. Çünkü insanlar ona muhtaçtır. Ama tabiî ilimlere ihtiyaçları yoktur...»

Bu hususu İmâm Şafiî şu şiirinde ne güzel izah etmiştir:

«İlmin bütün dallarını bin sene okusa bile kimse kavrayamaz... Çünkü ilmin dibi bulunmaz. Öyleyse ilmin en güzelini alın!»

***

Evet, her fenden kâfi miktarda alır. İhtiyaçtan fazlasını bırakır.

Şöyle denilmiştir:

«Kim Allah'ı yalnız ilm-i kelâmla ararsa zındık olur.»

Zındık: Allah'ın birliğine ve âhirete îman etmeyen kimseye denir. (Mağribde Ebü'l-Leys'den (rahmetullahi aleyh) böyle nakledilmiştir.)

Sa'lebe'den yapılan nakle göre: Zındık arapça değildir. Anlamı, inkârcı, dehrî demektir.

Ebû Dureyd'den: Arapçaya Farsçadan girme bir kelimedir. Aslı (zinde) dir. Yâni dehrin bekasına kail olan demektir.

Böyle bir kimsenin zındık oluşunun şekli şöyledir:

Bâtıl ehlinin delillerini kalbine yerleştirir, ondan kurtulamaz. O delillerin gereğine inanır, yâni Allah'ı diğer ilimlerle birlikte olduğu halde kelâm ilmiyle aramaya kalkar, yalnız kelâm ilmiyle yetinmez.

Bu sözde, ihtiyaç mikdarı kelâm ilmiyle meşgul olmanın cevâzı vardır.

El-Bezâziye'de şöyle geçer:

«İhtiyaçtan fazla ilm-i kelâmla iştiğal etmek doğru değildir.»

Halbuki hasmı yere sermek, hak mezhebi isbat etmek için bunu derinlemesine öğrenmek lâzımdır.

«İlm-i kelâmı öğrenmek ve bu hususta münazara ve münakaşa mekruhtur» diyenlerin sözleri de merduddur.

Nitekim, «kelâm ilmiyle meşgul olan kimsenin imameti caiz değildir» diyenlerin sözü de ihtiyaçtan fazla öğrenmeğe haml edilmiştir.

Yukarıda «kim ilm-i kelâmla Allah'ı ararsa zındık olur» sözü geçmişti. Bu da, bu ilim dalından ihtiyaçtan fazla öğrenmeye çalışan kimseler hakkında söz konusu olur. Çünkü mütekellim (kelâmcı) sözünden felsefecilerin kanunlarından bahsedenler kasd edilmemektedir. Zira felsefecilerin bahislerine ilm-i kelâm denilmez. (İslâm kanunundan dışarı çıktığı için.)

Kıbleyi bulabilmek için, namaz vakitlerini öğrenecek kadar ilm-i nücûmu (astronomi) öğrenmekte beis yoktur, fazlası haramdır.

Kafa yormadan, ilimsiz, sadece zühdle Allah'ı taleb eden bid'at irtikâb etmiş olur. Çünkü yalnız zühdle Allah'ı taleb etmek bid'attır. Sünnet olan; ilme uygun bir zühd ile Allah'ı taleb etmektir.

Onu yalnız fıkıhla taleb eden de fâsık olur. Yâni ma'rifetullaha götüren yoldan çıkmış olur (demektir). Çünkü bu takdirde o, taklidden kurtulmamış, kalbe yarayanı yaramayandan seçememiş olur.

Ebü'l-Leys (rahimehullah) dan:

«Zühd ve hikmet ilmini edinmeden fıkıh öğrenen kişinin kalbi kararır.»

Kim de tefennün ederse (her ilimden kâfi derecede bilgi edinirse) zındıklıktan, bid'at ehli olmaktan, fâsık olmaktan kurtulur.

⁂

İçindekileri okumak amacıyla değil de sırf süs ve gösteriş için kitablar alıp evine koymaz. Çünkü böyle bir davranış kıyâmet alâmetlerindendir.

Öyleyse kişi, ilimden sünneti ayakta tutacak, bid'atı yıkacak şeyleri öğrensin.

Hadîsde vârid olmuştur ki:

«**Kim ümmetime** (İslâm yollarından) **bir sünnet** (yol) **ikame edilmesi ya da bir bid'atın yıkılması için hadîs ulaştırırsa ona cennet vâcib olur.**»

Yânî, Allah'a onu Cennetine sokmak vâcib gibi olur. Çünkü Allah va'dinde hulf etmez. Buradaki vücûb, liyâkat ve istihkak anlamındadır; yoksa Allah'a bir şey vâcib olmaz. Bize göre bu böyledir; mu'tezile aksini iddia eder. (Şerhu'l-Meşârık)

⁂

Te'siri olmadığı zaman bile, ilim ve öğrenimden yüz çevirmez. Çünkü kulakları vasıtasıyle kafasında iz bırakan ilim, bir gün olur ona fayda verir.

Öğrendiklerinden yararlanması için el açıp Allah'a tazarrû ve niyâzda bulunur. Ayrıca faydalanacağı bir ilim nasib etmesi için de Allah'a yalvarır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'dan:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah'ım, bana öğrettiklerinle beni faidelendir, bana fayda sağlayacak ilimleri de bana öğret, ilmimi çoğalt. Her hâl üzere Allah'a hamd ederim. Nâr azâbından Allah'a sığınırım.» (El-Mesâbîh)

⁂

İlmi terk etmek kişi için en büyük bir kayıptır.

Bir adam Ebû Hüreyre'ye (R.A.) şöyle der:

«İlim öğrenmek istiyorum; fakat bir yandan da onu kaybetmekten korkuyorum.»

«Onu terk etmen (öğrenmemen) onu kaybetmenin tâ kendisidir» diye cevap verir.

Onun için ilim bâbında umursamazlık ve ihmâl, afvedilmez bir suç olmuştur.

⁂

İbni'l-Mübârek'e sordular:

«Ne zamana kadar sen böyle ilmin ve hadîsin ardından koşacaksın?»

Cevab verdi:

«Bilmiyorum. Kimbilir, kurtuluşumu kendinde bulunduran kelimeyi henüz duymamışımdır!»

⁂

Kişi ölünceye dek ilimden yüz çevirmemelidir.

Halisa'da şöyle geçer:

«Namaz ve oruç gibi ibâdetler belirli vakitlerde farzdır. Oysa ilmihâli öğrenmenin vakti yoktur; o her zaman farzdır. **«Beşikten mezara kadar ilim taleb edin»** sözünün anlamı bu olsa gerek...»

⁂

Allah Davud Aleyhisselâm'a vahyetmiştir ki:

«Ey Davud, pabuçlarını da âsânı da demirden yap! Pabuçların eskiyinceye, âsân (değneğin) kırılıncaya kadar ilim tahsil et.»

⁂

Allah, kendisini ve ahkâmını en iyi bilen peygamberlerine: **«De ki; Rabbim, ilmimi çoğalt»** diye hitap ettikten sonra, kimse «artık ben âlim oldum; bu kadar ilim bana yeter» demesin! Asla ilimden uzak durmasın.

⁂

Abdullah bin Mübârek'e denildi ki:

«Allah sana bu akşam öleceğini vahyetse ne yaparsın?»

Cevab verdi:

«Kalkar, ilim taleb ederim. Çünkü Allah peygamberlerine her şeyi verdi. Ve verdiği bütün şeylerde fazlasını istemesini emretmedi. Fakat ona ilim verdiği zaman, onun fazlasını da istemesini ona emretti ve şöyle buyurdu: **«De ki: Rabbim, ilmimi çoğalt.»** (*)

⁂

Sırrî'den:

«İlim, bütün dünya hazinelerinden efdaldır. Çünkü dünya hazineleri harcamakla biter. İlim ise tersine, harcamakla artar. İlim, ehlini bütün âfetlerden korur; mal ise kişiyi belâya sürükler.

İlim yolun ortasına konan kandil gibidir; giden, gelen ziyasından faydalanır. Kendisi ise asla eksilmez...»

⁂

İlim talibinin, ilmi; pazartesi, perşembe ve cuma günleri taleb etmesi sünnettendir. Çünkü o günlerde ilim taleb etmek kolay olur... **Enes bin Mâlik** (R.A.)'den böyle nakledilmiştir.

⁂

Kendisine bir harf öğretene bile daima minnettar olur.

Hz. Ali (R.A.) şöyle der:

«Bana bir harf öğreten, beni kendine köle yapmış olur.»

Onun için, ilim öğrendiği kimseye hürmet etmeli ve ona karşı tevazuda bulunmalıdır.

Buradaki tevazuun anlamı bir şeyi lâyık olduğu şeyden aşağı koymaktır, yoksa tezellül değildir. Tevazu övülür; temellük (bir nevi yaltaklanmak) mezmumdur.

Ancak ilimde yaltaklanmak mezmum sayılmaz.

Hocasına ve kendisinden üstün olan arkadaşlarına aşırı saygı ve sevgi tezâhüründe bulunur; ki, umduğuna nail olsun... Çünkü her hak sahibine, hakkı teslim etmek gerekir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Temellük mü'minin ahlâkından değildir. **Ancak ilim talebinde olursa başka.**» (*)

Tabasbus anlamında olan temellük ise mezmumdur. Kalbinde olmayanı dil ile söylemek tabasbustur.

Konuya dönüyoruz: Evet, hocasına gizli ve aşikâre hallerinde hayr ile duâ eder, ona hizmet eder, yardım eder.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Kim ki kula, Allah'ın kitâbından bir âyet öğretirse, o, onun mevlâsıdır.»

İmâm Ali (K.V.)'den:

«Bana bir harf öğretenin kölesiyim!»

Sonra şu iki beyti inşâd etti:

«Muallimin hakkını en büyük hak olarak görürüm. Her müslümanın onu ezberlemesi gerekir. And olsun ki, onun iyiliğine karşılık, tek bir harf öğretmesine bedel olarak bin dirhem verilse değer!»

Ona oyun oynamamalı, onu perişan halinde bırakmamalı.

Kimseyi ona (üstâdına) tercih etmemeli... Bunu yaparsa İslâm kalblerinden birini kırmış olur.

Hocasının kapısını çalmaması, çıkıncayadek onu beklemesi muallime olan saygıdandır. Nitekim Cenâb-ı Hak Hucürât sûresinde Peygamberi hakkında şöyle buyurmuştur:

«Eğer sen onlara çıkıncayadek sabretselerdi (bu) onlar için daha hayırlı olurdu.»

Hiç şübhe yok ki, Peygamber, sahâbenin başlıca muallimidir.

***

Dine aykırı düşmedikçe, mualliminin tüm emirlerini kayıdsız şartsız dinler, ona karşı gelmez.

Yukarıda anlattığımız hususların tümünde muallimin rızâsını kazanmaya, onu memnun ve mesrur etmeye çalışır.

(*) El-İhyâ.

Hocasının hakkını, ana - baba ve diğer müslümanların hakkından üstün tutar.

Peygamber Aleyhisselâm'dan rivâyet edilmiştir:

«Babaların en iyisi sana öğretendir!»

Bunda, yukarıda geçen **İmâm Ali**'nin: **«Hakların en büyüğü muallimin hakkıdır!»** sözüne işaret vardır.

İskenderi Zülkarneyn'e denildi ki:

«Hocana neden babandan fazla hürmet ediyorsun?»

Cevab verdi:

«Çünkü babam beni gökten yere indirdi; hocamsa beni yerden göğe çıkarıyor.»

Hocanın baba ile kıyaslanması bu merkezde olursa, bir başkasıyla kıyaslanması nice olur acaba?...

Muallimine karşı malından hiçbir şey esirgemez! Onun hatalarını da araştırmaz. Onun davranışlarını daima iyiye yorumlar.

İlim dinlerken (öfkelenecek bir şeyle karşılaştığı zaman) öfkesini yutar.

Öfkeyi yutmanın fazileti büyüktür. Allah elçisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim infazına güç yetirdiği halde öfkesini yutarsa, Allah kalbini emniyet ve imanla doldurur...»

İlim dinlerken şaka yapmaz. Kalbini, boş ve lüzumsuz şeylerle meşgul etmez. Fazla gülmez, oynamaz... Aksi halde kalbi kaskatı kesilir.

İlim husûsunda mücâdele ve muârazaya kalkışmaz. Çünkü bu tutum dalâlet (sapıklık) kapısını çalar.

Öğrendiklerini kendine öğüt edinir; ki, kalbinde te'sirini görsün, ruhunda zevkini tatsın; tarlada biten ve yetişen ekin gibi manevî bitki ve ekinler yeşertsin...

Bildiği bilgilerle yetinmeksizin, muhtaç olduğu bilgileri ehlinden, güzel ve nazik bir eda ile sorar. Çünkü nazik ve son derece terbiyeli bir eda ile soru sormak ilmin yarısıdır; soru ise ilim hazinelerinin başlıca anahtarıdır.

Âlimlerin kalblerini bir ilim hazinesinin yatağı kabul edersek, mutlaka o hazinelerin kapısını açacak anahtar ise nazikâne tevcih edilen sorudur...

İlmi, bilhassa bülûğ çağına girmeden öğrenmeye çalışır. Hadîsde:

«Küçüklükte yapılan öğrenim, taşta açılan döğme gibidir. Büyüklükte yapılan öğrenimse, suda yazı yazmak gibidir.» Diye vârid olmuştur.

«Dal taze iken bükülür, odunu büküp düzeltmek ise imkânsızdır» derler.

Küçük - büyük, zengin - fakir herkes ilim öğrenir.

İlimde gurur, kibir olmaz. Kişi mâdûnundan bile (yâni mevki ve derece itibarı ile kendinden aşağı olan kimseden bile) ders alıp ilim yapabilir. Çünkü hikmet mü'minin yitiğidir. Onu bulduğu yerden (ve kimseden) alır, kayd eder.

İlim insanı cehâlet canavarından kurtarır: Büyük - küçük, değerli - değersiz, kim yırtıcı canavardan kurtulmak için bir yol gösterirse (sözü) dinlenip kabûl edilir.

Yalnız, ilim aldığı kimseye dikkat eder: Ancak içi tertemiz, içi (manevî) hastalıklardan arınmış, din husûsunda son derece âdil, soyca şerefli ve yaşlı olan âlimlerden alır ilmi...

Meşâyihın tavsiyesi: **«Sakın gençlerle düşüp kalkmayın!»**

Ders alacağı âlimin sultanla düşüp kalkmaması, kendini din işlerinden uzaklaştıracak kadar dünyaya dalmaması lâzımdır.

⁂

Enes bin Mâlik (R.A.)'den:

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Âlimler, dünyaya dalmadıkça, padişahla ihtilât etmedikçe, peygamberlerin son derece güvendiği ve emin olduğu kişilerdir. Dünyaya daldıklarında, padişahla ihtilât ettiklerinde onlardan kaçının, onları terk edin!»

⁂

Muâz bin Cebel (R.A.)'den:

«Bir âlim dünyaya rağbet gösterdiği zaman, onun yanında oturmak, câhilin cehlini, fâcirin azgınlığını artırır, mü'minin kalbini dumura uğratır.»

⁂

Abdullah bin Ömer (R.A.) der ki:

«Âlim din doktorudur. Dirhem (para) onun hastalığıdır. Bir doktor kendini hasta yaparsa, başkasını tedavi edebilir mi?»

⁂

Ne güzel söylemişler:

«Müttaki olmayan kişi, insanlara takvâyı emrediyor. Kendine ilâç bulamayan doktor (da kalkmış) başkalarını tedavi etmeye çalışıyor!»

⁂

İbni Mes'ud (R.A.)'den:

«İlim ehli, eğer ilimlerini ehil olanlara verselerdi, zamanlarında hâkim duruma geçerlerdi. Dünyalık elde etmek için, dünya ehline verdiler ve onların maskaraları oldular.»

⁂

Fakîh Ebü'l-Leys der ki:

«Allah, sultanın yanında oturanın kibrini artırır ve kalbini kararttır (neûzübillâh!).»

⁂

(Ravda)'dan:

Emirler arasında takvâsıyla tanınan Horasan valisi Abbas oğlu Davud bir gün ava çıkmıştı...

Ulemâdan Eyyüb oğlu Halef'le karşılaşınca derhal atından indi ve ona selâm vermek istedi.

Halef onu görünce kaçtı, yüzünü duvara yapıştırdı. Vali:

«Selâmımı almadın, bari dön de yüzünü göreyim. Çünkü ecdadım Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu naklettiler: «Âlimin yüzüne bakmak ibâdettir.»

«Ben de haberlerde, «emirlerle konuşmak haramdır» kaydını gördüm. Onlara bakmanın haram veya helâl olup olmadığına dair bir

kayda rastlamadım. Şübhe ettiğim bir şeyi (kusura bakma) yapamam!»

Râvi dedi ki:

«Halef hastalandı, Davud (Horasan valisi) onu ziyaret etti. Onun geldiğini duyunca, yüzünü yine duvara çevirdi. Oğlu valiye hitaben:

«Kusura bakmayın; bütün gece uyumadığı için şu anda uykuya daldı.»

Diyerek babasının namına özür dilemek istediyse de olmadı. Çünkü Halef şöyle haykırdı:

«Yavrum, yalan haramdır! Ben uyumuyorum. Haberlerde gördüm ki; «emirlerle konuşmak haramdır.» Lâkin onlara bakmanın haram ya da helâl olup olmadığına dair bir kayda rastlamadım. Kendilerini görmemem için yüzümü çevirdim. Çünkü tereddüd ettiğim bir işi yapmam!»

Davud (vali) onu görmekten ümit kesince ellerini semâya kaldırıp şöyle duâ etti:

«Allah'ım! O benden uzaklaşmakla sana yaklaşmak istiyor. Bense ona bakmakla sana yaklaşmak istiyorum. Ey ziyadesiyle bağışlayan Rabbim, hepimizi bağışla!»

Sonra ayrıldı, gitti...

Horasan valisi Davud vefât edince onu rü'yâda gördüler. Nasıl olduğunu sorduklarında şu cevabı verdi:

«Benden yüzünü çevirdiği zaman, elimi semâya kaldırıp yaptığım o samimi duâmı Allah kabûl etti, beni de Halef'i de bağışladı.»

***

Bütün yeryüzünü, ayakla (yürüyerek) dolaşmasına mâl olsa bile, kişi hadîs öğrenmek için (gerekirse) çok uzak illere gider.

İmâm Şa'bî oğluna şöyle demiştir:

«Bir adam maşrıktan mağribe gitse, yolda bir âlimden tek bir kelime öğrense dahi, onun hakkında «yolculuğu beyhûde yapmıştır» denilemez.»

***

Halef bin Eyyüb oğlunu, Belh'ten Bağdad'a tahsile göndermiş, elli bin dirhem harcayıp döndükten sonra, ona sormuş:

«Ne öğrendin bakalım?»

Oğlu cevap vermiş:

«On gününü doldurduğu halde kanı kesilmeyen (aybaşlı) kadının yıkanması, normal hayız için de henüz on gün dolmadan yıkanması gerektiğini (yâni bu mes'eleyi) öğrendim!»

«Aferin oğlum, vallahi zamanını boşa harcamamışsın; bunca yolculuğu beyhûde yapmamışsın!»

Diyerek oğlunu taltif etmiştir.

Yukarıda geçmişti: Allah Davud Aleyhisselâm'a demirden pabuç ve değnek edinerek onlar eskiyinceyedek ilim tahsil etmesini emretmiştir.

MUALLİMİN (ÖĞRETMENİN) RİAYET EDECEĞİ HUSUSLAR

Öğretmenin, Allah'ın kullarını hak ve hakikate irşâd etmesi ve onlara yarayacak hususları göstermesi gerekir. Öğretirken bu niyetle öğretecektir.

Çünkü bunun ecri pek büyüktür. Onun huzûrunda (sayesinde) Allah'ın, tek bir adamı hidâyete kavuşturması, onun için güneş ve ayın doğduğu ve aydınlattığı dünyadan daha hayırlıdır.

İmam (rahımehullah) demiştir ki:

Allah'ın resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) Muâz'ı (R.A.) Yemen'e gönderdiği zaman şöyle buyurmuştur:

«Sayende Allah'ın bir adamı hidâyete erdirmesi, senin için dünya ve içindekilerden daha iyidir.»

Evet, yararlı bir muallimin Allah'ın tâatinden kaçan bir kulu irşâd etmesi, Allah katında Sakaleyn'in (ins ve cinnin) ibâdetinden daha sevimlidir.

İns ve cinne **«sakaleyn»** denilmesinin sebebi şudur:

Çünkü onlar ağırlıkları ile yeryüzünü güç durumda bırakmışlardır. Bazılarına göre, ağır günahlar yüklendikleri için bu ismi almışlardır.

Gerçek öğretmenin alâmetlerinden birisi de; halkın êline bakmamak, fakir talebeler edinmek, öğretirken rıfk ile muamele edip talebe-

ye karşı tevazuda bulunmak, zamanımızda olduğu gibi talebelere karşı büyüklük taslamamaktır.

Talebeye ilk öğreteceği şey, talebenin en muhtaç olduğu, dünyasında da âhiretinde de ona en yararlı olduğu husustur.

Sonra, ilmi ancak ehline, yâni ehil olana öğretir. Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İnciyi köpeklerin ağzına koymayın. Mücevheri domuzların boyunlarına takmayın!» buyurmuşlardır.

Zira hikmet mücevherlerden daha kıymetlidir. Hikmet ve ilimden hoşlanmayanlar hnzırdan daha kötüdür.

⁂

İkrime dedi ki:

«Bu ilmin son derece büyük bir değeri vardır!»

«Nedir onun değeri?»

Diye soranlara, şu cevabı verdi:

«Onu taşımasını bilen, yitirmeyen kimselere teslim etmendir!»

⁂

Osman bin Ebû Süleyman'dan rivâyet edilmiştir. Dedi ki:

Bir adam Musa Aleyhisselâm'a hizmet etti. İkide bir, «bana Musa Safiyullah, Musa Neciyullah, Musa Kelimullah şöyle nakletti, böyle anlattı» deyip dururdu.

Sonra adam zengin olup gitti. Musa Aleyhisselâm bir daha onu göremez oldu.

Nihayet bir adama rastladı. Bir domuz yularlamış getiriyordu. Ona sordu:

«Falan adamı çoktandır arıyorum; acaba size rastladı mı?»

Adam cevap verdi:

«İşte elimdeki şu domuz o adamdır.»

Musa Aleyhisselâm hemen Allah'a münâcaat etti:

«Yâ Rabbi, o adamı yine eski haline döndür!»

Allah bunun üzerine ona şöyle vahyetti:

«Ey Musa, eğer sen Âdem'in ve diğer sevdiklerimin yaptığı duâ ile

bana yalvarsaydın, yine de duânı kabul etmezdim; lâkin sana bu adamı neden bu şekle soktuğumu anlatayım: Çünkü bu adam dini vasıta ederek dünyalık peşinde koşmuş ve servete kavuşmuştur.»

⁂

Muallim, ehil olan kimseden de ilmi saklamaz, ona verir.

İlmi nâehil kimselere vermek nasıl doğru değilse; ehil olanlardan esirgemek de öyle doğru değildir, zulümdür.

Öğretmen her iki davranışından da kıyâmette Allah'a hesab vermek zorunda kalacaktır.

«Allah bir zamanlar kendilerine kitab verilenlerden «Onu (Celâlim hakkı için) behemehal açıklayıp anlatacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz» diye teminat almıştı.» (*)

«Öyleyken içlerinden bir gürûh, kendileri bilip durdukları halde yine mutlaka hakkı gizlerler.» (**)

Birinci âyet ilmi gizlemeyip mutlaka yerine ve ehline tebliğ etmenin lüzumunu; ikincisi de yerine tebliğ etmemenin doğru olmadığını, ilim gizlemenin yasak olduğunu anlatmaktadır...

⁂

Bir âlimin, her sınıfa kendi anlayacağı dilden konuşması ve aklının kabûl edebileceğini anlatması gerekir.

Şöyle denilmiştir:

«İnsanlara akıllarına göre konuş!»

«Şerhü'l-Matîb»'de şöyle geçer:

Ali (K.V.) münkirlerden bazılarına şöyle demiştir:

«Eğer senin söylediğin doğru ise, hem sen hem biz kurtuluruz; ya bizim söylediğimiz doğru ise, sen helâk olursun, lâkin bize bir şey olmaz.»

Hazreti Ali, bunu şübhe ve tereddüd icabı söylememiştir. Ne var ki, o sadece münkirin dilinden anladığı bir tarzda konuşmuştur. Bugüne kadar açık ve âşikâr bir husustur...

(*) Âli İmrân sûresi, âyet: 187.
(**) Bakara sûresi, âyet: 146.

Bu hususta bir şiir söylenmiştir:

«Müneccimle tabib, her ikisi cesedlerin dirilmeyeceğini iddia ettiler. Onlara dedim ki; eğer söylediklerîniz doğru ise ben bir şey kaybetmem... Lâkin benim söylediğim gerçekse siz kaybedersiniz.»

Onun için bir öğretmen durumunda olan âlimin son derece dikkat etmesi lâzımdır. Çünkü gerçeği gereği gibi anlatamazsa, inkârcı ve inatçı bunu hemen yalanlar; zekî olmayan kişi de kulak asmaz, umursamaz, yahut hakiki vechiyle anlamaz. İşte o zaman çok büyük bir fitne meydana gelmiş olur.

Onun için âlim, insanlara kolaylıkla anlayabilecekleri bir dille ve o tarzda anlatır.

A'râf sûresinde Allah:

«Habîbim, sen, güçlüğü değil, kolaylığı tut» buyurmuştur.

Onun için, Kur'ân'ın muhkem âyetlerini anlatır... Zira Kur'ân'da o kadar anlatılacak hususlar vardır ki... Müşkil olan hususlara temas etmez, çünkü kendisi de içinden çıkamaz.

Şurası da kesinlikle bilinmelidir ki:

Lâfızdan, eğer murad (mâna) hemen zâhir olup da nesih ihtimali yoksa, o muhkemdir.

Eğer te'vili (tefsîri) gerektirmeyecek kadar açıksa, o zaman âyet müfesserdir.

Sırf murat olunan mâna için vârid olmuşsa, nasstır. Bu evsafta değilse zâhirdir.

Herhangi bir sebebden dolayı mânası gizli ise hafîdir.

Herhangi bir sebebden değil de, bizâtihî hafî olmuşsa, fakat aklen idrâki mümkün ise müşkil, yahut naklen (yâni hadîsin tefsir etmesiyle) idrâki mümkün ise mücmel, asla idrâk edilemiyorsa müteşâbihtir.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir etmek, halka anlatmak isteyen âlimlerin bu hususlara bilhassa dikkat etmesi gerekir; ki, halka daha faydalı olabilsin, kendilerini de manevî sorumluluktan kurtarabilsinler.

Kendini beğenmiş cahile ruhsatı anlatmaz; ki, câhil bundan cesaret alıp şöyle der: «Allah kerîmdir. Nasılsa beni afveder.»

Evet, böyle deyip salih amelde bulunmaz; hattâ günahlardan kaçınmaz.

Biliyorsun ki, çalışmadan ücret bekleyen kişi, bir işçiye benzer: Cömert bir adam onu kaplarını yıkamak için kiralamıştır. İşçi gelip onları yıkamamıştır; «nasılsa patron cömert bir adamdır, benim ücretimi verir» diyerek sırtüstü yatmıştır. Şimdi böyle bir işçi ücret alabilir mi?

***

Onu fazla da ümitsiz bırakmaz.

Demek ki, irşâd durumunda olan ilim öğreticisinin ne fazla şiddetli ve ne de büsbütün yumuşak davranması doğru değildir.

Ne fazla ümid vermesi ve ne de güvendirmesi câiz olmaz. Zira yeis de, boşuboşuna (çalışmadan, esbâbına tevessül etmeden) beslenen ümid de haramdır. Hattâ (bazılarına göre) küfürdür.

Bunları anlatmaz; ki, kişinin harama ya da küfre girmesine sebeb olur.

Hz. Ali (K.V.)'nin naklettiği bir hadîsde vârid olmuştur:

«Gerçek fakih o kişiye derler ki, halka Allah'ın rahmetinden ümit kestirmez. Onları Allah'ın azâbına karşı da emniyette bırakmaz.»

***

Konuşurken sağa sola yalpa yapmaz, fazla derinlere dalmaz. Halkın anlayamayacağı bir şekilde edebiyat yapmaya kalkışmaz. Hadîsde:

«Sözü paralamak (fazla edebiyata kaçmak) **şeytandandır»** buyurulmuştur.

İmâm Gazâli, İhyâ'da zikretmiştir:

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Söz söylerken fazla derinlere dalanlar (dikkat edin) helâk olmuşlardır.» (Bu sözü üç kere söylemişlerdir.)

Teşbihler, tasannu' (yapmacık hareketler) yaparak fazla derinlere kaçmak, konuşma tarz ve âdâbına aykırıdır.

Çünkü maksad, karşıdaki dinleyicilere istenileni anlatmaktır. Bunun dışında kalanlar, yapmacıklıkdan ibarettir. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuşlardır:

«Ben ve ümmetimin takvâya erenleri tekellüften beriyiz.»

Bundan, güzel konuşmanın karşısında olduğumuz anlaşılmasın. İfrat ve tefrite varmadan güzel hitabelerde bulunmak şüphesiz ki güzel bir husustur. Çünkü güzel konuşmaktan maksad, kalbleri harekete getirip iyiye, güzele ve doğruya yöneltmektir. Tabiî ki güzel sözlerin, dikkat çekici ifadelerin bunda etkinliği büyüktür.

Bunun dışında, ihtiyacı gidermek için yapılan alışverişlerde ve diğer muamelelerde fazla edebiyata kaçmak, ille de güzel konuşacağım, karşımdakilere kendimi beğendireceğim, demek doğru değildir; riyâya yol açtığından şer'an mezmumdur. Bu hallerden kaçınmak gerekir.

⁂

Dinleyicileri fazla bezdirmez. Yâni konuyu fazla uzatıp dinleyicilere bıkkınlık vermez...

Peygamber Aleyhisselâm, «belki usanırlar» endişesiyle, ashâba, aralıklı nasihatlarda bulunurdu.

Onun için, kişi, dinleyicilerin bıkkınlığını hisseder etmez, hemen mevzuu bağlamalı, sözünü bitirmelidir...

⁂

Dinî hükümleri tebliğ ederken ne ilâve eder, ne de eksiltir; olduğu gibi söyler.

Çünkü söyledikleri, Allah tarafından indirilmiş bir vahiydir. Allah'ın hükümlerini söylüyordur...

İlimde kişinin ihaneti, mal ihanetinden daha kötüdür!

İyice tedkik ve tahkik etmeden duyduğu her şeyi nakletmez. Belki kendisine nakledilen yalandır. O yalanı nakletmekle vebâle girmiş olur.

Duymadığı veya yakînen bilmediği bir şeyi söylemez.

Çünkü iyice araştırmadan, duymadan, gerçek yüzünü öğrenmeden ilim hakkında konuşan kişi, hiç hesaba çekilmeden doğru Cehenneme girer. Çünkü onun böyle ezbere konuşması, Cehenneme girmesine sebeb olmakta kâfi gelmektedir, ayrıca onu hesaba çekmeğe lüzum göstermez.

⁂

Bir mes'ele hakkında, Allah'ın kitâbından, Resûlüllah'ın sünnetinden ve ümmetin icmâ'ından apaçık delil olmadıkça fetvâ vermeye kalkışmaz.

Ashâb-ı Kirâm bu sebebledir ki fetvâ vermekten çekinirlerdi. Birbirlerine havale ederlerdi. Ama Kur'ân ilminden ve âhiret yolundan soruldukları zaman hemen fetvâ verirlerdi. (Musannif burada kıyastan söz etmemiştir. Çünkü kıyas da eninde sonunda Kitab ve Sünnete râcidir... Zaten nassa aykırı kıyas yapılamaz.)

⁂

Peygamber Aleyhisselâm'ın hadîsini naklederken, yahut onu şerh ve izah ederken son derece güzel bir üslûpla şerh ve izah eder, en güzel bir şekilde açıklamasını yapar.

Şehâdeti kabûl edilmeyenden hadis nakletmez... Çünkü sıhhatinden şübhe ettiği hadîsi rivâyet eden kimse, iki yalancıdan biridir. Zira yalancılardan biri o hadîsi uyduran müfteridir; diğeri ise o hadîsi nakledendir; ki, müfteriye (uydurucusuna) yardım ettiği için yalancı sayılmaktadır.

Tıpkı zalime yardım eden kimse gibidir. Zalime yardım eden de zalimdir.

«Yahut yalancılardan biridir» şeklinde de rivâyet edilmiştir. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Dinin, sıhhatine kail olmadığı, doğrulamadığı, meşhur haberlere, eserlere ve Kur'ân âyetlerine uygun düşmeyen bir hadîsi nakletmez.

Hadisin sıhhat derecesi şöyle anlaşılır:

O nakledilince; basiret ehlinin cildleri ve tüyleri (yâni bütün varlıkları) ona yatışır, kalbleri onu (duyar duymaz) tanır. Onu uzak değil de kendilerine yakın görür.

Bu zevk ancak esfiyâ ve etkıyâdan olan «havas» ehline aittir. Başkası bu zevke varamaz, bu tadı tadamaz.

⁂

Ta'lim (öğretmek) durumunda olan kişinin, insanlara iyi muamele etmesi, herkesten önce ilmi ile âmil olması, her hâliyle (kavliyle de fiiliyle de) vaiz (öğüt verici) olması gerekir.

Çünkü ilmiyle amel edenin sözü, hedefini bulan (delip geçen) bir ok gibidir.

Bunun aksine, ilmiyle âmil olmayan vaizin sözleri yitiktir, hedefini bulup isabet edemez.

⁂

Okuturken, öğretirken, mülâyemeti bırakmamalı, öfkelenmemeli, acele etmemeli, gayet vakur olmalı, şiddeti terk etmeli...

Hitabet, imâmet ve öğretmenlik gibi görevleri aldığı zaman, insanlara son derece iyi ve lütufkâr davranmalı.

Sözü, — inad, istikrah sebebiyle değil de, şübhe veya ihmalkârlık sebebiyle — dinlenmediği zaman, vazifeyi bırakmamalı, azim ve gayretle aldığı görevi yürütmeli.

Şayet inad, istikrah gibi hususlara şâhid olursa; **«İnciyi köpeklerin ağzına koymayın»** hadîsi ile amel etmeli.

Son derece dikkatli ve titiz olmalı ve şöyle demeli:

«Söylemek bizden, hidâyet Allah'tan...»

Onların hidâyete kavuşmaları için Allah'a duâ ve niyâzda bulunmalı... Vaaz ve irşaddan yüz çevirmemeli...

⁂

Öğrencinin anlama durumunu yokiamasında bir sakınca yoktur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm, bu gibi hususlarda ashâbını yoklardı. Bir defasında şöyle buyurmuştur:

«Ağaçlar içinde öyle bir ağaç vardır ki, asla yaprağı dökülmez. O, tıpkı bir mü'min gibidir. Söyleyin bakalım, o ağaç ne ağacıdır?»

Bunun üzerine herkes ağacı bulmak için kırlara koşuştu. İbni Ömer (R.A.)'ın kalbine onun hurma ağacı olduğu vâki oldu; fakat büyüklerin yanında söylemekden çekindi ve sükût etti.

Sonra Peygamber Aleyhisselâm, o ağacın hurma ağacı olduğunu söyleyince, İbni Ömer dedi ki:

«Kalbimden geçeni babama söyledim. Babam bana şu sözü söyledi:

«Eğer onu söyleseydin, benim için dünya ve içindekinden daha büyük ve sevimli olurdu!»

⁂

Topluluk içinde kimseyi kötülememesi, kimseye itâb etmemesi, kimseyi mahcûb etmemesi de sünnettendir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bu tür hallerde şöyle derlerdi:

«Ne oluyor insanlara da böyle yapıyorlar?»

Kimseye gülmemek lâzımdır. Zira Peygamber Aleyhisselâm:

«Kim, tevbe ettiği bir suçtan dolayı (müslüman) kardeşini kötülerse, kendisi de aynı ameli yapmadan (yâni aynı hataya düşmeden) ölmez.»

⁂

Maksadlı soru soran ve kendisine muğâlâta yapan kimselere cevab vermemesi de sünnettendir.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle soruları, ezâ veren muğâlâtayı yasaklamıştır.

Meselâ, şöyle, maksadlı bir soru sorulmaz:

«Adam öldü, geride bir hanım, bir de hanımın kardeşini bıraktı. Mirasın yarısını hanım alıyor, yarısını da hanımın kardeşi; bu nasıl olur?»

Bunun cevabı şudur:

«Ölen adam bir köledir: Hanımı onun üçte birini, hanımının kardeşi de nikâhtan önce üçte birini satın almıştır. Sonra her ikisi de onu azad etmişlerdir. Sonra adam ölmüştür. Bu takdirde mirasının dörtte biri eşlik dolayısıyla, üçte biri de velâ sebebiyle kadının olur, diğer kalan yarısı da kadının kardeşinin olur...»

⁂

Kendisine anlamı zor olan şiirler soran kimseye de cevab vermez.

Haddi zâtında böyle soruların, sorucu tarafından âlimlere sorulması haramdır. Çünkü neticede âlimleri tahkir ve dini tezyif etmiş olur; ki, bu iki durum da küfürdür, sapıklıktır.

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«Şunu iyi bil ve incele ki, başkasını yenik düşürmek, insanlar nazarında herkesten üstün görünmek, övünmek ve herkesin dikkatini üstüne çekmek maksadıyla ortaya konan her türlü mücadele ve münaza-

ra Allah katında mezmum olan huyların tümünün kaynağıdır; Allah düşmanı olan İblis Aleyhillâ'nenin yanında ise övülen hasletlerdendir.

Kibir, kendini beğenmişlik, hased, münakaşa, kendini övmek, mevki hırsı taşımak gibi iç hayâsızlıklardan olan bu günahlar, tıpkı içki içmek, zinâ yapmak, iftira atmak, adam öldürmek, hırsızlık yapmak gibi dış terbiyesizlik gibidir.

Bu, tıpkı içki ile diğer günahlar arasında muhayyer kılınan kişinin içkiyi diğer günahlara tercih etmesine benzer. Ama bir de içki içip sarhoş oldu mu, önceden cesaret edemediği ve göze alamadığı günahları rahatlıkla irtikâb eder.

İşte karşılıklı tartışmada galip gelmek ve övünmek sevdasında olan kişi de böyledir. Ne kadar mezmum huylar varsa içindedir.

Dışta her ne kadar hakkı savunuyor görünüyorsa da aslında kendini gösterme ve beğendirme gayesinden başka bir şey gütmemektedir.

Onun için hakkı arayan ve müdafaa eden kişi çok dikkatli olmalıdır. Hakkı bulduğu yerde —ister dostunda, ister düşmanında, kimde bulursa bulsun— teslim olmalıdır.

Arkadaşını hasım değil de bu babda kendisine yardımcı olarak kabûl etmelidir.

Hatasını meydana çıkarıp gerçeği söylediği zaman, ona kızmak şöyle dursun, bilâkis teşekkür etmelidir. Yitiğini kaybettiği zaman, ona yitiğini bulan kimseye teşekkür mü eder, yoksa kızar mı? İşte hak ve hakikat bâbında da öyle olmalıdır.

İşte ashâb-ı güzînin hâli bu idi... Bir def'asında Hazreti Ömer (R. A.) hutbe okurken bir kadın ona yanıldığını haykırdı. Hazreti Ömer (R.A.) ona kızmadı, bilâkis şöyle söyledi:

«Kadın haklıdır. Erkek (yâni Ömer) hata etmiştir.»

Bir adam Hz. Ali'ye (K.V.) sual sordu. Ali (K.V.) cevab verince, «o senin dediğin gibi değildir, böyledir» dedi. Ali (K.V.) şu mukabelede bulundu:

«Senin söylediğin doğru, ben yanıldım. **(Her ilim sahibinin fevkında bir âlim vardır).**» (*)

Hak arayıcısı böyle olur. Şimdi sen bu asırda münakaşaya kalkışan kimsenin yüzüne bir bak:

(*) Yûsuf sûresinden.

Hasmının dilinde hak meydana çıktığı zaman, yüzü nasıl kararıyor ve nasıl mahcub olup ille kendini haklı çıkarmak için didiniyor ve gerçekleri inkâra kalkışıyor. Kendini yere seren kimseyi hayatı boyunca unutmuyor, fırsat buldukça zemmediyor; sonra da kalkıp kendini sahâbeye benzetmek istiyor.»

***

El-Bezâziye'den:

«Münâzarada eğer bir kimsenin doğru yola girmesini isteyip de taannüde kapılmadan hile yaparsa, bu mekruh sayılmaz. Eğer insaf sahibi olursa yine böyledir. Şayet münâzara ile inad eden kimsenin sırtını yere getirmek istediği için türlü hilelere başvurursa yine mekruh olmaz.

İnâd ve taannüde kendini kaptıran kimseyi bertaraf etmek meşrûdur.»

***

Fetvâ makamına oturmak için cesaret göstermemek, kadılık makamına düşkün olmamak, va'z ve ta'lime tâyin edilmek için hevesli olmamak da selefin sünnet (takib ettikleri yol ve usûl)lerindendir.

Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Fetvâya en cür'etkârınız, ateşe en cür'etkâr olanınızdır» buyurmuşlardır.

Sükût edip dinlemeyi, konuşmaktan daha iyi sayarlardı. İnsanlar arasında bilinmeyen kahraman olmayı, şöhret bulmaktan daha iyi görürlerdi. Müslüman kardeşinin fetvâ verip kendisine hâcet bırakmamasını candan arzularlardı.

Herhangi bir olay karşısında Hazreti Ömer, kendi görüşü ile hükmetmeyip çoğu kez Bedir ehlini toplar ve onlara danışırdı.

Onlardan hiç kimse, mühimmâti diniyyeden (önemli din mes'elelerinden) başka hususlarda fetvâ vermezlerdi.

Garib ve derin işlerde, sükûtu konuşmaya tercih ederlerdi.

Fetvâ verdiklerinde, hiçbir zaman ululuk ve reislik sevdasında olmazlardı.

İnsanların teveccühünü kazanmak, kalblerini çalmak, onlardan menfaat te'min etmek ya da bir mevki edinmek gibi hususları akıllarının köşesinden bile geçirmezlerdi.

Bütün gayeleri; Allah'ın rızâsını kazanmak, kelimesini yüceltmek, dinine yardımcı olmak ve kendilerinden sonra gelecek olan nesle emaneti olduğu gibi ulaştırmaktı. Bunu, kendilerine vaz geçilmez bir görev bilirlerdi.

⁂

İyi kavrayamayan kimsenin, ilmi yazıp kaydetmesi de sünnettendir. Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«İlmi yazarak kaydedin.»

Denildi ki: «Hıfz (ezberlemek) bir avı yakalamaktır; yazmaksa onu bağlamaktır. (Bağlanmayan av kaçabilir.)»

Okunaklı bir yazı ile yazmak da sünnettendir.

En güzel yazı, okunan yazıdır. En güzel söz de anlaşılan sözdür.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Her iki gözünü seven, ikindiden sonra yazmasın.» (Yâni ikindiden sonra yazmayı âdet edinmesin.»

⁂

Arapça öğrenmek de sünnettendir. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Arapçayı öğrenmelisiniz. Çünkü o, olgunluğa delâlet eder. Meveddeti artırır.»

Güzel ifade, ayrıntılı konuşmak ve izah etmek de (öğretme) âdâbındandır. Yâni insanların kolayca anlayabilmesi için, açık ve fasih konuşmak gerekir. Bu da Arapçayı öğrenmeden olmaz.

Öyleyse, kim Arapçayı ve muhtaç olduğu şeyi öğrenip de insanlara da muhtaç oldukları şeyi öğretirse, evvelâ kendisini olgunlaştırmış olur, sonra da insanların sevgisine ve hürmetine mazhar olur.

İmâm Şâfiî (rahimehullah)'dan:

«Kim Arapça konuşursa, tabiatı ince ve yumuşak olur. Kim Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzederse, şerefi yüce olur. Kim fıkıh tahsil ederse, işi büyük olur. Kim hadîs yazarsa, hücceti kavî olur. Kim de Arapça konuşmaz, Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemez, fıkıh öğrenmez ve hadisi yazmaz ise, hem dünyada hem de âhirette pişman olur.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

(Bostan)'da şöyle geçer:

«Kim Arapçayı öğrenirse, sonra da onu öğretirse, o, me'cûr (sevaba girmiş) olur.»

Kur'ân-ı Kerîmin Fazîletleri

Onu öğrenen ve öğretenlerin üstünlüğü... Okunmasının âdâb ve usûlü...

Şunu iyi bil ki; Kur'ân-ı Kerîm'in fazilet ve meziyetleri sayılmayacak kadar çoktur. Çünkü O, Allah'ın kelâm-ı kadîmidir. Onun için, bu kitabın diğer sözlere olan üstünlüğü, Allah'ın, halkına (yarattıklarına) olan üstünlüğü gibidir.

Hadisde — ki bu uzun bir hadisdir. Mesâbih'de Ali (K.V.) vasıtasıyla Resûlullah (sallâllahü aleyhi ve sellem)'den nakledilmiştir. Musannif bu uzun hadisden konu ile ilgili olan kısımlarını zikretmiştir — şöyle vârid olmuştur:

«Kur'ân, Allah'ın çok sağlam bir ipidir.»

İp, kendisiyle bir şeye ulaşmak için kullanılır. Allah'ın ipi, o şeydir ki, ona yapışan Rabbinin civarına vâsıl olur. Bunun mânası; o, asla kopmayan bir sebebdir. Ona temessük eden her zaman felâha kavuşur, demektir.

«Acâibleri (akla durgunluk veren özellikleri) bitmez.»

Yâni kimse onun anlamlarının künhüne tam mânasıyla vâkıf olamaz. Akıllar düşündükçe, altından yeni yeni mânalar meydana çıkar. Belâğatindeki akla durgunluk veren husûsiyetleri kat'iyyen son bulmaz. Künhünü, ğâibleri ziyadesiyle bilen (Allah'dan) başkası bilemez...

«(Dillerde çokça okunmakla, kulaklarla çokça dinlenmekle) asla eskimez, yıpranmaz (değerini ve kıymetini yitirmez).»

Yâni güzelliği, okuyucularda, dinleyenlerde bıraktığı zevk ve heyecanı tükenmez, demektir. Halbuki diğer sözler birkaç kere tekrarlanmakla kıymet kaybeder, bıkkınlık verir. İşte Kitâb-ı Celîl'in birçok mûcizelerinden birisi de budur.

«Onunla söyleyen doğru söylemiş olur. Onunla amel eden doğru yolu bulmuş olur, onunla hükmeden âdil olmuş olur. Ona sarılan doğru yola girmiş olur.»

Bu hadîsin şerhinde anlattıklarımızın tümü, «Tenvîru'l-Mesâbih» kitabından menkuldür.

Diğer bir hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Kur'ân okuyan kimsenin iki kaşı arasında nübüvvet nakş edilir. Ne var ki, ona peygamber gibi vahyedilmez.»

Muâz b. Cebel (R.A.)'den rivâyet edilmiştir. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kıyâmet günü ehl-i Kur'ân çağrılır. Onlardan her bir insana, bin direği bulunan bir tâc giydirilir. Onda öyle bir kırmızı yakut vardır ki, gün ve gecelerin (seyirde) aldığı bir mesafe gibi, uzak bir mesafeden aydınlatır. Sonra ona şöyle denilir:

«Nasıl, razı mısın?»

«Evet» der.

Yanında bulunan iki melek (yâni Kirâmen Kâtibîn):

«Yâ Rabbî, biraz daha çoğalt!»

Diye niyazda bulunurlar. Bunun üzerine Rab:

«Haydi, ona şeref elbisesini giydirin!»

Emrini verir. Şeref elbisesi giydirildikten sonra ona:

«Nasıl hoşlandın mı?» denir.

«Evet» der.

O iki Melek:

«Yârabbî, biraz daha artır!»

Diye niyazda bulunurlar. Allah ehl-i Kur'âna şöyle hitab eder:

«Haydi, sağ elini aç!» Açar.

Eli Allah'ın rızâsıyla dolup taşar:

«Haydi sol elini (avucunu) da aç» der.

Onu da açar ve huld (ebediyetle) dolup taşar.

Sonra kendisine:

«Nasıl hoşnut oldun mu?»

Diye sorulur.

«Evet ey Rab!» der.

Melekler: «Yâ Rabbî, biraz daha artır» derler.

Rab şöyle der:

«Ben ona rıdvanımı ve huldumu (yâni rızâ ve ebediyetle Cennet kalmasını) verdim.»

Sonra ona güneş gibi bir nûr verilir. Yetmiş bin melek onu Cennete uğurlar. Rab onlara şöyle hitab eder:

«Haydi onu Cennete götürün ve okuduğu her harfe karşılık bir sevab verin. Her bir sevaba karşılık da bir derece verin; ki, her iki derecenin arası yüz yıllık mesafedir.»

Sonra Kur'ân sahibine: «Haydi, oku ve yüksel! Dünyada okuduğun gibi oku! Senin menzilin, okuyacağın son âyetin yanındadır» denir.

Bunun üzerine okur ve yükselir.

Nihayet Kur'ân onu inciden yapılmış bir ğurfeye (odaya) götürür. O odanın, altında yetmiş bin kapısı vardır. Ağaca çıkmadan, rahatlıkla koparılacak kadar aşağı sarkmış meyvaları vardır... Nehirleri dümdüz, gayet yeknesak... İçinde hizmetçiler, hanımlar vardır.

Hulâsa; gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, beşerin akıl ve hayâline gelmeyen (daha nice ni'metler) mevcuttur orada.

Birinci kapıdan (kendisini ziyaret maksadiyle) o güne kadar görmedikleri, yüzleri son derece güzel olan ve fevkalâde güzel kokan tam yetmiş bin melek girer. Her birerlerinin elinde Rab'dan getirmekte oldukları bir hediye olacak ve şöyle diyecekler:

«Sabrettiğinize karşılık size selâm (ve selâmet) olsun. Dâr-ı (dünyânın) ne güzel âkıbetidir bu.» (*)

İşte Rabbi'nin sana hediyesi. Ayrıca sana selâmı da var O'nun...»

Sonra yanına ikinci kapıdan, ellerinde Rab'dan bir hediye bulunduğu halde yüzkırk bin melek girer. Onlar da aynı birincilerin dediğini der.

Üçüncü kapıdan ikiyüz seksen bin melek girer. Melekler böyle gittikçe sayıları çoğalarak onun yanına girerler.

Sonra, yanına ana-babası getirilir. Kur'ân ehli olan çocuklarına yapılan bütün ikramlarla taltif edilirler. Şaşkın bir halde:

«Nerden bütün bu ikramlar bize?»

Diye sorarlar. Kendilerine şöyle denir:

«Bütün bunlar, çocuğunuza Kur'ân öğretmenizin karşılığıdır.»

⁂

Ebû Ümame el-Bahilî, Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem)'den nakletmiştir:

«Mü'min Cennete girdiği zaman ona şöyle denilir:

«Oku ve yüksel!»

Dünyada okuduğu gibi okuyacak. (Yâni, eğer dünyada ağır okuyorsa ağır, sür'atli okuyorsa sür'atli okuyacak.) Okuduğu veya başkasına öğrettiği her âyet karşılığında bir derece alacak. Kur'ân'dan, yarısı veya üçte biri, bunlar (ezberlediği) yere gelince ve Cennete girince kendisine:

«Sağ elinle al» denilecek ve alacak. Sonra «haydi şimdi sol elinle de al» denilecek, alacak...

Sonra: «Ne aldığını biliyor musun?» diye sorulacak. «Hayır!» diyecek.

Kendisine şöyle hitab edilecek:

«Sen Huld'u (yâni ebediliği) aldın...»

***

Kur'ânda ve ezanda matlub olan **«Tartîl»**'e gelince...

Onları ağır ağır, tane tane, her harfin ve kelimenin hakkını vererek okumaktır. (El-Mağrib)

Eserlerde vârid olmuştur:

«Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri, Cennet dereceleri (merdivenleri) kadardır. Kişi, bütün âyetleri okuduğu zaman, Cennet merdivenlerinin en yüksek tepesine çıkmış olur.»

***

Kur'ân okuyan kişinin kasdı, niyyeti ve azmi şu olmalı:

1) Rûhuna ârız olan yalnızlığı ve sıkıntıyı gidermek...

2) Dünya üzüntülerini bertaraf etmek...

3) Mevlâ'ya kavuşma şevkinin hakkını vermek...

4) Allah'a karşı nasıl kulluk yapacağı hakkındaki hükümleri öğrenmek...

5) Mevlâ'ya hizmet ederken takınacağı edeb ve tavırları kavramak...

Kim, kitâb-ı celîli yukarıda arz ettiğimiz prensiplerle okursa ve Kur'ân-ı Kerîm'i bir önder edinirse, Kur'ân onun için artık şefâati kabûl edilecek bir şefaatçi olur.

Kim de bu prensiplere riayet etmeyip Kur'ân'ı arka plânda tutarsa, onu alıp doğru Cehenneme götürür.

Şunu da iyi bil ki; Kur'ân-ı Kerîm, sadece lâfızları okunmak için indirilmemiştir. O, aynı zamanda, âyetlerinin anlamları derin derin tedkik edilip, düşünülüp gereğiyle amel edilmek (emirleri tutulup yasaklarından uzak durulmak) için nâzil olmuştur.

İbni Mes'ud (R.A.) der ki:

«Âyetlerinin hiçbir harfi yoktur ki, (bir) kavm onunla amel etmesin. — yahut — Kendisiyle amel edecek bir kavmi bulunacak onun.»

Kur'ân-ı Kerîm'in öğrenilip de içindekiyle amel edilmemesi, kıyamet alâmetlerindendir.

Âhir zamanda Kur'ân-ı Kerîm talim ve tecvidiyle (her yönüyle) öğrenilecek, fakat içindekiyle, hattâ bir harfi ile bile amel edilmeyecek.

İşte bu, yukarıda arz ettiğimiz gibi, kıyâmetin alâmetlerindendir.

Onun için, sadece Kur'ân öğrenmek, güzel seslerle onu okumak kâfi gelmez. İçindekiyle amel etmek gerekir.

Kurrâlardan biri der ki:

«Şeyhime Kur'ân okudum. Sonra tekrar okumak isteyince, beni men'etti; dedi ki: İçindekini düşünerek oku, bak içine; Allah sana neyi emrediyor, neden alıkoyuyor, ona dikkat et.» (İhyâ)

Katâde der ki:

«Kim bu Kur'ân'ın yanında oturup kalkarsa mutlaka ya bir kârla kalkmıştır, ya da ziyanla...»

Ona riayet ederek oturup ders almışsa, kârla; ihmal etmişse zararla kalkmış olur.

Allah onun bir şifâ, mü'minler için bir rahmet olduğuna, zalimlerin de hüsranlarını artıracağına hükmetmiştir.

Onu ihmal eden, gereği gibi ondan yararlanmayan kimseler zararla kalkmış ve zalimlerden olmuş olurlar.

İsrâ sûresinde Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki:

«Biz Kur'ândan peyderpey onu indiriyoruz ki, mü'minler için bir şifâ ve bir rahmettir o. Zalimlerin ise o, (maddî ve manevî) ziyandan başkasını artırmaz.»

***

Muhkemiyle amel edilmesi, müteşâbihine îman edilmesi ve verdiği misallerden ibret alınması da Kur'ânın sünnetinden (âdâb ve usûlünden) dir.

Teşvik sadedinde yaptığı vaadlere, kötülüklerden sakındırmak amaciyle yaptığı vaid (tehdid) lere inanılması da onun yüce sünnetin (âdâb ve usûlün) dendir...

Verdiği müjdelere sevinmek, yaptığı tenbihlere kulak verip korkmak, akla durgunluk veren hikmetli ikazlarından ibret almak, öğütleri ile öğütlenmek, yasaklarından kaçınmak da onun ulvî sünnetlerinden (prensiplerinden) dir.

İmâm der ki:

«Kur'ân'ı tekrar tekrar okuyan âsi kimse, kral tarafından kendisine gelen ve memleketin îmarını öğütleyen mektubunu günde birkaç kere okuyan kimseye benzer: Kral ona memleketin îmarını öğütlemiştir; o da habire onun tahrip edilmesiyle meşguldür. Gereği gibi o kitabı okumamaktadır aslında. Oysa o bu durumda, kitabın mütalâasını terk ederse, istihza ve kahredici istihfaftan daha uzak olacaktır.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm'i dikkatle okumalı.

İnsanın kalbi ona yatıştıkça, derileri ürperdikçe, okurken Allah'ın azamet ve heybetini hatırladıkça, âyetlerinde bulunan vaidlerden ürperdikçe gereği gibi ondan faydalanır. Eğer bu (saydıklarımızı) hissetmezse Kur'ândan gayet az yararlanabilir, çok şey istifade edemez.»

Denildi ki:

«Ashâb-ı Kirâm on âyet öğrenirlerdi. İçindekini iyice anlayıp amel etmedikçe diğer âyetlere geçmezlerdi... Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) vefât ettiğinde yirmi bin sahâbî vardı. İçlerinden altısı ancak Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemişti. Hattâ altıdan ikisinde bile ihtilâf vardır... Çoğu, bir veya iki sûre ezbere bilirdi. Âlimler arasında yalnız Bakara sûresiyle En'am sûresini ezbere bilenler (bile) vardı.»

⁂

Kur'ân-ı Kerîm'i ezberden okumak da onun sünnet ve âdâbındandır. Hadisde vârid olmuştur:

«Kur'ânda mâhir olan, şüphesiz ki Kirâm-ı Berere ilediir.»

Buradaki maharetten kasıd, onu talim ve tecvid üzere okumaktır Yahut onu ezberden okumaktır, ki, burada münasib olan anlam da budur. Her iki anlam da kasd edilebilir.

Kirâm-ı Berere'nin anlamı:

Kirâm, kerîmin çoğuludur. Berere de (bar) kelimesinin çoğuludur. (Bar) her şeyi iyi yapan dürüst kimseye denir.

Hadîsin lâfzı (Meas seferetil kerîmil berere) şeklindedir. (Sefere) kelimesi (Safirun)un çoğuludur. Kâtib, yahut insanların arasını bulan, demektir.

Burada; insanların iyiliğine çalışan; onları kötülüklerden koruyan ve kalblerine iyiliği ilham eden melekler kasd edilmektedir. Yahut levh-i mahfuzun hamilleri kasd edilmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak Abese sûresinde buyurmuştur ki:

«Kıymetli, sevgili, takvâ sahibi kâtiblerin elleriyle (yazılmıştır).»

Bazılarına göre onlardan murat Peygamber ashâbıdır. Ya da kulların amellerini yazan meleklerdir.

Kim Kur'ân-ı Kerîm'i zorluk çekerek okursa, iki ecir alır. Birincisi okuma ecri, ikincisi zahmet çekme ecri... Bu hususdaki hadîs şöyledir:

«Zar zor (heceleyerek) ve zahmet çekerek okuyan kimse (var ya), işte o iki ecir alır.»

Diğer bir hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen kimsenin ana-babasından — müşrik olsalar bile — azâb tahfif edilir.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kur'ân-ı okuyun ve ezberleyin. Şüphe yok ki, Allah Kur'ân ezberleyen kalbe azâb etmez.»

«Kur'ân bir deriye konup ateşe atılsa yanmaz.»

(Yâni Allah'ın, Kur'ân'ı hıfz edici kıldığı kimse yanmaz, demektir.)

⁂

Etine ve kanına iyice sinmesi için, Kur'ân-ı Kerîm'i gençlikte öğrenmek de Kur'ân'ın sünnet ve âdâbındandır.

Taabbüd maksadiyle gece kalkıp Kur'ân okumak, Kur'ân'ın âdâb ve sünnetindendir.

Sadr-ı evvelde (yâni Peygamber ve ashâbı zamanında) Kur'ân-ı Kerîm'i gece ibâdet maksadiyle okumak bilinen bir işti. Hz. Ali (K.V.)'

nin oğlu Hz. Hasan (R.A.) Kur'ân'dan virdini gecenin evvelinde, Hüseyin (R.A.) ise virdini gecenin sonunda okurlardı.

⁂

Kur'ân okuyucusunun şu evsafla diğer insanlara temâyüz etmesi sünnettendir:

Ahlâkı güzel olması... Davranışları ölçülü olması... Kendisine kızan kimselere karşı hiddet ve gazab göstermemesi... Kıskanmaması... Kendisine câhilâne davranışları hoş karşılaması.. Aynı şekilde onlara mukabele etmemesi...

Biliyorsunuz ki, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem)in ahlâkı, Kur'ân'dı.

Kur'ân'ın hoşnut olduğu hususlarda hoşnut, öfkelendiği hususlarda da öfkeli olurdu.

Halise'de rivâyet edilmiştir:

Hz. Âişe'ye (R. Anhâ) Peygamber ahlâkından sorduklarında şu cevabı verdi:

«O'nun ahlâkı, Kur'ân'dır.»

Sahâbe arasında Kur'ân okuyucusu, yüzünün sararması, cisminin zayıflaması ile belli olurdu. İnsanlar güldüklerinde o çok ağlardı... Neş'e ve sevinç içinde oldukları zaman onun kalbi mahzûn olurdu. Böbürlendiklerinde, o korku (ve âhiret endişesi) içinde olurdu. İnsanlar oruçlu olmadıkları zaman o nâfile orucunu tutardı...

⁂

Kur'ân-ı Kerîm'i yüzünden okumak da sünnettendir. Çünkü Kur'ân'a bakarak okumak, gözün bir hazzıdır. Ayrıca bu, en efdal ibâdettir, ezbere okumaktan daha sevablıdır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuşlardır:

«Ümmetimin en üstün ameli, Kur'ân'ı yüzünden okumaktır.»

⁂

Şeddâd'dan:

Rü'yâsında gördüğü bir arkadaşına sordu:

«Ameller içinde en yararlı olarak hangisini buldun?»

«Kur'ân'ı yüzünden okumağı...»

Bu rü'yâdan sonra Şeddad, pazartesi ile perşembe günlerini, yüzünden Kur'ân okumaya ayırmıştı...

⁂

İbni Meymûn'dan:

«Sabah namazını kılarken kim mushaf açıp yüz âyet okursa, Allah onu, tüm dünya ehlinin ameli gibi kabûl eder.»

⁂

Denildi ki:

«Hatim yedi günde yapılır. Çünkü yüzünden okumak da ibâdettir.»

Çok okumaktan Hz. Osman'ın (R.A.) mushafı yıpranmıştı. Birçok Sahabi mushaftan okurlardı. Mushafa bakmadan (evden dışarı) adım atmayı hoş karşılamazlardı.

⁂

İmâm Ahmed bin Hanbel anlatıyor:

Rü'yâda Rabbimi gördüm ve:

«Ey Rab, sana karşı yapılan amellerin hangisi üstündür?»

Diye sordum. Şöyle buyurdu:

«Kelâmım olan Kur'ân.»

«Mânâsını anlayarak mı, yoksa anlamadan mı okumak?»

Diye sorduğumda şöyle buyurdu:

«Anlasın, anlamasın, fark etmez.»

Kübrâ dedi ki:

«Bu, tıpkı bir ilâca benzer: Şahıs onu yer ve o ilâç onda etkisini yapar. O, ne yediğini bilmese bile.» (Errisâletü'l-Kudsiyye)

⁂

Kur'ân okuyacak kimsenin dişlerini yıkaması, misvâk kullanması, güzel elbiselerini giymesi, taranması, güzel kokular sürünmesi, abdestli olarak kıbleye karşı yönelmesi, sağa sola yalpa yaparak yastığa

yaslanmaması, arkasını bir şeye dayamaması gerekir. Çünkü bu, Kur'ân okuma âdâbındandır.

Ayakta olsun, oturarak olsun Kur'ân okuyan kimsenin gayet terbiyeli, vakarlı olması, edeb üzere oturması gerekir.

Bağdaş kurmaz. Sanki üstâdının önünde oturuyormuş gibi diz çöküp oturur.

Namazda ayakta okuması ve mescidde okuması tabii ki faziletli hallerdendir. Yatakta yatarak abdestsiz okuduğunda da sevab alır. Fakat az evvel arz ettiğimiz şekildeki gibi değil tabiî...

Cenâb-ı Hak Âl-i İmrân sûresinde buyurmuştur:

«O kimseler ki, Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üzerine (yatarak) zikrederler.»

Künye'de şöyle geçer:

«Başını yorgandan dışarı çıkardığı zaman yatarak okumakta bir sakınca yoktur. Çünkü yorgan bir nevi elbise gibidir. Ne var ki, ayaklarını toplar (okurken).»

Hz. Ali (K.V.) der ki:

«Namazda, ayaktayken Kur'ân okuyan kimse, her harfi karşılığında yüz sevab alır. Namazın dışında abdestli okuyan yirmi beş, abdestsiz okuyan on sevab alır. Gece taabbüd kasdiyle okunan ise, tabii ki efdaldır. Çünkü kalb daha elverişli olur o zamanda...»

Ebû Zer el-Gifarî (R.A.) der ki:

«Gündüz çok secde yapmalı, gece de çok ayakta (namazda) durmalı.»

***

Yürüyerek okumaması da sünnettendir.

Denildi ki:

«Yürümesi veya yaptığı işi kalbini meşgul etmediği takdirde, gerek yürüyen kimsenin, gerekse san'atla iştigal eden kimsenin o hallerinde okumasında bir sakınca yoktur.»

***

Esnerken okumayı bırakır. Çünkü mekruhtur. Zira esnemek kişiyi tembelliğe iter. Bu sebeble esnemek şeytana nisbet edilmiştir ve Peygamber Aleyhisselâm tarafından şöyle buyurulmuştur:

«Esnemek şeytandandır.»

***

Bir sûreye başladığı zaman, onu bitirinceye kadar kesmesin...

Gerek Kur'ân okurken, gerek dinlerken mü'minin etrafı (elleri ve ayakları) sâkin olmalı, kımıldamamalı...

⁂

Dinleyen veya okuyan haykırmaz, dövünmez, elbiselerini paralamaz.

Hişâm bin Hisan'dan:

Hz. Âişe'ye (R. Anhâ) denildi ki:

«Birtakım insanlar Kur'ân dinlediklerinde haykırıyorlar; ne dersiniz?»

«Kur'ân kişilerin aklını başından almaktan berîdir! Lâkin gerek okuyucu ve gerekse dinleyici Allah'ın vasfettiği gibi olmalı:

«Ondan, Rablerinden korkan kimselerin derileri ürperir, sonra derileri ve kalbleri Allah'ın zikrine (doğru) yumuşar.» (Zümer sûresi)

Sahabiler, insanlar arasında Allah'tan en çok korkan kişilerdi; ama Kur'ân dinlerken sadece ağlarlardı; aşırı bir harekette bulunmazlardı.

Biraz önce serd edilen âyette Cenâb-ı Hak haşyet ve takvâ ehlinin durumunu bizlere açıklamıştır.

Kur'ân okuyan kişi, eğer konuşmaya mecbur kalırsa (da konuşursa) ikinci defa okumaya başlarken (eûzü) çeker. Mecburî konuşma anında Kur'ân-ı Kerîm'i açık bırakmaz. Üstüne de bir şey koymaz. Çünkü bu hareket tarzında istihfaf korkusu mevcuddur. Onu hafife almak ise küfürdür.

(el-Bezâziye)'den :

«Hitabet anında, gerek kitab ve gerekse mushaf üzerine kalem ve saire koymakta — zarûret olduğu için — bir sakınca yoktur.»

Bazılarına göre bu bile câiz değildir.

Kadı der ki; zarûret anlarında bu câizdir. Ama ihanet ve küçümsemek kasdiyle olursa câiz olmaz. Umursamaz bir halde dahi böyle bir hareket mekruh sayılır.

⁂

İlim kitablarının üzerine de bir şey koymaz. Hattâ onları birbirlerinin üstüne koyarken tertibe riayet eder... Önce nahv ve dil kitablarını koyar. Sonra onların üstüne sarf kitablarını, onların üstüne de kelâm kitablarını, onların üstüne fıkıh, onların üstüne de hadis kitablarını, mev'ıza, irşad, tarih kitablarını koyar. Onların üstüne de tefsir kitablarını koyar.

İçinde âyetler yazılı olan tefsir kitablarını da kırâat kitabları üstüne koyar.

⁂

Dünya işleri hakkında konuşurken, Kur'ân kelime ve cümleleri ile konuşmaz.

Meselâ, «Yahyâ» adında bir adama kitab verirken: «Yâ Yahyâ, huzil kitâbe) demez.

Tetümmetü'l-Fetevâ'da şöyle kayd edilmiştir:

«Her kim kalabalıkta, Allah'ın kelâmını kendi sözleri arasına katarak (fe cema'nâhüm cem'an) derse kâfir olur.»

Fevzü'n-Necât'dan:

«Her kim birisine (Vessemâi vettârikı) diye hitab ederse (bir mesel yaparak) kâfir olur.»

«Bir kimse «tencere (kul hüvallahü ehad) ile pişti» derse kâfir olur. Çünkü o, Kur'ân'la oynamış olur.»

Zâhiriye'den:

«Bir adam bir adama hitaben: «(ey innâ a'taynâke)'den kısa olan kişi!» derse, yahut bir bardağı doldurup (ve ke'sen dihâka) diyerek, ya da (fekânet şerâb) diyerek gelirse, tartarken veya ölçerken (ve izâ kâlühüm ev vezenûhüm yuhsirûn) derse — alaylı bir tarzla — kâfir olur.»

Çünkü Kur'an içindekilerle amel edilmek, öğütleriyle öğütlenmek için inmiştir; birtakım işlerde ve hâdiselerde içindekilerle alay edilmek için değil...

⁂

Âyetlerini tedebbür ve tefekkür etmek, mânalarını gereği gibi anlamak için, kalbi (her türlü düşünceden) boşaltmak da sünnettendir

Anlamını tefekkür ve tedebbür ederek ondan bir âyet okumak, düşünmeden Kur'ân'ı hatmetmekten daha iyidir.

Şunu da iyi bil ki; Kur'ân-ı Kerîm'in âdâb ve usûllerinden birisi de kalbin hâzır olmasıdır. Bu da ancak onu okurken kalbi ona vermekle, başka şey düşünmemekle mümkündür.

Bu da kâfi gelmiyor. Çünkü tedebbür gerek. Zira Kur'ân okuyan kişi Kur'ân'dan başka bir şey düşünmemiş olabilir. Lâkin sadece okuduğu âyetleri kulağıyla dinlemekle yetinebilir de mânasını düşünmez.

Onun için, okumaktan gaye, tedebbürdür (yâni anlamını düşünmek). Bu sebebledir ki; Kur'ân'da tartîl esas olmuştur. Zira zâhirde tartîl (tane tane, ağır ağır okumak), bâtında (içte) tedebbürü (tefekkürü) sağlar.

İmâm Ali (K.V.) der ki:

«İçinde düşünce olmayan ibâdetle, içinde tedebbür (anlamını düşünmek) olmayan kırâette hayır yoktur.»

Âyeti tekrar etmeden mânasını düşünemiyorsa, imamın arkasında olmadıkça, tekrarlayabilir. Çünkü âyeti tekrar edip (zihninde) anlamını düşünürken imam başka bir âyete geçmiş olabilir ki, bu durumda o, kötü bir davranışta olmuş olur. Tıpkı, sözün gerisini dinlemeden, kendisine fısıldayan kimsenin sözüne hayranlık duyan kimse gibi...

Rükûun tesbihinde, henüz ayaktayken okuduğu âyeti düşünen kimse de böyledir: Yâni vesveseye kapılmış olur o kişi.

Kur'ân okuyan (veya dinleyen) kişi, sanki Kur'ân gökten yeni iniyormuş da mahlûkatları onu Rabbinden dinliyormuş gibi olmalı.

İmâm, Hukemâ'dan nakletmiştir:

«Eskiden Kur'ân okurdum; hiçbir lezzet alamazdım.

Sonra onu sanki Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbına okuyormuş da ben onu dinliyormuşum gibi bir halde okumaya başladım.

Sonra daha terakki ederek, sanki onu Cebrail Aleyhisselâm Peygamber Aleyhisselâm'a vahiy halinde getiriyormuş da ben onu dinliyormuşum gibi okudum; derhal lezzet almaya başladım.

Sonra düşüncede o kadar ileri bir merhale kat'ettim ki, sanki onu, sahibi olan Allah'tan dinliyormuşum gibi kulak vererek okudum ve son derece büyük bir zevk ve istiğrak duydum.»

Kur'ân okuma hususunda üç derece vardır:

1) Sanki Allah huzûrunda okuyormuş da Allah onu dinliyormuşcasına okumak. Ki, bu takdirde o, sanki onu Allah'tan dinliyor, ona tazarrû ve niyâzda bulunuyormuş gibi olur.

2) Kalbin huzûru ile okumak... (Yâni sanki Allah ona lütuf ve ihsânı ile hitab ediyormuş da o da kemâl-i hudû ve huşû içinde onu dinliyormuş gibi bir hâl almak.

Bu makam; hayâ, ta'zîm, kulak verme ve okuduğunu anlama makamıdır.

3) Okuduğu kelâm (Allah kelâm)ında mütekellimi, kelimelerinde de sıfatını görmektir; ki, bu takdirde o, ne kendi nefsini, ne de okuduğunu görür...

Kendini Allah'a verir, ondan başkasını göremez bir halde son derece istiğrak içinde olur. İşte bu, mukarreblerin derecesidir.

İkinci şık ise ashâbı yemînin derecesi; bunun dışına çıkmak ise, gafillerin derecesidir.

Kur'ân-ı Kerîm'i abdestli okumak:

Kur'ân okuyacak kimsenin abdestli olması, su bulamadığı zaman teyemmüm alması gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak:

«Ona tam bir sûrette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez» (*) buyurmuştur.

Ezbere okuyan kimsenin de abdest alması (su bulamadığı zaman) teyemmüm etmesi lâzımdır. Ama abdestsiz ezbere okumak mekruh olmaz. (El-Bezâziye)

Ğunye'de şöyle geçer:

«Abdestsiz okuyan kimsenin, mushaf-ı şerîfin yapraklarını kalemle ya da bıçakla çevirerek okuması câizdir.»

Tuhfe'de şöyle geçer:

«Mekruh olan, yazılmış olan yerleri tutmaktır. Beyaz (yâni yazılmamış olan) yerleri tutmak mekruh değildir.»

Şunu da bilmek gerekir ki: Cünüb olan kimsenin, içinde Kur'ân bulunan — tahta veya kâğıt gibi — şeylere dokunması veya taşıması haramdır. Çocukların abdestli olması gerekmez. Mushaf onlara abdestsiz oldukları halde verilebilir. Vermemekle Kur'ân'ın ezberlenmesi ön-

(*) El-Vâkıa sûresi.

lenmiş olur. Onlara abdestli olmalarını emretmek onları yokuşa sürmek demektir.

Ebû Hanife'ye (rahimehullah) göre, hadîs ve fıkıh kitablarına abdestsiz el sürülmesinde bir sakınca yoktur. Sahîh olan da budur. (El-Bezâziye ve Ed-Dürer)

⁂

Kur'ân'ı sesi ile güzel okuyarak süsler. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kur'ân'ı seslerinizle süsleyin!» buyurmuştur.

Süslemekten murat: Onu tane tane, tecvid üzere okumaktır. Hele güzel sesle ve makamla okumak, kalbe te'sir eder, kişiyi hüzünleştirir, kulağa yumuşak gelir. Bu sebebledir ki güzel sesle ziynetlenmesi emredilmiştir. Çünkü güzel ses, hem lâfzı (nazm-ı celîli) hem de mânayı süsler.

Bazılarına göre, bu maklûbdur, tıpkı: «Deve havza sunuldu» sözünde olduğu gibi. Aslında sunulan deve değil, havuzdur. Bu anlam ve tutum, Kur'ân-ı Kerîm okuyucusuna terbiye ve nezakete daha yakındır.

Bazıları hadîs-i şerîfin zâhirî anlamına aldanarak Kur'ân'da lahin ve teğanniye sapmışlardır ve onu bir şarkı veya türkü gibi okumuşlardır.

Teğannî yaparak, anlamı değiştirecek veya harf ve kelimeleri bozacak şekilde sesi oynatarak, hançereyi harekete getirerek okumak doğru değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'i ilk defa elhanle (makamla) okuyan Ubeydullah'tır. Sonra oğlu, oğlunun oğlu, derken Hüseyin, İban ve ibni A'ya'ya kadar varmıştır... Kalblere hüzün veren, gözlerin yaşarmasını sağlayan ses ve makamlarla okumuşlardır.

Bu çeşit okumak, tecvid kaidelerini bozmadıkça, kelimelerdeki insicama halel getirmedikçe, harflerin mahrecini bozmadıkça câiz, hattâ müstehabdır.

Amma söylediğimiz bu şekli aşınca, o zaman müstehablıktan kerâhete dönüşür.

Musiki ilmine uydurarak, notalarla Kur'ân-ı Kerîm'i okumaya kalkışmak — bazı bid'atçilerin yaptığı gibi — en büyük bid'atlerdendir ve en kötü davranışlardandır; ki, asla câiz değildir.

Çünkü bu tavırla okunduğu zaman Kur'ân âdeta Kur'ânlıktan çı-

kar. Çünkü nağme ve ses çokluğundan âdeta anlaşılmaz hâle gelir. Dinleyiciler anlayamaz.

Böyle okuyanları, okuyucuların (dinlememek sûretiyle) boykot etmesi, en uygun bir hareket tarzı olur.

Câiz olmayan, böyle okumaktır; yoksa güzel sesle makam yaparak, ahdini aşmadan okumakta bir sakınca yoktur. Zira Kur'ân'ın ziyneti güzel sesdir.

Güzel sesle Kur'ân okumak, dinleyicilerde, Allah'tan korkuyor hissini uyandırmaktır. Yâni dinleyenlere, bakınız (şu hafıza) ne kadar güzel okuyor, nasıl da Allah'tan korkuyor, dedirtmektir. Nitekim Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kur'ân'ı en güzel sesle okuyan o kişidir ki, onu okurken dinlediğinde Allah'tan korktuğunu sanırsın. (Yâni bu hissi sana verir.)»

Evet, (gerçek mü'min) Kur'ân'ı hüzünle ve vecd içinde okur. Hüznü olmasa bile hüzün izhâr etmeye çalışsın.

Hüznü izhâr etmeye çalışmak, onda bulunan tehdidleri göz önünde bulundurup Kur'ân'ın emir ve yasaklarına gereği gibi riayet etmediğini düşünmekle olur; ki bu, onu üzer ve ağlatır.

Gönül ehlinin hasletinden olan hüzün ve ağlamağı beceremezse, bu defa neden ağlayamadığını ve niçin mahzun olamadığını düşünsün de ağlasın.

Çünkü Kur'ân dinlerken ya da okurken mahzun olmamak, vecd duymamak musibetlerin en büyüğüdür.

***

Kur'ân-ı Kerîm'i Arab lahni ile okumak:

Kur'ân'ı Arab lahni ve sesleri ile okur. Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kur'ân'ı Arab lahinleri ile okuyun!»

(Lahinler) Lahn'ın çoğuludur. Arab lahni demek, Arab terennümü demektir.

O (Arab lahni), açık ve seçik bir sestir ki, harf ve kelimeler onda son derece açık olur, şübheyi mûcib olmaz. İçinde ne ilâve, ne eksiklik ve ne de tahrif yoktur.

Okuyucu, şarkıcıların ve fâsıkların ses tarzlarından şiddetle kaçınır. Çünkü böyle bir ses tarzı hem okuyucuyu ve hem de dinleyicisini fitneye sürükler.

El-Hâvil-Kudsî'de der ki: Def ve benzeri çalgı âletleri haramdır. Raks da haramdır. Kur'ân okunurken bile olsa, haykırmak, na'ra atmak ve yaka paça yırtmak haramdır. Bu gibi hareketlerde bulunan kişinin şehâdeti kabûl edilmez...

Bir rivâyet:

Bir adam İbni Ömer'e (R. Anhümâ) gelerek dedi ki:

«Seni Allah için seviyorum!»

«Ben de senden Allah için nefret ediyorum.»

«Neden?»

«Ezanla teğannî yaptığını duydum!»

El-Bezâziye'de şöyle geçer:

«Kim teğannî ile Kur'ân okursa sevab hak etmez. Çünkü o, gerçek okuyucu değildir. Allah Teâlâ Zümer sûresinde:

«Onu her türlü tenâkuz ve ihtilâftan azade, dosdoğru, arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Tâ ki küfürden sakınsınlar» buyurmuştur.

***

Eûzü-Besmele çekmek :

Kur'ân okumaya başlarken, Allah'a şeytandan sığınır da şöyle der:

«Eûzü billâhi mineş şeytanir racîm»

Şeytanın şerrinden Allah'a sığınır; ki, kırâet (okuma) esnasında şeytan onu kötülüğe ve fitneye sürükleyemesin.

Bu bâbda **İmâm** der ki:

Şeytanın muhafızları ve avaneleri vardır; her birini okuyucuları, Kelâmullah'ın anlamını anlamaktan alıkoymak için görevlendirir. Gelip onlara musallat olurlar. Harfleri tekrarlamaya; (olmadı, bir daha oku, yine olmadı, bir daha oku) diyerek, durmadan iğvâ ve vesvese vererek, zorlarlar.

Bu sûretle okuyucunun bütün emeli, mahrec-i hurûfa inhisar eder. Böyle olan okuyucu, nerden mânayı düşünecek? Şeytan için bundan daha büyük bir eğlence olur mu?

Onun için, Kur'ân okumağa başlarken:

«Eûzü billâhis semiy'il alimi mineş şeytanir racîm. Rabbi eûzü bike min hemezâtiş şeyâtîn... ve eûzü bike Rabbi en yahdurûn...» demesi gerekir.

Sonra (kul eûzü birabbinnâsi) sûresiyle (elhamdülillâhi) sûresini okur.

Her sûrenin bitiminde: (Sadakallahül azîm. Ve belleğa Rasûlühül kerîm) der ve ve şu duâyı okur:

«Allah'ım, bununla bizi faydalandır, hakkımızda onu mübârek kıl. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Hayy ve Kayyûm olan Allah'tan günahlarımızın afvını dileriz.»

Sonra Besmele çeker. Kur'ân'ın mânalarını anlamak, hukukuna riayet etmek, icablarını yerine getirmek için onun rahmetini dileyerek yardım talebinde bulunur.

Burada şunu da işaret etmeden geçmiyelim:

Kur'ân okumak istediği zaman, Besmele çekmeden önce Eûzü'yü çekmesi gerekir. Çünkü ister sûrenin evvelinden, ister bir kısmından başlasın, okumaya başlayan herkese Eûzü çekmesi vâcibdir.

Ama kitaba veya derse başlamak isteyen kişi, tıpkı hocadan ders alan talebe gibi, Eûzü çekmez; şükretmek isteyen insanın direkt olarak (elhamdü lillâhi Rabbil âlemîn) deyip Eûzü çekmediği gibi...

Sonra Fâtiha'nın evvelindeki Besmeleyi mutlaka okumak lâzımdır. Berâat (Tevbe) sûresinden başka sûreler de böyledir. Çünkü onun başında Besmele yoktur.

Diğer sûrelerin bir kısmında Besmele olmaması buna delil gösterilemez. Çünkü Berâat sûresinin eczâsında (kısımlarında) da Besmele yoktur.

Besmelenin her sûreden bir parça olup olmadığı hakkında fıkıh imamlarının görüşleri:

Şafiîlere göre o, her sûrenin başından bir cüz (parça)dır. Ebû Hanife'ye göre o, müstakildir, sırf sûreleri ayırmak için nâzil olmuştur. Kur'ân okurken teberrüken onunla başlanır. Neml sûresindeki Besmele de tam bir âyet değildir, bilâkis bir âyetten azdır.

Bunun hikmeti şudur: Gerek cünüb, gerekse hayızlı ve lohusa kadın, mühim işlere başlarken Besmele çekebilir (tam bir âyet olmadığı için). Aynı şehâdet kelimeleri gibi.

Tam bir âyet olmaması için, bu şehâdet kelimeleri Kur'ân'ın herhangi bir yerinde bir araya gelmemiştir. Çünkü belki cünüb veya hayız ve lohusa olan kadınlara o hallerinde emr-i hak vâki olabilir. Eğer tam âyet olsaydı, okuyamazlardı. Onun için böyle nâzil olmuştur.

Burada önemli bir konu daha var; zikretmeden geçemiyeceğiz: Şeyh Muhyiddin İbnil-Arabî Fütûhât'ında der ki:

«Fâtihatü'l-kitabı okuduğun zaman, Besmele ile vasl ederek kesmeden tek bir nefesle oku!»

Bu hususta Allah'a yemin ederek, sahih senedlerini de zikrederek bir kudsî hadis nakletmiştir:

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«Ey İsrafil, izzetim, celâlim, cûdum ve keremim hakkı için, kim (bismillâhirrahmânirrahîm)i (elhamdü lillâhi) ile bitiştirerek bir kere okursa, siz şâhid olun, ben onu afvedeceğim, onun tüm hasenâtını kabûl edeceğim, günahlarından da geçivereceğim. Dilini ateşde kat'iyyen yakmayacağım. Onu, kabir, ateş, kıyâmet azablarından ve feza-i ekberden kurtaracağım. Bütün peygamberler ve velilerden önce bana kavuşacaktır.»

⁂

Namazda okurken, sesini ne çok yükseltir, ne de alçaltır; orta bir yol takib eder.

Cenâb-ı Hak İsrâ sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Namazda pek bağırma; sesini o kadar kısma da. İkisinin arası bir yol tut.»

Ebü'l-Leys tefsirinde bu (orta bir yol) sesle tefsir edilmiştir.

Namazda alçak sesle okumak, hiç şübhe yok ki, kalbin huşû ve hudû duymasında, sır ve aklın bir araya gelmesinde daha te'sirlidir.

İmâm der ki:

«Şurası bir gerçektir ki, kendi duyabileceği kadar âşikâre okuması gerekir. Çünkü okumak, harflerle sesi parçalamaktır. Bu da mutlaka sesi gerektirir. En az haddi, kişinin, okuduğunu kendisine duyurmasıdır. Aksi halde namazı sahih olmaz.

Âşikâre okumak ya da yüksek sesle okumak ise, başkasına duyuracak bir tarzda okumaktır; ki, bu bir yönden iyidir, bir yönden mekruhtur.

Gizli okumanın efdal olmasına, gizli amellerin alenî amellerden yetmiş kat daha sevablı olduğuna dair vârid olan hadisler delâlet etmektedir. Yine onun şu mübârek sözü de bunu göstermektedir:

«En iyi rızık, kâfi gelen rızıktır; en iyi zikir, gizli olandır.»

Âşikâre ve yüksek sesle okumanın müstehab olduğunu gösteren delile gelince.. Bir defasında Allah'ın Resûlü gece yüksek sesle namaz

kılan bir gurup sahâbeyi dinlemiş ve onları tasvib ederek şöyle buyurmuştur:

«Gece biriniz kalkıp namaz kıldığı zaman, sesini yükselterek okusun! Çünkü melekler ve evin mânevî mimarları onun okumasını dinlerler ve onunla namaz kılarlar.»

Gerek gizli okumanın, gerekse âşikâre yüksek sesle okumanın fazileti hakkında birçok hadîs vârid olmuştur. Bu hadîsleri şu noktada birleştirebiliriz:

Gizli okumak, riyâ ve yapmacık hareketleri önler. Kendisinden emin olup riyâdan korkmayan ve başkasının da şaşırmasından emin olan kimseler hakkında ise, alenî yüksek sesle okumak daha efdaldır. Çünkü alenî okumaktaki yorgunluk daha fazladır. Sonra başkası da onun kıraatından faydalanmaktadır.

Okuyucunun kalbini uyanık tutma, himmetini tefekkürde cem'etme, uykuyu bertaraf etme, kıraate şevkini arttırma, tembelliğini ve uyuşukluğunu azaltma, uyuyanı uyandırıp onun da geceyi ihyâ etmesine vesile olma bakımından yüksek sesle okumak daha büyük yarar sağlar...

Belki tembel birisi onu görür, hâline imrenir de o da kalkar, gece namazı kılar...

Bu gibi niyetleri içinde bulunduran kişi için yüksek sesle okumak daha evlâdır.

Bu hususta birçok niyyet ve kasıdları bir araya getiren kişi, şübhesiz ki birçok sevab elde eder. Niyyetin çokluğu ile iyilerin ameli çoğalır, dâr-i kararda ecirleri kat kat olur.»

⁂

Kur'ân'ı ağır ağır, tane tane, teğannî yapmadan, son derece saygı duyar bir eda ve sadâ ile okumak da sünnettendir.

Çünkü böyle bir okuyuş, kişiyi Kitâb-ı Celîl'in güzelliklerini idrâk etmeye sevk eder.

Şunu da iyi bilmek gerekir ki, tane tane okumak sadece tedebbür için müstehab olmuş değildir.

Çünkü Kur'ân'ın mânasını anlamayan, Arabdan gayri başka milletler de ağır ağır, tane tane okurlar; ki, Kur'ân'a olan sevgi ve saygıları artsın, kalblerinde gerekli etkiyi yapsın. Tabiî acele ve sür'atli okumak bu faydayı te'min etmez...

⁂

Okurken hurmanın âdisini saçar gibi saçmaz! Gayet dikkatli ve tane tane okur...

Tevrat'ta vârid olduğuna göre, Allah (C.C.) şöyle buyurmuştur:

«Ey kulum, benden utanmıyor musun? Arkadaşlarından bir mektup aldığın zaman yolda yürümeyi bırakır, bir kenara çekilip oturursun. Bir harfini yitirmemek için onu dikkatle okursun.

İşte bu, sana indirdiğim kitabımdır. Sözü, içinde açık olarak beyân ettim. Enini boyunu iyice düşünüp anlaman için ne kadar çok tekrar ettim. Buna rağmen sen ondan yüz çevirdin!

Söyle kulum, sence ben, bazı arkadaşlarından daha ehven miyim?

Bazı arkadaşların yanına geldiği zaman, son derece güler bir yüzle karşılarsın, bütün kalbinle sözlerini dinlersin. Araya biri bir söz katacak veya herhangi bir işi seni meşgul edecek olursa, hemen ona (kes, konuşma!) diye işaret edersin.

İşte şimdi, ben sana dönmüş, konuşuyorum; sen ise kalbinle benden yüz çeviriyorsun. Beni bazı arkadaşlarından daha ehven mi kılıyorsun? Allah bu gibi (noksanlıklar)dan âlî ve münezzehtir.» (İhyâ)

⁂

Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) okuyuşu :

Ümmü Seleme (R. Anhâ) onun okuyuşunu şöyle anlatmıştır:

«O, harf harf (tane tane) gayet ağır ve teennî içinde okurdu. Okurken ağlardı.»

Kur'ân okurken, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bizlere ağlamağı tavsiye ederek şöyle buyurdular:

«Kur'ân'la ağlayın! Şayet ağlayamazsanız, hiç olmazsa ağlamaklı olun!»

Salih El-Marî'den (R.A.) rivâyet edilmiştir:

Peygamber Aleyhisselâm'a Kur'ân okudum; bana şöyle hitab ettiler:

«Ey Salih, bu okumadır... Hani ağlamak nerede?»

Cenâb-ı Hak Kur'ân okunurken (veya okurken) ağlayanları övmüştür:

«Üzerlerine onun âyetleri okunduğu zaman îmanları artar.» (Enfâl sûresi)

«Onlar, üzerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman, ağlayarak secdeye kapanırlardı.» (Meryem sûresi)

***

Her âyetin sonunda durmak ve nefes almak sünnettendir.

***

Rahmet âyetlerini okurken Allah'tan dilekte bulunur. Azab âyetlerini okurken ondan Allah'a sığınır. Celâl ve kibriyâsı anıldığında Allah'ı tesbih eder. Duâ ve istiğfar âyetlerine rastladığı zaman duâ ve istiğfarda bulunur.

Ümid verici âyetlere rastladığı zaman, dilekte bulunur. Korkutucu bir âyete tesadüf ettiğinde ise, hem kalbi ile hem de lisanı ile, kendisinin o âyetin korkuttuğu şeye uğramasından Allah'a sığınır.

Çünkü bu saydıklarımızı, Peygamber Aleyhisselâm yaparlardı. Nitekim Huzeyfe (R.A.)'den rivâyet edilmiştir:

«Resûlüllahın (sallâllahü aleyhi ve sellem) arkasında namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ne zaman azab âyetini okuduysa hemen ondan Allah'a sığındı; ne zaman rahmet âyeti okuduysa hemen Allah'tan bir dilekte bulundu. Ne zaman tenzih âyetine rastladıysa hemen tesbih etti.»

***

Kelime ve harflerini iyice belirterek okumak da sünnettendir. Hadisde vârid olmuştur:

«Kim Kur'ân'ı harf ve kelimelerini belirterek (tane tane) okursa, onun için her harfine karşılık yirmi sevab vardır. Kim de harf ve kelimelerini iyice belirtmeden okursa, onun için her harfin karşılığında on sevab vardır.»

Mânalarını iyice düşünüp anlamak, nurlarından iktibas amacıyla kalbi uyarmak için, okuyucu âyetleri tekrar edebilir. Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir gecede, tek bir âyetle, onu tekrar ederek namaz kılmıştır.

Rivâyet olunduğuna göre, Allah'ın elçisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) (Bismillâhirrahmânirrahîm)i okumuş ve onu yirmi defa tekrarlamıştır. Gaye, mânasını tedebbür ve tefekkür etmekti...

Ebû Zer (R.A.)'den:

«Bir gece Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı; devamlı olarak şu âyeti tekrar tekrar okudu:

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

«Eğer kendilerine azab edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Onları yarlıgarsan mutlak galib (ve) yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakikaten sensin sen.» (Mâide sûresi)

Said bin Cübeyir (R.A.) bir gece (namazda) Yâsin sûresindeki:

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

Âyetini tekrar etti, durdu.

Ebû Süleyman Ed-Dârânî'den (rahımehullah) hikâye edilmiştir:

«Ben bir âyet okurum. O âyetle dört-beş gece namaz kılarım: Kesin olarak onu anlayıp tefekkür etmedikçe başka bir âyete geçmem.»

Selef âlimlerinden birinin Hûd sûresinde altı ay kaldığını, devamlı olarak onu okuduğunu rivâyet ederler. (El-İhyâ)

***

Kur'ân-ı Kerim'i unutmamak ve ondan alâkasını kesmemek için okuyucu onu her gün okur. Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Kur'ân-ı Kerim'i ezberden çıkarmayın. Zira kişinin (erkeklerin) kalbinden, develerin bağlarından çözülüp kaçmasından, daha çabuk kaçıp gider.»

Burada erkeklerin zikredilmesi, umumiyetle Kur'ân'ı ezberleyenlerin onlar olmasındandır.

Kişinin Kur'ân'dan bir âyet ezberleyip de sonra onu unutması, günahların en büyüğüdür!

Enes (R.A.) Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Ümmetimin günahları bana sunuldu; kişinin öğrenip de sonra unuttuğu âyet ve sûrenin (günahından) daha büyük bir günah görmedim.»

Burada iki anlam da muhtemeldir: Hafızların unutması da, Kur'ân'ı yüzünden okumayı öğrenin kimselerin okumayı unutması da...

Denildi ki:

«Kulun, öğrendiği Kur'ân'dan bir şeyi unutması, mutlaka işlediği bir suçtan ötürüdür. Çünkü bu (unutma) büyük musibetlerdendir. Musibet kişiye işlediği bir suçtan dolayı gelir...»

⁂

Kişinin Kur'ân'dan, evinde okuyacağı bir kısım ayırması da sünnettendir: Kur'ân'dan bir hizib de evinde okur ki, evi Kur'ân'sız kalmasın... Ev de ondan nasibini almış olsun.

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Müslümanların, içinde Kur'ân bulunan evlerinde öyle kandiller vardır ki, arşa kadar aydınlık saçarlar ve onu gökteki mukarreb (melekler) bilirler (görüp anlarlar).»

Yedi kat gök ve yerdeki mukarrebler şöyle derler:

«Bu nûr, içinde Kur'ân okunan müslümanların evlerinden gelmektedir.»

Ebû Hüreyre (R.A.) der ki:

«İçinde Allah kitabı okunan ev, ehline son derece geniş olur, içinde hayr (ve bereket) çoğalır. O evde melekler hâzır olur, şeytan çıkar. İçinde Allah'ın kitabı okunmayan ev ise, ehline dar olur, hayr (ve bereketi) azalır, melekler oradan çıkar; şeytanlar gelip oraya girerler.»

⁂

Ara-sıra, başkasından Kur'ân dinlemek de sünnettendir. Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) başkasından Kur'ân dinlemesini severdi.

Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) dedi ki:

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) minberden, bana: «Oku!» dedi. Dedim ki: «Sana mı okuyayım? Oysa Kur'ân (bana değil) sana nâzil olmuştur.» Şöyle buyurdu:

«Şübhesiz ben başkasından dinlemesini severim.»

Hz. Ömer (R.A.) **Ebû Mûsa el-Eş'arî'ye** (R.A.):

«Haydi, bize Rabbimizi hatırlat!» derdi.

O da namaz vakti gelinceyedek okurdu. (Namaz vaktinin geçeceğinden endişe duyup):

«Ey mü'minlerin emiri, namaz! Namaz!» dediklerinde:

«Ben namazdayım!» diye cevab verirdi.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim Allah'ın kitabından bir âyet dinlerse, o, onun için kıyâmet gününde bir nûr olur.»

Bir defasında Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi (R.A.) dinlediler ve şöyle buyurdular:

«And olsun ki buna Âl-i Davud'un mizmarlarından bir mizmar (*) verilmiştir.»

Sonra Ebû Mûse'l-Eş'arî bunu duyunca şöyle dedi:

«Ey Allah'ın Resûlü, eğer beni dinlediğinizi bilseydim, daha da güzel okurdum.»

⁂

Kur'ân'a ta'zîmde bulunmak da sünnettendir. Bu da şu hususlara riayet etmekle mümkündür:

1) Onu vasıta edip dilenmemek.

2) Onu geçim vasıtası yapmamak...

Rivâyet edildiğine göre, İmrân bin Hüseyin bir hikâyecinin yanından geçerken, onun okuyup dilendiğini görür; buna o kadar canı sıkılır ki, kendini «innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn» demekten alamaz ve şöyle der:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Kim Kur'ân okursa, onunla Allah'ın rızâsını ve Cennetini taleb etsin, onunla dünya(lık) istemesin. Çünkü ileride öyle bir kavimler gelecek ki, Kur'ân okuyacaklar ve onunla insanlardan (bir şeyler) isteyecekler...»

3) Başkasına karşı böbürlenmemek.

4) Te'vilinde aşırı gitmemek.

Ancak te'vilinden bilkülliye (büsbütün) uzaklaşmaz. Çünkü Tâhâ sûresindeki:

«Çok esirgeciyi (Allah'ın emr-ü hükmü) arşı istilâ etmiştir.»

Gibi âyetlerin te'vile ihtiyacı vardır.

(*) Mizmar: Güzel ses, demektir.

Bir de Feth sûresindeki:

«Allah'ın yed'i onların yed'leri üstündedir.»

Gibi âyetlerin de te'vili gerekmektedir. Birinci âyetteki (istivâ) kelimesinin (istilâ) ile, ikinci âyetteki (yed) kelimesinin (kudretle) te'vili icab etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir ederken, kendi indî fikirleriyle tefsir edip mücadeleye girişmek sünnete aykırıdır. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim Kur'ân'da kendiliğinden fikirler beyân ederse, ateşteki yerine hazırlansın.»

Hazreti Ebû Bekr'in (R.A.) şu sözü ne kadar düşündürücüdür:

«Eğer Kur'ân'da kendi fikrimle yoruma kalkışırsam, hangi yer beni sırtında taşır, hangi gök beni gölgelendirir?»

«Pekâlâ, Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem): **«Örneklerden ibret alın!»** buyurmadı mı?

Kur'ân, bizzat kendisi Haşr sûresinde:

«İşte ey akıl ve basiret sahibleri, siz (bundan) ibret alın!» buyurmadı mı?

İbret *almak, re'y ile değil midir?* Şu halde, Allah'ın Resûlü bizleri niçin tehdid etti?»

Diye bir itiraz vârid olursa, cevabımız şudur:

«Kim Kur'ân'da kendi fikri ile derse» sözü, iki görüşe muhtemeldir:

1) Bundan Kur'ân'ın lâfzı kasdedilir. Yâni Kur'ân'ın lâfzı öyle değil, (hâşâ) böyledir, diyerek fikir yürütmek... Yahut «bu kelimenin okunuşu şöyledir» demek.

2) Anlamını kasdetmek... Bu da iki kısımdır:

a) Kur'ân'ın tefsiri (açıklaması) ki, ashâbdan İbni Abbas ve diğer müfessirlerden rivâyet edilen tefsirler, nüzûl sebebleri ve kıssalarıdır bunlar.

Buna göre, bu adı geçen müfessirlerden bir şey duymadan âyeti tefsir eden ve nüzûl sebeblerini (kendi re'yi ile) zikreden kâfir olur.

Katâde'den (R.A.) :

«Hiçbir âyet yoktur ki hakkında ashâbdan bir şey duymuş olmayayım.»

b) Te'vili...

Bu da bir nevi (akıl yorarak) onun açıklamasıdır. Meselâ: «Lâ raybe'nin anlamı nedir?» diye sorulduğunda: «Lâ şekke fiyhi: Hakkında hiç şübhe yoktur, demektir» diye cevab verilir. İşte bu da rivâyet edilen bir açıklamadır.

«Kur'ân'da hiçbir şübhe yoktur, deniliyor. Oysa kâfirler onun hakkında şübheye düştüler.»

Diye yapılacak bir itiraza verilecek cevab şudur:

Kur'ân'ın bizâtihî kendinde şübhe yoktur. Yâni o Allah kelâmıdır. Kâfirlerin şübheye düşmesinin bununla ilgisi yoktur.

Dikkatle düşünülecek ve incelenecek olursa Kur'ân'ın bu mahiyette olduğu anlaşılır ki, işte buna te'vil derler.

Hulâsa; tefsir, rivâyetle ilgili olana; te'vil ise dirâyetle ilgili olana denilir. (Kevâşî)'de bu ikisinin farkı böyle anlatılır. Ancak kabûle şâyân olan gerçek, imamların imamının fikridir:

Bundan murat, kimsenin Kur'ân hakkında, duyduğundan başka herhangi bir görüş beyân etmemesi, değildir.

Çünkü bu şart olsaydı, İbni Abbas, İbni Mes'ud (R. Anhümâ) ve diğerlerinin kavlini (görüşünü) red ederdi ve onun hakında da şöyle derdi:

«Bu, re'y ile tefsirdir: Çünkü siz bunu Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) duymadınız.»

Sonra müfessirler bazı âyetlerde çeşitli görüşler serdetmezlerdi. O halde hepsi (o çeşitli fikirlerin tümü) nasıl mesmû (duyulmuş) olabilir?

Eğer dediğiniz gibi olsaydı, Peygamber Efendimiz'in İbni Abbas'a (R.A.) yaptığı:

«Allah'ım, onu dinde fakîh kıl, ona te'vili öğret!»

Duâsının anlamı kalmazdı. Zira, eğer te'vil, tenzil gibi mesmû (duyulmuş), mahfûz (ezberlenmiş) olsaydı, bunun ona tahsis edilmesinin anlamı kalır mıydı hiç?

Yine bu, Cenâb-ı Hakkın Nisâ sûresindeki:

«Elbette o (haberi), onu istinbat edenler bilir(ler)di.»

Kavline de aykırı düşerdi. Çünkü Allah, ilim ehline istinbatı (arayıp bulmayı) isbat etmiştir.

İstinbatın, sem'in ötesinde bir kavram olduğu ma'lûmdur. Şu halde herkes Kur'ân'dan idrâki ve aklının erdiği nisbetinde anlam çıkartabilir.

Öyleyse hadîsdeki yasak iki zâviyeden düşünülebilir:

1) Kişinin muayyen bir şey hakkında bir görüşü olur. O şeye meyli ve hevesi olur da sırf bu yüzden kendi arzu ve temâyülüne göre Kur'ân'ı tefsir etmeye kalkışır. Eğer onun bu meyli olmasaydı Kur'ân'dan delil bulmaya, yahut o mânâyı istihraç etmeye mahal kalmayacaktı.

Bu bâzen, âyetin anlamı dediği gibi olmadığını bildiği halde, sırf bid'atını terviç ve tashih etmek için bazı Kur'ân âyetlerini delil gösteren kişi gibi hasmını mağlûb etmek gayesine mâtuftur.

Bâzen de bilmeyerek olur bu. Lâkin, âyet muhtemel olup anlayışı gayesine uygun düşünce, o yönü tercih eder, ki böylece o, Kur'ân'ı kendi görüşü ve arzusu üzerine tefsir etmiş olur. Çünkü onun bu görüşü olmasaydı (arzusuna uygun düşen) yönü tercih etmeyecekti.

Bâzen de kişinin gayesi doğru ve yerinde olur da, buna gerek Kur'ân'dan ve gerekse hadisden delil arar. Dediği mâna kasd edilmediği ve bunu da bildiği halde, kalkar, o âyet veya hadisi delil gösterir.

Buna bir misal verelim:

Seherde istiğfâra dâvet eden kişi, Peygamberimizin: «Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır!» hadîsini delil gösterir.

Tesahhur (sahurlanmak veya sahura kalkmak)dan gayenin zikir ve istiğfâr olduğunu iddia eder. Halbuki bilir ki, bununla murat, sahurda yemek yemektir.

Bir örnek daha verelim:

Meselâ, katı kalble mücâhede eden kişi, Tâhâ sûresindeki: «Fir'avn'e git, şüphesiz o taşkınlıkta bulunmuştur» âyetini delil gösterir ve onun kalbine işaret eder...

Bu cins delilleri, bazı vaizler gayet mâkul düşüncelerle, hüsn-ü niyyete mâtuf olarak, sırf dinleyicilerin dikkatini çekmek, onları teşvik etmek amacı ile serd ederler; ki, bu memnûdur.

Bâtınîler de sırf kendi bâtıl inançlarını yaymak, halkı idlâl etmek için bu tip davranışlarda bulunabilirler. Kur'ân-ı Kerîm'i kendi bâtıl inançları doğrultusunda tefsir etmeye — doğrunun, dedikleri gibi olmadığını bildikleri halde — yeltenebilirler. Onun için onlara kulak asmamak lâzımdır.

2) Biraz Arapça bilmekle, işin derinliğine vâkıf olmadan, Kur'ân-ı Kerîm'in akıllara hayranlık ve durgunluk veren hususlarla ilgili âyetleri hakkında vârid olan nakillere kulak vermeden hemen tefsire kalkışmak...

Oysa Kur'ân-ı Kerîm'de mübhem lâfızlar, ihtisar, hafz, ızmar, tak-

dim, te'hir gibi hususlar vardır; ki, bunlar belâgati iyi bilmeği gerektirir.

Bunları bilmeden tefsire ve Kur'ân'dan mânalar istinbat etmeye kalkışan kimseler yanılabilir, Kur'ân'ı kendi re'yi ile tefsir edenlerin şümûlüne girebilirler.

Onun için, gerek nakil ve gerekse sima' (o hususda ashâb (R. Anhüm) ve tâbiînden bilgiler duymak) tefsir ederken mutlaka lâzımdır.

Önce bunları bilecek, ki, yanılmaktan kurtulabilsin.

Ancak ondan sonradır ki, derinliğini anlamağa ve meydana çıkarmağa çalışılır. Herkesin anlayış derecesi bir değildir. Yetenekler bu hususta farklıdır. Ama Kur'ân'ın zâhirî tefsirinde anlayışları arasında bir fark olmaz. İç mânalarını anlamak için zâhirî tefsir gerekmektedir. Kur'ân'dan mânalar çıkartmak isteyen âlim, zâhirî tefsire aykırı davranmamış olur. Zira zâhirinden içine ve özüne ulaşmağa çalışmıştır. İşte Kur'ân'ın bâtınî anlamlarından kasdımız budur; yoksa zâhirî anlamını nakz eden hususları asla kasd etmeyiz!

⁂

KUR'ÂN HAKKINDA MÜCADELE

Hadisde: **«Kur'ân hakkında mücadele etmek küfürdür»** diye vârid olmuştur.

Bazıları bu mücadeleyi «şübhe» ile yorumlamıştır. (Yâni, onun Allah kelâmı olduğuna dair şübhe etmek küfürdür...)

Bazılarına göre bundan murat, kişinin kırâet-i seb'adan birini inkâr etmesidir. Meselâ o der ki: «Bu kırâet Kur'ân'dan değildir.» Böylelikle o, Kur'ân'ı inkâr etmiş oluyor, ki bu, küfrü mûcibdir.

Bazılarına göre bundan murat: Sırf Kur'ân'da şübhe uyandırmak için Kur'ân âyetlerini birbirine zıt göstermeye yeltenmektir. Bu hadîs (el-Mesabîh)'in şerhinde böyle incelenmiştir.

Lâkin bu babda en doğru olan görüş —siyâk ve sibâk bakımından— musannifin görüşüdür: Kişinin, Kur'ân anlamında başkasiyle münakaşa ve mücadeleye kalkışıp, kendi kafasına göre birçok deliller sıralayıp «ille de benim dediğim doğrudur!» diyerek kitâb-ı celîli kendi indî görüşüne göre, o babda vârid olan hadîs ve haberlere kulak vermeden, yorumlamasıdır.

İşte onun bu tutumu, kendisini küfre sürüklediği için küfür ve sa-

pıklık addedilmiştir. Çünkü mücadele eden iki kişiden biri Allah'a yalan isnad etmektedir.

Allah kitabının âyetleri birbiriyle karşılaştırılıp aralarında tezad aranmaz. Yâni «âyetler birbirleri ile çelişki halindedir» denemez. Böyle bir gayret içinde olmak yasaktır. Bunu bir örnek göstererek izah edelim:

Meselâ, bir sünnî kalkıp; «şer de hayır da, hepsi Allah'ın takdiri iledir» der ve buna Nisâ sûresindeki: **«De ki hepsi Allah indindendir»** âyetini delil gösterir.

Buna karşılık kaderiyeden biri kalkar. «O, öyle değildir. Çünkü Allah Nisâ sûresinde: **«İyilikten sana isabet eden Allah'tandır. Ve kötülükten sana isabet eden kendindendir!»** buyurmuştur» der.

Şimdi bunlardan her birerleri, arkadaşının getirdiği âyeti mün'akız bir tutum takınmıştır. İşte bu yasaktır. Böyle münakaşa ve ihtilâflara kalkışmak doğru değildir.

Böyle olan âyetlerde yegâne kurtarıcı çare ve usûl, hayrın da şerrin de Allah'tan olduğu husûsundaki icmaî (ittifaka) başvurmaktır. Öbür âyet ise bu takdirde şöyle yorumlanır: «Ey Muhammed (veya ey insan), iyilikten sana isabet eden, Allah'ın fazl-u ihsânındandır; kötülükten başına gelen ise, işlediğin günahın cezası (karşılığı)dır...»

Kur'ân âyetleri arasında çelişki aranmaz, dedik. Neden mi? Çünkü âyetler birbirlerini tasdik eder (doğrular).

«Bu nasıl olur? Kur'ân'da birçok nâsih-mensûh âyetler vardır?» Diye yapılacak bir itiraza cevabımız şudur:

— Nesh, kulların o zamanki maslahat ve menfaati son bulduğu için, sâbık hükmün nihayete ermesi demektir ki, bu tenâkuz sayılmaz. Doktorun hastasına önce et yemeyi yasak edip de sonra iyileşince ona: «haydi, şimdi eti yiyebilirsin!» demesi gibi... (et-Tenvîr)

Evet! Kur'ân'da çelişki aramasın, anlayabildiğine uysun, anlamadığını da bir âlimine (bilicisine) havale etsin.

Bazılarına göre, bu biliciden murat, Allah'tır. Kimisine göre Resûlüdür, kimisine göre de ilim ehlidir.

***

Her gün Kur'ân'dan beş âyet ezberlemek sünnettendir. Beş âyetten fazla ezberlemez. Çünkü o, ona (peygambere) böyle nâzil olmuştur.. (Yâni beş beş...)

Ebû Hüreyre (R.A.) Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«Kur'ân beş vecih üzerine nâzil olmuştur: Helâl, haram, muhkem, müteşâbih, emsâl... Helâlini helâl bilin! Haramını haram bilin! Muhkemiyle amel edin! Müteşâbihine îman edin! Misalleri (ile) de ibret alın!»

***

HATİM

Her kırk gecede bir Kur'ân hatmedilir. Müstehab olan budur.

Burdaki geceden murat, gündüzü beraber olan gecedir. Gecenin zikredilmesi, Kur'ân-ı Kerîm devamlı gündüz okunmayıp bir kısmının da gece okunmasına işaret etmek içindir.

Neden kırk da, başka sayı değil? Çünkü bir şey kırk günde kemâlini bulur.

Nitekim Allah Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) Rabbinden hikâye ederek şöyle buyurmuştur:

«Âdem'in çamurunu yed'-i kudretimle kırk sabah yoğurdum.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Annesinin karnında birinizin yaradılışı kırk günde cem'edilir: Önce nutfe, sonra onun gibi alaka (kan pıhtısı), sonra onun gibi müdğa (et parçası) olur.»

Yine şöyle buyururlar:

«Kim kırk sabah ihlâs içinde Allah'a ibâdet ederse, kalbinden diline (doğru) hikmet pınarları fışkırır.»

Kitâb-ı Celîl, tüm hikmetlerin kaynağı olduğu için, onu ağır ağır okumak sûretiyle tam kırk günde hatmetmelidir ki, okuyucusunun kalbinden diline doğru hikmet pınarları fışkırsın...

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) senede bir hatim yapardı.

«Peygamber Aleyhisselâm senede bir hatim yaptığına göre, başkası için kırk günde bir hatim yapmak nasıl müstehab olur?»

Diye vârid olacak itiraza verilecek cevab:

«Peygamber kalbinde Kur'ân, başkasından daha güzel bir tarzda yerleşmiştir. Onun tefekkürü ve tedebbürü bu bakımdan herkesinkinden daha fazla ve daha mükemmeldir! Kimse onunla mukayese edilemez...»

Zahîruddin el-Merginanî'nin fetvâlarında şöyle geçer:

«Kim Kur'ân'ı bir senede hatmederse, hacir (Kur'ân'ı terketmiş) sayılmaz.»

Ebû Hanife'den (rahimehullah):

«Kim Kur'ân'ı senede iki kere hatmederse, hakkını vermiş olur.»

Peygamber Aleyhisselâm'ın, vefât ettiği sene, iki kere hatmettiği rivâyet edilmiştir.

Resûlullah Efendimiz üç günden aşağı (bir süre içinde) Kur'ân'ın hatm edilmesini yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

«Kur'ân'ı üç günden aşağı bir süre içinde hatmeden kişi dinde fakîh olamaz.»

(Yâni, bir veya iki gecede kişi Kur'ân'ı düşünerek ve mânasını anlayarak okuyamaz. Neş'e ve canlılık içinde düşünerek ve mânasını anlayarak hatmetmesi için, en azından üç gün gerekir, demektir.)

Basîret ehlinden bazılarının, haftada bir, ayda bir, senede bir hatm ettikleri vâkidir. Bazan da aradan otuz sene geçerdi de, hâlâ hatmedemedikleri görülürdü.

Sahâbeden; Hz. Osman, Zeyd bin Sâbit, İbni Mes'ud ve Ubeyy bin Kâ'b (R. Anhüm)'den teşekkül eden bir gurup, haftada bir hatmederlerdi.

Demek ki, hatim işi mânasını düşünmek ve anlamak hasebiyle şahısların durumuna göre değişir. Meselâ, haftada bir, senede bir, hattâ otuz senede bir hatmeden o basiret ehlinden olan zât, şöyle demektedir:

«Ben kendimi işçiler yerine koyarım; günlük işçisi olur, aylık işçisi olur, yıllık işçisi olur...»

İmâm Gazâlî İhyâ'sında der ki:

«Bu hususta tafsil vardır: Eğer amel yolunu tutmuş âbidlerden ise, haftada mutlaka iki hatim yapması lâzımdır. Eğer kalb ve fikir işleri ile ya da ilim neşriyle meşgul ise, haftada bir hatim yapar. Kur'ân mânalarını araştırıyorsa, çok tekrar etmesi ve düşünmesi gerektiği için, ayda bir hatim yapar.

Haftada bir hatim yapanlar Kur'ân-ı Kerîm'i yedi hizbe ayırırlar. Rivâyet olunduğuna göre Hz. Osman (R.A.) Cuma gecesi Bakara sûresinden başlayıp Mâide sûresinin sonuna kadar, sonra Yûsuf sûresin-

den Meryem sûresinin sonuna kadar, sonra Tâhâ sûresinden (Tâ Sîn Mîm) sûresinin sonuna kadar, sonra Ankebût sûresinden Sâd sûresinin sonuna kadar, sonra Tenzîl sûresinden Rahmân sûresinin sonuna kadar okurdu. Sonra Rahmân sûresinden başlayıp Cuma gecesi hatmederdi.

Bazılarına göre Kur'ân hizibleri yedidir: Birinci hizib üç sûre; ikinci hizib beş sûre; üçüncü hizib yedi sûre; dördüncü hizib dokuz sûre; beşinci hizib onbir sûre; altıncı hizib onüç sûre; yedinci hizib de: (Kaf) sûresinden sonuna kadar olan sûrelerdir.

İşte sahâbe (R. Anhüm) Kur'ân-ı Kerîm'i böyle hiziblere ayırıp okurlardı. Bu hususta Peygamberin (sallâllahü aleyhi ve sellem) haberi (hadisi) vardır.»

⁂

Mevsib kış ise, Kur'ân'ın hatmi akşam vakti; yaz ise sabah veya akşam vakti yapılması müstehabdır.

Aile efradını toplayıp onlarla birlikte hatim duâsını yapmak da müstehabdır.

Kur'ân-ı Kerîm'in hatminin sabah namazının iki rek'at sünnetine rastlatılması müstehabdır (bazılarına göre).

⁂

Kur'ân hatmedildikten sonra duâsında bulunmağı bir fırsat bilmeli. Çünkü o anda yapılan duâ müstecâbdır.

Hadisde şöyle buyurulmuştur:

«Kim Kur'ân'ın hâtimesinde bulunursa, ganimetler paylaşılırken orada bulunan kimse gibi olur. Kim de Kur'ân'a başlanırken bulunursa, Allah yolunda yapılan bir fetihde bulunmuş gibi olur.»

⁂

Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettikten sonra hemen (yine) başlar. Çünkü bu, şeytanın burnunu kırar.

Hadisde vârid olmuştur:

«İnsanların en üstünü, hatmi bitirir bitirmez hemen tekrar hatime başlayandır.»

Kaadıhan'ın fetvâlarında zikredilmiştir:

«Ramazan ayında hatim yapılması çok sevablıdır. Cemâatle yapılmasındaki ecir de büyüktür. Bu men'edilmez. Hatim yapılırken ihlâs-ı şerîfi üç kere okumayı, Irak âlimleri güzel ve uygun buldular. Ancak hatim, farz namazların içinde yapılırsa ihlâs tekrarlanmaz.»

Şunu da iyi bil ki, Mekke ehlinin kıraâeti arasında, (Vedduhâ) sûresinin başından başlayarak Kur'ân-ı Kerîm bitinceyedek her sûrenin sonunda tekbir almak vardır. Yâni okuyan kişi (Allahü ekber) der. Bunun sebebi şudur:

Bir ara vahy kesildi. Mekke müşrikleri hemen yaygarayı bastılar: «Muhammed'i şeytanı terketti, yalnız başına bıraktı!» dediler. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buna çok üzüldü. Nihayet «Vedduhâ» sûresi inince sevincinden «Allahü ekber!» diye haykırdı. Ondan sonra ashâb-ı kirâm ve bütün müslümanlar bunu bir sünnet olarak aldılar ve kendilerine âdet edindiler.

KUR'ÂN-I KERÎM'DEN AKLA DURGUNLUK VERECEK İLİMLER ELDE EDER

Çünkü istediği bilgileri onda rahatlıkla bulabilir. Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) şöyle demiştir:

«İlim isterseniz, Kur'ân'ı tercih edin. Zira onda evvelkilerin de sonrakilerin de ilmi vardır.»

Âriflerden biri; «Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamberin (sallâllahü aleyhi ve sellem): **«Mü'minin rûhu, cesedinden, kılın hamurdan çıkması gibi** (rahat) **çıkar»** sözünü destekleyecek bir delil var mıdır?» diye düşündü. Dikkatle Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetti. Araştırdı; fakat bu babda hiçbir şey bulamadı.

Sonra rü'yâsında Resûlüllahı (sallâllahü aleyhi ve sellem) görünce ona sordu:

«Ey Allah'ın Resûlü! Allah Kur'ân'da:

«Ne yaş ne kuru hiçbir şey yoktur ki kitâb-ı mübînde olmasın!» (*) buyurdu. Ben bu hadîsin anlamını onda bulamadım!»

(*) En'am sûresinden.

«Bunu sen, Yûsuf sûresinde ara!» emrini verdi.

Uyanınca derhal Yûsuf sûresini okudu ve aradığını orada buldu:

«Şimdi onlar bunu (Yûsufu) görür görmez kendisini büyük bir varlık olarak tanıdılar, (hayranlıklarından kendilerinden geçtiler), ellerini kestiler ve dediler ki: «Allah'ı tenzih ederiz, bu bir beşer değildir. Bu, çok şerefli bir melekten başka (bir şey) değildir.» (Yûsuf sûresi)

Yâni Yûsuf Aleyhisselâm'ın cemâlini görünce, ona hayran kaldılar. Kendilerinden geçtiler, ellerini kestiler de bunun farkına bile varamadılar.

İşte mü'min de tıpkı bunun gibidir: O nezi' hâlinde rahmet meleklerini, cennetteki yerini ve kendisi için hazırlanan ni'metleri görünce kendinden geçecek, rûhu bedeninden çıkacak da farkına varamayacak, en ufak bir acı ve sızı bile duymayacak.

Ebû Talib oğlu Ali (K.V.) der ki:

«Kur'ân'ı anlayan, bütün ilimleri rahatlıkla tefsir edebilir (açıklayabilir).»

***

Kur'ân okurken riayet edilmesi gereken hususlardan birisi de Peygamber Aleyhisselâm'ın şu mübârek hadîsine dikkat etmektir:

«İçinizden her kim «vettîni vezzeytûni» sûresini sonuna kadar (yâni:

أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ

(Eleysellahü bi ahkemil hâkimîn)'in sonuna kadar) **okursa, şöyle desin:**

بَلَىٰ وَأَنَا عَلَىٰ ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۝

(Belâ ve innâ alâ zâlike mineşşâhidîn)
Kim de sûre-i kıyâmeyi okuyup da sonu olan:

أَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ

(Eleyse zâlike bi kadirin alâ en yuhyiyel mevtâ) âyetini okursa:

بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

(Belâ innehû alâ külli şey'in kadîr) desin.

Kim de Mürselât sûresini okuyup da:

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ

(Fe bi eyyi hadîsin ba'dehû yü'minûne) âyetinin sonuna gelirse:

ءَامَنَّا بِٱللَّهِ ۝

(Âmennâ billâhi) desin!»

Hz. Ali'den (K.V.) :

أَفَرَءَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ۝ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلْخَٰلِقُونَ

Âyetini okuyunca üç defa: «Sensin (yaratan) ey rab!» dedi. Yine:

«Em nahnüz zârîûn» ile, «Em nahnül münzilûn» âyetini okuyunca da aynen o sözü söyledi.

İbni Ömer (R.A.) :

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ٱللَّهِ

Âyetini okuyunca, ağladı ve: **«Evet yârabbi!» dedi.**

Şunu iyi bil ki; Kur'ân'ın diğer âyetleri gibi, bu âyet de son derece mübârek bir âyettir. İçlerinde **Fudayl bin İyâd'ın** da bulunduğu bir çok kişilerin tevbe etmelerine vesile olmuştur.

Rivâyet olunduğuna göre, o, yol kesen bir cemâatin başkanı idi. Yine bir gün yol kesmeye gitmişlerdi. Gelen kafile içinde bir kişi mezkûr âyeti okuyunca, Fudayl onu dinledi ve içinden: «Evet, tevbe etme zamanı geldi» diyerek atından indi. Şekavet elbisesini çıkartıp vefâ elbisesini giydi. Tevbe-i nasûh üzere Allah'a tevbe etti. (Ravnaku'l-Mecâlis)

⁂

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) :

يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

Âyetini okuyunca, şöyle buyurmuştur:

«Cehli onu aldatmıştır.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm:

إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا

Âyetini okuyunca, kendinden geçti.

⁂

Hz. Ömer (R.A.), bir adam (El-İnsan, Ed-Dehr) sûresindeki:

«İnsan üzerine uzun devirden öyle bir zaman gel(ip geç)di ki, o vakit o, anılmaya değer bir şey değildi.»

Meâlindeki âyeti okuyunca, kendini alamadı, şöyle haykırdı:

«Evet yârabbi; onu duyucu, görücü kılan, yaşatan ve öldüren sensin.»

Evet, bir zamanlar vardı ki, insanın ne ismi ne de esamesi yoktu. Allah'tan başka onu hiç kimse bilemezdi. Bunu şöyle açıklayalım:

Allah Âdem Aleyhisselâm'ı yaratmak istediği zaman, Cebrail Aleyhisselâm'a yeryüzünden toprak toplamayı emretti. Cebrail bunu yapamadı. Sonra İsrafil'e emretti. O da buna muktedir olamayınca, bu defa Azrail'e emretti. Azrail yeryüzünden toprak cem'etti. O toprak

çamur oldu. Sonra o çamur kuruyup karabalçık haline geldi. Ruh içine üfürülmeden, tam kırk gün o halde öyle kaldı...

İmâm Muhammed bin Ali Et-Tirmizî der ki:

«(Kul hüvellahü ehad)i okuduğun zaman: «Sen Allah'sın... Allah birdir, sameddir» de! (Kul eûzü bi rabbil-felâk)'ı okuduğun zaman «eûzü birabbil-felâkı» de, (kul eûzü bi rabbinnâs)'i okuduğun zaman «eûzü birabbinnâs» de.»

Vasie bin Eîm der ki:

«Rahmân sûresindeki:

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Âyetine gelince dur ve Rabbinden hâcetini dile!»

Bazılarına göre, Kur'ân okuyan kişinin:

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ

Âyetine gelince, sesini yükseltmesi müstehab olur.

(Sübhânehû bel lehû mâ fissemâvâti vel-ardı küllün lehû kanitûn)

Kavl-i celîli ile:

(Ve mâ yenbağî lirrahmâni en yettehıze veledâ. İn kulfü men fissemâvâti vel-ardi)

Kavl-i celîlini okurken de sesini kaldırması müstehabdır.

Yâsîn sûresindeki **(men beasenâ min merkadinâ)**'da vakfetmesi de müstehabdır.

Tefsir ve diğer kıraât kitablarında der ki: Burasını İmam Hafs sekte ile okumuştur. El-Bakun ise sektesiz vasletmektedir. Kimse burada vakfetmemiştir. Onun için vakfın yerine sekte kullanılması yerinde

olur. Ama musannif (vakıftan) lüğavî anlamı olan sekteyi kasdetmişse başka!

Sonra (hâzâ mâ veader-Rahmânü) kavl-i celîli ile başlar.

Böyle okunması müstehab olmuştur. Çünkü böyle okunmazsa anlam şöyle olur:

«Dediler ki: Eyvah! Bizi bu kabrimizden kim (kaldırıp) diriltti?» Halbuki anlam: «Bizi kabrimizden kim diriltti?» şeklindedir. İsm-i işâret olan (hâzâ) kelimesi (mâ veader rahmânü)nün başı olur ki, böylece bu, o kısmın başlangıcı olmuş olur.

Allah kâfirlerden iki nefha arasında azâbı kaldırınca, sanki onlar uyumuş oldular. Sonra dirildiklerinde: **«Eyvah! Bizi bu uykumuzdan kim uyandırdı?»** diyecekler. Melekler de onlara şu mukabelede bulunacak:

«İşte bu Rahmân'ın peygamberler vasıtasıyla sizlere va'd ettiği gerçektir. Dirilmenin hak olduğunu söyleyen peygamberler doğru söylemişlerdir.»

⁂

İşte bu anlattıklarımız Kur'ân okuma âdâbıdır ki, Kur'ân mânasına biraz olsun vâkıf olanların buna riayet etmeleri gerekir. Bu zikrettiklerimizi örnek alarak diğer âyetlerde de aynı usûl ve âdâba riayet edebilirler.

⁂

Kıraet-i seb'adan birini ihtiyâr etmekte bir sakınca yoktur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Kur'ân yedi harf (vecih) üzerine indirilmiştir» buyurmuştur.

Bazılarına göre gaye yedi adedine hasretmek değildir. Belki bu ifadeden murat okuyuculara kolaylık ve genişlik sağlamaktır. Fakat ulemânın çoğunluğu «yedi»ye hasrı muvâfık görmüştür.

Sonra bu babda Resûlüllah Efendimiz'den iki çeşit rivâyet vardır:

1) **Yedi harf** (vecih) üzerine indirilmiştir. Hemen hepsi şâfî ve kâfîdir.

2) **Yedi harf** (vecih) üzerine indirilmiştir. Ondan kolayınıza geleni okuyun.

Musannifin naklettiği rivâyetin, konumuzla ilgili olduğu için, burada nakledilmesi çok münasib olmuştur. Çünkü Kur'ân'ın yedi kırâat (vecih ve lüğat) üzere inmiş olmasındaki gaye ve hikmet okuyucuya kolaylık sağlamaktır.

Onların, okurken herhangi bir güçlükle karşılaşmaması istenmiştir. Zira Arab kabileleri çeşitli şive ve ağız üzereydiler. Tek kırâat (okuyuş ve ağız)la yükümlü tutulsaydılar, tabii ki onlara bu güç gelirdi.

Onun için, her birerlerinin kendi kırâeti (lehçe ve ağzı) üzerine okuması tecviz edildi. Nitekim bu yorumumuza, musannifin aşağıda gelecek olan: «Allah kullarına genişletip kolaylık sağlamıştır» sözü şâhiddir.

Hadisin metninde geçen (ehrufin) kelimesine gelince.. (Ehruf), (harf) kelimesinin çoğuludur. Bir şeyin harfi; o şeyin tarafı ve yanıdır. Hece harflerine (harf) denmesinin sebebi, (kelime)'nin etrafı olmalarındandır. Buradaki (huruf)dan, (kırâet) kasdedilmiştir.

(Yâni yedi kırâet üzere indirilmiştir, demektir.) Bu yedi kırâet, fesâhatleri ile ün yapan şu kabilelerin dili (ağzı)dır:

1) Kureyş.
2) Huzeyl.
3) Hevâzin.
4) Yemen.
5) Benî Temîm.
6) Tay.
7) Sakîf...

Ne var ki, bunlar umumiyetle bir kelimede birleşmemişlerdir. Bilâkis, ayrı okumuşlardır. (Yâni kırâet bakımından). Meselâ, (tefhim (kalın okumak), terkîk (ince okumak), hemze, telyîn (yumuşak okumak), med, kasır, imâle gibi.

Yâni musannif bu sözü ile, bu yedi lügatin her birerleri, o kabilelerden bir taifeye mahsustur, demek istememiştir. Onun demek istediği şudur:

Onlara mensub olan kişiler, bu lügati kullanmaktan hali değildirler. Nitekim şu sözü buna delâlet etmektedir: «Yedi kabile arasında meşhur olan kırâeti gördüğü zaman hiç kimsenin ona itiraz etmeye hakkı yoktur.»

Çünkü Allah, her sınıfın lisanına uygun olanı alması ve güçlük çekmemesi için, kullarına genişletip kolaylık sağlamıştır. Şu halde her

biri lisanına uygun olan şekliyle okuyabilir. Ancak Peygamber'den aynı şekli duyması ve dinlemesi şartıyla...

Eğer tek kıraetle yükümlü kılınsaydılar, güçlükle karşılaşırlardı. Çünkü her zaman alıştıkları şive ve ağızdan ayrılmak onlara güç gelir. Meselâ Kureyşiyi «hemze» ile okumaya zorlamak, Teymî'yi de onun terkine zorlamak gibi...

Onun için Allah peygamberine Kur'ân'ı bütün dilleriyle okumağı emretmişitr ki, zahmet çekmesinler, her kabile rahatlıkla okuyabilsin. Bunda yine her şeyde olduğu gibi ümmete kolaylık murat edilmiştir.

Tahavî der ki:

«İlk zamanlar bu böyleydi... Lâkin sonra zarûret ortadan kalkınca, tek kıraete avdet edildi.»

Lâkin sahih olan, yedi kıraettir ki, hepsi Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) tarafından okunmuştur ve ümmet bunu ezberlemiştir.

Sonra, ondan her harfi kıraet, sahâbeden onu çok okuyan kimselere izâfe edilmiştir. Sonra ondan her bir kıraat, yedi kıraat imamlarından birine izâfe edilmiştir.

Hulâsa; ulemânın bu hadisde çeşitli görüşleri ve yorumları vardır. Onlardan bazıları «yedi harf»i yedi dil ile yorumlarken, bir kısmı da (yedi kıraat) ile yorumlamıştır. Musannif birinci şıkkı seçmiştir. Nitekim bunu, «yedi lüğat» diyerek yorumlamıştır.

Zeynü'l-Arab der ki:

«Eğer onu (yedi kıraat) diye tefsir etseydi, sözünde külfetsiz takrib tamam olurdu.»

Bazıları, kişinin «sûretü'l-Bakara, sûre-i Âl-i İmrân» demesini hoş karşılamamışlardır. Onlara göre şöyle denmesi gerekir: (İçinde Bakara zikredilen sûre...)

Lâkin en doğru görüş, «Sûretü'l-Bakara» demenin câiz olduğunu öngören görüştür. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) hadîslerinde «Sûretü'l-Bakara, Sûre-i Âl-i İmrân, Sûretü'n-Nisâ» diye vârid olmuştur.

⁂

MUSHAF-I ŞERÎFİ YAZMA ÂDÂBI

Mushaf-ı şerîfi gayet ince ve kesintili yazılarla yazmamak, ona olan saygı bakımından, sünnettendir. Çünkü öyle ince yazmak, Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a (rahımehümallah) göre mekruhtur. El-Hasen de aynı kanaattedir. Fetvâ olarak bunu kabûl edebilirsin. Herhalde bu kerâhetle, kerâhet-i tenzihiyeyi murat etmiştir.

Hz. Ömer (R.A.) beraberinde son derece ince kalemle ve küçük harflerle yazılmış bir mushaf bulunan bir adamı görünce ona şöyle dedi:

«Bu nedir?»

«Kur'ân'ın tümü!»

Diye cevab verince, ona kamçı ile hücum etti. (Yâni onu dövmek için hücum etti.) Lâkin meşhur olan rivâyete göre onu dövmedi. Ne var ki, sahih olan rivâyet bunun aksidir. Çünkü Nihâye'de buna, «onun başına vurdu» diye mâna vermiştir. (Aleyhi bisseyfi) demek, kılıçla ona vurdu, demektir.

Hz. Ömer (R.A.) şöyle dedi:

«Allah'ın kitâbına saygı gösterin!»

Onun için, Kur'ân yazmak isteyen kimsenin onu en güzel bir hatla, en açık bir şekilde, gayet okunaklı kalın harflerle, beyaz bir kâğıt üzerine yazması gerekir. Satırların arası — birbirlerine karışmaması için — açılır. Harfler kalın yazılır.

KUR'ÂN-I KERÎM ÖPÜLÜR MÜ?

Allâme Cârullah der ki:

«Mekke'liler bunu kabûl etmezler.»

Câmi-i Sağîr'in şerhinden:

«Saygı için Hacer-i Esved öpülür, Mushaf-ı Şerîf de öpülebilir.»

Hazreti Ömer (R.A.)'in her sabah Mushafı alıp öptüğü ve:

«İşte bu Rabbimin kelâmı ve onun fermanıdır» dediği rivâyet edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'i, Kur'ân'dan olmayan her şeyden tecrid etmek gerekir.

Âyetleri saymak ve vakf alâmetleri gibi hususlardan tecrid etmek lâzımdır. Çünkü ana mushaf olan Osman bin Affan'ın mushafında bunlar yoktu.

İbni Mes'ûd (R.A.) da: «Kur'ân'ı, Kur'ân'dan olmayandan tecrid edin» demiştir.

Bundan dolayı, bazıları a'şar ve ehması kerih görmüştür. Bazı kıraât ve tefsir kitabları da kerih görmüştür. Meselâ, bunlardan (yâni ilkin kitablarından) Câmi-i Sağîr'de şöyle geçmektedir:

«Ta'şir ve noktalama ve benzeri şeyler mekruhtur.»

Galiba bunlar, Kur'ân'a bazı ziyadelikler ve ilâveler yapılmasından, veyahut böyle şeylere yol açılmasından korkarak böyle demişlerdir. Gayeleri Kur'ân-ı Kerîm'i her türlü tağyirâttan korumaktır.

Bazıları da, noktalamak, ta'şir etmekte bir beis görmemişlerdir. Çünkü Arab olmayan milletler böyle olmazsa okumakta zorluk çekerler. Onlara göre bu, zamanımızda iyi bir davranıştır. Mutlaka lâzımdır. Çünkü ta'şirle âyetler ezberlenir, noktalarla da kelimeler...

Sûre isimlerini ve âyet adetlerini yazmak ise, bid'at-i hasenedir. Ancak, Kur'ân'dan temyiz edilmesi için, kırmızı ile yazmak gerekir.

El-Evzaî der ki:

«Kur'ân, mushaflarda mücerred idi. İlk defa (b) ve (t) lere nokta koydular. «Bunun bir sakıncası yoktur, çünkü bu onun nûrudur» dediler. Sonra âyetlerin sonunda büyük noktalar ihdas ettiler ve bunun için de: «Bunda da sakınca yoktur. Çünkü bu sayede âyetlerin başı anlaşılıyor» dediler.»

Denildi ki:

«Bunu ihdas eden Haccâc'dır. Kendi zamanında kurrâ (ları) topladı. Onlar Kur'ân'ın kelimelerini, harflerini, sûrelerini saydılar. Onu otuz cüz'e taksim ettiler.» (el-İhyâ)

Bazıları Kur'ân-ı Kerîm'in altın ve gümüş suyu ile yazılmasını mekruh görmüşlerdir. Çünkü bu, hırsızlıklara ve gasba yol açar...

Kur'ân'ın duvarlar üzerine yazılması da mekruhtur.

El-Bezâziye'den:

«Duvarlara ve mihrablara Kur'ân âyetlerinin yazılması iyi bir şey değildir. Çünkü zamanla yere dökülüp çiğnenebilir.»

Yatak ve yastıklara, minder ve benzeri şeylere de yazılması doğru değildir. Çünkü bunlar, üzerine basılan ve yatılan nesnelerdir.

Yere, süs yapılan yerlere yazılması, duvarların, ağaçların, elbiselerin Kur'ân'la veya Allah'ın isimleri ile işlenmesi de mekruhtur. Çünkü böyle bir davranış Kur'ân'a beslenmesi gereken saygı bakımından, bir nevi umursamazlık ve lâkaydlıktır.

⁂

Kur'ân'a kat'iyyen ayak basılmaz; o, alçak yerlere konmaz.

El-Bezâziye'de der ki:

«Üzerinde Allah'ın ismi yazılı bir kâğıdı yastığın altına koymakta bir beis yoktur. Çünkü, içinde mushafların bulunduğu bir evin damında oturmak veya uyumak câizdir.»

El-Kadı: «Bu mekruhtur. Ancak zarûret icabı içinde mushaf bulunan çuvallara oturmak, zarûrete binâen mekruh değildir. Birincisi daha geniş bir anlam taşımaktadır.»

Başka bir yerde şöyle geçer:

«Eğer heybeye konup da yolculukta üzerine binilirse bunda bir beis yoktur. Tıpkı korumak amaciyle mushafın baş altına konması gibi... Bunun gayrisi mekruhtur.»

⁂

Kur'ân hafife alınmaz. Yâni ayakları ona doğru uzatıp ona saygısızlık gösterilmez. Bu câiz değildir. Ancak, Kur'an ayakların hizasında olursa bu takdirde mekruh değildir.

Yukarıya asılı ise, yine mes'ele böyledir. Çünkü Kur'ân üste düşmektedir, ayakların hizasında değildir. (el-Bezâziye)

⁂

Kişi Kur'ân'la düşman ülkelerine yolculuk yapmaz. Belki onun elinden alıp Kur'ân'a hakaret edebilirler.

Ancak, içinde bazı âyetler bulunan bir mektup yazmakta beis yoktur. Çünkü Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hırakl'e yazdığı mektubun içinde şu âyet de yazılmıştı:

● قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا
مُسْلِمُونَ

(Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Kur'ân-ı Kerîm'in en güzel, en açık ve okunaklı yazı ile yazılması müstehabdır. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim (Bismillâhirrahmânirrahîm)i gayet güzel ve okunaklı yazarsa, Allah onu mağfiret buyurur.)

Yine Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) vahiy kâtiblerinden olan Hz. Muaviye'ye (R.A.), önünde yazarken şöyle hitab etmiştir:

«Hokkayı güzel (mürekkeple) doldur, kalemi (iyice) aç. (B)'ye nasb et, uzunca dik ver. (Sin)'i (n dişlerini) iyice belirt, (Mim)'i köreltme. (Allah) lâfzını güzel yaz. (Errahmân)'ı uzat, (Errahîm)'i güzel yaz.»

Diğer bir rivâyette, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) kâtibin, (şin) harfini yazmadan (b)'yi yukarıya doğru resm edip yazmasını nehyetmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, (Sin) harfinin dişlerini, dikilmiş şekilde olan (b)nin yanında yazmak gerekir. Ancak ondan sonra (b) yukarıya doğru çekilip yazılmalı.

Bazıları (Sin) harfini yazmadan Besmeleyi yazdı da, Hz. Ömer (R.A.) onların kamçılanmasını emretti.

⁂

Kur'ân'dan hiçbir şeyi (âyetini veya harfini) kaybolacak bir yere bırakmaz. Yerde bulursa hemen onu kaldırır...

Hadisde vârid olmuştur:

«Her kim içinde (Bismillâhirrahmânirrahîm) yazılı bulunan bir kâğıdı, Allah'ın ismine hürmet ederek, çiğnenmesinden (endişe duyarak) yerden kaldırırsa, Allah katında sıddîklardan yazılır, annesinden ve babasından — müşrik olsalar dahi — azab hafifletilir...»

Lokman Hekim, içinde (Bismillâhirrahmânirrahîm) yazılı bir kâğıt parçasını yerden kaldırmış ve onu yemiş. Bu sebeble Allah ona hikmeti ve mev'iza-i haseneyi lûtfetmiş. (Zuhretü'r-Riyâd)

Bazı garip haberlerde vârid olmuştur:

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yazmak için eline bir kalem aldı. Allah'ın ismini yazdı. Kalemin üstünden nakşedilen ismin üstüne bir şey düştü. Bundan hoşlanmayarak yazıyı bıraktı.

Peygamber'in bu kadar az yazması örfen yazı sayılmayacağı için, bu, Resûlüllah Efendimiz'in ümmî olmasına münâfi değildir.

Ümmî, bazı tefsirlerde geçtiğine göre, okur-yazar olmayana denilir.

Şöyle de cevab verilebilir: Peygamber Aleyhisselâm'ın ümmîliği, kendisine vahiy gelmezden önceydi. Vahiy geldikten sonra okur-yazar olmuştur.

Abdullah bin Mervan'ın kuyuya bir felsi (değeri pek az olan para) düştü. On üç dinara bir adam tutup onu çıkarttı. Kendisine: «Bu kadar şey için on üç dinar verilir miydi?» diye sorulunca şu cevabı verdi:

«Üzerinde Allah Azze ve Celle'nin ismi yazılıydı.»

***

Allah'ın ismini tükürükle silmek, bir hakaret sayılacağı için, mekruhtur.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu yasaklamıştır: Üzerinde Allah'ın ismi yazılan tahtanın veya herhangi bir şeyin, ihtiyaç duyulduğu zaman, tertemiz bir su ile yıkanmasını emretmişlerdir.

Ama herhangi bir yazıyı tükürükle silmek câizdir.

***

Allah'ın ismi bir tahtaya yazılsa, sonra yıkanıp suyu şifâ niyetiyle içilse, bunda bir sakınca yoktur. Meşhur haberlerde bu sâbit olmuştur. Kimse buna itiraz etmemiştir.

(Kunye)'nin yazarı, Muhit'ten naklederek der ki:

«Fatiha, kan ve bevil ile yazılmaz. «Bunda beis yoktur» diyenler hata etmiştir. Çünkü Allah haramlarda şifâ kılmamıştır. Allah'ın kitabı pis ve necislerle yazılmaz. Temiz olmayan şeyler üzerine de yazılmaz.»

İmâm el-Bezâzî fetvâlarında der ki:

«Devamlı kanayan ve bir türlü iyileşmeyen bir yaranın, ölü hayvanın cildi üzerinde yazılacak bazı şifâ âyetleri ile mutlaka iyileşeceği anlaşılırsa, o âyetleri hayvanın derisi üzerine yazmakta herhangi bir sakınca yoktur.

«Allah, size haram kıldığı şeylerden bir şifâ kılmamıştır» hadisi, şifâsı bilinmediği zaman içindir. Yoksa şifâsı kesin olarak bilinen şeylerde değildir.

Meselâ, fazla susayan, su bulamayan kişi, susuzluğunu gidermek için ölmeyecek kadar haram olan içkiyi içebilir, haram lokma da yiyebilir. Buna cevâz vardır.»

***

Kur'ân'ın bulunduğu yere saygı göstermek de sünnettendir. Hadisde:

«Mescidlerin bulunduğu yerden sonra, Allah katında en sevimli yer, Kitab (Kur'ân)'ın bulunduğu yerdir» buyurulmuştur.

Kur'ân eskiyip paralanıp okunmaz hale geldiği zaman, tertemiz bir beze sarılır, temiz bir yerden çukur açılıp lahd yapılarak oraya gömülür.

Kabir gibi açılmaz. Çünkü bu takdirde üzerine toprak atmak gerekir; ki bu, Kur'ân-ı Kerîm'e bir nevi hakaret sayılır.

Ama, üzerine tavan yapılacaksa, o zaman kabir gibi açıp defnedilmesinde bir sakınca yoktur...

***

Ona temiz olmayan bir şey bulaştırılmaz... Kimse ona ayak basamaz!

(en-Nihâye)'nin şerhinde şöyle geçer:

«Üzerinde Allah'ın ismi ya da peygamberlerin veya meleklerin adları yazılı olan kâğıt parçası ya akarsuya atılır, ya da tertemiz bir yerde gömülür. Ateşe atılıp yakılmaz.»

İmam Muhammed buna Siyer-i Kebîr'de işaret etmiştir. Ez-Zahire de Muhammed'in fetvâsını almıştır.

Es-Sirâciye'ye göre, gömülür, ya da yakılır. **Tatarhâniye** fetvâlarında da böyle yazılıdır. Akarsuda yıkanıp da kâğıtları suya salmadan alırsa bu davranış daha yerinde olur.

(El-Künye)'de der ki:

«Yırtılmış ve okunmaya elverişli olmayan mushafların Kur'ân cildinde kullanılması câiz olmaz.»

***

Kur'ân öğretme karşılığında pazarlık usûlü ücret alınmaz. Çünkü Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Kur'ân parasından nehyetmiştir. Öğretilen ilim karşılığında alınan paradan da nehyetmiştir.

Muâz bin Cebel'e (R.A.) (*) dediler ki:

«Birtakım insanlar mushafları yazıp satıyorlar!»

«Onlar ancak kâğıtları ve el emeklerini satıyorlar. Yasak olan, Kur'ân'dan herhangi bir sûre veya âyeti pazarlıkla ve belirli bir ücret karşılığında öğretmektir» diye cevab verdi.

Meşâyıh ve ulemâdan bâzıları dediler ki:

Bâzı mes'elelerde cevâz değişmiştir, zamanımızda... İlmin sönmemesi, dinî hizmetlerin akamete uğramaması için bunların karşılığında ücret almanın câiz olduğunu söylemişlerdir. O mes'elelerin bir kısmı şunlardır:

Âlimlerin, sultanların kapılarına devam etmesi, maişet gayesiyle köylere gitmeleri... Kur'ân öğretme karşılığında ücret alınması... Ezan ve imamlık gibi dinî görevler karşılığında ücret alınması... Kişinin, zevcesinin izni olmadan azl (**) fiiline baş vurması... Şerlerinden korkulduğu için şarap içenlere selâm verilmesi...

İşte bütün bunlara, daha kötü âkıbetlere mâruz kalınmaması için fetvâ verilmiştir. (Şerhu'n-Nikaye)

(*) On sekiz yaşında müslümanlığı kabûl eden ve Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyh ve sellem) İbni Mes'ûd (R.A.) ile kardeş yaptığı bir sahabîdir.

(**) Çocuk olmaması için erkeğin korunması.

Tahâret

Dediler ki; abdest îmanın yarısıdır. Yâni namazın yarısı, hattâ hepsi...

Çünkü Allah (C.C.) şöyle buyurmuştur:

«Allah îmanınızı (namazınızı) zâyi edecek değildir.» (*)

Önceden beyt-i mukaddese doğru kılmış olduğunuz namazları Allah zâyi edecek değildir; onların da sevab ve mükâfatını alacaksınız, demektir bu... (el-Halise)

Abdest aynı zamanda namazın bir anahtarıdır. Namaz da cennetin anahtarı... Ebû Saîd el-Hudrî, Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle rivâyet etmiştir.

⁂

Abdest bedeni tüm kirliliklerden arındırır. Ebû Ümâme'den (R.A.):

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Müslüman kişi abdest aldığı zaman, kulağından, gözünden, ellerinden, ayaklarından günahlar çıkar (dökülür). Oturduğunda, günahları afvedilmiş bir halde oturur.»

⁂

Abdestli ölen kişi, şehid olarak ölür...

Kürz bin Vebre'nin, abdestli olarak ölmek arzusu ile, öldüğü gece tam seksen defa abdest aldığı anlatılır.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Enes bin Mâlik'e (R.A.) şöyle demiştir:

«Sana ölüm meleği geldiğinde, şayet abdestli olursan, şehid olarak ölürsün.» (el-Halise ve el-Bustan)

⁂

(*) Bakara sûresi, âyet: 143.

Abdestli yatan kimsenin kılları arasında bir melek sabaha kadar onun için Allah'tan mağfiret dileyerek geceler ve şöyle der:

«Allah'ım, falan kulunu bağışla; çünkü o, abdestli olarak yatmıştır.» (İbni Ömer Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) den.)

⁂

Abdestli gezmek İslâm âdâbındandır.

(Bustânü'l-Ârifîn)'den:

«Allah Hz. Mûsa'ya buyurdu ki:

«Ey Mûsa, sen abdestsiz iken başına bir belâ gelirse, kendinden başkasını kınama!»

⁂

Ma'rifet ehlinden biri şöyle der:

«Abdeste devam edene Allah **yedi haslet** ikram eder:

1) Melekler yanından ayrılmaz.
2) Sevabını yazmaktan kalem daima taze ve yaş kalır.
3) Bütün âzâları tesbih eder.
4) İftitah tekbirini kaçırmaz.
5) Uyuduğu zaman, onu ins ve cinnin şerrinden korumak için Allah ona melekler gönderir.
6) Allah ona sekerât-ı mevti âsân eder.
7) Abdestli olduğu sürece Allah'ın hıfz-u himâyesinde olur.» (el-Hâlise)

⁂

Her namaz için abdest almak **Peygamber Aleyhisselâm'ın sünnetidir.**

Mü'min olan kimsenin, abdestli olsa dahi, **her namaz için abdest** alması son derece uygun ve yerinde bir hareket olur. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim abdest üzere abdest alırsa, ona on sevab yazılır.»

(Şerhu'l-Mesâbih)'den:

«Her vakit için abdest almak, eğer birinci abdest ile namaz kılmışsa müstehab olur, aksi halde müstehab olmaz.»

Abdest Bozma Âdâbı

Helâya girmek istediği zaman besmele çekmek :

Helâya girmek için üst elbiselerini çıkarırken Besmele çekmek, cinlerin kendisini seyretmesine en güzel bir hicâb ve engeldir. (Yâni, insan helâya girdiği zaman, cin ve şeytanlar onu seyrederler.)

Daha girmeden önce eğer Besmele çekmemişse, belki de ona zarar ve eziyet verebilirler. Ama girerken Besmele çekerse, o zaman Allah bunu gerek cin ve gerekse insanlar arasında bir hicâb kılar ve bu sûretle ne onu seyredebilirler (Besmelenin bereketiyle), ne de ona bir zarar verebilirler.

Onun için, abdest (küçük olsun, büyük olsun) bozmadan önce Besmele çekmek gerekir.

⁂

Abdest bozarken, yere iyice yaklaşmadıkça elbisesini kaldırmamalı...

Abdest bozma işini bitirdikten sonra, mümkün mertebe tesettüre riayet etmeli, avret mahallinin görülmemesi için azamî dikkati göstermeli.

Helâda olsun, sahrada olsun, avret mahallini göstermek haramdır... Zarûret anları müstesna tabiî...

⁂

Çıplak olarak bevl etmemeli... Bevli (idrarı) emecek bir yer aramalı ve orada bevl etmeli...

⁂

Çünkü def'-i hâcet esnasında avret mahallini açarak kıbleye dönmek mekruhtur. Saygısızlık olacağından kıbleye arka vermek de mekruhtur (bir rivâyete göre)...

Diğer bir rivâyete göre, mekruh değildir. Çünkü ferç o takdirde kıbleye karşı olmamış oluyor. Ama kıbleye karşı def'-i hâcet yapıldığında ferç (avdet mahalli) tamamen kıbleye karşı oluyor.

Ebû Hanife'ye (rahimehullah) göre, eğer eteği düşük ise, def'-i hâcet esnasında kıbleye arkasını dönebilir. Eğer (etek) yukarıya çekikse, bu câiz olmaz. Onun için, musannif kıbleye arka dönme bahsine değinmedi. Çünkü bu ihtilâflıdır.

Yalnız şunu da bilmek gerekir ki, bu mes'ele Ebû Hanife'ye göre sahra olsun - bina olsun, fark etmez, aynıdır, hüküm değişmez...

Şafiîlere ve onlara tâbi olanlara göre değişir.

Yâni bu, yalnız sahrada abdest bozanlara mahsustur. Binalarda abdest bozarken kıbleye karşı olmak veya kıbleye arka vermekte hiçbir sakınca yoktur...

(En-Nihâye)'den:

«Kadının, çocuğuna abdest bozdururken, onu kıbleye karşı tutması mekruhtur.»

Bütün bunlar, abdest bozan kimsenin kıbleyi hatırdan geçirdiği zaman bahis konusudur. Ama hatırında kıble yoksa (yâni o anda onu düşünmüyorsa) sakıncası yoktur.

⁂

Küçük ve büyük abdest bozarken Güneş'e ve Ay'a karşı da durmaz. Onlara saygılı olur. Zira Allah onlara değer verip Kur'ân'da üzerlerine kasem etmiştir:

«And ederim Güneş'e ve onun aydınlığına. (Işık olmakta) ona tâbi olduğu zaman Ay'a.» (Şems sûresi)

Musannifin yalnız onlara karşı bevl veya def'-i hâcet etmenin doğru olmadığından söz etmesi, onlara arka çevirerek bu işleri yapmakta bir sakınca olmadığına işaret etmektedir. Çünkü arka çevirdiğinde avret mahalli onların hizasına düşmemektedir.

⁂

Üzerinde Allah ismi yazılı herhangi bir şey varsa, onu helâya gitmeden önce çıkarması gerekir.

(Şerhu'l-Mesâbih)'den:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) helâya girerken üstünde «Muhammedün Resûlüllah» kelimesi nakşedilen mühürünü çıkarırlardı.»

Bundan anlaşılıyor ki, Allah ismini, Resûlünün ismini ve Kur'ân'ı helâdan uzak tutmak vâcibdir.

Şurası da bir gerçektir ki; Besmele henüz helâya girmeden önce, helâya hazırlanırken çekilir. Helâya girdikten sonra Eûzü çekilir. (Yâni kişi helâya girmek istediğinde istiâzede bulunur.) Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Helâlar cin ve şeytanların yatağıdır. Onun için sizden biriniz helâya geldiğinde şöyle desin:

«Eziyet veren erkek ve dişi cinlerden ve şeytanlardan Allah'a sığınırım.»

Bazıları hadisdeki «hubs» kelimesini «küfür»; «habâis» kelimesini de «şeytanlar» ile tefsir ettiler...

El-Kunye'den:

«Def'-i hâcet esnasında duâ etmez. Ondan önce duâ eder. Duâ: (Eûzü billâhi mineş şeytânir racim ennecisi)'dir.»

⁂

İdrarını yaptıktan sonra, gücü yettiği kadar zekerini temizler ve idrar bulaşmasından korunur.

Def'-i hâcetten sonra, başını utanarak aşağı eğer... Sonra idrarını veya dışkısını gömer...

⁂

Zararlı yaratıkların kaçmasını sağlamak için sağ ayağını şiddetle yere vurur. Elbisesini yukarıya çeker, sol tarafına eğilir, sağ ayağını diker. Kolaylıkla def'-i hâcet yapabilmesi için böyle yapar.

⁂

İdrarının üstünde teneffüs etmez, vücudundan çıkana da bakmaz. Avret yerine bakmaz, dışkısı ve idrarının üstüne sümkürmez ve tükürmez

Kazâ-i hâcetten sonra hemen kalkmaz. İçindekini tamamen boşalttıktan sonra kalkar. Fakat çok da fazla beklemez. Çünkü helâda çok oturmak basur hastalığına yol açar.

⁂

Helâda konuşulmaz.

Kişi, def'-i hâcet yaparken konuşmaz... Çünkü bu, şiddetli bir cezâyı gerektiren gazâb-ı ilâhîyi mûcibdir.

Bu hususda Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«İki kişi karşılıklı avretlerini açarak def'-i hâcete oturup konuşurlarsa, Allah (onların bu hallerine) gazâb eder.» (Şerhu'l- Mesâbih)

⁂

Ayakta küçük abdest bozulmaz.

Kişi idrarını ayakta yapmaz. Hz. Ömer (R.A.) anlatıyor:

Allah'ın Resûlü, beni ayakta bevl ederken gördü ve şöyle buyurdu:

«Ey Ömer, ayakta bevl etme!»

Hz. Huzeyfe (R.A.)'den:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir kavmin süprüntüsüne gelip ayakta küçük abdest bozdu.» (El-Mesâbih)

Şu halde Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Ömer'i (R.A.) ayakta bevletmesinden nehyetmesi; uzaktan insanlar tarafından avret mahallinin görülmemesi için, sadece onun teeddüb etmesi içindir. Bu sebebledir ki, İmâm Gazâlî (rahımehullah) İhyâ'sında bunda ruhsat olduğunu söylemiştir.

Bazılarına göre Peygamberimizin nehyetmesi (tenzih için değil de) tahrim içindir. Yâni onun Hz. Ömer'i (R.A.) ayakta bevletmesinden alıkoyması o hareketin yasak olmasını ifade eder. Amel edilen (fetvâ) da budur.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Kim size Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) ayakta bevlettiğini anlatırsa onu doğrulamayın!»

Çünkü Resûlüllah'dan böyle bir hareket sudûr etmişse mutlaka bir özre binâen, çökecek temiz bir yer bulamadığındandır. Nitekim Ebû Hüreyre'den (R.A.) şöyle rivâyet edilmiştir:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) dizlerinde yarası olduğu için ayakta bevletmiştir.»

«Hazreti Ömer (R.A.) gibi büyük bir sahabîden böyle bir fiil nasıl zuhûr eder?»

Gibi bir soruya verilecek cevab, yine Hazreti Ömer'in (R.A.) ağzından sudûr etmiştir:

«Müslüman olduğum günden beri ayakta bevl etmedim!»

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Dört şey cefâdandır:

1) Kişinin ayakta bevletmesi.
2) Namazı bitirmeden abdesti silmesi.
3) Ezanı duyup da ona icâbet etmemesi.
4) Yanında Peygamber anıldığında ona salât-ü selâm getirmemesi.» (Bostan)

El-Gazneviyye'nin Mukaddime'sinden:

«Kişi, ayakta ve yatarak bevl etmez. Çıplak olarak da bevl etmez. Çünkü yahudi ve nasranîlerin amelidir bu.»

⁂

Futa (peştemal)ın altından da bevl etmez. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu hususda çok ağır konuşmuşlardır:

«Kim ayakta bevl ederse, sanki Kâbe'nin üstüne bevl etmiş gibi olur. Kim de futa (bele sarılan peştemal)ın altından doğru bevl ederse, sanki kabrin üstüne bevl etmiş gibi olur.»

⁂

Yüksek bir yerden aşağıya doğru bevl etmez. Çünkü aşağıya doğru inen idrar her tarafa saçılır ve bulaştırır, dolayısıyla da isabet ettiği yeri kirletir. «Yukarıdan aşağıya doğru» sözünden anlaşıldığına göre, üst katta bir kap içine bevletmekte bir sakınca yoktur...

⁂

Hattâ, su ile (zekerini yıkamadan) birkaç adım yürür. Çünkü yürümeden yıkarsa, belki idrardan geride kalan şey çıkabilir de tekrar tahârete ihtiyaç gerektirir...

***

Tenâsül uzvunu sağ eliyle silmez.

Bilâkis zekerini sol eliyle tutar, onu duvara (*) veya benzeri şeylere, mümkün ise sürter. Aksi takdirde, sağ eline bir taş alır, sol eliyle de zekerini tutar; sol elini harekete geçirerek tahâretini (temizliğini) yapar. (El-Kunye)

***

Def'-i hâçetten fâriğ olduktan sonra Allah'tan günahlarının afvını diler ve ni'metlerine hamd eder. Bu hususda vârid olan şu duâyı okur:

«Hamd, bizden ezâyı gideren Allah'a mahsustur.»

Def'-i hâcetten fâriğ olduktan sonra abdest alır. Su bulamazsa teyemmüm eder.

İstibrâ anında abdestli olması için böyle yapar.

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) helâdan çıkar çıkmaz hemen teyemmüm ederlerdi; abdest almadan önce belki ölüm gelir, endişesiyle...

***

Kimsenin idrarını yarıda bıraktırmaz.

Hz. Enes (R.A.)'den rivâyet edilmiştir:

«Bir bedevî gelip mescidin bir köşesine bevletti. Sahâbe: «Ağır ol, ağır ol!» diye bağırınca Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Bırakın onu, idrarını yarıda bıraktırmayın!»

Nihayet bedevî bevlinden fâriğ olunca Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) onu çağırdı. Ona mescidlerde böyle bir şeyin yapılmamasını, mescidlerin ancak ibâdet edilmeleri için yapıldığını öğretti. Sonra Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir kova (su) getirilmesini emretti, alıp onun (adamın) idrarına döktü.»

Hz. Peygamber'in sahâbeyi bundan alıkoymasının sebebi şudur:

Eğer onlar adamın idrarını yarıda bıraktırsaydılar; bu, adama za-

(*) Umûma mahsus yerlerde bu hareket sakıncalıdır.

rar verecekti. Sonra, mescidin bir yeri kirlenmişti. Şayet onlar adamı durdursaydılar, hem adamın elbisesi, hem de mescidin birçok yerleri bulaşacaktı.

İşte bu sebeble Allah'ın Resûlü sahâbeyi, onu durdurmalarından alıkoydu. (Şerhu'l-Meşârik)

⁂

Bevlini sağa sola saçmaz. Bilhassa geceleyin buna dikkat eder. Geceleyin suya da dalmaz.

⁂

Yerde açılan deliklere bevletmez! Çünkü orası haşarâtın ve zararlı yaratıkların barınağıdır. Onlardan bir zarar görebilir...

Nakledildiğine göre, **Sa'd bin Ubâde** (R.A.), yer deliğine bevl etmiş ve onu bu yüzden cinler öldürmüş... Hattâ delikten şöyle bir ses duyulmuş:

«Hazrecin reisi Sa'd bin Ubâde'yi biz öldürdük! Ona iki ok attık, tam kalbine isabet etti!»

⁂

Durgun suya da bevl etmez.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Biriniz kat'iyyen durgun suya bevl etmesin» buyurmuştur.

Câbir (R.A.) der ki:

«Biri bilmeden belki o suda abdest alır veya yıkanır endişesiyle Peygamber (S.A.V.) bunu yasaklamıştır.»

⁂

Yolun ortasına da bevl edilmez (küçük abdest bozulmaz.)

⁂

Hamam yapılan yere de bevl etmez. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuşlardır:

«Biriniz kat'iyyen hamam yapılan yere bevl etmesin! Sonra orada yıkanamaz veya abdest alamaz. Çünkü ekseri vesveseler ondan ileri gelir.»

Mecrâsı bulunmayan hamamlara bevl edilmemesinin sırrı şudur: Belki etrafı bevil sebebiyle kirlenir. Ve orada yıkanan veya abdest alan kişi, bu sebeble: (Guslüm olmadı, abdestim olmadı) diye vesvese ve evhama kapılır. Onun için Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Genellikle vesvâs (vesvese) bu yüzdendir.»

Buyurdular ve müslümanları bu babda kesin şekilde uyardılar.

⁂

Meyva veren ağacın altında abdest bozulmaz. Gölge olarak kullanılan ağacın altında da, akar suyu olan nehirin kenarında da abdest bozulmaz.

Ama insanların gölge olarak kullanmadıkları ağaçların altında abdest bozmakta bir sakınca yoktur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim hâcetini, meyveli ağacın altında, yahut umumî yolda, yahut nehrin kenarında yaparsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun.» (Bostan)

⁂

Kimsenin kapısında, umumî yollarda, mescidin arkasında hâcetini yapmaz.

Hayvanların otladığı merada da hâcetini yapmaz. İnsanların oturduğu çimenlerde de abdestini yapmaz.

⁂

İSTİNCÂ (*)

Def'-i hâcetten sonra üç veya daha fazla taşla tahâretlenir.

Gaye tahâretlenmektir. Eğer temizlik bir taşla da îfa edilirse Ebû Hanife'ye göre câizdir. Üç taştan az taşlarla istincâ edilemeyeceği hakkındaki hadîs ona (Ebû Hanife'ye) göre, galib-i ehvala haml edilmiştir. Umumiyetle üç taştan az bir mikdarla temizlenme mümkün olmadığı için böyle buyurmuşlardır, dedi...

Şâfiî'ye göre, nehiy tahrime haml edilmiştir. Yâni ona göre temizlik hâsıl olsa bile üç taştan az ile tahâretlenmek câiz değildir. Onun için İmâm Şâfiî şöyle demiştir:

(*) Bu bahsi okurken şu husûsun göz önünde bulundurulması gerekir: Elinizdeki bu eser senelerce ve senelerce evvel kaleme alınmış olduğundan o günün imkân ve şartlarına göre yazılmıştır. O tarihlerin en ilmî, en sıhhî, en ileri seviyede ve en ekik temizlik yöntemleri bu kitapta anlatıldığı şekildeydi. Günümüze göre kabil-i tatbik olu olmadığını düşünmek yanlış değerlendirmelere sebebiyet verebilir. (Yayınevi).

«Mutlaka üç taş veya üç yanı olan büyük bir taş gereklidir. Hattâ bir tanesini terk ederek tahâretlenirse namazı câiz olmaz.»

(Tahâret yaparken) taşları tekler. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim taşla tahâretlenirse teklesin.»

Şu halde iki taşla temizlenen kişi, bir üçüncüsünü, dörtle temizlenen kişi de bir beşincisini kullanması gerekir.

⁂

Kemik ve hayvan tezeği ile tahâretlenmez.

İbni Abbas'dan (R.A.):

«Cin gecesi, cinlerden bir topluluk Peygamber'e:

«Ey Allah'ın Resûlü, senin ümmetin kemik, tezek ve kuyruk yağının kıkırdağı ile tahâretleniyor. Oysa Allah onları bize rızık olarak vermiştir.»

Diye şikâyette bulundular. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bundan ümmetini nehyetmiştir.

⁂

Kömür, kuru ot, çanak-çömlek kırığı ve şiş (parçası) ile de tahâretlenmez.

(El-Hâniye'de) der ki:

«Odunla tahâretlenmek de mekruhdur.»

Pamuk ve bez parçaları ile de tahâretlenmez. Çünkü bu, fakirliğe yol açar. Kamışla da tahâretlenmez. Zira bu da basura yol açar.

⁂

Taştan sonra hemen su kullanır. Yâni istincâ yerinden yana çekilir, suyu da kullanır.

Ondan sonra Besmele çeker, elini yıkar, sonra sağ eliyle mak'adına suyu akıtır. Sol elin parmakları ile iyice ovar. Necâsetten hiçbir eser kalmayıncaya kadar, tertemiz oluncaya kadar yıkar.

Kimisine göre, içinde vesvese kalmayıncaya kadar yıkar ve ovalar. Kimisi «üç kere yıkar» dedi. Kimisine göre de yedi kere yıkar. Nikaye'de böyle anlatılır.

⁂

Şunu da iyi bil ki: Taş ve benzeri şeylerle istincâ etmek sünnettir. Ondan sonra necâset mahreçden dışarıya bir dirhem mikdarını aşmamışsa, su kullanmak mendubdur. Bazılarına göre, avret mahallini göstermeden asrımızda su ile istincâ etmek sünnettir.

Nehir kenarında dahi olsa, kendisini örtecek, kapatacak bir şey bulamayan kimse, su ile istincâ etmeyi terk eder. Hattâ avret mahâllini göstere göstere tahâretlenirse (kişi) fâsık olur.

Mak'adını su ile yıkadıktan sonra tahâret bezi ile silmek mendubdur. Eğer tahâret bezi yoksa o zaman eli ile kurulanır. Hiç damla kalmayıncaya kadar eli ile kurulanır.

Oruçlu kişi, tahâret bezi ile kurulanmadıkça kalkmaz. Aksi halde orucu bozulur. Bu sebebledir ki, tahâretlenirken teneffüste bulunmaz.

Su ile istincâ ettikten sonra, henüz istincâ yeri kurumadan yellenirse, sahih olan rivâyete göre, istincâ yeri necislenmez. Islak şalvarlarda da durum aynıdır.

Kim de, tahâretlenirken parmağını dübürüne sokarsa, hem abdesti bozulur hem de orucu. Çünkü parmağı akıcı su damlalarından hali olmaz. Şırınga yapıldığında olduğu gibi, gusül (yıkanmak) lâzım gelmez. (en-Nikaye, el-Bezâziye, ed-Dürer)

Evet, taştan sonra su kullanmak basur hastalığına karşı olumlu bir tedbirdir.

Tevbe sûresindeki:

«**Temizlenmeyi seven kişiler (dir onlar). Allah ziyadesiyle temizlenenleri sever.**»

Âyeti nâzil olunca Peygamber Aleyhisselâm Kuba ehline sordu:

«**Allah'ın hakkınızda senâ ettiği temizlik nedir?**»

Cevab verdiler:

«Biz tahâretlenirken hem taş hem de su kullanırız!!»

***

Tahâretlenip giyindikten sonra fercini hayâsızlıklardan, kalbini de nifaktan beri kılması için Cenâb-ı Hakka duâ eder ve şöyle der:

«Allah'ım, fercimi hayâsızlıklardan, kalbimi de nifaktan sen koru!

***

Elindeki kokuyu bertaraf etmek için elini yerdeki veya duvardaki tozlar içinde iyice ovalar.

El-Kunye'de der ki:

«Bu ovalama işi mendubdur. Elini yol veya kiralık duvarlarda da silebilir.»

Namaz ve Boy (Gusül) Abdesti

Abdest alırken kimseden yardım beklemez.

Âcizlik ve hastalık olmadan, abdest alırken kimsenin yardımına başvurmaz.

Çünkü kimseden yardım beklemeden kendi kendine abdest almakta büyük sevab vardır.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Muğire (R.A.)'dan yardım taleb etmesi, bunun câiz olduğunu bizlere ta'lim buyurması içindir. (el-Bezâziye)

⁂

Elbisesinin içine, vesveseyi bertaraf etmek için su serper.

Çünkü su serpmezse, sonra da bir yaşlık görürse, kendisinden idrar çıktığını zanneder.

Ama daha önce su serpmişse durum değişir. Çünkü bilir ki, o yaşlık sudandır, idrardan değildir. Böylece vesveseden de kurtulmuş olur.

(Haberde vârid olduğuna göre) Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu yapmışlardır. İstibrâ bakımından herkesten daha anlayışlı ve daha bilgin idi... Öyleyse bu hususdaki vesvese anlayışın azlığından ileri gelmektedir.

⁂

Abdestten sonra zekerinden akan bir yaşlık görürse abdestini iade eder.

Ama bu hal kendisinde çok olursa da, o yaşlık, bir su eseri midir, yoksa idrardan mıdır, diye kestiremezse, o zaman aldırmaz.

Ama abdestten çok sonra olursa, bilir ki o idrardır.

⁂

Abdest alırken kıbleye karşı döner ve dünya kelâmını etmez. Çünkü abdest alırken konuşmak mekruhtur.

Sonra Allah'ın ismini anar ve şöyle der: **(Bismillâhirrahmânirrahîm)**.

Eğer Besmele çekmeyip de **(Lâ ilâhe illâllah)** yahut **(elhamdülillâh)** ya da **(eşhedü en lâ ilâhe illâllah)** derse sünneti yerine getirmiş olur. (El-Kunye)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Allah'ın adını anmayanın abdesti olmaz.»

Yâni, abdesti tam ve mükemmel olmaz, demektir.

Yalnız, Besmeleyi ne zaman çekeceği hakkında ihtilâf etmişlerdir:

Bazılarına göre, istincâdan (tahâretlenmeden önce). Çünkü tahâretlenme de tahâretten (yâni abdestten) dir...

Bazılarına göre ise, istincâdan sonra... Çünkü istincâ anında avret mahalli açılır; o haldeyken Allah'ı zikretmek lâzım olmayacağı için, doğru olmaz.

Sahih olan: İhtiyaten o anda da Besmele çeker.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim abdest alırken Allah'ın adını anarsa tüm bedenini temizlemiş olur. Kim de abdest alıp da Allah'ın adını anmazsa ancak abdest âzâlarını temizlemiş olur.»

Tabiî buradaki temizlikten murat, abdestsizlikten temizlik değil de günahlardan temizliktir. Çünkü Besmele çekmeden abdest almak, abdestsizliği giderir. (Şerhu'l-Mesâbih)

***

Önce bileklerine kadar (bilekler dahil) ellerini üç kere yıkar. Mazmaza anında, el-Irak veya dişin sarılığını izâle edecek herhangi bir ağaçtan yapılan misvak kullanır. İhyâ ve diğer kitablarda böyle geçer. Ebû Hanife (rahimehullah)'ın fikri de böyledir. Ancak el-Irak ağacından yapılan misvakı kullanmak efdaldır. Çünkü bu, kelâmın fesâhatini, lisanın talâkatini intâc eder. Diş etlerini güzelleştirir, ağızda koku bırakmaz. İştah açar, dimağı arındırır. (Gül suyu ile ıslatarak kullanmak daha iyidir.)

(Sadru'ş-Şehîd)'in kitâbında şöyle geçer:

«Acı ağaçla yapılan misvak kullanmak; balgamı daha iyi kesmesi, göğsü temizlemesi, yemeği hazmetmesi bakımından daha iyidir.»

Misvak: Küçük parmak kalınlığında, bir karış uzunluğunda, yaş ve düz olmalı. Bilinmeyen bir ağaçtan olmamalı. Çünkü zehirli olabilir.

***

Misvakını kokutmaz ve eskitmez... Daima yeni ve taze kullanır.

Misvak kullandıktan sonra, ağzını yazın soğuk su ile yıkar, kışın sıcak su ile yıkar.

Şu da tabiblerin fikridir:

Misvak, dile talâkat verir, söze fesâhat verir, göz bebeklerini güzelleştirir, kalbe ferahlık verir. Nezleli ve kusmuğu olan kimse de kullanır. Salyası olan da kullanır. Ağzı kuruyan, göz ağrısı bulunan ve çarpıntısı olan da kullanır (ki şifâyâb olur). (Mecmeu'l-Fetâvâ)

Misvak, abdestin önemli sünnetlerindendir... Bu görüş, (Zâdü'l-Fukahâ) ve Şeyhül İslâm'ın Mebsût'un da anlatılanlara uygun düşmektedir. Ağzı iyice temizleyebilmek için misvak kullanmak (mazmaza anında) sünnettir.

İmâm Gazâlî'nin İhyâ'da yaptığı şu takrir, misvakın mazmazadan (ağız yıkamasından) önce yapılmasını icab ettiriyor. Çünkü misvakın nasıl kullanılacağını beyân ettikten sonra şöyle demiştir:

«Misvakı kullandıktan sonra abdest almak için oturur, Besmele çeker, sonra elini üç kere yıkar, sonra avucuna su alıp onunla ağzını yıkar.»

Yahut misvak bulamadığı zaman parmakla(rla) ağzını temizler. Bu takdirde misvak kullanmış gibi sevab alır. Bu babda köylü-şehirli birdir... (el-Hâlise)

⁂

Misvakı, dişlerin boyuna doğru değil de enine doğru kullanır. Damak ve dili de iyice temizler. İhyâ'da; «hem enine hem de boyuna doğru kullanır» der. Eğer kısa ise enine doğru kullanır. Enine doğru kullanmak efdaldır. Musannif (rahimehullah) burada kısa olarak zikretmiştir.

Dürer ve diğer kitablarda şöyle geçer:

«Nasıl isterse öyle kullanır: İster üst dişlerden, isterse alt dişlerden başlasın; ister eninden, ister boyundan, ister sağdan, isterse soldan başlasın, fark etmez.»

(Cami'ul-Fıkh)'da şöyle geçer:

«Sünnet olan: Önce sağ taraftan, üst dişlerden başlamasıdır. Sonra sol taraftan, alt dişlerden başlar. Sonra sağ taraftan, alt dişlerden devam eder. Sonra ağzın içindeki damağa sürer. Sonra dilin dış kısmını üstten ve alttan misvaklar.

Kim sadece dişlerin dış kısmını misvaklarsa tek sünneti yerine getirmiş olur.»

⁂

Uykudan uyandıkça dişlerini misvaklar. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) gece uykusu olsun gündüz uykusu olsun, uykudan uyandığı zaman, mutlaka abdestten önce ağzını misvaklardı. Sonra, yazın soğuk su ile, kışın da sıcak su ile yıkardı. Misvakı, kullanıldıktan sonra yıkamak sünnettir. (Mecmau'l-Fetevâ)

Namaz ve kırâat vaktinin dışında, açlık, uyku, ya da kokulu bir şey yemek sebebiyle ağızda bir koku hâsıl olursa, insanlara eza etmemek için yine misvak kullanılır. Ağzında meydana gelen kokuyu parmak veya bir bezle giderirse bu da misvak yerine geçer... (İmâm Nevevî)

Namaza dururken misvak kullanmak da (İmâm Gazâlî'nin İhyâ'sında anlatıldığına göre) müstehabdır. Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Misvak akabinde kılınan namaz, misvaksız kılınan yetmiş beş namazdan efdaldır» buyurmuşlardır.

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Ümmetime güç olacağını bilmeseydim, onlara her namazda misvak kullanmalarını emrederdim.»

(Meşârik)'ın şerhinde bu hadîsi açıklarken şöyle demiştir:

Namaz kılan kimsenin ağız kokusundan meleklerin rahatsız olmamaları için misvak kullanmak müstehab olmuştur. Çünkü, rivâyet olunduğuna göre, yazıcı melek namaz kılana yaklaşır, ağzını ağzına koyar...

Yalnız, oruçlunun zevâlden sonra misvak kullanması mekruh olur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur» buyurmuştur.

Bizce ve mâlikîlerce kabûl edilen ve meşhur olan budur. Bazılarına göre, mescidde kullanılması mekruhtur. Teşrih'de zikredildiğine göre, bu böyledir: Namaza kalkarken misvak kullanılmasının mekruh olması, kanama ihtimali olduğu içindir. Belki dişler kanayabilir ve kanla namaz kılmak câiz değildir.

Aslında Peygamber Aleyhisselâm'ın namaz kılarken (yâni namaza

başlarken) misvak kullandığı nakledilmemiştir. Onun için (her namaz anında onlara misvakı emrederdim) sözü, her abdest anında, anlamına hamledilmiştir. Nitekim Ahmed ve Taberânî'nin: «Her abdest başında onlara misvakı emrederdim» rivâyetleri bunu te'yid etmektedir. (Mesâbih'in bazı şerhlerinden)

⁂

Sarı ve bakır çanakta abdest almaz. Çünkü melekler onların kokusundan nefret eder.

Abdest suyunun mikdarı:

Bir mud su ile abdest alır.

Mud: İki rıtıldır. Her rıtıl: Bir (Men)in yarısıdır. **Men:** Yüz seksen miskaldir. **Bir miskal:** Yirmi kırattır. **Bir kırat:** Beş arpa (ağırlığı) dır.

Tabiî bu, eğer tahâretlenmeye ihtiyâcı olmadığı ve mest giymediğinde olur. Eğer tahâretlenmeye muhtaç ise, o zaman ona bir mud kâfi gelmez. Bir rıtıl su ile istincâ eder, bir mud su ile de abdest alır: O (Mud)un bir rıtlı ile ayaklarını yıkar, kalanı ile de diğer âzâlarını... Şâyet mest giyiyorsa, o zaman bir rıtıl su kâfi gelir...

(el-Hulâsa)'da böyle geçer ve der ki (ayrıca): «Bu, müstehab olan husustur. Yoksa ille de bu kadar su ile abdest alacak demek değildir. Bundan fazla su kullanırsa tabiî ki câizdir.»

⁂

NE KADAR SU İLE YIKANILIR?

Bir sa' su ile yıkanılır...

Sa' : Sekiz rıtıldır... Peygamber Aleyhisselâm'ın bir mud su ile abdest aldığı, bir sa' su ile de yıkandığı rivâyet olunmuştur. Lâkin efdal olan bir sa' sudan fazla su kullanmaktır (gusülde). Ama yıkanan kimse vesveseye kapılıyorsa, o zaman ihtiyâcı kadar su kullanır. (el-Hulâsa). Nitekim bu husûsu, Şerhü'l-Mesâbih'de geçen Hz. Enes'in (R.A.) şu rivâyeti te'yid etmektedir:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir sa'dan beş mud'a kadar (su ile) yıkanırlardı.»

Öyleyse, mukaddimede anlatılan : «Bir sa'dan fazla su kullanmak haramdır ve israftır, avret mahallini açmak gibidir!» sözüne itibar edilmez.

⁂

İhtiyaçtan fazla su kullanarak suyu israf etmez. Meselâ, abdestte bir âzâyı dört kere yıkamaz. Çünkü bu, şeytan aleyhillâne'nin iğvâ ve vesvesesindendir. Su kenarında olsa dahi israf haramdır. Allah İsrâ sûresinde:

«İsraf edenler şeytanların kardeşleridir!» buyurmuştur.

⁂

Güneşte ısıtılmış su ile, ne abdest alır ve ne de yıkanır. Çünkü bu, bazılarına göre mekruhtur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Âişe (R. Anhâ) validemize güneşte su ısıttığında şöyle hitab etmiştir:

«Ey Humeyra, yapma bunu! Çünkü bu, baras hastalığına yol açar.»

Hz. Ömer (R.A.)'den de aynısı nakledilmiştir.

Dürer'de açıklandığına göre, iktisadlı davranmadan, biraz fazla su kullanırsa mekruh olmaz.

⁂

Âzâlar (abdestte) üçer kere yıkanır.

Bu söz, üç kere yıkamanın sünnet olduğuna işaret etmektedir. Ama başı mesh ederken bir kere mesh eder. Çünkü meshi yeni bir su ile üçlemek, (Tuhfe)'de anlatıldığına göre, bizce mekruhtur.

Şerhü'l-Mesâbih'de İbni Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği nakledilmiştir:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) abdest aldı: Âzâlarını birer kere yıkadı. Başını da bir kere mesh etti.»

Tabîî bu asgarî haddir... İki kere yıkamak efdaldır. Hele üç kere yıkamak ekmeldir...

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) birer kere yıkamanın câiz olduğunu, iki kere yıkamanın efdal olduğunu, üç kere yıkamanın ekmel olduğunu ümmetine bildirmek için, bunların hepsini yapmışlardır.

(Yâni âzâlarını bir kere de yıkamıştır, iki kere de yıkamıştır, üç kere de yıkamıştır...)

el-Kunye'den:

«Abdestte bir kere yıkamak rükün (farz)dır, iki kere ve üç kere yıkamak ise sünnettir.»

Bazılarına göre ikincisi sünnettir, üçüncüsü nafiledir. Bazılarına göre bunun aksidir. Eğer suyu israf etmemek için, yahut da soğuktan dolayı, ya da suya ihtiyacı olduğu için eğer âzâlarını birer kere yıkayarak abdest alırsa mekruh olmaz; günaha da girmez. Ama durum böyle değilse günaha girer.

Bazılarına göre birer kere yıkamağı âdet haline getirmek mekruhtur. Aksi halde mekruh değildir.

⁂

MAZMAZA

Abdest alırken, ellerini yıkadıktan sonra ağzına su vererek üç kere yıkar.

Sonra burnuna su çeker (üç kere). Burnuna su çektikten sonra sümkürür ve burnunun içindekileri dışarıya çıkartır. Gerek mazmaza ve gerekse istinşakda rıfk ile mübalâğa eder. (Yâni gerek burnunu ve gerekse ağzını gereği gibi yıkar.)

Ağıza su verirken suyu boğazına kadar ulaştırarak gargara yapar.

İstinşakın (burna su çekmenin) tarifi de şöyledir: Buruna suyun iyice çekilmesi ve suyun (marine) kadar, yâni burunun yumuşak yerine kadar ulaşması gerektir. Bundaki mübalâğa ise, suyun genize kadar ulaşmasından ibarettir.

(Takrîru't-Teshil)'de şöyle anlatılır:

«Mazmazada mübalâğa gargaradır; istinşakta ise, burunda olan nesneyi sümkürmek tarîkı ile dışarıya çıkarmaktır.»

Şemsü'l-Eimme'den:

«Mazmazada mübalâğa: Suyu bir yerden diğer yere çıkarmaktır. Sonra, gerek mazmazada gerekse istinşakta mübalâğa ise, her iki tahârette de (abdestte de, gusülde de) sünnettir.»

(Salâtü'l-Bakalî)'den:

«Abdestte sünnettir, gusülde — oruçlu olmadığı zaman — vâcibdir.» Kunye'de böyle yazılıdır...

⁂

«Bütün bunlarda sağdan başlar... Ancak helâda değil... Helâya sol ayağı ile girer, sağ ayağı ile çıkar.» (El-Mukaddimetü vel-Bustan)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bütün işlerinde sağdan başlamayı severlerdi. Hattâ bir yerden bir yere giderken ve saçlarını tararken bile...

⁂

Gerek abdestte, gerekse gusülde mafsallara da dikkat eder. Parmaklardaki yüzüğü de kımıldatır, ki, su altına ulaşabilsin.

⁂

Başı mesh etmek:

Başının hepsini tek bir su ile bir kere mesh eder. Bizde sünnet olan budur.

Hava normalken, soğuk yokken, eğer ülkemizde başı mesh etmekte istiabı terk ederse ve buna öyle devam ederse günahkâr olur. Kunye'de de böyle geçer.

İstiab: Her iki elini parmakları ile birlikte başın önüne koyup bütün başı kavrayarak, kafaya doğru çekmektir.

Sonra her iki parmağı ile kulaklarını mesh eder. Su müsta'mel olmaz. Çünkü tek su ile istiab ancak bu şekilde yapılabilir. Zeylei böyle dedi. Kolay olan da budur.

Kulakları da hemen aynı su ile mesh eder. Yeni bir su almaz onları mesh ederken. Bu husus gayet açıktır: Küçük parmaklarını kulakların deliklerine koyup baş parmakları da üstten geçirir. Sonra avucunu her iki kulağın üstüne sürer ki meshin bittiği anlaşılsın.

Boyun meshi:

Boyun meshinde ihtilâf vardır:

Bazılarına göre bu sünnet değildir; mendub da değildir. Bazılarına göre sünnettir. Kimisine göre ise mendubdur. Her iki elinin arkasıyla kafanın bittiği yerden başlayarak hulkuma kadar (boynunu) mesh eder. Hulkumu mesh etmek ise mekruhdur. (En-Nikaye, Tuhfetü'l-Fukahâ, Ğunyetü'l-Fetevâ)

⁂

Gurre'yi ve tahcili uzatır. (*)

Bunları uzatmak demek, suyu farz mahallinden daha fazla yerlere ulaştırmak demektir.

Alnının üstüne, pazının ve baldırların yarısına kadar suyu ulaştırmakta beis yoktur.

Bu, müsebbebi zikredip sebebi murad etme kabilinden mecâzdır. Çünkü suyu farz yerinden yukarıya ulaştırmak (gurre ve tahcile) sebeb olmaktadır. Zira kıyâmette abdestin bir eseri olarak, müslümanlar ak alınlı (sakarlı) ve alaca ayaklı (yâni ayakları nurlu) olarak haşr edileceklerdir. Haber böyle vârid olmuştur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim sakarını uzatmaya gücü yeterse, yapsın.»

«Abdest suyunun ulaştığı yerlere hilye (ziynet) ulaşacaktır.» (el-İhyâ)

Ebû Ubeyde der ki:

«Hilye kıyamet gününde abdestten (ötürü) meydana gelen parlaklıktır. Çünkü diğer ümmetlerden Muhammed (Aleyhisselâm'ın) ümmetini ayıracak olan yegâne fârika budur. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm:

«Size, başkasında bulunmayacak olan bambaşka bir sima olacak» buyurmuşlardır.

Bazılarına göre hilye: Cennetteki bilezik ve halhal (ayak bileziği) dir.

***

Parmakları hilâllamak (aralarını iyice oğmak) :

Abdest alırken parmakları hilâllamak (aralarını iyice oğmak) da sünnettir.

Bazılarına göre ayak parmaklarını hilâllamak farzdır. (Et-Terşih)

Parmak aralarını oğmanın sünnet oluşu, ovmadan suyun içine ulaşmasından sonradır. Yoksa ayakları parmakları ve topukları ile birlikte yıkamak farzdır.

(El-Hulâsa)'dan:

«Elleri ve ayakları yıkamakta sünnet olan, parmaklardan başlamaktır...»

(*) Gurre : Sakar. Alın saçında bulunan beyazlık. Tahcil : Ayaklarda bulunan alacalık

Hilâllamağa (yâni parmak aralarını oğmağa) gelince: Sol elinin küçük parmağıyla sağ ayağındaki küçük parmaktan başlayarak sol ayağının küçük parmağında bitirir.

Sakalı oğmak:

Sakalı oğmak da sünnettir. **İmâm Esarucî** der ki:

«Bu, Ebû Yûsuf'a (rahimehullah) göredir. İmâm Muhammed'e göre, bunu ister yapar, isterse yapmaz; abdest alan kişi muhayyerdir. Üçüncü oğmanın ardından parmaklarını sakalın altından sokup üstünden çıkarır. (el-Hulâsa ve Ed-Dürer)

(el-Bakkali)'den:

«Bıyık kısa ise tahlili gerekmez; uzun ise tahlili ve suyun dudaklara ulaştırılması vâcib olur.»

(en-Nevâzil)'den:

«Uzun olsa bile vâcib olmaz.»

Hadîs-i şerîfde vârid olmuştur:

«Abdestin ardından sakalı taramak fakirliği giderir.»

Ebû Ümâme (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim devamlı olarak sakalını tarakla tararsa bütün musîbet ve belâlardan berî olur.»

Yine şöyle buyurdular:

«Kim ayakta taranırsa borca boğulur.»

Bir hadîs daha:

«Kim her gece sakalını tararsa, çeşitli belâlardan muaf olur ve ömrü artar.»

Bütün bunlarda Allah'ın adını anarak (Bismillâhirrahmânirrahîm) der, abdest bittikten sonra tevbe ve istiğfarda bulunur. Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuşlardır:

«Kim güzel bir abdest alıp da: (Eşhedü en lâ ilâhe illâllah, vahdehû lâ şerîke lehû ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlühû...

Allahümmec'alnî minet-tevvâbîn... Vec'alnî minel-mütetahhirîn) derse ona Cennetin sekiz kapısı açılır, dilediğinden girer.»

⁂

Abdest suyundan artan kısımdan ayakta içer. Çünkü onda muhtelif hastalıklara şifâ vardır...

Bu hususta ne güzel demişler:

«Ey genç! Ebedîlik yurdunda Allah'a kavuşmak istiyorsan abdest al ve abdestten sonra ibrikte kalan sudan iç! Çünkü abdest suyunun artığından içmekte yetmiş (türlü) hastalığa şifâ vardır. Bu bâbda şübhen olmasın hiç!»

(el-Hâlise)'de bu babda Peygamber'in hadisi nakl edilmiştir. O hadise göre, en küçüğü nefes darlığı olan yetmiş (türlü) hastalığa şifâ olduğu beyân edilmektedir.

Hz. Ali (K.V.) ayakta abdest artığını içti; sonra dedi ki:

«İnsanlar ayakta su içmeyi hoş karşılamazlar. Halbuki (şu) yaptığımı Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) (de) yapmıştır.» (el-Buharî)

⁂

Havlu ile kurulanmak:

Abdestten sonra kurulanmak da sünnettir.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) abdestten sonra kurulandığı bir havlusu bulunduğu rivâyet edilmiştir.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Kıyâmet günü kişi getirilir, amelleri tartılır. Günahları sevablarını tartar. Sonra yüzünü ve âzâlarını kuruladığı hırka (peşkir veya havlu) getirilir, sevab kefesine konur.»

Bu sebebledir ki, Ebû Hanife (rahımehullah) gerek abdest ve gerekse gusül (boy abdesti)den sonra kurulanmayı mekruh saymamıştır. (*Hâlisatü'l-Hakayık*)

⁂

Abdestten sonra (abdesti için şükretmek amacıyla) iki rek'at (nafile) namazı kılar. Bu da abdestin âdâbındandır.

Enes bin Mâlik (R.A.) der ki:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Rabbü'l-İzzet (Celle Celâlühû)den naklederek şöyle buyurmuştur:

«Abdesti bozup da abdest almayan kişi bana cefâ etmiştir. Abdesti bozduktan sonra abdest alıp iki rek'at namaz kılmayan kişi de bana cefâ etmiştir.

Abdesti bozduktan sonra abdest alıp iki rek'at namaz kıldıktan sonra benden bir dilekte bulunmayan bana cefâ etmiştir. Abdesti bozduktan sonra abdest alıp iki rek'at namaz kılarak hem dini ve hem dünyası için benden niyâzda bulunan kimsenin duâsını kabûl etmezsem, ben ona cefâ etmişimdir. Oysa ben cefâ eden Rab değilim!» (el-Mukaddimetü'l-Gazneviyye vel-Hâlisa)

⁂

Uykudan kalkan ve zekerine dokunan kimsenin abdest alması müstehab olur. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sizden biriniz şayet zekerine (kamışına) dokunursa abdest alsın.»

İmâm Şafii der ki:

«Kişi avucunun içi ve parmakları ile zekerini (kamışını) tutarsa abdesti bâtıl olur (bozulur). Bir kadın da kendi veya başka bir kadının fercine dokunursa abdesti bozulur.»

Ahmed bin Hanbel der ki:

«Peygamberimiz'in (abdest alsın!) emri istihbab içindir, vücûb için değil.»

İmâmımız **Ebû Hanife**: «Abdesti bozulmaz!» dedi. Hadîsdeki (abdest) kelimesini elleri yıkamak anlamında kullandı. Peygamberimiz'in: **«Yemekten önce abdest almak fakirliği bertaraf eder»** kavlinde olduğu gibi... Yâni, yemekten önce el yıkamak, demektir buradaki anlamı... (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Kadına dokunmak:

Ebû Hanife'ye göre, kadına dokunmak abdesti bozmaz. Delil, Hazreti Âişe'nin (R. Anhâ) şu rivâyeti:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bazı hanımlarını öperdi, sonra namaz kılardı; abdest almazdı.»

İmâm Şafii ve Ahmed dediler ki:

«Yabancı kadınlara dokunmakla abdest bozulur.»

⁂

Ateşin dokunduğu şeyden dolayı abdest almak :

Ümmü Seleme'den (R. Anhâ):

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kızartılmış kaburga (eti) yedi; sonra namaza kalktı; abdest almadı.»

(el-Mesâbih)'in şârihi der ki: «Bu, her ateşin dokunduğu şeyden dolayı abdest almanın nesh edildiğini gösteren delildir.»

⁂

Yağlı şey yediğinde ağzını çalkalar.

İbni Abbas'dan (R.A.):

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) süt içti, sonra ağzını çalkaladı ve şöyle buyurdu:

«Onun yağı vardır.»

Bundan anlaşılıyor ki, her yağlı olan şey yendikten sonra ağız yıkamak veya çalkalamak müstehabdır. Zira böyle yapmakla ağızda ve dişlerin arasında kalan yemek kırıntıları bertaraf edilmiş olur... (Şerhu'l-Meşârik)

⁂

Çirkin kokulardan ötürü elleri yıkar. (Yâni elleri yıkaması da müstehabdır.)

⁂

GUSLÜN (BOY ABDESTİNİN) VE TEYEMMÜMÜN SÜNNETLERİ

Cum'a günü, bayram günleri, arefe günü yıkanmak İslâm'da sünnettir. Mecâme (kan aldırmak) dan sonra yıkanmak müstehabdır. Cünüb olmayan herhangi bir kâfirin de müslüman olduktan sonra yıkanması müstehabdır. Şâyet cünüb ise yıkanması farzdır, en sahih rivâyete göre...

Diğer bir rivâyete göre, ihram için yıkanmak da müstehabdır. Müzdelife ve Arafat'ta vakf etmek için, Mekke'ye girildiğinde yıkanmak da müstehabdır.

Teşrik günlerinin üç gününde yıkanmak, bir rivâyete göre vedâ tavâfı için yıkanmak, ayıldığı zaman delinin yıkanması da müstehabdır.

Ölü yıkayıcısının yıkanması, erginlik çağına gelen çocuğun yıkan-

ması, Reğâib, Berâat, Kadr ve Arefe gecelerinde yıkanmak, nahr (kurban) günü Minâ'ya girildiğinde yıkanmak müstehabdır.

***

Kişi nasıl yıkanır?

Besmele çektikten sonra guslün sünnetleri şunlardır:

Üç kere ellerini yıkamak... Sonra fercini (avret mahallini) yıkayıp üstündeki necâseti gidermek... Bedeninde (meni ve sair) bulaşmış şeyleri yıkamak sûretiyle izâle etmek... Namaz abdesti alır gibi abdest almak.. (Yalnız bu abdestte ayakları yıkamayı erteler.)

Denildi ki: Bu, Mûsa'nın Ebû Hanife'den yaptığı şu sözden bir ihtirazdır:

«Namaz abdesti alır gibi abdest alır; ancak başını mesh etmez.»

Yemek için alınan abdestten de bununla ihtiraz etmesi pek uzak ihtimal değildir. Çünkü o, elleri ve ağzı yıkamaktan ibarettir...

Sonra suyu başına ve sair cesedine, cesedinin sağından başlayarak üç kere, sonra da solundan başlayarak üç kere aktarmak...

Bazı fukahânın görüşü budur. (Hulâsa)'da ve diğer kitablarda itimada şâyân, meşhur olan görüş ise şudur:

Sağ omuzundan başlayıp suyu üç kere aktarmak... Sonra sol omuzundan başlamak sûretiyle suyu üç kere aktarmak.. Sonra da başına ve sair cesedine üçer kere su aktarmak...

Şöyle de denilmiştir:

Yıkanırken sağdan başlar... Sonra başını yıkar, sonra sol tarafını... (Ez-Zâhidî)'de böyle kayd edilmiştir.

Cesedini deride kir bırakmayacak şekilde oğmak... Bu oğma işi bizde şart değildir; müstehabdır.

Kadın başına üç kere suyu aktarır. Saç örgülerini çözmesine lüzum kalmadan bununla yetinir. Saç diplerine su ulaşması şarttır.

Ümmü Seleme (R. Anhâ) Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ben, saç örgüsü fazla olan bir kadınım. Cünüblükden yıkanırken onları çözecek miyim?»

Diye sorduğunda, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

«Başına üç kere su aktarman kâfi gelir... Sonra sair vücuduna su aktarırsın ve böylece temizlenmiş olursun.»

Ama erkeğin saç örgüsü varsa, onun mutlaka çözmesi gerekmektedir. Saç aralarına suyun ulaşması lâzımdır.

Sonra yıkandığı yerden çekilip ayaklarını yıkar. Eğer bir tahta veya bir taş üzerinde yıkanıyorsa o zaman bir kenara çekilmesine lüzum yoktur. Çünkü tahta veya bir taş üstünde yıkanan kimsenin, abdest alırken ayaklarını gusülden sonraya bırakması câiz değildir. (Hulâsa)'da böyle geçer.

Nesefî'nin fetvâlarından şöyle nakl edilmiştir:

Cünüblükden yıkandıktan sonra namaz kılmak isteyen kimsenin mutlaka abdest alması gerekir. Çünkü gusülden önce abdest almak sünnettir; oysa ondan sonra abdest almak farzdır. Sünnet hiçbir zaman farz yerini tutmaz.

İşte bu iki kitabdan böyle nakl edilmiştir. Lâkin bu şâyân-ı kabûl bir fetvâ değil. Çünkü Buhârî'nin şerhi ve diğer mûteber kitablarda açıklandığına göre; yıkanmadan önce abdest alan kimse, abdestini bozmadıkça, yıkandıktan sonra abdest almasına lüzum kalmaz. O abdestle istediği namazı kılar.

Yıkandıktan sonra kurulanmak gerekir.

***

Su bulamayan kimseye gelince...

Gerçekten veya hükmen su bulamayan *kimseye teyemmüm* etmek mübah olur.

Gerçekten su bulamamak nasıl olur? Yanında suyun bulunmayışı ve ondan bir mil (üçbin beşyüz arşın) mesafede oluşu ile olur...

Hükmen bulunmaması da şöyle olur:

Su var; amma bir yırtıcı hayvan ona kendisini yaklaştırmıyor... Yahut bir yere habsedilmiş; çıkmasına imkân yok... Yahut elde edebilmesi için gerekli âletten yoksun...

Yahut bütün bu imkânlar var (amma) kendisinin ya da arkadaşının susuzluğunu gidermeleri için o suyu kullanmaları gerekiyor... Yahut su başkasının mülkünde... Mislinden fazla bir fiyat istenmekte... Ya da onu almağa gücü yetmemekte...

Yahut yaralı, ya da hasta olduğu için suyu kullanmasına imkân yoktur... Kullandığı takdirde helâk olmasından ya da hastalığı artmasından korkmaktadır...

Yahut hava çok soğuk... Cünüblükten o su ile yıkandığı takdirde soğuğun onu öldürmesinden korkmaktadır...

Yahut hayvanın yanında su var; amma onu unutmuş...

Yahut bir yolculuktadır; kar veya buz bulunmakta yanında... Yahut suyu donmuş bir nehirin yanından geçmektedir... Yanında buzu kıracak veya eritebilecek bir âleti dahi olsa, o suyu bulmamış sayılmaktadır (bir rivâyete göre).

Yahut uzun bir yolculuktan gelmiş ve kendisine suyun olmadığı haberi verilmiş...

Yahut yanında bir emanet vardır; suyun ardından koşacak olursa o emanetin zayiinden korkmaktadır...

İşte bu gibi hallerde o kişi hükmen su bulamamaktadır. Bu takdirde teyemmüme baş vurabilir...

Teyemmüm:

Biri yüz için, diğeri eller için olmak üzere iki darb'tan ibarettir. Bu, eğer yere vurulan eller, sürülmesi gereken yerleri istiab edebiliyorlarsa böyledir... Aksi halde bir üçüncü darb (elleri toprağa veya duvara vurmak) gerekir, ki sürülmesi gereken yerleri iyice kaplayabilsin...

Yalnız, teyemmüm edeblmesi için farzın vakti girmelidir. Ancak bu takdirde temiz bir toprak, yahut (tozsuz olsa dahi) bir taş, ya da toprak cinsinden olan tuğla, kiremit, saksı, dağ tuzu, temiz bir şeyden yükselen toz, kireç, kırmızı çamur ve benzeri şeylerle teyemmüm eder.

Bunların üzerine parmaklarını yumarak iki elini vurur. Sonra her iki elini yüzünün tümüne iyice bir sürer (bir kere).

Teyemmüm yaparken namaz için yahut temizlik için niyyet eder. Cünüblük ve abdest için diye ayırmaz (tahâret dedi mi hepsi girer).

Kıllar çok olsun-az olsun, onların diplerine tozu ulaştırmak için gayret sarf etmez... Yalnız yüzünün derisini tozla iyice istiab etmeğe çalışır.

Hattâ gözlerinin üstündeki kaşların altını mesh etmezse, zâhirî rivâyete göre, istiab şart olduğu için, câiz olmaz.

Teyemmüm ederken; yüzüğü, bileziği (varsa) mutlaka çıkarmak gerekir.

İstiab babında zannının çokluğu (artık oldu, tamamdır kanaati) kâfi gelir.

Birinci vuruşla yüzünü mesh eder, demiştik... Şimdi ikinci bir vuruş yapar, parmaklarını aralar...

Sonra sağ elin parmaklarının arkalarını sol elin parmaklarının içine yapıştırır — her iki cihetten de parmak uçlarını aşmamak sûreti ile — öylece mesh eder.

Sonra sol elini, koyduğu yerden sağ elinin arkası üzerinden dirseğe kadar uğratarak çeker.

Sonra sol elinin avucunun içini sağ kolunun içine çevirir, onu bilek kemiğine kadar uğratarak çeker. Sol baş parmağının içini sağ baş parmağının dışına uğratarak çeker; sağ eliyle de aynısını yapar.

Sonra ellerini mesh eder (siler), parmaklarının aralarını ovalar. (Bundan maksad, tek vuruşla her iki dirseğe kadar istiabı başarabilir. Eğer tek vuruşla bunu başaramazsa, yâni güç gelirse, o zaman iki veya daha fazla vuruşla başarmaya çalışır.) Nitekim İmâm Gazâlî İhyâ'sında bunu açıklamıştır.

⁂

Allah'ı zikretmek, selâm almak ve diğer hayırlı ve sevablı hususlar için de kişi teyemmüm edebilir.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

Peygamber Aleyhisselâm küçük abdestini bozarken, muhacirlerden bir adam yanından geçti ve kendisine selâm verdi. Peygamber Aleyhisselâm selâmı aldı. Tam adamın uzaklaşacağı sırada Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) hemen teyemmüm yaptı ve adamın selâmını aldı. Sonra şöyle buyurdu:

«Selâmımızı tahâret içindeyken almak istediğim için böyle yaptım.»

Bu hadis gösteriyor ki, selâm almadan konuşmak mekruhtur. Selâm vermeden de konuşmak doğru değildir.

Selâm Allah'ın isimlerinden biri olduğu için, verirken de alırken de abdestli bulunmak müstehabdır. Bu sebebledir ki, selâm vermek ve almak bir nevi zikirdir.

⁂

Selâm ve benzeri hususlarda teyemmüm edilir. Mushafa dokunmak, yüzünden veya ezbere Kur'ân okumak, kabir ziyaret etmek, ölüleri defn etmek, ezan, kamet, camiye girmek, camiden çıkmak gibi hususlarda da — su bulunsa bile — teyemmüm etmek câizdir. (El-Muhit)'den naklen (En-Nikaye)'nin şerhinde bu husus açıklanmıştır.

(El-Bezâziye)'de der ki:

«Su bulunduğu zaman bu dokuzdan herhangi biri için teyemmüm câiz değildir. Şayet su yoksa bu maksadla yapılan teyemmümle namaz kılmak câiz olmaz. Ulemânın çoğunluğunun fikri budur.»

Su varken teyemmüm etmişse, zaten tüm âlimlerin ittifakıyla bu maksadla yapılan teyemmümle namaz kılınmaz. Ama yukarıda saydıklarımız icra edilebilir, (su olmasa dahi). Zevk-ı selimin gerektirdiği de budur.

Allâme'ye sordular:

«Muallim, mücellid, tefsir yazıcısı, mushaftan (yüzünden) Kur'ân okumak isteyen kişi, su olduğu zaman teyemmüm edebilirler mi?»

Şöyle cevab verdi:

«Ellerini yıkasınlar, sonra teyemmüm etsinler...»

(el-Ekremî fetvâlarından güvenilir kişilerden biri nakl etmiştir). Ben bunu mücelledinde (şahsen) görmedim.

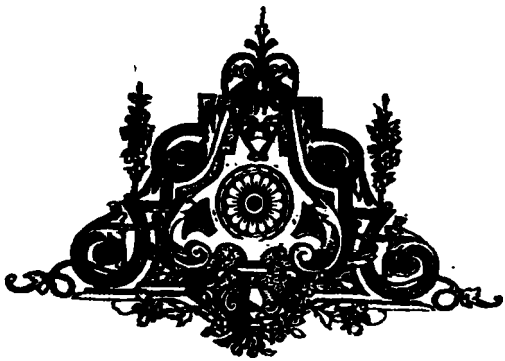

Namaz Hakkında

Önce şu husus iyice bilinmelidir ki; tevhidden sonra en üstün ibâdet namazdır. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Allah, tevhidden sonra mahlûkatına, namazdan daha üstün, daha sevimli bir ibâdet farz kılmamıştır.»

Evet, namazdan daha sevimli bir ibâdet olsaydı, melekler o ibâdetleri kat'iyyen bırakmazlardı. Görmüyor musunuz, meleklerden bazıları rükûda, bazıları sücûdda, bazıları kıyâmda, bazıları kuûdda (devamlı olarak) ibâdet etmektedirler.

⁂

Namaz îmanın alâmetidir. Kişinin mü'min olduğu bununla anlaşılır. Bir kâfir münferiden veya cemaatle namaz kıldığı zaman — ondan tevhid kelimesi duyulmamış dahi olsa — bize göre (mezhebimize göre) onun müslüman olduğuna hükmedilir. (el-Esrâr)

⁂

Namaz, mü'minin nûrudur. Zira Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kişinin namazı kalbinde nûrudur; içinizden dileyen kimse nurlansın.»

⁂

Namaz cennet anahtarıdır. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:
«Namaz cennetin anahtarıdır.»

⁂

Namaz, dini yaşatandır. Namazın ikamesiyle din ayakta durur, terki ile yıkılır. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:
«Namaz dinin direğidir; onu kim ikame ederse, dini ikame etmiş olur; kim de terk ederse, dini yıkmış olur.»

⁂

Namaz Allah'a olan inancı ve yakini sağlamlaştırır...

⁂

Bu büyük farîzanın sünnetlerine gelince...

Namazın sünnetleri çoktur.

Birincisi; namazın ilk vakti ile son vakti arasında bir vakit aramaktır.

Meselâ, sabah namazını gales (gecenin son karanlığı) ile isfar (gecenin sabah aydınlığı) arasında kılar.

Şimdi bunların hangisinin efdal olduğu hususunu açıklayalım:

Şafiîlere göre, tağlis (gecenin sabaha doğru olan karanlığı)nda kılmak efdaldır. Yâni sabah namazı o vakit kılınır.

Hanefîler de dahil olmak üzere, bazı bilginler, isfarın (gecenin sabaha karşı olan aydınlığı) efdal olduğuna kail olmuşlardır. Delil olarak da Peygamber Efendimiz'in şu hadîsini göstermişlerdir:

«Sabahı aydınlatın; çünkü bu, sevab bakımından daha büyüktür.»

İmâm Tahavî'nin tercihi:

Sabah namazına galeste (karanlıkta) başlar, isfarda (aydınlıkta) bitirir. Metinde anlatılan da budur ki, Hasan bunu ihtiyar etmiştir. Çünkü bu görüş, hem tağlis hem de isfarın fazîletine dair vârid olan sahîh hadislere uygun düşmektedir. (Şerhü'l-Mesâbih)'de de bu mes'ele böyle anlatılır.

Her iki şekli te'yid eden hadislerin telfiki mümkün olduğu için, meşâyih her ikisini de zikretmiştir ve onların birine şöylece işaret etmiştir.

Eğer cemâatin toplanmasını umuyorsa bekler. «Yahut kişinin, insanların güç getirebilecekleri nisbette erken kılar» sözü ile de diğerine işaret etmiştir.

Yazın geceler kısa olduğu için geç (hava aydınlanınca) kılar. (Tabiî güneş doğmadan.)

Musannifin bu tafsîli, sırf her iki hususda vârid olan hadisleri cem'etmek, mümkün olduğu kadar çeşitli görüşleri, âdeti vechile birleştirmek içindir.

Sıcak günlerde öğleni geç kılar. Yâni yazın sıcak günlerde, ister yalnız kılsın, isterse cemâatle kılsınlar, öğlen namazını te'hir etmek müstehabtır. Zira Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuşlardır:

«Öğleni soğutun (yâni sıcağın te'siri iyice sâkin olduğu zaman kı-

lın). **Zira sıcağın şiddeti cehennem kaynamasından (ileri) gelmektedir.»**

Tabiî bu durum ülkelere göre değişir.

(Sıcak günlerde) kaydı, tabiî ki kış günlerini istisna etmek içindir. Zira kış günlerinde öğleni erken (yâni tam zamanında) kılmak müstehabdır.

İkindi namazı :

İkindiyi vakti girdikten sonra, henüz güneş beyazlığını korurken kılar.

Güneşin sararmasına kadar beklemez. Çünkü ikindiyi güneşin iyice sararmasına kadar bekletmek mekruhtur. Hem de kerâhet-i tahrimiye ile mekruhtur.

Bu mekruh vakitte kıldığı zaman, kıraeti (namazda okumağı) yine tam yapar. Çünkü kerâhet te'hirdedir, vakitte değil... (el-Kunye'de böyle geçer.)

Ebû Hanife'ye göre öğlen namazının son vakti: Zevâl fey'i (gölgesi) müstesna olmak üzere, her şeyin gölgesi iki misli olduğu zamandır.

İmâm Ebû Yusuf'la İmâm Muhammed'e göre, her şeyin gölgesi bir misli oluncadır.

İkindinin ilk vakti: İki imâma göre, öğlen vakti çıkar çıkmaz başlar. **Ebû Hanife'ye göre,** gölge, zevâl gölgesi hariç, bir misli olduğu zaman öğlen (vakti) çıkar; fakat henüz, iki misli oluncayadek ikindi vakti girmez.

Aralarında, sabahla öğlen arasında olduğu gibi bir mühmel vakit vardır; ki, bu vakte (her iki namaz arası) denir... (Tuhfetü'l-Fukahâ)

Lâkin (el-İnâye)'de der ki:

«Bu (her ikisi arasında mühmel bir vakit vardır görüşü) sahih değildir.»

Akşam namazı :

Akşam namazını güneş battıktan sonra, hemen, vakit kaybetmeden kılar.

Çünkü o namazı geciktirmek mekruhtur... **Hem de kerâhet-i tahrimiye ile mekruhtur, (sahih olan rivâyete göre). Ama yolculuk ve benzeri bir mazeretten dolayı olursa başka.. O zaman mekruh olmaz.**

Namazda uzun okumak sûretiyle te'hir etmekte ihtilâf vardır. (el-Kunye)

Yatsı namazı :

Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar erteler. **El-Kudurî**'de şöyle geçer:

Müstehab olan, onu gecenin üçte birinin öncesine kadar te'hir etmektir.

Bu iki görüşü şöylece birleştirebiliriz: Birinci görüş kış gecelerinde bahis konusu olur; ikinci görüş diğer gecelerde...

(el-Hulâsa)'dan:

«Yatsı vakti üç mertebedir:

1) Gecenin üçte birine ertelemek müstehabdır.

2) Gecenin yarısına kadar te'hir etmek mübahtır.

3) Gece yarısından sabah vakti girinceye kadar te'hir etmek mekruhtur.»

Yalnız zayıf, yaşlı veya hasta kişilere bu durum (gecenin üçte birine kadar ertelemek) ağır gelirse, o zaman yatsının vakti girer girmez hemen (namazını) kılar.

⁂

Şu üç vakitte namaz kılmamaya gayret eder :

1) **Güneş doğarken:**

Güneş iki mızrak boyu yükselinceye kadar (namaz) kılmaz.

Muhammed bin el-Fadl (rahimehullah) der ki:

«Kişi, güneşe bakabildiği ve gözleri kamaşmadığı müddetçe, o vakitte namaz kılmak onun için mübah olmaz. Ama güneşe bakamaz hale gelirse, o zaman namaz kılabilir.» (el-Hulâsa'da da böyledir bu mes'ele.)

2) **Zevâl vakti;** ki, bu gündüzün yarısıdır.

Şunu da iyi bil ki; gündüzün yarısından güneş zâil oluncaya kadar kerâhet vaktidir. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) gündüzün yarısında, güneş zâil oluncaya kadar (göğün ortasından kayıncaya kadar) namazdan nehyetmiştir. Bu, onların şu sözünden efdaldır:

«Zevâl vaktinde namaz câiz değildir... İstivâ veya kıyâm zamanında da namaz câiz değildir.»

Çünkü namazın, içinde düşünülebileceği bir zaman gereklidir. Oysa zevâl ve benzeri şeyler ânî bir husustur; içinde namaz düşünülebilecek bir zamana kadar uzamaz ki onda namaz nehyedilsin. (el-Kunye)

3) Güneş batarken:

Bununla güneşin ufuktan kaybolacağı zaman aldığı şekil (kırmızılık) kasd edilmektedir.

Hulâsa, bu üç vakitte, ne farz namazlar, ne nafile namazlar, ne de cenaze namazı ve tilâvet secdesi câiz değildir. Ancak güneş batarken o günün ikindi namazı kılınabilir. «Hulâsa», diğer muteber fetvâlar, metinler ve şerhlerde bu husus böyle anlatılmıştır.

Sâhibü'l-Kâfî şöyle der:

«Bu üç vakitte nâfile namazı kılınır; fakat mekruh olur.»

Sâhibü'n-Nikaye (Hidâye'nin sözünü şerh ederken) demiştir ki:

«Bu üç vakitte namaz câiz olmaz» sözü ile şunu kasd etmiştir:

Farzların edası, tilâvet secdesi gibi vaktinde yapılamayan vâcibler, vaktinden fevt eden vitir namazı. Mekruh olmayan bir zamanda hazır olup da mekruh olan zamana kadar ertelenen cenaze namazı. Bunu, Kâfî'nin sözü ve bazı (Vikaye)'nin şerhleri te'yid eder.

***

Cemâatle namaz kılmaya da dikkat eder.

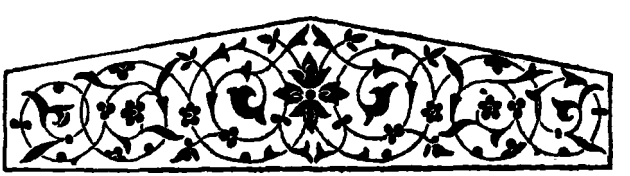

Ezan

Ezanın sünnetleri :

Şunu iyi bilmelisin ki, ezan, (en-Nikaye) yazarının tercih ettiğine göre, sünnetle (hadisle) sâbit olmuştur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«İsrâ gecesi Beyti Makdise yürütüldüğüm zaman Cebrâil Aleyhisselâm ezan okudu, kamet getirdi. Peygamber de öne geçip meleklere ve ervâh-ı enbiyâya namaz kıldırdı.»

Denildi ki:

Ezan o ma'rûf rü'yâ ile sâbit olmuştur. Bir gün Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbını topladı ve onlarla ezan husûsunda istişârede bulundu.

İçlerinden bazıları çan tavsiye etti. Peygamber Aleyhisselâm: **«O, nasranilerindir!»** buyurdu.

Diğer birisi namaz vaktinin «def» ile ilân edilmesini söyledi. Peygamber Aleyhisselâm ona da: **«Bu yahudilerindir!»** buyurdu.

Diğer biri de: «Boru çalarak ilân edelim» dedi. Bir başkası «ateş yakalım» deyince, ona da: **«Ateş mecusilerin tapınağıdır»** buyurdu.

Hulâsa, o gün bir karara varamadılar. Nihayet Peygamber Aleyhisselâm üzgün olarak döndü.

Sabah olunca Abdullah bin Zeyd (R.A.) dedi ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Rü'yâmda bir zât, gökten harem-i şerîfin duvarı üzerine indi; kıbleye karşı dönerek: (Allahü ekber...) — ezanın sonuna kadar — dedi. Sonra biraz oturdu; ayağa kalkarak aynı şeyi okudu. Yalnız bu def'a iki kere (kad kametis salâtü) yü ilâve etti.»

Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Sen bunu Bilâl'e öğret; zira o senden daha gür seslidir!» buyurdu...

Hemen Hz. Ömer (R.A.) ayağa kalktı: «Ben de aynısını gördüm.

Ne var ki, o benden önce anlatırken sözünü kesmek istemedim» dedi. (Şerhü't-Tahâvî)

Bazılarına göre, ezanı Cebrâil Aleyhisselâm Hz. Peygambere getirdi... Hattâ Kesir bin Murre der ki: «Gökte Cebrâil Aleyhisselâm ezanı okudu, Hz. Ömer (R.A.) bile onu yerden duydu.»

Sâhibü'n-Nikâye der ki:

«Bu rivâyetlerin hepsi de doğru olabilir; zira aralarında herhangi bir çatışma yoktur.»

Ezan :

Lügat anlamı, îlâm (bildirmek, ilân etmek)tir. Cenâb-ı Hak, Tevbe sûresinde:

«Allah'tan ve Resûlünden insanlara (şöyle) bir i'lâmdır...» buyurmuştur.

Şer'î anlamı: Belirli bir ilâmdan ibarettir.

Bu kelime (te'zîn) kökünden (fe'âl) veznindedir. Tıpkı, (teslim) kökünden gelen (selâm) gibi...

⁂

Ezanın hükmü :

Farz namazları ve Cum'a namazı için ezan okumak sünnettir. (Müekked sünnet).

Bazılarına göre vâcibdir...

Evet, ezan faik bir sünnettir... Onu ancak hayırlı insanlar okurlar...

El-Kâfî'de şöyle geçer:

«Evlâ olan bu ezan işini âlimlerin görmesidir.» (Yâni ezanı onlar okumalıdırlar...)

El-Câmi'de şöyle geçer:

«Ebû Hanife'yi (rahimehullah) gördüm; hem akşam ezanını okuyorlardı, hem de oturmadan kamet getiriyorlardı... Bu, şunu göstermektedir: En doğru hareket, kameti de ezan okuyan kimsenin getirmesidir!»

⁂

Ezan; okuyanını ve dinleyip de aynısını tekrar eden kimseyi ateşten kurtarır.

Okuyan kimseyi kurtarır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Müezzin, sesinin uzadığı yere kadar, her yaş ve kurunun kendisine şâhitlik yaptığı nisbetince mağfiret olunur.»

Dinleyip aynısını tekrar edenin ateşten kurtulduğuna gelince... Bu babda birçok haber vârid olmuştur.

Salihlerden biri, Zübeyde'yi (vefat ettiketn sonra) rü'yâsında görür ve ona:

«Nasılsın?» diye sorar.

Zübeyde cevab verir:

«Allah beni bağışladı.»

«Mekke ile Medine arasında su için kazdırdığın çukurlardan ötürü mü?»

«Hayır; onlar sahiblerinden zorla alınmış mallardı. Sevabı onlara aittir...»

«Öyleyse Rabbin seni ne sebeble afvetti?»

«İçki meclisindeydim. Müezzinin ezan okuduğunu duyunca, onu dinlemeye ve söylediklerini söylemeye koyuldum. Bu sebeble Allah meleklerine buyurdu ki:

«Ona azab vermeği bırakın! Eğer şehâdet kelimeleri kalbinde yer etmeseydi, sekir anında (bile) beni hatırlamazdı.»

İşte böylece Allah beni bağışladı ve azabdan kurtardı...»

Ebü'l-Fadl'dan, bazı emirler hakkında buna benzer hikâyeler nakl edilmiştir.

Osman'dan da; Sâlim bin Ubâde hakkında (R. Anhüm) bu nevi hikâyeler rivâyet edilmiştir... (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

Yüksek bir yerde okumak ta ezanın sünnetlerindendir. Çünkü yüksek yerden okunduğu zaman ses daha uzak yerlere gidebilir.

Akşam ezanı hakkında meşâyıh beyninde ihtilâf vardır. (el-Kunye)

⁂

Parmaklarını kulakların deliğine koyar. Peygamber Aleyhisselâm, Bilâl'e hitaben:

«Ey Bilâl, pramaklarını kulaklarına sok; çünkü bu, sesin daha yüksek olmasını sağlar» buyurdu.

⁂

Kendini (ezan okurken) sıkıp yormaz. Ezandan âhirette mükâfat alacağını hesaplar, dünyada peşin ecir düşünmez. Yâni kendi hoşnutluğu ile okuyup Allah'ın rızâsını tahsil etmeye çalışır. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Ezandan kasdı ve niyeti, sadece halkı Hakk'a dâvet etmek olur. Kendisine tevdi edilen bu emaneti hakkıyle yerine getirir. Çünkü müezzin insanların güvenini sağlayan kişidir. Onun ezaniyle namaz kılarlar, onun ezanı ile oruç bozarlar (akşamleyin), onun ezanı ile oruç tutarlar.

Onun için, insanlar bütün bu ibâdetlerini icra etmekte sadece ona güvenirler. O da bu güveni kötüye kullanmamalıdır. Emaneti yerine getirmelidir.

Allah Nisâ sûresinde:

«Şübhesiz Allah size, emaneti ehline vermenizi emrediyor» buyurmuştur.

⁂

Vakitlerde müezzin muhayyer kılınır.

Mücerred'de der ki:

Ebû Hanife (rahimehullah) dedi ki:

«Sabah namazını, sabah vakti girdiği zaman; öğlen namazını, kışın güneş zâil olduğunda okur. Yazın biraz geç okur. İkindiyi (güneşin tağayyüründen korkmadıkça) biraz geç okur. Yatsıyı da (gökteki) beyazlık gittikten sonra, biraz te'hir ederek okur.» (Ez-Zâhidi)

⁂

Ezan için bir ücret şart koşulmaz.

Çünkü, gerek müezzinin ve gerekse imamın yaptıkları bu dini hizmet karşılığında ücret almaları helâl değildir. Onun için bu şartı koşmaz.

Ama onlar (yâni halk) onun ihtiyacını bildikleri için ona para toplayıp verirlerse, o da bunu alır. Bu, (önceden pazarlığı yapılmadığı için) bir ücret sayılmaz; hediye sayılır. Kadıhan'ın fetvâlarında böyledir. Selef âlimlerinin asrında bilinen de bu idi.

Lâkin müteahhirîn âlimleri, imâmet, ezan ve Kur'ân öğretmek gibi hizmetlerin karşılığında ücret alınmasına cevâz vermişlerdir. Za-

man insanları bozulduğundan bu dinî görevler atalete uğrayabilir, endişesiyle bu fetvâyı vermişlerdir.

⁂

«Hayye ales salâti» derken, boynunu ve yüzünü sağa çevirir. «Hayye alel felâh» derken, sola çevirir. Bunlar insanlara hitab olduğu için, onlara doğru dönerek okur (bunları).

Denildi ki: «Tek başına olduğu zaman boynunu ve yüzünü çevirmeye lüzum kalmaz.»

Sahih olan rivâyete göre, tek başına olsa dahi bu kelimeleri okurken sağına soluna döner. Çünkü bu, artık ezanın bir sünneti olmuştur. Hattâ çocuğa isim koyarken okunan ezanda bile böyle yapar.

⁂

Ayaklarını bir yerde sâbit tutar, dönmez. Ancak minarede olursa başka.

Savmaasında da durum aynıdır: Ayaklarını sâbit bir yerde kıldığı takdirde ezan duyulamayacağı için, döner ve penceresinden başını çıkarıp (hayye ales salâh) der; sonra sol penceresinden başını çıkarıp (hayye alel felâh) der.

⁂

Ezanı ağır ağır okur, kameti sür'atli okuyarak getirir.

Ezanla kamet arasında, yeme - içmeden fâriğ oluncaya kadar olan zaman süresi bekler. Buna abdest almak da dahil olur.

El-Hulâsa'da şöyle geçer:

Müezzin ezanla kamet arasında bütün namazlarda, hattâ akşam namazında dahi oturur. Çünkü bir uzun âyet ya da üç kısa âyet okuma müddeti kadar, yahut üç adım atıncaya kadar durur. Bu, Ebû Hanife'ye göredir. İmâm Ebû Yûsuf'la İmâm Muhammed'e göre (rahmetullahi aleyhim ecmaîn) hatibin iki hutbe arasında oturduğu kadar, hafif bir celse ile oturur...

Yolculukta da, münferid olsun - cemâat içinde olsun (farketmez), hem ezan okur, hem de kamet getirir. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim çorak bir yerde ezan okuyup kamet getirerek namaz kılarsa,

melekler de (ona) uyarak namaz kılarlar. Kim de ezansız ve kametsiz namaz kılarsa, onunla beraber sadece iki melek namaz kılar.»

Eğer misafir her ikisini de terk ederse mekruh olur, yalnız kametle yetinirse mekruh olmaz.

Mescidi bulunmayan köyde kim evinde namaz kılarsa onun hükmü tıpkı misafirin hükmü gibidir.

Ezana ve ikamete birer kişi görevlendirebilir. Biri ezan okur, diğeri imamlık yapar. Birincisinin izni olmadan diğer biri kamet getiremez.

Hattâ birincisi razı olmazsa mekruh olur. Hanerzâde'nin tercihi budur.

El-Bezâziye'nin fetvâlarında şöyle geçer:

«Kametin sevabı ezanınkinden fazladır. Onun için ezan okuyan kimse başkasının kamet getirmesine râzı olmadığı zaman, onun kamet getirmesi mekruh olmaktadır.»

⁂

Camiyi yaptıran, eğer ehli ise, hem ezana hem de imamlığa herkesten evlâdır!.

Şunu da iyi bil ki; camii yaptıran, ezanla imamlık arasında muhayyerdir.

Her iki vazifeyi birden yapmaz. Musannifin sözünden de böyle anlaşılmaktadır. Ancak zarûret hâsıl olursa başka. O zaman her iki vazifeyi de birden yapabilir.

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«Ezan ve imâmet beyninde kişi muhayyer bırakılırsa, imamlığı tercih etmelidir. Çünkü ikisinin de fazileti vardır. Lâkin her iki vazifeyi birden yürütmek mekruhtur. Mutlaka imam, müezzin olmamalı; başkası yapmalı müezzinliği... Her iki vazifeyi birden yapmak imkânı bulunmadığı zaman, kişi imamlığı tercih etmeli! Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Bekr, Ömer (R. Anhüm) ve diğer imamlar buna devam etmişlerdir.»

Ne var ki, imamlık daha mes'uliyetli bir görevdir. Manevî sorumluluğu büyüktür. Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem): «İmam damindir, müezzin mü'temen (kendisine güvenilen)dir» buyurmuşlardır. Şu halde fazilet sorumlulukla orantılıdır. (Mişkâtü'l-Envâr'da da bu bahis böyle anlatılmıştır.)

⁂

Sahrada yolunu şaşıran kimsenin ezan okuması müstehabdır...

⁂

Uyuyan kimsenin uyanması, teheccüd namazına kalkanın da uyuması için, müezzin sabah ezanını çok erken okur. Çünkü Hz. Bilâl (R. A.) böyle yaparlardı.

Oruç tutan kimsenin de sahura kalkmasını sağlar bu...

İbni Mes'ûd (R.A.) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«Birinizi, Bilâl'in ezanı sakın sahurundan alıkoymasın: Çünkü o, ayakta olanınızı (ibâdet edeninizi) uykuya döndürmek, uyuyanınızı da uyandırmak için ezanı gece okumaktadır.»

Buradaki Resûlüllah Efendimiz'in «uykuya döndürmek için» sözünden şunu anlıyoruz:

Gece teheccüde kalkan kimse biraz uyumak ister... Yahut gece vitir namazına kalkan kimse biraz uyku kestirmek ister. Onun için okunan ezan ona biraz olsun uyumayı sağlar... Sırf bunun için o ezan gece okunur.

Diğer bir hadisde şöyle buyurulmuştur:

«İbni Ümmi Mektûm ezan okuyuncaya kadar yeyin, için! Çünkü o, sabah vakti girdikten sonra, onu bildirmek için (ezanı) okur.»

Bu sebebledir ki, İmâm Ebû Yûsuf'la İmâm Şâfiî sabah namazı için okunan ezanın, gecenin son yarısında okunabileceğine kail olmuşlardır.

Cevabımız şudur: Hz. Bilâl (R.A.) onu, ancak vaktin girdiğini bildirmek için değil de, uyuyanı uyandırmak için yapmıştır.

⁂

Ezana ve kamete icâbet etmek :

Kamete de icâbet eder. Yâni, müezzinin dediği gibi der. Çünkü her ikisine icâbet, her duyan kimseye vâcibdir. Hattâ cünüb ve aybaşı olanlara da. Ancak helâda ve cimâ'da olmamak şartı ile. O hallerde iken icâbet etmez...

Tâcü'ş-Şerîa der ki:

«Müezzine icâbet etmek sünnettir.»

İmâm Nevevî'ye göre ise müstehabdır.

Demek ki, kişinin, müezzinin dediklerinin aynısını tekrarlayarak icâbet etmesi gerekmektedir...

«Aynısını tekrarlamak» tan murad, onun gibi bağırarak okumak demek değildir; sadece ezan okurken söylediklerini tekrarlamaktan ibarettir. Ancak müezzin (hayye ales salâh... hayye alel felâh...) derken, dinleyen:

«Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh» der.

Çünkü müezzin, «haydin namaza, haydin felâha» diye bağırıp insanları cennet yoluna çağırmaktadır. «Çabuk felâh yoluna gelin» demek istemektedir. Ona verilecek en güzel cevab, işte, **(lâ havle velâ kuvvete illâ billâh)** dır...

Bunun anlamı: Allah'ın ma'siyetinden ancak Allah'ın izni ve müsaadesiyle kurtulabilir kişi... Allah'ın tâat ve ibâdetine de ancak onun tevfîkı ile varabilir insan...

Bazılarına göre her ikisinin mânası da birdir. Çünkü istisna edatı her ikisi için birden vârid olmuştur.

Tuhfetü'l-Mülûk'de şöyle geçer:

Müezzin **«hayye alel felâh»** dediği zaman, dinleyen:

«Mâşâallahü kâne vemâ lem yeşe' lem yekün = Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz» der.

(Esselâtü hayrun minen nevm) dediği zaman, **(doğru söyledin,** gerçeği haykırdın) der.

(Kad kametis salâtü) dediğinde ise: «Allah onu (namazı) ayakta tutup ve devam ettirsin» der.

Tâcü'ş-Şerîa'da der ki:

«Kamette de aynısını yapar... Yalnız müezzin (kad kametis salâtü) dediği zaman, buna sözle değil de fiil ile cevab verir. (Yâni kalkıp hemen namaza durur.)

⁂

Ezanı dinleyen kimse, meşgul olduğu için, ezan ve kamet esnasında konuşmaz, selâm vermez, selâm almaz, Kur'ân okuyorsa keser, (camide okuyorsa kesmez) yürüyorsa durur, fıkıh okutuyorsa keser... Bu lâsa, müezzinin dediklerine cevab vermekten başka bir şey ile uğraşmaz.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Kişi, ezanı duyduğu zaman, o esnada yaptığı iş haramdır.» (Kendisi bizzat yün eğirmesini — ezanı duyduğu zaman — bırakırdı.)

Ulemâdan Halef (rahımehullah), bir kişinin şahidliğini, ezan okunurken dokuma işi ile meşgul olduğu için, reddetmiştir.

Zahîruddin'den sordular:

«Bir kimse birkaç mescidden birden ezan duyarsa ne yapar?»

Cevap verdi:

«Yalnız namaz kıldığı mescidinkine icâbet eder.»

Denildi ki:

«Her müezzininkine uyması ve onların dediğini demesi vâcib olur...» (Bazılarına göre, yalnız ilk duyduğu müezzine icâbet eder.)

İmâm El-Helvanî'nin görüşü:

«İcâbet ayakla olur, dille olmaz. (Yâni, ezanı duyduğu zaman mescide gitmezse, dil ile icâbet etse bile, icâbet etmiş sayılmaz. Mescidde olan kimse, dil ile icâbet etmezse günaha girmiş olmaz!)»

***

Ezanla kamet arasında, rabbinden dileyeceğini duâ etmek sûretiyle diler.

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât ü selâm getirir ve o vesile ile duâ eder.

Çünkü ezan bittikten sonra, henüz Hz. Peygamber'e duâ yapmadan, dileğini Allah'tan istemesi sırasıdır o an. Ondan sonra Resûlüllah Efendimiz için şöyle der:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدًا
الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ

«Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et! Ey şu tastamam devletin ve kılınacak olan namazın sahibi bulunan Allah'ım! Muhammed'e, vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ver, O'na va'd ettiğin makam-ı Mahmuda kendisini vardır! Çünkü sen söz(ünden) dönmezsin.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle duâ edene şu mübârek sözü ile büyük bir vaadde bulunmuşlardır:

«Kıyâmet günü ona (bu duâyı yapana) şefâatim vâcib olacaktır.»

Buhârî de bunu zikretmiştir...

Ezana **dâvet** denmiştir. Çünkü müezzin onunla halkı ibâdete dâvet ediyor (çağırıyor).

(Tastamam) diye vasıflanması, efrâdını câmi ağyârını mânî bulunmasındandır.

«Ayakta duran namaz» diye vasf edilmesi, kıyamete kadar, her türlü nesih, tebdil ve tağyirden korunarak dimdik kalacağındandır.

Duâda geçen (âti) kelimesinin anlamı; (ver) demektir...

Duâda geçen (el-Vesîle) kelimesini, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz:

«Cennet'te o, öyle bir mevkidir ki, ona ancak Allah'ın kullarından bir kul nâil olacaktır. O kulun ben olmasını isterim!»

Diye tefsir etmişlerdir.

Makam-ı Mahmûd: Son derece övülmüş bir makam (mevki) demektir. Nitekim İsrâ sûresindeki:

«Ümid edebilirsin; Rabbin seni bir makam-ı mahmûda gönderecektir.»

Âyetinde buna işaret edilmiştir.

(Yâni bu makam öyle bir makamdır ki; seni, bütün evvelkiler ve sonrakiler bundan dolayı öveceklerdir. Bütün yaratıklara bakıp şefâat edeceksin. Allah'tan şefâat yetkisini dileyeceksin; o da bu yetkiyi sana verecek... Hemen herkes senin sancağın altında toplanacak...) İbni Abbas (R.A.) bunu böyle tefsir etmiştir...

⁂

Her iki ezan arasında namaz kılar. (Yâni ezanla kamet arasında demektir.)

Peygamberimiz'in bu babdaki bir hadîsine saygı göstererek kamete de ezan tabir etmiştir. Nitekim Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Her iki ezan arasında namaz vardır. Her iki ezan arasında namaz vardır.»

Sonra üçüncüsünde: **«Dileyen kimse için!»** buyurdu.

El-Mesabih'in şerhinde der ki:

«Bu hadis, ezanla kamet arasında nafile namazı kılmaya teşvik etmektedir. O vakit çok değerli bir vakit olduğu için, o vakitte yapılacak duâlar, kılınacak namaz reddedilmez.»

Akşam namazından önce nafile namazının kılınmasını, Ebû Hanife (rahimehullah) şu hadîse istinaden mekruh saymıştır:

Bureydetü'l-Eslemî, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Akşam namazından başka, her ezan (ardında) iki rek'at namaz vardır.»

⁂

Müslüman ezanı duyar duymaz hemen kalkıp abdest alır ve cemâate gider.

Bir rivâyet:

Kıyâmet gününde, yüzleri yıldızlar gibi parlayan bir güruh insanlar haşrolunacaklar. Melekler onlara:

«Sizin amelleriniz nedir?»

Diye sorduklarında, şu cevabı verecekler:

«Biz ezanı duyduğumuz zaman hemen abdeste kalkıp namaza hazırlanırdık!»

Sonra yüzleri ay gibi olan bir kavim haşrolunacak. Onlara da aynı soruyu soracaklar. Onlar şu cevabı verecekler:

«Biz henüz namaz vakti gelmeden abdest alırdık!»

Yüzleri güneş gibi olan bir taife haşrolunacak. Kendilerine sorulan soruya şu cevabı verecekler:

«Biz ezanı mescidde duyardık!»

Selef âlimleri ve insanları, birinci tekbiri (iftitah tekbirini) kaçırdıkları zaman üç gün; cemâati kaçırdıklarında ise yedi gün yas tutarlardı...

⁂

Bir hikâye:

cemâate gitmemiş. Ertesi gün aynı esnaf birisinin hakkında şahidlik etmeye gelince, Hâkim şöyle diyerek şehâdetini reddetmiş:

«Sen ezan bittikten sonra hemen namaza gitmeyip kendi işlerinle meşgul oldun. Bir an için olsun, işi namaza tercih etmiş oldun!» (el-İhyâ)

⁂

Yalnız, eğer abdestli ise, hemen ezanı duyar duymaz kalkar namaza...

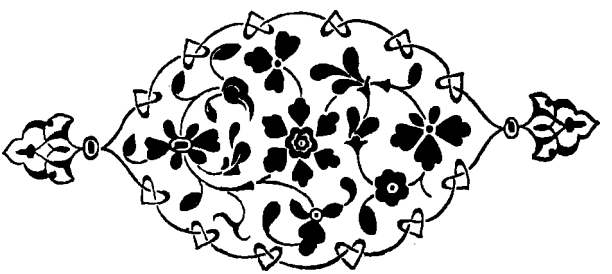

Mescidlerin Faziletleri

Allah katında en sevimli yer, mescidlerdir. Mescidlerin de en efdali, (o mescidlere) kıble olan Beytullah'tır.

(El-Kunye)'den:

«Hürmet bakımından en üstün mescid; Mescid-i Haram'dır. Sonra Medine'deki mescid, sonra Beyt-i Makdis'deki mescid... Sonra büyük camiler... Sonra mahalle mescidleri.. Sonra daha küçük sokak mescidleri..

Sokak başındaki küçük mescidler derece bakımından ötekilerden hafiftir.. Hattâ, eğer o mescidlerin imam ve müezzinleri yoksa, onlarda i'tikâfa girilmez.

Bunlardan sonra evlerde edinilen mescidlerdir, ki, onlarda ancak kadınlar i'tikâfa girebilir...»

⁂

Mescidlerin süs ve nakışlardan, resimlerden hâli olup sade olması sünnettendir.

⁂

Mescidin salonu olmaz...

Gözler kamaştıracak büyüklükte ve genişlikte mescidler yapıp öğünmek kıyamet alâmetlerindendir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem), mescidlerin altın ve diğer şeylerle süslenmesini ve minarelerinin yüksek yapılmasını kıyâmet alâmetleri arasında saymışlardır.

El-Hasen (rahımehullah) der ki:

«Peygamber Aleyhisselâm Medine'deki mescidi yapmak istediğinde; Cebrail Aleyhisselâm geldi ve ona: «Onu yedi arşın yükseklikte yap; onu altınla süsleme, içinde nakışlar yapma» dedi.» (el-İhyâ)

⁂

Mescidleri beyaz toprak veya kireçlerle badana yapmakta bir sakınca yoktur.

⁂

Musannifin anlattıkları, verâ (takvâ) bakımından efdal olan hususturu.

Şayet onun anlattıklarından başka bir tarzda, gayet büyük ve son derece süslü ve güzel yapılırsa, bu da câizdir, bizce bir sakıncası yoktur.

Zira Davud Aleyhisselâm Beyt-i Makdisi yaptı. Sonra onu Süleyman Aleyhisselâm tamamladı; gayet güzel tezyinat yaptı. Hattâ kubbenin üstüne Kibrît-i Ahmeri (kırmızı kibriti) dikiverdi.

O zaman bu, son derece kıymetli bir şey idi: Uzak mesafeleri rahatlıkla aydınlatabiliyordu. Yün eğiren kadınlar oniki millik mesafeden onun ışığında rahatlıkla yün eğirebiliyorlardı.

Onun zikrettiği hadîse gelince.. Onda şu ziyadelik de vardır:

«Minareleri uzun olacak, lâkin kalbleri îmandan boş olacak.»

Kalbleri boş olduğu için Resûlüllah Efendimiz minareleri hoş görmemiştir. Yoksa bu, bizâtihî minarelerin yapılması için değil...

⁂

Mescidi, kilitlerden (yâni kilitlenmelerinden) korur. Mescidler kilitlenmez. Çünkü bu, bir nevi içinde namaz kılınmasını önlemektir.

⁂

Mücessem resimlerden ve şekillerden, işlenmiş renkli işlemelerden de mescidleri korur.

⁂

Temelini güzel ve muhkem yapar. Yapımında kerpiç kullanır. Kereste ve kalaslar kullanır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Taif'te (*) putların bulunduğu yerde — o yer su ile yıkanıp tertemiz edildikten sonra — mescid yapılmasını emretti.

⁂

Yapılan camiye taş döşenir, yahut hasır döşenir. Sonra oradan ne taş ne de hasır çıkarılmaz. Bir engelsiz toprak üzerinde namaz kılmak,

(*) Taif: Sakîf kabilesinin yaşadığı yerdir.

hasır ve benzeri şeyler üzerinde kılmaktan daha efdaldir. Tıpkı kimsenin yardımını istemeksizin kendi kendine abdest almak gibi...

⁂

Hz. Ali (K.V.)'nin oğlu **Hz. Hasan**, hasır bulsa dahi toprak üzerinde namaz kılardı. Ona:

«**Hz. Peygamber** (sallâllahü aleyhi ve sellem) kamıştan yapılmış hasır üzerinde namaz kılardı; sen neden kılmıyorsun?»

Diye sorduklarında şu cevabı verirdi:

«Hz. Peygamberin şâhide ihtiyacı yoktur; benim ihtiyacım vardır.»

⁂

Ebû Talib'in oğlu **Hazreti Ali** (K.V.) yer üzerinde iki rek'at namaz kılıp şöyle derdi:

«Ey yer, şâhid ol!»

⁂

Mescidin bânisi veya mütevellisi devamlı olarak oraya kandil getirip aydınlatır. Her gün temiz bir süpürge ile süpürür veya süpürttürür.

El-Hasen dedi ki:

«Mescidi süpürüp îmar etmenin karşılığı, Hûr-i în'dir!»

Enes bin Mâlik (R.A.) dedi ki:

«Kim camiye bir kandil koyarsa, o kandil orada yandığı ve aydınlattığı müddetçe, melekler ve arşın hâmilleri onun için Allah'tan mağfiret dilerler.» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Salihlerin ve peygamberlerin yattıkları yerler (türbeler), içinde ibâdet edilecek câmiler olarak ittihaz edilmez. Çünkü bu (usûl), yahudilerin iş ve davranışlarındandır.

Hz. Âişe (R. Anhâ)'dan:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Allah, yahudi ve nasranîlere lânet etmiştir. Çünkü onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler. Kabirleri mescid edinmeyin. Ben sizi bundan nehyediyorum.»

Hz. Peygamber bundan nehyetmiştir. Çünkü Allah'a olan saygı ile birlikte ondan gayrisine de saygı ve hürmet vardır bunda.. Bu ise gizli şirktir. Çünkü Allah'tan başkasına ibâdet edilemez. Allah'a yapılan ibâdetlerde (gösteriş yaparak) başkası da ortak edilemez. Bu sebebledir ki, Peygamber Aleyhisselâm duâsında Allah'a şöyle yalvardı:

«Allah'ım, kabrimi, tapılacak put yapma!»

Ama salih kimselerin kabri yanında mescid yapmakta beis yoktur. Hattâ onun türbesi yanında namaz kılmakta da bir sakınca yoktur. Orada yaptığı ibâdetleri Allah için yapar. Elde edeceği sevablardan bir kısmını da orada medfun bulunanlara bağışlayabilir. İsmail Aleyhisselâm'ın kabri, Mescid-i Haram'ın yanındaki (Hatim)dedir. Sonra bu yer, içinde namaz kılınan yerlerin en üstünüdür! (Şerhü'l-Mesâbih)

Câmiye Gitmenin Âdâb ve Usûlü

Evinden çıkıp camiye gidinceye kadar attığı bütün adımların sevabı hesaplanıp yazılır.

Kim daha uzaktan gelip uzun mesafe yürürse, fazla adım atarsa, sevabı da ona göre (böyle yapmayanınkinden) daha çok olur.

⁂

Camiye namaza giderken gayet sükûnet ve vakar içinde gider.

Bu hususta Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kameti duyduğunuz zaman namaza yürüyün ve sükûnet ve vakarı muhafaza edin! Koşmayın! Yetişebildiğinizi kılın, yetişemediğinizi (imam selâm verdikten sonra) tamamlayın!» (el-Meşârik)

⁂

Namaza giderken parmaklarını birbirlerine geçirmez.

Yâni, namaza giderken parmaklarını birbirine geçirmek mekruh sayılır. Çünkü bu, namazda gerekli olan huşûyla bağdaşmaz. Namaza çıkan kimse sanki namazda imiş gibidir.

Namazın dışında parmakları birbirine geçirmeğe gelince:

Eğer bu, sırf oyun için olursa, yine mekruhtur. Ama sırf dinlenmek için, yahut bazı soffilerin yaptıkları gibi, yüzü ve başı dizlere doğru eğmek için yaparsa, bunda bir beis ve kerâhet yoktur. **Yahut elleri oturmak mümkün olsun için** dizleri üzerine koyarken bunu yaparsa yine **bir sakıncası yoktur.** (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

önünden, arkasından, üstünden, altından, sağından, solundan (bol bol) nûr yağdırmasını diler.

⁂

Pabuçlarını caminin kapısında çıkarır. Altını iyice silip cami kapısının eşiğini tozlatmaz, kirletmez..

Camiye asla pabuçlarla girmez. Çünkü bu, terbiye ve saygı dışı bir harekettir.

⁂

Bedenini ve elbisesini son derece temiz tutar.

Ebü'l-Yüsr der ki:

«Cünüb olan kimse, namaz kasdetmeden, câmiye girebilir.»

Müstahaze olan kadın camiye giremez. Çünkü camiyi kirletebilir.

⁂

Camiye giderken süslenir, kokulanır. Cenâb-ı Hak:

«Ey âdem oğulları! Her mescid huzûrunda ziynetinizi alın (giyin» buyurmuştur. (El-A'râf sûresi)

⁂

Abdestini alıp içini temizler ve böylece istiğfar ve tevbe için hazırlığını yapar.

Camiye girerken zikir ve duâda bulunmak için i'tikâfa niyet eder.

«Oruçsuz i'tikâf olur mu?» demeyin. Çünkü nafile i'tikâflarda oruç yoktur.

Oruç ancak vâcib olan i'tikâflarda olur; daha önce adanmış i'tikâflar gibi.

(En-Nikaye)'nin şerhinde der ki:

«Nafile i'tikâf, kişinin camiye — daha önce adamadan — i'tikâf maksadiyle girmesidir: Camide kaldığı sürece mü'tekif olur. Camide beklediği müddetçe i'tikâfa girenlerin sevabı gibi sevab alır. Camiden çıkınca i'tikâfı son bulmuş olur.»

Câmiu'l-Fetevâ'daki şu söz bunu te'yid eder:

«Camide yemek, uyumak mekruhtur. Bunlardan birini istediği zaman, i'tikâf niyet eder. Niyet ettiği zamana kadar zikirle, namazla meşgul olur, sonra istediğini yapar..»

Bu hususta âlimler arasında fikir ayrılıkları olmuştur. Aslında ulemânın ihtilâfı da ümmet için bir vüs'at (genişlik, ferahlık) ve rahmettir..

***

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Cennet bahçelerinde (bolca) yeyin, için.»

«Cennet bahçeleri nedir, ey Allah'ın Resûlü?»

Diye sorduklarında:

«Mescidler!» buyurdu.

«Peki, ya yemek, içmek?»

«Oradaki yemek, içmek; «sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber)'dir» buyurdu.

***

Evet, camiye giderken, Allah'ın yasakladığı şeylerden tamamen elini çekerek, son derece verâ ve takvâ içinde olur.

Camiye huşû içinde, korkarak, Allah'a hamd ederek, Peygamberine salâtü selâm getirerek, Allah'ın fazl-u ihsânını umarak girer.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Sizden biriniz mescide girdiği zaman şöyle desin:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِي اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

«Allah'ım, bana rahmetinin kapılarını aç!»

Çıkarken de şöyle desin:

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ ۝

«Allah'ım, şübhesiz ben senin lûtfü ihsânından diliyorum.»

Zâhiriye'nin fetvâlarında şöyle geçer:

Camiye veya eve girerken şöyle der:

«Rabbim, beni bereketli bir menzile kondur. Sen konuklayanların hayırlısısın.» (El-Mü'minûn sûresi)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) konakladığı bütün erlerde bunu okurlardı.

Kadı, İmam, Sadru'l-İslâm Ebû Yüsr dedi ki:

«Bunu çok def'a denedim ve birçok faydasını gördüm.» (el-Cevâhir)

⁂

Camiye girdikten sonra, kerâhet vakti ise zikir yapmadan, değilse namaz kılmadan ayrılmaz. Çünkü tehıyyetü'l-mescid (camiye saygı namazı) sünnettir.

Bu namaz, henüz oturmadan kılınacak olan iki rek'at namazdır.

İmâm Nevevî der ki:

«Bu namaza niyet etmesi şart değildir. Farz olsun, sünnet olsun, iki rek'at namaz kıldı mı kâfi gelir.»

Musannifin ifadesinde buna işaret edilmektedir. Onun anlattığı daha efdal ve evlâdır. Fürû kitablarında anlatılanlar ise şöyledir:

«Kişi her gün mutlaka bir kere tehıyyetül-mescid namazını kılmalıdır...»

⁂

Camide konuşmaz... Hele camide dünya ile ilgili olan lüzumsuz şeyleri hiç konuşmaz.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Âhir zamanda ümmetimden öyle insanlar olacak ki, mescidlere gelip, halka olup oturacaklar. Zikirleri dünyadan ibaret olacak; sakın onlarla oturmayın! Çünkü Allah'ın onlara ihtiyâcı yoktur!»

Eserde, «mescidde sevablar, hayvanların otu yedikleri gibi, yenecektir» diye vârid olmuştur. Bu, takvâ yolunu tercih edenlere verilen hükümdür.

Amma, işin fetvâ cihetine gelince...

(el-Hazane)'de şöyle der:

«Mescidlerde dünya kelâmı edilebilir; her ne kadar evlâ olan Allah'ın zikri ile meşgul olmak ise de...»

⁂

Mescidde dünya san'atlarından hiçbiri icra edilmez.

(en-Nikaye'de) der ki:

«Mescidde kitab (Kur'ân) öğretmek câizdir.»

Bir muallim mescidde oturup Allah rızâsı için öğretirse, bunda bir sakınca yoktur. Çünkü bu, sevabı mûcib bir iştir. Kendi istifadesi için yazarsa hüküm yine böyledir. Amma ücretle öğretirse, ya da başkası için yazarsa (ücret karşılığında) mekruhtur; zarûret halleri müstesna...

Terziliğe gelince.. Bunu mescidde kat'iyyen kimse yapamaz. İbni Seleme der ki:

«Eğer kendisini, hayvanların ve çocukların şerrinden korumak için bu işi mescidde yaparsa sakıncası yoktur.»

⁂

Çocukları ve delileri camiden uzaklaştırır.. Camide alış-veriş yapmaz.

(el-Hazane)'den:

«Camilerde nikâh kıymak müstehabdır.»

Zahîruddin bunun aksini iddia etti.

Camide yemek, içmek ve uyumak câizdir. Bu, yalnız i'tikâfa girenlere mahsus değildir.

⁂

Selef âlimleri camide yellenen kişi hakkında ihtilâf ettiler.

Bazıları «bunda bir sakınca yoktur» derlerken, diğer bir kısım âlimler de şöyle dediler:

«Camide yellenmez! Böyle bir şeye ihtiyacı olduğu zaman dışarıya çıkar.»

Sahih olan da budur...

⁂

Caminin içinde kimseye kılıç çekmez, yüksek sesle bağırmaz, kimse ile münakaşa ve mücadeleye kalkışmaz.

Hadd-i kazf ve hadd-i şurb, haddi hamr gibi cinayetlerin cezaları (mescidde) tatbik edilmez. Çünkü o, Allah'ın evidir. Bu gibi şeyler için inşa edilmemiştir. O, ancak zikir ve tâat için yapılmıştır.

⁂

Camiler her Cum'a günü ud ağacı yakılarak kokulandırılır, kapıları temizlenir. İçinde ticaretle uğraşanlara: «Allah ticaretini kazançlı kılmasın!»; yitiğini arayanlara da: «Allah yitiğini sana buldurmasın!» diye beddua edilir.

Bunlar hakkında hadis vârid olmuştur.

⁂

Mescidde tükürmez; hasırlarına, kilime ve (varsa halılarına da) tükürmez.

Şayet tükürük görürse elbisesiyle (mendili ile) alır.

Hasırların altına da tükürmez. Yahut da (bulduğu tükürük ve saireyi) gömüverir.

Zarûret hâlinde mecbur kaldığı zaman, hasırın üstüne tükürmesi, altına tükürmesinden evlâdır. Çünkü hasır mescidden sayılmaz. (el-Kunye)

⁂

Caminin içine sümkürmez... Başının içinden gelen şeyleri camiye saygı göstermek için yutar. Ya da dışarı çıkıp atar.

Taş veya ot gibi şeyleri camiden çıkarmaz. Ama süpürerek toz ve benzeri şeyleri dışarı çıkarır. Kişileri rahatsız edecek şeyler de çıkarılıp atılır.

Mescid yatmak için karargâh yapılmaz.

⁂

Soğan - sarmısak gibi şeyleri yiyip çirkin koku ile mescide gelmez. Çünkü onlara çirkin ağaç tesmiye edilmiştir. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kim onları (soğan ve sarmısağı) yerse, asla mescidimize yaklaşmasın» buyurmuştur.

Yine şöyle buyurur:

«Mutlaka bunları yemeniz gerekiyorsa, iyice pişirerek öldürün ve onlara pırasa da katıverin.»

Birtakım insanlar, insanların toplantı yerlerine de soğan, sarmısak kokan ağızlarla gelinmemesini uygun gördüler. Bu hususta o toplantı yerlerini camilere kıyas ettiler. Koltuk vesair çirkin kokuları olanlar da böyledir. (Şerhu'l-Meşârik)

⁂

Cami toz ve örümcek ağlarından temizlenir. Her zaman temiz ve pâk tutulur.

⁂

Cami ev olarak, kabir olarak, yol olarak kullanılmaz. Çünkü orada ikamet etmek (gece yatmak), içinden geçmek mekruhtur. Mutlaka geçmek icab ediyorsa o zaman başka.

Mecmau'l-Fetevâ'da der ki:

«Fazla sıcak havalarda caminin damında namaz kılmak da mekruhtur. Bu çok defa vâki olmaktadır. Maalesef insanlar bu hususta gaflet içindedirler.»

Cemâatle Namaz Kılmanın Fazileti

Müslüman, cemâatle namaz kılmayı bir fırsat ve ganimet bilir. Çünkü cemâatle namaz kılmak, kat kat sevab ve mükâfatlar kazandırır. Ayrıca Allah'ın rızâsını mûcib olur.

⁂

Bu hususta en büyük ve kalabalık camileri seçer. Bu husus, eğer yakınlık ve uzaklık bakımından birbirine eşit camilerin bulunduğu yerin ortasında ise, böyledir...

(Münyetü'l-Müftî) der ki:

«Kişi eğer iki mescide komşu ise, hangisi daha önce yapılmışsa ona gider. Eğer aynı tarihte yapılmışlarsa, evine hangisi daha yakınsa ona gider. Bu hususta da eşit iseler, o zaman avam halk muhayyerdir, istediğine gidebilir. Fakat fakîh (bilgin), cemâati az olana gider; ki, sayesinde oranın da cemâati çoğalsın.»

(el-Kunye)'den:

«Kişi, kendi mahallesinin mescidinde namaz kılar.»

Cemâati az olsun - çok olsun, fark etmez. Mescidin üzerinde hakkı bulunduğu için orada namaz kılması efdaldır. Başka caminin cemâatinin çokluğu ve ilmi buna engel olmamalıdır...

⁂

Ezanı duyabilen kimsenin cemâati terk etmesine izin verilmez.

Cemâatle namaz kılmak sünnet-i müekkededir. Öylesine kuvvetli bir sünnettir ki, eğer bir nahiye ehli onu terk ederse, onlara karşı silâhla çarpışılır. Zira o, İslâm şeâirindendir. Onlardan (insanlardan) biri bunu özürsüz terk ederse, ta'zîr (bir nevi ceza) gerekir. Şâhidliği kabûl olunmaz. Ona karşı lâkayd kalan komşular, imam ve müezzin günaha girmiş olur.

Bu hususta verilecek cezanın en azı üç kamçıdır...

İmam önce safları düzelttirir, ondan sonra namaza girer.

Nu'man bin Beşîr (R.A.) der ki :

«Namaza kalktığımız zaman, Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) saflarımızı düzeltirdi. Saflarımız iyice düzeldikten sonra tekbir alırdı.»

İmam için sünnet olan, önce cemâatin saflarını düzelttirmek, sonra tekbir almaktır. (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Cemâate gelen kişi, önce birinci safı doldurur. Yalnız birinci safa geçmek için cemâatin boyunlarını adımlamaz. (Cemâati yararak ileriye gitmez.) O safta açıklık bulursa başka. (Yukarıda geçmişti...)

⁂

Cemâat boyun ve omuzdan hiza alarak saflarını iyice sıklaştırırlar, perçinleştirirler. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Saflarınızı perçinleyin! Bedenlerinizi birbirine iyice yaklaştırın. Boyunlardan hiza alın! Nefsim yed'-i kudretinde olan (Allah) a kasem ederim ki, şeytan saf arasından siyah küçük koyun gibi girer.» (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Tek olarak safın arkasında durmaz. Rükû'u bekler. Eğer biri gelirse ne âlâ; gelmezse birini yanına çeker, yahut safa girer... Hişâm, Muhammed'den böyle nakl etti.

(Kunye)'nin yazarı der ki:

«Esas olan da budur.»

Sonra şunu sözüne ilâve etmiştir:

«Yalnız başına durması zamanımızda daha evlâdır. Çünkü avam bu hususta câhildir. Onu yanına çekerse namazını ifsâd edebilir.»

Ez-Zâhidî'den:

«Saf boşluğuna biri girerken, orada namaz kılan kişi ona yer açarsa, namazı fâsid olur. Çünkü o anda Allah'tan başkasına boyun eğmiştir.»

Bu, saf bitişik halinde olursa böyledir. Safta boş yer ve açıklık varken, yalnız başına durması mekruhtur!

Safta boş yer varken, kendisi o saftan ayrı bir yerde durmaz.

Yukarıda Peygamberimizin: «Saflarınızı perçinleyin!» hadisi geçmişti. Bu hadisin hükmüne riayet etmesi gerekir.

⁂

İmamlık yapmağa kim daha lâyıktır?

Cemâate imamlığı, içlerinden sünneti (hadîsi) en iyi bilen yapar. Çünkü sahâbe (R. Anhüm) devrinde hadisi en iyi bilen, en âlim kişi sayılırdı. (Burada hadîsi en iyi bilenden murat, fıkhı en iyi bilendir.)

«Sünneti en iyi bilen» sözü, hadîse olan saygıyı ifade etmek içindir. Fıkıhta eşit olurlarsa, o zaman Kur'ân'ı en iyi okuyanlar imamlık yapar.

Yâni, cemâat arasında bir fakîh var; Kur'ân'dan ancak namaz câiz olacak kadar bir şey biliyor... Bir de güzel ezan okuyan var. O da, namazı sahih olacak kadar fıkhî ma'lûmata sahib... Şimdi hangisi imamlık yapacak?

Ebû Hanife ve Muhammed'e (rahımehullah) göre; fakîh olan...

Çünkü namazın bütün hususlarında fıkha ihtiyaç vardır. Kırâet ise namazın yalnız bir rüknünde gerekmektedir.

Ebû Yûsuf bunun aksini iddia etti. Bu hususta vârid olan bir hadîsi delil gösterdi...

Ancak onlar şu cevabı verdiler:

Sahâbe asrında herkes fakîhdi... Fıkıhda eşit oldukları takdirde, tabiî ki en iyi okuyanları öne geçip imamlık yapar. Fıkıhta eşittiler: Çünkü umumiyetle yaşlarını almış bir halde müslüman oluyorlardı. Kur'ân okumasını öğrenmeden önce fıkhı (yâni nasıl namaz kılacaklarını) öğreniyorlardı. Şimdiki zamanda durum tamamen tersine... Önce küçükken Kur'ân okumasını öğreniyorlar; sonra dinî mes'eleleri...

⁂

Sonra, en ilk kim hicret etmişse o imamlık yapar... Yâni fıkıh ve kırâette eşit iseler, o zaman kimin önce hicret ettiğine bakarız ve onu imamlığa geçiririz.

Hicret :

Mekke'nin fethinden önce, Mekke'den Medine'ye geçmektir... Kim daha önce hicret etmişse, tabiî ki şerefçe ve değerce o daha yüksektir.

Mekke'nin fethinden sonra hicret inkıta' ettiği için biz buradaki (hicret) kelimesini manevî alanda yorumluyoruz: Nefsânî arzu ve hevâî temâyüllerinden kurtulmuş kimse demektir. Onun için birçok fakîhler bu kelimenin yerine «el-evre = takvâca en ileri olan» terimini kullanmışlardır.

Musannifin böyle zikretmesi, hadîsin lâfzına riayet etmek, bir de «hicret» kelimesini mânaca daha da şümûllendirmek içindir...

⁂

Sonra, yaşça büyük olan...

Eğer bu hususta da eşit iseler, o zaman ahlâkça en güzel ve üstün olan...

Bu hususta da eşit iseler, soyca en ileri olan...

Bunda da eşit iseler, yüzce en güzel olan... (Yâni, gece namazını en çok kılan...)

Eğer bunda da eşit olurlarsa, elbisesi en temiz olan... (Çünkü bu nitelikler cemâatin çoğalmasını sağlar...)

Eğer bütün bu vasıflar iki adamda eşit şekilde ise, o zaman aralarında kur'a çekilir. Yahut cemâat ikisinden birisini tercih eder... (Mi'râcü'd-Dirâye Şerhü'l-Hidâye)

⁂

Şunu da iyi bilmek gerekir ki, bütün bu vasıflar iki kişide cem' olduğu zaman, imâmet için çekişmeleri doğru olmaz.

Ebü'd-Derdâ (R.A.) Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Cemâatin, kendilerine namaz kıldıracak bir imam bulamaması yüzünden birbirlerine girmeleri kıyamet alâmetlerindendir.»

⁂

Kişi, hâkim durumda olan kişiye imamlık edemez. Ancak müsaade ederse başka... (Yâni bir vali, yahut vekili, ya da ev sahibi eğer namaz sahîh olacak kadar bilgisi varsa, başkası ondan daha bilgili olsa bile, imamlığa o geçer.)

Eğer kendisi buna ehil değilse, o zaman müsaade ettiği kimse ge-

çer. Çünkü izin almadan imamlığa geçmek dargınlık ve küskünlüklere yol açar. Oysa cemâatin gayesi, dağıtmak değil, birleştirmektir.

Ne var ki, imamlığa takvâca üstün olan geçirilir.

⁂

İmam cemâate namazı hafif ve tam kıldırır.

Namazı hafif kıldırmak, kısa ve orta sûreleri okumakla ve me'sûr olan duâlar sûretiyle kırâeti uzatmamakla mümkündür. Cemâati bezdirmemek ve kaçırmamak için bu hususa dikkat edilmelidir.

«Tam kıldırır» demek, «ta'dîl-i erkânına riayet eder» demektir.

Ta'dîl-i erkân ma'lûmdur: Namazın rükünlerine ve sünnetlerine riayet etmek, rükû'u ve secdeyi hakkiyle yapmak, gerek rükûda ve gerekse secdede üç kere mâhut olan tesbihleri okuyuncaya kadar beklemektir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) herkesten daha hafif namaz kıldırırdı. Lâkin rükünlerini ve sünnetlerini tam yapardı.

⁂

İmam cemâatte bulunan en zayıf, hasta ve ihtiyarların durumunu da nazar-ı dikkate alır.

Çnükü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz cemâate namaz kıldırdığı zaman, hafifletsin. Çünkü içlerinde hasta, güçsüz, yaşlı ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır (bulunabilir). Ama biriniz kendi başına kılarsa istediği kadar uzatsın.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir çocuğun ağlamasını duydu ve namazı hafifletti.

Yine Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim cemâate namaz kıldırırsa hafif namaz kıldırsın; çünkü arkasında hasta, yaşlı ve ihtiyaç sahibi vardır.»

(Buraya kadar Şerhü'l-Meşârik'tan alınarak nakledilmiştir.)

⁂

İmam, öğlende cemâati biraz bekler.

Çünkü o vakit iş vaktidir.

(El-Kunye)'den:

«İmam ve müezzin, mahalle halkı toplandıktan sonra muayyen bir şahsı (kim olursa olsun) beklemez.»

Denildi ki:

«Müezzin, şerrinden emin olmak için huysuz olan kişiyi bekler.»

Tabii vakit müsaade ediyorsa...

«Mahalle halkı toplandıktan sonra» sözünde, cemâatin toplanması için müezzinin kameti biraz geç yapmasının câiz olduğuna işaret vardır. Nitekim bu husus (El-Hulâsa)'da açık olarak ifade edilmiştir.

Ne var ki, bu bekleyiş, müstehab olan vaktin geçmesine yol açmamalıdır. Nitekim musannifin (biraz) sözünde buna işaret edilmektedir.

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«Cemâati beklemek amaciyle namazı son vaktine kadar bekletmemeli. Bilâkis vaktin evvelinin faziletini elde etmek için hemen kılmak lâzımdır. Bu, çok cemâatten de, uzun okumaktan da efdaldır.»

Denildi ki:

«Onlar (ashâb) iki kişi hazır olduğu vakit bir üçüncüsünü beklemezlerdi. Çünkü müstehab vaktin fevtinden korkarlardı.»

Bir yolculuk esnasında (harp yolculuğu olabilir), Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) sabah namazına, tahâret maksadiyle gecikmişti. Onu beklemeden, Abdullah bin Avf'i (R.A.) öne geçirdiler ve onlara namaz kıldırdı. Hattâ, Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) birinci rek'ata yetişemedi. Cemâat selâm verdikten sonra o rek'atı eda etti. Ashab:

«Vaktin geçmesinden korktuk, ey Allah'ın Resûlü!»

Diye özür beyân edince Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İyi yaptınız! İşte (böyle durumlarda) böyle yapınız!» buyurdu.

⁂

Namazdan sonra imam cemâate hayır duâ eder.

Yâni imamlar arasında bilinen me'sûr evrâd ve duâları okuduktan sonra bu duâyı yapar.

İmam yalnız kendi nefsi için duâ etmemesi için, «cemâate duâ eder» demiştir. Çünkü imamın yalnız kendi nefsi için duâ etmesi mekruhtur.

Onun için, duâ yaparken, «Allah'ım, bizi bağışla!» diyerek cemi sîğası kullanmalı; «beni bağışla» diyerek duâyı yalnız kendi nefsine yapmamalı...

«Kunyetü'l-Fetevâ»'da der ki:

«Ardında sünnet (namazı) olmayan namazı kıldığı zaman, imam yüzünü cemâate döner. Sünnet olan budur. Ama hizasında kendisini geçmiş bir vaziyette namaz kılan biri varsa o zaman dönmez.»

El-Hulâsa'dan:

«Sabah ve ikindi namazını kıldırdıktan sonra, kıbleye karşı otura-rak bekler.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buna **bid'at tesmiye** etmiştir. Lâkin zâhir olan bu, mutlak değildir. Zira **İmam Ebü'l-Leys (El-Mukaddime)**'nin şerhinde **Ebû Hanife**'den (rahimehullah) naklen şöyle demiştir:

«İmam namazdan sonra cemâate dönüp duâ eder. Eğer cemâat er-kekse... Eğer cemâat kadın ise, kıbleye karşı oturarak duâ eder.»

Ebû Ümâme (R.A.) anlatıyor:

Denildi ki:

«Hangi duâ daha makbuldür?»

Cevab verdiler:

«Gecenin son kısmında, namazların ardında yapılan duâ!» (Şer-hü'l-Mesâbih)

⁂

Abdest bozma ihtiyâcını hissedenin cemâat namazı:

Küçük abdesti (bozmayı hissedip) sıkışan, def'-i hâceti (şiddetle hissedip) sıkışan, ayaklarını mest sıkmış kimse, (hissettikleri) ezâ zâ-il olup rahatlanıncaya kadar namaz kılmaz(lar).

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Namaza başlandığında, biriniz def'-i hâcete sıkışırsa, önce def'-i hâcetini yapsın.»

El-Hulâsa'dan:

«Küçük abdest bozmayı hisseden, ya da def'-i hâceti gelen kişinin o halde namaza durması mekruhtur. Şayet durursa ve o hâli namaz-dan meşgul ederse, namazı keser. Eğer o hâliyle namazı kılarsa câiz olur, fakat kötü davranmış sayılır. Bu hal kendisine ister namaza baş-larken ârız olsun, ister namaz dahilinde, fark etmez.»

⁂

Öğle zamanı çok acıkmışsa ve açlığa tahammülü yoksa, önce öğle yemeğini yer, sonra namaz kılar.

Çünkü aç aç namaz kıldığı zaman namazdan huzursuz olur ve manevî zevki alamaz. Nitekim Peygamberimiz bu hususta şöyle buyurmuştur:

«Namaz başladığı zaman, birinizin sofrası kurulmuşsa, önce yemeğini yesin; yemeği bitirinceye kadar acele etmesin.»

İşte bu gibi ahvalde, namazın vakti geçmemek şartıyla, cemâati terk etmek câiz olmaktadır. Bir şartla: Eğer bu durum kerâhete yol açmıyorsa. Öğle, ikindi ve yatsı namazları gibi... Ama kerâhete yol açıyorsa, o zaman önce namaz kılar, sonra yemeğini yer: Akşam namazı gibi...

Ama açlığa tahammülü varsa, o zaman önce namaz kılar, sonra yemeğini yer. Namazı, yemek veya herhangi bir şey için geciktirmez...

Nitekim Câbir (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle rivâyet etmiştir:

«Yemek veya herhangi bir şey için namazı te'hir etmeyin.»

Böylece bu iki hadîsin arasını bulmuş oluruz. Şöyle ki:

Eğer açlığa tahammül edemiyorsa, birinci hadîsle amel ederek, önce yemeğini yer, sonra namazını kılar. Şayet açlığa tahammülü varsa ve vakit de daralmışsa, o zaman önce namazını kılar, sonra yemeğini yer.

Böylece, birinci hadis açlığa tahammül edemeyenler hakkında; ikincisi de açlığa tahammül edebilenler hakkında vârid olmuş olur.

Namaza başlamadan önce dişlerini (parmakları ile) ovalar.

Namaz Kılma Âdâbı

Namaz kıldığı elbisesini iyice (setr-i avrete riayet ederek) giyer.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim yakaları kapalı olarak namaz kılarsa, bu, yakaları açık olarak yetmiş namaz kılandan daha hayırlıdır.»

Böyle iyice giyinmenin namazın âdâbından olmasının sırrı şudur:

Kendi avretini başkalarına gösetrmek yasaktır. Açık olarak namaz kılarsa, belki başkaları avretine muttali olabilir ve bu yüzden de namazı bozulabilir.

Ama kişi kendi avretini kendinden gizlemek mecburiyetinde değildir. Onun için, namaz kılarken önü açık olup da kendi avretini görürse namazı fâsid olmaz, (sahih rivâyete göre). (Et-Tebyin)

⁂

Elbisesini gururlanarak tam mânasiyle yerlerde sürünecek şekilde sarkıtmaz.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah izarını yerlerde sürüdüren kişinin namazını kabûl etmez.»

Yâni, tam kabûl etmez, demektir. Çünkü etekleri sarkık bir şekilde namaz kılmak kibre delâlet eder. Kibir ve gurur içinde kılınan namazın ne sevabı olur ve ne de fazileti...

İmâm Şâfii, namaz dışında olduğu gibi, namazda da eteğin uzun tutulmasını mekruh saymıştır. **İmâm Mâlik** ise, namazda buna cevâz vermiş ve şöyle demiştir:

«Çünkü namaz kılan kimse bir yerde durmaktadır. Eteğinin uzun olmasında kibir olmaz. Ama yürüyen kimse böyle değildir. O, eteğini sürterek yürüdüğü için, o yürüyüşünde kibir olabilir...»

⁂

Nişanı olan ve bayraklı elbise içinde namaz kılmaz.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) nişanları olan bir elbise içinde namaz kılmıştır. Bayraklarına gözü ilişmiştir. Namazdan fâriğ olunca:

«Bu elbisemi Ebû Cehm'e götürün. Zira biraz önce o, beni namazda meşgul etti» buyurdu.

Diğer bir rivâyette şöyle geçer:

«Ben namazda iken onun bayrağına bakıyordum. Beni yanıltacağından korktum.»

⁂

Usfur (bir nevi boya) ile boyanmış elbise içinde de namaz kılmaz. Çünkü usfurla, yemen çiçeğinden yapılan boya ile ve za'feranla boyanan elbise içinde namaz kılmak mekruhtur. Bu hususda hadîs vârid olmuştur.

⁂

Namaz kılan kimsenin boynunda bir şey takılı olmasında bir beis yoktur.

El-Hulâsa'dan:

«Boynunda köpek dişi veya altın kolyesi olduğu halde namaz kılmakta bir sakınca yoktur.»

⁂

Küçük ve büyük seccadede namaz kılmaz câizdir.

Tertemiz bir toprak üzerinde, üstünde bir şey serilmiş olmayarak namaz kılmak, sevab ve tevâzu bakımından daha efdaldir.

Bu mes'ele yukarıda geçmişti... Önemine binâen musannif aynı mes'eleye bir kere daha değinmiştir.

Yerin bitirdiği otlardan yapılan her türlü seccadede de namaz kılınır. Meselâ, pamuktan yapılan seccade ile, hasır gibi...

⁂

Namaz kılan kimse, önüne (kalabalık bir yerde) bir sütre koyar. O sütreye bir koyunun geçebileceği yer kadar yaklaşır. Şayet sütre bulamazsa, önüne bir çizgi çizer. Bazı üstadlarımızla İmâm Şâfiî'nin görüşü budur.

Şeyhü'l-İslâm'ın Mebsut'unda der ki:

«Eğer yer katı olursa da bir şey dikmek imkânı bulunmazsa, yahut dikecek bir şey bulamazsa, o zaman uzunlamasına bir çizgi çizer.»

Bazılarına göre mihrab şeklinde çizer. (El-Cevâhir)'de de bu mes'ele böyledir.

Sütreyi bir arşın uzunlukta, bir parmak kalınlıkta yapar. İmam Serahsî böyle zikretti.

Şayet uzunluğu bir arşından aşağı olursa, bunun bir sütre olup olamayacağı hakkında meşâyih arasında fikir ayrılığı vardır.

Eğer önüne kalpak veya iki mest koyarsa ve bunların uzunluğu bir arşını bulursa, sütre olabilir. Bunda ittifak vardır. Ama bundan az olursa, bazıları «sütre olabilir» derken, bir kısımları da «olamaz» demişlerdir. (El-Kunye). Yahut edineceği sütre bir semer arkası kadar olmalı. (El-Mağrib)

Bunu sağ veya sol kaşının hizasına koyar. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) tam yüzünün önüne koymazdı, kaşlarının birinin hizasına koyardı. Putlara tapanlara benzemekten şiddetle kaçındığı için böyle yaparlardı. Bu sebebledir ki, bir adamın yüzüne doğru namaz kılmak mekruhtur.

Önüne bu sütreyi (önünü kapatacak şeyi) koyduktan sonra, artık sütrenin arkasından herhangi bir şeyin geçmesi ona bir zarar veremez.

⁂

Namaz kılanın önünden geçilmez!

Şunu da iyi bil ki; namaz kılan kimse ile önünden geçen kimsenin arasında namaz kılınacak kadar bir yerin olması gereklidir. Zira bu kadar yer, namaz kılanın hakkıdır.

Bazılarına göre bu beş arşın olmalıdır. Fakîh Ebû Ca'fer der ki:

«Namaz kılan kimsenin geçen kimseyi, geçen kimsenin de namaz kılan kimsenin secde yaptığı yeri görebilecek kadar mesafe yakın olursa mekruhtur; oradan geçen günaha girmiş olur. Bundan uzak olursa mekruh olmaz.»

Tabiî bu mes'eleler sahrada olup da önünde sütre olmayanlar hakkındadır. Şayet sütre olup da sütrenin ardından değil de sütre ile namaz kılanın arasından geçerse bu da mekruhtur.

Şayet namazı mescidde kılıyorsa ve önünde direk, ya da ayakta veya oturmakta olan bir insan varsa mekruh olmaz.

Eğer geçenle namaz kılan arasında bir perde yoksa ve cami de küçük ise önünden geçmek mekruh olur.

Cami büyük olursa, bazılarına göre o da küçük cami gibidir (bu

babda). Bazılarına göre o, sahra menzilesindedir. Esahh olan da budur.

Meşâvihdan bâzıları da şöyle der:

«Camide bunun haddi üç arşındır. Üç arşını geçerse, önünden geçilebilir.» (El-Fetevaz-Zâhiriyye)

El-Kunye'den:

«Kim mescidin son safında durursa, diğer saflarla arasında mesafe varsa, camiye giren, önünden geçip o saflarda durabilir. Çünkü o geride saf teşkil etmekle zaten kendisine verilecek değeri yitirmiştir. Onun için önünden geçen günâha girmez.»

Önünden geçen kimseyi göğsü ile önlesin. (Göğüsle önlemek; «kalben inkâr etmek, bunu tasvib etmemek» demektir.)

Bazı kitablarda anlatıldığına göre, bu bile kâfi gelmez. Başla, gözle, ya da «sübhânellah!» diyerek geçen kimseye işaret edip mâni olmalıdır!

Çünkü o geçen kişi, (Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) sözü ile) bir şeytandır. Her ne kadar bir şeyin önünden geçmesi namazı kesmezse de bu böyledir...

Bu babda Ebû Said (R.A.) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Namazı bir şey kesemez! Siz gücünüz yettiğince (önünüzden geçen kimseyi) önleyin! O ancak bir şeytandır!»

Yâni, siz namazdayken önünüzden bir şey geçerse, namazınız fâsid olmaz. Ne var ki, siz yine de önünüzden geçene mâni olun. Çünkü o şeytandır.

Önünüzden geçmeğe onu başkası değil, şeytan teşvik etmiştir. Şeytan âsî ve serkeş olduğu için kendisine bu ad verilmiştir.

Namaz kılan kimsenin önünden geçen de bir nevi âsî ve serkeş sayılacağı için Hz. Peygamber tarafından o şeytana benzetilmiştir.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem): **«Kadın, merkep ve köpek (namaz kılanın önünden geçerse) namazı keser»** sözü, «namazın kemâl ve faziletini keser» demektir.

Çünkü bunlar namaz kılanın önünden geçtiği zaman kalbi karışır, huzûru kaçar ve namazda gerekli olan huşû ve hudûu bulamaz. Hudû ve huşûsuz namaz da, tabiî ki (sevab bakımından) tam namaz değildir... (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Namazın rükünlerini, tam mânasiyle hakkını vererek, acele etmeden, lâyık olduğu şekilde ifa eder.

Musannif bu sözü ile fürû kitablarında geçen ve namazın vâciblerinden olan ta'dîl-i erkânı kasdetmiştir. Bilâkis bundan daha şümûllü ve geniş bir anlam kasdetmiştir. Nitekim bunun ardından şöyle demiştir:

Namazın vâciblerini ve sünnetlerini de lâyık-ı vechile yerine getir.

Muaz bin Cebel (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Namaz bir ölçektir. Kim tam tartarsa, onun için de tam tartılarak verilir. Kim de eksik tartarsa, Cenâb-ı Hakkın Tafîf sûresindeki: «Vay eksik tartanların haline!» kavlini duymuşsunuzdur...»

İbrahim En-Nehâî der ki:

«Rükû ve sücûda, âdâba riayet etmeyen kimseyi görürseniz, çoluk çocuğuna acıyın. Çünkü geçim sıkıntısı ile karşı karşıya olacaklardır.» (Er-Ravda)

⁂

İftitah tekbiri alırken dimdik durur.

Çünkü bu tekbirin ayakta alınması farzdır. Onun için şöyle demişlerdir:

«Rükûda imama yetişen kimse, acele ederek rükû'a yakın bir vaziyette tekbir alırsa onun namazı fâsid olur. Şayet kıyâma (ayakta durmağa) daha yakın ise namazı sahih olur.»

(Hezânetü'l-Fetevâ) ve diğer kitablarda bu husus açıklanmıştır.

⁂

Tekbir alırken kalbini son derece büyük bir saygı ve ta'zîm içinde Allah zikrine hazırlar. Amelinin sadece Allah için olduğunu içinde hisseder. Bütün günahlardan elini çekerek Allah'a rücû eder. Kalbini sırf farîzayı ikame etmek için her iki cihanın işinden boşaltır ve kendini tam anlamıyla Allah'a verir.

İftitah tekbiri :

İftitah tekbirinin fazileti ne zaman hâsıl olur? Bu hususta âlimler çeşitli görüşler serd etmişlerdir:

İmam tekbir alırken kişi safda olduğu zaman...

Niyyetle meşgul olurken imamdan az sonra tekbir alırsa yine onun faziletine nâil olur. Müezzin de öyle...

Bazıları biraz daha fazla imkân tanıyarak şöyle dediler:

«Eğer birinci rek'ata yetişirse, iftitah tekbirine yetişemezse bile bu sevabı alır.»

İmâm, aynı zamanda kaadı olan büyük âlimin temâyülü bu merkezdedir. (Mecmeu'l-Fetevâ'da da böyle geçer.)

Münyetü'l-Müftî'de der ki:

«İmam Fâtiha sûresini okumayı bitirmeden önce yetişen kişi, iftitah tekbirine yetişmiş kişi gibi sevab alır.»

⁂

Evet, sanki kıldığı namaz son namazı imiş gibi bir duygu ile karşı karşıya olması gerekir. Bu da ancak korkan bir kalb, hudû içinde olan bir bedenle namaza başlamakla mümkündür.

Demek ki **huşû**, içten Hakka inkıyâd etmektir... **Hudû** ise dıştan (yâni bedenle) olan inkıyâddır.

Cüneyd der ki:

«Huşû, allâmü'l-ğuyûba karşı kalblerin son derece zillet ve eziklik içinde olmasıdır; ki, bunun eseri âzâlarda zâhir olur...»

Yukarıda dediğimiz gibi, kendini tam anlamıyla Allah'a vererek namaza başlamalıdır...

⁂

Kişi namaz kılarken sağa sola bakmaz:

Bu husus, Peygamberimizin şu kavline işarettir:

«Huşû, sağında ve solunda olan kimseyi görmemektir. Çünkü namaz kılan kimse sadece secde mahalline bakar, başka yere değil.» (El-Hâlisa)

Namaz kılan kimse, sanki gözle Allah'ı görüyormuş gibi olmalı... Bu mümkün değilse, Allah'ın kendisini gördüğünü, tavır ve hareketlerini bildiğini, içinde beslediği iyi veya kötü duyguların tümüne muttali olduğunu bilmesi ve bu duygu içinde olması gerekir.

Kul kendi yaratılışını, nutfe iken nasıl kan pıhtısı olduğunu, kan pıhtısı iken nasıl et parçası olup insan şeklini aldığını düşünürse, Allah'a karşı olan korku ve ta'zîmi daha da artar...

⁂

Namazda zikir ve Kur'ân'dan okuduklarını da bilmesi gerekir. (Yâni ne okuduğuna, nasıl okuduğuna dikkat etmesi lâzımdır.)

Şerhü'l-Mesâbih'de der ki:

Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir namaz kıldırdı ve o namazda (bir sûre) okudu. Selâm verdikten sonra arkasındaki sahâbîlere:

«Ne okuduğumu biliyor musunuz?» diye sordu.

Ubeyy bin Kâ'b (R.A.)'den başkası cevab veremedi. O, «falan sûreyi okudunuz, ey Allah'ın resûlü» dedi.

Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm ona «aferin!» dedi ve tebrik etti. Diğerlerini de uyardı...

⁂

Allah Teâlâ Mûsa (Aleyhisselâm)'a vahyetti:

«Ey Mûsa, beni zikrettiğin zaman, bütün âzâların dökülüyormuşçasına zikret; beni anarken huşû ve itmi'nan içinde ol; beni andığın zaman, dilin kalbinin arkasında (üstünde) olsun. Huzûrumda durduğun zaman zelil (ezik) bir kul gibi dur. Korkan bir kalb, sâdık bir lisan ile yalvar bana!»

⁂

Elleri ve ayakları kımıldatmamalıdır.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) namazda sakalı ile oynayan birini görünce şöyle demiştir:

«Eğer bu adamın kalbi korksaydı âzâları da korkardı.»

⁂

Yahudiler gibi sallanmaz.

El-Muhit'te şöyle der:

«Namaz kılan kimsenin kâh sağına kâh soluna sallanması mekruhtur.»

Hz. Ebû Bekr (R.A.)'den:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Biriniz namaz kıldığı zaman, etrafı (âzâları) sâkin olsun. Yahudilerin temâyülü gibi temâyül etmesin (sağa sola sallanmasın).»

⁂

Üzerinde sükûnet ve vakar hâkim olsun, huzûr ve inkisar içinde bulunsun.

Hulâsa, namaz kılan kimsenin Allah'a karşı kemâl-i ta'zîmde olması gerekir. Bu da kalbin durumuna bağlıdır.

Kalbde iki durum mevcuddur :

1) Allah'ın celâl ve azametini bilmesi...

Çünkü onun azametine inanmayan kimse ona ta'zîm etmez...

2) Kend nefsinin hakir, zelil ve emre âmâde bir kul olduğunu bilmesi...

İşte huzur ve inkisar bu iki ilim dalından tevellüd eder, ki, tümüne ta'zîm ve huşû denilir.

Allah'ın azametini ve kendi hiçliğini anlamayan insanda ta'zîm ve huşû olmaz... İmâm Gazâlî İhyâ'da böyle demiştir.

İnsanın kalbinde bulunan yakîne göre kalb huşû duyar. Nice namaz kılanlar var ki, namazdan başka gayesi olmaz; namaz bitinceye kadar hep hudû ve huşû içinde olur ve namazı biter de farkında olmaz!

Yesâr oğlu Müslim gibi : Mescidin duvarı yıkılmış, insanlar başına üşüşmüş de o hâlâ farkında olmamış...

Bazı kimseler de vardır ki, yıllarca camiye cemâate gider de sağında ve solunda namaz kılan kimselerin farkında olmaz...

İbrahim Aleyhisselâm'ın (Allah korkusundan) kalbinin atışı tam iki millik yerden duyulurdu... Nice insanların da renkleri atardı, âzâları titrerdi...

Bunlar lâf-ı güzâf değildir... Dünyada basit menfaatler uğrunda, geçici mal uğrunda, fâni kıralların huzurunda tir tir titreyen nice insanlar da müşâhede edilmiştir!

Biri melik (kral) yahut vezirin yanına girip çıkar da, etrafında toplanan halka heyecanından gördüklerini anlatamaz...

«Kralın elbisesi nasıldı? Yanındakiler ne âlemdeydi?»

Diye soranlara bir cevab veremez... Çünkü kendini tümü ile krala ve yanındakilere vermiş, içeride korku ve dehşet içinde bulunmuştur da ne konuştuğunun ve ne gördüğünün farkında olmamıştır.

Öyleyse herkes yaptığı amel, duyduğu his ve heyecana göre derece alır: Namazdayken kim fazla korkmuş da Allah'a gereği gibi ta'zîm ve huşûda bulunmuşsa, o herkesden fazla sevab alır... Demek ki, herkes korku, huşû ve ta'zîmine göre dereceler elde eder...

Şurası da bir gerçektir ki, Allah'ın nazar eylediği yer kalblerdir. Dış hareketler değil...

Bu sebebledir ki, sahabîlerden (R. Anhüm) biri şöyle demiştir:

«İnsanlar kıyâmette, namazda takındıkları tavırlarına, namazdan aldıkları lezzet ve heyecanlarına göre haşredilirler.»

Çok doğru söylemiştir. Hakikaten de, kişi hangi hal üzere ölmüşse o hal üzere dirilmektedir... Nasıl yaşamışsa öyle ölmektedir... Kişinin bu hususta dış görünüşü değil de kalb durumu nazar-ı dikkate alınmaktadır.

Âhirette şekillerin önemi yoktur. Kalblerin önemi vardır:

«Meğer ki, Allah'a (küfür ve nifaktan) tamamen salim bir kalb ile gelenlerden ola.» (*)

Allah'a karşı duyulması gereken ta'zîmin önemi pek büyük olduğu için bu hususta sözü biraz uzattık. Şevkle okuyanların arzusunu artıracağını umuyoruz... Tabiî ki, gafillere bu usanç verir...

⁂

Namazda dururken, kişi omuzlarını dik tutmayıp alçak tutmalıdır.

Bu durum tevâzuunu daha güzel gösterir.

Özürsüz öksürmesin. Çünkü özürsüz öksürüp de kelimeler meydana gelirse, Ebû Hanife ile Muhammed'e (rahımehullah) göre namazı bâtıl olur. Ebû Yusuf'a (rahımehullah) göre bâtıl olmaz.

Lâkin bir özründen ötürü öksürürse, o zaman bil'ittifak namazı bozulmaz. Çünkü (aksırmak ve geğirmek gibi) ondan kurtulmak mümkün değildir. Bilindiği gibi, aksırmak ve geğirmek (kelimeler vücuda getirse bile) namazı bozmaz. **Şerhü't-Tuhfe**'de de bu mes'ele böyledir.

Tebyîn'de şöyle geçer:

«Namazını iyi kılmak ve güzelleştirmek için öksürürse, sahîh olan kavle göre namazı bozulmaz.

Yanılan imamı uyarmak için muktedînin öksürmesi de namazı bozmaz. Namazda olduğunu anlatmak amaciyle öksürmek de namazı bozmaz.

Duyulacak kadar hırlarsa namaz bâtıl olur, bu nitelikte değilse olmaz.».

⁂

(*) Şuarâ sûresi, âyet: 89.

Namazda sümkürmez, sağa - sola bakmaz.

Namazda, yüzü kıble yönünden ayrılıncaya kadar, boynunu sağa-sola çevirirse mekruh olur.

Namazdayken göz ucu ile bakarsa mekruh olmaz.

Eğer göğsünü kıble yönünden çevirirse namazı bâtıl olur.

⁂

Namazda esnememek:

Bu husus namaza lâyık olmayan çirkin bir haldir. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki:

«Esnemek şeytandandır.»

Yukarıda bu hususta bilgi verilmiştir...

Mutlaka esnemesi gerekiyorsa ve bundan kurtulamıyorsa, o zaman ağzını kapamak sûretiyle yine de önlemeye çalışsın. Zira Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz esnerse gücü yettiğince (ağzını) kapayarak onu önlesin.»

⁂

Gözünü göğe kaldırmaz ve işaret etmez. Gözü ile secde mahalline bakar.

«Elini ağzına koysun!»

Şeklinde de rivâyet edilmiştir...

⁂

Sağ elini sol elinin üstüne koyar. Çünkü bu hal, elleri salmaktan — dikkati toplamak bakımından — daha iyidir. Huzur ve tevâzuu daha güzel ifade eder.

El-Hulâsa'da der ki:

«Tutmak, koymaktan daha iyidir.»

Meşâyihdan birçokları koymakla tutmayı bir arada yapar:

Sağ elinin içini sol elinin üstüne koyar. Sol elin bileğini küçük ve baş parmağı tutar, diğer parmakları kolun üstüne koyar.

El bağlamak kıyâm sünneti midir, kırâet sünneti midir?

İmâm Ebû Hanîfe ile Ebû Yusûf'a (rahımehullah) göre, kıyâm (namazda ayakta durmak) sünnetidir. Muhammed'e (rahımehullah)

göre kırâet sünnetidir: Namazda okurken sağ elini sol eli üzerine koyar.

⁂

Namazda kâh bir ayağı, kâh diğer ayağı üzerinde durmaz.

Ayaklarını pek fazla açmaz. Birbirlerine de bitiştirmez.

Namazda dururken ayaklarının arası dört parmak mikdarı açık olmalıdır.

Ayaklarının birini diğerinden önde tutmaz.

⁂

Kıyâmda başını eğmez, bağırarak okumaz. Fazla alçak sesle de okumaz.

Kırâette orta bir yol takib eder.

Cenâb-ı Hak İsrâ sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Namazda pek bağırma; sesini o kadar kısma da. İkisinin arası bir yol tut.»

⁂

Rahmet âyetlerinde durur ve Allah'tan cennet ister. Azab âyetlerinde de durur ve ateşten Allah'a sığınır.

Cenâb-ı Hakkın ismi geldiğinde hemen Allah'ı tesbih eder ve O'nu noksan sıfatlardan tenzih eder.

El-Muhit'de der ki:

«Terğib veya terhib âyetlerinde durmak, münferid için [illegible] file kılıyorsa, iyi bir şeydir...

Farz namazı olursa mekruh olur. Çünkü ne Resûlüllah (sallallâhü aleyhi ve sellem) ve ne de fıkıh imamlarından bu [illegible] şey nakledilmemiştir. Çünkü bu, namazın uzamasına [illegible]

Me'muma gelince durum yine aynıdır:

«Kur'ân okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun **[illegible] gennniş olasınız»** (A'râf sûresi) buyurulmuştur.

Okunan Kur'ân'ı dinlemeyip de duâ ve saire ile meşgul olmak bu âyette emredilen sükûte muhalefet olur.

⁂

Namazda sümkürmez, sağa - sola bakmaz.

Namazda, yüzü kıble yönünden ayrılıncaya kadar, boynunu sağa-sola çevirirse mekruh olur.

Namazdayken göz ucu ile bakarsa mekruh olmaz.

Eğer göğsünü kıble yönünden çevirirse namazı bâtıl olur.

⁂

Namazda esnememek:

Bu husus namaza lâyık olmayan çirkin bir haldir. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki:

«Esnemek şeytandandır.»

Yukarıda bu hususta bilgi verilmiştir...

Mutlaka esnemesi gerekiyorsa ve bundan kurtulamıyorsa, o zaman ağzını kapamak sûretiyle yine de önlemeye çalışsın. Zira Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz esnerse gücü yettiğince (ağzını) kapayarak onu önlesin.»

⁂

Gözünü göğe kaldırmaz ve işaret etmez. Gözü ile secde mahalline bakar.

«Elini ağzına koysun!»

Şeklinde de rivâyet edilmiştir...

⁂

Sağ elini sol elinin üstüne koyar. Çünkü bu hal, elleri salmaktan — dikkati toplamak bakımından — daha iyidir. Huzur ve tevâzuu daha güzel ifade eder.

El-Hulâsa'da der ki:

«Tutmak, koymaktan daha iyidir.»

Meşâyihdan birçokları koymakla tutmayı bir arada yapar:

Sağ elinin içini sol elinin üstüne koyar. Sol elin bileğini küçük ve baş parmağı tutar, diğer parmakları kolun üstüne koyar.

El bağlamak kıyâm sünneti midir, kırâet sünneti midir?

İmâm Ebû Hanife ile Ebû Yusûf'a (rahmehullah) göre, kıyâm (namazda ayakta durmak) sünnetidir. Muhammed'e (rahmehullah)

göre kırâet sünnetidir: Namazda okurken sağ elini sol eli üzerine koyar.

⁂

Namazda kâh bir ayağı, kâh diğer ayağı üzerinde durmaz.

Ayaklarını pek fazla açmaz. Birbirlerine de bitiştirmez.

Namazda dururken ayaklarının arası dört parmak mikdarı açık olmalıdır.

Ayaklarının birini diğerinden önde tutmaz.

⁂

Kıyâmda başını eğmez, bağırarak okumaz. Fazla alçak sesle de okumaz.

Kırâette orta bir yol takib eder.

Cenâb-ı Hak İsrâ sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Namazda pek bağırma; **sesini o kadar kısma da. İkisinin arası bir yol tut.**»

⁂

Rahmet âyetlerinde durur ve Allah'tan cennet ister. Azab âyetlerinde de durur ve ateşten Allah'a sığınır.

Cenâb-ı Hakkın ismi geldiğinde hemen Allah'ı tesbih eder ve onu noksan sıfatlardan tenzih eder.

El-Muhit'de der ki:

«Terğib veya terhib âyetlerinde durmak, münferid için eğer nafile kılıyorsa, iyi bir şeydir...

Farz namazı olursa mekruh olur. Çünkü ne Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) ve ne de fıkıh imamlarından bu hususta bir şey nakledilmemiştir. Çünkü bu, namazın uzamasına sebeb olur.»

Me'muma gelince durum yine aynıdır:

«Kur'ân okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun. Tâ ki esirgenmiş olasınız» (A'râf sûresi) buyurulmuştur.

Okunan Kur'ân'ı dinlemeyip de duâ ve saire ile meşgul olmak, bu âyette emredilen sükûte muhalefet olur.

⁂

Namazda okuma ile rükû arasını hafif bir sükûtla (sübhânellah!» diyecek kadar bir sessizlikle ayırır ki, rükûa varma ve iyice durabilme imkânını bulabilsin.

⁂

Rükûda gayet güzel ve dümdüz durur.

Başını ne yukarıya doğru kaldırır, ne de fazla eğer.

Sırtını o kadar güzel tutar ki, üstüne su dolu bir bardak koysa rahatlıkla durabilir...

⁂

Gerek kıyâmı ve gerekse kuûdu (namazdaki oturuşu) haddinden fazla uzatmaz; ki, görenler kibir ve gurur zannedebilirler.

Bu, ayakta durmayı uzatmaz, ka'deyi uzatmaz demek değildir...

⁂

Rükûdan başını kaldırarak kalkar, her azası yerli yerinde istikrar ederek durur.

Secdesinde de öyle, ta'dîl-i erkân üzere ellerini yere koyarak, dirseklerini yerden uzak tutarak, karnını da uyluklarından uzak tutarak yapar. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Secde yaparken kendini yere yapıştırıp salıvermez. Yerden uzak durup kollarını yanlarına bitiştirmez. Yanlarından biraz uzak tutar.

El-Hidâye'nin rivâyeti buna işaret etmektedir:

Yanındakine eziyet etmemek için kollarını yana doğru pek açmaz. Karnını da uyluklarına yapıştırmaz.»

Tabîî bu, eğer namaz kılan erkek olursa. Ama namaz kılan kadın olursa, karnını uyluklarına yapıştırır.

⁂

Secdesi yedi âzâ üzerinde olmalı. Alnı, iki eli, iki ayağı, iki ayağının parmakları...

Alnı bırakıp da yalnız burun üzerinde secde ederse, Ebû Hanife'ye göre câiz olur.

İmâm Ebû Yûsuf ile Muhammed (rahımehullah) dediler ki:

«Bu, özürsüz câiz değildir.»

Yalnız alnı üzerinde secde ederse, özürsüz olsun olmasın, âlimlerimizin ittifakı ile câizdir.

Fetvâlarda zikredilmiştir: Alnında ve burnunda bir özrü varsa îma ile namaz kılar.

Secdede ellerini ve dizlerini yere koymazsa câiz olur. Çünkü bunları yere koymak sünnettir.

Ayaklarının birini koyup da ötekini koymazsa yine câiz olur. Lâkin mekruh olur. Kaadıhan böyle dedi.

Her ikisini de kaldırırsa (secdede) namazı bâtıl olur. İmâm Kerhî böyle dedi...

Çünkü secdede ayakları yere koymak farzdır. Kudurî'nin rivâyeti budur.

İmâm El-Timurtaşî der ki:

«Farz olmamakta eller ve ayaklar birdir.»

Şeyhü'l-İslâm'ın Mebsut'undaki sözü bunu ifade etmektedir ki, en gerçek olan da budur. (el-İnâye)'de de bu böyledir.

⁂

Toz ve topraktan sakınmak için elbisesini de saçını da çekmez. Bütün âzâları ile secde eder.

Bazıları saçım yere değmesin diye (secde ederken) boğazlayıp topuz yapar (işte bu doğru değildir); Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu nehyetmiştir.

⁂

Namaz kılan kişi, secdede en önemli hâcetleri için Allah'a yalvarır.

Çünkü o, makam-ı kurbet, mikat-ı rahmet ve keramettir.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kulun Rabbine en yakın olduğu yer: Secde hâlidir! Onun için secdede duâyı çoğaltın.»

Mîkat: Bir iş için ayrılan zaman... (Yer anlamında da gelir.)

Meselâ: «Burası Şam ehlinin mîkatıdır» derler ve bu sözden ihram giydikleri yeri kasdederler.

Sevban (R.A.) Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisini cennete sokacak amelden sorduğu zaman, ona şöyle hitab etmiştir:

«Allah'a çok secde etmelisin! Allah'a secde ettiğin zaman mutlaka bir dereceni artırarak seni yükseltir. O secde sayesinde senden bir günah da düşürür.»

Selef âlimleri sevindirici bir şey ile karşılaştıklarında şükren lillâh secdeye kapanırlardı.

Kıbleye karşı durup Allahüekber diyerek secdeye kapanırlardı.

Allah'a hamd ve şükrettikten sonra (sübhâne rabbiyel a'lâ) deyip yine Allahüekber demek sûretiyle başlarını kaldırırlardı.

Şükür secdesi hakkında **Ebû Hanife**'nin fikri:

Ebû Hanife (rahımehullah) der ki:

«Şükür derecesi kurbet (sevabı mûcib bir hareket) değildir; bilâkis mekruhtur, sevabı yoktur.»

İmâm Ebû Yûsuf ile İmâm Muhammed'e (rahımehümallah) göre, o bir kurbet (sevâbı mûcib bir hareket)tir. Bunu yapan kişi sevab alır.

Onlara göre, şükür secdesi için teyemmüm eden kimse aynı teyemmümle namaz kılabilir. Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göre kılamaz. (Şerhü'l-Mecma')

İmâm Şâfiî der ki:

«Allah bir kuluna bir ni'met ihsan ettiği ya da ondan bir belâ giderdiği zaman, o kul secde yaparsa, bu iyi ve sevimli bir davranıştır.

Mücerred takarrüb amaciyle yaparsa, bu kurbet sayılmaz. Ama bununla beraber mübahdır.

Bazı insanların her namazın arkasında yaptıkları secdeye gelince, bu mekruhtur. Çünkü câhiller onu yaparken görürlerse, sünnet veya vâcib olduğunu sanırlar.

Bu gibi şeylere saik olan her mübah mekruhtur: Namaz için belirli bir sûreyi tayin etmek, belirli bir vakitte okumayı tahsis etmek gibi...» (el-Kunye)

Bu hususu biraz daha açıklayalım :

Tilâvet ve şükür secdeleri dışında yapılan tek secde hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Bazıları bunun (tek rükû gibi secde yapılmasının) haram olduğuna kail olmuşlardır. (Şerhü'l-Mesâbih)

Bazıları da bunun mübah olduğuna kail olmuşlardır. (el-Kunye)

Ravda'dan naklederek Tenvir'de der ki:

«Bazı cahillerin şeyhleri önünde secdeye kapanması bu nevi secdeden değildir. Onların yaptıkları secde, kıbleye karşı olsun-olmasın, secdeyi Allah için yapmayı kasd etsin, ya da gaflet içinde olsun (fark etmez), kesinlikle haramdır.)

Kunyetü'l-Fetevâ da bunun haram olduğunu sarahatle ifade etti ve hattâ dedi ki:

«Ne şekilde olursa olsun, kişi böyle bir secde yaparsa, dinden çıkıp kâfir olur.»

Sultana ve başka büyüklere inhina (eğilerek saygı ifadesinde bulunmak) mekruhtur. Çünkü bu, mecûsilerin fiiline benzemektedir. Dürer'de böyle geçer. Bu da önemli bir husustur. Birçok insanlar bunun farkında değillerdir.

***

Kişi ikinci rek'atta sol ayağının üstüne oturur, sağ ayağını diker, rükûda olduğu gibi ellerini dizlerine koyar.

İmâm Muhammed'den (rahimehullah):

«Ellerini uyluklarının üstüne, parmaklarını dize doğru bir vaziyette koyar. Tabiî elleri kıbleye karşı olur.

Ellerini yummuş bir şekilde değil de yaymış bir vaziyette koyar.»

İmâm Şâfiî der ki:

«Sağ elinin küçük parmağını, onun yanındakini ve orta parmağını yumar, şehâdet parmağını salar.»

Allah'ın birliğine işaret ederek «illâllah» derken, sağ elinin şehâdet parmağını kaldırır. Diğer parmaklarını sâbit kılıp yalnız şehâdet parmağını kaldırır. Hidâye'nin fikri budur.

İmâm el-Helvânî der ki:

«(Lâ ilâhe) dediği zaman, parmağını yukarıya doğru diker, (illâllah) dediği zaman indirir; ki, diktiği zaman nefy, indirdiği zaman isbat tahakkuk etsin.»

Bazılarına göre böyle bir harekette bulunmaz. Fetvâ da bu görüşe göredir. Çünkü namaz sükûnet ve huzûr üzerinde kurulmuştur. (el-Vâkiat)

***

Teşehhüdü hafif yapar. Kıyâma, sanki kızgın bir taş üzerindeymiş gibi acele eder. (Yâni, üçüncü rek'ata kalkmak için birinci tehiyyâtı fazla uzatmaz.)

«Ettehiyyatü lillâhi...»'den başka bir şey okumaz. Çünkü **Ebû Hanife'ye (rahimehullah)** göre; «ettehiyyâtü lillâhi»'yi okuduktan sonra, bir kelime şöyle dursun, bir harf bile okuyan sehv secdesi yapar.

⁂

Tehiyyâttan sonra hemen, ellerini yere dayamadan ayaklarının üzerinde kalkar. Çünkü ellerini yere dayamak mekruhtur.

Bunu, El-Muhit de zikretmiş ve şöyle demiştir:

«Güvenilir kaynaktan duyduğuma göre, kim ellerini yere dayamadan kalkarsa, Allah ona, çok geniş ve büyük bir ölçek (dolusu), yer ile gök arası genişliğinde sevab verir. Ama ihtiyar, güçsüz ve hasta olursa, o zaman durum değişir: Ellerini yere dayamak sûretiyle kalkabilir.»

⁂

Son teşehhüdden sonra Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) üzerine salât-ü selâm okur.

Hz. Ali (K.V.), Abdullah bin Abbas, İbni Meş'ûd, Câbir (R. Anhüm) Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Biz, sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz. Senin üzerine getirecek olduğumuz salâtın ne şekil olduğunu bize öğretir misiniz?»

Dediklerinde, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

«Şöyle deyiniz:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ
مُحَمَّدٍ وَارْحَمْ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَبَارَكْتَ وَتَرَحَّمْتَ
عَلٰى اِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى آلِ اِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ رَبَّنَا اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

(Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. Verham Muhammeden ve

alâ Muhammed. Kemâ salleyte ve bârekte ve terahhamte alâ İbrahiyme ve alâ âli İbrahîm, Fil-âlemiyne rabbenâ inneke hamîdün mecîd) (el-Kunye vel-Cevâhir)

«(Kemâ salleyte alâ İbrahiyme) sözü, İbrahim Aleyhisselâm'ın Peygamberimiz'e üstünlüğünü ifade etmiyor mu? Çünkü müşebbehün minh (kendisine benzetilen) benzeyenden daha üstündür!»

Diye bir itiraz vârid olursa, cevabımız şudur:

İmam Şâfiî der ki:

«Allahümme salli alâ Muhammedin»'de cümle bitiyor; «ve âli Muhammedin» cümlesi ondan sonra başlıyor. Muhammed'in âli, İbrahim Aleyhisselâm'ın ve onun âli gibidir. Muhammed'in âli, Muhammed'in kendisi demek değildir ki, İbrahim Aleyhisselâm'ın Peygamberimiz'e üstünlüğü bahis konusu olsun.»

Yahut şöyle de diyebiliriz:

— Bundan murat, cümlenin cümleye mukabelesidir.

İbrahim'in âli denildiği zaman birçok peygamberleri ve insanları içine alır.

Muhammed'in âli dendiği zaman içinde hiçbir peygamber dahil olmaz. Çünkü Peygamberimiz'den sonra hiçbir peygamber gelmemiştir.

İçinde tek peygamber taşıyan bir cümle karşılığında, içinde birçok peygamber ve insanlar bulunan bir cümle vârid olmuştur; ki, bu da (yine) bizim Peygamberimiz'in üstünlüğünü gösterir.

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) (rahmet) ile, yâni (verham Muhammeden = Muhammed'e rahmet et) demek sûretiyle duâ yapılıp yapılamayacağı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Muhtar olan görüş, böyle duânın yapılamıyacağı şeklindedir. (Mişkâtü'l-Envâr)

***

Hz. Peygamber'e salât-ü selâm getirdikten sonra, kendisini ve bütün müslümanları içine alacak bir duâ yapar ve şöyle der:

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

«Rabbim, beni, anne-babamı, erkek-kadın bütün mü'minleri bağışla!»

Bu duâdan sonra, ateş azâbından, kabir azâbından, hayat ve ölümün fitnesinden, deccalin fitnesinden Allah'a sığınır.

Münker-Nekir'in ağır ve altından kalkılmayacak sualler sormasından da Allah'a sığınır.

Hayatın fitnesi: Başa gelen belâlara sabır ve tahammül gösterememek, günah ve fesad bataklığına düşmek gibi hususlardır.

⁂

Yalancı büyücülerin fitnesinden de Allah'a sığınır.

İbni Abbas (R.A.)'den:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Kur'ân'dan sûre öğretir gibi şu duâyı öğretirdi ve «şöyle deyin» derdi :

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ
الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ٥

«Allah'ım, kabir azâbından sana sığınırım. Mesihid deccâlin fitnesinden de sana sığınırım. Hayat ve ölümün fitnesinden de sana sığınırım.» (el-Mesâbih)

⁂

Namazdan fâriğ olurken, her iki yanına da, yanağının beyazını görecek şekilde selâm verir. Abdullah bin Mes'ûd ve Sa'd bin Vakkas (R. Anhümâ), Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle rivâyet ettiler.

İmamın selâmını kalbi ile alır.

⁂

İmam namazdan fâriğ olduktan sonra sol taraftan ayrılıp gider.

Çünkü Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) çoğu kez böyle yaparlardı.

(Yâni Hazreti Âişe validemizin odasının kapısı sol tarafta olduğu için, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz, namazdan fâriğ olunca doğru sol tarafa giderlerdi.)

Bu durum her ne kadar mihrabın soluna düşüyorsa da, kıbleye nisbetle sağa düşmektedir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) her şeyde sağdan başlamayı severlerdi.

⁂

İmam farzı kıldıktan sonra tetavvu' (yâni sünnet kılmak) için yer değiştirir.

Muğîre bin Şu'be (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«İmam namaz kıldığı (farzı kıldığı) yerde, yer değiştirmedikçe (başka bir) namaz kılamaz.»

Bu, onun henüz farz namazda olduğunu zannettirmemek içindir. Kıyâmette ona iki yerin şâhidlik yapması içindir. Sonra, çeşitli yerlerde ibâdeti çoğaltmak müstehabdır.

Lâkin yer değiştirirken kıblenin sağını tercih eder. Çünkü sağın her zaman için sola üstünlüğü vardır.

Kıblenin sağı, kıbleye duranın soluna, solu da kıbleye duranın sağına düşer...

İmam Serahsî'den:

«İmam biraz geri çekilir, cemâat da ileri gelir; ki, muhalefet gerçekleşsin, şüphe bertaraf edilsin.» (Fetevâ-i Kaadıhan ve Şerhü'n-Nikaye)

⁂

Namaz kılan kişi, sabah namazından sonra namazgâhında güneş doğuncaya kadar Allah'ın zikrine koyulur. (Yâni güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar).

Sonra kalkar, iki rek'at namaz kılar. Bu namaza «İşrak namazı» denilir; ki, vakt-i duhâya girer girmez başlar. (Şerhü'l-Mesâbih)

Hz. Enes (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim sabah namazını cemâatle kılıp da güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar Allah'ı zikrederse, sonra kalkıp iki rek'at namaz kılarsa, onun için tam bir hac, tam bir umre sevabı olur.» (Şerhü'l-Mesâbih)

Peygamber Efendimiz'in: «Allah'ı zikreder» sözünden anlaşıldığına göre, o vakitte müstehab olan, Kur'ân okumak değil de Allah'ı zikretmektir.

Çünkü bu, eşref bir saattir... O saatte zikre devam etmek ruhlarda büyük bir te'sir bırakır. (Şeyh, bunu «Avârifü'l-Maârif» kitabında açıkça ifade etmiştir.)

El-Kunye'de «Cem'u'l-Ulûm»'den naklen:

«Sabah namazının vaktinden güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar zikretmek kıraetten evlâdır.»

Nitekim (el-Kunye)'deki şu ibare de bunu te'yid eder:

«Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde, Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirmek, duâ okumak, tesbih çekmek Kur'ân okumaktan efdaldır.»

El-Muhit'ten:

«Sabah namazı girdikten işrak namazı kılıncaya dek konuşmak mekruhtur.»

Bazılarına göre, sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar konuşmak mekruhtur.

Kimisine göre, bir mızrak boyu yükselinceye dek konuşmak mekruhtur.

Namazdan sonra hemen işine gider...

***

Farz namazlarından sonra hemen duâ yapmağı bir fırsat ve ganimet bilir.

El-Bakkali der ki:

«Farz kıldıktan sonra sünnete başlamadan duâ etmek efdaldır.»

Diğer âlimlerin fikri:

«Duâyı sünnetlerden ve gerekli evrâdı okuduktan sonra yapmalıdır.»

Zamanımızda meşhur olan görüş budur.

O zaman yapılan duâ müstecabdır. Bu, hadisle sâbit olmuştur.

İbni Abbas'ın (R.A.) naklettiği bir hadisde Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim bunu yapmazsa, namazı noksandır.»

(Yâni, kim namazdan sonra ellerini kaldırıp (ey Rab, ey Rab) diye yalvararak duâ etmezse, namazı Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın nezdinde noksandır.) (Et-Tenvîr)

Hasan El-Basrî'nin (rahımehullah), sırtında odun taşıyan bir komşusu varmış. İmam selâm verdikten sonra hemen kalkıp camiden çıkarmış...

Bir gün Hasan el-Basrî (rahımehullah) ona:

«Biraz neden oturmuyorsun? Şâyet âhiretin için duâya muhtaç değilsen, hiç olmazsa dünyan için duâ et. Rabbinden bir merkeb iste de sırtında odun taşımaktan kurtul!» demiş... (el-Hâlisa)

Buhârî'nin şerhinden:

«Kim yorulmadan günahlarının afvını isterse, namazdan sonra namazgâhında oturmayı âdet edinsin.

Çünkü o anda melekler onun afv edilmesi için Allah'a yalvarırlar. Onların duâları kabûldür.

Nitekim Allah onların hakkında, Enbiyâ sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Bunlar, onun rızâsına ermiş olanlardan başkasına şefâat edemezler.»

«Kimin âmîni meleklerinkine tevâfuk ederse, günahları bağışlanır» diye rivâyet edilmiştir.

Onların (âmin) demesi, imamın (âmin) dediği zaman, bir kere vâki olmaktadır.

Oysa namazdan sonra namazgâhında oturup duâ eden kimse için devamlı olarak duâ etmektedirler.

Bir kere (âmin) demeleri bir kişinin afvedilmesini sağladıktan sonra, yapacakları birçok duâ, kişinin haydi haydi mağfûriyetini te'min eder.

⁂

Gece uyanmaya güveni olan kişi vitir namazını gece sonuna doğru kılar.

Uyanmaya güveni olmayan ise, vitir namazını yatsıdan sonra kılar. Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bizlere bunu açıklamışlardır:

«Kim gecenin sonuna doğru kalkmaktan korkarsa, gecenin evvelinde (yatmadan) vitrini kılsın. Kim gecenin sonuna doğru uyanmaya güvenirse, vitrini gecenin sonunda kılsın. Bu daha efdaldır.» (Şerhü'l-Vikaye)

⁂

Vitir namazını evinde kılar.

Vitir namazını evinde kılması daha iyidir.

Fakat ramazanda vitri cemâatle kılması, evinde münferiden kılmasından efdaldır. (Fetevâyı Kaadıhan)

⁂

Akşamla yatsı arasında namaz kılmak Allah indinde övülen bir sünnettir.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim akşam namazından sonra — aralarında kötü bir söz etmeden — altı rek'at namaz kılarsa, bu, onun için on iki senelik ibâdete denktir.»

İmâm Gazâli İhyâ'da der ki:

«Bu altı rek'at namazın çok büyük fazileti vardır.»

Denildi ki:

«Cenâb-ı Hakkın: «Yanları, yataklarından uzaklaşır; korku ve **ümid ile Rablerine duâ ederler**» kavlinden murad budur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim cemâat mescidinde akşamla yatsı arası kendini hapsederse, namaz veya Kur'ân'dan başka hiçbir şeyle meşgul olmazsa (konuşmazsa), mutlaka Allah ona cennette iki köşk yapar. — Ki bu iki köşk arası yüz yıllık mesafedir. — Aralarında da öyle bir ağaç diker ki, bütün dünya ehli onu dolaşmaya kalkışsa onları kolaylıkla kapsayabilir.»

Bu namaz, **«evvâbîn»** namazıdır...

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle demişlerdir.

El-Evvâbîn demek, Allah'ın tâatine çokça koşanlar, demektir.

⁂

Kişinin devam edeceği diğer bir namaz da, şeyh-i kâmil, mürşid ve muhakkik Zeyne'l-Milleti ve'd-Dîn adı ile tanınmış şahsın, değerli vasiyetlerinde tavsiye ettiği namazdır:

Akşam namazının iki rek'at sünnetinden sonra birer kere Âyetel Kürsî, «kul hüvallahü ehad» ve birer kere de «kul eûzü bi rabbil-felâkı» ile «kul eûzü bi rabbinnâsi»yi okur.

Selâm verdikten sonra Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) on kere salât-ü selâm getirir. Sonra da şu duâyı okur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اِسْتَوْدَعْتُكَ دِينِي فَاحْفَظْهُ عَلَيَّ فِي حَيَاتِي وَعِنْدَ وَفَاتِي وَبَعْدَ مَمَاتِي ۝

«Allah'ım! Dinimi sana emanet ettim. **Benim için onu, hayatımda, vefatımda, vefatımdan sonra (da) koru.»**

Kim bu duâyı okursa Allah onun îmanını sâbit kılar. Ölüm anında onu (yine) korur ve perişanlıktan kurtarır...

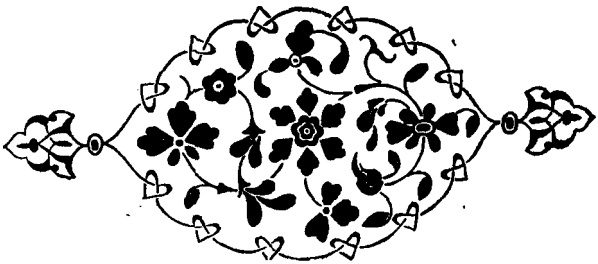

Nafile İbâdetlerin Faziletleri ve Bazı Çeşitleri

Nafile ibâdetlere de devam eder. Rahat için onları terk etmez. Onları da kılmağa çalışır.

Çünkü nafile ibâdetler, Allah sevgisinin ve ona takarrübün anahtarıdır, sıddîklerin göz nûrudur.

Şüphesiz onlar, farzlardan eksik kalmışların telâfi edicileri ve tamamlayıcılarıdır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Kıyâmet gününde kul, ilk def'a namazından hesaba çekilecektir. Eğer namazı doğru kılmışsa felâha kavuşup kurtulacaktır. Eğer namazdan hesab veremezse perişan olup hüsranda kalacaktır.

Eğer farz ibâdetlerinden bir eksiği varsa, Rab Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyuracak:

«Bakın hele, kulumun nafile ibâdeti var mıdır; farzlardan eksikliklerini onunla tamamlayın.»

Sonra bütün amelleri de böyle (namaz) gibi olacak.»

***

Kul, bilhassa gece namazına devam eder.

Çünkü gece namazı salihlerin şiârı, günahların örtücüsü, bedenden her türlü hastalıkların gidericisidir.

Bu ibâdet aynı zamanda kişiyi menhiyyâttan da alıkoyar. Nitekim Cenâb-ı Hak:

«Çünkü namaz, hayâsızlıktan ve akıl ve şerîate uymayan her şeyden alıkoyar» buyurmuştur. (Ankebût sûresi)

Selmân-ı Fârisî, Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) nakl etmiştir :

«Gece namazı kılmalısınız! Çünkü bu, salihlerin kârıdır. Sizi Rabbinize yaklaştırır, günahları örter, günahlardan alıkor; cesedden de hastalıkları bertaraf eder.» (Et-Terğîb)

Hz. Ömer (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim gece namazını ta'dîli erkânına riayet ederek kılarsa, Allah ona dokuz şey ikram eder. Bu dokuzun beşi dünyada, dördü âhirettedir.

Onu dünya âfetinden korur ve bu yüzünde belirir. Salih kulların kalbine onu sevdirir. Bütün insanlara da sevdirir.

Lisanına hikmet bahş eder. (Yâni Allah onu fıkıhla rızıklandırır).

Kıyâmet günü Allah onu kabrinden ak alınlı olarak haşreder.

Hesabı kolayca verir. Sırat köprüsünden şimşek gibi geçer.

Kitabı (amel defteri) sağ tarafından verilir.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

Nafile ibâdetleri için dinç ve neş'eli zamanını aramalıdır.

Çünkü bıkkınlık içinde nafile ibâdeti yapılmaz. Aksi halde bunun zararı, kârından fazla olur. Çünkü böyle yapmakla Resûlüllah'ın emrine muhalefet etmiş olur.

Hz. Enes (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Biriniz, dinç ve arzulu iken kılsın, tâkatsiz kalınca otursun.»

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Biriniz namaz kılarken uyuklarsa, uykusu gidinceye kadar yatsın. Çünkü biriniz uyuklarken namaz kıldığı zaman, istiğfarda bulunacağım derken kendine söver de farkına varamaz.»

«İstiğfarda bulunacağım derken» kavlini izah edelim: Yâni, «Allahümmağfir lî = Allah'ım beni mağfiret et» diyeceği yerde: «Allahümma'fir lî = Allah'ım beni toprak yap!» der de farkına varmaz. (Duâsı kabûl edilir de zararı kârdan fazla olur.) (Şerhü'l-Meşârik)

⁂

Nafile ibâdeti için belirli bir vakit tâyin etmez. O vakitte o ibâdeti yapmasını kendi nefsine vâcib kılmaz. Altından kalkamayacağı şeyi kendi nefsine yüklemez.

Çünkü altından kalkamayacağı şeyi kendi nefsine yüklediği zaman, yapamaz, bırakmak zorunda kalır; ki, bu pek çirkin bir davranış olur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah katında en sevimli amel, az olsa da en devamlı olandır.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Kim Allah'a karşı bir ibâdet yapıp da sonra bırakarak onu terk ederse, Allah'ın gazabını mûcib olur.»

Onun için sakın böyle bir tehdid altına girmeyesin. (el-İhyâ)

***

Ramazan gecelerinde vitir namazı hariç yirmi rek'at namaz kılar.

Musannif bununla teravih namazını kasdetmiştir.

Bir adam, ramazan gecesinde tetavvu' niyeti ile yirmi rek'at namaz kılarsa, imamla teravihi kılmamışsa, bu namaz teravih yerine geçer mi?

Eğer onu yatsıdan sonra kılmışsa, evet, teravih yerine geçer ve onun sevabını alır. Şâyet yatsıdan önce kılmışsa, imamlar arasında ihtilâf vardır. Bazılarına göre geçer, bazılarına göre teravih yerine geçmez. (Er-Ravda)

***

Teravih namazında Kur'ân'ı hatmeder.

Teravih namazında sünnet olan, bir kere Kur'ân'ı hatmetmektir. Her rek'atta on âyet okursa bir hatim yapmış olur.

İki kere hatmetmekte, tabiî ki daha çok fazilet vardır. (Şerhü'l-Vikâye)

Sahâbe-i kirâm (R. Anhüm) bunu yaparlardı. (Yâni teravihte Kur'ân'ı hatmederlerdi.) Onlar (bu yüzden) sabaha karşı teravihten çıkarlardı.

El-Muhit'in yazarı der ki:

«Zamanımızda efdal olan, imamın cemâati nefret ettirmeyecek kadar (yâni kaçırmayıncaya kadar) okumasıdır. Fazla cemâat toplamak ve dağıtmamak, uzun okumaktan efdaldır.

El-Kunye'nin yazarı, «Zâdü'l-Eimme» adlı kitabında der ki:

«İmam el-Vebrî'ye, teravih namazında Fâtiha'dan sonra iki âyet okuyan hakkında sual sordular, «bir beis yoktur» diye cevablandırdı.»

Ebü'l-Fadl el-Kermanî el-Fetvâ'da şöyle yazdı:

«Teravihte Fâtiha'dan sonra bir veya iki âyet okursa mekruh olmaz.»

Teravih namazındaki cemâat:

Bunun hükmü; sünnet-i kifâyedir. Mescid ehlinin hepsi bunu bırakırlarsa günaha girerler. Bazıları kılarlarsa, cemâatle kılmayan kişi sevab ve fazileti kaçırmış olur, günahkâr olmaz. (El-Cevâhir ve Şerhü't-Tuhfe)

Duhâ namazı:

Nafile olarak duhâ vaktinde iki rek'at yahut dört rek'at veyahut daha fazla — on iki rek'ata kadar — namaz kılar. (Yâni ister selâmlı, isterse altı selâmlı on iki rek'at kılar.) Demek oluyor ki, bu namaz asgarî iki, azamî on iki rek'attır. On iki rek'attan fazla nakledilmemiştir.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim, iki rek'at duhâ namazına devam ederse, günahları deniz köpüğü kadar olsa dahi afvedilir.»

Diğer bir rivâyette:

«Hataları bağışlanır, annesinin doğurduğu gündeki gibi olur» diye vârid olmuştur.

Yine Peygamber (S.A.V.) vuyurmuştur:

«Allah Azze ve Celle buyurdu ki: «Ey Âdem oğlu, günün ilk kısmında bana kullukta bulun ki, seni akşama kadar korktuklarından emin kılayım.»

Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdular:

«Kim iki rek'at (yâni duhâ namazını) kılarsa gafillerden yazılmaz

Kim dört kılarsa âbidlerden yazılır.

Kim altı kılarsa o gün ona kâfi gelir.

Kim sekiz kılarsa Allah onu kanitînden (çok çok ibâdet yapanlardan) kılar.

Kim on iki rek'at kılarsa Allah onun için Cennet'te her tarafı altından olan bir ev yapar.» (Et-Terğîb)

⁂

Duhâ namazında iki duhâ sûresini (yâni, «veşşemsi ve duhâhâ» ile «vedduhâ velleyli izâ secâ» sûrelerini okur. (El-Mukaddimetü'l-Gazneviyye)

Bu namaz için en uygun vakit, öğlenden önce, deve yavruları sıcağın şiddetinden annelerinden ayrıldığı zamandır. Nitekim Allah'ın Resûlü (S.A.V.):

«Evvâbin'in namazı, deve yavrularının sıcaktan kavrulduğu zamandır» buyurmuşlardır.

«Şerhü'l-Meşârik»'da şöyle geçer:

«Bu hadîs-i şerîf duhâ namazını o vasf edilen vakitte kılanları övmektedir. Çünkü güneş iyice yükselip sıcak bastığı zaman insanlar istirahate çekilmek isterler. Oysa Allah'ın zikrine alışkın olan el-Evvâbin'in kalbleri kat'iyyen Allah'ın zikrinden kesilmek istemezler. Onlar her şeyden ellerini çekerler, ama ondan, asla!»

«Deve yavruları kavrulduğu zaman» sözüyle Hz. Peygamber (S.A.V.) o vakte işaret etmek istemiştir. Çünkü derileri ince olduğu için, güneşin sıcağına dayanamayıp annelerinden ayrılırlar.

⁂

Nafile namazını evde kılmak daha efdaldır. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Farzlardan maada kişinin kılacağı en üstün namaz, evindeki namazıdır.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Kim sabah namazının sünnetini evde kılarsa bol rızka kavuşur. Kendisiyle hanımı arasında münakaşa azalır. Ve son nefeste îmanla gider.»

⁂

Âlimlere göre «et-Tetavvu'» farz olmayan ibâdetlere denir. Sünnet ve nafile ibâdetlere şâmildir.

Bunun içindir ki, «kişinin tetavvu'u» demiştir ve bundan bu kelimenin kapsamlı anlamını kasdetmiştir.

Ancak bundan, bazılarının yaptıkları gibi, teravih namazını istisna etmek gerekir.

Çünkü bu namaz husûsunda efdal olan, onu mescidde kılmaktır. Birçok kitaplarda bu tashih edilmiştir.

Ancak, asrımızda sünnetleri camide kılmakta fayda vardır. Zira avam halk camide farzlardan başka namaz kılınmaz kanaatine varabilir.

Bu bakımdan şöyle denmiştir:

«Sünneti camide kılmak güzel bir şeydir. Lâkin evde kılmak efdaldır.»

El-Bakkali'den:

«Efdal olan (farz namazından sonra) duâ ile meşgul olup sünneti sonra kılmaktır. Farzdan sonra konuşursa, sünnet sâkıt olur mu, olmaz mı? Bazılarına göre, sâkıt olur; bazılarına göre, olmaz, lâkin sevabı, konuşmadan önce kılınacak sünnetin sevabından eksik olur.

⁂

Sabah namazının sünnetini, yahut öğlen namazının farzdan önce kılınan sünnetini kılıp (farza başlamadan önce) alış-verişle, ya da yemek - içmekle meşgul olursa, sünneti iade eder.

Ama bir lokma yemek, ya da bir yudum içmek, veyahut bir kelime konuşmakla (sünnet) bâtıl olmaz. (Şerhü'l-Mesâbih) vel-Hazâne)

⁂

Nafile namazlardan vârid olanların en sahihi **«tesbih namazı»dır.**

Musannifin bu sözünden anlaşıldığına göre, kıldıkları «Reğâib», «Berâet» ve «Kadir» gecesinin namazı esah değildir.

Ne var ki, biz bazı isteklilerin arzusuna uyarak onlardan da söz edelim.

el-Mukaddime'de der ki:

«Reğâib namazı on iki rek'attır. Her iki rek'atta bir selâm verilir. Müslümanlar, Receb'in ilk perşembe gününü oruçla geçirirler; cum'a

gecesi Reğâib namazını iftar etmeden önce, akşam namazından sonra, yatsıdan önce kılarlar.»

Bazılarına göre, bir veya iki lokmadan sonra kılarlar. Lâkin tahrime (iftitah tekbiri) akşam vaktinden mün'akid olur. Muhtar olan budur.

Bu namazda Fâtiha'dan sonra üç kere «innâ enzelnâhü...», on iki kere de İhlâs sûresini okur. Her iki rek'atta da bir selâm verir. Sonra, yetmiş kere:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ ۝

«Allahümme salli alâ Muhammedinin nebiyyil ümmiyyi ve alâ âlihi ve sahbihî ve sellim»

Okur. Sonra secdeye varır ve secdede yetmiş kere:

سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

جَلَّتِ السَّمٰوَاتُ بِالْعِزَّةِ وَالْجَبَرُوتِ

«Sübhânel melikil kuddûsi. Subbûhun, kuddûsün rabbünâ ve rabbül melâiketi verrûh»

Sonra secdeden başını kaldırıp yetmiş kere:

رَبِّ اغْفِرْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعَزُّ الْاَكْرَمُ ۝

«Rabbiğfir ve tecâvez ammâ ta'lemü, inneke entel eazzül ekremü»

Der. Sonra ikinci secdeye varır. Birincisinde okuduğunu okur.

Sonra din ve dünyası için ne gibi istekleri varsa onları Allah'tan niyâz eder.

Sonra başını kaldırır ve böylece namazı tamamlanır.

⁂

Receb ayı cum'a gecesi görülürse, o zaman bu namaz ne olur?

Bazılarına göre, diğer cum'aya erteler. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim Receb'in ilk perşembesini oruçla geçirip cum'a gecesinde on iki rek'at namaz kılarsa, her bir rek'atına karşılık Allah ona yüz köşk ihsân eder ve o, hak meclisinde olur. Bunda asla şek-şübhe yoktur.»

Bazılarına göre, bu namazı o gece kılarlar ve te'hir etmezler, o perşembe Receb'den olmasa bile...

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Receb'in ilk cum'a gecesindeki namazdan sakın gafil olmayın! Kim o gece o namazı kılarsa, gelecek yıla kadar Allah ona rahmet eder. Melekler de onun için Allah'tan mağfiret dilerler. Kime de arşın Rabbi rahmet ederse, artık dünyadan imansız göçmez. Dünyada İslâmla yaşar, kıyamet gününde de ebrâr (iyiler) ile haşredilir.»

Denildi ki:

Receb cennette bir nehrin adıdır. Onun on iki dalı vardır. Receb'in ilk cum'a gecesinde on iki rek'at namaz kılan kimseye Allah, her bir rek'atına karşılık bir şûbe verir. O namazın on iki rek'at olmasındaki hikmet budur. Muhtar olan görüş budur.

⁂

Berâat gecesi namazı:

Bu namazın en azı iki rek'attır. Her bir rek'atında ikiyüz âyet okumak sûretiyle bu namazda dörtyüz âyet okur. Dörtyüz âyetten az okursa câiz olur.

Bu namaz azamî bin rek'attir. Kur'ân'dan dilediği kadar okuyabilir.

Bu namazın evsatı (orta haddi) ulemâ ve sulehâ çoğunluğuna göre, yüz rek'attır: Her rek'atında birer kerre «âyetel-kürsî» ile «innâ enzelnâhü» sûresini okur. Hangisi ile başlarsa câizdir, güzeldir. Üç kere de «kul hüvallahü ehad» sûresini okur. Her iki rek'atta bir selâm verir. Bu mikdardan az okursa yine câiz olur.

⁂

Kadir gecesi namazı:

Kadir gecesi kılınacak namaza gelince..

Bu namazın en azı iki, en çoğu bin, vasatı yüz rek'attır. Ondaki kırâat aynı berâat namazındaki kırâat gibidir.

Ancak vasati (orta haddi)nde Fâtiha'dan sonra bir kere (innâ enzelnâhü...), üç kere (kul hüvallahü ehad) sûrelerini okur. Her iki rek'atta bir selâm verir. Selâmdan sonra hemen Hz. Peygamber'e salât-ü selâm getirir ve kalkar.

Böylece dünya kelâmını yapmadan namazı (yüz rek'atlık namazı) tamamlamış olur.

Şayet arasını keserse (yâni salât-ü selâmı okumazsa) câiz olur.

Buraya kadar (el-Mukaddime)'nin ibaresini naklettik. Şimdi burada bir önemli konu daha kaldı:

«Bu namazlar acaba cemâatle kılınabilir mi?»

Âlimler bu konuda çeşitli fikirler serd etmişlerdir.

Hezânetü'l-Fetevâ:

«Ramazandan başka cemâatle nafile namazı kılmak mekruhtur.»

Şerhü'l-Kâfî'de gördüm:

«İki kişilik cemâatle kılınırsa mekruh olmaz.»

Fevâidü Şemsil Eimmetil Helvânî'de gördüm:

«İmamdan başka üç kişi olursa **bil'ittifak mekruh olmaz. Dört** kişide fikir ayrılıkları vardır. Mescidin bir köşesinde ezan ve kametsiz cemâatle kılarsa mekruh olmaz.»

Asrımızda bazı insanların cemâatle bu namazları kılmaları herhalde bu rivâyete mebnîdir. Yahut da «el-Muhit»'de zikredilen rivâyete **mebnîdir.**

(en-Nikâye)'nin şârihi der ki:

«**Kadir, Reğâib** ve Berat namazları gibi nafile namazlarında imama uymakta bir sakınca yoktur. Çünkü mü'minlerin güzel gördüklerini Allah da güzel görür.»

(el-Muhit)'te de bu mes'ele böyle anlatılır.

⁂

Bu namazı (tesbih namazını) kul, günde yahut haftada bir kere kılar. Yahut her ay, her sene, ya da ömründe bir kere kılar. Hulâsa, belirli bir güne tahsis etmemek için, musannif bu ifadeyi kullanmıştır.

İkrime ibni Abbas (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Abdülmuttalib oğlu Abbas'a dedi ki:

«Dikkat et, sana bir şey veriyorum!

Dikkat et, sana bir ikramda bulunuyorum!

Dikkat et, sana bir şey bildiriyorum!

Şayet sen onu yaparsan, Allah senin ilk günahını, son günahını, eski günahını, yeni günahını, hatalı günahını, kasıdlı yaptığın günahını, küçük günahını, büyük günahını, gizli günahını, alenî günahını bağışlar.

Dört rek'at namaz kılarsın, her rek'atında Fâtiha ve bir de (ed-Duhâ sûresi gibi) bir sûre okursun.

Birinci rek'atta okumayı bitirdikten sonra, henüz ayaktayken on beş kere:

«Sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber» dersin.

Sonra rükûa varırsın. Üç kere «Sübhâne rabbiyel-azîm» dedikten sonra onu on kere söylersin.

Sonra rükûdan başını kaldırırsın, yine onu on kere söylersin. (Yâni, semiallahü limen hamideh, rabbenâ lekel hamd dedikten sonra.)

Sonra secdeye varırsın, üç kere «sübhâne rabbiyel-a'lâ» dedikten sonra onu on kere dersin.

Sonra secdeden başını kaldırdığında yine on kere söylersin.

Sonra yine secdeye varırsın, on kere söylersin.

Sonra secdeden başını kaldırdığında on kere söylersin.

Hepsi, her rek'atta yetmişbeş kere yapar.

Bunu her gün yapabilirsen yap. Her gün yapamazsan haftada bir, haftada bir yapamazsan ayda bir, ayda bir yapamazsan senede bir, senede bir yapamazsan ömründe bir yap.»

⁂

Diğer bir rivâyette şöyle anlatılır:

Namaza girdikten sonra sübhânekellahümme'yi sonuna kadar okur.

Sonra kırâate başlamadan onbeş kere okur, kırâattan sonra on kere okur.

Sonra diğerlerini yukarıda anlatıldığı gibi onar kere okur. Ancak son secdeden sonra oturduğunda okumaz. En iyisi budur.

İbni'l-Mübârek ile Sâhibül-Kunye'nin tercihi budur. Her iki rivâyette de bu tesbihlerin toplamı üçyüzdür. Gündüz kılarsa bir selâm ile, gece kılarsa iki selâm ile kılar. Tesbihten sonra, yâni «sübhânellahi velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illâllahü vallahü ekber» dedikten sonra «velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm»'i de ilâve ederse iyi yapar. Nitekim bazı rivâyetlerde böyle vârid olmuştur.

Abdül'aziz dedi ki:

«Abdullah bin el-Mübârek'e sordum: «Şâyet namazda sehv ederse sehv secdelerinde de onar tesbih eder mi?» «Hayır! O ancak üçyüz tesbihdir» diye cevap verdi.» (Kitâbü't-Terğîb vet-Terhîb)

El-Kunye'de şöyle geçer:

«Parmaklarını saymadan kavrayabilirse ne âlâ! Şâyet parmaklarını saymadan yapamazsa, o zaman amel-i kesîr olmamak kaydı ile parmakları ile hafif olarak işaret eder.»

Ebû Yusuf ile **Muhammed** (rahımehullah)'dan:

Farz olsun nafile olsun, âyetleri okuduktan sonra tesbihleri parmakla saymakta bir beis yoktur. (El-Cevâhir de, El-Kâfî'den böyle nakletmiştir.)

***

Tevbe ve istihâre namazları:

Bu namazlar da sünnettir.

Hz. Ebû Bekr (R.A.)'den:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Herhangi bir adam bir günah işledikten sonra kalkıp abdest alırsa, sonra namaz kılıp tevbe-istiğfarda bulunursa, mutlaka Allah onu bağışlar.»

Sonra şu âyeti okudular:

«Ve çirkin bir günah işledikleri, yahut nefislerine zulm ettikleri vakit, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının yarlıganmasını isteyenlerdir. Günahları Allah'dan başka kim yarlıgayabilir? Bir de onlar işledikleri (günah) üzerinde bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir.» (*)

Bu namaz (ekseri rivâyete göre) iki rek'attır...

İkincisine gelince...

(*) Âli İmrân sûresi, âyet: 135.

Bir kimse, bir işe teşebbüs edeceği zaman, o işin (hakkında) hayırlı olup olmadığını öğrenmek isterse, istihâre yapar. Ona da Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) iki rek'at namaz kılmasını emretmiştir.

Birinci rek'atta Fâtiha ve «kul yâ eyyühel-kâfirûn»'u okur. İkinci rek'atta da Fâtiha ile «kul hüvallahü ehad»'ı okur.

Namazdan fâriğ olduktan sonra şu duâyı okur:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ
الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ،
اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي،
أَوْ عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ
تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ عَاجِلِ أَمْرِي
وَآجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ
كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ

(Allahümme innî estehıyruke bi ılmike ve estakdüruke bi kudretike ve es'elüke min fadlikel azîm. Feinneke takdiru velâ akdiru ve ta'lemü velâ a'lemü ve ente allâmül ğuyûb.

Allahümme in künte ta'lemü enne hâzel emre hayrun lî fî diynî ve dünyâye ve âkıbeti emrî ve âcilihî fekaddirhü li sümme yessirhü lî ve in künte ta'lemü enne hâzel emre şerrun lî fî diynî ve dünyâye ve âkıbeti emrî ve âcili emrî ve âcilihî fasrifhü annî vasrifnî anhü ve kaddir li elhayre haysü kâne sümme raddınî bihî.)

Anlamı :

«Senin ilminle senden, hayırlı olmasını diliyorum. Senin kudretinle kudret (ve kuvvet) istiyorum. Senin büyük lütfundan diliyorum. Çünkü senin gücün yeter, benim yetmez; sen bilirsin, ben bilmem. Gaiblerin tam bilicisi sensin.

Allah'ım, eğer bu iş benim için, dinim, dünyam ve işimin sonu ve önü için hayırlı ise onu bana takdir et ve benim için onu kolaylaştır. Şayet bu iş hakkımda, dinim, dünyam ve işimin sonu ve önü ve son-

rası için kötü ise, beni ondan, onu da benden uzaklaştır. Benim için nerde olursa (olsun) hayrı takdir et. Çünkü sen, her şey'e kaadirsin...»

Câbir bin Abdullah (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bize bütün işlerde istihâreyi, Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi. Şöyle buyururdu:

«Biriniz bir işi kasd (ve niyyet) ettiği zaman, iki rek'at namaz kılsın; sonra o işin adını koysun.»

İstihâre yaptıktan sonra, yukarıda zikrettiğimiz duâyı yapar. (el-İhyâ)

Meşâyihdan duyduğumuz:

Yukarıda adı geçen duâyı okuduktan sonra abdestli olarak kıbleye karşı uyur. Eğer uykusunda beyaz ya da yeşil bir şey görürse, o işte hayır vardır. Eğer siyah yahut kırmızı bir şey görürse; o işte hayır yoktur, kaçınması gerekir.

Ana-babanın ruhu için kılınacak namaz :

Bu namaz da sünnettir. (Yâni selef-i salihînin sünnet ve usûllerindendir.)

Bu kitabı tahkik edenlerin birçoğundan duydum ki, bazıları bu konuda mevzu hadisler bulunduğunu iddia etmişler.

Bu hususta mevzu hadislerden biri de, ana - babanın ruhu için kılınacak iki rek'at nafile namazı hakkında vârid olan hadisdir.

Onların yanıldıkları nokta, musannifin kitabındaki «söz» değil, şimdi zikredeceğimiz hadistir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Kim cum'a gecesi akşam ile yatsı namazı arasında iki rek'at namaz kılıp, her rek'atta bir Fâtiha, onbeşer kere âyetel-kürsî ile kul hüvallahü ehadı okursa, sonra da yirmi kere salât-ü selâm getirip sevabını ana - babasının ruhuna bağışlarsa, ana-babasının hakkını ödemiş, onlara karşı matlub olan saygı, sevgi ve iyiliği de ifa etmiş olur.

Allah ona şehidlere verdiğini verir.

Sırat köprüsünden geçerken Cebrâil Aleyhisselâm sağında, İsrafil Aleyhisselâm da solunda olur.

Melekler, önünde tekbir, tehlil, tahmid, temcid getirerek onun için istiğfâr ederler.

İsmail ile İshak'ın (aleyhimesselâm) bulundukları beyaz kubbenin altında olmak üzere, doğru cennete girer.»

İşte biz bu hadîsi gördük. Sonra bizce mu'teber olan hadis kitablarında aradık, taradık, fakat rastlayamadık..

Bu, musannifi suçlayamaz. Çünkü musannif (Şir'atü'l-İslâm'da) bu hususta hadis vârid olmuştur demedi ki, «bu hadis mevzudur, sahih hadis kitablarında yoktur!» demek sûretiyle musannif kınansın.

Bilâkis o şöyle demiştir:

Bu namaz sünnettir. (Yâni selef-i salihînin âdet ve usûllerindendir.)

Bu kitabda zikredilen sünnetler yalnız Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) sünnetine münhasır değildir; diğer sünnetlere (selef-i salihînin yol ve âdetlerine) de şâmil olarak daha geniş anlamdadır.

Şurası da bir gerçektir ki, bu hadîsin sahih kitablarda bulunmayışı, onun yokluğuna delâlet etmez. Belki bu hadîsin aslı vardır. Yerinde tesbit edilmiştir de musannif onu görmüştür. Bu takdirde sözü ve gayesi doğru olur.

Kendisine güvendiğim bir zât, burada, yukarıda naklettiğimiz hadîse mânaca yakın bir hadis nakletmiştir:

«Kim, Cum'a gecesi akşam ile yatsı arasında iki rek'at namaz kılarsa, her rek'atında bir kere Fâtiha, beş kere âyetel kürsi, beşer kere kul hüvallahü ehad, kul eûzü bi rabbil felâk, kul eûzü bi rabbin nâsi sûrelerini okursa, namazı bitirdikten sonra da onbeş kere «estağfürullah» derse ve sevabını anne-babasına bağışlarsa, anne-babasının hakkını — sağlıklarında onlara âsi olsa bile — vermiş olur. Allah da ona bunun karşılığında sıddîklara ve şehidlere verdiğini verir.»

İşte bunu (Muhtasaru'l-İhyâ)'dan nakletmiştir. Ciltlisinde görmedim, lâkin bir müddet sonra Ebû Tâlib-i Mekkî'nin (Kûtu'l-Kulûb) kitabında aynısını yazılmış olarak buldum.

⁂

Yağmur yağarken iki rek'at namaz kılar. Yolculuğa çıkarken de iki rek'at namaz kılar. Münafıklıktan kurtulmak, İslâm'da sebat etmek niyyetiyle de iki rek'at namaz kılar.

⁂

Eve girdiği zaman, evden çıktığı zaman, giriş ve çıkışın fitnesinden korunmak için de iki rek'at namaz kılar.

Hz. Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet etmiştir:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Evinden çıktığın zaman seni kötü bir çıkıştan alıkoyacak (kurtaracak) iki rek'at namaz kıl. Evine girdiğin zaman seni kötü girişten koruyacak (uzak tutacak) iki rek'at namaz kıl.» (El-İhyâ'da böyle anlatılmıştır.)

⁂

Aynı anlamda olan işlere başladığı zaman iki rek'at namaz kılar. Bu sebebledir ki, ihram giyerken, yolculuğa çıkarken, yolculuktan dönerken iki rek'at namaz kılınmaktadır.

Bütün bunlar Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) tarafından yapılmıştır. Hattâ bazı salih kişiler yemek yediklerinde ve su içtiklerinde iki rek'at namaz kılarlardı.

⁂

Kişi, nafile namazı kılarken annesi çağırdığı zaman «buyur!» der. Babası çağırdığı zaman cevap vermez.

İmâm Tahavî der ki:

«Nafile namazını kılan kişi, ebeveyninden biri kendisini çağırdığı zaman, namazda olduğu ebeveyni tarafından bilindiğini hissederse cevap vermemesinde sakınca yoktur. Eğer hissetmezse cevap verir.»

Musannifin (nafile namazı) demesi, fetvâlarda bulunan şu yazıdandır:

«Farz kılan kimseyi biri çağırdığı zaman, namazını bitirmedikçe ona cevap vermez. Ancak bir şey için «imdat!» diye bağırılırsa başka. Çünkü zaruret olmadan namazı kesmek câiz değildir. Misafir de böyledir. Damdan düşeceğini, yahut ateşin kendisini yakacağını, ya da suda boğulacağını bilip korkarsa, o zaman farz namazının içinde dahi olsa namazı keser.» (Bütün bunların hepsi (Ğunyetü'l-Fetevâ)'dan alınmıştır.)

Cum'anın Sünnet ve Âdâbı

Âhireti için dünya işlerinden elini çekerek kendisini günlerin ulusu Cum'a gününe vakfetmek sûretiyle o güne ayrı bir saygı duyar.

Çünkü o, büyük bir gündür. Allah o günle İslâmı yüceltmiş ve onu müslümanlara farz kılmıştır.

Allah Teâlâ buyurdu ki:

«Ey îman edenler! Cum'a günü namaz için ezan okunduğu vakit Allah'ın zikrine koşun.» (Cum'a sûresi)

Görülüyor ki, Cenâb-ı Hak o saatte çalışmayı ve Cum'aya koşmaktan alıkoyacak her çeşit davranışı yasaklamıştır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

««Şüphesiz Cum'a günü günlerin efendisi ve en büyüğüdür. O Allah katında kurban bayramı gününden de, ramazan bayramı gününden de büyüktür.»

Yine şöyle buyurdular:

«Güneşin üzerine doğduğu en iyi gün Cum'a günüdür. Âdem Aleyhisselâm o gün yaratılmıştır. O gün cennete girdi. O gün yeryüzüne indi. Kıyâmet o gün kopacak. Allah indinde o «yevmü'l-mezîd»dir. Melekler gökte ona bu ismi verirler. O, cennette mü'minlerin Allah'ı görecekleri gündür.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim özürsüz üç kere Cum'ayı terkederse Allah onun kalbini mühürler.»

Diğer bir rivâyette şöyle geçer:

«İslâmı arkasına atmış olur.»

«O gün yeryüzüne inmiştir» demek, yeryüzünde halife olmak, birçok milletlerin ve büyük peygamberlerin neslinden zuhûr etmesi ve onlara mukaddes kitabların gönderilmesi içindir; ki, bütün bunlar serapa hayırdır.

Yoksa yeryüzüne inmesinden, cennetten çıkarılması kastedilmemiştir. Zira bu hayır olmaz.

«Kıyâmet o gün kopacaktır» sözü hayra delâlet eder. Çünkü bize göre kemâl erbabı (olgun kişiler) kendilerine vaad edilen mertebeye ancak o zaman ererler. (Mesâbih şerhleri)

⁂

Cum'a günü erkenden, sabah namazından evvel kalkar ve yıkanır. Yâni sabah namazından sonra yıkanır. (Eğer erken kalkmışsa.)

Eğer erken kalkamazsa Cum'aya gideceğine yakın yıkanır. Çünkü Cum'a vakti temiz olması bakımından bu daha uygundur.

Cum'a günü yıkanmanın hükmü :

Cum'a günü yıkanmak kuvvetli müstehabdır. Bazı âlimlere göre vâcibdir.

Medineliler aralarında birbirlerine şöyle diyerek çıkışırlardı:

«Sen, Cum'a günü yıkanmıyanlardan betersin!»

⁂

Cünüblükten yıkanan kimse, bir kere daha Cum'a guslü için bedenine su döksün.

Tek bir yıkanışla yetinirse, her ikisini (hem cenabetten temizlenmek, hem de cum'a için yıkanmayı) niyyet ederse câiz olur; hem cünüblükten çıkmış olur, hem de Cum'a için yıkanmış sayılır.

Bu gusül (boy abdesti) hem cünüblük için farz olan yıkanma, hem de Cum'a için sünnet olan boy abdesti yerini tutmuş olur. Cum'a ve bayram günlerinde yıkanmanın her iki sünnet yerine kaim olduğu gibi.

Hem aybaşı, hem de cünüb olan kadın bir kere yıkanır. Onun bir kere yıkanması her iki farzı yerine getirmesine kâfi gelir. (el-Kunye)

Sahabilerden biri, yeni banyodan çıkmış olan çocuğunun yanına girdi ve ona:

«Cum'a için mi yıkandın?» diye sordu.

«Hayır, cünüblükten temizlenmek için yıkandım.»

«Kalk, ikinci defa yıkan!»

Yıkandıktan sonra abdestini bozan kimse, tekrar abdest alırsa, yıkanması bozulmaz. Lâkin böyle davranışlardan kaçınması iyi olur. (el-İhyâ)

Kişi Cum'a günü bir hafta boyu irtikâb ettiği günahlarına tevbe eder.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) üzerine bol bol salât-ü selâm getirir.

Enes (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Kim Cum'a günü bana yüz kere salât-ü selâm getirirse, Allah onun tam yüz hâcetini verir.

Allah onun getirdiği salât-ü selâmı kabrime ulaştırması için bir melek görevlendirir; tıpkı hediyelerinizi bana ulaştırdığınız gibi, o da o salât-ü selâmları bana ulaştırır, adını da bana bildirir.

Ben onun adını beyaz bir kâğıt içinde tesbit ederim ve kıyâmet günü mutlaka karşılığını veririm.»

El-İhyâ'da der ki:

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edildiğine göre, şöyle buyurmuşlardır:

«Kim Cum'a günü bana seksen kere salât-ü selâm getirirse, Allah onun seksen senelik günahlarını afveder.»

«Ey Allah'ın Resûlü, sana getireceğimiz salât-ü selâm nasıldır?»

«Şöyle dersiniz» buyurdu:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَرَسُوْلِكَ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ
صَلَاةً تَكُوْنُ لَكَ رِضَاءً وَلِحَقِّهٖ اَدَاءً وَآتِهِ الْوَسِيْلَةَ وَالْمَقَامَ
الْمَحْمُوْدَ الَّذِىْ وَعَدْتَهٗ وَاجْزِهٖ عَنَّا مَا هُوَ اَهْلُهٗ اَفْضَلَ مَا جَزَيْتَ
نَبِيًّا عَنْ اُمَّتِهٖ وَصَلِّ عَلٰى جَمِيْعِ اِخْوَانِهٖ مِنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصَّالِحِيْنَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

«Allahümme salli alâ Muhammedin abdike ve nebiyyike ve Resûlike ve alâ âli Muhammedin salâten tekûnü leke ridâen ve li hakkihî edâen ve âtihil vesiylete vel makamel mahmudellezî vaadtehû ve ezihî annâ mâ hüve ehlühû efdale mâ cezeyte nebiyyen an ümmetihî ve salli alâ cemiy'ı ihvânihî minen nebiyyîne vessâlihîn.. Yâ erhamer râhimîn.»

(Bunu yedi kere söylersin.)

⁂

Cum'a günü küçük-büyük her türlü günahlardan kaçınır.

Çünkü, aynı sevab gibi, o gün günahlar da kat kat olur. Onun için, o mübârek günde günah işlemekten şiddetle kaçınmalıdır.

Allah bir kulunu sevdi mi, mübârek günlerde ona bol bol sevab işletir. Bir kulunu da sevmedi mi, faziletli vakitlerde onu kötü işlerde isti'mâl eder ki ıkabını artırsın, o vaktin bereketinden onu mahrum etsin.

⁂

Cum'a günü camiye erken gider.

Camiye Cum'a günü erken gitmekte büyük sevab vardır. Çünkü Kur'ân'da: «Haydi, Allah'ın zikrine koşun!» emri vardır. Camiye erken koşmakla bu emir yerine getirilmiş olur.

⁂

Erkenden camiye giderken, namaz vaktine kadar orada beklemeyi kasdederek son derece huşû içinde olması ve Allah'ın «koşun!» emrini de yerine getirdiğinin sevinci ve mütluluğu içinde olması gerekir. Ancak bu sûretle Allah'ın mağfiretine ve rızâsına koşmuş olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim Cum'aya birinci saatte giderse, bir deve kurban etmiş gibi olur. Kim ondan sonra giderse bir sığır, kim ondan sonra giderse bir koç, kim ondan sonra giderse bir tavuk kesmiş gibi sevab alır. Kim de ondan sonra giderse bir yumurta hediye etmiş gibi olur.

İmam (hutbeye) çıktığı zaman sahifeler dürülür, kalemler kaldırılır. Melekler hutbenin yanında toplanıp hutbeyi dinlemeğe koyulurlar.

Kim bu saatten sonra gelirse, o, namaz için gelmiş olur; Cum'anın faziletinden hiçbir şey elde edemez..»

(İhyâ)'da bu saatler şöyle anlatılır:

Birinci saat:
Güneş doğuncaya kadar olan zaman.

İkinci saat:
Güneş doğduktan iyice yükselinceye kadar geçen zaman.

Üçüncü saat:
Güneş iyice etrafa ışığını saçıp, ayaklar yerde yanacak duruma geldiği zaman.

Dördüncü ve beşinci saat:

Büyük kuşluktan zevâle kadar olan zaman.

Bunun fazileti azdır. Zevâl vakti ise namaz vaktidir, onda pek fazilet yoktur.

«Erken gitmek» derece derecedir... Mutlaka zevâlden önce olmalıdır. Onun için musannif (rahimehullah) «zevalden önce erken gider» dedi... Çünkü Kur'ân'da emredilen sa'y budur.

İslâmın ilk çağlarında, insanların sabahleyin erkenden evlerinden çıkıp camiye gittikleri ve yolları doldurdukları, bu yüzden yolların insan almaz hâle geldiği anlatılır. Sonradan bu göz kamaştırıcı durum sönmüştür.

Bu yüzden denildi ki:

«İslâmda ilk ihdas edilen bid'at; camiye erken gitmenin terk edilmesidir.»

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Cum'a günü kim erken (camiye) giderse, o, kıyâmette Allah'ını daha yakından görecektir.» (Yâni bu husus camiye erken gitmekteki derecesine göre olacaktır.)

⁂

Cum'a günü misvak kullanır, güzel kokular sürünür. Ki, yanındaki bütün çirkin kokuları yensin, herkes onun kokusu ile kokulansın, etrafa mis gibi kokular dağıtmış olsun.

Erkeklerin en güzel kokusu:

Kokusu meydana çıkan, fakat kendisi görünmeyen kokudur.

Kadınların en güzel kokusu:

Rengi meydanda, kokusu gizli olandır.

İmâm Şâfii der ki:

«Kim elbisesini temizlerse, himmeti, hemmi az olur. Kimin güzel kokusu etrafa saçılırsa, aklı çok olur.» (el-İhyâ)

⁂

Bıyık ve tırnaklar hakkında..

İbni Mes'ud (R.A.) dedi ki:

«Kim Cum'a günü tırnaklarını keserse, ondan bir hastalığı giderir ve yerine bir şifâ getirir.»

⁂

İş elbisesinden başka, bayram ve Cum'a için, biri dış, biri iç elbisesi olmak üzere iki elbise edinir.

Cum'ada bu elbiseleri giyer.

Çünkü böyle yapmak imkânları olanlar için müstehabdır.

Elbise hususunda en makbul olan beyaz renklileridir.

Fazla lükse kaçmaz...

Cum'a günü özel olarak siyah elbiseleri giymek hususunda ise; arab hatibleri şöyle dediler:

«Bu, sünnet değildir ve fazileti de yoktur. Bilâkis cemâatin buna bakması mekruhtur. Zira bu, Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) sonra ihdas edilen bir bid'attır.»

O gün sarık giymek ise müstehabdır.

Vasile bin Eska' (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Cum'a günü sarıklılara Allah rahmet eder, melekleri de mağfiret diler.»

Yine bir hadîsde:

«Sarıkla kılınan bir Cum'a, sarıksız kılınan yetmiş Cum'adan efdaldır!» buyurulmuştur.

Eğer sıcak onu rahatsız ederse, namazdan önce ve sonra onu başından çıkarmasında bir sakınca yoktur.

Lâkin evden camiye giderken (sa'y esnasında), namaz kılarken, imam minbere çıkarken, hutbe okurken çıkarmaz.

⁂

Cum'a günü veya gecesi hanımı ile cinsî temasta bulunur.

Çünkü bu, gözünü haramdan daha iyi sakındırır, ruha da daha güzel ferahlık ve rahatlık sağlar. Ayrıca hem kendi ve hem de hanımının yıkanması sevabını elde eder.

Ulemâdan bir kısmı bunu müstehab gördüler ve Peygamberimizin:

«Kim Cum'a günü erken davranırsa, yahut davranmaya çalışırsa, yıkarsa, yıkanırsa...»

Sözünü buna haml ettiler. (Yâni, yıkanmasına sebeb olursa, demektir bu..)

«Erken davranırsa» demek, camiye vaktinden evvel giderse, demektir.

«Erken davranmaya çalışırsa» demek, hutbeye zamanında yetişirse, demektir. (Şerhü'l-Mesâbih ve el-İhyâ)

⁂

Cum'a gecesi Duhân sûresini okur.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim Cum'a gecesi (Hâ mîm, ed-duhan)ı (Duhân sûresini) okursa afvedilir.»

Diğer rivâyette şöyle buyurulur:

«Kim gecenin ilk kısmında (Hâ mîm, ed-Duhân)'ı okursa, yetmiş bin melek sabaha kadar onun için istiğfârda bulunurlar.»

Diğer bir rivâyet:

«Kim, Hâ mîm ed-Duhân'ı cum'a gecesi, yahut cum'a günü okursa, Allah onun için cennette bir köşk yapar.»

⁂

Zevâlden önce de, Deccal'ın şerrinden kurtulmak için Kehf sûresini okur.

Deccal'a bu isim verilmiştir. Çünkü o, yeryüzünü uzunlamasına seyahat eder. Yahut gözleri kör olduğu için bu ismi almıştır. Fakat bunu (yalancı, büyücü) olarak yorumlamak en güzel yorumdur.

İbni Abbas ve Ebû Hüreyre (R. Anhümâ)'dan:

«Kim Kehf sûresini Cum'a gecesi veya günü okursa, okuduğu yerden Mekke'ye kadar aydınlık saçan bir nûr (kendisine) verilir ve diğer Cum'aya kadar afvedilir. Üç günün fazileti de kendisine verilir.

Sabaha kadar yetmiş bin melek onun için istiğfâr eder.

Hastalıktan, zâtül-cenb, baras, cüzzam ve Deccal'ın fitnesinden berî kılınır.» (el-İhyâ)

⁂

Caminin kapısına geldiği zaman, Allah'a, kendisine yaklaşanlardan kılması için duâ eder. Hutbeyi dinlemek için de imama iyice yaklaşır.

Camiye girdiği zaman, oturmadan dört rek'at namaz kılması müstehab olur.

Her rek'atında elli kere okumakla tam ikiyüz kere «kul hüvallahü ehad» sûresini okur.

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) nakledilmiştir:

«Bunu yapan kişi, cennetteki yerini görünceye (veya kendisine gösterilinceye) kadar ölmez.» (el-İhyâ)

***

Mümkün olduğu kadar imama yakın bir yerde oturur. Ne var ki, mescidde kendisine her zaman oturacağı bir yer ayırması mekruh olur. Nitekim belirli bir ibrikle abdest alması da mekruhtur. (en-Nâfiziyye).

Haberde vârid olmuştur:

«Kim yıkarsa, yıkanırsa, erken davranırsa, erkenden camiye giderse, imama yakın otururs a, (hutbeyi) dikkatle dinlerse, işte o davranışları onun için her iki Cum'a arasında (geçen günahlarına) üç gün fazlasıyla, bir kefaret olur.»

Diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur:

«Diğer Cum'aya kadar Allah onu mağfiret eder.»

Bu sebebledir ki, şöyle demişlerdir:

«Cum'anın âdâbından birisi de birinci saffı istemektir.»

Çünkü bunun fazileti çoktur. Nitekim biz bunu rivâyet etmiştik...

Lâkin şu üç husûsu müşâhede ederse, o zaman imama yakın oturmaz:

1) Eğer imamın yakınında eliyle, dili ile gideremiyeceği, dine aykırı bir husus görürse..

Hatibin veya başka birinin ipek elbise giymiş olması gibi.

Yahut ağır bir silâh kuşanmış birinin imama yakın yerde oturduğunu görürse.

Yahut tehlikeli silâh kuşanmış olan kimsenin oturduğunu görürse...

Onun için, geride veya uzak bir yerde oturmak, dikkatini toplamak ve kendisini ibâdete vermek bakımından daha sâlim ve emindir.

Emniyet ve huzûru bulmak için ulemâdan bir topluluk böyle yapmıştır.

Bir rivâyet:

Süfyân es-Sevrî minderin yanında, Ebû Ca'fer'in hutbesini dinle-

mek için oturan Şuayb bin Harb'ı gördü. Namazdan fâriğ olunca şöyle dedi:

«Senin ona yakın oturman, benim kalbimi meşgul etti: İtiraz etmen gereken bir sözü ondan işittiğin zaman, onu uyarman senin için mümkün oldu mu?»

«Ey Abdullah, hadisde: **«Yaklaş ve dinle»** diye vârid olmadı mı?»

«Vay haline! Bu Hulefâ-i Râşidine-mehdiyyinler içindir. Amma bunlara gelince, onlardan uzaklaştığın ve kendilerine bakmadığın sürece Allah'a daha yakın olursun.»

2) Mescidde sultanlara ayrılmış özel bir yer yoksa, birinci saf mahbubdur. Aksi halde bazı âlimler özel yere girmeyi mekruh saymışlardır. Çünkü o yerler, padişahlar için ihdas edilmiş bir bid'attır. Bazı âlimler, eğer sırf imamı yakından dinlemek amacı ile ileri giderse, bu takdirde kerih görmediler.

3) Minber bazı safları keser. Birinci saf, minberin önüne bitişik olan saftır. Her iki tarafa düşen saflar ise kesiktir. Bunu Sevrî açıkça ifade etmiştir, ki, şâyân-ı kabûl olan görüş budur. Çünkü o saf muttasıldır. Ve orada oturan, hatibin karşısında oturup ve rahatlıkla hutbeyi dinlemiş olmaktadır. (el-İhyâ)

⁂

Cemâatin omuzlarını yara yara ileri geçmez.

Zira bu hususta ağır bir tehdid vârid olmuştur: **Böyle yapan kişi**, kıyâmet gününde cehenneme köprü yapılacaktır ve herkes bir ceza olarak üzerinden geçecektir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir adama şöyle hitab etti:

«Ey fülân, bizimle neden Cum'a kılmadın?»

«Ey Allah'ın nebîsi, kıldım ya?»

«İnsanların boyunlarını yara yara ileri geçen sen değil miydin?»

Buyurdu ve onun amelinin boşa gittiğine işaret etti.

Diğer bir hadisinde şöyle buyurdular:

«Kim leğv ederse, yahut insanların boynunu yara yara ileri geçerse, o Cum'a, onun için Cum'a değil, öğlen namazı olur.» (Et-Terğîb)

Fakat birinci safta boş ve açık yer bırakarak yol üzerinde otururlarsa, o zaman onları yara yara ileri geçebilir. Çünkü onlar faziletli yere oturmağı terk ettikleri için zaten bunu hak etmişlerdir.

El-Hasen dedi ki:

«Cum'a günü caminin kapılarında oturanların omuzlarına basa basa geçin. Çünkü onlara saygı yoktur!»

⁂

Camide namaz kılandan başkası yoksa, o zaman şöyle selâm vermelidir:

«Esselâmü aleynâ ve alâ ıbâdillâhis salihîn.»

Başka türlü selâm vermez. Çünkü selâmını alacak kimse yoktur orada.

⁂

Ya namaz kılana selâm verirse?

Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göre, kalbinden selâmını alır.

İmâm Muhammed'e (rahımehullah) göre, namazı bitince alır selâmı. Tabiî adam oradaysa..

İmâm Ebû Yûsuf'a (rahımehullah) göre, böyle kimsenin selâmını namazı bitirmeden önce de, bitirdikten sonra da almaz! Sahîh olan da budur. (el-Kunye)

⁂

Camide yan yana oturan iki kişinin arasını aralamaz. Çünkü bu, onlara eziyet sayılır.

⁂

Oturduğu yerde kendisini uyuklama basarsa, oradan kalkıp başka bir yerde oturur. Bu hususta hadîs vardır.

Başının sağ tarafına parmakları ile üç kere vurur. Sonra oturup dinler.

⁂

İmam (minbere) çıkmak için ayağa kalktığı zaman, ne konuşur, ne de namaz kılar.

Demek ki hatib minbere çıkmaya hazırlandığı zaman cemâatin sü-

kûtu muhafaza etmesi, konuşmaması, hattâ namaz kılmaması gerekmektedir. Zira bunlar o anda haramdır.

Ebû Hanife'ye (rahmehullah) göre bu böyledir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre, hutbeye başlamadan önce konuşmakta bir sakınca yoktur.

«Konuşmakta beis yoktur» dediler. Çünkü onlara göre Cum'a sünnetini veya başka bir nafile namazını kılmak o iki vakitte de mekruhtur. (el-Cevâhir)

Demek ki namaz bâbında İmam'la aralarında ihtilâf yoktur. İmam'la (yâni Ebû Hanife (rahmehullah) ile) aralarındaki anlaşmazlık, konuşma hususundadır.

Yukarıda beyân edildiği gibi, hutbeye başlamadan önce, ikisine göre konuşmakta bir sakınca yoktur; İmam'a göre sakınca vardır. Ama hutbe okunurken konuşmak ise, bil'ittifak câiz değildir.

Aralarında ihtilâflı olan bu (konuşmak)tan, tesbih ve benzeri virdler değil, insanların konuşması kasd edilmiştir.

Bazılarına göre bundan murat, müezzine icâbet (yâni onun dediklerini tekrarlamak)tır. Bunun dışındaki konuşmalar ise bil'ittifak câiz değildir.

Bazılarına göre bundan murat mutlak konuşmaktır. Birinci görüş daha sahîhdir. (Şerhü'l-Mecma')

Şerhü'l-Vikaye'de, el-Haniye'den naklen şöyle zikredilmiştir:

«Bu ihtilâf, hatibin sesi duyulmadığı zamanda bahis konusudur. Yoksa hatibe yakın olan kimsenin asla konuşmaması ve dinlemesi gereklidir.»

⁂

Hatib hutbe okurken konuşan arkadaşına «sus, konuşma!» diyemez. Zira Ebû Hüreyre (R.A.), Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Cum'a günü imam hutbe okurken arkadaşına (sus) dersen, lâğvetmiş olursun!»

Bir diğer lâfızda (onun Cum'ası olmamıştır) buyurulmuştur.

«Lâğvetmiş olursun!» kavlinin anlamı, «ecri yitirdin» demektir. Bazılarına göre «hata ettin», kimisine göre de «kıldığın Cum'anın fazileti gitti», bazılarına göre «Cum'a namazın öğlen namazı oldu» demektir. (Et-Terğîb vet-Terhîb)

⁂

Konuşan arkadaşına susması için de işaret etmez. İşaret etmemek müstehab ve ihtiyatlı davranıştır.

El-Hulâsa'dan:

«Bir münkeri (dine aykırı bir hareketi) gördüğünde, konuşmadan el veya göz ile işaret ederse, sahîh olan rivâyete göre, bunda bir sakınca yoktur.»

El-İhyâ'dan:

«Halktan bazı kimseler, müezzinler kalktığında secde etmeyi kendilerine bir âdet edinmişlerdir. Gerek eser ve gerekse haberde bunun bir aslı yoktur.

Lâkin tilâvet secdesine rastlarsa, o zaman bunu yapmakta bir sakınca yoktur.

Faziletli bir vakit olduğu için duâyı uzatmaktadır. Onun için bu secdenin haram olduğuna hükmedilmez. Zira haram olmasına bir sebeb yoktur.»

⁂

Cemâat namazdan önce halka şeklinde oturmaz. Kıbleye karşı saf hâlinde oturur!

Çünkü onlar hükmen namazda sayılırlar.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Sizden biriniz namazı beklediği sürece namazda sayılır.»

Onun için, vaziyetleri namaz için toplanmış kimselerin durumu gibi olmalıdır.

Halka şeklinde oturmaları, tıpkı namaza giderken parmaklarını birbirlerine geçirmekten men' edildiği gibi men' edilir...

«Namazdan önce» sözü, namazdan sonra halka şeklinde oturmalarında bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir.

⁂

Hutbe okunurken, kişi, arkası üzerinde, ayaklarını yere dikerek oturmaz.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle oturmaktan men' etmiştir. Böyle oturuş, uyku getirdiği için yasaklanmıştır.

⁂

Mak'adını da yere iyice yapıştırmaz.

Çünkü o halde yellenebilir.

Eğer utancından dolayı dışarıya çıkamazsa fitneye sürüklenmiş olur; çıkarsa hutbeyi kaçırır.

Bu sebeble, böyle oturuştan alıkonmuştur.

Bazılarına göre, bu oturuş, gafillerin oturuşu olduğu için yasaklanmıştır. Kimisine göre, kibir ve büyüklük taslayanların oturuşu olduğu için men' edilmiştir. Şerhü'l-Mesâbih'de de böyle geçer.

Sonra, bu yasak yalnız hutbe vaktine mahsus değildir. Öyleyse musannifin «hutbe anında» sözü, ihtirazî kayıt olamaz.

***

Cum'a namazından az önce sefere çıkılmaz.

İmâm Gazâli İhyâ'da der ki:

«Cum'a gecesi yolculuğa çıkan kimseye melekler beddua eder. Onun için sabah vakti girdikten sonra sefere çıkmak haramdır. Ancak arkadaşları ile birlikte çıkmak isterse başka...»

Bu hüküm takvâca verilen bir hükümdür... **Fetvâ hükmüne gelince..**

İmâm Kaadıhan dedi ki:

«Cum'a günü yolculuk yapmak isteyen kimse, öğlen vakti girmeden önce şehrin evlerinden dışarı çıkmışsa, bunda bir beis yoktur. Çünkü Cum'a, vaktin sonunda vâcib oluyor. Halbuki çıkan kişi o vakitte yoldadır.»

(El-Fetevaz-Zâhiriyye)'de der ki:

«Öğlen vakti girmeden şehir dışına çıkmış ise, bunda bir sakınca yoktur.»

Zaten musannifin sözü de buna uygun düşmektedir.

***

İmam hutbeye çıkarken duâ yapmayı bir fırsat sayar. Çünkü o an — bâzı hadîslerde de vârid olduğu gibi — duâların kabûlü için umulan bir andır.

Şunu da iyi bil ki, meşhur hadîsde vârid olmuştur:

«Cum'ada öyle bir saat vardır ki, müslüman kul, (duâsını o saate)

rastlatır da Allah'tan bir dilekte bulunursa, mutlaka Allah dileğini verir.»

Diğer bir haberde:

«Namaz kılan kul, ona rastlarsa» diye vârid olmuştur.

O saat hangisidir?

Bu hususda birkaç görüş vardır:

a) Cum'a günü güneş doğarken...
b) Zevâl zamanı...
c) Müezzinlerin Cum'a namazı için ezan okudukları an...
d) Hatib hutbeye çıktığı andan ininceye dek, arada geçen zaman...
e) Cemâat namaza durup selâm verinceye kadar, arada geçen zaman...
f) İkindinin son vakti...
g) Güneş batmadan önce...

Hz. Fâtıma (R. Anhâ) bu vakte dikkat ederdi.

Hizmetçilerine, bu vakti gözetip kendisine haber vermelerini emrederdi.

Ondan sonra, güneş batana kadar duâ ve istiğfâra dalardı.

Cum'a günü beklenen saatin o saat olduğunu söylerdi ve babasından (böyle) naklederdi.

Bâzı âlimlere göre, o, Cum'a gününün içindedir, fakat bilinmemektedir. Tıpkı Ramazandaki Kadir gecesi gibi...

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Kul, Cum'a günü çok temkinli ve dikkatli olmalıdır. Bütün kalbi ile duâ ve zikirlerinin o saate rastlamasını dilemelidir.»

Abdullah bin Selâm (yahut bir rivâyette Kâ'b bin el-Ahbar) dedi ki:

«Bunun, Cum'anın son saati (yâni güneş batacağı zaman) olduğunu öğrendim.»

«Bu, Cum'a gününün son saati nasıl olabilir? Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem): «Kul, namaz kılarken o saate rastlarsa» buyurduğunu duydum. O saatte namaz kılınmaz ki!»

O şu cevabı verdi:

— «**Oturup namazı bekleyen namazda sayılır**» demedi mi, Peygamber Aleyhisselâm?

«Evet, öyle dedi.»

«**İşte bu**, o vakittir. (Yâni Cum'a gününün son vakti...)

Hulâsa, imamın minbere çıktığı vakitle birlikte o (Cum'a gününün sonu) şerefli ve fazilet yüklü bir vakittir. Kişi bu her iki vakitte de çokça duâ yapmalı. (el-İhyâ vel-Mesâbih)

(Hısnu'l-Hasîn)'in müellifi dedi ki:

«Benim kanaatime göre o, imamın **Fâtiha**'yı okuduğu zamandır. Cum'a günü, Fâtiha'yı okumağa başladığı andan «âmin» deyinceye kadar.. Böylece bu hususda vârid olan hadîslerin arasındaki tezat bertaraf edilmiş olur.»

(El-Ezkâr) kitabının yazarı der ki:

«Bu hususta en sahîh olan Sahîh-i Müslim'in Ebû Mûsa el-Eş'arî'den naklettiği hadîsde beyân edilen hususdur.

Bu hadîse göre, imamın minberde oturduğu andan selâm verinceye kadar olan zamandır.

Özellikle o gün çok zikir yapar, Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) de çok salâvat-ı şerîfe getirir.

Çünkü Cum'a gecesi ve gününde, çok zikretmek ve çok salât-ü selâm getirmek müstehabdır.

⁂

Cum'a namazını kıldıktan sonra, bir hac ve umre sevabı elde etmek için ikindiye kadar bekler ve ikindiden sonra çıkar.

Bazı selef-i sâlihînden nakledilmiştir:

«Kim Cum'a namazından sonra yedişer kere «elhamdü lillâhi» «kul hüvallahü ehad», «muavvezateyn» (yâni; kul eûzü bi rabbil-felekı ile kul eûzü bi rabbin nâsi) sûrelerini okursa, gelecek Cum'aya kadar (her türlü fenalık ve belâlardan) korunmuş olur. Bunlar, kendisi için, şeytana karşı da bir siper olmuş olur.»

⁂

Cum'adan sonra şu duâyı okur:

اَللّٰهُمَّ يَا غَنِيُّ يَا حَمِيْدُ يَا مُبْدِئُ يَا مُعِيْدُ يَا رَحِيْمُ يَا وَدُوْدُ اَغْنِنِيْ
بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ

(Allahümme yâ ğaniyyü, yâ hamiydü, yâ mübdiü, yâ muidü, yâ rahîmü, yâ vedûdü ağninî bi halâlike an harâmike ve bi fadlike ammen sivâke)

«Ey Ğani, ey Hamid, ey Mübdi, ey Muîd, ey esirgeyen, ey Vedûd olan Allah'ım!

Beni helâlınla haramından müstağnî kıl, fadlınla senden başkasına muhtaç etme!»

Denildi ki:

«Kim bu duâya devam ederse, Allah onu kimseye muhtaç etmez ve onu ummadığı yerden rızıklandırır.» (el-İhyâ)

⁂

Cum'a günü olunca, yıkanır, camiye öyle gider. Az olsun çok olsun sadaka verir. Namazı kıldığında:

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
الَّذِيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّ
حِيْمُ وَاَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ الَّذِيْ لَا
اِلٰهَ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ الَّذِيْ مَلَأَتْ
عَظَمَتُهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ بِسْمِ اللّٰهِ
الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ الَّذِيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَنَتْ لَهُ الْوُجُوْهُ وَ
خَشَعَتْ لَهُ الْاَبْصَارُ وَوَجِلَتِ الْقُلُوْبُ مِنْ خَشْيَتِهِ
اَنْ تُصَلِّيَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَاَنْ تُعْطِيَنِيْ حَاجَتِيْ

(Allahümme innî es'elüke bismike bismillâhirrahmânirrahîm. Ellezî lâ ilâhe illâ hû. Âlimül ğaybi veşşehâdeh. Hüver rahmânür rahîm. Ve es'elüke bismike bismillâhirrahmânirrahîm. Ellezî lâ ilâhe illâ

hüvel hayyül kayyûm. Lâ te'huzühû sinetün velâ nevm. Ellezî meleet azametühüs semâvâti vel'ard.

Ve es'elüke bismike bismillâhirrahmânirrahîm. Ellezî lâ ilâhe illâ hû. Ve anet lehül vücûhü ve haşeat lehül ebsâru ve veciletil kulûbü min haşyetihî en tüsalliye alâ muhammedin ve en tu'tıyenî hâcetî.) (kezâ ve kezâ)

Derse, duâsı Allah'ın izni ile kabûl edilir.

Ve şöyle diyordu:

«Bunu alçaklara öğretmeyin ki, birbirlerine beddua ederler de sonra beddualarî Allah'ın izni ile kabûl edilir.»

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Kim, Cum'a namazından sonra sağ eliyle sakalını tutup sol elini semâya kaldırarak üç kere:

يَاذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ اَجِرْنِي مِنَ النَّارِ يَاعَزِيزُ يَاكَرِيمُ
يَارَحْمٰنُ يَارَحِيمُ نَجِّنِي مِنَ الْعَذَابِ الْاَلِيمِ

(Yâ zel'celâli vel'ikrâmi, ecirnî minennâr.

Yâ azîzü, yâ kerîmü, yâ rahmânü, yâ rahîm! Neccinî minel azâbil elîm)

«Ey celâl ve ikrâm sahibi olan Allah'ım! Beni pek elîm olan azabdan kurtar!»

Diye duâ ederse, Allah onu bağışlar ve onun dünya ve âhiret işlerinde bütün ihtiyaçlarını verir. (Mişkâtü'l-Envâr ve't-Tenvîr)

Bâzıları, uykuları olmasa dahi, öğlen vakti (istirahat amaciyle) dinlenirlerdi.

Cennet ehlinin vasıfları hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Dinlenecekleri yer çok güzeldir.» (*) Halbuki Cennette uyku yoktur.

***

(*) Furkan sûresi, âyet: 24.

Kişi öğle yemeğini Cum'adan sonra yemelidir.

Sehl bin Sa'd'ın (R.A.) şu sözü buna bir delil teşkil eder:

«Biz ancak, Cum'adan sonra yemek yer, (öyle) istirahat ederdik.»

Bu da gösteriyor ki, onlar Cum'a günü öğleye kadar gusül (yıkanma), mescide gitme, tâat ve zikr ile meşguldüler.

Bazıları da günün ilk vaktinde istirahat ederlerdi.

Hulâsa, Cum'a gününde kişi istediği zaman dinlenmekte serbesttir, dilediği zaman dinlenebilir.

⁂

Ramazan ve Kurban bayramlarının sünnet ve âdâbı:

Bu iki bayramın sünnetlerinden birisi de gecelerini ihyâ etmektir.

Âlimler o gecelerin ihyâ müddetinde ihtilâf ettiler. Bâzıları, «muazzam kısmını ihyâ etmek gerekir» derken, bir kısmı da «yalnız bir saatini ihyâ etmekle maksad hâsıl olur» demişlerdir. (El-Ezkâr)

⁂

O mübârek bayramların gecelerini ihyâ etmek kalbe canlılık verir. Nitekim hadîsde:

«Kim bayram gecesini ihyâ ederse, kalblerin öleceği zaman onun kalbi ölmez!» buyurulmuştur.

«Kalbi ölmez» kelimesinin anlamında ihtilâf etmişlerdir:

Bâzılarına göre «küfretmez» demektir bunun mânası.

Buna A'râf sûresindeki şu âyeti delil göstermişlerdir:

«Biz ölü iken kendisini dirilttiğimiz, ona insanların arasında yürüyeceği bir nûru verdiğimiz kimse, içinden çıkamayacak bir halde karanlıkta kalan kişi gibi olur mu hiç?»

Bu âyette kâfir ve sapık olan kimsenin îmana kavuşturularak kalben nasıl diri kılındığı beyân edilmektedir.

Bazılarına göre bunun anlamı, «o kalb dünyayı sevmez ve âhirete onu tercih etmez» demektir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ölülerin yanında oturun» (yâni, zenginlerin yanında oturun) buyurmuştur.

Bâzılarına göre «kalbi ölmez» demek, ne nezi hâlinde, ne kabirde ve ne de kıyâmette ona bir şey olmaz, demektir. (Er-Ravda)

⁂

Her iki bayramda da erkenden boy abdesti alır (yıkanır). En güzel ve en yeni elbiselerini giyer ve temizliğini yapar. Tırnaklarını keser, bıyıklarını düzeltir. Eğer gerekse etek traşını olur...

⁂

Ramazan bayramında, camiye çıkmadan önce biraz bir şey yer. Namazdan önce bir şey yemezse günaha girmez. Namazdan sonra akşama kadar yemezse, bu takdirde belki azarlanabilir. (El-Kunye)

Tek olarak birkaç hurma yer.

Enes (R.A.)'den:

«Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) ramazan bayramında birkaç hurma yemeden mescide gitmezdi.»

Bunu bir önceki güne muhalefet etmek için yapardı. Çünkü bir önceki gün Ramazandı.

Ama kurban bayramında, namazdan önce bir şey yemeğe acele etmezdi. Çünkü Kurban bayramı mâna bakımından Ramazan bayramının aynısı değildir.

Hurmaları tek olarak yer. Çünkü Allah tektir, teki sever.

⁂

Kurban bayramında, camiden dönünceye kadar yemez.

Çünkü fakirlerin bir şeyi yoktur. Zenginler onlara etlerinden verirler de ancak o zaman yemek yiyebilirler. Onlara uymak için, sabah yemeği, namazdan sonraya bırakılır.

Ama Ramazan bayramı böyle değildir. Çünkü fakirlere namazdan önce verilir.

Ashâbı kirâm namaz kılmadan önce çocuklarını yemekten, emen yavruları da emmekten alıkoyarlardı..

⁂

Namazdan sonra, kestiği kurbanın etinden yer. Zira, rivâyet olunduğuna göre, Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Kurban bayramında camiden dönünceye kadar bir şey yemezlerdi. Döndükten sonra kestiği kurban etinden yerlerdi.

Namazdan önce yemek, bazılarına göre mekruh olur, bazılarına göre olmaz. Muhtar olan da budur..

⁂

Bayramlarda camiye giderken, bir hayvana binerek gitmez! Çünkü bayram namazlarına yürüyerek gitmek, her iki bayramın da müstehablarındandır.

El-Kunye'den:

«Cum'a ve bayram namazlarına giderken süvari olarak gitmekte bir sakınca yoktur. Fakat yürümeğe gücü yetenler için, yürümek daha efdaldır.»

⁂

Tekbir getirmek:

Kurban bayramında camiye yürüyerek gider. Evlerde, mescidlerde, sokaklarda, camide yüksek sesle tekbir getirir. Hutbeyi dinlemek için de minberin yanında oturur.

⁂

İmam için efdal olan; kurban bayramı namazını tam zamanında kıldırmaktır. Çünkü namazdan sonra halk kurban kesmekle meşgul olacaktır.

Ama Ramazan bayramında efdal olan, namazı biraz geciktirmektir. Zira namazdan önce halk fakirlere fitre dağıtmakla meşgul olurlar..

⁂

İmam, hutbede vaaz ve nasihatte bulunur, insanları sadaka vermeye, fakirleri doyurmaya teşvik eder, fakirlerin de o gün asla dilenmemesini sağlar.

⁂

Şehrin (ve köyün) her iki yakasında bulunan herkes camiye gider. Hattâ çocuklar, köleler, kadınlar bile giderler.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kız-dul ayırt etmeksizin bütün kadınların bayrama çıkmalarını emrederlerdi. Çünkü gaye bayramın kalabalık bir cemâatle karşılanmasıdır.

Ancak, aybaşılı olan kadınlar, namazgâhdan biraz uzak dururlar. Namaz kılmayan namaz kılanla karışmasın diye...

Hutbede hâzır bulunurlar (yâni hutbeyi dinlerler), duâda da hâ-

zır bulunurlar; ki, gerek hutbe ve gerekse duânın bereket ve feyzi onlara da ulaşsın. Hadîsde böyle vârid olmuştur.

Lâkin asrımızda kadınların camiye gelmeleri, zaman değiştiği için, müstehab değil, bilâkis mekruhtur. Cemâat faslında bunu izah etmiştik...

⁂

Evine dönerken, gittiği yoldan değil de başka yoldan döner.

Çünkü değişik yoldan dönmesi (bayramlarda) müstehabdır. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yaparlardı.

Er-Ravda'dan:

«Efdal olan, camiye giderken, daha çok sevab olması için yolun en uzununu, dönerken, bir an önce evine varabilmesi için, yolun en kısasını tercih etmesidir.»

⁂

Bayramda, silâh ve cirit oyunlarına müsaade edilir. Çünkü dinimizde vüs'at (yâni genişlik) vardır.

Onun için bayramda herkes sevinmeli, sevincini meşrû olan oyunlarla izhâr etmelidir. Hattâ bunlar, dinin şeâirinden sayılmıştır.

Rivâyet olunduğuna göre, Hz. Ebû Bekir (R.A.) teşrik günlerinde Hz. Âişe'nin (R. Anhâ) evine gitti.

Yanında def çalan iki cariye vardı. (Diğer bir rivâyette) raks eden iki cariye vardı.

(Diğer bir rivâyete göre de) ensarın şecâat ve kahramanlıklarını dile getiren türkülerini söylüyorlardı.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir elbise ile örtünmüş idi.

Ebû Bekir (R.A.) onları bağırarak men'etti.

Tam o anda Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) yüzünü açtı ve şöyle buyurdu:

«Bırak ey Ebû Bekir! Çünkü bu günler bayram günleridir, aydınlık ve sevinç günleridir.»

Diğer bir rivâyette şöyle geçer:

«Ey Ebû Bekir! Her milletin bir bayramı vardır. İşte bu da bizim bayramımızdır.»

Bundan anlaşılıyor ki, bayram günleri muhtelif vesilelerle sevinç belirtilerinde bulunmakda bir sakınca yoktur. Çünkü bunlar dinin şeâirindendir.

Teşrik günlerinde bu adın verilmesinin sırrı şudur:

O günlerde oruç tutulmaması bakımından, o günler bayramın birinci günü gibi sayılmaktadırlar. Yâni o günler Allah'ın ziyafet günleridir. (Şerhü'l-Mesâbih)

Bu hadîs ayrıca bazı anlarda deflerin çalınması ve dinlenmesinde bir beis olmadığına işaret etmektedir.

Ama her şeyi bırakıp da devamlı olarak def ve benzeri şeyleri çalmak ve dinlemek doğru değildir.

***

Camiye giderlerken halk çeşitli vaziyyet alır: Sanki kabirlerinden fevc fevc çıkıyorlarmış gibi düşünürler.

Muâz bin Cebel (R.A.)'den:

Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) Cenâb-ı Hakkın (Nebe') sûresindeki:

«Sûr üfürüldüğü gün, fevc fevc gelirsiniz.»

Âyetinden sual ettim. Mübârek gözleri yaşardı ve:

«Ey Muâz, bana büyük bir şey sordun!»

Sonra şöyle devam etti:

«Ey Muâz! Kıyâmet gününde, ümmetimden şu on sınıf, diğer mü'minlerden temyiz edilmiş halde haşredilecektir:

Bâzıları hınzır şeklinde haşredileceklerdir. Bunlar haram yiyenlerdir.

Bâzıları maymun şeklinde dirileceklerdir. Bunlar da nemmâmlardır (yani lâf taşıyanlardır).

Bâzıları da yüz üstü haşredileceklerdir. Ki bunlar ribâ ehlidir.

Bâzıları kör olarak dirileceklerdir. Bunlar da hükme aldırmayanlardır.

Bâzıları da deliler gibi dilsiz ve sağır olarak dirileceklerdir. Ki bunlar da kendi amellerini beğenenlerdir.

Bâzıları da dillerini ağızlarında sakız gibi çiğneyeceklerdir ve ağızlarından irin akacaktır. Bunlar da söyledikleri ile amel etmeyen âlimler ve hikâyecilerdir.

Bâzıları da elleri ve ayakları bağlı bir şekilde dirileceklerdir. Ki bunlar da komşularına ezâ edenlerdir.

Bâzıları ateş direklerine asılmış bir halde dirileceklerdir. Bunlar da şehvetlerine uyup mallarından zekâtlarını vermeyenlerdir.

Bâzıları da katran elbiseleri içinde yüzeceklerdir. Ki bunlar da böbürlenen kişilerdir.

Bâzılarının ise tenleri leşten daha fena kokacaktır. Bunlar da zinâ yapanlardır.»

Evet, sanki o gün, Rahmân'a sunulmağa hazır bir vaziyette olmaları gerekir.

Nasıl kıyâmette herkes bir değildir; kimisi makbûl, kimisi merduddur. İşte böylece namazdan evlerine dönerlerken herkes aynı değildir: Kimisinin ameli Allah katında kabûl edilmiştir, kimisininki de reddedilmiştir. Bunları düşünerek gitmeli (camiye) ve o heyecan içinde dönmeli...

⁂

İstiska (yağmur duâsı)nın sünnet ve âdâbı...
Güneş ve ay tutulduğunda yapılacak duâ..

Musannif (faydası daha şümûllü olduğu için) baş tarafa önce yağmur duâsını koyup sonra güneş ve ay tutulması hakkındaki duâ (ibaresini) yazmıştır.

Güneş tutulduğu zaman cemâatle namaz kılmak sünnettir. Ay tutulması da böyledir.

Kul şunu iyi bilmelidir:

Güneş ve ayın tutulması Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. (Yâni onun alâmetlerinden bir alâmettir.)

Husûfü'ş-Şemsi vel-Kameri aynı anlamdadır. Hadisde böyle vârid olmuştur.

Bâzıları da (küsûf) tabirini güneşte, (husûf) tabirini ayda kullanırlar. Musannif de aynısını yapmıştır.

Bâzıları ise demişlerdir ki:

Husûf: Ziyâ'nın hepsinin gitmesi; **küsûf** ziyâ'nın ancak bir kısmının gitmesi demektir. (Şerhü'l-Mesâbih)

Allah bu âyetleri ile kullarını korkutup ibret almalarını ister. Nitekim İsra sûresinin bir âyetinde meâlen:

«Biz âyetleri (mûcizeleri) ancak korkutmak için göndeririz» buyurmaktadır.

Şu halde, gerek güneşin gerekse ayın tutulması, herhangi bir kimsenin doğması veya ölmesinden ileri gelmemektedir. Zelzele, kasırga ve

kıtlık gibi âfetler de öyle... Ne var ki birtakım insanlar bunun aksini iddia etmişlerdir.

Nitekim Muğîre bin Şu'be (R.A.) dedi ki:

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) oğlu İbrahim öldüğü gün, güneş tutuldu.

«Güneş, İbrahim öldüğü için tutuldu» dediler.

Hemen Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Şübhesiz güneş ve ay, Allah'ın alâmetlerinden birer alâmetlerdir: Ne kimsenin ölümü ve ne de hayatı için tutulmazlar.»

Şerhü'l-Meşârik'da der ki:

«(Kötü bir kimsenin dünyaya gelmesi ile güneş veya ay tutulması olur) diyenlere veya böyle zannedenlere cevaben Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ne de kimsenin hayatı için tutulmazlar» buyurmuştur.»

⁂

Güneş ve ay tutulması gibi bir hâdise ile karşılaştıklarında, insanlar korku ve dehşet içinde duâ ve tevbeye, istiğfâr ve sadaka vermeye başvururlar. Namaz kılarlar.

Bir münâdî şöyle nidâ eder:

«Namaz toplayıcıdır! (Yâni toplu halde namaz kılmaya hazır olun!)»

Sonra en büyük mescidlerinin birinde, yahut en kıymetli yerde toplanırlar. Tutulan güneş veya ay tamamen açılıp o büyük korku gidinceye kadar, huşû ve hudû içinde Allah'a yalvarırlar, namaz kılarlar, ellerinden geldiği kadar duâ ve niyâzda bulunurlar.

⁂

Eğer imam onları toplamazsa, o zaman evlerinde münferiden namaz kılarlar, duâ ederler. Ay tutulmasında olduğu gibi. Çünkü gece karanlığında dışarı çıkamadıkları için ay tutulduğunda herkes namazı evde kılar, duâsını da evde yapar.

⁂

Güneş tutulduğunda efdal olan; en uzun kıyâm, rükû ve sücûdla imamın cemâate iki rek'at namaz kıldırmasıdır.

Bu namazda ne ezan vardır ne de kamet.

Hutbe de yoktur.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) küsûf namazını diğer namazlar gibi dört secde, iki rukû'la, iki rek'at olarak kılmıştır. Kıyâm, rükû ve sücûdunu uzatmıştır...

⁂

İmâm Şâfii'ye göre bu namaz şöyle kılınır:

«Her rek'atta iki rükû yapar. Birinci kıyâmda gizli olarak Fâtiha ve Bakara sûrelerini okur, sonra rükûa varır, sonra kıyâmı eder, Fâtiha'sız Âl-i İmrân sûresini okur.

Sonra ikinci rek'atın birinci kıyâmında Nisâ sûresini, ikinci kıyâmında ise Mâide sûresini okur.»

⁂

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«Bu kadar uzun namaz, güneş açılmadığı zaman kılınır. Ama namaz kılarken güneş doğarsa, o zaman hafif olarak namazı tamamlar.»

⁂

Bu namazdaki kırâet gizlidir.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Gündüz namazı gizli okunarak kılınır» buyurmuştur.

Eğer ay tutulma namazı ise, o zaman âşikâre okur. Çünkü o, gece namazıdır.

⁂

Gerek güneş tutulma ve gerekse ay tutulma namazı olsun, bu namazlardan sonra, güneş ve ay iyice açılıncaya kadar, Allah'a duâ ve tazarrûda bulunur.

⁂

Bu namaza ne zaman başlanır?

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«Ay tutulmaya başladığı zamandan, tamamen açılıncaya kadardır Güneş tutulmuş bir halde doğarken onun vakti çıkar. Ayın batmasıyla

değil de güneşin doğmasıyla çıkar onun vakti. Çünkü gecenin sultanı güneş değil, aydır.»

⁂

Düşmandan korkmak, şiddetli yağmur, zifiri karanlık, deprem ve benzeri korkunç şeylerde kılınacak namaz, cemâatle değil, münferidendir. Böyle korkulu olaylarda namaz kılarlar, köleleri azad ederler.

⁂

Şiddetli rüzgâr (kasırga) estiği zaman şerrinden Allah'a sığınırlar. Gök gürlerken Allah'ı tesbih ederler..

İmâm Beğavî:

«Müfessirlerin çoğu «ra'd» kelimesini şöyle tefsir etmişlerdir: Bu, bulutları sevk eden meleğin adıdır. Duyulan ses ise onun tesbihidir.»

Gök gürlerken kim:

سُبْحَانَ الَّذِي يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

(Sübhânellezî yüsebbihur ra'dü bihamdihî vel-melâiketü min hıyfetihî ve hüve alâ külli şey'in kadîr) derse, sonra ona yıldırım isabet etse, bir şey olmaz.

⁂

Şiddetli rüzgârlar eserken, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) dizleri üzerine çöküp şöyle duâ ederdi:

«Allah'ım, bunları hakkımızda bir rahmet kıl! Bunları bizim için bir azab kılma!»

Böyle demekle, bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de müfred olarak (riyh) şeklinde vârid olduğunda azab, cemi olarak (riyâh) şeklinde vârid olduğu zaman rahmet kasd edildiğini ifade etmek istemişlerdir. (Şerhü'l-Mesâbih)

«Onların üzerine hani biz o kısır rüzgârı göndermiştik» (Zâriyât

sûresi), **«Biz rüzgârları müjdeciler olarak gönderdik»** gibi âyetleri incelediğimizde bu gerçeği anlamakta güçlük çekmeyiz.

Yine şöyle buyurmuştur:

«Allah'ım, bizi gazabınla öldürme! Bizi azâbınla helâk etme! Bize âfiyetler ihsân et!»

⁂

Yıldızın düşüp kaydığını gören kimse de dikkatle onu takip etmesin. Bilâkis, gözlerini yumup şöyle desin:

«Mâ şâellah, lâ havle velâ kuvvete illâ billâh!»

İbni Mes'ûd (R.A.) böyle demiştir...

⁂

Yağmur namazı ve duâsı :

Hava çok kurak gittiği zaman, yağmur duâsı yapmak için, imam cemâatle bir sahraya gayet perişan ve mütevâzi bir halde çıkar.

Allah'a duâ ve tazarruda bulunur, tekbirler getirir.

Cemâate iki rek'at (bayram namazı gibi) bir namaz kıldırır. Yahut bayram tekbirleri gibi tekbir alarak namaz kıldırır.

Bu hüküm **İmâm Ebû Yûsuf**'la **İmâm Muhammed'e** (rahimehümallah) göredir.

İmâm Âzam Ebû Hanife'ye (rahimehullah) göre bu hususda belirli bir namaz yoktur. Sadece istiğfâr ve duâ vardır..

Evet, bu namazda âşikâre okur. Sonra iki hutbe irad eder. Aralarında hafifçe oturur. Her iki hutbenin kısmı küllisini istiğfâr teşkil eder.

İkinci hutbe esnasında arkasını cemâate, yüzünü kıbleye çevirir.

O anda cübbesini ters yüz çevirir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm böyle yapmıştır.

Cübbenin sağ kısmını sol omuzuna, sol kısmını da sağ omuzuna atar (o şekilde giyer.)

Çok içten ve hâlisane bir duâ yapar:

«Allah'ım, sana duâ etmemizi emrettin. Kabûl buyuracağını bize va'd ettin. Bu sebeble sana duâ ettik. Ne olur duâmızı kabûl eyle!

Allah'ım, günahlarımızı afvet. Duâlarımızı kabûl buyur da bize bol rahmet ve bol rızık ihsân et.» (el-İhyâ)

⁂

Ellerini semâya kaldırarak duâ yapar.

Enes (R.A.)'den:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yağmur duâsını yaptı. Ellerinin dışını semâya doğru, içini de yere doğru tuttu. Bununla durumun değişikliğine işaret etmek istiyordu..»

«Kim belânın def'ini ve kıtlığın bertaraf edilmesini isterse, bu hususda duâ yaparken elinin dışını semâya, içini yere doğru tutsun.. Kim de Allah'dan bir ni'met talebinde bulunursa, ellerinin içini semâya, dışını yere doğru tutsun..» (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Salih ve seçkin insanların yüzü suyu hürmeti için duâ eder. Zaif ve fakirlerin hatırı için Allah'a yalvarır.

Hutbe esnasında cemâati tevbeye, Allah'a baş vurmalarına, geçmiş günahlarından dolayı Allah'tan mağfiret dilemelerine dâvet eder.

⁂

Dere kenarlarında su bulamayan hayvanlar, kırda otlayan hayvanlar için Allah'a yalvarır. Meme emen, gıdasını tam alamayan yavrular için de Allah'a yalvarır..

«Hayvanları kendileri ile birlikte sahraya çıkarmaları da müstehabdır» denildi.

Evet, onların ve meme emen çocukların hatırı ve yüzü-suyu hürmeti için Allah'tan yağmur ister.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Meme emen çocuklar, ot otlayan hayvanlar, namaz kılan kişiler olmasaydı; üzerlerinize azâb, dökülürdü de dökülürdü!» (el-İhyâ)

⁂

Yağmur gökten boşanırken başını açmalıdır. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yaparlardı..

Zikrin Sünnet ve Âdâbı

Allah'ı zikretmek, kişiye amellerin en çetinidir. Lâkin ecir bakımından da en büyüğüdür.

En çetinidir: Çünkü bunu ancak, rûhunu pâk etmeye, kalbini her türlü günahdan berî etmeye başlayan, kötü düşünceleri aklından çıkarmaya niyyet eden ve kendini tam anlamıyle Allah'a veren kişi bilir.

Sonra, şunu da iyi bil ki; bu bölümde zikirden murad, yalnız «lâ ilâhe illâllah» kelimesi değildir. Belki bundan daha şümûllüsü kasd edilmiştir.

Sehl bin Abdullah (K.S.) der ki:

«Hâlisane olarak **«lâ ilâhe illâllah»** diyen kimsenin alacağı sevab, cemâlüllahı müşâhede etmekten başka bir şey değildir.

Çünkü cennet, yapılan amellerin karşılığıdır. Bu hususda delil olarak Bakara sûresindeki:

«Beni anın ki, ben de sizi anayım.»

Kavl-i celîli yeter.

⁂

Zikir aynı zamanda kalblerin cilâsıdır!

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Her şeyin bir cilâsı vardır. Kalblerin cilâsı ise Allah'ı zikretmektir.»

⁂

Zikir, îmanın alâmetidir.

Onun için bir müşrik **(lâ ilâhe illâllah) derse, müslüman olduğuna hükmedilir...**

⁂

Zikir, nifâktan berâettir.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Allah'ı zikretmek, îmanın alâmetidir.. Nifaktan berâattir. Şeytana karşı bir kaledir ve ateşe karşı da bir siperdir...» (Tenbîhü'l-Ğâfilîn)

⁂

Zikir, bir başarı anahtarıdır ve ibâdetin özüdür.

⁂

«Kalbin huzûru» «sırrın ona hulûsu» zikrin sünnet ve âdâbındandır.

Zikr-i hafî de bu kabil zikirdendir.. Yetmiş kat zikr-i cehrîden üstündür.

Cenâb-ı Hak A'râf sûresinde:

«Rabbinize yalvara yakara, gizli olarak duâ edin!» buyurmuştur.

Hz. Peygamber Aleyhisselâm da:

«En iyi zikir, hafî olan zikirdir» buyurmuştur.

Çünkü zikr-i hafîde ihlâs daha belirgindir. Kişiyi gösterişten daha iyi alakoyar ve semeresi de tecrübe ile sâbittir!

⁂

Ebû Mûsa el-Eş'arî (R.A.)'den:

Hayber gazvesinden dönüyorduk... Bir vâdiye girdiğimizde halk bir anda yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onlara şöyle hitab etti:

«Ey insanlar! Kendinize gelin.. Siz ne sağıra, ne de ğâibe çağırıyorsunuz. Sizi hakkıyle duyan, size pek yakın olana çağırıyorsunuz. O, sizinle beraberdir.»

Allah'ı gizli olarak zikretmenin müstehab olduğuna dair buna benzer birçok hadîs vârid olmuştur.

⁂

Keşşâf'ın şârihı der ki:

«Bu, durumlara göre değişir. Meselâ, mürşid olan şeyh, henüz zikre başlamış olan müridine, zihninde yerleşmiş olan düşünceleri rahat-

lıkla atabilmesi için, yüksek sesle zikretmesini emredebilir.» (Şerhü'l-Meşârik)'da da aynen böyledir.

⁂

(El-Muzhir)'de geçen şu ibâre de buna uymaktadır:

«Yüksek sesle zikir câizdir. Hattâ riyâdan sâlim olursa, müstehabdır. Çünkü zikrin bereketi ve sevabı, evlerden ve dükkânlardan duyanlara da erişebilir. Söyleyen kimse için kıyâmette ağaçlar, taşlar, insanlar, hattâ her yaş ve kuru olan yaratıklar hüsn-ü şehâdette bulunur.»

⁂

Meşâyıhdan bâzıları zikrin gizli olmasını tercih etti. Çünkü gizli zikir riyâ (gösteriş)den berî ve uzaktır.

Hulâsa, bu, niyyete bağlı bir şeydir. Niyyeti sağlam olan kişinin yüksek sesle Kur'ân okuması, zikretmesi alçak sesle zikretmesinden evlâdır.

Amma kim de riyâdan emin olamazsa (yâni bu hususda kendine güvenemezse) onun için gizli zikir daha evlâdır.

Çünkü kendinden emin olmayan kişi riyâya sürüklenebilir.

⁂

[İbni Mes'ûd (R.A.) mescidde toplanarak yüksek sesle tehlil getiren bir cemâate:

«Siz bid'atçılarsınız!»

Diyerek onları mescidden çıkardı.

Bu, yüksek sesle zikir yapmanın mekruh olduğunu göstermez mi?]

Diye bir itiraz vârid olursa, deriz ki:

«Bu, sadece yüksek sesle zikir yaptıkları için değildi. Onların toplu halde bağırıp çağırmalarından, maksada uygun olmayan bir hareket sezmiş olması ihtimalindendir.»

⁂

Zikr-i hafî, ancak etrafa saçılan güzel kokudan belli olur.

Musannif bundan, lisanın hiçbir rolü bulunmayan kalb zikrini kasdetmiştir.

Bunun, kalemle ve dille ifade edilemiyecek kadar derûnî bir zevki vardır.

Yukarıda söylediği «onlardan biri de zikr-i hafîdir» sözünden başkadır, bu tâbiri...

Onun için, bu iki söz arasında herhangi bir tenâkuz yoktur.

Şerhü'l-Mesâbih'de der ki:

«Tehlil, tesbih ve benzeri evrâdı, dile yer bırakmadan yalnız kalble söylemek mi daha iyidir, yoksa kalbin huzûru ile birlikte dille söylemek mi?

İşte bu hususda ihtilâf edilmiştir.

Birincisini tercih edenler diyorlar ki:

Gizli amel, her yönden efdaldır..

İkincisini tercih edenler ise şöyle diyorlar:

Dille birlikte getirildiği zaman, yalnız kalble söylenmesinden daha çok emek sarf edilmiş oluyor. Bu bakımdan, fazla emek fazla ecri müstelzimdir.

Sahîh olan ikinci görüştür.»

İmâm Nevevî de Müslim'in şerhinde bunu tercih etmiştir.

Etrafa güzel koku nasıl saçılır?

Tam bir ihlâs içinde zikreden mürid, zikr-i hafîyi tam mânasıyla başardığı zaman, tevhid kelimesini içten söylerken nefesi misk gibi kokar. Bu koku da bulunduğu meclisde etrafa yayılır.

Bu, bâzı büyüklerden rivâyet edilmiştir. Meselâ, zikir husûsunda hayli mesafe kat'etmiş olan bazı meşâyıh, bir yere gittikleri zaman, oturur oturmaz, yanlarında hiçbir koku olmadığı halde, üzerlerine de herhangi bir kokuyu sürmedikleri halde, her tarafı güzel bir koku kaplamıştır.

Çoğu zaman böyle vak'alar müşâhede edilmiştir.

Hattâ bâzı anlarda aldığı nefesler nûr hâlinde ağzından yükselmiş, çıkmıştır.

Bu hususda şübheye düşüp de, rûhum gibi sevdiğim şeyhime ve mürşidime bu husûsu arz edince, o beni bu babda gereği gibi aydınlatmıştır.

Kalb zikrini melekler yazar mı, yazmaz mı?

Bu babda da ihtilâf ettiler.

Bâzılarına göre yazarlar. Zira o zikrin, güzel koku gibi bazı alâmetleri vardır. Melekler bundan onu anlarlar ve kayda geçerler.

Bazılarına göre yazmazlar. Çünkü böylesine gizli olan zikri Allah'tan başkası bilemez!

«Sahîh olan birinci görüştür» denildi. Ekmelüddîn'in **«Şerhü'l-Meşârik»**'ında bu mes'ele böyle anlatılmıştır.

⁂

Kelime-i şehâdeti en üstün zikir olarak kabûl eder.

Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Zikrin en efdalı «lâ ilâhe illâllah»dır. Duânın en efdalı «elhamdülillâh»dır.»

Yine şöyle buyururlar:

«Benim ve benden önceki peygamberlerin dediği en üstün ve faziletli şey; (lâ ilâhe illâllah) dır.»

Enes bin Mâlik (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Kim sabah-akşam (lâ ilâhe illâllah) derse, yaptığı hatalara karşı bir araya gelirler ve o hataları kırıp geçirirler. Allah katında bu sebeble onun bir ahdi olur; ki, bu ahd, tevhiddir.»

Yine ondan rivâyet edilmiştir:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim gecenin veya gündüzün bir saatinde «lâ ilâhe illâllah» derse, sahifesinde (amel defterinde) olan kötülükleri bir anda sönüverir. Yerini sevablar alır.» (Et-Terğîb vel-Hâlisa)

⁂

Şehâdet kelimesini uzatarak söyler; ki, her âzâsı ondan rahatlıkla nasibini alsın..

⁂

Gafiller arasında, çarşıda, kalabalık yerlerde de bu ulvî kelimeyi söylemeyi bir ganimet bilir.

Belki bu davranışı ile gafilin uyanmasına, veya çarşıdaki bir fâsıkın yola gelmesine sebeb olur.

El-Kunye'den:

«(Bak onlar fisk-u fücûrla meşgul oluyorlar. Ben bari zikirle meşgul olayım) diyerek ve böyle niyyet ederek, her kim fısk meclisinde Allah'ı zikrederse, bu da, çarşıdaki zikri gibi, diğer yerlerdeki zikrinden efdaldır.»

Hiç şübhesiz en iyi bilen Allah'tır.

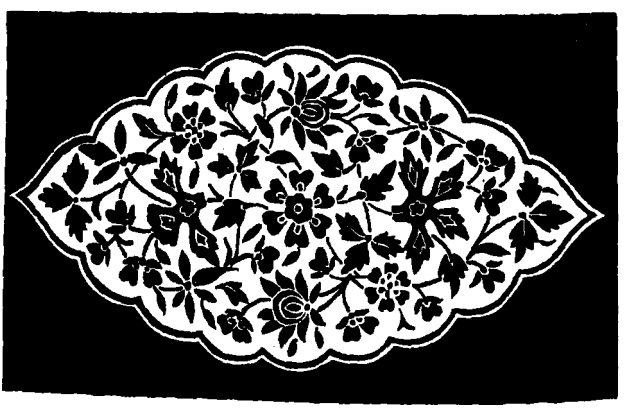

Salâvat-ı Şerîfe

(Kâinatın efendisine getirecek olduğumuz salâtü selâm hakkında..)

İslâmî sünnet ve âdâbdan birisi de «mahlûkatın efendisine bol bol salâtü selâm getirmek»tir.

Çünkü bu, (bilhassa Cum'a gecesi ve gününde) Resûlüllah Efendimiz'in şefâatini gerektirir.

Süfyân es-Sevrî'den:

— Hacca gittiğimde, bir gencin Kâ'be örtülerine asılarak, Peygamber üzerine candan salât-ü selâm getirmekte olduğunu görünce:

«Burası beyt-i haramdır. Her yerin kendine has bir duâsı vardır. Sense devamlı olarak salât-ü selâm getiriyorsun. Bunun sırrı acaba nedir?»

Diye sordum. Şu cevabı verdi:

«Babamla birlikte hac yoluna koyulmuştuk.. Babam yolda vefât etti. Yüzü simsiyah olmuştu. Başı da âdeta hınzır başını andırıyordu.

Bir anda üç belâ ile karşılaşmıştım:

Babamın vefâtı, yüzünün simsiyah oluşu ve başının hınzır başına benzeyişi...

İnsanlara utandığımdan durumu bildiremedim.

O anda gözlerime uyku bastı ve uyudum. Rü'yâmda orta boylu, son derece güzel ve yakışıklı bir genç geldi. Babamın başucuna oturdu. Mübârek elini yüzüne sürdü. Yüzü derhal bembeyaz oldu. Başı da eski hâline döndü. Tam döneceği sırada:

«Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, acaba siz kimsiniz?» diye sordum.

«Tanımadın mı beni? Ben Âdemoğullarının ulusu, Allah'ın elçisi Muhammed'im.

Ey genç! Babana azab melekleri gelip, kendisini o hâle soktuklarında, derhal bana getirilen salât-ü selâmı bana ulaştırmakla görevli

olan melekler gelip bana durumu bildirdiler. Ben de bunun üzerine hemen gelip babanın durumunu bir anda düzeltiverdim.

Baban içkici idi; ama aynı zamanda çok çok salât-ü selâm getirirdi» buyurdu...

Uyanır uyanmaz hemen babamın yanına koştum; yüzünü açtım. Bir de ne göreyim? Yüzü nûr gibi parlıyordu.

İşte o gün - bugün, kendimi salât-ü selâma verdim, devamlı olarak Hz. Peygamber Aleyhisselâm üzerine salâvat getirir dururum.»

«Doğru söyledin» dedi, Süfyân... Sonra talebelerine dönerek:

«Bunu Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmetine anlatın; ki, babası gibi o sayede onlar da azabdan kurtulsunlar...» (Zuhretü'r-Riyâd)

Hz. Peygamber'e salât-ü selâm getirmek, aynı zamanda cennette onunla buluşup sohbet etmeyi sağlar.

Çünkü İbni Mes'ud'un (R.A.) naklettiği bir hadîsde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kıyâmet gününde, katımda insanların en değerlisi, bana en çok salât-ü selâm getirenleridir.»

Ebû Ümâme (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Cum'a günleri bana çok çok salât-ü selâm getirin! Çünkü ümmetimin getirdiği salât-ü selâm bana Cum'a günleri arz edilmektedir. İçlerinden kim bana çok salât-ü selâm getirirse, tabiî ki bana en çok yakın olan o olur.»

Mişkâtü'l-Envâr'dan:

Peygamber Aleyhisselâm buyurdular ki:

«Cum'a günü kim bana seksen kere salât-ü selâm getirirse seksen yıllık günahı bağışlanır. Kim de günde beşyüz defa bana salâvât-ı şerîfe getirirse asla muhtaç olmaz.»

Ebüd-Derdâ (R.A.)'den:

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Cum'a günü bana çok salât-ü selâm getirin. Çünkü o meşhurdur. Meleklerin şehâdet edecekleri (salât-ü selâm)dır.

Herhangi bir şahıs bana salât-ü selâm getirirse, mutlaka o, anında bana arz edilir.»

Dedim ki:

«Öldükten sonra da mı?»

«Şübhesiz Allah toprağa, peygamberlerin cesedlerini yemesini haram etmiştir.» (Et-Terğîb)

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) dedi ki:

«Bir cemâat bir meclisde Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirmezse, cennete girseler dahi, yine pişmanlık duyacaklardır..»

⁂

Hz. Peygamber'in (S.A.V.) adı anıldığı zaman hemen ona salât-ü selâm getirmek :

El-Kunye'de der ki:

«Bir kimse, ne zaman Allah'ın adını duyarsa, hemen onu (sübhânellah, tebârekellah!) demek sûretiyle ta'zim etmesi gerekir.»

Hz. Peygamberin ismi geçtiği zaman ise, ona salât-ü selâm getirmek vâcib olur mu, olmaz mı?

Tahâvî'ye göre, her defasında vâcib olur. Kerhî'ye göre, ömürde bir kere vâcibdir.

Bazı âlimlere göre, tıpkı tilâvet secdesi gibi, meclisde bir kere getirilmesi vâcibdir. Fetvâ da bunun üzerinedir.

Salât-ü selâm getirmeyenin zimmetinde bu bir borç olarak kalır. Mutlaka getirmesi gerekir.

Allah'ın zikri böyle değildir. Çünkü her zaman zikir yapmak mümkündür. Onun için kazâya mahal kalmaz.

İmam Serahsî der ki:

«Her ne zaman peygamberin adı anılırsa hemen salât-ü selâm getirmek müstehabdır. Fetvâ bunun üzerine verilmiştir.»

Hasan el-Basrî'den:

Rü'yâmda Ebû İsmet'i gördüm ve kendisine:

«Rabbin sana nasıl muamele etti?»

Diye sordum. Şu cevabı verdi:

«Beni bağışladı...»

«Hangi hasletle?»

«Ne zaman bir hadis zikrettimse mutlaka peygambere salât-ü selâm getirdim ve bunun sayesinde Allah beni bağışladı...»

Tahâretin sünnet ve âdâbı bahsinde geçmişti. Orada Peygamber Aleyhisselâm'ın şu hadîsini nakletmiştik:

«Dört şey cefâdandır:

1) Kişinin ayakta küçük abdest bozması.

2) Namazı bitirmeden alnını silmesi.

3) Ezan duyduğu zaman, müezzinin dediklerini tekrar etmemesi.

4) Yanında anıldığımda, bana salât-ü selâm getirmemesi...»

⁂

Peygamberi hatırladığı zaman da salât ü selâm getirir.

Meselâ şöyle der:

«Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellim.»

Yahut şöyle der:

«Sallâllahü teâlâ aleyhi ve sellem.»

Ya da şöyle der:

«Essalâtü vesselâmü aleyke yâ resûlâllah!»

Ya da daha başka bir şekilde söyler.

Cenâb-ı Hak Ahzâb sûresinde:

«Ey iman edenler! Siz ona salât edin, tam bir teslimiyetle selâm verin» buyurmuştur.

⁂

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Herhangi bir kimse bana selâm verirse, Allah mutlaka onu rûhuma ulaştırır ve ben de onun selâmını alırım.» (et-Terğîb)

⁂

İbrâhim en-Nehâî'den:

«(Aleyhisselâm) demek, salât-ü selâmın yerine geçer.»

⁂

Kitabda Peygamber Aleyhisselâm'ın ismini yazarken «Essalâtü vesselâmü Aleyhi» sözünü yazmak:

Ebû Hafs el-Kebîr Kûfe'de insanların yazılarını yazan bir kâtib idi. Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) adını yazar yazmaz hemen: (sallâllahü aleyhi ve sellem) yazardı.

Öldüğü zaman rü'yâda onu gördüler ve:

«Allah sana ne yaptı?»

Diye sordular. Şu cevabı verdi:

«Allah beni bağışladı.»

«Ne sebeble?»

«Yazı yazarken peygamber ismi geçtiği zaman, hemen arkasına (sallâllahü aleyhi ve sellem)i yazmam sebebiyle» diye cevap verdi...

⁂

Ebû Hüreyre (R.A.)'den: -

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Kim kitab yazarken isminin ardında, bana salât-ü selâm getirirse, ismim o kitabda olduğu müddetçe, melekler onun için Allah'tan mağfiret dilerler.»

⁂

Duânın başında, ortasında ve sonunda Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirmek:

Çünkü salât-ü selâm, duânın kabûl edilmesinin şartlarındandır.. Onun için, cömert kimse, duâsının bir kısmının kabûl edilmesini değil de, hepsinin kabûl edilmesini ister.

Enes (R.A.) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«Duâ, bana salât-ü selâm getirilinceye kadar engellenir.»

El-Haris Ali (R.A.)'den, o da Peygamber Aleyhisselâm'dan rivâyet ediyor. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki:

«Duâ ile Allah arasında, Peygamber ve ashâbına salât-ü selâm getirilinceye kadar, bir perde vardır: Salât-ü selâm getirilince hemen perde kalkar, duâ kabûl edilir. Getirilmezse duâ geri döner.» (Er-Ravda)

⁂

Peygamberimizle birlikte diğer peygamberlere de salât ü selâm getirirken önce Peygamberimize getirilmeli.

Şöyle:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى جَمِيعِ اَنْبِيَائِكَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ

(Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ cemiy'ı enbiyâike. Salâvâtüllahi aleyhim ecmaîn)

Şunu da iyi bil ki; bütün âlimler, Peygamberimize, diğer peygamberlere ve meleklere müstakil olarak salât-ü selâm getirmenin câiz olmasında söz ve fikir birliği yapmışlardır.

Ama onların dışında olanlar hakkında, cumhur-u ulemâyâ göre, bu câiz değildir. Bazılarına göre mekruhtur. Kimisine göre de haramdır.

Meselâ şöyle demek câiz değildir: (Allahümme salli alâ Ebû Bekrin).

Bilâkis şöyle demelidir:

«Allahümme salli alâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî.»

Böyle dendiği zaman sıra takip edilmiş oluyor ve bu sebeble de sakıncası olmuyor..

⁂

«Salât lâfzı Allah ile istimal edildiği zaman (rahmet) anlamındadır. Rahmet ise her müslümana okunabilir. Niçin Peygamberden başkasına (Allahümme salli alâ fülânin) denilmiyor?»

Diye vârid olacak suâle cevabımız şudur:

— Çünkü bu gibi duâlarda herhangi bir kimse hakkında bu terimlerin kullanıldığı nakledilmemiştir.

Nitekim «Kalellahü azze ve celle» diyoruz da; «kalen nebiyyü azze ve celle» diyemiyoruz. Oysa Peygamberimiz Allah katında azîz ve yücedir...

«Peki, Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) «Allahümme salli alâ ebî efvâ!» diye nasıl duâ etti?»

— Bu Peygambere mahsusdur, başkası hakkında câiz olmaz. Eğer câiz olsaydı, selef ulemâsı bunu kullanırdı.

⁂

«Selâm» lâfzı da, «salât» lâfzı gibidir. Meselâ «Ebû Bekir Aleyhisselâm» diyemeyiz. Ama «radıyallahü anh» deriz.

İmâm Yâfiî «rahımehullah» tarihinde der ki:

— Peygamberlerden başkası için «aleyhisselâm» denir mi, denmez mi?

Âlimlerden bâzıları «denir» dedi; birçokları da «denilmez» dedi. «Bunun hükmü de «salât» gibidir» dediler.

Kanaatime göre iki kelime arasında fark vardır. Sonra bunların «Allah râzı olsun» kelimesi arasında da fark vardır.

Sahîh olan görüşe göre, «salât» kelimesi peygamberler ve melekler için kullanılır. Sahâbe için de «radıyallahü anh» kullanılır. Evliyâ, meşâyih ve diğer âlimler için de «rahımehullah» kullanılır.

«Selâm» kelimesi bu ikisi arasında bir mevki işgal eder. Onun için bu kelimeyi peygamberlikleri muhtelefün fih olanlar hakkında kullanmak da câiz olur: Lokman, Hızır, Zülkarneyn gibi...

Bunlar hakkında «aleyhisselâm» deriz. Ama mertebede bunlardan aşağı olanlar için bunu diyemeyiz.

Râğıbü'l-İsfihanî, (el-Muhâdarat)'ta, İmâm Şâzelî'den naklen şöyle anlatır:

Bir gece Mescid-i Aksâ'da yattım; rü'yâmda, Aksâ'nın dışında Harem'in tam ortasında bir taht dikilmişti. Halk, içine bölük bölük giriyordu.

«Nedir bu toplantı?» diye sorduğumda, şu cevabı verdiler:

«Bütün peygamberler, Resûlüllah'ın nezdinde terbiye dışı hareket-te bulunduğu için Hüseyn el-Hallâc için şefâat dileyeceklerdir.»

Bir de tahta gözüm ilişti ki, Peygamber Aleyhisselâm orada oturmuş.. İbrahim, Mûsa, İsa ve Nuh (aleyhimüsselâm) gibi peygamberler de yere oturmuşlar.

Durdum ve onları dinlemeye koyuldum. Musa Aleyhisselâm Peygamberimiz'e hitaben dedi ki:

«Sen; «Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının peygamberleri gibidir» dedin. Bana onlardan bir tanesini göster de görelim!»

«İşte bu!»

Diyerek İmâm Gazâlî'yi gösterdi.

Bunun üzerine Mûsa Aleyhisselâm ona bir soru sordu. O on cevap verdi.

Mûsa Aleyhisselâm ona itirazda bulundu:

«Ben sana bir soruyorum, sen on cevap veriyorsun. Oysa cevabın suâle uyması gerekir.»

Deyince, **İmâm Gazâlî** şu cevabı verdi:

«Sen de aynı şey'i yaptın! Allah sana: «Sağ elindeki ne?» diye sorduğu zaman, «âsâmdır» demen icab ederken, yalnız bununla yetinmedin, o âsâya birçok vasıflar saydın, durdun!»

Ben, rü'yâmda bütün bunları (yâni Peygamberin yüceliğini, onun tahtın üstünde oturuşunu ve diğer peygamberlerin yere çöküşünü) seyir ederken, bir adamın rahatsız edici tekmesiyle uyandım.

Bir de ne göreyim; Mescid-i Aksâ'nın kayyımı mumlar yakıyor... Ve bana şöyle haykırıyor:

«Hayret etme! Bunların hepsi onun nûrundan yaratılmıştır.»

Bunun üzerine düşüp bayıldım.. Namaza kalkarlarken uyandım.

Kayyımı aradım, bulamadım. Halâ bugüne kadar aramaktayım onu!

Bu sebeble, Resûlüllah'ın hakkında şöyle dedi:

«Zâtına istediğin kadar şeref ver! İtibarını dilediğin kadar yücelt!» (Yine de bir şey yapmış sayılmazsın!.)

⁂

Hz. Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirirken, ehl-i beytini, ashâb ve ezvâcını da katıvermek:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Bana salât-ü selâm getirdiğiniz zaman, umumî olarak yapın.»

Ebû Hâmid Es-Saidî (R.A.)'dan:

Dediler ki: «Sana nasıl salât-ü selâm getirelim, ey Allah'ın Resûlü?»

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَاَزْوَاجِهٖ وَذُرِّيَّتِهٖ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ
اَزْوَاجِهٖ وَذُرِّيَّتِهٖ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ۝

«Allahümme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürriyetihî ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürriyetihî kemâ bârekte alâ ibrahiyme ve alâ âli İbrahîm. İnneke hamiydün mecîd» deyiniz, buyurdu.

⁂

Aksırıldığı zaman Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirilmez.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Biriniz aksırdığı zaman: «Elhamdü lillâh!» desin. Kardeşi ona: (Yehdikümullahü ve yuslihu bâleküm) desin.»

Şöyle de denilebilir:

Aksırdığı zaman, fazlalıklar dimağdan boşandığı için, insan hafiflik ve rahatlık hisseder. Bu, bir nevi ni'met sayılır. Tabiî ni'mete karşı şükretmek gerekir. Onun için «elhamdülillâh» der. Salât-ü selâm getirme yeri olmadığı için salât-ü selâm getirmez.

⁂

Kurban keserken Peygamberin adı anılmaz.

Hattâ: «Bismillâhi ve ismi Muhammedin» denirse, kesilen helâl olmaz. Çünkü o hayvan Allah'ın adından başkasının adına kesilmiş olur. Bu sebeble kesilen hayvan murdar olur.

Amma: «Bismillâhi ve sallâllahü alâ Muhammedin» derse mekruh olur.

Eğer: «Bismillâhi ve Muhammedin Resûlillâhi» **derse helâl olmaz.**

«Bismillâhi ve Muhammedün Resûlüllah» **derse helâl olur. Lâkin** evlâ olan yalnız Allah'ın adını anmaktır. **(Şerhü'n-Nikaye)**

⁂

Bir şeye hayret edildiği zaman da Peygamber anılmaz.

Mu'teber kitablarda bunun sebebine rastlayamadım. Fakat bazı sahîh kitablarda bunun sebebi şöyle anlatılıyor:

Bu üç yerde Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) anılmaması, her biri için belirli bir zikrin bulunmasındandır.

Meselâ, aksırdığı zaman: «Elhamdülillâh» der. Kurban keserken: «Bismillâh» der.

Bu ikisi hakkında Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İki yerde ben anılmam: Aksırma anında, hayvan keserken» buyurmuştur.

Üçüncüsüne gelince (yâni hayret ve taaccüb duyduğu zaman): «Sübhânellah!» der.

Çünkü sır ve hikmetini idrâk etmekten âciz kaldığı bir şeyle karşılaşmıştır.

O anda Allah'ın âcizlik gibi noksan sıfatlardan berî olduğunu haykırması gerekir; ki bu, zımnen «bunun içyüzünü Allah'tan başkası bilemez» demektir.

İşte bu sebeble, bu gibi yerde de sadece Allah anılır!

İstiğfârın Sünnet ve Âdâbı

Devamlı olarak tevbe ve istiğfârda bulunmak da İslâmın sünnet ve âdâbındandır.

Ebû Zer (R.A.)'den:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Her hastalığın bir ilâcı vardır. Günahların ilâcı ise istiğfârdır.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Âdem oğullarından hemen herkesin iki sahifesi vardır: Birincisinde gündüz işlediği ameli yazılır; ikincisinde ise gece yaptığı ameli yazılır.

Sonra her iki sahife de dürülür. Eğer ikisinde — velev bir günah için olsun — istiğfâr varsa, sahifeler nûr halinde parlar; şâyet yoksa, simsiyah bir halde dürülür.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim günde iki kere (olsun) Allah'a istiğfâr etmezse, kendi nefsine zulmetmiş olur.» (el-Hâlisa)

⁂

İstiğfârın fâidesi:

İstiğfâr büyük günahları küçük günaha dönüştürür. Zira Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Küçük günahta ısrar edilirse, küçüklükten çıkar. Büyük günahtan dolayı Allah'dan mağfiret istenirse, o, büyük günahlıktan çıkar.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«İstiğfâr eden kimse, günde yetmiş kere (aynı günaha) dönerse dahi, ısrar etmiş sayılmaz.»

El-Kavâid'de der ki:

«Küçük günahta ısrar edilirse büyük günaha dönüşür. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Üzerinde ısrar edilen günah küçüklükten çıkar.»

Çünkü aynı günahta ısrar edildiği zaman, bundan günahı önemsemiyen kimsenin hem şâhidliği hem de rivâyeti reddedilir.»

Birçok küçük günâhı irtikâb eden kimse de böyledir. Onlar bir araya geldiği zaman büyük günah olurlar.

İstiğfâr insanın içindeki üzüntüsünü bertaraf eder, rahatlığa kavuşturur.

İbni Abbas (R.A.)'den:

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim istiğfârı kendine görev edinirse, Allah onun her darlığına bir çıkış yolu ihsân eder, her üzüntüsüne bir ferahlık bahş eder ve onu akla hayâle gelmeyen bir yerden rızıklandırır.»

Evet, istiğfâr mal ve mülkün çoğalmasına da bâis olur. Hattâ evlâdın çokluğunu da intâc eder.

El-Keşşâf Cenâb-ı Hakkın Nuh sûresindeki:

«Artık dedim, Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü O, çok yarlığayıcıdır. (O sayede) gök, bol yağmur salıverir. Üstelik sizin mallarınızı da çocuklarınızı da çoğaltır, size bağlar-bostanlar verir. Size ırmaklar akıtır.»

Âyetlerini böyle tefsir etti.

El-Hasen, kendisine kıtlıktan yakınan bir adama dedi ki:

«Allah'a istiğfâr et!»

Başka biri fakirlikten yakındı. Ona da aynı tavsiyede bulundu.

Bir başkası zürriyetsizlikten şikâyet etti. Ona da:

«Sen de Allah'a istiğfârda bulun» tavsiyesinde bulundu.

Bir başka adam da toprağının verimsizliğinden şikâyet edince, ona da aynı tavsiyede bulundu.

Hulâsa, kim şikâyette bulunduysa ona aynı şeyi söyledi. Nihayet **Subeyh oğlu Rabi** dayanamadı ve ona dedi ki:

«Birçok kimseler geldiler. Hepsi ayrı ayrı şikâyetlerde bulundular. Sen ise, hepsine tek bir tavsiyede bulundun! Bu nasıl olur?»

Ona cevâben, az önce arz ettiğimiz âyeti okudu.

er-Risâletü'z-Zevkıyye'den:

Bir adam ashâbdan birine:

«Ben zengin bir adamım. Ne yazık ki çocuğum olmuyor. Bana devam edebileceğim bir şey öğret de yapayım. Belki Allah bir çocuk ihsân eder» dedi.

Ona şöyle dedi:

«Sen çok istiğfârda bulunmalısın!»

Bunun üzerine adam istiğfârı çoğalttı.. O kadar ki, günde yediyüz kere istiğfârda bulunurdu.

Hiç çocuğu olmayan bu şahsın, istiğfâr sayesinde, tam on çocuğu oldu.

Peygamber Aleyhisselâmın istiğfârı:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) günde yüz kere istiğfâr ederlerdi.

Huzeyfe (R.A.) anlatıyor:

Çoluk çocuğuma karşı dilim rahat durmazdı, hakaret ederdim. Bundan kurtulabilmek için Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) suâl sordum. Şöyle buyurdular:

«Nerdesin, neden istiğfârda bulunmuyorsun?

Ey Huzeyfe, ben günde yüz kerre istiğfâr ederim.

Ümmetimin seçkinleri o kimselerdir ki, iyi bir şeyle karşılaştıklarında sevinirler; kötülükle burun buruna geldikleri zaman, hemen istiğfârda bulunurlar.»

Tevbe, istiğfârdan önce yapılmalıdır.

Çünkü tevbe, yapılan günahların çirkinliğini gördükten sonra, dinde övülen bir husûsa rücû etmektir.

İstiğfâr ise, «mağfiret taleb etmek» demektir.

Mağfiretin talebi, tabiî ki ma'siyetin çirkinliğini gördükten ve ondan yüz çevirdikten sonra olur.

İstiğfâr, tevbeden sonra yapılırsa kabûle şâyân olur. Ama tevbeden önce yapılırsa o kadar kabûl görmez.

Rabi bin Heysem der ki:

— Biriniz, pişmanlık duymadan, işlediği kötü işten vaz geçmeden, sakın «estağfirullah!» demesin. Çünkü o sözü günah ve yalan olur... Lâkin şöyle desin:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ ●

«Allahümmağfirlî ve tüb aleyye»

«Allah'ım, beni bağışla ve tevbemi kabûl et.»

⁂

Müslüman bütün işlerinde ve hallerinde istiğfâr etmeye kendini alıştırır.

Bu bâbda seyyidü'l-istiğfârı (istiğfârların ulusunu) seçer:

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيَّ الْقَيُّومَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ●

(Estağfirullahel azîm ellezî lâ ilâhe illâ hû..

Elhayyel kayyûme ve etûbü ileyh)

«Kendisinden başka hiçbir ma'bûd bulunmayan (tek olan), Hayy ve Kayyûm olan büyük Allah'a istiğfâr ederim ve ona tevbe ederim..»

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edilmiştir:

«Kim bu seyyidül — istiğfârı söylerse, harbden kaçmış olsa bile afvedilir.»

Yalnız, kâfirlerin sayıca müslümanların iki misli olmaması kayd-ü şartiyle.

Eğer böyle olursa, o zaman harbden kaçmak büyük günahlardan sayılır.

Bu hadîs büyük günahların tevbe ve istiğfârla afv edileceğine delâlet etmektedir. (Et-Tenvîr)

Buhârî (rahmehullah), Şeddâd bin Evs (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Seyyidül-istiğfâr şudur:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ خَلَقْتَنِيْ وَاَنَا
عَبْدُكَ وَاَنَا عَلٰى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ
اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ اَبُوْءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ
عَلَيَّ وَاَبُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْ لِيْ فَاِنَّهُ لَا يَغْفِرُ
الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ

(Allahümme ente Rabbî lâ ilâhe illâ ente halâktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tu ve eûzü bike min şerri mâ sana'tü Ebûü leke bi ni'metike aleyye ve ebûü bi zenbî fağfirlî fe innehû lâ yağfiruz zünûbe illâ ente)

«Allah'ım, sen benim Rabbimsin!

Senden başka ilâh yoktur.

Sen beni yarattın. Ben de senin kulunum.

Gücüm yettiği kadar senin va'din ve ahdin üzereyim.

Yaptıklarımın kötülüğünden sana sığınırım.

Bana olan ni'metini sana itiraf ederim.

İşlediğim günahı sana itiraf ederim. Çünkü günahları senden başka hiç kimse bağışlamaz (ancak sen bağışlarsın).»

«Kim bunu inanarak gündüz söylerse ve akşama ulaşmadan ölürse, cennet ehlinden olarak ölür.

Kim bunu geceleyin inanarak söyleyip de sabaha kavuşmadan ölürse, yine cennet ehlinden olarak ölür.» (el-Mesâbih)

Duânın Sünnet ve Âdâbı

İslâmın sünnet ve âdâbından birisi de duâdır. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Duâ, ibâdetin tâ kendisidir!»

Sevrî der ki:

«Tam bir inanç ve yakîn üzere yapılan duâ, ibâdettir.»

⁂

«Efdal olan duâ mıdır, yoksa sükût veya rızâ mıdır?»

Bu hususda ihtilâf ettiler.

Bâzılarına göre, efdal olan duâdır. Çünkü o bizâtihî ibâdettir. Kabûl edilmezse bile, kul, ibâdeti yerine getirmiş olur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Allah katında duâdan daha şerefli bir şey yoktur!»

Bâzılarına göre, sükût daha efdaldır. Yâni başına gelenleri Allah'ın bir hükmü olarak kabullenip sükût etmesi, onların Allah iradesiyle tecelli ettiğine inanması ve boyun eğip ses çıkartmaması efdaldır.

Ulemâdan bir kısmı da şöyle dediler:

«Kul, kalbiyle hoşnut olup lisanı ile duâ etmelidir ki, her iki husûsu bir arada yürütmüş olsun.»

İmâm Kuşeyrî der ki:

«Vakitler hep aynı değildir. Her zaman insan bir olmaz.

İnsan ne zaman kalbinde duâ için bir işaret (bir his) bulursa, o zaman tam sırasıdır, hemen duâ etmeli... Sükûta bir işaret hissederse, sükût etme sırasıdır, hemen sükût etmeli.

Hulâsa, duâ zamanı duâ, sükût zamanı ise sükût efdal ve evlâdır!» (Hadâiku'l-Hakaik)

⁂

Duâ, ibâdetin özü, mü'minin silâhıdır.

İbni Abbas (R.A.), Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletti:

«Dikkat edin; sizi düşmanınızdan kurtaracak, size bol rızıklar celbedecek bir şey gösteriyorum: Geceniz ve gündüzünüzde duâ edin. Çünkü duâ mü'minin silâhıdır.»

Selman (R.A.)'den:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Kazâyı ancak duâ önler.»

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Peygamber Aleyhisselâm buyurdular ki:

«Duâ başa gelene de fayda verir, başa gelmeyene de fayda verir. Belâ iner; duâ ona karşı çıkar. Kıyâmete kadar boğuşurlar.»

«İnene de fayda verir» demek, «onu kolaylaştırır, ona karşı kişiye sabır ve tahammülü sağlar» demektir..

«İnmeyene karşı da fayda verir» demek, «kişi belânın geleceğini bazı belirtilerinden anlar, duâ eder ve belâ o sayede bertaraf edilmiş olur» demektir. (Et-Tenvîr)

İmâm Gazâlî İhyâ'da der ki:

«(İnsanın başına bir şeyin gelmesi mukadder ise mutlaka gelir. Buna karşı duânın ne faydası olabilir?) diye bir itiraz vârid olursa, ona şu cevab verilir:

— Duânın, belânın reddedilmesine, rahmetin elde edilmesine sebeb olması da kazâ ve kaderin bazı kısımlarındandır. Tıpkı bir kalkan gibi: Gelecek ok'a veya herhangi bir silâha karşı kullanılması, kazâ ve kadere olan inanca aykırı sayılmaz.

Duâ da böyledir: Allah bir işi takdir etmiştir ve onun sebebini de takdir etmiştir.»

⁂

Duâ, aynı zamanda gök ve yerin nûrudur. Dinin de direğidir. Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiği hadîsde böyle vârid olmuştur.

⁂

Duânın (kabûl edilmesi için) birçok sünnet ve âdâbı vardır. Bunlardan birisi de helâl lokmadır. (Yâni, insanın yediği lokmanın helâl olması gerekmektedir.)

Sa'd bin Ebî Vakkas, Reşûlüllah Efendimiz'e, duâsının kabul edilmeyişini şikâyet edince, ona şöyle demiştir:

«Ey Sa'd! Haramdan uzak dur! Çünkü içine haram (lokma) giren her karın (mide) sahibinin duâsı, tam kırk gün kabûl olunmaz!»

Ne güzel demişler:

«Duâ, (hâcetin görülmesi için) bir anahtardır. O anahtarların dişleri ise helâl lokmalardır!»

***

Helâl kisve:

Duânın kabûl şartlarından birisi de helâl elbisedir. (*)

Mansur oğlu Ali'ye sordular:

«Bu kadar duâ ediyoruz, acaba neden kabûl edilmiyor?»

Cevap verdi:

«Duânın kabûlü, duânın tertemiz olmasına muhtaçtır. Kişinin yediği, giydiği ve içtiğinin helâl olması gerekir..»

Bir âlime sordular:

«Duânın kabûl edilmesi için nasıl davranmam gerekir?»

Cevap verdi:

«Önce helâl lokma yemelisin, helâl elbise giymelisin. Sonra duâ etmelisin!»

«Bu zamanda buna imkân var mıdır?»

«Var tabiî! Elbiseni çıkar. Tertemiz suya dal. Ondan bir yudum iç! O su sana hem elbise olarak, hem de içecek olarak yetişir» tavsiyesinde bulundu.

(*) Musannif burada helâl anlamında (tayyib) kelimesini kullanmıştır. Tayyib ile helâl arasındaki farkı ulema şöyle belirtmiştir:

a) Helâl, tehlikesi olmayan şeydir. Tayyib ise, sakıncası olmayan şey, demektir.

b) Helâl, ulemânın «helâl değildir» demediği şey, tayyib ise «helâl olmaz» demediği şeydir.

c) Helâl, müftünün helâl olduğuna dair sana fetvâ verdiği şeydir; tayyib ise, kalbinin sakıncası bulunmadığına dair sana fetvâ verdiği husûsdur.

(Şerhü'n-Nikaye)

Adam da dediklerini yerine getirdi ve muradına erdi. (El-Hâlisa)
Eğer yediği, içtiği ve giydiği helâl olmazsa, duâsı reddedilir.

⁂

Kalbin huzûru, duânın kabûl edileceğine inanmak da duânın kabûl şartlarındandır.

İbni Abbas (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Allah'a duâyı, kabûl edeceğine inanarak yapın! Şunu da iyi bilin ki, gafil bir kalbden söylenen duâyı Allah kabûl etmez.»

Demek oluyor ki, gaflet içinde olan ve duânın âdâb ve şartlarını yerine getirmeyenlerin duâsı kabûl edilmemektedir. Onun için duâ edenlerin önce duâlarının kabûl edileceğine güvenmeleri lâzımdır.

⁂

Duânın kabul edilmemesi; ya duâ edilenin kabûl etmekten âciz olmasından, cimriliğinden; ya da duâ eden kimsenin duâsını bilmemesinden ileri gelir.

Duâ eden kimse, bu hususların duâ edilen varlıkta olmadığını yakînen bilirse, mutlaka duâsının aynı ile kabûl edileceğine inanır ve güvenir. Kabûlü, isteğinin hemen verilmesiyle dünyada, yahut da bedelinin verilmesi ile âhirette tecelli eder.

⁂

El-Hasan ziyaret maksadiyle Ebû Osman en-Nehrî'nin yanına girdi. Dedi ki:

«Hastanın yaptığı duâ hakkında söylenenleri biliyorsun. Onun için Allah'a duâlar et!»

Bunun üzerine Allah'a hamdü senâda bulunduktan sonra Kitabullah'dan bir âyet okudu ve Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirdi.

Sonra ellerini kaldırdı. Biz de kendisiyle ellerimizi kaldırdık. Duâ etti. Duâ bitince ellerimizi indirdik.

Bize o anda şöyle haykırdı:

«Sevinin! Vallahi Allah duânızı kabûl etti!»

«Allah'a yemin mi ediyorsun?!»

«Evet, ey Hasan! Sen bana bir şey anlatsan seni doğrularım. O, «bana duâ edin, size icâbet edeyim!» buyurdu. Binaenaleyh onu nasıl doğrulamıyayım!»

Hep beraber dışarı çıkınca Hasan şöyle demekten kendini alamadı: «Şübhesiz, o benden daha fakihdir!» (Tenbîhü'l-Ğâfilîn)

⁂

Duânın kabûl şartlarından birisi de, dışının kir ve pastan temizlendiği gibi, içinin de hata ve günahlardan arınması için, tevbeyi yenilemesidir.

Böyle olursa, duâsı kabûle şâyân olur..

⁂

Dileğinin hemen kabûl edilmesi için acele etme. «Duâ ettim ama kabûl edilmedi» deme!

Bunu Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle tefsir etmişler ve şöyle buyurmuşlardır:

«Bir günah istemek, ya da akrabadan ilgiyi kesmek husûsunda duâ etmedikçe ve duâ da acele olmadıkça, kulun duâsı mutlaka kabûl edilir.»

«Acele etmek nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?»

Diye sordular. Şu açıklamayı yaptılar:

«(Duâ ettim, fakat duâm kabûl edilmedi) demesidir bu!»

⁂

Duâsının geç kabûl edilmesini de istemez!

Sonra, duâdan bezmez! Çünkü duâdan bezen kişinin duâsı kabûl edilmez.

Şunu da iyi bilmek gerekir ki; Allah bir hikmet ve maslahata binâen birçok şeyleri gizlemiştir.

Bu cümleden olarak, tâatlerdeki rızâsını da gizlemiştir. Kullar gerek farzlara ve gerekse nâfile ibadetlere rağbet etsinler diye.

Sonra, ma'siyetler yapıldığı zamanda da gazâbını gizlemiştir; ki, kullar büyük ve küçük günahlardan kaçınsınlar..

İnsanlar arasında velî kulunu da gizlemiştir; ki her veliye itâat etsinler ve saygı göstersinler...

Bütün isimlerine karşı saygı göstermeleri için ismi Âzam'ı da gizlemiştir.

Salât-ı vustâ (orta) namazı da gizli tutmuştur; ki, kullar tüm namazlara dikkatle devam etsin..

Her zaman bütün tevbe çeşitlerine usanmadan devam etsinler için tevbenin kabûlünü de onlara gizlemiştir.

Her vakit ölümden korkmaları ve ona göre tedbir almaları için ölüm zamanını da bildirmemiştir.

Ramazan'ın bütün gecelerini ihyâ etmeleri için Kadir gecesinin hangi gecede olduğunu bildirmemiştir.

Cânü gönülden, bıkmadan, usanmadan duânın her çeşidini yapmaları için duânın kabûlünü de gizlemiştir.

⁂

İnsanlardan bâzıları da vardır ki, Allah yalvarış ve yakarışını kabûl eder, fakat dileğini bilâhare verir.

Bunun sebebi:

Ya takdir edilen vakti gelmemiştir. Çünkü her şeyin ezelde belirli bir vakti vardır..

Ya da Allah kullarının ısrarla istemesini sevdiği için, devamlı istesinler diye hemen isteklerini vermez..

Yahut da başka bir sebebdendir ki, onu ancak Allah bilir.

Kimbilir, belki de ezelde duâsının kabûlü ve âhirette mükâfatlandırılması takdir edilmemiştir!

Onun için, sabır ve tevekkül içinde Allah'a yalvarmalı!... (et-Tenvîr)

Et-Terğîb'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Herhangi bir müslüman duâ ettiği zaman, duâsında günah ve akrabadan ilgiyi kesmek (gibi hususlar) yoksa, mutlaka Allah ona şu üç şeyden birini verir:

1) **Ya onun duâsını hemen kabûl edip isteğini verir.**

2) **Yahut âhirete erteler.**

3) **Yahut da ondan, benzeri bir kötülüğü uzaklaştırır.»**

Haccâc, Muîn adında bir adamı hapsetti.

Hapse girer girmez iki rek'at namaz kıldı. Sonra «çıkar beni hapisten» diye yalvardı.

Çok geçmeden hapishane kapısı çalındı; çıkarılıp doğru **Haccâc'ın** yanına getirildi. **Haccâc** ona:

«Haydi şimdi gidebilirsin» dedi.

«İzninizle mahkûmlara bir tek söz söyleyeceğim» deyince:

«Git, söyle!» dedi.

Bunun üzerine yanlarına gitti ve şöyle dedi:

«Ey mahkûmlar! Allah'ı refah halindeyken zikredin. O da sıkıntı anınızda sizleri yâd etsin.»

⁂

Dervişlerin birinden nakledilmiştir:

Çorak bir yerde dolaşırken bir adamla karşılaştım. Dikenli bir ağaçtan yaş hurma yiyordu.

Kendisine selâm verdim. Selâmımı aldı ve bana «haydi gel, sen de ye!» dedi.

Ağaca yaklaştım, meyvesini toplamağa başladım. Bir de baktım ki, topladığım meyveler dikenden ibaret değil mi?

Hayretler içerisinde kıvranırken adam tebessüm etti ve şöyle seslendi:

«Eğer sen yalnız olduğun zamanlarda O'na itâat etseydin, sana şimdi kırlarda böyle bol bol yedirirdi..»

⁂

Duâya başlamadan önce Allah'a hamd edip, resûlü Hz. Muhammed'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) de salâtü selâm getirmeli.

Fudâle bin Ubeyd (R.A.)'den:

Biz Peygamber Aleyhisselâmın yanında otururken bir adam içeri girdi. Namaz kıldı ve şöyle duâ etti:

«Allah'ım, beni bağışla, beni esirge.»

Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Ey namaz kılan, acele ettin. Namaz kılıp oturduğun zaman, önce Allah'a hamd et. Sonra bana salât-ü selâm getir. Ondan sonra duâ et!» dedi

Ondan sonra başka bir adam namaz kıldı. Allah'a hamd etti, Resûlüllah'a da salâtü selâm getirdi. Ona şöyle buyurdu:

«Ey namaz kılan kişi! Duâ et! Allah duânı kabûl eder.» (Et-Terğîb)

Seleme bin el-Ekve (R.A.)'den:

Peygamber Aleyhisselâm duâya başlarken mutlaka:

«Sübhâne rabbiyel aliyyil a'lel vehhâb» derdi.

⁂

Duâ ederken kendi nefsine zulmettiğini itiraf eder. Sonra ihlâs içinde o zulmü için tevbe eder.

Yalnız kendisi için değil, bütün müslümanlar için duâ eder.

Duâsında bütün isteklerini dile getirir.

Hâcetinin görülmesi için büyük bir rağbet ve azm içinde duâ eder.

⁂

Tam bir inanç içinde duâ eder. İstediği şeyin büyüklüğüne bakmaz. «Allah'tan böyle bir dilekte bulunulur mu?» demez.

Çünkü Allah'a hiçbir şey büyük ve güç gelmez. Her şeyi verebilir.

Çünkü kâinat yed'-i kudretindedir. Ona bütün kâinat basit ve pek kolay bir şeydir.

⁂

Duâda edebiyyat yapılmaz! Acâib dileklerde bulunulmaz!

Çünkü duâ yaparken edebiyat yapmak, haddi aşmak Peygamber Aleyhisselâmın hadisi ile yasaklanmıştır.

Sonra, duâ eden, yalvarıcı - yakarıcı bir durumdadır. Üstten konuşması, yüksek sesle bağırıp haddi aşması doğru olmaz.

Meselâ: «Allah'ım, bana cennette şöyle bir köşk ver!» denmez. Çünkü bu, âdâba aykırıdır...

Abdullah bin Muğaffel (R.A.)'den rivâyet edilmiştir:

Oğlu, cennette beyaz bir köşkün bulunduğunu duyunca şöyle duâ etmiş:

«Allah'ım! Cennetin sağ tarafında bulunan beyaz köşkü istiyorum senden!»

Abdullah bin Muğaffel (R.A.) bunu duyunca oğluna şöyle çıkışmış:

«Oğlum, Allah'tan cenneti iste; cehennemden de ona sığın. Çünkü Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim:

«Bu ümmet içinde öyleleri olacak ki, tahâret ve duâda haddi aşacaklar...»

«Et-Tenvîr) adı ile bilinen (El-Mesâbih)'in şerhinde der ki:

Tahârette haddi aşmak şöyledir: Meselâ, abdest alırken, şerîatın çizdiği kaidenin dışına çıkarak âzâlarını üç defadan fazla yıkamak..

Duâda haddi aşmak ise: İhtiyâcı olmayan şeyi istemek, amel ve davranış bakımından lâyık olmadığı mevkiyi taleb etmek, edeb çizgisinin dışına çıkmaktır.

Abdullah bin Muğaffel (R.A.)'in oğlunun, peygamberlere has olan mertebeyi ve cennette belirli bir yeri istemesi gibi...

Çünkü o mevki belki duâ eden için değil de başkası için takdir edilmiştir.

⁂

Allah'a, kalbine ilham edildiği gibi duâ eder. Duâyı kalbinde en ufak bir rikkat ve hudû duymadan ezbere yapmaz!

⁂

Amel ve tâate sarılmadan, esbâbına tevessül etmeden kuru temennilerde bulunmaz.

Yâni esbâbına tevessül etmeden, çalışmadan, didinmeden, gereken amel ve hareketlerde bulunmadan kuru kuru kuruntu ve temenniler içinde duâ yapmamalı.

Musannif bunu şu sözü ile açıklığa kavuşturmuştur:

«Tarîkına sülûk etmeden Allah'tan istenmez...»

Bazı âlimlerin fikri:

Yedi şey var ki, yedi şey olmadan yarar sağlamaz:

1) Çekinmeden korku,
2) Taleb etmeden umut,
3) Kasd etmeden niyyet,
4) Pişmanlık duymadan yapılan tevbe ve istiğfâr,

5) İçte istikrar etmeyen şeyi dışa vurmak,
6) Sonucu olmayan yorgunluk,
7) Çalışmaksızın yapılan duâ... (el-Hulâsa)

⁂

Önemli bir duâ yapacağı zaman, abdest alıp yıkanır.

Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kimin Allah'a veya Âdem oğullarından birine önemli bir hâceti varsa, güzelce bir abdest alsın. İki rek'at namaz kılsın. Allah'a hamd etsin. Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirsin.

Sonra şöyle desin:

لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ. سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ
مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لَا تَدَعْ
لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ
رِضًى إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

(Lâ ilâhe illâllahül halîmül kerîmü.

Sübhânellahi rabbil arşil azîm. Velhamdü lillâhi rabbil âlemîn.

Es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike, veliğanîmete min külli birrin, vesselâmete min külli ismin.

Lâ teda' li zenben illâ ğafertehû, velâ hemmen illâ ferrectehu, velâ hâceten hiye leke ridâen illâ kadeytehâ yâ erhamer râhımîn!)

«Allah'dan başka ilâh yoktur! Halîmdir, kerîmdir..

Büyük arşın sahibi olan Rabbi (noksanlıklardan) tenzih ederim.

Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.

Ey erhamer râhımîn, senden rahmetini gerektiren hususları, mağ-

«Allah'ım! Cennetin sağ tarafında bulunan beyaz köşkü istiyorum senden!»

Abdullah bin Muğaffel (R.A.) bunu duyunca oğluna şöyle çıkışmış:

«Oğlum, Allah'tan cenneti iste; cehennemden de ona sığın. Çünkü Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim:

«Bu ümmet içinde öyleleri olacak ki, tahâret ve duâda haddi aşacaklar...»

«Et-Tenvîr) adı ile bilinen (El-Mesâbih)'in şerhinde der ki:

Tahârette haddi aşmak şöyledir: Meselâ, abdest alırken, şerîatın çizdiği kaidenin dışına çıkarak âzâlarını üç defadan fazla yıkamak..

Duâda haddi aşmak ise: İhtiyâcı olmayan şeyi istemek, amel ve davranış bakımından lâyık olmadığı mevkiyi taleb etmek, edeb çizgisinin dışına çıkmaktır.

Abdullah bin Muğaffel (R.A.)'in oğlunun, peygamberlere has olan mertebeyi ve cennette belirli bir yeri istemesi gibi...

Çünkü o mevki belki duâ eden için değil de başkası için takdir edilmiştir.

⁂

Allah'a, kalbine ilham edildiği gibi duâ eder. Duâyı kalbinde en ufak bir rikkat ve hudû duymadan ezbere yapmaz!

⁂

Amel ve tâate sarılmadan, esbâbına tevessül etmeden kuru temennilerde bulunmaz.

Yâni esbâbına tevessül etmeden, çalışmadan, didinmeden, gereken amel ve hareketlerde bulunmadan kuru kuru kuruntu ve temenniler içinde duâ yapmamalı.

Musannif bunu şu sözü ile açıklığa kavuşturmuştur:

«Tarîkına sülûk etmeden Allah'tan istenmez...»

Bazı âlimlerin fikri:

Yedi şey var ki, yedi şey olmadan yarar sağlamaz:

1) **Çekinmeden korku,**
2) **Taleb etmeden umut,**
3) **Kasd etmeden niyyet,**
4) **Pişmanlık duymadan yapılan tevbe ve istiğfâr,**

5) İçte istikrar etmeyen şeyi dışa vurmak,
6) Sonucu olmayan yorgunluk,
7) Çalışmaksızın yapılan duâ... (el-Hulâsa)

⁂

Önemli bir duâ yapacağı zaman, abdest alıp yıkanır.

Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kimin Allah'a veya Âdem oğullarından birine önemli bir hâcetî varsa, güzelce bir abdest alsın. İki rek'at namaz kılsın. Allah'a hamd etsin. Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirsin.

Sonra şöyle desin:

لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ. سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ
مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ لَا تَدَعْ
لِي ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَّجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ
رِضًى اِلَّا قَضَيْتَهَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

(Lâ ilâhe illâllahül halîmül kerîmü.

Sübhânellahi rabbil arşil azîm. Velhamdü lillâhi rabbil âlemîn.

Es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike, velğanîmete min külli birrin, vesselâmete min külli ismin.

Lâ teda' lî zenben illâ ğafertehû, velâ hemmen illâ ferrectehu, velâ hâceten hiye leke ridâen illâ kadeytehâ yâ erhamer râhımin!)

«Allah'dan başka ilâh yoktur! Halîmdir, kerîmdir..

Büyük arşın sahibi olan Rabbi (noksanlıklardan) tenzih ederim.

Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.

Ey erhamer râhımin, senden rahmetini gerektiren hususları, mağ

firetini icab ettiren şeyleri, her iyilik bâbında tam bir ganimeti, her işimde selâmeti diliyorum.

Benim için bağışlamadığın bir günah, gidermediğin bir keder, görmediğin — senin rızâna uygun — bir hâcet bırakma!»

⁂

Abdest alıp yıkandıktan sonra kıbleye karşı oturur. Önce kendine, sonra anne-babasına, sonra kadın-erkek bütün mü'minlere duâ eder.

Anne-babasına duâ etmeyi kat'iyyen ihmâl etmez. Çünkü onlara duâ etmemek fakirliğe yol açar.

Ellerini omuzlarına kadar kaldırır. O derece ki, koltuklarının beyaz kısmı görünür.

Avuçlarının içini yüzüne doğru tutar. Sanki Allah'a şöyle diyormuş gibi:

«Sen öyle bir Allah'sın ki, iki kudret elin açıktır, isteyene bolca verirsin. Ne olur bize rahmetinle ver. Lûtfunla bizi esirge.»

Elini aşağı doğru tutmaz. Çünkü bu def'e işarettir. Yağmur duâsında; kıtlığı bertaraf etmek, boğulmak, çökmek, gelen azâbı gidermek amacıyla yapılan duâlarda olduğu gibi...

Dizleri üstüne çöker, dileğini üç kere tekrarlar. Çünkü Allahın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) duâ ettiği vakit, üç kere duâ ederdi, bir şey istediğinde de üç kere isterdi.

«Yukarda, yedi kere tekrar eder, denilmişti» diye bir itirazda bulunan olursa, cevabı şudur:

Ya bu bâbda musannif başka bir rivâyete muttalî olmuştur. Ya da «yedi ayrı zamanda yedi kere duâ eder» anlamı kast edilmiştir. Akla uygun düşen de budur.

Bu tıpkı, Resûlüllah Efendimiz'in Enes (R.A.)'e söylediği şu sözü gibidir:

«Bir işe niyyet edip, kasd ettiğin zaman, Rabbine yedi kere istihârede bulun.»

Ellerini göğsüne dayar; nebîler ve kullarından sâlih olanlar hürmetine Allah'tan isteyeceğini ister. (Elhusnü'l-Hasîn)

⁂

Duâda sesini alçaltır. Edeb, huşû içinde duâ eder. Gözünü semâya dikmez.

⁂

Duâ bittikten sonra ellerini yüzüne sürer. Bu hareketiyle sanki Resûlullah'ın şu sözüne işaret ediyormuş gibi olur:

«Duâyı bitirdiğiniz zaman (ellerinizi) yüzünüze sürün. Onda bereket vardır. Çünkü her iki eli de artık semavî bereketlerle dolmuştur. Ondan o bereketleri âzâların en değerlisi olan yüzüne akıtmış olur.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Şübhe yok ki, Rabbiniz diridir! Cömerttir! Kulu tarafından kendisine kaldırılan elleri boş çevirmekten hayâ eder.»

⁂

Duâ eden kimsenin, Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) doğru söylediğine inanması gerekir.

Ne var ki, hadîs, duânın kabûl edileceğini kesin olarak ifade etmiyor.

O'nun ifade ettiği, ellerinin boş çevrilmemiş olmasıdır.

Yâni, ya hâceti görülür, ya da sevâba nâil olur..

Bu hususda da duâ eden kimsenin uyanık olması gerekmektedir...

Mecmeu'l-Fetevâ'dan:

«Duânın sonunda: **(Sübhâne rabbinâ rabbil ızzeti ammâ yasifûn)**

Yahut:

(Sübhâne rabbike rabbil ızzeti ammâ yasifûn) der.»

Evlâ olan birincisidir. Çünkü onun kasdı senâdır, okumak değil...

⁂

Yaptığı duâya bir dinleyici gibi «âmin» der.

Çünkü hem duâ yapanın, hem de dinleyicinin «âmin» demesi, duâ âdâbındandır.

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu rivâyet edilir:

«Nasârâ, size, âmin demenizde hased ettiği gibi, hiçbir şeyde hased etmemiştir.»

(Yâni Nasârâ âmin demekteki fazileti bilmektedirler.)

Kâ'bü'l-Ahbâr dedi ki:

«Âmin, Rabbü'l-Âlemîn'in mühürüdür. Onunla mü'min kulunun duâsını mühürler.»

Mukatil:

«Bu, duâ için bir kuvvettir, rahmetin inmesini istemektir.»

(İmâm Ebü'l-Leys'in tefsirinde de böyle anlatılmıştır).

⁂

Kişi duâsının kabûl edildiğini hissettiğinde, Allah'a hamd eder.

Resûlüllah'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilir:

«Biriniz, hastalıktan iyileştiği, ya da bir yolculuktan döndüğünde, duâsının kabûlünü hissederse, şöyle demelidir:

(Elhamdü lillâhillezî bi izzetihî ve celâlihî tetimmüs sâlihât).

(Hamd o Allah'a mahsustur ki, izzeti ve celâli sayesinde bütün iyi işler tamamlanır.)»

⁂

Duâsının kabûlü gecikirse yine hamd eder ve şöyle der:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ

«Elhamdü lillâhi alâ külli hâl..»

⁂

Duâ yapmak isteyen kimse, en güzel vakitleri ve eşref saatleri seçer.

Cum'a günü ezan vaktini...

Galiba Musannif bu sözü ile cum'a günü okunan dış ezanı kasd etmiştir. Bu bâbdaki rivâyetleri araştıran bunu anlar.

Yahut iç ezanı kasd etmiştir... Çünkü o an, bazılarına göre duâların kabûlü için en efdal andır...

Cum'a gününün güneş batmadan önceki son vakti de bâzılarına göre duâların kabûlü ümid edilen bir vakittir...

Hatib minberde oturduğu zaman, müezzinlerin okuduğu son ezan (yâni iç ezan) vakti...

Ezan ile kamet arasındaki vakit...

Namaza başlarken... (Üzüntüsü olan kimseler için, bu tecrübe edilmiştir.)

Çarşamba günü öğlenle ikindi arası...

Her günün zevâl vakti...

Gecenin son kısmının ortası...

el-Hısn'ın ibâresi:

«Gecenin içi, yarısı ve son üçte biri...»

Seher vakti...

Cum'a gecesi ve günü...

Receb ayının ilk gecesi...

Şa'banın onbeşinci gecesi... (Yâni berâat gecesi.)

Ramazan ayındaki Kadir gecesi...

Arefe günü...

Bayram geceleri...

Hiçbir gün ve geceyi duâsız bırakmaz. İftar zamanında duâ etmeyi de bir fırsat ve ganimet sayar. Tuttuğu oruç ister farz olsun, ister nâfile...

İnsanın kalbi yumuşadığı zaman... (Çünkü bu, Allah'ın kullarına bahşedilmiş bir rahmetidir.)

Bir def'asında Ubeyy bin Kâ'b (R.A.) Hz. Peygamber'in huzûrunda Kur'ân okudu.

Ashâbın (R. Anhüm) kalbleri yumuşadı. Ağlamaklı oldular.

Tam o sırada Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Kalbler yumuşadığı zaman, duâyı bir fırsat bilin. Çünkü kalb yumuşaması bir rahmettir.»

Allah'ın celâl ve kibriyâsını hatırlayıp teyakkuz halinde olan insanın, bu hâlini de duâ yapmak için bir ganimet bilmesi gerekir.

Hastaların duâsı...

Ömer bin Hattab (R.A.)'den:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Hastanın yanına girdiğin zaman, sana duâ yapmasını ricâ et. Zira onun duâsı meleklerin duâsı gibidir.» (el-Ezkâr)

⁂

Aile ve vatandan uzak kalındığı zaman (yâni gurbette)...

Farz namazların ardında...

Kur'ân hatim edildiğinde...

İhlâs sûresini okuduktan sonra...

Yüz kişilik müslüman cemâati içinde...

El-Hısn'da şöyle geçer:

«Secde anında...

Kur'ân okuduktan sonra...

Cenazeye gidildiği zaman...

Horozlor öterken...

Zikir meclislerinde...

Meyyitin defni anında...

İmam **«dâllîn»** dediği zaman...

Duâ yapmak için en efdal yerlerdir.»

Allah yolunda düşman ordusu ile karşı karşıya gelindiği zamanda da duâ etmeli...

Yağmur yağarken...

İmâm Şâfii rivâyet etmiştir. Dedi ki:

«Birçoklarından dinledim: Ezan ve kamet anında yapılan duâlar müstecabdır...»

⁂

Beyt-i Şerif'i gördüğü zaman...

Kapı ile makam arasında...

Rükün ile makam arasında... yapılacak duâ müstecâbdır.

⁂

Dileklerin en önemlisini seçmeli; **«afv», «muâfât»** ve **«âfiyet»** dilemelidir.

Muâfât:

Allah'ın seni insanlardan, insanları da senden muaf tutması demektir.

Âfiyet hakkında ise birkaç görüş vardır:

Şiblî (rahımehullah) der ki:

«Dinin bid'atten, amelin âfetten, nefsin şehvetten, kalbin kuruntudan kurtulması demektir.

Bu da dinde istikamet etmekle mümkün olur.

Sâlihlerin sohbetinde bulunmak, her gün biraz daha itâati artırmak da âfiyet sayılır.»

Bâzılarına göre **âfiyet**, kalbin her anda dahi Allah'la beraber olması demektir.

Kimisi de bu kelimeyi şöyle açıkladı:

«Belâsız bir nefes, cefâsız bir arkadaş, yorulmaksızın rızka kavuşmak ve riyâsız amel birer âfiyettir...»

Bâzı ma'rifet ehlinin görüşü:

«O, Allah'ın seni, kendisinden başkasına muhtaç etmemesidir.»

Hekîm'e (rahımehullah) «âfiyet nedir?» diye sordular. Şu cevabı verdi:

«Yıpranmayan bir din, selâmet bulmuş kalb, hasta olmayan bir beden, kerîm olan Rabbe tevekkül; bunların hepsi âfiyettir.»

Ebû Bekr el-Verrak bu hususda şöyle cevab verdi:

«Âfiyet; kulun imanla ölmesi, velâyet ehli ile haşr edilmesi, selâmetle sırat köprüsünden geçmesi, sonra da cennete girmesidir...»

Ma'rifet ehlinden bir zâtın fikri:

«Âfiyet, on haslettir; beşi dünyada, beşi de âhirettedir.

Dünyada olanlar:

1) İlim.
2) Amel.
3) İhlâs.
4) Şükür.
5) Kazâ ve kadere râzı olmak...

Âhirette verilecek beş haslet:

1) Yüz aydınlığı.
2) Terazinin ağır basması.
3) Kolay bir hesab.
4) Sırat'tan geçmek.
5) Cehennemden kurtulup cennete girmek...»

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Dünyada da, âhirette de Rabbinden afv ve âfiyet iste! Bunlar sana verilirse (bil ki) iflâh oldun, demektir.»

Bunu bir adama, «duâların hangisi daha efdaldır?» diye sorduğu zaman söylemiştir:

«Allah'dan âfiyeti iste. Çünkü yakînden sonra herhangi bir kimseye âfiyetten daha iyi bir şey verilmemiştir.» (El-Hâlisa)

***

Kişi Cenâb-ı Hak'dan «yakîn» ve «rahmet»i de diler.

Duâlardan efrâdını câmî, ağyârını mânî olanları seçer.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) daima duâlardan efrâdını câmî, ağyârını mânî olanları seçerdi.»

(Yâni, kelime bakımından az, fakat mâna cihetinden çok olan duâları severdi, demektir.)

Meselâ, Kur'ân'daki Bakara sûresinde geçen şu âyetteki gibi:

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ

«Ey Rabbimiz! Sen bize dünyada da iyilik, âhirette de iyilik ver. Bizi ateş azâbından koru!»

Hz. Enes (R.A.)'den:

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) umumiyetle duâsı şu idi...

Çünkü «haseneten» kelimesindeki tenvin, teksiri ifade eder. Böy-

lece o, Rabbinden dünyada da âhirette de bütün iyilik ve mutlulukları dilemiş oluyor.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu kavli de bu kabildendir:

«Allah'ım! Bana bütün hayrı ver; her kötüden de beni koru!»

⁂

Abdullah bin Büreyde (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir adamın şöyle duâ ettiğini duydu:

«Allah'ım! Ben senden şu niyâzımla diliyorum:

Şehâdetlik ederim ki, şübhesiz sen Allah'sın! Senden başka hiçbir ilâh yoktur! Birsin, Samed'sin, doğurmayan, doğurulmayan, kendisinin hiçbir küf'ü (menendi) olmayansın!»

Peygamber Aleyhisselâm bunun üzerine şöyle dedi:

«And olsun, sen Allah'tan öyle bir isimle niyâzda bulundun ki, bu isimle istendiğinde mutlaka verir ve duâ edildiğinde mutlaka kabûl eder.»

⁂

Muâz bin Cebel (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir adamın:

«Yâ zel-Celâli vel-ikrâm!»

Diyerek duâ ettiğini işitti ve ona hitaben şöyle buyurdu:

«Duân kabûl edilmiştir, istediğini iste!»

⁂

Ebû Ümâme (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Allah'ın bir meleği vardır ki, sırf «yâ erhamer râhımîn» diyen kimse için görevlendirilmiştir.

Kim onu üç kere söylerse melek ona: (Erhamer râhımîn sana tecelli etmiştir. O'ndan isteyeceğini iste!) diye seslenir.»

⁂

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Kul: «Yâ Rabbi, Yâ Rabbi» dediği zaman, Allah: «Buyur kulum, iste! İstediğin sana mutlaka verilecektir» der.»

⁂

Ebü'd-Derdâ ile İbni Abbas (R. Anhümâ) şöyle dediler:

Allah'ın en büyük isimlerindendir: «Rab, Rab!»

⁂

Hz. Enes (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Ayyâş'ın yanından geçti.

Adam namaz kılıyor ve şöyle diyordu:

«Allah'ım! Şu duâmla senden niyâz ediyorum:

«Hamd sana mahsustur. Senden başka hiçbir ma'bûd yoktur... Yâ Mennân! Yâ Hayyü, yâ Kayyûm, yâ Bediy'as semâvâti vel-ardı, yâ Zel'celâli vel-ikrâm.»

Hemen Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«And olsun ki, bu adam Allah'ın ismi âzamı ile duâ etmiştir! O isim ki, onunla Allah'a duâ edildiği zaman kabûl eder, kendisinden istendiği zaman da mutlaka verir.»

⁂

Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den:

Allahın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bize ikindi namazı kıldırırken önünden bir köpek geçti.

Köpek adımını atar atmaz öldü.

Peygamber Aleyhisselâm:

«Bu köpeğe kim beddua etti?»

Diye sorunca, bir adam:

«Ben, ey Allah'ın Resûlü», dedi.

«And olsun ki, sen Allah'a ism-i âzamı ile (en büyük ismi ile) duâ ettin! O isim ki, onunla Allah'a başvurulduğunda kabûl eder, istendiğinde de verir. Söyle bakalım, nasıl dedin?» diye sordu:

«Şöyle dedim:

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِاَنَّ لَكَ الْحَمْدَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ الْاَمَّانُ بَدِيْعُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ اَكْفِنَا هٰذَا الْكَلْبَ بِمَا شِئْتَ ٥

(Allahümme innî es'elüke bi enne lekel hamd. Lâ ilâhe illâ ente. El-mennânü, bedîus'semâvâti vel'ardı. Yâ zel-celâli vel-ikrâm. Ekfinâ hâzel-kelbe bimâ şi'te)

(Allah'ım! Senden şununla diliyorum. Hamd sana mahsustur. Senden başka ilâh yoktur. Mennân'sın, göklerin ve yerin yaratıcısısın. Ey celâl ve ikrâm sahibi, bu köpeğe dilediğin gibi yap ve bizi kurtar.»

⁂

Yahya oğlu Sırrî'den. (O da hayr ile yâd ettiği Tay kabilesinden olan bir adamdan nakletmiştir):

Allah'tan bana ism-i a'zamı göstermesini diliyordum.

Hemen o anda gökteki yıldızlarda şu duânın yazılı olduğunu gördüm:

يَا بَدِيْعَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ

«Yâ bediy'as semâvâti vel'ardı. Yâ zel-celâli vel-ikrâm.»

⁂

Sa'd bin Ebî Vakkas (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Zin-nûn'ın (Yûnus Aleyhisselâm) balığın karnında yaptığı duâ dır:

(Lâ ilâhe illâ ente sübhaneke innî küntü minez zâlimin.)

Müslümanlardan bir kimse herhangi bir hâceti için bu duâyı okursa Allah mutlaka duâsını kabul eder» (Et-Terğîb)

***

El-Hadâik'dan:

Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet edilmiştir:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) zamanında, Şam ile Medine arasında ticaret yapan bir zat vardı.

Hiç kafileye katılmazdı. Allah'a tevekkül ederek, ticaret seyahatini hep yalnız yapardı.

Bir def'asında Şam'dan gelirken önüne, atın üzerinde bir hırsız çıkıverdi ve ona: «Dur!» dedi.

Tâcir durdu:

«İşte malım! Al da beni serbest bırak!» dedi...

«Mal zaten benim olmuştur, artık! Ben asıl rûhunu almak istiyorum!» diye çıkıştı.

«Bana biraz müsaade et de, bir abdest alayım; namaz kılıp Rabbime duâ edeyim!» demesine karşılık:

«Müsaade senin!» cevabını aldı.

Tâcir hemen abdest alıp namaza durdu. Namazı bitirdikten sonra ellerini kaldırıp şu duâyı yaptı:

يَاوَدُوْدُ يَاوَدُوْدُ يَاذَ الْعَرْشِ الْمَجِيْدِ يَامُبْدِئُ يَا مُعِيْدُ يَافَعَّالًا لِّمَا
يُرِيْدُ اَسْئَلُكَ بِنُوْرِ وَجْهِكَ الَّذِىْ مَلَاَ اَرْكَانَ عَرْشِكَ وَ
اَسْئَلُكَ بِقُدْرَتِكَ الَّتِىْ قَدَّرْتَ بِهَا عَلَى خَلْقِكَ وَبِرَحْمَتِكَ الَّتِىْ
وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ يَا مُغِيْثُ اَغِثْنِىْ يَا مُغِيْثُ اَغِثْنِىْ

(Yâ Vedûd, yâ Vedûd! Yâ zel-arşil-Mecîd! Yâ Mübdiü, yâ muîd! Fe'âlü limâ yürîd!

Es'elüke bi nûri vechikellezî melee erkâne arşike ve es'elüke bi udretikelleti kadderte bihâ halkıke ve bi rahmetikelletî kaddarte bihâ halkıke ve bi rahmetikelletî vesiat külle şey'in.

Lâ ilâhe illâ ente.

Yâ Muğîs! Eğısnî! Yâ Muğîs! Eğısnî! Yâ Muğîs! Eğısnî!)

Bu duâyı bitirir bitirmez orada hemen kır at üstünde bir adam belirdi.

Hırsız onu görünce, adamı bırakıp o süvarinin üzerine saldırdı. Süvari ona bir darbe vurdu ve attan düşürdü. Tâcire:

«Haydi, öldür onu!» dedi.

«Hayatımda kimseyi öldürmedim. Bunu da öldürmek istemem!»

Sonra onu kendisi öldürdü. Tâcir ona:

«Sen kimsin?»

«Ben üçüncü kat gökte duran bir meleğim. Bu adamı öldürmek şerefini Hak bana nasib etti.

Sen birinci def'a duâ ettiğin zaman, gök kapıları öylesine çalındı ki; «galiba mühim bir şeyler oluyor» diye haykırdık.

İkinci def'a duâ ettiğin zaman, gök kapıları açıldı, ateşten sanki alev alev olmuştu...

Aynı duâyı üçüncü kere okuduğun zaman, Allah tarafından Cebrail Aleyhisselâm indi. Ve:

«Şu adamı kurtaracak kimse yok mu?» diye seslendi.

Bunun üzerine, hırsızı öldürüp adamı (seni) kurtarmam için Allah'a yalvardım.

Duâmı kabûl edip beni gönderdi.

Ey Allah'ın kulu, şunu da iyi bil ki, kim senin yaptığın bu duâyı yaparsa, Allah ona yardım eder, izâle etmedik hiçbir üzüntüsünü bırakmaz.»

Sonra bu tâcir, Medine'ye sağ-sâlim avdet etti. Başından geçenleri Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) anlatınca, Hz. Peygamber şu mukabelede bulundu:

«And olsun ki, Allah sana Esmâ-i hüsnâyı telkin etmiş... O isimler ki, kim onlarla Allah'a yalvarırsa, duâsını kabûl edip, isteklerini verir.»

⁂

En efdal duâ, kişinin kendi nefsine duâ etmesidir. Bunu bir fırsat ve ganimet bilmelidir.

Sonra babanın çocuklarına yaptığı duâ da efdal duâlardandır.

⁂

Ana - babanın bedduası:

Şurası da bilinmelidir ki; anne-babanın çocuklara karşı yaptıkları beddualarını da kabûl edilir.

Çünkü onlar, ancak çocukları kendilerine isyan ettikleri, hak ve hukuklarına riayet etmedikleri zaman beddua yaparlar.

Nitekim onlar kendilerine itâat edildiği zaman, tam bir merhamet ve şefkat içinde yavrularına duâ ederler de yaptıkları bu duâları müstecab olur.

Bazılarına göre, annenin bedduası tutmaz.. Çünkü anne çok merhametli olduğu için çocuklarına içten beddua yapamaz! Babanınki tutar. (Et-Tenvîr)

⁂

Çocuğun da ana-babasına yaptığı duâ makbûl ve mahbubdur.

Bu hususda hadisler vârid olmuştur.

⁂

Kardeşine, gıyâbında yaptığı duâlar da makbûl ve müstecâbdır.

Buradaki kardeşten murad, hem kendi öz kardeşi ve hem de din kardeşidir.

Kendi öz veya din kardeşine yaptığı duâlar en kısa zamanda kabûle şâyân olur.

⁂

Abdullah bin Ömer (R.A.)'den:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«En çabuk kabûl edilen duâ, gâibin gâibe, (yâni bir arada olmayanların birbirlerine) yaptığı duâdır.»

Çünkü bunlar birbirlerini görmedikleri için her türlü riyâ ve çıkardan uzaktır.

Ama bir arada olanların duâsında hem riyâ, hem de karşılıklı menfaat gözetmeleri hususları bulunabilir.

Bir arada olmayanlar, yek-diğerine duâlarını, karşılığında hiçbir şey gözetmeden, sadece Allah rızâsı için yaparlar.

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Müslüman kişinin, kardeşine gıyâbında yaptığı duâ müstecâbdır. Başında bir melek dikilir; duâ ettikçe ona: «Sana da aynısı!» der. Çünkü o melek bununla görevlendirilmiştir.»

⁂

Allah'ın en çok sevdiği duâ:

«Allah'ım! Muhammed ümmetini, hepsini şâmil bir esirgeme ile mağfiret buyur!»

⁂

Hastaların duâlarına da rağbet edilir.

Yukarıda geçmişti; onların duâları meleklerin duâsı gibidir..

⁂

Âdil bir hükümdarın duâsı da merğûb ve mahbûbdur. Çünkü rivâyetler arasında vârid olmuştur:

«Bir saatlik adalet, altmış senelik ibâdete denktir.»

⁂

Oruçlunun iftar zamanı yaptığı duâ da böyledir.

Çünkü oruçlu Allah katında, en makbûl olan (oruç) ibâdetinden sonra yapar bu duâyı...

Nitekim Cenâb-ı Hak kudsî hadîsde:

«Oruç benim içindir; onun mükâfatını bizzat kendim vereceğim» buyurmuştur.

⁂

Misafirin (yolcunun duâsı) da evine dönünceye kadar mahbûb ve makbûldür.

Çünkü evinden ve çoluk çocuğundan uzak olduğu, yolda türlü türlü müşkilât ile karşılaştığı için kalbi yumuşar, mahzun ve melûl olur.

Böylelerin duâsı tabiî ki makbûl olur. Çünkü onların duâsı içten olur ve Allah'ın lûtf-ü keremiyle kabûle şâyân olur.

⁂

Memleketine dönünceye kadar gazinin yaptığı duâ da makbûl ve mahbûbdur.

⁂

Mazlûmun âhını almaktan şiddetle kaçınmalıdır.

Çünkü zulüm ateşiyle burun buruna gelen kişi, içi yanar tutuşur da duâ yapmak mecburiyetinde kalır.

Hemen duâsı makbûl olur.

Nitekim Allah bu bâbda şöyle buyurmuştur:

«Yoksa bunalmışa, kendisine duâ (ve iltica) ettiği zaman icâbet eden, fenalığı gideren, sizi yeryüzünün hükümdarı kılan mı? Allah ile beraber bir ilâh ha? Siz ne kıt düşünüyorsunuz!» (*)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Üç kimse vardır ki, duâları geri çevrilmez:

İftar zamanı duâ eden oruçlu, âdil hükümdarın duâsı, mazlûmun duâsı (âhı).»

Diğer bir rivâyette şöyledir:

«Babanın çocuğuna yaptığı duâ, misafirin duâsı, mazlûmun duâsı (âhı).»

Ebü'd-Derdâ (R.A.) dedi ki:

«Mazlûmun âhından, yetimlerin gözyaşlarından çekinin! Çünkü insanlar uyurken onlar yürürler.»

⁂

Kimse kendine, ailesine ve çocuklarına bedduâ etmesin.

Çünkü icâbet saatine rastlar da kendisinin başına gelir ve pişman olur. O zaman pişmanlık fayda vermez.

Bu, Câbir (R.A.)'ın Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) naklettiği hadîsin anlamıdır...

İnsanlardan öyleleri de vardır ki, kendisine zulmedene bedduâ yapmaktan çekinir...

İşte onun bu davranışı, kıyâmet günü, kendisine zulüm edenin cezâsını hafifletir...

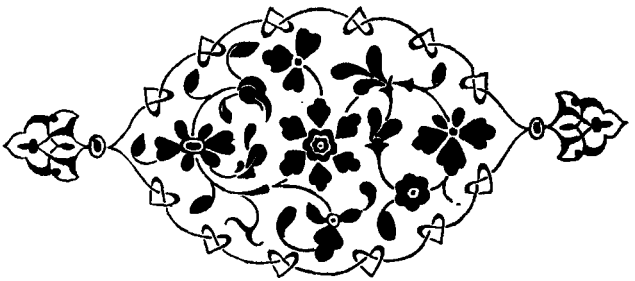

Zekât ve Sadaka Vermenin Usûl ve Âdâbı

Zekât malı korur.

Allahın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Mallarınızı zekâtla koruyun! Hastalarınızı sadaka ile tedavi edin. Belâ dalgalarını — diğer bir rivâyette, duâ çeşitlerini — duâ ile karşılayın.» (Hasan (rahımehullah) rivâyet etmiştir).

***

Şöyle rivâyet edilmiştir:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu hadîsi ashâbına söylerken, oradan bir nasranî geçmiş ve bu sözü duymuş.

Derhal gidip malının zekâtını vermiş. Ve, demiş ki:

«Eğer doğru söylüyorsa, dediği çıkar; ortağımda olan parama bir şey olmaz.»

Ortağı, ticaret maksadiyle Mısır'a gitmişti. Yine içinden şöyle geçirdi:

«Muhammed (A.S.) eğer doğru söylerse ve parama bir şey olmazsa müslüman olurum ve ona da îman ederim. Yalan söylemişse, o zaman gider kılıcımla onu öldürürüm.»

Derken kafileden bir mektub alır:

«Eşkiya yolumuzu kesdi; malımızı zorla elimizden aldı; bizi soydu; develerimize varıncaya kadar herşeyimizi aldı!»

Diyordu gelen mektub...

«(Zekâtla malınızı koruyun!) diyen Muhammed (A.S.) demek ki yalan söyledi!»

Diyerek Hz. Muhammed (S.A.V.)'i öldürmek niyyetiyle kılıcını kuşandı. Derken ortağından bir mektub:

«Üzülme! Ben kafilenin önündeydim. Devemin ayağı incindi, geri kaldım. Falan handa kaldım.

Onları eşkiya soydu, bana bir şey olmadı. Mallarımız selâmet ve emniyette; sen hiç merak etme!...»

Bu satırları okuyunca:

«Demek ki, Muhammed (S.A.V.) doğru söyledi. O gerçekten bir peygamberdir.»

Diyerek doğru Resûlüllah'ın yanına geldi ve ona:

«Bana İslâmiyeti arz et, müslüman olacağım!» dedi.

Peygamber Aleyhisselâm ona İslâmı arz etti ve o da müslüman oldu...» (Er-Ravda)

⁂

Zekât namazla birlikte zikredilmiştir. Bakara sûresinden bir âyet meâli:

«Namaz kılın ve zekât verin...»

Namaz kılan kişi, mutlaka (hali vakti yerindeyse) zekât da vermelidir. Çünkü biri, diğeri olmadan kabûl edilmez.

Allah Mûsa Aleyhisselâma buyurdu ki:

«Ey Mûsa! Namazla zekât ikizdirler; biri olmadan diğerini de kabûl etmem.»

⁂

Sadakanın karıştığı para mutlaka helâk olur.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Sadaka veya zekâtın karıştığı mal, mutlaka helâk olur.»

Bu söz iki şekilde tefsir edilir:

Sadakası veya zekâtı verilmeyen mal mutlaka mahv olur...

Nitekim bu mânayı Hz. Ömer (R.A.)'in rivâyet ettiği hadis desteklemektedir:

«Karada ve denizde malın batmasına sebeb, mutlaka zekâtının verilmemiş olmasındandır.»

Bir de bir insan, muhtaç olmadığı halde zekât alır ve onu malına karıştırırsa, sonradan karıştırılan zekât mal, kendi öz malının da batmasına sebeb olur...

Ahmed (rahmehullah) bunu böyle yorumlamıştır... (Et-Terğîb)

Tenbîhü'l-Ğâfilîn'de şöyle yazar:

«Kim malının zekâtını vermezse, Allah o malın korunmasını kaldırır.

Kim sadaka vermezse Allah onun âfiyetini önler.

Kim uşur vermezse, Allah yerinin bereketini kaldırır.

Kim duâ yapmazsa, Allah icâbeti men'eder.

Kim namazı umursamazsa Allah onu ölürken (lâ ilâhe illâllah muhammedun resûlüllah» demesinden alıkor.»

(Böyle bir âkıbetten Allah'a sığınırız.)

⁂

Hükümdarın, zekâtı zenginlerden toplayıp fakirlere dağıtacak bir kimseyi tâyin etmesi sünnettendir.

Bunun için çalışan kişi, Allah yolunda savaşan gazi gibi sevab alır.

Râfi bin Mudeyc (R.A.)'den:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Hakkı ile Allah rızâsı için zekât işlerinde çalışan, evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan gazi gibidir.»

⁂

Hükümdarın tâyin ettiği zekât memuru, zekâtı orta değerli mallardan alır.

Ne fazla değerli ve ne de değersiz olan malları almaz.

⁂

Mal sahibi zekâtı için bir ay tâyin eder. Bir ayı aşmaz. Çünkü bunda gecikme olur.

Zekât vâcib olduktan sonra, kim geciktirirse günaha girer ve şer'an aranan doğruluğu kalmadığı için de) şâhidliği kabûl edilmez.

Şerhü'n-Nikaye'de der ki:

«Biz bununla amel ederiz...»

⁂

Zekât veren kişi, zekâtını gönül hoşluğu ile verir; ki, böylece aşırı cimriliği bertaraf etmiş olur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Aşırı cimrilikten kaçının! Zira sizden öncekileri aşırı cimrilik mahvetmiştir.»

***

Zekât işleri ile görevli kişi, bu işi gönül hoşluğu ile yapar.

Zekât verecek kimselerin zekâtlarını evlerine gidip alır. Onları kendi ayağına çağırmaz.

Onların zekâtlarını aldığı zaman, onlar hakkında hayr ile duâ eder.

Bu, farz olan zekât hakkındadır. Ama nâfile sadakalara gelince...

Nâfile sadaka günahları söndürür. Tıpkı suyun ateşi söndürdüğü gibi...

Yetmiş tane de kötü sonucu önler...

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Sadaka Rabbin gazâbını söndürür. Kötü bir halde ölmeyi önler.»

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«(Geçmiş) kederleri, (gelmesi beklenen) üzüntüleri sadakalarla telâfî edin; ki, Allah kötü durumunuzu izâle etsin. Düşmanlarınıza karşı size yardım etsin. Şiddet ve sıkıntılı anlarda ayaklarınızı sâbit kılsın.»

Mâlik bin Dinâr anlatıyor:

Yırtıcı hayvan bir çocuğu kaptı... Annesi bir fakire sadaka olarak bir ekmek verdi. Yırtıcı hayvan derhal çocuğu ağzından bırakıverdi.

Kadına şöyle çağırıldı:

«Bir lokmaya karşılık bir lokma!»

Diğer bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Şu üç hasleti kendinde kim bulundurursa aşırı cimrilikten kurtulur:

1) **Gönül boşluğu ile malının zekâtını vermek.**
2) **Misafiri ağırlamak.**
3) **Ordunun techîzi için gerekli vergiyi vermek.»**

Ordunun techîzi için, yahut esir müslümanların kurtarılması için verilmesi gereken malî külfete «Nâibe» denir; ki, hükümdara itâat etmek için bunu vermek mutlaka gereklidir. (El-Kunye)

⁂

Zekât veren kimse, bununla âcizlere yardım etmeyi kasd eder ve bunun için malının en hoşuna giden kısmını verir.

Vereceği kimselerde de takvâ, verâ ve iffet gibi ehliyet arar.

(Yâni mü'minlerden takvâ ve iffet ehli olanlara verir.)

Buradaki iffetten murat, «dilenmekten çekinmek» demektir.

Bir rivâyet:

Hz. Osman (R.A.) mescid duvarının dibinde uyuyan Ebû Zer (R. A.)'in yanından geçer.

Kölesinin eline birkaç dinar vererek şöyle der:

«Sen burada otur; bu adam uyanınca bu paraları ona ver. Eğer o kabûl ederse sen hürsün!»

Köle oturup adamın (Ebû Zer (R.A.)'in) uyanmasını bekler. Uyanınca parayı ona verir. Fakat o kabûl etmez. Köle:

«Ne olur, alın bunu! Zira bunda, benim azat edilmem bahis konusudur.»

«Alamam! Çünkü bunu almam seni azat eder, ama beni köle yapar!»

Diye cevap verir... (El-Bustan)

⁂

Ehil kimse aradıktan sonra, kim olursa olsun zekâtını verebilir. Zira, at üzerinde gelse bile sâilin (isteyicinin) hakkı vardır.

Bu bâbda Enes bin Mâlik (R.A.)'in rivâyet ettiği bir hadîs vardır. (Hadîsin tamamı «Ravda»'da mevcuttur.)

O hadîsin bir kısmında der ki:

«Sâil Allah'ın konuğudur... Ona kim verirse, Allah'a vermiş olur. Kim vermezse Allah'a (Allah için) vermemiş olur.»

Adamın biri Hz. Muaviye'ye (R.A.):

«Biz istemeden ver. Eğer biz istedikten sonra verirsen, döktüğümüz yüzsuyumuzun karşılığını vermiş olursun» dedi.

Bu sebeble şöyle denilmiştir:

«Dilenmek, verilen şeyin — az olsun, çok olsun — parasıdır!»

⁂

Dilenciyi kat'iyyen boş çevirmez.

Hiçbir şeyi yoksa, ona hoş ve nazik bir söz söyler. **Yahut gayet az** bir şey verir de gönlünü hoş eder.

Hazreti Ömer (R.A.)'in azadlı kölesi **Abdurrahmân es-Sülemî**'den:

Resûlûllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Dilenci bir dilekte bulunduğu zaman, sözünü bitirinceye kadar, kesmeyin.

Bitirdikten sonra, ona vakar içinde ve yumuşak bir halde cevap verin. Ya da az bir şey verin (fazla bir şeyiniz yoksa), yahut kendisine güzel davranın.

Çünkü insan ve cin cinsinden olmayan biri gelip, Allah'ın size bolca ihsan ettiği mal-mülk husûsunda nasıl davrandığınızı seyreder durur.»

«İnsan ve cin cinsinden olmayan» sözünden «melek»'i kasdetmiştir.

Bir rivâyet:

İsa Aleyhisselâm şöyle demiştir:

«Kim kapısından dilenciyi boş çevirirse, evinin önünden tam yedi gün melek geçmez.

Allah'tan gelen fakirliğe râzı olmuş bir halde ölen kimseden daha zengin olarak kimse cennete giremez.» (El-Hâlisa)

⁂

Birine sadakayı, ancak kendi nefsi ve çoluk çocuğundan artanından verebilir.

Kendine yetecek ve ehlinin açlığını giderecek bir mikdara sahib ise (haddi aşıp) **bunları fakirlere vermez.**

Tenvîr'de der ki:

«**Fakir olsun, zengin olsun, kimse çoluk çocuğunun nafakasını** (izinleri olmadan) **başka fakirlere veremez.**

Amma izin verirlerse, vermesine râzı olurlarsa, o zaman verebilir.»

Et-Terğîb'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Ey Muhammed'in ümmeti! Nefsim yed'-i kudretinde olana yemin ederim ki, Allah, muhtaç akrabası dururken başkasına sadaka veren kimsenin sadakasını kabûl etmez!

Nefsim yed'-i kudretinde olana yemin olsun ki, kıyâmet gününde de onun yüzüne bakmaz.»

***

Sadakayı çabuk verir ve onunla belâyı acele önler.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sadakayı çabuk ve erken verin. Çünkü belâ sadakanın ardında duramaz.»

Leys bin Sa'd her gün, üçyüz altmış yoksula sadaka verip doyurmadan konuşmazdı. Son derece cömert kimse idi.

Her gün bin dinar geliri olduğu halde, ona zekât farz olmamıştı.

Çünkü zekât farz olmasına fırsat bırakmadan gelirini dağıtırdı.

Bir def'asında **«Harun er-Reşîd»**, **Mâlik bin Enes'e** beşyüz dinar gönderdi. **Leys** bunu duyunca ona bin dinar gönderdi.

Harun Reşîd buna içerledi ve dedi ki:

«Ben beşyüz veriyorum. Sen benim emrimde olan bir ferdsin. Nasıl olur da bin dinar verebilirsin?»

«Ey mü'minlerin emîri! Benim her gün bin dinar gelirim var. Ondan aşağı vermekten hayâ ederim!» dedi. **(el-İhyâ)**

***

Sadakayı gizli verir.

Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'den:

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Üç kimseyi Allah sever:

Gece kalkıp Allah'ın kitabını okuyan.

Sol elinden (bile) gizleyerek sağ eliyle sadaka veren.

Bir müfreze içinde savaşırken, müfrezesi mağlûb olduğu halde yalnız başına düşmana hücum edip savaşan...»

(Müfreze, dörtyüz kişilik ordu, demektir..)

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Yedi kimse vardır ki; Allah onları, gölgesinden başka gölge olmadığı bir günde gölgelendirir:

Âdil hükümdar...

Allah'ın ibâdetinde gelişmiş bir delikanlı...

Tenha bir yerde Allah'ı zikredip gözleri dolu dolu olan bir adam...

Kalbi daima camiye bağlı olan kişi...

Allah uğrunda birbirlerini seven iki şahıs...

Son derece güzel ve mevki sahibi bir kadın kendisini nefsine çağırdığı halde: «Ben Allah'tan korkarım!» diyebilen adam...

Sağ eliyle sadaka verdiği zaman, bundan sol elinin haberi olmayan kişi...»

Hz. Allah Bakara sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Sadakaları açık olarak verirseniz, o ne güzel! Eğer onları gizler, onları (bu sûretle) fakirlere verirseniz, işte bu, sizin için daha hayırlıdır.»

Bu sebebledir ki, selef müslümanları bu husûsda pek titiz davrandılar:

Bâzıları, sadaka verenin kim olduğunu bilmemesi için âmâ arardı.

Kimisi de, uyuyan fakirin elbisesine bağlardı vereceği sadakayı...

Kimisi de sadakayı fakirin yoluna koyardı; geçerken alsın diye...

⁂

Verdiği sadakanın sevabını geçmiş ve vefât etmiş olan anne-babasının rûhuna bağışlar.

Kapıdan dilenciyi kovmaz; ki, bin sene ateşte yanar. Haberde böyle vârid olmuştur.

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edilmiştir:

«Dilenciyi nâzikane üç kere reddettiğin zaman, (gitmezse) yine de onu azarlayamazsın.» (El-Keşşâf)

⁂

Dilenciye verecek bir şey bulamadığı zaman şöyle der:

«Allah bizi de seni de rızıklandırsın.»

Redd-i cemîl'in anlamı budur...

***

Dilencinin, isterken sözünü kesmez. Yukarıda Ömer (R.A.)'ın azatlı kölesi olan Abdurrahman es-Selmanî'nin Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu konuda naklettiği hadîs geçmiştir. Onu hatırlayabilirsin.. Ya az bir şey verir, (yoksa), O'nu güzel ve hoş sözle savar.

Hasen b. Salih'in kapısında gece yarısı bir dilenci durdu. Elinde bir çırağla çıktı ve O'na: «Sana verilecek bir şeyimiz yok; al bu çırağı da, sana bir şeyler verebilecek kimsenin evine kadar seni ulaştırsın» dedi...

İbnil-Mübarek anlatıyor: Habib el-Acemî'nin kendisine gelmesinin sebebi:

Bir gün pazardan balık almış. Evine gelip tencerede pişirmiş. Tam o sırada bir dilenci gelmiş... Ona hiç bir şey vermeden kapısından kovmuş... Bir de tenceresinin kapağını açmış ki ne görsün: Tencere adamakıllı kan ile dolmuş... Bundan büyük bir ders ve öğüt almış. Bütün malını verip, fakirliği tercih etmiş...

***

Kişi kapısında dilencinin dilenmesini bir fırsat bilir.

Bir dilenci, bir misafir ya da bir ziyaretçinin kapısını çalmadığını görünce; «acaba benim ne suçum vardır?» diye kendisini kınayan kimseler bulunurdu (selef müslümanlarının arasında)...

Denildi ki:

Hz. Ali (K.V.) ağladı.

«Neden ağlıyorsun ey Ali?»

Diye sorduklarında, şu cevabı verdi:

«Tam yedi gün oldu; bir misafir gelip kapımı çalmadı. Allah'ın beni kötü görmesinden korkuyorum!» (El-İhyâ)

***

Dilenciye verdiğini, başına kakarak, saymaz.

Çünkü onu temizleyecek ve sevaba gark edecek bir şeyi ondan aldığı için, fazilet ve övünme hakkı fakirindir, onun değil...

Onu rahatsız edecek bir kanı, kacamatçı gelip ondan alırsa kızar mı?

Onun yaptığı bu iyiliğe karşı tabiî ki ona minnettar kalır.

İşte iç temizliğine sebeb olup da âhirette kurtulmasına vesile olacak fakire de böyle kızmamalı, ona minnettar kalmalı. Çünkü aslında o, kendisine iyilik yapmış oluyor...

***

Sadaka verdiği kimseden bir karşılık beklemez!

Bir teşekkür ve övgü de beklememelidir. Verdiğini Allah için vermelidir; nam için değil. Ya da verdiği kimseden bir fayda beklemek için değil...

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Bir dilenci geldi...

Hizmetçisine: «Haydi ona bir şey ver» diye emretti. Hizmetçisi dilenciye bir şey verdiğinde:

«Allah bereketinizi artırsın!»

Deyip gitti. Hz. Âişe (R. Anhâ) hizmetçisine:

«Ne dedi o?» diye sordu.

«Allah bereketinizi artırsın!» dedi, diye cevab verdi.

«Koş ve yetiş ona. Sana söylediğinin aynısını iade et ki, verdiğimiz sadakanın sevabı bize kalsın» dedi.

***

Şerhü'l-Hatib'den:

«Allah rızası için vermek şöyle olur:

Verdiği sadakayı, arkadaşı olmayan, kimsesi bulunmayan, çarşılarda dilenmek için dolaşmayan, sokaklarda avuç açmayan, son derece çekingen bir fakire vermelidir.»

Kendisini övecek, bir gün kendisine faydası olacak fakire vermemelidir.

Kendisine hizmet etmesi, kendisine bir duâ ile karşılık vermesi için de vermemeli.

Uzun uzun kendisini övecek kimseye de vermez. Nam için, desinler için de vermez.

Kendisini ziyaret etmediği, hastalığında gelip hatırını sormadığı, yahut kendisine hiçbir iyilikte bulunmadığı için de vermemezlik yapmaz.

Ancak vereceği parayı günah yollarında harcayacağını kesinlikle bilirse, o zaman vermez.

⁂

Kişi yoksula bizzat kendi eliyle verir, vasıta ile vermez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) iki hasleti kimseye havale etmezdi. Bizzat kendisi görürdü:

Yoksula sadaka vereceği zaman bizzat kendi eliyle verirdi.

Bir de, akşamdan abdest suyunu kendi eliyle hazırlayıp üstünü örterdi...

⁂

Acıdığı kimseye sadaka vermeği bir ganimet bilir.

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) biri sordu:

«Dilenci çok olunca hangisine vereyim?»

Cevab verdiler:

«**Kime acıyorsan, ona! Çünkü bu, dilencinin gerçekten dilenci olduğuna alâmettir.**»

⁂

Sonra, malından sadaka için ayırdığını verir..

Malı içinde onu hapsedemez...

Çünkü unutur, veya sonradan kendisini hırs ve tama' sarar da çıkarıp onu veremez!

⁂

Mü'minlerden kanaatkâr olana verir.

Kanaatkâr, kendisine verilenden fazlasını istemeyendir.

Ebû Said el-Hudrî (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) altını (sadaka veya zekât olarak) dağıtırken, bir adam geldi; üç kere:

«Bana biraz daha ver» dedi.

Sonra da arkasını çevirip gitti.

Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Adam geliyor, kendisine üç kere veriyorum; sonra da arkasını çevirip gidiyor. Ailesine döndüğünde eteğinde o (altın değil) ateş taşımış olacaktır.» (Et-Terğîb)

⁂

İnsan kendisinin başkasından alamayacağı (kerih gördüğü) şeyi vermez.

Allah Nahl sûresinde:

«Onlar Allah'a kendilerinin bile hoşlanmamakta oldukları şeyi isnad ederler» buyurdu.

Peygamber Aleyhisselâm da şöyle buyurdu:

«Şübhesiz Allah hoştur. Ancak hoş olanı kabûl eder.» (Mişkâtü'l-Envâr)

Onun için, kendi nefsi için beğendiğini verir...

Ebû Talib oğlu Ali (K.V.) sadaka verdiğinde, kesesindeki dirhemlerin en güzelini seçerdi.

Bulamadığı zaman, elbiselerinden en güzeline bakardı da onu tasadduk ederdi.

Şöyle derdi:

«Amel defterimde; (sen iyilerini kendine sakladın da kötülerini verdin) gibi bir yazı görmekten hayâ ederim.»

⁂

Sadaka olarak verdiğini, herhangi bir karşılık vererek, veya kendisine satılmasını veya bağışlanmasını isteyerek geri almağa kalkışmaz.

⁂

Verdiğini fakirin başına kakmaz.

Allah Teâlâ, Bakara sûresinde:

«Başa kakmak ve eziyet etmek sûretiyle, gösteriş için malını infâk eden gibi, sadakalarınızı ibtâl etmeyin» buyurmuştur.

Yukarıda anlatmıştık:

Asıl minnet ve şükran duymak, fakire değil, sana düşer...

⁂

Vereceği şeyi küçümsemez.

Gücü neye yeterse onu verir...

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Yanık bir koyun tırnağı dahi olsa verin de dilenciyi boş çevirmeyin.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Yapacağın iyiliği küçümseme! Kardeşini güler yüzle karşılayabilirsen, bu bile yeter!»

İyilik: Allah'ın rızâsına uygun söz, fiil, güleryüz ve benzeri davranışlardır.

Karşılaştığı müslümanlara somurtmadan, güleryüz göstermek, iyi davranmak, kalblerine sürûr vermek de bir sadaka sayılır.

Onun için, verecek bir şey bulamayanlar, hiç olmazsa güleryüz göstersinler. Tatlı söz söylesinler... (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Sadaka çeşitleri:

Her çeşit sadakayı fırsat bilir. Çünkü sadaka çeşitleri bir değildir:

Yolunu şaşıran kimseye yol göstermek sadakadır.

Eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak sadakadır.

Kekeme olan kimseye, — başkasına bir şey anlatırken — sözü anlaşılsın maksadiyle yardım etmek de sadakadır.

Bilinen bir husustur: Mûsa Aleyhisselâmın dilinde rekâket vardı. Tâhâ sûresinde bu açıklanmıştır:

«Lisanımdaki ukdeyi çözüver» diye duâ edince Allah ona:

«And olsun, dileğin sana verilmiştir» buyurdu.

Dilinde rekâket, Fir'avn'in evinde ağzına aldığı ateşten kalmıştı...

Hazreti Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin (R.A.)'de de rekâket vardı. Hattâ bir gün Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Bana, amcası Mûsa'dan tevârüs etti.»

Bazı tefsirlerde bu husus böyle anlatılmıştır...

⁂

Sadaka olarak içinden geçirdiği her niyyeti bile sadaka sayılır:

Tesbih, tehlil, tekbir gibi virdler...

Harama düşmemek amaciyle hanımı ile yaptığı cinsî temas bile sadaka yerine geçer.

İki kişinin arasını adaletle bulan kimsenin bu davranışı da sadakadır.

Hayvanına yük yüklemekte olan birine yardım etmek veya yük indirirken yardım etmek de bir sadakadır.

Güzel söz de bir sadakadır.

Adiy bin Hatem (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ateşi (cehennemi) zikretti. Sonra yüzünü çevirip ondan üç kere sığındı ve şöyle dedi:

«Yarım hurma ile dahi olsa cehennemden korunun. Şayet bulamazsanız hoş bir sözle korunun!)» (El-Hâlisa)

***

Müslüman kardeşinin yüzüne tebessüm etmesi sadakadır.

Namaza attığı her adım bir sadaka sayılır.

Kendine ve ailesine yaptığı harcamalar da — tasadduk niyyeti ile yaptığı takdirde — bir sadaka sayılır.

Misafirine yaptığı harcama da, hayvanlarına yaptığı masraflar da öyle...

Bunlarla tâat niyyet ederse, sadaka yerine geçer. Etmezse geçmez.

(Kermânî'nin Buhârî şerhinde böyle geçer...)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Bir müslüman, sevabını Allah'tan isteyerek ehline bir harcama yaparsa, bu onun için bir sadaka olur.»

Demek ki, niyyetle, mübah olan şey tâate dönüşebiliyor.

Ama, çocuğuna karşı olan sevgisi, ya da zevcesine karşı olan arzûsu için infâk ederse, tabiî ki sevab elde edemez.

***

Bir ağaç diker, bir ekin eker de, ondan insan, hayvan, kuş ve diğer yaratıklar yerse, bu da onun için bir sadaka sayılır.

İmâm Nevevî der ki:

«Bir hayvanın veya kuşun telef ettiği şeyden de ecir alır. Fakat bu, müslümanlara mahsustur.»

Hadîsde: «Kendisinden çalınanda da, nâmına bir sadaka vardır» denilmektedir.

Yâni, ne sebeple olursa olsun, bir adamın malından yendiği zaman, o zaman o adam sevab alır. (Et-Tenvîr)

⁂

Yararlı ilim öğretmek de sadakadır.

Bir su yolu açmak, insanların su içebileceği bir kuyu kazmakta da sadaka vardır.

Sa'd bin Übâde (R.A.)'den:

«Ey Allah'ın Resûlü, Sa'd'ın annesi öldü. Onun için acaba hangi hayr daha iyidir?»

Diye sordu. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

«Su! Bir kuyu kaz!»

Sonra dedi ki:

«İşte bu, Sa'd'ın annesi içindir.»

⁂

Bir mescid yaptırmak, bir mushaf vakfetmek de hayr ve sadakadır.

⁂

Ölümünden sonra kendisi için Allah'tan mağfiret dileyecek bir veli bırakmak da sadakadır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

«İnsan öldüğü zaman, ameli kendisinden kesilir. Ancak şu üçten kesilmez:

1) Câri bir sadaka (hayrât).
2) Faydalanılan ilim.
3) Kendisine duâ edecek sâlih bir evlât.»

Câri sadaka: Vakıf gibi meselâ...

«Kendisinden yararlanılan ilim»den, umumî mânâ kasd edilmiştir. Yararlı olmayan bir ilim bırakırsa tabiî ecir alamaz.

Salih evlâd değil de yaramaz, serkeş bir evlât bırakmışsa, yine ecir alamaz.

Öldükten sonra çocuğun yapacağı günahtan da baba sorumlu değildir.

«Kendisine duâ edecek salih evlât» sözü, evlâtları teşvik etmek içindir. Yoksa, baba, salih evlâdın yapacağı bütün hayırlı işlerden yararlanır; yalnız yapacağı duâdan değil...

Kişi duâ etsin veya etmesin; iyi bir iş yaptığı zaman, ölmüşleri bundan istifade eder: Ağaç diken kişi gibi ki; diktiği meyvadan yiyen kişi ona ister duâ etsin, ister etmesin, me'cûr olur. (Şerhü'l-Meşârik)

***

Müslümanlara duâ etmek de bir sadaka sayılır.

Peygamber Aleyhisselâma salât-ü selâm getirmek de, kişiye sadaka sevabını sağlar.

Dişi hayvanın üstüne boğayı çekmek için boğasını vermek de sadakadır.

Kova ve benzeri eşyayı, kullanmak için vermek de sadaka sayılır.

Allah yolunda bir hayvana yük yüklemek de sadakadır.

***

İki hasmın arasını düzeltmek de sadaka sayılır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İki kişi arasını bulman sadakadır.»

Zalimi, zulmünden alıkoyman da sadakadır.

Yine Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur: **«En üstün sadaka, iki kişinin arasını bulmaktır.»** (Et-Tenvîr)

***

Âlimlerden biri şöyle demiştir:

Kim sekiz şeyi yapamazsa, diğer sekiz şeyi yapsın ki, sevabına n
il olsun:

Kim gece kalkıp namaz kılamazsa, bâri gündüz Allah'a isyan etmesin...

Kim nâfile oruç tutamazsa, gündüz dilini korumakla onun sevabını alsın...

Âlimlerin faziletine erişmek isteyen kimse, tefekkür etmelidir...

Mücâhidlerin sevabını elde etmek isteyen kimse, cihad yapmaktan âciz kalırsa, şeytanla savaşıp cihad sevabı alsın...

Kim hac faziletini elde etmek isteyip de hacca gidemezse, cum'aya devam edip bu sevabı almalıdır.

Kim «**ebdal**» (Allah'a kendilerini adayan) kimselerin sevabına nail olmak ister de bunu yapamazsa, bâri elini göğsüne koyup da kendisi için arzuladığını müslüman kardeşleri için de arzulasın.

Kim sadakanın faziletini elde etmek isteyip de bunu yapamazsa, ilimden öğrendiklerini insanlara öğretip bu sevabı alsın.

Kendisini ibâdete veren kimsenin sevabını elde etmek isteyip de bunu yapamazsa, bâri insanların arasını bulmaya çalışsın, aralarına fitne sokmasın.

***

Hadisde vârid olmuştur:

«Kim, Allah'a güvenerek, sevabını da yalnız ondan umarak, şu üç şeyi yaparsa, Allah muhakkak ona yardım eder ve o işleri onun hakkında mübârek kılar:

1) **Kölesinin azad edilmesi için didinmek.**

2) **İffetini korumak amaciyle evlenmek.**

3) **Çorak yeri münbit hale sokmak...»**

Çorak toprak; suyu olmayan, ya da suya boğulan topraktır. Yahut da İslâmın mülküdür de sahibi bilinmemektedir. Âmir (ma'mûre) yerlerden uzak düşmektedir). O derece ki, gür sesli bir insan ma'mûre olan yerin en uzak yerinde durup var gücü ile bağırdığında o yerden duyulmaz...

Böyle bir toprağın ihyâsı, hem kazılması ve hem de sulanması ile olur.

Sulamadan kazılsa, yahut da kazılmadan sulansa, bu ihyâ sayılmaz. Onu suyun basmayacağı hâle sokmak, oraya bir şeyler ekmek de ihyâ sayılır.

Bu, Muhammed'e (rahımehullah) göredir. Ama Ebû Yûsuf'a (rahımehullah) göre, yerin ihyâsı, içine ağaç ve saire dikmek, yahut sulamakla olur.

Muhammed'den yapılan diğer bir rivâyete göre, oraya asma dikmek de ihyâ sayılır. (el-Fürû)

⁂

En üstün sadaka, akrabaya verilen sadakadır.

Bu akraba ister neseb'den (soyca olan) akraba olsun, ister hanım tarafından akraba olsun, (fark etmez).

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Yoksula verilen sadaka, sadaka yerine geçer. Akrabaya verilen sadaka ise iki (şey) yerine geçer: O, hem sadakadır, hem de sıla-i rahimdir.»

Zeyneb'den (R. Anhâ):

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) gittim. Ensardan bir hanımın kapıda beklediğini gördüm. İkimizin ihtiyacı da birdi...

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve seliem) öfkelenmişti. Kimse içeri girmeye cesaret edemiyordu.

Bize Hz. Bilâl çıktı ve kendisine dedik ki:

«Resûlüllah'a haber ver ve de ki: Kapıda iki kadın bekliyor ve size, kocalarına ve evlerindeki yetimlere verecekleri sadakaların kabûl olup olmayacağını soruyorlar. Kim olduğumuzu da söyleme!»

Hz. Bilâl (R.A.) içeri girdi. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Onlar kimdir?» diye sordu.

Hz. Bilâl: «Zeyneb ile bir kadın!» dedi.

«Hangi Zeyneb?» buyurdu.

«Abdullah bin Mes'ud'un hanımı» diye cevap verdi.

Ondan sonra Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Evet, onlar iki ecir alırlar: Akrabalık ecri, sadaka ecri...»

Et-Tenvîr'de dedi ki:

«Bu, nafile sadakalar için bahis konusudur.

Zekâta gelince... Bir kadın kocasına zekât veremez.

(Bu hüküm, Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göredir. Diğer ikisine göre, bir kadın kocasına zekât verebilir...)»

Hz. Bilâl'e (R.A.) tenbih ettikleri halde, Bilâl onların adını söylemiştir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm sorunca cevap vermek zorunda kalmıştır. Zira, başkasına değil de, O'na cevap vermek farzdır.

Bundan da üstün sadaka, kendisine gizli düşmanlık besleyen ve kendisi ile ilgisini kesen akrabasına verdiği sadakadır. (Et-Terğîb)

⁂

Sağlıklı iken verilen sadaka, hasta iken verilen sadakadan efdaldır.

Allahın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sen sıhhatte iken, aşırı cimri iken, fakirlikten korkup zenginliği umarken verdiğin sadaka, en iyi sadakadır.

Sanki can boğaza geldiği zamana erteleyip de, «falana şunu bıraktım, falana şunu verdim, filâna da bunu verdim» deme; onlar zaten o falan kimselerin olmuştur artık.»

Bunu, kendisine:

«Sevap bakımından hangi sadaka daha üstündür?»

Diye sorana söylemişlerdir.

⁂

Birkaç hadîs meâli daha:

«İnsanın, sağlığında bir dirhem vermesi, ölürken yüz dirhem vermesinden hayırlıdır.

Çünkü nefse ağır ve şiddetli gelen her işin sevabı büyüktür.»

«Ölürken sadaka veren kimsenin hâli, doyduğu zaman hediye veren kimsenin hâli gibidir.»

Çünkü kişi doyduğu zaman hediye verebilir; ona bu pek zor gelmez. Ama açken hediye vermesi pek zordur.

Onun için, sıhhatte iken verilen sadaka ile hasta iken verilen sadaka arasında fark vardır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

O'na en üstün sadakadan sorduğu zaman şu cevabı verdiler:

«Sabırlı fakirin sıkıntı içinde gönül hoşluğu ile verdiği sadaka!»

Yâni, kendi aç ve muhtaç olduğu halde; ya yiyeceğinden, ya da fazlasından diğer muhtaçlara el uzatabilen fakirin elde edeceği sevab çidden büyüktür.

Çünkü onun verdiği sadaka en efdal sadakadır...

Hâkim bin Hizam (R.A.) aynı soruyu sorduğunda:

«Zenginin, gönül hoşluğu ile değil de, içi yana yana verdiği sadakadır» buyurdu.

Yukarda «gönül hoşluğu ile» buyurulmuştu.

— Şimdi bu iki hadîs nasıl uzlaştırılacaktır? (Yâni zâhiren aralarında görülen tezat nasıl bertaraf edilecektir?)

Diyenlere cevab şudur:

Hâkim bin Hizam (R.A.)'in rivâyetindeki zenginlik, genel anlamdaki zenginliktir: Gönül zenginliği, mal zenginliği gibi...

Sıkıntı içinde kıvranan kimsenin sadakası da hayırlı olabilir. Çünkü o, gönül zenginliğinden dolayı vermiştir...

Binaen'aleyh, her ikisi de serâpâ hayr olur...

İmâm et-Tayyibî der ki:

«Fazilet, şahıslar ve tevekkülün kuvvetliliğine göre farklı olur:

Ebû Hüreyre (R.A.) fakir ve son derece mütevekkil idi. Hâkim bin Hizam ise, cahiliyet devrinde de, müslüman olduktan sonra da zengin ve itibarlı idi.

Binaen'aleyh, Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) her ikisinin de durumuna uygun bir cevab vermişlerdir.

⁂

İnsan, zenginin ihtiyacını bir fırsat bilmelidir.

Ona bir dirhem sadaka vermek, başkasına yetmiş dirhem sadaka vermek yerine geçer.

Ödünç vermek sadakadan daha faziletlidir. Karşılığında onsekiz sevab vardır.

Çünkü ödünç verilen para, muhtaç zenginin eline geçmiş olur. Sadaka ise muhtaç olmayan zenginin eline geçebilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Mi'râç gecesi Cennetin kapısında şu yazıyı gördüm:

Verilen sadakanın karşılığı on mislidir! Ödünç'ün karşılığı ise, onsekiz mislidir.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Herhangi bir müslüman diğer bir müslümana bir kere ödünç verirse, iki kere sadaka vermiş gibi sevab alır.» (Et-Terğîb)

⁂

İşâret ehlinden biri der ki:

— Allah sevabları on misli ile belirledi. Oysa ödünç verilen mal veya paraların karşılığını belirlemeden «birçok» kaydını koydu. Şöyle buyurdu:

«Kimdir o ki, Allah'a güzel bir ödünç versin de Allah da onun mükâfatını kat kat arttırsın.» (Bakara sûresi, âyet: 245.)

Allah'ın (çok) dediği şeyin haddi hesabı olur mu hiç?..

Yine ne güzel söylemiştir:

«Mal, elinde bulunduğu sürece vârislerinindir; tasadduk edersen senin olur.»

Yine Bakara sûresinden bir âyet meâli:

«Kendiniz için hayırdan önceden yolladığınızı Allah katında bulacaksınız.»

Yine, ölmeden önce elinde sakladığın para ve mülkün fânîdir. Oysa onu tasadduk ederek ebedîleştirebilirsin. Allah buyurmuştur:

«Sizin yanınızdaki biter. Allah'ın katındaki ise bâkîdir (bitmez).» (Nahl sûresi)

Mal, elinde durdukça çoğalmaz, daima azalır. Ama tasadduk edersen karşılığında kat kat sevab alırsın... (El-Hâlisa)

⁂

Kişi, oruç, sadaka ve benzeri ibâdetleri adamasın; ki, belki adağını yerine getiremez ve zimmetinde bu, borç olarak kalır ve âhirette muâhaze edilir.

Onun için, en ihtiyatlı hareket, adakta bulunmamasıdır.

Dilenme Âdâbı

Dilenmenin âdâbı, taaffüftür. (Yâni, dilenmemektir. Kimseden bir şey istememektir.)

Muhtaç olan kimselerin ilk yapacakları görev ve hattâ üzerlerine vâcib olan, budur!

Bunun tafsilâtı ileride gelecektir... Çünkü dilenmek en son kazanç çarelerindendir. Bilhassa yanında bir gecelik azığı ve gıdası (sabah yemeği veya akşam yemeği) olursa...

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Kim muhtaç olmadığı halde dilenirse, (âhirette) çok ateş istemiş olur.»

Dediler ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Muhtaç olmamasının ölçüsü nedir?»

«Sabah ve akşam yiyeceği!» buyurdu. (Et-Terğîb).

Diğer bir rivâyette:

«Bir gün, bir gece doyacak kadar bir şey» olarak vârid olmuştur.

O kadar bir yiyeceği bulunan kimsenin dilenmesi caiz olmaz. Peygamber Aleyhisselâm yine şöyle buyurmuştur:

«Bir günlük yiyeceği yoksa, dilenir. Çünkü idame-i hayat ettirmek için buna mecburdur.»

Nâfile sadakalardan, böyle olan kimse isteyebilir. Yer, fakat biriktirmez.

Zekâta gelince... Zekâta müstehak olan kişi; kendisine, çoluk çocuğuna yemek, giymek cihetinden bir sene kâfi gelecek mikdarı isteyebilir. Çünkü zekât dağıtımı senede bir kere olmaktadır. (Şerhul-Mesabih)

⁂

Güçlü ve kuvvetli olan kişi dilenemez. Âzâları tamam olan, yâni sakat olmayan kimse de dilenemez.

Muhtaç olduğu halde durumunu gizlerse, yalnız Allah'a açarsa, Allah ona helâlinden bir senelik rızık kapısı açar. Nitekim Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivâyet ettiği hadîsde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Aç veya muhtaç olan kişi, durumunu gizleyip, Allah'tan başka hiç kimseye açmazsa, Allah ona bir yıllık azık kapısı açar.»

⁂

Ancak şu insanlar dilenebilirler:

Bir musîbet ve âfet esnasında evi - bahçesi yanmış, malı - mülkü helâk olmuş kimse...

İki kabile arasında çıkan bir harbde sulh sağlamak için bazı maktullerin diyetini üzerine alıp da ödeyemez hale gelen borçlu...

Yahut son derece muhtaç olan kişi... (Yâni bu, «yiyecek - giyecek hiçbir şeyi kalmamış, yerde, toz-toprak içinde yatar vaziyete gelmiş insan» demektir.)

Ya da acı veren bir diyeti üzerine almış da, ne kendisi ve ne de velileri altından kalkmamış olan Beytülmâl'den de ödenmemiş o diyet...

İşte bu durumda olan kişi, durumunu halka arz eder, para ister ve üzerine aldığı diyeti maktûlün velilerine verir.

Kaatil ile maktûlün velileri arasında diyet yüzünden bir fitne çıkacağından korkan kişi, yanında para yoksa, sırf onların arasını bulmak ve gürültülerini kesmek için halktan para isteyebilir...

Ancak, onlara vereceği kadar para toplayabilir. Zekâttan olsun, veya başka bir hayırdan olsun, fazla bir şey alması (toplaması) câiz olmaz. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

İnsan hâcetini ancak sultana, salih bir adama, hâmil-i Kur'ân'a, yahut ihsân sahibi zenginlere arz eder.

Her zengin bir değildir... Son derece cimri zenginler vardır. Durumunu onlara arz ederse belki kapılarından kovulabilir.

Onun için, zenginliğinden gönül hoşluğu ile veren, verdiğinde gözü olmayan zenginden ister...

⁂

İstemeden ve (verilen para veya *mala*) gözünü dikmeden, kendisine verilen şeyi alır.

Hâkim bin Hizâm (R.A.) dedi ki:

— Allah'ın Resûlünden istedim; **verdi. Bir daha istedim; yine verdi. Sonra** bir kere daha isteyince **şöyle buyurdu:**

«Ey Hâkim, bu mal yeşil ve tatlıdır. Kim bunu tam bir kanaat içinde alırsa, onun için bu son derece mübârek (ve bereketli) olur. Kim de gözünü dikerek doymak bilmeyen bir hâl içinde alırsa, hayır ve bereketini göremez. Yeyip de doymayan insan gibi olur. (Sonra) üstteki el (veren el) alttaki elden (alan elden) hayırlıdır.»

Kendilerine şu mukabelede bulundum:

«Ey Allah'ın Resûlü! Seni gerçekle gönderene yemin ederim ki, artık senden sonra kimseden bir şey almayacağım!»

Hâkim bin Hizam dediğini yapmıştır. Ondan sonra ölünceye kadar kimseden bir şey istememiştir...

⁂

Evet, istemeden verileni alır.

Çünkü o, Allah'ın kendisine sevk ettiği bir rızıktır. Allah'ın gönderdiği rızkı geri çevirmemelidir.

Atâ bin Yesâr (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Ömer (R.A.)'e bir bağış gönderdi.

Ömer (R.A.) onu geri çevirdi.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona sordu:

«Niçin geri çevirdin ey Ömer?»

«Kimseden bir şey almamamızı söylemedin mi bizlere?»

«Evet amma, dilencilik yoluyla almayın, dedim. Fakat kendisi istemeden bir şey gelirse alın! Çünkü o, Allah'ın size verdiği bir rızıktır.»

Ondan sonra Hz. Ömer (R.A.) şöyle dedi:

«Nefsim yed'-i kudretinde olana yemin ederim ki, kimseden bir şey istemem. Ama istemeden gelirse mutlaka alırım!»

⁂

Kişi bir şey isterken ısrar etmez, bıktırmaz.

Çünkü hem ısrar etmek, hem de bıktırmak yasaktır.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Bir şey isterken fazla ısrar etmeyin. Allah'a kasem olsun ki, biriniz benden bir şey ister de, ben de onu ona istemeyerek verirsem, o şey onun hakkında kat'iyyen mübârek ve bereketli olmaz.»

⁂

İnsan isterken yumuşak bir tavırla ister. Sert sözler sarfetmez ve kimseden (li vechillâhi : Allah rızâsı için) diyerek bir şey istemez.

Çünkü Câbir (R.A.)'in rivâyet ettiği hadisde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Cennetten başkasını, Allah'ın vechiyle istemeyin.»

(Yâni, insanlardan, Allah'ın vechi hürmetine bana şunu verin, demeyin.)

Çünkü Allah'ın ismi yücedir. Yüce olan bir isim dilenmek için istismar vesilesi yapılamaz. Hele basit dünyalık için, asla!

Ama: «Ey Rab, vech-i kerîmin hürmetine senden Cennet'i isteriz» demek sûretiyle Ondan Cennet istenebilir. (Tenvîru'l-Mesâbih)

Musannifin: «Kimseden Allah'ın vech-i kerîmi hürmeti için bir şey istemez» sözü umumî anlam ifade ettiği için Cennet'i istisna etmeğe gerek yoktu» da denilebilir.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Allah'ın vechi ile isteyen mel'undur. Allah'ın vechi ile isteyen mel'undur.»

Sonra, kendisinden kötü bir şeyi istemediği zaman bile, bu tarzda dilencilik yapanı men'etmiştir.

⁂

Ebû Ümâme (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Size Hızır'dan söz edeyim mi?»

«Evet!» dedik.

Şöyle buyurdu:

«Benî İsrâil'in çarşısında yürürken bir yoksul ona dedi ki:

«Senin yüzünde hoşgörü görüyorum; yanında bereket umuyorum. Ne olur vechullah hürmeti için bana bir şeyler ver.»

Hızır şu cevabı verdi:

«Allah'a îman ettim. Sana verecek bir şeyim yok. Bâri beni al ve sat.»

«Olur mu bu?»

«Niçin olmasın? Sen benden büyük bir şey istedin. Allah'ın adını ortaya koydun. Ben o isme ihanet edemem, al beni!..»

Bunun üzerine onu alıp çarşıya götürdü ve dörtyüz dirheme sattı.

Onu satın alan kimsenin yanında epey bekledi. Alıcısı ona bir iş buyurmayınca dayanamadı ve şöyle dedi:

«Benden yararlanmak için beni satın aldın. Bir iş göster de yapayım!»

«Sana acıyorum! Çünkü sen güçsüz bir ihtiyarsın.»

«Ben güçlüyüm, emrini rahatlıkla yerine getirebilirim.»

«Öyleyse şu taşı al da şuraya götür!»

Dedi ve oradan bazı işlerini görmek üzere ayrıldı...

Bir günde altı kişinin zor taşıyabileceği bir taştı.

Anında onu kaldırıp emredilen yere götürdü.

Alıcısı geri gelip onu görünce şaşırdı ve ona:

«Aferin, ben ona tâkatin yetmez sanmıştım» dedi.

Sonra bir yolculuğa çıkması icab etti. Yolculuğa çıkarken dedi ki:

«Ben, seni çok emin bir adam olarak gördüm. Ben gelinceye kadar evimde benim yerimde kal!»

«Ama böyle boş oturmak olmaz; bana bir iş buyur da yapayım!»

«Sana acıyorum; nasıl iş buyurayım?»

«Acıma bana! Ben dediklerini yaparım.»

«Öyleyse evim için biraz kerpiç yap!»

Dedi ve gitti.

Gelince evin yapıldığını gördü ve kendini şöyle demekten alamadı:

«Söyle Allah aşkına! Sen kimsin; ne iş yaparsın?»

«(Allah aşkına!) dedin. Beni bu köleliğe sevk eden o kelime oldu. Şimdi sana kim olduğumu anlatayım:

Ben Hızır'ım! Bir yoksul (Allah aşkına!) diyerek benden bir şey

istedi. Ona verecek bir şeyim yoktu. Kendimi verdim. Beni bir köle olarak sana sattı. Onun için sana şunu tenbih ediyorum:

— Kim muhtaç olmadığı halde (Allah aşkına!) diyerek bir şey isterse, o, kıyâmet gününde vücûdunda hiç et bulunmayarak gelecektir.»

«Allah'a îman ettim. Ey Allah'ın nebîsi, kusura bakma! Bilmeyerek seni çok üzdüm!»

«Beis yok. Sen en doğrusunu yaptın.»

«Anam - babam sana feda olsun. Kal burada! Her şey senin olsun. Dilediğin gibi hükmet. İstersen seni serbest bırakayım!»

«Beni serbest bırak da bol bol Rabbime ibâdet edeyim!»

Dedi ve onu alıcısı serbest bıraktı.

Sonra Hızır şöyle dedi:

«Hamd, önce beni köle yapıp da sonra ondan kurtaran Allah'a mahsustur.» (et-Terğîb vet-Terhîb)

***

Bir kadının, kocasının evinden ve malından (ifsad ve israf etmeksizin) sadaka vermesinde hiçbir sakınca yoktur.

Et-Tenvîr'de böyle geçer.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kadın, evindeki yiyecekten (israf ve ifsâda kaçmadan) infâk ederse, kendisi infâk sebebiyle, kocası kazanma sebebiyle ecir alır. Onu muhafaza eden de böyle ecir alır.»

«Böyle ecir alır» demekle, ecirde mümasele kasdedilmiştir, miktar değil...

Çünkü malı kazanan kimse, hem infâk edenden, hem de o malı koruyandan fazla ecir alır.

Şerhü'l-Mesâbih'den:

Bu hadis, âlimler nezdinde Hicazlıların âdeti nazarı itibara alınarak tefsir edilmiştir.

Çünkü onlar, hanımlarına da, hizmetçilerine de, misafirlere yedirmek, yoksulları doyurmak için izin verirlerdi. Bu bakımdan Peygamber Aleyhisselâm ümmetini buna teşvik etmiştir.

Ama sahibinin izni olmadan infâk ederlerse, kadın da, bekçi de haksızlık yapmış ve günaha girmiş olurlar.

Kadın, kocasının küçük çocuklarına, kocanın iznini almadan harcama yaparsa câiz olur.

⁂

Müttakî olan kimse, zekât, fitre ve adak gibi farz ve vâcib olan sadakaları almaktan şiddetle çekinir.

Çünkü onlar insanların kirleridir. Zira her takî (bu yönden) Peygamber âlinden sayılır.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Her takî ve nakî (içi pırıl pırıl olan tertemiz insan) benim âlimdendir.»

Peygamber'in âline (biliyorsunuz ki) sadaka ve zekât verilmez.

Musannif'in beyân ettiği bu sebeb pek mâkul değildir. Çünkü fürû ve hadîs kitablarında anlatılan şudur:

«Âl» den murat, yalnız Benî Hâşim'den olan akrabalarıdır: Ali, Abbas, Ca'fer, Ukayl, Haris bin Abdülmuttalib (R. Anhüm) ve mevâlileri (yâni azatlı köleleri) gibi...

Bunlar ve bunların nesli Peygamber Aleyhisselâm'ın akrabasıdır.

Bunlar kasdedilmiştir; yoksa mutlak akrabası değil. Şu halde, ümmetinden, akrabası olmayanlar nasıl kasdedilebilir?

Benî Hâşim'den yalnız yukarıda saydıklarımız açıklanmıştır. Ebû Leheb'in oğulları olan bazı Hâşim oğullarına zekât verilebilir.

Zekât ve sadakanın onlara verilmeyişi kerametlerindendir. Onlar bu keramete cahiliyyette Hz. Peygamber'e yardım ettikleri için mazhar olmuşlardır. Sonra bu keramet çocuklarına da sirayet etti.

Ebû Leheb ise Hz. Peygamber'e eziyet etmiştir. O bu kerameti nasıl ve nereden elde edecektir?

Şunu da iyi bil ki; bu bâbda, farz olan zekâtla nafile olan sadaka arasında hiçbir fark yoktur. Onlara nafile olan sadakayı vermek de helâl olmaz.

Katl keffareti, yemin keffareti ve uşur da böyledir; onlara verilmez.

Vakfın geliri de verilmez. Ancak, vâkıf: «Yalnız Hâşim oğullarına verilecek» diye şart koşarsa başka. O zaman onlara vermek câiz olur. Vâkıfın zenginlere verilmesi için şart koştuğu zaman olduğu gibi...

Bazı âlimlerin fikri:

«Onlara nafile sadaka verilebilir. Çünkü mânevî kir ancak farz olan zekâtın, yahut vâcib olan fitrenin verilmesi ile zâil olur.»

Musannif'in sözü buna biraz yakındır.

el-Âsâr'ın şerhinden:

«Ebû Hanife'den (rahmehullah) mervîdir: Her çeşit sadaka Hâşim oğullarına verilebilir. Peygamber Aleyhisselâm'ın zamanında verilmemesi; beşte birinin beşte biri onlara ulaştığı içindi. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) öldükten sonra tabiî ki o hak düştü ve sadakanın (her türlüsü) onlara helâl oldu.»

Tahâvî:

«Biz cevâz fikrini kabûl ederiz.»

Şerhü'l-Mecma'da da böyledir.

Musannif'in sözünü şöylece de izah edebiliriz:

O demek istiyor ki; takvâya eren kimse zekât almaktan kaçınır. Çünkü o, zekât veren kimsenin kirlerindendir. Böyle bir kimse mânen Resûlüllah'ın akrabasından sayılır. Her ne kadar zekât alması câiz ise de yine de bundan uzak durur. Takvâya yakışan budur. Takvâ her türlü şübheli şeylerden kaçınmayı, helâl ve hoş rızkın peşinden koşmayı gerektirir.

Ama işin fetvâ cihetî böyle değildir. Fetvâya göre, her muhtaç olan kişi zekât alabilir; ister müttakî olsun, ister olmasın...

***

Fakire verilen sadaka fakir tarafından kendine hediye edilirse ondan yemesinde bir sakınca yoktur.

Bir rivâyet:

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) evine girdiğinde, bir tencerenin içinde et kaynadığını görür. Ekmek alıp onu yemek isteyince:

«Bu et, Berire'ye bir sadaka olarak verilmiştir, yeme!»

Dediklerinde şu cevabı vermişlerdir:

«O, Berire'ye sadakadır; fakat bizim için ise bir hediyedir.»

Yâni, el değiştirmekle zekât malı hediyeye dönüşebilir.

el-Hattabî der ki:

«Peygamber Aleyhisselâm hediye yerlerdi. Sadaka yemezlerdi. Çünkü hediye ile dünya mükâfatı kasdedilir

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hediyeyi kabûl ederdi ve karşılığını verirdi... Böylece kimsenin minneti altında kalmazdı...

Sadaka ile yalnız âhiret sevabı kasdedildiği için, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu kabûl etmezdi. Zira âhiret işlerinde kimsenin elinin kendi eli üstünde olmasını istemezlerdi...

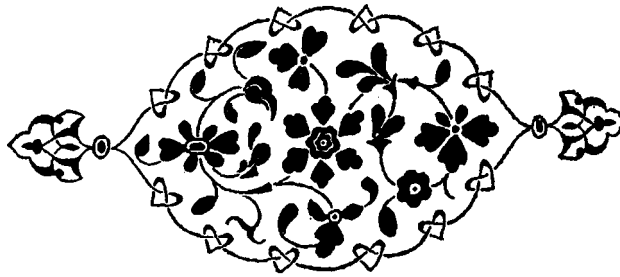

Orucun Fazilet ve Sünnetleri

Oruç Allah içindir.

Cehennem ateşine karşı bir siperdir, kalkandır.

Oruçlu onunla dünyada kendini ma'siyetlerden korur.

Çünkü oruç şehveti keser, kişinin ma'siyetlere sürüklenmesini önler.

Böylece oruç, nefs ve İblis tarafından yağdırılan oklara karşı en güzel bir kalkan olur. Âhirette de onu Cehennem ateşinin hücumuna karşı korur.

Kalkan sağlam olursa işe yarar... Oruç da böyledir. Her türlü günahtan arınarak tutulduğu zaman fayda verir ve onu ateşe karşı korur. Ama şartlarına ve âdâbına riayet edilmeyerek tutulursa, sevabı noksan olur.

Musannif'in bu sözü, **«oruç ancak benim içindir, onun mükâfatını da bizzat ben veririm»** meâlindeki hadîs-i kudsîye işaret etmektedir.

Orucun Allah'a has bir ibâdet olmasının sebeblerini şöyle açıkladılar:

1) Oruç, sâhibini riyâdan uzaklaştırır.

Çünkü o, kul ile Rabbi arasında kimsenin muttalî olamayacağı bir sırdır.

O, serâpâ niyyet ve orucu bozan şeylerden uzak durmaktır. (Melekler kendilerinin rolü bulunmadığı şeye muttali olmazlar.)

2) Onunla, Allah'tan başkasına ibâdet edilmemiştir.

Sadaka, hac, kurban ve benzeri ibâdetler böyle değildir. Zira müşrikler bunlarla putlarına tapmışlardır..

3) Kişiyi melekleştirmektedir.

Zira sabahın belirli bir zamanından (yâni sahur vaktinden) iftar vaktine kadar kişi, yemek, içmek ve cinsî ilişkiden uzak durmaktadır. Bu yönden meleklere benzemektedir.

4) (Allah'ın nâkesi) gibi, bir şeref izâfeti vardır onda...

Yâni, «benim içindir» buyurarak kendi nefsine izâfe etmiştir orucu da, ona ayrı bir şeref kazandırmıştır.

«Onun mükâfatını bizzat ben vereceğim» demiştir.

Oysa diğer amellerin mükâfatını da o vermektedir.

Bu da gösteriyor ki, orucun sevabı pek büyüktür.

Zira Kerîm, bizâtihî kendisi verince, verdiği şeyin haddi - hesabı olmaz.

«Allah için olan» oruç da kasdedilir Musannif'in sözünden. O takdirde (riyâsız olan halis oruç) mânası verilebilir. Nitekim Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivâyet ettiği hadis bunu te'yid etmektedir:

«İçinde riyâ olmayan oruç hakkında Allah buyurmuştur ki: (O, benim içindir; onun mükâfatını bizzat ben vereceğim. Yemesini, içmesini (başka bir maksad için değil) sadece benim için terk etmiştir.)»

⁂

Oruç, ibâdete açılan bir kapıdır.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Oruçlu âbidin uykusu ibâdettir, nefesi tesbihdir, duâsı müstecâbdır, ameli kat kattır.

Her şeyin bir kapısı vardır; ibâdetin kapısı ise oruçtur.»

Çünkü oruç, nefsânî arzu ve hevâî temâyülleri bertaraf eder, kalbi nurlandırır.

İbâdete yönelmeyi, hattâ ibâdetin içine girmeyi sağlar.

Bu bakımdan o, ibâdetin bir kapısı mesabesinde olmuştur.

⁂

İmâm Gazâlî'nin (rahimehullah) İhyâ'sından:

«Oruç, Allah'ın düşmanını kahreder.

Şeytan Aleyhilla'ne'nin vasıta edindiği şey **«şehvetler»**dir.

Şehvetler, yemek - içmekle güç kazanır. Bir müddet için yemek - içmek bertaraf edilirse, şehvetler de bertaraf edilir ve bu vesile ile şeytan da çaresiz kalır.

Bu sebeble Allah'ın elçisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Şübhe yok ki şeytan, Âdem oğlunun kanının dolaştığı yerde dolaşır. Açlıkla onun mecrâsını daraltın (ki dolaşamasın).»

Allah'ın düşmanını kahretmekte Allah'a itâat vardır.

Kim de Allah'a yardım ederse (yâni O'nun buyruklarına boyun eğerse) Allah da ona yardım eder. Nitekim Âl-i İmrân sûresinde:

«Allah'a yardım ederseniz (emrine sarılırsanız) o da size yardım eder ve ayaklarımızı sâbit kılar» buyurmuştur.

Çalışmağa başlamak kuldan... Hidâyet ve başarı ile onu mükâfatlandırmak ise Allah'dandır...

Allah buyurmuştur:

«Bizim uğrumuzda mücadele edenler (e gelince...) biz onlara elbette yollarımızı gösteririz.» (Ankebût sûresi)

Allah, yine şöyle buyurmuştur:

«Bir kavim, özlerindeki (güzel hâl ve ahlâkı) ni değiştirip bozuncaya kadar Allah şübhesiz ki onun (hâlini) değiştirip bozmaz.» (Ra'd sûresi)

Tağyîr (değiştirmek), tabiî ki şehvetleri kırmakla olur.

Çünkü şehvetler şeytanların mer'asıdır. Ne kadar münbit olursa, şeytanlar o nisbetle oraya gidip yerleşirler. Bir türlü doymak, kanmak bilmezler.

Böyle olunca da, kula «celâlullah» münkeşif olmaz. Ona mülâki olmaktan alıkonur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur: **«Eğer şeytanlar Âdem oğullarının kalblerine girmeseydiler, semâvâtın melekûtüne bakabilirlerdi.»**

İşte bu sebebledir ki, oruç, ibâdete açılan bir kapı, şehvet kamçılarına ve cehennem ateşine karşı da bir kalkan olmuştur.»

⁂

Oruç aynı zamanda bedeni temizler.

Ebû Said (R.A.)'in rivâyet ettiği hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Her şeyin bir temizleyicisi vardır. Bedenin manevî temizleyicisi de oruçtur.»

⁂

Oruç, böbürlenmeyi ve kadınlara karşı ağır olan şehevî ilgiyi giderir. Havf-ı ilâhîyi artırır, mizanı ağır eyler. Kişinin birçok hûr-i în'le âhirette evlenmesini sağlar. (*)

Oruç, Sırat köprüsünden geçmeyi sağlar.

(Bütün bunlar hakkında hadis vârid olmuştur.)

⁂

Oruç bedeni sağlıklı kılar.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Namaz burhandır... Zekât temizleyicidir... Oruç ise, beden sağlığıdır...»

İbni Mes'ud (R.A.) O'ndan rivâyet ederek şöyle demiştir:

«Her hastalığın aslı, oburluktur.»

Muhammed bin el-Yemânî (rahımehullah) der ki:

«Altı kişiye altı şey sordum. Hepsi tek ve aynı cevabı verdiler. Bu yüzden devamlı olarak oruç tutmayı benimsedim.

Doktorlara en iyi ilâcın ne olduğunu sordum. **«Açlık ve az yemek»** diye cevab verdiler.

Hukemâ'ya «Hikmeti öğrenmek için en güzel yardımcı nedir?» diye sordum. **«Açlık ve az yemek...»** dediler.

Âbidlere: «Rahmân'a ibâdette kişiye en yararlı şey nedir?» dedim. **«Açlık ve az yemek!»** dediler.

Zâhidlere: «Zühdü takvâyı elde etmek için ne lâzımdır?» diye sordum. **«Açlık ve az yemek!»** diye cevap verdiler.

Âlimlere: «İlmi ezberlemek için en güzel haslet nedir?» diye sordum. **«Açlık ve az yemek!»** buyurdular.

Meliklere: «En güzel gıda nedir?» diye sordum. **«Açlık ve az yemek!»** dediler.» **(el-Hâlisa)**

⁂

Oruç kalbi nurlandırır, aklı aydınlatır.

Çünkü oruç, midenin yemeklerden boşalmasını, nefsin şehevânî arzulardan arınmasını, iç organların lüzumsuz işgallerden kurtulmasını te'min eder.

(*) **Hûr-i în; büyük ve güzel gözlü kadın, demektir.**

Tabii bütün bunlar, basiretlerin ve gözlerin aydınlanmasını sağlar. Nitekim Allah, Yûnus sûresinde:

«Güneşi ziyâlı kılan O'dur» buyurmuştur. (el-Hâlisa)

⁂

Orucun usûl ve (prensiplerinden) birisi de, geceleyin niyyet etmek, alabildiğine kötülüğü emreden nefsi kahretmeyi kasdetmek, şehvânî arzu ve istekleri kesmektir.

Çirkin sözler söylememek, gündüzleri kadınlarla cinsî münasebet kurmamak, terbiyesiz ve kaba sözler etmemek de orucun prensiplerindendir.

Yâni, oruçlunun dilini hezeyan, yalan, gıybet, nemîme, terbiyeye aykırı konuşmak, eziyet, cefâ, husûmet, riyâ, mücadele ve münakaşadan koruması gerekir.

Daima sükût etmesi, yahut zikrullahla ve Kur'ân okumakla meşgul olması îcab eder; ki, dil orucu budur.

Mücâhid'den (rahımehullah):

«İki haslet vardır ki orucu (n faziletini) ifsâd eder:

1) Gıybet.
2) Yalan...»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Oruç bir kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu zaman, hayâsızlık etmesin.»

Haberde vârid olmuştur:

«Peygamber Aleyhisselâm'ın zamanında oruçlu iki kadın fena halde acıkmışlar, açlıktan telef olacak duruma gelmişler.

Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) oruç bozmalarına izin vermesi için haber salmışlar.

Hz. Peygamber onlara bir bardak göndermiş ve içine kusmalarını emretmiş.

Biri kustuğu zaman yarısı kan, yarısı et olarak kusmuş. Diğeri de aynı kusmuğu yapmış.

Peygamber'e getirildiği zaman herkes hayret etmiş.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu açıklamayı yapmış:

«Bu iki kadın kendilerine helâl olan şeyleri yememek sûretiyle oruç tuttular. Fakat haram olan şey ile oruç bozdular:

İkisi karşı karşıya oturup gelen geçeni durmadan gıybet ettiler.

İşte şu gördüğünüz, onların gıybet etmek sûretiyle yedikleri insan etleridir.» (El-İhyâ)

⁂

Oruçlu, kendisini ilgilendirmeyen söz ve hareketi bırakır.

Gözünü harama bakmaktan, kulağını haramı ve mâlâya'niyi dinlemekten alıkoymalıdır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Harama bakmak, İblis'in zehirli oklarından bir oktur. Kim Allah'tan korkarak bunu terk ederse, Allah ona, kalbinde tadını bulacağı bir îman lûtfeder.»

⁂

Kulağını kötüyü dinlemekten de uzak tutar.

Çünkü söylenmesi yasak olan her şeyin dinlenmesi de yasaktır.

Onun için, Cenâb-ı Hak Mâide sûresindeki:

«Alabildiğine yalan dinleyenler ve alabildiğine haram yiyenler...»

Âyetinde yalan dinleyenle haram yiyeni aynı saymıştır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Gıybet eden ve dinleyen günahta ortaktırlar.»

⁂

Elini ve ayaklarını da kötü hareketlerden alıkor.

Midesini de iftar zamanında haram yemekten uzaklaştırır. (İhyâ)

⁂

Kimseye sövmez, kimse ile çarpışmaz...

Biri ona sataşırsa:

«Ben oruçluyum!» der.

(Hadîsde böyle vârid olmuştur.)

⁂

Kendisi üzerinde, sükûnet, vakar, huşû ve sükût hâkim olsun...

Biri hoşlanmadığı bir hareketle veya sözle karşısına çıkarsa:

«Allah'ın selâmı üzerinize olsun; ben oruçluyum!» desin.

Böylece hasmının sataşmasını önlemiş olur.

Bu şu demektir:

«Madem ki ben oruçluyum; senin sövmene ve sataşmana karşılık veremem; ne olur bırak yakamı!»

Bazılarına göre; bunu dili ile söylemez. İçinden düşünerek, öfkesine hâkim olup hasmına cevab vermez. (et-Tenvîr)

⁂

Hamam, kan aldırmak, kadını öpmek ve dokunmak, ya da ona bakmak gibi orucunun bozulmasından korktuğu nesnelerden uzak durur.

Ebû Hanife'den (rahimehullah) rivâyet edildiğine göre; kadınla kucaklaşmayı da mekruh saymıştır.

Ona göre, oruçlunun suyu ağzına alması, serinlemek maksadiyle ağzında dolaştırması, elbisesini ıslatıp cesedine sarması gibi...

Onun için, bu hareketler de mekruhtur. Çünkü bu hareketleriyle Allah'ın ibâdetinden bıktığını izhâr etmiş olur.

Ebû Yûsuf'a (rahimehullah) göre, bu, tıpkı gölgelenmek gibidir; onun için mekruh olmaz. (en-Nikaye)

⁂

RAMAZAN ORUCUNUN ANA PRENSİPLERİ

Daha Şa'ban ayındayken tevbe ve istiğfâr ederek, günahlardan uzak durarak, hasımlarla barışarak, üzerinde hakları olanlara haklarını verip helâllaşarak Ramazana tam anlamı ile hazırlanmak...

Kendisini hayırlı işlerden uzaklaştıracak her türlü engelleri aşmak...

Tâat ve ibâdete ve tüm hayırlı işlere yönelmek için niyyeti son derece sağlam ve ihlâslı yapmak...

⁂

Şa'ban'ın son günü, güneş battıktan sonra hilâli arar...
Zikir ve tâate bir an önce koyulmak için bunu ihmâl etmez...
Hilâli gördüğü zaman üç kere tekbir, üç kere de tehlil getirir.

Tekbirden sonra:

«Hayırlı ve uğurlu aydır bu!»

Der. Sonra, üç kere de:

آمَنْتُ بِاللّٰهِ الَّذِي خَلَقَكَ

(Âmentü billâhillezî halekake)

«Seni yaratan Allah'a îman ettim» der.

Sonra:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي ذَهَبَ بِشَهْرِ كَذَا وَجَاءَ بِشَهْرِ كَذَا اَللّٰهُمَّ اَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْاَمْنِ وَالْاِيْمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْاِسْلَامِ ۝

(Elhamdü lillâhillezî zehebe bi şehrin kezâ ve câe bi şehrin kezâ. Allahümme ehlilhü aleynâ bil'emni vel'-îmâni vesselâmeti ve'l-İslâmi)

«Hamd, Şa'ban ayını götürüp Ramazan ayını getiren Allah'a mahsusdur!
Allah'ım! Bize bu ayı, emniyet, îman, selâmet ve İslâm ile izhâr et» der.

Yevm-i şekte de tesbih eder.

Yevm-i şek, Şa'ban'ın otuzudur.

Çünkü, Şa'ban'ın yirmi yedisinde ay görünmezse, otuzuncu günü, Şa'ban'dan mıdır, Ramazan'dan mıdır kestirilemezse, şek-şübhe vâki olur.

İşte şek günü hilâli bekleyerek, ne bir şey yer ve ne de oruca niyyet eder.

Öylece sükût içinde tesbih eder.

O günün Ramazan'dan olduğu anlaşılırsa hemen oruç tutmaya azmeder.

Zira Ramazan orucunda büyük kuşluktan evvel niyyet etmek câizdir.

Eğer Ramazan olduğu anlaşılmazsa yemeğini yer. Oruca niyyetlenmez.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Şek gününe metlum (bekleyici) olarak ve iftar ederek girin» buyurmuştur.

İmâm İscibayî der ki:

«Fetvâ bu kavil üzeredir.»

Yahut o günü (şek günü) nafile olarak oruç tutar.

Şunu iyi bil ki; şek günü nafile oruca niyyet etmek mekruh değildir. İster ondan önceki gün oruçlu olsun, ister o gün oruca başlamış olsun...

Sonra bu, oruç tuttuğu güne rastlarsa, tabiî ki oruç efdaldır.

Sonunda tek gün olarak tutarsa, bazılarına göre tutmaması, bazılarına göre ise tutması efdaldır.

Musannif «nafile olarak» demiştir. Çünkü Ramazan orucuna niyyetlenmesi mekruhtur.

Buna rağmen tutup da sonra o günün Ramazan'dan olduğu anlaşılırsa, Ramazan orucu yerine geçer.

Şayet Şa'ban'dan olduğu anlaşılırsa, tuttuğu oruç nâfile olur. Şayet bozarsa, kazâsı lâzım gelmez.

Başka bir vâcib (oruca) niyyet etmesi de (o gün) mekruhtur.

Sonra o günün Ramazan olduğu anlaşılırsa, tuttuğu oruç Ramazan orucu yerine geçer.

Kimilerine göre de niyyet ettiği oruç olur. En doğru olan da budur.

Bu, azmederek niyyet ettiği takdirde böyledir.

Ama tereddüd ederse, tereddüdü: «Eğer yarın Ramazansa oruç tutarım, değilse tutmam» diyerek niyyette olursa, asla oruçlu sayılmaz.

Ama tereddüd niyetin aslında değil de, «eğer yarın Ramazansa orucunu tutarım; değilse başka bir vâcib olan orucu tutarım» şeklinde olursa; bu, mekruh olur, fâsid olmaz.

Sonra Ramazan olduğu belli olursa kâfi gelir. Şa'ban'dan olduğu meydana çıkarsa kâfi gelmez.

Şayet: «Eğer yarın Ramazansa orucum Ramazan orucu olur. Değilse orucum nâfile olur» diye niyyet ederse, bu da mekruh olur.

Şayet o gün Ramazan olduğu anlaşılırsa, orucu Ramazan orucu yerine geçer. Şa'ban'dan olduğu meydana çıkarsa orucu nâfile olur. Orucunu bozarsa kazası lâzım gelmez... (Şerhü'n-Nikaye)

İman ehline karşı hoş davranır ve kimsenin malını kıskanmaz.

İnsanların bütününe ihsanda bulunur, iyilik yapmaya çalışır.

Evet! Ramazan ayında esiri serbest bırakır, köleleri azad eder, çoluk - çocuğuna bol harcamalar yapar.

⁂

Ramazan'da borçluyu sıkmaz, ona kolaylık gösterir.

Emrinde bulunanların işini ve hizmetlerini hafifletir.

Bol bol Kelime-i Şehâdet (lâ ilâhe illâllah) söyler...

İstiğfârı çokça yapar.

Allah'tan cenneti ister.

Cehennem ateşinden de Allah'a sığınır.

⁂

Sahurda yemek yer.

Sahurda yemeği kat'iyyen ihmal etmez.

Zira Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu hususda şöyle buyurmuştur:

«Kitab ehli ile bizim orucumuz arasındaki fark, sahur yemeğidir.»

Yâni, oruç gecesi İsrail oğulları uyuduktan sonra yemek - içmek ve hanımları ile cinsî münasebette bulunmak gibi şeyleri yapamazlardı. Çünkü bunlar onlara haramdı.

İslâm'da da bidâyette bu böyle idi. Sonra Allah bunlara izin verdi. İmsak vaktine kadar yemek - içmek, cinsî ilişkide bulunmak gibi şeyleri mübah kıldı.

Buna sebeb şu vâkıa olmuştur:

Kays bin Sırma bir gün oruç tuttu. Akşama iftar edecek bir şey bulamadı.

Hanımı yiyecek aramağa gitti.

O gelinceye kadar uyuya kaldı. Bir şey yemeden sabahladı. Böylece orucunu devam ettirdi.

Fakat açlıktan tahammül edemeyip bayıldı...

⁂

Sahur yemeğini gecenin son kısmına kadar te'hir eder.

Bu peygamberlerin (aleyhimüsselâm) sünnetlerindendir.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Şu üç husus peygamberlerin ahlâkındandır:

1) **İftarda acele etmek.**
2) **Sahuru te'hir etmek.**
3) **Misvâk kullanmak...»**

Hidâye'nin şerhinde **Kifâye**'nin yazarı der ki:

«İmâm Bedrüddin en-Nevevî (rahımehullah) şeyhime sordu:

«Eski dinlerde, bidâyet-i İslâm'da olduğu gibi, sahur yemeği helâl değildi. Binaen'aleyh peygamberlerin sahuru te'hir etmeleri nasıl olur?»

«Bununla murad, iftardan sonra yenilen ikinci yemektir. Onların haklarında bu, bizdeki sahur gibidir. İşte onlar bu yemeği geç yerlerdi» diye cevab verdi.»

⁂

İftarda acele eder...

Bu da peygamberlerin (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) sünnetlerindendir.

İbni Abbas (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Biz peygamberler topluluğu, sahurlarımızı te'hir etmek, iftarı acele etmek, namazlarımızdaki vaziyetlerimizde îmanımıza sarılmak ile emrolunduk.» (el-Hâlisa)

Şerhü'l-Mesâbih'de bunun sebebi şöyle açıklandı:

Çünkü sahuru geciktirmekte ehl-i kitâba muhalefet vardır. Zira onlar sahuru yıldızların iştibakına kadar te'hir ederlerdi.

Bir de namazın edasına hazır olabilmesi için, müslümanı dinç tutmak gayesi de bunun sebeblerinden olabilir.

⁂

Oruçlu, iftar etmeden akşam namazını kılmaz.

Bir tatlı ile oruç bozar...

Hurma ile iftar etmesi efdaldır.

Şayet bulamazsa temiz bir su ile iftar eder...

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) üç hurma ile, yahut ateş dokunmamış bir şey ile iftar ederlerdi.

Bâzılarına göre; yazın su ile, kışın hurma ile iftar eder...

⁂

İftar zamanı en önemli isteklerini Allah'a sunarak duâ eder.

Çünkü duâların kabûl zamanıdır...

İlk lokmasında:

«Ey bağışlaması bol olan! Beni bağışla!» der.

Sonra şöyle der:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَعَانَنِي فَصُمْتُ وَرَزَقَنِي فَاَفْطَرْتُ يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ اِغْفِرْ لِي ۝

(Elhamdü lillâhillezî eânenî fesumtü ve razekanî feeftartü yâ vâsial mağfireti iğfir lî)

«Hamd o Allah'a mahsustur ki, bana yardım etti de oruç tuttum. Bana rızık verdi de iftar ettim.

Ey bağışı geniş olan (Rabbim), beni affet!»

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) iftar ederken şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ

(Allahümme leke sumtü ve alâ rızkıke eftartü)

«Allah'ım! Senin rızân için oruç tuttum. Senin rızkınla oruç bozdum...» (el-Mesâbih)

***

Oruçluya iftar verir; ki, onun ecri gibi bir ecre nail olsun...

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim oruç tutana iftar verirse, yahut harbe gidecek birini teçhiz ederse, (onların aldığı) mükâfatın aynısını alır.»

***

İftar zamanı, sabah ve akşam yemeğini bir araya getirip yememelidir.

Yâni iftar zamanında karnını tıka-basa doldurmaz.

Çünkü bu, orucun sevabından mahrum eder. Orucun faydasını da boşa çıkarır.

Orucun faydası; nefsi körletmektir.

Bir insan gündüz yiyemediklerini akşama biriktirip çeşit çeşit yemek yerse, Allah'ın en büyük düşmanı olan nefsi nasıl terbiye edebilir!

Hele zamanımızda bunlara çok önem veriliyor.

Ramazan'da iftar sofrasında çeşitli yemekler hazırlanıyor...

Hattâ, Ramazan için yemek hazırlıkları yapılıyor...

Diğer aylarda yenmeyen yemekler o ayda yeniyor.

Oysa oruçtan maksad; nefsin kötü temâyüllerini bertaraf etmektir; ki, kişi kendini daha müttakî yapabilsin.

Gündüz mideni boş tutup, akşam yemek yerken gündüzden kalan, biriken iştahını iftar sofrasına saklarsan ve doymak bilmiyen bir tarzda yemek yersen, gündüz körlettiğin nefs daha da güçlenecek, daha da başına felâketler açacaktır.

Oysa orucun rûhu ve sırrı, şeytan ve nefse karşı gereken mânevî gücü sağlamaktır; ki, şeytan, kişiyi dilediği yere sürükleyemesin.

Bu, ancak az yemekle (yâni Ramazan dışında mu'tâd olduğu vechile yemekle) mümkün olur.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Hattâ, daha çok acıkması ve susaması için kişi Ramazan'da gündüzün az uyumalıdır.

Ancak bu sûretle nefis zayıflar, ruh güçlenir, kalb yumuşar.

Aynı durumunu gece de devam ettirir; ki, teheccüdünde zahmet çekmesin, evrâdına tam bir huzurla devam edebilsin.

İşte böyle olursa, şeytan kalbine giremez ve rahatça semâ melekûtünü seyredebilir.

Kadir gecesi, kişiye melekûttan bir şeylerin münkeşif olduğu gecedir...

Kim midesini doldurup melekût âlemiyle kendi arasında bir engel vücuda getirirse, tabiî ki o, bundan mahrum olur.

Allah'tan başkasından düşünce ve himmetini kesmedikçe, midenin boş kalması da hicâbın kalkması için kâfi değildir...

İşte asıl gaye budur!»

Bütün bunların başı da; az yemektir...

⁂

Oruçlunun lezzetli ve mükemmel yemek yemesinde bir sakınca yoktur.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Üç kimse bol yemek, bol içmekden (tabiî, su ve helâl olan meşrubatı içmek kasdediliyor bundan) **sorulup hesaba çekilmez:**

1) **Akşam iftar zamanı oruç bozan...**
2) **Sahurda yemek yiyen...**
3) **Misafiri olan...**

⁂

Nafile oruç tutan, oruçların en efdalı olan Davud Aleyhisselâm'ın orucunu tutar:

Bir gün tutar, bir gün tutmaz...

Çünkü; o, bir gün tutardı, bir gün tutmazdı.

Bu, yarım sene oruç tutmak demektir.

Nefsi terbiye etmek, rûhu takviye etmek bakımından, bu, en iyi oruç tarzıdır...

Onun fazileti hakkında birçok haberler vârid olmuştur.

Çünkü kul, bir gününü sabırla, bir gününü de şükürle geçirmiş olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Bana dünya hazineleriyle yerin definelerinin anahtarları verildi de, ben hepsini geri çevirdim.

Şöyle dedim:

Bir gün aç kalırım, bir gün tok olurum.

Doyduğum zaman (yâni tok olduğum zaman) sana hamd ederim. Aç kaldığım zaman sana duâ edip yalvarırım...»

Yine şöyle buyurdu:

«Oruçların en faziletlisi, kardeşim Dâvud'un orucudur:

O, bir gün oruç tutardı, bir gün tutmazdı.»

Abdullah bin Ömer (R. Anhümâ) dedi ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Ben şahsen bundan daha efdal olanı istiyorum.»

«Ondan daha efdal oruç yoktur!» buyurdu. (Mişkâtü'l-Envâr)

***

«İmâm» der ki:

«Senenin yarısını oruçla geçirmeye gücü yetmiyen kişi, bâri üçte birini oruçla geçirsin: Bir gün oruç tutar, iki gün tutmaz...

Üç gün ayın başından, üç gün ortasından, üç gün de sonundan tutarsa, bu, yılın üçte birine tekabül eder.

Bu oruçlar faziletli vakitlerde tutulmuş olur.

Pazartesi, Perşembe ve Cum'a günlerini oruçla geçirdiği takdirde üçte birine yakın olur.

Yahut her aydan üç gün oruç tutar; ki, o günler «eyyâm-ı beyd» (beyaz günler) dir.

Yâni, Arabî ayın onüçü, ondördü ve onbeşidir...

Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) nâfile oruçlarında bu günleri tercih ederlerdi.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Her aydan üç gün oruç tutmak, senenin tümünü oruçla geçirmek gibidir. Çünkü hasenenin karşılığında verilen en az sevab on mislidir.»

Hz. Ali (K.V.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Cennete girdim. Ehlinin çoğunu eyyâm-ı beydı (Arabî ayın onüçü, ondördü, onbeşini) oruçla geçirenler teşkil ediyordu; (böyle) gördüm.»

Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) dedi ki:

Resûlüllah'a eyyâm-ı beyd hakkında sual sordum. «Neden eyyâm-ı beyde bu isim verildi?» dedim.

Şöyle buyurdular:

«Âdem (aleyhisselâm) o ma'hut ağaçtan yediğinde Allah ona şöyle vahyetti:

— Ey Âdem! Civarımda kalma, yeryüzüne in! Çünkü sözümü dinlemeyen civarımda kalamaz.

Bunun üzerine simsiyah bir halde yeryüzüne indi.

Melekler onun bu hâline ağladılar. Büyük bir üzüntü ile Cenâb-ı Hakka şu niyâzda bulundular:

«Bir yaratık yarattın. Sonra da beyaz vücûdunu siyaha dönüştürdün.»

Ondan sonra Allah Âdem Aleyhisselâm'a vahyetti:

«Ey Âdem! Rabbin için oruç tut ve ayın onüçüne rastlat!»

Ayın onüçünde oruç tuttu; vücudundaki siyahlığın üçte biri gitti.

Sonra yine vahyetti:

«Ey Âdem! Şu ondördüncü gününü de tut!»

Onu da tuttu; cisminin üçte ikisi beyaz oldu.

Sonra yine vahyetti:

«Şu onbeşinci gününü de tut!»

Onbeşinci gününü de tuttu ve cisminin tümü bembeyaz oldu. (Yâni eski halini aldı.)

Bu yüzden bu üç güne «eyyâm-ı beyd» (beyaz günler) adı verildi.

Sonra Âdem'e şöyle nidâ edildi:

«Ey Âdem! İşte bu günleri sana ve senden sonraki inanan nesline tahsis ettim. Kim her aydan o üç günü tutarsa, yılın tümünü oruçla geçirmiş gibi olur.»

«Simsiyah kesildi» demek, «tırnağı hariç bütün vücûdu simsiyah oldu» demektir.

İlk halini hatırlaması için tırnağı beyaz bırakılmıştır.

Bu sebeble, kişi tırnağına baktığı zaman gülmesini keser... (er-Ravda)

Câbir (R.A.) dedi ki:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yanında idik. Bize şöyle hitab etti:

«Size Cennet ğurfelerini anlatayım mı?»

«Evet, ey Allah'ın Resûlü!» dedik.

Şöyle buyurdu:

«Cennette öyle bir ğurfeler (köşkler) vardır ki, hepsi cevherdendir. Dışı içinden, içi de dışından görülebilir.

İçinde öyle bir lezzet ve ni'metler vardır ki, (o güne kadar) ne hiçbir göz görmüştür ve ne de hiçbir kulak duymuştur.»

«Kimindir bütün bunlar?»

Diye sorduğumda, şöyle buyurdu:

«Bol selâm veren, yemek yediren, devamlı oruç tutan, herkes uykudayken gece kalkıp namaz kılan kimse içindir.»

«Buna kimin gücü yeter?»

«Size bu sözümü izah edeyim:

Müslüman kardeşine rastladığı zaman ona selâm veren veya alan kişi bol selâm vermiştir.

Çoluk-çocuğunu iyice — kimseye muhtaç etmeden — doyuran, yemek yedirmiştir.

Ramazan ayını ve her aydan da üç gün oruç tutan, oruca devam etmiş sayılır.

Yatsı namazı ile sabah namazını cemâatle kılan, gecenin tümünü — herkes uykuda iken — namazla geçirmiş gibi olur» buyurdu...

«İnsanlar uykudayken» sözündeki «insanlar»dan murat; yahudi, nasrani ve mecusîlerdir. (El-İhyâ)

***

Pazartesi ile Perşembe günü oruç tutmak müstehabdır.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Mübârek günler olduğu için, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı.»

Bir hadîsde:

«Cennet kapıları, Pazartesi ile Perşembe günleri açılır.»

Diye vârid olmuştur.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Ameller Pazartesi ile Perşembe günü sunulur. Amelimin, ben oruçlu iken sunulmasını severim.» (et-Tenvîr)

***

Zilhicce'nin on gününü oruçla geçirmek müstehabdır.

Kitabların çoğunda bu ibare geçmektedir.

Buna şöyle itiraz edilebilir:

«Bu ayın onuncu günü, bayramdır. Bayramda ise oruç haramdır. Öyleyse o günün orucu nasıl müstehab olur? Eğer «Zilhiccenin ilk dokuz günü» dese idi, daha iyi ve isabetli olurdu.»

Bu itiraza şöyle cevab vermek mümkündür:

«On»'dan murat, Zilhicce'nin ilk dokuz günü ile birlikte Zilka'de'nin son günüdür. Zilhicce'ye izâfesi ise tağlîb kabilindendir...

Şöyle de denilebilir:

Bundan murat, Zilhicce'nin on günüdür: İlk dokuz günü, bir de teşrik günlerinden sonra gelen gün... Yekûnü on gün yapar. (Fakat birinci görüş, daha doğru ve daha sağlamdır.)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İçinde ibâdet edilen günlerin Allah katında en sevimlisi Zilhicce'nin on günüdür.

O on günden her bir günün orucu bir senenin orucuna denktir. Her gecesinin kıyâmı da Kadir gecesinin kıyâmı (ibâdetle ihyâsı) na denktir.»

Diğer bir hadîsde:

«O günlerde yapılan ameller yediyüz misline kadar çıkar.»

Diye vârid olmuştur.

Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den:

«Zilhicce'nin on gününü oruçla, çok duâ yapmakla, çok istiğfâr etmekle ve çok sadaka vermekle geçirmelisiniz!

Çünkü Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«On günün hayr-ü bereketinden mahrum olanın vay haline!»

Bilhassa dokuzuncu gününü oruçla geçirmelisiniz. Çünkü ondaki faziletler sayılmayacak kadar çoktur.» (el-Mesâbih)

er-Ravda'da şöyle geçer:

«Kim bu on günün orucunu tutarsa, Allah ona on keramet ihsân eder.

Ömrüne bereket verir, malını artırır.

Çoluk çocuğunu korur, kötülüklerini örter ve sevablarını kat kat yapar.

Sekerât-ı mevtini kolaylaştırır, karanlıklarını aydınlatır ve mîzanındaki sevablarını ağır eyler.

Azablardan kurtarır, derecelerini yükseltir.»

***

Muharrem ayının ilk on gününde oruç tutmak da müstehabdır. Çünkü bunlar da faziletli-vakitlerdendir. El-İhyâ'da böyle geçer.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim Zilhicce'nin son gününü ve Muharrem'in ilk gününü oruçla geçirirse, giden yılı oruçla bitirmiş, gelecek yılı da oruçla karşılamış olur.

Allah bunu, onun elli senelik günahına keffaret yapar.» (el-Hâlisa)

***

En doğru rivâyete göre, Muharrem'in onuncu günü olan Aşûre günü tutulan oruç bir senelik günaha keffarettir.

Abdullah bin Amr (R.A.)'den:

«Aşûre günü oruç tutan kişi, sene içinde tutamadığı orucu idrâk etmiş olur.

O gün tasadduk eden kişi, sene içinde kaçırdığı sadakaları telâfî etmiş olur.»

Katâde (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Aşûre gününün orucu bir yıllık (günaha) keffarettir.»

İbni Abbas (R.A.) dedi ki:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ramazan'dan sonra en üstün saydığı oruç, Aşûre günü tutulan oruçtur.»

⁂

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ramazan'dan sonra en çok oruç tuttuğu ay, Şa'ban ayı idi...

Hz. Âişe (R. Anhâ) böyle demiştir.

Yine şöyle dedi:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ramazan'dan başka, bir ay tam oruç tuttuğunu görmedim.»

Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruç tutmazdı.

Ama vird edindiği oruca tesadüf ederse başka...

Her hafta birkaç gün oruç tutan kişi, öbür hafta aynı günlerde oruç tutmaz, değişik günlerde tutar.

⁂

Sonra, hiç kimse:

«Ramazan geldi, Ramazan gitti...» demesin.

Bazılarına göre, bu gibi sözler ağır ve kaba sözleri andırır.

Bazıları da şöyle dediler:

«Çünkü Ramazan Allah'ın isimlerinden biridir. Ona hürmet etmek gerekir.»

Böyle diyeceğine şöyle desin:

«Ramazan ayı geldi.»

Çünkü bazı imamlara göre, «ay» lâfını zikretmeden «Ramazan»'ı zikretmek mekruhtur.

Ama, «Ramazan'ı tuttum» kavlinde olduğu gibi, başka bir ihtimali önleyecek karîne varsa, başka. O zaman mekruh olmaz.

İmâm Mâlik'in (rahımehullah) arkadaşları; «karîne bulunsun veya bulunmasın, bunun bu şekilde söylenmesi mutlak sûrette mekruhtur» dediler. (Şerhü'l-Meşârik)

⁂

Kimse orucu vasletmez.

Yâni, iki günün arasını iftarla ayırmadan orucuna devam etmez.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) savm-ı visâli (hiç bozmadan devamlı oruç tutmayı) nehy etmiştir.

Çünkü bu, güçsüzlüğe, bıkkınlığa ve diğer tâat ve vecîbelere karşı tahammülsüzlüğe yol açar.

Et-Tenvîr'de der ki:

«Âlimler bunda ihtilâf etmişlerdir.

Bâzılarına göre bu kesinlikle yasaktır.

Bâzılarına göre, nehy-i tenzîh ile nehyedilmiştir.

Birinci görüş doğrudur.

Hattâ, geceleyin azıcık bir şey yerse, kerâhet olmaktan çıkar.»

⁂

Kimse aralıksız devamlı olarak oruç tutmaz.

Yâni, bayram ve teşrik günlerinden hâli olarak bütün seneyi oruçla geçirmez. Çünkü bu da mekruhtur.

Hazret-i Ömer (R.A.), Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) sordu:

«Bütün yılı oruçla geçiren hakkında ne buyurursunuz?»

«O, ne oruç tuttu ve ne de oruç bozdu» diye izah etti.

Yâni oruç tutmamış gibi oldu.

Çünkü tuttuğu oruç Şari'in izni ile olmamıştır.

Böyle bir oruçtan dolayı sevab alamaz. (Şerhü'l-Mesâbih)

«Şerhü'n-Nikaye» de, (el-Vâkiat)'dan nakleri der ki:

Kim, yasak günlerin haricinde hiç bozmadan oruca devam ederse, bazı hocalarımıza göre, mekruhtur.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm visâl orucunu nehyetmiştir.

Bu husûsda şöyle buyurmuştur:

«Savm-i visâlden (akşam iftar etmeden bir günü diğer güne katarak oruç tutmaktan) **uzak durun!»**

Ebû Hanife, Mâlik, Şâfiî (rahımehümullah) katında muhtar olan, **mekruh** olmamasıdır.

Onlara göre yukarıda geçen iki hadîsin te'vili şöyledir:

«Yâni yasak olan günlerde de hiç bozmadan tutarsa...»

Musannif'in (rahımehullah) sözündeki (ed-Dehr) sözü, yasak günleri de içine alarak senenin tüm günlerine hamledilirse, (tutmaz) sözünün anlamı açıktır.

⁂

Kişi, ramazan ve kurban bayramlarının birinci günlerinde oruç tutmaz.

Teşrik günlerinde de oruç tutmaz.

Teşrik günleri, Kurban bayramının birinci gününden sonraki üç gündür.

et-Teşrik: Eti kesip kurutmak anlamına gelir.

Fakirler bu günlerde etleri kesip kuruttukları için, bu günlere bu isim verilmiştir.

Bu beş günde oruç tutmanın haram olduğunda bütün fukahâ ittifak etmiştir.

Çünkü insanlar bu günlerde Allah'ın misafiridirler.

Allah fakirlerin bu günlerde kurban etlerinden bol bol yemelerini murat etmiştir.

Sadaka-i fıtır (fitre) den fakirlerin bayram günlerinde iyi bir hayat geçirmelerini murat etmiştir.

Oruç tutmamaktan (o günlerde) zenginlere eşit olmalarını da murat etmiştir.

Bu bakımdan, zengin - fakir bütün insanlara, o günlerde oruç tutmak yasaklanmıştır. (Hadis şerhleri)

⁂

Yolculukta zahmet ve meşakkat içinde oruç tutmaz.

Ancak, tâkat getirebilirse ve arkadaşlarına da yük olmazsa, o zaman tutmasında bir sakınca yoktur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) seferde perişan olup herkesin başına üşüştüğü bir adam gördü ve sordu:

«Ne bu?»

«Oruçludur, ey Allah'ın Resûlü» dediler.

«Böyle, zahmet ve meşakkatler içinde seferde oruç tutmak, birr ü takvâdan değildir» buyurdu.

Hattâ bazıları bu hadîsi delil gösterip, seferde oruç tutmanın câiz olmadığını iddia ettiler.

Fakat ulemâ çoğunluğu seferde de oruç tutmanın câiz olduğuna kail olmuşlardır.

Hadîsden murat şudur:

Yasak olan zar - zor, zahmet ve meşakkat içinde, tâkat getiremez bir halde oruç tutmaktır.

Onun için Musannif «tâkat getirebilirse ve arkadaşlarına da yük olmazsa, o zaman tutar» dedi.

Arkadaşlarına yük olmak şöyle olur:

Kendisi oruç tutar, arkadaşları tutmaz; yiyecekleri müşterek olur ve yemediği takdirde arkadaşları güç durumda kalırlar.

İşte böyle hallerde misafirin (yolcunun) oruç tutmaması efdaldır. (Hulâsa)

***

Cum'a günü tek olarak, ondan önce veya sonra, bir gün katmadan oruç tutmaz.

Hadîsde böyle vârid olmuştur.

Yalnız cum'a gününde oruç tutmanın yasak olması, yahudilere benzememek içindir.

Bilindiği gibi, onlar tek olarak cumartesi gününe itibar etmişlerdir.

O günü, fazilet ve ibâdet bakımından diğer günlerden üstün tutmuşlardı...

Belirli bir güne ibâdeti hasrederek yahudilere benzemememiz için, özel olarak yalnız cum'a günü oruç tutmamız mekruh olmuştur.

İmâm et-Tayyibî bunun sebebini şöyle açıklar:

Allah Cum'a gününü mukaddes bir gün kılmıştır. Orada yapılan ibâdetlerin fazileti tabiî ki pek büyüktür.

Allah'ın kendi belirlediği ibâdetten başka herhangi bir ibâdetin, kulları tarafından belirlenmesi, katında makbûl ve mahbûb sayılmaz.

Ama eğer adak oruçlarına veya virdine rastlarsa başka...

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Diğer geceleri bırakıp da yalnız cum'a gecesini ihyâya kalkışma-

Diğer günlerde oruç tutmayıp da yalnız cum'a günü oruç tutmayı âdet edinmeyin.

Ancak birinizin âdeti üzere tuttuğu oruca rastlarsa başka...»

Meselâ, arkadaşıma kavuştuğum gün oruç tutacağım, diye bir adakta bulunursa ve o gün de cum'aya rastlarsa, o zaman cum'ayı tek olarak geçirmesinde bir sakınca yoktur. (Şerhü'l-Meşârik)

⁂

Kimse, farz olan oruçtan başkasını, cumartesi günü tutmasın.

Yahudilere benzememek için, o gün oruç tutmak doğru sayılmamıştır.

Çünkü, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yahudiler o günü mukaddes sayarlar.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah'ın size farz kıldığından başka olan orucu cumartesi günü özel olarak tutmayın.

Üzüm kabuğundan veya ağaç kökünden başka bir şey bulamazsanız bunları çiğneyin de yine o gün oruçlu olmayın.»

«Allah'ın size farz kıldığı...» kavli, farz oruçları, adak oruçları, keffaret oruçları ve kazâsı lâzım gelen oruçları da içine alır.

Virde veya müekked sünnete rastlayan oruçlar da aynı anlamdadır.

Arefe günü cumartesiye rastlaması gibi.

Aşûre günü veya Dâvud Aleyhisselâm'ın orucunun cumartesiye rastlaması gibi...

İşte bu oruçları da o gün tutmak mekruh değildir.

Sonra ulemâ çoğunluğu «yalnız cum'a günü tek olarak oruç tutmanın nehyedilmesi, tenzîhî nehiydir, tahrîmî nehiy değildir» diyerek bunda fikir birliğine varmışlardır.

⁂

Ramazan'dan kalma orucun Zilhicce'nin on günlerinde kazâ edilmesi müstehab olmaz.

(et-Tuhfe)'nin şerhinden:

Müstehab olan, Ramazan orucunun kazâsını fazla geciktirmemektir.

Çünkü Ramazan orucunu kazâ eden, ister ardı ardına tutar, isterse peyderpey tutar.

Hepsini birden tutarak kazâ etmesi gerekmez.

Lâkin bir an önce borçtan kurtulmak için fasılasız tutmak efdaldır.

⁂

Nafile orucunu tutan kimse, başka biri tarafından yemeğe davet edildiği zaman, oruçlu olduğunu kendisine bildirdikten sonra, icâbet eder.

Sonra onlara duâ eder.

Hadisde böyle vârid olmuştur.

Tabiî ev sahibi onun yememesinden rahatsız olmaz da, yalnız onun da hazır bulunmasından hoşlanırsa bu mes'ele böyledir.

Ev sahibi yemesi için ısrar ederse, bu takdirde, eğer kendisine kazâ etmek için güveni varsa, orucu bozar ve onlarla birlikte yemek yer.

Şâyet kazâ etmeye güveni yoksa bozmaz. (Şerhü'l-Vikaye)

Nafile orucunu bozan kimse, yerine bir gün kazâ eder.

Zira Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim kardeşinin hakkı (hatırı) için (nâfile) orucunu bozarsa, kendisi için bin günlük oruç sevabı yazılır.

Kim de o bozduğu günü başka bir gün kazâ ederse, kendisi için iki bin günlük sevab yazılır.» (el-Vâkıât)

Bir kavmi ziyaret ederse, yahut kendisi onları misafir ederse, onların izni olmadan nâfile orucu tutmasın.

Çünkü onların, kendi üzerinde hakları vardır.

Eğer nâfile orucu kendisini yorup bitab düşürürse yine orucunu bozar, günü gününe kazâ eder.

Ama özürsüz bozmak câiz değildir.

(Arkadaşlarımızdan Ebû Bekr er-Râzî böyle dedi.)

İmâm Ebû Hanife ile **Ebû Yusuf**'a (rahımehumellah) göre, özürsüz dahi olsa bozabilir; nasılsa geride kazâsı vardır.

ez-Zahîre'de der ki:

«Bu, eğer zevâlden önce olursa, câiz olur. Zevâlden sonra ise, bozmaz.

Ancak bozmamakta anne-babanın veya onlardan birinin hakkı bahis konusu ise başka...» (Şerhü't-Tuhfe vel-Vikaye)

⁂

Ramazanın son on gününde i'tikâfa girmek de sünnettendir.

O on günde kişi nefsi ile mücadele eder...

Kadir gecesinin ihyâsı da o son on güne tesadüf etmektedir.

Bu geceye Kadir gecesi denmesinin sebebi, çok kıymetli ve değerli bir gece oluşundandır.

Yahut bütün muhkem işlerin o gece takdir ve tâyin edilişindendir.

Çünkü gelecek seneye kadar neler olacağını Allah meleklere o gecede bildirmektedir.

Nitekim Duhan sûresinde bu husus şöyle belirtilmiştir:

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

«(O bir gecedir ki) her hikmetli iş, o gecede ayrılır.»

Kadir gecesi, Ramazan'ın yirmiyedinci gününün geçmesi ile geçer. Birçok hadîslerde böyle vârid olmuştur.

Onun için, (yirmi altıyı yirmi yediye bağlayan gecede) kişi dikkatli ve uyanık olmalıdır.

O gece yapacağı duânın çoğunluğunu afv ve mağfiret dilemek teşkil etmelidir.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Dedim ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Kadir gecesini idrâk edersem, ne diyeyim o gecede?»

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي ۝

(Allahümme inneke afüvvün, tühıbbül afve, fa'fü annî)

«(Allah'ım! Sen çok affedicisin, Kerîm'sin, affetmeyi seversin; beni affet!) de» buyurdu...

Denildi ki:

«Kadir gecesi, Ramazan ayının son günündeki tek günlerde aranır.»

O günleri şöyle sıralayabiliriz:

21, 23, 25, 27, 29.

Bu, çoğunluğun görüşüdür.

İmâm Şâfiî (rahımehullah) der ki:

«Bence en kuvvetli rivâyetler, Kadir gecesinin yirmi birinci gece olduğunu göstermektedir.» (Şerhü'l-Mesâbih)

Ebû Hanife'den:

«Kadir gecesi her Ramazan'da yer değiştirir. Bâzen öne geçer; bâzen sona kalır.»

Ebû Yûsuf ve Muhammed'den:

«O, muayyen gecededir. Fakat hangi gece olduğu bilinmemektedir.»

Ebû Hanife'den (rahımehullah) yapılan diğer rivâyete göre; Kadir gecesi yer değiştirir: Bâzen Ramazan'da olur, bâzen de Ramazan dışındaki aylarda olur.

Şerhü'n-Nikaye'de bu mes'ele böyle anlatılmıştır.

Mişkâtü'l-Envâr'dan:

Şeyh Ebü'l-Hasen el-Horasani dedi ki:

«Âkıl-bâliğ olduğum günden beri Kadir gecesini kat'iyyen geçirmedim:

Ramazan'ın ilk günü Pazar'a rastladığında Kadir gecesi yirmi dokuzuncu geceye rastlamıştır.

Pazartesi gününe rastladığı zaman, Kadir gecesi yirmi birinci gecesine;

Salı'ya tesadüf ettiği zaman Kadir gecesi yirmi yedinci gecesine;

Çarşamba gününe rastladığı zaman ondokuzuncu gecesine;

Perşembe gününe rastladığında yirmi beşinci gecesine;

Cum'aya rastladığında ise Kadir gecesi onyedinci gecesine;

Cumartesi gününe tesadüf ettiği zaman Kadir gecesi Ramazan'ın yirmi üçüncü gecesine tesadüf etmiştir...»

⁂

Kişi Ramazan dışında — nafile olsun, vâcib olsun — kat'iyyen i'tikâfa girmez.

Ancak oruç tutarsa başka...

Bu görüş **Ebû Hanife'ye** (rahımehullah) göredir.

Çünkü o, nâfile olsun vâcib olsun, **i'tikâfta orucu şart koşmuştur...**

Ebû Hanife (rahımehullah) şu hadis-i şerîfi delil göstermiştir:

«Oruçsuz i'tikâf olmaz!»

Ebû Yûsuf ile **Muhammed** şöyle dediler:

«Oruç ancak vâcib olan i'tikâfta şarttır. Yâni i'tikâfı adarsa veyahut şöyle diyerek şarta bağlarsa: «Aybaşı gelince birkaç gün i'tikâfa gireceğim.» İşte o zaman böyle bir i'tikâf için oruç şarttır.

Nâfile i'tikâfa gelince.. Onda oruç şart değildir.»

Bu sebebledir ki, **Ebû Hanife** (rahımehullah) şu iddiada bulunmuştur:

«Mutlak i'tikâftan en az müddeti; bir gündür. Çünkü bir günden az bir zaman için oruç düşünülemez.»

İmâm Muhammed:

«Bir saat bile i'tikâfa girilebilir...»

Ebû Yûsuf'a (rahımehullah) göre, bir saatten fazla bir süre kâfi gelir...

Fürû' kitablarında böylece anlatılmıştır.

İ'tikâfın şeklini «Mescide Gidişin Âdâbı» bahsinde anlatmıştık. Oraya bakılmalıdır.

Musannif (rahımehullah) «Ramazan ayının dışında» kaydını koymuştur: Çünkü Ramazan'da i'tikâf ancak oruç tutulduğu zaman düşünülebilir. Bu gayet açıktır.

Erkekler için, i'tikâf — içinde birkaç vakit cemâatle namaz kılınsa bile — cemâat mescidinde olur.

Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göre, mutlaka, beş vakit namaz cemâatle kılınan mescid olmalıdır.

Denildi ki:

«Ebû Hanife bununla küçük mescidleri kasdetmiştir. Camileri değil...

Çünkü büyük camilerde (beş vakit namaz cemâatle kılınmazsa bile) i'tikâf etmek câizdir.»

Kaadı İmâm der ki:

«Beş vakit cemâatle namaz kılınan camide i'tikâfa girmek efdaldir. Böyle olmazsa, kendi mescidinde i'tikâfa girmesi, dışarı çıkmaya muhtaç olmaması için, daha efdaldır.»

Ebû Yûsuf'un (rahımehullah) fikri:

«Vâcib olan i'tikâflarda camiden başkasında câiz olmaz. Ama nafile i'tikâf caminin gayrisinde câizdir.» (Şerhü'l-Vikaye)

***

Cemâati kalabalık olan camide i'tikâfa girmek efdaldır. Zâhiren ilk akla gelen budur.

Sonra, efdaliyet ve büyüklük, rütbe bakımından da olabilir.

Nitekim (Hulâsatü'l-Fetevâ)'da şöyle kaydedilmiştir:

«İ'tikâf bakımından en efdal olan, Mescid-i Haram'dır.

Sonra Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) Medine'deki mescidi..

Sonra da Beyt-i Makdis..

Daha sonra, cemâati kalabalık olan camiler...»

***

Zikir etmek ve haramlardan kendini çekmek bâbında, i'tikâfa giren kimse meleklere benzemeye niyyet eder.

Ramazan bayramında, namaza çıkmadan önce fitreyi verir.

Çünkü Ramazan bayramında müstehab olan; namazdan önce yemek yemektir.

Onun için, fakire fitreyi namazdan önce verir; ki, verdiği fitreden rahatlıkla faydalanılabilsin.

Bayram gününden önce fitreyi verirse, ne sûretle olursa olsun, câiz olur.

Ramazan ayı çıktıktan sonra, itâat ve ibâdet bâbında, müsbet anlamda kendisinde bir değişme olmuş mu, olmamış mı bir baksın:

Eğer kendisinde bir değişme varsa, ibâdete ve tâate şevki artmış-

sa; bilkin ki, ibâdetleri kabul edilmiş ve rahmete nail olmuştur. Buna sevinsin.

Yok, böyle bir şey hissetmiyorsa; bilsin ki, yaptığı ibâdetler, tuttuğu oruç kabûle şâyân olmamıştır. Tutmuştur ama, gereken sevabı alamamıştır.

Haberlerde böyle vârid olmuştur.

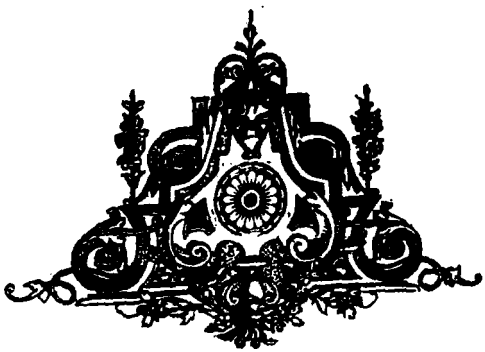

Hac

İslâmî vazifelerden birisi de, malî ve bedenî cihetten, Beyt-i Şerîf'e yol bulabilen kimsenin, Beyt-i Haram'ı ziyaret etmesidir.

Beyt-i Haram'a, «Beyt-i Haram» denmesinin sebebi şudur:

Orada savaşmak, orada vuruşmak haramdır.

Bu beyte Kâ'be denmesinin sebebi ise şudur:

Kâ'be kelimesi «küûb» kökünden türemedir. Bu, nüşûz anlamındadır.

Nüşûz, yüksek demektir. Yerden ırak ve yüksek olduğu için bu adı almıştır. «Biraz da murabba' (dörtgen) olduğu için bu adı almıştır» diyenler de var... (Şerhü'l-Kermânî)

Evet, hac ancak; evinden çıktığı andan itibaren, dönünceye kadar, çoluk-çocuğunun ve hizmetçilerinin nafakasını te'min ettikten ve her türlü borçlarını da verdikten sonra, kendisini Beyt-i Şerîf'e ulaştırıp geri getirinceye kadar yetecek bir meblâğa sahib ve mâlik olanlara farzdır. Yolun da güven içinde olması lâzımdır.

İşte âyet-i kerîmede geçen (istitâat)'ın anlamı budur.

Haccın fazileti:

Bir kerre hacca gitmek, Allah yolunda yirmi kere savaşmaktan efdaldır.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Beyt-i Şerîf'i ziyaret edin. Çünkü hac, suyun kirleri yıkayıp giderdiği gibi, günahları yıkayıp giderir.»

İhyâ'da zikredilmiştir:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim beyti ziyaret edip cima' etmez ve fısk u fücûrda bulunmazsa, annesinin kendini doğurduğu günde olduğu gibi günahlarından çıkar.»

Yine şöyle buyurmuştur:

«Arefe günü kadar, hiçbir şey şeytanı küçük düşürmemiştir, onu öfkelendirmemiştir.»

Çünkü o gün rahmetin indiğini, herkesin bağışlandığını görünce ne yapacağını şaşırır.

Günahlar içinde öyle günahlar vardır ki, Arafat'taki vakfe ile bağışlanır.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Arafat'ta vakfeye durup, kendisini Allah'ın bağışlamadığını sanan kimseden daha günahkâr kimse olamaz!»

⁂

Hac'da sünnet (usûl) olan; yola riyâsız çıkmak, (yâni tam bir ihlâs içinde çıkmaya niyyet etmek), her türlü riyâdan uzak durmak, yolda ve orada helâl para harcamaktır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim helâlinden kazandığı bir para ile hacca giderse, attığı her adım karşılığında Allah ona yetmiş sevab yazar, yetmiş günahını düşer ve yetmiş derecesini de yükseltir.» (el-Hâlisa)

⁂

Son derece helâl bir para ile hac yapmak istediği zaman (gereken meblâğı bulamazsa) ödünç alır.

Sonra borcunu malından öder. (Ğunyetü'l-Fetevâ)

Belh'li Ebü'l-Kasım el-Hâkim hakkında anlatırlar:

O, sultanın verdiği hibeyi alırdı.

İhtiyaçlarını karşılamak için ondan ödünç para alırdı.

Aldığı bağışlardan da borçlarını öderdi.

Ebû Yûsuf'dan (rahımehullah):

«İşte bu gibi mes'elelerde Ebû Hanife'nin (rahımehullah) cevabı budur...» (Hezânetü'l-Fetevâ)

⁂

Ticaret yapmak veya dünyalık elde etmek için oraya gitmez. Bu gibi şeyleri o mukaddes ibâdete karıştırmaz.

⁂

Borçları varsa öder. Haksızlıklar yapmışsa helâllaşır. Hasımlarının gönlünü alır... Dönünceye kadar, üzerine nafakası lâzım gelenlerin nafakasını temin eder. Yanında emanetler varsa onları da verir (de öyle Hac yolculuğuna çıkar.)

⁂

Bütün günahlarına ihlâs içinde tevbe eder, sanki dünyadan âhirete göçüyormuş gibi bir halde güzel güzel amellere sarılır.

Nereye gittiğini, muazzam bir yeri ziyaret ettiğini, bu ziyareti ve ameli ile kimi kasdettiğini de iyiden iyiye düşünür.

Tabii ki o, bütün gizli hallere kemaliyle vukufu olan Allah'ın rızasını ister. Buna göre, yapacak olduğu amellerde muhlis olur.

Bir adam **Fudayl**'e (rahimehullah) dedi ki:

— Ben Mekke'ye gitmeğe niyetlendim. Bana bazı tavsiyelerde bulunur musun?

— «Kollarını sıva! Nereye ve kime gittiğine dikkat et» dedi ve bayıldı... Onu gören adam, hemen yere yığıldı ve öldü... (Halisâtu'l-Hakaik)

⁂

Eğer gücü yeterse, kölesine ve çocuklarına da hac yaptırır ve sevabını yalnız Allah'tan bekler.

Hac yolculuğunda arkadaşları ve bütün mü'minlerle iyi geçinir, kavga etmez ve gürültü çıkarmaz.

Kardeşleri ile vedalaşır. Hanımından, çocuğundan ve vatanından — orada bulunduğu sürece — kalben ilgisini keser.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) hadislerinden birinde vârid olmuştur:

«Hac edin ki, muhtaç olmayasınız. Yolculuk yapın ki, sıhhate kavuşasınız! Ben diğer milletlere karşı sizinle iftihar ederim.»

Hazret-i Ömer'den (R.A.):

«Hac ile umre arasına dikkat edin. Her ikisi de ateşin demirin pasını yok ettiği gibi, fakirliği ve günahları yok ederler.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Hac, zenginlikle; zinâ da fakirlikle muahede etti.»

⁂

Devesinin üzerine mahmil koyup süslemez.

Çünkü haccın âdâbından biri de normal yük devesiyle yola çıkmaktır. Mahmile gelince, ondan kaçınmalıdır.

Devesindeki bir özürden korkarsa, o zaman başka...

İmâm (rahımehullah) der ki:

«Bunda iki anlam vardır:

Biri devenin yükünü hafifletmektir. Çünkü mahmil deveye eziyet verir. İkincisi ise, gösterişten kaçınmaktır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) üstünde dört dirhem değerinde bir kadife bulunan bir devenin üstüne binerek hac etmiştir.

Herkesin hedyini (kurbanını) ve şemâilini rahatça görebilmesi için devesinin üstünde tavâf etmiş, şöyle buyurmuştur:

«Hac menâsikinizi, benden alıp öğrenin!»

Bazılarına göre, bu mahmilleri Yusuf el-Haccâc ihdâs ettl. O zamanın âlimleri bunu hoş karşılamıyorlardı.

Süfyân es-Sevrî anlatıyor:

«Fars'tan Kûfe'ye doğru hacca gitmek üzere yola koyuldum; yolda rastladığım insanların hemen hepsi süslü hayvanlara binmiş gidiyorlardı.»

Deve semeri üzerinde kubbe yapılmaz. Bu da mütekebbir olan kimselerin takındıkları tavırlarıdır.

***

Hacca giderken son derece mütevazi giyinir. Zengin ve refah içinde yaşıyanlar gibi giyinmez.

Çünkü yukarıda zikretmiştik; Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) son derece mütevazi bir kıyafetle hacca gitmiştir...

İbni Ömer (R.A.) hacıların ihdas ettikleri lüks binekleri ve kıyafetleri görünce şöyle derdi:

«Hacılar az, kafileler çok!»

Sonra bir ara gözleri mütevazi bir şekilde, çul üzerinde oturmuş giden bir fakir hacı adayına ilişince şöyle dedi:

«İşte hacıların en iyisi!»

***

Hayvanın üzerinde uyumaz; zikir ve tesbihle meşgul olur.

Çünkü hayvanın üstünde uyumak, hem hayvana ağırlık verir, hem de gaflettir.

⁂

Hayvanın sür'atli gitmesi, sırtındaki yaradan olabilir. Onun için, ona lüzumundan fazla yüklemez. Arada sırada üstünden iner. Böylece kiraladığı kimseleri sevindirir. (Eğer onu bazı kimselerden kiralamışsa.) Kendi mülkü ise, bu takdirde hayvanını rahata kavuşturmuş olur.

⁂

Günah işlerden, bilhassa terbiyesiz söz ve davranışlardan şiddetle uzak durur...

Terbiyesiz söz ve davranışlar içinde kadınlardan bahsetmez, cima'dan söz etmez.

Çünkü bu gibi söz ve davranışlar, insanı sakıncalı olan işlere iter; sakıncalı şeylere iten şey de mahzurludur...

Süfyân (rahımehullah) dedi ki:

«Kim cima' ederse, haccı fâsid olur.»

el-Muhit'ten:

«Cima' ederse haccı fâsid olur. Münakaşa ve mücâdele ederse fâsid olmaz. Çünkü cima', ihrama bürünenlere yasaktır.»

⁂

Hac yolunda üstüne başına dikkat etmez, saçları dağınık ve kokusuz olur.

Yâni (yukarıda da anlattığımız gibi) fazla süslenmeye itibar etmez. Dağınık ve perişan halde olmayı, süslü-püslü olmaya tercih eder.

Çünkü fazla süslenmek övünmeye, böbürlenmeye yol açar. Kendisini zaifler, miskinler ve bilhassa salihler saffından çıkarır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Fudâle bin Ubeyd (R. A.)'in rivâyet ettiği hadîsde, hac boyunca traş olmamayı, kılıkta dağınık olmayı emretmiştir.

Yine haberde vârid olmuştur:

«Hacı, üstü başı perişan olan kimsedir!»

Allah buyurur:

«Ziyaretçilerime bakınız; uzak yollardan, saçları birbirine karışmış vaziyette bana gelmişler!»

Yine Allah Hac sûresinde buyurmuştur:

«Son kirlerini gidersinler.»

Buradaki «kirler»den murat, saçların birbirine karışması, vücûdun kirlenmesi, tırnakların uzaması gibi şeylerdir.

İşte, sonra bunlar giderilir.

Hidâye'nin şerhi olan **Kifâye'de** şöyle der:

«eş-Şais: Uzun zaman saçların taranmaması ve yağlanmamasıdır...»

⁂

Hac yolunda ölmeyi bir ganimet bilir.

Çünkü kıyâmete kadar bunun sevabı ona yazılır...

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet edilmiştir:

«Kim Mekke yolunda (giderken veya gelirken) ölürse, Allah tüm geçmiş günahlarını afveder.

Ona amel defteri sunulmaz.

Ona mîzan kurulmaz.

Hesaba çekilmeden ve azâb yüzü görmeden doğru cennete girer.»

Bir gazi ve bir umre yapan kişi yolda vefât ederse, onların da sevabı kıyâmete kadar yazılır...

⁂

Evinden çıkıp mîkata (ihram giyilen yere) gelinceye kadar, sanki ihram içindeymiş gibi davranır.

Mîkat, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) (her ülkeden gelenler için) tâyin ettiği beş yerdir. (O yerlere geldiklerinde ihrama bürünürler).

Bu hususlaki tafsilât fıkıh kitablarındadır...

⁂

Evet, evinden çıkıp ihram giyeceği yere varıncaya kadar sanki ihramdaymış gibi davranır.

Dinin haram kıldığı şeylerden, münakaşa ve mücadeleden kaçınır.

Husûmet ve darginlığa sebebiyet verecek her türlü davranıştan uzak durur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) hac yolunda ve orada yu-

muşak ve güzel konuşmayı; yemek yedirmekle birlikte mebrûr olan haccın şiarından kılmıştır...

İkide bir münakaşa ve mücadeleye kalkışmak, tabii ki güzel konuşma âdâbına aykırıdır.

***

Arkadaşlarına fazla itiraz etmez, onlarla yol boyunca iyi geçinir..

Hüsn-ü ahlâktan ayrılmaz.

Hüsn-ü ahlâk, yalnız eziyet etmekten kaçınmak demek değildir.

Aynı zamanda başkalarının ezâsına da sabır ve tahammül göstermektir...

Sefere «sefer» denilmesi, yolda kimin ne olduğunu meydana çıkarmasındandır.

Bir kimse, Hz. Ömer (R.A.)'e bir adamı över. Hz. Ömer (R.A.) ona:

«Onunla yolculuk yaptın mı?» diye sorar.

«Hayır!» deyince;

«O zaman sen onu tanımıyorsun!» der.

***

Bâtıl ve boş bir işe dalmaz.

Kötü harekette bulunmaz.

Hz. Muhammed Mustafa'nın (sallâllahü aleyhi ve sellem) kabrini ziyaret etmeyi niyyet eder.

Çünkü onun kabrini ziyaret etmek, onu sağlığında ziyaret etmek gibidir.

Ayrıca, kıyâmette onun şefâatine nail olmasını sağlar.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim beni vefâtımdan sonra ziyaret ederse, sanki beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur.»

Yine şöyle buyurmuştur:

«Bütün gayesi beni ziyaret etmek olan kişi, ziyaretime geldiği zaman mutlaka Allah beni ona şefâatçi yapar.»

Enes bin Mâlik (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Kim beni Medine'de, sevab ümid ederek ziyaret ederse, kıyamet gününde civarımda olur. Ona şefaatçi olurum.

Kim de haremeynde ölürse, kıyâmet gününde emniyet içinde olanlardan olur.» (el-Hâlisa)

Bir bedevî Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) kabrine gelir ve şöyle duâ eder:

«Allah'ım! Sen sevgililerin kabri başında kölelerin âzâd edilmesini emrettin.

İşte burada yatan senin sevgilin!

Ben de senin kölenim!

Şu halde, sevgilinin kabri başında ne olur beni ateşten âzâd et!...»

Kendisine şöyle nidâ edildi:

«Seni mi yalnız?

Sevgilimin kabri başında tüm mahlûkatı âzâd etmemi dilemeliydin!

Haydi git bedevî, âzâd ettik (Cehennem'den) seni!»

Ebû Abdullah et-Terâifî'nin şöyle dediği nakledilir:

— Medine'ye girdim. Çok acıkmıştım.

Resûlüllah'ın kabrini ziyaret ettim.

Ona ve şeyheynine (Ebûbekir ile Ömer'e) (R. Anhümâ) **selâm** verdim. Dedim ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Sana geldim; çok açım. Allah'ın **bildiğini** ne saklayayım, yiyecek hiçbir şeyim yok. Bu gece senin konuğunum.»

Tam o anda uykum geldi, uyudum.

Rü'yâmda Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) **bana bir** ekmek verdi; yarısını yedim.

Uyanınca diğer yarısını elimde gördüm.

O anda Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) **şu mübârek** sözünün tahakkukuna inandım:

«Rü'yâda beni gören, beni gerçekten görmüştür. Zira şeytan, benim kılığıma giremez. Yanımda da bulunamaz.»

Sonra kulağıma gelen şu sesle irkildim:

«Ey Ebû Abdullah! Kabrimi ziyaret edeni mutlaka Allah bağışlar. Yarın kıyâmette de şefâatime nâil olur.» (er-Ravda)

***

Yolda çok **telbiye** getirir.

«Telbiye» şudur:

لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ

«Buyur Allah'ım, buyur, buyur!

Ortağın yoktur, buyur!

Şübhesiz hamd, ni'met senindir. Mülk de senindir.

Senin şerikin yoktur.»

Vâdilere indikçe, tepelere çıktıkça hep bunu söyler. Bununla, Allah'ın halili İbrahim'in dilindeki çağrısına icâbet etmiş olur.

İbrahim Aleyhisselâm Kâbe'yi yaptığı zaman şöyle nidâ etmişti:

«Dikkat edin! Rabbiniz sizin için bir beyt yapmıştır; haydi onu ziyaret ediniz!»

İbni Abbas (R.A.)'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Nuh Aleyhisselâm'ın tufanından sonra, kavmi batmıştı.

Meleklerin yaptıkları beyt-i ma'mûr kaldırılmıştı.

Âdem Aleyhisselâm da (bir rivâyete göre) altıncı kat gökteydi.

İbrahim Aleyhisselâm'a gelip Beyt-i Ma'mûr'un temelleri üzerine bir bina inşa etmesi emredilmişti.

İbrahim Aleyhisselâm oraya gidince bir şey göremedi.

Onun yeri belli değildi.

Sonra Allah, (ona) Beyt-i Harâm'ın büyüklüğünce bir bulut gönderdi.

O bulutun başı ve dili vardı. Şöyle konuştu:

«İşte benim şeklimde, şu bulunduğum yerde bir bina kur!»

İbrahim Aleyhisselâm ona bakarak onun şeklinde Kâbe'yi yaptı; bir hafta etrafında döndükten sonra Allah ona şunu vahyetti:

«İnsanlara haccı ilân et!» (Hac sûresi)

Bu emri alınca Cebeli Ebî Kubeys'in tepesine çıkıp şöyle seslendi:

«Dikkat edin! Allah sizin için bir ev inşa etmiştir. Size onu ziyaret etmenizi emrediyor, (haydi gelin) onu ziyaret edin!»

Allah onun sesini her tarafa ulaştırdı: İnsan, cin, dağ, taş, kara ve deniz hiçbir şey kalmadı. Hepsine Allah onun çağrısını ulaştırdı.

Onun bu çağrısına, daha babalarının sulblerinde iken, hac yapmaları takdir edilmiş olan kişiler, yapacakları hac adedince, (bir, iki veya birkaç kere) «buyur, buyur!» diye cevab verdiler.

Rivâyet olunduğuna göre, İbrahim Aleyhisselâm bu çağrının sonunda (lebbeyk, allahümme lebbeyk!)'i o kadar çok duydu ki, kalbi heyecanlandı, aklı hayretler içinde kaldı ve nihayet şu niyâzda bulundu:

«İlâhî, şu seslerini duyduklarım kimlerdir acaba?»

Allah buyurdu:

«Onlar, ümmetlerin en hayırlısı olan Muhammed ümmetidir!»

«Nasıl, acaba ben onlara ziyafet verebilir miyim?»

«Bir avuç kâfur al ve onları ağırla!»

Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselâm bir avuç kâfur aldı.

Onu iyice inceltip yumuşattı.

Sonra Cebel-i Ebî Kubeys'e çıkıp attı.

Allah bir rüzgâr gönderdi.

O rüzgâr onu alıp doğu ve batıya taşıdı.

Ondan nereye bir zerre düştü ise, Allah o yeri tuzluk yaptı.

İşte yemeklerimizdeki tuz İbrahim Aleyhisselâm'ın o ziyafetinden kalmadır. (Mişkâtü'l-Envâr)

***

Hac yolunda yürümek, binmekten daha faziletlidir. Ecrin kat kat olmasını mûcibdir.

Ebû Hanife'den (rahımehullah):

«Binerek gitmek daha efdaldır: Çünkü onda daha fazla infak vardır. Sonra, yürümek insanı yorar, bıkkınlık verir. Binerek gitmek ise kişiye bıkkınlık vermez, selâmetini sağlar ve Haccının tamam olmasını te'min eder.»

Lâkin bu hususta deriz ki, yürümek kendisine kolay gelen ve bundan bıkmayan kimse için, yürüyerek gitmek evlâdır. Fakat yürümekten usanan ve bunun yapacağı amel ve ibâdetlerine halellik vermesinden korkan kimse için binerek gitmek efdaldır.

Za'fiyet ve zorluğa sebebiyet vermedikçe, orucun, misafir ve hasta olan kimseler için efdal olduğu gibi. (El-İhyâ)

***

Hacer-i Esved'i öpmek de sünnettendir.

Hacer-i Esved:

Haberde vârid olduğuna göre, Cennet yakutlarından bir yakuttur.

Kıyâmet günü iki gözü, bir dili olduğu halde dirilecektir.

Hakkıyla kendisine saygı duyup öpen kimsenin lehine şehâdet edecektir. Kendisini istihfafla veya nifâkla öpen kimsenin de aleyhinde şâhidlik edecektir.

İbni Abbas (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Hacer-i Esved Cennetten inmedir. Sütten daha beyazdı. Âdemoğlunun hataları onu siyahlaştırmıştır.»

Evet, onu ta'zîmle, bir hizmetçinin melikin elini öptüğü gibi öper.

Ancak, diğer ziyaretçi müslümanlara eziyet edeceğinden korkarsa, o zaman uzaktan işaret etmekle yetinir, öpmesine hâcet kalmaz.

Onun yanına vardığında ağlar ve Allah'a:

«Dedi ki, «ben sizin rabbiniz değil miyim? Evet! (Sen bizim rabbimizsin) dediler.» (A'râf sûresi)

Âyetinde beyân edildiği şekilde, verdiği sözü hatırlar.

Evet, Allah o âyetinde beyân ettiği gibi, Benî Âdem'den söz almıştı...

Hacer-i Esved'i öperken şöyle der:

اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصْدِيْقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ

(Allahümme îmanen bike ve tasdîken bi kitâbike ve vefâen bi ahdike)

«Allah'ım! Sana îman ederek, kitabını tasdik ederek ve sana verdiğim sözü yerine getirerek (bunu yapıyorum).»

Hazret-i Ömer, halife seçildikten sonra yaptığı ilk hacda Hacer-i Esved'i öpmüş ve şöyle demiştir:

«Şübhesiz ben bilirim ki, sen bir taşsın. Ne zararın dokunur, ne de bir faydan... Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) seni öptüğünü görmeseydim, seni öpmezdim.»

Sonra çok ağladı ve arkasına dönünce Hz. Ali'yi (K.V.) gördü. Ona dedi ki:

«İşte yaşlar burada dökülür!»

Hz. Ali (K.V.) şu cevabı verdi:

«Ey mü'minlerin emîri! Bil'akis bu taş hem fayda verir, hem de zarar verir.»

«Nasıl?»

«Allah, Âdem Aleyhisselâm'ın zürriyetinden söz aldıktan sonra, baldan tatlı, kaymaktan yumuşak bir nehir akıttı.

Sonra kaleme bu nehirden alıp bir kâğıt üzerine onların bu ikrarlarını yazmasını emretti.

Sonra bu taşı çağırıp, bu yazıyı onun içine bıraktı.

İşte bu sebeble o, mü'minlere, sözünde durduklarına dair şehâdette bulunacak, kâfirlerin de inkâra saptıklarına dair aleyhinde şâhidlik edecek.»

Dediler ki:

«Allahümme îmânen bike ve tasdîken bi kitâbike ve vefâen bi ahdike'nin mânası budur.»

Harem-i Şerîf'e de saygı göstermelidir.

Onun büyüklüğü; doğudan altı, yandan oniki, üçüncü yanından onsekiz, dördüncü cânibden yirmidört mildir...

Fakîh Ebü'l-Ca'fer böyle dedi.

Haceri Esved'in, Cennetten çıkarıldığında ziyâsı vardı. Onun ziyâsının ulaştığı yer kadar Harem sayılır.

Şunu da iyi bil ki; Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) İhram için tâyin ettiği beş yer, Haremin avlusudur. Harem de Mescid-i Harem'in avlusudur. O da Allah'ın müşerref kıldığı beytin avlusudur.

Ziyaret veya herhangi bir maksadla Mekke'ye gitmek isteyen kimsenin, ihramsız olarak bu avlulardan geçmesi câiz değildir.

Bu, sırf o beyt-i şerîfe ta'zîm etmek içindir.

Orada silâh taşımaz.

Çünkü orada silâh taşımak câiz değildir.

et-Tenvîr'de der ki:

«Buradaki silâhdan murat, müslümanlara karşı savaşmak için edinilen silâhtır.

Ama kâfirlerle muharebe etmek amacıyla satışa arz etmek için silâh taşımak ise câizdir. Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) fetih için yaptığı gibi...

***

Orada cinayet işlemez. Müslümanlara eziyet etmez.

Yemek istediği zaman, ya da herhangi bir ihtiyacını görmek istediğinde, Mîkat ile Harem arasındaki yere gider. Tabiî bu mümkün ise...

Ömer bin Abdül'aziz ve benzeri emirler iki çadır kurarlardı: Biri Harem'de, diğeri Harem'in dışında...

Namaz kılmak, ya da tâatten herhangi bir şey istediği zaman, Harem'deki çadırına girerdi.

Çünkü Mescid-i Harem'in üstünlüğü vardır...

Konuşmak, yemek, içmek veya başka bir ihtiyacını görmek istediği zaman Harem'in dışındaki çadıra giderdi.

***

Civarında oturmaktan bıkmamak, ya da ona saygısını yitirmemek için, Mekke'de fazla ikamet etmez.

Bunun içindir ki, Hazret-i Ömer (R.A.) diğer ülkelerden gelen hacılara şöyle çıkışırdı:

«Ey Yemen'liler! Haydi Yemen'inize!

Ey Şam'lılar! Haydi doğru Şam'ınıza!

Ey Irak'lılar! Haydi doğru Irak'ınıza!»

Bazı âlimler, sırf bu maksadla, Mekke evlerini kiralamaktan men'ederlerdi.

Orada fazla ikamet etmenin hoş karşılanmaması, o yerin faziletini ihlâl etmez.

Bu, sırf oradan usanmamak içindir.

Çünkü oradan usanmak, ona olan saygıyı azaltır...

Ama saygı ve benzeri hususları hakkıyla îfa edenler, devamlı onu sevenler ve ondan hiç bıkmayanlar için, bu tabiî ki bahis konusu olamaz!

Çünkü Allah'ın beytine bakmak bile ibâdettir.

Orada yapılan ibâdetler kat kat sevabı mûcibdir.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Mekke'ye avdet ettiği zaman, Kâbe'yi istikbâl edip şöyle buyurdu:

«Şübhesiz sen Allah'ın en hayırlı yerisin! Allah'ın en sevimli beldesisin!

Eğer ben, senden çıkmak zorunluğunda olmasaydım, asla çıkmazdım!»

⁂

Rükne ve Makam'a da saygı göstermelidir.

Allah Teâlâ buyurdu:

«Siz de İbrahim'in makamından bir namazgâh edinin.» (Bakara sûresi)

Hz. Ömer (R.A.)'den:

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) sırtını Kâbe'ye dayayarak şöyle buyurduğunu duydum:

«Rükün ile Makam, Cennet yakutlarından birer yakutturlar.

Eğer Allah, onların nûrlarını söndürmeseydi, doğu ile batı arasını aydınlatırlardı.»

⁂

Onları öper; yanlarında namaz kılar ve en önemli hâcetlerini dile getirip duâ eder, zemzem suyundan da içer.

Zemzeme, «zemzem» denilmesinin sebebi şudur:

Hacer (validemiz) onun İsmail Aleyhisselâm'ın ayaklarının altından fışkırdığını ve akıp gitmekte olduğunu görünce, Kıbtî dilinde (zem, zem! = dur, dur!) dedi...

Evet! Zemzem suyundan şifâ ümid ederek içer, başına ve sair cesedine üç kere döker...

Bütün ihtiyaçlarının görülmesi için Allah'a duâ eder.

Hadîsde vârid olmuştur:

«**Zemzem suyunu ne niyetle içersen o niyetin görülür**» buyurulmuştur.

Yâni, eğer şifâ maksadiyle içersen, Allah sana şifâ verir.

Bir şeyden korunmak ve sığınmak için içersen, Allah seni korur.

İmâm Cezerî (rahımehullah) rivâyet ediyor:

— **Abdullah bin Mübârek** Zemzem'den içtiğinde kıbleye karşı dönüp şöyle dedi:

«Babam, bana Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu anlattı:

«**Zemzem suyu, ne niyetle içilirse onun içindir.**»

İşte şimdi ben bunu kıyâmette susamamak için içiyorum!»

Hadîsde:

«**Zemzem suyuna kanmak (yâni, kana kana içip doymak) nifâkdan berâettir**» buyurulmuştur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«**Bir kulun karnında kat'iyyen Zemzem suyu ile Cehennem bir araya gelemez!**»

Onun suyunu istediği yere taşıyabilir (götürebilir).

⁂

Mescidi Harem'in dikenini kırmamak, avını kaçırmamak ve içine düşeni almamak, ona olan saygıdandır.

Ancak, düşürülen şeyi, sahibini bulup vermek için alabilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«**Düşürülen bir şey alınmaz. Ancak bir sene sahibini arayıp bulmak için alınabilir.**»

İmâm Şafiî'nin de ifade ettiği gibi, bulduğu şeye mâlik olmak için almaz. Fakat ulemâ çoğunluğu dediler ki:

«Harem-i Şerîf'in içinde bulunanla dışında bulunan arasında, sahibi bulunmadığı takdirde, bulanın ona sahip olması için bir fark yoktur.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«**Bir sene sahîbini arar, sonra harcayabilir**» buyurmuştur.

Bunu derlerken, Harem-i Şerîf'de bulunanla, dışında bulunanı ayırmamıştır.»

«O zaman Harem lâfzını zikretmekte bir fayda yoktur» denilemez.

Çünkü biz deriz ki; Harem'de düşürülen şey, diğer yerlerde olduğu gibi, ancak bir sene sahibini arayıp bulmak için alınır.

Harem'de bulunanın, sahibini bir sene aramadan, bulan kimsenin malı olacağı sanılmasın.

Çünkü, umûmiyetle oraya para ve sâireyi düşürenler yabancılardır.

Onlar da gitmiş olabilirler.

Onun için, yitik bir şey hakkında, Harem-i Şerîf'in de diğer ülkeler gibi olduğunu açıklamıştır. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Harem-i Şerîf'in içinde av avlamaz, içindeki yaş otlarını koparmaz.

Hayvanlara yedirmek için kuruyan otlarını koparmakta bir beis yoktur.

⁂

Medine-i Münevvere:

Medine'yi de sevmek ve ona saygı duymak sünnettendir.

Çünkü orası, vahyin indiği ve Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) hicret ettiği mukaddes bir yerdir.

el-Bezâziye'de der ki:

«Efdal olan, önce Mekke'ye gidip Beyt-i Şerîf'i tavâf etmek, sonra Medine'ye gidip Ravza-i Mutahhara'yı ziyaret etmektir.

Bunun aksi olursa da câiz olur.»

⁂

Mekke'nin Harem'inden almadığını oradan da almaz.

Yâni, oranın da otunu kesmez, avını öldürmez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Ben Medine'nin iki taşlık arasını yasaklıyorum. Kimse oradan ot ve ağaç kesmesin, avını da öldürmesin.»

İmâm-ı Mâlik ile **İmâm Şafiî** bu hadîsi delil göstererek, Medine'nin de tıpkı Mekke'ninki gibi bir Harem'i bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Onun hareminde ağaç kesilmez, av öldürülmez.

Şayet biri av öldürürse, Şafii'nin yeni görüşüne göre ceza görmez.

Eski görüşüne göre, av öldürenin, ya da ağacını kesenin elbisesi alınır.

Sonra bu elbise, alan kimsenin olur.

Bazılarına göre, Beytü'l-Mâlin olur.

Bazılarına göre, Medine'nin evleri arasında ayırım yapılmaz. Mescidin yanında olanlara da, dışında olanlara da dağıtılır.

Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göre, onun diğer şehirler gibi Harem'i yoktur.

Bu hususdaki hadise gelince... O, şu anlama hamledilmiştir:

Yâni Hz. Peygamber o iki taşlık arasını müslümanların askerlerine tahsis etmiştir. Ağaçlarında gölgelenmek, hayvanlarını da otlarından otlatmak amaciyle böyle yapmıştır.

Nitekim **Ebû Hüreyre**'nin (R.A.) o naklettiği hadisde bu mâna anlaşılmaktadır:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Medine çevresinde oniki millik bir hudud yaptı.»

Böyle hudud şeklinde yapılan yerlerin ilel'ebed yasaklığı devam etmez. Bazan yasaklanır (başkalarına), bazan da müsaade verilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Medine'yi uzaktan gördüğü zaman, hayvanını hızlandırırdı.

***

Hacıları sevinçle karşılamak, onlara (merhaba!) demek, teberrüken musafaha etmek sünnettendir.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim bir hacıyı veya bir gaziyi kucaklarsa, bin peygamberi kucaklamış gibi olur.» (en-Nisâb)

Evine girmeden önce, kendisine duâ etmesini ondan istirham eder...

Çünkü o, afvedilmiştir.

Hadîsde böyle vârid olmuştur...

Beyt-i Makdis'e **«Beyt-i Makdis»** denilmesinin sebebi şudur:

Orada ibâdet edip istiğfârda bulunanlar günahlardan temizlenirler.

Yahut orası putlardan arındığı (yâni orada putlar bulunmadığı) için bu adı almıştır.

«Beytü'l-Mukaddes» olarak da rivâyet edilmiştir.

«El-Beytü'l-Mukaddes» olarak da rivâyet edilmiştir.

Fakat sahîh olan, izâfet şeklidir...

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Beyt-i Makdis mahşer yeridir.

Oraya gelin. İçinde namaz kılın.

Çünkü oradaki tek namaz, diğerinde kılınan bin namaza denktir.»

Mahşer:

İnsanların toplanacağı yerdir.

«Haşr ve neşr günü» terimindeki **«Haşr»** kelimesi de aynı kökten gelmedir.

Yâni, insanların öldükten sonra dirilip bir arada toplanacakları gün, demektir...

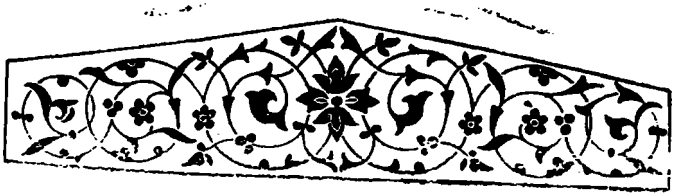

Aşûre Gününün Âdâbı

İslâmın âdâbından birisi de Aşûre gününe hürmet etmektir.

Muharrem'in onuncu gününe Aşûre günü denir.

Bazılarına göre Aşûre günü Muharrem'in dokuzudur.

Fakat evlâ ve sahîh olan görüş, birincisidir.

Et-Tenvîr'de böyle anlatılmıştır.

İmâm Ebü'l-Leys der ki:

«Bazılarına göre Aşûre günü Muharrem'in onbirinci günüdür.»

⁂

Aşûre gününe saygı gerek...

Çünkü Arşın hâmili bulunan melekler onun değerini biliyorlar.

Peygamberlerin (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) kurtuluşları o gün vâki olmuştur.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«İbrahim Aleyhisselâm Aşûre günü doğmuştur.

Allah O'nu Nemrud'un ateşinden Aşûre günü kurtarmıştır.

Allah O'na yolun doğrusunu Aşûre günü göstermiştir.»

Yâni, yıldızları görüp de: (Bu benim rabbimdir) dediği zaman, Allah onu hidâyete erdirmiştir ve ondan sonra şöyle demiştir:

«Rabbim Allah'dır. Birdir.

Doğmamıştır, doğurulmamıştır.

Hiç kimse de onun küf'ü olmamıştır.»

Allah, Mûsa Aleyhisselâm'ı Fir'avn'den o gün kurtarmıştır.

Düşmanları denizde o gün boğulmuştur.

İdris Aleyhisselâm yüksek bir yere o gün ref'edilmiştir.

Eyyûb Aleyhisselâm'ın hastalıktan iyileşmesi de o güne rastlar.

İsa Aleyhisselâm da göğe Aşûre günü ref'edilmiştir.

⁂

Bazılarına göre o güne Aşûre denilmesinin sebebi şudur:

«O gün Allah on tane peygamberine on keramet ihsan etmiştir.

Beşi yukarıda geçti. Diğerleri şunlardır:

Allah, Âdem Aleyhisselâm'ın tevbesini o gün kabul etmiştir.

Nuh Aleyhisselâm'ın gemisi Cudî dağında o gün yerleşmiştir.

Süleyman Aleyhisselâm'a hâkimiyet o gün verilmiştir.

Yûnus Aleyhisselâm balığın karnından o gün çıkmıştır.

Yûsuf Aleyhisselâm babasına o gün kavuşturulmuştur.» (Ravdatü'l-Ulema)

⁂

Evet! O gün, Cebrâil, Mikâil, İsrâfil'in (aleyhimesselâm), Arş ve Kürs'ün yaratıldığı gündür.

Hasan el-Basrî der ki:

«Kürs, Arş'dan başkadır.»

İbni Abbas (R.A.)'den rivâyet edilen şu hadîs onu te'yid eder::

«Güneş Arş'ın nûrundandır. Ay (Kamer) ise Kürsî'nin nûrundandır.

Kıyâmet gününde Allah onları halk olundukları şeye iade eder.

Güneşin Arş'a dönüp ona karışması, Kamer'in de Kürsî'ye dönüp onunla birleşmesi emredilir.»

Abdullah bin Mes'ûd (R.A.)'den:

«Her iki semâ arasında beşyüz yıllık mesafe vardır.

Yedinci kat gökle Kürsî arasında da beşyüz yıllık mesafe vardır.

Kürsî ile su arasında da beşyüz yıllık mesafe vardır.

Arş suyun üstündedir.

Allah da bütün azamet ve şânı ile bütün bunlardan üstündür.

Ne yaptıklarınızı ve ne halde olduğunuzu bilmektedir.»

İmâm Ebü'l-Leys'in (rahmehullah) tefsîrinde böyle anlatılmıştır.

Mevâkıf'da şu görüşler de bunu te'yid eder:

Şer'in dilindeki Arş-ı Mecîd, filozofların **Felekü'l-Atlas** (**Felekü'l-Eflâk**) dedikleri şeydir. Ki bu, onlara göre, dokuzuncu **felektir.**

Onlar Kürsîye de (Felekü's-Sevâbit) diyorlar; ki, onlara **göre bu,** dokuzuncu feleğin altında bulunan sekizinci **felektir.**

⁂

«Kalem» de Aşûre günü yaratılmıştır.

Gökler, yer ve cennet de o gün yaratılmıştır.

Âdem Aleyhisselâm, Havva vâlidemiz de Aşûre günü yaratılmıştır.

Tûbâ ağacı Aşûre günü dikilmiştir.

Süleyman Aleyhisselâma, hâkimiyeti Allah Aşûre günü vermiştir.

Kıyâmet de Aşûre günü kopacak.

O günde kemâl erbâbının kendilerine vaad edilen mertebeye ulaşmış olmaları, bugünün hayırlı, uğurlu ve bereketli bir gün olduğuna açık bir delildir.

⁂

O gün oruç tutmak sünnettir.

Bu hususu geçmiş sahifelerimizde izah etmiştik.

Selef (rahmehümullah) çocuklara o gün akşama kadar bir şey yedirmezlerdi.

Peygamber Aleyhisselâm mübârek tükürüğü ile hurmayı yumuşatır, çocuklara Aşûre günü çiğnetirdi. Ve çocuklar akşama kadar bir şey yemezlerdi.

Denildi ki:

«Vahşî hayvanlar (bile) Aşûre günü ot yemezler.»

Haberde vârid olmuştur:

Bir avcı bir geyik yakalamış. Günlerden Aşûre günü imiş.

Geyik Resûlüllah'a başvurmuş ve şöyle demiş:

«Avcı beni bıraksın, güneş batar batmaz yine dönerim.»

Avcı:

«Neden gündüz dönmüyorsun?»

Geyik cevap vermiş:

«Çünkü bugün Aşûre'dir. Biz bu mübârek günde yavrularımızı akşama kadar emzirmeyiz.»

Avcının bu söz pek hoşuna gitmiş olacak ki, Peygamber Aleyhisselâma:

«Ey Allah'ın Resûlü! Bu sevimli geyiği sana bağışladım!» demiş.

Peygamber Aleyhisselâm da onu alıp hemen salıvermiş. (Zühretü'r-Riyâd)

⁂

Yahudilere muhalefet etmek için, Muharremin dokuzuncu, (Aşûre günü olan) onuncu günü ve onbirinci günü oruç tutar.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Bu günün fazlını arayın.

Çünkü o, Allah'ın günler arasında seçtiği mübârek bir gündür.

Kim bu günü oruçla geçirirse, Allah (C.C.), nezdinde bulunan melekler, nebîler, peygamberler, şehidler ve salihlerin ecrini verir.»

Bu oruç hakkında o gün kılınacak namaza gelince...

Hz. Âişe (R. Anhâ) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Kim Aşûre gecesi ve Aşûre günü yüz rek'at kılıp, her bir rek'atında bir Fâtiha, üç İhlâs okursa ve namazdan fârig olduktan sonra da:

سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ ه

(Sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber. Velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)'i yetmiş kerre okursa, yetmiş kerre de Allah'a istiğfâr ederse, yetmiş kerre de bana salât-ü selâm getirirse, öldüğü zaman Allah onun kabrini misk ve anberle doldurur.»

Sonra sözlerine şunu ilâve etti:

«Kabre konan herkesin saçları dağılır. Bu namazı kılanların saçları kat'iyyen dağılmaz.

Kabrinden dirildiğinde, yüzü ayın ondördü gibi parıldar.

Kocasının evine getirilen bir gelin gibi (gayet süslü olarak) sür'atle doğru cennete götürülür.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

O gün hasımlarının gönlünü alıp râzı eder.

Şunu bilmek gerekir ki; kim Aşûre günü, sırf kıyâmet günü düşmanlarını râzı etmek niyyetiyle dört rek'at namaz kılar da..

Birinci rek'atta Fâtiha'dan sonra onbir kerre İhlâs sûresini..

İkinci rek'atta Fâtiha'dan sonra üç kerre (kul yâ eyyühel kâfirûn) sûresi ile onbir kerre İhlâs sûresini okursa..

Üçüncü rek'atta Fâtiha'dan sonra bir kerre (el hâkümüt tekâsürü) sûresi ile, onbir kerre yine İhlâs sûresini..

Dördüncü rek'atta üç kerre âyetel-kürsî ve yirmi beş kerre de İhlâs sûresini okursa..

Allah onu kabrin bütün korkunç hallerinden kurtarıp kıyâmette de hasımlarını kendinden râzı eder.

er-Risâletü'z-Zevkıyye'de der ki:

«Bu namaz, Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) nakledilmiştir.

Bu namazın fazileti pek büyüktür. Bu namazı şu altı günde kılar:

Aşûre günü, Terviye günü, Arefe günü, Kurban bayramı günü, Şa'ban'ın onbeşi, Ramazan ayının son cum'a günü...»

⁂

Aşûre günü «sıla-i rahim» yapar.

Yâni akrabalarını ziyaret edip onlara ikram ve i'zâzda bulunur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Akrabadan ilgiyi kesen birisi, eğer Aşûre günü onu ziyarep edip gönlünü alırsa, Allah ona Zekeriya oğlu Yahyâ ile İsâ'nın (Aleyhisselâm) sevabı kadar bir nasib verir ve cennette o ikisi ile şu iki parmağım gibi yan yana olurlar. — Orta parmağı ile şehâdet parmağını birleştirdi. —»

⁂

İmkânı nisbetinde o gün fakirlere tasaddukta bulunur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim aşûre günü zerre kadar bir şey sadaka verirse, Allah ona Uhud dağı kadar sevap verir. O sevap kıyâmet gününde mîzanında yer alır.»

⁂

Kişi zikir meclislerinde hazır bulunur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim Aşûre günü bir âlimin meclisine gelirse, yahut Allah'ın zik-

redildiği yere gelip onlarla beraber bir saat oturup (zikirle) meşgul olursa, Allah onu mutlaka cennete koyar.»

⁂

O gün müslümanlardan en az on kişiye selâm verir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Kim Aşûre günü on müslümana selâm verirse, bütün mü'minlere selâm vermiş gibi sevab alır.»

⁂

O gün insanlara sakalık yapar, yemek yedirir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Kim bir şeyi canı çekip de onu yemeden müslüman komşusuna yedirirse, Allah ona cennet taamından yedirinceye ve cennet şarabından içirinceye kadar dünyadan çıkmaz (yâni ölmez).»

⁂

O gün açlara yemek yedirir, çıplakları giyindirir.

O gün yetimlerin başını okşar...

Tenbîhü'l-Ğâfilîn'de şöyle anlatılır:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) **buyurdular ki:**

«Kim Aşûre günü bir yetimin başını okşarsa, Allah onun her kılına karşılık cennette bir derecesini yükseltir.»

⁂

O gün müslümanların yolundan eziyet verecek şeyleri kaldırır.

Dargın müslümanların arasını bulur.

Cenazeye gider ve hastayı ziyaret eder.

Müslüman kardeşlerine karşı olan sevgi ve saygısını belirtmek ve onlara değer vermek amacıyla onlarla musafaha eder.

Yukarıda geçen bu beş hadisi, **İmâm ez-Zendûsî** Ravda'da naklet-miştir. Sonra bazılarına muttasıl olarak şunu zikretmiştir:

«Kim Aşûre günü yıkanırsa, Allah indinde, annesinin doğurduğu günde olduğu gibi, bütün günahlardan temizlenmiş olur.»

Haberde vârid olmuştur:

«Kim Aşûre günü iki kerre yıkanırsa, iki gözü kat'iyyen hastalık görmez.»

İslâm'da Kurban

Allah'a yakınlaşmak amaciyle kesilen kurbana «el-Udhiyye» ya da «el-Idhiyye» denilir.

Bayram günü kurban kuşluk vakitlerine doğru kesildiği için bu ismi almıştır.

Bu kelimenin çoğulu «dahâyâ»'dır. (Hediyyenin cem'i hedâyâ olduğu gibi).

Yahut bu kelimenin çoğulu «edhâ»dır; ertâ gibi...

⁂

İslâmın ulvî prensiplerinden birisi de, Kurban bayramında, Allah rızâsı için, dört ayaklı hayvanlardan birini kurban etmektir.

Bu hayvanlar şunlardır:

Koyun, keçi, sığır, deve...

Camus (manda) da kurban olur.

⁂

Koyun cinsinden olanının, en az altı aylık olması gerekir. (Bazılarına göre yedi aylık olması lâzımdır.)

Sığır cinsinden olanın en az iki senelik olması gerekir. Daha küçüğünden kurban olmaz.

Devenin de en az beş yaşında olması lâzımdır.

Bu hayvanların dişisinden de erkeğinden de kurban olur.

⁂

Bu kurbanı, yalnız Allah için kesmeği niyyet ederek keser.

Kestiği hayvanı, kendi canının karşılığı (yâni bir fidyesi) olarak kestiğini kasd etmelidir. Koç'un İsmail Aleyhisselâma fedâ olması gibi...

Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın Saffât sûresindeki:

«Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik.»

Kavl-i celîlinde buna işaret buyurulmuştur.

***

Hz. İsmail (Aleyhisselâm) kıssasının **«Keşşâf»** ve **«Ravdat»**'daki özeti:

İsmail Aleyhisselâm babasına yardım edebilecek bir yaşa gelince İbrahim Aleyhisselâm Kâ'be'yi yaptı. İsmail Aleyhisselâm da ona yardım etti.

Bina tamamlanınca, Beyti haccetti, menâsik-i haccı tamamladı.

Terviye gecesi rü'yâsında kendisine biri şöyle diyordu:

«Allah sana oğlunu kurban etmeni emrediyor.»

Sabah olunca rü'yâ'yı düşünmeye başladı.

Akşama kadar: «Acaba bu hüküm şeytandan mıdır, yoksa Allah'dan mıdır?» diye düşünüp durdu.

Bu sebebdendir ki, o güne **(et-Terviye)** günü denilmiştir...

Akşam olup yatınca, yine aynı rü'yâyı gördü.

Bu emrin Allah'dan olduğunu bildi.

Onun için, o günün adına da, bilmek kökünden türeyen **(arefe)** denilmiştir.

Üçüncü gece de aynı rü'yâyı görünce, oğlunu boğazlamaya niyyet etmiştir.

Onun için, o günün adı da **«Yevmü'n-Nehr = Kurban boğazlama** günü» olmuştur.

Sonra annesi Hacer'e:

«Haydi, bunun başını yıka, güzel kokular sür; ben onu koyun otlatmağa götüreceğim!» dedi.

Hacer, kocasının emrini yerine getirdi...

Sonra oğluna:

«Haydi ip ve balta al da şu dağa oduna gidelim» dedi.

Derhal odun kesmek için dağa doğru yola çıkınca, şeytan içinden dedi ki:

«Bunları ben şimdi yoldan çıkaramazsam, başka zaman hiç çıkaramam.»

Önce gidip Hacer'e sataştı ve ona iğvâ verdi.

Fakat Hacer'i kandıramadı. Hacer onu:

«Bu, Allah'ın bir emri ise, başım üstüne!» diyerek kovdu.

Sonra onların ardından koştu; her ikisine ayrı ayrı vesveseler verdi.

Fakat başaramadı.

Şeytan me'yûs bir halde yanlarından ayrıldıktan sonra, İbrahim Aleyhisselâm oğlu ile yalnız kaldı.

Elinden tutarak onunla istişâreye başladı.

Bu emir kesin olduğu halde onunla müşâvere etti: Çünkü oğluna Allah'ın emrini bildirmek ve onu ona göre hazırlamak istiyordu...

Başlarına gelen belâya (imtihana) karşı nasıl sabretmeleri gerektiğini, Allah'ın emrine nasıl boyun eğmek icab ettiğini anlatmak istemiş ve her ikisi de buna göre sabırlı, azimli, metanetli olmaya hazırlanmağa çalışmışlardır.

Ayrıca, müşâverenin sünnet olması için böyle yapmış olabilir...

Evet, onunla istişâre etmek amacıyla şöyle dedi:

«Yavrum, rü'yâmda görüyorum; seni boğazlıyorum: Acaba buna sen ne dersin?» dedi. (Saffât sûresinden)

Oğlu şu cevabı verdi:

«Rabbin sana beni boğazlamanı emretti mi?»

«Evet!» dedi...

«Öyleyse, emrolunduğunu yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın.» (Saffât sûresinden)

Oğlunu boğazlayacağı yere gelince — ki, bu Mina'da, bir kayanın yanındaydı — «Dedi ki: Ey oğlum! Şübhesiz ben rü'yâmda görüyorum: Seni boğazlıyorum.» (Saffât sûresinden)

Çocuğun cevabı:

«Sevgilisi ile ilgilenmeyip uyuyanın cezası budur. Keşke emredildiğin hususda uyumasaydın...»

«Vaktâki teslim oldular...» (Aynı sûreden bir âyet başıdır bu.)

Yâni İbrahim oğlunu, oğlu da kendini (Allah'ın buyruğuna) teslim etti.

«Ve O'nu alnı üzerine yıktı.» (Âyetin devamı).

Yâni kesmek üzere alnı üzerine yatırdı.

Hemen oğlu ellerini yeninden çıkarıp babasına uzattı ve şöyle dedi:

«Babacığım, beni kesmek istiyorsan ellerimi boynuma bağla.

İpi de iyice sık ki, benden sana bir şey isabet etmesin ve benim de ondan ötürü ecrim eksilmesin.

Çünkü ölüm kolay değildir.

Sonra, bıçağını iyice keskin yap.

Yüzümü yere çevir. Çünkü kımıldayabilirim; senin de bu yüzden babalık şefkatin galebe çalar, ilâhî emri yerine getiremezsin!

Annem belki beni sorabilir. Gömleğimi de ona ver. Onu mümkün olduğu kadar da teselli et!»

İbrahim Aleyhisselâm:

«Sen gerçekten, Allah'ın emrini yerine getirmem için bana son derece yardımcı oldun!» dedi.

O'nun ellerini bağladı.

Fakat bu def'a da oğlu şöyle haykırdı:

«Babacığım, ellerimi çöz! Allah'ın emrini istemeyerek yerine getiriyormuşum gibi bir halde olmayayım.

Sonra, bıçağı boynuma çal!

Çal da görsün Allah'ın melekleri, Halil'in oğlu Allah'a nasıl boyun eğiyor, emrini nasıl yürekten yerine getiriyor!»

Ondan sonra ellerini ve ayaklarını bağlatmadan öylece serbestçe uzattı ve Allah'ın emrine teslim oldu...

İbrahim Aleyhisselâm bıçağı bütün gücü ile boğazına çaldı.

Çaldı ama ne gezer!

Allah'ın izni ile bıçak kesmedi...

Bükülüp nerdeyse kırılacak gibi oldu...

Oğlu:

«İyice keskin olması için yeniden bileyle! Bileyle ki rahatça kessin ve sen de huzura kavuşasın!» dedi.

İbrahim Aleyhisselâm onu yeniden bir taşta bileyledi.

Sanki ateş parçası gibi keskin oldu bıçak.

Onu ikinci def'a çaldı oğlunun boğazına.

Yine kesmedi...

Oğlu:

«Neden kesemiyorsun?»

«Allah'ın emri ile bıçak kesmiyor. Ben ne yapabilirim ki?»

Der demez bir ses:

«Ey İbrahim! Rü'yâna sadâkat gösterdin!» (Saffât sûresinden...)

(Haydi serbest bırak oğlunu! Onun yerine, şu dağdan aşağıya doğru gelen koçu al!)

İbrahim başını kaldırıp dağa doğru baktı. Bir de ne görsün: Gayet temiz ve semiz bir koç yukarıdan aşağıya süzülüp geliyor...

Ona denildi ki:

«İşte bunu al; oğlunun fidyesidir. Onun yerine kes!»

İşte Saffât sûresindeki:

«Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik.»

Âyetinin anlamı budur!

***

Evet! O, Âdem Aleyhisselâm'ın oğlu Habil'in kurban ettiği koçtu... Cennette otluyordu...

İsmail Aleyhisselâma fidye olarak geldi.

Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselâm oğlunu serbest bıraktı.

İbrahim koçu tutmak istediğinde koç kaçtı...

Cemre-i Ülâ'ya çıktı. Eline yedi taş alıp ona attı...

Sonra oradan çıkıp doğru Cemre-i Vustâ'ya geldi. Orada da ona yedi taş attı.

Böylece oradan onu çıkarıp yakaladı.

Onun kaçmasındaki maksad, kurbanın (hacda) nerede kesileceğini göstermek idi. Minâ idi, o yer...

Bu hususta başka bir rivâyet vardır:

Oğlu İsmail'i keseceği zaman, önüne şeytan çıktığında, İbrahim Aleyhisselâm o yerde şeytanı taşlamıştı...

İşte hacdaki taşlama ondan kalmadır.

Diğer bir rivâyet:

İbrahim koçu yakalayıp oğluna doğru gelirken, koç kendisini Minâ'daki o iki taş arasına fırlatıp attı.

İbrahim Aleyhisselâm ne kadar uğraştı ise, koçu yerinden kıpırdatamadı ve orada kesiverdi.

İşte ondan sonra orada kurban kesmek sünnet (âdet ve usûl) oldu...

***

Bayramın birinci günü namazdan sonra kurbanı keser.

Çünkü bu, bayram günlerinin en iyi ve faziletli vaktidir.

Şurası da bilinmelidir ki: Bayramın birinci günü namazdan çıktıktan sonra kurban kesme vakti başlar. Bu vakit, üçüncü günü güneş batıncaya kadar devam eder.

⁂

Koyun cinsinden koçu tercih eder...

Dişisinden de, keçiden de kurban olur.

Fakat koç daha evlâdır.

(Koç) her ne kadar bürülmemişe deniliyorsa da, bazılarına göre muhtar olan, bürülmüş koçu kurban etmektir.

Çünkü **Ebû Hanife**'den (rahımehullah) yapılan bir rivâyete göre, bürülmüş koçun eti daha lezzetli olduğu için onu kurban etmek daha evlâdır.

Koçun bembeyaz, kıllı, ya da kırçal olması, boynuzlu, ön ve arka ayaklarının da her türlü hastalık ve sakatlıktan sâlim olması, kör olmaması, şaşı olmaması, kulakları sağlam olması lâzımdır.

Çünkü **Hz. Ali**'den (K.V.) nakledilen bir rivâyette, o, şöyle demiştir:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kulağının üstü kesilmiş ve kulağının altı kesilmiş, kulağı yarılmış ve kulağı delinmiş (hayvanları) kurban yapmamamızı emretti.»

Fıkıh imamlarının görüşleri:

İmâm Şafiî'ye göre, kulağının bir kısmı kesilmiş olan koyundan kurban olmaz.

İmâm Ebû Hanife'ye göre, kesilen kısım, uzvun üçte birinden az ise, kurban yapılabilir.

Yine **Hazreti Ali** (K.V.)'den:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) boynuzu kırık hayvanı kurban etmemizi nehyetmiştir.»

İbrâhim en-Nehâî bu hadîsle amel etmiştir.

Boynuzlarından biri kırık olan hayvana (adbâ) derler...

Diğer müctehidler, boynuzu kırık hayvanın kurban olmasına cevâz vermişlerdir.

et-Tenvîr'de bu mes'ele böyle anlatılır...

⁂

Semiz ve herkes tarafından beğenileni tercih eder.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kurbanlarınızı büyük (ve semiz) olanından yapın!»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) siyaha bakan, siyah yiyen, siyahta yürüyen koçu kurban ederdi:

Yâni «ayakları, karnı ve gözleri siyah olup kalan kısmı beyaz olan koçu kurban ederdi» demektir bu!

Kendi kurbanını bizzat kendi eliyle keserdi.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bizzat kendi eliyle kestiği için, bu gibi ibâdetlerde vekâlet câiz ise de, herkesin bizzat kendi eliyle kesmesi sünnettir.

Eğer kendi kesemiyorsa başkasına kestirir; fakat yine kendisi orada hazır bulunur.

⁂

Kurbanı namazgâhda kesmek daha evlâ ve sevablıdır.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kurbanın nasıl kesileceğini öğretmesi, görenlerin de (bu babda) kendisine iktida etmesi için, kurbanı namazgâhda keserlerdi.»

⁂

Kurbandan et verirken, gönül hoşluğu ile içtenlikle verir, infâk eder.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kurban bayramında Âdemoğlunun yaptıkları iş arasında Allah'ın en çok sevdiği amel, kan akıtmasıdır (yâni kurban kesmesidir).

Çünkü kurbanlar, kıyâmet günü, **boynuzları, kılları ve tırnakları** ile geleceklerdir...

Kan, yere akmadan, Allah'ın indinde pek önemli bir yere akar.

Onun için, gönül hoşluğu ile kesin (kurbanlarınızı).»

***

Zengin ve hâli - vakti yerinde ise, kendisi vâcib olarak, çocuklarının nâmına da müstehab olarak kurban keser.

El-Hasan'ın Ebû Hanife'den yaptığı rivâyete göre, küçük çocuğu için de kesmesi lâzım gelir.

Ama zâhir-i rivâyete göre vâcib olmaz.

***

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) rûhu için de, sırf onun şefâatine ve yapacağı manevî iyiliğine mazhar olmak için, kurban keser.

Bulabilirse koç keser...

***

KURBAN KESME ÂDÂBI

Kurban keserken, kurbana yumuşak davranır, keseceği yere onu sürüklemez.

Gayet keskin bir bıçakla keser. Bıçağı hayvana göstermez. Hayvanı kıbleye karşı yatırır. Keserken:

بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ

(Bismillâhi vallahü ekber) der.

Şemsü'l-Eimmetü'l-Helvânî dedi ki:

«Müstehab olan (vav)'sız olarak **(Bismillâhi Allahu ekber) demesidir. (Vav) ile (Bismillâhi vallahü ekber) demesi mekruhtur. (El-Kunye'de böyle geçer.)**

(Bismillâhi Allahü ekber) dedikten sonra okuyacağı duâ şudur:

اَللّٰهُمَّ هٰذَا مِنْكَ وَلَكَ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي
لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ فُلَانُ بْنِ فُلَانٌ ...

(Allahümme hâzâ minke ve leke.

İnne salâtî ve nüsükî ve mehyâye ve memâtî lillâhi Rabbil âlemîn.

Allahümme tekabbel min fülân bin fülânin).

Ğunyetü'l-Fetevâ'da dedi ki:

«Besmele çektikten sonra, henüz kesmeden: «Allah'ım, kurbanımı kabûl et» diye duâ etmek mekruh olur.

Ama bu sözü kurban kesildikten sonra söylerse beis yoktur.

Besmele çektikten sonra henüz bıçağı boğazına çalmadan konuşursa, içerse, yahut eline bıçağı alırken biraz zaman geçirirse, bunlar çok bir iş olmadığı için, câiz olur.

Çünkü daha önce Besmele çekmiştir.

Sonra, bu az bir iş, büyük bir fasıla sayılmaz...

Konuşmayı veya işi uzatırsa câiz olmaz.

Kurban keserken, Besmele çektikten sonra uzun zaman bıçak bileylese, yeniden Besmele çekmesi gerekir.

***

Kurbanı kestikten sonra soğuyuncaya kadar, yâni ızdırabı dininceye dek bekler. Sonra yüzmeğe başlar.

Fakat yüzerken de dikkatli yüzer. Hayvana elem vermez.

***

Bayram günü hiçbir şey yemeden, kendi kurbanının etinden yer. Sünnet olan, ilk önce ciğerinden kavurma yapıp yemesidir.

Abdullah bin Büreyde (R.A.) babasından nakletmiştir:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ramazan bayramında bir şey yemeden namaza çıkmazdı.

Kurban bayramında da, namazdan dönünce, kestiği kurbanın ciğerinden (kavurma yapıp) yerdi.» (Hâlisatü'l-Hakaik)

⁂

Kurban etinin suyundan içer. Bütün kestiği kurbanlarından yiyebilir.

Çocukları için, veya Resûlüllah'ın rûhu için kestiği kurbanlardan da yer.

Onların etinden yedikten sonra, fakire de - zengine de verir (dağıtır).

Sonra, kalanını da yoksullara infâk eder.

⁂

Kurban kesen kişi, etin üçte birini tasadduk eder.

Eğer orta halli birisi ise ve çoluk - çocuğu da kalabalıksa, o zaman etten hiçbir şey tasadduk etmez. Çoluk çocuğu ile birlikte yer...

Müstehab olan budur. (Şerhü'l-Vikaye)

⁂

Kurban kesme günü, kurban kesmek isteyen kimse, Zilhicce'nin ilk on gününde hayvanın bedeninden kıllarını ve tırnaklarını kesmez. Kendisini ihramlı hacıya benzetir (bu hususda).

Çünkü kıyâmette kurban, sahibine fidye olacak, onun her kılı, her âzâsı ve tırnağından faydalanacak...

⁂

Kurban kesme günü hayvanı tıraş etmez, tırnaklarını da kesmez.

Bu tıpkı, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) secdeye varırken elbisesini salmayı emretmesi gibidir.

Çünkü elbise de onunla beraber secde yerine değerse, ondan sevab alır. (Şerhü'l-Mesâbih)

Ümmü Seleme'den (R. Anhâ):

— **Resûlüllâh** (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Zilhiccenin ilk on günü girdiği zaman biriniz kurban kesmek murad ederse, kılı ve derisine dokunmasın...»

Ebû Hanife (rahımehullah), **Şâfiî, Mâlik'e** (rahımehümallah) göre, **böyle yapması mendubdur; Ahmed ve İshak'a** göre ise, mutlaka bu tavsiyeye uymalıdır. (et-Tenvîr)

Helâl Rızık

İnsanlara muhtaç olmayacak kadar helâl ve hoş rızık taleb etmek, bu sûretle kimseden bir şey dilenmemek, iffet ve ismet içinde yaşamak, farzlardan sonra bir farz (İslâmî bir görev)'dir.

Yukarıda (Helâl) ile (tayyib) arasındaki farkı belirtmiştik.

«Helâl» hakkında tehlike olmayan şey demektir. **«Tayyib»** ise hakkında sakınca olmayan şey demektir.

Bazılarına göre, **helâl**; âlimlerin «helâldır» dedikleri; **tayyib**; hekimlerin «helâldır» dedikleri şeydir.

Bazılarına göre, **helâl**, müftînin helâl olduğuna dair fetvâ verdiğidir. Tayyib ise kalbinin sana helâl olduğuna dair fetvâ verdiği şeydir. (Yâni, hakkında günah olmayan şeydir...)

Bu iki kelimenin arasındaki farkı belirttikten sonra yine konuya dönelim:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim iffet içinde (kimseden bir şey dilenmeden) helâlinden dünyalık taleb ederse, o, şehidlerin derecesinde olur.»

Yukarıda, böyle bir rızık istemenin farzlardan bir farz olduğunu açıklamıştık.

Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu bâbda şöyle buyurmuştur:

«Helâl rızık peşinde koşmak, her müslümana farzdır.»

El-İhyâ'da şöyle geçer:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İlim taleb etmek her müslümana farzdır!»

Buyurduğu zaman, âlimler, Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) bundan, helâl ve haram ilimlerinin öğrenilmesini kasdettiğini beyân etmişlerdir.

⁂

Helâl rızık istemenin birçok yolu vardır. Lâkin en güzeli, meşrû kazançtır. Nitekim bu, peygamberlerin ve selef-i sâlihînin sünneti (yolu) dur.

Helâl yoldan rızık kazanmanın çok fâideleri vardır.

Her şeyden önce, sermayeyi artırır.

Kullanılan para (ister ticarette olsun, ister tarımda, fark etmez) yolu ve yordamı dairesinde çalıştırıldığında mutlaka ana parayı artırır.

***

Sonra, ağaç dikmekte de çok yarar vardır.

Çünkü, onun meyvalarından kuşlar ve diğer yaratıklar yerler de bu sûretle sahibinin amel defterine sevab yazılır.

Bu yararlardan birisi de, kişi çalıştığı için, kendini boş ve aylâk gezmekten kurtarmış olur.

Tuğyân ve isyân yollarından da bu sayede kendisini alıkoymuş olur.

***

Helâl kazanç, ayrıca, kişinin her iki cihanda da yüz akıdır.

Zira, her iki cihanda yüz karasına yol açacak fakirlikten kurtulmaktadır.

Ne var ki, kesbin rızıkta herhangi bir etkisi yoktur. Bunu da böyle bilmelidir.

Çünkü asıl rızkı veren Allah'tır.

Doymak da öyle değil mi? Allah insanın karnının doymasını yaratıp takdir etmedikçe, dünyayı yese yine doymaz.

***

Kişinin yediği en helâl ve hoş şey, kendi kazancından (emeğinden) yediği şeydir. Hazret-i Âişe'nin (R. Anhâ) naklettiği hadîsde böyle vârid olmuştur.

İbni Mes'ûd (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim kırk gün helâl lokma yerse, Allah onun kalbini nurlandırıp kalbinden diline doğru hikmet pınarları akıtır.»

Bir rivâyette de:

«Allah onu dünyada zâhid kılar» şeklindedir. (El-Hâlisa)

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim helâl rızık kazanmak yüzünden yorgun ve bitkin bir halde gecelerse, Cennet ona vâcib olur; Allah'ın rızâsını kazanmış bir halde gecelemiş olur.»

Yalnız, rızık peşinde koşarken aşırı hırs ve tama'dan kaçınmak gerekir.

Bu hususda Peygamber Aleyhisselâmın tavsiyesi vardır.

Yâni, kişinin kendisini harama sürükleyecek olan hırs ve tama'dan kaçınması gerektiğini Peygamber Aleyhisselâm açık ve seçik olarak ifade buyurmuşlardır:

«Rûhu'l-Kudüs (Cebrâil Aleyhisselâm) kalbime üfledi:

Hiç kimse rızkını tastamam almadıkça, ölmez.

Allah'tan korkun, rızkı güzel arayın.

Rızıktan bir şeyin gecikmesi, sakın sizi onu ma'siyetle aramanıza sevk etmesin.

Çünkü, Allah'ın rızkını ne harîsin hırsı çekebilir, ne de istemeyenin istemeyişi onu geri çevirebilir.»

⁂

Peygamberler (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) kâh san'atkârlık yaparak, kâh ticaret yaparak onu te'min ederlerdi.

Dâvud Peygamber silâh yapıp satmak sûretiyle elinin emeğini yerdi.

Ticaret yolu ile kazanmak da peygamberlerin usûl ve prensipleriydi.

Amir bin Kays dedi ki:

«Her peygamberin san'atı ve kazanma prensibi var. Bizim peygamberimizin san'atı ve kazanma usûlü de gaza ve ganimettir.»

Hadîsde böyle anlatılmıştır. (Ravda ve el-Hâlisa'da da böyle açıklanmıştır.)

⁂

Helâl kazançla, kimseden dilenmemeği ve halka muhtaç olmamayı kasd eder.

Peygamber Aleyhisselâmın bu hususda şöyle bir müjdesi vardır:

«Kim helâlinden, kimseden dilenmemek, çoluk-çocuğuna bakmak, komşularına da şefkat ve merhamet etmek gayesiyle kazanç elde ederse, Allah'a kavuştuğu gün, yüzü ayın ondördü gibi olur.»

Dilenmenin kötülüğünü de şöyle ifade etmişlerdir:

«Kim de kendisine dilenme kapısı açarsa, Allah ona yetmiş tane fakirlik kapısı açar.»

⁂

Hz. Lokman'ın oğluna öğüdü:

«Yavrum! Fakirlikten helâl kazançla kurtul! Çünkü muhtaç duruma düşen kişi mutlaka şu üç hususla karşılaşır:

1) Dininde incelme.
2) Aklında güçsüzlük.
3) Kişiliğinden bir şeyler yitirmesi...

Bunlardan daha büyüğü de, insanlar tarafından hor görülüp hafife alınması...»

⁂

Hz. Ömer (R.A.) buyurmuştur:

«Kimse çalışmadan oturup da: «Allah'ım, bana rızık ver!» diye yalvarmasın. Biliyorsunuz ki, gök ne altun ve ne de gümüş yağdırır.»

⁂

Yezid bin Seleme (R.A.) ağaç dikiyordu. **Hz. Ömer** (R.A.) ona şöyle hitab etti:

«Çok isabetli bir iş yapıyorsun!

İnsanlara muhtaç olma! Bu sûretle dinini daha güzel korursun; milletine karşı da daha şerefli olursun.»

⁂

Bir rivâyet:

Denizde müthiş bir kasırga başgösterir. Halk telâş ve heyecan içinde **İbrahim bin Edhem**'e:

«Bu ne şiddet?»

Diye yakınınca, o büyük zât şu cevabı verdi:

«Bu şiddet değildir; asıl şiddet insanlara muhtaç olmaktır!»

Bir rivâyet daha:

İsa Aleyhisselâm bir adamla karşılaştı ve ona sordu:

«Ne iş yaparsın?»

Adam cevap verdi:

«İbâdetle vakit geçiririm; hiçbir iş yapmam!»

«Pekâlâ, senin geçimini kim sağlar?»

«Kardeşim!»

«Öyleyse kardeşin senden daha iyi ve makbûl ibâdet etmektedir!» (el-İhyâ)

***

Kendisini Allah'ın zikrinden edecek, âhiret amelinden uzaklaştıracak olan şeylerin ardından koşarak rızık te'min etmeye çalışmaz.

En güzel kazanç, Allah yolunda i'lâ-i kelimetullah için savaşmak sûretiyle elde edilen kazançtır.

***

Sonra, rızık elde etmek için sabahleyin erken kalkmak sûretiyle işe koyulmak da sünnettir.

Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Rızık peşine erkenden koşun! Çünkü sabahta bereket ve başarı vardır.»

***

Cihad yolu ile rızık te'min etmekten sonra, fazilet bâbında ikinci olarak ticaret gelir.

Ama bunda emanete riayet etmek, doğruluk ve nasihatten ayrılmamak şarttır.

El-İhyâ'da der ki:

«Nasihat, kendisi için hoşlanmadığından başkaları için de hoşlanmamaktır.

Kendisinin beş para verip de almadığı bir şeyi, müslüman kardeşine bir dirhem karşılığında satarsa, nasihati terk etmiş olur.

Muamelede (ticarî alış-verişlerde) emredildiği nasihati terk etmekle de, kendisi için sevip hoşlandığını kardeşi için sevmemiş olur; ki, ona hıyânet sayılır.»

⁂

Ticarette doğruluktan ayrılmamalı.

Zira Resûlüllah Efendimizin doğru tâcirleri sevindirecek bir müjdesi vardır:

«Doğruluktan ayrılmayan tâcir, kıyâmet günü sıddıklar ve şehidlerle haşredilecektir.»

Ticaretin ana prensipleri bunlardır.

Onun birçok hususları da vardır. Musannif bazılarını açıklayacaktır...

⁂

Ticaret bâbında, tacirin cesûr olması da sünnettendir.

Bir işte muvaffak olup da rızık elde edebilirse ona devam etsin. O işi bırakmasın.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kişi, kendisine bereketli olan bir işe devam etmelidir (onu bırakmamalıdır).»

⁂

Ticaret amaciyle bir işe üç kere teşebbüs edip de başaramazsa, o işi bırakın.

Ticarette kişi, Allah'a itimad eder, rızkı ve ihsânı ancak ondan bekler. Kalbinin nûrunu söndürecek tarzda harîs olmaz.

Yukarıda da geçmişti:

Allah'ın ezelde kullarına takdir ettiği rızkı kimse önleyemez.

Ne aşırı harîs olanın hırsı onu çekebilir ve ne de istemeyen kimsenin istememesi onu önleyebilir.

Onun için, tâciri dünyası âhiretinden alıkoymamalı ki, ömrü zâyi olur, alış-verişi de ziyânda olur.

Âhiret kazancından yitirdiğini kat'iyyen dünya kazancı telâfi edemez.

Böylece o, âhiret hayatı karşılığında dünya hayatını satın almış olur. (Yâni âhireti dünyaya değişmiş olur.)

***

Müslüman, satın alacağı şeyi kötülemez, satacağını da övmez.

Çünkü anlattıkları, sattığı şeyde yoksa, yalan söylemiş olur.

Hele onu o hâli ile müşteri bilmeden alıp kabûl ederse, hem onu zulüm ile birlikte aldatmış olur, hem de ona yalan söylemiş olur.

Şayet müşteri onu almazsa, sadece yalan söylemiş ve bu yüzden de kişiliğini yitirmiş olur.

Eğer övdüğü gibi ise, zaten övdüğü vasıflar o şeyde vardır. Bu def'a boşuna konuşmuş olur.

Kişi, boş konuşmalardan da sorumlu tutulacaktır. Çünkü her ağzından çıkan sözden sorumludur. Nitekim Kaf sûresinde bu husus belirtilmiştir:

«O, bir söz atmaya dursun; mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.»

Fakat sadece müşterinin menfaatini sağlamak için, müşterinin bilmediği hususları söylemek, maldaki bazı meziyetleri anlatmakta bir sakınca yoktur.

Meselâ, sattığı köle (zamanımızda yoktur) ve hayvanların bazı gizli huyları anlatılır; ki, müşteri onu bilsin ve ona göre davransın.

Bunları anlatırken mübalâğaya kaçmaz, sözü de uzun etmez. Kısa olarak vasıflarını anlatır.

Çünkü gayesi müşterinin ihtiyacını görmektir, onu aldatmak değil...

***

Çarşıda, ancak ilimde fıkıh sahibi olan alış-veriş yapabilir.

Çünkü çarşı-pazarda hezeyan, terbiye dışı sözler, yalan yeminler çok olur.

Alış-veriş esnasında insanlar Allah'ın zikrinden gafil olabilirler.

İşlâmı bilmeyen kişilerin oralarda alış-veriş yapması, o çirkin huylara sürüklenmesine yol açabilir.

Bu bakımdan, çarşıda alış-veriş yapacak kişilerin hiç olmazsa kendilerini kurtaracak kadar bilgiye sahip olmaları gerekir.

(Musannifin de kasdı budur. Yoksa, mutlaka alış - verişi çarşılarda âlimler yapacaktır, demek istememiştir.)

⁂

Yemin ederek malını satmağa çalışmaz.

Söylediği söz doğru olsun, yalan olsun, karşısındakini inandırmak için yemin yapmaz.

Çünkü eğer söylediği söz yalan ise, bu yemin ğamûs yemini olur ki, başına büyük şeyler getirebilir. Çünkü o tip yemin büyük günahlardandır.

Eğer söylediği söz doğru ise, bu sefer dünya menfaati için Allah'ın yüce ismini âlet etmiş olur.

Allah'ın zikri yanında dünyalık pek aşağı kalır. Bunu düşünmek lâzımdır.

Zaruret olmadan yemin etmemeli.

Allah Bakara sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Allah'ı, yeminlerinizden dolayı engel yapmayın.»

Haberde vârid olmuştur:

«(Belâ vallahi, lâ vallahi) diyen tâcirlerin vah haline!»

Sırf kendini sofu göstermek için, alış-veriş yaparken ne güzeldir bu!

⁂

«Sallâllahü Aleyhi ve Sellem» diyerek Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirmesi de, malını satarken mekruhtur.

Arkadaşına karşı kendisine kazanç sağlamaz. Malının ayıbını da örtmez.

Çünkü bu, mürüvvet (insanlık) ten değildir.

⁂

Sattığı şeyin gizli ve görünen bütün ayıp ve kusurlarını izhâr ederek söyler. Bu vâcibdir.

Elbisenin güzel tarafını gösterip de çirkin ve kusurlu tarafını gizlerse, zalim ve hilebaz olur.

Karanlık yerlerde elbiseyi müşteriye göstermek, pabuçların güzel tekini gösterip güzel olmayanı gizlemek de böyledir.

⁂

Alış-verişlerde hıyânet yoluna sapmaz.

Böyle yapmakla rızık artmaz. Bilâkis bereketi gider.

Kim hile yoluyla birer birer kazanıp mal ve mülk elde ederse, Allah onu bir anda tümüyle birlikte helâk eder.

Yanında yalnız irtikâb ettiği günah kâr kalır. Hem de o günahın zerresinden bile hesap vermek zorunluğunda olur.

Adamın biri süte su karıştırıp satarmış... Sonra sel gelmiş, sağdığı ineği alıp götürmüş...

Küçük çocuğu şöyle konuşmuş:

«Süte kattığın sular birleşti; sel olup hayvanını alıp götürerek öldürdü...»

⁂

Müslümana, sattığı malın ayıp ve kusurlarını örterek hile yapmaz.

Müslümanlardan kimseyi aldatmaz.

Kârını koyar; ama normal olarak...

Böyle, aşırı kâra ve aldatmacaya kaçmadan kâr yapmakta bir sakınca yoktur.

Zaten alış-veriş, kazanmak ve kâr yapmak içindir...

Alırken ve satarken bunlara bilhassa dikkat eder, kimseyi aldatmaz.

⁂

İki kişi alış-veriş yaparken, gelip, almak istemediği halde, sırf müşteriyi teşvik etmek için, «ben bu adamdan daha fazla para veririm» diyerek öne atılmaz.

İmâm Gazâlî İhyâ'da anlattığına göre, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu gibi davranıştan men'etmiştir.

Böyle yapılan alış-verişin hükmü:

Eğer daha önce satıcı ile bu hususda mutabakata varmamış ise,

böyle yapması haramdır. Müşterinin satıcı ile yaptığı alış-veriş tamamdır.

Evlâ olan görüşe göre, müşterinin muhayyer olma hakkı vardır.

⁂

Aralarında alış - veriş bittikten sonra gelip fazla para ödemek sûretiyle müşterinin elinden o malı koparmaya çalışmaz.

Bu gibi alış - veriş mekruhtur.

Şayet yapılırsa sahîh olur.

⁂

Alış-verişte, yemin etme veya boş konuşma sebebiyle meydana gelecek günahlara keffaret olması için kazancından tasaddukta bulunur, bâzı sadakalar verir.

⁂

Alım - satımda kolaylık gösterir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Satarken, satın alırken, alacağını tahsil ederken kolaylık gösteren kişiyi Allah esirgesin.»

⁂

Alış - veriş bittikten sonra satıcıya: «Muhayyersin. İstersen malını geri al!» demek sûretiyle satıcıyı muhayyer yapar.

Alış - verişi feshetmek istediğinde de onun teklifini kabûl eder.

Çünkü caymasının mutlaka bir sebebi vardır: Zarar ettiğinin farkına varmıştır da onun için bu teklifi yapmıştır.

Müslüman kardeşinin zararına, kendisinin kârlı olmasını arzulaması yakışık almaz.

Allah'ın Resûlünün müjdesi vardır:

«İstemeyerek sattığı bir şeyden caymak isteyen müslüman kardeşinin teklifini kabûl eden kişinin hatalarını kıyâmet gününde Allah bertaraf eder.»

⁂

Veresiye de satabilir.

Müşteri fakir ise, alacağını tahsil ederken onun durumuna son derece dikkat eder.

Ödeme imkânı yoksa bekler, sıkmaz...

⁂

Bir şey satarken şöyle der:

«Aldatmaca yoktur!»

Şerhü'l-Mesâbih'de şöyle yazar:

Hebban bin Münkiz adında bir adamın, yaşı ilerlediği için alış - verişte aldanabileceğini ileri sürerek, alım - satımdan men'edilmesi için ailesi tarafından Allah'ın Resûlüne başvurulur.

Allah'ın Resûlü ailesinin dileğini kabûl edip adamı alış - verişten men'eder.

Adam şöyle yakınır:

«Ey Allahın Resûlü! Ben bu işe alışmışım; yapmadan tahammül edemem?»

Bunun üzerine Peygamberimiz ondan bu yasağı kaldırır ve şöyle tavsiyede bulunur:

«Bir şeyi sattığın zaman (aldatmaca yok!) de!...»

Yâni, aldanmadığım meydana çıkarsa, parayı geri verir, malımı alırım, demektir bu.

Böyle bir alış - veriş husûsunda âlimler ayrı görüşlerde bulunmuşlardır:

Bazılarına göre bu şart yalnız o adama aittir. Bazılarına göre ise bu husus bütün müslümanlara şâmildir. (Yâni, aldatıldığı meydana çıkarsa parasını geri verip malını geri alabilir, bu şartı ileri süren herkes..)

Bu, İmâm Ahmed'in görüşüdür. Ona göre bu, hıyâr-ı şart gibidir.

Ulemânın çoğunluğu, Şâfiî ve Ebû Hanife'ye (R. Anhüm) göre, eğer alış-veriş mahcur olmayan ehil kişiden sâdır olmuşsa, alış-verişe de zorlanmamışsa, o şartı ileri sürsün-sürmesin, aldandığı meydana çıkarsa, geri vermek hakkı yoktur.

Bu hadîsden murat, arkadaşına durumunu anlatmaktır. Alış - veriş hakkında gerekli bilgisi bulunmadığını, aldanma ihtimali olduğunu söylemek ve ona göre davranması husûsunda onu uyarmaktır..

Ayrıca, öyle olan kişi, «hıyânet yoktur!» der.

⁂

Parası varken ödemeyi uzatmaz.

Çünkü parası olup da vermeyen, satan kişiyi oyalayan kimsenin bu davranışı, (alacaklıya eziyet olduğu için) zulüm sayılır.

Yapılan havaleyi de kabûl eder.

Çünkü bu da bir nevi iyiliktir.

⁂

Borçluya mühlet verir, güç durumdayken onu zorlamaz.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu bâbda da müjdesi vardır:

«Kim güç durumda olana mühlet verirse, yahut hiç almazsa, Allah onu son derece kolay bir hesabla geçiştirir.»

Diğer lâfızda:

«Allah onu, kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde, gölgesinde gölgelendirir» diye geçmektedir.

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Belirli bir müddete kadar ödünç para veren kişi, o müddet doluncaya kadar, her gün bir sadaka sevabı alır.

Günü geldiği halde yine bir süre tanırsa, bu def'a verdiği ödünç para tutarında (her gün) **sadaka vermiş gibi sevab alır.»**

Sırf bu hadîsden dolayı, selef müslümanları verdikleri ödünç paranın müddeti geçmeden ödenmesini istemezlerdi; ki, her gün bütününü tasadduk etmiş gibi sevab alabilsinler... (el-İhyâ)

⁂

İşçinin ücretini alnının teri kurumadan öder.

Borcu öderken güzel öder. Hattâ alacaklının koştuğu şartlardan **daha güzel şartlar altında** öder:

Kapısını çaldırmadan bizzat alacaklının evine gidip borcunu öder.

Onu yormaz ve üzmez.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«En iyiniz, borcunu en güzel şekilde ödeyeninizdir! Vakti gelmeden ödeme imkânını bulan, hemen ödesin!»

⁂

Güç durumda olandan alacağını almaz; veyahut biraz eksik alır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Bir adam insanlara ödünç para verip, alacaklarını toplamakla görevlendirdiği işçisine de «güç durumda olandan alma; belki Allah da bizlerin günahlarından geçiverir» diyordu.

Sonra adam ölüp Allah'a kavuşunca, Allah onun günahlarından geçiverdi.»

⁂

Eğer tartı ile bir borç almışsa (ribevî olmayan şeylerde) **tartı ile verirken fazla tartıp versin.**

Başkasının hakkını kendine geçirmemek için **böyle yapması ihtiyatî** bir davranıştır.

⁂

Alış-verişte fazla mücadele ve münakaşa etmez.

Yâni, fiyat ve hesab bâbında hataya düşmemek için üzerinde çok durmaz.

Gubn-i fâhiş (aldatma) ile satmaz.

Alırken de aldanmaz.

Çünkü aldanan kimse (ahmak olduğu için) dünyada insanlar tarafından övülmeyeceği gibi, âhirette de Allah indinde me'cûr olmaz.

Hem dünyada hem de âhirette ziyanlı çıkar.

Yalnız burada **İmâm Gazâlî'nin** (rahimehullah) önemli bir görüşünü arz edelim:

«Bir kimse bir misafirden veya fakirden bir şey satın alıp da — sırf ona yardım ve iyilik etmek için — aldanmayı kabûl ederse, bunda bir sakınca yoktur.

Üstelik, Peygamber Aleyhisselâmın şu hadisi gereğince sevaba da girmiş olur:

«Allah satmakta da almakta da kolaylık gösteren kişiyi esirgesin.»

Lâkin çok kazanmak isteyen zengin bir tâcirden bir şey satın alırken, aldanmayı asla kabûl etmez.

Çünkü o zaman ondan sâdır olacak böyle bir hareketin övülmesi şöyle dursun, bilâkis beyhude yere parasının kaybına yol açmış olur.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Aldatılan kimse ne övülür ve ne de sevab alabilir.»

Şu halde olgunluk, aldanmamak ve aldatmamakta tecelli eder.

Biri Hazreti Ömer'i (R.A.) şöyle vasfetti:

«O, çok şerefli ve akıllı bir zât idi: Ne aldatırdı ve ne de aldanırdı.»

Hz. Hasan, Hz. Hüseyin (R. Anhümâ) ve seleften diğerleri, bir şey satın alırlarken, dikkat edip ucuza mal etmeye çalışırlardı.

Fakat bağışta bulunurlarken büyük meblâğlar bağışlarlardı.

Bir zat onlardan birine:

«Basit bir şey alırken aşırı titizlik gösteriyorsun. Fakat verirken hiç düşünmeden veriyorsun!»

Dediğinde, şu cevabı aldı:

«Bağış yapan, ancak Allah için, Allahın fazlından bağış yapar.

Fakat bir şey satın alırken aldanan, akılsızlığı ve basiretsizliğinden aldanmıştır.»

⁂

İhtiyaç anında, başkasından ödünç istediği zaman, ödemek niyeti ile ister.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim ödemek niyetiyle bir borç alırsa, Allah onun için melekler görevlendirir; borcunu ödeyinceye kadar hem onu korurlar, hem de duâ ederler.»

Selef müslümanları sırf bu hadîsin verdiği müjdeyi elde etmek için, ihtiyaçları olmadığı halde ödünç para alırlardı. (el-İhyâ)

⁂

Muhtaç olanlara da ödünç para verir. Çünkü ödünç vermek dinî vecibedendir.

Ancak şu üç hususda ödünç ister:

1) Allah yolunda daha güçlü olması için.

2) Yoksulluk içinde ölen fakiri kefenlemek için.

3) Bekârlığın doğurabileceği fitneden korunup iffet sahibi olmak amaciyle, evlenmek için...

Bu hususlarda ödünç para alırken Allah'a güvenerek alırsa, mutlaka Allah ona ödemekte kolaylık sağlar ve ödeme kapılarını açar.

⁂

Çok ödünç almaz; ki, sıkıntıya düşer ve ödemekte güçlük çeker.

⁂

Ticaret yaparken ribâ (faiz)den son derece sakınır.

Faize benzer menfaat sağlayacak bir karz (ödünç verme)den sakınır.

Ebü'l-Hasen ez-Zencânî dedi ki:

«Kimin sermayesi takvâ olursa, onun kazancını diller vasfedemez.»

Hz. Ebû Bekir (rahimehullah) anlatıyor:

— Ebû Hanife'ye rastladım. Birisinin kapısını çaldı; sonra çekilip güneşin altında bekledi.

Sebebini sorunca şu cevabı verdi:

«Bu adamdan benim alacağım vardır. Biliyorsun ki, menfaat celbeden alacak nehyedilmiştir. Bu yüzden duvarının gölgesinden faydalanmak istemedim.»

⁂

Alacağı karşısında aldığı rehinden de faydalanmaktan kaçınır.

Ribâya sürükleyecek olan hususlardan da çekinir. Çünkü ribânın en az günahı, kişinin annesiyle cinsî teması gibidir.

Abdullah bin Selâm'dan rivâyet edilmiştir:

«Ribânın yetmiş iki günahı vardır: En aşağı derecesi, annesi ile cinsî temas kuran kimsenin günahı gibidir.»

El-Bezâziye'de der ki:

«Birisi bir adamdan ödünç para isterse, sonra ona on (dirhem)'e bir yer satsa, sonra ona teslim etse, bilâhare ödünç veren kişi ona o yeri iki (dirheme) satıp teslim ederse, bu câiz olur. Çünkü bunda ribâ yoktur, kazanç vardır.»

Galiba musannif bunu, ihtiyacı olmadan sırf parasını çoğaltmak

için bu gibi alış - verişleri yapanlar hakkında söylemiştir; ki bu, fetvâca değil de, takvâca bir davranıştır.

En-Nikâye'de der ki:

«Sırf ribâdan kurtulmak için yapılan her hile, eğer hiç kimsenin zararına sebep olmuyorsa, câizdir. Bunu yapmakla kişi günaha girmez.

Ancak yaptığı hile eğer başkasına zarar veriyorsa, fetvâca câiz ise de, takvâca câiz değildir.»

Nitekim böyle bir husûsa işaret edilen bir hadîs mevcuttur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) iki ölçek âdi hurma karşılığında bir ölçek iyi hurma alan adama şöyle hitab etmiştir:

«Hurmanı, başka bir şey karşılığında satıp, sonra o şeyle (yine) hurma alsaydın olmaz mıydı?»

⁂

Faiz yemez; hakkında şâhidlik de yapmaz.

Çünkü Câbir (R.A.)'den şöyle nakledilmiştir:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) ribâ yiyene, yedirene, kâtibine, şâhidine lânet etmiştir.» (el-Mesâbih)

Kimse, kimseye, karşılığında menfaat te'min etmek şartıyla ödünç vermesin.

Meselâ, bir bakkalın yanında biraz para bırakarak, «ben bunun karşılığında bir parça bir şey alırım» derse, câiz olmaz. (Şerhü'n-Nikaye)

⁂

Kişinin fazla para veren kimseye satmasında bir sakınca yoktur.

Ödünç verdiği adamdan (az bir şey dahi olsa) karşılığında hiçbir şey kabûl etmez.

Bu hususda son derece çekingen davranır.

Ama bilirse ki o ona ödünç para verdiği için değil de, bir yakınlık veya dostluk icabı hediye olarak vermiştir; yahut o hediyeyi veren kişi cömertlikle ün yapmıştır; işte o zaman alır, çekinmez.

Çünkü, verilen hediyenin kabûl edilmesi lâzımdır.

Bu, verenin, verilen kişi üzerindeki hakkıdır; özürsüz kabûl etmemezlik yapmaz. (Et-Tetümme)

Müslüman, zalim, hırsız ve hainden, bile bile bir şey satın almaz.

Çirkin ve âdî kazançlardan kaçınır.

Bu âdî kazançların bâzıları mekruh, bazıları da haramdır.

Musannif onun için burada her ikisine de şâmil olan bir ifade kullanmıştır. Pazarlık karşılığında yapılan hacamat (kan alma) işi gibi.

Muheysa (R.A.), Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) kan alma işi için ücret almasına müsaade etmesini istedi.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) **«olmaz!» dedi.**

Fakat adam müsaade istemekte ısrar edince, nihayet Peygamber Aleyhisselâm ona şöyle buyurdu:

«Onun parasıyla su çeken devene alaf al ve (yine onun parasıyla) kölene (bir şeyler alıp) yedir.»

Ehl-i zâhire göre buradaki nehy tahrîm ifade etmektedir. Binaen'aleyh böyle bir işten kazanç sağlamak haramdır.

Bazılarına göre, eğer hür olsa haram olur; köle olursa helâl olur.

Çünkü Hz. Peygamber Aleyhisselâm: **«Kölene yedir» dedi.**

Dört imam dahil, ekseri âlimler ve fakîhler bunun helâl olduğunu söylemektedirler.

Buradaki nehyi de nehy-i tenzîhe hamlediyorlar.

Yâni, âdî işleri bırakıp da daha hayırlı ve güzel kazançlarla uğraşması için söylemiştir.

Nitekim adam ısrâr edince, ona karşılığında alacağı ücreti hayvanlarına ve kölesine harcamasını emretmişlerdir.

Ayrıca, Hz. Peygamber Aleyhisselâm Ebû Tayyibe'ye kendisinden kan almasını emretmiştir ve ona ücret vermiştir.

Eğer kazancı haram olsaydı ona ücret vermezdi. Şerhü'l-Mesâbih'-de zikredilen husûs budur.

Musannif'in (rahimehullah) de (şart) diye kaydetmesinden, ilk akla gelen budur.

Yâni, kazancı — eğer şartla (pazarlıkla) alırsa — pis olur. Ama karşılığında, ücreti pazarlık olmadan, kendiliğinden verse, o zaman pis olmaz.

Ne var ki, bu iş kerâhetten hâli değildir. Çünkü bu işi yaparken süpürge ve deriyi de bağlamakta kullandıkları (temiz olmayan) âletleri kullanmaktadırlar.

Onun için, (bu işi pazarlıkla yapsın - pazarlıksız yapsın, fark etmez) hoş bir şey değildir.

***

Zinâ karşılığında alınan ücret :

Bu hem çirkin, hem de bi'l-icma' zinâ gibi haramdır.

⁂

Kâhinin aldığı ücret de haramdır.

Kâhin:

İstikbâlde veya geçmişte vukua gelen olayları haber veren, insanın mutlu veya mutsuz olacağından bahseden kişiye derler.

Falcı ile arasındaki fark:

Falcı, çalınan şey veya yitik olan şeyi alıp verir.

Bunların hepsi haramdır. Çünkü bunlar gaybden haber vermektedirler. Oysa Allah bilinmeyen gizli şeylere ancak kendisinden râzı olduğu elçisini muttali kılar. Başkalarını asla!

Bazı avam halktan ve müneccimlerden öyleleri vardır ki, Allah'ın, her yıldıza, doğarken ve batarken bazı özellikler verdiğini iddia ederler.

Bunlara bakarak kişinin mutlu veya mutsuz olacağını, fakir veya zengin, hasta veya sağlıklı olacaklarını iddia ederler.

Derler ki: «Allah bazı ilâç ve otlarda fayda veya zarar verecek özellikler yaratmıştır. Bu da bunun gibi bir şeydir...»

Onlara verilecek cevab:

Bu kıyas yanlıştır.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bâzı ilâç ve otlarla tedavi edilmemizi emretti. Onların hasselerini anlattı.

Onlarla bizzat hem kendisi tedavi oldu, hem de ailesini tedavi etti.

Onun fiili ve kavli ile de ilâç ve şifalı bitkilerle tedavi olmakta bir sakınca bulunmadığı anlaşıldı.

Ama yıldızlarla bir şeyler öğrenmek, onlara bakıp insanların mutlu ve mutsuz olacaklarını söylemek gibi şeyleri Peygamberimiz ne söylemiştir ve ne de yapmıştır. Bilâkis onları yasaklamıştır.

⁂

Köpek parası :

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

«Köpek parası pistir.»

Hanefîlere göre köpek satmakta bir sakınca yoktur. Köpek alış - verişi sahîhdir.

«Hadîs-i şerîfden murat, köpek satmanın kötü bir iş, karşılığında ücret almanın da kerih bir davranış olduğunu beyân etmektir» dediler.

Şâfiîlere göre köpek satmak haramdır. Hadîs-i şerîfi bu anlamda yorumladılar.

Onun için, Hanefîlere göre, köpeği öldüren kişi sahibine bedelini öder. Şâfiî'ye göre ödemez. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Dişi hayvanın üzerine çekilen boğa ücreti:

Bunun karşılığında da ücret almayı Peygamber Aleyhisselâm nehyetmiştir.

Sırf bu iş için boğaları kiralamaktan, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) nehyetmiştir.

Çünkü, belki sahibi boğayı dişinin üstüne tam anlamıyla çekemez.

Çektiği zaman (kimbilir) boğadan meni gelmez. Yahut gelir de tutmaz. Onun için karşı tarafı mağdur duruma sokmuş olur.

İşte bunlar, böyle bir alış - verişin bâtıl olduğunu göstermektedir.

⁂

Şefâat (iltimas) karşılığında alınan hediye :

Bu da doğru değildir.

Fakat hediye, iltimas karşılığı olmadığı takdirde, **En-Nâtifî**'ye göre hüküm şöyledir:

Eğer hediye eden kimsenin verdiği paranın çoğu haramdan kazanılmış ise, hediyeyi kabûl etmemek, yemeğini de yememek gerekir. Helâl olduğunu bildirirse başka...

Eğer parasının çoğu helâl kazançtan ise, onun haram olduğu kendisine tebeyyün etmedikçe, hediyesini kabûl etmek, yemeğinden de yemekte hiçbir sakınca yoktur.

Çünkü insanların çoğunun malları haramdan hâli olmaz. Mutlaka içinde biraz olsun haram bulunur.

Bu bakımdan, içindeki haram nisbeti nazar-ı itibâre alınır. (el-Kunye)

⁂

Henüz erginlik çağına ermeyen çocuğun kazancı :

El-İsar'da, Zahire'den naklen der ki:

«Eğer bir sabî veya bir köle havuzun suyundan destiyi doldurup sonra birazını havuza dökerse, hiç kimsenin o havuzdan su içmesi helâl olmaz.

Çünkü o, mübah olan mülkünü karıştırmıştır. Onun karıştırdığını ayırmaya da imkân yoktur.»

Mes'ele yine böyledir:

Eğer bir çocuk mübah olan sudan bir desti su getirmişse, ebeveyninin — şâyet zengin iseler — ondan içmeleri helâl olmaz.

Çünkü su onun mülkü olmuştur.

İhtiyaçları olmadan onun malından yemeleri (ve içmeleri) onlara helâl olmaz.

⁂

Gasb şübhesini bertaraf etmek için, kimsenin malını (para vererek gönlünü almadıkça) almaz.

⁂

İnsanlara merhamet ve nasihatle muamele etmek te sünnettendir.

Buradaki nasihatın anlamı: Kendisi için hoşlandığından kardeşi için de hoşlanmasıdır.

⁂

Halkın ve hayvanların muhtaç olduğu gıda maddelerini alıp da pahalanmasını beklemez.

Hemen satar.

Çünkü malı satmayıp bekletmek ihtikârdır.

İhtikâr:

Gıda maddesini biriktirip, fiyatın artmasını bekleyerek, satmamaktır.

Böyle yapana «**muhtekir**» derler.

Muhtekir ise mel'undur.

Yâni «iyiler saffından tard edilmiştir» demektir!

Yoksa, Gaffâr (olan Allah)'ın rahmetinden tard edilmiş demek değildir. (et-Tenvîr)

Selef halkından biri hakkında şöyle anlatılır:

Vâsıt'tan bir gemi yükleyerek Basra'ya buğday göndermiş.

Oradaki vekiline; «bu buğday Basra'ya girer girmez bekletmeden sat» demiş.

Fakat o, bazı kimselerin tavsiyelerine uyarak bir hafta bekletmiş ve fazla fiyatla satmış.

Sonra durumu bir mektubla malın sahibine bildirmiş.

O da ona şu cevabı yazmış:

«Biliyorsun ki, biz sırf müslümanlığımızı korumak için az bir kâra kanaat eden kimselerdeniz.

Sen bizim dediğimizi yapmadın.

Kazanç sağlamakla dinimizden bir şeyler götürdün.

Bize karşı büyük bir cinâyet işledin.

Bu mektubumu alır almaz, sattığın buğday karşılığında aldığın paranın hepsini Basra fukarasına (sadaka olarak) dağıt; ki, her ikimiz de vebâlden kurtulalım.» (el-İhyâ)

⁂

Sadece gıda üzerinde ticaret yapmaz. Kimbilir, belki ihtikâre sürüklenebilir.

Onun için, birçok ticaret çeşitlerini öğrenmelidir.

⁂

Hükümdar gıda maddelerine narh koyamaz.

Ama tüccar fâhiş fiyatla satmaya başlarsa, (yâni elli kuruşa aldığı şeyi yüz kuruşa satarsa) o zaman, bazı ileri görüşlü ve bu işlerden anlayan kişilerle istişâre ederek narh koyabilir.

⁂

Şehirlileri mahrum ederek, sırf fazla fiatla satmak ve kâr sağlamağa dair...

Şehirlileri mahrum etmemek ve fazla kâr sağlamamak için şehir dışında yaşayanlara yiyecek maddelerini satmaz.

Çünkü bu hem mekruhtur, hem de yasaklanmıştır.

Şehire mal getiren kafileleri yolda karşılayıp da, henüz onlar şehirdeki fiatı öğrenmeden onlardan ucuza almağa kalkışmaz.

El-İhyâ'da der ki:

«Kim böyle yaparsa, esas mal sahibi şehire gelip fiatını öğrendikten sonra muhayyerdir.

O alış-veriş bitmiştir amma, eğer fiatta yalanı meydana çıkarsa, o zaman satıcı, bazılarına göre muhayyerdir. (Malını, isterse parasını geri vererek alabilir.)

Bu görüşte olanlardan birisi de İmâm Şâfiî (rahimehullah)'dır.

***

Ticaret maksadiyle gittiği yerden vatanına dönmeden, büyük bir ihtiras içinde, o beldeden o beldeye koşmaz.

Çünkü bu dinde mezmum olan aşırı hırsa delâlet eder.

Yahut bu, «kara ticaretinden deniz ticaretine girişmez» demektir. Çünkü bu da aşırı hırsa bir işaret sayılır.

İmâm der ki:

«Denize ticaret için açılan, tam anlamıyla rızık peşinde koşmuş olur.»

Oysa haberde vârid olmuştur:

«Kişi denize ancak, hac, umre veya harb yapmak amacı ile açılır.»

***

Çarşıya girerken insanları geçmez. Çıkarken de onlardan geri kalmaz.

Haberde vârid olmuştur:

«En kötü yerler çarşılardır. Oradakilerin en kötüsü de; oraya ilk girip son çıkandır.»

Muâz bin Cebel (R.A.)'den:

İblis (aleyhillâ'ne) çocuğuna birçok kötülüğü vasiyyet ettikten sonra şöyle demiş:

«Çarşıya ilk girip son çıkan ile ol!» (el-İhyâ)

⁂

Çarşıya girerken oranın fitne ve kötülüklerinden Allah'a sığınır.

«Allah'ım! Şu çarşının küfür, fısk gibi kötülüklerinden sana sığınırım» der.

Tehlil, temcid ve tahmid getirerek Allah'ı çok anar.

Çünkü bunlarda sayılmayacak kadar çok sevab vardır.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Gafiller içinde Allah'ı zikreden; gaziler arasında savaşan, ölüler arasında diri kalan kimseler gibidir.»

Diğer bir lâfızda:

«... İşe yaramayan çürük odunlar arasında yemyeşil ağaç gibidir» buyurulmuştur.

«Çarşıya giren kimse:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي
وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ●

(Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şeriyke leh... Lehül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümîtü ve hüve hayyün lâ yemûtü bi yedihil hayr ve hüve alâ külli şey'in kadîr)

Derse, Allah ona milyonlarca sevab yazar.»

İbni Ömer, Salih bin Abdullah, Muhammed bin Vasi' sırf bu sevabı elde etmek için çarşıya gitmek isterlerdi.

El-Hasen dedi ki:

«Çarşıda Allah'ı zikreden, kıyâmette ay ışığı gibi bir ışık, güneşin ziyâsı gibi bir ziyâya sahib olarak gelir.

Kim de çarşıda Allah'a istiğfârda bulunursa, oradaki halkın sayısınca Allah onu mağfiret buyurur.» (el-İhyâ)

⁂

Kazanç sağlamak için aldığı taamı (yiyecek şeyi), başka bir yere nakletmeden aynı yerde satamaz.

Çünkü **Hz. Ömer** (R.A.) şöyle demiştir:

«Bir yerde buğday satın alıyorlardı. Daha ele almadan hemen aynı yerde satıyorlardı.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) onu yerinden alıp başka bir yere nakletmeden aynı yerde satmaktan onları alıkoymuştur.»

İbni Abbas (R.A.) dedi ki:

«Peygamberin nehyettiği, henüz alıp başka yere nakledilmeden satılan buğday (veya unu) idi.

Ama sanmam ki diğer şeyler de bu hükme dahil olmasın.

Taşınan her şey hakkında aynı hüküm câridir.

Ama gayr-i menkul olursa başka. O zaman onu yerinde satmak câiz olur.»

İmâm Muhammed buna muhalefet etmiştir.

Akarın alınması, satıcının onu tahliye edip müşteriye: «Onu sana teslim ettim!» demesidir.

Ama taşınan şeylerde ise, almak, ancak onu başka bir yere nakletmekle olur. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Yanındaki taama, sırf bereketini artırmak amaciyle fakir müslümanları ortak etmek de sünnettendir.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu bâbda duâsı vardır. (el-Mesâbih)

⁂

Fazilet ve üstünlükte, ticaretten sonra meşrû san'atlar gelir.

Çünkü onlardan her biri ile peygamberlerden biri mutlaka meşgul olmuştur.

Meselâ, İdris Aleyhisselâm elbise dikerdi.

Davud Aleyhisselâm demirden silâh ve zırhlar yapan bir peygamberdi. Allah ona demiri bir hamur gibi yumuşatmıştı.

Ateşsiz ve topuzsuz (balyozsuz) istediği gibi onu evirip çevirirdi ve rahatça yoğurup istediğini yapardı.

Bâzılarına göre, çok güçlü olduğu için, demir elinden bir hamur haline gelmiştir.

İlk defa o silâhları edinen Davud (A.S.) olmuştur.

Bâzılarına göre, Davud Aleyhisselâm demirden yaptığı silâhları dört bine satardı.

Parasını kendine ve çocuklarına harcardı. Geride kalanı da fakirlere tasadduk ederdi.

Kimi bilginler de şöyle demişlerdir:

Davud Aleyhisselâm İsrail oğullarına hükmederken tebdil gezerdi. Halktan kendini sorardı ve derdi ki:

«Davud hakkındaki fikriniz nedir?»

Onlar da onu överlerdi...

Bir def'asında Allah ona insan şeklinde iki melek gönderdi ve onlara aynı suali sorunca şu cevabı aldı:

«Çoluk-çocuğunu devlet malından beslemezse, gerçekten çok iyi adam olacak!»

Bunun üzerine devlet malına muhtaç olmadan ailesini geçindirecek bir şeyi Cenâb-ı Hak'dan tazarrû ve niyâzda bulundu ve Allah da ona bu san'atı öğretti. (El-Keşşâf)

***

İbrahim Aleyhisselâm çiftçilik yapardı ve yaptırırdı. Bez ticareti de yapardı.

Said bin el-Müseyyeb (R.A.) der ki:

«Bence bez ticaretinden daha sevimli bir ticaret kolu yoktur. Ama ticareti yemin ederek yapılmamalıdır.»

Bir rivâyette şöyle vârid olmuştur:

«En iyi ticaretiniz bez (kumaş ve giyecek şeyler) ticaretidir. En iyi san'at dalınız da dikiştir.»

Bir hadisde de:

«Eğer cennet ehli ticaret yapsaydı, bez ticareti yapardı; nâr ehli

ticaret yapsaydı, sarf (kuyumculuk) ticareti yapardı» buyurulmuştur. (el-İhyâ)

İlk dokuma işini yapan atamız Âdem Aleyhisselâmdır. Onun için, kim onlara (yâni dokuma işi yapanlara) satışırsa Âdem Aleyhisselâma satışmış olur.

İsa Aleyhisselâm ayakkabıcılık yapardı ve pabuçları tamir edip yamardı.

Nuh Aleyhisselâm marangozdu.

Salih Aleyhisselâm eli ile kilim dokurdu.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kişinin kefen satıcısı olmasını hoş karşılamadı.

Bu işi oğluna öğreten bir adam, oğlu ile Resûlüllah'ın huzuruna gelip bunu (övünerek) söylediğinde Hz. Peygamber onun bu davranışını hoş karşılamamıştır...

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) hoş görmediği san'atkârlardan bazıları şunlardır:

İhtikâr yollarına sapan buğday satıcısı.

Hayvan kesen ve derisini yüzen kasap...

Bunlar, kalbin kararmasına ve katılaşmasına yol açtığı için, Peygamber Efendimiz hoş karşılamayıp kerih görmüştür.

Âlimlerden bâzıları, bunun mekrûh olmasına rağmen yine de şiir söylemekten evlâ olduğuna kail oldular.

Şair ve ediblerden biri Mekke'de kasaplık yapıyormuş. Dükkânının önünde biriken köpeklere kemik ve et kırıntıları atıyormuş. Kendisine:

«Şiir ve edebiyatı bırakıp kasaplığa başladın!»

Diyenlere şu cevabı verdi:

«Bu ikisi (şiir ve edebiyat) ile köpeklerden bir şey bekliyordum; şimdi ise köpekler benden bekliyorlar...»

Kuyumculuk dünya süslerinden olduğu için bunu da hoş görmezlerdi.

Yüksek binalar yaptırmak, kireçle badana yaptırmak gibi her süslü olan şeyler de aynı anlamı taşır.

Köle ve cariye alıp satmak:

Bunlar da iyi karşılanmamıştır.

Yukarıda geçmişti: Kan alıcılık, debbağlık yapmak da doğru değildir.

Çünkü bunları yapan kişi kendisini temiz tutamaz; üzerine neçis bulaşabilir.

İbni Sirin ile Katâde, dellâlın ücretini de hoş saymamışlardır.

Çünkü, başkasının malını reklâm eden kişi yalan söyleyebilir. Malı satmak için aşırı övebilir ve o malda bulunmayan vasıfları yalandan dile getirebilir. Sonra, ondaki emek takdir edilemez: Az olur, çok da olabilir.

Ücretin takdirinde, daha çok emek nazar-ı itibare alınmalıdır. Bu olmazsa zulüm sayılır.

⁂

Selef insanlarının en çok yaptıkları iş şunlardı:

Ticaret, dikiş, hamallık, terzilik, kâğıtçılık, ayakkabıcılık, demir işleri, yün eğirme ve örme işleri, tamircilik... (Bunların hepsi İhyâ kitabından alınmıştır).

Koyun otlatmak da peygamberlerin âdetlerindendi.

Peygamberimiz, Mekke'lilere, henüz vahiy gelmeden önce, kırat'lar karşılığında koyun otlatırdı.

Kırat: Bir dinarın onda birinin yarısıdır. (Birçok yerde böyledir. Şam ehline göre, dinarın yirmi dört parçasından bir parçasıdır.)

⁂

Faziletli iş olma bakımından bunlardan sonra çiftçilik gelir.

Bezâziye fetvâlarında şöyle geçer:

«Bazılarına göre ticaret, ziraatten efdaldır.

Fakat ulemâ çoğunluğuna göre ziraat ticaretten efdaldır. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Rızkı toprağın derinliklerinde arayın!» buyurmuştur.

Sonra, ondan bütün hayvanlar faydalanır. Ölü yerler, çorak topraklar o sayede verimli hale getirilir.

Ziraatte, ticaretten fazla tevekkül vardır. Bu bakımdan ondan üstün olmuştur.

el-Muhtar'dan:

«En üstün kazanç, cihad yolu ile elde edilen kazançtır. Sonra, muhafızlık yaparak (veya nöbet tutarak) elde edilen kazanç, sonra da san'at yoluyla elde edilen kazanç..» (Tuhfe'de bu böyledir.)

Musannifin, çiftçiliği san'ata takdim etmesi, ya bu hususda bir rivâyete muttalî oluşundandır, yahut da Ebû Hanife'ye göre Müzâraa'nın (mahsûlünün bir kısmı karşılığında yer kiralamanın) fâsid oluşundandır. Ya da şirk-i hafiden (gizli şirkten) kurtulma güçlüğündendir.

Sahabîlerin ganimetten elde ettikleri tarlaları vardı. Orada ekip biçerlerdi ve ürünlerinden yerlerdi.

⁂

Dinin îcablarını yerine getirdikten sonra, çiftlik ve tarım işleri ile uğraşmak en iyi şeydir. Ondan elde edilen kazanç da öyle...

Dinin îcablarını yerine getirmek şöyle olur:

Tarım işleri ile uğraşırken ibâdetinden olmayacak.. Dinî vecibelerine karşı son derece titiz olacak.

Dünyalık elde etmek için dinî görevleri fedâ etmeyecek.

Tıpkı bir cimrinin eldeki parayı tutup da bir türlü bırakmadığı gibi, dinî görevlerini asla elinden terketmeyecek.

Sonra, ektiği ekin, diktiği ağaç vesaireden dolayı Rabbine karşı son derece mütevekkil olacak.

Aldığı mahsûlü ancak Allah'ın emri ile aldığına inanacak.

Gizli şirkten kurtulmak için böyle davranması lâzımdır. Çünkü rızkı gördüğü zaman, «işte çalışmanın mahsûlü!» deyip de yalnız çalışmasına güvenir de Allah'a tevekkül etmezse, mânen gizli şirkde bulunmuş olur.

Eğer şirk-i hafiden arınmış bir halde çalışırsa ve tevekkülü de tam olursa, tarım işleri ile uğraşmak en üstün kazançtan olur.

Çünkü ziraat Âdemoğlunun geçim vasıtasıdır. İnsanların çoğu ondan geçinirler.

⁂

Tohumu toprağa atarken —iki rek'at namaz kılıp— sonra şöyle der:

«İlâhî, ben senin zayıf bir kulunum! Bunu ancak sana teslim ettim. Onu hakkımda mübârek (ve bereketli) **eyle!»**

Sonra da Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirir.

Böyle yaparsa, Allah o yeri ve ekini her türlü âfet ve felâketten korur. İmâm Zâhidî böyle demiştir.

⁂

Ekin ekerken, ağaç dikerken, umumî menfaati, hattâ hayvan ve kuşların da yararlanmasını kasdeder.

Mahsûlünden bir parça fakirlere tasadduk eder. (Tabiî bunu mahsûlü kaldırırken yapar.)

Kimseye bir şey vermemek için tarladan mahsûlünü gece kaldırmağa kalkışmaz. Ki, Allah bereketini yahut o mahsûlün tümünü helâk etmesin.

Nitekim Allah bir bahçe sahiblerine böyle yapmıştır:

«Biz o bahçe sahiblerini belâya uğrattığımız gibi, muhakkak bunlara da belâ verdik.

Hani (bahçe sahibleri) sabah olunca onu mutlaka devşireceklerine, biçeceklerine yemin etmişlerdi.

(Bu bâbda) istisna da yapmıyorlardı.

Halbuki onlar uyurlarken hemen Rabbinden (gönderilen) dolaşıcı bir belâ onu sardı da, (o bahçe) simsiyah kesiliverdi.

İşte sabaha karşı birbirlerini çağırdılar, «devşirecekseniz erkence mahsûlümüzü (devşirmeye) çıkın» diye.

Derken, aralarında fısıldaşarak gittiler:

«Sakın bugün karşımıza hiçbir yoksul (çıkıp) oraya girmesin» diye.

(Fakirleri) men'e (sanki) güçleri yetecek adamlar tavrı ile erkenden gittiler.

Fakat onu (bu halde) görüverince dediler ki:

«Herhalde biz yanlış gelenleriz.»

(Sonra hakikati anlayınca da) «hayır, biz mahrum (kalmış) larız.» (el-Kalem sûresi)

Kaadı Beyzâvî der ki:

— **«Biz bunlara da muhakkak belâ verdik.»**

Kavl-i celîlinden murat, Mekke'lilerdir. Allah, onlara kıtlık vermişti.

«Biz o bahçe sahiblerini belâya uğrattığımız gibi» kavl-i celilindeki bahçe sahiblerinden murat şudur:

San'a'ya iki fersah uzaklıkta bir bostan vardı. Onun sahibi salih bir adamdı.

Devşirme zamanı fakirleri çağırıp onlara tarlada kalan ve biriken meyve ve ekinleri verirdi.

Kendisi ölünce çocukları: «Biz babamız gibi yaparsak, sıkıntıda kalırız» dediler. Ve yukarıdaki âyetlerde açıklandığı şekilde davrandılar...

Allah tarafından (yine âyetlerde belirtildiği gibi) büyük bir felâkete uğratıldılar.»

⁂

Sığıra binmez. Eşek ile çift sürmez.

Öküzle çift sürer ve merkebe biner...

Çünkü her hayvan kendisine has bir iş için yaratılmış ve o işi görmeğe hazırlanmıştır.

Onun için, Allah'ın emrini bozmaz. Emrettiği şekilde hareket eder.

⁂

Tarlayı gübrelemek sûretiyle korur ve onu bitkili ve verimli hale getirir.

Ağaçları da aşılamak sûretiyle muhafaza eder.

Ağaçların aşılanması bilinen şeydir.

İlkbaharda, meyve vermeyen veya uzun zaman bakılmaması sebebi ile meyve verme istidadını kaybeden ağacı yarar.

İçine güzel meyveli ağacın dallarından bir çubuk sokar ve onu çamurla güzel sıvar. Üstünü de bir bezle bağlar.

Hurma aşılaması ise bilinen şeydir. İzaha lüzum yok...

Musannifin sözü buna hamledilmez. Çünkü onun ifadesinden anlaşılan; umumî telkih (aşılama)dır. Belirli ağacı aşılamak değil.

Yalnız, ağacın aşılanması mübah olan şeylerle olur: İnsanların âdet edindiği şeylerle...

⁂

Müslüman suyun fazlasını komşusundan men'etmez; ki, sonra Allah da her iki cihanda lûtfunu ondan men'eder.

⁂

Süt ve yün üretmek için koyun beslemek; üretip faydalanmak için tavuk beslemek de helâl kazançlardandır.

Arablar umumiyetle süt içtikleri için, her hayrın kaynağının süt olduğuna inanırlardı.

Onun için, bir kimseyi zemmederlerken «lâ derre derruhû = hayrı çok olmasın!»; bir kimseyi de överken «lillâhi derruhû = hayrı Allah içindir!» derlerdi.

Rızkın onda dokuzu, salma yaşıyan hayvanlardadır. Kaz, tavuk, koyun, sığır gibi hayvanlar...

Musannif salma hayvanları, «neslü'l-en'am» diye tefsir etmiş. En'am, malûm olduğu vechile, dört ayaklı hayvanlara derler. Tavukları ve aynı cinsten olan hayvanları da içine alması için biz bu kelimeyi daha da şümûllendirdik.

⁂

Beyaz-siyah, hayvanların her çeşidinden edinmek de sünnettendir.

Deveyi, üretip çoğaltmak için edinmez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onun şeytan huyunda olduğunu beyân etmiştir.

Şeytan huyunda olan bir yaratığın fazlasını istemek, tabiî ki doğru olmaz.

Çünkü ona sol taraftan binilir ve o sol taraftan sağılır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) koyun çobanlarını deve çobanlarından üstün tutmuştur.

Bazı hadîslerde bu husûs açıklanmıştır.

⁂

Çobanın develeri ve koyunları katı yerlerde otlatması da sünnettendir.

Çünkü böyle yerlerde otlatırsa hayvanların ayakları batmaz, toz kalkmaz. Gelen geçen yolcular da yolda rahatlıkla yürüyebilirler.

Yumuşak, taşlık veya kumluk yerlerde otlatmaz.

Zira böyle yerlerde otlatırsa hayvanların ayakları batar ve iz bırakır. Bu da yoldan geçenlerin tozlanmasına sebebiyet verir.

Ayak izlerinin belirmemesi ve tozun kalkmaması için böyle yapar.

Sıcak bastığı zamanda da hayvanlarını otlatmaz.

Zira bundan hayvanlar da kendisi de muzdarib olur.

⁂

İlkbaharda yere bakıp onun yeşilliğini görünce, dökülen yaprakların yerini yeni ve taze yaprakların aldığını müşâhede edince, herkesin evinden çıkıp o yeşillikler arasında sevinç içinde dolaştığını temaşa edince, hemen, kabirden dirilip mahşere gitmesini hatırlamalı.

Zira o zaman böyle düşünmek ve mahşeri hatırlamak da sünnettendir.

Kabirden insanların dirilip mahşere doğru toplu halde gitmeleri ile, ilkbaharda insanların evlerinden, köşklerinden, hayvanların inlerden ve yuvalarından çıkmaları arasında bir benzerlik vardır.

Kuruyan yerlerin tekrar taptaze oluşunda, yaprakları dökülen ağaçların tekrar yapraklanması ve yeşermesinde, yerlerin çimenlerle bezenmesinde hiç şübhe yok ki Bârî Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinin, insanları öldükten sonra va'd edilen gün için diriltmeye kaadir olduğuna canlı ve bâriz bir delil vardır.

O, güzel kokulu çiçekleri ve yeşilliği görünce şöyle der:

«Kudret ve beka ile, kulları ölüme ve yokluğa mahkûm etmekle azîz ve galib olan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir!»

Yeme ve İçmenin Âdâb ve Usûlü

Yenen şeyin helâl ve hoş olması, insanı doyuracak kadar olması, hiç şübhe yok ki yemenin farzındandır.

Helâldan sonra «hoş» olarak vasfedilmesindeki hikmet:

Bir yemek helâl olduktan sonra, tabiî ki hoştur.

Çünkü o şer'an meşrû olan yoldan kazanılmıştır.

Sünnete muvâfık bir tarzda elde edilmiştir.

Şer'an sevilmeyen bir sebeble, ya da nefsinin ve kötü temâyüllerinin emrettiği yoldan kazanılmamıştır.

İşte:

«Helâl, müftînin sana helâl olduğunu bildirdiği ve fetvâ verdiği şeydir. Tayyib ise, kalbinin, sakıncası bulunmadığına dair sana fetvâ verdiği nesnedir.»

Sözünün anlamı budur.

Bir insanın doyacak ve kendisine yetecek kadar helâlinden bir şey kazanması ve yemesi farzların en büyüğüdür.

Çünkü bütün iyiliklerin ve insanın yaşamasının yegâne kıvamı budur.

Sonra, helâl ve hoş bir rızık elde etmek kolay değildir; bilâkis en güç olan husûslardandır.

Zira, bir şeyin helâl ve hoş oluşunu, helâl olmayan en ufak bir nesnenin ona karışması ihlâl eder.

Bunun içindir ki, selef müslümanları, haram ihtimaline yol açacak en ufak bir şeyden bile çekinirlerdi.

Ne var ki, müftî, bu gibi gıdaların yenmesine, zâhire bakarak fetvâ verir.

⁂

İbni Sirin (rahımehullah) kırk küp yağ almış..

Kölesi o kırk küpün birinden bir fare çıkarmış..

Sonra kölesine:

«Onu hangi küpten çıkardın?» diye sormuş..

«Bilemiyorum!»

Diye cevab verince, takvâca hareket ederek küplerin içindeki yağların hepsini döküvermiş...

⁂

Bâzıları da, mahzuru olmayan hususlardan, mahzuru olan husûsa yol açar, endişesiyle vazgeçerlerdi.

Nitekim bu husûsda çok alâka çekici bir rivâyet vardır:

Hz. Ömer'in (R.A.) gayet güzel ve çok sevdiği bir hanımı varmış..

Belki benden meşrû olmayan ve bâtıl olan bir şey ister de, sırf kendisini sevdiğim için arzusunu yerine getirebilirim, diyerek onu boşamış...

⁂

Bazı sıddîklar bu husûsda çok titiz davranırlardı.

Yedikleri yemekleri sadece Allah'a ibâdet etmek için yerlerdi.

Allah için olmayan veya Allah'a ibâdet etmeye kendilerini mukavim kılmayan yemekleri yemekten çekinirlerdi.

Delil olarak da, En'am sûresindeki şu âyeti gösterirlerdi:

«Allah de (geç) ve sonra onları bırak; ki, daldıkları batakta oynaya dursunlar.»

⁂

Zinnûn-i Mısrî aç ve mahbus idi.

Kendisine sâliha bir kadın, zalim bir adam ile bir yemek gönderdi.

Yemedi ve şöyle özür beyân etti:

«Zalimin eliyle sunulan bir yemeği yiyemem!»

Yâni, «bu yemeği bana ulaştıran kuvvet, helâl ve hoş bir kuvvet değildir» demek istedi.

⁂

Kimileri de, kölesinin sevmediği kimsenin malından bil'istifade yaktığı lâmbayı söndürmüştür.

Kimisi de pabucunun bağlarını sultanın yaktığı ışığın altında bağlamamıştır.

Mekruh bir odundan kalan bir sıcaklıktan faydalanmamak için ekmek fırınını da yakmayanlar olmuştur içlerinde...

⁂

HELÂL LOKMAYI KİM İSTER?

Helâl lokmayı; ancak anlayışlı, uyanık ve bütün gayretiyle aklını kullanan kişi ister.

Yeme-içme ilmi, ibâdet ilminden önce gelir.

Çünkü ibâdet yemek-içmekle kaimdir. Oruç ve namazın tahâretle kaim olması gibi...

⁂

Bir adam İbni Sirin'e gelerek:

«Bana ibâdeti nasıl yapacağımı öğretir misiniz?» diye sormuş...

İbni Sirin ona:

«Yemeği nasıl yersin?»

«Doyuncaya kadar yerim!»

«Sen henüz hayvanlar gibi yiyorsun. Git, önce yeme-içmesini öğren; sonra ibâdeti nasıl edâ edeceğini öğrenirsin!» diye çıkışmış... (el-Hâlisa)

⁂

Arpa ekmeği yemek, Peygamberlerin (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) sünnetlerindendir.

Onların en çok yediği şey, bu idi.

Peygamberimiz'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) ardı ardına üç gün ondan doyduğu vâki değildir.

Bu sözden murat, «tam doymadan kalkardı» demektir. Yoksa «üç gün aç kalırdı» demek değildir.

Zira Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) dünyayı terk edinceye kadar arpa ekmeğini bile doyasıya yememişlerdir. (el-Mesâbih'de böyle açıklanmıştır.)

«İmâm» dedi ki:

— **Hz. Âişe** (R. Anhâ) şöyle demiştir:

«**Resûlüllah** (sallâllahü aleyhi ve sellem) hiç doyasıya yemek yemedi.

Bâzen ben, ona acırdım ve elimi sürerek derdim ki:

«Canım sana fedâ olsun! Seni aç bırakmayacak kadar şu dünya ni'metlerinden birazcık bir şeyler yesen olmaz mı?»

Şöyle cevab verirlerdi:

«Ülül'azm peygamberlerden olan kardeşlerim bundan daha çetinine sabredip tahammül göstermişlerdir.

Rablerine o halleri ile göçüp gitmişlerdir.

Rableri katında buna karşılık çok büyük mükâfatlar elde etmişlerdir.

Kendimi onlardan daha müreffeh yaşatmaktan utanıyorum.

Birkaç gün sabretmem, bence yarın âhiretteki hazzımdan eksiltilmesinden daha iyidir.

(Allah'a) bomboş bir mideyle kavuşmaktan daha sevimli bir şey yoktur bence!»

Sonra Hz. Âişe (R. Anhâ) sözlerine şunu ilâve etti:

«Vallahi, ondan sonra aradan bir hafta geçmeden Allah'a kavuştu.»

⁂

Mü'min olan yalnız arpa ekmeği yer. Yahut ona buğday katarak yer.

Yâni, buğday ve arpa ununu karıştırıp ekmek yapar ve ondan yer... Böyle yapmakla Resûlüllah'ın sünnetine uymuş olur.

Hadisde vârid olmuştur:

«**Üç şeyde bereket vardır:**

Veresiye satış, mudârebe usûlü alış-veriş — yâni parasını biri verir, diğeri çalıştırır ve kâr ortak olur — satmak için değil de, ev için buğdayı arpaya karıştırarak ekmek yapmak.»

⁂

Yufka şeklinde, son derece ince ekmeği yemez.

Çünkü bu, refah içinde yaşayanların yemeğidir.

Elenmiş undan yapılma ekmeği de yemez.

İslâmda ilk ihdas edilen bid'at; tıka basa doymak ve un eleyen elek... dir. (*)

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) ayıklanmış ve elenmiş undan ekmek yediği görülmemiştir.

⁂

Buğday yıkanmaz...

Çünkü yıkamak onun bereketini giderir.

Arpayı da buğdayı da kendi eliyle öğütür. Hayvanlarla öğütmez.

⁂

Bir günde iki kere yemek yemez.

Çünkü bu, israftandır.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Âişe vâlidemize hitaben şöyle buyurmuşlardır:

«Sakın ha, israfa kaçma! Çünkü bir günde iki kere yemek israftandır.»

«İmâm» (rahmehullah) der ki:

— Her gün iki kere yemek yemek israftır.

İki günde bir yemek iktar (israfın tersi) dir.

Günde bir kere yemek kıvâm (en doğru usûl) dür. Kitabullahda övülen de budur.

Bir def'a yemek yiyen kimsenin, bu yemeği, sahur vakti teheccüdden sonra yemesi müstehabdır.

Böylece tutulan oruç açlığını ve gece de kıyâm (gece ibâdeti) için matlûb olan açlığı sağlamış olur.

Mide boş olduğu için kalb yumuşar, fikir keskinleşir ve ruh mutmain olur.

Onu ancak iftar zamanı yiyeceği yemek meşgul eder.

Öyle ise, evlâ olan, yemeği ikiye bölmeli: Bir kısmını iftar zamanı,

---

(*) Bunlardan, francala ekmeği yemenin haram olduğu anlaşılmasın. Helâl para ile satın alınan ekmeğin her çeşidi helâldir, âfiyetle yenebilir.

Bunlardan maksad; lükse kaçmadan, sırf âhiret endişesiyle nefsi yola getirmek için mânevî çalışma ve riyâzettir. (M.)

diğer kısmını da sahur vakti yemeli; ki, birincisiyle teheccüde, ikincisiyle de oruca karşı dayanıklı olsun...

⁂

Devamlı et ve çorba yemez.

Çünkü bunlar meleklerin nefretine ve kalbin kararmasına yol açar.

Et de içki gibi malın israf edilmesine yol açabilir.

(Yâni ete kendisini alıştıran kimse, içkiye kendisini alıştıran kimse gibi olur. Bir türlü onu yemeden vazgeçemez. Bu da parasının israf edilmesine yol açar.)

Bu yüzden, Hz. Ömer (R.A.) kasaba çok giden birini gördü mü, ona sopa ile hücûm ederdi. (el-Hâlisa)

⁂

Etli çorbayı ve yağlı gıdaları kırk gün terk etmez; ki, tabiatı bozulur ve ahlâkı kötüleşir.

Hz. Ali (K.V.)'den:

«Kim kırk gün et yemezse, ahlâkı kötüleşir (huysuz olur); kim de hiç fâsıla vermeden tam kırk gün et yerse kalbi kararır.» (el-İhyâ)

⁂

Ekmeği, unu iyice yoğurur da öyle yapar.

Sonra, onu yufka gibi ince yapar. Çünkü bu bereketi artırır.

Sonra, sofraya yemek yiyen kimselerin doyacağı kadar koyar.

Çünkü fazla koymak hem israftır, hem de yemeği küçümsemektir. Ancak hüsn-ü niyyetle olursa başka...

Horasan âlimlerinden biri, arkadaşlarına yiyemiyecekleri kadar çok yemek ikram ederdi ve şöyle derdi:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu bize nakledildi:

«Dostlar, kendilerine ikram edilen yemeği yeyip doyduktan sonra; artan yemeği yiyen kişi hesaba çekilmez. İşte ben de size çok yemek ikram ediyorum; ki, sizden artanı rahatlıkla yiyebileyim.»

Bunu «İmâm» da zikretmiştir.

Sofradan ekmeği eksik etmemek de gerekir. Çünkü bu, kişinin şahsiyetini zayıflatır.

Musannif buna da işaret etmeliydi..

⁂

Yer üstüne kurulan sofraya yemek konmasından Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) son derece hoşlanırdı.

Yüksek sofralarda yemek yemek, kralların işidir. Çünkü onlar (pek kibirli olduklarından) yerken eğilmek istemezler.

Mendil içinde yemek yemek acemlerin âdetidir. Sofra üstünde yemek yemek ise arabların âdetidir.

Katâde'ye (R.A.) ne üzerinde yemek yedikleri sorulduğunda:

«Sofra üstünde!»

Diye cevap verdi.

⁂

Sofrada bakliyat, yeşillik, sebze bulundurur. Çünkü o, şeytanın kamçısıdır.

İbrahim en-Nehâî'den (rahımehullah):

«Baklasız sofra, akılsız şeyhe benzer.»

Ca'fer es-Sadık (R.A.) dedi ki:

«Kim malının ve evlâdının çok olmasını isterse, bakliyat yemeğe devam etsin.»

Rivâyet olunduğuna göre, melekler bakliyatın (sebzelerin) bulunduğu sofrada hazır bulunurlar. Bu sebeble sofrada sebze bulundurmak müstehabdır.

Haberde vârid olmuştur:

«İsrail oğullarına indirilen sofrada, pırasa hariç her türlü sebze vardı.

O sofrada, başucunda sirke, kuyruğunun yanında da tuz bulunan bir de balık vardı.

Yedi ekmek, her ekmeğin üstünde de zeytin ve nar taneleri bulunmaktaydı.»

Bunlar bir arada yendiğinde vücuda zarar vermez. (el-İhyâ)

⁂

Yemek tabağı, çamurdan yapılmış kaplardan (yâni çömlek cinsinden) ya da odundan olsun.

(Çünkü altın ve gümüş tabaklarda yemek yemek haramdır.)

O tabaklardan su içmek de haramdır.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim, altın ve gümüş tabaklarda su içerse, karnında cehennem ateşi gürlemiş olur.»

Sarı madenlerden yapılmış kaplarda ve bakır kaplarda da yemek yemek mekruhtur. (Yâni, kurşunla kaplanmamış (kalaylanmamış) kaplarda, demektir.)

⁂

İnsanların bir tabaktan yemeleri Allah katında pek sevimlidir. Sevab bakımından da çok mükâfatı vardır. Kalbleri birleştirmek cihetinden de pek elverişlidir.

Çünkü Câbir'den (R.A.) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Allah'ın en sevdiği yemek (şekli), birçok elin bir araya geldiği yemektir.» (el-Avârif)

el-Mesâbih'de şöyle geçer:

— Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbı dediler ki:

«Yiyoruz, fakat doymuyoruz!»

Şöyle buyurdu:

«Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz!»

«Evet!»

«Yemeği beraberce yiyiniz ve Allah'ın adını anınız. (Bismillâh deyiniz.) Böyle yaparsanız sizin için o yemek bereketli olur..»

⁂

Küçük kaplarda bereket yoktur.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) dört adamın taşıyabildiği «el-Gerra» adında bir kabı vardı.

Hz. Enes'den (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yüksek sofrada ve küçük (süslü) tabaklarda yemek yememiştir.»

⁂

Yemeğe kendi yanaşır, onu önüne getirmekle emretmez.

Çünkü aksini yapmakta büyüklük taslamak ve yemeği küçümsemek gibi haram olan davranışlar mevcuddur.

⁂

Yemek yerken pabuçlarını çıkarır.

Sofrada peygamberlerden bir peygamberin ismini taşıyan birinin bulunması müstehab olur.

Yemeğe, mütevazi olan kişilerin oturuşu gibi oturur.

Bir şeye yaslanmaz, yatarak yemez, arkasını da bir yere dayamaz.

Yemeğe mütemâyil bir şekilde oturur. (Mesâbih sahibi el-Hattâbî'den böyle nakletmiştir.)

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) oturduğu gibi sol ayağı üzerine sağ ayağını dikerek oturur.

Dizleri üstüne otururwhile (da) olur. Çünkü bu da Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) oturuşlarındandır.

Peygamber Aleyhisselâm yemek yerken dizleri üzerine oturduğu da olurdu.

⁂

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) yemek yerken şöyle derdi:

«Ben Allah'ın kuluyum: Kulun yediği şekilde yerim, kulun oturduğu gibi de otururum.»

Kişiyi — selâm vermedikçe — yemeğe çağırmazdı.

Acıkmadan yemek yemezdi. Çünkü acıkmadan yemek, maktı (meleklerin nefretini) mûcib olur.

Yemek, hiç şübhe yok ki, Allah'ın tâatine karşı daha güçlü olmak için yenir. Lezzet ve zevk için değil..

İbâdete karşı daha dinç olmak isteyen kişi, eğer bunda samimi ise, acıkmadan yemeğe elini uzatmaz. Henüz doymadan sofradan kalkar.

Kim de bunu yaparsa kat'iyyen doktorlara muhtaç olmaz. Çünkü daima sağlıklı olur.

⁂

Hayret etmeden gülmez..

Gece uykusuz kalmadan da gündüz uyumaz.

Sofrada tıkabasa yemek yemez. Çünkü Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«İnsanlar içinde, dünyada en çok doyan, kıyâmette en uzun açlık çekecektir.»

Yukarda Hazret-i Âişe'nin (R. Anhâ) «Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) kat'iyyen yemek yerken tam anlamıyla doymamıştır» sözünü nakletmiştik.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) de bu bâbda şöyle buyurmuştur:

«Midesini dolduran semâvât melekûtüne giremez.»

Hz. Lokman'ın oğluna öğüdü:

«Yavrum, mide dolduğu zaman düşünce uyur, hikmet susar, âzâlar ibâdetten geri kalır.»

Hadîsde vârid olmuştur:

«Yer ile gök arasındaki her iyiliğin başı açlık, yer ile gök arasında bulunan her kötülüğün başı ise tokluktur.» (el-İhyâ)

⁂

Gücü yettiğince kendini acıktırır.

Lâkin bu acıkma sağlam bir niyyet içinde olmalı. Resûlüllah Efendimiz'in şu mübârek sözünü hatırlayarak olmalı:

«Dünyada aç kalanlar, âhirette tok olacaklardır.»

Evet, Firdevs cennetinin ziyafeti, dünyada çekilen acıkmakla orantılıdır.

Bu sözü ilk söyleyen, Yahyâ bin Muâz (R.A.)'dir:

«Ey sıddîklar! Firdevs ziyafeti için nefsinizi aç bırakın! Çünkü yemeğe olan iştah, acıkmağa göredir.»

el-Hâlisa'da böyle anlatılmıştır.

Şurası da muhakkaktır ki, az yemenin bünyevî faydası da vardır. Nitekim musannif:

«İnsan ne kadar acıkırsa o kadar iştahla yemek yer.»

Sözü ile buna işaret etmiştir.

Âhiret için de pek yararlıdır.

Şu halde yemek, iki fazileti bir araya getirmektedir.

Bu, açları unutmamak, aklı arındırmak gibi yararları da sağlar.

Göğsün genişliğe kavuşması, kalbin nurlanması da az yemenin iyi bir sonucudur.

«Açları unutmamak» dedik. Evet, Peygamber Yûsuf'a (aleyhisselâm) sordular:

«Elinde bu kadar çok servet varken ne diye aç kalıyorsun?»

Cevap verdi:

«Doyup da açları unutmaktan korkuyorum da ondan.»

Açlık aklı nasıl arındırır?

Cevap verelim:

İnsan tıka-basa yediği zaman unutkanlık hâsıl olur. Kalbi körelir. Dimağda sarhoşluğu andıran bir buhar meydana getirir.

Böylece düşünme ve muhakeme yeteneğini yitirir.

Bu sebeble kalb de gerekli görevini yapamaz, ağırlaşır.

Çabuk idrâk etme istidadını yitirir.

Obur olan bir çocuğu düşünün: Çok yediği zaman kavrama kabiliyeti dumura uğrar. Zihnî yeteneğini kaybeder, anlayışı ağır olur...

⁂

Sabah yemeğini erken yer. Mümkün olduğu kadar erken kahvaltı yapar.

Çünkü bunun vücuda ve ruha çok faydası vardır.

Filozoflardan biri oğluna şöyle dedi:

«Yavrum, evinden hilmini (mülâyemet ve yumuşaklık) almadan çıkma!»

Sabah erkenden kahvaltı yapmak, ayrıca insanın çarşılarda gördüğü şeylere gözünün kaçmamasını sağlar.

«İmâm» der ki:

«Kim dinç kalmak isterse, sabah yemeğini kuşluk vakti gelmeden erken yesin.»

⁂

Kötü kimselerle yemek yemez. Onlarla su da içmez.

Takvâ ve ilim ehli ile yer-içer.

Çünkü bu davranışı hikmet kazanmasını te'min eder.

⁂

İçki içilen sofraya oturmaz.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, üzerinde içki dolaştırılan sofraya oturmasın!» (el-Mesâbih)

Kötü kimselerle oturmamalıdır.

Çünkü Allah En'am sûresinde:

«O halde, hatırladıktan sonra, artık o zalimler gürûhu ile beraber oturma» buyurmuştur.

«Zevâhiri kurtarmak, arkadaşlarını memnun etmek için, içmemek şartıyla oturmanın bir sakıncası yoktur» denilemez.

Her ne kadar ameller niyyete bağlı ise de, böyle bir davranış yanlıştır.

Çünkü niyyet, ancak tâat ve mübahlarda te'sirini icrâ eder, menhiyyâtta değil.

Meselâ, harbden para kazanmayı kasdederse, asıl gayeden çıkmış olur.

Çeşitli iyiliklere sebeb olan mübah işlerde de böyle.

Demek ki, menhiyyâtta yardımlaşmak yoktur. Gönlünü alayım diye, hatır için de dinen yasak olan şeyler irtikâb edilemez.

Peygamberimizin (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kim bir mü'mini sevindirirse Allah'ın rızâsına nâil olur.»

Sözüne imtisâlen, tutup da bir mü'mine haram yolunda yardım etmekle gönlünü kazanmak doğru olmaz.

Çünkü böyle bir niyyet baştan yararlı değildir.

Sonra, bu gibi hususlarda «ancak niyyetlere bağlıdır» da denemez.

Demek ki, niyyet ancak hayırlı ve yararlı işlerdedir; zararlı ve kötü işlerde değil... (el-İhyâ)

***

Soğumadan yemeği yemez.

Çünkü, sıcak yemek mideye, bağırsaklara ve dişlere zararlıdır. Tıp kitablarında da böyle anlatılır.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilir:

«Üç şeyden bereket kaldırılmıştır:

Soğuyuncaya kadar sıcak yemekten.

Ucuzlayıncaya kadar pahalı olan şeyden.

Üzerine Allah'ın adı anılmayan nesneden..»

Yemek soğuyuncaya kadar üstünü kapalı tutar. Çünkü bu, bereketini artırır.

***

Akşam yemeğini terk etmez. Az olsa da muhakkak yer.

Çünkü akşam yemeğini yememek kişiyi çökertir.

Haberde vârid olmuştur:

«Damarları kesmek kişinin hastalanmasına sebebiyet verir. Akşam yemeğini terk etmek de çökmesine yol açar.»

«Damarları kesmek»ten, lüzumsuz yere kan aldırmayı kasdetmiştir.

Arablar derler ki: «Yemek yememek kuyruğun yağını giderir.»

***

Sıcak yemeğe düşen sineği iyice içine batırıp da çıkardıktan sonra (yemeğini) yer.

Musannif her ne kadar «sıcak yemek» demişse de, bu husûsda soğuk yemek de aynıdır.

Çünkü bu husûsda vârid olan hadîs hepsine şâmildir. Soğuk yemeği de sıcak yemeği de içine almaktadır.

Sineği batırmakla yemek murdar olmaz. Bu bâbda vârid olan hadîs şudur:

«Yemeğe sinek düştüğü zaman, onu iyice içine batırın; çünkü kanatlarının birinde zehir, diğerinde şifâ vardır.»

Sinek önce zehirini akıtır, sonra da diğer kanadındaki şifâ ile onu bertaraf eder.

el-Hattâbî bu hadîsi te'vil etmeyip hakiki anlamına hamletmiştir. Demiştir ki:

«Allah'ın hikmeti bu. Akrep gibi bir hayvanın iki parçasında hem zehir yaratmıştır, hem de onun şifâsını. İğnesiyle sokup zehirler, cürmü ile de o soktuğu yer tedavi edilir.»

Mecâzî anlamda da olabilir.

(Yâni, sinek yemeğe düştüğü zaman, ilk önce insana bir tiksinti verir; sonra onu tam anlamıyla içine batırınca, insana ârız olan bu tiksinti gider.)

Tiksinti, bir nevi hastalık gibidir. İyice batırılarak tiksintinin bertaraf edilmesi de şifâ gibidir... (Şerhü'l-Meşârik)

⁂

Yemekten önce elleri yıkamak da yemek yemenin âdâb ve sünnetlerindendir.

Çünkü bu, fakirliği önler.

Sonra, ibâdet yapmakta daha dinç olmak maksadiyle yemek yemek bir nevi ibâdettir.

Onun için, ondan önce de tıpkı namaz için alınan abdest gibi, bir temizlik yapmak gerekir; ki, işte o da yemeğe başlamadan önce elleri yıkamaktır.

Fakirliği bertaraf etmesi şu sebebdendir:

Yemekten önce el yıkamak demek, ni'meti edeble karşılamak demektir. Bu da ni'mete karşı bir nevi şükürdür. Ni'mete şükretmek de (hiç şübhe yok ki) mal ve mülkü artırır. Mal ve mülk artınca da fakirlik kalmaz.

⁂

Küçük günahları bertaraf etmek ve gözlerin sağlığını sağlamak için de yemek bittikten sonra ellerini yıkar.

Yemekten önce eller yıkanırken, evvelâ gençler yıkar, sonra yaşlılar. Çünkü önce yaşlılar yıkarsa, sofrada gençleri beklemeleri gerekir ki, bu âdâba aykırıdır.

Yemek yendikten sonra ise ilk defa ihtiyarlar yıkarlar. Sonra gençler.

Yemekten önce eller yıkandığında kurulanmaz. Bu, yıkama eserinin yemek yerken de görülmesi içindir.

Lâkin yemekten sonra eller yıkandığı zaman havlu ile kurulanır.

Ellerdeki ıslaklığı gözlere sürmekte fayda vardır. Musannifin «göz sağlığı» sözünde buna işaret vardır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«Abdest aldığınız zaman, gözlerinize su içirin, ellerinizi silkmeyin. Çünkü bu, şeytanın yelpazesidir.»

Ebû Hüreyre'ye (R.A.) sordular:

«Bu, hem abdestte, hem abdest dışında da böyle **midir?**»

«Evet!»

Diye cevap verdi.

Tek eli veya yalnız parmakları yıkamak kâfi gelmez. **Zira sünnet** olan, elleri bileklere kadar yıkamaktır. (el-Ğunye)

⁂

Yemek yerken Besmele çekmek, hayır ve bereket **için duâ etmek** de sünnettendir.

İbni Abbas'dan (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle **buyurmuştur:**

«Biriniz yemek yemeğe başlayacağı zaman:

(Allahümme bârik lenâ fiyhi ve et'ımnâ hayren minhü)

(Allah'ım, bu yemeği bize bereketli kıl ve ondan daha iyisini bize yedir!) desin.»

Sütten başka yemek yediği zaman böyle duâ eder.

Yediği **eğer** süt olursa Allah'tan sütün çoğalmasını ister. **Çünkü** Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) **«Ondan daha hayırlısını bize yedir»** kavlinden sonra şöyle buyurmuştur:

«Süt içtiği vakit şöyle desin: (Allah'ım, bize rızık olarak verdiğin şeyi bereketli eyle ve onu artır bize.)»

Süt çok yararlı bir gıda **olduğu için Hz. Peygamber** (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona çok önem **vermiştir. Diğer yemekler arasında onu** zikretmiştir.

Gerçekten de sütün yararı **çoktur. O, hem açlığı ve hem de susuz**luğu giderir.

⁂

Besmeleyi yemeğe başlarken **çeker, yanındakilere de telkin etmek için** sesli okur.

Eğer yemeğe başlarken **Besmele çekmesini unutursa şöyle der:**

«Bismillâhi evvelehû ve âhirehû.»

Böylece kaçırdığı sünneti **telâfî etmiş olur.**

Amma abdest böyle **değildir. Çünkü Besmele abdestten önce çeki**lir.

Eğer abdestten önce unutursa da ortasında hatırlarsa Besmele çekmez.

Çünkü bu, kaçırdığı sünneti telâfi etmesini sağlamaz. Zira abdest tek amel sayılır.

Ama yemek öyle değil. Çünkü o, lokma lokma yenir. Her lokma bir yemek sayılır.

Onun için, hatırladığında, yukarda arz ettiğimiz şekilde Besmele çeker.

(Şerhü'l-Vikaye'de böyle geçer.)

Ümeyye (R.A.)'den:

— Bir adam yemek yiyordu. Yemeğinden tek lokma kalıncaya kadar Besmele çekmedi..

O tek lokmayı da ağzına kaldırınca:

«Bismillâhi evvelehû ve âhirehû» dedi.

Peygamber Aleyhisselâm bunu görünce güldü ve şöyle buyurdu:

«Şeytan devamlı olarak onunla birlikte yiyordu. O Besmele'yi çekince karnındakini kustu.»

⁂

Yemek bitince, «İhlâs sûresi» ile «liiylâfî»'yi okusun. (el-İhyâ)

Ebû Said (R.A.)'den:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yemek yediği zaman şöyle derdi:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

«Hamd, bize yediren, içiren ve bizi müslümanlardan kılan Allah'a mahsustur.»

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Yemek yiyen kimse: «O Allah'a hamd olsun ki, bana bunu yedirmiş ve bu rızkı benim hiçbir dahlim ve kuvvetim olmadan vermiştir» derse, onun bütün geçmiş günahları afvedilir.»

Bazıları, yemeğin ilk lokmasında: (Bismillâhi), ikinci lokmasında

(Bismillâhirrahmâni), üçüncü lokmasında (Bismillâhirrahmânirrahîm) derdi.

(El-Hasen haram olan yemekte Besmele çekilmemesini ve sonunda da «Elhamdülillâh» denilmemesi gerektiğini bildirdi.

Çünkü bu lânete yol açar.

Musannif «el-Hasen böyle teklif etti» dedi.

Çünkü, bâzılarına göre yemek helâl olursa Besmele çekilir, haram olursa çekilmez.

Ama Elhamdülillâh'a gelince...

Bu, yemek helâl olsun - olmasın, sonunda mutlaka söylenmelidir. (el-Kunye)

El-Feteva'l-Bezâziye'de şöyle kaydedilmiştir:

«İçki içerken, zina ederken, yahut haram olduğu kesinlikle bilinen bir şey yerken, ya da zar atarken Besmele çekmek, insanı küfre sürükler.

Çünkü bu, Allah'ın adını hafife almaktır.»

Bu sebeble Havarzem ulemâsı şöyle demiştir:

«Bir şey tartan ve ölçen kimse, sayarken şöyle saymalıdır:

«Bismillâhi, bir...»

Şöyle saymamalıdır:

«Bir... Bismillâhi.»

Böyle sayı kasdedip de (Bismillâhi bir... demeyip de) yalnız (Bismillâhi) ile yetinirse, küfrü mûcib olur.

Çünkü, niyyeti Allah'ın ismini anmak değil, sayı saymaktır; ki, bu da bir nevi istihfaf sayılır.»

Ama bitirdikten sonra (elhamdülillâhi) derse, bazı âlimlere göre küfre girmez.

Çünkü hamd, haram sona erdikten sonra vâki olmuştur.

Bâzılarına göre küfre girer.

Çünkü hamd'ı, haram edinmiş olduğu şey üzerine vâki oluyor.

Demek ki, kişi niyyetine göre muamele görmektedir.

Eğer hiçbir şeye niyyet etmezse, o zaman küfre girmez.

Çünkü bu takdirde istihfaf söz konusu değildir.

Yemek yerken sofrada tuz bulundurur ve ilk def'a tuza banar.

Zira bu birçok hastalıklara şifâdır.

Nitekim Allah'ın Resûlü'nün (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Ali'ye (K.V.) şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

«Ey Ali, yemeğine tuzla başla! Çünkü o, içinde — cüzzam, baras, karın ağrısı, diş ağrısı, cinnet — hastalıklarının da bulunduğu yetmiş (çeşit) hastalığa şifâdır.»

***

Sağ eliyle yer, sağ eliyle içer. Sol eliyle değil...

Çünkü Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivâyet ettiği hadîsde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Biriniz, sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin; sağ eliyle alsın, sağ eliyle versin.

Çünkü şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir.»

***

Müslüman yemeği üç parmakla yer:

Başparmak, şehâdet parmağı ve orta parmak...

Musannifin (üç parmak) sözü, elle yemek yemenin sünnet olduğunu gösterir, kaşıkla değil.

Bir hikâye:

Ebû Yûsuf'un da hâzır bulunduğu Hârun er-Reşîd'in sofrasında kaşıklar getirildi.

Hârun er-Reşîd'e de fildişinden yapılmış gayet güzel bir kaşık getirildi.

Ebû Yûsuf dayanamadı, şöyle konuştu:

— Cenâbı Hakkın: **«And olsun ki biz Âdemoğullarını mükerrem kıldık»** kavl-i celîlinin tefsîrinde şöyle vârid olmuştur:

«Biz onlara yemek yiyecek parmaklar verdik.»

Harûn er-Reşîd bunu duyunca hemen elindeki kaşığı fırlatıp elle yemeğe başladı.

***

Yalnız başparmakla ve şehâdet parmağı ile yemez. Başparmağıyla da yemez.

Herhalde bu, **İmâm Şâfiî**'nin (rahımehullah) şu sözünden alınmıştır:

«Tek parmakla yemek gazâbı, iki parmakla yemek kibri icab ettiren husustur.

Üç parmakla yemek ise sünnettir.

Dört veya beş parmakla yemek, gözdoymazlık ve hırstandır.» (el-İhyâ)

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Kim ekmekle karpuzu yerse, Allah ondan yetmiş çeşit hastalığı bertaraf eder.»

Lüzumu anında, yemek yerken sol elden istifade etmekte de bir sakınca yoktur.

***

Ekmeğe son derece saygı gösterir.

(Ekmeğe saygı göstermek hakkında emir vardır. İleride gelecektir.)

Çünkü insanın yediği her lokma, tam üçyüzaltmış işçinin emeğiyle meydana gelmiştir.

Bunların ilki, rahmet deposundan su tartan Mîkâil Aleyhisselâmdır.

Sonra, bulutları yürütmek, ay, güneş ve diğer gezegenleri mihveri etrafında seyrettirip döndürmek ile görevli olan melekler.

Sonra, hava melekleri ve yerdeki hayvanlar gelir (bu işçiler arasında).

Bu işçilerin sonuncusu ise ekmekçidir.

İşte tek bir lokmada bu kadar yaratığın emeği vardır.

Onun için İbrahim sûresinde Cenâb-ı Hak:

«Allah'ın ni'metini bir bir sayacak olursanız (imkânı yok) sayamazsınız!» buyurmuştur.

Haberde böyle vârid olmuştur.

Bir hikâye :

Bir âbid dostlarından birini yemeğe çağırır.

Sofraya oturup ekmek getirildiğinde, kardeşi, içinden en güzel ekmeği seçmek için ekmekleri evirip çevirmeğe kalkışır.

Ona şöyle çıkışır:

— Yavaş ol! Sen ne yapıyorsun öyle?..

Şu beğenmediğin ekmekte kaç yaratığın emeği vardır, biliyor musun?

Yağmur yağdıran bulutların... Yeri sulayan suların... Hayvanların..

İşte bu ekmek sana gelinceye kadar bu kadar mahlûkun emeği geçmiştir.

Şimdi sen kalkıyorsun, o ekmeği evirip-çeviriyorsun. Olur mu böyle şey? (el-İhyâ)

⁂

Yere düşen ekmek kırıntılarını (çok az olsa bile) alıp, Allah'ın ni'metine büyük bir saygı duyarak yemek, işte ekmeğe duyulması gereken saygılardandır.

(el-İhyâ'da) İmâm Gazâlî bu husûsda bir hadîs nakletmiştir:

«Sofradan düşen lokmayı kim alıp da yerse, refah içinde yaşar ve çoluk-çocuğu sıkıntı çekmeden âfiyet içinde olur.»

Bâzılarına göre, yere düşen kırıntıları toplamanın karşılığı, cennetteki hurilerin güzel gözlüleridir.

⁂

Ekmeği iki eliyle kırar, tek eliyle kırmaz.

Kırılmış (veya kesilmiş) ekmek varsa, kesilmemiş ekmeğe ilişmez. İsraftan kaçınmak amaciyle önce o kesilmiş ekmekleri yer.

Tabak, tencere veya başka bir şeyi ekmeğin üstüne koymaz. Ancak, üstüne katık olarak yediği şeyleri koyabilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Ekmeğe saygı duyun! Çünkü onu Allah göğün bereketlerinden indirmiştir.»

Bıçağını ve parmaklarını ekmekle silmez. Ancak, sildikten sonra onu yerse, o zaman başka..

Ekmek daima tencere veya tabağın hizasına değil de biraz üst tarafa konmalıdır.

Ekmeğin kabuğunu (yahut içini) yiyip de gerisini atmak, ekmeğe saygısızlık olacağından ötürü mekruhtur.

Bu gibi haller pahalılığa ve kıtlığa yol açar. (Şerhü'n-Nikaye)

⁂

Gözü önünde, yediği yemekte olmalı, sağa sola bakmamalı.

Lokmayı iyice küçültmeli ve mükemmel bir şekilde çiğnemeli.. İyice çiğneyip yutmadan diğer lokmaya elini uzatmamalı.

Çünkü bu, hoş karşılanmayan aceleciliktir.

⁂

Yemek yerken başını kaldırmaz, ağzını da haddinden fazla açmaz. Başkalarını tiksindirmemek için, kendi cesedine ve elbiselerine dokunup oynamaz.

Öksürürken yahut aksırırken yüzünü çevirir..

Arkadaşlarının lokmasına bakmaz.

Ekmeği bıçakla kesmez. Çünkü bıçakla ekmek kesmek mekruhtur. (Bazı âlimlere göre mekruh değildir.)

Eti (yerken) de bıçakla kesip yemez. Çünkü bu, kibirli yabancıların davranışıdır..

Eti yemekte müstehab olan: Onu dişlerle ısırıp yemektir.

Böyle yeyiş daha âfiyetli ve hazmettiricidir. Bu husûsda hadîs vârid olmuştur. Musannif bunu ilerde zikredecektir.

Yukarda geçmişti: Elini ekmekle silmez. Ancak o sildiği ekmeği yerse başka..

Soğutmak için sıcak yemeğe üflemez. Bu yasaktır. Bilâkis soğuyuncaya kadar sabreder. Çünkü soğuk yemeğin yenmesi kolaydır.

Hz. Âişe'nin (R. Anhâ) Resûlüllah'dan naklettiği hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Yemeğe üflemek, bereketini giderir.»

Abdullah bin Abbas (R.A.) dedi ki:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) yemeğe de suya da üfürmezdi. Bir kabın içinde de nefes almazdı.»

Çünkü bu, edeb dışı bir harekettir. (el-Avârif)

⁂

Yemeği koklamaz.

Başkalarını tiksindirecek işleri yapmaz.

Tabağın içine elini silkmez.

Lokmasını ağzına getirirken başını tabağa doğru eğmez.

Çekilerek ve kemik gibi bir nesneyi ağzından çıkardığı zaman, yemekten yüzünü çevirip sol eliyle ağzından alır.

Yağlı lokmayı sirkeye, sirkeyi de yağlı lokmaya katmaz.

Dişi ile kestiği lokmanın artan kısmını çorbaya ve sirkeye daldırmaz.

⁂

Tiksinti verici sözler etmez.

Yerken sükût da etmez. (Çünkü bu acemlerin davranışıdır.) Bilâkis salih kişilerin hikâyelerini anlatır.

Bu sebeble denilmiştir ki:

«Yemekte susmak, kötü ve cahillerin âdetidir; şerefli bilginlerin âdeti değil...»

⁂

Ekmekten hiçbir şey mekruh olmaz.

Ancak, yanık, kokmuş, küflenmiş ekmek gibi zarar veren hususlar olursa, başka...

⁂

Ondan hiç bir şey atmaz. Zayi de etmez.

Ekmek; çok yemekle, karın şişirmekle zayi edilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah'ın en sevmediği insanlar, göbek şişirenlerdir.»

Yine şöyle buyururlar:

«Dünyada aç olanlar, âhirette tok olacaklardır.

İnsanlar arasında Allah'ın en sevmediği kişiler, geğirti getirenlerle çok yemekle karın şişirenlerdir.»

el-Hasen'den:

«Yer, sarhoştan şikâyet ettiği gibi, çok yiyen kimseden de Allah'a yüksek bir çığlıkla şikâyet eder.» (el-Hâlisa)

Samure bin Cündeb'in (R.A.) oğlu, karnı şişinceye kadar yemiş ve sonra istifrağ etmiş.

Bunun üzerine, **Samure** (R.A.) oğluna şöyle çıkışmış:

«Ölseydin, namazını kılmazdım!» (el-Bustan)

⁂

Çok yemenin zararlarından:

Çok yemek, kişiyi ibâdetten geri bırakır. Rûhunu bîtab eder. Kalbini karartır.

Çünkü çok yemek çok su içirir, çok su içmek çok uyku getirir. Çok uyumaksa, ömrün beyhûde geçmesine yol açar. Kişiyi teheccüd namazı gibi güzel bir namazdan mahrum bırakır.

Sonra, ömür, insanoğlunun en kıymetli sermayesidir. Âhirette kazançlı çıkması için o sermayeyi çalıştırır.

Çok yemekten ihtilâm olur ve hamam yapması gerekir. Gece hamam yapamazsa, (Vitir namazını şâyet teheccüde bırakmış ise) kaçırır.

Şu halde, uyku birçok âfet ve felâketlerin başı ise, çok yemek de ondan aşağı değildir.

Çünkü uykuya sebeb olan, asıl odur!

***

Karın doyduktan sonra, hemen Allah'a isyanı gerektiren işlere koyulmak, yemeğe olan saygısızlıktandır.

Yemek yemekle Allah'ın emirlerine sarılmayı kasdetmek, yemeğe olan saygının müsbet bir neticesidir.

Nitekim Hz. Allah (C.C.) Bakara sûresinde:

«Ey îman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yeyin..» buyurmuştur.

***

Yemek yemekle sağlıklı ve güçlü olmağı kasdeder.

Çünkü insanın bedeni, üzerine bindiği merkebidir.

Meşâyıh büyükleri derler ki:

— Allah Âdemoğlunu cismânî cevherlerin en güzeli ile donatmıştır.

Ona beden, kalb ve ruh ihsan etmiştir.

Kalıbı, kalbinin mahfazasıdır.

Bu kalıbın ayakta durması için, muhakkak yemek yemesi lâzımdır. Çünkü sünnetullahın gereği budur..

Azmi ve kasdı bu olan kişi, tabiî ki doyuncaya kadar yemelidir.

Doymadan da sofradan kalkabilir. (Mühim olan yemesidir).

***

Yemek yerken zikir yapılmaz. Hamd ve senâda bulunulmaz. Şükür de yapılmaz.

⁂

Yoldan geçenlerden, ancak selâm verenleri yemeğe buyur eder.

Selâm vermeden önce kimseyi dâvet etmez.

Selâmdan sonra dâvet etmesi, bir nevi arzusunu yerine getirmektir. Nitekim «Selâmi rustâyî bî garaz nist = Kişinin selâmı maksadsız değildir» demişlerdir.

Onun için selâm veren kimsenin, mutlaka yemeğe dâvet edilmesi arzusu bulunur.

Bezâziye'de şöyle geçer:

«Yemek yiyen topluluğun yanından geçen bir aç, selâm verdiği zaman kendini dâvet edeceklerini, selâm vermediği takdirde ise dâvet etmiyeceklerini bilir de ona göre davranır.»

Musannifin sözü, yoldan geçen olsun veya olmasın, «kimseyi selâm vermeden yemeğe çağırmaz» anlamındadır.

Çünkü hemen çağırırsa, dâvet ettiği kimseyi minnet altında bırakabilir. Onun için böyle bir ihtimali bertaraf etmek gerekir.

Bu sebeble, yemeğe çağırmakta acele etmez..

⁂

Başkası tarafından yemeğe çağrıldığında, gösterdiği yere oturur.

Çünkü ev sahibi misafirini nereye oturtacağını herkesten daha iyi bilir. Bilhassa evinin kusurlarını yabancılardan daha iyi bilir.

Ne var ki, yemek zamanı kimsenin evine girmez. Çünkü haberde şöyle vârid olmuştur:

«Kim çağırılmadan bir yemeğe giderse, fâsık olarak gitmiş olur. Yediğinde ise haram yemiş olur.»

el-Avârif'in yazarı şöyle der:

«Hırsız olarak girmiş, perişan bir halde çıkmış olur» şeklinde de nakledilmiştir bu hadîs..

Ama kendisinden hoşlanacaklarını bilirse, o zaman başka...

İmâm Gazâlî'nin fikri:

«Yemeğe rastlayan kişi, kendisine izin verilmeden sofraya oturmaz. Ona: «Haydi buyur!» dendiği zaman, düşünür:

Eğer bunu içten demişlerse, oturur. Kendisinden utanarak söylemişlerse, bir bahane uydurup oturmaz.»

⁂

Sofrada arkadaşının kendisinden daha çok yemesini ister. (Yâni, yemek husûsunda dost ve arkadaşlarını kendi nefsine tercih eder.)

Onlardan çok yemez.

Hattâ, her ne kadar yemek aralarında müşterek olsa bile, yaptığı hareket arkadaşının rızâsına uygun değilse, yasaktır.

Başkasıyla yediği zaman böyle davranır.

Kendi başına yalnız olarak yediği zaman (kendi nefsine tercih eder)'in anlamı; artan yemeği yetimlere, yoksullara yedirmek için ayırır, demektir.

Çünkü, böyle yapan kişi, kıyâmet günü verdiği sadakanın gölgesinde olacaktır. Haberde böyle vârid olmuştur.

Hulâsa, ya arkadaşlarının kendinden çok yemesini arzular, yahut da —yalnız başına yediğinde— fakirlere ikram etmek için yemeğinden biraz artırır.

⁂

Sofradan kalkarken korku ile kalkar...

«Muhammed ümmetinden olan açları doyuramadım» diye korkar.

Çünkü bu yüzden Cenâb-ı Hakkın kendisini sorumlu tutacağını düşünür.

Yahut da yediği yemeğin kendisine güç kazandırarak günaha sevk edeceğini düşünür de, korkar.

Yahut bu yüzden kıyamette ağır bir sorguya ve hesaba çekileceğinden endişe eder.

Bir hikâye:

Dâvud et-Tâî bir fels karşılığında sirke, yarım felsle de sebze aldı. Sonra, kendisine şöyle hitab etti:

«Vay haline ey Dâvud! Kıyâmette bunun hesabını nasıl vereceksin?»

Bu sebebledir ki, Hz. Ömer (R.A.), kendisine soğuk bal şerbeti getirildiği zaman; onu içmekten:

«Ne olur bunun hesabını vermekten beni kurtarın!»
Diyerek kaçınmıştır.

***

Yemenin sonunun, tuvalete gidip (verdiği eziyetten) kurtulmak olduğunu da düşünür ve bunu kendi nefsine bir belâ addeder.

***

Kişinin kendi önünden yemesi de sünnettendir.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Önündekinden ye!»

Ondan sonra elini meyvalar üzerinde dolaştırınca, kendisine, niçin böyle yaptığını sordular; şöyle buyurdu:

«Hepsi aynı değildir ki!» (Tenvîru'l-Mesâbih)

Yanında oturan arkadaşının önünden yemez.

Yemeğin eczası farklı olursa, elini önünden başka yere uzatmanın doğru olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır.

Yukarıda, meyva husûsunda buna cevâz verildiği anlaşılmıştır. Diğer şeylerde ise şunu delil gösterebiliriz:

Hz. Enes (R.A.) dedi ki:

«Bir terzi Resûlüllah'ı (sallâllahü aleyhi ve sellem) yemeğe çağırdı. Ben de beraberinde gittim.

Sofraya arpa ekmeği ile kabaklı ve etli çorba geldi.

Peygamber Aleyhisselâm'ın tabak içinde kabakları araştırdığını gördüm.» (el-Mesâbih)

***

Tabağın zirvesinden (yâni ortasından) da yemez.

Çünkü bereket, üstünden iner.

İbni Abbas (R.A.)'den:

— Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) içinde tirid (et-ekmek karışımı yemek) bulunan bir tabak getirdiler. Şöyle buyurdu:

«Etrafından yeyin, ortasından yemeyin. Çünkü bereket ortasından doğru iner.»

Çünkü tabağın ortasından yediği zaman, etrafına inecek bereket kalmaz. Onun için, etrafından yemeli; ki, ortasından bereket insin..

***

Yemek yerken insanların yüzüne bakmaz ve yemelerini de murakabe etmez.

Çünkü onun kendilerine dikkatle baktığını görünce, utanırlar da yemekten el çekerler.

***

Her istediğini bir anda, bir hamlede yeyip bitirmez.

Çünkü bu davranışı israf olur.

Denildi ki:

«Allah için olursa, ne kadar çok olursa olsun, israf olmaz.»

Bir hikâye:

Bir adam birini ziyafete çağırır. Bin tane lâmba yakar. Misafirine:

«İçeri gir, Allah rızâsı için yakılmayan bir lâmba varsa, söndür!» der.

Adam içeri girince Allah rızâsı için yakılmayan tek bir lâmba göremez.

Ebû Ali er-Rudbârî birkaç çuval şeker aldı. Şekercilere ondan bir yapı yapmasını rica etti.

Mihrablı ve balkonlu gayet güzel bir yapı yaptılar.

Sonra sofîleri çağırdı; sofîler gelip onu yıktılar ve kapıştılar. (el-İhyâ)

Tefsîr-i Kebîr'den:

«Bir adam hayra çok para verdi. Diğer biri ona: (Hayır da olsa, israfta fayda yoktur!) diye çıkıştı.»

Allah'tan başkası için kasd edilirse, az olsa bile israf sayılır.

Osman bin Esved dedi ki:

— Bir mücâhidle Beyt-i Şerîf'in etrafında dönüyordum. Başını Ebû Kubeys dağına kaldırıp şöyle konuştu:

«Eğer bir adam Allah rızâsı için bu dağ kadar mal infâk etse, müsrif sayılamaz.

Lâkin, Allah'a ma'sıyeti gerektiren husûsda bir dirhem bile harcarsa, müsrif sayılır.»

⁂

Hiçbir şeyi aşırı istekle yemez; ki, hikmetten mahrum kalmasın.

Yâni, eğer Allah'ın rızâsını kasdetmeyip de sırf kendi nefsini tatmin etmek ve karnını doyurmak için yerse ve doyduktan sonra yine yemeğe devam ederse hikmetten mahrum olur.

Çünkü büyükler şöyle demişlerdir:

«İçi yemekle dolu olan midede hikmet durmaz!»

Hz. Lokman'ın oğluna öğüdü:

«Oğlum! Mide dolduğu zaman düşünce uyur, hikmet susar ve âzâlar ibâdetten geri kalır.»

İsa Aleyhisselâm altmış sabah ağzına bir lokma almadan Rabbine münâcaatda bulundu. Aklına ekmek geldi ve ibâdeti bir an için bıraktı.

Bir de ne görsün? Yanına konmuş bir ekmek beliriverdi.

İsâ (A.S.) bu hâli görünce ibâdeti bir an bıraktığı için oturup ağlamaya başladı.

Bir de baktı ki, yaşlı bir adam gelmiş!

İsa Aleyhisselâm ona şöyle dedi:

«Ey Allah'ın velîsi! Allah'a benim için duâ et. Çünkü ben perişan bir haldeyim. Onu bir an için bırakıverdim.»

Şeyh şöyle dedi:

«Allah'ım! Seni tanıdığım günden bu yana, eğer aklıma bir ekmek gelmişse, beni bağışlama!»

⁂

Ne kadar aç olursa olsun, yemek yerken edeb dışına çıkmasın. Yavaş ve vakar içinde yesin; acele etmesin.

Yemeğe ilk önce yaşlı olan, yahut ilim, amel ve takvâca en üstün olan kişi başlar. Sultan ve emirler bulunursa başka.

⁂

Yemek yemek için kimseyi ısrarla dâvet etmez.

Üç kere «buyurun» der.

Ama ille de «yiyeceksin!» diye, bâzı kimselerin yaptıkları gibi yemin etmek ise yasaktır. Çünkü bu, ifrat ve devamlı ısrar sayılır.

İbni'l-Mübârek'in, arkadaşlarına en güzel meyveyi takdim edip de:

«Kim fazla yerse meyvelerde bulunan çekirdek adedince dirhem vereceğim.»

Demesi; **Ebû Ca'fer bin Muhammed'in:**

«Kim fazla yerse onu çok severim, çok özlerim ve yanımda daha mahbûb olur.»

Demesi, yasak olan ısrardan sayılmaz.

Sırf utangaç arkadaşlarını yemeğe ikna etmek için söylenmiş sözler olarak kabûl edilir bunlar. (el-İhyâ)

İbrahim Aleyhisselâmın kıssasında olduğu gibi, ev sahibinin yemeğe oturmayıp misafirlere yeme izni vermesinde de bir sakınca yoktur.

Hani melekler misafir kılığında gelmişlerdi de İbrahim Aleyhisselâm onlara büyük bir ziyafet çekmek için dana kesmiş ve yemeğe buyur etmişti.

Bu kıssaya Zâriyât sûresinin şu âyetinde işaret edilmektedir:

«İbrahim (Allah indinde) şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?

Hani bunlar onun yanına gelmişlerdi de «selâm» demişlerdi. (İbrahim de) selâm (ile mukabele etmiş), «(bunlar) tanınmamış bir zümre» demişti.

Hemen (gizlice) ailesine gidip semiz bir dana getirdi de, bunu onlara yaklaştırdı. «Yemez misiniz?» dedi.

Derken, içine onlardan gizli bir korku çöktü.

«Korkma!» dediler ve onu çok âlim bir oğulla müjdelediler.»

İbahim Aleyhisselâma gelen melek misafirlerin sayısı oniki idi. (Bâzılarına göre ise Cebrâil, Mîkâil ve İsrafil (Aleyhimüsselâm) üçlüsü idi.

Onlara «misafir» denilmesi, misafir kılığında olduklarındandır.

«Şerefli» sözüne gelince...

Onlar Allah katında çok şerefli oldukları için böyle denilmiştir.

Yahut İbrahim Aleyhisselâmın nezdinde pek büyük değerleri olduğu için bu vasfı almışlardır.

Nitekim onlara bizzat İbrahim Aleyhisselâmla hanımı hizmet etmiştir.

«Tanınmamış bir zümre» kavline gelince...

İbrahim (A.S.) onları insan zannedip tanımamıştı. Bu sebeble öyle söyledi.

Semiz bir dana getirmesinin sebebi şudur:

Çünkü İbrahim Aleyhisselâmın malının çoğunluğunu sığır teşkil ediyordu.

Onlar yemeği yemeyince, (kötü bir şey yapmak için geldiklerini) zannederek, için için korkmağa başlamıştı.

Bâzılarına göre, azâb için gönderilmiş melekler olduğunu öğrenince korkmaya başladı ve onlar da:

«Korkma, biz Allah'ın elçileriyiz» dediler.

Bâzılarına göre, Cebrâil Aleyhisselâm kanadını danaya sürdü ve o hemen ayağa kalkıp annesine kavuştu. Böylece kendini ve arkadaşlarını tanıtıp onları huzur ve emniyete kavuşturdu.

Onların müjdeledikleri «çok âlim» çocuk, İshak Aleyhisselâm idi...

***

Sofradaki misafirler doymadan (kendisi doysa bile) sofradan kalkmaz.

Doyduktan sonra yemek haram olduğu için, kendisini yiyormuş gibi göstererek yine de sofradan kalkmaz.

Çünkü onun kalkmasından misafirler sıkılır ve doymadan yemekten kalkarlar.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) toplulukla yemek yediğinde sofradan en son kalkarlardı.

Hulâsa; arkadaşlarını utandırmamak için, onlardan önce sofradan elini çekmez, ağır ağır küçük lokmalar alır.

Onlar doyuncaya kadar böyle yapar.

Eğer yemek az ise, kendisi bekler, yemeğin ortalarına doğru yemeğe başlar.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm ve bir çok sahâbî böyle yaparlardı.

Herhangi bir sebebden dolayı imtina etmesi gerekiyorsa, onlardan özür dilemeli; ki, sıkılmasınlar.

***

Sofrada korkunç şeylerden bahsetmez. Tiksinti veren hususlardan da hiç söz açmaz.

Meselâ ölümden, hastalıktan ve ateşten söz etmez..

⁂

Yemeğin getirildiği yöne doğru bakmaz. Çünkü bu, gözü aç olduğunu zannettirir.

⁂

Birinci lokmayı yutmadan ikinci lokmaya başlamaz.

Kendisi ile birlikte yerler endişesiyle, kulağını kapıya verip dinlemez.

Başkalarını ortak etmemek amaciyle yemeği tek lokma haline sokmaz.

⁂

Yemek yemeği bitirmeyince, herhangi bir işini görmek üzere sofradan kalkmaz.

Fakat cemâate düşkün olup da cemâatin kaçmasından, ya da vaktin darlığından endişe ederse, o zaman önce namaz kılar.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Eğer canı yemek çekmiyorsa, ya da yemeği ertelemekte bir sakınca bulunmazsa, o zaman evlâ olan, namazı yemekten önce kılmaktır.

Fakat, sofra kurulmuş da yemeğin soğumasından, yahut da namazda o yemeğin kendisini meşgûl edeceğinden korkarsa, o zaman yemeği önce yer.

Madem ki namaz vakti geçmiyor, böyle yapar.

Çünkü bu husûsda hadîs vârid olmuştur: Kişi aç olmasa dahi, kalb, kurulan sofraya meyyâldir.»

⁂

Yemekten sonra, önünden sofra kaldırılmadıkça sofradan kalkmaz ve uzaklaşmaz. Sofra kaldırıldıktan sonra kalkar.

Sofrada yemek yerken kimseye ayağa kalkmaz.

Başkasının sofrasından (yahut tabağından), sahibinin izni olmadıkça, kimseye yemek yedirmez.

Mecmau'l-Fetevâ'da der ki:

«Misafirler birbirlerine lokma verirlerse, bu bâbda istihsânen insanların âdet ve teâmülleri nazar-ı itibâre alınır.

Sofrada duran hizmetçiye, yahut kediye bir şey yedirirse câiz olur.

Köpeğe yanık ekmekten başkasını (sofrada iken) atması câiz değildir.»

***

Yolda yemek yemez.

Ayakta ve yürüyerek de yemez.

Çünkü bu, pespâyeliktir.

Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle rivâyet edilmiştir. İbni Ömer (R.A.)'den de bunun tersi nakledilmiştir:

«Peygamber Aleyhisselâmın zamanında biz yürürken yemek yerdik, otururken su içerdik.»

Meşâyıhdan birini çarşıda yemek yerken görürler ve onu:

«Vay haline! Demek ki çarşıda yemek yiyorsun ha!»

Diye kınamak isterler.

«Çarşıda acıkıp da evde mi yiyecektim?»

«Bari mescide gir de ye!»

«Yemek için Allah'ın evine girmekten hayâ ederim!»

Bunlarda görünürde bir tezat göze çarpmaktadır. Şöylece uzlaştırabiliriz:

Çarşıda yemek yemek tevâzua alâmettir. Sıkıntı ve utangaçlığı terk etmek sayılır; ki, bâzı insanlar bundan hoşlanır..

Kimisine göre de bu, kişilik yitiren bir husûsdur.

O tip kimseler hakkında işte, çarşıda yemek yemek mekruh olur.

Hulâsa; durum, ülkeler ve insanların âdetlerine, şahısların hallerine göre değişir:

Yaptığı işlerden şahsiyet sahibi olduğu anlaşılan kimse hakkında

Yaptığı işlerden bu niteliği taşımadığı belli olan kimsenin çarşıda yemesi ise tevâzuun ifadesidir.

İmâm Gazâlî İhyâ'da bunu böylece incelemiştir.

⁂

Yukarda geçmişti: **Et yerken bıçakla kesmez, dişleri ile parçalayarak yer.**

Çünkü bu daha yararlı ve daha âfiyetlidir. Hazım için de daha elverişli bir harekettir.

Sonra, yemek yerken eti bıçakla kesip yemek, gururlu acemlerin âdetidir.

⁂

Ekmeğin de ortasından koparıp yemez. Etrafından yer.

Çünkü yiyecek şeylerde bereket ortadan doğru inip gelir.

⁂

Tek bir yemekle yetinir. Birçok lezzetli yemekleri bulundurmaz.

Çünkü bunlar nefsi azdırır.

Tabaklarda çeşitli yemekler edinmez. Çeşitli meşrubat da bulundurmaz.

Çünkü çeşitli yemekler fâsıkların yiyeceğidir. (*)

Yemek ve meşrubatın çok olmasını arzulamaz.

Çünkü bu, israf ve lükstür: Kalbin ölümüne (kararmasına) yol açar. Allah katında da şiddetli buğza sebebiyet verir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kalblerinizi çok yemek, çok içmekle öldürmeyin!»

Yine şöyle buyurmuştur:

«İçinizde Allah'ın en nefret ettiği kişiler: Çok uyuyan, çok yiyen, çok içen kimselerdir.»

Çünkü çok yemek, insan organlarının azmasına, taşmasına sebeb olur.

(*) Musannif yeme ve içmenin âdâbından bahsediyor. Sakın bu sözlerinden çeşitli yemeklerin haram olduğu anlaşılmasın. (m)

Kişi doyduğu zaman kabına sığmaz:

Gözü kendisini ilgilendirmeyen harama bakar, kulağı kötüyü dinler, dili mâlâya'nî konuşur.

Tenâsül uzvu rahat durmaz, ayak menhiyyâta koşar.

Ama aç olursa, organlar sâkin olur; hiçbir şeyde gözü kalmaz, kötü bir şey yapmak istemez.

Üstâd Ebû Ca'fer (rahimehullah) ne güzel demiş:

«Karın iki çeşittir:

Açtır..

Bu takdirde âzâları toktur, sâkindir, bir şey arzulamazlar.

Toktur...

Bu takdirde âzâları aç olur: Taşkınlık yapıp her şeye istek gösterirler..»

el-İhyâ'da da bu mes'ele böyle anlatılır.

Hulâsa; kişinin söz ve davranışları yeme ve içmesiyle orantılıdır. İçine haram girerse haram çıkar. Fuzulî şeyler girerse fuzulî şeyler çıkar. Yemek, insanın davranışlarını meydana getirip yetiştiren bir tohumdur.

⁂

Evet, fazla yemek yemek kıyamette de açlığa yol açar.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kıyâmette en uzun açlığı, dünyada en çok doyanlar çekecektir.»

⁂

Tıkabasa yemek, her çeşit hastalığın anasıdır. Az yemekse her çeşit şifânın kaynağıdır..

Birçok hastalıkların sebebi, fazla yemek ve mideyi lüzumsuz şeylerle doldurmaktır.

Çok yiyen kişi hasta olunca, tabiî ki ibâdetten geri kalır. Çok yemek kalbi meşgul eder, kişiyi hem zikirden hem de fikirden alıkor. Hayatı başına zehir eder. Kan aldırmaya zorlar. Doktora ve ilâca muhtaç vaziyette bırakır.

Bütün bunlar, çok yemenin sebeb olduğu yorgunluklar ve bitkin-

Çeşitli günahlara, şübheli işlere ve karanlık davranışlara koyulması da tabiî bunun cabası!

Oysa az yemek, bütün bu felâket ve âfetleri önler..

Denildi ki — diyen **İbni Sâlim'dir** —:

«Kim âdâbına riayet ederek yalnız ekmek yerse, ölümden başka hiçbir hastalık görmez.»

Onun âdâbı:

«Acıktıktan sonra yemek, doymadan el çekmek»dir.

Bâzı doktorların görüşü:

«Kişinin yediği en faydalı şey, nardır. En zararlısı da tuz..

Buna rağmen, az tuz yemek, çok nar yemekten hayırlıdır.»

⁂

Hârun er-Reşîd, biri Hindli, biri Rum, biri Iraklı, biri de Sevâdî olan dört doktoru bir araya getirip sormuş:

«Her biriniz bana öyle bir ilâç söylesin ki, onu yediğim zaman kat'iyyen hastalık yüzü görmiyeyim!»

Hindli olan şöyle demiş:

«Siyah ihliliç!»

Rum:

«Beyaz reşat tanesi.»

Iraklı olan:

«Bence sıcak su.»

İçlerinde hepsinden daha bilgin olan Sevâdî ise şöyle konuşmuş:

«İhliliç mideyi sıkar. O, ilâç değil, hastalıktır.

Reşat tanesi ise mideyi inceltir. Bu da hastalıktır.

Sıcak su da mideyi sarkıtır; ki, bu da hastalığın tâ kendisidir.»

«Şu halde sence, o ilâç nedir?» diye sordular.

Şu cevabı verdi:

«Bence o, acıkmadan yemek yememen; yediğinde de doymadan sofradan kalkmandır.»

«Doğru dedin!» dediler. **(el-İhyâ)**

⁂

Az yemenin derecesi:

Midenin üçte birini yemeğe, üçte birini suya ve üçte birini de nefes almaya ayırmaktır.

Orta derecesi:

Midenin yarısını yemekle doldurmaktır..

En üst derecesi:

Yemeği bir hastanın (oburun) yemesi, uykusu da suda boğulanın uykusu gibi olmaktır.

⁂

İmâm Gazâlî anlatıyor:

— Müridlerin bâzıları otuz gün, bâzıları da tam kırk gün riyâzet yapıp yemek yemediler.

Birçok kimseler de kırk gün aç yaşamasını başardılar. Ve dediler ki:

«Kim kırk gün aç kalmasını başarabilirse, ona ilâhî sırlardan bir şeyler görünmeye başlar.»

Bu bâbda ilginç bir kıssa anlatırlar:

— Bu kırk gün aç kalmasını başaranlardan biri bir rahibe rastlar. Aralarında uzun bir tartışma geçtikten sonra nihayet rahib şöyle der:

«İsa, kırk gün aç durabiliyordu. Bu, ancak gerçek peygamber olan kişinin bâriz bir mûcizesidir!»

Sûfî:

«Eğer ben elli gün aç kalmayı başarabilirsem, sen Hristiyanlığı bırakıp İslâm dinine girer misin?»

«Evet!»

Bunun üzerine Sûfî onun gözü önünde tam elli gün aç kaldı. Bu süre dolduktan sonra:

«İstersen daha da fazla aç kalabilirim!»

Dedi ve altmış günü tamamladı.

Rahib çok hayret etti ve şöyle demekten kendini alamadı:

«Ben, bu husûsda şahsen Hazreti İsa'yı kimsenin geçebileceğini sanmıyordum!»

Ondan sonra verdiği sözü yerine getirdi ve derhal müslüman ol-

Doyduktan sonra yemekten kaçınır:

Çünkü doyduktan sonra yemek haramdır, baras (frengi) hastalığına yol açar. Peygamber Aleyhisselâm böyle açıklamıştır.

⁂

Kendisine takdim edilen yemeğin ve suyun kusurlarını araştırmaz. Canı çekerse yer; çekmezse bırakır. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yaparlardı.

⁂

Bir kişilik yemeği, iki kişiye yedirmekten çekinmez.

Çünkü o, her ikisine de yeter.

Nitekim Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«**Bir kişilik yemek, iki kişiyi doyurur**» buyurmuşlardır.

İki kişilik yemeği dört kişiye yedirmekten çekinmemeli. Dört kişilik yemek de rahatça sekiz kişiye yedirilebilir.

Bir kişinin doyabileceği yemek iki kişiyi doyurur.

Çünkü kişi doyacağı yemeğin yarısını yerse açlıktan ölmez. Gaye, doyabilecek olduğu yemeğin yarısını yeyip artan kısmını da muhtaçlara yedirmektir.

İki kişilik yemeğin dört kişiye; dört kişilik yemeğin sekiz kişiye yetmesi de böyledir...

⁂

Misafir ev sahibinden yalnız tuz ile su isteyebilir.

Dediler ki:

«Belirli bir şey istememek, veya belirli bir yemek husûsunda fikir beyân etmemek ziyaretçinin âdâbındandır.»

Çünkü teklif ettiği şey, belki ev sahibinde bulunmaz da bu sebeble hane sahibi müşkül durumda kalır.

Tabiî bu husûs, söylediği şeyin ev sahibi için imkânsız olduğunu veya hoş karşılanmayacağını bildiği zaman bahis konusu olabilir.

Ama, eğer ev sahibi misafirin muayyen yemek husûsunda fikir beyân etmesinden hoşlanıyorsa, o zaman istediği yemeği istemekte bir sakınca yoktur.

Nitekim İmâm Şâfiî (rahımehullah) aynı şeyi yapmıştır:

Za'ferânî her gün yemek listesini yapıp bir cariye ile İmâm Şâfiî'ye (rahimehullah) gönderirdi.

İmâm Şâfiî gönderilen listeye sevdiği bir yemek ismini de ilâve edip cariye ile Za'ferânî'ye yollamıştır.

Za'ferânî, İmâm Şâfiî'nin (rahımehullah) yazdığı yemek ismini görünce hoş karşılamadılar.

Fakat dikkat edip yazının İmâm Şâfiî'nin yazısı olduğunu anlayınca bir anda üzüntüsünü unutup sevinmeye başlamıştır.

Şâfiî'nin istediği yemeği listeye ilâve etmesinden o kadar sevinmiştir ki, sevincinden cariyesini o anda azad etmiştir.

Ebû Bekir el-Kettânî dedi ki:

— Sırrî'nin yanına girdim; meyva suyu getirip yarısını bardağa koymağa koyuldu. Ben kendisine:

«Nedir o, ne yapıyorsun? Ben onun hepsini bir yudumda içerim» dedim.

Güldü ve şöyle dedi:

«Bu bir hac'dan efdaldır!» (el-İhyâ)

***

Hâne sahibi misafirine kendi eliyle yedirir.

Bu, güzel muâşeret ve misafire gereği gibi ikramdan sayılır.

Ev sahibinin misafirin eline su dökmesi de misafire ikramdan sayılır.

İmâm Mâlik'den Muvatta'ı öğrenmeğe gelen İmâm Şâfiî'ye, İmâm Mâlik'in ilk yaptığı şey bu oldu. Şâfiî'ye:

«Bu hareketim seni dehşete ve hayrete düşürmesin. Zira misafire hizmet etmek farzdır» dedi.

Hârun er-Reşîd, ulemâdan Ebû Muaviye ed-Darîr'i dâvet etti.

Hârun er-Reşîd bir leğende elini yıkatırken su döktü. Ona:

«Eline suyu döken kimdi, bilir misin?» diye sordular.

«Hayır!» dedi.

«Eline suyu emîrü'l-mü'minîn döktü.»

Bunun üzerine Emîrü'l-Mü'minîn'e dönerek şöyle dedi:

«Ey mü'minlerin emîri! Sen ilme ikram edip yücelttin. Allah da seni yüceltsin. İlme ikram ettiğin gibi sana ikramda bulunsun!» (el-

Ev sahibi hoşlandığı şeyi kendi yemez, başkasına yedirir. Onu en sevdiği kimselerin yemesinden hoşlanır.

***

Sofradan dökülen lokma veya kırıntıları alıp yemeli.

Ama temiz olmayan bir şeye düşmüşse yenmez.

Şeytanın yememesi için onu kediye ya da köpeğe yedirmelidir. Şerhü'l-Mesâbih'de böyle geçer.

Yere düşeni kaldırıp yemeden meydana gelecek bereketi, kendi görmezse bile nesli görür. Eğer yere düşenleri o hâliyle bırakırsa, şeytan gelip yer.

Hadîs böyle izah etmiştir:

İmâm Kelâbâdî der ki:

«Şeytan bir cisimdir. Onun için yeme fiilini ona isnad etmek hakikî anlamda olabilir. Şöyle de denilebilir:

— Şeytana yemek isnad etmek, kibrinden dolayı ni'meti yitirmek anlamında kullanılarak mecâzdır.

Çünkü yere düşen lokmayı almaktan kişiyi koruyan kibirdir.»

***

Kişi, yemekten sonra üç parmağını yalar.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz yemek yediğinde, parmağını kendi yalamadıkça, ya da başkasına yalatmadıkça, elini silmesin.»

«Üç parmak» demiştir.

Çünkü sünnet olan, üç parmakla yemektir.

Kimbilir, belki bereket o yaladığı şeydedir.

İşte parmaklarını öyle yaladıktan sonra mendil ile siler, veyahut yıkar.

Dili ile de tabağını yalar. Zira tabak, yalayıcısına Allah'tan mağfiret diler.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim bir tabakta yemek yeyip de sonra onu yalarsa, o tabak onun için Allah'tan mağfiret diler.»

Bu hadîsi tefsîr eden muhaddisler dediler ki:

— Büyük bir tevâzu içinde tabakta kalmış yemek artıklarını yalaması, Allah'ın rızık olarak ihsân ettiği şeye saygısındandır.

Çünkü böyle yapmakla artık yemeklerin telef olmasını istememektedir.

İşte onun bu hâli mağfiret edilmesini gerektirir. Buna sebeb olduğu için:

«Tabak onun için mağfiret diler» denilmiştir.

Çünkü mağfiret edilmesine sebeb olan husûs, o adamın tabağı yalamasıdır..

Eğer yalamazsa, bir mendil ile silmesi gerekir. Çünkü Enes (R. A.) şöyle demiştir:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) tabağın silinip pâk edilmesini emretti.»

Sonra o yemek kabı su ile yıkanır ve o su içilir.

Şöyle denilmiştir:

«Kim tabak yalayıp suyunu içerse bir köle azad etmiş gibi olur.» (el-İhyâ)

⁂

Mü'min mü'min yeyicinin artığından iğrenmez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) artık yemeği severdi. İğrenmezlerdi.

Mü'min mü'minin artığından tiksinmez.

⁂

Yemekten sonra dişlerini parmakları ile ovalar (fırçalar).

Zira Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ovalayın. Çünkü bu bir nezâfettir. Nezâfet îmana çağırır. İman ise sâhibi ile birlikte cennette olur.» (el-Avârif)

Dişleri ovalamanın (fırçalamanın) faydaları:

Evvelâ, dişleri **sağlıklı kılar.**

İbni Ömer (R.A.) de aynı şeyi emrederdi ve derdi ki:

«Kişi dişlerini hilâllamayı (fırçalamayı) terk ederse, dişler güçsüz kalır.»

Rızkı celb eder.

***

Dişlerinden çıkanı yutmaz.

Ancak diş köklerinde birikenleri dili ile çıkarıp yutarsa bunda bir sakınca yoktur. (el-İhyâ vel-Avârif)

Şu çöplerle dişler karıştırılmaz:

Kamış çöpü, mersin ağacının çöpü, nar ağacı çöpü, kuru yonca, ılgın ağacı çöpü, süpürge çöpü, kokulu ot çöpü, hasır yapılan ot çöpü...

«Fedâilü'l-A'mâl»'de, Hazreti Âişe'den (R. Anhâ) rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«**Dişlerini kim nar ağacı ile karıştırırsa, üzerine yetmiş gün rahmet inmez.**

Kim kamış ağacı ile karıştırırsa, kendi eliyle kendisini öldüren gibi olur.

İncir ağacı çöpü ile dişlerini karıştıran kimsenin tam yetmiş gün duâsı kabûl edilmez.

Köksüz güzel kokulu ot çöpü ile dişini kim karıştırırsa, üzerine bir günah yazılır.

Gül ağacı çöpü ile dişini karıştıran kimse cüzzam ve baras hastalığına yakalanır.

Mersin ağacı ile dişini karıştıran ise üç şeyle karşılaşır:

Kötü ahlâk, sû-i zan ve diş ağrısı...

Kim de ılgın ağacı ile dişini karıştırırsa, aklı bozulur, unutkanlık gelir.

Afs ağacı ile diş karıştıran kimsenin dişi kurtlanır.

Süpürge çöpü ile karıştıran, kulunca yakalanır.

Kuru yonca çöpü ile karıştıran ise, uyuz olur.

Keşeç otunun çöpü ile karıştıran ise delilik veya unutkanlığa yakalanır.

Ey Âişe, kim bunlardan kaçınmazsa kötü bir duruma düşer. O zaman kendinden başkasını kınamasın.» (Mişkâtü'l-Envâr)

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) vasiyyetinde şöyle geçer:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) ağu ağacı çöpü ile diş karıştırmayı yasaklamıştır. Çünkü o, rengin sararmasına ve unutkanlığa yol açar.

Boya otu çöpü ile de diş karıştırmayı yasaklamıştır. Çünkü o, sırt ağrısına sebeb olur.

Böğürtlen çöpü ile de diş karıştırmayı yasaklamıştır. Çünkü bu da felç yapar.

Hasır kamışı çöpü ile de diş karıştırmağı yasaklamıştır. Çünkü bu ağız kokusu yapar.

Dikenli ağacın çöpü ile de diş karıştırılmaz, demiştir. Çünkü bu âni ölümlere yol açar.»

Sâhibü'l-Bustân, el-Evzâî'den nakletmiştir:

«Mersin ağacı ile diş karıştırmayın. Çünkü bu, kadınları terletir. Cüzzam damarlarını tahrik eder.»

Yemekten sonra ellerini yıkar.

Çünkü bu, küçük günahları yok eder.

(Bunu, musannif, çok önemli olduğu için bir kerre daha tekrarlamıştır. Yukarda bu sözü izah etmiştik.)

Kişi yemek yediğinde, ev sahibine bereket, rahmet ve mağfiret diler ve şöyle söyler:

«Allah'ım, ona verdiğin rızka bereket ver. Daha iyiyi başarması için ona kolaylıklar ihsân et. Onu bağışla, onu esirge. Bizi ve onu şükredenlerden kıl.»

Yemekten sonra münasip bir lisanla müsaade ister ve hane sahibinin evinden çıkar.

Fakîh Ebü'l-Leys der ki:

«Misafire dört şey vâcibdir:

1) Buyur edildiği yere oturmak.
2) Kendisine sunulana râzı olmak.
3) Ev sahibi izin vermeden kalkmamak.
4) Çıkarken ev sahibine duâ etmek.»

⁂

Kişi, ağzında et kokusu, elinde et, balık kokusu ve yağı olduğu halde uyumaz; ki, kendisine şeytan âfeti isabet etmesin.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Kim elinde et veya balık kokusu ve yağı ile uyursa da kendisine musîbet gelirse, kendi nefsinden başkasını kınamasın!» (el-Avârif)

Yemekten sonra çocukların ellerini de, et-balık ve benzeri kokuların izâlesi için yıkamalı.

Yağlı şeyler içtiğinde de elini, ağzını ve dudaklarını yıkamak lâzımdır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ellerini, yüzünü, kollarını yıkar ve ıslatırdı. Başını da mesh ederdi. Ayaklarını ne yıkardı ve ne de silerdi. Derdi ki:

«İşte, ateşin dokunduğu şey yendiğinde abdest böyle alınır.»

⁂

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisine yedirene, içirene ve kendisini müslümanlardan kılana ve yediğini kendisine çiğnetene, âfiyetle yedirip def'-i hâcette kendisine kolaylık sağlayana (yâni Allah'a) hamd ederdi.»

Bu hadîsi Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet etmiştir.

Görüldüğü gibi, bu hadîsde dört ni'mete hamdedilmiştir:

1) Yemek.
2) İçmek.
3) Çiğneyip lokmayı âfiyetle yutmak.

4) Yemek yedikten sonra yemeğin bir süre midede kalıp yararlı kısımlarının kana karışmasıyla beslenmesi, yaramayanların da def'-i hâcet yapmak sûretiyle dışarı atılması.

İşte bunların hepsi, Allah'ın mahlûkatına verdiği acâib ve baş döndürücü lütuf ve ihsânındandır.

En güzel yaratan Allah yücedir!

⁂

Kişi midesindeki yemekleri, zikir ve namazla hazmettirir. Yemekten sonra hemen yatıp uyumaz; ki, kalbi kararmasın.

Hadîsde vârid olmuştur ki:

«Yemeğinizi namaz ve zikirle eritin!»

Bunun asgarisi; dört rek'at namaz kılmaktır, yahut yüz tesbihdir, yahut da bir cüz Kur'ân okumaktır. İmâm Gazâlî (rahımehullah) böyle dedi.

Lâkin musannif işi biraz daha genişletip kolaylık tanıdı:

«Yemekten sonra Allah'ın verdiği ni'metlere şükretmek için iki rek'at kılar. Yâni kıyâmette o ni'metlerin hesabını nasıl vereceğini düşünerek böyle yapar» dedi.

Çünkü Allah kıyâmette, verdiği ni'metlerden suâl edecektir.

Yemek, gölgede uyumak, tatlı su içmek, sağlıklı olmak, emniyette (yâni güven ve huzûr içinde) olmak Allah'ın kullarına bahşettiği ni'metlerdir.

Daha nice böyle ni'metler vardır ki, saymakla bitmez. Bunlar, haklarında hadîs vârid olduğu için, bilhassa anlatılmıştır.

Kaadî Beydâvî Tekâsür sûresindeki:

«Sonra, and olsun ki, o gün elbet ve elbet ni'met(ler)den sorulacaksınız.»

Âyetini şöyle yorumladı:

«(Sorulacaksınız) hitabı, kişiyi dininden meşgul eden her şey hakkındadır. Ni'metler de kişiyi meşgul etmektedir. Bazılarına göre her ikisine de şâmildir. Çünkü her ni'metin karşılığında şükür vardır. Şükretmediği zaman mutlaka hesabı sorulur.»

Yemeği, yararına saklamalı.

Çünkü bu, yarına kadar sağ kalacağını kesin olarak biliyormuş gibi bir anlam taşır.

⁂

Başkasından taamı (buğday veya benzerlerini) alıp verirken tartar. Torbaya unu koyarken tartmadan vermez.

Çünkü aksi hareket bereketi giderir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır ki:

«Hakkınızda bereketli olması için, buğdayı (ve diğer yiyeceklerinizi) tartın.»

Tartmaktaki maksad, kendisine ve çocuklarına yetecek kadar almak, israfa kaçmamaktır. Satın alırken, satarken, ödünç alırken hep böyle yapar.

İnsanların ne yaptıklarını bilmeleri için Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz böyle emretmişlerdir.

Kim Peygamberin sünnetine riayet ederse, dünyada bereketini görür, âhirette de sonsuz sevab ve mükâfatlar elde eder. (el-Muzhir)

⁂

BÂZI YEMEKLERİN, MEYVE VE İÇECEKLERİN FAZİLETİ

Hadîsde vârid olduğuna göre, Cebrâil Aleyhisselâm Peygamberimize, belinin kuvvetli olup gece namazını rahatlıkla kılabilmesi için **«keşkek»** yemesini emretmiştir.

Bunun üzerine onu yedi: Bir şey yakalamak ve hanımları ile cinsî temasda bulunmak bâbında, kendisine tam kırk kişilik güç verildi...

⁂

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en çok sevdiği yemeklerden birisi de **«kabak»** idi.

Çünkü kabak kalbi yumuşatır. Allah'ı zikrederken insanın kalbi yumuşak olunca daha başka zevk alır.

Enes (R.A.)'den:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kabağı çok severlerdi. Bize geldiği zaman kendisine onu ikram ederdik.»

Mercimek çorbası:

Peygamber Aleyhisselâm onun hakkında şöyle buyurmuştur:

«Mercimek yemelisiniz! Çünkü o, çok mübârek bir yemektir. Kalbi inceltir, gözyaşını çoğaltır, yetmiş peygambere onun bereketi verilmiştir.»

Lâkin fazla yendiğinde, (her yemekte olduğu gibi) onun da vücûda zararı olur. (el-Bustan)

Muhtasaru'l-Kanun'da der ki:

«Onu çok yemek cüzzam hastalığına sebebiyet verir. Damarlara zarar verir, kişiyi kara sevdalı yapar.»

Bu husûsdaki hadîsden murat, onu kâfi miktarda yemektir. Yoksa tıkabasa yemek değildir. Zaten diğer yemeklerin de fazla yenmesi yasaklanmıştır.

«Arpa ekmeği» de peygamberlerin lokmasıdır. O da mübârektir.

***

«Et...»

Et, duyma ve görmeği artırır, dimağa fayda sağlar. Onda diğer gıdalardan tam yetmiş misli fazla güç vardır. Bu sebeple ona, «katıkların en iyisi» denilmiştir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) av etini pek severlerdi. Kendisi avlamazdı ama, başkaları kendisi için avlarlardı. Bunu Ebû Nüaym «et-Tıbbü'n-Nebevî»'sinde anlatmıştır.

Etin en güzel yeri hayvanın arka kısmıdır.

el-Celâl der ki:

«Bürülmüş hayvanların eti, boğa ve dişi hayvanlarınkinden daha hafif, insan mizacına daha uygundur.

Erkek hayvanın eti dişi hayvanın etinden, siyah hayvanın eti beyazınkinden daha hafif ve daha lezzetlidir.»

Her yumuşak eti doğramak münasibdir. Ancak tuzlanırsa daha fazla dayanır.

Kırmızı et gıda bakımından daha iyidir. Kişiyi de fazla şişmanlatmaz. Hazmı kolay olur.

But ve kol etleri hummalara, tansiyonlu hastalara ve koliti bulunanlara iyi gelir.

Baş etleri (çok gıdası olduğu halde) mideye zarar verir. Fakat meniyi çoğaltır.

İlikler de mizacı yumuşatır, bol gıda verir. Meniyi çoğaltır. Mideyi genişletir.

Meme kısmı soğuktur, yaştır, gıdası boldur. Hazmı ağır ve güçtür.

Hayâlar da böyle.. (Ancak, meniyi çoğaltır.)

Dili mûtedildir, hazmı çabuk yaptırır.

İşkembe ve barsakların gıdası azdır. İnsanda balgamı çoğaltır.

Ciğerleri bol gıda sağlar. İnsanın kanına kan katar.

Dalak iyi değildir. Safra kesesi de öyle..

Böbrek soğuk, kuru ve galizdir.

Hayvanın yağı ve kuyruk yağı (bilhassa) sıcak ve yaştır. Karnı yumuşatır, meniyi çoğaltır. Lâkin pek iyi değildir. Balgamı çoğaltır.

İç yağı daha az yaştır. Mideyi genişletir.

Sonra, hayvanlar içinde koyun eti, hararet ve yaşlık bakımından mûtedildir. Meniyi çoğaltır, karnı yumuşatır.

Kuzu eti daha güzel ve daha tazedir. Daha çok yararlıdır. Çokça yemek fazla balgam yapar.

Oğlak eti herkese iyi gelir.

Keçi eti iyi et değildir. Sevdayı çoğaltır.

Sığır eti kuru ve soğuktur, fakat gıdası boldur. Katıdır. Sevdayı tevlid eder.

Bunun içindir ki **İmâm Gazâlî** (rahımehullah) **İhyâ**'da şöyle demiştir:

«Sığır eti hastalıktır. Sütü şifâdır, yağı devâdır.»

Dana eti sıcak ve tazedir. Mûtedil bir gıdaya sahibdir.

Deve eti, at eti hoş değildir. Sevdayı tevlid ederler.

Geyik eti av etlerinin en iyisidir. Ancak, kalın ve siyah kan yapar.

Tavşan eti kişiyi bol idrara çıkartır. Kalın ve siyah kan yapar. Uykuyu kaçırır.

Kuş etleri arasında piliç etleri gıda bakımından herkese uygundur. Şehevî arzu ve kuvveti çoğaltır. Mide iltihablarına iyi gelir.

Tavuk eti de en iyilerindendir: Yumurtlamadıkça, zihni açar, akla güç kazandırır ve meniyi çoğaltır (yâni cinsî temas arzusunu arttırır). Rengi güzelleştirir.

Horoz eti de iyi etlerdendir.

Terac kuşu da vahşî kuşların en iyilerindendir. Aklı geliştirir ve anlama gücünü arttırır.

Keklik en iyi kuşlardandır. Gıdası boldur, gönlü açar ve kalbe ferahlık verir. Meniyi çoğaltır.

Güvercin eti sıcaktır. Ondan hummaya hazırlayan kan tevellüd eder. Özellikle evde yetiştirirler. Onun için otlu ve soğuk yerlerde yetiştirilmelidirler. Eti hoş değildir. Dimağa, göze zarar verir.

Üveyik kuşu iyi değildir. Katıdır, hazmı güçtür ve dimağa zarar verir. Kişiyi uykusuz bırakır.

Turna kuşunun eti de kuru, sıcak ve katıdır. Hazmı güçtür. Siyah kan yapar.

Kaz ve ördek eti sesi ve rengi güzelleştirir. Gıdası boldur. Hazmı ağırdır. Devamlı yemek balgama yol açar.

***

«Sütlü yemek» mahzûnun üzüntüsünü giderir. Hastanın gönlünü rahatlatır.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Süt yemeği (yâni muhallebi) hastanın gönlünü ferahlatır.»

***

«Sirke» de en yararlı katıklardandır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle derlerdi:

«Sirke ne güzel katıktır!»

Sirke balgamı keser, safrayı bertaraf eder ve şehveti keser. Onun için Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) hanımları, katık olarak en çok sirkeye rağbet gösterirlerdi.

Câbir (R.A.) de şöyle diyordu:

«Bu sözü Allah'ın Resûlü'nden duyduktan sonra, devamlı olarak sirkeyi sevdim.»

Nahl sûresindeki:

«Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki (*) ve güzel bir rızık edinirsiniz.»

Âyetindeki «güzel rızık»dan murat, bâzı âlimler «sirkedir» demişlerdir.

Güzel rızıktır; çünkü o, şehvânî arzuları bertaraf ettiği için, kişiye hem dünyada hem âhirette fayda sağlıyor. (Şerhü'l-Meşârık)

«Hurma» :

Hurma da doyurucu bir katıktır. **Yusuf bin Abdullah** anlattı:

— Resûlüllah'ı (sallâllahü aleyhi ve sellem) gördüm. Eline biraz arpa ekmeği aldı, üstüne hurma koyup şöyle buyurdu:

«İşte bu güzel bir katıktır.»

Sonra ekmekle birlikte üzerine koyduğu hurmayı yedi.

Bu husûsda fıkıh imamlarının görüşleri:

Ebû Hanife'ye (rahımehullah) göre, mâyiâttan olmayan hurma, et ve ekmek katık değildir. Çünkü bunlar ekmeği boyamamaktadır (yâni ıslatmamaktadır). Katık ise ekmeği boyayana (ıslatana) denir.

İmâm Muhammed'e göre, bunlar da katıktır. Çünkü «idam» kelimesi, muvâfakat anlamında olan (muvâdeme) kökünden gelmedir. Bunların hepsi ekmeğe uygun olarak yenmektedir. Böylece katık olma vasfını haiz olurlar.

⁂

«Üzüm» :

Üzüm hem katıktır, hem de meyvedir...

«Murâmeze» sünnettir.

Murâmeze, üzümü ekmekle yemeğe denir.

Muhtârü's-Sabah'da murâzeme şöyle açıklanır:

«Yemeği ezip karıştırmak.»

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Yemek yediğiniz zaman murâzeme edin.» (Yâni, Allah'a hamd edin.)

el-Esmâî'ye göre yemekte murâzeme, devamlı bir şey yememektir. Meselâ, bir gün et bir gün bal yemektir. Başka bir gün de süt içmektir.

İbni'l-Arabî der ki:

«Bunun mânası: «Yemeği şükürle karıştırın» demektir. (Yâni, lokma arasında «elhamdülillâh» deyin, anlamındadır.)»

Bâzılarına göre bunun anlamı:

«Yumuşak, kuru, tatlı, ekşi vs. yemektir.»

⁂

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) tatlı ve kokulu çiçek veya gül, hediye olarak getirildiğinde, geri çevirmezlerdi. Tatlıdan yerlerdi, çiçeği de koklarlardı.

Kim müslüman kardeşine tatlı yedirirse, kıyâmetin acısını tatmaz.

***

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim sabahleyin en iyi hurmadan yedi tane yerse, o gün ona ne sihir ve ne de zehir kat'iyyen te'sir etmez.»

Kim hurmayı (üç, beş, yedi) olarak tek yerse ona zarar vermez ve o gün onun için bu, güzel bir gıda olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hurma yerken çekirdeğini şehâdet parmağı ile orta parmağı arasına alıp atardı.

Hz. Peygamber bunu niçin yapardı?

Herhalde peygamberliğin kendisine bahşettiği bir nûr vasıtasiyle bir şey bildiği için...

Yahut melek ona böyle yapmasını telkin etmiştir.

Peygamberin yaptığı şeylerin hikmetten hâli olmadığına inanmamız gerekir.

Allah'ın işlerindeki hikmete aklımız ermediği gibi, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) davranışlarındaki hikmeti de görmeyebiliriz.

Bize düşen görev; Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) her davranışında mutlaka bir hikmet bulunduğuna inanmaktır.

***

Henüz yeni olmuş hurmayı, kuru hurma ile yemek de sünnettir.

Kuru üzümü yemek sünnettendir.

Taze cevizi kuru cevizle, taze bademi kuru bademle yemek de sünnettir. Çünkü bu, şeytanı öfkelendirir.

Toplu halde yemek yendiği zaman, kişi iki hurmayı bir arada yemez. Beraber yediği kimseden müsaade aldıktan sonra yiyebilir...

el-Hattabi:

«Bu, ancak kıtlık zamanı câiz olmaz. Yahut yemek az olduğunda, ya da yemek yiyenler kalabalık olduğunda câiz olmaz. Fakat yemek çok olursa, herkes rahatlıkla doyabiliyorsa, o zaman iki hurmayı bir-

den yemesinde, yahut lokmayı büyültmekte bir sakınca yoktur» demektedir.

Bir misafirlikte olduğu zaman bu mes'ele böyledir.

Eğer bir gürûh insanlar yemeklerini karıştırmışlarsa, bu câiz midir, değil midir?

İşte bu bâbda Şemsü'l-Eimme şöyle demiştir:

«Bir cemâat yemeklerini karıştırıp beraberce yiyebilirler. Toplu halde yerlerken biri diğerlerinden fazla yiyebilirse — kasıdsız — câiz olur.» (el-Muzhir'de de bu mes'ele böyledir.)

⁂

Bütün hastalıklara karşı **«bal»** bir şifâ olarak kullanılabilir.

Çünkü o, mübârektir. Yetmiş peygamber (aleyhimüsselâm) onu mübârek saymışlardır.

Meselâ (Bârekellahü leke ve fiyke ve aleyke ve bârekeke)nin hepsi aynı anlama gelir.

Bâzılarına göre, balın bereketli olması için tam yetmiş peygamber duâ etmiştir.

Ebû Salih'den (rahımehullah):

«Humma hastasına üçte biri yağ, üçte biri bal, üçte biri de süt karıştırılarak yoğrulup içirilirse şifâ bulur.» (el-Bustân)

⁂

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en çok sevdiği meyva «yaş hurma» idi.

Rabi bin Haysem:

«Lohusa kadınlar için bence en güzel ilâç taze hurmadır. Hasta için de en şifâlı şey baldır.»

Aynı şeyi **Bustânda** zikretmiş ve karpuzu da ilâve etmiştir.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) karpuzu taze hurma ile yerlerdi. Ve derdi ki:

«Bunun sıcağını şunun soğuğu ve şunun soğuğunu da bunun sıcağı kırar. Çünkü hurma sıcak ve tazedir, karpuz ise soğuktur.» (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Koyun etinden Peygamber Aleyhisselâm'ın en çok sevdiği yeri, ön kısmı — başa kadar — dır.

Çünkü o, bütün ilâçlara en yakın ve kişinin tiksindiği şeylerden de en uzaktır.

Etlerin içinde en çok sevdiği omuz ve ön ayak kısmıdır.

Sular içinde en çok sevdiği sade ve soğuk olan sudur.

⁂

Kim senenin bir ayında üç sabah bal yalarsa ona o ay belâ isabet etmez.

«O yıl belâ gelmez» de denilebilir.

Hz. Ali'den (K.V.):

«Birinizin bir yeri ağrırsa, hanımının mehrinden üç dirhem istesin, onunla bal alsın ve o balı yağmur suyuna karıştırarak içsin. Biiznillâh şifâyâb olur.»

Çünkü Allah, kadının mehrini (henîen merîen) diye vasfetmiştir. Balda da şifâ olduğunu beyân etmiştir. Ayrıca, gökten indirdiği suyun da mübârek bir su olduğunu açıklamıştır.

⁂

Pilâv yiyen de Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) üzerine çok salât-ü selâm getirir.

Çünkü o (pirinç), içinde Peygamberimizin nûru bulunan bir cevherdendir.

Âdem Aleyhisselâm'ın alnına gitmek için, nûr ayrıldığı zaman, ikiye ayrılmış ve tane haline gelmiştir.

İşte biz o taneye pirinç diyoruz.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Ben arşı tavâf eden lâtif bir cevher idim... Allah, bana nazar kıldı. Utandım, terledim ve benden tam yedi damla yere düştü.

Birinci damlasından Ebû Bekr'i, ikinci damlasından Ömer'i, üçüncü damlasından Osman'ı, dördüncü damlasından Ali'yi (R. Anhüm), beşinci damlasından da gülü, altıncı damlasından pirinci, yedinci damlasından kabağı halk etmiştir.»

el-Celâlî'de şöyle geçer:

«Pirinç, mideyi gerer, karnı bağlar ve bağırsaklara fayda verir. Yü-

zü parlatır, meniyi çoğaltır ve bedene sağlık verir. Çok güzel rü'yâlar görmeye vesile olur.»

Bazı bilginlerden duydum:

«Pilâv kişiyi mutlu kılar ve ömrü çoğaltır» sözünü, bâzıları şöyle yorumlamışlardır:

Yâni onu yiyen kimse güzel rü'yâlar görür ve daima sevinçler içinde olur. Geçen geceler ona göre gündüzler gibi olur.»

⁂

Hadîsde vârid olmuştur:

«Kim baklayı kabuğu ile birlikte yerse, Allah o oranda hastalığı ondan izâle eder.»

Bu çok doğru ve açık bir sözdür.

Dediler ki; bundaki sır, kabuğunun içinde elif şeklinde bir parçanın bulunmasıdır. Onun için, tıp kitablarındaki:

«Bakla ağır bir yemektir. Vereceği zarar, kabuğunu soymak (yâni içinden tanelerini çıkarmak) ile bertaraf edilir» sözüne iltifat edilmez.

⁂

«Çörek otu» da ölüm hariç, her hastalığa şifâdır...

Bu husûsdaki hadîsin lâfzı şöyledir:

«Çörek otunda, ölüm hariç bütün hastalığa karşı müessir bir şifâ vardır.»

«Ölüm hariç» denildi. Çünkü ölüme çare yoktur. Ecel geldiği zaman, insan nerede ve hangi şartlar altında olursa olsun, hemen ölür.

İmâm Marzî der ki:

«Bu, soğuktan mütevellid hastalıklara iyi gelir. Çünkü çörek otu zaten kendisi sıcaktır.»

el-Kaadî:

«Bu hadîs her hastalığa şâmildir. Yalnız soğuktan mütevellid olan hastalıklara mahsus değildir.

Çünkü ondaki hassa ile sıcaktan gelen bir hastalığı tedavi etmek uzak bir ihtimal değildir. Sıcak ilâçla sıcaktan gelen hastalığı tedavi etmek mümkündür.

Yahut çörek otu her hastalığa, başka bir ilâçla terkip edilerek, yahut da başlı başına kullanılarak fayda verebilir.»

Calinos der ki:

«Çörek otunun birçok faydası vardır:

Bağırsakları çözer, karındaki kurtları öldürür ve göz sulanmasına iyi gelir.

İyice kavrulup yeşil bir beze sarılarak birkaç defa koklandığında, zükkâm hastalığına da iyi gelir.

Sancıları dindirir, basuru bertaraf eder ve balgamlı hastaları da iyi eder (sirke ile karıştırıldığında).

Diş ağrılarına karşı çiğnenir, idrarı söker, kadınların sütünün çoğalmasını sağlar.

Yağı ihtiyarlığı önler, sakalın bitmesini çabuklaştırır.

Ondan bir miskal kadar içmek, zehirli sürüngenlerin sokmasına karşı iyi gelir.

Tıpda onun daha başka birçok faydaları da anlatılmıştır.» (Şerhü'l-Meşârık)

Şeyh Muhyiddîn el-A'râbî (Vesâyâ'l-Fütuhât)'da der ki:

«İnsanların ileri gelenlerinden biri cüzzam hastalığına yakalandı.

Onu gören doktorların tümü «bu hastalığın devâsı yoktur!» derler.

«Sa'dü's-Süûd» adında hadîs ricâlinden bir adam onu gördü. Onun hadîse karşı olan inancı pek büyüktü. O hastaya sordu:

«Niçin kendini tedavi ettirmiyorsun?»

Adam cevab verdi:

«Doktorlar bu hastalığın çaresi yoktur, dediler.»

«Onlar yalan söylemişlerdir. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) onlardan daha hâzıktır! Çörek otunda her hastalığa karşı bir şifâ bulunduğunu söylemiştir. Başına gelen bu hastalık da o hastalıklardan bir tanesidir» dedi.

Sonra çörek otu ile bal getirtti. Çörek otunu bala karıştırdı. Onunla adamın bütün bedenini baştan ayağa kadar — baş ve ayaklar da dahil olmak üzere — sıvadı. Bir saat öyle bıraktı.

Bir saatten sonra adam yıkandı, hiçbir şeyi kalmadı. Derisini attı. Yerine bambaşka, sapasağlam bir deri geldi.

Başından dökülen saçların yerine daha güzel saçlar bitiverdi.

Hulâsa; iyileşip eski hâlini aldı.

Doktorlar hayrete düştüler. Hadîs ehlinin hadîse ve peygambere karşı olan inanç ve güvenine karşı donakaldılar.

Ondan sonra çörek otu her hastalığa karşı ilâç olarak kullanılır oldu. Hattâ kör olan gözlerde dahi...

O, gözlere sürüldüğünde hemen iyileşirdi...»

Tıbbü'n-Nebevî'de şöyle geçer:

«O ekmekle yendiğinde, sancıları dindirir, unutkanlığı bertaraf eder, karamsarlığı, bedbinliği giderir. Hulâsa, her çeşit hastalığa iyi gelir...»

⁂

«Âsef otu» da çok mübârektir. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Mi'râc'a çıktığı gece, yeryüzü (bir an için dahi olsa) ondan mahrum olduğu için ağlamıştır. Bu ot işte o zaman bitmiştir.

⁂

Peynirle ceviz yemek de devâdır. Ayrı ayrı yenmelerinde pek fayda sağlamazlar.

⁂

Kuru üzüm:

Kuru üzüm damarları kuvvetlendirir, hastalığı bertaraf eder. Ağız kokusunu güzelleştirir. Balgamı keser ve rengi güzelleştirir.

Tıbbü'n-Nebevî'de geçer:

«Hz. Ali (R.A.) dedi ki:

(Kim her gün yirmibir tane kırmızı üzüm yerse, cesedinde kerih göreceği bir şeyle karşılaşmaz).»

İmâm Zuhrî:

«Hadis ezberlemek isteyen kimse kuru üzüm yesin!»

İmâm Tirmizî kuru üzüm yerdi. Ekşi elmayı ise kat'iyyen yemezdi.

O, şöyle derdi:

«Kim kuru üzümü fıstıkla karıştırıp yerse zihni açılır ve kavrama gücü artar.»

Kuru üzüm yiyen kişi, içindeki çekirdeğini atsın. Çünkü o yaramaz.

el-Celâlî'de der ki:

«Kuru üzüm çiğnenip çekirdeği ile birlikte yendiğinde bağırsakla-

ra iyi gelir. Böbreklere ve mesaneye de iyi gelir. Çekirdeği çıkarıldığında karın serbest bırakılır.»

⁂

Üzümü tane tane yer...

Bu daha âfiyetli ve sıhhatlidir.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Allah'ın Resûlü'nü (sallâllahü aleyhi ve sellem) gördüm. Üzümün salkımını sol eliyle tutmuş, sağ eliyle de birer birer (tane tane) koparıp yiyordu.» (et-Tıbbü'n-Nebevî)

Yine orada geçmiştir ki:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Selmân el-Fârisî ile birlikte üzüm yiyordu. Selmân'a dedi ki:

«Ey Selmân, du, du! = İki, iki!»

Bundan, Resûlüllah Efendimiz'in Farsça bildiğini istidlâl etmişlerdir. Lâkin musannifin nazarında bunun gerçek yönü yoktur.

⁂

«Ayva» da kalbdeki üzüntüyü bertaraf eder.

Kalbi tertemiz yapar, korkaklara cesaret verir, mideyi ve karnı kuvvetlendirir, şehveti tahrik eder ve bulantıyı keser.

Dişlere zarar verir, idrarı bol yaptırır ve susuzluğu giderir.

Za'fiyeti bertaraf eder.

Fazlası kulunca yol açar, damarları acıtır ve bağırsakların sancılanmasına yol açar.

Onun tanesi karnı yumuşatır ve suyu öksürüğe iyi gelir. Akciğere de faydası vardır. (el-Celâlî)

Hâmile kadın ayva yerse, çocuğu sağlıklı ve güzel doğar.

Bir rivâyet:

Bir cemâat, peygamberlerine çocuklarının çirkin doğduğunu şikâyet etmişler.

Bunun üzerine Allah onların peygamberlerine, hâmile kadınlarına ayva yedirmelerini vahyetmiş...

Çocuğa kaldığı günden tam üç veya dört ay sonra ayva yemeğe

başlar. Çünkü çocuk üç - dört ay sonra ana karnında şekillenmeye başlar.

Bu sebeble eskiler hâmile kadınlara ayva yedirirlerdi, lohusalara da taze hurma... (el-İhyâ)

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«**Hâmilelerinize süt içirin. Eğer karnındaki çocuk erkek ise zeki olur. Dişi ise güzel, endamlı ve mahâretli olur.**» (Ebû Nüaym)

***

Nar:

Narı da içindeki zarı ile yemek müstehabdır. Çünkü bu, mideyi gerer.

el-Celâlî:

«Nar kalb çarpıntısına iyi gelir, mideyi takviye eder, hararet giderir ve safrayı bertaraf eder.

Ekşi nar safraya iyi gelir. Boğazı, göğsü yumuşatacak hasseleri vardır.

İdrarı söker, öksürüğe de cidden iyi gelir. Mide iltihablarına ve ateşli hastalara da iyi gelir.»

«Nar kabuk bağladığında, kabuğu ile beraber elle sıkılıp suyu çıkarılıp içilirse safraya iyi gelir» diye vârid olmuştur.

Hararet söndürmek için, ekşisi ve tatlısı beraber sıkılmalıdır.

Hadîsde: «**Onu atan, Cennet suyundan bir damla atmış olur**» buyurulmuştur.

Onun için, yerken kimseyi kendine ortak etmez, yalnız başına yer; ki, Cennet suyundan mahrum olmasın.

Tanelerini dökmeden yemelidir.

***

İncir ve zeytin:

İncir yemek kalbi inceltir (yumuşatır). Kulunç hastalığına karşı şifâdır.

el-Beydâvî der ki:

«Cenâb-ı Hakkın incirle zeytine yemin etmesinin sır ve hikmeti şudur:

İncir son derece güzel bir meyvedir. Hiç fuzulî tarafı yoktur. Lâtif bir gıdası vardır. Hazmı çabuk yaptırır. Birçok yararı olan devâdır:

Karnı yumuşatır, balgamı söker; böbrekleri temizler, mesanedeki kumu düşürür.

Ciğerlerin güzel çalışmasını sağlar, zayıfları şişmanlatır.

Hadîsde onun basurları da iyi ettiği anlatılmıştır.

Zeytin:

Zeytine gelince... O da güzel bir meyvedir. Üstelik doyurucu bir katıktır.

Çok faydalı yağı vardır. Yağsız dağlarda bitmesine rağmen güzel bir yağa sahibdir.»

⁂

Karpuz:

Karpuz da çok faydalı bir yiyecektir. Onun da mübârek bir gıda olduğu bilinmelidir.

Çünkü onda, Cennet suyundan bir damla vardır.

Eğer bir insan, ondan hiçbir şey atmayarak, suyunu da dökmeyerek, — kabuğu iç kabuğu ve çekirdekleri ile birlikte — yiyebilirse, bunu yapsın.

Cennette hiçbir yiyecek yoktur ki, karpuzun tadından içinde bulunmasın!

Hadîsde:

«O bir yemektir, sudur, güzel kokudur, çoğandır.»

Diye vârid olmuştur.

Karnı temizlediği için bu vasıfları almıştır...

Karpuzun faydaları:

Mideyi ve mesaneyi yıkar, bel suyunu (meniyi) çoğaltır ve cinsî münasebet gücünü arttırır. Kişiyi cima'dan eden soğuk algınlığına da iyi gelir.

Deriyi güzelleştirir, insana güzel bir ağız kokusu sağlar ve ağrıları dindirir.

Gözlerin görme yeteneğini artırır ve susuzluğu giderir.

Yenirken Allah'ın ismi anıldığı zaman, insanın karnında âdeta tesbih eder.

İştah açar, karında bulunan kurtları öldürür ve insanın karnından tam yetmiş çeşit hastalığı çıkarıp yerine şifâ koyar...

Karpuz satın alırken, Besmele çekerek şunu okur:

بِسْمِ اللهِ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ لَمُهْتَدُونَ

«Bismillâhi, innel bakara teşâbehe aleynâ ve innâ inşâallahü lemühtedûn...»

Keserken de şöyle desin:

فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ

«Fezebehûhâ vemâ kâdû yef'alûn.»

Cenâb-ı Hak bu âyetin yüzü suyu hürmetine onu güzel ve hoş kılar.

Eş-Şeyh el-Gassânî:

«Babam karpuz satın alırken şöyle derdi: Oğlum, üstündeki çizgileri say! (Çizgiler) tek olursa, bil ki tatlı çıkar.»

Bazı muhakkik selef tabiblerinden nakledilmiştir:

«Bazı doktorlar karpuzda bir yarar olmadığını iddia ederler. Hattâ «birçok etıbbâya göre onun zararı vardır» derler.

Onun için, «bu bâbda vârid olan hadîsin aklî ve mantıkî yönü yoktur» iddiasında bulunurlar.

Halbuki, iddia ettikleri doğru değildir. Hadîsin aklî ve mantıkî bir değil, birçok yönü vardır:

İnsan karpuz yediği zaman, hazımsızlığı bir anda yok olur... Kişi rahatlar.

Bâzen bunun aksi görüldüğünde, bu karpuzdan değil, karpuzun haddinden fazla yenmesinden ileri gelmektedir.

Yalnız karpuz değil, her şeyin fazlası; hattâ bütün tabiblerin şifâsında ittifak ettikleri balın ve sütün fazlasında bile insan vücûduna zararı vardır.

Onun için, yemekte ölçüyü kaybetmemek lâzımdır.»

Bundan da anlaşılıyor ki, feraseti tam olan hâzık bir müslüman doktor, böyle yorumda kat'iyyen bulunmaz.

Karpuzun insan sağlığına son derece yararlı olduğuna inanır ve telkin eder.

Hele tek midedi (yâni ölçüyü elden bırakmadan) yiyen bir mü'min için, onun yararı sayılamayacak kadar çoktur.

Hattâ Peygamberimiz (S.A.V.) yemekleri ve meyveleri ölçülü yiyen kişilere bakar da şöyle derdi:

«İşte, şu yediklerinizde kat'iyyen hastalık yoktur.»

Demek ki, iş karpuzda değil, bir şeyin çok veya az yenmesindedir: Çok yenirse zararlı olur. Az yenirse (veya normal yenirse) faydalı olur.

Bize göre, karpuzun ve diğer meyvelerin faydalı olduğuna, hadiste anlatıldığı şekilde i'tikad eden kimseye, (normal tarzda yediğinde) Allah'ın izni ile asla zarar vermez...

⁂

Hıyar (salatalık) :

Hıyarı tuzla yemek, cevizi hurma ile yemek sünnettir.

Hıyarı alttan başlayarak yemelidir.

et-Tıbbü'n-Nebevî'de der ki:

«Hıyar, kıssâ (hıyara benzer bir şey) den daha soğuk ve kalındır. Balla yenmesi iyi olur. Özü daha yararlıdır.»

Bundan da anlaşılıyor ki, hıyar ile kıssa aynı şey değildir... Oysa sahîh lüğatlerde anlaşılan, ikisinin de aynı şey olduğudur!

⁂

Kişi henüz yeni olmuş (turfanda) meyvayı veya sebzeyi aldığı zaman, ağzına ve gözlerine sürer, bereketli olması için niyâzda bulunur, sonra yanındaki en küçük olan çocuklara ikram eder.

Böyle yapmak sünnettir.

İlk çıktığı zaman çok yer, sona kalınca çok yemez.

Çünkü onların zamanı geçmiş olur artık... Bu sebeble tadı ve lezzeti kalmaz...

Meyvayı (zararı dokunmaması için) tek tek yer...

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) «patlıcan»ı yerdi ve onun yararını anlatırdı.

Şöyle buyururlardı:

«Kim onu hastalık niyyetiyle yerse, hastalık yapar. Kim de onu ilâç niyyeti ile yerse, ilâç olur.»

Tıbbü'n-Nebevî ve diğer kitablarda bu şöyle izah edilmiştir:

Abdullah bin Abbas (R.A.) dedi ki:

— Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) ile beraber bir Ensarlının verdiği ziyafete gitmiştik.

Sofraya, içinde patlıcan ve kabak (yemeği) bulunan bir sahan getirildi. Bir adam Peygamber Aleyhisselâm'a:

«Ey Allah'ın Resûlü, patlıcanı yeme! Ağız kokusu yapar, hastalığa yol açar ve ağızdaki acılığı artırır.»

Deyince, Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Yavaş ol, yavaş ol, yavaş ol!

Mi'râca çıktığım gece Cennetü'l-Me'vâ'ya girdim. Sidretü'l-Müntehâ'yı gördüm. Altında patlıcanları dallarından sarkmış bir halde gördüm. Dedim ki:

— Ey Cebrâil! Bunlar patlıcan değil midir?

Cebrâil Aleyhisselâm şu cevabı verdi:

— Evet ey Muhammed! Allah'ın birliğini ikrar eden, senin de peygamberliğine şehâdet eden, Ali'nin velâyetini (veliliğini) kabûl eden ilk bitki budur!

Kim onu hastalık niyyetine yerse, o hastalık yapar. Kim de onu ilâç niyyetine yerse, o onun için bir ilâç ve şifâ olur.)»

Kaadı Yahyâ bin Eksum'dan (rahımehullah) :

«Halife Me'mûn, kişinin akıllı olduğunu patlıcanı sevmesinden anlardı.»

Ca'fer-i Sâdık'dan (R.A.):

«Eğer merkep, üstünde taşıdığı patlıcanın ne olduğunu bilseydi, bununla diğer merkeblere karşı övünürdü.»

Onu ne güzel övmüşlerdir:

«O, kabuklu susam miskinden elde edilmiş tertemiz bir misk topudur!

Hakikatleri al, tezvirleri bırak! Çünkü gerçeğe uyulur, yalan sözden uzaklaşılır...

Dış görünüşü kötüdür diye sakın onu yeme zevkinden geri kalma!

Ölüm geldiği zaman, ne bir saat ileri alınır, ne de geri bırakılır.»

Evet, Peygamber Aleyhisselâm onu yerdi ve şöyle buyurdu:

«Onu kaynatmak sûretiyle yumuşatın ve içine zeytinyağı koyun. Ondan yeyin, hem de çok yeyin! Çünkü Allah'a îman eden ilk ağaç odur!

Kişiyi hikmetli yapar, dimağı taze tutar ve mesaneyi sağlıklı yapar. Cimâı (cinsî münasebet gücünü) artırır.»

Allah'ın Resûlü, sevgilisi, peygamberlerinin en güzeli ve seçkini doğru söylemiştir. Onun sözüne sarılmalısın. Sözlerinin mâna ve muhtevasını iyice kavramalısın.

Çünkü onun doktorluk bilgisi Hak Sübhânehû ve Teâlâ'nın hazinesindendir.

O, doktorların sultanıdır!

Sakın onun sözlerini bırakıp da kendilerini bile tedavi etmekten âciz kalan birtakım doktorların sözlerine kulak asma!

***

Bakliyâttan, Peygamberimiz'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en çok sevdiği şey «badruc bitkisi» idi. Güzel kokulu sebzelerdendir.

Sedîd'nin (Şerhü'l-Mu'cez)'inden... Der ki:

Görme gücünü azaltır. Bilhassa tuzlu Kâmuh'larla yendiği zaman, sirke ve hıyarla yendiğinde faydalı olur.»

Suyu burun kanını dindirir. Hele sirke ve kâfur karıştırılıp içilirse daha da faydalı olur.

Aksırığı keser, neş'eyi artırır ve nefes darlığı ile tansiyona da iyi gelir.

Denildi ki:

«Onu yedikten sonra akrep sokarsa bir zarar vermez.»

Öyleyse Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) sevdiğini her mü'minin sevmesi gerekir.

***

Ebû Yûsuf (rahımehullah) Hârun er-Reşîd'in yanında oturuyordu. O anda dedi ki:

«Peygamber Aleyhisselâm kabağı pek severlerdi.»

Orada oturanlardan biri ortaya atılıp:

«Lâkin ben onu sevmem!» dedi.

Bunun üzerine Ebû Yûsuf:

«Nerede kılıç? Getirin bakalım!»

Diye haykırınca, adam:

«Söylediğim söz her küfrü mûcib olan davranıştan dolayı Allah'a tevbe ve istiğfârda bulunurum.»

Diyerek tevbe etti.

(Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlühû..) dedi.

Ondan sonra Ebû Yûsuf onun yakasını bıraktı... (Ğunyetü'l-Fetevâ)

⁂

Kereviz:

Hızır Aleyhisselâm'ın yemeğidir.

Yâni Musa Aleyhisselâm'ın arkadaşı olan Hızır... (İlyas diye de adı geçer.)

Büyük bilginler şöyle dediler:

«Dört peygamber hâlâ yaşamaktadırlar. Hızır ile İlyas yeryüzünde, İdris ile İsa (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) gökte yaşamaktadırlar.»

Kereviz'in faydaları:

Unutkanlığı giderip kavrama gücünü arttırır.

Kalbi temizler, cinneti ve cüzzamı izâle eder.

İdrarı söker, mideye iyi gelir ve gazı giderir.

Ciğere ve dalağa da iyi gelir.

Cinsî temas gücünü arttırır ve öksürüğe iyi gelir.

Lâkin sara hastalarına, hâmile kadınlara ve emziklilere zarar verir. (el-Celâlî)

⁂

Kabak:

Bazı doktorlar diyorlar ki; burada bu kelimeden murad, kabağın ağacı değil de, semeresidir.

Kabağın da faydası çoktur:

Her şeyden önce zihni açar. Aklı kuvvetlendirir.

⁂

Zehirli olmayan «mantar» da Allah'ın kullarına ihsan ettiği ni'metlerindendir.

Kullar meşakkat çekmeden onu elde ederler. Çünkü yerden kendi kendine biter.

Bu bakımdan gökten inen Menn'e benzetilmiştir: Nasıl ki, o yorulmadan elde edilmiştir, mantar da öyle yorulmadan elde edilir.

Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Mantar, yerin üstünden koparılan ağaç mıdır?»

Diye sorduklarında, şu cevabı vermiştir:

«Hayır; mantar bilâkis Men'dendir. Suyu göz ağrısına şifâdır.»

Bâzılarına göre, bu eğer ilâçla karışık olursa göze şifâ olur.

Eğer göz ağrısı sıcaktan mütevellid ise onun suyu şifâ olur.

Eğer soğuktan mütevellid ise, o zaman mutlaka bir ilâca karıştırılmalıdır.

Fakat mücerred mantar şifâdır... Karışık olması şart değildir.

En isabetli görüş de budur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu mutlak olarak zikretmişlerdir. Karışık olmasını şart koşmamıştır.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den:

— Üç tane mantar sıktım. Bir bardağa koydum. Sonra ondan cariyemin gözlerine sürüverdim. Biiznillâh iyileşti.

Musannif şu sözü ile buna işaret etti:

«Ebû Hüreyre (R.A.) suyunu sıkar, ağrıyan göze sürerdi ve Allah'ın izni ile sürülen yer iyileşirdi.»

İmâm Nevevî:

«Asrımızda birçok âmânın onun suyu iyi iyileştiğini gördük.» (Şerhü'l-Meşârik)

Mantarın siyahını almamak gerekir. Muhtasaru'l-Kanun'da geçen şudur:

«Bunun en iyi çeşidi kokusuz ve beyaz olandır. Yeşil, kırmızı ve siyahı iyi değildir.»

Calinos:

«Onun hazmı ağırdır. Kabuğu soyulmalı, suda kaynatılmalı ve sonra tuzlanıp, zeytin yağı ve fülfül ile pişirilmelidir» der.

el-Celâlî'de:

«Bu, kulunç hastalığına yol açar, idrarı zorlaştırır ve nefesi de zorlaştırır. Biber gibi acı ilâçlar nev'ine girer...» der.

Peygamber Aleyhisselâm'dan merfu' olarak nakledilmiştir:

«Mantar yer kabarcığıdır!»

Gök gürültüsünün kızları da denir ona... Çünkü o, gök gürültüsünün çok olmasıyla çoğalır.

Bazılarına göre, Tih'de İsrailoğullarının yemeği mantar idi. Çünkü bâzen o, ekmeğin yerini tutar.

***

Bir yere giren kimseye — sırf o yerin hastalığını kokusu ile gidermesi için — soğan yemeğe müsaade edilmiştir.

Denildi ki:

«Soğan yiyen kişi, üstüne kereviz yesin. Çünkü kereviz onun kokusunu giderir. Sedef otu da onun kokusunu giderir.»

Soğanla sarımsağı pişmiş olarak yemekte bir sakınca yoktur.

Hz. Ali (R.A.)'den:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) sarımsak yemesini nehyetti. Ancak pişmiş olursa başka...»

Hz. Âişe'den (R. Anhâ) soğan hakkında sordular. Şöyle dedi:

«Onun haram olmadığını insanlara açıklamak için, **Resûlüllah'ın** en son yediği şey o idi.»

Onun nehyi, tahrimî değil, tenzihîdir. (Yâni kerâhet-i tenzihiye ile mekruhtur.)

Peygamber Aleyhisselâm'ın: **«Sarımsak ve soğan yiyen, mescidimize asla yaklaşmasın!»**

Sözü, pişmiş olmayan sarımsaklara ve soğana hamledilmiştir.

Şu halde pişmiş sarımsakları ve soğanları yemekte bir sakınca yoktur.

Onun için, musannif buna şöyle işaret etmiştir:

Sarımsak ve soğanı çiğ olarak yememeli. Çünkü kokuları melekleri rahatsız eder.

İbni Ömer (R.A.) sarımsağı bir ipliğe dizip tencereye koyardı. İyice piştikten sonra çıkarıp yerdi.

***

Turp:

Turp yerken sünnet olan, ilk ısırışında, Peygamber Aleyhisselâm'ı hatırlamasıdır. Böyle yaparsa kokusu hissedilmez.

Faydaları:

el-Celâlî der ki:

— Turp idrarı söker. Onun acı tarafı yemeği hazmettirir.

Onun yaprağı ve yaprağının suyu ciğer ve dalak sarkmasını önler. Sarılığı iyileştirir. Görmeyi keskinleştirir.

Cürmü, hazmı güçleştirir. Bunda aranan onun yapraklarıdır.

Onun için derler ki:

«Hamamdan gaye terlemektir, turpdan gaye ise yapraklarıdır.»

***

Toprak yememelidir.

Çünkü toprak yemek karnı şişirir, rengi sarartır ve cinsî ilişki gücünü azaltır.

Hz. Ali (K.V.) dedi ki:

«Üç şeyde delilik alâmeti vardır: Dişle tırnak kırmak, sakal kıllarını koparmak, bir de toprak yemek.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Toprak yemek, kadın - erkek her müslümana haramdır.»

Bu hadîsi Ebû Nüaym, et-Tıbbü'n-Nebevî'de zikretmiştir.

Ğunyetü'l-Fetevâ'da şöyle kaydedilmiştir:

«Çamur yemek mekruhtur. Zira Peygamber Aleyhisselâm:

«Allah bir kuluna kötülük murad etti mi, onu sakal kıllarını koparmak ve çamur yemekle mübtelâ kılar» buyurmuştur.»

Çamur yiyen, kendinin öldürülmesinde yardımcı olmuş olur.

***

Hadîsde:

«Kendisine güzel kokulu çiçek sunulan kişi, onu sakın reddetmesin. Çünkü onun taşınması kolay olduğu için kişiyi minnet altında bırakmaz. Güzel kokusunu koklayarak ondan faydalansın» buyurulmuştur.

Sebebi:

Bazılarına göre, gül Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) teninden yaratıldığı için, yahut güzellikte ona benzediği için, kişiye Al-

lah'ın nebîsini (sallâllahü aleyhi ve sellem) hatırlatır. Onu hatırlayınca da salât-ü selâm getirmesi gerekir.

Hatırlamasına rağmen salât-ü selâm getirmezse tabiî ki Peygamber Aleyhisselâm'a eziyet etmiş olur. Nitekim bu husûsda hadis vârid olmuştur.

Diğer bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Üç şey cesedi sevindirir ve gelişmesine sebeb olur:

1) **Güzel koku.**
2) **Yumuşak elbise giymek.**
3) **Bal içmek.»**

***

Bu bahiste anlatılması gereken bir şey daha kalmıştır. O da; **yumurta!**

Halk içinde yumurtanın çok yenildiğini bilmeyen yoktur. Biraz da ondan söz etmemiz yerinde olur.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) yumurta yeyip şöyle buyurduğu nakledilmektedir:

«Peygamberlerden biri Allah'a güçsüzlüğünden yakındı. Allah da ona yumurta yemesini emretti.»

Hz. Ali'den (K.V.):

«Bir adam, Allah'ın Resûlüne (sallâllahü aleyhi ve sellem) neslinin azlığından yakındı. Ona yumurta yemesini emretti.»

Tıb kitablarında şöyle geçer:

«Onun sarısı hararete, beyazı da bürûdete daha meyillidir. Efdal olan, tavuk yumurtasının sarısından faydalanmaktır.»

Yumurta çok iyi bir gıdadır. Barsak kurtlarını eritip etkisiz hale getirir.

Teneffüsü kolaylaştırır. Cinsî münasebet gücünü artırır.

Yağda pişirilen yumurtanın hazmı ağır olur. Sis renkli olmasına yol açar.

Sarısını bal ile pişirmek, insanı çiğid renginde yapar.

Beyazı yüze sürüldüğü zaman, güneş yakmasına karşı onu korumuş olur. Ateş yanıklarına fayda verir, göz ağrısını dindirir.

Rafadan yapılan yumurta öksürüğü giderir, göğsü açar ve boğaza iyi gelir. Ayrıca sesi de güzelleştirir. Nefes darlığına, tansiyona da iyi gelir. Bilhassa sarısı bu hususlarda çok faydalıdır.

Su İçme Âdâbı ve Onunla İlgili Konular

Su kabları içinde en güzeli, pişmiş çamurdan ve odundan olan kaplardır. Çünkü bunlar tevâzua en uygun olanıdır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kapları topraktan olan ev halkına Allah rahmet eder. Melekler de onlar için Allah'dan mağfiret dilerler.»

es-Sırrî, Cüneyd'e hitaben dedi ki:

«Evinin kabı, ancak senin cinsinden (yâni topraktan) olsun.» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

İçinde su içilen kaplar arasında İbni Abbas'ın (R.A.) en çok sevdiği cam sürahileri idi. Çünkü İbni Abbas (R.A.) evvelâ kabın içindekine bakardı, sonra içerdi.

⁂

Mü'min altın ve gümüş kaplardan kaçınmalıdır.

Bunlar hem erkeklere, hem de kadınlara yasak edilmiştir. (Kadınlar altın ziyneti edinebilirler.) (el-Fürû)

Bakır ve kırmızı maden kaplardan da su içmek mekruhtur.

⁂

Kapların üstü kapanması da sünnettendir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu husûsda şöyle buyurmuşlardır:

«Kaplarınızın üstünü örtün ve üzerine Allah'ın adını anın!»

Şayet üzerini örtecek bir şey bulunmazsa, o zaman tahta ve odunlan ele ne geçerse onunla örtmeli ve (Bismillâhirrahmânirrahîm» denelidir.

Böyle yapmakla Allah'ın Resûlüne itâat edersek, itâatimiz nisbetinde belâ ve musîbetten korunmuş oluruz.

⁂

Hiç kimse nehir veya havuza eğilerek —vasıtasız— ağzı ile, hayvanlar gibi su içmemelidir. (Yâni ellerini ve ayaklarını suya dayayarak ağzı ile içmemelidir.)

Ağzını su kabına dayamak sûretiyle de içmemelidir.

Çünkü su kabı içinde bulunan mikrop veya herhangi bir zararlı şey karnına girebilir.

Bir adam ağzını dayayarak su içmiş de, kabda bulunan bir yılan boğazından karnına inivermiş...

Sonra, bir def'ada suyu mideye indirmek çok zararlıdır.

⁂

Su kabının kırık yerinden de içmez.

Çünkü o kırık yer temiz olmayabilir.

Sonra, su içen kimsenin üstüne oradan su dökülebilir...

⁂

Kulpundan da içmez.

Çünkü orası şeytanın oturduğu yerdir.

Hadîs kitablarında meşhur olan; şeytanın oturduğu yerin, destinin kırık yeri olmasıdır.

el-Hattâbî der ki:

«Bunun sebebi şudur:

Desti veya herhangi bir su kabı yıkandığında, o kırık yer hakkıyla yıkanmaz ve bu sûretle pis kalır, tam anlamıyla temizlenmez. Tabiî bu, şeytanın fiilinden olur...

Kırık yerinden suyun akıp kişinin üstünü başını ıslatması da şeytanın kişiye verdiği ezâ ve cefâdandır.»

Eğer musannif: «Destinin ne kulpundan ve ne de kırık yerinden içmemeli; çünkü oraları, kirlerin biriktiği ve şeytanın oturduğu yerlerdir» deseydi daha iyi olurdu.

⁂

Gece kapların (yemek kaplarının) **üstünü örtmeli ve su kaplarının da başını iyice bağlamalıdır.**

Câbir'den (R.A.):

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Kapların üstünü örtün, kırba ve damacanaların da ağzını iyice bağlayın. Sene içinde öyle gece vardır ki, o gecede veba iner. Üstü açık olan yemek kabı ve başı bağlanmayan kırba ve damacanaların yanından geçerken o veba içlerine girivérir.»

Yâni, kim o kaplardan yerse veya içerse, helâk olur.

Sene içinde hangi gece olduğunu belirtmemesi, bu işe verilen önemi göstermektedir. Tıpkı Kadir gecesi gibi...

Bu demektir ki, her gece yemek ve su kaplarınızın ağzını açık bırakmayın...

Acemler bundan, Kânunı Evvel ayında korunurlar.

Veba: Meşhur bir hastalıktır... Bazılarına göre «helâk» anlamındadır.

⁂

Gece yatarken kapıları kapatıp lâmbaları söndürmelidir.

Kişi küçük çocukları (korumak için) yanında ve himayesinde bulundurur. Geceleri onları sokakta bırakmaz ve hepsini evde toplar.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu husûsda kesin emirleri vardır:

«Kapıları kapatın, çocuklarınızı himaye edin. Çünkü cinler (geceleri) yaygın halde olurlar.

Yatarken lâmbalarınızı da söndürün. Farecik gelir, lâmbayı devirebilir de evi içindekilerle birlikte yakabilir.»

⁂

Kişi içecek bir bardak veya herhangi bir kap bulamazsa, eli ile içer. Çünkü el, kapların en iyisidir.

⁂

Su içmek istediği zaman, destiyi veya bardağı sağ eline alıp Allah'ın A'râf sûresindeki:

«Yeyin, için!»

Emrine imtisâlen içsin...

⁂

Su içerken Besmele çeker ve suyun temiz olması, hayat ve bereket kaynağı olması için de Allah'a duâ eder.

Su içerken, üzerine damlamamasına da dikkat eder.

İçmeden önce destinin içine bakar. İbni Abbas'ın (R.A.) yaptığı gibi.

⁂

Üç nefeste içer. (Yalnız, nefes alırken ağzını bardaktan çeker.) Çünkü Peygamber Aleyhisselâm su içerken böyle yaparlardı.

Birinci nefeste, Rabbine, verdiği ni'metten dolayı şükreder.

İkincisinde, içmede kendisine ortak olmaması amacıyla Allah'a, şeytan-ı racîm'den sığınır.

Üçüncüsünde, suyun kendisi için bir şifâ olması için Allah'a niyâz eder.

Her üç nefesin ardında (Elhamdü lillâh) diyerek Allah'a hamdeder.

Kim su içerken böyle yaparsa, ikinci su içinceye dek, o su karnında tesbih eder.

el-İhyâ'da şöyle geçer:

«Suyu üç nefeste içmeli, her nefesin ardında Allah'a hamd etmelidir. Başlarında da Besmele çekip, birinci nefesin sonunda (elhamdülillâh)'ı, ikincisinde (rabbil-âlemîn)'i ve üçüncüsünde de (errahmânirrahîm)'i eklemelidir.

Bu, yemek - içmek bâbındaki kırk edebe ve usûle yakın bir harekettir. O kırk edeb hakkında şübhesiz eser ve haber vârid olmuştur.

Ulemânın seçip beğendiği görüş budur...

⁂

Nitekim Yezid bin Erkam'dan (R.A.) rivâyet edilmiştir. Şöyle demiştir:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) tek bir nefeste su içti.»

Bu, Tıbbü'n-Nebevî ve diğer kitablarda zikredilmiştir.

⁂

Susuzluğu gidermek için en soğuk olan suyu tercih eder.

Çünkü bu, susuzluğu giderme bakımından en yararlı ve kişiyi şükre sevkeden husûsların da en iyisidir.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en sevdiği su, tatlı ve soğuk olan su idi.

***

Ayakta su içmemelidir

Bir kimse şâyet ayakta su içerse, kusarak onu midesinden çıkarmalıdır.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«İçinizden biri, sakın ayakta su içmesin! Eğer unutup da içerse (onu) kussun.»

el-Mesâbih'in şerhlerinde geçmiştir:

«Kusma emri, şiddetle men'etmek içindir.»

Birçokları, bu nehyin tenzihî nehiy olduğunu, tahrimî nehiy olmadığını söylemişlerdir.

Ayakta su içmeyi men'etmesi, o halde içilen suyun zarar vermesindendir.

Çünkü, ayakta vücudun organları sâkin ve mutmain olmaz. Bu sebeble, o halde içilen su zarar verebilir.

Çünkü, su organlarda hareket halindedir. Midedeki belirli yerine girmeyip mecrâsını değiştirebilir. Bundan da, tabiî ki ezâ meydana gelir.

Zemzem suyunu ayakta içmekte bir sakınca yoktur.

İbni Abbas (R.A.) anlatıyor:

«Allah'ın Resûlü'ne (sallâllahü aleyhi ve sellem) kova ile Zemzem suyu getirdim; ayakta içtiler.»

Bu, bâzı âlimlerin görüşüdür.

Buna müsaade etmeyen âlimlerden birisi de İmâm Gazâlî'dir (rahmehullah).

Müsaade etmeyenler diyorlar ki:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onu bir özre binâen ayakta içmiştir. Zemzem'in başına üşüşen kalabalık veya yerin ıslaklığı da buna sebeb olabilir...»

Denildi ki:

«Abdestten artan su ve ilâç alındıktan sonra içilen su, ayakta içilir.»

Abdest artığı olan suya gelince...

Bu husûsda tahâret bahsinde zikrettiğimiz hadîs vârid olmuştur.

İlâç alındıktan sonra ayakta içilmesinin sebebi de şudur:

Çünkü suyun hemen inip ilâca karışması ve onu derhal eritmesi gerekir. Bu da ancak ayakta içildiği zaman mümkün olur.

el-Muzhir'de der ki:

«**İmâm Ali** (K.V.) ve sahâbe (R. Anhüm)'den bir topluluk, özürsüz olarak da ayakta su içmeye izin vermişlerdir.

Hasan Basrî (rahımehullah) da yolcunun ayakta yemesine cevâz vermiştir.

Huzeyfe (R.A.) hayvanın üzerine binmiş giderken yemek yerdi.

Fakat fıkıh imamları indinde mûteber ve muhtar olan görüş, yürüyerek, binerek ve ayakta suyun içilmemesi ve yemeğin yenmemesidir.

⁂

Aç karnına su içmemeli.

Çünkü aç karnına su içmek kişiyi güçsüz bırakır. **Bedeni zayıflatır.**

⁂

Kişi suyu yudum yudum içer. (Yâni azar azar yutarak içer.)

Hiç aralık vermeden, hayvanların içişi gibi birden midesine indirerek içmez.

Çünkü bu ciğer ağrısına yol açar.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

Ciğer ağrısı, aralık vermeden birden su içmektendir.»

⁂

Su kabının ağzına üfürmez, içinde de nefes almaz.

Eğer nefes almak ihtiyâcını hissederse, ağzını kabdan çeker, ondan sonra nefes alır.

Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) su kabının içine üfürmek ve nefes almaktan nehyetmiştir.

Belki tükürüğünden suya bir şeyler düşebilir. Yahut teneffüsün meydana getireceği koku ile su bozulabilir de insanların nefretini mûcib olur.

Sonra, üfürme ihtiyâcı eğer suyun sıcak olmasından ileri geliyorsa, soğuyuncaya kadar sabretsin.

Yok, içinde bulunan bir şeyi bertaraf etmek içinse, onu kürdanla çıkarsın. (Sakın parmağı ya da ağzı ile çıkartmaya kalkışmasın.)

Şâyet kürdanla bertaraf edemezse, o düşen şeyin çıkması için suyun bir kısmını akıtıversin.

Bunların hepsi hadîsde anlatılmıştır.

***

Suyu bir def'ada, tek nefesle içmez.

Çünkü bu, hayvanların âdetidir.

Bilâkis onu, her def'asının başında Besmele çekerek, sonunda da (elhamdülillâhi) diyerek iki veya üç nefesde içer.

Bu, daha âfiyetli ve sağlıklıdır. Şifâ ve hazım yönünden de daha iyidir. Susuzluğu daha iyi giderir, beden sağlığını daha güzel te'min eder.

Çünkü mideyi birden soğutmaz ve damarları güçsüz bırakmaz.

Bazı hadîslerde: **«Suya karşı isteğini daha da artırır»** şeklinde geçmektedir.

***

Müslüman, teberrüken müslüman kardeşinin artığını içer.

Hele meşâyih, ulemâ ve zâhidlerden olan büyüklerin artığını içmekte hiçbir sakınca görmez.

***

Bir topluluk kendisinden su istediği zaman, önce büyüklerden başlar, sonra gençlere verir...

Ama içlerinde bilgin genç varsa, tabiî ki onu cahil ihtiyara tercih eder. Ona önce verir.

Yeme, içme, oturma, yürüme gibi hususlarda hep böyle yapar.

Yahut, genç kendisine uyulan kişi ise, yine ona önce ikram eder.

⁂

Destiyi önce sağda bulunanlara dolaştırır...

Sağdakiler bittikten sonra solda oturanlara dolaştırıp su içirir...

Buhârî, Enes (R.A.)'den böyle nakletmiştir. **Enes** (R.A.) dedi ki:

«Allah'ın Resûlüne evimde süt verdim. İçti.

Ebû Bekir solunda idi, bir bedevî de sağındaydı.

Kendisi içtikten sonra Ömer dedi ki:

«İşte Ebû Bekir!»

Peygamber, artığını (sağında oturan) bedevîye verdi ve şöyle buyurdu:

«Sağdakiler! Sağdakiler! Sağdakiler!»

(Yâni, sağda oturanlar önce ikram edilmeğe daha lâyıktırlar, demektir.)

Bu hadîs, rütbece solda oturanlardan daha aşağı olsalar dahi, sağdakilere önce ikram etmenin sünnet olduğunu göstermektedir.

⁂

Sağdakinin izni olmadan soldakine vermez.

Nitekim **Sahîh-i Müslim**'de zikredilmiştir:

«Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) su getirildi. İçti. Sağında küçük bir çocuk (İbn-i Abbas) vardı. Solunda da yaşlılar oturuyordu. Çocuğa:

«Müsaade eder misin, önce suyu büyüklere vereyim?» dedi.

Çocuk: (Lâ vallahi = Hayır, vallahi) deyince, suyu önce çocuğa verdi.»

⁂

Kendisine güzel koku ikram edildiğinde geri çevirmesi nasıl doğru değilse, kendisine Zemzem ikram edildiğinde de geri çevirmesi öyle doğru olmaz.

⁂

Su içtikten sonra, Hz. Peygamber'in (S.A.V.) dediği gibi, şöyle duâ eder:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَهُ عُذْبًا فُرَاتًا بِرَحْمَتِهِ وَلَمْ يَجْعَلْهُ مِلْحًا اُجَاجًا بِذُنُوبِي

(Elhamdü lillâhillezî cealehû azben fürâten bi rahmetihî velem yec'alhü milhan ücâcen bizünûbî)

Mânası:

«Bunu rahmetiyle pek tatlı bir su yapan, günahlarımın yüzünden ap-acı bir tuz hâline getirmeyen Allah'a hamd olsun!»

Elbise Giymenin Âdâbı

Hadîs kitablarında zikredilmiştir:

Elbiseler içinde Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en çok sevdiği elbise gömlek idi...

Başka bir elbiseye ihtiyaç duymadan bütün avretini örttüğü için gömleği çok severlerdi.

Gömleğinin yeni bileklere kadardı...

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bâzen yeni bileklere kadar olan gömlek giyerdi, bâzen eteği ökçelerin üstüne kadar uzanan gömlek giyerlerdi. Yenler parmaklarının uçları seviyesinde olurdu. (Buna göre, gömleği alttan ve yenlerden kısaltmak sünnettir.)

Emîrü'l-mü'minîn **Ali bin Ebû Talib** (R.A.) üç dirheme bir gömlek satın aldı. Sonra parmak uçlarından yenini kesip kısalttı. Hariciler bu yüzden kendisini ayıplayınca, şöyle dedi:

«Kibirden en uzak olan, müslümanların bana uymasına daha uygun düşen bir elbiseden dolayı mı beni ayıplıyorsunuz?» (el-Avârif)

⁂

Entari ve gömleği yerde sürününceye dek uzatmak kötü bid'attir. Çünkü böyle yapmak kibir ve böbürlenmeye alâmettir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Entari, gömlek ve sarığın uzun olmasına gelince.. Kim, böbürlenerek onları yerde sürüklerse, Allah kıyâmet gününde onun yüzüne bakmaz.»

Yine şöyle buyururlar:

«Bir adam eteğini sürüklerken yerle bir olmuştur, kıyâmete kadar yerin içinde öyle batıp gitmektedir.»

⁂

Şalvar giymek peygamberlerin sünnetidir. Gerek erkekleri gerekse kadınları örtüp kapama bakımından en iyi elbise budur.

Mâhut uzvu ile yer arasında bir mânia olsun için onu ilk def'a, Allah'ın dostu İbrahim (A.S.) giymiştir.

Ebû Süleyman'dan (rahımehullah):

«Allah İbrahim Aleyhisselâm'ı dost edindiği zaman, ona, yere karşı avretini kapatmasını vahyetti.»

Allah'ın Nebîsi (sallâllahü aleyhi ve sellem) her çeşit elbiseden bir tane edinirdi.

Lâkin, şalvarı (donu) iki olarak edinirdi. Birini yıkayınca diğerini giyerlerdi.

Öldüğü zaman, şalvarın içinde yıkanmasını, onun üstünde kefenlenmesini emretti.

Hasan, Hüseyin ve Abdullah bin Ca'fer (R. Anhüm) suda yaşayan yaratıklardan (bile) hayâ ederek, donları ile suya dalıp yıkanırlardı.

Ahmed bin Hanbel'den (rahımehullah):

«Bir gün bir cemâat içindeydim. Hepsi soyunup çıplak olarak suya giriyorlardı. Ben de Peygamberimizin:

«Allah'a ve âhiret gününe îmanı olan kimse, peştemalsız hamama girmesin.»

Sözü ile amel edip peştemalla suya girip yıkandım.

Hemen o gece rü'yâmda biri bana:

«Ey Ahmed, sevin! Çünkü sünneti yerine getirmenle Allah seni bağışladı!» dedi.

«Sen kimsin?»

Diye sorunca, şu cevabı verdi:

«Ben Cebrâil'im. Allah seni, kendisine uyulan bir imam yapacaktır!»

***

Sarık giymek bir ilim ve vakar alâmetidir.

Sarık Arabların tâcıdır...

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) siyah sarık giyip omuzlarının arasından sarkıtırdı. Böyle yapmak sevilen bir sünnettir.

Hezânetü'l-Fetevâ'dan:

«Müstehab olan, sarığın kuyruğunu iki omuz arasından bele kadar sarkıtmaktır.

Kimisine göre oturduğu yere kadar, kimisine göre de bir karış sarkıtmaktır.

Diğer başa giyilen şeyleri giymekte de bir sakınca yoktur. Siyah giymek müstehabdır.»

Sarığı sarmadan başa koyup çenenin altına bağlamağı Peygamber Aleyhisselâm yasak etmiştir. Başa sarmayı emretmiştir.

***

Yamalı veya kalın elbiseleri giymek de sünnettendir.

«İmâm» (rahımehullah) der ki:

«Mübah olan şeylerden yasak olan şeylere arzu ve isteklerin kamçılanmaması için, selef insanları ince elbiseleri giymeği hoş görmediler.»

Hadisde:

«Elbisesi ince olanın dini de ince olur» buyurulmuştur.

Hz. Ömer (R.A.), bir adamın sırtında iki ince elbise gördüğünde ona bastonu ile hücum ederdi ve:

«Bunları kadınlara bırakın, onlar giysinler» derdi.

Zühd-ü takvâyı kendine şiar edinmeyenlerin ince elbiseler giymelerinde bir sakınca yoktur. Şeriatın buna ruhsatı (izni) vardır. (el-Avârif)

Abdullah bin Amr bir cübbe giyerek **Ebû Zer'in** (R.A.) yanına gelir. Ona zühd-ü takvâdan sual eder.

Ebû Zer (R.A.) avucunu oğuşturup ona hiç cevab vermez.

Onun bu hâline içerleyen İbni Amr gelip İbn-i Ömer'e (R.A.) onu şikâyet eder.

İbn-i Ömer (R.A.) ona şöyle hitab eder:

«Böyle elbiseler içinde Ebû Zer'e gidiyorsun. Sonra da zühd-ü takvâdan soruyorsun. Olur mu böyle şey?»

İşte onlar:

«İnce elbiseler, fâsıkların giydiği elbiselerdir» derlerdi...

Katı ve kaba elbise, tere karşı çok elverişlidir. Teri hemen kurutur. Kalbin havfini daha güzel sağlar. Kulu daha iyi selâmete çıkarır ve âfetlerden uzak tutar.

Haberde vârid olmuştur:

«İyi elbise giymeğe gücü yettiği halde onu giymeyen kişiye Allah Cennet elbiselerinden giydirir.»

Şeyh (el-Avârif)'de şöyle der:

«Yumuşak elbiselere gelince...

Ancak kendini ve durumunu bilen, nefsin gizli şehvetlerine vâkıf olup da onu frenleyebilen kişiler giyebilirler.

Hattâ bu niyyetle giyen kişi hüsn-ü niyyetle Allah'a kavuşmuş olur.

Bu bâbda güzel niyyet çok çeşitlidir. Hepsini anlatmak mümkün değildir. Çünkü çok uzundur...»

Şeyhimiz Ebü'n-Necîb es-Sühreverdî belirli elbiselerle mukayyed değildi.

Elbise husûsunda kendini hiç yormazdı. Ne bulursa onu giyerdi.

Bâzen on dinar değerinde sarık giyerdi. Bâzen de bir danık kıymetinde sarık giyerdi.

Şeyh Ebussuûd İbni'ş-Şibl de pek kıymet vermezdi...

Elbise seçmezdi...

Kendisine bâzen yumuşak elbise getirilirdi de tereddütsüz giyerdi.

Bâzıları ona şöyle derdi:

«Senin böyle giyinmeni belki bâzı insanlar içlerinden yadırgarlar.»

Onlara cevabı şu olurdu:

«Kişiler iki çeşittir:

Biri bizden Şeriatın zâhirî hükmünü bekler... Biz ona: «Şu kıyafette şer'in kerih gördüğü ve yasakladığı bir şey var mıdır?» diye sorarız. «Hayır!» diye cevab verir.

Öteki de erbâb-ı azimetten olan gerçek insanların hâlinden sorar. Ona da deriz ki:

«Bu elbiseyi seçerek mi aldık? Yahut bir şehvet vesilesi olsun diye mi aldık?»

O da: «Hayır!» der.

Meşâyıhdan birinden duydum:

— Son derece güzel ve pahalı, yeşil bir cübbe giymiş. Ona bâzıları itirazda bulununca şu cevabı vermiş:

«Mühim olan bir şeyin haram olup olmaması... Yoksa cübbenin güzelliği değil.»

⁂

Kıl ve yünden yapılma elbiseleri giymek de peygamberlerin (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) sünnetindendir.

Enes (R.A.)'den:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Yün elbiseler giyin, kolunuzu sıvayıp midelerinizi rahatsız etmeyecek derecede yeyin.. Çünkü bu, nübüvvetten (peygamberlik ahlâkından) bir parçadır.»

Yine hadîsde vârid olmuştur:

«İlk yün giyen Âdem ile Havva (aleyhimesselâm)'dır. **Onu Cennetten çıktıkları zaman giymişlerdir.»**

Onda şu kayıd da vardır:

«Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yün giyerdi ve merkebe binerdi.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğu nakledilir:

«Yün elbisesi giymelisiniz; ki, îmanın tadını bulasınız.»

İbni Mes'ud (R.A.)'den:

«Allah Mûsa Aleyhisselâm'a konuştuğu zaman, Mûsa Aleyhisselâm'ın üstünde yünden bir cübbe, yünden bir entari ve yünden bir şalvar (don) vardı.»

el-Hasan dedi ki:

«İsa Aleyhisselâm kıldan yapılmış elbiseleri giyerdi. Ağaç yapraklarını yerdi ve akşamleyin bulduğu yerde gecelerdi.» (el-Hâlisa)

Yün giymek tevâzu' alâmetidir.

⁂

Aba giymek de müstehabdır.

Onu ilk giyen Süleyman Aleyhisselâm'dır. Miskinlere (yoksullara) benzemek için onu giymiştir.

⁂

En sevimli renk; beyaz renktir...

Çünkü beyaz peygamberlerin kılığıdır. Salihlerinki de beyazdır.

Samure'nin (R.A.) yaptığı bir rivâyette Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Beyaz elbiseler giyin. Çünkü o daha temiz, daha hoştur. Ölülerinizi de beyaz elbise içinde kefenleyin.»

Daha temiz olması, boyacının eli ona değmemesindendir...

Daha hoş ve güzel olması, Allah'ın yarattığı şekilde olup renginin değişmemesindendir.

Allah'ın yarattığı şekli bozmamak tabii ki daha güzel bir davranış olur.

Ancak, kadının eline kına koyması gibi hususlar bundan istisna edilir. Çünkü bunun müstehab olduğuna dair hadisler vârid olmuştur.

Saçları boyamak da öyledir.

el-Muzhir de böyle dedi.

Tabiî bu husûs mestin dışındaki giyeceklerde mülâhaza edilmelidir. Çünkü mestte sevimli olan beyaz değil, beyazın dışındaki renklerdir...

Nitekim el-Kunye'de şöyle denilmiştir:

«Kırmızı mest, Fir'avn'in mestidir. Beyaz mest, Hâmân'ın mestidir. Siyah mest de ulemânın mestidir.»

Rivâyet edildiğine göre, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) giydiği mest de siyahtı...

***

Yeşile bakmak gözdeki görme gücünü artırır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yeşil hırka giymişlerdir. Onun için yeşil giymek sünnettir.

Erkekler kırmızı renk giymekten kaçınırlar.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Sakın kırmızı elbiseler giymeyin. Çünkü o, şeytan kılığıdır!»

Sarı elbiseyi giymekten de (erkekler) uzak dururlar.

Yeni evlenen kişinin elbisesinde biraz za'feran bulunmasında bir sakınca yoktur. Çünkü o, evlenme işaretidir...

Hulâsa, kadınlar bütün renkleri giyebilirler. Erkekler de (kırmızı ile sarı renk hariç) yeşil, siyah, mavi ve diğer bütün renkleri giyebilirler...

Şunu da iyi bil ki, mecûsîlere uymamak için, kişi ara sıra boyalı elbise de giyebilir...

(Çünkü mecûsîler ara - sıra değil, her zaman boyalı elbiseler giymektedirler.)

Denildi ki:

«Bâzı mecûsiler devamlı beyaz giyindikleri için onlara (Sepîd Câme = beyaz elbiseli insanlar» denilmiştir...» **(Şerhü'n-Nikaye)**

⁂

İnce veya kalın ipek elbise giymemeli.

Ceplerine, eteğine ve yenlerine ipek dikilmiş elbiseyi de giymemelidir.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İpekle işlenmiş elbise giymem!» demiştir.

Hz. Ebû Bekr'in (R.A.) kızı **Esmâ**'dan (R. Anhâ) nakledilen:

«Peygamber Aleyhisselâm ipekli cübbe giymiştir.»

Hadîsine gelince...

Bu, ruhsat mikdarına mahmûldür. Bu da dört parmaktır.

Yahut Peygamberimizin onu giymesi, ipek işlemeli (sırf ipek değil) elbiseyi giymenin câiz olduğuna işarettir.

Onun: «Ben giymem!» sözü, işin takvâ cihetine işaret de olabilir.

Yahut bu sözü, ipek işlemeli cübbeyi giydikten sonra söylemiş olabilir... (Mesâbih şerhleri)

⁂

Kirlenen elbiseleri yıkamak sûretiyle temizlemek sünnettir.

Çünkü bu, hem üzüntüyü hem de kederi giderir.

Câbir (R.A.)'den:

— Peygamber Aleyhisselâm bize ziyaret maksadiyle geldi. Kirli elbiseli bir adamı görünce şöyle dedi:

«Bu adam, elbisesini yıkayacak bir şey bulamıyor mu?»

Evet, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bununla, kişinin kendini hayvanlara benzetmemesini, yıkanıp temizlenmesini, üstündeki elbiseleri de yıkayıp temizlemesini murad etmişlerdir.

⁂

Hadîsde:

«Şübhe yok ki Allah, kulunun üzerinde ni'metinin eserini görmek ister.»

Diye vârid olmuştur.

Yâni Allah, kuluna dünya ni'metlerinden bir şey ihsân ettiği zaman, onu meydana çıkarsın, tertemiz giysin.

Gayesi de, zekât istemek için, fakirlerin kendisine başvurması olsun...

Sırf bu maksadla, Allah'ın kendisine ihsân ettiği ni'meti izhâr etsin.

Âlimlerin de ilimlerini izhâr etmeleri gerekir; ki, herkes gelip kendilerinden fetvâ istesin ve ilimlerinden faydalansın... (Mesâbih şerhleri)

***

İmkânı olduğu halde eski elbiseyi giymesi tevâzu' ifadesidir.

Ömer bin Abdül'aziz'in Salim adında bir kölesi vardı. Ömer, sırtındaki dört dirhem değerinde olan gömleğini çıkardı ve elini üzerine sürerek dedi ki:

«Ben bunun yumuşak olmasından belki kıyâmette hesaba çekilirim.»

Bunu gören **Salim** ağladı ve şöyle **konuştu:**

«Efendim, halife olmadan önce kırk dinarlık elbise giydin ve bunu kendi nefsine güzel gördün!»

«Ey Salim! Ben ne istedimse ondan fazlasını elde ettim...

Hilâfeti elde edince, artık onun fevkında Cennet'ten başka bir şey olmadığını anladım.

Şimdi ben onu, nefsin isteklerini terk etmek sûretiyle talep etmekteyim!» dedi. (el-Muhâdarât)

«İmkânı olduğu halde eski elbiseyi giymesi tevâzûdandır» dedik.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm'ın elbisesi, zeytinyağı satan kimsenin elbisesine benzerdi. Çünkü çok yağlı idi.

(Bu elbiseden murat, sarığının kirlenmesini önlemek için üstüne geçirdiği bez parçasıdır.)

el-Mesâbih'de geçiyor:

Enes (R.A.)'den:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sarığını kirlenmekten korumak için üstüne çok defa kına (bir bez parçası) giyerdi. Bu yüzden elbisesi (yâni sarığın üstüne giydiği o bez parçası) zeytinyağı satan kimselerin elbisesini andırırdı.»

***

Başkalarını hor görmek ve çalım satmak için güzel giyinmek mekruhtur.

Onun için, kişinin giyeceği elbise akranlarınınkine uygun olmalı. Ne çok lüks ve ne de çok âdî giyinmemeli.

Çünkü böyle yaptığı takdirde insanların diline düşer, herkesin kendisini gıybet etmelerine sebeb olur. Böylelikle yasak olan bir şeyi irtikâb etmiş olur.

Ün yapmak için elbise giyenlerin hâlini Efendimiz şöyle anlatmıştır:

«Kim, dünyada şöhret için elbise giyerse, Allah ona kıyâmet gününde zillet elbisesi giydirir.»

Tenvîr'de zikredilmiştir:

«Şöhret için giyilen elbisede, (ipek gibi) erkeklere haram olan maddeler bulunabilir.

Sonra, fakirlere karşı kendisini büyük göstermek, böbürlenmek için de o tip elbiseleri giymiş olabilir; ki, bu gibi davranışların İslâm'da yeri yoktur...»

Onun için, herkese gülünç olacak elbiseleri giymediği gibi, herkesin dikkatini ve kıskançlığını çekecek elbiseleri de giymez.

Kendisini müttakî göstermek için de pespâye giyinmek doğru değildir. Nitekim musannif bunu yukardaki sözü ile işaret etmiştir.

Bu, işin takvâcasıdır. Fetvâya gelince... Kibre ve zorbalığa kaçmamak şartı ile pahalı elbiseleri giymekte hiçbir sakınca yoktur. Mühim olan böbürlenmemektir. Çünkü böbürlenmek yasaktır.

Gunyetü'l-Fetevâ der ki:

«İyi giyinmek kişiyi değiştirmemeli. Eskiden ne ise yine o olmalı.»

Câmiu'l-Fetevâ'da zikredilmiştir:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) her iki şöhreti — lüks şöhreti ve pejmürde kıyafeti — yasaklamıştır.

Kendisine denildi ki:

«Eğer doğru yoldan ayrılmışlarsa, halka kötülükleri dokunmaması için, ülkeden sürülürler mi?»

«Ezâyı bertaraf etmek, koruma bâbında daha te'sirlidir. Diyânet için de daha yararlıdır. Çirkini iyiden ayırmak da (hiç şübhe yok ki) evlâdır...»

⁂

Giyinmekten kasdı, avret mahallini ve bedenindeki kusurları örtmek ve ehli İslâma güzel görünmek ve onların sevgisini kazanmak olmalıdır.

Çünkü bu niyyetle giyinmek aklı türlü kirliliklerdan arındırır, nefsin şâibesinden kurtarıp aydınlatır.

Sonra, avret yerini örtmek namazın sıhhat ve şartlarındandır.

Mü'minlere kendini sevdirmek (yâni karşılıklı sevgi tezâhüründe bulunmak) İslâm dîninin icablarındandır.

Onun için, bu iki niyyetle giyinmek, Allah için giyinmek olur.

Nefsinin çirkin arzularını kamçılamak için değil; ilmi ve aklı ayakta tutmak için bir giyinme tarzıdır bu...

***

Sonra, kendisini sıcaktan veya soğuktan korumak amacıyla da giyinmek, hiç şübhe yok ki, meşrû giyinmektir.

Bu niyyetle giyindiğinde sevab bile alır.

***

Kişi giyinirken sağdan başlar, soyunurken soldan soyunur.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yapardı. Kendisini giyindirene hamdederek şöyle derlerdi:

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ اَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ ●

(Allahümme lekel hamdü. Ente kesevteniyhi es'elüke min hayrihî ve hayri mâ sunia lehû ve eûzü bike min şerrihî ve şerri mâ sunia lehû)

«Allah'ım, hamd sana mahsusdur. Beni giyindiren sensin. Senden, onun hayrını ve ne için yapılmış ise o nesnenin de hayrını isterim. Senden, onun şerrinden ve ne için yapılmış ise o nesnenin de şerrinden sığınırım.»

Yine rivâyet olunduğuna göre Resûlüllah (Sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

«Kim, bir elbise giyip de:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي كَسَانِي هٰذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ

(Elhamdü lillâhillezî kesânî hâzâ ve razekaniyhi min ğayri havlin minnî velâ kuvvetin)

«Derse, geçmiş ve gelecek günahları kendisine bağışlanır.» (el-Mesâbih)

***

Allah'dan takvâ elbisesi niyâz eder...

O hamdi ve o dileği icra ettikten sonra, giymeğe başlarken (Bismillâhirrahmânirrahîm) diyerek Allah'ın adını anar.

Hadisde şöyle vârid olmuştur:

«Cinler, insanların elbiselerinden faydalanmak isterler. Onun için, içinizden kim elbisesini yenilerse (Bismillâhi) desin. Çünkü Allah isminin mühürü vardır...»

***

Peygamber Aleyhisselâm yeni elbise aldığı zaman, onu — günlerin efendisi olan — Cum'a günü giyerdi.

Bir evden ayrıldığında da Cum'a gecesi ayrılırdı.

Başkasının sırtında yeni elbise gördüğünde şöyle derdi:

«Yeni giy, övücü veya övülmüş olarak yaşa, şehid olarak da öl!»

***

Kişi, ev elbisesini giydiğinde Fâtiha sûresini okur. Entarisini giyerken de, fercini haramdan korumayı niyyet eder. O anda Fetih sûresini okur... Yâni, (İnnâ fetahnâ leke...) sûresini.

«Bundan murad; (İzâ câe nasrullahi velfeth...) sûresidir» de denilebilir... Akla yakın olan da budur.

***

Gömleğini fazla uzun yapmaz: Ökçelerinin üstüne (yâni baldırlarının yarısına) kadar uzatır. Çünkü mü'minin giyeceği kıyafet budur! (et-Tenvîr)

En doğru ve güzel olan gömlek, topuklarda olan (yâni oraya kadar uzanan) gömlektir.

Şımararak ve böbürlenerek elbisesini çekmez. Çünkü bu hareket kibir alâmetidir.

Ebû Said el-Hudrî (R.A.)'den:

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Mü'minin kıyafeti baldırlarının yarısına kadar uzanan kıyafettir. Topuklarla baldır arası husûsunda ona bir vebal terettüb etmez. Bundan aşağı olan (kısım) ateştedir.

Allah, entarisini şımararak çeken (sürükleyen) kişiye kıyâmet günü bakmaz.» (el-Mesâbih)

⁂

Şalvar (don) giymeden önce gömleği giymek peygamberlerin (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) sünnetindendir.

İnsanların kinini üzerine çekmemek, yahut da bir âfetle karşılaşmamak için, şalvarı (donu) oturarak giyer.

Âfetle karşılaşmak, onun donu ayakta giymesinin icablarındandır...

Sofilerden birine komşu olan bir adamın malı çalınır. Sofî:

«Onu ben ödeyeceğim. Çünkü benim suçum yüzünden çalınmış onun malı. Zira dün ben şalvarı ayakta giymiştim» der. (el-Vesâyâ el-Kudsiyye)

Hazret-i Ali (R.A.) bâzı olaylarla karşılaştığı zaman hayrete düşer ve şöyle derdi:

«Ayakta şalvar giymedim. Kimsenin koyun sürüsünü kesmedim. Kalemin yazdığı beraati çiğnemedim. Peki şu halde bu elem bana nereden geldi?»

⁂

Yamamadan elbiseyi — «eskidi» diye — çıkarıp atmamalıdır.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Âişe'ye (R. Anhâ) şöyle demiştir:

«Ey Âişe! Elbiseyi yamamadan — eskidi — diye atma! Yamarsın; sonra onu giyersin.»

⁂

Çıkardığı (eskidiği için) elbiseyi satmamalı, bir fakire vermelidir. Çünkü kişi böyle yapmakla, sağlığında da, öldükten sonra da Allah'ın hıfz-u himâyesinde olur.

⁂

Yalnız tek elbise edinir. İki elbisesi olursa birini fakire hibe eder.

Bir hikâye:

Harirî anlatmıştır:

— Bağdad câmiinde bir adamı devamlı olarak tek elbise ile görürdük. Kış - yaz hep aynı elbiseyi giyerdi.

Sebebini kendisine sorduğumuzda şöyle konuştu:

— Ben eskiden güzel giyime çok düşkündüm... Çeşit çeşit elbiseler giyerdim.

Bir gece rü'yâmda Cennet'e girdim. Fakirlerin oturduğu muhteşem bir sofraya oturdum.

Melekler gelip elimden tuttular. Beni sofradan kaldırıp şöyle seslendiler:

«Bunların tek elbisesi vardır! Senin iki elbisen var! Onlarla beraber oturamazsın!»

Dehşet içinde uyandım.

İşte o gün - bugün tek elbise ile dolaşırım. Allah'a kavuşuncaya kadar tek elbiseden fazla elbise giymeyeceğimi adadım.» (el-Avârif)

⁂

Şeytan giymemesi için, çıkardığı elbiseyi katlar.

Bunun hakikî anlamda kullanılması da, mecâzi anlamda kullanılması da muhtemeldir.

(Yâni, katlanmayan elbisenin değeri ve canlılığı gider, demektir...)

Elbisenin şöyle konuştuğu hikâye edilir:

«Sen beni gece süsle! Ben de seni gündüz süsleyeyim...»

⁂

Kişi, iki veya daha fazla renkli ipliklerle dokunmuş elbiseyi giymekten kaçınır.

Hele üzerinde hayvan timsâli (resmi) nakşedilmiş elbiseleri giymekten kaçınır.

Ne ipek giyer, ne de ibrişimle dikilmiş elbiseyi giyer...

Onu dünyada giyen, âhirette giyemez! Hadîsde böyle açıklanmıştır. (O hadîsi **İbni'z-Zübeyr** (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan naklet-miştir.

Sebebi şu:

Kim onun (ipeğin) erkeklere helâl olduğuna inanarak giyerse kâfir olur. Kâfir olunca da Cennet'e giremez. Cennet'e giremeyince de ipek elbisesi giyemez.

Haram olduğunu bilerek giyerse, o zaman bu hadîs hakkında şöyle tefsir edilir:

«Ya tevbe ile, ya da Allah'ın afvına mazhar olmakla temizlenmedikçe âhirette ipek elbisesini giyemez» demektir.

Ya da günahı kadar Cehennem'de yandıktan sonra, çıkar, Cennet'e girer de ancak ipek elbisesini öyle giyer... (el-Muzhir)

⁂

Kadınlar, içi görünen çok ince (şeffaf) elbiseleri giyemezler.

Çünkü bu, lâneti mûcibdir...

⁂

Ayağının üstünü de örtmesi için, kadın entariyi erkekten daha uzun — bir karış uzun — giyer.

Bir dikenle dahi olsa entarisini bağlar...

⁂

Erkek usfurla boyanmış elbiseyi, za'feranla boyanmış elbiseyi giymez.

Sarı renkli çiçekten edilen kokulu elbise de giymez. (Seb'atü Ebhur)

Ebû Hanife (rahımehullah) dedi ki:

«Vers (Yemen'de biten sarı ot) boyası ile boyanmış olan elbiseyi de giymemeli.»

Bâzılarına göre, bu yalnız sarı renklere mahsusdur. Diğer kırmızı ve benzeri renkler buna dahil değildir. Çünkü sarı renklerde erkeklere yakışmayan bir çeşit koku vardır... (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Üç döşekten fazla döşek edinmez.

Üç döşeğin birini kendisi için, ikincisini kadın için, üçüncüsünü de misafir için edinir.

Hadîsde anlatıldığına göre; **«dördüncüsü şeytan içindir.»**

Bundan anlaşılıyor ki, kişi ancak ihtiyacına göre yatak - döşek edinir. İhtiyaçtan fazlası israftır. İsraf ise şeytan işidir.

Kişinin birden fazla misafirleri geliyorsa, o zaman misafir için edindiği döşeklerin sayısını artırır...

⁂

Edineceği döşek ne çok sert olsun, ne de çok yumuşak... İkisi ortası bir biçimde olsun.

Çünkü bu, Peygamberimizin (aleyhissalâtü vesselâm) sünnetine daha yakındır.

Resûlüllah'ın (sallâllahü alyehi ve sellem) döşeği içi lif dolu deri idi... Yastığı da içi lif dolu deriden yapılmıştı.

⁂

Papuçları çok edinmekte beis yoktur. Çünkü pabuçlar erkeklerin binekleridir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Çok pabuç edinin! Çünkü kişi, pabuç giydikçe süvari sayılır.»

Sünnetle sâbit olmuştur ki, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz, mesti harbde de, harbin dışında da giymişlerdir.

Yine hadîsde:

«Kim sarı pabuç giyerse, onu giydiği müddetçe sevinç içinde olur» buyurulmuştur.

⁂

Pabuç ve mesti giyerken sağdan giyer, çıkarırken soldan çıkarır.

Hayâtü'l-Hayevân'da İbni'l-Cevzî'den (rahimehullah) naklen şöyle anlatılır:

«Kim pabucunu sağdan giyip soldan çıkarırsa ve buna devam ederse, dalak ağrısından kurtulur.

Mümtehine sûresi yazılıp, suyu dalaktan muzdarib olan hastaya içirilirse, biiznillâh iyileşir.»

⁂

Mesti de pabucu da oturarak giyer...

(el-Mesâbih)'in şârihları derler ki:

— Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) ayakta mest ve ayakkabıyı giymeği nehyetmesi, bağlarını bağlamak zorunda olduğu mest ve ayakkabı gibi güç giyilen eşyaya mahsusdur. Çünkü onları oturarak giymek daha kolaydır.

Ama, aslında ayakta giyilmesinde zorluk olmayan eşya buna dahil değildir.

Odundan yapılan Türk tipi ayakkabılar bu nevidendir. (Lâkin Kunye'de anlatıldığına göre, odundan ayakkabı yapmak mekruhtur...)

⁂

Tek ayakkabı veya tek mest ile yürümemeli. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bundan:

«Tek pabuçla yürüme! Arka üstü yattığında bir ayağını diğerinin üstüne koyma!»

Diyerek nehyetmiştir.

Çünkü tek ayakkabı ile yürümek hem güç olur, hem de yürüyen kimse insanlar tarafından ayıplanır.

Onun o hâlini ya topallığına, yahut aptallığına, ya da akılsızlığına hamlederler. Zira akıllılar böyle yapmazlar.

Sırt üstü yattığı zaman, bir ayağını diğeri üzerine koyduğunda, avreti görülebilir de farkına varmaz.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) mescidde arka üstü uzanıp da bir ayağını diğeri üzerine koyması ise, ya bir zarûret icabı olmuştur, yahut da bunun da câiz olduğunu açıklamak istemiştir.

Yoksa Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) umumî yerlerdeki hâli bunun tamamen aksi olmuştur.

Eyyûb İbni Sirin'den:

«Erkeğin karnı üstüne yatması, kadının da kafası üstüne yatması mekruhtur.»

⁂

Yen'den iki eli birden çıkarmak, dış elbiseyi omuzların birine atıp yürümek de mekruhtur. İmâm Beğavî'nin fikri de budur.

Bâzıları da elleri yenden çıkarmayı, dış elbiseyi omuzların birine atıp yürümeği kerâhette tek pabuç veya mest ile yürümekle aynı saymıştır. (Tuhfetü'l-Ebrâr)

⁂

Mestleri giyerken silker; ki, akrep veya yılan gibi yer haşerelerinden eziyet veren bir şey varsa, düşsün...

⁂

Allah'a karşı (hiçliğini ifade etmek için) tevâzu' göstererek bâzen yalın ayak yürümesi de İslâm'ın sünnet ve âdâbındandır.

Bâzen Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu emrederlerdi.

Pabucun kıymetini bilip şükretmeleri ve tevâzu' göstermeleri için bunu emretmiştir.

Hulâsa, yalın ayak yürüyen kişi üç şey elde eder:

1) Tevâzu'.
2) Verilen pabuç ni'metine şükür.
3) Emredileni yerine getirmek sûretiyle sünnetle amel etmek...

⁂

Müslüman kardeşini mest veya pabuçla taşıması (yâni onlara bunları vermesi) de İslâm'ın sünnet ve âdâbındandır.

Çünkü bunun sevabı, tıpkı Allah yolunda kişiyi ata bindirmesinde elde edilen sevab gibidir.

⁂

Oturduğu zaman pabuçlarını çıkarıp yanına koyması da İslâm'ın sünnet ve âdâbındandır.

Mescidde olursa bunu huzurlu ve emniyet içinde olması için yapar.

⁂

Gümüş yüzüğü takmak ve Yemen taşından yapılan yüzüğü takmak da sünnettir.

Câmi-i Sağîr'den:

«Başka şeyi değil ancak gümüş yüzüğünü takar.»

Bundan anlaşılıyor ki, (yeşim) denilen taşı yüzük olarak kullanmak haramdır.

Sahîh olan kavle göre bunda da bir sakınca yoktur. el-Hulâsa'da da böyledir.

Yine bundan anlaşılıyor ki, akik taşını (Yemen'de bulunan bir nevi kıymetli taş) yüzük olarak kullanmak da haramdır. Taş olduğu için. Ebû Hanife'ye göre muhtar olan görüş budur.

Bâzılarına göre akik'i yüzük edinmek de câizdir. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

!Akiki yüzük olarak kullanın. Çünkü o mübârektir, taş değildir.» (Şerhü'l-Vikaye)

Musannifin sözü de bu merkezdedir.

Ne var ki, mühim olan yüzük halkasıdır, taşı değil. Onun için, halkanın gümüşten, taşının da taştan olması câizdir.

Lâkin böyle kıymetli taşlardan yüzük edinmek, hüküm ve galebe sahibi olan sultanlar içindir, kadılar içindir.

Mücerred ziynet olduğu için, onlardan başkasının bunu kullanması daha iyidir.

Ama hâkimler böyle değil. Çünkü onların belki yüzüğe (veya mühüre) ihtiyaçları olur. Onun için, onlar hakkında bunun bir sakıncası yoktur...

***

Yüzüğü sol elin küçük parmağına takar. Bilhassa zamanımızda...

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Onu sağ eline tak!»

Sözü, İslâm'ın ilk zuhûrunda idi... Sonra bu, fesad ehlinin belirtilerinden oldu. (el-Hulâsa)

Hz. Enes'den (R.A.):

«Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) yüzüğü — sol elinin küçük parmağını göstererek — bundaydı.»

Yüzüğün ona takılması, sol elin faziletli işleri yapmaktan mahrum olmasından, bir de, kibir ve gururu bertaraf etmesindendir.

Hz. Ali'den (K.V.):

«(Orta ve şehâdet parmağını göstererek) Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) yüzüğü bunlara takmamızı yasaklamıştır.» (el-Mesâbih)

Yüzük üzerine hikmetli sözlerden bir şeyi yazmakta hiçbir sakınca yoktur.

İbni Ömer'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) erkeklere haram kılınmadan önce altın yüzüğü edindi.

Sonra onu satıp gümüş yüzüğü edindi ve üstüne de: «Muhammedün Resûlüllah» nakşettirdi.

Sonra şöyle buyurdu:

«Bu yüzüğümün nakşı üzerine kimse bir şey nakşettirmesin.»

(Yâni, benim yüzüğüm gibi kimse yüzük edinmesin, demektir.) Çünkü ondan sonra başka bir peygamber yoktur. Her ne kadar (Muhammed) isminde insanlar olursa da... Fakat kimse peygamber olamaz (ondan sonra)...

Yüzük husûsunda evlâ olan; yüzüğün halkası ve kaşı gümüşten olmasıdır.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yapardı.

Ayrıca, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) kibir ve ziyneti göstermekten endişe duyduğu için, yüzük taşını avucunun içine doğru kılardı.

Ne var ki, bir miskalden az yapılmalıdır. İsraftan berî ve tevâzu'a daha yakın olması için bir dirhem mikdarı olabilir. (Şerhü't-Tahavî)

Hadîsde:

«Akîki yüzük edinin. O sizde bulundukça size hiçbir gam isabet etmez» buyurulmuştur.

Diğer bir hadîsde de:

«Zümrüt yüzüğü kullanmak fakirliği yok eder» buyurulmuştur.

Aristotales der ki:

«Taun (veba hastalığı) bulunan bir yerde, kim yakut cinsinden bir yüzük kullanırsa, o hastalıktan emin olur.

İnsanlar nazarında itibarlı olur, büyük ihtiyaçları görmekte zorluk çekmez ve taktığı o yüzük ayrıca kalb çarpıntısına iyi gelir.

Vesveseyi bertaraf eder ve ayrıca kanın pıhtılaşmasını önler.

Onun üzerine yıldırım düşmez.

Sarısından yüzük yapan kimse, kat'iyyen ihtilâm olmaz.» (et-Tıbbü'n-Nebevî)

Hadisde:

«Altın, müşriklerin süsüdür; gümüş ise müslümanların süsüdür; demir de nâr ehlinin süsüdür» diye buyurulmuştur.

(Yâni, demir kâfirlerin kılığıdır. O kâfirler ki, Cehennem'e gireceklerdir. Ateş, zincir ve bukağılarına vurulacaklardır. Zincir ve bukağılar örfümüzde genellikle demirden yapılmaktadır.) (Şerhü'l-Mesâbih)

Şunu da iyi bilmeli ki; erkeklerin sadece gümüş yüzüğü edinmeleri lâzımdır. Altın yüzük onlar için mekruhtur.

el-Hulâsa'ya göre haramdır. Dedi ki:

«Âlimlerden bâzıları bunda da bir sakınca görmüyorlar. Fakat bu görüş doğru değildir.

Altın ve gümüşten maada, demir, bakır ve benzeri şeylerden yapılmış yüzükleri kullanmak hem erkeklere, hem de kadınlara mekruhtur. Çünkü bunlar, ateş ehlinin süsü ve kılığıdır.» (Şerhü'n-Nikaye'de de bu mes'ele böyledir.)

Büreyde (R.A.)'den:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) parmağında demir yüzüğü bulunan bir adama:

«Neden sen put kokuyorsun?»

Diye çıkışınca, adam hemen o yüzüğünü çıkarıp attı.

Putlar umûmiyetle demirden yapıldıkları için Peygamberimiz demir yüzüğünü kerih görmüştür.

Mesâbih'ın şerhlerinde der ki:

«Galiba demirden mekruh olan şeyler sadece yüzüklerdir. Diğer kaplar değil. Çünkü yüzük daima yüzük takanla beraber bulunur. Müşrikler de umûmiyetle putlarını demirden yaparlardı. Bir benzetme

olduğu için demir yüzüğü doğru görülmemiştir. Sarı madenleri de buna kıyas et.

Yüzük ancak sultanlar için câiz olur. **Ebû Reyhane (R.A.)'nın** naklettiği hadîsde böyle vârid olmuştur.

Lâkin ne var ki, oradaki nehiy tenzihî nehiydir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm'ın asrında da, Hulefâ-i Râşidîn'in asrında da sahâbîler parmaklarına yüzük takmışlardır ve hiç kimse onların o tutumunu yadırgamamıştır. Onun için, (câiz değildir) hükmü neshedilmiştir (kaldırılmıştır).» (Tenvîru'l-Mesâbih)

⁂

Misk ile kokulanmak da sünnettendir.

Kadınların evlerinde koku kullanmaları mübahtır. Hele kocalarına güzel ve câzib görünmek için koku sürünmeleri müstehabdır.

Evinden çıkarken, insanların, süründüğü kokuyu koklamasını murat ederse, o zaman evinden çıkarken koku sürünmesi bir kadın için haramdır.

Eğer böyle bir niyyeti yoksa haram değildir. (Şerhü'l-Meşârık)

Şunu da iyi bil ki, miskte kendirin (buhar) gibi vebaya iyi gelecek bir hassa vardır.

Misk (bilindiği gibi) ceylânın belirli yerinden edinilir.

Miskin en iyisi Horasan'da yapılan, sonra Çin'de, sonra Hindistan'da yapılan misktir.

Faydası pek çoktur: Dimağı açar, gazları giderir ve kişiye ferahlık verir. (et-Tıbbü'n-Nebevî)

⁂

Kendisine sunulan güzel kokuyu geri çevirmez; alır, koklanır.

Erkekler, rengi görünmeden kokusu duyulan esans kullanırlar. Kadınlar ise kokusu hissedilmeden rengi görünen esans kullanırlar. (Hadîs böyle vârid olmuştur.)

Bu sözden, erkeklerin misk kullanmaması anlaşılıyor. Fakat aslında erkeklere yasak olan, kadınlara benzemelerini sağlayacak olan nesnelerdir. (Süs için kullandıkları kırmızı ve sarı kokular gibi...)

Çünkü bu kokuların rengi meydanda olduğu gibi, aynı zamanda kadınlar kullanmaktadırlar.

Ama misk, anber ve kâfur böyle değil. Bunları erkekler de kullanabilirler. (el-Muzhir)

Kühül (sürme) kullanmak da sünnettir.

Hadîs-i Şerîfde:

«Sırma taşı ile kühüllenin. Çünkü o, gözdeki görme gücünü arttırır ve saç bitirir» buyurulmuştur.

(Yâni, insanlar için bir ziynet olan kirpikleri bitirir, demektir.)

Her göze üçer kere sürmelidir.

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kim Aşûre günü sürmelenirse, kat'iyyen gözleri hastalık görmez.»

Kokulanmak, saçları taramak, süslenmek de sünnettir.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Kimin saçı varsa, ona ikram etsin.»

(Yâni, saçına; taramak, yağlamak, yıkamak sûretiyle baksın, demektir.)

Diğer hadîsde şöyle buyurulur:

«Biriniz yağlanırsa önce kaşlarından başlasın. Çünkü bu, ağrıları giderir.»

Bazı hadîslerde de şöyle anlatılmıştır:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yağı sol avucuna dökerdi; sonra onu kaşlarına, bıyıklarına ve sakalına sürerdi. Sonra başına sürerdi.»

Saçları gün aşırı taramalıdır.

Hadîsde buyurulmuştur ki:

«Kim saçlarını tararsa veba görmez.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) saçlarını taramak için çözerken (elem neşrah leke) sûresini okurdu.

Saç, sakal için boya kullanmak kavlen ve fiilen sünnettir.

Kavlen sünnettir: Çünkü **Ebû Hüreyre'nin** (R.A.) yaptığı rivâyette Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Yahudi ve Nasranîler (saçlarını) boyamazlar. Onlara muhalefet edin!»

Fiilen sünnettir: **İbni Ömer** (R.A.) şöyle demiştir:

«Peygamber Aleyhisselâm sakalını vers ve za'feranla boyardı.»

Mecmeu'l-Fetevâ'da der ki:

«Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) ömründe boya kullanıp kullanmadığı bâbındaki rivâyetler çeşitlidir.

Sahîh olan rivâyete göre, ihityaç duymadığı için sakalını hiç boyamamıştır.

Saçına kına yakması ise meşhurdur. Bazı rivâyetlere göre bunu birkaç kere yapmıştır.

Baştaki ağrı ve ateşi izâle etmek için, saçlarına kına yakardı.»

Musannifin: «Fiilen sâbit olmuştur» sözünden bunu kasdetmiştir. (Yâni, Peygamber Aleyhisselâm'ın saçlarına kına yaktığını kasdetmiştir...)

Bir şeyin fiilen sâbit olması için, başta kına yakması bile kâfi gelir. Her ne kadar diğer âzâlarına yakmamış ise de...

Yine bir hadîsde şöyle açıklanmıştır:

«Boya kullanın. Çünkü melekler mü'minin boya kullanmasına sevinirler.»

Diğer bir hadîs meâli:

«Ak saçı, en güzel kına ve ketm (yeşil boya) değiştirir.»

Yâni beyaz saç, bâzen kına ile boyanır, bâzen da mersin yaprağına benzeyen bir otla boyanır. Kına ile boyandığında kırmızı, o otla boyandığında ise yeşil olur. Onun için, o ot ve kına ayrı ayrı kullanılmalıdır.

İkisi birden karıştırılarak kullanılırsa, renk siyah olur, ki, beyazı değiştirmek için bu yasaktır. (el-Muzhir)

et-Tıbbü'n-Nebevî'de der ki:

«El-Ketm: Bibere benzeyen bir tanedir. Köpek ısırığına karşı kullanılır ve iyi gelir. Kına ile karıştırılıp başa sürülürse saçı besler ve kuvvetlendirir.»

Hz. Ebû Bekir (R.A.) boya olarak her ikisini de kullanırdı. (Yâni,

bâzen kınayı, bâzen de Mersin yaprağına benzeyen o Ketm otundan yapılan boyayı kullanırdı.)

İkisini aynı anda kullanmazdı. Çünkü ikisini karıştırıp birden kullanmak siyah bir renk meydana getirir ve sakalı diken ve alev gibi kızıllaştırır. (Ğunyetü'l-Fetevâ)

Siyah boya kullanmaz.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Saç akını değiştirin. Fakat siyah boyadan uzak durun» buyurmuştur.

İmâm Nevevî'ye göre, boya sürme hususunda birkaç görüş vardır. Sahîh olan görüşe göre, gerek erkeklerin, gerekse kadınların beyaz saçlarını kırmızı ve sarı renkte boyamaları müstehabdır. Siyah ile boyamaları ise haramdır.

el-Muhit'te der ki:

— Bu, gazi olmayanlara mahsûsdur.

Ziynet maksadiyle değil de, sırf düşmana heybetli görünmeleri için, gazilerin saçlarını siyaha boyamaları haram değildir.

Buna göre, Hz. Osman, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in saçlarını ve sakallarını siyaha boyamaları, herhalde süs için değil de, sırf düşmanlara karşı heybetli olmak içindir. (Şerhü'l-Meşârık)

Mecmeu'l-Fetevâ'dan:

«Kadınların sırf süs olsun için boyanmalarını bazı âlimler men'etmişlerse de, esahh olan rivâyete göre bunda da bir sakınca yoktur.»

Nitekim **Ebû Yûsuf'un** (rahımehullah) şöyle dediği nakledilmiştir:

«Karımın bana karşı süslenmesinden ben nasıl hoşlanıyorsam, o da benim kendisine karşı öyle süslenmemden hoşlanır.»

Siyaha boyanmak hakkında büyük bir tehdid vardır. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Âhir zamanda şu siyah renkle boyanan bir kavim olacaktır ki, onlar Cennet'in kokusunu duyamayacaklardır.»

İşte bu, aklığı gidermek için (başka rengi değil de) siyahı tercih edenler hakkında ağır bir tehdiddir. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«O (siyah renk) Cehennem ehlinin boyasıdır...»

Diğer bir lâfızda:

«Siyahla boyanmak, kâfirlerin boyanmasıdır.»

Şeklinde vârid olmuştur.

Saçlarının ve sakalının akını gidermek için ilk def'a siyah boya kullanan Fir'avn olmuştur. (el-İhyâ)

Sarı ve kırmızıya boyar. Fakat ak saçlarından ve sakalından da nefret etmez. Bilâkis onlara karşı da saygı duyar.

Saçına veya sakalına düşen akları koparıp yolmaz. Nitekim zamanımızda bazıları hoş ve genç görünmek için, dünyanın boş emellerine kapılarak, saçlarındaki akları koparıp atarlar. Bu doğru değildir.

Ama böyle bir niyyet taşımadan aklarını koparıp atarsa, bunda bir sakınca yoktur, dediler. (Hezânetü'l-Fetevâ)

Aklarını koparıp atmaz, dedik. Çünkü bu, mü'minin nûrudur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Ak kılları koparmayın. Çünkü o, müslümanın nûrudur.

Kim İslâm'da ihtiyarlarsa, Allah, karşılığında bir sevab yazar. Bir hatasını örter. Bir de derecesini yükseltir.»

Çünkü bu, akıllı kimseyi gururdan alıkor. Sürûr (sevinç) yurduna dâvet eder. Şehvetleri kırar. Tâate meylettirir. Bunların tümü kişiyi âhirette nûra kavuşturacak sevaba götürür.

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«İslâm'da saçına ak düşen kimse için, bu aklık, kıyâmette bir nûr olur.» (el-Mesâbih)

Evet, o aklık mü'minin hem nûrudur, hem de vakarı. el-Muzhir'de anlatılıyor:

Âdem oğullarından sakalına ilk ak düşen Allah'ın dostu İbrahim Aleyhisselâm'dır. Sakalında ak görünce dedi ki:

«Yâ Rabbi, bu nedir?»

Allah ona şöyle hitab etti:

«Bu vakardır!»

«Vakarımı arttır!»

Diye yalvardı.

Denildi ki:

— Zülüflerdeki aklık, verâ (takvâ) işaretidir. Çünkü insan, hele müslüman olan kişi onu görünce kendine gelir, «ihtiyarlık başgösterdi» diyerek ibret alır ve takvâ yoluna koyulur.

Başın ön tarafında ve arka tarafında görüldüğü zaman bir kerem işaretidir...

Kafada görünen aklığı ise yaramaz (sayarlar).

Bıyıktaki aklığı da göze hoş görünmez (derler).

⁂

Saçı ikiye ayırıp taramak, zülüfleri taramak da sünnettir.

İbni Abbas'dan (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisine, hakkında bir hüküm inmediği husûslarda ehli kitâba muvâfakatı severdi. Onu, müşriklere muvâfakattan evlâ sayardı.

Çünkü onların, kitablarında anlatılanlarla amel ettikleri muhtemel olduğu için, böyle davranırdı.

Kitab ehli saçlarını ikiye ayırmadan aşağı sarkıtırlardı. Müşrikler ise ayırıp öyle salarlardı.

Peygamber Aleyhisselâm ve bütün mü'minler de (önceleri) saçlarını ayırmadan salıverdiler.

Sonra Cebrâil Aleyhisselâm indi, ona saçlarını ikiye ayırmasını emretti.

Ondan sonra hem kendisi, hem de müslümanlar saçlarını tararlarken ikiye ayırdılar...»

Ümmü Hâni'den (R. Anhâ):

«Peygamber Aleyhisselâm Mekke'ye geldiğinde saçında dört örgü vardı.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) saçlarını bâzen bükülmüş, bâzen de bükülmemiş olarak salıverirdi. Bu bâbdaki rivâyetlerin çeşitli olmasının sebebi bu olsa gerek... (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Erkeğin başını tamamen traş etmesi de sünnettendir.

Kadına gelince...

Eğer saçını bir yara veya herhangi bir özürden dolayı traş ederse, bunda bir sakınca yoktur... Aksi halde, erkeklere benzeyeceği için mekruh olur.

Ama kadının sakalı biterse, onları traş etmesi müstehab olur.

⁂

Saçını traş ederken etrafında bir parça bırakmaz, hepsini traş eder.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu nehyetmiştir.

Hulâsa, eğer traş ederse tümünü traş eder...

Temizlik maksadıyla veya yağlamak maksadıyla traş eder.

Şayet saç bırakırsa temiz tutar, arada bir tarar...

Bir kısmını traş edip bir kısmını bırakmaz. (Çünkü bu küffârın âdetidir.)

Kendisini büyük göstermek maksadiyle de saçlarını örmez. Bu da günah sayılır...

«Etrafında» sözünden anlaşılıyor ki, iki tarafta saç kalmasında bir sakınca yoktur.

Lâkin mutlak olarak bu da doğru değildir. Bazı kayıdlara bağlıdır.

Nitekim **Kunye**'de şöyle anlatılmıştır:

«İki yandaki örgüleri salıvererek başı traş etmek câizdir. Ama onları başın üstüne bağlamak ise câiz olmaz.»

⁂

Bıyıkları kırpmak müekked sünnetlerdendir.

Bundan, sünnetin iki kısım olduğu anlaşılıyor:

Müekked sünnet: Öğle namazının sünneti gibi.

Gayri müekked sünnet: İkindi namazının sünneti gibi; ki, bu sünneti kâh dört kılar, kâh iki kılar. Kâh da hiç kılmaz. (et-Tenvîr)

İmâm Nevevî der ki:

«Dudakların etrafı görünmek için, evlâ olan, bıyıkları alttan kesmektir. Kaş gibi olsun için kırpmaktır.»

el-İhyâ'dan:

«Bıyıkların iki tarafını uzatmakta bir sakınca yoktur. Ömer (R. A.) ile diğerleri bunu yapmışlardır. Çünkü bu ağzı örtmemektedir, yâni ağıza girmemektedir ki, yemek bulaşsın.»

el-Muhit'de der ki:

«Tırnakları kesmek her ne kadar fıtrattan ise de, dâr-i harbde mücâhid olan kimsenin uzatması mendubdur. Tıpkı bıyık gibi.

Bıyıkları kırpıp kısaltmak sünnettir. Fakat dâr-i harbde düşmanlara heybetli görünmek için mücâhidlerin uzatması mendubdur.»

***

Etek traşı olmak da sünnettir. (Şerhü'l-Meşârık)

Şunu da bilmek lâzımdır ki, cünüb iken etek traşı olmak doğru değildir.

Mecmeu'l-Fetevâ'dan:

«Cünüb iken etek traşı için göz taşı kullanmak mekruhtur.»

Hâlid (R.A.)'den:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim yıkanmadan önce göz taşı kullanırsa (etek traşı olursa), her kıl gelip: «Yârabbi, ona sor bakalım, neden beni zayi edip yıkamadı?» diye şikâyette bulunur.»

***

Göğüs ve sırt kıllarını traş etmek terbiye dışı bir harekettir. (el-Kunye)

el-Muhit:

«Kişi boğazındaki kılları traş etmez.»

Ebû Yûsuf'a (rahimehullah) göre bunda bir sakınca yoktur.

Hünsalara benzemedikçe, kaşlarının ve yüzünün kıllarını almakta hiçbir sakınca yoktur...

Ebû Hanife'ye göre, hacamat (kan aldırma) anı müstesna, diğer vakitlerde kafanın (başın arka kısmı) traş edilmesi mekruhtur.

Şerhü'n-Nikaye'de de bu mes'ele böyledir.

***

Koltuk altını yolmak da sünnettir.

Şerhü'l-Meşârik'da der ki:

«Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği hadîsden anlaşıldığına göre, koltuk altını traş etmek sünnet değildir. Sünnet olan, yolmaktır. Çünkü oradaki kılları traş etmekle kerih bir koku meydana gelir.»

İmâm Nevevî:

«Yapabilenler için koltuk altını yolmak daha iyidir. Nitekim İmâm Şâfiî (rahmehullah) koltuk altını traş ediyordu. Bu husûsda kendisine sual sorulunca:

«Biliyorum, sünnet olan yolmaktır. Ama ne yapayım ki acıya tahammülüm yok!» derdi.»

Firdevs'de Abdullah bin Beşir'den (R.A.) rivâyet edilmiştir. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Burundaki kılları yolmayın. Çünkü bu akile (bir nevi hastalık) ye sebeb olur. Onun için kesin.»

***

Kırk gün geçmeden etek traşı olmalıdır. Zira kırk günü geçirmesi doğru değildir.

Enes bin Mâlik'den (R.A.):

«Bize; bıyık kırpmakta, tırnak kesmede, koltuk altı yolmada, etek traşı olmakta kırk geceyi (günü) geçirmememiz telkin edilmiştir.»

el-Kunye'den:

«Tırnak kesmek, bıyıkları kırpmak, etek traşı olmak ve yıkanmakta efdal olan, haftada bir yapmaktır (bunları); eğer haftada bir yapamazsa onbeş günde bir yapmalı. Kırk günü geçirmekte insan kat'iyyen mâzur görülemez.

Demek ki, haftada bir olmak efdaldır. Onbeş günde bir olmak ortasıdır. Kırk gün ise en son haddidir; ki, onu aşmak tehdidi mûcibdir.»

***

Bıyıkları alttan almak da sünnettir.

İmâm Gazâlî der ki:

«Bıyıkları alttan ve üstten almak traşa yakın bir şeydir. Bıyıkları traş etmeğe gelince: Bu husûsda bir şey vârid olmamıştır. Ancak bazı âlimler mekruh, bazıları da bid'at saymıştır.»

***

Sakal traşı:

Sakal bırakmak sünnettir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sakalının, kabzeyi (bir tutamı) geçince, boyundan ve eninden biraz alırdı.

Bunu Perşembe veya Cum'a günü yapardı. Bir haftayı geçirmezdi.

Şunu iyi bil ki, Peygamber Aleyhisselâm:

«Sakalları bırakın, bıyıkları kırpın!» buyurmuştur.

Bu sözü ile, Acemlere benzememeyi kasdetmiştir. Çünkü onlar bıyıkları büyültüp, sakalı traş ederlerdi.

Bu, mekruhtur. **Zeynü'l-Arab** ve diğerleri bunu açıkça ifade etmişlerdir.

Sonra bu, **Amr bin Şuayb'ın** (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem), sakalı bir kabzayı geçtiğinde, boyundan ve eninden alırdı.»

Rivâyetine de aykırı düşmez. (et-Tenvîr)

el-İhyâ'da der ki:

— Uzayan sakal husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre kişi sakalını tutar, kabzasını aşan kısmı keser. Bunda hiçbir sakınca yoktur. **İbni Ömer** (R.A.) ve tâbiînden bir topluluk bunu yapmışlardır. İmâm Şa'bi ile **İbni Sirîn** de bunu iyi görmüşlerdir.

El-Hasan ile Katâde ve onların fikrinde olanlar bunu hoş karşılamamışlardır.

Dediler ki:

«Salıverip altlarından almamak daha sevimlidir. Çünkü bu Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem):

(Sakalınızı bırakın!)

Emrine daha uygundur.»

Ne var ki, birinci görüş daha kuvvetlidir...

Aşırı uzunluk insanı çirkin gösterir ve gıybetçilerin dillerini uzatıp sataşmasına vesile olur. Onların dilinden kurtulmak niyyetiyle böyle yapmakta sakınca yoktur.

Nahâî dedi ki:

«Akıllı bir adamın, sakalını fazla uzatıp altından almak sûretiyle orta bir sakal yapmamasına hayret ederim. Çünkü her şeyin ortası iyidir.»

Denildi ki:

«İşlerin en hayırlısı ortasıdır.»

Bu sebeble:

«Sakalı uzun olanın aklı kısa olur» demişlerdir.

Musannifin (rahimehullah) sözü, bu bâbda İmâm Gazâlî'ninkine uymaktadır.

Lâkin **(Şerhü'l-Mesâbih)**'de mezkûr olan şudur:

«Muhtar olan, birincisi değil, ikinci görüştür...»

Yukarda saydıklarımızı her hafta yapmak en iyi davranıştır. Az evvel **Kunye**'den naklettiğimiz gibi...

El-Muzhir'de der ki:

— Bunların ne zaman yapılacağına dair hadîsler vârid olmuştur; ki, bu hadîsler Mesâbih'de mevcud değildir:

İbni Ömer (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) her Cum'a, namaza çıkmadan önce bıyıklarını alırdı, tırnaklarını keserdi.»

Bâzılarına göre her kırk günde bir etek traşı olur ve koltuk altını alırdı.

Bâzılarına göre bunları her ayda bir yapardı.

Hadîste:

«Kim Cum'a günü tırnaklarını keserse, parmak uçları dağılmaz» buyurulmuştur.

İmâm Kaadıhan der ki:

«Kişi gerek traş olmak için ve gerekse tırnaklarını kesmek için Cum'a gününü tâyin etsin.»

Dediler ki:

— Tırnakları uzadığı halde, başka günlerde tırnak kesmenin câiz olduğunu da bildiği halde, o güne ertelerse, mekruh olur.

Ama sırf, «Cum'a günü kesmekte fazilet vardır» diyerek, uzayan tırnaklarını Cum'a gününe ertelerse, rızkı daralmaz. Üstelik o davranışı da müstehab olur.

Çünkü Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Kim Cum'a günü tırnaklarını keserse, öbür Cum'aya kadar — üç gün de fazlasıyla — onu belâlardan korur.»

***

Kişi, kestiği tırnakları ve saçları, büyücülerin oynamaması ve şeytanların düğümlememesi için, yere gömer.

Bundan anlaşılıyor ki, insanların sihirbazları olduğu gibi, cinlerin de sihirbazları vardır.

Birçok nüshalarda ise: (Li ellâ yak'udeş şeytanü : Üstüne şeytanın oturmaması için) şeklinde vâki olmuştur.

Bu takdirde bu, tırnakları gömmenin değil de, kesmenin illeti olur. O zaman ondaki zamir de direkt olarak tırnaklara râci olur. (Yâni, «şeytanın uzanan tırnaklara oturmaması için» şeklinde mâna verilir buna.)

Bu, mâna bakımından doğru olmakla beraber, ilk yorumdan da iyi ve daha doğrudur. Bu itibarla hem Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ey Ebû Hüreyre, tırnaklarını kes. Çünkü şeytan o tırnaklardan uzanan kısmın üzerine oturur.»

Sözüne de uygun düşmektedir.

Ne var ki, nazmın dizisi bakımından bozuktur. Çünkü (Li ellâ yak'ude) kavli, (li ellâ yel'abe) kavline mâtuftur. Böylece bu, defn'e de illet olabilir. Bu görüşün butlanı zâhirdir.

Ğunyetü'l-Fetevâ'dan:

«Kestiği tırnakları ve saçları defnetmek lâzımdır. Şayet atarsa sakıncası yoktur.

Kenefe ya da banyoya atarsa mekruh olur. Çünkü bu, bir hastalığa yol açabilir.»

***

Tırnaklarını dişi ile kesmez.

Çünkü bu, baras ve cünûna yol açar.

Makasla keser.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Kim göz hastalığından, baras ve cünûn (delilik) den emin olmak isterse, tırnaklarını Perşembe günü ikindiden sonra kessin.»

el-Cevâhir'de der ki:

«Fakirlik ve göz hastalığından emin olmak isteyen, tırnaklarını Perşembe günü ikindiden sonra kessin.»

⁂

Tırnak kesmeğe sol elin küçük parmağından başlar.

Tırnak kesmekte tertibe riayet etmek husûsuna gelince... Bunda iki görüş vardır:

1) **El-Cevâhir**'de anlatılan görüş.

Dediler ki:

«Sağ elinin küçük parmağından başlar. Sonra orta parmağın, sonra baş parmağın, sonra küçük parmağın yanındaki parmağın, en sonra da şehâdet parmağının tırnaklarını keser.

Sonra sol eline geçer:

Orta parmağının, küçük parmağının, şehâdet parmağının, sonra da küçük parmağının yanındaki parmağının tırnaklarını keser.

Ayaklarının tırnaklarını da bu tertip ve minval üzere keser.»

Bu görüşü nazım olarak ifade etmişlerdir:

(Men kallemel-ezfare bissünneti vel-edebi... Yemiynühâ havâbisün yesârühâ ev hesebu)

Bu beyitteki (hı) ile küçük parmağa, (ov) ile orta parmağa, (elif) ile baş parmağa, (be) ile küçük parmağın yanındaki parmağa ve (se) ile sebbâbe parmağına (yâni tırnaklarına) işaret etmek istemiştir.

2) **İmâm Nevevî** (rahımehullah) dedi ki:

«Müstehab olan ayak tırnaklarından önce el tırnaklarını kesmekdir.

Sağ elin şehâdet parmağıyla başlar, sonra orta parmağın, ondan sonra da küçük parmağın yanındaki parmağın, ondan sonra da küçük parmağın, en sonunda da baş parmağın, ondan sonra da küçük parmağın, en sonunda da baş parmağın tırnaklarını keser.

Sonra sol ele geçer:

Onun küçük parmağıyla başlar, sonra yanındaki parmağın tırnağını keser. Baş parmağa kadar öyle devam eder.

Sonra sağ ayağa geçer. Onun küçük parmağından başlar. Sol ayağın küçük parmağında bitirir.

İmâm Gazâlî İhyâ'da böyle tarif etmiştir.»

⁂

Parmak boğumlarını ve mafsallarını, diş etrafını, diş aralarını, kulak deliklerini ve ağız yanlarını iyice temizler.

Çünkü buradaki kirler meleklerin nefretini mûcib olur.

et-Tıbbü'n-Nebevî'de geçmiştir; Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Başı yıkamak aklı geliştirir. Kir ise unutkanlığa yol açar.»

⁂

Sünnet olmak:

Sünnet olmak da sünnettendir. **Ebû Hanife** (rahımehullah) böyle demiştir.

İçlerinde **İmâm-ı Şâfiî**'nin de bulunduğu ekseri âlimler sünnet'in vâcib olduğuna kail olmuşlardır. Çünkü o, İslâm şeârindendir.

İbni Abbas (R.A.) bu husûsda çok titiz ve şiddetli davranmıştır. O, şöyle demiştir:

«Kabuklunun (sünnetsizin) ne şehâdeti, ne namazı, ne de kestiği kurbanı kabûl edilmez.»

İbni Şureyh der ki:

«Avret yerini kapamak vâcibdir. Eğer sünnet olmak vâcip olmasaydı, (sünnet olmak) için avreti açmak câiz olmazdı. Demek ki, avretin onun için açılması, vâcib olduğuna bâriz bir delil teşkil eder.»

⁂

Erkeklerin sünnet olması, (eğer çocuk tam sünnetli doğmamış ise) sünnettir.

«Tam sünnetli» kaydını koyduk. Çünkü **Hulâsa**'da ve **Mecmeu'l-Feteva**'da der ki:

«Sünnetli doğan çocuğun tekrar sünnet edilmesinde fevkalâde güçlük vardır. İleri görüşlü kan alıcılar bile bunu kabûl etmişlerdir de sünnetli doğan çocukları tekrar sünnet etmemişlerdir.»

Zeynü'l-Arab'da şöyle geçer:

«Şu ondört peygamber sünnetli olarak doğmuşlardır:

Âdem, Şit, Lût, Hûd, Salih, Şuayb, Yûsuf, Mûsa, Süleyman; Zekeriya, İsa, Hanzele bin Sefvân — Ashâb-ı Re's'in peygamberidir — ve bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (sallâllahü aleyhi ve sellem).»
(Hepsine selâm olsun).

Elimize geçen nüshalarda onlardan iki tanesinin ismine rastlanamamıştır.

İlerde musannif bütün peygamberlerin sünnetli olarak ve göbekleri de kesilmiş doğduğunu anlatacaktır.

Yalnız o peygamberlerden, İbrahim Aleyhisselâm'ı ayırmıştır.

O, sünnetli olarak doğmamıştır..

Kendisinden sonra aynı işlemi yapmaları için, o, bizzat kendini kendi sünnet etmiştir.

Onun için, on dört olarak tahsis edilmesinin gereği yoktur.

⁂

Kadınların da sünnet olması iyi bir şeydir...

Hazânetü'l-Fetevâ'da der ki:

«Erkeklerin sünnet olması sünnettir. Fakat kadınların sünnet olmasında âlimler görüş ayrılığında bulunmuşlardır:

Edebü'l-Kaadı'da bunun mekruh olduğu açıklanır. Diğer bir yerde ise sünnet olduğu söylenir. Bazı âlimler de «onların da sünnet olması vâcibdir» derler. Hattâ bâzıları «farzdır» demişlerdir.»

⁂

Traşta, su karıştırılarak kils ve zırnıhtan yapılan **Nure (göz taşı)** kullanmağa gelince..

Bâzı hadislerde bu, sâbit olmuştur. Bazılarındaysa **Hz. Peygamber'in** (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu kullanmadığı, demirden yapılma bir âletle traş ettiği anlatılmaktadır.

Katâde'den (R.A.) rivâyet olunduğuna göre, ne o ve ne de **Hulefâ-i Râşidîn** onu hiç kullanmamışlardır. Ondan galiba, cildi son derece yumuşattığı için kaçınmışlardır. Çünkü o, kadınlara mahsus bir şeydir.

Ebû Mûsa'dan (R.A.):

«İlk hamama giren ve kendisine su karıştırılarak kils ve zırnıhdan yapılmış o mâhut nesneyi kullanan, **Dâvud oğlu Süleyman** (aleyhisselâm) olmuştur.» **(Et-Tıbbü'n-Nebevî'de böyle anlatılmıştır.)**

⁂

Kadınların kına yakması sünnettir.

Özür olmadıkça, erkeklerin kına kullanması mekruhtur. Çünkü böyle yapmakla kadınlara benzemiş olurlar.

Kadınların da kendilerini erkeklere benzetmeleri mekruhtur. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendilerini erkeklere benzeten kadınlara lânet etmiştir.

***

Bir kadın saçını başka kadının saçı ile birleştiremez. Zira Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Saçını yabancı bir kadının saçı ile birleştirene, veyahut başka bir kadından bunu taleb edene Allah lânet etsin.»

***

Kadın, yüzündeki kılları iplik ve benzeri âletlerle almaz. Başkasına da aldırmaz. Hadîsde:

«Allah, yüzündeki kılları alan veya başkasına aldıran kadına lânet etsin» buyurulmuştur.

***

Kadın, dişlerinin etrafını alarak törpüleyemez. Başkasına da bunu yaptıramaz.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Efendimiz:

«Dişlerinin etrafını törpüleyen veya törpületen kadına Allah lânet etsin» buyurmuştur.

***

Kadın dövme yapamaz ve yaptıramaz.

İbni Ömer'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Dövme yapan veya kendisine yaptıran kadına Allah lânet etsin.»

***

Hamama gitmek:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hamamı kadınlara değil de yalnız erkeklere tahsis etmiştir. (Bu bahis ilerde gelecektir).

İmâm Gazâlî (rahımehullah) İhyâ'da der ki:

«Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) sahâbîleri Şam hamamlarına girdiler. Bâzıları şöyle dedi:

— Hamam evi ne güzel evdir; hem bedeni temizliyor, hem de kişiye ateşi hatırlatıyor.

(Bu, Ebü'd-Derdâ ve Ebû Eyyüb el-Ensârî'den (R. Anhümâ) rivâyet edildi.)

Diğer bir kısmı da şöyle dedi:

— Ne kötü evdir hamam evi. Orada insanın avreti meydana çıkıyor ve hayâsı gidiyor.

Bu, hamamın âfetini, ötekisi ise hasletini anlatmaktadır.

Âfetinden kaçınmak şartıyla hamamdan faydalanmakta hiçbir sakınca yoktur.»

Erkeklere müsaade edildi; ama, izarla (yâni çıplak değil, peştemalla) yıkanmaları gerekir. İzarsız (peştemalsız) kimse hamama girip yıkanamaz. Nitekim suda da çırılçıplak yıkanılmaz.

Câbir'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim Allah'a ve âhiret gününe îman ediyorsa izarsız (peştemalsız) hamama girmesin.»

(el-Muzhir'de bu mes'ele böyle anlatılır.)

İbrahim el-Hârisî'ye (rahımehullah) sordular:

«Ekşi hurma suyu içen sarhoş olmazsa arkasında namaz kılınır mı?»

«Evet, kılınır.»

«Peştemalsız hamama girenin arkasında namaz kılınır mı?»

«Hayır! Çünkü ekşimiş hurma suyunda ihtilâf vardır. Ama, peştemalsız hamama girmek, bil-ittifak haramdır.» (Şerhu'l-Huteb)

***

Erkeklere hamam müsaade edilmiştir. Çünkü hamam, kişiye Cehennem ateşini hatırlatır.

Hamamda sıcaktan kan - ter içinde kaldığı zaman Allah'a sığınır.

Üstüne sıcak suyu döktüğünde de, Cehennem'in kaynar suyundan Allah'a sığınır.

Cenâb-ı Hakk'ın Hac sûresindeki:

«Başlarının üzerine de kaynar su dökülecektir onların.»

Kavl-i celîlini hatırlar...

Soyunurken, kıyamet günündeki çıplaklığından da Allah'a sığınır...

***

Hamamda yüzünü duvara doğru çevirir.

Gözlerini (başkalarının avretini veya Allah'ın haram kıldığı husûsları görmemek için) yumar.

Nitekim sahâbeden İbni Ömer (R.A.) böyle yapardı. Kendilerini hamamda bu vaziyette görmüşlerdir.

İşte bu sebebledir ki, bazı âlimler hamama girmekte bir sakınca görmemişlerdir.

Lâkin iki izarı (peştemalı) şart koşmuşlardır:

Peştemalın birini beline sarar. Diğerini de başına örter. Ki, kimse kendi avretini görmez ve kendisi de bir başkasının avretine muttali' olamaz.

***

İhyâ ve diğer kitablarda anlatıldığına göre, hamamda riayet edilmesi gereken bazı vâcib ve sünnet olan husûslar vardır.

Gözünü haramdan kaçındırmak, avret mahallini kapamak, başkalarını da avret yerlerini açmaktan men'etmek vâcib olan husûslardandır.

Sopa yemekten ve sövülmekten korkmadıkça, bu husûsda, hamamda olanları uyarması da vâcibdir.

Lâkin, eğer dövülmekten, ya da sövülmekten korkarsa, işte o zaman susar.

Çünkü, daha büyük harama yol açacak şeyler hakkında susmak, konuşmaktan efdaldır.

Hamama girmenin sünnetlerine gelince...

Hamama dünyalık veya nefsin tatmini için değil de, namaz ve sair ibâdetler için temizlenmek amacıyla girmek..

Hamam sahibine girmeden önce ücretini vermek..

Girerken sol ayakla girmek..

Besmele çektikten sonra:

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الرِّجْسِ النَّجِسِ الْخَبِيثِ الْمُخْبِثِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

(Eûzü billâhi miner recisin necisil habiysil muhbisi mineş şeytanir racîm)

Demek..

Hamama girmenin sünnet ve âdâbındandır.

Hamam ücretinin ne olduğunu anlaması için ücretini içeriye vermelidir.

Tenha bir zamanda girmek de sünnettir.

Çünkü, hamamda olanlar (ne kadar dindar olurlarsa olsunlar) yine de açık bedenlerine bakıp seyretmek doğru olmaz.

Çünkü, o açık bedene bakarken, kişi, başka şeyleri düşünmeğe — ister istemez — itilir. Bu da hayâsızlığa yol açar.

Girerken el yıkamak da sünnettir.

Girerken selâm verilmez. Verilse bile alınmaz. Başkaları selâm alırsa kendisi sükût eder. Ses çıkarmaz.

Mutlaka cevab vermesi (yâni verilen selâmı alması) gerekiyorsa, o zaman: «Afâkellahü» der.

Giren kimsenin oradakilere «Afâkellahü» demesinde bir sakınca yoktur.

Hamamda Kur'ân okunmaz. Okumak isteyen ancak içinden okur.

Birinci odada iyice terlemedikçe sıcak odaya girmemek, mu'tâd zamandan fazla beklememek, suyu ihtiyaçtan fazla harcamamak da haramda riayet edilmesi gereken sünnetlerdendir.

Çünkü fazla su harcamak israf olur. İsraf ise haramdır.

Akşamla yatsı arasında, yahut da akşama yakın bir zaman hamama girmek mekruhtur.

Çünkü o zamanlar, şeytanların yayılma vakitleridir.

Sabah erkenden de hamama gitmez.

Çünkü bu, cemâatle namaz kılmamasına sebeb olur. Aynı zamanda, gizlenmesi gereken husûsu açığa vurmasına yol açmış olur.

***

Avret mahalli hariç, tellâka bütün vücudunu ovdurmasında bir sakınca yoktur.

Çünkü, bakılması câiz olmayan yerin ovulması ve dokunulması da câiz değildir.

Bâzılarına göre, tellâka vücudunu ovdurmaz.

Çünkü bu, kendini beğenmiş mütekebbir zenginlerin şiarıdır. Hizmetçi çok def'a bunu bir arzudan ötürü yapar.

Ama bir hastalık veya başka bir özürden dolayı vücudunu ovdurması gerekiyorsa, o zaman vücudunu ovdurmasında bir beis yoktur. (Mecmeu'l-Fetevâ ve Şerhü'n-Nikaye)

***

Bir hastalık veya özür olmadan hamama gitmemek, daha evlâdır. Çünkü, ne kadar dikkat ederlerse etsinler, yine de insanlar avretlerini tam mânasıyla kapayamazlar...

Onun için, İbni Ömer (R.A.), yukarıda da arz ettiğimiz gibi, hamama girdiğinde gözlerini bağlamıştır...

***

Kadınlar hamama gitmekten men'edilirler.

Çünkü onların hamama gitmeleri fitne ve fesada yol açabilir.

Bu sebeble Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Allah'a ve âhiret gününe îmanı olan, hanımını hamama sokmasın!»

Görüldüğü gibi, bu hadîsde, kadınların hamama gitmelerine müsaade edilmemiştir.

Sebeb şu:

Çünkü, kadınların bütün âzâları avrettir. Avret mahallini açmak, ancak cünüblükden yıkanmak, veya def'-i hâcette bulunmak gibi zarurî hallerde haram değildir. Bunların dışında ise haramdır.

Kadınların hamama gitmelerinde hiçbir zarûret yoktur. Zira evlerinde yıkanabilirler.

Fakat hasta olup tedavi maksadıyla, yahut lohusa olup temizlenme gayesiyle, veyahut cünüb ya da hayızdan temizlenmiş olup yıkanma gayesiyle — eğer evinde yıkanmaktan soğuk hava dolayısıyla hastalanacağından korkarsa — hamama gitmesinde bir sakınca yoktur. Bu gibi meşrû özürlerden dolayı kadınlar da hamama gidebilirler. (el-Muzhir)

el-İhyâ'da der ki:

«Kötü bir mesleğe teşvik olacağından, hamam sahibine ücret vermek mekruhtur.»

***

Musannif şer'î yönden hamamın âdâbından bahsettikten sonra tıbbî yönüne başladı ve şöyle dedi:

Hamamdan çıktıktan sonra soğuk suyla ayaklarını yıkamak ağrıları önler. Ayak ağrılarına da iyi gelir.

Hamamdan çıktıktan sonra soğuk su ile başını yıkaması mekruhtur. İçmesi de öyle...

«Etek yerini traş etmek amaciyle göz taşını kullandıktan sonra o yerlere kına yakmak da cüzzama karşı iyi bir tedbirdir» denilmiştir. Bunu ilerde musannif anlatacaktır.

Her ay bir kerre göz taşı kullanmak, harareti bertaraf eder, rengi güzelleştirir ve cimâ gücünü artırır.

Bazılarına göre, kışın hamamda ayakta su dökmek, ilâç içmekten daha faydalıdır. Kimisine göre, yazın hamamdan sonra uyumak, ilâç içmekten iyidir. (el-İhyâ)

Ebü'l-Ferece «el-Eğani'l-Kebir» adlı eserinde der ki:

«Kim hamama girdiğinde bir yudum soğuk su içerse, hiçbir ağrı ve sızı görmez. Bunda Hind, Rum, Fars doktorları söz ve fikir birliği etmiştir.

Kim de hamama girdiğinde başına beş avuç sıcak su dökerse, sancılardan ve göz ağrısından emin olur.»

***

Üstünü başını düzeltip güzelleştirmek için aynaya bakmak, ya da temiz bir suya bakmak sünnettir.

Aynaya veya yüzünü gösteren başka şeye baktığında şöyle der:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَللّٰهُمَّ كَمَا حَسَّنْتَ خَلْقِي فَحَسِّنْ خُلُقِي

(Elhamdülillâh. Allahümme kemâ hassente halkî fehassin hulûkî)

«Elhamdülillâh. (İlâhî), yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlâkımı da güzel yap Allah'ım!»

Mesken ve Bina Edinmenin Sünnet ve Âdâbı

Bu husûsda sünnet olan, kâfi mikdardır. O da altı arşındır.

Bu, binanın yüksekliğine aittir.

Bâzılarına göre yedi arşındır. (Lâkin birinci görüş daha ihtiyatlıdır.)

Genişliğine gelince..

Ev halkının çokluğuna veya azlığına göre değişir. Bu bâbda esas olan ihtiyaç mikdarıdır.

Bu ölçüyü geçen kimse, kıyâmet günü binasını taşıyarak huzûra gelecektir.

Eserde vârid olmuştur:

«Kim binasını altı arşından yüksek yaparsa, bir münâdî şöyle seslenir:

— Ey fâsıklar fâsıkı! Nereye böyle?»

Binayı, içinde ibâdet etmek ve sıcak ile soğuktan korunmak maksadıyla yapar.

Bu niyyetle yapmazsa, kıyâmette bu, kendisi için hesaba çekilmesine sebeb olacak bir vebâl olur.

Kişi ev yaparken çok para harcamaz. Suya ve çamura para harcamakta bir fâide ve hayır yoktur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Mü'min bütün harcamalarında sevab kazanır. Ancak toprak ve binaya yaptığı harcamada sevab alamaz.»

Diğer bir hadis:

«Allah bir kuluna şer murad etti mi, onun parasını tuğla ile kalasa harcatır.» (el-Kifâye)

Muhammed bin es-Simak, Harûn er-Reşîd'in saray yaptırdığını görünce şöyle demiştir:

«Çamuru yücelttin. Dine önem vermedin.

Şu yaptığın bina eğer senin paran ile yapılmış ise, sen müsriflerdensin. Allah müsrifleri sevmez...

Başkasının malından ise, zalimlerden sayılırsın. Allah zalimleri de sevmez.»

Veya:

«Sen bir hainsin. Allah hainleri de sevmez.»

Şeklinde de rivâyet edilmiştir.

Ömer bin Abdül'aziz'den (rahimehullah):

«Krallardan biri bir bina yaptırır. Bina tamamlanınca da ziyafet verir. İnsanlar bölük bölük gelip yemek yerler. Onlara sorar:

«Nasıl, bu evimde bir eksik var mı?»

«Hayır!» derler.

Sonra içeriye iki âbid girer. Onlara da aynı soruyu tevcih edince:

«Evet, bu evde o kadar büyük ayıp ve kusurlar vardır ki (bir anda) hem evi, hem de içindekileri harab edecektir.»

Diye cevab verirler. (el-Hâlisa)

***

Binayı yavaş yavaş yapar:

Her gün bir kısmını yapar. Birden yapmaz.

Nitekim İbrahim ile oğlu İsmail (aleyhümesselâm) Kâ'be'yi öyle bina etmişlerdir.

***

Ev yaparken haram para harcamaz.

Çünkü bu, evin harab olmasına bir temel olur.

***

Evini nakşetmez ve içinde resimler yapmaz.

Çünkü bu nakış ve resimler meleklerin nefretini mûcib olur da oraya girmelerini önler.

Câbir'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«İçinde resim bulunan eve melekler girmez.»

Buradaki meleklerden murat, bereket ve rahmetle görevli olan meleklerle kulları ziyaret etmek, yapılan zikirleri dinlemek için gelen meleklerdir. Kirâmen Kâtibîn melekleri değildir. Zira bunlar kuldan hiç ayrılmazlar. (Şerhü'l-Meşârık)

Resimlerin boyunlarını kesmek sûretiyle başlarını bertaraf ederse, o zaman bir sakıncası kalmaz.

⁂

Kişi, evin avlusunu temiz tutar. Çünkü nezâfet (temizlik) îmandandır.

Sonra, «avluyu temiz tutan kişinin rızkı bol olur ve zengin olmasına sebeb olur» demişlerdir.

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) üstüne resim nakşedilen örtülerin bulunduğu eve girmezdi.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) duvarlarını perdelerle süsleyip örtmezdi. Evine vahşî hayvanların derilerini sermezdi.

⁂

Evine giren kimse ev halkına — şayet orada kimse varsa — selâm verir. Kimse yoksa, bir veya üç kere (kul hüvallahü ehad) sûresini okur.

Çünkü, gerek selâm vermek ve gerekse okumak, rızkın bollanmasına ve kişinin ihtiyaçtan kurtulmasına vesile olur.

el-Muhâdarât'ta denir ki:

«Şu husûslar rızkın bol olmasına vesile olur:

Evin önünü süpürüp temizlemek..

Çanak ve çömlekleri yıkamak..

Güzel yazı yazmak..

Güzel konuşmak..

Güleryüz göstermek..

Seher vakti ibâdet etmek..

Sabah namazı kılındıktan sonra mescidde uzunca oturmak..

(Elem, neşrah leke) sûresi ile (izâ vekaatil vâkıa) sûresini çokça okumak..

Ta'dîl-i erkânla huşû içinde namaz kılmak da rızkı celb eden pek kuvvetli sebeblerdendir...»

***

Eve girerken de, çıkarken de (Bismillâhirrahmânirrahîm) diyerek Allah'ın adını anar.

Câbir'den (R.A.):

— Kişi evine girerken ve yemeğini yerken Allah'ın adını anarsa, şeytan, avanesine:

«Burada sizin için ne yatacak bir yer ve ne de yiyecek bir şey vardır!» der.

Girerken Allah'ın ismini anmazsa, şeytan avanesine:

«İşte burada yatabilirsiniz!» der.

Yemek yerken Allah'ın ismini anmadığı takdirde şeytan:

«İşte siz burada yatabilirsiniz ve istediğinizi de yiyebilirsiniz» der. (el-Meşârık).

***

Kişi, geceleyin kapıları Besmele çekerek iyice kapatır!

Perdeleri çeker, lâmbayı ve ateşi söndürür.

Uyuduğu yerde et kokusu bırakmaz.

Evde yalnız yatmaz ve üstü açık damda uyumaz. Kapısız evde gecelemez.

Bunların hepsi hakkında eser vârid olmuştur.

Evi, sürüyü, tarlayı koruyan köpeklerle av köpeğinden başka hiçbir şekilde köpek beslemez.

Yalnız bu maksadlarla beslediği köpeği kapının önünde tutar, içeri almaz.

Bundan anlaşılıyor ki, canını cânîlerden, malını hırsızlardan koru-

mak için, ya da avlanmak için köpek edinebilir. Başka maksadlarla asla!

«Köpeği eve almaz» dedik. Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«İçinde köpek bulunan eve melekler girmez» buyurmuştur.

İçinde arslan, kaplan ve diğer vahşî hayvanlar bulunan eve de melekler girmez. **Ebû Yûsuf**'un (rahımehullah) görüşü budur. O, bunları köpeğe kıyas yapmıştır. (el-Mecmeu'l-Fetevâ)

el-Bustân'da der ki:

— **Vehb bin Münebbih**'den rivâyet edildiğine göre, Âdem Aleyhisselâm yeryüzüne indiği zaman, İblis vahşî hayvanlara şöyle dedi:

«İşte düşmanınız! Onu öldürün!»

Hemen toplandılar ve köpeğe:

«Sen içimizde en cesur olan bir yaratıksın. Bu işi ancak sen yaparsın!»

Diyerek onu emir tâyin ettiler.

Âdem Aleyhisselâm onu görünce hayret etti. Cebrail Aleyhisselâm gelip ona:

«Haydi, ne duruyorsun, elinle köpeğin başını okşasana!» dedi.

Âdem Aleyhisselâm da Cebrail Aleyhisselâm'ın emrini yerine getirdi ve köpek ehlîleşti. Hemen ona kuyruk sallamağa başladı. Diğer vahşî hayvanlar bunu görünce dağılıp gittiler.

Âdem Aleyhisselâm, köpeği yanına alıkoydu. İşte o gün - bu gün, köpek insanoğlu ile birlikte yaşamaktadır...

***

Peygamber Aleyhisselâm, Ali'ye (K.V.) hitaben şöyle buyurmuştur:

«Güneşe karşı durma, ona arkanı çevir! Çünkü ona karşı durmak hastalık, ona sırt çevirmek ise sağlığa vesile olur.»

Bu hadisin bu bölümde zikredilmesi pek münasebet almamıştır. Ama musannif bina husûsunu kasdetmişse, o zaman başka.

(Yâni, «binanın kapısı güneşe karşı yapılmaz. Çünkü bu hastalığa yol açar. Ama arkası güneşe karşı yapılırsa bu da sağlığa vesile olur» diye yorumlanabilir.)

***

Bazı eserlerde şöyle vârid olmuştur:

«Biriniz gece duyduğu bir na'râdan dolayı sakın evinden dışarı çıkmasın!»

⁂

Evde tuvaletin yapılması da sünnettendir.

Yıkanmak için banyo ve abdest almak için de bir yer yapılmalıdır.

Evde bir de misafir odası bulunmalıdır.

Hadîsde:

«Her şeyin bir zekâtı vardır. Evlerin zekâtı da içinde bir misafir odası yapılmasıdır.»

⁂

Evi güzel kokması için kendir ve benzeri şeylerle buhurlandırır. Böyle yapması müstehabdır.

⁂

Düşman toprağında yerleşmez.

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Müşrikler arasında yaşayan her müslümandan ben berîyim!» (Yâni, kâfirler arasında ikamet edenlerden, demektir...) Bu tâbir **zikrü'l-hâss, irâdetü'l-âmm** kâbilinden mecâz olur. Yâni, müşrikleri zikredip bütün kâfirleri murat etmişlerdir, demektir.)

Yürüme Âdâbı

Kişi, evinden çıktığı zaman şöyle demeli:

بِسْمِ اللّٰهِ وَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

(Bismillâhi ve tevekkeltü alâllahi velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)

Enes bin Mâlik'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kişi evinden çıkarken: (Bismillâhi ve tevekkeltü alâllahi velâ havle velâ kuvvete illâ billâh) derse, ona bir melek şöyle der:

«İşte bu, sana kâfidir. Doğru yolu buldun ve korudun!»

Şeytan da çekilir ve rastladığı diğer şeytana:

«Yetinen, doğru yolu bulan ve korunan adama sen ne yapabilirsin ki!» der.» (Hâlisatü'l-Hakaik)

Yanılmak, sapmak, zulüm ve cehâletten de Allah'a sığınır.

***

Evden çıkarken de, girerken de Âyete'l-Kürsî'yi okur.

***

Mütevâzi, başı öne eğik bir tarzda, yüksek bir yerden iner gibi hızlı adımlarla yürür.

Çünkü bu, kibir yürüyüşünden pek uzak bir yürüyüş tarzıdır.

Sallana sallana, böbürlenerek yürümez.

Zira bu kibir alâmetidir.

Yürürken ellerini çekmez.

İki kadın arasında yürümez.

Çünkü bu, fitneyi zannettiren husûsdur.

Yolun yanlarını kadınlara terk eder.

Müslümanların yolundan ezâ verecek nesneleri giderir.

Çünkü bu davranış sevabları artırır.

Yüksek binaların altından geçerken — başına bir şey düşmemesi için — sür'atli yürür.

***

İhtiyacı olmadan çarşılarda oturmaz.

Çünkü oralarda oturması onu mühim işlerden alıkor. Salih amelleri ibtâl eder.

Onun için, ihtiyacı olmadığı zaman çarşıya gitmemeği başarabilirse ne âlâ!

Azılı cin ve şeytanların oralarda dolaştığı da söylenebilir. (el-Bustân)

***

Eğer çarşıda insanlarla konuşmak amacıyla otururşa, hakkını verir:

Gözlerini haramdan sakındırır.

Yoldan ezayı kaldırır.

Verilen selâmı alır.

Ma'rûfu emreder ve münkerden nehyeder.

İmdad isteyene yardım eder.

Yolunu şaşırana yol gösterir ve bulduğu şeyin sahibini: «Kim bir şey yitirmişse bana gelsin» diyerek arar.

Tükürükleri ve necâseti gömer. Ne önüne, ne de sağına tükürmez. Mutlaka tükürmesi gerekirse soluna veya ayaklarının altına tükürür. Hadisde şöyle vârid olmuştur:

«Kim kabir azâbından kurtulmak isterse, sakın mescidin etrafına tükürmesin.»

***

Arkasında yayalar olduğu zaman, kendisi süvari olarak yürümez.

Çünkü bu, tekebbür belirtisidir. Selef müslümanları bu gibi hallerden son derece kaçınırlardı.

İbni Hanzele dedi ki:

— Biz, atına binmiş giden Ubeyy bin Kâ'b'ın ardında yürüyerek giderken Ömer (R.A.) onu gördü ve bastonu ile hücum etti.

Ubeyy bin Kâ'b ona:

«Ne yapıyorsun ey mü'minlerin emîri!»

Deyince, şu cevabı aldı:

«Senin bu hâlin, ardında yürüyen için bir zillet, senin için de bir fitnedir!»

İbni Mes'ûd (R.A.) bir gün evinden çıkıp giderken birkaç kimse arkasına takılmış gidiyordu. Onları görünce:

«Vallahi, siz benim durumumu bilseydiniz, içinizden iki kişi bile ardımdan gelmezdi!» diye hitab etti.

Bir adam, bir yolculukta İbn-i Sirîn'e arkadaşlık etti. Ayrılırken ona:

«Bana biraz öğüt verir misin?»

Diye ricâda bulundu.

İbni Sîrîn ona şöyle öğüt verdi:

«Bil, fakat kimse seni bilmesin!

Yürü, fakat kimse sana doğru yürümesin!

Sor, fakat kimse sana sormasın...»

Hz. Eyyüb bir yolculuğa çıkarken birtakım insanlar onu uğurladı. Onlara şöyle dedi:

«Sizin bu davranışınızdan hoşlanmadığımı şübhe yok ki Allah biliyor. Eğer ben bunu bilmeseydim, Allah'ın gazâbına uğramaktan korkardım.» (el-İhyâ)

***

Yaşlıların bastonla yürümesi, müslümanların alâmeti ve peygamberlerin sünnetidir.

el-Hasan (rahımehullah) dedi ki:

«Baston taşımakta altı haslet vardır:

1) Peygamberlerin sünnetidir.
2) Salihlerin süsüdür.
3) Köpek, yılan ve benzeri hayvanlara karşı silâh olması.
4) Güçsüzlere yardımdır.
5) Münâfıkları kızdırır.
6) Sevabların artmasına sebeb olur.»

Şöyle de denilebilir:

«Mü'min âsâ ile dolaştığında, şeytan ondan kaçar. Münâfıklar kendinden çekinir. Kötü insanlar ona sataşamaz. Namaz kıldığında o kiblesi olur. (Yâni, önüne diker onu.) Yorulduğu zaman da kendisine destek olur. Nitekim Tâhâ sûresinde Allah (C.C.):

«(Mûsa) dedi: «O benim âsâmdır. Ona dayanırım. Onunla hayvanlarıma yaprak silkerim ve onda bana mahsus başka hâcetler de vardır» buyurmuştur.»

(el-Bustân)

⁂

Yolda bir âmâya rastladığı zaman, sağ eli ile onun sol elinden tutup istediği yere kadar götürür. Her arşın karşılığında bir köle âzâd etmişcesine sevab alır.

Kâfiri ancak kilisesine kadar götürür.

⁂

Mümkün olduğu kadar kâfirle tokalaşmaz.

Bir menfaati için onunla tokalaşırsa, abdesti iade etmesi müstehab olur.

el-Kunye'den:

«Bir müslümanın nasrânî olan komşusuyla musâfaha etmesinde bir beis yoktur.»

⁂

Müslümanlara bolca selâm verir. Onları tanısın - tanımasın selâmı esirgemez.

Bâzılarına göre, çocuklara selâm vermek gerekmez. Bâzılarına göre ise, onlara selâm vermek, vermemekten efdaldir. Bu görüşü daha sevimli kabûl ederiz. (el-Bustân)

Bolca selâm vermek, karşılıklı sevgi ve muhabbeti artırır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki:

«İman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe tam iman etmiş sayılamazsınız.

İşte size bir şey gösteriyorum. Onu yaptığınız takdirde birbirinizi seversiniz: Birbirlerinize bolca selâm verin!»

Gündüzün kendisine birkaç kere rastlasa bile, müslüman kardeşine her def'asında selâm vermeği ihmâl etmez.

Aralarına bir ağaç veya bir duvar vâki olursa, yine böyle yapar. (Yâni selâmı yeniler.)

Çünkü bu, ona karşı olan merhametini gerektirir...

Kadınlar topluluğuna selâm vermez.

Cerîr'den (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kadınlara rastladı ve onlara selâm verdi.»

Bu, ona mahsûs bir keyfiyettir. Çünkü, fitneden emindir.

Ama başkaları fitneden emin olmaz. Bu sebeble, yabancı bir adam, yabancı bir kadına selâm vermez; mekruhdur. Aksi de böyle...

Çünkü birbirlerine selâm vermekten tanışma hâsıl olur. Bu da belki fitneye sürüklenmelerine sebebiyet verir.

Fakat âlimlerden birçoğu, yabancı erkeklerle kadınların birbirlerine selâm vermesinde bir sakınca görmemişlerdir. «Her biri diğerine selâm verebilir» demişlerdir. (el-Muzhir)

Onlardan bir kısmı:

«Gençlere değil de yaşlı kadınlara selâm vermekte bir sakınca yoktur. Şayet onlar kendisine selâm verirlerse (Aleykünnesselâm) diyerek selâmlarını alır» demişlerdir.

Meclisde oturan kimselerin duyabileceği kadar yüksek bir sesle selâm verir. Selâm alırken de bunu karşı tarafa duyurur.

Bilmelisin ki, selâm sünnettir. Onu duyurmak ise müstehabdır.

Selâmı almak farz-ı kifâyedir. Duyulacak kadar yüksek sesle almak ise vâcibdir. Hattâ, eğer duyurmazsa bu farz üzerinden düşmez.

Eğer selâm veren sağır ise, selâm alan kimsein dudaklarını kıpırdatarak işaret etmesi ve selâmını aldığını belirtmesi gerekir.

Ne var ki, bu husûs erkeklere ve yaşlı kadınlara verilen selâmda bahis konusudur. Genç kadınlar hakkında değil! el-Kunye'de böyle açıklanmıştır. el-Hâvî el-Kudsî'de de böyledir.

Yaşlı bir kadın selâm verdiği veyahut aksırdığı zaman, kişi ona aleni bir sesle duyurarak cevap verir.

Eğer genç ise yüksek sesle cevap vermez. Fakîhler mutlaka cevap vermesi gerekmediğini tasrih etmişlerdir.

⁂

Şu husûslarda selâm alma mecbûriyyeti yoktur:

Dâvacılar tarafından kadıya verilen selâm.

Ders esnasında hocaya verilen selâm.

Dilenci tarafından sadakayı veren şahsa verilen selâm.

Kur'ân okunurken verilen selâm.

Duâ yapılırken verilen selâm.

Tesbih veyahut okumak, ya da namazı beklemek maksadıyla mescidde oturanlara verilen selâm.

İşte fürû kitablarında anlatıldığına göre bu selâmları almak mecbûriyyeti yoktur. Hattâ, el-Hazâne'de der ki:

«Dilencinin selâmını almak câiz değildir. Mahkemede kadı da selâm almaz.»

et-Tezkir'de de mezkûr olan husûs budur.

⁂

Selâm vermekle İslâm birliğini, kardeşliğini ve vecibelerini kasdeder. (Yâni, müslüman kardeşinin ırzına, malına göz dikmemeği kendine şiar edinir.)

Çünkü müslüman kardeşine selâm verdiği zaman, eskiden olduğu gibi o anda da ırzına ve malına göz dikmesi yasaktır. Bu yasağı selâm vermekle kendisine bir kere daha yenilemiş olur...

⁂

Rastladığı kimseye ilk selâmı kendisi verir.

Bunu böyle yapması kendisine kibirden berâati sağlar.

⁂

Eve girdiğinde ev halkına selâm verir.

İçinde kimse bulunmayan eve girdiğinde şöyle demelidir:

«Esselâmü aleynâ ve alâ ıbâdillâhis sâlihîn.»

Çünkü melekler onun selâmını alır.

⁂

Bir topluluğun yanına girdiğinde selâm verir. Onlardan ayrılırken de selâm verir. Kim bunu yaparsa onların yaptıkları (ondan sonra) bütün hayra ortak olmuş olur.

Allah'ın peygamberi (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır ki:

«Bir müslüman meclis tamamlandığı zaman selâm verirse, mutlaka Allah onun bedenindeki her kılına karşılık bin sevap yazar, bin derecesini yükseltir ve o meclis, onun için kıyâmete kadar Allah'dan mağfiret diler.» (el-Fetevâ et-Tatarhâniye)

***

Selâm'ın tamamı şöyledir:

«Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü.»

Selâmı alan kişi de böyle selâm alır. Kendisine verilen selâmdan ne eksik, ne de fazla alır. Çünkü böyle yaparsa verilen ve alınan selâm birbirlerine mutâbık olmuş olur.

Ama eğer selâm veren:

«Esselâmü aleyküm»

Derse, selâm alan:

«Ve aleykümüs selâm ve rahmetullah»

Diyerek karşılık verir. Eğer:

«Esselâmü aleyküm ve rahmetullah»

Derse, selâm alan:

«Ve aleykümüs selâm ve rahmetullahi ve berekâtüh» diye karşılar.

Şayet her iki şekilde de selâm veren kimseninki gibi selâm alırsa, câizdir. Lâkin ilâveli selâm alması daha sevimlidir. Nitekim Nisâ sûresindeki:

«Bir selâm ile selâmlandığınız vakit siz ondan daha güzeli ile selâmı alın. Veya onu ayniyle (karşılayın).»

Âyetinde Allah buna işaret etmiştir.

Bu âyette, verilen selâmdan daha güzeliyle selâm almak, ayniyle karşılık vermekten önce zikredilmiştir.

***

Müslüman, parmakla işaret vermek sûretiyle selâm vermez. Çünkü bu yahudilerin âdetidir.

Elin içi ile de işaret ederek selâm vermez. Çünkü bu da hristiyanların âdetidir.

Kitab ehline selâmı müslüman başlatmaz. Ama mutlaka önce selâm verme ihtiyâcında olursa, o zaman bunda bir sakınca yoktur. (el-Hulâsa)

Onlara ikram ediyormuş gibi görünmemesi ve sırf onlara ihanet için, yolun en dar yerinden yürümelerine zorlar.

İbni Ömer (R.A.) bilmeyerek bir yahudiye selâm verdi. Sonra onun yahudi olduğunu anlayınca geri dönüp şöyle seslendi:

«Ey yahudi, selâmımı geri ver!»

Yahudi: «Emrini yerine getirdim» diye cevab verdi.

⁂

Zimmet ehlinin kendisine selâm verdiği kimse: (Ve aleyküm) demekle yetinsin.

Onlarda bir yarar gördüğü zaman, selâm veren müslüman şöyle desin:

(Esselâmü alâ menittebe'al-hüdâ): **«Selâm hidâyete uyana!»**

⁂

Selâmda fark gözetmez:

Küçüğe - büyüğe, aza - kalabalığa, yürüyene ve süvari olana selâm verir.

Çünkü selâm ziyaretçilerin saygısıdır. Ziyaretçinin durumuna lâyık olan, tevâzu'dur.

Hayvanın üstündeki ziyaretçi durumundadır — yürüyene göre —. Bu sebeble tevâzu'u izhâr etmek ona yaraşır.

Yaya da oturmakta olana nisbetle ziyaretçi mevkiindedir.

Sayıca az olanlar, kendilerinden kalabalık olanlara selâm verirler; ki, çokluklarına karşı bir tevazu ve saygı ifadesinde bulunmuş olsunlar.

Küçük de büyüğe karşı saygı göstermek için önce selâm verir. (el-Mesâbih ve diğer kitablarda zikredilen hadîsde böyle vârid olmuştur.

⁂

Üzerinde birinin selâmını taşıyan kimse, gelir gelmez hemen o se-

Çünkü bu, verilmesi gerekli olan bir emanettir. Allah, Nisâ sûresinde:

«Şübhesiz Allah size, emaneti ehline vermenizi emrediyor» buyurmuştur.

el-Fetevâ et-Tatarhâniye'den:

«Önce, kendisine birinin selâmını getiren kimseye karşılık verir, sonra o selâmı gönderene.»

***

Kişi, yalnız tanıdıklarına selâm vermez. Tanımadıklarına da selâm verir. (Yâni selâmda adam seçmez. Tanıdıklarına da, tanımadıklarına da selâm verir.)

Çünkü selâmda adam seçmek kıyâmet belirtilerindendir...

***

Selâm verdikten sonra müslüman kardeşleri ile el sıkışır.

Çünkü musafaha, selâm ve saygının tamamıdır ve ayrıca muhabbeti de artırır.

Arkadaşı kendisinden elini çekinceye kadar, elini onun elinden çekmez.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm böyle yaparlardı.

Elbisesinin dışından musafaha etmez.

Çünkü bu karşı tarafa cefâ verir.

***

Bir yolculuktan dönen kişiyi bağrına basar. Onu öpmez. Ona eğilmez. Çünkü bu ikisi mekruhtur.

Bâzılarına göre, kişi, takvâsı ve yaşlılığı için öpülebilir. Lâkin, öpen kimse elini, alnını veya başını öper; ağzından öpmez.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) vefât ettiği zaman, Ebû Bekir (R.A.) gözlerini öpmüştür.

Âdil bir sultanın veya âlim bir kişinin elini öpmekte hiçbir sakınca yoktur. (et-Tenvîr)

***

Yürürken yaşça — bâzılarına göre ilimce ve amelce — kendisinden büyük olan kimsenin önüne geçmez.

Çünkü bu, fakirliğe yol açar.

Yürümekte olsun, otururken olsun, daima Kureyş kabilesine mensub olanlar önde yürür.

Ne yolda, ne de evde müslümanlardan hiç kimse sıkıştırılmaz.

***

Müslüman kardeşleriyle karşılaştığı zaman:

«Keyfe esbahtüm = Nasıl sabahladınız?»

«Merhaben biküm = Merhaba size!»

Demesi de sünnettir.

Bu kelimeyi Arablar çok kullanırlar. Anlamı: «Geldiğiniz bu yer geniştir, dar değildir. Rahatça, sıkıntı duymadan oturabilirsiniz» demektir.

Peygamber Aleyhisselâm'a iktidâ etmek için böyle söylemek sünnettir. Kendisine **Ümmühânî** geldiği zaman, Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona hitaben:

«Merhaben bi ümmühânî!» demiştir.

***

Yahut: **(Ehlen ve sehlen!»** der.

Bunun da anlamı şudur:

«(Yâni) bilinen bir yere geldin. Sıkılma ve yabancılık çekme. Kolay bir yere geldin, rahatlıkla oturabilirsin!»

Arkadaşı da ona şu karşılığı verir:

«Fî hayrin ve âfiyetin ahmedüllahe aleyhi = Ben iyi ve âfiyetteyim. Bu durum (umdan) dolayı Allah'a hamd olsun.»

***

Yorulduğu zaman sünnet olan, Peygamber Aleyhisselâm'ın şu tavsiyesine uymaktır:

«Biriniz yorulduğu zaman, hızlansın!»

Kimin de ayağı uyuşursa, insanların en sevimlisini hatırlasın.

Böyle yaparsa, uyuşmadan meydana gelen acı durmaz ve hemen geçer.

Konuşma Âdâbı

Mü'minin en güzel hasleti sükûttur.

Çünkü âfiyet ve mutluluğun onda dokuzu ondadır. (Yâni âfiyet ve selâmetin onda biri konuşmaktadır, onda dokuzu ise sükûttadır.)

İşte sükûtun konuşma üzerindeki üstünlüğü bu derecededir.

⁂

İsâ Aleyhisselâm'a sordular:

«Bize, cennete girmemizi sağlayacak bir amel gösterir misiniz?»

Cevap verdi:

«Kat'iyyen konuşmayınız!»

«Ama konuşmadan yapamayız ki!»

«Yapamazsanız, o zaman, konuşmalarınız hayra dair olsun» dedi.

Hz. Süleyman dedi ki:

«Konuşmak gümüş ise, sükût altındır.»

⁂

İnsanın başına ne gelirse, dilinden ve konuşmasından gelir.

Ebû Bekir es-Sıddîk (R.A.) şu kadar yıl, kendini konuşmaktan alıkoymak için ağzına taş koymuştur.

Sâhibü'l-Hadâik rivâyet etti, dedi ki:

«Şeyhim, mürşidim, bedenimdeki rûhum yerinde olan o büyük zâttan duydum:

O, tam on iki sene, konuşmamak için ağzına taş koymuş.» (Yalnız yemek yerken, namaz kılarken ve uyurken ağzını serbest bırakırdı.)

Takvâya erenlerden biri şöyle derdi:

«Lüzumsuz konuştuğum sözlerin her kelimesine karşı kendime iki rek'at namaz cezası verdim. Bana bu kolay geldi.

Sonra, bir gün oruç cezası verdim. Bunu da yaptım. Fakat yine konuşmaktan kendimi alamadım.

Sonra, lüzumsuz olarak konuştuğum her kelimeye karşı bir dirhem sadaka vermek cezasını kendime verdim.

İşte bu bana güç geldi. Ancak o sayede kendimi lüzumsuz konuşmaktan alabildim.» (Şerhu'l-Huteb)

Onun için, kim konuşmak isterse, içinde Allah'ın zikri yahut emr-i bilma'rûf veya nehy-i anil'münker bulunan sözleri söylesin. Mâlâya'nîyi konuşmaktan kaçınsın. (Yâni kendisini ilgilendirmeyen sözlerden kaçınmalıdır.)

⁂

İmâm Gazâlî dedi ki:

«Mâlâya'nî: Öyle sözlerdir ki, konuşmasını terk ettiğin zaman günaha girmezsin, malca da bir zarar görmezsin.

Meselâ, bir toplulukta oturur, yolculukta başından geçenleri anlatırsın. Yolda gördüğün güzel nehirleri ve ağaçları, dağları, yediğin çeşitli yemekleri ve beğendiğin elbiseleri, geçtiğin ülkelerdeki büyüklerden duyduklarını ve hoşlandığın vak'alarını anlatırsın.

İşte bunlar, hakkında sükût ettiğin zaman sana zarar vermeyen husûslardır.

Anlattığın hikâyelere hiçbir şey ilâve etmeden veya eksiltmeden, kendini övmeden, Allah'ın yarattığı insanları ve eşyayı da zemmetmeden, kimseyi gıybet yapmaksızın anlatırsan, bir zarara girmezsin. Günaha da girmezsin.

Fakat vakit zâyi ettiğinden dolayı mâlâya'nîde bulunmuş olursun.

Bu hâlinle söyle bakalım, sen âfetlerden nasıl kurtulabilirsin?..

Lokman Aleyhisselâm Dâvud Aleyhisselâm'ın yanına girdi. Onu silâh yaparken görünce hayret etti.

O zamana kadar öyle bir şey görmemişti.

Ona bir şeyler sormak istedi. Fakat hikmet onu alıkoydu. Kendini tuttu ve sormadı.

Dâvud Aleyhisselâm o işi bitirince ayağa kalktı ve yaptığı zırhı giyerek:

«Bu, harb için ne güzel zırhtır!» dedi.

Bâzılarına göre Lokman ona bir sene gidip geldi ve hiçbir şey sormadı.

İşte bu ve benzeri şeylerde eğer bir zarar yoksa, yalan ve riyâya da sürüklemiyorsa mâlâya'nî niteliğinde olur; ki, terki, islâmî güzelliklerdendir..»

⁂

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kişinin, kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi, İslâmî güzelliğindendir.»

(Yâni, insan kendisine ne bir faydası ve ne de bir zararı olmayan, daha doğrusu kendisini ilgilendirmeyen husûsları terk ederse, İslâmı daha mükemmel olur, daha da güzelleşir, demektir.) (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sükûtu uzun yapardı.

Konuşmak istediği zaman biraz beklerdi ve düşünürdü:

Eğer konuşacağı şeyde bir sevab varsa, konuşurdu. Yoksa, sükûtu tercih ederdi.

İşte ileri görüşlü basiret sahiblerinin insanları ikaz âdâbı budur!

⁂

Bir rivâyet:

«Rabi' bin Haysem sabah kalktığı zaman, eline bir kalem bir de kâğıt alıp bütün konuştuklarını not ederdi.

Sonra, okuyup kendini hesaba çekerdi. (Yâni, konuştuğu sözlerin bir muhasebesini yapardı.)

(Dünya kelâmını tam yirmi sene konuşmamıştır.» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Denildi ki:

«Kim lisanını korursa, bütün ayıp ve kusurlarını kapamış olur.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurdular:

«Kim dilini muhafaza ederse, Allah onun ayıp ve kusurlarını örter. Kim de öfkesini yenerse, Allah onu azâbından korur..»

⁂

Az olsa dahi, konuştuğu sözlere dikkat eder ve umursamazlık yapmaz. Çünkü, sahibinin umursamadığı, hakkında hiçbir sakınca gör-

mediği nice mahvedici kelimeler vardır ki, onu yetmiş yıl cehennemin derinliklerine atar da, farkına varamaz.

Ebû Hüreyre (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan naklediyor:

«Kul (bâzen) ehemmiyet vermediği, Allah'ın rızâsını mûcib bir kelime söyler de, Allah bu sebeble onu derecelere yükseltir.

Yine kul (bâzen) dikkat etmeden (önemsemeden) Allah'ın gazâbını mûcib bir söz söyleyebilir de, onun yüzünden cehennemin derinliklerine atılıverir.»

(Yâni, bâzen kişi konuştuğu söze aldırmaz. Basit bir şey zannedeer. Aslında o Allah katında ehemmiyetli ve O'nun rızâsını gerektiren bir sözdür.

Bâzen de kötü bir şey söyler. Onun günah olduğunu bilmez. Oysa o, Allah katında gayet büyük bir günah olur.

Bu yüzden cehennemin derinliklerine atılıverir. Çünkü o, Allah'ın gazâbına uğramıştır.) (Şerhü'l-Mesâbih)

Denildi ki:

«Kötülük ne kadar küçük olursa olsun, sen sakın onu küçümseme! Çünkü onun tam on ayıp ve kusuru vardır:

1) Kişi onu söylemek veya yapmakla yaratıcısını kızdırmış olur. Yaratıcısı onu her zaman perişan edebilir.

2) Hem Allah'ın hem de kendinin düşmanı olan şeytanı sevindirmiş olur.

3) En güzel yer olan cennet'ten uzaklaşmış olur.

4) En kötü yer olan cehennem'e yaklaşmış olur.

5) En sevimli varlığı olan kendi vücûduna cefâ etmiş olur.

6) Allah'ın tertemiz olarak yarattığını kirletmiş olur (yâni kendi nefsini).

7) Kendine eziyet etmeyen arkadaşlarını rahatsız etmiş olur. Ki, onlar koruyucu meleklerdir.

8) Peygamber Aleyhisselâmı üzmüş olur.

9) Yeri, göğü, geceyi ve gündüzü, aleyhinde şâhid yapmış olur.

10) İnsanoğluna ve bütün yaratıklara hıyânet etmiş olur.

İnsanoğluna hıyânet etmesi şöyle olur:

Kendisini şâhid gösteren kimseye yapacağı şehâdeti kabûl edilmez. Böylece ona hıyânet etmiş olur.

Bütün yaratıklara hıyânet etmesi ise.. İşlediği suçtan ötürü yağmur azalır ve bu yüzden bütün yaratıklar zarar görebilirler. Bu sûretle de onlara ihanet etmiş sayılır.

İşte onun için, sakın günah işleme!

Çünkü, tek bir günah, gördün ya, nelere sebeb oluyor!..» (Şerhü'l-Huteb)

⁂

Söze başlarken, Allah'a hamdederek, Hz. Peygamber'e salât-ü selâm getirerek, Eûzü-Besmele çekerek başlar..

Kendisinden yaşça büyük, ilimce üstün olanlara öncelik tanır, onlar konuşmadan konuşmaz.

Konuşurken yanılmamaya, kelimeleri yanlış telâffuz etmemeye, kelimelerin yerlerini ya da harflerini değiştirmemeye dikkat eder.

⁂

Lügatların en üstünü olan Arap dilini tercih eder.

Çünkü o cennet ehlinin konuşacağı dildir. İmâm Zuhrî böyle demiştir...

Süfyân (R.A.) dedi ki:

«Duyduğumuza göre, kıyâmet gününde insanlar, cennete girmeden önce Süryânîce, girdikten sonra da Arapça konuşacaklardır.» (el-Bustân)

⁂

Arapçanın dışındaki dilleri ve Farsçayı konuşmaktan uzak durur. (*)

Arapça dışındaki dillerden bilhassa Farsçayı ayırıp zikretmesi, o dile karşı dikkati çekmek ve ondan sakındırmak içindir.

Bâzılarına göre, Fars, Fâris bin Aylem bin Sam bin Nûh Aleyhisselâma mensub olan bir kavmin adıdır.. (Şârihu'l-Meşârık)

Musannifin maksadı, hiçbir zarûret ve hikmet yokken, sırf çalım için Farsça öğrenmenin doğru olmadığını açıklamaktır.

(*) Her millet kendi dilini konuşabilir. Bunda dînen bir sakınca yoktur. Musannifin kasdı şudur: Yâni birkaç dil bilen kişi, konuşacağı zaman, eğer muhatabı Arapça anlıyorsa Arapça konuşmalıdır, demek istemiştir. Yoksa diğer dilleri konuşmakta sakınca vardır demek istememiştir. (m)

Yoksa, o ülkede doğup büyümüş olan halk, tabiî ki o dili konuşacaktır. Onda bir beis yoktur.

Sonra, bilgisini artırmak isteyenlerin de Farsça öğrenmelerinde ve konuşmalarında bir sakınca yoktur.

el-Bustan'da der ki;

«Arapçanın dışındaki dillerle konuşmak câizdir. O dilleri konuşmakla kişi günahkâr olmaz.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Farsça da konuştuğu rivâyet edilmiştir:

«Zekât hurması getirilmişti. Hasan ile Hüseyin (R. Anhümâ) da yanındaydı. Onlardan bir bir hurma alıp ağzına koydu. Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) mübârek parmağını onun ağzına sokarak:

(Kıh, kıh!) dedi ve hurmayı ağzından çıkarttı.»

Ebû Hüreyre (R.A.) karın ağrımasından yakındığı zaman, Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona:

«Ey Ebû Hüreyre! Bir derdin mi var?» demiştir.

Yukardaki (Kıh, kıh) kelimesi, buradaki (derd) kelimesi Arapça değil Farsçadır.

Çünkü çocukları bir şeyden korkutmak ve sakındırmak için kullanılan kelimenin Arapçası (kıh kıh) değil (fazu')dur.

***

Alçak sesle konuşur.

Çünkü, en çirkin ses, en tiz sesdir.

Cenâb-ı Hak Lokmân sûresinde:

«Yürüyüşünde mu'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini, hakikat, eşeklerin anırışıdır» buyurmuştur.

Demek ki, alçak sesle konuşmak, mu'tedil yürümek tevâzuun alâmeti oluyor. İmâm Ebü'l-Leys de bu âyeti böyle tefsîr etmiştir.

***

Çok konuşmaktan çekinir.

Çünkü çok konuşmak çok yanılmaya yol açar. Çok yanılgı ise çok günâha, çok günah da kişinin cehennem ateşine girmesine vesile olur. (el-Hâlisa)

Her duyduğunu anlatmaz; ki, günaha girebilir.

***

Gayet fasih ve son derece anlaşılır bir dil ile konuşur. Anlaşılmaz sözler etmez.

Sözde tefeyhuk, teşedduk ve taammuktan kaçınır.

Mesâbih'in şerhinde zikredilmiştir:

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«İçinizden en çok nefret ettiğim ve benden en uzak oturacak olanlar; çok konuşan, böbürlenen, (edebiyat yapacağım diye) ağzını yaya yaya konuşan kişilerdir.»

Ashâbı sordu:

«Ey Allah'ın elçisi, «el-mütefeyhık» ne demektir?»

Cevap verdiler:

«O, mütekebbir demektir!»

İşte, insanların kalbini ve dikkatini çekmek için bu türlü konuşmalar gurur ve böbürlenmeye vesile olduğu için, Allah'ın nebisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) müslümanları bundan alıkoymuştur.

***

Tane tane konuşur.

Sözlerini serdederek, gayet açık bir ifade ile konuşur.

Peygamberimiz'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) konuşması son derece açık ve seçik idi. Her duyan onu rahatça anlayabilirdi. Sözlerini saymağa kalkışacak olan da kolaylıkla sayabilirdi. Dinleyen, sözünü rahatça anlardı.

Selâm verdiği zaman üç def'a selâm verirdi. Konuştuğu zaman da iyice anlaşılması için üç kere tekrarlardı.

Kolaylıkla anlaşılacak tarzda konuşurlardı. Manzum ve seci (kafiyeli) konuşmak külfetinde bulunmazlardı.

Şunu bilmelisin ki; sed, diğer fıkranın son kelimesine uyması itibarı ile fıkranın son kelimesine denir. Birbirlerine uyma hesabiyle mastar anlamı ile de kullanılabilir. Hulâsa, burada her iki anlamda da ihtimali vardır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) o tür konuşmalardan nehyederek şöyle buyurmuştur:

«Ben ve ümmetimin takîleri, tekellüfden beriyiz!»

Tekellüf deyince, güzel konuşmayı yasak ettiği anlaşılmasın. Çünkü yukarda geçmişti:

İfrat ve tefrite kaçmadan, güzel hitab ederek cemâati iyiliğe ve dindarlığa teşvik etmekte hiçbir sakınca yoktur.

Hatib bu maksadla mümkün olduğu kadar güzel konuşmaya gayret etmelidir.

Çünkü güzel sözler, te'sirli anlatışlar dinleyicileri büyüler ve dine karşı olan alâka ve isteklerini daha da arttırır.

Lâkin alışveriş veya herhangi bir husûsda karşılıklı konuşurken edebiyata kaçmak, manzum veya edebî konuşma yapmak bir nevi tekellüftür; ki, mezmûmdur.

Kişiyi o hallerde bu tür konuşmalara iten, gösterişten başka bir şey değildir.

O tip konuşmayı Şeriat kerih görür ve men'eder. el-İhyâ'da bu husûs böyle anlatılır.

⁂

Sığırların otu gevelediği gibi, sözü ağzında gevelememelidir.

Abdullah bin Ömer'den (R.A.):

Allahın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Sığırların dilleri ile (otu ve saireyi) gevelediği gibi, erkeklerden, sözü dilinde geveliyen belâğat düşkünü kimseye Allah buğz eder.»

İmâm Gazâlî dedi ki

Amr bin Sa'd bir dilekte bulunmak için babasına geldi. Huzûrunda hâcetini uzun uzun konuşarak arz edince, babası Sa'd şu cevabı verdi:

— Sen hiçbir zaman bugünkü gibi hâcetinden uzak olmadın. Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, konuşurken, sözleri ağızlarında, hayvanların otları geveledikleri gibi geveleyecekler.»

Bu sözü ile uzun uzadıya hâcet arzetmenin doğru olmadığını ona izah etmek istediler.

Onun, hâcetini öyle edebiyat yaparak arzetmesini hoş karşılamadığını ifade ettiler.

İşte böyle yapmacık sözlerle konuyu uzatmak dilin âfetlerindendir.

Karşılıklı konuşmalarda başvurulan her külfetli söz, mu'tâd olmayan her türlü fesâhat ve belâğat özentileri de böyledir.

Onun için, mü'min olan kişinin az fakat öz konuşarak ifâde-i me-

râm etmesi lâzımdır. Bunun dışında kalan sözler birer yapmacıktan öteye gidemez...»

⁂

Konuşurken dahi çokça Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirir.

Bol istiğfârda bulunur. Tevhid kelimesini de ağzından düşürmez.

Hele, söylemek istediği sözü unuttuğu zaman, hemen Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirir.

Böyle yaparsa, ya söyleyeceği sözü hatırlar, yahut da getirdiği salât-ü selâm o sözün yerini almış olur. Böylece söyleyeceği sözden daha büyük bir sevab elde etmiş olur.

Söyleyeceği sözü unutmak istemiyorsa şöyle desin:

«İyiyi hatırlatan ve yaratan Allah'a hamd olsun.»

Bir şeyi yapacağına söz verirken:

«Şu işi şöyle yapacağım, böyle yapacağım inşâallah» desin.

Yahut:

«Falana şunu vereceğim inşâallah» desin.

⁂

Mümkün olduğu kadar doğru konuşur. Tehlike görse bile doğru sözden ayrılmaz.

Çünkü kurtuluş bundadır.

Ömer bin Ubeyd der ki:

«Kişinin dindeki kemâli dört hasletle elde edilir:

İnsanların elindekine tama' etmez. İşittiği eziyete tahammül gösterir. Kendi nefsi için sevdiğini insanlar için de sever. Doğrudan kat'iyyen ayrılmaz.» (el-Hâlisa)

Bu sebeble şöyle demişlerdir:

«Kurtuluş doğruluktadır. Helâk ise yalandadır.»

Bir hikâye:

«Haccâc'a, el-Eş'as'ın arkadaşlarından iki esir getirdiler. Birinin boynunu vuracağı sırada, adam şöyle dedi:

«Beni bırak. Çünkü benim sana iyiliğim var.»

Ona sordu:

«Nedir o iyiliğin, söyle bakalım!»

«el-Eş'as'ın oğlu senin soyuna dil uzattı; ben müdafaa ettim.»

«Peki bunu bilen var mı?»

Arkadaşını göstererek:

«İşte bu biliyor» dedi.

Bu def'a ona sordu:

«Doğru mu söylüyor bu adam?»

«Evet!»

«Pekâlâ, sen de onun gibi yaptın mı?»

«Hayır?»

«Neden?»

«Çünkü senden ve senin kavminden nefret ettiğim için.»

«Vallahi, her ikinizi de serbest bırakıyorum! Arkadaşını beni savunduğu için, seni de doğru söylediğin için serbest bırakıyorum. Haydi gidebilirsiniz!» dedi.»

***

Şunu da iyi bil ki; yalan, günahların en çirkini, ayıp ve kusurların en hayâsızıdır. Kalbleri karartan her kötülüğün başında gelir.

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu rivâyet edilir:

«Sakın yalan söylemeyin! O, fücûrla birlikte olur; ki, her ikisi de cehennemliktir.»

Ebû Ümâme'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Yalan, münâfıklık kapılarından bir kapıdır.»

el-Hasen (rahımehullah) dedi ki:

«İnsanın gizli hâlinin alenî hâline uymaması, sözünün yaptığı işe uygun olmaması, münâfıklık sayılır. Münâfıklığın temeli yalandır.»

Bir adam Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) gelerek dedi ki:

«Şu üç şeye karşı tahammülüm yok: Zinâ, yalan, içki.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Yalana gelince, onu benim hatırım için terk et!»

Adam huzûrundan ayrılıp gitti. Zinâ yapmak istedi. İçinden dedi ki:

«Ben bunu irtikâb edersem, sonra da Resûlüllah (sallâllahü aley-

hi ve sellem): «Sen zinâ ettin mi?» diye sorduğunda; eğer «evet» dersem, beni hadd-i zinâyı ikame ederek cezalandırır. «Hayır!» dersem, bu def'a ona verdiğim sözü bozmuş olurum.»

Bu sûretle zinâdan vazgeçti.

Sonra, şarap içmek istedi. Aynı düşünce ile karşılaşınca ondan da vazgeçti. (Gerek el-Hâlisa'da ve gerekse el-İhyâ'da böyle anlatılmıştır.)

Demek ki, yalan bütün kötülüklerin anasıdır. Bu sebeble, yalan Peygamberimiz'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) en nefret ettiği bir huy idi.

Ashâb katında da huyların en kötüsü yalandı. Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbının en nefret ettiği huy, yalandı..»

Bu nasıl olmasın ki, bu çirkin huy imanın karşısında durmaktadır.

(Yâni, îman bir yanda, yalan ise diğer yandadır. İkisi de bir arada kat'iyyen bağdaşamaz, demektir.)

Yalanın bulunduğu yerde îman; îmanın bulunduğu yerde yalan olmaz.

Abdullah bin Cerrad'dan (R.A.) nakledilen şu hadîs bunu te'yid etmektedir.

O, Allah'ın Resûlü'ne sordu:

«Ey Allah'ın Nebîsi! Mü'min zinâ eder mi?»

«Ondan belki bu zuhûr edebilir.»

«Pekâlâ, mü'min yalan söyler mi?»

«Asla!»

Bunun ardından hemen şöyle buyurdular:

«Yalanı ancak îman etmeyenler uydururlar.»

Bir yere yaslanmış olarak şöyle dedi:

«Dikkat edin; size günahların en büyüğünü söylüyorum: Allah'a ortak koşmak... Ana-babaya âsî gelmek...»

Sonra doğrulup oturdu ve şöyle buyurdu:

«Dikkat edin: Yalan söz!»

İşte görüldüğü gibi, doğrulup oturduktan sonra bunu söylemek sûretiyle, yalanı da günahların en büyüğü olarak şirke katıverdi.

Yalancıdan — yalan söylediği zaman çok çirkin koktuğu için — melekler tam bir mil uzaklaşır.

Yalan, rızkın eksilmesine de sebeb olur. Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Yalan, rızkı eksiltir» buyurmuştur. (el-İhyâ)

⁂

Bir çocuğu susturmak için: «Sus, sana şunu alacağım!» demesin; ki, bu kadarcık — sırf çocuğu oyalamak için söylenmiş olan — söz bile aleyhinde yalan olarak kaydedilir.

Şayet va'dettiği şeyi satın almazsa, bunun yüzünden kıyâmette cezalandırılır.

Abdullah b. Amr (R.A.)'den:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) evimize geldi. Ben henüz küçük idim. Oynamak için oradan ayrılmıştım.

(Bir ara) annem dedi ki:

«Ey Abdullah! Gel, sana bir şey vereceğim!»

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Ona ne vermek istedin?»

Annem cevab verdi:

«Hurma vermek istedim.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Eğer va'dini yerine getirmezsen, bu söz, hakkında bir yalan olarak kayda geçer.»

⁂

Bir şeyi anlatırken aksırmayı bir fırsat ve ganimet bilir.

Hadisde:

«Kişinin konuşurken aksırması, lehine âdil bir şâhiddir» buyurulmuştur.

Yâni, söylediği şeyin doğruluğuna şehâdet eden doğru bir şâhiddir, demek istemişlerdir.

⁂

Şu üç husûsda yalan konuşmaya ruhsat verilmiştir:

1) **Harbde...**

Çünkü harb bir aldatmacadır.

2) İki kişinin arasını bulmak için yalan söylemek...

3) Kişinin hanımını hoşnut etmek için yalan söylemesi..

Evet, hanımlarından her birine, kendisini hepsinden fazla sevdiğini söyler.

Yine karısının bütün tekliflerine, sırf o anda gönlünü almak için, — yapamayacaksa bile — «evet» der.

Çünkü, «evet» demezse, belki ona âsi gelir de günaha girer.

el-İhyâ'da şöyle geçer:

en-Nuvvâs bin Sem'ân'dan (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Ne diye sizin, kelebeğin ateşin etrafında dönüp durduğu gibi, yalan içinde dönüp durduğunuzu görüyorum?

Her yalan söz kayda geçmektedir. Ancak şu husûsdaki yalan kayda gelmez:

Kişinin harbde yalan söylemesi. (Çünkü harp aldatmacadır.) Dargın olan kişiyi barıştırmak, aralarını bulmak niyyetiyle söylenen yalan. Kişinin hanımının gönlünü alması için söylediği yalan..»

İşte bu üç husûsda yalana ruhsat verilmiştir.

⁂

Eğer samimi bir niyyet ve gayeye ma'tûf olursa, bu üçün dışındaki yalan da aynı anlama gelebilir.

Meselâ, bir zalim, birini yakalamış ve onu durmadan: «Nerede paran, haydi çıkar bakalım!» diye tehdit ediyor. İşte o zaman adam paranın yerini inkâr edebilir.

Bir kral kendisini yakalamış, işlediği zinâ suçundan dolayı sorguya çekiyor. Ona da «zina yapmadım!» der.

Şarap içen adam da: «İçmedim!» diye inkâr edebilir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim bu kazurâttan bir şeyi irtikâb ederse, Allah'ın setri (perdesi) ile örtünsün.»

Çünkü fâhişeyi (hayâsızlığı) izhâr etmek de hayâsızlıktır.

Mecmeu'l-Fetâvâ'da anlatılan şu husûs da bu kabildendir.

«Kişi, kendi hakkını alabilmesi veya kendine gelecek zulmü önleyebilmesi için yalan söyleyebilir.»

⁂

Şuf'a hakkına sahip olan biri, gecenin karanlığında komşusunun malı satıldığından haberdar edilirse, dâvacı olmaz, sabahı bekler. Ve: «Şimdi haberim oldu» der. Bu, yalan sayılmaz. Çünkü gece vakti şâhid bulmak zordur.

Gece erginlik çağına eren küçük kız da böyledir. «Falan kimseyle seni evlendireceğiz, ne dersin?» diye fikri sorulunca: «Ben henüz erginlik çağına ermedim» diyebilir. Hakkında bu yalan sayılmaz.

Başkası hakkında da durum aynıdır: Müslüman kardeşinin sırrı kendisinden sorulunca «bilmiyorum» diyebilir.

Özür dilediği kimseyi ancak irtikâb ettiği suçu inkâr etmek sayesinde hoşnut edeceğini bilirse, o takdirde de irtikâb ettiği suçu inkâr edebilir.

Hulâsa, bu ruhsatın haddi şudur:

Yalan mahzurlu bir şeydir. Fakat doğrusunu söylediği zaman daha başka mahzurlu bir şeye sebeb olacaksa, o zaman iki mahzuru karşılaştırıp doğruluk terazisine koyar:

Eğer müsavi gelirlerse, doğruyu söylemek evlâdır.

Eğer doğru söylediğinden dolayı meydana gelecek mahzur yalandan ehvense, doğru söylemesi artık vâcib olur.

Eğer bunun aksi olursa, o zaman yalan söylemesi, durumlara göre, ya vâcib olur, ya da mübah olur.

Meselâ, zalimin elinden kaçan bir kimsenin ölümü bahis konusu olup da doğru söylediği takdirde mutlaka öldürülecekse, o zaman yalan söylemesi vâcib olur.

Buna benzer durumlarda da hüküm aynıdır.

Harbin gayesi veya iki kişinin barıştırılması ya da haksızlığa uğrayan kimsenin gönlünün alınması ancak yalan söylemek ile mümkün oluyorsa, işte o zaman yalan söylemek mübahdır.

Ne var ki, bütün bunlara rağmen mümkün mertebe yalandan uzak durmalı.

Çünkü, kendisine bir def'a yalan kapısını açtı mı, artık önünü alamaz. Zarûret haddi ile zarûret olmayan şey arasını seçemez hale gelir.»

***

Ta'rîz ve kinâyeli konuşmakta — iyi niyyet taşımak şartıyla — bir sakınca yoktur.

Kinâye ile ta'rîz arasındaki fark:

Ta'rîz: Delâlet yoluyla cümlede bulunmayan bir şeyi muhataba anlatmaktadır.

Meselâ: «Bahillik ne kadar çirkin bir şeydir» diyerek muhatabın bahil olduğunu ona hissettirmektir.

Kinâye ise: Redifi anlatıp merdufu murad etmektir. Dersin ki; «falan kimsenin evinde çok kül vardır.» Bu sözünle onun çok misafir sevdiğini anlatmak istersin.

İşte gerek kinâye ve gerekse ta'rîz yoluyla muhataba bir şeyler anlatmakta hiçbir sakınca yoktur.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) sırtında usfur ile boyanmış bir elbise gördüğü kimseye:

«Bu, fırında olsaydı, senin için daha iyi olurdu.»

Demiş ve bu sözü ile şunu kasdetmiştir:

«Buna verdiğin para ile un alıp fırında ekmek yapsaydın senin hakkında daha iyi olurdu.»

⁂

Hazreti Ali (K.V.), Hz. Ömer (R.A.) ile kızını evlendirmek istediğinde, kızını ona gönderir ve Ömer'e (R.A.) şöyle demesini tenbih eder:

«Ey Ömer, sen hülle (elbise) ister misin?»

Bu anlamı, Bakara sûresindeki:

«Onlar sizin için siz de onlar için birer libassınız.»

Âyetinden istinbat ederek böyle davranmıştır.

Hazreti Ömer de: «Kabûl ettim, râzı oldum» diye cevab vermiştir.

⁂

Biri bir şaire: «Dilini kes, sana şunu vereceğim» diye emrettiği zaman, şair de ona: «Şu dilimi kestim» diye cevab vermiş, yâni şiirle onu ta'n etmeyeceğini belirtmek istemiştir.

⁂

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) sözlerinde bunun örneklerine çok rastlarız:

Peygamber Aleyhisselâm ganimeti taksim ettiği zaman Mirdas oğlu Abbas'a dört dişi deve vermiş...

Buna râzı olmayan **Mirdas** gidip söylediği bir şiirle durumdan yakınır.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Gidin şu adamın dilini benden kesiverin!»

Emrini verir. **Ebû Bekir** (R.A.) ile giderek ona yüz deve daha verir ve adam susar ve Peygamber Aleyhisselâm'dan özür diler.

Ondan sonra, Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve selem) en hoşnut olan kimselerden olur.

el-Hasan'dan (rahımehullah):

Yaşlı bir kadın Peygamber Aleyhisselâm'ın huzûruna gelir. Peygamber ona:

«İhtiyar kadın cennete girmeyecektir.»

Diye hitab edince, kadın ağlamaya başlar. Bunun üzerine onu şöyle teselli eder:

«Sen o zaman ihtiyar olmayacaksın ki! Allah şöyle duyurmuştur:

«Hakikat biz onları yepyeni bir yaratılışla yarattık da, kız, oğlan, kızlar...» (el-Vâkıa sûresi)

Bir kadın Peygamber Aleyhisselâma gelerek:

«Kocam sizi çağırıyor.» der.

Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Hani şu gözünde beyaz bulunan adam mı?»

«Vallahi onun gözünde beyaz yoktur!»

«Gözünde beyaz vardır!»

«Hayır, vallahi!»

«Herkesin gözünde beyaz vardır.»

Demiş ve gözbebeğinin etrafındaki beyazlığı kasdetmiştir.

Enes'den (R.A.):

— **Bir adam Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir binek istedi.** Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Seni bir dişi devenin veledine bindireceğim.» dedi.

Adam bundan, insan taşımağa gücü yetmeyen yavru sandı. Ve böyle iddia etti. Dedi ki:

«Ben onu ne yapayım?»

Peygamber Aleyhisselâm izah etti:

«Binilecek develeri dişi develer doğurmuyor mu?»

Ne var ki, böyle ta'rîz ve kinâyeli konuşmak her zaman hoş olmaz. Arasıra ve nadiren olmalıdır.

Çünkü, aynı şeye devam edilirse eğlence ve alay konusu olur; ki, bu mezmûmdur ve aynı zamanda kalbi karartan çok gülmeye yol açar.

Mesâbih'ın şerhleri ile **İhyâ**'da böyle geçer. Nitekim musannifin (rahımehullah) «bunda bir sakınca yoktur» sözünde de buna işaret vardır.

Ta'rîz ve kinâyeli konuşmak kişiyi yalan söylemekten kurtarır.

Bu, selef âlimlerinden nakledilen bir sözdür. Aynısı, Ömer, İbni Abbas (R. Anhümâ) ve diğerlerinden rivâyet edilmiştir.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

— Bununla şunu kasdetmişlerdir:

İnsan yalan söylemeğe mecbur kaldığı zaman buna (kinâye ve ta'rîzli konuşmaya) başvurur.

Ortada böyle bir zarûret ve ihtiyaç yoksa, o zaman câiz olmaz. Çünkü o takdirde bu, yalanı anlatmak yerine geçer.

Söylediği söz şâyet yalan değilse, yine de kerâhetten hâli değildir.

Abdullah bin Utbe'den (R.A.) rivâyet edilmiştir. Dedi ki:

— Babamla birlikte Ömer bin Abdül'aziz'in huzûruna girdik. Üstümde bir elbise ile çıktım. İnsanlar: «Emîrü'l-Mü'minîn bunu mu sana giydirdi?» demeğe başladılar. Ben de: «Cezellahü emîrel mü'miniyne hayren = Allah mü'minlerin emîrini bundan daha iyisi ile mükâfatlandırsın» dedim.

«Oğlum, yalan söyleme!» diye, babası onu nehyetmiştir. Çünkü

bunda, onların yalan sözünü, böbürlenmek gibi bâtıl bir gaye ve maksad için, ikrar vardır.

Oysa bunun hiç de faydası yoktur.

⁂

Evet, mü'minlerin gönlünü almak için bazı ta'rîzlerde bulunmak mübâhdır: Peygamber Aleyhisselâm'ın yaşlı kadına: **«Yaşlı kadın cennete giremez»** dediği gibi. Yine bir kadına: **«Senin kocanın gözünde beyaz vardır»** demesi gibi. Bir adama da: **«Seni devenin çocuğuna bindireceğiz»** demesi gibi.

Böyle, ağır olmayan, son derece hafif olan sözlerle kinâye ve ta'rîz yapılabilir.

«Sana şunu belki yüz kere söyledim» gibi sözler de yalan sayılmaz. O hakikaten yüz kere söylememiştir. Fakat bu sözü ile mübâlâğayı anlatmak istemiştir.

⁂

İstiâre de buna yakın bir şeydir. Yâni bundan da mübâlâğa kasdedilmektedir, yalan değil.

Beyân âlimleri bunu incelediler ve dediler ki:

— İstiâre yalandan iki yönden ayrılır: Birincisi te'vil üzerine bina edilmekle. İkincisi ise, zâhirî ifadenin hilâfını kasdettiğine dair bir karîneyi ortaya dikmekle. «Hamamda arslan gördüm» gibi...

Ama yalan böyle değildir. Onda zâhirin hilâfını murat ettiğine dair bir karîne ortaya dikmez. Bilâkis zâhirî ifâdeyi tervîç etmek için tam bir gayret sarf eder. Bu husûsda daha tafsilâtlı bilgi istersen beyân kitablarına başvurmalısın.

⁂

Âdet haline gelen yalanlardandır:

Biri (yemeğe buyur) der. Öteki (istemiyorum, yiyesim yoktur) diye cevab verir.

Oysa o istiyordur, fakat böyle söylemiştir.

İşte bu da haramdır. (Ama gerçekten istemiyorsa o zaman başka...)

Vera' ehli bu gibi yalana müsamaha göstermekten kaçınırlardı.

Huatut-Teyyimî'den (rahimehullah):

— Rabi bin Haysem'in kızkardeşi oğlumun yanına geldi ve ona: «Oğlum nasılsın?» diye sordu.

Rabi' dedi ki:

«Sen onu emzirdin mi?»

«Hayır!»

Diye cevab verince, şöyle ikazda bulundu:

«Böyle diyemezsin! (Kardeşimin oğlu nasılsın?) deseydin, doğru söylemiş olurdun.»

⁂

Konuşurken birkaç şeyden kaçınır:

Muâraza, mücâdele.

Allah'ın nebîsi (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim, haklı olduğu halde mücâdeleyi terk ederse, cennet'in en üst köşesinde kendisine bir köşk yapılır.

Kim, haksız olduğunda mücâdeleyi terk ederse, cennet'in içindeki etrafında kendisi için bir köşk yapılır.»

Yine şöyle buyurdu:

«Haklı olsa da mücâdeleyi terk etmeyen kişi, îmanın hakikatine tam eremez.»

Çünkü, lüzumsuz münakaşa ve mücâdele sapıklık ve düşmanlık anahtarıdır.

Muâraza nedir?

Muâraza, başkasının yanlışını çıkarmak için sözüne itiraz etmektir.

Bu, ya doğrudan doğruya olur. Yahut kasden olur. Meselâ der ki:

«Bu söz doğrudur. Lâkin maksadın başkadır.»

İşte bu ve buna benzer şeylere muâraza derler.

Mücâdele ise, sırf başkasını âciz bırakmak, kötülemek, yemek ve cehâletini ortaya sermek için gayret göstermektir.

Birincisinde kendini göstermek ve üstün tutmak gibi davranış vardır. İkincisinde de başkasını yıpratmak ve perişan etmek gibi çok âdi bir huy tezâhür etmektedir.

İkincisinde yırtıcılık, birincisinde ise kibirlilik kokmaktadır.

⁂

Hiciv :

Bu da kişinin kalbini müslüman kardeşinden soğutur. Aralarında bulunan, Allah'ın ihsân ettiği kardeşlik perdesini bir anda yırtıp atar.

⁂

Gıybet :

Müslüman kardeşini, hoşlanmadığı bir şeyle anmak (yâni gıyâbında, duyduğu zaman hoşlanmayacağı ve öfkeleneceği bir vasıfla onu vasfetmek) demektir.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Siz gıybet nedir bilir misiniz?»

«Allah ve Resûlü daha iyi bilir» dediler.

«Bil ki, gıybet, kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır.»

Denildi ki:

«Ya kardeşimde dediğim şey mevcut ise?»

«Eğer onda dediğin şey mevcut ise, onu gıybet etmiş olursun. Mevcut değil ise, ona iftira etmiş olursun!» buyurdu.

⁂

Bir kimsenin, bir müslüman kardeşini arkasından; ya açık bir ifade, yahut kinâye veya işaret ile, ya da başka birini onun ayıplarını sayıp dökmeğe teşvik etmekle, yahut da bir insanı çekiştiren kimseye, müslüman kardeşine sataşma cür'etini artırmak için hayranlık duymak ile çekiştirmesine **«gıybet»** derler.

Demek ki, gıybet yalnız açık ifade ile söylemek değil.. İşaret ve yukarda saydıklarımız fiil ve hareketler de buna dahil olmakla gıybet sayılmaktadır; ki, hepsi haramdır.

Bu saydıklarımıza ışık tutmak için bir rivâyet arz edelim.

Hz. Âişe (R. Anhâ) dedi ki:

«Bize bir kadın geldi. Sırtını dönüp dışarıya çıkarken, elimle kısa olduğuna işaret etmek istedim. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem): «Onu, gıybet ettin!» buyurdu.»

⁂

Topalı, yürüyerek taklid etmek, yahut bir adam gibi yürümek de gıybet sayılır. Hattâ gıybetten daha şiddetlidir. Çünkü tasvir ve tefhimde bu davranış daha büyük anlam taşımaktadır.

⁂

Şunu da iyi bil ki; musannifin (rahımehullah) «kardeşini anması» sözü, gıybetin belirli bir kimseye sataşmak olduğunu belirtmektedir.

Ama, bir adam «falan kimseler şöyle dediler» derse, bu gıybet sayılmaz.

«Bize biri uğradı.» Yahut: «Birini gördük» gibi sözlerden, eğer belirli bir kimseyi kasd ettiği ortaya çıkıyorsa, o zaman bu tür sözler de gıybete girer.

Yalnız «bize uğradı, biz gördük» gibi sözler gıybet olmaz. O sözlere onu kötüleyen bir vasıf eklenirse gıybet olur.

Fakat belirli bir kimseyi kasdettiği meydana çıkmıyorsa, o zaman câiz olur.

Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir insanda hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman:

«Ne oluyor insanlara da böyle yaparlar!»

Derdi ve şahıs göstermezdi.

⁂

Belirli bir şahsı kasdederek şöyle demesi de gıybet sayılır:

«Bizi padişahların yanına girmekle mübtelâ kılmayan Allah'a hamd olsun. Hayâsızlıkdan Allah'a sığınırız. Bizi ondan korumasını dileriz.»

⁂

Bir de şöyle demek gıybet olur:

«Falan kimse ne iyi adamdı. Hiç ibâdeti ihmâl etmezdi. Ama bugünlerde zavallı tembelleşti. Bizim gibi dünyalıklara karşı sabredemez hale geldi.»

Kendini zikretmekle bşakasını yermek istiyor. Sâlihlerin kendilerini kınamalarına, kendisini teşbih etmekle övünmek istiyor bu sözü ile.

Onun için, bu tip ifadeler de gıybete girer. Aynı zamanda mürâî ve kendini temize çıkarıcı da oluverir. Üç kötü huyu da kendinde cem'etmiş olur.

Zavallı, câhil olduğu için, kendini gıybetle alâkası olmayan sâlih kişilerden sanıyor.

«İmâm» (rahımehullah) bu kısımları böyle izah ettikten sonra der ki:

«Şeytan da câhillerle oynar. Onlar ilimsiz ibâdetle meşgul olduklarında, onları yorar. Amellerini boşa çıkarmak için çeşitli hile ve desiseler kurar. Sonra karşılarına geçip gülmeye ve alay etmeğe başlar.»

⁂

«Şu arkadaşımızın başına gelen şeyden dolayı çok üzüldüm. Allah'dan, onu sevindirmesini dileriz» demesi de gıybet sayılır.

Çünkü, maksadı ona üzülmek değil, onun kötü durumunu dile getirmektir. Zira maksadı bu olsaydı, namaz peşinde ona içinden gizlice duâ ederdi.

⁂

«Zavallı! Kötü bir âfetle karşı karşıya kaldı! Allah onu da, bizi de affetsin!» demek de gıybetten sayılır.

Dıştan duâ yapıyor gözüküyor; ama Allah onun içini biliyor...

Ama bunları gerçekten içten söylerse, o zaman gıybet sayılmaz. Bilâkis ona üzülmesi ve acıması iyi bir şey olur.

Hayreti de böyle. Ne var ki, bu gibi husûslara dikkat etmesi gerekir. Çünkü böyle söylemekle daha kötü bir sonuca itilebilir.

Onun için, ismini ve durumunu zikretmeden üzülmek ve acımak, hattâ duâ etmek mümkündür.

Üzülme ve acımadan elde edeceği sevabı heder etmemesi için böyle yapması daha iyidir.»

⁂

Gıybet zinâdan daha kötüdür.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Gıybetten sakının! Çünkü gıybet zinâdan daha kötüdür.

Çünkü, kişi zinâ eder. Sonra tevbe edip, Allah da onu bağışlar. Ama gıybet eden kimseyi, gıybet ettiği kimse afvetmez.»

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır:

«Kim dünyada kardeşinin etini (gıybet etmek sûretiyle) yemişse, kıyâmet gününde onun eti önüne getirilecektir.

Ona: (Haydi, şimdi ölüsünü ye! Tıpkı dünyada dirisini yediğin gibi!) denilecektir.

Ağzına alacak, yemeğe başlayacak. Fakat yüzünü buruşturarak feryâd edecek!»

Sonra (Hucûrât sûresindeki): **«Biriniz kardeşinin ölü haldeki etini yemesini sever mi?»** âyetini okudu.»

⁂

Hz. Ali'den (K.V.):

«Sakın gıybet etmeyin. Çünkü onda üç âfet vardır:

1) Duâsı kabûl edilmez.
2) Yaptığı iyilikleri kabûl edilmez.
3) Kötülüklerini artırır.»

⁂

Yezid er-Rekkaşî anlatıyor:

«Bana iki adam geldi. Yanımda birini çekiştirdiler. İkisini de bundan men'ettim.

Ertesi gün onlardan biri bana geldi ve dedi ki:

— Rü'yâmda bir zenci gördüm. Bana içinde domuz eti bulunan bir tabak getirdi. O etten daha yağlı bir et görmedim. O etten yememi emretti.

«Domuz etini mi yiyeceğim?» diye cevab verdim.

Fakat beni tehdid ederek zorla o eti yedirdi. Ağzımın tadı bozuldu.

Sonra adam yemin etti:

«İki ay o çirkin koku ağzımdan gitmedi!» diye...»

⁂

Câbir bin Abdullah (R.A.) dedi ki:

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) ile beraberdik. Ortalığı bir leş kokusu sardı. Peygamber Aleyhisselâm sordu:

«Nedir bu koku, bilir misiniz?»

«İşte bu koku, insanları ve mü'minleri çekiştirenlerin kokusudur» buyurdu.

⁂

Bâzı kitablarda gördüm:

«Peygamber Aleyhisselâm'ın zamanında gıybet kokusu her tarafa yayılıyordu da zamanımızda neden bu koku hissedilmiyor. Bundaki hikmet nedir?»

Diye soran bir adama şu cevabı vermişlerdir:

«Gıybet zamanımızda o kadar çoğaldı ki, burnumuz doldu. Artık kokusunu hissedemiyoruz.

Dabağhaneye giren bir adam pis kokudan orada duramaz, çıkar... Ama içinde uzun zaman çalışanlar orada rahatlıkla yemek yerler.

İşte zamanımızdaki insanlar da böyledir: Gıybet içinde yüzdükleri için, artık onun kokusunu hissetmez hale gelmişlerdir.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

Gıybet sevabları, ateşin odunu yeyip bitirdiği gibi, yeyip bitirir.

Denildi ki:

— İnsanları gıybet eden kişi, sevablarını sağa - sola, doğuya - batıya fırlatıp atan insan gibidir.

Kişiye kıyâmet günü defter-i âmâli getirilir. İçinden çıkarılıp atılmış olan sevabları görür. Hayret ettiği zaman ona:

«İşte dünyada insanları gıybet etmen sebebiyle amel defterinden çıkarılan sevabların!» denilir.

İbni'l-Mübârek'in yanında gıybet anıldı. O dedi ki:

«Eğer gıybet etseydim, anne - babamın gıybetini yapardım. Çünkü sevablarımı almağa onlar herkesten daha hak sâhibidir.»

⁂

Hasan el-Basrî'ye (rahımehullah) dediler ki:

«Falan kimse seni çekiştirdi.»

Ona bir tabak şeker göndererek şöyle dedi:

«Bana sevablarını bağışladığını duydum. Ben de sana karşılık vermek istedim. Lütfen kabûl edin.»

⁂

Süfyân es-Sevrî'ye (rahımehullah) Peygamber Aleyhisselâm'ın: **«Allah etçi olan ev halkına buğz eder»** kavlinden sual ettiler.

Cevab verdi:

«Bunlardan murat, insanları gıybet edip de onların etlerini yiyenlerdir.»

⁂

Ey insan! — Biz de bu hitâba dâhiliz — Eğer sen gıybet etmekle, sevablarının gıybet ettiğin insana intikal ettiğini, onun da günahlarının sana intikal ettiğini ve bütün bunların ötesinde Allah'ın gazâbına uğradığını bilirsen, tüylerin ürperir, korkudan kimseyi gıybet edemezsin.

⁂

Gıybet edeni de dinlemez.

Çünkü, gıybeti dinleyen günahda gıybet edene ortaktır.

Oruç bölümünde anlatmıştık: Söylenmesi haram olan şeyin dinlenmesi de haramdır. Onun için Allah, haram dinleyicisi ile haram yiyeni Mâide sûresindeki:

«Ziyadesiyle yalan dinleyenler, ziyadesiyle haram yiyenlerdir onlar.»

Kavl-i celîlinde eşit tutmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Dinleyici, iki gıybet edenlerin birisidir!»

Bir rivâyet:

Ebû Bekir ile Ömer (R. Anhümâ) hakkında anlatırlar.

Biri ötekine (falan adam leimdir) dedi. Sonra Peygamber Aleyhisselâm'dan katık istediler. Peygamber Aleyhisselâm, onlara: **«Katığınız var ya!»** dedi. «Hani nerede?» dediklerinde:

«Falan kimseyi gıybet ettiniz ya! İşte onun etini yemiş oldunuz!» buyurdu.

Görüyorsun ya, Allah'ın Resûlü söyleyen ile dinleyeni nasıl bir tutmuştur. Çünkü o sözü birisi söylemişti, diğeri de dinlemişti.

Şu halde, dinleyici de günahtan kurtulamıyor! Ancak dili ile gıybetçiyi men'ederse o başka! O zaman günaha girmez.

Şâyet dili ile men'etmekten korkarsa, kalbi ile ona iştirak etmekten çekinir.

Şâyet o meclisden kalkmaya veya sözünü başka bir sözle kesmeye gücü yetip de bunu yapmazsa, yine günaha iştirak etmiş olur. **İmâm Gazâlî** de **İhyâ'sında** böyle demiştir.

***

Şunu da iyi bil ki; başkalarının kötülüklerini anlatmak samimi ve gerçek bir gâyeye ma'tûf ise, o gayeyi tahakkuk ettirmek için mutlaka ona başvurmak gerekiyorsa, o zaman gıybet günahı kalkar. **«İmâm» bunu altı husûsda zabta almıştır.**

Bu altıdan birincisi şudur:

Müslümanları onun yaptığı kötülüklerden sakındırmak.

Dindar bir adamın, bid'atçı veya fâsık ile düşüp kalktığını görürsen, ona onun bid'atından bir şeylerin sirâyet etmesinden korkarsan, onun o hâlini ona açmanda bir beis yoktur. Çünkü, seni onun durumunu açıklamaya iten, o mezkûr korku olmuştur.

Ancak buna da dikkat etmek lâzım. Çünkü, seni buna iten, kıskançlık da olabilir. Şeytan sana bunu süsleyebilir.

Onun için, dikkat etmek lâzımdır ve titizlik içinde halka şefkat ve merhamette bulunman gerekmektedir. Musannif bu husûsa işaret ederek şöyle demiştir:

İnsanları kötülüğünden sakındırmak için, fâcir kimsenin durumunu anlatırsa başka. Nitekim duâda: «Sana isyan edeni terk ederiz» denilmektedir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Fâciri anlatmaktan vaz mı geçiyorsunuz? Anlatın ki, herkes ne olduğunu bilsin ve ondan kaçınsın!» (el-İhyâ)

Hırsız veya fâsık bir kölenin durumu da anlatılır; ki, müşterisi bundan bir zarar görmesin.

Şâhid de doğrusunu anlatır.

Evlenme husûsunda kendisi ile istişâre edilen kimse de doğrusunu söyler. Kusuru varsa dile getirir.

İkincisi:

Zulme uğrayan kimse.

O da doğrusunu kadıya anlatır; ki, zalimden hakkını alabilsin.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«**Hak sâhibinin söz hakkı vardır**» buyurmuştur.

Musannif de buna: «Zulme uğradığında» sözü ile işaret etmiştir.

Üçüncüsü:

Şer'a karşı olan durumu değiştirmek ve âsiyi doğru yola sevk etmek için, kötülüklerini anlatmakta fayda ummak.

Hz. Ömer (R.A.), **Hz. Osman'ın** (R.A.) yanından —yahut **Hz. Talhâ'nın** (R.A.) yanından— geçerken selâm verdi. O, selâmını almadı.

Gidip Hz. Ebû Bekir'e (R.A.) durumu anlattı. Bunu Ebû Bekir (R.A.)'in durumu düzeltmesi için anlatmıştır; ki, bu gıybet sayılmaz.

İşte musannif bu husûsa da: «Adamı ıslah etmek için durumunu anlatmakta fayda görüp bu bâbda başkasından yardım isterse» sözü ile işaret etmiştir.

Dördüncüsü:

Kendi yaptığı günahından perva etmeyen, herkese yaptığını utanmadan açıklayan kimsenin kötülüğünü anlatmak.

Bunun da kötü durumunu anlatmak gıybet sayılmaz. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«**Yüzünden hayâ perdesini bırakan kimse hakkında söylenilen söz gıybet sayılmaz**» demiştir.

Şöyle derlerdi:

«**Üç kimsenin gıybeti olmaz:**

1) **Zâlim hükümdar,**
2) **Bid'atçi,**
3) **Kendi günahını herkese söyleyen kişi...**»

Musannif (rahımehullah) buna da:

«**Hak yolundan ayrılan, günahını ilân eden, ayıp ve kusurlarının duyulmasından çekinmeyen...**»

Sözü ile işaret etmiştir.

Beşincisi:

A'meş (gözü devamlı akan kimse), A'rec (topal) gibi bir kusur ifade eden lâkabla ma'rûf olan insan...

İşte o kişiyi bu lâkabı ile anmak da gıybet sayılmaz.

A'rec A'meş'den şöyle rivâyet etmiştir, diyen kimse günâha girmez. Âlimler bildirme ve ifâde edebilme zarûretine binâen bunu yapmıştır.

Sonra, o lâkabla meşhur olan insanı böyle anmakta kendisi de bizzat beis görmez. Çünkü, bilir ki, artık bu lâkabla kendisi meşhur olmuştur, herkes tarafından anılmaktadır.

Bütün bunlara rağmen, eğer başka bir imkân bulup da onu başka bir ibare ve ifâde ile tarif edebilirse, tabiî ki, bu evlâ olur.

Onun için, a'mâya, onun kusurunu ifade etmemek için (Basîr: Gören kimse) diye çağırılmaktadır. Bunu musannif zikretmemiştir.

Altıncısı:

Fetvâ istemekte söylenen kusur ve ayıplar...

Meselâ bir mü'min müftüye:

«Babam veya hanımım bana zulmetti. Bundan kurtulma çaresi ne olabilir?»

Diye sorduğunda, günaha girmez.

Fakat bu bâbda daha sâlim ve doğru bir soru şekli ta'rîz (der ki:) şeklinde:

«Babası veya hanımı tarafından zulme uğrayan kimsenin ne yapması lâzımdır?» diye sormasıdır.

Kusurun bu kadarını anlatmak mübahdır. Musannif bunu da başlı başına bir kısım kılmamıştır. Çünkü yukarda geçen: «Zulme uğradığında ve yardım isteme bâbında kusurlarını söylemişse başka» sözü bu kısmı da içine alabilir.

***

Gıybetin keffareti, gıybet ettiği kimse için Allah'dan mağfiret di-

Daha oturduğu yerden kalkmadan şu duâyı okur:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَتَجَاوَزْ عَنْهُ مَا قُلْنَا فِيهِ كَفَّارَةً لِذُنُوبِهِ وَقُرْبَةً وَزُلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

(Allahümmağfir lehû verhamhü ve tecâvez anhü vec'al mâ kulnâ fiyhi keffâreten li zünûbihî ve kurbeten ve zülfâ bi rahmetike yâ erhamer râhımîn)

«Allah'ım! Onu bağışla, onu esirge, ondan geçiver, hakkında söylediklerimizi günahlarına bir keffaret, kurbet ve zülfâ kıl rahmetinle, ey erhamer râhımîn.»

el-Hasen'in dediğine göre, ondan helâllik istemeğe lüzum yoktur, hakkındaki bu istiğfâr kâfi gelir. Galiba bu bâbdaki delili şudur:

Enes (R.A.) Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«Gıybetinde bulunduğun kimsenin keffareti, onun mağfûr olması (afvı) için duâ etmendir.»

İmâm Mücâhid:

«Kardeşinin etini yemenin keffareti, onu övmen ve ona hayır duâ etmendir.»

Şerhü'l-Meşârik'da anlatıldığına göre **el-Kelâbâdî** şöyle demiştir:

«Peygamber Aleyhisselâm'ın:

(Biriniz, kardeşini gıybet ettiği zaman, onun için mağfiret dilesin; bu onun keffaretidir)

Kavlinin anlamı:

«Gıybet haberi ona ulaşmadığı zaman» demektir.

Gıybet haberi ona ulaşınca, mutlaka gidip gönlünü alması gerekir.»

Sâhibu'r-Ravda (rahımehullah) dedi ki:

«Ebû Muhammed'e sordum:

«Gıybet haberi henüz gıybeti yapılan kimseye ulaşmadan önce yapılan tevbe fayda verir mi?»

«Evet, çünkü ona ulaştığı zaman o bir günah halini almıştır» dedi.

«Pekâlâ, tevbe yaptıktan sonra haberi olursa?» diye sordum.

«Tevbesi bâtıl olmaz. Allah her ikisini de afveder: Gıybet edeni

yaptığı tevbe ile, gıybet edileni de üzücü bir şeyle karşılaşması sebebiyle...» diye cevabı verdi.»

İmâm Gazâlî der ki:

«Helâllaşmak en doğru harekettir. Mümkün ise gider, özür beyân ederek helâllaşır.

Eğer adam yoksa (veya ölmüşse), o zaman çokça istiğfâr ve duâda bulunur, çokça sevab işler.»

Özür beyân etme usûlü:

Onu över, ona karşı sevgisini izhâr eder, gönlünü alıncaya kadar çalışır.

Bütün bunlara rağmen yine de gönlü olmazsa, o zaman bu husûsdaki çabaları kendi namına bir sevab olarak kaydedilir. Âhirette yaptığı o gıybeti bertaraf etmesine vesile olur.»

***

Nemîme:

Bu, bir kimsenin sırrını, istemediği kimseye aktarmaktır. Yahut aktarılan kimsenin hoşlanmadığı sözün kendisine getirilmesidir.

Her ne ise, bir üçüncüsüne sırrı ifşâ etmek de buna dahil olur.

Nakledilen (taşınan) sözü, ister kendisinden nakledilen, ister kendisine nakledilen, isterse bir üçüncü şahıs olsun, duyduğu zaman, ondan nefret ederse, duymak istemezse, işte bu nemîmedir.

Sonra, ifşâ edilen sır veya taşınan söz, ister sözle ifşâ edilsin, ister yazı ile, isterse îma yoluyla ifşâ edilsin, fark etmez.

Söylediği ayıp ve kusur, ister o şahısta bulunsun, ister bulunmasın, yine farketmez.

Şâyet o ayıp ve kusur onda mevcut ise, hem gıybet, hem de nemîme suçunu bir arada irtikâb etmiş olursun.

Hulâsa, insanlarda gördüğün ayıp ve kusurları ifşâ etmemekle yükümlüsün. Dînen susmak zorundasın.

Ancak, onu anlatmakta dîne bir fayda, yahut müslümana bir zarar varsa, ya da o, herhangi bir ma'siyetin önlenmesine bâis olacaksa, o zaman başka... (el-İhyâ)

Hadîsde:

«Söz taşıyan cennet'e girmez» buyurulmuştur.

Enes ve Huzeyfe'nin (R. Anhümâ) rivâyetinde ise, Peygamber

«Söz taşımaya düşkün olan ve habire söz taşıyan kişi Cennet'e girmez.»

Bâzıları (söz taşıyan) ile, (habire söz taşıyan) kelimesinde fark görmüşlerdir.

Biri, insanlarla konuşurken onlara başkalarının sözünü aktarandır; diğeri ise, insanları — haberleri olmadan — gizlice dinleyendir. (Şerhü'l-Mesâbih)

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem)in bu tehdidi söz taşıyan kimseye yeter!

⁂

Kabir azâbının üçte biri nemîme yüzündendir.

Küleyb (R.A.) rivâyet etmiştir:

«İsrailoğulları bir kıtlıkla karşılaştılar. Mûsa Aleyhisselâm birkaç defa yağmur duâsı yaptı. Fakat duâsı kabul edilmedi.

Sonra Allah ona şunu vahyetti:

«Ben, aranızda söz taşıyan ve bu huyundan vazgeçmeyen biri varken, ne senin, ne de beraberindekilerin duâsını kabûl etmem» buyurdu.

«Yâ Rabbî, kimdir o insan? Bilelim de aramızdan onu çıkaralım!»

Deyince Cenâb-ı Hak:

«Ey Mûsa, nemîmeden nehyediyorum» buyurdu.

Bunun üzerine hep birlikte tevbe ettiler. Ondan sonra bolca yağmur yağdı.»

Muâz (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Nemmâmlar, kıyâmet gününde maymun şeklinde haşredileceklerdir.»

Ebû Hüreyre (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kim iki kişi arasında söz taşırsa, Allah, ona kabirde bir ateş gönderecektir. Kıyâmete kadar o ateş içinde yanacaktır.»

Hasan el-Basrî:

«Söz taşıyan, emaneti terketmiştir. Hıyâneti meydana çıkmıştır. Erkek - dişi bütün kardeşleri ayırmıştır. Bu yönden o, zehirden daha te'sirli, büyüden daha etkin olmuştur. Dünyada iki yüzlüdür. Kıyâmet gününde dili ateşten olacaktır.»

Ne güzel söylemişler:

«Sana birinin sözünü getiren, mutlaka senin sözünü de ona götürür. Onun için, sakın güvenme!»

Bir rivâyet:

Hasan el-Basrî'ye bir adam geldi. Ve:

«Senin için falan adam kötü konuştu!» dedi.

«Ne zaman dedi?»

«Bugün!»

«Nerede gördün?»

«Evinde!..»

«Ne işin vardı evinde?»

«Ziyafeti vardı; beni de dâvet etmişti.»

«Ne yedin?»

«Şunu, bunu...» diyerek sekiz yemek çeşidini söyledi.

Hasan el-Basrî, ona şöyle çıkıştı:

«Bu kadar yemeği mîdene sığdırdın da, hakkımda söylenen tek sözü nasıl sığdıramadın? Kalk yanımdan ey fâsık- Ben ona karşılık vermiyeceğim. Sen onun hakkında değil, benim hakkımda söylemiş oldun. Vallahi ona şefâat etmeden Cennet'e girmem. O da benimle Cennet'e girecektir. Sen kalk git! Çünkü bana onun sözünü getiren, mutlaka benimkini de ona götürür!»

Bundan anlaşılıyor ki, söz taşıyan kimseye inanmamak lâzımdır.

Hukemâdan biri arkadaşını ziyaret eder. Ona başkasından söz eder.

Ev sahibi durumunda olan der ki:

«Ziyareti geciktirdin. Sonra, bana üç cinâyeti birden getirdin: Evvelâ beni kardeşime karşı öfkelendirdin, kalbimi meşgul ettin, sana karşı olan güvenimi de sarstın!» (el-İhyâ)

⁂

Hadîsde:

«İnsanları birbirine katmak için söz taşıyan, ancak zinâ çocuğu, veya kendisinde ondan bir şey olan kişidir» buyurulmuştur.

Hadîsdeki (siâye) kelimesinden murat, memîmedir. Ancak sultan gibi cânibinden korkulan kimseye olursa, buna siâye denilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İnsanlara lâf taşıyan, helâl mahsûlü değildir.»

Abdullah bin el-Mübârek der ki:

«Veled-i zinâ söz saklayamaz.»

«**İmâm**» (rahmehullah) der ki:

«Bununla şuna işaret etmiştir:

Kim sözü gizleyemezse ve devamlı sağa sola söz taşırsa, bil ki o zinâ mahsûlüdür.

Bunu Cenâb-ı Hakk'ın Kalem sûresindeki:

«Daima ayıplayan (gammazlıkla) lâf getirip götürmeye koşan, (insanları) hayırdan durmayıp men'eden, aşırı zalim, çok günahkâr, kaba, haşin, bütün bunlardan başka da kulağı kesik (damgalı, soysuz) olan...»

Kavl-i celîlinden istinbah etmiştir.

⁂

Çirkin söz söylemek ve sövmek:

Terbiyesizlik, hayâsızlık, çirkin söz söylemek gibi şeyler de İslâmiyette yasaktır, mezmûmdur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sakın hayâsızlıkta bulunmayın. Çünkü Allah, hayâsızlığı ve tefahhuşu sevmez.»

İbni Mes'ûd (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Mü'min kat'iyyen insanları kötüleyen, lânetleyen, söven, hayâ perdesi yırtılan kişi olamaz!»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Bedir savaşında öldürülen müşriklere bile sövülmesini yasaklamıştır.

İbrahim bin Meysere (rahmehullah) der ki:

«Sövücü kişi, kıyâmette köpek şeklinde olacaktır.»

⁂

İyâd bin Hammâde (R.A.) dedi ki:

— Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) sordum:

«Kavmimin içinden bâzıları yanımda bana sövüyorlar. Ne dersin, onlardan intikam alayım mı?»

Cevap verdiler:

«Karşılıklı sövüşen, birbirlerine — yekdiğerinin kötülüklerini söy-

leyerek — hakaret eden, — bu bâbda başkalarından — yardım isteyen iki kişi iki şeytandır.»

Nitekim İsa Aleyhisselâm yanından geçen bir domuza hitaben: «Haydi, selâmetle geç, git» demiştir.

Biri ona: «Domuza böyle denir mi?» dediğinde şu cevabı verdi: «Dilimi kötüye alıştırmak istemiyorum!»

⁂

Mâlik bin Dinar anlatıyor:

«İsa Aleyhisselâm ölü bir köpeğin yanından havârîlerden bir topluluk geçerken, köpeğin leş kokusundan şikâyet ederek:

«Amma da fena kokuyor ha!» dediler.

İsa Aleyhisselâm şöyle konuştu:

«Ne beyaz dişleri var!»

İsa Aleyhisselâm onları ölmüş köpeği gıybet etmekten bile nehyetmek için böyle konuşmuştur.

Allah'ın yarattığı mahlûkattan söz edilirken ancak iyi yönlerini anlatmak gerektiğini açıklamak istemiştir.

⁂

«İmâm» (rahimehullah) hayâsız konuşmanın çok kötü bir şey olduğunu anlattıktan sonra şöyle demiştir:

— Hayâsız sözler, açık ibârelerle çirkin işleri dile getirmekten ibarettir. Bunun çoğu cima' ve onunla ilgili olan lâfızlarda görülür.

Ehl-i salâh bu gibi sözleri kat'iyyen kullanmazlar. Mutlaka söylemeleri gerekirse, o zaman işaretlerle veya kinâyeli sözlerle ifade etmeye çalışırlar.

Meselâ, cima'dan bahsederlerken (mes = dokunma) ve (edduhûl) tâbirini kullanırlar.

Küçük veya büyük abdest bozmak için de kazâ-i hâcet tâbirini kullanırlar.

Sonra: «Hanımım şöyle dedi» demezler, şöyle derler: «Odadan böyle denildi» yahut: «Perde arkasından şöyle denildi», ya da: «Çocukların anası şöyle dedi.»

Bir hastalığı veya kusuru olan kimse için de onu küçük düşürücü sözler kullanmazlar. Mutlaka güzel tâbir ve ifadeler bulurlar...

⁂

Kişi Allah'ın yaratıklarından hiçbir şeyi lânetlemez. Ne insanı, ne hayvanı ve ne de diğer cansızları lânetlemez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kul, (Allah dünyaya lânet etsin!) dediği zaman, dünya şöyle der: (Allah, Rabbine baş kaldırana lânet etsin!)» (Şerhu'l-Huteb)

Ömer bin Hüseyin'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm yolculuklarından birinde ensardan bir kadının isyan eden devesini lânetlediğini görür ve şöyle der:

«Üstündekini alın ve onu soyun. Çünkü o, mel'undur!»

Dedi ki: «Sanki ben o deveyi gördüm. İnsanlar arasında dolaşıyordu da kimse ona ilişmiyordu...»

Enes (R.A.) dedi ki:

«Bir adam Hz. Peygamberle beraberdi. Devesine binmişti. Ona dedi ki:

«Abdullah, lânetlenmiş bir deve üstünde bizimle seyretme (yürüme)!»

Bunu ancak başka bir maksadla değil, sadece hoş karşılamadığı için demiştir.

⁂

Lânete kendini alıştırmaz.

Bir günaha alışmak, başka bir günahdır.

«Küçük günahlar devamlı olarak yapılırsa büyük günaha dönüşürler» demelerinin sebebi budur.

Bir mü'mini lânetlemek, onu öldürmek gibidir.

Ebû Katâde'den (R.A.) nakledildiğine göre, Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim, bir mü'mini lânetlerse, onu öldürmüş gibi olur.» Bu, merfu' olarak nakledilen bir hadîsdir. (el-İhyâ)

Lânet: Müslümanların Allah'ın rahmetinden uzaklaşması için beddua etmektir.

Çokça lânet yapan kişi, mahşerde — kalbi merhametten yoksun olduğundan — diğer kardeşlerine şefâatçi olamayacaktır. Onlar hakkında şâhidlik de yapamayacaktır.

Halbuki lânet etmeseydi, âhirette mü'min kardeşlerine şâhidlik

yapabilirdi. Çünkü Cenâb-ı Allah Bakara sûresinde şöyle buyurmuştur:

«İşte böylece sizi vasat bir ümmet kıldık; ki, insanlara birer şâhid olasınız diye.»

Bu ümmete mahsus olan bu rütbeden ne yazık ki mahrum kalacaktır.

Ebü'd-Derdâ'nın (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan naklettiği hadîs-i şerîfde böyle belirtilmiştir.

«Çokça lânet eden» tâbirinden de anlaşıldığı vechile, bir veya iki kere lânet eden kimse bu kadar acı tehdide mâruz kalmaz. (İmâm Nevevî)

***

Çoğu defa lânet, döner dolaşır, yine gelip lânet okuyanın boynuna sarılır.

Ebü'd-Derdâ (R.A.) Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kul bir şeyi lânetlediği zaman, lânet göğe çıkar. Gök kapıları yüzüne kapatılır. Tekrar yere iner. Yerin de kapıları ona kapatılır. Sağa, sola gitmeğe çalışır. Gidecek bir yer bulamayınca, lânetlenen kimseye gelir; şâyet buna ehil ise. Değilse, onu söyleyene döner.»

İbni Abbâs'dan (R.A.):

Rüzgâr bir adamın hırkasını üstünden çıkarır gibi oldu. Adam kızarak rüzgâra lânet etti. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Ona lânet etme. Çünkü o buna emredilmiştir. Kim bir şeye lânet ederse, o şey şâyet lânete ehil değilse, lânet ona geri döner.» (el-Mesâbih)

Malına lânet eder de, (farkına varmaz) bereketi gider. Bu çok kere vâki olur.

***

Kişi, günahkâra, Allah'ın cezalarından birine çarptırılmış olan kimseye lânet okumaz. Bilâkis mağfiret dilemek gayesiyle Allah'a yalvarır.

Bir rivâyet:

Bir adam şarap içti...

Aynı suçu tekrar tekrar yaptığı için, her seferinde şer'î cezaya

«Allah lânet etsin ona; aynı şeyi devamlı olarak yapıyor!»

Deyince, Peygamber Aleyhisselâm:

«Kardeşine karşı, şeytana yardımcı olma!» buyurdu.

Diğer bir rivâyette:

«Deme bunu! Çünkü o hem Allah'ı, hem de onun Resûlünü seviyor!»

Diye vârid olmuştur.

Bu, günahkâr kimsenin lânetlenmesinin câiz olmadığını göstermektedir.

Bu husûsda İmâm Gazâlî şu açıklamayı yaptı:

— Lâneti gerektiren vasıflar üçtür:

Küfür, bid'at, fısk.

Her birerleri için üç mertebe vardır:

1) «Allah kâfirlere, bid'atçilere, fâsıklara lânet etsin!»

Şeklinde umumî bir tarzda yapılan lânet.

2) Bundan daha hususîlik ifade eden bir tarzda yapılan lânet:

«Allah Yahudîlere, Nasranîlere — yahut — Kaderiyyeye, — yahut — Haricîlere, Râfızîlere, Zânîlere lânet etsin!» gibi...

Bunların her birerleri câizdir.

Ancak, bid'ati anlamak zor olduğu için, hakkında açık olarak bu vasıf görülmeyen kimselere lânet edilmemelidir.

Çünkü bu, karşılıklı lânetleşmeye, kavga ve çarpışmağa sebebiyyet verebilir.

3) Belirli şahsa lânet etmek..

Bu da ancak şer'an lânetlenmesi sâbit ve câiz olanlar hakkında yapılır. Fir'avn, Ebû Cehil gibi..

Kişi: (Lâ'netullahi alâ Fir'avne ve Ebî Cehlin): «Allah'ın lâneti Fir'avn'e ve Ebû Cehl'e olsun!» diyebilir.

Çünkü bunların küfürle öldükleri sâbit olmuştur. Şer'an da bu bilinmektedir.

Nasıl öleceği bilinmeyen, Zeyd adındaki bir yahudi veya bir nasrânî'ye de lânet okumak tehlikelidir.

Kimbilir, ölmeden önce belki o müslüman olacaktır. Şu halde onun mel'un olduğuna nasıl hükmedilebilir?

«Hâl-i hâzırda kâfir olduğu için lânetlenebilir. Hâl-i hâzırda müslüman olan kimseye rahmet okunduğu gibi!»

Dersen, şöyle cevab veririz:

— Hâl-i hâzırda müslümana rahmet okumak demek, onun İslâm dininde sebat etmesi için Allah'a yalvarmak demektir.

Çünkü merhamete mazhar olmasına sebeb ancak sâliki bulunduğu İslâmiyettir.

Oysa kâfir hakkında: «Allah onu küfründe sâbit kılsın!» denemez.

Çünkü bu lânetlenmesine bir vesiledir. Onun hakkında bu, küfür istemektir.

O kendi nefsinde küfürdür. Ama eğer küfür üzere ölürse «Allah ona lânet etsin!» denilebilir.

Fakat bir müslüman için, «eğer İslâm üzere ölürse Allah ona lânet etsin!» denilemez.

Demek ki, bir yahudinin veya hıristiyanın nasıl öleceği bilinmediği için, ona lânet okumak tehlikeli olmaktadır.

Ama lânet okunmadığı zaman, kişiye «niye lânet okumadın?» diye sormazlar.

Öyleyse bunu terk edip, sevablı olan zikir, tesbih gibi virdlerle meşgul olmak daha evlâdır.

Oysa, lânete müstehak olan kimse hakkında lânet okumak bile sevabı mûcib değildir.

İnsanlar lâneti çok yaptıkları için, ehemmiyetine binâen konuyu biraz uzattık..

⁂

Kişi, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye lânet okuduğu zaman, onu hemen ona hayır ve rahmetle duâ ederek telâfî eder. Şöyle der:

«Allah'ım! O yaptığım lâneti rahmet ve kurbet eyle!»

Nitekim Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

«Allah'ım! Ben bir insanım. Öfkelenebilirim. Mü'minlerden her kime lânet etmişsem, yahut vurmuşsam; onu, onun için kıyâmet gününde bir keffâret ve kurbet kıl.» (Şerhü'l-Meşârık)

⁂

İbni Ömer (R.A.) bir köleye lânet ettiği zaman mutlaka onu âzâd ederdi.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Bekir'in (R.A.) kölesine lânet ettiğini duyunca şöyle buyurdu:

«Ey Ebû Bekir, lânetleyicilerle sıddîklar, Kâ'be'nin Rabbine kasem olsun ki, hayır (bir arada olamaz)! Lânetleyicilerle sıddîklar Kâ'be'nin Rabbine yemin olsun ki, hayır (bir arada olamaz)!»

Bunu iki kere veya üç kere tekrarladı.

Bunun üzerine Ebû Bekir (R.A.) kölesini âzâd etti ve Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) gelerek:

«Bir daha yapmam bunu!»

Diye söz verdi. (el-İhyâ)

Bir adama «kâfir» veya «fâsık» demez!

Çünkü söylediği vasıf eğer o adamda yok ise kendisine döner.

«İmâm» (rahımehullah) der ki:

— Biri, «Hüseyin'in (R.A.) katiline veya katlini emreden Yezid'e lânet okunur mu?» diye sorarsa, şu cevabı veririz:

— Bu, sâbit değildir. Sâbit olmadıkça, Yezid'in onu öldürdüğüne veya öldürülmesini emrettiğine kail olamayız.

Onu lânetlemek hiç câiz olmaz. Çünkü sâbit olmayan büyük bir günahı bir müslümana izâfe etmek doğru değildir.

Evet, **İbni Mülcem'in Hz. Ali'ye** (K.V.), **Ebû Lulua'nın da Hz. Ömer'i** (R.A.) öldürdüğünü söyleyebiliriz. Çünkü bu tevâtüren sabittir.

Tahkik ve tesbit etmeden kimseyi küfür ve fısıkla itham edemeyiz.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Bir adam bir adama kâfir veya fâsık derse, eğer o adamda bu vasıf mevcut değilse, bu söz kendine rücû eder.»

Bu iftirayı yapan kimse, nâr ehlinin irinlerinden meydana gelecek çamurluğa atılıp hapsedilecektir.

Bu husûsda hadîs vârid olmuştur. Hadîsin lâfzı şöyledir:

«Kim mü'minde olmayan kötü bir vasfı ona yakıştırırsa, Allah onu irinlerden meydana gelen çamurlukta hapsedecektir.»

Kendi öz oğluna «haramzâde» diyerek iftirada bulunmaz.

Böyle yaparsa gökteki yıldızlar, ağaçlardaki yapraklar sayısınca günâha girer.

⁂

Kendisine bir şey yedirmesi veya giydirmesi için, kişinin yanında düşmanına atıp tutmaz.

Çünkü onun yedireceği yemek, giydireceği elbise ateştendir.

Bunların hepsi hakkında eser vârid olmuştur.

⁂

Kişi, diğerini işlediği günahdan ötürü ayıplamaz. Ona serzenişte bulunmaz.

Hadîs-i şerîfde vârid olmuştur:

«Kim, yapıp da sonradan tevbe ettiği günahından ötürü birini ayıplarsa, aynı günahı işlemedikçe ölmez.»

⁂

Kişi, ikide bir Allah'ın ismini anarak yemin etmez.

Çünkü bu, Allah'ın adını âdetâ küçümsemek, hiçe saymak gibi bir şey olur. Oysa Allah bu gibi noksan sıfatlardan münezzeh ve müberrâdır.

Bu bakımdan, ikide bir Allah'ın adını anarak yemin etmek mekruhtur. Bu, mü'min olan kişiye yaraşmaz.

Yalan yemine gelince: Bu, ülkeleri insansız bırakır.. Hadîsde böyle açıklanmıştır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yalan yemini, keffâreti olmayan büyük günahlardan saymıştır.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Kimse — sözünde — bir sivrisinek kanadı kadar — yalan ve şübhe ihtimali — dahi olsa, yemin etmez. Ederse, mutlaka bu, kalbinde (kıyâmete kadar) siyah bir nokta olur.»

Hadîsin lâfzı şöyledir:

«Kim Allah'a yemin edip de bir sivrisinek kanadı kadar — yalan ve şüphe — sokarsa ona; mutlaka bu, kıyâmete kadar kalbinde (siyah) bir nokta olur.» (el-İhyâ)

⁂

«Vallahi, Allah mutlaka bunu yapacaktır» diye yemin etmez.

Ama Allah'ın velîsi bu tür bir yeminde bulunursa, Allah onu o yemininde doğrular; yeminini bozmaktan onu korur... Bu doğrulama, velînin kerametinden sayılır.

Bunu bir örnekle izah edelim:

Enes bin Mâlik'den (R.A.) rivâyet edilmiştir:

Teyzesi Rabi, ensardan bir kızın dişini kırdı. Afv dilediler. Râzı olmadı.

Dâvayı Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) arz ettiler. Hemen kısas yapılmasını emretti.

Enes (R.A.) dedi ki:

«Yâni, şimdi Rabi'nin dişi mi kırılacak? Seni gerçekle gönderene yemin olsun ki, hayır!»

«Ne yapalım, Allah'ın kitabındaki emir bu!» buyurdu.

Sonra taraflar diyete râzı olup uyuştular.

Bunu müteâkiben Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Allah'ın öyle kulları var ki, Allah'a yemin ettiği vakit, mutlaka Allah onu yemininde sâdık kılar.»

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kısasa hükmettikten sonra böyle bir sahâbînin ona itiraz etmesinin hikmeti nedir?»

Diye sorulacak soruya cevaben deriz ki:

— Sahâbînin kasdı hükmü reddetmek değil, bil'akis diyete teşvik etmektir. Yahut Allah'ın lûtfuna, onu mahcup etmeyeceğine güveni tam olduğu için bunu söylemiştir.

Nitekim de yemini yerini buldu: Allah karşı tarafın kalbine ilham verdi, ondan sonra da diyete râzı oldu.

İşte bu gibi haller evliyânın kerametlerindendir.

Ebû Hafs (rahımehullah) dehşete kapılmış bir köylüye rastladı ve ona sordu:

«Başına bir şey mi geldi?»

«Eşeğim kayboldu. Başka bir eşek alacak gücüm de yoktur.»

Bunun üzerine ellerini açıp şöyle duâ etti:

«İzzetin hakkı için bu adamın eşeğini vermezsen bir adım dahi atmam...»

Hemen anında eşek meydana çıkıverdi..

Şerhü'l-Meşârık ve **Ravdatü'n-Nâsihîn**'de böyle kaydedilmiştir.

Velilerin yemininde vâki olana güvenerek, kimse bu gibi yemine tevessül etmeye cesaret etmemeli. Çünkü, çoğu def'a yemini onaylanmaz da bu yüzden günaha girmiş olur.

⁂

Kim gerçek bir yemin yapmak isterse Allah'a yemin etsin, yahut sükût etsin.

Çünkü Allah'ın isminden başka bir şey ile yemin etmek gizli şirktendir.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Kim Allah'tan başkası ile yemin ederse, şirk etmiş olur.»

el-Mesâbih'ın şerhinde bu şöyle tefsir edildi:

— Bunun anlamı, kim Allah'dan başkasıyla —ta'zîmine inanarak— yemin ederse, o yemin ettiği şeyi (ta'zîm bâbında) Allah'a ortak etmiş olur.

Ta'zîm kasdı yoksa bunda bir sakınca yoktur.

Meselâ (lâ ve ebî = hayır, babam hakkı için) dedikleri gibi..

Bu ve benzeri yeminler yapılmaktadır. Âdet haline gelmiştir. İşte bu sebeble hadîsdeki şirki, şirk-i hafî (gizli şirk) ile yorumladık.

İbni Mes'ûd'dan (R.A.):

«Allah'ın adı ile yalan yere yemin etmem, Allah'dan başkasıyla doğru yemin etmemden benim için daha sevimlidir.» (el-Bezâzî)

⁂

Babasının adı ile, hiçbir kimsenin hayatı ile ve Kâ'be ile yemin etmez.

Allah'ın Nebisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Ancak Allah'ın adı ile yemin edin! Başkasıyla değil!.. Allah'a yemin ederken de mutlaka doğru olun!»

er-Râzî (rahımehullah) dedi ki:

— (Hayatım hakkı için, hayatın hakkı için) diye yemin edenler hakkında küfürden korkarım.

Halk bu yemini bilmeyerek yapıyor. Eğer böyle olmasaydı, o bir şirktir, derdim. Çünkü Allah'dan başkasıyle yemin yapılmaz.

El-Fetâvâ el-Bezâziye'de de aynı şeyi zikretti.

⁂

İslâm'dan berî olduğuna da yemin etmez. Yâni; «eğer ben şunu yaparsam İslâmdan berî olayım!» demez.

Kim içten inanarak böyle bir yemin yaparsa, sâlimen İslâma dönemez. Yalan olarak yaparsa, hakkında küfürden korkulur.

Büreyde'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim (ben İslâm'dan berîyim) derse, eğer yalan söylüyorsa, o dediği gibidir. Şayet doğru söylüyorsa, İslâm'a kat'iyyen sâlim olarak dönemez.»

Denildi ki:

«Peygamber Aleyhisselâm böyle demiştir. Çünkü bu tip sözler kitab ehlinin âdetindendir.»

Denildi ki:

«Gerçekte doğru olmadığı halde, doğru olduğunu iddia etmiş olması mümkün olduğu için, böyle demiştir.» **Şerhu'l-Mesâbih'de bu böyledir.**

el-Bezâziye'nin fetvâlarına göre, bu, keffâreti lâzım gelen bir yemindir.

⁂

Eğer bir şeye yemin edip de gayrisini daha hayırlı görürse, o hayırlı gördüğü şeyi yapar, yeminine keffâret verir.

Bu da gösteriyor ki, yemin, ancak daha iyi ve hayırlı gördüğü husûslar için bozulup keffâreti verilir.

Aksi halde, Mâide sûresindeki:

(Yemininizi muhafaza edin!.) kavl-i celîline riayet ederek yemini bozmamak evlâdır.

Hayırlı gördüğü şey için önce yeminini bozar, sonra keffâretini verir. **Ebû Hanife'nin** (rahımehullah) görüşü budur.

⁂

Kişi, iyice düşünmeden, ölçüp tartmadan, akıl ve mantık süzgecinden geçirmeden söz söylemesin.

Lüzumsuz konuşmalarda da bulunmasın.

Çünkü, bu, onun aklî yeteneklerinden bir şeyler eksiltir. Konuştuğu sözle çoğu def'a başına iş açabilir.

«Bizden bir köle Uhud muharebesinde şehid düştü. Açlıktan karnına bir taş bağlanmış olarak bulundu. Annesi yüzündeki tozları sildi ve:

«Ne mutlu sana oğlum, cennete gireceksin!»

Deyince, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Ne biliyorsun, belki o kendisini ilgilendirmeyen husûsda konuşmuştur» buyurdu.

Doğrudan doğruya cennete girecek insan, hesaba çekilmeyecek olan kişidir. Halbuki bu, lüzumsuz yere konuşan, mâlâya'nîden kurtulamayan kişiler de hesaba çekilecektir, demektir.

Söyledikleri sözler mübah olsa dahi, yine de temize çıkması için hesab vereceklerdir.

Hesâba çekilen kimse, az da olsa zahmet ve meşakkatten uzak değildir.

Muhammed bin Kâ'b'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Bu kapıdan ilk giren, Cennet ehlindendir.»

Bir de baktılar (biraz sonra) **Abdullah bin Sellem** (R.A.) girdi.

Ashâbdan bazıları ayağa kalkıp durumu ona bildirdiler. Dediler ki:

«Ümidvar olduğun en güvenilir amelini bize bildirir misin?»

Şu cevabı verdi:

«Ben güçsüzüm! En güvendiğim şey, kalb selâmeti ile beni ilgilendirmeyen husûsu terk etmemdir.»

Muvriku'l-Acele (rahmehullah) dedi ki:

«Bir şey var; tam yirmi yıldır ardındayım. Bir türlü yapamadım. **Hâlâ da ardında koşmaktayım.**»

«Nedir o şey?»

Diye sordular. Cevab verdi:

«Beni ilgilendirmeyen husûslarda susmak!» (İmâm Gazâlî)

Kişi, biraz manzûm söz hariç, bütün şiirlerden uzak durur.

Ebû Hüreyre (R.A.), Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Birinizin içine irin dolup bulandırması, şiir dolmasından daha iyidir.»

Şerhü'l-Meşârik'da der ki:

— Bâzıları bu hadîsi delil gösterip şiir söylemenin mekrûh olduğuna kail oldular.

Lâkin ulemâ çoğunluğu bunun mübah olduğunu söylemişlerdir.

Mezmûm olan, şiire yalan ve çirkin (edeb dışı) sözlerin karışmasıdır. Böyle olmayan şiirde bir sakınca yoktur.

Eğer kişiyi zikirden ve Kur'ân okumaktan alıkoyuyorsa yine mezmûmdur.

(Nitekim «içine şiir dolması» sözü, buna işaret etmektedir.

Şayet bütün derdi şiir değilse, ara-sıra söylüyor ve ezberliyorsa, o zaman onda bir sakınca yoktur. Onun için musannif (rahmehullah): «Biraz manzum kelâmdan başka...» demiştir.

Yalnız, manzûm kelâmın da hikmete, yahut İslâm nusretine, ya da Allah'ı övmeye ma'tûf olması gerekmektedir.

Ubeyy bin Kâ'b, Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Bâzı şiir hikmettir.»

Yâni, kişiyi cehâletten ve beyinsizlikten alıkoyacak yararlı anlamları ve öğütleri haizdir.

Manzum mev'ızalar, yararlı misâller, Allah ve Resûlünü öven şiirler, müslümanlara öğüt taşıyan manzum yazılar gibi.

Bu tür şiir ve manzum yazıları okumak iyi bir şeydir. Hattâ müstehabdır da.

es-Sureyd bin Suveyd'den (R.A.) nakledilen şu hadîs bunu te'yid etmektedir:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir gün beni (devenin üstünde) arkasına aldı. Buyurdu ki:

«Ümeyye bin Ubeyy es-Salt'ın şiirlerinden ezberinde bir şeyler var mı?»

«Evet» dedim.

«Haydi biraz söyle!» buyurdu.

Bunun üzerine ona bir beyit okudum.

«Yine söyle» dedi.

Bir beyit daha okudum. Biraz, biraz derken tam yüz beyit okudum.»

⁂

Görülüyor ki, câhiliye şairlerinden olan Ümeyye'nin şiirini Peygamber Aleyhisselâm hoş karşılamıştır.

Çünkü onda vahdaniyyeti ve ölümden sonra dirilmeği ikrar eden nitelikler vardı.

Ne var ki, bu husûs takvâ ve dindarlığın hâkim olduğu zamanlarda söz konusu olabilir.

Ama bizim zamanımızda şiir en çirkin bir şey olmuştur.

Çünkü, asrın şairlerinin çoğu fâsıkların nedimleridir, fâcirlerle düşüp kalkarlar, fâsıklardan ayrılmazlar. Nifâka devam ederler. Yalan yere yemin ederler. Talâk ve ıtaka yemin ederler.

Yalan, âdetleridir. Maskaralık maddeleridir. Efendileri ise fâsıklardır. Büyük günah sahibleri de öncüleridir.

San'atları kötülemek, hünerleri herkesin şeref ve haysiyetiyle oynamaktır.

Yanlarında devamlı olarak şeytan oturmaktadır. Çocuklar arkadaşlarıdır. Bütün arzuları ve yegâne gayeleri de kadınlardır.

Hattâ çoğu Cenâb-ı Hakkın Şuarâ sûresindeki:

«Şâirlere (gelince), onlara da sapıklar uyarlar.»

Kavl-i Celîlinde vasfettiği kimseler gibidir. (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şiiri vezinlerinden çıkararak bozardı.

Meselâ Ebû Kays bin Tarfe'nin:

(Setübdî lekel eyyâmü mâ künte câhilen, ve ye'tiyke bil'ahbâri men lem tüzevvid)

Şiirinde (bil'-ahbâri) kelimesini en sonuna alarak, değişiklik yapmıştır.

Yâni, bu şiiri şu şekilde söylemiştir:

(Setübdî lekel eyyâmü mâ künte câhilen, ve ye'tiyke men lem tü-

Şiirin anlamı:

«Günler sana (ilerde) bilmediklerini anlatacak. Azık vermediğin kimse(ler) bile sana haber getirecek.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu şiiri vezninden çıkartmak için böyle yapmıştır.

el-Bustân'da anlatılmıştır:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu şiirde bu değişikliği yapınca, Hz. Ebû Bekir (R.A.):

«Ey Allah'ın Resûlü, o şiir böyle değildir!» dedi.

«Ben şair değilim! Bana şiir söylemek de gerekmez (yaraşmaz). Allah tarafından tebliğ ettiğim, sadece apaçık bir Kur'ân'dır!» buyurdu.»

Çok az nüshalarda şu görülmüştür:

(Ve ye'tiyke bil'ahbâri men lem tüzevvid)

Bu takdirde nazmı değiştirmemiş oluyor.

Buna göre, denilebilir ki, şiirden kaçınırdı. Ancak şu yukarda geçen üçün birindeki az bir manzumdan ictinab etmemiştir. Buna göre, o kadarından kaçınılmaz.

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) değiştirirdi» demek, yâni «şiiri büsbütün inkâr etmeden bazı yollarını daha açık bir ifade kazandırarak değiştiriyordu» demektir.

Meselâ, bu beyitte şöyle derdi:

(Setutliukel eyyâmü mâ anhü tağfülü, ve setükallibü ileyke men kâne lem tüzevvid.

Setübdî lekel eyyâmü mâ künte câhilen, ve ye'tiyke bil'ahbâri men lem tüzevvid.)

Lâkin gerçek olan ilk nüshadır. Bunu el-Bustân'da İmâm'ın anlattıkları desteklemektedir. Peygamber Aleyhisselâm'ın kavli de ma'lûmdur:

«Birinizin içine, bulandıracak kadar irin dolması, şiir dolmasından daha iyidir.»

***

Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) çok az kafiyeli veya kısa mısra'lı sözler söylemiştir:

(Enen nebiyyü lâ kezib... Ene'bnü Abdil muttalib..)

«Ben peygamberim. Yalan yok! Ben Abdülmuttalib oğluyum!»

Bâzılarına göre, Peygamber Aleyhisselâm bununla övünmeği kasdetmemiştir.

Çünkü baba ve dedelerle, soy-sopla övünmeği bizzat kendisi yasaklamıştır.

Gayesi Abdül-Muttalib'in gördüğü rü'yâyı onlara hatırlatmaktı..

Abdül-Muttalib Hazreti Muhmamed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) peygamber olarak zuhûr edeceğini rü'yâsında görmüştü. O, onlara da bunu anlatmıştı. Aralarında bu rü'yâ meşhurdu. İşte onlara bunu hatırlatmak için söylemiştir bu sözünü...

Yâni; **«Ben, Abdül-Muttalib'in rü'yâsında görüp de size tebşir ettiği peygamberim, yalan yok! Mutlaka düşmanlarıma galib geleceğim!»** demek istemiştir.

Bu hadisin tetümmesi şudur:

«Allah'ım, yardımını indir!»

Bunu ashâbının Huneyn günü mağlûbiyete uğradığı zaman söylemiştir.

Denildi ki; o gün ordusunun sayısı onikibin kişi idi.. Hepsi sırt çevirmişlerdi..

Peygamber Aleyhisselâm beyaz bir atın üstünde, düşmana sırt çevirmemiş, bilâkis onlara doğru hücûm etmişti..

***

Bazı gazvelerde yürürken ayağı kayıp düşmüş ve mübârek parmağı taşa çarpıp kanamıştı.

Onu görünce şöyle dedi:

«Sen, kanayan bir parmaksın! Hem başka yolda değil, sadece Allah yolunda başına gelmiştir bu!»

«Sevgili, sevgilisinin uğrunda keder veren bir şey ile karşılaştığı zaman üzülmez, yakınmaz. Sen de yakınma, acıma ey parmağım!» demek istemiştir.

el-Mazerî (rahımehullah) der ki:

— (er'Rece)'in şiir olmadığını söyleyenler bu hadîsle istidlâl etmişlerdir. «İşte Peygamber Aleyhisselâm'ın ifadesinde bu görülmüştür» demişlerdir.

Kendisine şu cevabı verdiler:

«Şiirde kafiye kasdedilir. Böyle kafiyeli sözler Peygamber Aleyhisselâm'dan sâdır olmuştur. Buna rağmen mevzun olsa dahi şiir olmaz.»

Seb'at; **Ebhur**'de denir ki:

— Peygamber Aleyhisselâm her iki sözünde de şiiri kastetmediği için, Halil bunları şiir olarak saymamıştır.

Ne var ki, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) son derece beliğ ve fasîh konuştuğu için bâzen sözleri vezinli şiirleri andırmıştır.

Bâzı âlimler (lâ kezib) kelimesini (b) harfini üstün okuyarak (lâ kezibe) şeklinde okumakla gaflet etmişlerdir.

En doğru rivâyet, (b) harfini üstün okuyarak değil, sâkin okuyarak (lâ kezib) şeklinde olan rivâyettir. (Şerhü'l-Meşârık ve'l-Mesâbih)

⁂

Kişi evvel zaman hikâyelerini iyice tedkik edip doğruluğuna güvenmeden, ibret ve öğüt verici niteliğini anlamadan, anlatmaktan kaçınır.

Çünkü bu gibi öğüt ve ibret verici nitelikten âri olan hikâyeleri anlatmak fitne günlerinde kötü bir bid'attir. Kötü bid'atten kaçınmak, en isabetli bir harekettir.

⁂

Kişi, yüzüne karşı kimseyi övmez.

Çünkü, söz âfetinden kurtulamaz. Övgüde ifrata kaçar ve bu onu ister istemez yalana itiverir.

Çünkü, medhetmekle, içten sevmediği halde, bütün söylediklerinde samimi olmadığı halde, onu seviyor ve doğru söylüyor görünümünü vermeğe çalışır; ki, bu onun mürâî ve münâfık olmasına yol açar.

Ayrıca, övdüğü kişinin kibre ve gurura kapılmasına sebeb olur. Kibir ve gurur ise insanı ma'nen helâk eder.

Övülen kişi, kendini mütekâmil bir insan sanır da amelden vazgeçer.

Halbuki henüz olgunlaşmadığına inanan kişi, olgunlaşmak için daima çalışmağa ve gayret etmeğe koyulur.

Ama yüzüne karşı översen, o «artık ben olgunlaştım» der, daha doğrusu böyle zanneder.

Bu sebeble, arkadaşını aşırı öven birine Peygamber Aleyhisselâm: **«Arkadaşının boynunu kestin. Duyarsa bir daha iflâh etmez»** buyurmuştur. (el-İhyâ)

Denildi ki:

«Övmek bir nevi kişiyi boğazlamaktır. Çünkü bu insana kibir, kendini beğenmişlik, amelden el çekme hasleti verir; ki, bunların tümü insanı kesmek gibi öldürücüdür.» (Bunu Hz. Ömer (R.A.) demiştir.)

Mikdad (R.A.), Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Meddahları gördüğünüz zaman, yüzlerine toprak saçın!»

Yâni, «meddahlık yaparak geçim sağlayan kişilere topraktan başka bir şey vermeyin ki, bu çirkin âdetlerini bıraksınlar» demektir.

Bâzılarına göre, onlara para vermek toprak vermek gibi şeydir. «Biraz para verin de dillerini kessinler» demektir bunun anlamı..

Bâzılarına göre ise, «övüldüğünüz zaman topraktan yaratıldığınızı hatırlayın da kibir ve gurura kapılmayın» demektir.

Fakat iyilik yapan kimseyi, sırf iyiliğini artırması, bu husûsda herkese örnek olması için översen, o başka..

O zaman bu gibileri medhetmekte bir sakınca yoktur. Hattâ âfetlerden sâlim olursa, mendubdur..

Bu sebebledir ki Peygamber Aleyhisselâm sahâbîleri övmüştür. Hz. Ebû Bekir hakkında:

«Eğer Ebû Bekir'in îmanı ile bütün âlemlerin îmanı tartılacak olursa, Ebû Bekir'in îmanı ağır basar» buyurmuştur.

Hz. Ömer'e hitaben de şöyle demiştir:

«Ey Ömer! Eğer ben peygamber gönderilmeseydim, mutlaka sen gönderilirdin!»

Bundan daha büyük bir övgü olur mu? Elbette olmaz.

Ama Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu içten ve yürekten söylemişti.. Onları son derece takdir ediyordu.

Onlar da ruhça o derece tekâmül etmişlerdi ki, bu övgüler kendilerini asla kibir ve gurura sevketmemiştir. Amelden de geri bırakmamıştır. (el-İhyâ)

el-Hasan der ki:

«Zalime uzun yaşaması için duâ eden, Allah'a âsi olmayı peşinen kabûllenmiş olur.»

İmâm Gazâlî dedi ki:

«Zalim fâsık yerilmelidir; ki, üzülsün. Sevinmesi için kat'iyyen övülmemelidir.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisini övmelerini yasaklardı.. Kendisi de kat'iyyen övünmezdi. Onun için:

«Ben Âdemoğullarının efendisiyim!.»

Dediği zaman, hemen ardından:

(Övünme yok!)

Yâni, bunu övünmek için demedim, buyurmuşlardır.

«Ben Allah'dan korkma ve ona boyun eğme bakımından herkesten ileriyim» demek isterdi. Yoksa bunu, insanlar tarafından saygı görmek ve herkesi kendine boyun eğmeğe mecbur etmek için dememiştir.

«Ben Allah'ın kuluyum. Ondan umarım, ondan korkarım.. Nasrânîlerin Meryem oğlu İsâ'yı aşırı bir tarzda övdükleri gibi beni övmeyin.»

Biri kendilerini yüzüne karşı övdüğünde şöyle derlerdi:

«Allah'ım, beni zannettiklerinden daha iyi yap! (Hakkımda) bilmediklerini de benim için bağışla!»

İmâm Ali (K.V.) övüldüğü zaman şöyle derdi:

«Allah'ım, hakkımda söylediklerinden dolayı beni sorumlu tutma. Çünkü sen içimi bilirsin. Onlar bilmezler.»

Hazreti Ömer, kendisini öven adama şöyle hitab etti:

«Beni de, kendini de helâk mı edeceksin?»

⁂

Kişi çok şaka yapmaz. Çünkü bu mehâbeti düşürür.

Nitekim **Hz. Ömer** (R.A.) şöyle demiştir:

«Çok gülenin heybeti kalmaz. Şımaranı kimse saymaz. Çok konuşanın hatası çok olur. Hatası çok olanın hayâsı azalır. Hayâsı azalanın takvâsı azalır. Takvâsı azalanın da kalbi ölüverir.»

Evet, çok şaka yapanın mehâbeti gider; ardından büyük bir pişmanlık gelir.

Ömer bin Abdül'aziz (R.A.) der ki:

«Allah'dan korkun, şakalaşmaktan uzak durun. Çünkü bu kini doğurur.»

Bu sebeble şöyle denilmiştir:

«Her şeyin bir çekirdeği vardır. Düşmanlığın çekirdeği ise şaka yapmaktır.»

Bâzıları da şöyle der:

«Şaka yapmak değeri giderir. Dostları soğutur, kalbleri karartır. Onda, arkadaşa hıyânet, akıllıları zemmetmek, akılsızlarla alay etmek gibi şeyler vardır. Yapılan şakalara iştirak eden de aynı vebâli kabûllenmiş olur.» (el-Bustan)

Her türlü lâğviyâttan arınmış şakalarda bir sakınca yoktur.

Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem), kendisinden binmek için deve isteyen kişiye: «**Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim**» diyerek şakalaşmıştır.

Adam, gerçekten yavru sanarak; «ben onu ne yapayım?» dediğinde, Peygamber Aleyhisselâm durumu kendisine izah etmiştir:

«**Bütün develeri dişi develer doğurmaz mı?**»

Musannif de o «yavru deve» sözünü, (yâni bir deve üzerine bindireceğim) diyerek tefsir etmiştir.

Yine bir yaşlı kadınla şakalaşmıştır:

Bir yaşlı kadın gelip Allah'ın Resûlüne:

«Allah'a duâ et de beni cennete koysun!»

Dediği zaman, Peygamber Aleyhisselâm ona:

«**Cennete yaşlı kadın girmez!**» buyurdu.

Bunun üzerine kadın ağlamağa başladı.

Hazreti Âişe:

«Ey Allah'ın elçisi, kadıncağızı üzdün!»

Deyince, Peygamberimiz Aleyhisselâm, Vâkıa sûresindeki:

«**Hakikat biz onları yepyeni bir yaratılışta yarattık da, kız oğlan kızlar..**»

Âyetini okudu. O kadın hemen sevinmeye başladı.

Yine Allah'ın Nebîsi (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir gün Hz. Enes'e (R.A.):

«Ey iki kulaklı!» diye seslendi.

Böyle demekle onun zekâsını ve söylenenleri güzel dinlemesini kasdetti ve onu böylelikle övmüş oldu.

Şaka ve lâtife olarak böyle seslenmiştir ona..

İbni Abbas (R.A.) düşünceli ve üzgün gördüğü kimseler için:

«Haydi, tatlı sözlerle onların kalbine ferahlık verin!» derdi.

Hz. Ali'nin (K.V.) sözü:

«Bu kalbleri sevindirin. Onlar da bedenler gibi yorulup usanırlar.»

İbni Uyeyne:

«Şakalaşmak sünnettir. Lâkin şaka yapmasını bilen ve yerli yerine yapan kişi için...»

İmâm Gazâlî'nin fikri:

«Hz. Peygamber ve ashâbı şaka yaparlardı. Bize bu nakledilmiştir. Şu halde şaka nasıl yasaklanır?

Ne var ki bunu, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yaptığı gibi, kimseyi kırmadan, üzmeden yapmak gerekir.

Fakat insanların bunu bir san'at edinmeleri, devamlı olarak şaka yapıp da «Hz. Peygamber de bunu yapardı» demeleri, büyük bir gaflet ve hatadır.

Bu tıpkı; zencilerin raksını devamlı olarak seyredip de:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir bayram günü Hz. Âişe'ye (R. Anhâ) onların raksını seyretmesine izin vermiştir.»

Diyen kimse gibi olur.

Böyle bir istidlâl hatadır. Çünkü bazı küçük günahlar, devam edildiği zaman büyük günahlara; bazı mübahlar da devamlı olarak irtikâb edildiği zaman, küçük günahlara dönüşebilir. Onun için bu husûsda çok uyanık olmak lâzımdır.»

Konuşurken sözün nereye gideceğini hesaplaması ve son derece ince ve edebli konuşması gerekir.

Bir adam Peygamber Aleyhisselâm'ın yanında:

«Kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse doğru yolda olur. Kim de onlara âsi gelirse sapmış olur» dedi.

Fakat Peygamber Aleyhisselâm:

«**(Kim onlara âsi gelirse)nin yerine: (Kim Allah'a ve onun Resûlüne âsi gelirse) tâbirini kullan..**» diye emretti.

el-Kaadî der ki:

«Peygamber Aleyhisselâm'ın böyle uyarmasının sebebi, eşitliği gerektiren zamirde bir arada kullanılmasının doğru olmadığını anlatmaktır.

Onun için, önce (Allah)'ı zikretmesini, sonra harf-i âtıfla Resûlünü zikretmesini emretmiştir.»

Nevevî:

«Bu, zaif bir yorumdur. Çünkü yukardaki ortak zamir Sünen-i Ebû Dâvud'da kullanılmıştır. An ibni Mes'ûd (R.A.), aninnebiyyi (sallâllahü aleyhi ve sellem) (diyerek) başlayan bir hadîsde... Şerhü'l-Meşârik'da da böyle anlatılmıştır..»

Bu itiraza şöyle cevab verilir:

— Peygamber Aleyhisselâm'dan böyle sudûr etmesi, vaktin darlığından i'câzı kasdederek, gerçek bir sebebe mebnîdir.

Kaldı ki, Peygamber Aleyhisselâm hakkında câiz olan birçok şeyler, bizim hakkımızda câiz olmaz.

Meselâ, bazı müstehab olan şeylerden ümmetini men'eder, fakat kendisi yapar..

⁂

Ebû Bekir es-Sıddîk (R.A.), bir adamdan bir şey istedi. Adam: (**Lâ afâkellah**) dedi.

Ebû Bekir (R.A.) onu: «Böyle deme, «afâkellahü lâ» de!» diye uyardı.

Simak bin Harb, Ebû Lefafe el-Bedvî'den. O, dedi ki:

— **Bir dana aldım, Medine'ye geldim. Ebû Bekir yanımdan geçerken:**

«Ey Arabî, bu satılık mıdır?»

Diye sordu. «Evet» dedim.

«Kaça satıyorsun?» dedi. «Yüz elliye» dedim.

«Yüze olmaz mı?» diye sorunca: «Lâ, afâkellah = Hayır, Allah

Bana dedi ki: (Lâ afâkellah!) deme; (Afâkellahü lâ) de!»

«Allah sana âfiyet vermesin» gibi bir anlam çıkmaması için, olumsuz edatı olan (Lâ)'yı kelimenin sonunda kullanmasını tenbih etti.

Buna benzer bir şey de şudur:

Bir def'asında Hârun Reşîd kâtibinden bir şey istedi. Zeki olan kâtib:

(Lâ ve eyyedekellahü: Hayır! Ve Allah seni te'yid etsin) dedi.

Birçok kimselerin farkına varmadığı bu ince ve zarif tâbiri duyunca hoşuna gitti ve hemen ona güzel bir elbise hediye etti.

Çünkü (ve)'siz kullansaydı, anlam: «Allah seni te'yid etmesin!» şeklinde olurdu...

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kişi şöyle demesin: (Mâşâallahü ve şâe fülânün); şöyle desin: (Mâşâallahü vahdehû lâ şeriyke leh)..»

***

«Falan kimse aralarında bulunduğu sürece onlara bir kötülük gelmez!» demesin.

Ölen kimse hakkında da: «Geberdi gitti» demesin...

Ancak, ölen insan, eğer bir müşrik, ya da birini haksız yere öldüren, ya da ana-babaya baş kaldıran bir kimse olursa, o zaman böyle diyebilir.

Ölen bir kimse için, (o, serâpâ hayır idi) demesin. Çünkü bu, ancak Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) hakkında kullanılır.

Bir adama da: «Senden sonra çoluk çocuğunu koruyup gözetecek kimse yoktur» demesin.

Çünkü herkes için Allah koruyucu ve gözeticidir...

«Sen aralarında bulunduğun sürece onlar daima mutlu olurlar» da demesin.

«Falan kimse aralarında bulunduğu müddetçe insanlar her zaman mutlu olurlar» da demesin..

Çünkü bu husûsların tümü hakkında hadîs vârid olmuştur.

Bir adama da: «Allah'a ve sana sığınırım» demesin.

Bu sözde başka birini Allah'a eş tutmak olduğu için, İbrahim en-Nehâî böyle sözleri kerih görmüştür.

Fakat şöyle diyebilir:

«Önce Allah'a sığınırım. Sonra da sana sığınırım.»

⁂

Bir belâ veya istemediği bir husûsla karşılaştığı zaman, kişi zamana sövmez.

Çünkü, belâyı veren, halleri evirip çeviren yalnız Allah'dır.. Başkası değil.

Zamanları da yaratan Allah'dır. İstediği gibi o zamanlarda tasarruf eden yine O'dur. Zamanın hiçbir şeyde rolü yoktur...

⁂

Birisine duâ ederken: «Allah dünyada kalışını uzun etsin» demesin.

Çünkü bu, müşriklerin esenlik temennileridir.

Onlar şöyle derlerdi:

«Bin yıl yaşa!».

Denildi ki; kim zalime: «Allah senin dünyada kalışını uzun yapsın» derse, Allah'a peşinen baş kaldırmağa râzı olmuş olur.

⁂

Sözünde, kötülük ve kötümserlik kokan sözleri söylemekten kaçınır. Meselâ, göğün kavsine «kazah kavsi» demez. Çünkü «Kezeh» şeytan isimlerinden bir tanesidir.

Baş parmağın yanındaki parmağa da «sebbâbe» dememelidir. O parmağa «müsebbihe» demelidir.

Denildi ki: «Bu parmağa bazıları (sebbâbe) demiştir. Çünkü insanlar söverlerken bu parmakla işaret ederler.»

Üzüme de (el-Kerem) dememeli. Şöyle demeli: «Üzüm bahçeleri.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Üzüme kerem demeyin. Çünkü kerem ancak müslüman adamdır.»

Aslında üzüme kerem denilmesinin sebebi şudur:

Ondan yapılan şarap insanlar tarafından ikram edildiği zaman kerem ve cömertliklerine alâmet oluyordu.

Peygamber Aleyhisselâm haram olan şarabın aslı olan üzüme bu ismin verilmesini bu yönden hoş karşılamamıştır. Bu ismin mü'mine verilmesini teklif etmiştir.

Şerhu'l-Mesâbih'de ise şöyle denir:

«Onunla şarabı hatırlayıp güzel bir isimle onu içmeye dâvet etmeleri sebebiyle Hz. Peygamber bunu hoş görmemiştir.»

⁂

Bıkkınlık anında «rûhum habis oldu» demesin; «tabiatım, mizacım bozuldu» desin.

Hz. Ömer (R.A.) ateş yakan bir topluluğun yanından geçerken:

«Ey aydınlık ehli, selâm size!» dedi de, «ey ateş ehli, selâm size!» demedi.

Hârun er-Reşid oğlu **Me'mun**'a misvaklardan sorduğu zaman, oğlu: (Min mehâsinike: Senin güzelliklerinden) dedi ve (senin misvakların) demedi.

Çünkü, bu misvakın çoğulu, «kötülükler» anlamına gelen (mesâvik) tir.

İşte böyle inceliklere son derece dikkat gösterdiği için onu veliahd yaptı. Hilâfet bâbında diğer oğlu Muhammed el'Emin üzerine tercih etti.

Oysa o, insanların örf ve âdetinde Me'mûn'dan önce gelmekteydi.

Bu bâbda bir rivâyet daha:

«Emirlerden biri etraf şehirleri, köyleri görmek için dolaşmağa çıkmış...

Giderken uzaktan bir kavga sesi gelmiş...

Yanındaki kâtibe: «Bu nedir acaba?» diye sorduğunda, kâtib şu cevabı vermiş:

«Efendimiz, bu, anlaşma münakaşasıdır» demiş; «anlaşmazlık münakaşasıdır» dememiş...

Bu sözünden hoşlanan emir ona güzel bir elbise hediye etmiş.» (el-Miftâh)

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Ebû Bekir'e (R.A.):

«Ben mi büyüğüm, yoksa sen mi?» diye sordu.

Hz. Ebû Bekir (R.A.) şu cevabı verdi:

«Sen, benden daha hayırlı ve büyüksün. Ben senden sadece yaşça öndeyim!»

⁂

Salih halifeler ve hidâyete ermiş liderlerden olan Ömer bin Abdül'aziz (rahımehullah) konuşmasına son derece dikkat ederdi. Terse «nesfîl» derdi.

Bu kelime her ne kadar hayvan tersine ıtlak edilirse de, umûmiyetle o, kuyudaki suyun altında bulunan batağa denir.

«Neseltülbi're» derler; yâni, kuyudaki çamuru çıkardım. (el-Lübâb)

İlk görünüşte ters kadar çirkin ve habis görünmediği için, halife ters kelimesinin yerine bunu tercih edip kullanırdı.

⁂

El-Alâ bin Harun (rahımehullah) der ki:

«Ömer bin Abdül'aziz'in (rahımehullah) koltuk altında bir çıban çıkmıştı.

«Soralım bakalım, buna ne diyecek» dedik ve gittik, o yaranın nereden çıktığını sorduk.

Şu cevabı verdi:

«Elin içinden çıktı.»

Koltuk altı demekten hayâ etti.

O, Velid'e bir şey hakkında konuştu. Velid, ona:

«Yalan söyledin!» deyince, şu cevabı verdi:

«Yalanın insanı karaladığını bildiğim günden beri yalan söylemedim!» (el-İhyâ)

⁂

Kur'ân ve hadîsi dinlemekte sünnet olan, kişinin son derece dikkatli olup hiç konuşmamasıdır...

Kur'ân okunurken susarak dikkatli dinleyenlere Allah rahmet va'detmiştir:

«Kur'ân okunduğu zaman, onu dinleyiniz ve sükût ediniz. Umulur ki siz esirgenirsiniz.» (A'râf sûresi)

Bu sebeble bâzıları dediler ki:

«Kur'ân dinlemek ve susmak mecburiyeti olduğu için, ara vermeden bütün Kur'ân'ı okumak mekruhtur.»

Bâzıları da «bunda sakınca yoktur» dediler. Çünkü bu insanlar arasında bir teâmüldür... (el-Kunye)

Ravdatü'n-Nâsıhîn'den:

«Haberde vârid olmuştur:

«Kim Allah'ın kitâbından bir âyet dinlerse, bu onun için kıyâmette bir nûr olur. Onun namına on sevab kaydedilir.»

Ulemâdan bâzılarına göre; okuyan bir, dinleyen iki ecir alır.

Çünkü, dinleyen hem dinliyor, hem de sükût ediyor. Çünkü o iki kulağı ile dinliyor, okuyansa yalnız tek lisanla okuyor...

Allah Teâlâ buyurdu:

«Kendisi, yahut huzûr(u kalb) içinde kulak veren...» (Kaf sûresi)

Demek ki, Kur'ân'ı kalb huzûru ile dinlemek gerekmektedir.

Kur'ân dinlerken, âzâların kımıldanmaması, gözlerin harama bakmaması, kalbi, içindeki ile amel etmeye bağlaması, gereğini yerine getirmesi dinlemenin sünnet ve âdâbındandır.

Kim böyle ihlâs içinde dinlerse, onunla amel etmeğe ve gereğini yerine getirmeğe muvaffak olur.

⁂

Konuşanı iyice dinlemeden, yahut konuşan sözünü bitirmeden sözü kesmemek, bir şey sormamak konuşma ve dinleme âdâbındandır.

Konuşmacı sözünü bitirdikten sonra anlamadıklarını sorup anlamakta hiçbir sakınca yoktur.

Konuşma arasında araştırmamak, sormamak saygıya daha yakın bir davranıştır.

Sahâbe (R. Anhüm) dinlerlerken bir şey sormazlardı.

Hattâ, medeniyetten uzak bir bedevî gelip Peygamber Aleyhisselâm'a soru sorardı. Onlar hiç ses çıkarmazlardı. Öylece dinlerlerdi. Peygamber Aleyhisselâm'ın vereceği cevabdan istifadeye çalışırlardı...

⁂

Mutlaka sorması icab ederse, garip ve fuzûli şeyler sormaz. Mühim şeyler sorar. Cebrail Aleyhisselâm'ın **(dinin alâmetlerinden)** sorduğu gibi... İlerde bu bahis gelecek...

Sorucu diz üstüne oturup sorar.

Sahâbe (R. Anhüm) Peygamber Aleyhisselâm'a bir şey soracakları zaman, dizleri üstüne oturup:

«Ey Allah'ın elçisi, anam-babam sana feda olsun, acaba bu ne demektir?» şeklinde sorarlardı.

⁂

Büyüklerden bir şey soracağı zaman, evlâ olan, yaklaşıp, oturmak için izin istemektir.

Ondan sonra, sormak için izin ister.

Nitekim Cebrâil Aleyhisselâm oturup sormak için Peygamber Aleyhisselâm'dan izin istemiştir. (Hadîs şerhleri)

⁂

Büyüklerle konuşurken alçak sesle konuşur.

Çünkü Ebû Bekr-i Sıddîk (R.A.), Hucürât sûresindeki:

«Ona sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın.»

Âyeti nâzil olduktan sonra, Peygamber Aleyhisselâm'a iki sırdaş kardeşlerin birbirleri ile konuştukları gibi son derece alçak bir sesle konuşurdu.

⁂

Hoca imtihan maksadiyle bir şey sorarsa, ona verilecek cevab, tıpkı sahâbenin Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) verdikleri cevab şeklinde olmalıdır.

Onlar: «Allahü ve Resûlühû a'lem...) derlerdi...

Sorulan şeyi ister bilsinler, ister bilmesinler, daima böyle derlerdi...

⁂

Âlim, sorucu ne kadar çetin sorarsa sorsun, kızmaz!

Bedevî, Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) öğrettiği İslâmî esaslar husûsunda yemin ettirirdi.

Peygamber Aleyhisselâm onu paylamazdı ve kızmadan yemin ederdi.

⁂

Müslüman, kardeşinin kendisine söylediği sözü emanet olarak kabûl eder.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Söz, aranızda bir emanettir.»

el-Hasan (rahımehullah):

«Müslüman kardeşinin sırrını ifşâ etmen, hıyânettir.»

Kendisine söylenen söz bir emanet olduğu için de, izni olmadan onu kimseye ifşâ etmez.

Söylemesine izin verdiği zaman, en güzel şekilde, tam dinlediği gibi söyler...

el-İhyâ'da der ki:

«Eğer bir zarar veriyorsa, sırrı ifşâ etmek haramdır. Şâyet zarar vermiyorsa, sırrı ifşâ etmek kötülüktür.»

⁂

Kişi, başkasının sırrını inkâr eder, söylemez. Bu bâbda yalan söylemesine bâis olsa dahi yine söylemez. Çünkü her yerde kişinin doğru olması gerekmez.

Kişi, kendi ayıp ve kusurlarını yalan söyleyerek örttüğü (gizlediği) gibi, başkasının ayıp ve kusurunu da gizleyebilir.

Çünkü başkasını da kendi yerine tutması lâzımdır.

⁂

Ediblerden birine sordular:

«Sırrı nasıl muhafaza edebiliyorsun?»

Cevab verdi:

«Ben onun için bir kabirim!»

Denildi ki:

«İyilerin göğüsleri, sırların kabirleridir.»

Biri müslüman kardeşine bir sır söyledi. Sonra ona:

«Nasıl, o sözü koruyabildin mi?»

Diye sorunca, o şöyle cevab verdi:

«Ben onu unuttum bile!»

⁂

Hükemâdan biri:

«Öfke ve hoşnutluk anında karakter değiştirenle arkadaşlık yapma!

Çünkü, öfke anında sırrı ifşâ eden, leimin (kötü kimsenin) tâ kendisidir.

Zira, sâkin hallerde sırrı herkes koruyabilir.»

Bu sebeble şöyle denilmiştir:

«İyi insan, kendisi ile alâkanı kestiğin zaman bile senin çirkinliklerini gizler, iyiliklerinden söz eder.

Kötü insandan ilgini kesmezsen dahi, yine de o kötülüğünü yayar, iyiliklerinden bahsetmez.»

⁂

Hz. Abbas, oğlu Abdullah'a (R. Anhümâ):

«Bu adam (Hz. Ömer'i (R.A.) kasdediyor) seni yaşlılara tercih ediyor. Onun için, sana bir şey belleteyim ve onları iyice ezberle:

1) Onun sırrını kimseye söyleme.
2) Onun yanında kimseyi gıybet etme.
3) Kat'iyyen yalanını yakalamasın.
4) Ona hiçbir husûsda baş kaldırma.
5) Ona karşı kat'iyyen hiyânette bulunma!»

⁂

Kimsenin sözüne karşı — onu iyiye yormak mümkün oldukça — kötü zan beslemesin.

Çünkü Allah: «**Zannının bâzısı günahtır!**» buyurdu. (Hucürât sûresinden)

Kötü zan, kalbin gıybetidir. Bu da yasaktır.

Dilinle nasıl ki müslüman kardeşinin kötülüklerinden bahsedemiyorsan, kalbinle de bahsedemezsin.

Bu da, her ne sûretle olursa olsun, hakkında sû-i zan yapmamakla olur.

Müşâhede ettiğin herhangi bir davranışını kötüye hamletmemen lâzımdır.

Amâ yakinen gördüğün kötü bir hâlinden kaçman gerekir. Onu da, (ya hata etmiştir, ya da unutmuştur) diyerek iyiye yorarsın. Çün-

«Zandan uzak durun. Çünkü zan, sözün en yalanıdır!» buyurmuştur.

Sonra, kötü zan tecessüse götürür. Peygamber Aleyhisselâm, onun hakkında da:

«Tecessüs etmeyin, ayıpları gözle görmeye çalışmayın. Birbirinizden ilgiyi kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun!» buyurmuştur.

***

Kişi çok gülmemeli. Çünkü bu, kalbi öldürür.

Allah Teâlâ Tevbe sûresinde:

«Az gülsünler, çok ağlasınlar!» buyurmuştur.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

«Bir gün Peygamber Aleyhisselâm dışarı çıkmıştı... İnsanlar konuşup gülüşüyorlardı... Onlara şöyle hitab etti:

«Lezzet ve zevkleri mahveden şeyi hatırlayın ki, sizi ma'siyetten uzaklaştırsın.»

«Lezzet ve zevkleri mahveden şey nedir?» dediler.

«Ölüm!» buyurdu.

***

Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Çok gülmek kalbi öldürür. Mü'minin kıymetini (kişiliğini) giderir.»

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Çok gülenin heybeti azalır. Çok şaka yapanın kişiliği sarsılır.»

Avf'den (R.A.):

«Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) gülüşü sadece tebessümdü. Yalnız mübârek dişleri görünürdü. Gülüşünün sesi duyulmazdı.»

***

el-Hasan el-Basrî (rahimehullah) gülen bir gencin yanından geçiyordu. Ona:

«Oğlum, Sırat köprüsünden geçtin mi?»

«Hayır!»

«Cennetlik misin, yoksa cehennemlik misin? Bunu biliyor musun?»

«Hayır!»

«Şu halde neden gülüyorsun?»

Ondan sonra o genç bir daha gülmedi...

⁂

«Ardında ateş bekleyen kişinin gülmesine şaşarım!

Ölümü düşünmeyip, devamlı sevinç ve neş'e içinde olan kişiye de şaşarım!» denilmiştir.

«Dünyada çok gülen, âhirette çok ağlar. Dünyada çok ağlayan, âhirette çok güler» demişlerdir.

Denildiğine göre, **Hasan el-Basrî** (rahımehullah) otuz sene Basra'da ikamet etti. Bu müddet zarfında güldüğü hiç görülmedi.

Atâ es-Sülemî (rahımehullah) tam kırk sene gülmedi.

Vehb bin Verd bayram günü neş'e içinde gülen insanları görünce şöyle konuştu:

«Eğer bunlar afv ve mağfirete mazhar olmuşlarsa, bu tutumları şükredenlerin işi değildir.

Şâyet mağfiret ve afva uğramamışlarsa, korkanların durumuna da uymamaktadır bu hareketleri...»

⁂

Abdullah bin Ya'lâ dedi ki:

«Gülüyorsun ha! Belki kefenin hazırlanmıştır da haberin yoktur!» (Ravdatü'n-Nasıhîn)

⁂

Fazla gülmek, aynı zamanda yüz nûrunu giderir.

Hayret verecek bir şeyle karşılaşmadan gülmek, deliliktir.

Süfyân bin Uyeyne (rahımehullah) der ki:

— İsa Aleyhisselâm Havârîlere şöyle hitab etmiştir:

«Ey Havârîler topluluğu! Şunu iyi bilin ki; sizde cehâletten iki haslet vardır. Biri hayret veren bir şey duymadan gülmek. Ötekisi ise hiç uyanmadan sabaha kadar uyumak.»

Denildi ki:

«Mûsa Aleyhisselâm Hızır'dan ayrılırken, Hızır ona şöyle dedi:

«Kötü konuşmaktan sakın! İhtiyaç olmadan gezme! Hayret verici bir şey duymadan gülme...

Ey İmran oğlu, hatalarına ağla!»

⁂

Muhammed bin Evsa' (rahımehullah) dedi ki:

«Cennette ağlayan bir adam görünce hayret etmez misin?»

«Evet» dedi.

«Sonunu düşünmeden dünyada gülen kimsenin hâli daha hayret verici değil midir?» dedi. (Şerhu'l-Huteb: el-İhyâ)

⁂

Aksıran bir kimseye: (Yerhamukellah!) demek, İslâmî haklardandır...

Ebû Hüreyre (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Biriniz aksırıp (elhamdü lillâh) dediği zaman, duyan her müslümanın «yerhamukellah!» demesi, sâbit (olmuş) bir hakkıdır.»

el-Mesâbih'ın şerhinde der ki:

— «Hak» kelimesi, «Yerhamukellah!» demenin farz-ı ayn olduğuna işaret etmektedir. Bazı âlimler bu görüştedir.

Birçokları da, selâm almak gibi bu da farz-ı kifâyedir, demişlerdir.

İmâm Şâfiî (rahımehullah): «Bu sünnettir» deyip, hadis-i şerîfdeki emrin nedbe (yâni mendûb) ifade ettiğine hamletmiştir. «Her müslümanın her hafta yıkanması sâbit olmuştur» hadîsinde olduğu gibi...

Aksıran mü'minin «elhamdülillâh» dediğini işitirse, «yerhamukellah» der...

Şâyet duymazsa, karşısındakinden «yerhamukellah» demesini beklemeğe hakkı yoktur.

Musannifin: «Aksırmağı duyan kimsenin ona «yerhamukellah!» demesi lâzım gelir» sözü, birinci görüşü bildirmektedir.

Ne var ki, bu sözün zâhirinden musannifin hamdi şart koşmadığı, yalnız aksırması kâfi geldiği anlaşılmaktadır.

Aksırdığı zaman mutlaka «elhamdülillâh» diyeceği zaten bilinmektedir; «elhamdülillâh» dediğini duymak şart değildir, diyor. İmâm Şa'bi'nin (rahımehullah) görüşü de bu merkezdedir.

Hulâsa, aksıran adam «elhamdülillâh!» der. Bunu duyan kimse —aralarında yedi deniz olsa bile— (yerhamukellah!) diye mukabele eder.

Bunun yararını Allah'ın elçisi (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle açıklamıştır:

«Aksıran kişiye «yerhamukellah» demek, kişiyi diş ağrısından, kulak ağrısından ve şişmanlıktan kurtarır.»

Hadîsde:

«Aksıran kimse, «yerhamukellah» duâsını ancak «elhamdülillâh» dediği zaman hak eder.

Arkadaşı (yerhamukellah) dediği zaman kendisi de şu karşılığı versin:

(Yehdîkümullahü ve yuslihu bâleküm): «Allah sizi hidâyet etsin ve kalbinizi doğrultsun»

Diye vârid olmuştur.

Diğer bir rivâyette:

«Yağfirullahü lî ve lekûm = Allah beni de, sizi de bağışlasın» diye geçer.

Hazret-i Ömer aksırdıktan sonra dudaklarını kımıldatan adama:

«Yerhamükellahü in hamidte lillâhi = Eğer Allah'a hamd ettinse, Allah seni esirgesin!» demiştir.

Yine hadîsde vârid olmuştur:

«Kim üç kere ardı ardına aksırırsa îman kalbinde sâbit olur. Aksırana iki kere «yerhamükellah» denilir. Şâyet üçüncü defa aksırırsa, ona şöyle desin: «Sen zükkâmlısın!»

Zükkâm, nezle dedikleri hastalıktır...

Bazı hadîslerde üçüncü aksırışında da: «Yerhamükellah» demek icab ettiği anlatılmaktadır.

Ayrıca, üçü geçerse, o zaman duyan kimse isterse ««yerhamukellah» der, isterse demez, denilmektedir. (el-Kâfî)

Hadîs kitablarında Ebû Mûsa'dan (R.A.) rivâyet edilerek şöyle geçmektedir:

— Yahudiler, Peygamber Aleyhisselâm'ın kendilerine «yerhamukellah» demesi için, yanında aksırırlardı.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) de onlara şu karşılığı verirdi:

«Allah sizi hidâyete erdirsin ve kalbinizi de doğrultsun.»

el-Mesâbih'ın şârihi der ki:

«Galiba o yahudiler, Hz. Peygamber'i tam anlamı ile tanıyanlardı. Lâkin müslüman olmalarını ya taklid, ya da riyâset arzusu önlüyordu. Bu duyguların mezmûm olduğunu da bildikleri için Peygamber Aleyhisselâm'ın duâsını beklerlerdi; ki, onun duâsı bereketiyle belki bu duygulardan kurtulup hidayete ereler...

Bir def'asında Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) aksırdı. Yahudi:

«Allah onu esirgesin!» dedi.

Peygamber Aleyhisselâm da şu karşılığı verdi:

«Allah sana hidâyet etsin!»

Bunun üzerine yahudi, müslüman oldu.

***

Ağzından çıkacak salyanın kimseye bulaşmaması için, aksırırken başını eğer. Eli veya elbisesi ile ağzını kapatır.

Lokman sûresinde Cenâb-ı Hak:

«Sesini alçalt!»

Emrini verdiği için, aksırırken yüksek sesle aksırmaz. Çünkü, aksırırken aşırı ses çıkartmak ahmaklıktır.

Hadisde:

«Konuşurken aksırmak — sözünde doğru olduğuna dair — son derece âdil bir şâhiddir» buyurulmuştur.

Bu bölümün ilk kısımlarında musannif bu hadisi serdetmişti. Konunun ehemmiyetine binâen tekrarlamasında hiçbir sakınca görmemiştir.

***

Aksırırken kişi «eb!» demez... Yahut: «Eşheb!» de demez. Çünkü bu, şeytanın adıdır.

Uyku ve Âdâbı

Döşeğin yumuşak olmaması, kendi bâbında anlatıldığı vechile, uyuma sünnet ve âdâbındandır Fazla kalın da olmaması matlûbdur.

Nitekim Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yattıkları yatak gayet hafif idi...

Yatacağı zaman abdest alıp abdestli yatması da sünnettendir.

Çünkü yatsı namazından sonra abdesti tazeleyip yatmak, gece namazına kalkmaya yardımcı olur.

Şeyh Süherverdî dedi ki:

«Bana bir derviş, Horasan'daki şeyhinin; bir def'a yatsıdan sonra, bir kere gece uykudan uyandıktan sonra, bir kere de sabah namazından önce olmak üzere tam üç kere yıkandığını anlattı.

Şu halde gece namazına kalkmak için abdestin büyük bir te'siri vardır...»

Yine hadîsde anlatıldığına göre, abdestli uyuyan kimse, âbid olarak uyur; gece, rûhu ile semâya çıkar ve Allah'a secde yapmasına izin verilir. Abdestli olmazsa buna nâil olamaz.

***

Sonra, abdestli uyuyan kimsenin gördüğü rü'yâ da sâdık olur. **Eş-şeyh** (rahimehullah) bunu el-Avârif'de rivâyet etmiştir:

«Kul abdestli uyuduğu zaman, rûhu ile arşa çıkar ve gördüğü rü'yâ sâdık olur. Abdestsiz yattığı zaman, rûhu bu mertebeye ulaşamaz ve gördüğü rü'yâ da karmakarışık olur. Kat'iyyen doğru olmaz.»

Sonra Şeyh dedi ki:

«Gerçek rü'yâ görmek için verimli olan temizlik, iç temizliğidir. Kötü arzu, hased, kin, ard düşünce gibi iç hastalıklardan temizlenmesi

Kişinin içi böyle alçak duygulardan arındığı zaman, artık kalb aynası parlar. Uykuda levh-i mahfûzu görür ve o kimse insanlar tarafından bilinmeyen birçok acâib ve garâib haberlere muttalî olur.»

Musannif'in (rahımehullah) sözü de buna mahmûldür. Yâni, iç (mânevî) hastalıklardan arınmış bir halde abdest alıp yatarsa, demektir...

⁂

Uyurken ve uyandığı zaman misvâk kullanmak da sünnettendir. Rivâyet olunduğuna göre Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle yaparlardı.

Sağ yanı üzerine kıbleye karşı yatmak da müstehabdır.

Diğer yanı üzerine dönmek icab ederse, sanki ölüme hazırlanmış bir duygu ve hâl üzerinde döner.

el-Kunye'de anlatılmıştır:

«Sağ yanı üzerine yatmak mü'minlerin yatışıdır. Sol yan üzerine yatmak kralların yatışıdır. Göğe karşı (yâni sırt üzerine) yatmak peygamberlerin yatışıdır. Yüzü kapak yatmak kâfirlerin yatışıdır.»

Bu husûsda en doğrusu, önce sağ taraf üzere yatıp, sonra sola dönmektir. Tıb otoritelerinin görüşü de budur.

⁂

Kişi yanağını sağ elinin avucu içine koyup, uykuya dalıncaya kadar Allah'ı zikreder.

Şeyhlerden birinden nakledilmiştir:

«Kim kederli olursa yatarken abdest tazelesin.

Sonra abdestli olarak yatak üzerine oturup üç kere salât-ü selâm getirdikten sonra on kere Fâtiha, on bir kere de İhlâs-ı şerîf okusun. Sonra üç kere daha salât-ü selâm getirsin.

O yukarda arz edilen şekilde (yâni sağ yanı üzerine yanağını sağ avucunun içine alarak) yatsın.

Böyle yaparsa Allah'ın izni ile işlerinden neyi niyyet etmişse onu görür.

Bu, baş döndürücü havas'dandır. Birçokları bunu tecrübe etmiştir. Bu fakir de birkaç kere tecrübe ettim ve dedikleri gibi buldum...»

⁂

Elbisesinin içi ile yatağını silker; ki, toz veya zarar veren bir şey varsa çıksın...

Elbisesinin içi ile silkmekteki fayda şudur:

Böyle yaparsa dışı temiz kalır, yahut avret mahallinin açılması böylelikle daha kolay önlenmiş olur.

Arablar gece - gündüz yattıkları yatakları kaldırmadıkları için musannif bilhassa bunu tavsiye etmiştir. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Yatarken, aynen ölürken yaptığı gibi, vasiyyet yapar, insanlarla helâllaşır, zulüm ve cinayet gibi dış günahlardan, kin ve hased gibi iç günahlardan da tevbe eder.

Kimbilir, belki uykudan bir daha uyanamaz...

İşte bu ihtimali gözönünde tutarak yukarda arzettiğimiz tedbirleri alır.

Şunu iyi bil ki; öfkelenen kimse, ânında intikamını alamadığı zaman, bu, kine dönüşür.

Bu kin birçok kötü huylara yol açar. Bunlardan biri de haseddir.

Hased: Başkasının elindeki ni'metin gitmesini istemektir. Bu ni'met ister kendine gelsin, ister gelmesin, fark etmez... (el-İhyâ)

⁂

Üç âyet mikdarı dahi olsa, her gece Kur'ân okur...

el-Bustan'dan:

Yatarken:

بِسْمِ اللهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

(Bismillâhillezî lâ yedurru measmihî şey'ün fil'ardı ve lâ fissemâ)

Deyip sonra dilediği duâyı yapmak müstehabdır.»

⁂

Uykuya dalıncaya kadar tesbîh, tehlîl, tahmîdi elden bırakmaz...

Çünkü kul hangi hâl üzere uyumuş ise, (ölürse) o hâl üzere ölür. Ölü de hangi hâl üzere uyumuş ise, o hâl üzere kalkar.

İhlâs sûresi ile Muavvizeteyn'i okur, ellerine üfler. Sonra ellerini aşma, yüzüne ve bütün vücûduna sürer.

Bâzı büyüklerin tavsiyesi:

Kimin önemli bir işi olursa, uyurken abdest alsın. (Şâyet abdestli ise yenilesin.)

Sonra yatağı üzerine oturup İhlâs, Veşşemsi, Velleyli, Vettiyni sûrelerini — her sûrenin başında — Besmele çekerek okusun:

Yedi gece böyle devam etsin.

Allah mutlaka dileğini verir. Yahut, birinci, üçüncü veya beşinci gecede rü'yâda işini nasıl halledeceği kendisine gösterilir.

⁂

Yatarken namaz abdesti gibi abdest alır. Yemek abdesti gibi değil...

Bâzı kimselerin yaptığı gibi, âzâlarının bir kısmını su ile silmekle yetinmez...

Bu, ancak zarûret anında ve hallerinde olur...

«Şeyh», el-Avârif'de der ki:

«Kişi, eğer yatacağı zaman bitkinlik ve yorgunluk hissederse ve abdest tazelemeğe güç yetiremezse, o zaman, gafiller zümresinden olmamak için, âzâlarını hiç olmazsa su ile siliverir de öyle yatar.»

Uyurken kişinin en son sözü şu olmalıdır:

«Rabbim, kullarını dirilttiğin gün, beni azâbından koru!»

Yine el-Avârif'den:

«Yatarken kıbleye yatmak iki çeşittir: Ya lahidde yatan kişi gibi, kıbleye karşı sağ tarafı üzerinde yatar; ya da kıbleye karşı sırtüstü yatar, henüz mezara konmamış ölü gibi...

Ondan sonra şöyle der:

بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ اَرْفَعُهُ اَللّٰهُمَّ اِنْ اَمْسَكْتَ نَفْسِي
فَاغْفِرْ لَهَا وَارْحَمْهَا وَاِنْ اَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ
بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِيْنَ اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْلَمْتُ نَفْسِي اِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ
وَجْهِي اِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ اَمْرِي اِلَيْكَ وَاَلْجَأْتُ ظَهْرِي اِلَيْكَ
رَغْبَةً وَرَهْبَةً اِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ اِلَّا اِلَيْكَ اَللّٰهُمَّ
اٰمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي اَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي اَرْسَلْتَ

(Bismikellahümme vada'tü cenbî ve bike erfeuhû, allahümme in

emsekte nefsî fağfir lehâ, verhamhâ ve in erseltehâ bimâ tahfazu bihî ibâdekes sâlihîn...

Allahümme innî eslemtü nefsî ileyke ve veccehtü vechî ileyke ve favvadtu emrî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke lâ melcee velâ mencee minke illâ ileyke.

Allahümme âmentü bi kitâbikellezî enzelte ve nebiyyikellezî erselte) = «Allahım! Senin isminle yanımı koydum. Senin yardımınla kaldıracağım onu...

Allah'ım, eğer rûhumu alırsan mağfiret et ve esirge onu! Şâyet almayıp salıverirsen onu sâlih kullarını koruduğun husûsla koru!

Allah'ım, nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana yönelttim, işimi sana havale ettim, rahmetini umarak, azâbından korkarak sırtımı ancak sana dayadım.

Senden başka sığınak yoktur!

Azâbından ancak sana gönül vermekle kurtulunur.

Allah'ım, indirdiğin Kitâb'a da, gönderdiğin Peygamber'e de îman ettim.»

Medârik'de der ki:

— Yatarken kim:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ لَآ اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ

Âyetini okursa, Allah ondan, kıyâmete kadar onun için mağfiret dileyecek olan yetmiş bin yaratık yaratır. Bu âyeti okuduktan sonra da:

«Allah'ın şâhidlik yaptığına şâhidlik ederim. Bu şehâdet benim için bir emanettir.»

Derse, Allah kıyâmette şöyle buyurur:

«Katımda kuluma verilen sözüm vardır. Haydi onu Cennete so-

El-Mişkât'ta şöyle geçmektedir:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Yatağa yattığında kim Âyetü'l-Kürsî'yi sonuna kadar okursa, Allah tarafından ona bir koruyucu gönderilir ve sabaha kadar şeytan ona yaklaşamaz.

Yattığında kim (Kul yâ eyyühel-kâfirûn...) sûresini okursa, şirkden berî olur.

Kim de (Elhâkümüt tekâsürü) sûresini okursa, bin âyet okumuş olur. Geceleyin bunu okuyan kimse o geceyi tâat ve ibâdetle geçirmiş gibi addedilir.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Kim, geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini (yâni, Âmenerresûlü'yü sonuna kadar) okursa, bu iki âyet ona her şey bakımından kâfi gelir...»

Yine Rahmet Peygamberi'nden (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Allah, Cennet hazinelerinden iki âyet indirmiştir. Rahmân o iki âyeti bizzat kendi yed'-i kudretiyle mahlûkatı yaratmadan tam iki bin yıl önce yazmıştır. Kim yatsıdan sonra bu iki âyeti okursa gece namazı yerine kaim olur.» (Tefsir-i-Kaadî)

⁂

Kim, gece rü'yâsında Peygamber Aleyhisselâm'ın cemâlini görmek isterse O'na çokça salat-ü selâm getirsin...

Şu duâya devam etsin:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ الْبَلَدِ الْحَرَامِ وَالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحِلِّ وَالرُّكْنِ وَالْمَقَامِ

اِقْرَأْ عَلٰى رُوْحِ مُحَمَّدٍ مِنَّا السَّلَامَ ۝

(Allahümme rabbel beledil harâmi veşşehril harâmi vel hılli verrukni vel-makam...

İkra' alâ rûhi Muhammedin minnes-selâm)

«Ey şu saygıdeğer beldenin, değerli ayların, Mîkat ile Harem arasında bulunan yerin, Rükn'ün ve Makam-ı İbrahim'in Rabbi!

Bizden Muhammed'in rûhuna selâm oku (söyle)!»

Hasen el-Basrî'den (rahımehullah) :

«Kim yatsı namazından sonra dört rek'at namaz kılıp her rek'atında Fâtiha'dan sonra birer kerre (Vedduhâ, elem neşrah leke, İnnâ enzelnâhü ve izâ zülzilet...) sûrelerini okursa, ondan sonra yüz kere Allah'a istiğfârda bulunursa, yüz kere Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirirse ve yüz kere de (lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-aliyyil-azîm) derse, rü'yâsında Hz. Peygamber'i (sallâllahü aleyhi ve sellem) görür.»

Ebû Hüreyre (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Kim Cum'a gecesi iki rek'at namaz kılıp, her rek'atında bir kere Fâtiha, bir kere Âyetü'l-Kürsî, onbeş defa kul hüvallahü ehad... okursa, selâm verdikten sonra da bin kere daha salât-ü selâm getirirse, öbür Cum'aya kalmaz, mutlaka beni rü'yâsında görür.» (Ehdaku'l-Ahbâr)

Hz. Ali'den (K.V.):

«Ben Peygamber Aleyhisselâm'ı özlediğim zaman, salât-i ebhur namazı kılardım. Mutlaka da rü'yâmda O'nu görürdüm. Böylece iştiyâkımı giderirdim.»

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Kim el-Ebhur namazını kılıp da Peygamber Aleyhisselâm'ı rüyâsında görmezse, ben Ömer değilim!

Ömer'in canı yed'-i kudretinde olana yemin ederim ki, kim bu namazı kılarsa Allah hâcetini verir. Yer dolusu kadar dahi olsa günahlarını siler.

Bu namaz şöyle kılınır:

Tek selâmla dört rek'at namaz...

Bu namazın her rek'atında bir kerre Fâtiha, on kerre İnnâ enzelnâhü sûresini okur.

Sonra rükûa varmadan önce onbeş kere: «Sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber» der, sonra rükû'a varır.

Rükû'unda «sübhâne Rabbiyel azîm»i üç kere söyledikten sonra üç kere o adı geçen tesbîhi (yâni, Sübhânellahi velhamdü lillahi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber) der.

Sonra doğrulur ve kıyâmda üç kere o adı geçen tesbîhi söyler.

Sonra secdeye varır. Üç kere «sübhâne rabbiyel a'lâ» dedikten sonra, beş kere yine o adı geçen tesbihi söyler.

Sonra başını secdeden kaldırır. İkinci def'a secdeye varır. İki sec-

Diğer üç rek'atı da bu şekilde tamamlar...

Selâm verdikten sonra kimse ile konuşmadan on kere (innâ enzelnâhü) sûresini okur.

Sonra adı geçen tesbihi otuzüç kere okur. Sonra şöyle der:

جَزَى اللهُ عَنَّا مُحَمَّدًا مَا هُوَ اَهْلُهُ ●

(Cezellahü annâ Muhammeden mâ hüve ehlühû)

«Allah bizden, Muhammed'e ehil olduğu mükâfatı versin.»

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Kim bu namazı kılarsa, can çekişirken kat'iyyen susamaz. Kabri gül ve yasemin ile süslenir. Etrafında nergis çiçeği biter. Kabrinden kalkarken keramet tâcı giydirilir. Halâs ve ikram bereketiyle tam on iki bin melek onu karşılar. Melekler, peygamberler ve elçiler safında olur. Ona istediği kadar şefâat (etme) yetkisi verilir...»

İmâm Nesefî'nin (rahımehullah) **«Fedâilü'l-A'mâl»** kitâbında böyle kaydedilmiştir.

Bazı kitablarda şöyle gördüm:

«Kim, Cum'a gecesi bin kere Kureyş sûresini okuyup abdestli yatarsa, Peygamber Aleyhisselâm'ı rü'yâsında görür ve bütün dileklerine nâil olur.»

Denildiğine göre, bu, tecrübe edilmiştir. Vallahü a'lem...

⁂

Yatsıdan sonra dünya işleri hakkında konuşmamak da sünnettendir...

el-Bustân'dan:

«Bazı âlimler yatsıdan sonra gece geç vakitlere kadar oturup konuşmayı hoş karşılamamışlardır.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm yatsıdan önce uyumayı ve yatsıdan sonra da konuşmayı yasak etmişlerdir.

Hz. Ömer (R.A.) yatsıdan sonra kimseyi oturup konuşmaya bırakmazdı. Şöyle derdi:

«Haydi, evinize dönün! Belki Allah sizi bir namaz veya teheccüd ile rızıklandırır.»

Bazı âlimler de yatsıdan sonra oturup konuşmayı mübah saymışlardır.

Bunlar, Peygamber Aleyhisselâm'ın Ebû Bekir'in (R.A.) evinde müslümanların önemli bir işi için gece oturup konuştuğunu delil göstermişlerdir.

Nitekim musannif de buna işaret etmiştir: «Ancak din husûsunda önemli bir iş için otururşa başka.»

O zaman o önemli iş için oturup konuşmasında bir sakınca yoktur.

Hulâsa; gece oturup sohbet etmek üç çeşit olur:

a) İlim müzakere etmek için oturmak...

Bu, uyumaktan efdaldır...

b) Eski masalları anlatıp mâlâya'nî konuşmalar yapmak.

Bu ise mekruhtur.

c) Yalandan ve boş söz ve davranışlardan kaçınarak ahbablık te'sis etmek için sohbet etmek...

Bunda bir sakınca yoktur. Ama yine de bundan kaçınmak efdaldır. Çünkü bu husûsda nehiy vârid olmuştur.

Şâyet yaparsa, sonunda yine zikir ve tesbihe döner; ki, sohbetin sonu, başlangıcı gibi ibâdetle sona ersin.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

«Ancak misafir veya namaz kılan kimse gece geç yatar.»

Çünkü misafirin gece yapacak işleri olabilir. Herhangi bir ibâdet ve tâat maksadiyle olmasa bile gece geç yatabilir.

Namaz kılan da böyledir. Ama gece sohbet ettikten sonra namaz kılıp yatarsa efdaldır.

Böylece, gece sohbetinin sonunda namaz kılmış ve uykuya ancak ondan sonra dalmış olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim dört şeyi elden bırakmazsa, ne kendi ve ne de çoluk - çocuğu muhtaç durumda olmaz:

1) Sabah namazı vakti girmeden (kalkıp) namaz kılmak.

2) Vakit girmeden önce abdest almak.

3) Ezan okunmadan camiye girmek.

4) Vitir namazından sonra sükût edip konuşmamak...» (Hâlisatü'l-Hakaik)

⁂

Gece uyandığı zaman şu duâyı:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ
اللّٰهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ اللّٰهُمَّ
اغْفِرْ لِي

(Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şeriyke leh..

Lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr.

Ve sübhânellahi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallahü ekber.

Velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil âliyyil azîm. Allahümmağfirlî)

Yahut herhangi bir duâyı yaparsa kabûl edilir.

(El-aliyyül-azîm) kavli hadîsde vârid olmamıştır. Musannif tarafından ilâvedir.

Bu husûsda hadîs vardır... Şöyle buyurulmuştur:

«Kim, geceleyin bir sesle veya konuşma ile uyanırsa.»

Sonra rahmet ve mağfiret dileyerek Cenâb-ı Hakk'a yalvarır. Mutlaka dileği kabûl olunur.

«Uyandıktan sonra abdest alıp, namaz kılarsa...»

Bu namaz ister farz olsun, ister nâfile olsun, fark etmez... Mutlaka dileği kabûl edilir.

Kişi evde yalnız yatmaz; kapının eşiğinde de yatmaz.

Et ve yağ kokan elle uyumaz.

Üstü örtülü olan damda yatmaz.

Kim bu dört şeye riayet etmeyip yatarsa ve başına bir belâ gelirse, kendinden başkasını kınamasın.

Sabah olmadan kalkmaya çalışır.

Çünkü, yer üç şeyden Allah'a yakınır:

1) Zânî'nin üzerinde yıkanması.

2) Üzerinde akıtılan haram kan (adam öldürmek).

3) Sabah vakti girdikten sonra âlimin uyuması...»

Hadîsde:

«Sabah vakti kalkmadan uyumak rızka mâni olur» buyurulmuştur.

İbni Abbas (R.A.) çocuklarından birini sabahleyin uyurken görünce şöyle haykırdı:

«Kalk, Allah gözlerini uyutmasın. Rızıkların dağıtıldığı zamanlarda uyunur mu hiç?

Bilmiyor musun, sabah uykusu kişiyi çok mekruh olan şeylere, çok tenbel olmağa, çok güçsüz kalmaya, hâcetini çok unutmaya iter.»

⁂

Uyandığı zaman, Allah'ı zikrederek uyanır... (Yâni uyanır uyanmaz, hiçbir şey düşünmeden Allah'ı düşünür. Dilini O'nun zikri ile meşgul eder.)

el-Avârif'de der ki:

«Allah'a gerçekten kendini veren kişi, devamlı olarak bir şey ile meşgul olan çocuğa benzer:

Uyuduğu zaman onun sevgisiyle uyur. Uyandığı zaman o meşgul olduğu şeyi ister.

İşte kişi, aynı ölüm zamanında da böyledir. Meşgul olduğu şeyle ölür. Dirilirken de, haşrolurken de meşgul olduğu şeyle haşrolur.

Onun için, en kıymetli şeylerle uyanmağa bakmalıdır insan.

Kabirden kalkarken de, hangi hâl üzere ölmüş ise o halde kalkar.

Eğer hayatta bütün gayesi Allah olmuş ise ve kendini tam mânasiyle Allah'a vermiş ise o hâl üzere kalkar.

Allah'dan başkasiyle meşgul olmuş ise, Allah'ın başkasını görür karşısında...

Şu halde, kişi uyurken içi arınmış bir halde uyumuş ise, uyandığı zaman hemen Allah'ı hatırlar.

Sonra, uyanırken üzerinde bulunan o fıtrat nûru bir daha kendi-

Allah'dan başkasına gönül vermez. Kendisini âdeta Allah'a adar.

Kişinin iç âlemi bu durumu muhafaza ettikçe, her zaman nurlu yolu bulur. İlâhî nefhalara mazhar olur.

Öyleyse gecenin saatlerini iyi taksim edip ayarlamalıdır; ki, Allah'a olan yakınlığını her zaman — dünyada da, âhirette de — koruyabilsin.»

⁂

Uyanır uyanmaz, Allah'ı zikrettikten sonra hemen abdest alıp namaz kılar; ki, bütün günü din ve manevî haz içinde geçsin.

Bütün azmi ve gayesi takvâ olmalı...

Allah'ın haram kıldığı husûslardan bütün gücü ile kaçınmalı...

Gündüze girerken hayır ile girmeli; bitirirken hayırlı amellerle bitirmeli...

el-Bustân'da der ki:

«Sabah olunca:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ

(Elhamdü lillâhillezî ehyânâ ba'de mâ ematenâ ve ileyhinnüşûr) demesi müstehabdır.

Bunu dediği zaman o gecenin şükrünü îfa etmiş olur.

Bütün işlerinde Besmele çekmeye, işlerin bitiminde de (elhamdü lillâh) demeye kendini alıştırır; ki, îmanın tadı kalbine girsin.

⁂

Sabah kalkınca kimseye zulmetmeği aklının köşesinden bile geçirmez. İlk başlayacağı şey zikir olur.

Hadîsde vârid olduğu şekilde der:

«Yine sabahleyin sağ-sâlim kalktık.

Mülk Allah'ın, azamet Allah'ın, kibriyâ Allah'ın, yaratmak Allah'ın, emir Allah'ın, gece - gündüz ve içinde yaşayanlar Allah'ın, hepsi tek olan, şerîki bulunmayan Allah'ındır...

İslâm fıtratı, ihlâs kelimesi, Peygamberimiz Muhammed Aleyhisse

lâm'ın dini, babamız İbrahim Aleyhisselâm'ın milleti üzerine tertemiz kalktık.»

«İbrahim»'in anlamı:

«Ebün rahimün = Merhametli baba» demektir. (Arablar (h) harfinin yerine kara (Hâ)'yı kullanırlar.)

⁂

Tefsîrlerin birinde şu bilgi verilir:

(Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm ümmetine karşı daha şefkatli olduğu halde neden ona bu ümmetin babası denmedi de, İbrahim Aleyhisselâm'a dendi?)

Diye bir sual vârid olursa, şu cevabı veririz:

— İki sebebden denmemiştir:

1) Çünkü babanın oğluna yapacağı şehâdet kabûl değildir.

Peygamber Aleyhisselâm (ma'lûm olduğu vechile) bu ümmete hayır ile şehâdet edecektir. Nitekim Hac sûresinde:

«Peygamber size şâhid olsun için...» buyurulmuştur.

2) Eğer Hz. Peygamber'e «bu ümmetin babası» denilseydi, bu ümmetin kadınlarından hiçbiri ile evlenmesi helâl olmazdı.

Görmüyor musun, Cenâb-ı Allah, hakkında Ahzâb sûresinde ne buyurdu:

«Muhammed, erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir.»

⁂

«Tertemiz kalktık» demek, «bütün kötü ve bâtıl dinlerden arınıp, gerçek dine gönül vererek» demektir.

Bâzılarına göre; «el-Hanif» doğru, ihlâstan ayrılmayan müslüman» demektir.

Ondan sonra şu duâyı okur:

«Allah'ım! Rahmetinle, bugünün ilkini bize salâh, ortasını felâh, sonunu da başarı kıl, yâ erhamer râhımîn!»

⁂

Kalkarken, sanki hesap vermek için kabirden kalkıyormuş gibi

Çünkü uyuyan kişi ölü gibidir. Uykudan kalkmak ise kabirden kalkmak gibi bir şeydir.

Onun için bunu düşünerek kalkar. İbret alır; ki, belki Allah'ın yasaklarına dalmaktan bu sayede kurtulur.

⁂

İstirahat maksadıyla gündüz uyumak sünnettir. (Tabiî gece namaza kalkmak isteyenler içindir bu...)

Bu istirahat uykusunun vakti: Güneş zevâle yaklaştığı zaman, gündüzün yarısı...

Hadîsde buyurulmuştur:

«Gündüzün ilk kısmında uyumak ahmaklık, ortasında uyumak (peygamberlerin) ahlâkı, sonunda uyumak ise yıpranmaktır.»

Demek ki, sabah namazından sonra kuşluğa kadar yatmak bir hamâkattir. (Yâni insanları aptallaştırır, vaktin boş geçmesine yol açar, demektir.)

el-Bustân'dan:

«Uyku üç kısımdır:

Biri bildiğimiz normal uyku. **İkincisi:** Ahmak, sarhoş veya hastaların uyuduğu uyku. Ki, akşama doğru uyunan uykudur bu. **Üçüncüsü:** Kuşluk uykusu; ki, bunu da ancak ahmaklar uyur.»

Kişi ikindiden sonra uyumaz.

Gece namazında ve ibâdetinde Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) yorgun düştüğü zaman, sabahtan az önce bileklerini dikerek, yere dayayarak ve başını da avucunun içine koyarak biraz uyurlardı. Sonra (abdest alıp) sabah namazına çıkarlardı.

⁂

Ebrârın (iyi kimselerin) **sünnetinden** (âdet ve usûlünden) **birisi de, teheccüd namazına kalkmaktır.**

Gece yarısında kalkmağa tehecçüd denir. Teheccüd ancak uykudan sonra olur.

Gece namaza kalkanların kestirdikleri azıcık uykudan sonra kalkmağa teheccüd denir.

Nitekim gece kalkanların uyudukları uykuyu Cenâb-ı Hak Zâriyât sûresinde:

«Onlar, gecenin (ancak) az bir kısmında uyurlardı» diye vasfetmiştir.

Demek ki hucû' uykudur. Teheccüd ise kalkmaktır. (Yâni, gece ibâdet etmek maksadiyle kalkmak.)

Haberde şöyle geçer:

— Dâvud Aleyhisselâm Allah'a şu niyâzda bulundu:

«Yâ Rabbî, ben sana ibâdet etmek istiyorum. Hangi vakit daha iyidir?»

Allah şöyle vahyetti:

«Ey Dâvud, gecenin ilk ve son kısmında kalkma!

Çünkü gecenin ilk kısmında kalkan, gecenin hem önünü hem de sonunu uyku ile geçirmiş olur..

Son kısmında (teheccüd amaciyle) kalkan ise, gecenin ilk kısmını uyku ile geçirmiş olur.

Lâkin gecenin ortasında kalk! Ki, benimle başbaşa kalırsın. Dileklerini de bana o zaman arzet!» (Şerhu'l-Huteb)

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Gök yolculuğuna çıktığım gece, Rabbim bana beş şey tavsiye etti ve şöyle buyurdu:

«Kalbini dünyaya bağlama. Çünkü onu ben senin için yaratmadım..

Teheccüd namazına devam et. Çünkü zafer gece ibâdeti ile mümkündür.

Cenneti istemekte gayret göster...

Halka acı! Çünkü bu onların elinde değildir..» (el-Hâlisa)

Gece kalkınca hemen abdest alıp iki rek'at nâfile namazı kılar.

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا
اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ
تَوَّابًا رَّحِيمًا

Âyetini; ikinci rek'atta da, Fâtiha'dan sonra:

وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا

Âyetini okur. Bu namazdan sonra birkaç kere istiğfârda bulunur.

Sonra, iki rek'at da gayet hafif bir namaz kılar.

İsterse bu rek'atlarda Âyete'l-Kürsî ile Âmenerresûlü'yü okur. Dilerse başka âyetler okur..

Sonra iki rek'at uzun bir namaz kılar.

Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle nakledilmiştir.

O, teheccüd namazını böyle kılardı. Oniki veya sekiz rek'at kılıncaya kadar böyle tedricî şekilde —yâni kıraâeti tedricen uzatarak— ikişer rek'at namaz kılardı. Bâzen oniki rek'attan fazla kıldığı da olurdu.

Tabiî ne kadar çok kılınırsa, sevabı da o kadar çok olur.. (el-Avârif)

Teheccüd namazını, böyle def'alarca kılar.

(Yâni her akşam kılamazsa, hiç olmazsa haftada birkaç gece; bu da mümkün olmazsa, ayda birkaç gece; bu da mümkün olmazsa; senede birkaç gece; bu da mümkün olmazsa ömründe birkaç gece kılmalıdır.)

***

Gece gördüğü rü'yâyı bir âlime veya bir nâsıha (öğüt verene) anlatması sünnettir.

el-Mesâbih'ın şerhinde der ki:

«Kalkar kalkmaz, başka şey ile meşgul olmadan, rü'yâdan anla-

yan bir âlime veya bir öğüt verene rü'yâsını ta'bir ettirmek için anlatması müstehabdır.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) rü'yâyı kime anlatacağımızı bizlere açıklamışlardır:

«Rü'yânı ancak bir sevdiğine, ya da bir akıllıya anlat.»

Diğer rivâyet:

«Onu, ancak bir muhibbe, ya da bir ileri görüşlüye anlat.»

Çünkü bunlardan başkalarına rü'yâ anlatıldığı zaman kötü yorum yaparlar ve müşkil duruma düşürürler.

Allah Teâlâ Ya'kub Aleyhisselâm'dan hikâye ederek şöyle buyurmuştur:

«Yavrum, rü'yânı sakın kardeşlerine anlatma; ki, sana bir tuzak kurarlar!» (Yûsuf sûresi)

***

Şunu iyi bil! Âlimler şöyle demişlerdir:

«Âlem-i misâlde levh-i mahfûz için varlıkların sûretleri görünen bir ayna gibidir.

Eğer başka bir ayna konup da aradaki perde kaldırılırsa, o aynadakilerin aynısı onda görünür.»

Bizim dediğimiz de aşağı yukarı bunu anlatmaktadır:

Kalb bir aynadır. İlimlerin sûretlerini kabûl eder.

Kulun şehvetinin ardına koşması ve hislerinin doğrultusunda hareket etmesi, kendisi ile âlem-i melekûtten olan levh-i mahfûzun arasını perdeler.

Rahmet rüzgârı estiği zaman bu perdeyi kımıldatır ve kaldırır da kalb aynasında melekût âleminden şimşek gibi bir şey parlar.

Bu sâbit olup devam edebilir de.. Amma dünya işleri ile meşgul olduğu zaman bundan mahrum olur.

Allah indinden yardım görmüş olanlar müstesna..

Kişi uyurken o kötü duygular hareketsiz hâle gelip kalb de her türlü meşgale ve hayâlden kurtulursa tertemiz olur ve aradaki perde kalkar.

Durumuna göre, Levh'de bulunanlardan bir şey ona vâki olur.

Ne var ki, uyku hayâle mâni' olmaz. Levh'den kalbe düşenleri hayâl kapıverir ve bir misâlle (benzeri ile) ona anlatmaya çalışır. Hafı-

zasında yalnız gördüklerinin hayâli kalır. Bu sebeble uyandığı zaman hayâlden başkasını hatırlayamaz.

Bu bakımdan, rü'yâ gören kişi ferasetli birine rü'yâsını anlatmak ihtiyacını duyar; ki, ona gerçek tâbiri yapsın.

Bu sırdan dolayıdır ki, rü'yâ gören kimse rü'yâsını âlim veya nâsıha (öğüt verene) anlatır.

Bunu daha iyi ve kolay anlaman için sana bir misâl verelim:

Bir adam **İbni Sîrîn**'e (rahımehullah) der ki:

«Rü'yâmda elimde bir mühür vardı. Onunla erkeklerin ağızlarını, kadınların da ferçlerini mühürlüyordum!» dedi.

«Ramazanda sabah girmeden önce ezan okuyan bir müezzinsin!» diye yorum yaptı.

«Doğru söyledin» dedi.

Dikkat et! Mühürün rûhu ve zübdesi men'etmektir. Bu sebeble, mühüre ihtiyaç görülür.

Bir şahsın durumu levh-i mahfûzda nasıl ise, öyle görünür.

İnsanları yemek, içmek ve cinsî münâsebet gibi hususlardan men'etmesi, imsak ezanından ötürüdür..

Ne var ki, ortaya hayâl girmiştir ve bu bir mühür şeklinde canlanmıştır.

Hatırada da ancak onun hayalî şekli kalmıştır.

Ama men'etme bâbındaki anlamı ihtiva ettiği için, o büyük zât, rü'yâsını böyle yorumlamıştır. İlerde sana anlatacağımız örnekleri de buna kıyas et.

***

Bir adam **Said bin el-Müseyyeb**'e:

«Rü'yâmda bir yola koyuldum: Oturduğum zaman mesafe kat'ediyordum. Yürüdüğüm zaman, bir adım dahi ilerliyemiyordum!» dedi.

Yorumu şu oldu:

«Sen bir örücü olacaksın! Oturduğun zaman kazançlı çıkacaksın; ayağa kalkıp yürüdüğünde elin boş olacaktır..»

Nitekim dediği gibi oldu.

***

Bir adam rü'yâsında Peygamber Aleyhisselâm'ı gördü ve hastalığından yakındı.

Peygamber Aleyhisselâm ona: **«Lâ ve Lâ'yı elinden bırakma!»** dedi.

Uyanınca hayret etti ve **İbni Sîrîn**'den rü'yâsının tâbirini istedi. **İbni sîrîn** ona:

«Zeytinyağını iç. Zira Allah, onun hakkında: **(Lâ şarkıyyetin velâ ğarbiyyetin)** buyurmuştur.»

***

Abdullah İbnil Yezdî (rahımehullah) dedi ki:

— Bana bir adam gelip şöyle dedi:

«Rü'yâmda, Allah'ın gökleri ve yerleri yarattığını gördüm.»

«Belki başkası görmüştür de senden yorumunu istemiştir» dedim.

«Hayır, bilâkis bu rü'yâyı ben gördüm!»

Diye ısrar edince, kolundan tutup kadıya getirdim. Kadı onun arkadaşı idi. Dedim ki:

«Ey, kadı! Bu adam bir rü'yâ anlatıyor. Ben pek ihtimâl vermiyorum. Belki o rü'yâyı başkası görmüştür. Lütfen bir sorar mısınız kendisine!...»

Kadı adama sordu. Yine o: «Rü'yâyı ben gördüm» diye ısrar etti.

Hemen şöyle haykırdım:

«Bu adam yalan söylüyor! Çünkü Allah Kehf sûresinde:

«Ben ne göklerin ve yerin yaratılışında, ne kendilerinin yaratılışında onları şâhid tutmadım» buyurmuştur.»

Bunun üzerine kadı durumu araştırdı ve dediğim çıktı..

***

Hz. Âişe (R. Anhâ), **Hz. Ebû Bekir'e** (R.A.):

«Rü'yâmda evime üç ay düştü» dedi.

Ebû Bekir (R.A.):

«Evini üç iyi kişi ziyaret edecektir» diye yorum yaptı.

***

Bir kadın Said bin el-Müseyyeb'e:

«Parmağımda rü'yâmda bir başak bitmişti» deyince:

«Geçimin yün eğirmesinden olacak!» diye yorumladı.

***

Bir adam rü'yâsında başını kesip iki ayağı arasına aldı.

Rü'yâyı anlattığı kimse şu yorumu yaptı:

«Sarığın vardı. Kestin ve onu şalvar yaptın!»

«Doğru söyledin!» dedi.

⁂

Abdullah bin Ca'fer rü'yâsında Peygamber Aleyhisselâmın minaresine bir karganın düştüğünü gördü.

Said bin el-Müseyyeb şu yorumu yaptı:

«Haccâc, kızını alacak!»

Nitekim dediği çıktı.

Sonra, «sen bunu nasıl bildin?» diye sorduklarında şu cevabı verdi:

«Çünkü minare Medine'de olan şeylerin en şereflisidir. Karga ise fâsıkdır...»

⁂

Bir adam **İbni Sîrîn**'e dedi ki:

«Rü'yâmda bir zeytin ağacının köküne zeytinyağı döküyordum.»

İbni Sîrîn şöyle dedi:

«Sen, anneni nikâhının altında bulunduruyorsun.»

Araştırdılar; bir de baktılar ki, nikâhının altında bulundurduğu kadın, bir zamanlar babasının cinsî münasebette bulunduğu cariye değil mi?

⁂

Bir tanesi ona şöyle dedi:

«Ben rü'yâmda susuz yerde yüzüyordum.»

Şu cevabı verdi:

«Senin boş kuruntuların çoktur.»

Bir diğeri:

«Rü'yâmda tilki avlıyordum» dedi.

Ona cevabı şu oldu:

«Sen hile peşindesin!»

Başka bir adam:

«Rü'yâmda komşumun güvercinini alıp kanadını kırdım. Bir siyah karga da evimin damına düşüverdi» dedi.

Şu cevabı verdi:

«Sen komşunun zevcesine gidip geliyorsun. Siyah bir köle de senin evine musallat olmuş.»

Araştırdılar, dediği gibi çıktı.

⁂

Bir başka adam «rü'yâsında namazda helva yediğini» söyleyince, ona da şu cevabı verdi:

«Helva helâldır. Amma namazda yenmez. Şu halde, sen oruçlu iken hanımını öpüyorsun.»

Nitekim dediği çıktı.

⁂

Bir adam:

«Rü'yâmda evimde bir hurma ağacı gördüm. Ona üzüm ağacı yüklenmiş, taşıyordu.»

«Hanımın başkasından hâmiledir!» dedi.

⁂

Başka bir adam:

«Rü'yâmda mushafı çiğniyordum» deyince, şu cevabı verdi:

«Mestinde, içine âyet nakşedilmiş bir dirhem vardır.»

İncelediler ve onu buldular.

⁂

Ebû Mûsa rü'yâsında arşı başının üstünde taşıdığını gördü.

Sabah olunca, rü'yâyı tâbir edemedi. Hemen rü'yâsını anlatmak üzere Bayezid'e koştu.

Gitti, bir de ne görsün: Bayezid ölmüş, halk cenazesini taşıyor...

Halk pek kalabalıktı. Tabutu tutmaya fırsat bulamadı. İnsanların ayakları arasından tabutun altına girdi. Cenaze tam başının üstüne vâki olunca, cenazeden bir ses duyuldu:

«Ey Ebû Mûsa, işte rü'yânın tâbiri budur!»

⁂

Bu husûsda güzel örneklerden bir tanesi de el-Yâfiî'nin tarihindeki şu kıssadır:

«Hasan el-Basrî rü'yâsında kendini yün elbise, belinde Mecusîlerin giydiği kuşak giymiş, ayağına zincir takılmış, üstüne de bal renginde taylasan olduğu halde bir çöplükte durup, sırtını da Kâ'be'ye doğru yaslanarak, elinde bir davula vurduğunu gördü.

Bu rü'yâsını İbni Sîrîn'e anlattı. İbni Sîrîn rü'yâsını şöyle yorumladı:

— Yün elbisesi giymen zühdüne, kuşak azığına, bal rengi Kur'ân'ı sevip insanlara tefsîr etmene, ayağındaki zincirler takvâna, çöplükte durman ayaklarının altındaki dünyalığına, davula vurman hikmeti yaymana, Kâ'be'ye sırtını dayaman Allah'a karşı sığınmana alâmet ve işarettir.»

⁂

Bir adam İbni Sîrîn'e dedi ki:

«Rü'yâmda bir kuş gelip mesciddeki taşı alıp götürdü.»

İbni Sîrîn şu cevabı verdi:

«Rü'yân sâdık bir rü'yâ ise Hasan ölecek...»

Hakikaten aradan çok geçmeden Hasan öldü; insanlar cenazesine gitti. Mescidde kimse kalmadı. Hattâ ikindi namazını câmide kılamadılar. O güne kadar mescid öylesine boşalmamıştı.

⁂

Yine bir adam İbni Sîrîn'e dedi ki:

«Rü'yâmda ayağıma çok küllı bir adamın yapıştığını gördüm.»

Ona şöyle dedi:

«Çok borçlanıp hapiste öleceksin!»

Adam: «Bu rü'yâyı senin için gördüm» dedi ve döndü. Sonra bin dirhem borcu bulunduğu halde hapiste öldü.

Bâzı sâlih kişiler borcunu ödedikten sonra cenaze namazı kılınarak kaldırıldı.

⁂

Rızâ dedi ki:

«Lübnan dağına çıkmıştım. Orada bir derviş gördüm. O dedi ki:

«Rü'yâmda biri şöyle diyordu:

«Ey vezirliği bilerek terk eden Talha oğlu! Bir dirhem karşısında zühd-ü takvâyı seçene hayret etmeyin. Birçok imkân ve zenginlikleri ayağının ucu ile itene hayret edin!»

Sabah olunca hemen zühdü ve bilgisi ile meşhur ve ma'rûf olan Talha oğlu Muhammed'e koştum.

Bu zât önceleri vezirdi. Sonra vezirliği bırakıp zühd-ü takvâ yolunu seçip kibâr-ı meşâyıhdan olmuştu..

Bir de baktım ki, padişah, kapısında oturup içeri girmek için ondan izin istiyor..

Nihayet padişah içeri girip çıktıktan sonra, içeri girip dervişin gördüğü rü'yâyı kendisine anlattım.

Şöyle konuştu:

«Eğer rü'yâsı sâdık ise, on bir gün sonra öleceğim.»

Dediği çıktı.

İmâm Yâfii diyor ki:

«On bir gün sonra ölmesini bilmesi, yahut rü'yâyı böyle yorumlaması kişiye hayret verebilir. Anlaşılan o bunu «esâbel ma'denâ» kavlindeki harf sayısından çıkarmıştır.

Bu mâna yönünden ölüme münasibdir. Çünkü «ma'den» ölümden sonra elde edilen mutlak zenginlik ve ebedî saâdettir.»

⁂

Gördüğü rü'yâyı bir câhile veya kadına anlatmaz.

Hadîsde buyurulmuştur:

«Rü'yâ, tâbir edilmedikçe bir kuşun ayağında olur. Tâbir edildiği zaman vâki olur.»

Yâni rü'yâ, bir şey üzerinde istikrar etmez. O, tıpkı bir kuşun ayağına takılan nesne gibi olur: Nereye düşeceği bilinmez. Sence durumu belli değildir. Tâbir edilmedikçe anlaşılmaz.. Tâbir edildikten sonra kişi neticeyi bekler..

⁂

Her gördüğü düşü anlatmaz..

Çünkü şeytan bunu tutuşturmuş olabilir. (Yâni birçok rü'yâ şey-

Katâde (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem): «Sâlih rü'yâ Allah'tandır.. Hülm (kötü rü'yâ) ise şeytandandır. Onun için, biriniz sevdiği bir rü'yâ görürse sevdiği kimseden başkasına anlatmasın.

Sevmediği bir rü'yâ görürse, onun ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınsın. Üç kere tükürsün. Kimseye anlatmasın. O rü'yâ ona asla zarar veremez.»

Böylece rü'yâ ile hülm arasındaki farkı anlamış olduk: Rü'yâ, kişinin gördüğü sevimli rü'yâ; hülm ise sevmediği rü'yâdır..

Hülm karmakarışık rü'yâ olduğu için şeytana izâfe edilmiştir. Güzel rü'yâ da, sevinç ve ferahlık taşıdığı için Allah'a izâfe edilmiştir. Oysa hepsi Allah'ın kazâ ve takdiriyledir..

Ebû Seleme (R.A.) dedi ki:

«Ben dağdan daha ağır rü'yâlar gördüm. Bu hadîsi duyduktan sonra o tip rü'yâlara aldırmaz oldum.»

Diğer rivâyette şöyle demiştir:

«Ben öyle ağır rü'yâlar görürdüm ki, üzüntüden hastalanırdım. Sonra Peygamber Aleyhisselâm'dan o hadîsi duyunca rahatladım.» (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Hoşlanmadığı bir rü'yâ görürse soluna tükürsün. Yahut, üç kere soluna hafif olarak tükürsün. (Bâzı hadîslerde böyle vârid olduğu için bunu zikretmiştir.)

Tükürmekle bir de üfürük şeklinde tükürmek arasında fark vardır. Birisi bayağı tükürmek, birisi de üfürerek hafifçe tükürmektir..

Anlamı; şeytanı tard etmek ve gördüğü kötü rü'yânın te'sirinden kurtulmak için soluna üç kere hafifçe tükürsün, demektir.

⁂

Tükürdükten sonra üç kere gördüğü şeyin şerrinden Allah'a sığınır ve öbür yanına döner.

Sonra kalkıp abdest alır ve iki rek'at namaz kılar. O gördüğü rü'yâyı da kimseye anlatmaz. Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivâyet ettiği hadîsde böyle buyurulmuştur.

Bâzılarına göre bu, Muhammed bin Sîrîn'in şu sözünden alınmıştır:

«Rü'yâ üçtür:

Birincisi, devamlı düşündüğü şeyin rü'yâsına girmesi.. Âşıkın ma'şûkunu görmesi gibi..

İkincisi, şeytanın kişi ile oynayıp ona korkacak şeyleri göstermesi...

Nitekim Cenâb-ı Hak Mücâdele sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Öyle fısırtı, sırf şeytandandır. İman edenleri tasaya düşürmek içindir.»

Guslü icab ettiren ihtilâm da bu kabil rü'yâlardandır. Her ikisinin de tâbiri yoktur..

Üçüncüsü, rahmânî olan rü'yâdır.

Bir melek onu levh-i mahfûzun nüshasından sana getirip gösterir..

İşte sahîh olan rü'yâ budur. Diğerleri edğâs-ü ahlâmdan ibarettir.»

Dedi ki:

— Kim sevmediği bir rü'yâ görürse, kimseye anlatmasın; kalkıp (abdest aldıktan sonra) namaz kılsın.

el-Mesâbih'ın yazarı dedi ki:

«Rü'yâ üçtür sözü de Peygamber Aleyhisselâm'ın hadîsindendir. İbni Sîrîn'in sözünden değil..» (Şerhu'l-Mesâbih)

***

Gördüğü kötü rü'yâdan ötürü sadaka verir. Şübhesiz Allah o rü'yânın şerrinden onu kurtarır.

Gördüğü rü'yâyı olduğu gibi anlatır. Hiç yalan söylemez.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Rü'yâda gözünün gördüğünü anlatmamak en büyük iftiradır!»

İsa Aleyhisselâm:

«Rü'yâsında yalan söyleyen kimseyi Allah kıyâmette arpa bağlamakla yükümlü kılacaktır.» (el-İhyâ)

Belki yorumundan hoşlanmadığı şeyi ilâve etmiş olabilir (de farkına varmaz).

Sonra da âlimin yaptığı yorum tahakkuk eder. Yûsuf Aleyhisselâm'ın hapis arkadaşına olduğu gibi...

Hikâye şu:

Yûsuf Aleyhisselâm'la birlikte hapise; Melik'in iki kölesi de girmiş idi. Biri ekmekçi idi, diğeri ise sâki...

Sâki, Yûsuf Aleyhisselâm'a:

«Rü'yâmda bir üzüm bağına girdim. Orada güzel bir üzüm çubuğu gördüm. Üç dalı vardı. Her dalında üç salkım bulunmaktaydı. Üzümler olmuştu.. Kopardım, suyunu bir kâseye sıktım. Sonra krala getirip verdim» dedi.

Diğeri de şöyle konuştu:

«Rü'yâmda başımda üç tane ekmek sepeti vardı. Kuş gelip o ekmekten didikliyordu.»

Şu âyet-i kerîme bunu şöyle anlatır:

«Onunla beraber (zindana) iki de delikanlı girdi. Biri: «Ben rü'yâda kendimi şarap (üzüm) sıkıyor gördüm» dedi. Öbürü de: «Ben de rü'yâmda kendimi, başımda ekmek götürüyor, kuşlar da ondan (kekmeleyip) yiyor gördüm» dedi. «Bize bunun tâbirini haber ver. Çünkü seni biz iyilik edenlerden görüyoruz.» (Yûsuf sûresi)

Rü'yâlarını tâbir ederken dedi ki:

«Ey hapisteki iki arkadaşım, birinize gelince: O, efendisine şarap içirecektir.»

Yûsuf Aleyhisselâm sâkîye dedi ki:

«Sen hapiste üç gün kalacaksın. Sonra çıkıp eskisi gibi efendine şarap içireceksin.»

«Ey ekmekçi, sana gelince.. Sen de üç gün sonra çıkacaksın ve asılacaksın.»

Yûsuf Aleyhisselâm rü'yâlarını böyle yorumlayınca: «Biz bir şey görmedik» dediler.

Bunun üzerine Yûsuf Aleyhisselâm:

«İşte hakkında fetvâ istemekte olduğunuz mes'ele böyle olup bitmiştir» dedi.

(Yâni, sordunuz, ben de size cevab verdim. İster rü'yâda onu görmüş olunuz, ister görmemiş olunuz, fark etmez; artık hüküm yerini bulacaktır.)

İbrahim en-Nahâî, İlkıme'den, o da İbni Mes'ûd'dan (R.A.):

— Onlar Yûsuf Aleyhisselâm'ı tecrübe etmek için ittifak etmişlerdi. Onlara rü'yâlarını tâbir edince bu defa da: «Biz şaka yaptık!» dediler.

Fakat Yûsuf Aleyhisselâm onlara şöyle dedi:

«İşte hakkında fetvâ istemekte olduğunuz mes'ele böyle olup bitmiştir.» (Ebü'l-Leys'in tefsîrinden)

⁂

Hz. Enes'in (R.A.) Peygamber Allyhisselâm'dan rivâyet ettiği hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Sâlih kişinin gördüğü güzel rü'yâ, nübüvvet (ilminin) kırk altı parçasından bir parçadır.»

«Güzel rü'yâ» demek, «rahmânî olan sâlih rü'yâ» demektir. Yahut da görünüş itibarî ile güzel olan rü'yâdır.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm:

«Kim güzel bir rü'yâ görürse sevinsin.. Onu ancak sevdiklerine anlatsın. Kim de kötü bir rü'yâ görürse onu kimseye anlatmasın» buyurmuştur.

«Sâlih kişi» demek, tabiatı mûtedil, vehmi zevk ve üzücü işlerden berî olan kişi demektir.

«Nübüvvet ilmi» demek, gaybî haberleri hâvî bulunması bakımından kendisine bu isim verilmiş demektir.

Bilindiği gibi nübüvvet bâki değildir. Fakat ilmi dünya durdukça bâkîdir.

Bu tıpkı Peygamber Aleyhisselâm'ın:

«Nübüvvet gider, fakat verdiği müjdeci beyânları kalır!»

Kavli gibidir.

Bâzılarına göre bu, rü'yâ tâbir etme ilmi demektir. Yûsuf Aleyhisselâm'a nitekim bu ilim verilmiştir..

«Kırk altı parça» sözü ise.. Biz bunu olduğu gibi kabûl ederiz ve keyfiyetini bilmeğe çalışmaktan kaçınırız... (Şerhü'l-Meşârık)

⁂

Hadîsde:

«En gerçek rü'yâ, seher vaktinde görülen rü'yâdır» buyurulmuştur.

Hadîsde:

«En gerçek rü'yâ göreniniz en güzel konuşanınızdır» buyurulmuş-

Bâzıları bu hadîse şöyle mâna vermişlerdir:

«En güzel konuşanınız en gerçek rü'yâ göreninizdir.»

el-Kaadî, bâzı âlimlerden nakletmiştir:

— Bu, âhir zamanda olacak; çünkü o zaman âlimler kalmayacaktır.

Nevevî dedi ki:

«Bu, mutlak olarak zikredilmiştir. Kavî olan görüş de budur. Çünkü yalancı olan kişinin bu durumu rü'yâsında da tezâhür eder.. Hayâli, âlem-i hasene (güzel âleme) uygun olmayan şeyleri ve şekilleri icad eder ve rü'yâsı yalan oluverir.» (Şerhü'l-Meşârık)

İbni Sîrîn ve diğerleri gibi rü'yâ tâbir edenler derler ki:

«Rü'yâ tâbir etmek için en uygun vakit, ilkbaharın ilk vakitleri ile meyvelerin olgunlaştığı zamandır.

Çünkü o zamanlarda gece ile gündüz eşit olurlar.

Yâni, gece ile gündüz takriben senede iki kere eşit olurlar: İlkbaharın ilk günleri ile sonbaharın ilk günleri..

Zamanın mu'tedil olduğu vakitlerde mizaçlar da uygun ve mûtedil olur.

Bu sûretle rü'yâ karmakarışık olmaktan kurtulur ve görülen rü'yâlar doğru çıkar.

Ebû Hüreyre (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Zaman iktirab ettiği (yâni gece ile gündüz bir olduğu) vakit, mü'minin rü'yâsı yalan olmaz.»

Bâzılarına göre, buradaki zamanın iktırabı demek, kıyâmetin yaklaşmasıdır.

Kimileri de; bundan murad vakitlerin kısalmasıdır. Yâni bir sene bir ay gibi, bir ay bir hafta gibi, bir hafta bir gün gibi olacaktır. Bir gün de bir saat gibi olacaktır. Bu da Hz. Mehdi'nin zamanında vuku bulacaktır.

Kimisine göre, bundan ecelin kişi ihtiyarladığında yaklaşmasını kasdetmiştir.

Kötü ve bozuk zanlardan ve beşerî şehvetlerden arındığı için, o yaştaki insanların rü'yâsı doğru çıkar.

Bâzılarına göre, gece görülen rü'yâ, gündüz görülenden daha kuvvetlidir.

Rü'yânın en güzel zamanı da, seher vaktidir. (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Görülen rü'yâ korkunç dahi olsa, rü'yâ tâbircisi onu en güzel şekilde yorumlamalıdır.

Şöyle demelidir:

«Hayrını göresin! Şerrinden korunasın!»

Yânî, gördüğün rü'yâ iyi bir rü'yâ ise hayrını göresin; kötü ise **şerrinden korunasın, demektir.**

Şerrinden korunasın, demek de: «Allah seni onun kötülüğünden korusun!» demektir.

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Biriniz rü'yâ görüp de din kardeşine anlattığı zaman, o, bizim için hayırlı ve düşmanlarımız için de şer olsun, desin.»

Bir kadın, Peygamber Aleyhisselâm'a dedi ki:

«Rü'yâmda evimin tavanı çökmüştü sanki...»

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Hayırdır inşâallah! Allah sana yitiğini döndürecek...»

Dediği çıktı; kocası seferden döndü...

Sonra kocası yine gitti...

Kadın aynı rü'yâyı gördü ve gelince Peygamber Aleyhisselâm'ı bulamadı.

Ebû Bekir ile Ömer'i (R. Anhümâ) buldu ve onlara rü'yâsını anlattı.

Onlar: «Kocan ölecektir!» diyerek yorumladılar.

Çok geçmeden kocası öldü ve yorumları doğru çıktı.

el-Bustân'dan:

«Kadın, Peygamber Aleyhisselâm'a geldi ve Peygamber Aleyhisselâm, ona:

«Rü'yânı kimseye anlattın mı?»

Diye sordu. Kadın:

«Evet» dedi.

«O, sana yorumlandığı gibi olacaktır» buyurdu.

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem:

«Rü'yâ yorumlandığı şekilde çıkar» derlerdi.

Bazı tâbirciler bu hadîsle istidlâl ederek «rü'yâ, benim te'vil ettiğim gibidir» demişlerdir. Fakat tahkîk ehli der ki:

«Câhillerin yorumu ile rü'yânın hükmü değişmez. Tıpkı bir câhilin verdiği fetvâsıyla mes'elenin fıkıhtaki hükmü değişmediği gibi. Ama Resûlüllah'ın tâbiri başkadır. O nasıl yorumlarsa rü'yâ öyle çıkar. Çünkü Allah, onu kat'iyyen yalancı çıkarmaz...»

***

Rü'yâsında Peygamber Aleyhisselâm'ı gördüğünü söyleyen kişi doğrulanır.

Çünkü, bu bir gerçektir. Bid'atçiden başkası inkâr etmez.

Hadîsde buyurulmuştur ki:

«Kim beni rü'yâda görürse gerçekten beni görmüş olur. Çünkü şeytan ne benim, ne Kâbe'nin kılığına giremez.»

Kaadî (rahımehullah) dedi ki:

«Bu, Peygamber Aleyhisselâm'ı hayatındaki ma'rûf şeklinde gördüğü zaman bahis konusu olur.

Peygamber Aleyhisselâm tam bir bünyeye sahip idi. Yüzü ay gibi parlardı. Orta boylu idi.

Kırmızı - beyaz karışımı bir renge sahib idi. Geniş alınlı idi. Kaşları ince idi. İki kaş arasında bir damar vardı ki öfkelendiği zaman görünürdü.

Burnu güzel bir şekilde kalkık idi. Gözleri sürmeli idi. Sakalı gür idi. Yanakları düz ve gayet güzeldi. Dudakları büyük idi. Dişleri seyrek idi.

Boynu, mafsalları ve parmakları uzundu. İki omuzu arasında nübüvvet mührü vardı. Ayakları fazla tombul değildi.

Bu hilye-i saâdete muhalif bir tarzda görürse, yorumu ona göre yapılır: Meselâ O'nu köse veya kısa olarak görürse, bu, şeriat husûsunda o kişinin eksik davrandığına delâlet eder.»

Fakat Kaadî'nin bu yorumuna şu cevab verilir:

«Şeyh Muhyiddin İbnil A'rabî, Hz. Peygamber'i (sallâllahü aleyhi ve sellem) rü'yâsında Arap mescidlerinden bir mescidin zâviyesinde ölü olarak görmüş ve ürpermiş.

Gelip o yerin sâlihlerine rü'yâsını anlatınca onlar şöyle demişler:

— Bu mescidi yapan sultan, mescidin o kısmını sâhibinin rızâsı olmadan gasbetmişti.

İşte o kısımda Hz. Peygamber'in şeriatı tatbik edilmediği için hükmen öldürülmüştür.

Bu sebeble, Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) orada ölü olarak rü'yâna girmiştir.» (İmâm Yâfîî)

İmâm Mazerî:

«Rü'yâda Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendi asıl kılığında da, başka bir şekilde de görülebilir.

Meselâ onu beyaz sakallı olarak görmek de mümkündür.

Rü'yâyı gören kişi Hz. Peygamber'i beyaz sakallı zannettiği için o şekilde rü'yâsına girmiş olabilir...» (Şerhü'l-Meşârık)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, beni rü'yâda görürse, uyanıklık hâlinde de görecektir.»

Yâni, bu kendi asrında olur. Bu takdirde anlamı şöyle olur:

«Henüz hicret etmeyen kişi beni rü'yâsında görürse, Allah, ona hicreti nasib eder. Gelir ve uyanık hâlinde de beni görür.»

Bâzılarına göre: «Beni uyanıklıkta görür» demek, yâni, hâlet-i nezi'de, henüz canı çıkmadan görür» demektir; ki, bu ehlince ma'lûmdur.

Musannif bu (yakaza) kelimesini şöyle tefsîr etmiştir:

Yâni: «Beni tanıdığı şekilde, veya ondan daha güzel bir halde görür» demektir.

Demek ki, bâzılarının da dediği gibi, buradaki uyanıklıktan murad âhiretteki uyanıklıktır.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm bunu şu mübârek hadisi ile açıklamışlardır:

«İnsanlar uykudadırlar. Öldükleri zaman uyanırlar.»

Orada O'nu görmek demek, O'nun yanında olarak O'nu görmek demektir.

İmâm Mazerî (rahımehullah) der ki:

«Beni gören, beni gerçekten görmüş olur» demek; «Beni, şekil ve nitelik hakkında nasıl inancı varsa öyle görür» demektir.

«Şeytan, benim kılığıma giremez.»

Bu yalnız Peygamberimiz'e (aleyhisselâm) mahsûs değildir. Şeytan diğer peygamberlerin kılığına da giremez.

Ne rü'yâda, ne de rü'yâ dışında, şeytan peygamberlerin şekline kat'iyyen bürünemez.

Çünkü, girdiği takdirde, Hak ile bâtıl birbirine karışır, ayırdedilemez hâle gelir.

Hattâ şeytan, melek, Kâ'be, güneş, ay ve beyaz bulut şekline bile giremez. Mushaf şeklinde de görünemez.

Çünkü bunlar birer hidâyet meş'aleleridir...

Meşârık ile Mesâbih'ın şerhlerinde bu mes'ele böyle anlatılmıştır.

***

Korkunç rü'yâları önlemek için en uygun ve elverişli çare, Muhammed bin Sîrîn'in (rahımehullah) şu tavsiyesidir:

«Uyanıklık hâlindeyken Allah'tan kork! Gündüz gördüklerine de aldırma!»

İbni Sîrîn kimdir?

Hazret-i Osman halife olduktan iki yıl sonra doğmuştur. Hasan el-Basrî'den yüz gün sonra ölmüştür. Vefât tarihi: H. 110.

Ona bir kadın geldi ve dedi ki:

— Rü'yâmda ay inip yere girdi. Biri arkamdan seslendi:

«Git bunu İbni Sîrîn'e anlat!»

Bir ses daha duydum:

«İbni Sîrîn eli karnında öldü» diye.

İbni Sîrîn, kadına:

«Vay haline! Nasıl gördün, bir daha anlat!» dedi.

Kadın tekrar anlatınca yüzü sarardı, elini karnına tutarak kalktı. Kızkardeşi:

«Ne'n var?»

«Bu kadın yedi güne kadar öleceğimi iddia etti... Bugünden itibaren sayın!» dedi.

Hakikaten de yedinci günü defnedildi. (Târih-i Yâfiî)

Yolculuk Âdâbı

Hadîsde:

«Sefere çıkın da sıhhatli ve kazançlı olun!» buyurulmuştur.

Bir rivâyette:

«Sefere çıkarsanız rızkınız bol olur!» buyurulmuştur.

Denildi ki:

«Hareket etmekle vücûdunuz sıhhate kavuşur. İbret dersi almak ile din ve inanç bakımından gelişirsiniz. Gördüğünüz âlimlerden de ilim elde etmekle de kazançlı çıkarsınız.»

Diğer bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Sefere çıkmalısınız. Çünkü misafir (yolculuk yapan), ister binerek, isterse yürüyerek çıksın, Allah'ın yardımındadır.»

Bu, dinî bilgileri taleb edip nefsini terbiye etmek uğrunda sadece Allah için sefere çıkanlara mahsûsdur.

Çünkü yolculuk zordur. Kişinin sevdiklerinden, yurdundan ve vatanından ayrılması, gurbete çıkıp gurbet kahrı çekmesi kolay iş değildir. Alıştığı hayata veda etmek hiç de yüz güldürücü bir hal değildir.

Bu bakımdan, nefis terbiye olur, ruh kemâl bulur. Hele ana - baba ve yâr hasreti kişiyi bambaşka bir duruma getirir.

⁂

Yolculuğun özelliklerinden birisi de şudur:

Hakikatleri ve içyüzleri bilinmeyen insanların içini yolculuk âdeta meydana çıkarır.

Seferde insanın ne olduğu, nasıl bir karakter taşıdığı meydana çıkar.

Zaten sefere, (sefer) bunun için denilmiştir. Sır perdelerini araladığı için... Kişilerin hakiki içyüzlerini ortaya serdiği için...

⁂

«Şeyh», (el-Avârif)'de Nevevî'den naklen der ki:

«Tasavvuf, nefsin her hoşlandığı şeyi terk etmektir.

Bir mübtedî, nefsin bütün arzularını terk ederek yolculuğa çıktığı zaman, ruh yatışır, kalb yumuşar.

Yolculuk ondaki bütün haşinliği, kabalığı ve terbiye dışı hareketleri bertaraf edip, olgunlaştırır.

Tıpkı deriler gibi... Onlar işlenmedikleri zaman katı ve sevimsiz olurlar. Fakat işlenip birer elbise hâline sokuldukları zaman sevimli hâle dönüşürler.

İşte insanoğlu da böyledir. Seferde de bağlanınca yumuşar, nefsânî arzuları bir tarafa itip rûhen tekâmül eder. İsyan eden huyu, îman eden tabiat haline dönüşür.

Bu müjde, dini uğrunda, yâni dinini kurtarmak için, inançlarını muhafaza edebilmek içindir.»

⁂

«İmâm» (rahımehullah) der ki:

«Mühim mevkileri almamak, insanı meşgul edecek, îman ve amelde güçsüz kılacak işleri almamak için, kişi bulunduğu yerden başka yere göç edebilir.

Çünkü bunlar kalbi meşgul eder. Din ise Allah'dan başkasından fâriğ olmuş kalb ile tamamlanır.

Eğer kalb Allah'dan başkasından boşalmamış ise, bir şeye yaramaz.

Kalbin mâsivâdan boşalması nisbetinde kişi din ile meşgul olabilir... Evvelâ bunu sağlamak lâzımdır.»

⁂

Fitneye sürüklenmemek için, vatandan ayrılmak selefin âdeti idi.

Süfyân es-Sevrî der ki:

«Bu, kötülerin devridir. Kabuğuna çekilmişlere güvenilmiyor; meşhurlara nasıl güvenilir?.. Bu, bir yerden bir yere göçen kişinin asrıdır.»

⁂

Bir yerde tanınır tanınmaz hemen başka yere göçer...

İbrahim el-Havas bir yerde kırk günden fazla ikamet etmezdi.

Kırk günden fazla kaldığı zaman tevekkülünde bozulma ve gerileme hissederdi.

Şöyle dediği anlatılır:

— Bâdiyede (kırda) hiçbir şey yemeden tam onbir gün kaldım. Nefsim buğday otunu yemek istedi.

Tam o sırada Hızır Aleyhisselâm'ın bana karşı geldiğini gördüm ve kendisinden kaçtım.

Sonra, bir baktım ki, bana arkasını çevirmiş gidiyor.

Ona sordular:

«Neden ondan kaçtın böyle?»

Şu cevabı verdi:

«Nefsimin beni aldatacağını hissettim!»

Şeyh (rahimehullah), Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Allah'ın en çok sevdiği şey; gariblerdir.»

«Garibler kimlerdir?» diye sordular.

«Dinleri uğrunda firar edenler (yurtlarını terk edenler)...» buyurdu.

Diğer bir hadîsde de şöyle buyurulmuştur:

«Kim, dini uğrunda — bir karışlık mesafe dahi olsa — bir yerden bir yere kaçarsa, ona Cennet vâcib olur.»

Aynı zamanda hem İbrahim Aleyhisselâm'ın, hem de Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) refîki olur.

⁂

Yolculuğun sünnet ve âdâbına gelince...

Sefere çıkmak için Pazartesi ile Perşembe gününü seçer.

el-Mesâbih'de der ki:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sefere Perşembe günü çıkmayı severdi. Tebük Gazvesinde o günü seçmiştir.

Çünkü o mübârek bir gündür... O günde ameller göğe yükselir.

Sâlih bir amelinin o günde göğe yükselmesini istemişlerdir. Çünkü Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) bütün seferleri sadece Allah içindi...»

Hz. Ali (R.A.) ayın son üç gecesinde sefere çıkmayı ve evlenmeyi uğuş görmezlerdi...

Ay Akreb burcunda olduğu zaman da, yola çıkan kişinin yolculuğu ağır geçer...

⁂

Sabahleyin erkenden yola çıkar.

Çünkü, sabahleyin erkenden yola çıkmakta bereket ve başarı vardır...

Ebû Hüreyre (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivâyet eder:

«Allah'ım! Ümmetimin Perşembe gününde erkenden yolculuğa çıkmasını mübârek (ve bereketli) kıl!»

Enes'in (R.A.) rivâyetinde (Cumartesi) geçmektedir...

Abdullah bin Abbas (R.A.) der ki:

— Bir adamdan bir şey isteyeceğin zaman, gündüz iste; gece isteme.

Erkenden iste... Çünkü ben Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Allah'ım! Ümmetimin sabah erken (davranışını) mübârek (ve bereketli) eyle!»

Sahru'l-Gamidî bir tâcir idi. Seferleri daima erken yapardı. Mallarını da sabahleyin erkenden gönderirdi...

Sünnete riayet ettiği için çok para kazandı.

Çünkü, Peygamber Aleyhisselâm'ın bu husûsda yaptığı duâ, hiç şübhe yok ki makbûldür...

Cum'a günü sabahleyin, Cum'ayı kaçırmak korkusu vârid olduğu için, yola çıkmaz.

Çünkü, yola çıkarsa Cum'ayı kaçırır ve bu sebeble de âsi olur. (el-İhyâ)

Bu, takvâ hükmüdür... Ama fetvâ hükmüne gelince... Cum'a faslında bu husûsu mufassal olarak izah ettik.

⁂

Yolcuyu uğurlamak da sünnettir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **«Allah yolundaki mücâhidi — yola erken çıksın, geç çıksın — gi-**

derken uğurlayıp bağrıma basmam, benim için dünya ve içindekilerden daha sevimlidir!»

***

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Biriniz sefere çıkmak istediğinde, evinde iki rek'at namaz kılsın. Döndüğü zaman da iki rek'at namaz kılsın.

Evden çıkarken şöyle desin:

بِسْمِ اللهِ وَآمَنْتُ بِاللهِ وَاعْتَصَمْتُ بِاللهِ وَتَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

«Allah'ın ismi ile (çıkıyorum); Allah'a îman ettim, Allah'ın emrine sarıldım, Allah'a tevekkül ettim.

Havl ve kuvvet ancak yüce ve büyük olan Allah'ın yardımı ile mümkündür.»

Yürüme âdâbı bölümünde anlatmıştık:

Enes bin Mâlik (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

«Kişi, evinden çıkarken (Bismillâhi) derse, melek ona: «Hidâyete erdin! der; (tevekkeltü alâllahi) dediği zaman, «Bu sana yeter!» der; (Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh...) dediği zaman, «korundun!» der.

Şeytan yanından çekilip gider. Giderken başka bir şeytana rastlar, o şeytan ona sorar:

«Ne var, ne yok? Nasıl, bir şeyler elde edebildin mi?»

Cevap verir:

«Yetindi, hidâyete erdi ve korundu... Ben ona ne yapabilirim ki!?»

Kişi şu duâyı okur:

«Allah'ım, ben, sana yolculuğun meşakkatinden ve dönüşün vereceği derin üzüntüsünden, aile ve malda görülmesi muhtemel olan kötü manzaradan sığınırım.

Allah'ım, seferde yegâne sahibim (koruyucum) sensin. Çoluk-çocuğumu sana bıraktım.

Allah'ım, bize uzun mesafeleri yakın et.

Allah'ım, azığımı takvâ kıl, günahımı bağışla, hangi yöne yönelirsem beni hayra yönelt!»

Sonra her birinin evvelinde Besmele çekerek şu beş sûreyi okur:

«Kul yâ eyyühel kâfirûne, izâ câe nasrullahi, İhlâs sûresi, kul eûzü bi rabbil-felâk, kul eûzü bi rabbin nâsi...»

ez-Zâhid Ebü'l-Hasen el-Gazvinî der ki:

«Kim bir yolculuğa çıkarken (liiylâfi kureyşin...) sûresini okursa, her türlü kötülükten emin olur.»

Sahîh bir tarîkla şöyle rivâyet edilir:

«Evden çıkmadan önce kim Âyetü'l-Kürsî'yi okursa, dönünceye kadar hiçbir şey isabet etmez. Yanında bir şey varsa, çıkmadan önce fakirlere tasadduk eder.»

el-Kermanî (rahımehullah) der ki:

«Tasadduk edeceği fakirlerin en az sayısı yedi olmalıdır. Çünkü yolun selâmet sebebi budur!» (Şerhu'l-Lam'a)

⁂

Din kardeşlerine veda etmesi de sünnettendir.

Çünkü onların duâsı sebebiyle Allah misafirin kazancını artırır.

Zeyd bin Erkam (R.A.), Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle rivâyet etmiştir:

«Biriniz sefere çıkmak istediğinde (din) kardeşlerine veda etsin, Çünkü Allah, onların duâsında onun için bereket kılar.»

⁂

Evden çıkarken çoluk çocuğuna şöyle diyerek veda eder:

«Sizi Allah'a emanet ediyorum. O Allah ki, kendisine yapılan emanetler kat'iyyen zâyi olmaz.»

Ebû Hüreyre, Mûsa b. Verdan'a (R. Anhümâ) böyle öğretmiştir. «Allah'ın Resûlü bunu bana böyle ta'lim buyurdu» demiştir.

el-İhyâ bunu zikrettikten sonra şöyle devam eder:

«Bıraktıklarının tümünü — hiç ayırmadan — Allah'a emanet etmesi gerekir.»

Bir hikâye:

Hz. Ömer (R.A.) halka bağışlarını dağıtırken, bir adam oğlu ile birlikte geldi. **Ömer** (R.A.) ona:

«Sizin kadar birbirlerine benzeyen hiç kimse görmedim bu ana kadar!»

Deyince, adam şu mukabelede bulundu:

— Size bu işi anlatayım... Ben sefere çıkıyordum. Annesi buna hâmile idi...

Annesi dedi ki:

«Sen gidiyorsun. Beni bu hâlimde bırakıyorsun. Durumum ne olacak?»

Demesine karşılık:

«Karnındakini Allah'a emanet bırakıyorum!»

Dedim ve çıktım, gittim...

Seferden dönünce annesi ölmüştü... Çocuk da meydanda yoktu...

Arkadaşlarla oturup sohbet ederken, baktım ki annesinin kabrinden bir ateş yükseldi... Yanımdakilere:

«Bu ne?» dedim.

«Bu falan kadının kabridir. Her gece aynı şeyi görüyoruz» dediler.

«Vallahi o çok oruç tutardı. Pek çok namaz kılardı. İbâdetten kat'iyyen geri kalmazdı!» dedim.

Kazmayı aldığım gibi doğru kabrine gittim ve kabri açtım.

Bir de ne göreyim? Kabirde bir kandil! Bu gördüğüm çocuk da orada dönüp duruyor....

Derken bir ses:

«İşte bize bıraktığın emanetin! Eğer annesini de bize emanet bıraksaydın, onu da sağ - sâlim bulurdun!»

***

Mukim misafire şöyle der:

«Dinini ve emanetini (çoluk çocuğunu) ve amelinin sonuçlarını Allah'a emanet ederim. Allah azığını takvâ kılsın, nereye yönelirsen, seni hayra yöneltsin. (Yâni Allah'ın onu korumasını dilerim.)»

Böyle duâ eder. Çünkü yoiculukta kişi birçok zahmetli ve meşakkatli işlerle kucak kucağa gelebilir ve bazı dinî vecibeleri ihmal edebilir.

Böyle bir ihmalle karşı karşıya kalmaması için onun namına Allah'tan yardım ve tevfik niyâz edilir.

⁂

Şu duâ, **Amr bin Şuayb**'ın (R.A.) babasından, dedesinden, o da Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) naklettiği hadîsden alınmıştır.

O, bir adamı yolcu yaptığı zaman şöyle derdi:

«Allah, seni azıklandırsın. Günahını bağışlasın. Yöneldiğin zaman seni hayra yöneltsin.»

⁂

Misafir beraberinde şu eşyayı getirmelidir:

Yağdanlık, tarak, çuvaldız, kühül kabı, misvak, makas, ayna, ok, kılıç, bıçak, sarık, ayakkabı, bez, mest tamir âleti, büyük iğne, dikiş iğnesi, çeşitli kalınlık ve incelikte olan iplikler...

⁂

Korkulacak şeylere karşı **İhlâs** sûresini okur. Her konakta bunu on bir kerre ve Âyetü'l-Kürsî'yi de bir kere okur.

(Vemâ kaderullahe hakka kadrihî) âyetini — (Ammâ yüşrikûn)e kadar — okur.

Ebû Mûsa'dan (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) düşmandan çekindiği zaman şöyle duâ ederdi:

«Allah'ım! Senin heybetini, onların kalblerinde kılarız. Sana, onların şerlerinden sığınırız.»

İmâm Gazâlî, el-İhyâ'da der ki:

«Yolculuktaki yalnızlıktan korktuğu zaman şöyle derdi:

سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ رَبِّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ جَلَّتِ السَّمٰوَاتُ
بِالْعِزَّةِ وَالْجَبَرُوتِ

(Sübhânel melikil kuddûsi, rabbül melâiketi verrûhi, celletüs se mâvâti bil'izzeti vel'ceberûti)

«Meleklerin ve rûhun rabbi, Melik ve Kuddûs olan (Yüce Allah)! Seni tesbih ederim. Semâvâtı izzet ve ceberûtla yükselten sensin!»

Ravdatü'l-Müttakîn'den:

«Kim, (en-Nâziât) sûresini düşmana karşı okursa, ona bir zararları dokunmaz, hemen kaçıverirler.»

⁂

Kişi hayvana binerken ve inerken Allah'ın ismini anar. (Besmele çeker).

Kim, binerken Besmele'yi unutursa arkasına şeytan biner ve ona: «Haydi şarkı söyle!» der.

Şayet şarkı ve türkü bilmiyorsa, o zaman ona:

«Haydi, boş ve mânasız şeyleri düşünüp kuruntu kur!» der.

Evet, hayvana binerken **(bismillâhirrahmânirrahîm)** der. Hayvanın üzerine yerleştiği zaman, **(elhamdü lillâh)** der.

Hayvan yürüdüğü zaman:

سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ

(Sübhânellezî sehhara lenâ hâzâ ve mâ künnâ lehû mukrinîn. Ve innâ ilâ Rabbinâ le munkalibûn) der.

⁂

Hayvana zahmet vereceğinden, fazla yüklemez. Hayvanın yüzüne vurmaz.

Üç kişi birden bir hayvana binmez. Zira, bu üç kişiden en önde binen mel'ûndur. Hadisde böyle vârid olmuştur.

Hayvana binen bu üç kişi büyük olurlarsa hüküm böyledir. Şayet içlerinden biri küçük olursa, o takdirde bir sakınca yoktur.

Çünkü Mesâbih'de Abdullah bin Cafer'in (R.A.) şöyle bir rivâyeti vardır:

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir seferden geldi. Beni alıp önüne bindirdi. Sonra Fâtıma'nın oğullarından da birini arkasına bindirdi ve hayvan üstünde böylece üç kişi olarak Medine'ye girdik.»

Hayvan üç kişiyi taşıyamayacak kadar güçsüz ise, yahut da mesafe uzak ise o zaman yine câiz olmaz.

⁂

Hayvan kürsî edinilmez.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Hayvanlarınızın sırtlarını kürsü yapmayın!» buyurmuştur. (el-İhyâ)

Halka hitab etmek veya biri ile konuşmak için minber de edinilmez.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Hayvanlarınızın sırtlarını minberler edinmeyiniz!»

Yalnız fevkalâde bir hâcet için ve zarûret için olursa, başka.

Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) devesi üstünde durup hitab etmiştir. Bu, hâcet ve zarûret anlarında cevâzına delâlet etmektedir.

Herhangi bir şey beklemek için de, hayvan, beklenme yeri edinilmez.

Bâzılarına göre, Peygamber Aleyhisselâm'ın:

«Hayvanlarınızın sırtlarını minberler edinmeyin!»

Kavlinin anlamı şudur:

— İhtiyaç duymadan, yürürken, yorulmadan onlara binmeyiniz!

Çünkü «minberler» sözünden sonraki hadisin devamı olan:

«Çünkü (Allah) onları, sizi zor-zahmet ulaşacağınız beldelere ulaştırması için emrinize vermiştir.

Yeri de emrinize vermiştir. Üzerinde ihtiyaçlarınızı görünüz!»

Kavli bu anlama münasibdir.

Yâni, yerde dilediğiniz gibi ihtiyaçlarınızı görebilirsiniz; ama hayvanlara ancak ihtiyaç hissedilmeden binmeniz doğru olmaz.

(Fealeyhâ = üzerinde) sözünün anlamı şudur:

Yâni, yolculukta binmek sûretiyle hayvanın üstünde, yürüme ve ulaşım ihtiyacını görebilirsiniz, demektir. **(Mesâbih'ın şârihi)**

⁂

Bir kimse ile konuşmak veya bir kimseyi beklemek gerekirse, hemen hayvandan iner.

Çünkü Allah onları binmek ve yük taşımak için yaratmıştır. Başka bir şey için değil...

***

Hayvanın ayağı kaydığı veya burkulduğu zaman: «Tâiseşşeytanü» demesin.

Çünkü bu, hayvanın helâki için bir bedduâ sayılır...

Sonra, şeytan bu sözden ötürü kendisini büyük sanır ve der ki:

«Onu gücümle yere serdim.»

Onun için böyle hallerde: (Bismillâh) desin.

Bunu duyunca, o mel'ûn, sinekten daha küçük oluncaya kadar küçülür...

Onun şerrinden Allah'a sığınır da şöyle der:

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ

(Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)

el-Ezkâr'da şöyle geçer:

— Peygamber Aleyhisselâm Hz. Ali'ye (K.V.) hitaben şöyle demiştir:

«Ey Ali, başın darda kaldığında söyleyeceğ olduğun birkaç kelime öğreteyim mi sana?»

«Evet! Allah, beni sana feda kılsın!»

«Başın darda kaldığı zaman:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

(Bismillâhirrahmânirrahîm. Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm) de!

Çünkü Allah bununla, çeşitli belâlardan dilediğini bertaraf eder»

Hadîsde:

«Hayvan sahibi, o hayvanın sırtına binmekte herkesten daha hak sahibidir. Onun için, izni olmadan kimse din kardeşinin hayvanına binmesin» buyurulmuştur.

Büreyde'den (R.A.):

— Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) ile beraberdik. Bir adam eşeği ile geldi ve Peygamber Aleyhisselâm'a:

«Buyurun, binin!»

Dedi ve kendisi geri çekildi.

Peygamber Aleyhisselâm, ona:

«Hayvanının sırtına binmekte sen daha hak sâhibisin! Ama gönül rızâsı ile binmeme izin verirsen, başka!» buyurdu.

Peygamber Aleyhisselâm; adamın, büyüklerin başkalarının hayvanına binmek hakkı olduğunu zannetmemesi için bu açıklamayı yapmıştır.

Herkes kendi hayvanına binmekte, karşısındaki kişi kim olursa olsun, başkalarından daha hak sâhibidir.

Ama yaşça veya ilimce kendinden büyük ve üstün olana karşı bir saygı duyarak gönül hoşluğu ile buyur edebilir. Bunda bir mahzur yoktur.

İki veya üç kişinin münâvebe ile bir hayvana binmelerinde de bir sakınca yoktur.

***

Yolculuğa çıkarken sâlih, kendisine güvenilir bir arkadaş arar.

Şöyle derler:

«Önce arkadaş, sonra yol!»

Lâkin bu arkadaş, din husûsunda kendisine yardımcı olan kişilerden olmalı; ki, unuttuğu zaman ona hatırlatsın, hatırladığı zaman da ona yardımcı olsun.

Çünkü, kişi dost ve arkadaşının yolu ve huyu üzeredir. İnsan ancak arkadaşı ile tanınır.

Peygamber Aleyhisselâm kişinin yalnız yola çıkmasını yasaklamıştır.

Denildi ki:

— **En iyi arkadaş adedi, dörttür.**

Çünkü yolda birbirleri ile dostluk ve samimiyet kurarlar. Birbirlerine yardımcı olurlar. Aralarından biri ayrıldı mı, öteki gelir ve onun yerini alır.

Sonra, yolculukta çok sayıda olmak iyi bir şeydir. Belki içlerinden biri ölür. Ötekiler hemen işe sarılırlar. Onu yıkarlar, kabrini kazarlar, namazını kılıp defnederler...

Hele, birisi diğerine üzerindeki emanetleri ailesine vermesini vasiyet etmişse, diğer ikisi buna şâhid olur.

***

Toplu halde yola çıktıkları zaman, içlerinden birini emîr tâyin ederler.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Yolculukta üç kişi oldunuz mu hemen birinizi emîr yapın!» (el-Avârif)

Yalnız, aralarından tâyin ettikleri emîr'in âlim ve akıllı olması lâzımdır.

Bunu bir kere tâyin ettiler mi, bir daha onun emirlerine karşı gelmezler. Herhangi bir husûsda ona muhalefet etmezler.

Denildi ki:

«Emîrin, hepsinden daha zâhid, daha müttakî, daha mürüvvetli, daha cömert ve şefkatli olması gerekir.

Abdullah bin Ömer (R.A.), Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet etmiştir:

«Allah katında arkadaşların en iyisi, arkadaşa karşı en iyi olandır!»

Abdullah el-Mervezî'den:

— **Ebû Ali** kendisi ile arkadaşlık etmiş. Ali, ona:

«Sen mi, yoksa ben mi, hangimiz başkan olalım?»

«Sen» demiş.

Bunun üzerine hem kendi, hem de Ebû Ali'nin yiyeceğini sırtında taşımış.

Bir gece yağmur yağmış... Abdullah bütün gece arkadaşının başucunda durup üstünü örtmüş (yağmurdan korumak için).

Ona, «yapma!» dedikçe, şu cevabı vermiş:

«Ben emîr değil miyim? Verilen emirlere itâat etmen gerekir!»

⁂

Yemeklerini birinin yanında toplamaları, ona teslim etmeleri müstehabdır.

Bu, onların gönlünü daha huzûrlu ve rahat kılar.

⁂

Hadîsde:

«Yavaş yürüyen hayvanın sahibi, kafilenin emîridir!» buyurulmuştur.

İçlerinden en güçsüz olanın yanında yürümelidir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) çoğu def'a arkadaşlarından ayrılıp güçsüz olanın yanına gelirdi ve ona yardım ederdi. (Ayrıca) onlar için duâ ederdi.

Bol azık vermek, bol binek sağlamak gibi işleri görmek sûretiyle gücü yettiği kadar yoldaki arkadaşlarına yardım ederdi.

⁂

Hayvanı yüklemekte, binip inmekte yardım etmek ve hayvanları otu bol olan yerlere salmak da müstehabdır.

Yürüdüğü yer otlu bir yer ise, orta bir yürüyüşle yürür. Hızlı gitmez. Ara sıra hayvanını kendi hâlinde bırakıp otlatır.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Otlak bir yerde yolculuk yaptığınız zaman, devenin o otlardan hakkını verin.» (Şerhü'l-Mesâbih)

Eğer yürüdüğü yer çorak bir yerse, hayvanını dehler ve hızlı yürür.

Çünkü, birincisinde orta yürüyüş, ikincisinde sür'atli gitmek bir rıfk ve merhamet gereğidir.

Birincisi açık... İkincisi ise, hayvanın acıkmadan bir an önce yerine ulaşıp orada karnını doyurmasını sağlamaktır.

⁂

Yol arkadaşlarına iyi davranır.

Onlara neş'e vermek için ara - sıra — ma'siyet olmamak şartıyla — şaka yapar.

Arkadaşları ile, yolculukta karşılaşacakları işlerde sık sık istişâre de bulunur.

Onların yüzüne devamlı olarak tebessüm eder. Öfkelenip terslemez.

Yolculuk meşakkat ve üzüntüye pek elverişli olduğu için, mümkün olduğu kadar hoş geçinir ve arkadaşlarını neş'elendirir.

Yanında azığı ve suyu fazla ise, arkadaşlarını onlardan yararlandırır.

Onlarla mübah olan her işte uyuşur.

Çağıranın çağrısını kabûl eder. İmdad isteyenin yardımına yetişir. Kendisinden bir şey isteyene: «Hayır!» demez.

Bilâkis, hoş bir sözle bile olsa, «evet!» der. (Yâni, verecek bir şey bulamazsa, hiç olmazsa güzel bir kelime ile savar, gönlünü kırmaz.)

***

Yolu şaşırırlarsa, hayvanlarından inip istişâre ederler... Gördükleri kimseye: «Yol hangi taraftadır?» diye sorarlar.

Sordukları adamı kılavuz yapmazlar. Belki eşkiyanın ve hırsızların namına çalışan bir casus olabilir. Ya da, kendilerini şaşırtan, şeytan olabilir.

Rivâyet olunduğuna göre, bozkırlarda insanları şaşırtan ve helâk eden (Ğavl) adında bir çeşit cin vardır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Ğavl'ler önünüzü kestiği zaman, ezan okumalısınız!»

«Önceleri bu, böyle idi. Ama sonraları Allah kullarından bu belâyı def'etmiştir» denilebilir.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm:

«Ne kötümserlik vardır, ne de Ğavl!»

Kavli ile buna işaret buyurmuşlardır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem): **(Ğavl yoktur!»** demekle onun varlığını nefyetmiş değildir...

Arabların: «O çeşitli şekillere girer ve istediği gibi tasarruf ede-

bilmeğe gücü yeter» gibi taşıdıkları bâtıl inancı yok etmek istemiştir. (Şerhü'l-Meşârık)

⁂

Namazı vaktinden geciktirmezler, vakti gelince hemen kılarlar.

Onu kılarken hem de dinlenmiş olurlar...

Çünkü namaz kullardan mükellef (âkıl-bâliğ) olanların yerine getirmekle yükümlü oldukları pek önemli bir ibâdettir.

Bir mızrağın alt kısmı kadar dar bir yerde dahi olsalar bile namazı cemâatle kılarlar.

⁂

Kimse hayvanın sırtında uyumamalıdır. Çünkü bu hayvanın sırtının yaralanmasını çabuklaştırır.

Hayvanından indiği zaman, kendi yemek yemeden önce, onu doyurur.

Otu bol ve yumuşak bir yerde inmeği tercih eder. Üzerindeki yorgunluğun gitmesi için iki rek'at namaz kılar ve şöyle der:

أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ۝
أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْأَسَدِ وَالْأَسْوَدِ وَمِنْ شَرِّ الْحَدَّ وَمَا وَلَدَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ
اللهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝

(Enzilnî münzelen mübâreken ve ente hayrul münzilîn. Eûzü billâhi minel-esedi vel-esvedi ve min şerri eledde ve mâ velede. Eûzü bi kelimâtillâhittâmmâti küllihâ min şerri mâ halâk.)

Mânası:

«Beni bereketli bir menzile kondur. Sen konuklayanların en hayırlısısın. Allah'a arslandan ve büyük yılandan sığınırım. En büyük düşman ve onun çocuklarının şerrinden (Cin ve çocukları — şeytan ve avanesi de buna dahildir —) Allah'a sığınırım. Allah'ın tastamam kelimelerinin tümü ile yarattıklarının şerrinden sığınırım.»

⁂

Muhtâca yedirmedikçe kendi yemez.

Hayvanın sırtındayken Allah'ın kitâbını okur. Kendi ve hayvanlarının ihtiyaçlarını temin etmek için çalışırken de durmadan tesbih eder. Boş zamanlarında da bol bol duâ eder.

⁂

Konakladığı yerden göçmek istediği zaman, iki rek'at namaz kılarak ve o yerin halkına:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ ●

(Esselâmü aleynâ ve alâ ıbâdillâhis-sâlihîn)

Demek sûretiyle selâm vererek veda eder.

Evine girdiği zaman kimse bulamadığında da böyle der. Yukarıda geçmişti...

Çünkü her yerin meleklerden sahibleri vardır. Onlar o yeri korurlar.

⁂

Yolcular gece yürümezler. Çünkü cin çarpma tehlikesi vardır. Bilâkis inip, istirahate çekilirler. Gece yarısından sonra sabahleyin erkenden yola çıkarlar.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sabahleyin gecenin karanlığında yola çıkmalısınız. Çünkü yer geceleyin dürülür.»

Yânî, erken çıkmak mesafeyi azaltır. Yolcu birçok mesafe kat'ettiği halde sanki hiç yürümemiş gibi kendinde bir rahatlık hisseder. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Yolda giderlerken yüksek sesle konuşmazlar.

Çünkü hırsızlar ve yırtıcı vahşî hayvanlar yerlerinden haberdar

Her yüksek yerden geçerken: **(Allahü ekber kebîra)** diyerek çokça tekbir getirirler.

el-İhyâ'da der ki:

«Allah'ım! Sen yücelerden yücesin! Her hâl-ü kârda hamd ancak sana mahsustur!» demesi gerekir.

Alçak yerlerden geçerken de çok tesbih eder. Yâni, küçük - büyük vâdilerden geçerken tesbihi dilden düşürmez.

Hadîsde buyurulmuştur:

«Kim, deniz sahilinde güneş batarken yüksek sesle tekbir getirirse, Allah o denizin her katresine karşılık bir sevab yazar.»

Gemiye binerken:

بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٤١﴾

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمٖيعًا قَبْضَتُهٗ

يَوْمَ الْقٖيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيّٰتٌ بِيَمٖينِهٖ سُبْحَانَهٗ

وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

(Bismillâhi mecrâhâ ve mursâhâ, inne Rabbî le ğafûrun rahîmün. Vemâ kaderullahe hakka kadrihî vel-ardu cemîan kabdatühû yevmel kıyâmeti vessemâvâtü matviyyâtün biyemiynihî, sübhânehû ve teâlâ ammâ yüşrikûn) der.

⁂

Kişi yolun ortasında konaklamaz.

Çünkü orası yılanların barınağı, cinlerin geceledikleri yer, vahş hayvanların uğrağıdır...

Topluluklar bir yerde iç içe konaklar.

O kadar iç içe olurlar ki, üzerlerine bir yaygı atılsa hepsini için alır...

Ebû Sa'lebe'den (R.A.):

«İnsanlar bir yerde konakladıkları zaman ayrılıp her biri bir vâdide ve yolda konaklardı. Sonra Peygamber Aleyhisselâm, onlara şöyle buyurdu:

«Bu yol ve vâdilerde böyle bölünüp parçalanmanız, şeytandandır.»

Ondan sonra nereye konakladılarsa mutlaka iç içe (birbirlerine pek yakın olarak) konakladılar.

O kadar iç içe ki, üzerlerine bir yaygı atılsa hepsini rahatlıkla içine alır, denilebilir.» (el-Mesâbih)

***

Akşam karanlığı iyice basınca yolcu yere şöyle seslenir:

«Ey yer, senin Rabbin de, benim Rabbim de Allah'tır! Senin şerrinden, içindekinin şerrinden, üzerinde yürüyenlerin şerrinden, her büyük yılan, arslan, akrebin şerrinden, şehirde oturanların, baba ve çocuğunun şerrinden Allah'a sığınırım.»

Sonra:

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ

Kavlini okur. (İmâmı Gazâlî böyle dedi.)

***

Geceleyin görünen karartıdan korkmaz.

Çünkü o gördüğü şey, kendisinin korkmasından daha çok korkar (insandan).

Mücâhid:

«Geceleyin bir karartı gördüğün zaman, en çok korkan sen olma! Çünkü o gördüğün şey, senden, kendisinden korktuğundan daha çok korkar.

Develerinin boynunda çan bulunan kimselerle arkadaş olma! Bir şaire, bir sihirbaza, bir kâhine, bir müneccime de arkadaş olma! Hayvanların ihtiyarı ile de yola çıkma!»

Kimse yitiği kendine mal etmesin. (Bazı nüshalarda bu mevcud değildir.)

***

Hadîsde:

«**Melekler, içinde köpek ve çan bulunan kafileye refakat etmez**» buyurulmuştur.

Denildi ki:

«Meleklerin çandan nefret etmelerinin sebebi, Nakus'a benzemesindendir.» (Bâzılarına göre, sesi tiksinti verdiği için...)

Hayvanlara takılan çan veya ziller hakkında, bazı âlimler, sırf neş'elenmek ve eğlenmek için takılırsa, mekruh saymışlardır. Ama bir yarar elde etmek için takarlarsa bunda bir sakınca yoktur, demişlerdir.

Diğer hadîsde:

«Çan (zil) şeytanın ney'leridir» buyurulmuştur.

Çan sesi kişiyi zikir ve fikirden alıkoyduğu için, şeytana izâfe edilmiştir. Çünkü şeytan da aynı görevi yapar. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Para elde etmek için çok uzaklara gitmez.

Bu, mekruhtur. Zira bu, dünyaya karşı olan aşırı hırsına işaret-tir.

Mücâhid:

«Gazâ, hac, umre hariç, diğer husûslarda deniz yolculuğu yapmak mekruhtur.»

Deniz seyahatine çıkan kimsenin Allah'ın en büyük âyetlerinden olan o muhteşem denizlere ibret nazarı ile bakması ve derin bir ders alması müstehabdır. Bu duygu içinde yolculuk yaparsa, Cennette ona o kadar yer açılır.

⁂

Kadın, yanında mahremi bulunmadan, üç günlük ve daha fazla (mesafeli) yola yalnız başına çıkamaz.

Bâzı hadîsde: «**Bir gün bir gecelik mesafe**» olarak geçmektedir.

⁂

Kafile yolda, hangi yoldan gideceklerini kestiremeyip de şüpheye düşerse, nasıl davranacaklarını şu hadîs açıklamıştır:

«Eğer yolların hangisinden gideceğinizi kestiremezseniz, o zaman sağ taraftakini tercih etmelisiniz. Çünkü orada (Hâdi) adında bir melek bulunur.»

⁂

Yürümekten bıkarlarsa hızlanmalıdırlar. Çünkü bu, tıkanmayı önler, uzağı yakın eder.

Haberde vârid olmuştur:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldığı zaman, devesinin yularından tutar, sonra biraz yürürdü.»

⁂

Kişi sultanı veya başkanı bulunmayan beldeye girmez. Taun hastalığı bulunan yere de girmez.

(Yâni, vebadan ölmek anlamındadır bu taun...) Muhtâru's-Sıhah'da böyledir. Aralarındaki fark meydandadır.

Bâzılarına göre bu, koltuk altlarında, parmaklarda ve bedenin diğer kısımlarında çıkan iltihablı yaralardır; ki, etrafını siyah, yeşil, yahut da kırmızı yapar...

Veba'ya gelince... Bâzılarına göre bu, taundur.

Sahîh olan, bunun çoğu kez insanlarda çokça görünen bir nevi hastalık olmasıdır. (Şerhü'l-Mesâbih)

Lâkin doğruya en yakın ve makbûl olan görûş, Şârihu'l-Evrâd'ın ortaya attığı görüştür:

Taun, zehirli maddelerden meydana gelen ve âzâlarda görünen bir veremdir.

Etıbbânın görüşü de budur. Tedavi şekillerindeki tavsiyeleri bu görüşü te'yid etmektedir.

Yemek ve ilâçlardan taun mizacının kabûlünü önleyen birçok nesneleri açıklamaları, bu hastalığa sebeb olacak hava ve mizac bozukluğu husûsundaki fikirleri de bunu destekler.

Yahut da bu, zinâ sebebiyle Allah'ın insanlara musallat kıldığı bir cin çarpmasıdır.

Allah (C.C.) şöyle buyurmuştur:

«Bir de öyle bir fitneden kaçının ki, o, içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz, âmmeye de sirâyet edip hepsini perişan eder.» (Enfâl sûresi)

Bu hastalığın ismi de bunu te'yid eder. Bazı hastalarda ve çocuklarda görünmesi de bunu te'yid eder.

Bâzıları da uykuda görürler ve derler ki:

— Kötü insanlar kılığında bir şahıs falan kimseyi çarptı! Yahut boynuna, koltuk altlarına ya da kulağının arkasına vurdu... Sonra gerçekten dedikleri çıkar.

Bu tip hastalara cinlerden sığınma ve korunma hakkındaki âyetler okunduğu zaman hemen te'sirini gösterir.

et-Telfik'da der ki:

«Cinnin çarpması, yerin istidadı ve hastanın durumu ile olan münasebetine bağlıdır.»

Cin öyle bir yaratıktır ki, kısm-ı küllisi ateştir. Rahmân sûresinde bu açık olarak ifade edilmiştir.

Alınan gıda veya teneffüs edilen hava sebebiyle bedende ateş fazla ise münasebet hâsıl olur.

Veba'ya gelince... Havanın cevherine semâvî ve aradî sebeblerle ârız olan bir bozukluktur. Pis su, leş, taaffün etmiş çamur ve benzeri şeyler buna yol açabilir...

Yahut, rüzgâr vasıtasıyla uzak yerlerden sevk edilen pis dumanlardan da meydana gelebilir.

İşte bu kirli hava kalbe girdiği zaman ruh yapısı bozulur, etkin bir ateşle bedende tahribat yapar.

***

Kişi bir fitne ve azâb bulunan yere de girmez...

Eğer olduğu yerde taun (veba) salgını baş gösterirse ondan firar ederek çıkmaz.

Üsâme (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Taun, İsrâiloğullarından bir taife üzerine gönderilen bir riczdir. Bir yerde bu salgının bulunduğunu duyarsanız oraya gitmeyin. Şayet siz orda iken bu salgın zuhûr ederse, o azâbdan firer ederek sakın o yerden çıkmayın.»

Benî İsrâil'den olan o taife o kimselerdir ki, Allah onlara kapıdan secde ederek girmelerini emretti de onlar bu emri dinlemediler.

Bunun üzerine Allah onlara taun hastalığını gönderdi. İçlerinden genç, ihtiyar tam yirmibin kişi bir anda öldüverdi.

Buradaki (kapı)dan murat, Beytü'l-Mukaddes'deki kubbenin kapısıdır. Ki, Mûsa Aleyhisselâm ona doğru namaz kılmıştır.

Şöyle de denilebilir:

«Benî İsrâil'de görülen bu taunun sebebi Zemra bin Şelûm'un Ken'anîlerden bir kadınla zinâ etmesidir. Sonra, Fenhas bin Ayzar bin Havun, o zinâ edenleri mızrağına saplayıp yukarı doğru kaldırdı ve her ikisini de öldürdü.

Bunlardan dolayı taun hastalığı bir anda yayıldı ve yetmişbin kişi bir saat (an) içinde helâk oldu gitti.»

«Ondan kaçarak çıkmayınız» kavline gelince...

Müslümanların tam bir tevekkülde bulunup Allah'ın kazâ ve kaderine teslim olmaları için böyle söylenmiştir.

Çünkü kaçmakla azâb önlenemez. Azâb ancak tevbe ve istiğfâr ile önlenir.

Ama kaçmak kasdı ile değil de başka bir ihtiyacı için o beldeden çıkarsa câiz olur. (Şerhü'l-Mesâbih)

Tahavî (rahımehullah) bu hadîsi şöyle yorumladı:

«Eğer «girersem mutlaka o hastalığa yakalanacağım» deyip girerse, yahut eğer «çıkarsam mutlaka bu hastalıktan kurtulacağım» deyip çıkarsa, doğru olmaz.

İşte böyle inançta olan kişi i'tikadını korumak için ne (dışarda ise) girer, ne de (içerde ise) çıkar.

Fakat her şeyin Allah'ın kazâ ve kaderi ile meydana geldiğini kesinlikle bilen ve buna böyle inanan kimse için girmekte de çıkmakta da bir sakınca yoktur.

Çünkü o, ancak Allah'ın hakkında takdir ettiği şey ile karşılaşacağına inanmıştır. (Mecmeu'l-Fetâvâ)

Bir hikâye:

Abdülmelik bin Mervan taun hastalığından firar etti. Bir gece beraberinde köle olarak o yerden ayrıldı.

Hayvanının üzerinde uyuyordu. Sonra köleye:

«Haydi bir şeyler anlat!»

«Ben kimim ki sana anlatmaya gücüm yetsin?»

«Duyduğun bir sözü anlat!»

Köle anlatmağa başlar:

— Bir tilki varmış. Arslana, onu âfetlerden korumak için hizmet

Bir gün tilki kendisine doğru hızla saldıran bir şey görmüş. Hemen gidip arslana sığınmış.

Arslan, ona: «Korkma!» dedi ise de, tilki korkusundan titremeye başlamış.

Arslan onun o fecî korkusunu görünce tutup onu sırtına alıp oturtmuş.

Bu sefer o korktuğu nesne üstten gelip onu kapıvermiş.

Tilki, arslana:

«Beni kurtar! Sözünde neye durmuyorsun?»

Arslanın cevabı:

«Ne yapayım? Benim yerdekilere gücüm yeter. Seni yakalayan semâ ehlindendir. Ona bir şey yapamam kî!»

Bu hikâyeyi duyunca Abdülmelik şöyle konuşmuş:

«Ey köle, bana güzel bir öğüt verdin. Geri dönüyorum...»

Ondan sonra geri dönüp kazâya râzı olmuş. Ve şöyle demiş:

«Hakkında mukadder olan bir şeyden kaçarsan, ona doğru yol almış olursun.» (el-Muhâdarât)

⁂

Bir köye veya bir şehire girdiği zaman şöyle duâ eder:

«Allah'ım! Senden, bu ülkenin ve içindekinin hayrını niyâz ederiz. Onun ve içindekinin şerrinden sana sığınırız.»

⁂

Gittiği yerin Fah'ını (*) yemesi müstehabdır.

Hadîsde:

«Kim bir yerin fah'ını (soğanını) yerse, suyu ona zarar vermez» buyurulmuştur.

Musannif bu kelimeyi şöyle açıklamıştır:

Yâni o yerin sarmısak, soğan, bakla ve her türlü sebzelerinden yemesi müstehabdır. İşte o zaman o yerin ne suyu ve ne de vebâsı zarar vermez.

⁂

(*) Çorbaya kattıkları bir nevi ot.

İşini gördükten sonra ailesine hemen döner.

Çünkü, yolculuk ve gurbetlik ateşten bir parçadır.

«Yolculuk ateşten bir parçadır» diye rivâyet edilir.

⁂

Yolculuktan döndüğü zaman çoluk çocuğuna taş dahi olsa bir hediye getirir.

Hediyeye teşvik etmek için böyle söylenmiştir.

Çünkü gözler, seferden dönen kimselerin eline bakar... Kalbler de sevinir onunla.

Hediye getirildiği zaman, karşılıklı muhabbet daha da artar...

⁂

Kötü bir manzara ile karşılaşmamak için evine gece girmez.

Kadın sabah olunca onun geldiğini duyar, üst-başına çeki düzen verir, yıkanır, temizlenir, saçlarını tarar da kocasını öyle karşılar.

Ona bu fırsatı vermek için evine gündüz girmesi yerinde ve uygun olur.

Onun için, gurbette olan kimsenin, gurbet dönüşünde evine, ya sabahleyin, ya da akşam henüz hava kararmadan girmesi müstehab olur.

Önce mescide girip orada namaz kılar.

Evlâ olan, evine kuşluk vakti girmesidir...

Kâ'b bin Mâlik'den (R.A.):

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) seferden dönüşünü gündüzleyin duhâ (kuşluk) vaktine rastlatırdı.

Geldiğinde önce mescide girerdi, orada iki rek'at namaz kılardı. Sonra, kendisinin dönüşüne sevinsinler ve ziyaret etsinler için, orada otururlardı.» (el-Mesâbih)

⁂

Evine döndüğü zaman çokça tekbir getirir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) harbden yahut da hacdan döndüklerinde her geçtiği tepede üç kere tekbir getirirdi.

Şehre girdiğinde şöyle derdi:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۞ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ
لِرَبِّنَا حَامِدُونَ

(Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh. Lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Âyibûne, tâibûne, âbidûne, sâihûne, lirabbinâ hâmidûne)

Mânası:

«Allah'tan başka Allah yoktur. O birdir. Şerîki yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsûsdur. O, her şeye gücü yetendir.

Dönücüler, tevbe ediciler, ibâdet ediciler, seyahat edicileriz. Rabbimize de hamd edicileriz.»

***

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) seferden döndüklerinde, ehli beytinden küçük çocuklar ona sunulurdu.

Onları severdi. Çoğu kez onların bâzılarını hayvanın üstünde arkasına bindirirdi.

Nitekim Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) amcazâdesi Abdullah bin Ca'fer'den rivâyet edilmiştir:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) seferden döndükleri zaman, ehli beytinden olan çocuklar onu karşılarlardı.

Bir def'asında bir seferden gelmişti. Beni kendisine koşturdular. Beni önüne aldı.

Sonra, Fâtıma'nın (R. Anhâ) iki oğlundan biri getirildi, onu da arkasına aldı.

Böylece üçümüz Medine'ye girdik.» (el-Mesâbih)

***

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiği vakit deve veya sığır kurban ederdi.

Yolculuktan sonra vatanda istikrar eden kimselerin de böyle kurban kesmelerini meşâyıh müstehab sayar...

Halka karşı iyi ve şefkatli davranmak sünnettir.

Kenar ve köşeye çekilip nâfile ibâdeti yapmaktan daha iyidir.

***

Şunu iyi bil ki; **bâzıları inzivâya çekilmeyi tercih ettiler.** Halkla ihtilât ve sohbet etmeği benimsemediler. Bunlardan bâzı isimler verelim:

İbrahim bin Edhem, Fudayl bin Iyâd, Dâvud et-Tâî, Süleyman el-Havvâs.

Bunlar Muâz bin Cebel'in (R.A.) şu sözünü delil gösterdiler:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem): **(Beş kişiye garanti verebilirim)** dediğini ve inzivâya çekileni bu beşten biri addettiğini duydum.»

Ayrıca bu zâtlar, insanlardan uzak durmayı; kişiyi daha sâdık, daha ihlâslı yaptığı, nefsi daha güzel terbiye ettiği ve rûhen geliştirdiği için tercih etmişlerdir.

İnzivânın sağladığı güzel hasletlerden bâzıları:

Halvet, insana Allah ile ünsiyet kesbettirir. Verilen sözden caymak gibi kötü huylardan kurtarır.

Öfkeye hâkim olma gücü verir. Kanaat, tevekkül sahibi yapar.

Kendisine yetecek kadarı ile yetinme yeteneğini verir. Emr-i bi'l-ma'rûf-nehy-i ani'l-münker yükümlülüğünden kurtarır.

İnsanlara müdâhane etmekten, riyâkarlık yapmaktan ve insanlarla ihtilât ettiği zaman kucak kucağa olması muhtemel olan diğer bütün mâsiyetlerden kurtarır.

Halvet (inzivâ) ârızîdir. Asıl olan ihtilâttır. Onun için ihtilâttan ayrılma. Ama ihtiyaç mikdarını da aşma!

İhtilât ettiği zaman elinde bir delilin bulunsun.

İhtilât ettiğin zaman devamlı sükût et. Çünkü aslolan budur. Konuşmak ise ârızîdir. Sebebsiz ve gerekçesiz konuşulmaz.

Dediler ki:

«İnsanlarla ihtilât edip sohbet etmenin çok tehlikesi vardır. Bu husûsda, kişi çok şeyler bilmelidir. Kişileri ihtilâttan sakındıran, eser ve haberlerle dolu olan kitablar mevcuddur.»

Bâzıları ihtilât edip sohbet etmeyi, Allah uğrunda insanlardan kardeş edinmeyi tercih ettiler. Halkı ihtilâta, Allah için kardeş olmaya teşvik ettiler. Şöyle dediler:

— Cenâb-ı Hak îman ehline Âl-i İmrân sûresindeki:

«Allah'ın ni'meti sayesinde kardeşler oldunuz» buyurarak ni'met vermiştir.

Yine Enfâl sûresinde:

«Seni, yardımı ile ve mü'minlerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip birleştiren O'dur. Yeryüzünde olan her şeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini böyle birleştiremezdin» buyurmuştur.

Haberde vârid olmuştur:

«İçinizde Allah'ın en çok sevdiği kişiler, sevenlerle sevilenlerdir.»

Ebû Ya'kub es-Sûsî der ki:

«İnzivâya ancak rûhen çok sağlam olan kişiler dayanabilir. Bizim gibiler ise ihtilât etmelidir. Çünkü bu daha faydalıdır: Birbirlerini görerek daha iyi amel ve tâatte bulunurlar.»

Nitekim Mağribli Ebû Osman da aynı fikri ileri sürmüştür:

«Halvet, ancak kendisini Rabbe adayan âlim için mümkün olabilir.»

Selef büyüklerinden **Said bin el-Müseyyeb** ile **Abdullah ibn el-Mübârek** ihtilât edip sohbet etmeyi tercih etmişlerdir. Onlara bâzı kimseler de katılmıştır.

Dediler ki:

— **Sohbetin faydası: İnsan içinin tıkanmış olan menfezlerini açar, kişiye havâdis ve avârizi öğretir.**

Âfet rüzgârlarına karşı kişiyi koruyacak hale sokar. İman kılıcı ile o âfetlerden kurtulmasını başarır.

Sohbet ve kardeşlik kurmak sûretiyle karşılıklı dayanışma, yardımlaşma elde edilir.

Kalb askerleri zinde olur. Ruhlar şahlanır. Refîk-i a'lâya yönelir.

Bunun şühûd âlemindeki misâli tıpkı sesler gibi olur:

Birleştikleri vakitte ecrâmı yırtar geçer. Tek başına kaldıkları zaman meram ve gayeye ulaşamaz.

el-Avârif, el-İhyâ, el-Hâlisa ve Şerhu'l-Huteb kitablarında böyle geçer...

Bu kitabdaki musannifin sözü de bu son fıkranın sözüne uymaktadır.. Dikkat edilirse anlaşılır.

***

Evet, meclislerin ve sohbet yerlerinin hakkını vermek, âfetlerinden kurtulmak kolay olmadığı için, karşılığında alınacak ecir de epeyce büyüktür.

Bunun hakları sayılmayacak kadar çoktur.

Bunlardan birisi de «kalbı ile onlarla beraber olmak, kalb ve dinî yönden onlardan ayrılmak»tır. (Şayet dinî husûslara aykırı davranıyorlarsa!)

Ebû Ali ed-Dekkak der ki:

«İnsanların giydiklerini giy, yediklerini ye. Fakat iç âleminde tek başına yaşa!»

Bu sebeble şöyle denilmiştir:

«Ârif, kâindir, bâindir.»

(Yâni, insanlar içinde yaşar amma, onun kalb âlemi çok daha başka olduğu için onlardan ayrı sayılır.»

***

Kendisi için sevdiğini onlar için de sever..

Onlara her husûsda öğüt verir. Çünkü öğüt dinin direğidir.

İçten de dıştan da iyi davranır.

Onların dış âlemine ve işlerine zarar verecek şeyleri bertaraf etmeye çalışır.

Onlara iyi amelde bulunmalarını öğütler, kötü husûslardan alıkor.

Onlara merhamet ve şefkatle muamele eder. Kimseyi hoşlanmadığı şey ile anmaz. Çünkü kul üzerinde görevli olan melek, arkadaşına

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

«Hz. Ebû Bekir (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'la bir meclisde oturuyordu.

Bir adam gelip Ebû Bekr'e sataştı. Ebû Bekir susuyor, Peygamber Aleyhisselâm da tebessüm ediyordu.

Sonra Ebû Bekir dayanamadı, adama karşılık verdi.

Peygamber Aleyhisselâm öfkelenip kalktı.

Ebû Bekir arkasından yetişip sordu:

«Adam bana sövdü. Sen tebessüm ediyordun.. Sonra dediklerinin bir kısmına cevab verince, öfkelendin ve kalktın.. Bunun hikmeti nedir?»

«Sen susarken melek yanında seninle birlikteydi. O adama karşı durmadan seni savunuyordu. Sen o adamın çirkin sözlerine karşılık verince şeytan gelip oraya oturdu.. Ben şeytanın oturduğu yerde oturmam!» (el-Avârif)

Karşısındaki kim olursa olsun, başına bir hal geldiği zaman, sevinmez.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Mü'minler, birbirlerini sevmelerinde, yekdiğerine merhamet etmekte, âzâsının biri rahatsızlaşınca diğerleri de uykusuz kalıp hasta olan cesed gibidirler.»

Yâni, vücudun bir parçası rahatsızlaşınca nasıl ki bütün vücud aynı acıyı, aynı ızdırabı paylaşırlarsa, mü'minler de tıpkı onun gibidirler:

Birisinin başına bir belâ geldiği zaman acısına hemen ortak olup paylaşırlar.. Derhal o acıyı gidermeğe çalışırlar.

İyi - kötü demez, herkese ihsân ve ikramda bulunur.

Ehil olana da olmayana da verir ve bu sûretle herkesin kalbini kazanır..

İnsanların ezâsına tahammül eder. Kendisine söven, ezâ ve cefâ eden kişiyi afvedip bağışlar. Hakkını helâl eder.

İnsanların eziyetlerinden kurtulmaya çalışmaz. Çalışsa da kurtulamaz ki!

Çünkü Allah mahlûkatın dilini kendi zât-ı ülûhiyyetine sataşmaktan kesmedi; insanlara sataşmasından mı kesecek?

Mûsa Aleyhisselâm Allah'a niyâz etti:

«Rabbim, ne olur insanlar, hakkımda bende olmayan vasıfları dile getirip konuşmasınlar!»

Cenâb-ı Hak şöyle vahyetti:

«Bunu kendim için yapmadım; senin için nasıl yaparım?»

***

İnsanların zahmetine katlanır. Hem isteyerek ve hem de Allah'ın ni'metlerine şükrederek...

***

İnsanların işlerini ve ihtiyaçlarını görür...

Hadîsde vârid olmuştur:

«Kim, bir müslüman kardeşinin — her iki tarafın da rızâsı ve menfaati bulunan — bir ihtiyâcını, sırf Allah rızâsı için görürse, Allah'a bin sene hizmet etmiş — o süre içinde bir göz ucu kadar bile günah işlemeyen — gibi olur.»

Bir hadîs meâli daha:

«Gecenin veya gündüzün bir saatinde her kim müslüman kardeşinin işine koşarsa — o iş olsun veya olmasın — onun için bir aylık i'tikâfdan daha hayırlıdır.» (İmâmı Gazâlî)

***

Güç durumda olana kolaylık gösterir. Sıkıntıda olanın sıkıntısını giderir. Kederlinin kederini bertaraf etmeye çalışır.

Çünkü, müslüman kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da onun yardımında olur.

Hadîsde:

«Müslüman kardeşinin kalbine sevinç koyman, mağfireti gerektiren hasîslardandır» buyurulmuştur.

İbni Ömer (R.A.), Hz. Ali'den (K.V.); o da Allah'ın Resûlü'nden (sallâllahü aleyhi ve sellem). O da Cebrâil Aleyhisselâm'dan. O da Allahü Teâlâ'dan:

«Farzların edâsından sonra en iyi amel, müslümanın kalbine sevinç koymaktır!»

Peygamber Aleyhisselâm'ın iki hadisi daha:

«Allah'ın en sevdiği amellerden biri de mü'mini sevindirmek, üzüntüsünü gidermek, borcunu ödemek, açlıkta doyurmaktır.»

«Kim mü'minin gözünü aydın kılarsa, Allah da onun gözünü kıyâmette aydınlatır.» (el-Hâlisa, el-İhyâ)

Suçunu, haklı tarafa afvettirmeye çalışır.

Bu husûsda yardımcı olmak, müslümanın müslüman üzerindeki İslâmî haklarındandır.

Hatırı ve nazı geçtiği, sözünü kırmadığı kimseye gider, onun kusurunu bağışlamasını rica eder, böylece onun işini görüvermiş olur.

Muaviye (R.A.), Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Bana gelip bir kardeşinizin işini görmemi dileyiniz; ecir sahibi olasınız. Ben bâzı işi geciktiririm ki, gelip benden ricâda bulunasınız ve bu yüzden sevaba giresiniz» diye buyurur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Dil zekâtından daha iyi bir zekât yoktur!»

«Bu nasıl olur?»

Diye sordular. Şöyle buyurdu:

«Şefâat sayesinde kan akmaz, başka biri yararlanır, bir diğerine gelecek kötülük önlenmiş olur.» (İmâm)

Kişi iki kişinin arasını bulur. Dargınları barıştırır.

Bir kelime ilâvesiyle dahi olsa, bunu yapar... Çünkü bu, sadakanın efdalındandır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«En üstün sadaka iki kişinin arasını bulmaktır!»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Allah'tan korkun. Dargınlarınızı barıştırın! Çünkü Allah kıyâmette mü'minlerin arasını bulacaktır.»

Bir hadîs meâli daha:

«İki kişinin arasını bulmak için hayır söyleyen kimse yalancı sayılmaz.»

İmâm Gazâlî der ki: «Bu hadîs, dargınları barıştırmanın vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü yalan söylememek vâcib (farz)dır. Vâcib, kendisinden daha kuvvetli olan bir vâcib ile sâkıt olur.»

***

Müslüman, müslüman kardeşinin ırz ve namusunu korur.

Onun gaybûbetinde ona yardım eder. Şerefinin çiğnenmesine asla müsaade etmez.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Bir müslüman kişi, müslüman kardeşinin ırzını savunursa mutlaka Allah da onu kıyâmet gününde cehennem ateşine karşı savunur.»

Hz. Enes (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kim, yanında bir müslüman zelil kılınır da, ona yardım etmeye muktedir olduğu halde yardım ederse, Allahü Teâlâ da ona hem dünyada, hem de âhirette yardım eder.»

Câbir ve Talha (R. Anhümâ) dediler ki:

— Biz Allah'ın Resûlü'nün (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duyduk:

«Kim, ırzı çiğnenirken ve şerefi pâyimâl olurken bir müslümana yardım ederse, Allah da ona, yardım edilmesini istediği bir yerde yardım eder.

Kim de bir müslümanın ırzı çiğnenirken ona oyun oynarsa, Allah da yardım edilmesini istediği yerde, onu perişan eder.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyuruyor:

«Kim, yanında bir müslüman zelil kılınır da, ona yardım etmeye muktedir olduğu halde etmezse, kıyâmet gününde Allah, onu bütün yaratıkların önünde zelil kılar.»

el-İhyâ'da der ki:

Dinleyen de, gıybetin vebâl ve günahından kurtulamaz. Ancak dili ile itiraz ederse başka.

Eğer dili ile gıybetçiye itiraz etmekten korkarsa, kalbi ile itiraz eder.

Meclisten kalkmaya gücü yeterse kalkar, gıybetçiyi susturmaya gücü varsa susturur.

Eğer dili ile: «Sus!» deyip de kalbinden hoşlanırsa, bu bir nifak alâmeti olur.

Hulâsa, kalbi ile kerih görmedikçe günahtan çıkamaz.

Sonra, el, göz ve kaşla susturmağa kalkışmaz. Çünkü bu, gıybet edilen kimseye bir nevi hakaret sayılır. Açık olarak dili ile: «Sus, gıybet etme!» der.

Hadîsde:

«İnsanlar arasında Allah'ın en sevdiği kimse, insanlara en yararlı olanla, zulme uğradığı zaman afvetmeşini bilen kimsedir» buyurulmuştur.

Hz. Enes'den (R.A.):

«Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Bir ara o kadar güldüler ki azı dişleri göründü.

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Anam - babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Sizi güldüren şey nedir?»

Şöyle buyurdular:

«Ümmetimden iki adam Rabbü'l-İzzet'in önünde diz çökmüş. Biri şöyle diyor:

«Yârabbi! Bu adamdan hakkımı al!»

Allah öbürüne:

«Haydi adama hakkını ver!»

Emrini verince, o şöyle dedi:

«Yâ Rabbi, ne vereyim? Sevablarımdan bir şey kalmadı ki!»

Bu def'a hak sahibi haykırdı:

«Yârabbi, emret de günahlarımı alıp sırtlasın.»

Sonra mübârek gözleri dolu dolu oldu ve şöyle buyurdu:

«O gün cidden büyük bir gündür. İnsanların, birbirlerinin günahlarını yüklenmek zorunda kalacakları bir gün! Allah haksızlığa uğrayana der ki:

«Haydi, gözlerini yukarı kaldır da Cennetlere bak!»

Adam gözlerini kaldırdığı zaman:

«Yâ Rabbi, gümüşten şehirler, altundan köşkler, inci ile süslenmiş bir halde görüyorum. Acaba bu hangi peygamber, yahut hangi sıddîk, ya da hangi velî içindir?»

Allah:

«Parayı kim verirse onun!»

«Kimin parası var ki?»

«Senin!»

«Yâ Rabbi, nasıl?»

«Şu din kardeşini afvedersin. Ben de sana o gördüğün muhteşem köşkü veririm...»

«Yâ Rabbi, onu bağışladım.»

«Haydi şimdi onun da elinden tut, doğru beraberce Cennete giriverin!» buyuracaktır...» (el-İmâm)

Hz. Ali'den (K.V.):

«Haksızlığa uğrayan kimse kıyâmet gününde hakkını almağa kalkışınca, Allah ona şöyle hitab edecek:

«Sen, onu bağışlamamış mıydın?»

«Hangisini yârabbi?»

«Sen benden, kadın - erkek bütün mü'minleri bağışlamamı dilememiş miydin?

İstersen o duânı kabûl edeyim. O adam da onların arasında bağışlansın gitsin...

İstersen o duânı reddedeyim. Sen de afvolunmamışların arasında ol!»

«Yârabbi, ne olur o yaptığım duâyı kabûl et!»

Niyâzında bulunur. Allah da fazlı ve keremi ile hepsini afveder.» (Mişkâtü'l-Envâr)

⁂

Kendisine kötülük yapana iyilik yapar.

Bir köle, bir koyunun ayağını kırmış bir halde Ebû Zer'e (R.A.) geldi.

Ebû Zer (R.A.) sordu:

«Bu koyunun ayağını kim kırdı?»

«Ben kırdım...»

«Niçin kırdın?»

«Kasden kırdım...»

«Neden?»

«Seni kızdırmak için. Çünkü seni kızdırırsam beni dövüp günaha girersin.»

«Beni kızdırmak istediğin için sana kat'iyyen kızmayacağım.»

Dedi ve hemen onu âzâd etti...

Süfyân (R.A.) dedi ki:

«İhsân, sana kötülük yapana iyilik yapmandır. Çünkü sana iyilik yapana iyilik yapman bir nevi alış - veriştir. Çarşıda para verip bir şey satın almaya benzer.»

el-Hasan dedi ki:

«İyiliğin, güneş, ay, rüzgâr ve yağmur gibi herkesin yararlandığı şekilde olmalı. Belirli kimselere değil.» (el-Avârif)

⁂

Müslüman, kendisinden ilgisini keseni ziyaret eder, kendisine vermeyene verir.

Halka karşı iyi zan besler.

Çünkü kötü zan, sözün en yalanıdır.

Bu husûsda Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Sakın zanda bulunmayın! Çünkü zan, sözün en yalanıdır!»

Resûlüllah Efendimiz bununla kötü zannı murat etmişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ Hucürât sûresinde:

«Şübhesiz zannın bâzısı (kötü zan) günahtır» buyurmuştur.

İmâm Nevevî Müslim'in şârihında der ki:

«Bundan murat insanın içine yerleşen kötü zandır. Yoksa hatıra gelip geçen değil.»

İsa Aleyhisselâm birini hırsızlık yaparken gördü ve ona dedi ki:

«Çaldın mı?»

Adam cevab verdi:

«Kendisinden başka ilâh olmayanın hakkı için, hayır!»

«Allah'a îman ettin, (fakat) gözlerimi yalanladın» buyurdu.

⁂

Müslüman, kimseye hased etmez. Allah'ın ona verdiği ni'metin elinden gitmesini istemez. Yahut elinden gitmesi için türlü hile ve desiseler peşinde koşmaz.

Selef âlimlerinden biri der ki:

«İlk günah hased olmuştur. İblis'in (aleyhillâ'ne) Âdem Aleyhisselâm'ı kıskanmasından başlar...

Secde ile emredildiğinde hased yüzünden ona secde etmemiştir ve Allah'a karşı gelmiştir.»

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın ni'metlerinin de düşmanları vardır.»

Dediler ki:

«Nedir o?»

Şöyle buyurdu:

«Allah'ın verdiği ni'metleri, verilenlere kıskananlar!»

Zekeriyya Aleyhisselâm'dan:

— Allah buyurdu ki:

«Hasedçi, ni'metimin düşmanıdır; hükmüme kızar, kullarım arasında yaptığım taksimata râzı olmaz.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Altı kimse, hesaba çekilmeden doğru Cehenneme girecektir.»

«Kimdir onlar ey Allah'ın Resûlü?» diye sordular.

«Onlar şunlardır: Zâlim hükümdarlar, hain tüccarlar...»

(Kıskanç âlimler deyinceye kadar saydı.)

Bekir bin Abdullah dedi ki:

«Biri, kralın iltifat ettiği kimseyi kıskanır. Onu yanından uzaklaştırıp, yerine kendisi geçmek ister.

Bu yüzden bir tuzak düşünür. Gelir Melik'e der ki:

«O yanınızdaki zât ağzınızın koktuğunu söylüyor.»

Melik: «Bunu nasıl isbat edebilirsin?» deyince:

«Bundan kolay ne var? Onu çağırırsın. Yanına yaklaştığı zaman, elini ağzına koyacaktır.»

Der ve derhal o adamı kendi evine dâvet eder.

Adam gelir. Ona soğanlı ve sarmısaklı yemekler yedirir.

Sonra, adam melikin yanına gelince, ağzındaki soğan ve sarmısak kokusundan melikin rahatsız olmaması için elini ağzına kor.

Melik içinden, «demek ki bunu bana söyleyen kişi doğru söylemiş» der.

Tutar, bir ülkedeki valisine:

«Hâmil-i mektub sana gelir gelmez öldür, derisini yüz, içine saman koyup bana gönder!»

Emrini hâvi bulunan bir mektup yazar, adamın eline verir.

«Haydi, bu mektubu falan valiye götür» der.

Adam mektubu alıp yola koyulur.

Yolda kendisini melike gammazlayan adama rastlar. Adam ona sorar:

«Nedir o elindeki?»

«Falan valiye giden mektub. Mükâfat mektubu. Bunu ona verince bana mükâfat verecektir.»

«Ne olur, bana ver de ben götüreyim!» diye yalvarır.

Adam onun yalvarmasına dayanamaz, mektubu ona verir.

Vali mektubu açıp durumu öğrenir ve onu öldürür. Derisini yüzüp içine de saman doldurur ve melike gönderir.

Öbür adam yine eskisi gibi melikin yanına geldiğinde melik şaşar ve sorar:

«Ne yaptın mektubu?»

«Falan adam rastladı. Benden rica etti ve kendisine verdim...»

«Ona ağzımın koktuğunu söylemişsin, doğru mu?»

«Hayır! O size yalan söylemiştir...»

«Peki öyleyse, neden yanıma geldiğin zaman elini ağzına koydun?»

«Bana sarmısaklı yemek yedirmişti. Yanınıza gelince ağzımdaki çirkin kokudan rahatsız olmamanız için elimi ağzıma koydum.»

«Doğru söyledin. Haydi yerine git. Kötülük yapan cezasını görmüştür!» dedi.

Bilginlerden biri der ki:

«Hasedçi, meclislerde kötü ve hor bakışlara sebeb olur. Çok kötü can verir. Mahşerde rezil ve rüsvay olur.»

el-İhyâ'da der ki:

— Hasedin, düşmanına değil, sana zarar verir. Hattâ, uyku veya uyanıklıkta keşif sahibi olsan, ey hasedçi, kendini, başkasının gözünü çıkarmak için attığı taşın geri gelip kendi sağ gözüne isabet eden kişi şeklinde görürsün.

O kişi sağ gözünün çıktığını görünce daha da öfkelenir. Bir taş daha bütün hızı ve şiddetiyle fırlatır. Taş geri gelir, bu sefer sol gözünü de çıkarır.

Adam daha da öfkelenir ve üçüncü bir taşı bütün hızı ve gücü ile atar.

Fakat taş yine geri gelip başını yarar.

Oysa düşmanı, karşısında sapasağlam durmaktadır... Kendisi ise hem kör olmuştur, hem de başı yarılmıştır.

Etraftaki düşmanları da habire onun hâline gülmektedirler. Onu alaya almaktadırlar.

İşte hasedçinin tablosu! Şeytanların maskarası!

Hattâ hasedçinin hâli ondan da perişandır. Çünkü taş onun sadece gözünü çıkarmıştır. Başını yarmıştır... Çok çok ölümüne sebeb olmuştur.

Fakat hasedçi böyle mi ya! Hased karşı taraftan döndüğü zaman günahla döner. Günah ölümle düşmez. Bilâkis Allah'ın gazâbını mûcib olur. Allah'ın gazâbı ise onu cehenneme fırlatır.

Bu durumda insan, tek gözlü kalmayı, âhirette cehenneme girip alevler içinde yanmaya elbette ki tercih eder.

⁂

Cömert olan kişinin suçunu hemen bağışlar. Şahsiyet sahibi insanların suçunu da bağışlar.

Şayet bu, had cezası (şer'î ceza) değilse!..

Âlimlerden biri der ki:

— **Abdullah bin Mes'ûd** (R.A.) ile oturuyordum. İki adam geldi. Biri, diğeri için:

«Bu adam sarhoştur!» dedi.

Abdullah bin Mes'ûd (R.A.): «Muayene edip durumu öğrenin» dedi.

Muayene ettiler. Sarhoş olduğu anlaşılınca onu derhal hapsettiler.

Sonra, sarhoşluğu gitti. Çağırıp ona şer'î cezayı tatbik ettiler.

Abdullah bin Mes'ûd, kendisine getirilen kamçı ile had cezasını adama vurdururken şöyle dedi:

«Elini kaldır, her âzânın hakkını vererek vur!»

Adamın sırtında kaftan vardı. Şer'î cezanın tatbiki sona erince onu getiren adama:

«Sen bunun nesi oluyorsun?» diye sordu.

«Amcasıyım!»

«İyi davranmadın. Onu da iyi terbiye etmemişsin. Yaptığı suçu da örtmedin! İmâmın (hükümdarın) huzûruna bir suçlu getirilince, hükümdar şer'î cezayı uygulamakla yükümlüdür. Lâkin Allah afvedicidir. Afvetmeyi sever.»

Sonra Nûr sûresindeki:

«Afvetsinler, aldırış etmesinler. Allah'ın sizi yarlıgamasını sevmez misiniz? Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.»

Meâlindeki âyeti okudu.

Hadîsde:

«Salâh ve takvâ ehlinin hatalarından geçiverin» buyurulmuştur.

⁂

Kişi, verdiği sözü mutlaka yerine getirir.

Çünkü, verilen söz bir bağış, hattâ bağıştan öte, bir borçtur. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle buyurmuştur. Sözden caymak ise münâfıklık alâmetidir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Münâfık'ın alâmeti üçtür:

1) **Konuştuğu zaman yalan söyler.**
2) **Söz verdiği zaman cayar.**
3) **Kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyânet eder.»**

Yine şöyle buyurmuştur:

«Şu üç haslet kimde bulunursa, namaz kılsa da, oruç tutsa da münâfıktır...»

Bir önceki hadisde zikredilenleri saydı... (Bu hadisi **«İmâm»** ve diğerleri rivâyet etmişlerdir.

⁂

Kimsenin ayıp ve kusurunu araştırmaz.

Bilâkis, gördüğü zaman görmemezlikten **gelip örtüverir**...

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kim müslümanın ayıbını örterse, Allah da hem dünyada, hem âhirette onun ayıp (ve kusurlarını) örter.»

Yine buyuruyorlar:

«Din kardeşinin ayıp (ve kusur)larını görüp de örten kimse, mutlaka cennete girer.»

Çok yerinde söylemişler:

«Kendileri gizleyip durdukça ayıplarını ifşâ etme ki, Allah da ayıplarını örten perdeyi aralayıverir...

Mutlaka anman gerekiyorsa, onların iyiliklerini dile getir. Kimseyi sende bulunan (bir kusur)la ayıplamaya kalkışma!»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim, sırlarının dinlenmesinden hoşlanmayanların gizliliklerine kulak verip dinlerse, Allah her iki kulağına da kıyâmette kurşun akıtır.»

Abdurrahman bin Avf'den (R.A.):

«Ömer'le birlikte gece Medine'de dolaşıyorduk... Bir evde ışık yandığını görünce yaklaştık... İçerde ses ve gürültü vardı.

Ömer elimden tutarak dedi ki:

«Bu kimin evidir, biliyor musun?»

«Hayır!» dedim.

«Bu, Rabia bin Ümeyye bin Halef'in evidir. Galiba içip sarhoş olmuşlar. Ne dersin, içeri girip yakalayalım mı?»

«Olmaz! Allah bize bunu yasak etmiş ve Hucürât sûresinde:

«Tecessüs etmeyin!»

Buyurmuştur!» dedim.

Ve bunun üzerine Ömer, onları o durumları ile başbaşa bırakıp geri döndü.»

İşte bu, ayıp ve kusurların açığa vurulmamasının gerekliliğine, tecessüsün de terkine delâlet etmektedir. İmâm rahımehullah **el-İhyâ'da** şöyle rivâyet etmiştir:

«Ömer (R.A.) gece Medine'nin etrafında dolaşırken, kulağına bir evden şarkı sesi gelmiş...

Hemen duvarından tırmanıp içeriye girmiş ve bir de ne görsün: Adamın yanında bir kadın ve şarap şişesi duruyor!...

«Ey Allah düşmanı! Utanmıyor musun bu ma'siyetleri irtikâb etmeye?»

Adam şu karşılığı vermiş:

«Asıl utanması gereken biri varsa, o da sensin!»

«Neden?»

«Çünkü, ben bir günah işledim. Sen ise üç husûsda Allah'a âsi geldin:

Allah: **«Tecessüs etmeyin!»** buyurdu; sen tecessüs ettin.

Allah: **«Evlere arkalarından gelmeniz iyi bir davranış değildir»** buyurdu. Sen ise duvarıma tırmanarak evime girdin...

Allah: **«Evlerinizin dışındaki evlere, izin almak için kapılarını çalmadan, ehline selâm vermeden girmeyin!»** buyurdu. Sen ise izinsiz ve selâmsız evime daldın!»

Ömer (R.A.) başını eğdi ve sonra şöyle konuştu:

«Seni bağışlarsam, düzelir misin?»

«Evet, ey mü'minlerin emîri! Eğer beni bağışlarsan bir daha bunu yapmam!»

Bunun üzerine adamı afvetti ve evinden ayrıldı...»

⁂

Müslüman kimseyi kusurundan ve hatasından dolayı ayıplamaz. Ki, kendisi de aynı kusuru işleyebilir.

Din kardeşinin hatasına yetmiş mazeret arar. Hiçbir mazeret bulamazsa kendini körlükle itham eder. O din kardeşinin o kusurunu iyiye hamletmeğe çalışır.

İşte bizden önce gelip geçen sâlihlerin şiarı budur.

⁂

Mü'min kardeşine veya başka birine bir şey va'd ederken mutlaka (inşâallah) veyahut (belki) demelidir; içinden de sözünü yerine getirmeğe niyyet etmelidir.

Böyle dedikten sonra herhangi bir sebeble sözünü yerine getiremezse günâha girmez.

⁂

Mü'min kardeşinin tahakkümünü hüsn-ü kabûl ile karşılar ve ihtiyacını görür.

Buradaki tahakkümden murat, bir şeye hüküm vererek istemektir...

Bir adam, Peygamber Aleyhisselâm'dan, çobanı ile birlikte seksen koyun — vereceksiniz! — diyerek istedi.

Peygamber Aleyhisselâm, ona:

«Tamam, olur! Veririm» buyurdu.

Bir kadın Mûsa Aleyhisselâm'a, Yûsuf Aleyhisselâm'ın kabrini gösterdi ve karşılığında ona genç bir (hizmetçi) kız vermesini ve kendisiyle birlikte cennete girmesi için de duâ etmesini istedi.

Mûsa Aleyhisselâm da bunu kabûl edip Allah'a onun için niyâzda bulundu.

⁂

Kimsenin elindekini kıskanmamak ve ona göz dikmemek de sünnettendir.

Böyle yaparsa herkes tarafından sevilir ve sayılır.

⁂

Kendine yapılan kötülüğe misli ile mukabele etmez.

Şayet nefsi kendini buna iterse, mâni olur.

Hadîsde:

«İnsanları öfkelenmeden idare etmek bir sadakadır» buyurulmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Farzları yerine getirmekle emrolunduğum gibi, insanları idare etmekle de emrolundum.»

Buradaki (mudârât) kelimesini, Ebü'd-Derdâ (R.A.) şöyle diyerek yorumlamıştır:

«İnsanların yüzüne, kalben istemediğimiz halde güleriz. Allah Teâlâ Ra'd sûresinde:

«Kötülüğü iyilikle savarlar» buyurmuştur.

Yâni, karşı taraftan gelecek olan belâ ve eziyeti, yüzlerine karşı — içten sevmeseler bile — selâm verip savarlar, demektir. Bâzı tefsirlerde bu âyet böyle açıklanmıştır.

Hoca Hâfız der ki:

«Huzur ve âsâyiş şu iki kelimenin anlamında tezâhür eder:

— Dostlara karşı lütufda bulunmak, düşmanları da zâhiren idare etmek!»

⁂

İnsanların şerrinden kurtulmak için yumuşak konuşur ve onlara karşı saygı izhâr eder.

Hz. Âişe (R. Anhâ) dedi ki:

— Bir adam içeri girmek için Peygamber Aleyhisselâm'dan izin istedi.

«Aşiretin, o çok kötü kardeşine izin verin, gelsin!» buyurdu.

Adam içeriye girince Peygamber Aleyhisselâm, ona yumuşak davrandı. Ben de onun ind-i Resûlillâh'da bir değeri olduğunu sandım.

Adam çıkınca dedim ki:

«Az önce adam hakkında söylediğini söyledin. Sonra içeri girince ona iyi davrandın. Bunun hikmeti ne ola ki?»

Cevab verdiler:

«Kıyâmet gününde Allah katında en kötü durumda olacak kişi o kimsedir ki, kötülüğünden korkularak, insanlar tarafından terkedilir.»

Yâni Peygamber Aleyhisselâm o adamı bu fecî durumdan kurtarmak için böyle davranmışlardır.

Haberde:

«Mü'minin, sayesinde ırzını koruduğu şey, sadakadır» diye vârid olmuştur.

⁂

Muhammed bin el-Hanefiyye'den (R.A.):

«Düşüp kalkmağa mecbur olduğu, beraber yaşadığı kimse ile iyi geçinmeyen, akıllı değildir.»

⁂

Musannif (rahımehullah) «mudârât»'ın anlamını şöyle açıkladı:

«Düşmanların zararını, onlarla iyi geçinmekle önlemeğe **«mudârât»** denir.»

İsa Aleyhisselâm:

«Beyinsizin bir ezâsına katlanın ki, kazancınız on olsun.»

⁂

Söğmek, ezâsına karşılık vermek ve bedduâ etmek sûretiyle zâlimin cezâsını âhirette hafifletmez.

İncil'de şöyle yazıldığı anlatılır:

«Ey Âdemoğlu! Öfkelendiğin an beni hatırla ki, gazâbım anında ben de seni anayım!

Benim sana yapacağım yardıma râzı ol! Zira bu, senin kendine yapacağın yardımından daha iyidir.»

Bu, Şerhu'l-Huteb'de zikredilmiştir.

Yâni, kişi, zâlime bedduâ etmekle intikam almağa kalkışmaz. Onun ıslâhı için Allah'a duâ eder.

Bir adam Ebû Hüreyre'ye (R.A.):

«Sen Ebû Hüreyre misin?» diye sordu.

«Evet!» dedi.

«Hani o, boya otunu çalan!»

Ebû Hüreyre şöyle duâda bulundu:

«Allah'ım, eğer bu adam doğru söylüyorsa beni, yalan söylüyorsa onu bağışla!»

Sözüne şunu da ilâve etti:

«İşte Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bize zulmedenler için böyle mağfiret dilememizi emretti.» (el-Hâlisa)

⁂

Kişi, insanların yaptıklarını yumuşak karşılar.

Hz. Lokman (aleyhisselâm) dedi:

«Üç şey ancak üç şeyle karşılaşıldığında anlaşılır:

a) Mülâyim kişi, öfkelendiği zaman.

b) Cesûr ve kahraman kişi, harp zamanında.

c) Gerçek dost, ihtiyaç anında...»

⁂

Mülâyim bir adamı dövdüler. Öfkelenmedi.

«Neden öfkelenmedin?» diye sordular. Cevap verdi:

«Onu, ayağım çarpıp düştüğüm taşın yerine koydum!»

⁂

Mahmud el-Varrak (rahimehullah) dedi:

«Her suçluya karşı iyi davranmayı kendime borç bildim. Çünkü insanlar şu üçten biridir: Şerefli, bayağı, normal...

Derece bakımından benden üstün olanı görünce, onun değerini itiraf ederim. Suçuna göz yumarım.

Bayağı kişiye gelince, ona karşı susmakla ırz ve namusumu korurum.

Her bakımdan benim gibi olan normal kişiye gelince, onun da kusuruna bakmam, bağışlarım. Çünkü bağışlayan daima hâkim durumdadır...»

⁂

Hz. İsa (aleyhisselâm) bir grup yahudinin yanından geçti. Ona sataştılar. O, onlara güzel konuştu.

Neden öyle davrandığını sordular. Şu mânidar cevabı verdi:

«Herkes kendinde bulunanı harcar.»

⁂

İbrahim bin Edhem'e sordular:

«Dünyada hiç sevindiğin oldu mu?»

«Evet, iki kere sevindim: Birincisi, bir gün oturuyordum; biri geldi üzerime bevletti. İkincisi ise, yine oturuyordum; biri geldi, beni tokatladı...»

⁂

Ma'rûf el-Kerhî abdeste hazırlanmıştı. Üstündeki cübbesini çıkardı, yanındaki mushafı da yüksek bir yere koydu.

Bir kadın gelip bunları aldı.

Ma'rûf el-Kerhî kadının peşine düştü ve şöyle seslendi:

«Senin bu Kur'ân'ı okuyacak oğlun var mı?»

«Hayır!»

«Kocan var mı?»

«Kocam da yok!»

«Öyleyse elbiseyi götür, Kur'ân'ı ver!» dedi.

⁂

Bir def'asında bir kadın **Mâlik bin Dinar**'a şöyle bağırdı:

«Ey riyâkâr!»

Şu cevabı verdi:

«Basra'lıların yitirdiği ismimi bulan kadın!»

⁂

İbrahim bin Edhem bir bozkırda dolaşıyordu. Bir askerle karşılaştı. Asker ona:

«Acaba şehir nerdedir, bana gösterir misiniz?»

Diye sorunca, ona kabristanı gösterdi. Buna öfkelenen asker, onun başına vurup yaraladı. Biraz ilerleyince bir adama rastladı. Adam, ona:

«Ne yaptın sen? O, Horasan zâhidi Edhem oğlu İbrahim idi» dedi.

Asker dehşet içinde geri döndü ve ondan özür diledi.

Ona şöyle konuştu:

«Sen, bana vurduğun zaman, Allah'tan senin için Cenneti istedim.»

«Neden?»

«Bana vurduğun zaman, sevaba gireceğimi anladım. Bu yüzden senden, bana bir menfaat gelmesini, benden de, sana bir kötülük gelmesini istemedim!..»

⁂

Terzi Ebû Abdurrahmân'ın mecûsî olan bir müşterisi vardı. Ona elbise dikerdi. Her def'asında ona geçmeyen para verirdi.

Bir def'asında parayı çırağına vermek istedi. Çırak kabûl etmedi. Sonra ustası gelince durumu ona anlattı. **Terzi Ebû Abdurrahmân** çırağına:

«Çok kötü iş yaptın! Ne zamandan beri bana aynısını yapardı.

Ben sabredip, aldığım o geçmez paraları, «başkalarını da aldatmasın» diye, doğru gidip kuyuya atardım!» (Şerhu'l-Huteb)

Öfke anında kendini tutar. Çünkü bu, güçlülerin kârıdır.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Güçlü, düşmanlarının sırtını yere getiren değil, öfke anında nefsine hâkim olan kişidir!»

Enes (R.A.), Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Cennette hazır köşkler gördüm. Cebrail Aleyhisselâm'a:

«Bu köşkler kimlerin?»

Diye sordum. Şöyle buyurdu:

«Öfke anında sinirlerine hâkim olan ve insanları bağışlayan kişilerin!» (el-Avârif)

Feysağors bir kısım insanları yemeğe davet etti. Evin hizmetçisi gerekli ilgiyi göstermedi. Gerekli yemekleri hazırlamadı.

Hâne sahibi buna hiç öfkelenmedi.

Misafirler epey oturup sohbet ettiler. Bulduklarını yedikten sonra hâne sahibinin sabrına şaştılar. Sebebini sordular. Cevap verdi:

«Bugün son derece güzel ve feyizli bir gün geçirdik... Sabrettik, tahammül gösterdik. Mutlaka bunun büyük karşılığını görürüz.» (el-Muhâdarât)

Kişinin öfke ateşi iyice yükselince hemen abdest almalıdır.

Allâh'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Öfke şeytandandır...

Şeytan ateşten yaratılmıştır.

Ateşi su söndürür.

Onun için, biriniz öfkelenirse hemen abdest alsın.»

Öfkelendiği zaman ayakta ise oturur, oturmakla öfkesi yatışmazsa hemen yatar.

Ebû Zer'in (R.A.) naklettiği hadîsde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle buyurmuştur.

Çünkü bu hallerde insan genellikle hareketsiz kaldığı için, sonradan pişmanlık duyacağı harekette bulunmaz.

***

Müslüman kardeşinin eziyetine tahammül gösterir. Kendisini terk etmesini de, yaptığı bir suça hamleder.

Herkese hakettiği değeri verir.

Hattâ giyim kuşamından, davranış ve konuşmasından büyük bir zât olduğu anlaşılan kimselere gereken saygıyı gösterir.

Hz. Âişe (R. Anhâ) bir seferde idi. Bir yerde konakladı. Ona yemek hazırladılar.

Tam yiyecekleri zaman, bir dilenci geldi. «Buna bir ekmek verin!» dedi. Verdiler. Dilenci gitti.

Ondan sonra at üstünde bir adam belirdi. «Bunu sofraya çağırın!» dedi.

«Yoksulu bir ekmekle savdın; zengini görünce sofraya davet ediyorsun?»

Dediklerinde şu cevabı verdi:

«Allah herkesi derece derece yaratmıştır. Biz de herkese, derecesine göre muamele etmeliyiz.

O yoksul bir ekmeğe râzı olur... Ama bu zengin adamı bir ekmekle savmamız yakışık almaz.» (İmâmı Gazâlî)

Nitekim herkese anlayış ve kavrayışına göre hitab eder.

«İnsanlara akıllarına göre konuş!» denmiştir.

***

Kişi, kişiye dinine göre muamele eder.

Eğer gayet dindar ise, ona son derece saygıda bulunur. Eğer dinî yönden zayıfsa, ona karşı sevgi ve saygıyı azaltır.

Bâzılarına göre, kim bir insana hak etmediği değeri verirse, onu azdırmış olur. Ona kendini unutturmuş olur.

Kim de bir insana lâyık olduğu değeri vermezse, onun düşmanlığını üstüne çekmiş olur.

***

Müslüman herkese karşı âdil davranır.

Kimseye zulmetmez; ki, zalimlerden sayılır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kul, şu üç hasleti kendisinde bulunduruncaya kadar tam bir îmana sahib olamaz: Darlıkta infak etmek, herkese âdil davranmak ve selâmı yaymak.»

Mûsa Aleyhisselâm, Rabbına niyâzda bulundu:

«Yârab, kullarından hangisi daha âdildir?»

Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu:

«Zorlanmadan, kendiliğinden âdil olabilen!»

el-Huteb'in şârihı ne güzel demiş:

«İnsaf en güzel haslettir. Başkasından insaf beklememek ise insattan daha iyidir.»

Ebû Osman el-Hayrî der ki:

«Din kardeşine paranı esirgememen, parasına göz dikmemen, kendin fedakârlık yapıp, ondan fedakârlık beklememen, ona uyman ve sana uymasını istememen, dostluğun gereğidir.» (İmâmı Gazâlî)

Dünya ve âhiret ehlinden herkese güzel ahlâkla muamele eder.

Çünkü fâcir, kişinin güzel ahlâkından hoşlanır.

Onun için, fâciri içinden sevmese bile, ona zâhiren güzel davranır.

Mü'minin bir mü'mine karşı iyi davranması vâcibdir.

Ne var ki, fâsık ve fâcirlere karşı dikkatli olur. Onlara iyi davranmakla beraber yollarından gitmez. Cahile ilmi ile, ümmîye fıkıhla, anlayışsız olana anlayışla muamele etmek, tabiî ki insana eziyet verip yorar.

Kişi her kavmin kerîmine (şerefli olanına) lâyık olduğu değeri vermelidir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendi evlerinden birine girmişti. Arkasından cemâat de girdi. O kadar kalabalık oldu ki, evde oturacak yer kalmadı.

Aradan çok geçmeden **Cerîr bin Abdullah** (R.A.) geldi. Oturacak yer bulmayınca kapının yanında bir yere oturdu.

Peygamber Aleyhisselâm bunu görünce üstündeki hırkasını çıkardı, katlayıp ona attı: **«Bunun üzerine otur!»** buyurdu.

Cerîr o hırkayı aldı ve yüzüne sürüp öptü. Ağlayarak onu katladı ve Peygamber Aleyhisselâm'a geri atarak şöyle dedi:

«Ben, senin elbisene oturur muyum hiç? Bana ikram ettiğin gibi Allah da sana ikram etsin.»

Sonra Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle sağa sola baktı ve buyurdu:

«Size, bir kavmin büyüğü geldiği zaman, ona ikramda bulunun!»

Müslüman olmayan kavmin büyüklerine de müslüman olmalarını umarak ikramda bulunur.

Hadîsde:

«Kim müslüman kardeşine ikramda bulunursa Rabbine ikramda bulunmuş olur» buyurulmuştur.

***

Halktan mütevazi olanlara karşı mütevazi, mütekebbir olanlara da mütekebbir olarak davranmalıdır.

Bu anlamda şöyle demişlerdir:

«Kendisinde büyüklük ve üstünlük görmeyene karşı alçakgönüllülük yap. Kendisini arkadaşlarından üstün gören kimseden de uzak dur!»

Ravdatü'n-Nâsihîn'den:

— **Abdullah bin el-Mübârek** der ki:

«Zenginlere karşı tekebbür, fakirlere karşı tevazu, tevazudandır.»

İbni Ömer (R.A.), Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Ümmetimden mütevazileri gördüğünüzde onlara tevazuu gösterin. Mütekebbirlerini gördüğünüz zaman ise (siz de) onlara karşı tekebbürde bulunun. Çünkü bu davranışta onları küçük ve zelil yapacak anlam vardır.»

İmâm Gazâlî bunu (el-İhyâ)'da zikretti. Lâkin hadîsin lâfzını:

فَإِنَّ ذٰلِكَ مَذَلَّةٌ لَهُمْ وَصِغَرٌ

(Fe inne zâlike mezelletün lehüm ve sığarun) şeklinde nakletti.

İmâm Şâfii'den (rahımehullah):

«Kendisine ikramda bulunmayan kişiye tevazu gösteren, bir faydası olmayan kişiyi seven insandan — kendi nefsine karşı — daha zalim kimse yoktur!»

«Tanımadığı, içyüzünü bilmediği kimseyi övmek de böyledir» denildi.

Hukemâdan bâzıları derler ki:

«Kibirliye kibirli davran; ki, kibrini anlayıp terk etsin.»

Ancak her bakımdan kendinden üstün olursa, o zaman ona karşı mütekebbir davranmaz...

⁂

Kişi, kendi içini iyi bildiği için, halk tarafından iyilik ve takvâ ile anılmasından hoşlanmaz. (Hoşlanmamalıdır.)

Yusuf bin Rabat der ki:

«Tevazu, evinden çıkıp yolda giderken, rastladığın herkesin senden daha üstün olduğunu görmendir.»

Hasan el-Basrî'nin (rahımehullah) şu sözü ne kadar yerindedir:

«Evinden çıktığın zaman, kendinden daha yaşlı birini gördüğün zaman de ki:

— Bu adam benden daha iyidir. Çünkü o, Allah'a benden önce ibâdet etmiştir.

Kendinden küçük birine rastladığın zaman da de ki:

— Bu adam benden daha iyidir. Çünkü ben, ondan önce Allah'a isyan etmişimdir.

Kendi yaşında olana rastladığın zaman da şöyle de:

— Bu adam, benden iyidir. Çünkü ben kendimi tanıyorum. Fakat onun içyüzünü bilmiyorum!» (el-Hâlisa)

⁂

Ebû Yezid'e sordular:

«Kişi ne zaman mütevazi olur?»

Cevab verdi:

«Kendine değer tanımadığı, halk içinde kendisinden daha kötü kimsenin bulunmadığı inancını taşıdığı zaman...»

⁂

Hukemâdan birine sordular:

«Kıskanılmayan ni'meti, kendisinden ötürü sahibine acınmayan belâyı bilir misin?»

Cevab verdi:

«Evet! Kıskanılmayan ni'met, tevazudur. Sahibine acınmayan belâ ise, kibirdir!»

«Şeyh» bunu el-Avârif'de zikretti ve dedi ki:

— Tevazuda i'tidal; kişinin hak ettiği mevkiden aşağı bir mevkiye râzı olmasıdır.

Çünkü kişi nefsine hâkim olmasını becerebilse, onu frenler ve kendisini ne fazla, ne eksik mevkide durdurabilir.

Lâkin yaratılışında biraz da ateş bulunduğu için, her zaman parlamağa, alevlenmeye hazır bir vaziyette olur. Onun için, nefsi tevazu ile tedavi etmek gerekmektedir.

Bu da ancak, lâyık olduğu mertebeden kendisini aşağı tutmakla mümkün olur. Çünkü aynı mertebede kendisini tutarsa, bu kibre yol açabilir.

Kibir, kendini herkesten daha üstün sayma hastalığıdır. Bunu bilfiil belirtmektir.

Oysa böyle bir sıfat ancak Allah'a mahsûsdur. Mahlûklardan her kim bunu iddia ederse, yalancı sayılır.

Cenâb-ı Hakk'ın kudsî hadîsde şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Kibriyâ benim ridâm (dış elbisem) dir. Azamet de izârım (iç elbisem) dir. Bu bâbda kim benimle çekişmeye kalkışırsa, onu Cehenneme atarım!»

Azan insana haddini bildirmek için, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

«Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü (ne kadar bassan) cidden yeri yaramazsın. Boyca da asla dağlara eremezsin!» (el-İhyâ)

«Şimdi insan hangi şeyden yaratıldı? (İbretle bir) baksın. O, atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır.» (et-Târık)

«O kahredilesi insan, ne nankördür o! Onu (yaratan) hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan yarattı da onu biçimine koydu.» (Abese sûresi)

Bâzıları, kibirli olanlardan birine şöyle hitab ettiler:

«Sen nesin? Öncen bir küçücük meni... Sonun ise bir lâşedir. Sen bu ikisi arasında pislik taşımaktasın. (Yâni, bağırsakların da temiz değildir...)»

Bir hikâye:

Haccac'ın ordusunda söz sahibi olan **Muhelleb** ipek bir cübbe ile kibirli olarak geçerken, **Mutarref** (rahmehullah) ona şöyle der:

«Ey Allah'ın kulu! Bu, Allah'ı ve Resûlünü öfkelendiren bir yürüyüştür!»

«Beni tanımadın mı?» diye mukabele eder.

«Seni çok iyi tanıyorum: Evvelin bir damla menidir. Sonun da bir leş parçası. Üstelik barsaklarında da pislik taşımaktasın!»

Diye dersini verir.

Ondan sonra **Muhelleb** o yürüyüşünden vazgeçer. (Şerhu'l-Huteb)

***

Mütevazi olan kimsenin nitelikleri:

Alçakgönüllü olan kimsenin nitelikleri sayılmayacak kadar çoktur. Biz birkaç tanesine işaret edelim:

İhtiyarların baston taşıması...

Hizmetçilerle yemek yemek...

Hâlisatü'l-Hakayık'da şöyle geçer:

Ümmü Seleme (R. Anhâ) dedi ki:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Hizmetçi ile birlikte yemek yemek tevâzudandır. Kim onunla beraber yemek yerse, artık Cennet ona müştâk olur.»

Yoldan ezâyı kaldırmak...

Çocuklara selâm vermek...

Fakirlerle oturmak..

Koyunu ayaklarının arasına alarak sağmak...

Eşeğe binmek...

Enes (R.A.) dedi ki:

«Hayber günü Resûlüllah'ı (sallâllahü aleyhi ve sellem) lif yu larlı bir eşeğe binmiş olarak gördüm.»

Yukarda geçen bütün vasıfların Peygamber Aleyhisselâm'da bulunduğunu söylemişlerdir.

Çünkü bütün bunlar güzel ahlâktandır. Hz. Allah, Kalem sûresinde O'nun hakkında:

«Şübhesiz sen, büyük bir ahlâk üzeresin» buyurmuştur.

⁂

Pazardan satın aldığı yiyecekleri taşımak..

Pazardan - çarşıdan aldığı şeyleri taşımak da tevâzudan sayılmıştır.

Ca'fer b. Muhammed, babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

— Allah'ın Resûlü çarşıya çıkıp çoluk-çocuğunun ihtiyacını satın alırdı.

Kendisine bunu neden yaptıkları sorulunca şu cevabı verdi:

«Cebrail bana bildirdi: Kim çoluk-çocuğunu kimseye muhtaç etmemek için koşarsa, Allah yolunda sayılır.» (Mişkâtü'l-Envâr)

Şerhu'l-Huteb'de şöyle yazar:

«Peygamber Aleyhisselâm deveye ot verirdi. Evi süpürürdü. Pabuçlarını tamir ederdi. Elbise yamardı.

Koyun sağardı ve hizmetçi ile yemek yerdi. Köle ile beraber değirmene gidip un öğütürdü.

Çarşıdan aldıklarını sırtında taşımakta bir sakınca görmezdi.

Fakirin de, zenginin de elini sıkardı. Önce selâmı kendi verirdi.

Sadece bir hurma yemeğe çağırılırsa, böyle dâvete icâbet ederdi.

Kimseye zahmet vermezdi. Yumuşak huylu, güzel tabiatlı idi. Herkesle iyi geçinirdi. Güleryüzlü idi ve zillete kaçmaksızın son derece mütevâzi idi.

İsrafa kaçmaksızın cömert idi.

Kalbi yumuşaktı, bütün müslümanlara acırdı.

Kat'iyyen tıkabasa karnını doyurmamıştır.

Tamahkâr değildi.

İşte bütün bu vasıflar onun tevâzuunu gösterir...»

Urve bin Züber (R.A.) dedi ki:

— Mü'minlerin emîri Ömer'i (R.A.) gördüm. Boynunda su dama-

Ona: «Bu sana yakışmaz!» dedim.

Şu cevabı verdi:

«Etraftan halk gelip bana boyun eğdi ve beni dinledi. Bunları görünce içimde bir şey hissettim. İşte onu kırmak için, sırtımda su dolu damacan taşıyorum.»

Sonra o damacanı ensardan bir ihtiyar kadının evine götürüp boşalttı.

⁂

Müslüman kimsenin önünden yürümemek..

Peygamber Aleyhisselâm yürüyen iki kişinin önüne (bile) geçmezlerdi. Ashâbını önüne alırdı, kendisi arkalarından yürürdü.

Çünkü, öne geçme sevdası kişiyi fitneye sürükleyebilir.

Selîm bin Hanzele (R.A.) dedi ki:

«Biz Ubeyy bin Kâ'b'ın ardından yürürken Ömer gördü ve ona bastonla hücum etti. Ubeyy bin Kâ'b hemen:

«Ne yapıyorsun, ey mü'minlerin emîri? Dikkat buyur!»

Deyince, şu cevabı verdi:

«Bu durum, arkandan yürüyenler için bir zillettir. Senin için de fitneye sürükleyen bir husûsdur.»

Bunu, yürüme âdâbı bölümünde zikretmiştik.

⁂

Müslüman, büyüklere saygı gösterir.

Âlimlere hürmet eder... Güçsüzlere yardım eder. Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) evlâdına hürmet eder.

Denildi ki:

— **Zeyd bin Sâbit** (R.A.) süvari idi. İbni Abbas (R.A.) gelip rıkâbından tutmak istedi. Ona:

«Ne yapıyorsun ey Resûlüllah'ın amcası oğlu?»

Diye sordu. O da cevab verdi:

«Büyüklerimize karşı böyle davranmakla emredildik.»

«Elini göster bakalım!» dedi.

O da elini çıkardı ve onu öptükten sonra şöyle dedi:

«Biz de Resûlüllah'ın ehl-i beytine karşı böyle davranmamızda emredildik!» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

⁂

Onların ihtiyaçlarını görür.

Kalbi ile ve dili ile de onları sever. Her husûsda onları kendi nefsine takdim ve tercih eder.

Bişru'l-Hafî (rahmehullah) dedi ki:

«Rü'yâmda Peygamber Aleyhisselâm'ı gördüm. Bana dedi ki:

«Allah, akranlarının arasında seni niye yükseltti, bilir misin?»

«Ey Allah'ın Resûlü, bilmiyorum!» dedim.

«Sünnetime uyman, salihlere saygı duyman, kardeşlerine nasihat etmen, ashâbımı ve ehli beytimi sevmen ile...» buyurdu. (Mişkâtü'l-Envâr)

⁂

Yaşlı müslümanlara karşı hayâ eder.

Hz. Peygamber (S.A.V.) zamanına onlar daha yakın olduğu için, onlara karşı saygı duyar.

Allah'a (yaşlı olmaları sebebiyle) daha önce iman edip, daha çok itâatte bulundukları için de hürmet gösterir.

Müslümanlardan biri **Ebû Abdullah bin Hafif**'e geldi. Beraberce yürümeye başladılar. Ona **Ebû Abdullah** dedi ki:

«Haydi, sen öne geç!»

«Sebeb?»

«Sen Cüneyd'i gördün, ben görmedim.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Yaşlılara hürmet etmek, kişinin Allah'a olan saygısındandır.»

⁂

Yaşlıların huzûrunda izinsiz konuşmamak da onlara duyulan saygıdandır.

Haberde vârid olmuştur:

«Bir genç, bir ihtiyara yaşlılığından dolayı hürmet ederse, kendi-

si o yaşa girdiği zaman mutlaka Cenâb-ı Allah, insanlara ona hürmet ettirir.»

İşte bu, kişi için hayat boyu bir müjdedir. İnsan bu husûsda dikkatli olmalıdır. İhtiyarlara ancak uzun ömürlüler saygı duyabilir. (Şeyh ve İmâm)

⁂

«Üç kişi vardır ki, hakları kat'iyyen hafife alınmaz!

Bu üç kimse şunlardır:

Önce aziz olup da sonra zelil olan kişi.

Önce zengin olup da sonra fakirleşen kişi.

Cahiller arasındaki âlim — ki cahiller onun bir türlü kadrini bilmez —.»

Bu söz, (Şerhu'l-Huteb)'de, Fudayl'den (rahımehullah) nakledilerek zikredilmiştir. Musannifin buradaki sözü buna hamledilmelidir.

Bu haberdeki mânada vârid olan (diğer) bir hadîsde:

«Güçsüzlere ve küçüklere merhamet ederiz» diye buyrulmuştur.

Câbir'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdular:

«Büyüklerimize hürmet, küçüklerimize merhamet etmeyen bizden değildir.»

⁂

İbrahim bin Edhem rençberlikte çalışırdı. Arkadaşlarına yedirirdi. Hep beraber gece bir araya gelip yemek yerlerdi. Gündüz oruç tutarlardı.

Bâzan işten geç dönerdi. Bir gün arkadaşları dediler ki:

«Gelin yemeğimizi erkenden yiyelim. Ona bir ders olsun da bir daha gecikmesin.»

Erkenden yemeklerini yeyip yattılar. İbrahim döndüğü zaman onları uykuda buldu:

«Zavallılar, yiyecek bir şey bulamadılar da uyuyakaldılar!»

Dedi ve ekmek yapmak için un yoğurmaya başladı.

Onlar uyandılar ve durumu İbrahim'e anlattılar. O, şu karşılığı verdi:

«Yiyecek bir şey bulamadınız da yattınız sanmıştım!»

Sonra birbirlerine şöyle dediler:

«Bakın, biz kendisine ne yaptık; o bize nasıl davrandı?»

⁂

Müslüman, ziyarete ilk defa yaşça büyük olandan başlar.

Çünkü, saygı bakımından en yaşlı olan, herkesten ileri gelir.

Bir şey verirken, sabredemeyip feryâdı bastığı için, en küçük olana verir.

⁂

Yetimi barındırır...

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Kim elini acıyarak yetimin başına koyarsa (okşarsa) elini sürdüğü her tüy karşılığında Allah ona bir sevab verir.»

Yine şöyle buyururlar:

«Müslümanların en hayırlı evi, içinde bulunan yetime iyilik yapılan evdir. Müslümanların en kötü evi, içinde bulunan yetime kötülük yapılan evdir.» (el-İhyâ)

⁂

Müslüman, yoksula merhamet eder.

Yoksul: Hiçbir şeyi olmayan kimsedir.

Fakir: Biraz bir şeyi olana derler.

Bâzılarına göre; yoksul biraz bir şeyi olana; fakir, hiçbir şeyi olmayana derler. Fakat birinci görüş daha doğrudur.

Bu ihtilâfın semeresi, vasiyyetlerde zâhir olur. (Şerhu'l-Vikaye)

⁂

Müslüman, köleye karşı rıfk ile muamele eder.

Şam yolculuğunda **Hz. Ömer**'in (R.A.) deveye kölesi ile nöbetleşe bindikleri bilinen bir husûsdur.

Şam'a yaklaştıkları zaman, sıra köleye gelmişti. Hz. Ömer (R.A.) devenin yularından tutmuş gidiyorlardı.

Önlerine su çıkmıştı, sudan öyle geçtiler.

Şam'ın emîri olan **Ebû Ubeyde bin Cerrâh** onu karşılayıp dedi ki:

«Ey mü'minlerin emîri, ülkenin ileri gelenleri seni karşılamaya çıkacaklar; seni bu durumda görmeleri iyi olmaz!»

Ömer (R.A.) şu cevabı verdi:

«Allah bizi İslâmla güçlü kılmıştır. İnsanların sözlerine aldırmayız!»

Diğer bir rivâyette şöyle dediği anlatılır:

«Emir buradan! — Eli ile göğü gösterdi —.» **(Ravdatü'n-Nâsıhîn)**

⁂

Zengine zenginliği için saygı gösterip tevâzuda bulunmaz; ki, dinin üçte ikisi gidiverir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim zengine eğilirse, dininin üçte ikisi gider.» (el-Bustân)

Yine Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim zenginin elindekini elde etmek için eğilirse, Allah amelinin üçte ikisini ibtâl eder.» (Şerhu'l-Huteb)

Şeyh Ebû Ali er-Revadbârî bu hadîsi şöyle yorumladı:

«Kişi üç şeyle insandır: Kalbi, dili ve bedeni..

Tevâzu gösterdiği zaman, dil ve bedeni ile tevâzu gösterir.

Zengine karşı — sırf zengin olduğu için — hem dili, hem de bedeni ile eğilirse, dininin üçte ikisi gider.

Dil ve bedenini harekete geçirdikten sonra kalben de buna inanırsa, dininin tümü gider.» **(Hâlisatü'l-Hakayık)**

⁂

Mü'min, elinde bir şeyi yok diye bir mü'mini hakir görmez.

Bâzı eserlerde şöyle vârid olmuştur:

«Kim zengine zenginliği için ikram ederse, fakiri de fakirliği yüzünden hakir görürse, zalime sırf kendisine ilişmediği için yardım ederse ve mazlûma da sırf kendine arka çıktığı için yardımda bulunursa mel'undur.»

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

«(Din) kardeşine, (zalim olsun, mazlum olsun) yardım et!»

Dediler ki:

«Zalime nasıl yardım edelim?»

Cevab verdiler:

«Onu zulümden alıkoymakla...»

Bir hadîs daha:

«Kim, bir kederlinin üzüntüsünü giderirse, yahut bir mazlûma yardım ederse, Allah onu yetmişüç mağfiretle mağfiret buyurur.» (el-İhyâ)

⁂

Mü'min, bir hediye verilince kabûl eder. Meclisde bulunanlara ondan biraz sunar.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) aldığı hediyeyi orda bulunanlara pay ederdi ve:

«Hediye müşterekdir.» derdi. (et-Tıbbü'n-Nebevî)

Müslüman, kendisine verilen hediyeden daha fazla vermekle mukabele eder. Hediye bakımından kendisinden önce davrananları takdir eder.

Mü'min, kendisine ikram eden şahsa teşekkür eder. Herkesin yanında onu över ve yaptığı iyilikleri anlatır.

⁂

Kişi, hastaları ziyaret eder.

«İmâm» (rahmehullah) der ki:

— İslâm dinini kabûl edip kalbine ma'rifetullahı yerleştiren kişi, müslüman kardeşine bu hakkı çok görmez ve her vesile ile bunu isbatlar.

⁂

Müslüman kardeşinin cenazesinde hazır bulunur.

Sonra, cenaze namazını kılınca, kabre kadar onu teşyî edip, defne-

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Kim cenazeyi teşyî ederse, bir kırat (sevab) alır. Kim defnedilinceye kadar durursa, iki kırat (sevab) alır.»

Haberde: **«Bir kırat, Uhud gibidir»** diye vârid olmuştur.

Ebû Hüreyre (R.A.) bu hadîsi rivâyet edip de **İbni Ömer** (R.A.) duyunca, şöyle dedi:

«Desene, bugüne kadar birçok kıratları elde edemedik.»

⁂

Müslüman kardeşine başsağlığı diler. Mü'minin yitiğini buldurur.

Zenginlerin ve zalimlerin meclisinden uzak durur. Çünkü o meclisler fitne ve belâ meclisidir.

Ebü'd-Derdâ'dan (R.A.):

— Bir köşkün üstünden aşağı düşüp parçalanmam, zenginin yanında oturmamdan daha iyidir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum:

«Sakın ölülerle oturmayın!»

Dediler ki:

«Ey Allah'ın Resûlü, kimdir o ölüler?»

Cevab verdiler:

«Zenginler!»

Sehl bin Abdullah et-Tüsterî (rahımehullah) dedi ki:

«İnsanlardan şu üç sınıfla arkadaşlık yapma:

1) Gafil zorbalar.
2) Müdâheneci okuyucular.
3) Câhil sofular.» (Mişkâtü'l-Envâr)

⁂

Kral çocukları ile, zengin çocukları ile oturup kalkmaz. Onlara uzun uzun da bakmaz.

Çünkü bu, fitneyi mûcibdir.

Zenginlere sadece acır. Gözlerini onlara ve süslerine dikmez.

Çünkü bu, zillete sürüklenmesine yol açar.

⁂

Fısk ve bid'at ehlini güleryüzle karşılamaz. Kâfir ve bid'atçıya karşı suratını asar.

Fâsıkı kalbinden siler ve onu Allah'a havale eder. Ona beddua etmez, lânet de okumaz. Bir müddet sonra dahi olsa Allah'a dönmesini diler.

⁂

Zalime bir adım (yürümekle) dahi olsa, yardım etmez.

Çünkü bu, zulme ortak olmasına sebeb olur.

Ebü'l-Kasım el-Hakîm'e (rahımehuliah) sordular:

«Kulun kalbinden îmanı söküp çıkaracak bir günah var mıdır?»

«Evet, şu üç şey:

a) İslâm ni'metine şükretmemek.
b) İslâmın gitmesinden endişe duymamak.
c) Müslümanlara zulmetmek.»

Diye cevab verdi.

⁂

Müslüman doğru yoldan ayrılan zalim Emîrin kapısına yaklaşmaz.

Cenâb-ı Hak, Cin sûresinde:

«Zulmedenlere gelince: Onlar da Cehenneme odun olduları» buyurmuştur.

Ona doğru, selâm vermek için yürümez. Onunla ihtilât etmez; ki, onunla beraber Cehenneme yuvarlanır. Eserde böyle vârid olmuştur.

Kardeşlik ve Dostluk Kurma Âdâbı

Mü'minin en üstün vasıflarından birisi de; **sevdiğini Allah için sevmek, yerdiğini de sırf Allah için yermektir.**

İbni Abbas'dan (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Zer'e hitaben dedi ki:

«Ey Ebû Zer, îman kulplarının hangisi daha sağlamdır?»

Ebû Zer:

«Allah ve Resûlü daha iyi bilir» dedi.

«Allah yolunda karşılıklı dostluk te'sis etmek. Sevdiğini Allah için sevmek, sevmediğini de Allah için sevmemek!» buyurdu.

Bir rivâyet:

Allah Teâlâ, Mûsa Aleyhisselâm'a vahyetti:

«Ey Mûsa, benim için bir amelde bulundun mu?»

«Senin için namaz kıldım, oruç tuttum, zekât verdim...»

«Namaz senin için bir burhandır. Oruç ise bir kalkandır. Sadaka da bir gölge. Zekât ise bir nûrdur. Benim için (söyle bakalım) hangi ameli yaptın?»

«Ey ma'bûdum, senin için olan ameli bana göster!»

«Ey Mûsa, benim dostumu sevdin mi, düşmanıma düşman oldun mu hiç?»

Mûsa Aleyhisselâm, bundan anladı ki, Allah için sevmek, Allah için yermek amellerin en üstünüdür...

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Allah için sevişenler, kırmızı yakuttan olan sütunlar üstünde bulunacaklar. O sütunların tepesinde yetmiş bin oda olacak ve oradar Cennet ehline kuş bakışı bakacaklar. Cennet ehli şöyle diyecek:

«Haydi, Allah için sevişenlere gidip bakalım.»

Böylece onlardaki aydınlık, güneşin dünyalıları aydınlattığı gibi aydınlatacak...

Üstlerinde sündüsten elbiseler bulunacak, alınlarında şu yazılacaktır:

(İşte Allah için sevişenler!)» (Şerhu'l-Mesâbih ve İhyâ)

Bu haslet, imanın kemalini ve muhabbetullahı te'min eder. Mü'min ancak bu sayede imanın tadını duyar. Bu aynı zamanda Allah için yapılan amelin en hâlisidir.

***

Ömer bin Hattab'dan (R.A.):

«Bir adam, gece namazı kılsa, gündüz oruç tutsa, tasaddukta bulunsa ve cihad etse; fakat sevdiğini Allah için sevmezse, sevmediğini de Allah için yermezse, bunlar ona bir fayda vermez.» (el-Avârif)

***

Hadisde buyurulmuştur:

«Çokça dost edinin... Çünkü Rabbiniz son derece hayâlı olan kimse gibi muamele eder ve kerîmdir... Bu sebeble kıyâmet gününde dostları arasında kuluna azâb etmekten hayâ eder.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Çok tanıdıklarınız olsun. Çünkü kıyâmet gününde her biri için şefâat (hakkı) vardır.»

Yine şöyle buyuruyorlar:

«Kul, Allah uğrunda bir kardeş edinirse, mutlaka Allah ona Cennette bir derece ihdas eder.»

Yine buyururlar ki:

«Mü'minin mü'mine karşı ilgisi, rûhun cesede olan ilgisi gibidir.»

***

Ancak dinine, emanetine, salâh ve takvâsına güvendiği kimseleri dost edinmesi sünnettendir. Çünkü kişi sevdiği kimse iledir. Ne var ki, iyi amellerde de onun gibi olması gerekir.

el-Hasen (rahimehullah) der ki:

— (Kişi sevdiği kimse iledir) sözü sizleri aldatmasın. Çünkü iyilere ancak yaptıkları amelleri yapmakla ulaşılabilir.

Yahudi ve Nasrânîler de peygamberlerini severler. Fakat onlarla beraber olmayacaklardır. Çünkü onlar o peygamberlerin ta'lim ettikleri husûslardan ayrılmışlardır.

Demek ki, mücerred sözlerle, onların yaptıklarını yapmadıkça, insanlar sevdikleri ile olamamaktadırlar.

Cenâb-ı Hak çok kere velîsinin kalbinde bir insan muhabbeti görür de bu sayede ona merhamet eder.

Yâni o velîsinin hürmetine o insanı esirger. Onu da ona katar da velîsinin amelinden hiçbir şey kesilmez. Çocukları babalarına kattığı gibi.

Tûr sûresinde Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

«Biz onların nesillerini de kendilerine kattık. Kendilerinin amellerinden bir şey de eksiltmedik.»

⁂

Edindiği arkadaşın sayısı dört olsun. Sözleri de bir olsun.

(Yâni herhangi bir husûsda ihtilâf etmesinler. Söz ve fikirde birleşsinler.)

⁂

Allah'ın kullarından sevdiği kimseye bu sevgisini bildirir. Çünkü kalbler birbirlerini tanır, yekdiğerine tanıklık eder.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kişi (din) kardeşini sevdiği zaman, ona kendisini sevdiğini bildirsin.»

Bunu yapmakla, eğer sevdiği kişi dostu ise doğru yolu göstermiş ve nasihatte bulunmuş olur. Düşmanı ise onun kalbindeki düşmanlığı izâle etmiş olur.

Enes'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm'ın yanında birkaç kimse vardı. O meclisden bir adam geçti. Oturanlardan biri:

«Ben bu adamı Allah için seviyorum.»

Peygamber Aleyhisselâm:

«Onun bundan haberi var mı?»

«Hayır!»

«Öyleyse kalk, ona bildir!»

Bunun üzerine adam kalkıp o adama sevgisini bildirdi. Adam da şu karşılığı verdi:

«Beni kim için sevdin ise, o da (Allah'ı kasdediyor) seni sevsin...»

Râvi dedi ki:

— Sonra adam dönünce Peygamber Aleyhisselâm ona sordu. O ne söylediğini bildirdi. Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Sen, sevdiğinle birliktesin. Elde ettiğin sevab senindir.» (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Sevdiği kimsenin ismini, babasının ismini, nereli ve hangi kabileden olduğunu sorar.

Çünkü bu, aradaki muhabbeti pekiştirir.

Bureyd bin Nuame'nin (R.A.) rivâyet ettiği hadisde böyle geçer.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) **İbni Ömer**'in (R.A.) sağa ve sola baktığını gördü ve ona bunun sebebini sordu.

İbni Ömer şu cevabı verdi:

«Ey Allah'ın Resûlü, bir adam sevdim. Onu arıyorum, fakat göremiyorum.»

«Ey Abdullah, bir adamı sevdiğin zaman, ona ismini, babasının ismini ve evini sor. Hasta olursa ziyaret edersin, meşgul olursa yardım edersin!» buyurdu.

⁂

Müslüman sevgi ve nefrette hiçbir zaman aşırı olmaz.

Çünkü aşırı sevgi kelef (yük) olur. Aşırı nefret de telef (helâk) olur. Yâni, sevgisi artık kendi ihtiyarı dışına çıkar; ki, bu muteber değildir.

Çünkü, Allah için olan sevgiden dolayı, kişi Allah katında bir sevab umar. Bu sevgi şer'in gerektirdiği gibi olmalıdır.

İnsanlardaki özelliklere göre bu sevgi derece derecedir. Meselâ, bir insanı, Allah'a itâat ediyor diye seversin. Sonra onun Allah'a isyan ettiğini görünce, mutlaka ona buğzetmen gerekir. Çünkü o artık Allah'a âsî gelmiştir.

Sonra bir isyanı daha görülürse, bu def'a ona nefretin bir kat da-

Sevdiğin kimsenin isyanı ile bir anda ona karşı olan sevgin nefrete dönüşmektedir.

Ama onun Allah'a karşı itâati artarsa, bu def'a ona olan muhabbetin de ona göre artar.

Demek ki iş, sevgide i'tidâli elden kaçırmamaktır.

Kin ve nefretin telef (helâk) olmasına gelince..

Allah indinde me'cûr olan nefret, Allah için nefrettir. Bu da insanların durumuna göre değişir. Fazla nefret belki kişiyi gayr-i meşrû davranışlara itebilir de o nefret helâk hâline dönüşür.

Demek ki, ne sevgide ve ne de nefrette aşırı gitmek iyi değildir. Çünkü Allah Mümtehına sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Olur ki Allah, sizinle, içlerinden birbirinize düşman olduğunuz (kâfirler) arasında yakında bir dostluk peydah eder.»

Peygamber Aleyhisselâm da bu konuda şöyle buyurmuştur:

«Sevdiğini aşırı sevme. Bir gün bakarsın ki, o, sevmediğin kimse oluverir. Nefret ettiğin kimseden de fazla nefret etme. Bir gün bakarsın ki, o, sevdiğin kimse oluverir.»

Hz. Ömer (R.A.) dedi ki:

«Sevgin kelef (ağır bir yük) olmasın. Nefretin de telef (helâk) olmasın.»

Aşırı muhabbet insan yüreğinde bir yüktür... Aşırı nefret de insanı kötüye itebilir, nefret ettiği kimsenin helâkine sebebiyet verebilir. Onun için, her iki husûsda da i'tidâlden ayrılmamalı.

Müslüman sevgide de nefrette de mu'tedil olmalı.

Müslüman haddi aşmaz. Sevgi ve nefreti ifrat derecesine vardırmaz.

Diri kardeşinin yüzüne sevgi ve muhabbet dolu nazarla bakar. Hadis-i şerîfde:

«Mü'minin mü'mine (muhabbetle) bakması ibâdettir. Mü'min kişinin müslüman kardeşinin yüzüne tebessüm etmesi, her ikisinin hatalarından düşmesini sağlar» buyurulmaktadır.

Cüneyd (rahımehullah) bu hadîsden istinbat ederek şöyle demiştir:

«Birbirlerini seven iki kişi, biri günah işlemedikçe kat'iyyen ayrılmazlar.»

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) uzunca bir hadîsinde, birbirini seven iki kişi övülmekte ve âhirette Allah'ın gölgelendirdiği yedi sınıf insanın arasında bulunacakları müjdelenmektedir.

Ne var ki, uhuvvet ve sohbetin şartından birisi de **«hüsn-ü hâtime»**dir.

Her ikisi de iyi bir halde Allah'a kavuşurlarsa muâhât (kardeşlik) sevabına nail olurlar.

Ama, yekdiğerlerinin hukukunu zâyi etmekle bu kardeşliği bozmuşlarsa, o zaman sevab alamazlar.

Denildi ki:

«Şeytan, Allah yolunda birbirlerini seven iki kişiyi kıskandığı kadar hiçbir şeyi kıskanmaz. Devamlı olarak onların arasını bozmağa çalışır.»

el-Avârif'de böyle geçer.

***

Sevgide samimi olmaya çalışır.

Çünkü Allah yolundaki sevginin sudan daha saf ve berrak olması gerekir.

Allah, kendisi için olan sevgide kişiden samimiyet ister.

Sevgi ne kadar samimi ve temiz olursa o kadar devam eder.

Böyle bir sevginin devamını sağlamak için onun samimiyet ve temizlik derecesini ihlâl etmemek gerekir.

Peygamber Aleyhisselâm böyle bir sevginin devamı için şöyle tavsiyede bulunmuştur:

«Üç haslet kardeşine olan sevgide seni munis kılar:

a) Görür görmez ona selâm vermen.
b) Meclisde ona yer vermen.
c) Ona sevdiği ismi ile çağırman.»

Bu hadîsi, İmâm Gazâlî, Ömer bin Hattab'dan (R.A.) nakletmiştir.

Dostluk şu üç şeyle kaimdir:

Sözde birlik, işte birlik, şefkatte birlik.

Ebû Osman el-Hayrî der ki:

«İhvana uygun hareket etmek, onlara karşı duyduğun şefkatten

Mü'min, şeriatın mübah kıldığı husûslarda kardeşine uyar.

Çünkü bu, ona olan şefkatinden daha iyidir.

Ama dine aykırı olan husûslarda ona uymak ise, ona karşı gösterilmesi gereken vefa ve samimiyet gereğinden değildir.

Bilâkis o zaman, ona muhalefet edip doğruyu ona göstermek ve düştüğü kötü yoldan onu kurtarmak gerçek arkadaşlık ve samimiyetin icablarındandır.

Çünkü kardeşlik ihtiyacı dar zamanlarında belli olur. İşte asıl ona yardım etme, ona el uzatma zamanı o zamandır. O zaman ona iyilik yapmazsan başka ne zaman yapacaksın?

⁂

Amel bakımından kendisine yardımcı olamazsa da hüsn-i niyyetini göz önünde tutarak ona teşekkür eder. Çünkü, mü'minin niyyeti amelinden daha hayırlıdır.

İmâm Gazâlî de aynı tavsiyede bulunmuştur:

«Senin hakkında düşünüp yaptığı iyiliğe karşı ona teşekkür etmen, kardeşlik hak ve vecibelerindendir. Çünkü bu tür davranışlar aradaki sevgiyi arttırır.»

Hz. Ali (K.V.) der ki:

«Din kardeşinin hüsn-i niyyetine teşekkür etmeyen, iyiliğine hiç teşekkür etmez.»

⁂

Müslüman, kardeşini sevinirken gördüğü zaman kendisi de sevinir; üzüntülü hâlini gördüğünde kendisi de üzülür.

Hemen üzüntüsünü gidermeğe çalışır.

Çünkü dost ve kardeşliğin gereği budur. Yanında olsun - olmasın, onu her zaman müdafaa edecektir. Onun zor durumdan kurtulması için Allah'a yalvaracaktır.

Allah yolunda sevişen iki kişiden biri kara sevdaya tutulmuş. Arkadaşına:

«Ben kara sevdaya tutuldum. İstersen arkadaşlığı bozalım» der. Adam:

«Olmaz, biz birbirimizi maddi menfaat sağlamak için değil, Allah için sevdik!» diye cevab vermiş.

Allah ile kendi arasında, arkadaşı iyileşinceye kadar yemek yemiyeceğine ve su içmiyeceğine söz vermiş.

Kırk gün böyle devam etmiş. Nihayet kırk gün sonra arkadaşına:

«Nasılsın, hastalığın geçti mi?»

Diye sorunca, arkadaşı:

«Evet, iyileştim» demiş.

Ondan sonra yemek ve içmeğe başlamış... (el-Avârif)

⁂

Kardeş edindiği kimseye karşı güler yüz, tatlı dil gösterir.

Kalbinde onun hareketlerine karşı hiçbir sıkıntı hissetmez.

Ona cömert davranır.

Öfkesine hâkim olur. Kibirde bulunmaz.

Ona saygı gösterir. Özrünü — yalan olsun, doğru olsun — kabûl eder.

Hemen her gün onunla görüşmeğe çalışır.

Onu sevgi ve saygı ile karşılar ve sorar: «Benden sonraki saatlerin nasıl geçti?» diye.

Peygamber Aleyhisselâm'ın sahâbesi birbirlerini gördükleri zaman kucaklaşırlardı. Ayrılırken de musafaha ederlerdi.

Böyle yaparken Allah'a hamdederlerdi ve birbirlerinin afvı için Allah'a niyâzda bulunurlardı.

Günde birkaç kez karşılaşsalar dahi böyle yaparlardı.

⁂

Kendisi din kardeşine, onun kendisine verdiği değerden daha faza değer verir...

Mümkün olduğu kadar kardeşine gönül hoşluğuyla hediye verir. Utanarak veya külfete girerek değil...

Kendisine verilen hediyeyi az olsa dahi kabûl eder. Azı çok olarak sayar ve ona olan muhabbeti artar.

Hemen hediyesine karşılık olarak daha iyisini verir. Tabiî bulabi-

Kardeşinin kendisine yaptığı iyiliğe karşı teşekkür eder. Onu över ve ona hayır ile duâ edip şöyle der:

«Cezâkellahü hayren: Allah seni hayır ile mükâfatlandırsın.»

Gerek senâ ve gerekse duâ husûsunda bu pek etkilidir. Hadisde böyle açıklanmıştır.

Müslüman kendisine yapılan iyiliği gizlemez, bilâkis herkese yayar...

⁂

Kişinin müslüman kardeşine en iyi hediyesi; hikmet sözüdür.

Çünkü, hikmet mü'minin yitiğidir. Kişi için bu, ne kadar çok olursa olsun, dünya mallarından daha iyidir.

⁂

Güzel yemek ve elbiselerden eline geçeni Allah yolundaki kardeşine vererek onu kendi nefsine tercih eder.

Sahâbeden (R. Anhüm) biri bir kardeşine koyun başını hediye etti. O tam yedi evi dolaştıktan sonra yine sahibine geldi.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbından biri, bir adama bir koyun başı hediye etti.

O, «falan kardeşim benden daha muhtaçtır» diyerek ona gönderdi. O ona... Derken, tam yedi kişinin eline geçtikten sonra tekrar sahibini buldu...»

⁂

Kendisine ikramda bulunan kimsenin bedduâsını almamağa gayret eder.

Çünkü, ikram edenin duâsı kabûl olunur. Bu husûsda hadis vârid olmuştur.

⁂

Müslüman, kardeşini gün aşırı ziyaret eder.

el-Hasen der ki:

— (El-ğibb) demek, haftada bir kere ziyaret etmek demektir.

Buna göre, müslüman, kardeşini haftada bir ziyaret eder.

Her gün ziyaretinden kardeşinin sıkılacağından korkarsa böyle yapar.

Eğer bıkkınlık vereceğinden endişesi olmazsa, o zaman her gün ziyaret eder.

Bu ziyaretinde Cenâb-ı Hak'dan bol sevab umar.

***

Müslüman kardeşinin kapısına geldiği zaman, içeriye girmek için izin ister.

Kapının önünde durmaz. Biraz kenarında durur.

Kapı aralığından içeriye bakmaz.

Üç kere izin ister. Her seferinde hane halkına:

«Selâm üzerinize olsun.» Sonra: «falan kimse içeriye girsin mi?» der.

Her kapı çalışından sonra, yemek yiyen kişinin yemeğini, abdest alan insanın abdestini ve namaz kılan kişinin de namazını bitirmesine kadar bekler.

Hane sahibi izin verirse girer; vermezse geri döner.

Geri dönerken kalbi kin, hased ve düşmanlık (gibi) duygulardan tamamen arınmış olur...

Ev sahibi kapıya birisini onu içeriye buyur etmek için göndermiş ise, izin almak gerekmez.

Şayet göndermeyip de içeriden: «Kim o?» diye seslenmiş ise, o zaman: «Ben!» demez.

Çünkü, bu tam bir cevab değildir.

Tam cevab: «Falan kimse içeriye girebilir mi?» dir.

Eğer: «Hayır!» diye bir ses gelirse, içinde kin, hased, husûmet duymadan hemen döner.

İşte bu davranış güzel ahlâk ve tevâzu işaretidir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Kişi, güzel ahlâkı sayesinde oruçlunun derecesine ulaşabilir.»

Selef insanlarından biri dâvet yapar. Kendisine gelen elçi onu göremez. Bir de bakar ki, herkes yemek yemiş ve dağılmışlar... Adam sessizce ayrılır.

Ev sahibi onları uğurlarken:

«Hepsini yediniz değil mi? Bir şey kalmamıştır inşâallah» der.

Adama yiyecek bir şey kalmaz. Tencereleri yıkamışçasına silip süpürmüşler. Sonra adama:

«Kusura bakma, böyle oldu!» denilince şu cevabı verir:

«Adamın kabahati yok, hüsn-ü niyyetle çağırdı, biz de hüsn-ü niyyetle geldik.»

İşte tevâzu ve güzel ahlâkın anlamı budur.

Ebü'l-Kasım el-Cüneyd der ki:

«Beni bir çocuk gelip babasının dâvetine tam dört kere çağırdı. Her gidişimde babası beni kapıdan geri çevirdi. İçimde hiçbir kin ve kırgınlık duymadım.»

Çocuğu kırmamak için gitmiştir, babasını kırmamak için de geri dönmüştür. Bundan daha tabiî bir davranış ne olabilir ki!?

İşte Allah'a gönül vermişlerin ahlâkı böyledir: Her kabûl ve redde mutlaka bir ibret dersi müşâhede eder. Geri çevirilmesinden kırılmaz, üzülmez. Bunun bir tezellül olduğunu aklının kenarından dahi geçirmez.

Nitekim yapılan ikramlara da aşırı bir sevinç izhâr etmez. Bilir ki, her şey Allah'ın emri ve takdiri ile cereyan etmektedir.

⁂

Misafire ikram etmek, altına minder koymak; kısacası, hizmetinde bulunmak islâmî âdâbdandır.

Ziyaretçinin de, kendisine yapılan ikram ve i'zâzı reddetmemesi gerekmektedir.

Çünkü, yapılan ikramı geri çevirmek, müslüman kardeşini hiçe saymak olur.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Üç şey geri çevrilmez: Minder (veya yastık), güzel koku, süt...»

Bunları kabûl etmesi gerekir. Sütü içer. Güzel kokuyu sürünür. Minderin üstünde de oturur.

Ama ziyaretçi sırf Allah'a karşı tevâzu göstermek için yerde oturmayı tercih ederse başka... O zaman minderi alır, bir kenara koyar ve kendisi yere oturur.

⁂

Sonra, biri diğerine:

«Keyfe esbahte?»

Veya:

«Keyfe hâlüke?»

«Sabahleyin nasıl kalktın?»

Veya:

«Nasılsın?»

Diye sorar.

Öteki şu cevabı verir:

«Mü'min olarak...»

«Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun, çok iyiyim ve âfiyetteyim!»

Diye cevab verir.

⁂

Sonra, yerine oturup yerleşince, evde yiyecek ne varsa onu ikram eder. Meşrubattan da bulduğunu ikram eder.

Fazla külfete girmez. Çünkü kardeşliğin gereği budur.

Din kardeşini aynı kendisi gibi tutar. Ondan çekinmez. Bu sebeble de fazla külfete ve zahmete girmez.

Hz. Ali (K.V.) der ki:

«Seni külfete sokan, seni kendisini idare etmeye mecbur eden, seni özür dilemeye zorlayıcı işlere iten kişi, arkadaşların en kötüsüdür.»

Fudayl (rahımehullah) der ki:

«İnsanların birbirinden uzaklaşması, birbirlerine verdikleri külfet ve sıkıntıdandır: Biri, din kardeşini ziyaret eder. O da ona karşı tahammül edilmez külfete katlanır ve bu yüzden aralarındaki dostluk bağı kopuverir.»

Sahâbilerden biri şöyle der:

«Allah külfet çıkaranlara lânet eder.»

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Ben ve ümmetimin takvâya ermişleri tekellüften beriyiz!»

Yûnus Aleyhisselâm'ı dostlarından biri ziyaret eder.

Onlara bir parça arpa ekmeğiyle sebze yemeği ikram eder. Sonra şöyle der:

«Eğer Allah, misafire ikram etmek için fazla külfette bulunanlara lânet etmeseydi, size daha fazla şeyler hazırlayabilirdim.» (el-İhyâ)

⁂

Dostlarını karşılamak için hazırlanması, en iyi elbiselerini giymesi, kokulanması, taranması, kısaca elinden geldiği kadar tertemiz bir halde çıkması İslâmî âdâbdandır.

Selef'in sohbet ve kardeşlik âdâbından birisi de, **«eski sevgiyi korumak», «dostların sırlarını ifşâ etmemek»tir.**

Onun için, din kardeşinin sana açtığı bir sırrı başkasına aktarmamalısın.

En yakın arkadaşlarına bile söylememelisin.

Aranız açılmış dahi olsa, yine o sırrı muhafaza etmelisin.

Çünkü, ara açıldıktan sonra sırrı ifşâ etmek çok kötü bir huydur.

Bâzı ediblere sordular:

«Sırrı nasıl korursun?»

«Ben onun kabriyim. İçimde artık o gömülmüştür.»

Bu sebeble, şöyle demişlerdir:

«İyi kimselerin göğüsleri, sırların kabirleridir.»

Bâzıları der ki:

«Sırrı saklamak için göğsüm kabirden de ötedir. Çünkü, kabirdekiler bir gün kabirden çıkacaklarını beklemektedirler.»

Kardeşi uğrunda malını ve canını vermekten çekinmez...

Ebû Yezid el-Bestâmî anlatıyor:

— Belh'li bir genç gibi kimse bana galib gelmemiştir. Bizi ziyarete gelmişti. Aramızda şu konuşma geçti:

«Size göre zühdün tarifi nedir?» diye sordu.

«Bulduğumuz zaman yeriz. bulmadığımız zaman sabrederiz» dedim.

«Bizde, Belh köpekleri böyledir» dedi.

«Peki, siz söyleyin, sizce zühd nedir?» dedim.

«Bulmadığımız zaman sabrederiz, bulunca da başkalarını kendimize tercih ederiz» dedi.

Antakya'lı Ebü'l-Hasen anlatıyor:

«Rey yakınındaki köyüme otuzbir adam geldi. Yanımda beş kişiyi doyuracak kadar ekmek bulunmaktaydı.

Ekmeği kırdılar, yemeğe koyuldular. Lâmbayı söndürdüler.

Sofra kaldırıldığı zaman, ekmekler öylece duruyordu. Birbirlerine buyur ederken hiç yememişlerdi. (Yâni, herkes kardeşini kendi nefsine tercih etmişti.)

Ebû Hüreyre'ye (R.A.) bir adam geldi. «Seninle Allah için kardeş olmak istiyorum» dedi.

Ebû Hüreyre (R.A.):

«Bunun ne olduğunu biliyor musun?» diye ona sordu.

«Hayır, bana tarif et!» dedi.

«Beni dinarından da, dirheminden de ileri tutacaksın!»

Deyince, adam:

«Ben bunu yapamam» dedi.

Ebû Hüreyre (R.A.):

«Öyleyse haydi gidebilirsin şimdi» dedi.

Ebû Süleyman ed-Dârânî der ki:

«Bütün dünya benim olsa, hepsini kardeşime yedirsem, yine de azımsarım.»

«Müslüman gerektiği zaman kardeşi için canını da vermeğe hazır olmalıdır» demiştik.

Bu da selef müslümanlarının âdetindendi.

Sofiyeden bir taife yakalanıp halifelerden birinin huzûruna götürüldüler. Aralarında Ebü'l-Hasen en-Nûrî, eş-Şahham ve Er-Rakkam da vardı.

Tam öldürecekleri an, en-Nûrî ortaya atılıp cellâda:

«Bunları bırak, önce beni öldür!» dedi.

«Neden bu fedakârlıkta bulunuyorsun?»

Diye sorduklarında, şu cevabı verdi:

«Onların, bir saat bile olsa, benden fazla yaşamasını isterim!»

Halifenin bu söz hoşuna gitti ve hepsini o anda bağışladı.

Huzeyfetü'l-Adevî anlatıyor:

«Yermük günü amcamın oğlunu arıyordum. Yanımda biraz su vardı. Ona bu suyu içiririm, yüzünü serinletirim, diye düşündüm.

Tam yanına vardığımda ona suyu uzattım. Tam o anda öteden bir

Amcamın oğlu: «Suyu ona götür!» dedi.

Baktım ki, inleyen kişi **Hişam bin el-Âs** değil mi? **Hayret ettim.**

Hemen suyu ona uzattım. Fakat öbür **taraftan bir «âh!» sesi daha** duyuldu.

«Ben istemem, suyu ona götür!» dedi.

Koştum, fakat adam ölmüştü.

Döndüm, Hişâm'a gelince onu da ölmüş buldum.

Sonra, «amcamın oğluna suyu yetiştireyim bâri» dedim; geldim ki, o da ölmüş!»

İşte musannif yukarıda geçen sözü ile buna işaret etmek istemiştir.

Yâni, hem dünya, hem de âhiret zevk ve isteklerinde müslüman kardeşini kendi nefsine tercih etmesidir.

Bâzı müdakkikler şöyle dediler:

«Gerçek tercih âhiret hazlarında olur. Çünkü dünya hazları kayda değer bir şey değildir.»

Aynı anlamı te'yid eden **bir rivâyet:**

Biri kardeşini görür, pek sevinmez. Kardeşi bunu hoş karşılamaz. Sebebini şöyle izah eder:

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«İki müslüman karşılaştıkları zaman, gökten yüz rahmet iner. Bundan doksanını en çok sevinen adam alır. Onunu da en az sevinen kişi alır.»

Daha fazlasını sen alasın diye, çok sevinmeyi sana bıraktım.

Şerhu'l-Huteb'de, Cenâb-ı Hakk'ın din kardeşlerini kendi nefislerine tercih eden kişileri Haşr sûresindeki:

«Kendilerinde fakr-ü ihtiyaç olsa bile onları öz canlarından daha üstün tutarlar.»

Kavl-i celîli ile övdüğünü anlatırken şunu da zikretmiştir:

Mûsâ Aleyhisselâm, Rabbinden, Muhammed Aleyhisselâm ile ümmetinin bâzı derecelerini kendisine göstermesini niyâz etti.

Allah ona şöyle vahiy buyurdu:

«Ey Mûsa! Sen buna tâkat getiremezsin. Lâkin sana onun derecelerinden birini göstereyim; ki, o derece sayesinde O'nu sana ve bütün yaratılmışlara üstün kıldım.»

Sonra ona Melekût âlemini açıp gösterdi.

Onun oradaki mevkiini görünce şaşırdı kaldı. Neredeyse ölüp gidecekti. Hemen şöyle sordu:

«Yâ Rabbi, bu dereceye O'nu nasıl yükselttin?»

«Ona özel olarak verdiğim «başkalarını kendi nefsine tercih etmek» vasfı ile!» buyurdu.

⁂

Utanmayan ve çekinmeyen kişilerle arkadaşlık yapmamak da onların âdetindendi.

«Hayâsız kimselerle arkadaşlık yapan kimsenin düştüğü belâ kadar büyük bir belâya hiç kimse uğramamıştır» derlerdi.

Yine şöyle derlerdi:

«Dostlarınızı îman ettikleri sürece kabûl edin; küfrederlerse, o zaman bırakın!»

Allah Nisâ sûresinde:

«Onun (şirkin) mâdûnunu dilediği kimse için bağışlar» buyurmuştur.

Ebü'd-Derdâ ve sahâbeden (R. Anhüm) bir topluluğun görüşü budur. Dostlardan biri diğerinden ilgiyi kesecek bir şeye şâhid olduğu zaman, onun kendisinden değil de yaptığı işten nefret etmesi gerekir.

Çünkü Allah, peygamberine hitaben Şuarâ sûresinde:

«Bunun üzerine sana isyân ederlerse de ki: (Ben sizin yapageldiklerinizden çok uzağım.)»

Buyurmuştur da:

«Ben, sizden beriyim» demesini emretmemiştir.

Dediler ki:

«Din kardeşinin eski hâli değişirse, hemen ondan alâkayı kesme! Belli olmaz. Belki aradan bir zaman geçtikten sonra yine düzelir ve eski hâline gelir.»

Ebü'd-Derdâ'nın (R.A.) meclisine devam eden bir genç vardı. Ebü'd-Derdâ (R.A.) onu başkalarından üstün tutardı.

Sonra genç, bir büyük günah işledi.

Gelip hemen Ebü'd-Derdâ'ya (R.A.) anlattılar. Onu yanından uzaklaştırmasını istediler.

«Sübhânellah! Hiç arkadaş, yaptığı bir suçtan dolayı terk edilir mi?»

Arkadaş bir hataya düştüğü zaman, o hatadan kurtarılması için arkadaşına daha da ihtiyacı olur.

Onun için, o müşkül durumlarında onu ihmal etmemek, elinden tutup kaldırmak gerekir. O kötü huydan vaz geçmesi için de duâda bulunmak lâzımdır.

Ebû Zer'in (R.A.) görüşü:

«Arkadaşın yoldan çıkarsa, hemen ondan ilgiyi kes! Çünkü sen onu Allah için sevmiştin, yine Allah için ondan nefret etmen gerekmektedir.»

Galiba **«hubbü fillâh, buğzu fillâh»**: (Allah için sevmek, Allah için yermek) esasını göz önünde tutarak bu fikre sahib olmuştur.

Musannif bu iki görüşe de kitâbında yer vermiştir. Yalnız ilgiyi kesmemeği daha çok tercih ettikleri için önce ona yer vermiştir. Sonra da (el-Mücâlese (oturma âdâbı) bölümünde) Ebû Zer'in (R.A.) görüşüne yer vermiştir.

***

Arkadaşlık yapmağa elverişli birini gördükleri zaman hemen yapışırlardı, peşini bırakmazlardı.

Bilirlerdi ki, son derece sâdık bir dost kibrît-i ahmerden (halis altından) daha kıymetlidir.

***

Dostlukta şuna bilhassa dikkat ederlerdi:

Dost edindikleri kimsenin iyi hâlinde de kötü hâlinde de yardımına koşarlardı. Fakat kendileri kötü hallerinde ondan yardım istemezlerdi.

Kardeşine yaptığı iyiliği küçümserdi. Fakat kardeşinin kendisine yaptığı iyilik az olsa dahi, onu büyük bir iyilik olarak kabûl ederdi.

Sağlığında da, ölümünden sonra da, ona karşı gösterdiği vefâkârlıktan kat'iyyen vazgeçmezdi.

Dediler ki:

Vefânın anlamı, sevginin sebat ve devamıdır. Ölene kadar dost edindiğin kimseye, öldükten sonra da çoluk - çocuğuna muhabbet göstermek, vefâkârlık icabıdır.

Ölmeden önce arkadaşlık bağları koparsa, amel heder olur.

Onun için, ölünceye kadar dostlukları devam eden iki kişinin kıyâmet gününde Allah'ın gölgesinde olacaklarını Peygamber Aleyhisselâm müjdelerken (o halde yaşayıp, o halde ölen iki kişi) kaydını ve şartını koymuştur.

⁂

Bütün arkadaşlarını ve onların akraba-i taallûkatını gözetmek de vefâdandır.

Çünkü kişi, kendisinden çok akrabasına ilgi gösterilmesinden hoşlanır.

Hattâ, arkadaşının kapısında bulunan köpeği diğer köpeklere tercih ettiğin zaman bile, arkadaşını ne kadar sevdiğinin canlı bir isbatı olur.

Zira dost edindiği arkadaşının akraba-i taallûkatına saygı ve sevgi göstermek, ona olan sonsuz muhabbetin canlı bir ifadesidir.

Selefden biri, kardeşinin komşusunun evine gelip sorardı:

«Yağınız, tuzunuz veya herhangi bir ihtiyacınız var mı?» diye.

Kardeşinin haberi olmadan onun ihtiyacını görüverirdi...

⁂

Arkadaşının düşmanı ile arkadaş olmamak da vefâdandır.

İmâm Şâfiî (rahimehullah) der ki:

«Arkadaşın, düşmanınla arkadaş olursa, sana olan düşmanlıkta ortak olmuş olurlar.»

Bâzıları şöyle der:

«Ölümden sonra gösterilen az vefâ, sağlığında gösterilen çok vefâdan hayırlıdır.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) evine gelen bir yaşlı kadına hürmet etmiş ve şöyle demiştir:

«Bu kadın Hadice'nin sağlığında bize gelirdi.»

Ahde vefâ dindendir.

Selefden, arkadaşı öldükten sonra, tam kırk yıl onun çoluk-çocuğuna bakanlar olmuştur. Hem, babalarını aratmayacak şekilde. (el-İhyâ)

⁂

Aralarında kaybolan şeyi sormamak da vefâdandır. Çünkü böyle bir soru onun çaldığı vehmini verir.

Ahmed el-Kalanis (rahımehullah) der ki:

«Bir gün Basra'da dervişlerden bir topluluğun arasına girdim. Bana saygı gösterdiler, ikram ettiler. Sonra bir gün düşüp kaybolan düğmemi bulmak için: «Düğmem acaba nerede?» diye sorunca, bir anda gözlerinden düşüverdim.»

⁂

Şöyle de dememeli:

«Bu benimdir, bu senindir, bu da falanındır.»

Çünkü bu söz, mülkün bir kişiye tahsis edilmesini iş'ar eder. Oysa uhuvvet âdâbından biri de mülkün kendisine aidiyyetini dile getirmemektir.

⁂

İbrahim bin Şiban (rahımehullah) der ki:

«(Biz üstünüz) diyenlerle arkadaş olmazdık.»

Sonra ikide bir:

«Ben senin için her şeyi yaptım; ama sen benim için hiçbir şey yapmadın!» da dememelidir.

Çünkü bu, bıkkınlık veren bir minnettir ki, doğru değildir.

Şöyle de dememeli:

«Bunu yaparım ama belki de olmaz. Onu yapmam ama kimbilir belki oluverir.»

«Şu iş öyle olsaydı, böyle olmazdı» da denmez.

Çünkü bu gibi sözler kesin ifadeler değildir...

⁂

Kardeşi ona:

«Kalk gidelim!»

Dediği zaman:

«Nereye?»

Diye sormaz.

«Niçin veya ne sebebden dolayı?»

Diye de sormaz.

Hemen kalkar.

Birini dâvet ettiğin zaman sana:

«Nereye?»

Diye sorarsa, onunla arkadaşlık yapma!

⁂

Kendisinden para istediği zaman:

«Ne kadar istiyorsun?»

Yahut:

«Parayı ne yapacaksın?»

Diye sormamalıdır.

Dediler ki:

«Kim böyle derse uhuvvet hakkını terk etmiş ve yitirmiş olur.»

Ebû Süleyman ed-Dârânî (rahımehullah) der ki:

«Irak'ta bir arkadaşım vardı. Bâzı sıkıntılı durumda gelip ondan para isterdim. Kesesini çıkarıp: «Buradan dilediğin kadar al!» derdi.

Bir def'asında yine sıkıntılı duruma düşmüştüm. Para istemeye gittim. Bana: «Ne kadar istiyorsun?» deyince, ona olan muhabbetimin hiçbir tadı kalmadı.»

⁂

Birbirlerini kardeş edinen iki kişi o kadar samimi olmalıdır ki, kardeşinin yediği yemeğin lezzetini kendisi bile hissedebilmeli. Bu derece mizaçları uygun ve sevgileri tam olmalıdır.

Nitekim Ebû Süleyman ed-Dârânî şöyle demiştir:

«Din kardeşimin ağzına attığı lokmaların tadını kendi boğazımda hissederdim.»

Bir adam din kardeşine:

«Sabahleyin nasıl kalktın?»

Diye sorup da, onun ihtiyacını ve işini görmediği zaman, sözü kaale alınmaz ve istihza sayılırdı.

Yine: «Merhaba! Hoş geldin!» deyip de, ona kendi nefsine gösterdiği ihtimamı göstermediğinde, onun bu davranışını bir gösteriş ve ni-

Yâni, Selef insanlarınca, söylenen sözler ve gösterilen iltifat ve ilgiler fiiliyâtla kendini göstermeliydi.

⁂

Müslüman, kötülükleri iyiliklerini geçinceye kadar din kardeşine itab etmez.

Çünkü herkesin bir kusuru olur. Kusursuz kimse olmaz. Onun için, **Fudayl** şöyle demiştir:

«Büyüklük, kardeşlerin hatalarını afvetmektir.»

Bâzılarının fikri:

«Kardeşinin kötü davranışlarına karşı sabır göstermek, onu azarlamaktan iyidir.

Onu azarlamak, ondan ilgiyi kesmekten iyidir.

Ondan ilgiyi kesmek, ona saldırmaktan iyidir.»

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Eğer sen hiç kusur görmek istemezsen, insanlardan ayrı yaşaman lâzımdır. Çünkü, kusursuz kimseyi bulamazsın.

Herkesin iyilikleri de vardır, kötülükleri de. Eğer iyilikleri kötülüklerine üstün gelirse, bil ki, o, iyi kişidir. Onunla arkadaşlık yapabilirsin.»

İmâm Şâfiî (rahımehullah):

«Allah'a itâat eden kimseler, bâzan günah da işleyebilirler. Allah'a âsî olanlar da bâzan sevab işlerler.

Onun için, kimin itâat yönü fazla ise, o, şehâdeti kabûl eden kişidir.

Böyle olan kimse Allah hakkında makbul olduktan sonra senin nazarında da makbul olması gerekir. Onunla artık arkadaşlık te'sis edebilirsin.»

⁂

Kişi, açık bir delil görmedikçe, birisini kötüleyen kimsenin sözünü kabûl etmez.

Birinin sözü ve tavsiyesiyle hiç kimseyi ne sever, ne de yerer...

Ancak iki âdil şâhid olursa, veya o kimse hakkında sâdık bir tecrübesi varsa, o zaman başka...

⁂

Kötülük yaptığı kimseye gidip özür diler. Onunla helâllaşır.

⁂

Yolda rastladığı kimseye:

«Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?»

Diye sormaz.

Belki adam yalan söylemek zorunda kalır da günaha girebilir.

⁂

Kendine kardeş edindiği kimse ile yolculuk, alış - veriş ve evlenmek gibi dünyaya müteallik olan işler yapmaz.

Meselâ, kızını, Allah için kardeş olduğu kimseye vermez.

Çünkü bu gibi işleri zamanla kötü sonuçlar doğurabilir de kardeşlik bağını bir anda koparıverir.

Onun için, evlâ olan, ihvanla bu gibi muamelelerden uzak durmaktır.

Dediler ki:

«Bu, kardeşlik husûsunda henüz kemâl mertebesine ulaşmayanlar hakkındadır.

Ama, kemâl mertebesine ulaşanlar hakkında bu mekruh olmaz.

Allah Şûrâ sûresinde:

«Onların işleri daima aralarında müşâvere (ile) dir» buyurmuştur.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) ile ashâbın (R. Anhüm) hayatını incelediğimizde, bu husûsların aralarında cereyan ettiğini görürüz.

Oturma Âdâbı

Oturma âdâbı sayılmayacak kadar çoktur. Bunlardan birkaç tanesine değinelim...

Dost ve kardeşlerinin yanında otururken temizlenir, en güzel elbiselerini giyip öyle oturur.

Yaşça büyük, ilimce üstün olanlara en iyi yeri gösterir.

Yalnız burada şuna işaret edelim ki, eğer yaşça küçük olanlar ilim ve fazilet bâbında da geri iseler buna böyle riayet edilir.

Ama cahil bir ihtiyarı âlim bir gence gerek yürümekte, gerek konuşmakta ve gerekse oturmakta tercih etmek, ona ondan önce yer göstermek doğru olmaz. el-Cevâhir'de böyle geçer.

el-Hâlisatü'l-Hakayık'da şöyle geçer:

İsrail oğulları zamanında yaşlıyı bırakıp gence yer verildiği, âlimi bırakıp cahile önem verildiği zaman, yer yarılıp, genci de câhili de yutardı.»

Hadîsde:

«Meclislerin en hayırlısı, kıbleye karşı oturulan, oturmak için gelen kişiye yer açılan meclisdir» buyurulmuştur.

⁂

Kişi iki kişi arasında oturmaz. Onların izni olmadan aralarına girip çöreklenmez.

Çünkü o iki kişi arasında bir muhabbet ve sır olabilir. Birbirlerinden ayrılmaları kendilerine güç gelir. Bu sebebledir ki, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kişiye, iki kişinin arasına — izinleri olmadan — oturması helâl olmaz.» (el-Mesâbih)

⁂

Kişi halkanın ortasında da oturmaz.

Huzeyfe'den (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Gelip halkanın ortasında oturan, Muhammed'in dilinde mel'undur.»

Bundan, insanları yara yara gelip halkanın ortasında oturup meclisin bittiği yere (yâni boş bulduğu yere) oturmamak kasdedilmiştir. Yahut, ortaya oturup meclisdekilerin birbirlerini görmesine mâni olmak, demektir.

Bu kimseler lânetle anılmıştır.

Çünkü bu tip kimseye onlar lânet edip zemmederlerdi. Hele Peygamberin dilinde lânetlenmesi işin ehemmiyet ve ciddiyetini daha da artırmaktadır. (Şerhü'l-Mesâbih)

⁂

Kimse ona yanında yer vermezse, bulduğu en geniş yerde oturur. Kendisi oturmak için kimseyi yerinden kaldırmaz.

İmâm Nevevî (rahımehullah) der ki:

«Arkadaşlarımız, bu hükümden, okutmak veya fetvâ vermek için mescidde belirli yerleri olan kişileri istisna etmişlerdir.» (el-Mesâbih)

Biri ona kendiliğinden kalkıp yer verse yine oturmasın.

Çünkü **Said bin Ebü'l-Hasen'**den, şöyle dediği nakledilmiştir:

— Bize şâhidlik yapmak için Ebû Bekir geldi. Biri kalkıp ona yer verdi. O, oraya oturmadı ve şöyle dedi:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu yasaklamıştır.»

⁂

Kişi meclisin başına geçip oturmaz.

Bilâkis bittiği yerde oturur.

Yalnız, meclis ehli veya ev sahibi onu öne geçirip oturturlarsa başka. O zaman oturabilir.

⁂

Kişi gölge ile güneş arasında oturmaz.

Çünkü şeytanın oturduğu yer orasıdır.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

«Biriniz gölgede otururken, gölgenin bir kısmı gidip de vücudunun bir kısmı güneşe karşı, diğer kısmı da gölgeye karşı olursa, hemen o yerden kalksın. Çünkü o yer şeytanın oturduğu yerdir.»

Bu yerin şeytana izâfe edilmesi, şeytanın orada oturup hastalanması için ona iğvâ vermesindendir.

Çünkü iki zıt arasında oturmak kişiyi hasta yapar. Moral ve mizacını bozar. Tabiî bu da şeytanın hoşuna gider.

⁂

Bir yerde otururken ihvanlar (din kardeşleri) sık otururlar. Ayrı ayrı (yâni birbirinden uzak) oturmazlar. O da gelip onların arasına sıkışır.

Böyle sık oturmaları kalblerinin birleşmesine vesile olur.

Câbir bin Samure'den (R.A.):

— Ashâb otururken Peygamber Aleyhisselâm yanlarına geldi. Onların seyrek oturuşunu görünce şöyle buyurdu:

«Neden böyle dağınık oturuyorsunuz?»

⁂

İman, takvâ ve ilim ehli ile oturmayı tercih eder.

Fakirlerle oturmaktan da kaçınmaz.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Büyüklerle otur, âlimlerden sor, hikmet erbabı ile konuş.»

⁂

Gördüğü zaman, kendisine Allah'ı hatırlatan, konuştuğu zaman amelini artıran, âhiret amelini sevdiren ve buna teşvik eden kimse ile oturmayı tercih etmelidir.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Günahkâr bir kimse, takvâya ermiş biri ile oturduğu zaman, onun hâline ve davranışlarına bakar, ibret alır ve yakın zamanda kötü durumunu terkeder.

Hattâ amel cihetinden tembel olan insan, çalışkan arkadaşını görünce, ondan utanır, tembelliği bir tarafa bırakıp amele koyulur.»

Ca'fer bin Süleyman (rahımehullah) der ki:

«Amel bakımından kendimde bir bıkkınlık hissettiğim zaman, Muhammed bin Vâsi'nin tâatteki canlılığına bakardım ve derhal üzerimdeki tembelliğim giderdi.»

⁂

Meclisde konuşulanları bir emanet olarak muhafaza eder. O meclisin sırrını kimseye açmaz.

Hadîsde:

«İki kişi bir arada Allah'ın emaneti ile otururlar. Birisinin diğer arkadaşının istemediği husûsunu ifşâ etmesi helâl olmaz.»

Din kardeşinin sırrını ifşâ etmez. Çünkü bu bir hıyânet sayılır.

⁂

Bir meclisde iki kişi fısıldaşarak konuşmazlar.

Çünkü bu durum ötekilerin rahatsız olmalarına ve haklarında kötü bir zanda bulunmalarına yol açar.

⁂

Kalkarken arkadaşından izin ister.

Sonra, onun kalktığı yere kimse oturmaz. Zira geri döndüğünde oraya oturmağa o herkesten daha hak sahibidir.

⁂

Birbirlerine ayağa kalkmazlar. Bu Acem âdetidir.

el-İhyâ'da der ki:

«Bir kimseye ayağa kalkmak mekruhtur.»

Enes (R.A.) dedi ki:

«Nezdimizde Peygamber Aleyhisselâm'dan daha kıymetli kimse yoktu. Buna rağmen onu gördüğümüzde (hoşlanmadığını bildiğimiz için) ayağa kalkmazdık.»

Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilir:

«Beni gördüğünüz zaman, Acemlerin yaptıkları gibi, ayağa kalkmayın.» (el-Mesâbih)

Bâzılarına göre, âlimlere ve salih kişilere saygı göstermek için ayağa kalkmak câizdir.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm, **Sa'd bin Muâz** (R.A.) geldiği zaman ensâra:

«Haydi, büyüğünüze ayağa kalkın!» buyurmuştur.

İşte bu, ona saygı gösterilmesi içindir.

Eğer yardım için olsaydı, bir veya iki kişinin kalkması ile yetinilirdi.

et-Tayyibî der ki:

«Bu, saygı için değildi... Çünkü Peygamber Aleyhisselâm: **«Acemlerin birbirlerine ayağa kalktıkları gibi, ayağa kalkmayın!»** buyurmuştur.

Binâen'aleyh, ona yardım etmeleri için ayağa kalkmasını emretmiştir. Başka bir sebeb için değil.

Zira Sa'd bin Muâz (R.A.) sancılı idi. İnmesine yardım etmeleri için ayağa kalkmalarını emretmiştir.

Eğer saygı için kalkmalarını emretseydi, onlara: **Kûmû li seyyidiküm: (Ulunuz için ayağa kalkın)»** derdi.»

İkrime ve İbni Hatem hakkında — eğer sahîh ise — **rivâyet edilen** hadîs onların müslüman olmalarını sağlamak için **vârid olduğuna** hamledilmiştir.

Çünkü onlar iki kabile reisi idi... (Yahut, durumun gerektirdiği başka bir mânaya da hamletmek mümkündür.)

Şeyh Ebû Hamid (rahımehullah) der ki:

«**Ta'zîm** maksadiyle kalkmak mekruhtur. İkram gayesiyle kalkmak mekruh değildir. «Ulunuz!» sözü, onun şerefli bir **insan olduğu** için ikrama lâyık bir kişi olduğuna işarettir.» (Şerhü'l-**Meşârık**)

Şunu da iyi bil ki, ayağa kalkmak nefsânî arzuları kamçılamak için değil de, sırf ikram veya i'zâm maksadiyle olursa câizdir, mekruh değildir. Hattâ bazı yerlerde güzel bir davranıştır da.

Zeynü'l-Arab'ın şerhinde anlatıları da bunu te'yid etmektedir.

Peygamberimizin: «Acemlerin birbirlerine kalktıkları gibi ayağa kalkmayın!» hadîsinin anlamından kasdedilen, mal veya mansıb amacıyla ayağa kalkmaktır.

Çünkü onlar ayağa sırf bu maksadlarla kalkarlardı. **Peygamber Aleyhisselâm bunu kasdetmiştir.**

Ama gelen kimse böyle bir şey taleb etmiyorsa, **ona gösterilen say-**

gı, sırf ilmi ve doğruluğu için ise, bu takdirde ayağa kalkış onun için değil de Allah için olmuş olur ki, bu da güzel bir şeydir.

⁂

Meclislerin zikir ve mev'ıza meclisi olması da sünnettendir.

Çünkü böyle bir meclis, ondan önce toplanan kötü meclis için bir keffaret olur.

Lağv (boş ve lüzumsuz) meclisler kıyâmet gününde bir pişmanlık meclisi olacaktır. Haberde bu açık olarak ifade edilmiştir.

⁂

Kardeşinde gördüğü iyi davranışı ona, iyilik ve hayrını daha da artırması için bildirir.

⁂

Kardeşinin elbisesinde, yüzünde gördüğü herhangi bir ezâyı eli ile kaldırıp ona gösterdikten sonra atar.

O da ona şu mukabelede bulunur:

«Ellerin dert görmesin! Daima hayırlı işleri yapsın!»

Ya da şöyle der:

«Çocukların ve kızının çocukları da sana tıpkı bana hizmet ettiğin gibi hizmet etsin!»

O da şu karşılığı verir:

«Senin de ellerin dert görmesin. Daima hayırlı işleri yapsın!»

Bu sözü öteki şöyle karşılar:

«Çocuklarının ve torunlarının sana baş kaldırmasından (Allah) seni muhafaza etsin.»

İşte onların karşılıklı böyle duâda bulunmaları, aralarındaki sevgiyi artırır, kardeşlik bağlarını daha da sağlamlaştırır.

⁂

Meclis dağılırken herkes şöyle söylemelidir:

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ●

(Sübhânekellahümme ve bi hamdike. Eşhedü en lâ ilâhe illâ ente

Anlamı:

«Allah'ım, seni hamd ile tesbih ederim. Senden başka ma'bûd olmadığına şehâdet ederim. Sana istiğfâr ederim. Sana tevbe ederim.»

İşte bu söz ve duâ zikir meclisinin mühürüdür. Lağv ve lehv meclisi için de bir keffâret sayılır. Haberde:

(Âmin, Rabbül-Âlemîn'in mühürüdür) diye vârid olmuştur.

⁂

Bir müslüman, diğer müslüman kardeşine üç günden fazla dargın olmaz.

Bu ayrılıktan sonra ilk kim selâm verirse o daha iyi kimse olarak kabûl edilir.

Ebû Eyyûb el-Ensarî'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Bir müslümanın kardeşini üç günden fazla terk etmesi helâl olmaz. Onlar karşılaşınca bu yüz çevirir, o yüz çevirir. Fakat hangisi ilk selâm verip de (barışı sağlarsa) daha hayırlıdır.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Kim, müslüman kardeşinin hatasını kaldırmak sûretiyle bertaraf ederse, Allah kıyâmet gününde onu kaldırır.»

İkrime'den (R.A.):

Allah, Yûsuf Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

«Kardeşlerini bağışlaman sayesinde seni yükselttim.» (el-İhyâ)

Günah irtikâb eden kardeşini — nasûh bir tevbe ile o günahtan vazgeçinceye kadar — terk etmesinde hiçbir sakınca yoktur.

Nasûh tevbe:

Bâzılarına göre, **«gerçek tevbe»** demektir.

Kimisine göre, **«hâlis tevbe»** demektir.

el-Esmâî der ki:

«Her şeyin sâfîsine «nasih» derler. Sâfî bala da (nasih) derler.»

Müslüman kardeşinden ayrıldıktan sonra ona hayır ve selâmetle duâ eder.

Ona, kendi ve çocuklarının durumunu bildirir bir mektup yazması da sünnettendir.

Mektuba şöyle başlar:

— Falan oğlu falandan falan oğlu falana.

أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَحْمَدُ اللهَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ وَأُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ الْمُصْطَفَى ه

(Emmâ ba'dü, fe innî ahmedullahellezî lâ ilâhe illâ hüve ve üsallî alâ resûlihilmustafâ).

Anlamı:

«Kendisinden başka ma'bûd olmayan Allah'a hamdederim. Elçisi Mustafa'ya da salât-ü selâm getiririm.»

Cenâb-ı Hakk'a dilediği gibi hamd-ü senâda bulunduktan sonra aklına gelen önemli işleri ve haberleri yazar.

Yazdığı mektuba şübheden hâli ve berî olan topraktan biraz eker.

«Helâl toprak» kaydını koymasının sebebi şudur: Bir adam oturduğu evde bir mektup yazmış. Sonra onun duvarından biraz toprak alarak üzerine serpivermiş. İçinden: «Bu kadarcık toprağı serpivermekle ne olur?» diye geçirmiş...

Fakat şöyle bir sesle irkilivermiş:

«Toprağı hafife alan kişi, ileride uzun bir hesab vermek zorunda kalınca durumun önemini mutlaka anlayacaktır.»

Yahut mektubu önce yere koyar, sonra gönderir...

Bunları sırf tevazuu belirtmek için yapar, başka bir maksadla değil...

Ashâb-ı kirâmın mektubları daima nasihat, uyarı ve müslümanların işlerine yarıyacak husûsları hâvi olurdu.

Boş ve gereksiz söz ve ifadelerden arî bulunurdu. Yalan ve süslü sözlerden de berî olurdu.

Din ve müslümanların önemli işlerinden bahsederdi: Ta'ziye ve tehnie, teşekkür, kınama, i'tizâr, şefâat, istişâre ve düşmanlardan korunmak için yardım istemek gibi husûsları hâvi olurdu.

***

İşleri, önemlerine göre sıraya koyar. Hangisi daha önemli ise önce onu yapar.

Nitekim Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyur-

«Uğrunda yıllarca yolculuk yapmak zorunda kalırsan bile annebabana iyilik yap; uğrunda bir sene yolculuk yapman gerekirse dahi akrabayı ziyaret et (ve ondan ilgiyi kesme)! Bir mil yürümek zorunda kalsan dahi hastayı ziyaret et. Dört mil yürümek mecburiyetinde kalsan dahi cenaze namazını kıl!»

Demek ki, ana-babaya iyilik yapmak sıla-i rahimden daha önemlidir. Cenaze namazı kılmak, müslümanın (farzlar hariç) diğer ibâdetinden efdaldır.

Dilekte Bulunma Âdâbı

Ulemâdan bâzıları dediler ki:

«Kim, hâcetini insanlara değil de, yalnız Allah'a arzederse, Cenâb-ı Hak bütün mahlûkatı ona muhtaç kılar.»

Takvâya ermiş bir mü'minin başta gelen vazifesi, ihtiyacını Allah'tan başka kimseye arzetmemesi, insanlara avuç açmaktan son derece çekinmesidir.

Çünkü, insanlara avuç açmak büyük bir fitne, büyük bir belâdır. O, hürler için, kırmızı (şiddetli) ölümden de beterdir.

Hadîsde:

«Kim iffet isterse, Allah onu afif kılar. Kim insanlara muhtaç olmak istemezse (onlardan müstağnî olursa), Allah onu zengin kılar» buyrulmuştur.

Hadîsin asıl lâfzı şöyledir:

«Allah'tan iffet dileyen kimseyi Allah afif kılar. Allahdan başka kimseye ihtiyacını arzetmeyeni de Allah zengin kılar. Sabretmeye çalışana da Allah sabır ihsan eder.»

Yâni, az bir azığa kanaat edip kimseye avuç açmayan kimseye Allah kanaat ihsân eder.

Muhtaç olmadığını dile getiren kimseyi de zengin eder.

Sabretmeye çalışana da sabırlar ihsân eder. (Tenvîru'-Mesâbih)

İbni Ömer'den (R.A.):

Peygamber Aleyhisselâm, minberde sadakadan ve kimseye avuç açmamaktan bahsederken şöyle buyurdu:

«Üst el (veren el), alt elden (alan elden) daha hayırlıdır.»

Bâzılarına göre üstün elden murad, dilenmek için açılmayan (yâni iffetli olan) eldir. el-Hatîbî böyle demiştir.

Ma'nâ bakımından bu daha kuvvetli bir görüştür. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu minberde sadakadan ve iffetten bahsederken

Dilenmemek ruh yüceliğine delâlet eder. Onun için buradaki üstünlük ruh üstünlüğüdür. Verirken elin kalkmış olmasındaki göze çarpan hissî üstünlük değildir.

Nitekim bâzıları üstün elden (veren el), alçak elden de (alan el) anlamını vehmetmişlerdir. et-Terğîb ve et-Terhîb adlı kitabta Beyhakî bu görüşü zikretmiştir.

Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

«Kıyâmet günü olunca Allah, ümmetimden bir taifeye kanatlar verecek. Kabirlerinden Cennetlere uçacaklar. Orada dilledikleri gibi yaşayacaklar. Melekler onlara şöyle hitab edecek:

«Siz Cehennemi gördünüz mü?»

«Hayır!»

«Sırat köprüsünden geçtiniz mi?»

«Hayır!»

«Pekâlâ, siz kimin ümmetindensiniz?»

«O'nun (S.A.V.) ümmetindeniz.»

«Bize anlatın, dünyada siz ne yapardınız?»

«İki hasletimiz vardı. O iki haslet sayesinde Allah bizi bu dereceye erdirdi.»

«Nedir o hasletler?»

«Biz yalnız kaldığımız zamanda dahi O'na âsi gelmekten hayâ ederdik... Bir de bize verdiği rızka râzı olup yetinirdik.»

«Öyleyse siz bunu hak etmişsiniz!» (Ravdatü'n-Nâsıhîn)

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) **Sevban'a** kimseden bir şey istememesini tavsiye etmiştir. Peygamber Aleyhisselâm:

«Kim halktan bir şey istemeyeceğine tekeffül ederse, ben de ona Cennet'i tekeffül ederim» buyurunca, **Sevban:**

«Ben, ey Allah'ın Resûlü!» dedi.

Sevban (R.A.) bu sözü verdikten sonra çok sıkıntılara girmiştir. Fakat kimseye el açmamıştır. Elinden değnek veya kamçı düştüğü zaman atından inip alırdı. Kimseye: «Şunu bana verir misin?» demezdi. (Tuhfetü'l-Ebrâr)

⁂

Kişi hâcetini kimseye arzetmeden önce, ancak Allah'a arzeder Bunu yapmak için sünnet olan **husûs** şudur:

Önce bir abdest alır. Sonra iki rek'at namaz kılıp Allah'a, kimseye dileğini sunmadan önce münâcatta bulunur.

Sonra Perşembe günü erkenden çıkar ve Âl-i İmrân sûresinin sonunu, Âyetü'l-Kürsîyi, İnnâ Enzelnâhü sûresini ve Fâtiha sûresini okur.

Sonra Allah'a hamd-ü senâda bulunur. (Kul hüvallahü ehad)ı okur. Sonra Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirir.

İşte ondan sonra insanlar içinde en müttakî olan kimseye başvurur.

Şayet böyle kimse bulamazsa soyca en asil olana başvurur.

Böyle bir kimseyi de bulamazsa, en cömert ve en yakışıklı ve güleryüzlü, merhametçe de en üstün olan kişiye başvurur.

Çünkü bu nitelikte olan kişi, onun işini gördüğü zaman, güleryüzle muamele eder. Şayet işini görmezse bile yine güleryüz gösterir ve tatlı söz söyler...

Evet, ona dileğini gizlice söyler, herkesin yanında söylemez.

Yalandan — yapmacık olarak — onu övmez. Ona karşı gösterdiği saygıda da ifrata kaçmaz.

Hâcetini isterken bir ma'siyet irtikâb etmez. Bu husûsda herhangi bir müslümana da eziyet etmez.

Şayet işini görürse şerîki ve nazîri olmayan Allah'a hamd eder. Sonra işini gören kimseye de hayırlı duâlar yaparak döner.

Allah için insanları memnun eden kimseyi Allah da memnun edip herkesi ona teşekkür ettirir.

Gittiği yerden eli boş dönerse, yine Allah'a hamd eder. Başvurduğu kimseyi (yardım etmedi diye) kınamaz. «Ne yapalım, kader böyleymiş» der.

⁂

İşini başarmak için, giderken gayet yavaş ve vakarlı yürür.

Haris görünmemek için hızlı adımlarla yürümez.

İhtiyacını arzettiği kimse de bunu bir fırsat ve ganimet bilir. Derhal onun ihtiyacını karşılar. Verdiği kimsenin yürüdüğü mesafe kadar sevab alır. Yine o nisbette derecesi yükselir. Yaptığı yardımdan dolayı getireceği sıkıntılara da katlanır. Kendini üzmez. Çünkü bunun ardından mutlaka bir çıkış ve kurtuluş yolu vardır. Ferahlık ve sevince çok geçmeden kavuşur. Zira her güçlüğün karşısında bir kolaylık vardır. Kolaylıklar daima güçlükleri kovalamaktadır.

Şair: «Sıkıntıya girdiğin zaman, ferahlığı bekle! Çünkü ferahlık hemen onun ardındadır!» demiştir.

Meşhur darbı mesellerdendir:

«Sabır, sıkıntının bir an önce kalkması için yegâne anahtardır. Sıkıntının gitmesi için sabırla beklemek ise bir ibâdettir.»

Bâzı hadîslerde:

«Güçlükle karşılaşıp da borç alan kimse, bin kere (lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyil-azîm) derse, Allah onun işini kolaylaştırır, borcunu bir an önce ödemesini sağlar» buyurulmuştur.

Ali bin Ebû Talib'e (R.A.) bir mükâteb gelir ve ona, kendini efendisine azad ettirecek bir para bulmaktan âciz kaldığını söyler.

Hz. Ali (K.V.) ona:

«Sana, Allah elçisinin bana öğrettiği birkaç kelimeyi öğreteceğim. Eğer bunları söylersen, dağ gibi borcun olsa bile rahatlıkla ödersin. İşte o kelimeler şunlardır:

اَللّٰهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَاَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ ۞

(Allahümme ekfinî bi halâlike an harâmike. Ve ağninî bi fadlike ammen sivâke)

Anlamı:

«Allah'ım, beni haramından uzaklaştırarak helâlınla yetindir. Fazl-ü in'amınla beni senden başkasına muhtaç olmaktan kurtar!» (el-Ezkâr)

⁂

Hidâye'nin şerhi Nikaye'de şöyle geçer:

İbni Mes'ud (R.A.), Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«On iki rek'atlık bir namaz vardır. Gece veya gündüz bunu kim, her rek'atında bir Fâtiha ve bir de sûre okursa, her iki rek'atte bir teşehhüde oturup selâm verirse ve son iki rek'atta selâm vermeden önce

teşehhüdde otururken, yedişer defa Fâtiha ile Âyetül-Kürsî'yi okursa, on kere de:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ●

(Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerîke lehû lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr) derse, sonra:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَقَاعِدِ الْعِزِّ مِنْ عَرْشِكَ وَمُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ
وَبِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ وَمِنْ جَدِّكَ الْأَعْلٰى وَكَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ أَنْ تَقْضِيَ حَاجَتِي

'Allahümme innî es'elüke bi ma'kadil-ızzi min arşike ve müntehar rahmeti min kitâbike ve bismikel-a'zami ve ceddikel-a'lâ ve kelimâtiket tâmmâti en takdıye hâcetî) yi okursa, sonra da hâcetini dilerse, sonra başını kaldırıp sağına soluna selâm verir (yâni bu şekilde namaz kılar) ise Allah onun hâcetini verir.»

Sonra şöyle buyurdular:

Bunu art düşünceli beyinsizlere öğretmeyin. Çünkü bu, müstecâb olan bir duâdır.»

Bunu **İmam Cezerî** de **(Hısnü'l-Hasîn)** adlı kitâbında zikretti. Dedi ki:

— **(et-Terğîb vet-Terhîb)** adlı kitabın sahibi **Beyhakî** bunu anlattı ve tecrübesini yaptığını söyledi:

Dedim ki:

«Biz bunu el-Vâhıdî'nin «Kitâbü'd-Duâ» adlı eserinde rivâyet ettik. Senedinde birçok âlim mevcuddur.

Onun da bunu tecrübe ettiğini ve hâcetin görülmesinde son derece makbûl bir duâ olduğunu anlattı.

Ben de şahsen tecrübe ettim. Aynısı ile karşılaştım.»

Cezerî'nin sözü burada bitiyor.

❀

İmâm Gazâli (rahımehullah) **el-İhyâ'da** der ki:

«Kimin başı darda kalırsa, çaresizlikler içerisinde kıvranırsa, aşağıda tarif edeceğimiz namazı kılsın..

Vuheyb (R.A.)'den:

— Red edilmeyen duâlardandır: Bir kul, on iki rek'at namazı, her rek'atında Fâtiha, Âyetü'l-Kürsî ve (kul hüvallahü ehad) sûrelerini okuyarak kılsın ve namazdan fâriğ olduktan sonra şu duâyı okusun:

سُبْحَانَ اللهِ الَّذِي لَيْسَ الْعِزُّ إِلَّا بِهِ سُبْحَانَ الَّذِي تَعَطَّفَ بِالْمَجْدِ
وَتَكَرَّمَ بِهِ سُبْحَانَ الَّذِي أَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ بِعِلْمِهِ سُبْحَانَ الَّذِي
لَا يَنْبَغِي التَّسْبِيحُ إِلَّا لَهُ سُبْحَانَ ذِي الْمَنِّ وَالْفَضْلِ سُبْحَانَ
ذِي الْعِزِّ وَالْكَرَمِ سُبْحَانَ ذِي الطَّوْلِ وَالْجُودِ وَالنِّعَمِ أَسْئَلُكَ
بِمَقَاعِدِ عِزِّكَ مِنْ عَرْشِكَ وَمُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ
وَبِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ وَجَدِّكَ الْأَعْلَى وَكَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ
الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى
آلِ مُحَمَّدٍ

(Sübhânellahillezî leysel-ızzü illâ bihî.
Sübhânellezî teattafe bil-mecdi ve tekerreme bihî.
Sübhânellezî ahsâ külle şey'in bi ılmihî.
Sübhânellezî lâ yenbeğıt tesbiyhu illâ lehû.
Sübhâne zil menni vel-fadlı.
Sübhâne zil-ızzi velkerami.
Sübhâne zittavli vel-cûdi venniami.
Es'elüke bi mekaıdi ızzike min arşike ve münteherrahmeti min kitâbike ve bismikel-a'zami ve ceddikel-a'lâ ve kelimâtiket tâmmâti elletî lâ yücâvizühünne berrun ve lâ fâcirun. En tüsalliye alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin)

Sonra ma'siyet olmayan bütün dileklerini dile getirip istesin. Muhakkak duâsı kabûl edilir.»

Dedi ki:

Bu namazı İbni Mes'ud (R.A.) Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) rivâyet etmiştir.

⁂

İbrahim bin el-Hallad'dan (rahımehullah):

— Cebrail Aleyhisselâm, Yakub Peygamber'e (Aleyhisselâm) dedi ki:

«Sana bir duâ öğreteceğim; onu söylersen Allah kederini giderir. Şöyle de:

«Nasıl olduğunu kendisinden başkası bilemeyen ey Ulu Allah! Kudretinin künhünü kendisinden başkası bilemeyen ey Ulu Allah! Ne olur, üzüntümü gider!»

Yakub Aleyhisselâm bu duâyı yaptı ve derhal müjdeci geldi. Oğlu Yûsuf Aleyhisselâm'dan haber getirdi...

⁂

İmâm Şâfiî (rahımehullah) der ki:

«Bir işle karşılaştım. İçimi yaktı. Hem öylesine üzüldüm ki, onun derecesini Allah'tan başkası bilmez. Ertesi gece biri rü'yâmda bana şöyle hitab etti:

— Ey İdris oğlu Muhammed, şu duâyı oku:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِیْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا وَّلَا مَوْتًا وَّلَا حَیٰوةً
وَّلَا نُشُوْرًا وَّاَسْتَطِیْعُ اَنْ اَجِدَ اِلَّا مَا اَعْطَیْتَنِیْ وَلَا اَتَّقِی اِلَّا مَا
وَقَیْتَنِیْ اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنِیْ لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰی مِنَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ فِیْ عَافِیَةٍ

(Allahümme innî lâ emliku li nefsî darren velâ nef'an ve lâ mevten velâ hayâten velâ nüşûrâ.

Ve estetiy'u en ecide illâ mâ a'teytenî velâ ettekî illâ mâ vekaytenî.

Allahümme veffıknî limâ tuhibbü ve terdâ minel kavli vel-ameli fî âfiyetin).

Sabah olunca bunu tekrarladım. Akşama doğru Allah işimi kolaylaştırdı. Sıkıntıdan beni kurtarıp dilediğimi verdi.

Gafil olmayın. Siz de bu duâyı yapın.» (Ravdatü'n-Nâsıhîn)

⁂

«Hayâtü'l-Hayevân» adlı kitabın yazarı dedi ki:

— Allâme Ebû Bekir Muhammed bin el-Velid et-Tartûşî'nin (Kitâbü'd-Duâ) adlı eserinde gördüm:

Mutarraf bin Abdullah diyor ki:

— Mansur'un yanına girdiğimde onu son derece üzgün gördüm. Bazı dostlarını kaybettiği için konuşmak istemiyordu. Bana dedi ki:

«Ey Mutarraf, bana öyle bir üzüntü hâsıl oldu ki, onu Allah'tan başkası gideremez. Bu husûsda bildiğin bir duâ var mı? Belki Allah o duâ sayesinde bu üzüntümü giderir.»

Cevab verdim:

«Ey mü'minlerin emîri! Muhammed bin Sâbit, Basra'lı Ömer bin Sâbit'ten naklediyor:

— Basra'lı bir adamın kulağına bir sivrisinek kaçtı. Sabaha kadar onu uyutmadı. el-Hasen'in arkadaşlarından biri ona şu tavsiyede bulundu:

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) dostu el-Alâ el-Hadremî'nin yaptığı duâyı yap. O duâ sayesinde denizde, karada karşılaştığı bütün sıkıntılardan kurtulmuştur.

«Nedir o duâ bana tarif edebilir misin?» dedi.

Şöyle konuştu:

«Alâ el-Hadremî bir orduyla Bahreyn'e gönderildi. Yolda giderken çok susadılar. Susuzluktan nerde ise helâk olacaklardı. Hemen hayvanından indi. İki rek'at namaz kıldı ve şöyle dedi:

«Yâ Halim, yâ Alîm, yâ Aliyy, yâ Azîm, eskınâ! (Bize su ver!»

Hemen bir kuşun kanadını andıran bir bulut belirdi ve ondan yağmur boşandı. Bol bol içtiler. Hayvanlarını da suladılar. Kaplarını doldurdular.

Sonra halice geldi. Deniz oldukça dalgalı idi. Binecek bir gemi bulamadı. İki rek'at namaz kıldı. Yine:

«Yâ Halim, yâ Alîm, yâ Aliyy, ya Azîm, ecirnâ! (Bizi kurtar)»

Dedi. Atının yularından tutup (Bismillâh) diyerek yürüdü ve: «Haydi, siz de (Bismillâh) diyerek ardımdan gelin!» dedi.

Ebû Hüreyre (R.A.) dedi ki:

— Suda yürüdük; vallahi ne ayağımız, ne mestimiz ve ne de hayvanlarımızın ayakları ıslanmadı. O gün ordu, dört bin neferden ibaretti.

Vallahi yanından çıkmadan kulağına kaçan sivrisinek çıktı ve duvara kondu.

Adam da biiznillâh iyileşti.»

Bunu dinledikten sonra Mansur kıbleye karşı yöneldi. Bu duâyı okudu. Sonra yüzünü dönüp şöyle dedi:

«Ya Mutarref, içimde hiçbir üzüntü kalmadı. Tamamen iyileştim.»

Sonra yemek emretti, beni de yanında oturttu. Beraberce yemek yedik.

Ca'fer el-Huldi'den (rahimehullah):

— Ebü'l-Hasen'e veda ederken dedim ki:

«Bana bir azık ver!»

«Bir şey kaybettiğin zaman, yahut birisiyle buluşmak istediğinde şöyle duâ et:

رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ

(Yâ câmiân nâsi li yevmin lâ raybe fiyhi)

«Ey hakkında şüphe olmayan bir günde insanları bir araya toplayacak olan ulu Allah!» (Beni falan şeyle yahut falan kimse ile buluştur!)

Bu duâyı yaparken mutlaka Allah seni onunla buluşturur.

Ben şahsen bu duâyı ne zaman yaptımsa müstecâb olmuştur.»

Ben de şahsen bunu denedim. Umduğuma nail oldum...

er-Râğıbü'l-Isfihânî (rahımehullah), **el-Muhâdarât'ında** der ki:

— İnsanlardan bir grup denize açıldı. Şöyle bir ses duydular:

«Kim, bana on dirhem verirse, ona bir kelime öğretirim. O kelime sayesinde karşılaşacağı herhangi bir gam ve kederden rahatlıkla kurtulur.»

İçlerinden biri; «ben veririm» dedi.

«Haydi suya atıver onu!» dedi.

Bunun üzerine adam on dirhemi suya attı. O ses şöyle konuştu:

— Başına bir felâket gelip de geçim sıkıntısına uğradığında şu âyeti oku:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝٢ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

Arkadaşları ona «paran boşa gitti!» dediler.

Sonra öyle oldu ki, fırtınadan gemi parçalandı ve ondan başkası kurtulamadı.

⁂

Mişkâtü'l-Envâr'da şöyle geçer:

— Bir adam dedi ki:

«Dünya benden yüz çevirdi, elimde hiçbir şey kalmadı.»

Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm, ona:

«Meleklerin duâsı ve yaradılanların tesbihini bilmiyor musun, ki, onlar o tesbihin sayesinde rızıklanırlar!» dedi.

«Ey Allah'ın Resûlü, o duâ ve tesbih nedir acaba?»

Şöyle buyurdular:

«Şöyle de:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

(Sübhânellahi ve bi hamdihî. Sübhânellahil-azim. Estağfirullah)

Bunu sabah vakti girdikten namaz kılıncaya kadar olan zaman arasında söylersen, dünya sana ister-istemez gelir. Ve Allah onun her kelimesinden, kıyâmete kadar (sübhânellah) diyecek olan bir melek halkeder. Sevabı senin olur.»

***

el-Hısn'da şöyle geçer:

— Kim bir üzüntü ile karşılaşır veya borçlanırsa şu duâyı okusun:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ

(Allahümme innî eûzü bike minel hemmi vel-hazen. Ve eûzü bike minel-aczi vel-kesel. Ve eûzü bike minel-cübni vel-buhl. Ve eûzü bike min ğalebetid deyni ve kahrir ricâl)

Anlamı:

«Allah'ım! Sana hemm ve üzüntüden sığınırım. Sana âcizlik ve tembellikten de sığınırım. Sana korku ve cimrilikten de sığınırım. Sana gırtlağa kadar borçlanmaktan ve insanların kahrından da sığınırım.»

***

Eserlerde şöyle vârid olmuştur:

«Başı derde girip üzülen kişi, beş kerre: «Ey Rabbimiz!» derse, Allah onu korktuğundan emin kılar.» (Tefsîr-i Kaadî Beydâvî)

***

Ebû Zeyd Abdurrahman es-Süheylî der ki:

— Kim şu beyitleri okursa mutlaka dileğini Allah verir:

«Ey gönüldekini gören ve duyan! Her beklenen şeyin hazırlayıcısı sensin! Ey, bütün şiddet ve dehşet anlarında yegâne ümit kaynağı olan!

Ey şikâyetler ve bütün ma'rûzâtlar kendisine sunulan! Ey rızkının hazineleri «ol» kavlinde olan!

Lûtfet! Bütün lütuflar Sen'dedir. Sana olan ihtiyacımdan başka elimde bir şeyim yoktur! Sana olan ihtiyacımı def'et!

Senin kapını çalmaktan başka çarem yok! O kapıdan da geri çevrilirsem hangi kapıyı çalayım? Kime yalvarayım? Kimin adını anayım? Eğer lütfun bu fakirden esirgenirse.

Hâşâ! Hiçbir âsî lütfundan ümit kesemez! Onun için ihsânın pek boldur. Bağışların sonsuzdur!»

⁂

Önemli işlerde akıllı kimselerle istişâre etmek sünnettir.

Çünkü kişi müşâvere ettikten sonra ne şaşırır ve ne de helâk olur.

Peygamber Aleyhisselâm ashâbı ile çok müşâvere yapardı.

Tek bir iş için bile; akıl, hikmet, takvâ sahibi ve tecrübeli kişilerden tam on insanla istişâre ederlerdi.

Yahut, bu niteliklere sahip olan on kişiden biri ile tam on defa müşâvere ederdi.

⁂

İstişâre edecek kimseyi bulamazsa hanımına başvursun.

Yahut, konuşmasında şer'an sakınca bulunmayan başka bir kadınla istişâre etsin.

Kadınla müşâvere ettikten sonra onun sözlerini tutmasın.

Çünkü onun aksine davranmakta hem bereket, hem de hayır vardır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Onlar (kadınlar)la müşâvere edin, fakat aksini yapın.»

Fitne zuhûr ettiği zaman, Şam'lı bir adam karısı ile damdan aşağı atlayıp atlamaması için istişâre etti.

Kadın: «Sakın kendini aşağı atmayasın!» dedi.

Sırf Resûlüllah'ın sözünü tutmak için, tuttu, kendini damdan aşağıya attı ve ayağı kırıldı.

Sabah olunca Yezid'in avanesi, onu Hz. Hüseyin (R.A.) ile çarpışmak için götürmeğe geldiler. Ayağı kırık olduğu için onu götüremediler.

Böylece o, fitneye iştirak etmekten — mezkûr hadisle amel ederek — kadına yaptığı muhalefet sayesinde kurtulmuş oldu.

⁂

Para harcarken cimri ile istişâre etmez.

Harbe giderken korkakla istişâre etmez.

Kıskançtan öğüt istemez.

Çünkü bunların hiçbiri müşâvere ehli değildir.

⁂

Hakkında bilgisi bulunduğu bir husûsda kimse ile istişâre etmez.

Çünkü böyle bir istişârenin zararı faydasından çok olur.

Meselâ, Kûfe yolunun tehlikesini bildiğin halde, tutup başkasıyla istişâreye kalkışırsan ve o sana o yoldan gitmeni teklif ederse; sen de — bilip dururken — o yoldan gidersen, tabiî ki zarara girmiş ve tehlike ile burun buruna gelmiş olursun.

⁂

İstişâre yapmadan önce, Allah'tan işin hayırlısını dilemek için istihâre yapar. İki rek'at namaz kılar, sonra Allah'tan en hayırlı olanı ister.

Yapacağı iş husûsunda yapması mı, yoksa yapmaması mı evlâ olduğunu anlamak için kur'a çeker. Sonra kalbinin aktığı husûsu tercih eder.

Durumu iyice inceler:

Eğer yapmasında isabet görürse, bilfiil teşebbüs eder. Görmezse, vazgeçer.

Sonra, teşebbüs ettiği işte acele etmez. Tedbiri ve tevekkülü elden bırakmaz. Gayet dikkatli ve vakur davranır. Orta bir yol ve usûl takip eder. Taşkınlık göstermez.

İki işle birden karşılaşırsa, hangisi daha kolay ise onu alır. Böylelikle muhtemel tehlike ve fitnelerden kurtulmuş olur.

Allah'tan hayır ve âfiyet diler.

Söylediği her sözde, yaptığı her işte ve düşündüğü her husûsda dinin icablarından ayrılmamak için Allah'tan yardım ister. Niyâzda bu-

Her işin şerrinden de Allah'a sığınır.

«Bismillâhirrahmânirrahîm» der.

Çünkü her hayırlı iş için bunda elle tutulur, gözle görülür yardım vardır.

«Eûzü billâhi mineş şeytânir racîm» der.

Her belâ ve fitneyi önlemek için de bunda ayrı bir hassa vardır.

Teşebbüs ettiği işi başarıp muradına nail olduğu zaman:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ ۞

(Elhamdü lillâhillezî bi ni'metihî tetimmüs sâlihât)

Anlamı:

«Hamd o Allah'a mahsusdur ki, ni'meti sayesinde bütün güzel işler tamamlanır.»

İşinde muvaffak olamadığı zamanda da (yakınmasın), şöyle desin:

(Elhamdü lillâhi alâ külli hâlin)

Anlamı:

«Her hal üzere Allah'a hamd olsun.»

Üzülmesin. Bilsin ki her işte bir hikmet vardır. Belki hakkında hayırlısı budur. Çünkü hayır, şübhesiz Allah'ın ihtiyâr ettiği husûsdadır...

Misafir Ağırlama Âdâbı

Misafir ağırlamak İslâmın sünnet ve âdâbındandır.

Hadisde:

«Misafir rızkı ile gelir. Ayrılırken ev sahibi mağfiret edilmiş olur» buyurulmuştur.

Bir hadisde de:

«Kişinin sofrası kurulu bulunduğu müddetçe melekler onun için mağfiret dilerler» denilmiştir.

Diğer bir hadisde ise:

«Avlusunda sabahlasa bile, misafir hakkı sâbit olmuş bir haktır. Ev sahibinin ona olan bir borcudur. İster o borcunu bu dünyada alır, ister âhirete terk edip orada alır» buyurulmuştur.

Bu, ev sahibinin bu borcu misafire bir an evvel ödeyip, zimmetini temize çıkarmasını teşvik etmektedir.

Yine bir hadis meâli:

«Misafirin girmediği eve melekler de girmez.»

⁂

İlk misafir ağırlayan, Allah'ın dostu İbrahim Aleyhisselâm'dır.

Ona misafir babası adı verilmiştir. Misafirleri çok sevdiği için bu adı almıştır. Nitekim hayır yapmasını çok sevenlere (Ebülhayr) der-ler.

Yerin dört yönüne (doğuya, batıya, cenûba ve şimâle) açılan dört kapısı olan bir ev yapmıştı.

Yemek yiyeceği zaman atına biner, misafir aramağa çıkardı. Mil-lerce yürürdü bu maksadla. Misafirsiz iftar ettiği vâki değildir.

Onun bu güzel ve samimi niyyetinden olacak ki, meşhedinde bu-güne kadar ziyafet devam etmektedir. Üç kişiden alın da, yüz kişiye kadar her gün bir topluluk orada yemek yemektedir.

⁂

Misafirinin elinden tutup güleryüzle, tatlı sözle, büyük bir sevinç izhâr ederek evine getirmek sünnettir.

el-Evzâî'ye sordular:

«Misafir nasıl ağırlanır?»

Cevab verdi:

«Güleryüzle tatlı sözle...»

Hz. Ömer'e (R.A.) bir misafir geldi.

Ona ikram etmek ve ağırlamak için önünde durup bizzat kendi hizmet etti.

Neden böyle yaptığı sorulunca şu cevabı verdi:

«Misafir bulunan evde melekler ayakta dururlar. Melekler ayaktayken oturmaktan hayâ ederim.»

⁂

Evde bulduğu şeyi, bolca ikram eder. Kendine saklamaz. Bunun faziletli bir davranış olduğunu bilir.

Bu husûsda misafirin minnet ve teşekkür ifade eden sözlerini kabûl eder. Buna güzel sözle karşılık verir.

Ona karşı son derece yumuşak ve nazik konuşur.

⁂

Yemeği acele hazırlatır. Hemen sofrayı kurar.

Çünkü yemeği acele hazırlatmak misafire yapılan en iyi ikramdır.

«İmâm» (rahımehullah) der ki:

— Zâriyât sûresindeki:

«İbrahim'in (Allah indinde) şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?»

Âyetinin bir manâsı da budur. Çünkü İbrahim Aleyhisselâm onları fazla bekletmedi. Hemen onlara ikram etti. Nitekim:

«Hemen (gizlice) ailesine gidip semiz bir dana getirdi de, bunu onlara yaklaştırdı. (Yemez misiniz?) dedi.»

Âyeti bunu isbat etmektedir.

Hâtemül-Esam der ki:

«Acele şeytandandır. Ancak beş yer müstesna. O beş yerde acele etmek Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) sünnetindendir:

Misafire hemen yemek yedirmek, ölüyü defnetmek, kızı evlendirmek, borcu ödemek, yapılan günâha tevbe etmek...»

Dâvet ettiği misafirlerin çoğu gelmiş ise, bir veya iki kişi verilen saatte gelmemişlerse, o zaman gelenlere hemen yemek vermek gerekir.

Ancak, vaktinde gelmeyenler fakir ise, yahut yemeğe yetişmemekten üzüntü duyacak karakterde ise, o zaman onları beklemekte bir sakınca yoktur.

***

Yemeği misafirin önüne koyar, kendi oturmaz.

İbrahim Aleyhisselâm da öyle yapardı. (Bu husûsu yeme - içme bölümünde uzunca anlatmıştık, isteyen oraya başvurabilir.)

Misafire ikram edilen bol yemeği israf saymaz.

Çünkü Allah için yapılan harcamalarda israf bahis konusu değildir.

Ama Allah'tan başkası için yapılan harcamalar (az dahi olsa, yine de) israftan sayılır.

İmâm Râzî (rahımehullah) anlatıyor:

— Hayırseverlerden biri Allah yolunda çokça harcama yapmış. Ona şöyle itiraz etmişler:

«İsrafta hayır yok!»

Hemen cevab vermiş:

«Hayırda israfın sözü olmaz!»

Misafire yaptığı masrafı hesablamaz.

Çünkü bu, cimrilik alâmetidir. Yapılan harcamalara üzülmek, esef etmek cimrilerin kârıdır.

***

Misafire en güzel yemekleri seçip en temiz tabaklarda ikram eder.

Çeşitli yemeklerden en güzel, en yumuşak olanını ikram eder. İsterse ondan yiyebilsin diye.

Müsriflerin ve zenginlerin âdeti ise, en güzel yemekleri, sırf yiyen kimsenin isteğini ve iştahını tahrik etmek için, sonraya bırakmaktır; ki, bu sünnete aykırıdır. İnsana çok yemek yedirmek için başvurulan

Misafiri kızdırmamak için, tâkati dışında külfetlere katlanmaz.

Hattâ misafir kendisine üç kere «ye!» denmesini bile istemez.

Şâyet misafir sıkılgansa, yemekten çekiniyorsa, o zaman gayet nazik bir eda ile yemesini teklif eder.

Öyle, «mutlaka yiyeceksin!» «Allah aşkına ye!» demek, kaşığı ağzına götürmek gibi husûslara, din kat'iyyen müsaade etmez.

Bâzı kimseler bunu — ne yazık ki — yapmaktadırlar. Doğru bir şey değil! Çünkü bu tür davranış misafire eziyet verir, onu kızdırır.

Kim misafiri kızdırırsa Allâh'ı kızdırmış olur. Kim de Allah'ın buğzuna uğrarsa Cehenneme girer.

Hukemâdan biri, bir eve davet edilir. Ev sahibine der ki:

«Dâvetine üç şartla icâbet ediyorum:

1) Bana zehir yedirmeyeceksin.

2) Çok sevdiğin — fakat benim sevmediğim — kimseyi yanımda oturtmayacaksın.

3) Beni hapis gibi yerde oturtmayacaksın.»

Nihayet bu şartları koşarak eve girince, ev sahibi küçük çocuğunu getirip misafirin yanına oturtmuş.

Yemek getirip ısrarla yemesini teklif edince, misafir hemen çıkmaya koyulmuş.

Ev sahibi: «Biraz bekle..» diye ısrar edince, misafir hakîm:

«Bütün şartları ihlâl ettin!» diye çıkışmış... (el-Bustân)

⁂

Takvâya ermiş ihlâslı kimseleri misafir edip, ikram eder. Fâsıkları davet etmez.

Fâsıka yemek yedirmek demek, fıskını artırmak için onu beslemek demektir.

Müttakiye yemek yedirmek ise, onu ibâdette daha dayanıklı kılmak demektir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Yemeğinizi iyiler yesin!»

Kendisini çağırıp yemek yediren kimseye böyle duâ etmişlerdir.

Yine gittiği ziyafette ev sahibine şu duâyı yapmıştır:

«Yemeğinizi ancak takvâya ermişler yesin.»

⁂

Misafiri kendine ve çoluk çocuğuna tercih eder. Bir günlük yiyeceği varsa bile ona yedirir.

Hukemâdan biri dâvet edilir. Şöyle der:

«Üç şartla dâvetine icâbet ediyorum:

1) Fazla külfette bulunmayacaksın.

2) Zulmetmeyeceksin.

3) Hıyânette bulunmayacaksın.»

Külfet etmek demek, evinde olmayan şeyi bulmak ve tedarik etmek için zahmete girmek demektir.

Hıyânet etmek ise, evinde olan şeyi misafire ikram etmeye kıyamamak demektir.

Zulüm demek, çoluk çocuğunu aç bırakıp, varını yoğunu misafire harcamak demektir.

Bir adam Hz. Ali'yi (K.V.) davet etti. Hz. Ali (K.V.) ona şöyle konuştu:

«Üç şartla dâvetine icâbet ediyorum:

Çarşıdan sırf benim için bir şey satın almayacaksın. Evde olanı kıyamamazlık etmiyeceksin. Çoluk - çocuğunu aç bırakmayacaksın!» (el-Bustân, el-İhyâ)

***

Kişi, misafirlerine kendi eli ile hizmet eder. Çoluk-çocuğuna bırakmaz.

Evinde bulunan en kıymetli yemeği takdim eder. Tıpkı İbrahim Aleyhisselâm'ın yaptığı gibi...

***

«Size ne pişirteyim? Ne arzu edersiniz?»

Diyerek yemek husûsunda misafirlerin fikrini almakta ve ona göre yemek hazırlatmakta bir sakınca yoktur.

Çünkü, herkes istediği yemeği dile getirir, o da herkesin arzusuna göre yemek hazırlatmış olur...

Misafirperverlerden biri misafirlere yemek listesini gönderirdi ve onların isteğine göre yemek hazırlatırdı.

İlim ehlinden biri şöyle der:

«Sofraya çeşitli yemek koymak gerekir. Çünkü herkesin yemeğe karşı arzusu başkadır.»

Nitekim Cenâb-ı Hak, Cennet ehlinin arzularına göre on çeşit şeyi zikretmiştir. Şöyle buyurmuştur:

«Altlarından nehirler akan Cennetler.»

«Oradaki elbiseleri ipektir.»

«Orada altın bilezikleri takarlar.»

«İsteyeceklerinden kuş etleri.»

«Orada onlara katkısı zencefil olan (dolu) kadehten içirilir.»

«(Orada) şahin gözlü hûriler de vardır. Saklı inci timsalleri gibi.»

«Etraflarında saklanmış inci gibi çocuklar dolanır.»

«Sizi, sizi bağışlamak için çağırıyor.»

«Allah'ın rızâsı en büyüktür.»

«İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzeli, iyilik, bir de ziyadesi vardır.»

***

Evindeki güzel yiyecek ve meşrubattan, sebze ve diğer yemeklerden bol bol ikram eder.

Sebze ikram etmek müstehabdır.

Yeşillik bulunan sofrada meleklerin de hazır bulunduğu rivâyet edilmiştir.

Sofrada kırılmış ekmek, kemiklerden sıyrılmış et, ince tuz, tabaklara konmuş güzel yemekler bulundurur.

el-İhyâ'da der ki:

— Eskiler, herkes istediğinden yesin, içsin diye sofrada her çeşit yemekler bulundururlardı.

Çeşitli yemekleri olmayan kimseden misafirler fazla şey istemezler, bir yemekle yetinirler, ev sahibini sıkmazlar.

Bir adam şöyle anlattı:

— Bir ziyafette idik. Yemeklerden her çeşidi getirildi. Biz daha çeşitlilerini beklerken bir de baktık ki sofra kaldırıldı, el yıkamamız için ibrikle leğen getirildi. Birbirimize bakakaldık. İçimizde bulunan şakacı bir ihtiyar dedi ki:

«Allah bedensiz olarak yalnız başları yaratmaya kaadirdir.»

O gece aç yattık.

Onun için, her çeşit yemekleri sofraya getirmek müstehab olmuştur. — Tabii varsa —.

Sofradaki tertibe gelince..

Önce meyveler getirilir. Tıbbın tavsiyesi de budur. Çünkü yemeklerin hazmında bu son derece yararlı ve elverişlidir. Onun için meyveler midede yemeklerin altında yer almalıdır.

İmâm Gazâlî der ki:

— Kur'ân'da buna işaret vardır:

«Beğeneceklerinden türlü meyveler, isteyeceklerinden kuş etleri» buyurulmuştur. el-Vâkıa sûresinde...

⁂

Misafiri istihdam etmek insanlığa yaraşmaz. Ona hiç hizmet gördürmemelidir.

Ömer bin Abdül'aziz'e bir misafir gelmiş.

Halife mektup yazarken ikide bir lâmba sönüyormuş. Misafir demiş ki:

«Ben şunu bir iyi tamir edeyim!»

«Misafiri çalıştırmak kerem sayılmaz!»

«Öyleyse gidip hizmetçiyi uyandırayım!»

«Olmaz, o henüz yeni uyumuştur.»

Demiş. Kalkmış, lâmbasını tamir edip yağ doldurmuş kendi eliyle.

«Ey mü'minlerin emîri! Siz kendiniz bunu nasıl yaparsınız?»

«Ne fark eder? Lâmbayı doldurmak için kalktığım zaman Ömer idim, dönüp yerime oturunca da Ömer'im. Değişen bir şey yok! İnsanların en hayırlısı, Allah katında mütevâzi olandır!» dedi. (İmâm Gazâlî)

⁂

Sofraya ekmekleri tek tek olarak koyar. Çünkü; «Allah tektir, teki sever» denilmiştir.

⁂

Misafirlerle beraber sofraya oturmuş ise, ilk lokmayı ev sahibinin alması, kalkarken de en son kalkması sünnettir.

Misafirler doyup kalkmadan hane sahibi elini yemekten çekmez. Çünkü misafirler ondan sonra yemek yemekten çekinirler.

⁂

Misafirlerden isteksizlik görürse, onları yemeğe teşvik eder.

Bazı misafirperverler böyle yaparlardı. Sofraya çeşitli yemekler koyup, misafirler yemeği bitirecekleri sırada, dizüstü çökün, ellerini sıvayıp:

«Bismillâh! Haydi bakalım, bana yardım edin, Allah bereketinizi artırsın» derlerdi ve bu misafirlerin pek hoşuna giderdi.

⁂

Misafire yaptığı hizmetteki zahmetin karşılığını Allah'tan bekler.

Birini yemeğe ancak Allah rızâsı için çağırır. Gösteriş, övünmek ve herkese karşı böbürlenmek için değil.

⁂

Misafirin hoşlanmadığı veya rûhen bağdaşamadığı kimseyi eve sokmaz.

⁂

Fakirleri mahrum ederek, ziyafeti yalnız zenginlere vermez.

⁂

Bir evden yalnız babayı çağırıp da oğlunu çağırmamazlık yapmaz. İki kardeşten birini çağırıp da ötekini terk etmez.

Çünkü bu, dâvet edilmeyen kimseyi üzer.

Dostlarını, akrabasını ve tanıdıklarını davet ederken tertibe riayet eder. Bir kısmını çağırıp da ötekileri bırakmaz.

Çünkü böyle bir davranış, dâvet edilmeyenlerin canını sıkar.

⁂

Dâvetten hoşlanmayanları çağırmaz.

Süfyân (rahimehullah) dedi ki:

«Kim dâvete gitmekten hoşlanmayan kimseyi çağırırsa, bir günah kazanır. Şayet istemeye istemeye dâvetine icâbet ederse, iki günah irtikâb etmiş olur. Çünkü onu (istemediği halde) yemeğe zorlamıştır.»

⁂

İlimce üstün, yaşça büyük olanları önce dâvet eder.

⁂

Sünnete aykırı olan şeyleri ikram etmez.

Misafirin istemediği veya hoşlanmadığı nesneyi de ikram etmez.

⁂

Misafir yanında kaldığı müddetçe namaz vakitlerine dikkat eder. Çünkü misafir, vakitleri bilmekte yanılabilir, ya da gaflete düşebilir.

Lâmba, yakacak, misvak, terlik ve abdest suyu gibi misafirin gece muhtaç olduğu şeyleri hazırlar, yanına koyar.

⁂

Misafire: «Falan şeyi ister misin?» diye sormaz. Yahut: «Sana şunu ikram etsem olur mu? Münasib mi?» demez.

Çünkü böyle bir davranış terbiye ve nezâket kaidelerine ters düşer.

es-Sevrî der ki:

«Din kardeşin ziyaretine geldiğinde: «Bir şey yer misin, bir şey takdim edeyim mi?» deme! Sen ona ikramda bulun, önüne koy! Yerse yer, yemezse kaldırırsın.»

⁂

Eğer ev sahibi ziyaretçisine yemek yedirmek istemezse ona yemek çıkarması gerekmez.

Sufilerden biri:

«Evinize fakirler gelirse, onlara yemek verin; fakihler gelirse, ona mes'ele sorun. Kurrâ (güzel Kur'ân okuyanlar) gelirse, onlara da mihrabı gösterin.»

⁂

Misafire yemek ikram edildiğinde mutlaka su da getirilir.

Yemekten önce el yıkamak için suyu, ilk def'a sağındakine ikram eder. Küçüklerden başlar. Yemek bittikten sonra ilk def'a büyüklerden

Çünkü, birincisinde yaşlıları bekletmemek, ikincisinde de yaşlılara hürmet göstermek amacı güdülmektedir.

⁂

Misafirlerin yanından bir lâhza dahi ayrılmaz.

İkramda bulunurken birine verip de diğerini terk etmez.

⁂

Misafirlerin birine gizli bir şey söylemez. Kulağına fısıldayarak konuşmaz.

Çünkü ötekiler bundan alınabilir.

Devamlı olarak da sükût etmez. Misafirlerle konuşur, ki, yabancılıklarını gidersin.

Ne var ki, konuşurken hem kendine, hem de onlara yarayacak sözleri konuşur.

⁂

Misafirlerin yanında hizmetçisine bağırmaz. Ev halkından hiç kimseyi de azarlamaz.

Yüzünü kat'iyyen ekşitmez.

Ölüsü dahi olsa, neş'eli ve güleryüzlü olmaya çalışır.

Ev halkından hiç kimseyi dövmez ve azarlamaz. Çünkü Allah Duhâ sûresinde:

«Sâile gelince, onu azarlama!» buyurmuştur.

⁂

Karpuz veya kavun kestiği zaman, ilk def'a kendi tadar. Sonra onlara ikram eder.

Yemek hazırlandığı zaman onları bekletmez. Bir an evvel yedirmeğe çalışır.

Sofrada misafiri bekletmek çok kötü bir davranıştır.

el-**Bustân**'da şöyle geçer:

«Üç şey var ki, ciğerde yara peydah eder:

1) Tembel elçi.
2) Işık vermeyen lâmba.
3) Zamanında kurulmayan sofra.»

⁂

Yemek yedikleri zaman, evlerine dönmeleri için izin verir. Geç vakitlere kadar misafirleri alıkoymaz. Çünkü Ahzâb sûresinde:

«Yemek yediğiniz zaman dağılın!» buyurulmuştur.

***

Çıkış kapısına kadar onları uğurlar.

Çünkü bu da misafire ikramdan sayılmıştır.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Misafiri kapıya kadar uğurlamak usûldendir.»

el-Hasen:

«Kim, Allah uğrunda kardeş edindiği kimseyi uğurlarsa, kıyâmet gününde Arşının altından onu Cennete uğurlamaları için, melekler gönderir.»

Ulemâdan biri şöyle demiştir:

— Yer yaratılmazdan önce, kapladığı yer su idi. Arş da suyun üzerinde kurulmuştu.

Allah; Arşın, göğün üstüne çıkmasını emretti.

Arş göğe yükselirken su da peşinden onu teşyî etmek için göğe yükselmeye başladı.

Epeyce yükseldikten sonra Allah ona geri dönmesini emretti.

Su, arşa dedi ki:

«Eğer Allah geri dönmemi emretmeseydi, seni yerine kadar uğurlayacaktım...»

Bunun üzerine Allah suya şöyle vahyetti:

«Sırf benim için sen arşa saygı gösterip uğurladın. Ben de, senin bulunduğun yeri (Kâ'be'yi) en üstün bir yer kıldım. Bütün yaratıkların kıblesi yaptım. Hâcetlerin görüldüğü yer kıldım.»

Bu sebeble Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim misafirini yedi adım uğurlarsa Allah onun için yedi Cehennem kapısını kapatır.

Kim sekiz adım uğurlarsa Allah ona Cennetin sekiz kapısını da açar, istediği yerden Cennete girer.» (Hâlisatü'l-Hakayık)

Misafirleri eve buyur ederken önden, uğurlarken arkadan gider.

Birincisinde onlara yol göstermiş, ikincisinde ise onlara hürmet etmiş olur.

Bir garibi ve fakiri üç gün misafir etmek sünnettendir. Üç günden fazlası ise sadaka sayılır.

Yâni, garib veya fakire üç gün ikram etmesi, yedirip içirmesi müekked sünnetlerdendir. Üç gün geçtikten sonra, yedirdikleri, içirdikleri birer sadaka olur; ki, ev sahibi bunda muhayyerdir: İster yapar, ister yapmaz. (Şerhu'l-Mesâbih)

Sonra o garibe veya fakire bir gün yiyecek kadar bir azık verip selâmet dileyerek yolcu eder.

Misafirleri uğurlayıp ayrılırken şöyle der:

«Bana şeref verdiniz. Allah bu iyiliğinize karşılık sizi mükâfatlandırsın!»

Hadîs-i şerîfde:

«Misafirin (dış) kapıya kadar uğurlanması usûldendir» buyurulmuştur.

Bütün dünya ni'metleri kendisine yağmur boşanır gibi boşanıp verilse dahi, yine: «Bir şey yapmadım!» der.

(Yâni bu inanç ve kanaatte olur.)

Yaptığı iyiliği onların başına kakmaz. Karşılığında da bir şey istemez. Teşekkür dahi beklemez...

İslâmî vecibelerden biri de dâvete icâbet etmektir.

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kim dâvete icâbet etmezse, Allah'a âsi olmuş olur.»

Din kardeşinin davetini reddetmesin.

Din kardeşine şöyle desin:

«Allah bize ve size helâl rızık yedirsin.»

(Henîen leke) «âfiyet olsun!» demesin. Çünkü bu, Cennet ehline mahsûsdur.

***

Cimrinin sofrasına oturmaz. Çünkü hadisde:

«Cömertin yemeği ilâç, cimrininki ise hastalıktır» buyurulmuştur.

Gösteriş ve nam için yapılmış olan yemeğe de oturmasın.

Bu gibi niyyet ve maksadlarla yapılan yemeğe icâbet etmemek daha iyidir. Yalan olmayan bir özür ileri sürerek gitmez.

***

Müslüman, içkili sofralara oturmaz.

Yemekten sonra içki içilen sofraya da oturamaz.

Fâsıkın yemeğini de yemesi bir mü'min için hoş değildir.

***

Yemeğe icâbet ederken daima Allah'ın rızâsını kasdetmeli.

Mü'min kardeşini sevindirmek için dâvete icâbet etmeli. Sırf kendi yemek arzusunu gidermek için değil.

Böyle yaparsa hem dünyada, hem âhirette mutlu olur. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm'ın:

«Mü'mini sevindiren Allah'ı sevindirmiş olur.»

Sözü ile amel edip sünnetini yerine getirmiş olur.

«Ben köy halkınca davet edilsem de icâbet ederim» sözü ile de amel etmiş olur.

Sonra, yukarıda geçen:

«Dâvete icâbet etmeyen kişi Allah'a âsî olmuş olur.»

Hadisini de gözönünde tutarak, dâvete icâbet etmediği takdirde günaha gireceğinden korkar.

Müslüman kardeşinin dâvetini kabûl ederek, onu sevindirmek, ona saygıda bulunmak gibi husûsları gözönünde tutar ve sırf bu niy-

Müslüman kardeşine ikram etmesi demek, Allah'ın rızâsını kazanmak demektir.

Bütün bunlar hakkında ehâdîs-i nebeviyye vârid olmuştur. İhyâ'da da zikredilmişlerdir.

⁂

Misafir, ev sahibinin gösterdiği yere oturur.

Çünkü ev sahibi, evinin gizli taraflarını ondan daha iyi bilmektedir.

Hane sahibini hiçbir husûsda ayıplamaz. Evin husûsiyetinden de sormaz. Belki bildirmemesi gereken şeyleri söyleyebilir de güç ve utanç verici duruma ister istemez itilebilir.

Gözünü ayırarak sağa-sola bakmaz.

Ev sahibini fazla külfete sokmağa kalkışmaz.

Canı çekse bile, su ve tuzdan başka bir şey istemez.

Ebû Vail anlatıyor:

— Bir arkadaşımla Süleyman'ı ziyaret ettik. Bize ekmek ve biraz da iri dövülmüş tuz getirdi. Arkadaşım:

«Ah bir de kekik otu olsaydı ne iyi olurdu!»

Deyince, Süleyman havlusunu rehin bırakıp kekik otu getirdi. Sonra arkadaşım:

«Bize ikram edilene karşı bizi kanaat sahibi kılan Allah'a hamd olsun!»

Deyince, Süleyman şu cevabı verdi:

«Eğer sana rızık olarak verilene kanaat etseydin, bizim havlumuz rehin olmayacaktı.»

Tabiî bu gibi şeyler ev sahibine ağır geldiği ve kerih gördüğü husûslarda olursa, bahis konusudur.

Bu husûsda açık bilgiyi — yeme-içme bölümünde — geniş olarak verdik. Orada **İmâm Za'ferânî** ile **İmâm Şâfiî** arasında cereyan eden hâdiseyi de anlattık. Dileyen o bölüme müracaat etsin.

⁂

Önüne getirilen yemeği: «Tuzu azdır ve çoktur» diyerek ayıplamaz. Getirilen yemek basit olsa bile yine de sesini çıkarmaz.

Ev sahibi de evinde bulduğu şeyi getirir. «Bu, misafire ikram edilmez, ayıptır» demez.

Çünkü, misafire ikram etmek için zahmetlere girip külfetlere katlanmak yasaktır.

Enes bin Mâlik (R.A.) ve diğerleri evlerinde buldukları kuru ekmek ve kuru hurmayı ikram etmekten çekinmezlerdi. «Evde bulduğunu basit görüp ikram etmeyen mi, yoksa o basit gördüğü şeyi ikram eden mi daha günahkârdır, bilemeyiz» derlerdi. (İmâm Gazâlî)

⁂

Getirilen sütü, kokuyu ve minderi geri çevirmez. Ama minder ipekten olursa başka.

Zemzem suyunu da içer, geri çevirmez.

Ev sahibine:

«Şunu getir, bunu götür!»

Diye emirler yağdırmaz.

Ev sahibinin yanında fazla beklemez. Çıkıp gitmek için izin ister.

Onunla veya başka biri ile muhabbete dalmaz. Belki ev sahibinin bir işi vardır da muhabbet ve konuşma sebebiyle o işi yapamıyordur.

Ama ev sahibi alıkorsa başka. O zaman oturup orada bol bol sohbet edebilir.

⁂

Evinde biraz yeyip öyle gitmesi daha güven vericidir. Çünkü çok aç olan kimse yemek yerken yeme âdâbına riayet edemez.

Ev sahibinin izni veya müsaadesi olmadan (yâni, buyur demeden) elini tabağa uzatmaz.

Kimsenin sofrasından da izinsiz bir başkasına yediremez.

Hadîs-i şerîfde:

«Yemeğe gidip de yemeği yemeden çıkan kimse, hırsız olarak girmiş, bozguncu olarak çıkmış olur» buyurulmuştur.

⁂

Ev sahibinin izni olmadan yemeğe kimseyi götürmez. Sofradan da bir şey kaldırıp cebine veya çantasına koymaz. Çünkü o iddihar (sakamak) için değil, yemek için hazırlanmıştır.

el-İhyâ'da der ki:

«Yemek artarsa, misafirlerin o artan yemeği almaları doğru olmaz. Böyle bir davranışa «aşağılık» derler.

Ama ev sahibi buna izin verirse, veya kalben hoşnut olduğu konuşmalarından anlaşılırsa, o zaman yemekleri almakta mahzur yoktur.

Şayet ev sahibinden böyle bir teklif gelirse, alırken yine adalete riayet eder. Diğer arkadaşlarından fazla almaz.»

⁂

Misafirliğe giderken gayet yavaş ve vakur yürür. Hırs içinde acele yürümez.

⁂

İki kişi dâvet etmiş ise, evi kendisine daha yakın olana gider. Çünkü hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«İki kişi birden çağırırsa, hangisinin kapısı (evi) daha yakın ise ona icâbet et. Çünkü kapı (ev) bakımından daha yakın olan, buna daha hak sahibidir.»

Komşuluk husûsunda mertebeleri bir olursa, o zaman muhabbet ve sevgi bakımından hangisini fazla seviyorsa ona gider.

⁂

Misafir aynen evinde yediği gibi yer. Çünkü insaf bunu gerektirir.

Yahut evindekinden fazla yer. Bu davranışı ev sahibine karşı bir iltifat sayılır.

Lâkin evindekinden az yemez. Zira bu nifâk ve hıyânet alâmetidir.

Eserde böylece vârid olmuştur.

Zâhidlerden biri bir dâvetten dönmüş ve evde yemek istemiş. Oğlu:

«Kralın ziyafetindeydin! Niçin bol bol yemedin?»

«Yanında kayda değer bir şey yiyemedim!»

«Babacığım, öyleyse namazını da iade et. Çünkü onun yanında Allah katında kayda değer bir namaz kılamamışsındır!» (Şeyh Sa'di) (rahimehullah)

Yemek yedikten sonra ev sahibine duâ etmesi sünnettir.

Duâsını şöyle yapar:

«Evinizde oruçlular iftar etsin. Yemeğinizi iyiler yesin. Melekler sizleri rahmetle ziyaret etsin.»

Yahut onun yerine:

«Yemekler size rahmetle insin.»

Rivâyet olunduğuna göre, Peygamber Aleyhisselâm Sa'd bin Ubâde'den (R.A.) evine girmek için müsaade istedi ve: **(Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû)** dedi.

Sa'd (R.A.):

(Ve aleykümüsselâmü ve rahmetüllahi ve berekâtühû) diye karşılık verdi.

Fakat, Peygamber Aleyhisselâm bunu duymadı.

Tam üç kere selâm verdi.

Sa'd (R.A.) da üç kere selâmını aldı.

Fakat Peygamber Aleyhisselâm yine duymadı ve geri döndü.

Hemen Sa'd (R.A.) ardından koştu ve yetişti:

«Anam babam sana feda olsun. Verdiğin selâmların hepsini duydum, hepsine de karşılık verdim. Fakat senin selâm ve bereketini duymaktan hoşlandığım için gayet hafif selâm aldım!» dedi.

Sonra hep beraber eve girdiler.

Sa'd kuru üzüm getirdi. Peygamber Aleyhisselâm yedi ve yemek bittikten sonra şöyle duâ etti:

«Yemeğinizi iyiler yesin! Melekler sizin için Allah'tan mağfiret dilesin... Oruçlular sizde iftar etsinler...» (el-Mesâbih)

Komşu Hakkı

En önemli işlerden birisi de iyi komşu edinmektir.

Hadîsde:

«Ev almadan komşu alın; yola çıkmadan arkadaş arayın!» buyurulmuştur.

Komşuya saygılı olmak İslâmın âdâb ve sünnetindendir...

Hadîs-i şerîfde:

«Komşuya gösterilecek hürmet, anneye gösterilen hürmet gibidir» buyurulmuştur.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Cebrail, bana komşuyu öylesine tavsiye etti ki, (nerdeyse) onu bana vâris kılacak sandım.»

Mümkün olduğu kadar ona iyilik etmek, ona gösterilmesi gereken saygı ve sevgidendir.

***

Komşusu açken, kendi tok yatmaz.

Allah'ın kendisine rızık olarak ihsân ettiği nesnelerine, ihtiyaçtan fazla olan kısımlarda onu ortak eder.

***

Ona eziyet etmekten kaçınır. Onun hoş görmediği şeyleri de yapmaz.

Hadîs-i şerîfde:

«Komşusunu kötülüklerinden emin kılamayan kimse Allah'a hakkıyla îman etmiş sayılamaz» buyurulmuştur.

***

Bulduğu şeyi — az olsun, çok olsun — komşusuna hediye eder.

Komşusu zimmî (*) olsa dahi ona hediye etmekten geri durmaz.

Çünkü ona, sadece komşu olması bile bir özellik kazandırmıştır; ki, komşu olmayanda bu özellik yoktur.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Komşu üçtür:

Bir hakkı olan komşu...

İki hakkı bulunan komşu...

Üç hakka sahib olan komşu...

Birincisi, zimmî komşu gibi...

İkincisi, müslüman komşu gibi...

Üçüncüsü, hem müslüman hem de akraba olan komşu gibi.

(Çünkü onun hem komşuluk, hem İslâmiyet, hem de akrabalık hakkı vardır.)»

⁂

Komşusunun evine izni olmadan bakmaz...

Bâzı büyükler, evinin sağında bulunan kırk komşuya, solunda bulunan kırk komşuya, önünde bulunan kırk komşuya, arkasında bulunan kırk komşuya infak ederlerdi.

İmâm Zuhrî (rahimehullah) anlatıyor:

— Bir adam Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) komşudan şikâyet etti. Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm, mescidin kapısının üstüne çıkılıp şöyle nidâ edilmesini emir buyurdu:

«Dikkat edin! Şübhesiz kırk ev komşudur!»

Zuhrî, dört yönü göstererek: «Kırk şöyle, kırk böyle, kırk da böyle, kırk da şöyle!» dedi. (el-İhyâ)

Dört yanında bulunan kırk eve, bayramlarda giyecek ve kesmek için kurban yollardı. Şöyle derdi:

«İçinizden evlenmek isteyen olursa bana haber versin, ben onun tüm ihtiyaçlarını karşılarım.»

⁂

Komşusunun duvarına küçük abdest bozmak, köpeğine taş veya odun atmak, ihtiyâcı anında kapıyı yüzüne çarpmak, komşuya olan eziyettendir.

(*) Müslümanların himâyesinde olan gayr-i müslim.

İmâm Gazâlî (rahımehullah) der ki:

«Şunu iyi bil ki, komşu hakkı yalnız ona eziyet etmemek değil, ondan gelecek eziyete de katlanmaktır.

Çünkü, cansız varlıklar da ona eziyet etmemektedirler. Onun için, ona eziyet etmemekle hakkı ödenmiş sayılmaz.

Onun ezâ ve cefâsına katlanmak da kâfi gelmez. Ona, bir şeyler vermek gerek...

Bilinen husûsdur: Kıyâmet günü fakir komşu zengin komşunun eteğinden yapışacak ve Allah'a şöyle diyecek:

«Yârabbi! Sor bakalım bu komşuma. Neden bana bir şey vermedi? Kapısını yüzüme kapayıverdi?»

⁂

Komşusunun çocuğunu sevmek, yüzünü yıkamak, güzel koku ile kokulamak ve başını okşamak da komşuya duyulması gereken saygı ve sevgi gereğidir.

Komşusunun kendisine takdim ettiği hediyeyi kat'iyyen küçümsemez.

Komşusunu daima güleryüzle, tatlı sözle karşılar.

Pişirdiği çorbadan ona bir tabak veya lüzumu anında daha fazla gönderir.

Ebû Zer (R.A.) dedi ki:

«Bana dostum Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu tavsiyede bulundu:

«Yemek pişirdiğin zaman, suyunu çok kat. Sonra komşularından birine bak, ara ve ona pişirdiğinden bir kepçe (tabak) ver!»

⁂

Mü'min, komşusu borç para istediğinde tereddüt göstermez, hemen verir.

Hastalandığında ziyaretine gider.

Yardım istediğinde yardımına koşar.

Başına bir şey geldiğinde ta'ziyede bulunur.

Bir şeye sevindiğinde tebrik eder.

Peygamber Aleyhisselâm'dan rivâyet edilmiştir:

«Herhangi bir mü'min, kardeşine gelen bir musibetten dolayı ta'-

ziyede bulunursa, Allah, ona kıyâmet gününde Cennet elbiselerinden giydirir.»

Ta'ziye: «Allah sabırlar versin. Acınızı tahfif eylesin!» diyerek başsağlığı dilemektir.

Böylelikle cenaze sahibinin acısını hiç olmazsa biraz dindirmiş ve üzüntüsünün biraz olsun gitmesine vesile olmuş olur.

Bunu yapmak müstehabdır. Ayrıca, *emr-i bi'l-ma'rûf, nehy-i ani'l-münker* şümûlüne girer.

Mâide sûresindeki: **«Birr-ü takvâ üzerine yardımlaşın»** âyetinin gereği de budur... (el-Ezkâr)

⁂

Mü'min *kardeşinin, komşusunun cenazesinde* bulunur.

Komşusu sefere çıktığı zaman — vasiyet etmese bile — onun evine, çoluk-çocuğuna göz - kulak olur.

O yokken evinin halkına nıyânet etmez. Hizmetçisine de kötü gözle bakmaz.

Pişirdiği etten verir. Onun kokusunu duymak ve koklamakla başbaşa bırakmaz.

⁂

Rüzgâr ve güneşten mahrum etmemesi için, binasını komşusununkinden yüksek yapmaz.

Ama gönlünü alırsa veya ses çıkarmazsa başka...

⁂

Turfanda satılan meyvadan aldığı zaman, komşusuna da ikram eder. Yahut evine gizlice, o görmeden sokar.

(Yâni komşusunun çocuklarından gizleyerek evine götürür. Çocuğunun eline verip de dışarı çıkarmaz ki, komşusu çocuğunun gözü kalır ve üzülmesine sebeb olur.)

⁂

Daima içinden: «Komşumun hakkını gereği gibi veremiyorum» diye üzülür.

⁂

Evini satacağı zaman, komşusu ordaysa, önce ona arzeder. Gurbette ise bekletir. Komşusunun gelmesini bekler. Komşusunun izini olmadan yabancıya satmaz.

⁂

Komşusunun, odunlarını duvarına yaslamasına engel olmaz. Su, tuz, maya ve benzeri şeyleri istediği zaman verir. Bunlardan onu mahrum etmez.

⁂

Dindar birine komşu olmayı fırsat bilir.

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«İyi bir müslüman sayesinde, Allah tam yüzbin komşu evden belâyı önler.»

⁂

Başkasından katlanamayacağı eziyete, komşusundan gelirse katlanır.

⁂

Kendisine nasıl muamele edilmekten hoşlanırsa, komşusuna da öyle muamele eder.

Biri, evindeki farelerin çokluğundan yakınırdı. Bir dostu ona:

«Öyleyse evinde kedi besle!» der.

Şu cevabı verir:

«Evimde kedi bulundurursam, fareler korkar, komşumun evine kaçıp onu rahatsız ederler. Böylece kendim için arzulamadığımı komşum için arzulamış olurum.» (el-İhyâ)

⁂

Hz. Ömer (R.A.) der ki:

«Komşusunu, akrabasını ve arkadaşını memnun edip, övgülerini kazanan kimsenin doğruluğunda şübheniz olmasın!»

⁂

İbni Mes'ûd'dan (R.A.):

Bir adam, Allah'ın elçisine:

«Komşuma iyilik veya kötülük yaptığımı ben nasıl anlayayım?» Diye sorduğunda, O, şu cevabı verir:

«Komşuların sana, «İyi yaptın!» derlerse, iyilik yapmışsındır. «Kötü yaptın!» derlerse, kötülük yapmışsındır.» (Tuhfetü'l-Ebrâr)

Evliliğin Sünnet ve Âdâbı, Faziletleri ve Hukuku

Şunu iyi bilmelisin ki; evlenmek, taşınması pek ağır olan bir yük, hakları güç ödenen bir husûsdur.

Çünkü evliliğin öyle zor tarafları vardır ki, altından kalkmak çok az kişiye nasib olur:

Evvelâ maişet derdi.

Hele bu zamanlarda geçim zorlaşmıştır. Evlenmek isteyen kişinin çok çalışması, fazla kazanması gerekecek. Çok para kazanayım derken belki helâl-haram demeyecek, helâle haram da katabilecektir. Böylelikle hem kendisini, hem de alacağı kızı ma'nen helâk etmiş olur.

Halbuki bekârlığı tercih eden kişi bu gibi tehlikelerden tamamen uzak bir halde, güven içindedir...

Sonra, kadınların hakkını vermek de pek kolay değil!

Onların huylarına, dırdırlarına sabretmek gerekir. Onlardan gelecek eziyete de katlanması lâzım gelir.

Bu ise pek kolay değildir. Çünkü o, mes'ul olan bir idareci mevkiindedir. Hanımından, çoluk - çocuğundan hesaba çekilecektir...

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kocalık hakkını yerine getiremiyen kişiye, kazanacağı bu günah yeter!»

Rivâyet edilmiştir:

«Çoluk - çocuğundan kaçan, kaçak köle gibidir. Onlara dönmedikçe ne namazı ve ne de orucu kabûl edilir.»

«İmâm» (rahımehullah) der ki:

«Kaçmazsa bile, haklarını gereği gibi vermezse, kaçmış addedilir. Çünkü Allah Teâlâ Tahrim sûresinde:

«Kendinizi de, çoluk - çocuğunuzu da ateşten koruyun!» buyurmuştur.

Görülüyor ki, hem kendimizi, hem de onları ateşten korumakla emredildik.

Bu yüzdendir ki, bâzıları evlenmemekte şu özrü ileri sürmüşlerdir:

«Ben kendi nefsimle uğraşıyorum. Onun hakkından gelemiyorum. Ona başka bir nefsi nasıl katabilirim?»

Doğru! Evlenmekte başka bir belâ ve âfet gizlidir. Meydana gelecek çoluk - çocukla uğraşırken, kişi Allah'ın zikrinden gafil olabilir. Daha doğrusu, «çocuklarıma iyi bir geçim sağlayacağım, onlara malmülk yapacağım» derken, âhiret işlerini ihmal edebilir.

Çok evlâdla övünme hastalığı, onu, kadını ile çok cinsî münasebete itebilir.

Onunla eğlenirken, hoş vakit geçirirken, kalbi daima onunla ve istikbali ile meşgul olur. Âhireti düşünemez hâle gelir. Kendisini gereği gibi âhiret hayatına hazırlayamaz.

Bu yüzden **İbrahim bin Edhem** şöyle konuşmuştur:

«Kadınların baldırlarına kendini alıştıran kişi hiçbir işe yaramaz!»

Allah Teâlâ, Yahyâ Aleyhisselâm'ı — kadınlara karşı iktidarı olduğu halde — onlara kıymet vermeyen, cinsî temastan uzak duran bir peygamber olduğu için, «Seyyid ve Hasûr» ünvanını vererek övmüştür. İşte bu sebeble Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«İkiyüz yılından sonra insanların en iyisi, Hafîfü'l-Hâz olandır!»

«(Hafîfü'l-Hâz) ne demektir, ey Allah'ın Resûlü?» diye sordular.

Şu cevabı verdi:

«Hanımı ve çocuğu olmayan kişidir!»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, kişinin mahvı, hanımının, ana - babasının ve çocuklarının elinde olacak. Onu yoksullukla ayıplayacaklar. Onu tâkati dışında kalan şeylere itecekler. O da bu sebeble öyle bir yollara girecek ki, dini gidecek ve kendisi helâk olacak (o yollarda).»

⁂

Tergîb'de, evlenmekten soğutan birçok eser vârid olmuştur. Onun için, Musannif (rahimehullah) buna kısaca temas ettikten sonra, evlenmenin faziletine geçmiş ve şöyle demiştir:

Evlilik en yararlı şeydir. Sevabça da en üstün bir fazilettir. Onun

hükümlerine riayet etmekle din korunur ve ahlâk güzelleşir. Kâinatın Efendisinin iftihar ettiği husûsa mazhar ve nail olmuş olur.

Şöyle buyurmuşlardır:

«Evlenin, çoğalın! Çünkü kıyâmette ben, sizinle — düşükler de dahil — diğer milletlere karşı övüneceğim!»

Evet, evlilik kişinin, âfetlere sevkeden avretini korur. Ayrıca zenginlik ve rızkın câlibi olur. Allah Nûr sûresinde:

«Eğer fakir iseler, Allah fazl (-ü ihsânın)dan onları zengin kılar» buyurmuştur.

Tevhid ehlinin kalabalık olmasını sağlar.

Hadîsde:

«Kim bir müslüman kişinin nikâhında hazır bulunursa, Allah yolunda bir gün oruç tutmuş gibi olur. Halbuki (Allah katında) bir gün, (sizin için) yediyüz gündür» buyurulmuştur.

Yine şöyle buyurulmuştur:

«En iyi şefâat (çalışma), iki kişiyi evlendirmek için yapılan çalışmadır.»

Allah Teâlâ Nûr sûresinde şöyle buyurmuştur:

«İçinizden bekârları evlendirin.»

Peygamberleri vasfederken de şöyle buyurmuştur:

«And olsun ki, biz, senden önce de peygamberler göndermişiz, onlara da zevceler ve evlâdlar vermişizdir.» (Ra'd sûresi)

Bunu, onlara yaptığı lütuf ve ihsânı açıklamak sadedinde buyurmuştur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir. Nikâh da sünnetimdendir.»

⁂

EVLENMENİN HÜKMÜ :

el-Kifâye'de der ki:

«Zâhirîlere göre evlenmek farz-ı ayndır. Bâzı âlimlere göre de, cihâd gibi farz-ı kifâyedir.»

Yukarıda evliliğin her iki yönünü de anlatmıştık. Bu, şahsa göre, yâni şahsın durumuna göre değişir:

Malî durumu iyi ise, kendisini haramdan korumak için, evlenmesi gerekir.

Evlenme imkânı yoksa, kendisini de haramdan koruyabiliyorsa, o zaman bekârlık onun için efdaldir.

Her iki vasfı da kendisinde bulunduruyorsa, o zaman adalet mîzanında durumu tartarak inceler:

Eğer evlilik onu felâkete sürükleyecekse, yâni bu kanaatte ise bekârlığı, aksi halde evliliği tercih eder.

Hulâsa, malî ve maddî durumu iyi olan ve evlenmekle de bir zarara girmeyeceğini, evliliğin kendini Allah'ın emirlerinden alıkoyamıyacağını bilen ve bununla birlikte nefsini ve şehvetini teskin etmeye muhtaç olan, yalnızlıktan hoşlanmayan, ev işlerinde kendisine yardımcı olacak bir eşe ihtiyacı olan bir genç ise, durmasın, hemen evlensin.

Böyle bir kişinin evlenmesinde bir sakınca yoktur. Bilâkis evlenmesinde fazilet ve birçok yararlar vardır.

İmâm Gazâlî ve diğer imamlar, kitablarında bu meseleyi böyle incelemişlerdir.

Evliliğin birçok faziletleri, sünnetleri, vâcibleri ve hakları vardır:

Evlenmek için para harcamalı. Para harcamaktan kaçmamalı. Çünkü Allah onun karşılığını verir.

Evlenen kişi, güç duruma düşeceğinden yılmamalı!

Eğer evlenmekten kasdı ve niyyeti iffetli yaşamak, haramdan kendini korumak ise, ömür boyu namuslu ve şerefli, iffetli yaşamak azmindeyse, fakirlikten ve yoksulluktan asla korkmasın.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim, (fakir olurum) endişesiyle evlenmezse, bizden değildir.»

EVLENECEĞİ KADIN :

Evlenirken dindar olan kadını tercih etmelidir.

Çünkü, sâliha bir hanım, dünyada kişiye saâdet sağlayan yegâne unsurdur.

Bir insanın cinsî gücü fazla olmasa bile, yine de bir eşe ihtiyacı vardır:

Çünkü yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, evi temizlemek, yatak sermek, bulaşık yıkamak gibi ev işlerinde mutlaka birine ihtiyacı vardır.

Çünkü, böyle bir kadınla evlenmeyip de ev işleri ile bizzat kendi meşgul olursa, ne dışarda çalışmaya ve ne de ilim tahsil etmeye vakit bulamaz.

Demek ki sâliha bir hanım; hem onun din işlerine, hem de dünya işlerine yaramaktadır.

Zira o olmazsa kalbi ve zihni ev işleri ile meşgul olacaktır.

Bu sebebledir ki, **Ebû Süleyman ed-Dârânî** şöyle demiştir:

«Sâliha bir kadın dünyalık sayılmamalıdır. Zira o, senin âhiret için çalışmana yardımcı olmaktadır.»

Süfyân bin Uyeyne der ki:

«Birkaç kadınla evlenmek dünyalık sayılmamalıdır. Çünkü Hazret-i Ali, Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) ashâbı içinde en zâhid olmasına rağmen, dört kadın almıştır. Ondokuz da cariyesi vardı.»

Şeyh'in tefsîrinde şöyle der:

«Kim daha takvâ ise şehveti de o nisbette şiddetli olur.»

Ebû Bekir el-Varrak:

«Helâl cima' hariç, bütün şehvet kalbi karartır. Helâl cima' (yâni cinsî münasebet) ise kalbi temizler.

Onun içindir ki, zühd ile helâl cima' hariç, bütün şehvetleri azaltmak ile emrolunduk.»

Yine bu sebebledir ki, peygamberler çok evlenmişlerdir. Çocukları da çok olmuştur.

Davud Aleyhisselâm'ın yüz nikâhlı zevcesi, üçyüz de cariyesi olduğu rivâyet edilir.

Oğlu Süleyman'ın üçyüz nikâhlı zevcesi, yediyüz cariyesi olduğu mervîdir.

Peygamber Aleyhisselâm'a gelince... Onun da dokuz zevcesi vardı. Kırk peygamberde bulunan bir cinsî güce sahibdi. Bu kırk peygamberin her birinde kırk kişilik cinsî güç vardı. **(Mişkâtü'l-Envâr)**

⁂

Soyca en asil ve dindar olanı tercih eder...

«Dindar olan» dedik.

Çünkü, kadın dindar olunca, kocasına iyi itâat eder, sözünden dışarı çıkmaz.

Kanaatkâr olur. Sabırlı olur. Yoka da, vara da katlanır.

İslâmın erkân ve emirlerini harfiyyen yerine getirir. Tıpkı Hâtem el-Esam'ın hanımı gibi. Hâtem, hanımına:

«Ben yolculuğa çıkıyorum, sana ne kadar para bırakayım?» der.

«Ne kadar yaşayacaksam, o kadar?»

«Ne kadar yaşayacağını bilemezsin ki!»

«Öyleyse bunu bilene bırak!»

Diye cevab verdi.

Hâtem çıkıp gidince, kadınlar başına üşüştüler. Harçlıksız bırakıldığı için ona son derece ehemmiyet vermeye başladılar.

«Nasıl oldu da seni böyle harçlıksız bıraktı?» demelerine kalmadan o şöyle konuştu:

«O, sadece verilen rızkı yediriyordu; rızık veren değildi ki!»

Bu kıssa Ravdatü'n-Nâsihîn'de anlatılmıştır.

Asîl kadınla evlenmekten bahsetmiştik. Çünkü asîl kadınlardan asîl çocuk doğar. Yâni doğacak çocuk asalette ona çeker.

Hadisde buyurulmuştur:

«İnanan kadının kocasına karşı itâatli olması, yetmiş sıddıkın ameline bedeldir. İsyankâr kadının isyanı ise, bin isyankârın isyanı gibidir.»

⁂

Huyu kötü, kendi güzel olan kadın tıpkı mezbelelikte biten çiçek gibidir.

Müslüman, onun için böyle bir kadınla evlenmekten kaçınır.

Bir kadınla sırf malı, güzelliği ve asaleti için evlenmemeli.

Çünkü bu davranış âdiliğe ve fakirliğe yol açar.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, bir kadını malı ve güzelliği için alırsa, onun hem malından, hem de güzelliğinden yoksun bırakılır.

Kim de onunla dini için evlenirse, Allah ona hem malını, hem de güzelliğini ihsân ederek rızıklandırır.»

⁂

Servetçe, soyca, itibarca kendisinden aşağı olan kadınla evlenir. Çünkü bu, fitne ve ileride geçimsizliğe yol açacak husûslardan kişiyi muhafaza eder.

⁂

Müslüman uzun ve zayıf kadınla evlenmez.

Çirkin ve kısa kadınla da evlenmez.

Yaşlı kadını da almaz.

Çok konuşan ve başka kocadan çocuğu olan kadını da almamalıdır.

Haberde vârid olmuştur ki; İsrail oğullarından bir adam: «Yüz kişi ile istişâre etmeden evlenmem» dedi ve doksan dokuz kişi ile istişâre etti, bir kişi kaldı.

«Yarın kime rastlarsam onunla müşâvere ederim» diye azmetti.

Ertesi gün olunca sokağa çıktı. Kendisine ilk rastlayan, bir deli oldu. Buna çok üzüldü.

Fakat ahdini yerine getirmek istediği için onunla müşâvere etmek zorunda kaldı.

Süvari olan deli ile arasında şöyle bir konuşma geçti:

«Şu atıma karşı dikkatli ol, seni tekmelemesin!»

«Atını durdur, sana bir şey soracağım. Ben bir kadınla evlenmek istiyorum; acaba bana nasıl bir kadın tavsiye edersin?» dedi.

«Kadın üçtür: Biri lehine, biri aleyhine. Üçüncüsü lehine veya aleyhine! Yalnız atımdan uzak dur. Sana çifte atmasın!» dedi.

Tam uzaklaşacağı zaman da arkasından adam şöyle seslendi:

«Atını durdur ve sözünü açıkla!»

«Senin lehine olan kadın kız olandır. Alırsan kız al. Çünkü onun kalbi ve sevgisi yalnız sanadır! Senden başkasını kat'iyyen sevmez.

Senin aleyhine olan kadına gelince.. O da başkasından ayrılmış çocuklu kadındır. Malını yer, eski kocasına ağlar.

Üçüncüsüne gelince.. O da başkasından ayrılan çocuksuz kadındır: Eğer sen, ondan iyi çıkarsan, seni sever, sayar. Aksi halde seni ne sayar ve ne de sever. Bu tür kadın senin durumuna göre, lehte veya aleyhte olur.»

«Deliler gibi davranıyorsun; ama sözlerin filozofların sözü gibidir!»

«Beni kadı yapmak istediler; kadı olmamak için böyle deli numarası yapıyorum, anladın mı?» diye çıkıştı. (el-Bustân)

⁂

Kötü huylu kadını da almaz.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Doğuran siyah kadın, kısır olan güzel kadından iyidir!»

Sırf çocuk sahibi olmak için evlenmeye, bu hadîs ne güzel ve ne yerinde bir teşvik etmektedir!

el-İhyâ'da der ki:

«Çocuk doğurmayan kadınla evlenmektense, evin bir tarafında hasır bulundurmak daha iyidir.»

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kızlarla evlenmelisiniz! Onların ağızları daha tatlıdır. Rahimleri de daha doğurgandır. Aza da herkesten daha çok râzı olurlar.»

Yâni az yemeğe ve az giymeğe kanaat ederler. (Bâzılarına göre, az cima'a râzı olurlar, demektir bu.)

Bir hikâye:

Bir genç vardı. Güzel bir kızla nişanlanmıştı. Sonra nişanlısını bir bedevî kaçırdı. Çok çirkin ve hayâsız bir bedevî idi. Kızla zinâ etti. Sonra bıraktı.

Aradan bir müddet geçtikten sonra o gençle evlendi. Genç son derece yakışıklı idi. Ona çok güzel davrandı.

Tam yirmi veya otuz yıl mes'ud bir hayat yaşadılar.

Sonra kadın hastalandı, ölmeden birkaç saat önce kocasına şu tavsiyede bulundu:

«Eğer evlenirsen kız al! Kimsenin eli değmemiş olsun. Benimle zinâ eden o çirkin adamın muhabbeti, aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen hâlâ kalbimden çıkmadı. Oysa o pek çirkin bir adamdı. Sen ondan daha güzelsin. Buna rağmen onu bir türlü unutamadım.» (el-Mcnha')

⁂

KADINA GELİNCE...

Kadın, dindar, cömert ve hâli vakti iyi olan kimse ile evlenmeyi tercih eder.

Kadın fâsık ile evlenmemelidir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki:

«Herhangi bir kadın fâsık bir adamla evlenmeye râzı olursa, kabirden kalkarken alnında şöyle bir yazı bulunur:

«Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş!»

Ancak benim şefâatimi isteyenler hariç.»

İmâm Şa'bî:

«Kim, terbiyeli ve müeddebe kızını fâsık biri ile evlendirirse, onun rahmini kesmiş olur.»

Onun için kişi kızını verirken, dindar ve temiz soylu kimseyi araması lâzımdır.

Huysuz, dinî yönden zayıf, yahut hanımının hakkına gereği gibi riayet etmeyecek olan kimseye vermemelidir.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kız evlendirmek, onu tam anlamıyla elden çıkarmak demektir. Onun için, kişi, kızını nereye ve kime verdiğine dikkat etmelidir!»

Bu sebeble kızı verirken dikkat etmelidir. Onun hakkını koruyacak kimseye vermelidir.

Kocası boşamadıkça, onu bir daha geri alamayacağına göre, artık kızını ona ebediyyen veriyor demektir. Dikkat gerekir!

Hukemâ der ki:

«Kişi dört yönden kendisinden aşağı olan kadını almalı:

1) Yaş;
2) Boy;
3) Servet;
4) Soy ve asalet.

Aksi halde kendisi ile alay eder, küçümser ve beğenmez. Bu da geçimsizliğe yol açar.

Şu dört husûsda kendisinden üstün olmalı:

1) Güzellik;
2) Edeb ve terbiye;
3) Ahlâk;
4) Takvâ..»

***

Kişi, kızını yaşlı bir adamla veya çirkin biri ile evlendirmez! Çünkü ileride kız yoldan sapabilir.

Kişi, hür kadınla evlenmeye gücü yettiği zaman, cariye ile evlenmez.

Ev, nafaka, giyecek ve mehir bakımından hür kadınla evlenmeye tâkati olan kimse cariye ile evlenmez. Hattâ bâzı âlimlerce bu câiz değildir.

İmâm Şâfiî (rahımehullah), buna cevâz vermemiştir. Delil olarak da Nisâ sûresindeki:

«Sizden kim, hür ve müslüman kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o halde sağ elinizin mâlik olduğu mü'min cariyelerinizden (alsın)» âyetini göstermiştir.

Burada görüldüğü gibi cariye ile evlenmeyi şarta bağlamıştır. «Hür kadınla evlenmeye gücü yetmezse» denilmiştir.

Bunun mânası, şâyet gücü yeterse o zaman cariye ile evlenemez, demektir.

Ebû Hanife (rahımehullah) böyle bir hüküm vermemektedir. Çünkü âyet cariye ile evlenmeyi sarahaten yasaklamamaktadır.

Hür kadınla evlenmeye gücü yetse bile, cariye almasında bir sakınca yoktur.

⁂

Zinâ yapan günahkâr bir kadınla da evlenmez.

İbni Mes'ud (R.A.) dedi ki:

«Bir insan, zinâ yaptığı kadınla evlenirse, ilelebed zinâ yapmış olurlar.»

Bu, bâzı âlimlerin görüşüdür. Musannif (rahımehullah) burada bunu ihtiyaten zikretmiştir.

İmâm Ebülleys (rahımehullah) der ki:

«Zinâ yapan bir kadınla evlenme husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları «câiz değildir» derken, ulema çoğunluğu «câizdir» demişlerdir.

Biz de bu görüşle amel ederiz.

Çünkü, bir kadınla zinâ edip de sonra onu nikâhına alan bir adam, İbni Abbas'a (R.A.) bunun hükmünü sorduğu zaman, o, ona şu cevabı vermiştir:

«Evveli zinâdır, sonu nikâhtır... Haram, hiçbir zaman helâlı ya-

İbni Mes'ud'un (R.A.) yukardaki «ebedî zina yapmış olurlar» sözü, yâni zinâdan meydana gelen bir aşk üzerine evlendikleri için, o hal üzere olurlar, demektir.

«Menba'u'l-Âdâb»'da der ki:

— Demek ki bu söz, İbni Mes'ud'dan (R.A.) tehdid yollu sâdır olmuştur. Yoksa evlenmenin câiz olmadığını kasdetmemiştir.

Zinâ yapan çiftler, evlendiklerinde cima' yaptıkları zaman o eski zinâyı hatırlarlar ve onun lezzetini bulurlar.

O halde, o zevk ve lezzete râzı olmuş olurlar, ki, bu da, tam tevbe yapmadıklarına delâlet eder.

Sanki o eski zinâya râzı olmuş ve ondan pişmanlık duymamış gibi olurlar.

Malûmdur: Günâha rızâ günâhtır. Tıpkı küfre rızâ küfür olduğu gibi. İşte İbni Mes'ud (R.A.) bunu demek istemiştir.

Aksi halde, onlar tevbelerinin kabûl edilmediğini bile bile nasıl bir araya gelebilirler?

Bir araya nikâhla gelmeleri, eski hallerine tevbe ettiklerine bâriz bir işarettir. Hattâ işaretten öte kuvvetli bir delildir!

Çünkü günâhına tevbe etmeyen kimsenin her an günâhına tevbe etmesi gerekmektedir.

⁂

NİŞANLANMAK :

Müslümanın, evlenmeden önce, nişanlanacağı kıza ve kadına bakması sünnettendir.

Çünkü henüz evlenmeden önceki bakış, karşılıklı sevgi ve saygı bakımından daha elverişlidir.

Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir kadınla evlenmek istediğinde, süt halası olan Ümm-i Selim'e gidip o kadının yanaklarını koklamasını, ökçelerine bakmasını emretmiştir.

Kadının ağzı kokup kokmadığını anlamak için böyle davranmışlardır.

Hadîsin metninde geçen (el-Avârid) kelimesinden dişleri kasdettiklerini söylemiştir. (Musannif)

⁂

Kişi gerek nişan ve gerekse mehir bakımından daha az külfetli olan kadını tercih etmelidir.

Hadîsde:

«Kadının iyisi hayırlı ve bereketli olanı, nişanı, mehri ve rahmi kolay olandır.»

(Rahmi kolay olan) demek, çabuk ve rahat çocuk doğuran, demektir.

el-İhyâ'da der ki:

— Haberde vârid olmuştur ki:

«Çabuk evlenmesi, erken doğurması, mehrinin az olması kadının iyi bir kadın olmasına delâlet eder.»

Yine şöyle demiştir:

«En mübârekleri, en az mehirli olanıdır.»

⁂

Nişanlandıktan sonra kadına koku gönderir. Onunla zifafa gireceği zaman temizliğini yapar, pâk olarak yanına girer.

⁂

Kadın ancak küfüv (dengi) ile evlenir. (Yâni dengi olmayanla evlenmez.)

Denklik; din, soy ye servette olur. Bunun tafsilâtı füru' kitablarında verilmiştir.

Dengi istediği zaman, kızını vermezlik yapmaz.

«İlle de zengine ve tanınmış kimseye vereceğim!» diyerek kızını kimseye vermemesi, büyük fitnelerin ve geniş fesadın çıkmasına yol açabilir. Kimbilir, belki kız yoldan çıkar da, velileri bundan büyük bir vebâl ve üzüntü içine sürüklenebilirler.

Küfüv «denk» kimdir?

Allah'tan korkan her müslüman denk sayılır: Çünkü onu sevdiğinde, ona ikram (saygı)da bulunur. Öfkelendiğinde de zulmetmez. Kıza işkence yapmaz.

⁂

Küçük olsun - büyük olsun kızı velisi evlendirir. Bu hak veliye verilmiştir.

Büyük ve akıllı dul olsa dahi, velisinden izinsiz evlendiği takdirde, Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onun evliliğini hükümsüz sayar.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Herhangi bir kadın velisinin izni olmadan evlenirse nikâhı bâtıldır, nikâhı batıldır, nikâhı bâtıldır.»

İşte İmâm Şâfiî (rahımehullah) bu hadîsle amel ederek, izinsiz evlenen kadının evliliğini — dengi ile evlense bile — hükümsüz saymıştır.

Çünkü ona göre, nikâh kadınların sözleri ve ifadesiyle — ne sûretle olursa olsun — mün'akid olmaz.

Hanefilerin görüşü:

Mükellef olan hür kadının nikâhı, velisiz olsa dahi yürürlüğe girebilir.

Evlendiği kimse ister dengi olsun, ister olmasın, farketmez.

Lâkin dengi olmayan biri ile evlendiği takdirde velisinin bu nikâhı feshetmeğe hakkı vardır.

el-Hasen, Ebû Hanife'den:

— Böyle bir nikâh câiz değildir.

Meşâyihımızdan birçoğu bu görüşü benimsediler. Kaadıhân'ın fetvâsı da bu görüş üzeredir. Böyle bir nikâhın câiz olmamasının tercihi husûsunda sanki bir ittifak hâsıl olmuştur.

Bunun içindir ki, Musannif (rahımehullah) da bu fikre meyletmiştir.

***

Mehirde sünnet olan; dörtyüz miskal gümüştür.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kızı **Hz. Fâtıma'yı Hazreti Ali'ye (K.V.) tezvic ederken mehir olarak dörtyüz miskal gümüş istemiştir.**

Kendisi de evlenirken on iki buçuk ukiye verirlerdi ki, bunun yekûnu beşyüz dirhem yapar.

«Pekâlâ, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlenirken dört bin dirhem (yahut dörtyüz dinar) mehir vermesine ne buyurulur?»

Diye bir sual vârid olursa, deriz ki:

— Bu mikdarı Necâşî kendi malından sırf Peygamber Aleyhisselâm'a saygısından dolayı teberru etmiştir.

Hz. Ömer'in (R.A.):

«Kadınların mehrinde fazla pahalıya kaçmayın. Eğer bu iyi bir şey olsaydı, hepinizden daha evlâ olan Allah'ın nebîsi bunu yapardı. Kendisi evlenirken de, kızlarını evlendirirken de on iki ukiyeden fazla mehir takdir ettiğini görmedim» sözüne gelince..

O bundan (ukiye) sayısını kasdetmiştir, küsûra iltifat etmemiştir. (Şerhü'l-Mesâbih)

Peygamber Aleyhisselâm'ın bu mehir mikdarını böylece öğrenip anladıktan sonra eşlerin bu mikdarı aşmamaları gerekir.

⁂

Eşinin mehrini tam verir. Yahut tamı veremezse, ileride tamamlayacağını söyler (yürekten).

Eğer içinden hiç vermemeyi kasdederse, kıyâmet gününde zânî (fuhuş irtikâb etmiş) olarak gelir.

Kadının mehrini uzatmaz.

Fakir olursa, yahut kadın rızâ gösterirse başka. O zaman uzatmasında bir sakınca yoktur.

⁂

Başkasının istediği kıza talib olmaz.

Bir müslüman diğer bir din kardeşinin istediği kızı istemez, (yâni üstüne varmaz).

Bu bir cefâ ve hıyânet sayılır.

Bâzılarına göre, bu, tarafeyn karşılıklı olarak belirli bir mehirde mutabakata vardıkları ve akidden başka hiçbir anlaşmazlık kalmadığı takdirde bahis konusu olabilir.

Ama henüz bir anlaşma olmamışsa, o kızı istemesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Sonra, din kardeşinin üzerine vararak o kıza talib olup evlenirse, nikâh sahîh olur, feshedilmez. (Mâlikî âlimlerinden bâzıları «feshedilir» dediler.)

⁂

Rağbet görmeleri için, kızların altın ve güzel elbiselerle süslenmeleri de sünnettendir.

Kişi, mehrin tümünü peşin olarak veremezse de bir kısmını peşin verir.

***

İKİ BAYRAM ARASINDA NİKÂH KIYMA MESELESİ:

Evlenmek için, Hazreti Âişe'nin (R. Anhâ) rivâyet ettiği zaman seçilmelidir.

Hz. Âişe (R. Anhâ) şöyle demiştir:

«(Hz. Peygamber) benimle Şevval ayında evlendi, zifafa Şevval ayında girdi.»

Hz. Ebû Bekir (R.A.) dedi ki:

«Kimse iki bayram arasında nikâh olmaz dememiştir.»

Bâzıları iki bayram arasında zifâfı mekruh saymışlardır.

Denildi ki:

«Peki, kerâhetin anlamı nedir?»

Cevab verildi:

— İbni Ömer'den (R.A.) böyle nakledilmiştir: İki bayram arasında evlenen çiftlerin arasında gereken muhabbet ve sevgi hâsıl olmaz, demiştir.

Fakîh Ebü'l-Leys (rahımehullah) dedi ki:

— Hz. Âişe'nin (R. Anhâ):

«Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) Şevvâl'de benimle evlenmiştir. Şevvâl'de zifafa girmiştir. Onun hangi hanımı ona benden daha şefkatli idi?»

Sözü, iki bayram arasında nikâh yapmanın câiz olduğunu göstermektedir.

Şu halde: «İki bayram arasında nikâh olmaz» sözünden murad şudur:

Bir def'asında bayram namazı Cum'a gününe tesadüf etmişti. Mevsim kış idi. Peygamber Aleyhisselâm bayram namazını kıldırdı. Sonra Cum'a namazını kıldırmak için de tekrar döndü. Bir adam O'na rastladı ve:

«Ey Allah'ın Resûlü, nikâh vardır!»

Deyince, ona şöyle hitab etti:

«İki bayram arasında nikâh olmaz!»

Yâni mevsim kış olması hasebiyle, vakit dar olduğu için, bayram namazı ile Cum'a namazı arasında nikâh kıyılmaz, demek istemiştir. (Şerhu'n-Nikaye)

***

Nikâhta sünnet olan, ilân etmektir.

Çünkü sifâh (zinâ) ile gerçek evlilik böyle belli olur.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Def çalmak ve sesle ilân etmek, evlenmelerde helâl ile haramı ayırdederler.»

Bu, nikâhta bundan başka ayıracak şey yoktur demek değildir. İki şâhidin hazır bulunması da pekâlâ evlenmelerini belli eder.

Bundan murad, nikâh işini herkese ilân etmek ve uzaklardakilere duyurmak için insanları teşvik etmektir.

Def çalmak ve mübah olan şiirleri destan halinde makamla okuyarak, nikâhı, düğün yapmak sûretiyle her tarafa duyurmak sünnettir.

el-Mesabih'in yazarı diyor ki:

Nikâh için mescidlerde yüksek sesle şiir söylemenin câiz olduğuna bu bir delildir.»

Hz. Âişe'nin (R. Anhâ) rivâyet ettiği hadîsde:

«Bu nikâhı ilân edin ve camilerde yapın! Deflere vurun!» buyurulmaktadır.

Şerhu'l-Mesâbih'de der ki:

«Bu hadîs, camilerde nikâh için def çalınmasının cevâzına delâlet etmektedir.»

Lâkin bunda biraz düşünmek gerekir. «Dışarda çalmakla nikâh duyurulması mümkündür. İçerde çalmağa lüzum yoktur» denilebilir.

el-Bustan'da der ki:

— Bu asrımızda çalınan deflerin mekruh olduğunda ittifak vardır. İhtilâflı olan eskilerin defleridir.

Menba'u'l-Âdâb'da der ki:

— Onların defleri gırbal gibi (kalbur gibi) idi. Bâzıları, bayram,

sünnet ve seferden dönüldüğü günlerde yapılan şenlikleri de buna ilhak ettiler. Bunlarda da defler çalınabilir, dediler.

Ama zamanımıza gelince, bu zamanda düğünleri zikirle yapmak, mevlid okutarak yapmak efdaldir.

⁂

Evlenme esnasında ne kadar insan bulunacağını yine hadîs açıklamıştır:

«Şu dört kişinin bulunmadığı her nikâh sifâh sayılır:

Damat veya vekili, kadının velisi, iki âdil erkek, yahut bir erkek ile iki kadın şâhid.»

Şâhidlerin âdil olması, nikâhın sahih olması için Şâfiîlerde şarttır.

Ebû Hanife'ye göre, nikâhta bu, müstehab olma şartıdır.

⁂

Evlenen kimse veya vekili için sünnet olan, Allah'a hamd ü senâdan, Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) salât-ü selâm getirdikten sonra, Kur'ân'dan biraz bir şey okumasıdır. Sonra mehrin adını koyarak evlenme akdini icra eder.

Ebü'l-Havs, Abdullah bin Mes'ud'dan (R.A.):

Allah'ın nebîsi (sallâllahü aleyhi ve sellem) tehiyyâttaki teşehhüd gibi, hâcet anlarında bize hamdi öğretmiştir. O hamd şudur:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ
اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ
فَلَا هَادِيَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ۝

(Elhamdü lillâhi, nahmedühû ve nesteynühû ve nestağfiruhû ve neûzü billâhi min şürûri enfüsinâ ve min seyyiâti a'mâlinâ. Men yehdillâhü felâ mudille leh. Ve men yudlil felâ hâdiye leh... Ve eşhedü en lâ ilâhe illâllah. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlühû)

Sonra şu üç âyeti okur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

***

Gelinin başına teberrüken şeker ve badem serpilmesi ve oradakilerin de hemen toplaması sünnettendir.

Bunlar, eser ve haberlerle sâbittir.

el-Bustan'da **Hasan** ve **İkrime**'den yapılan rivâyete göre, onlar bunda bir sakınca olmadığına kail olmuşlardır.

İmâm Şa'bî:

«Eğer sahibi râzı olmazsa, bu mekruh olur. Râzı olursa beis yoktur» demiştir.

Muaz bin Cebel'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ensârdan bir gencin nikâhında bulundu.

Nikâh kıyıldıktan sonra cariyeler tabaklarla badem ve şeker getirdiler. Kimse yemedi.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Haydi kapış kapış yeseniz ya!» buyurdu.

«Sen kapış kapış yemekten bizleri alıkoymadın mı?» dediler.

«O, askerlerin yağma yapması idi.. Ama gelinlerin üzerine serpilen şeker ve bademin kapışılmasında bu yasak yoktur!» buyurdu.

İmâm Ebü'l-Leys der ki:

— Biz bu görüşü alırız. Bunda bir sakınca bulunmadığını söyleriz. Emirler ve askerler üzerine serpilen şeker ve bademi kapışmak ise

Sonra, bu yemeğin ne zaman yapılacağı husûsunda ihtilâf etmişlerdir.

Bâzılarına göre zifaftan sonra, kimilerine göre ise akid anında yapılmalıdır.

Düğün dâvetine icâbet husûsunda da fikir ayrılığı vardır:

Bâzılarına göre icâbet etmek müstehabdır. Bir kısım âlimlere göre ise, vâcibdir. Bizim görüşümüz de bu merkezdedir.

Özürsüz icâbet etmeyen kişi günâha girmiş olur. Oruçlu olmazsa dahi yemek yemesi şart değildir. (el-Menha' ve Şerhu'l-Meşârık)

Müslüman; bir koyun kesmek, hurma ikram etmek, kavrulmuş un ikram etmek, ya da bunların yerine pişirmek, ekmek ikram etmek ile dahi olsa, düğünde mutlaka yemek verir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Zeyneb ile evlenirken ekmek ve et, Safiye ile evlenirken hurma ve kavrulmuş un — et olmaksızın — yedirmişlerdir.

İmâm Mâlik'in arkadaşları, düğünün yedi gün devam etmesini müstehab saymışlardır.

Ama muhtar olan görüş, bu husûsda evlenen kimsenin durumunun nazar-ı itibare alınmasıdır.

Bâzılarına göre, ziyafet, sekiz şeyde verilir:

1) Düğünde;
2) Doğumda;
3) Sünnette;
4) Ev yaparken;
5) Gurbet dönüşünde;
6) Yedinci çocuğun doğumunda;
7) Musîbet anında;
8) Sebebsiz ziyâfet. (Normal yemek vermek..)

Kişi düğün yemeğini yemeği bir fırsat ve ganimet bilmelidir. Çünkü bu yemekte Cennet yemeğinden bir miskal (yirmi kırat) vardır. (Her kırat beş arpa ağırlığındadır).

Gerek İbrahim Peygamber, gerekse bizim Peygamberimiz (aleyhisselâm) bu yemeğin mübârek ve bereketli olması için duâ buyurmuşlardır.

Damadın ayaklarını yıkayıp suyunu bereket girmesi için evin duvarlarına serpmesi sünnettendir.

⁂

Gelin iyice süslenir. Ona en güzel elbiseler giydirilir. Sürme sürülür. Saçları taranır. Ellerine kına yakılır. Güzel esanslar sürülür de damadın evine öyle gönderilir.

⁂

Kişi zifafa girdiği zaman, her ikisi de iki rek'at namaz kılarlar. Sonra damat, kadının alın saçından tutar ve şöyle duâ eder:

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لِيْ فِيْ اَهْلِيْ وَبَارِكْ لَهَا فِيَّ اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ مِنْهَا
وَارْزُقْهَا مِنِّيْ اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ بَيْنَنَا مَا جَمَعْتَ فِيْ خَيْرٍ وَفَرِّقْ بَيْنَنَا
اِذَا فَرَّقْتَ فِيْ خَيْرٍ ۝

(Allahümme bârik lî fî ehlî ve bârik lî ehli fiyye.

Allahümmerzuknî minhâ, verzukhâ minnî.

Allahümmecma' beynenâ mâ cema'te fî hayrin ve ferrik beynenâ izâ ferrakte fi hayrin!)

Onunla cinsî münasebette bulunacağı zaman, şöyle der:

اَللّٰهُمَّ بِاسْمِكَ اسْتَحْلَلْتُ فَرْجَهَا وَبِاَمَانَتِكَ اَخَذْتُهَا اَللّٰهُمَّ فَمَا
قَضَيْتَ شَيْئًا مِنْ رَحِمِهَا فَاجْعَلْهُ بَارًّا تَقِيًّا وَاجْعَلْهُ مُسْلِمًا
سَوِيًّا وَلَا تَجْعَلْهُ مُفْسِدًا شَرِيْكًا لِلشَّيَاطِيْنِ

(Allahümme bismike estahlertü fercehâ ve bi emânetike ehaztühâ. Allahümme femâ kadayte şey'en min rahmihâ fec'alhü bârren tekiyyen vec'alhü müslimen seviyyen; ve lâ tec'alhü müfsiden şerîken lişşeytâyni)

Kişi, evlenen müslüman kardeşini tebrik edip ona şu duâda bulunur:

«Bârekellahü leke ve bâreke aleyke ve cema'a beynekümâ fi hayrin»

«İmâm» dedi ki:

«Ebû Hüreyre'den (R.A.) yapılan bir rivâyete göre Peygamber Aleyhisselâm bunu emretmişlerdir.

«İyi geçinmeler ve bol çocuklar!» gibi câhiliyet âdeti olan sözler söylemez.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) bu gibi sözleri yasaklamıştır.

⁂

Cinsî münasebetin âdâbı:

Cinsî münasebetin de birçok usûl ve âdâbı vardır.

Bunlardan biri, cinsî münasebete başlarken fercini (tenâsül uzvunu) haramdan sakındırmayı, nefsini helâlinde tatmin edip harama karşı mukavim olmayı niyyet ve kasd etmesidir.

Bunlardan birisi de, karı-kocanın her biri, meni ve saire bulaşığını temizlemek için ellerinde birer bez parçası bulundurmalarıdır.

⁂

Şeytandan, Allah'a sığınmak:

Cima' ederken, şeytandan Allah'a sığınmak için şöyle der:

بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا

(Bismillâhi. Allahümme cennibneş şeytane ve cennibiş şeytane mâ razaktenâ)

Bu temastan eğer bir çocuk olursa, şeytan ona bir şey yapamaz.

Bu duânın başında «Bismillâhi» der, dedik. Çünkü Ca'fer bin Muhammed'den şöyle rivâyet edilmiştir:

«Şeytan, erkeğin zekerinin tepesine oturur. Besmele çekmezse onunla birlikte hanımına temas eder. Aynı erkek gibi onda da (o esnada) inzâl vuku bulur.» (Meâlimü't-Tenzîl)

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm ona şöyle buyurmuşlardır:

«Cima' ederken (bismillâhirrahmânirrahîm) de.

Çünkü sevab yazan meleklerin cünüblükden yıkanıncaya kadar istirahat etmezler, sana devamlı olarak sevab yazarlar.

Bu cinsî ilişkiden eğer çocuğun olursa, o çocuğun ve onun neslinin nefesi adedince sana sevab yazılır.» (Mişkâtül'-Envâr)

***

İhlâs sûresini okuyarak şöyle der:

«Allah'ım, eğer bu cinsî ilişkiden bana bir çocuk ihsân edersen onun adını Muhammed koyacağım.»

Böyle duâ ederse Allah ona — dilerse — erkek çocuğu ihsân eder.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim, eşi hâmile iken elini onun karnına koyup da: (Bismillâh. El-ehad. Allahüssamed. Lem yelid velem yûled. Allah'ım! Şu karında olan çocuğa Muhammed'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) adını koyuyorum) derse, çocuk erkek olur.»

Bâzıları derler ki:

«Eğer erkek kadının sağ tarafında, kadın da erkeğin sol tarafında uyursa ve bu esnada cinsî ilişki kurarlarsa, Allah'ın izni ile çocuk erkek olur. Bu, def'alarca tecrübe edilmiştir.»

Hacı Paşa'nın (rahimehullah) Şifâ kitabında şöyle geçer:

«Eğer meni, erkeğin sağından kadının sağına akarsa, çocuk biiznillâh erkek olur. Eğer solundan, kadının soluna akarsa, çocuk kız olarak doğar.»

Bâzılarına göre, eğer hayızdan temizlendikten sonra akabinde cinsî temas kurarlarsa, çocuk biiznillâh erkek olur.

Temizlendiği günden beş güne kadar durum değişmez. Beşinci günden sekizinci güne kadar — temas ettiği zaman — kız olur.

Şurası da iyi bilinmelidir ki, bu bâbda iki husûs vardır: Gebe kalmak. Bir de gebe kaldığı çocuğun erkek olması.

Gebe kalmak: Kadının gebe kalması için, devamlı olarak fercini, içinde hanzel otunun yağı bulunan bir su ile yıkaması gerekmektedir.

Erkeğin de cinsî ilişkiyi hayızdan temizlenip yıkandıktan sonra

Cinsî ilişki esnasında sinirleri gayet sâkin olması, öfkeli ve hırçın olmaması gerekir.

Hüzünlü ve kederli de olmaması lâzımdır.

İnzâl vuku, bulurken son derece güzel bir çocuğu tahayyül etmesi de gerekmektedir.

Yine gebe kalma şartlarından birisi de; her ikisinin birden, yahut çok az bir ara ile tatmin olmasıdır.

Erkeğin menisi rahimde iyice istikrar ettikten bir müddet sonra kadının boşalması (tatmin olması) yerinde olur.

Çocuğun erkek olmasına gelince..

Bunun için de eşlerin buhur ve ıtırla iyice ısınmaları, güzel gıda almaları, meninin kalın gelmesi için cimâ'a birkaç gün ara vermeleri gerekmektedir.

Sonra, cima' esnasında güçlü ve cüsseli adamları tahayyül edip gözönüne getirmesi lâzımdır.

⁂

Cinsî ilişkiden önce mülâabe (kadınla oynaşmak) :

Bu da cinsî münasebetin âdâbındandır.

Çünkü, oynaşmadan önce cima' etmek, kadına yapılan bir cefâ'dır.

Menba'u'l-Âdâb'da denîr ki:

«Kadının gözünde istek belirinceye kadar kocası onunla oynaşır. Bu, hem ruh sağlığını ve hem de çocuğun kusursuz doğmasını te'min eder.»

⁂

Cinsî münasebeti çabuk bitirmemek :

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kişi, eşi ile cinsî ilişki kurarken, horoz gibi hemen binip inmesin. Kendisi tatmin olduğu gibi, hanımı da tatmin oluncaya kadar karnının üstünde kalsın.»

Diğer bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Eğer kadın tatmin olmadan sen tatmin olursan, kadının o günden geriye kalan kısmı, uyuşuk ve hareketsiz geçer.»

⁂

Cima' esnâsında fazla konuşmamak :

Böyle bir şey çocuğun dilsiz olmasına yol açabilir...

***

Kadının fercine bakmaz; ki, çocuğun kör doğmasına sebeb olur.

Bunun unutkanlık meydana getirdiği de rivâyet edilmiştir. (Şerhu'n-Nikaye)

Hz. Âişe (R. Anhâ) dedi ki:

«Ben onun avretini hiç görmedim. O da benim avretimi kat'iyyen görmedi.»

Bâzılarına göre, şehveti artırmak için ferce bakmakta bir beis yoktur.

en-Nikaye'yi şerheden zât dedi ki:

«**İbni Ömer** (R.A.) böyle diyordu.»

O haldeyken kadını öpmez.

Çünkü bu da çocuğun sağır olmasına yol açabilir.

***

Meyveli ağacın altında cima' etmez.

Çünkü doğacak çocuk zâlim olabilir.

Ezan ile kamet arasında cima' etmez; ki, çocuk gösterişçi olur.

Temiz değilken de cima' etmez; ki, çocuk cimri olur.

Şa'ban'ın yarısında da cima' etmez; ki, çocukta hayırsız alâmetler belirir.

Yıldızların altında da cima' etmez. (Ama yıldızların altında cima' ederken yorgan altında olurlarsa başka.) Aksi halde çocuk münâfık olur.

Yolculuk yapacağı gece veya gün de cima' etmez; ki, parasını Allah'ın nehyettiği yerlerde harcayabilir.

***

Midesi boşken cima' eder.

Çünkü bu daha az zarar verir ve çocuk da yaramaz olmaz.

Ama bunun aksi olursa, hem kendi zarar görür, hem de çocuk yaramaz olur. **Menba'u'l-Âdâb**'da bu mes'ele böyle anlatılmıştır.

Dört şey var ki ömrü harab eder:

1) Hamama tok girmek,
2) Kuru et yemek,
3) Tok hâlindeyken cima' etmek,
4) Yaşlı kadınla cima' etmek. (el-Bustan)

⁂

Devamlı olarak meniye bakmaz.
Çünkü bu, aklın gitmesine sebeb olur.

⁂

Kadın aybaşı iken ona kat'iyyen yanaşmaz.
Çünkü bu haramdır. Cenâb-ı Hak Bakara sûresinde:
«Onun için, hayız zamanında kadınlar (ınız)la cinsî münasebetden ayrılın» buyurmuştur.
O haldeyken kadınlarla cinsî temasda bulunmayı yasak kılmıştır.

⁂

Kadının iç çamaşırı altından vücudunu tutmak sûretiyle ondan faydalanmaktan da uzak durur.
Ebû Hanife ile **Ebû Yûsuf**'a göre (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun) bu da haramdır. **Muhammed**'e göre, yalnız ferc mahallinden korunur.

⁂

«İmâm» der ki:
«Kadına hayız halindeyken yaklaşmadığı gibi, hayız kesildikten sonra da (yıkanıncaya kadar) yaklaşmaz. Çünkü bu da Kur'ân'ın nassı ile sâbittir.
Bâzılarına göre, hayız halindeyken kadınla cinsî münasebette bulunmak çocuğun cüzzam doğmasına yol açar.
Eğer hata yaparak veya bilmeyerek kadınla o haldeyken cinsî ilişki kurarsa, kan eğer kırmızı ise, bir dinar tasadduk eder. Şayet sarı ise yarım dinar tasadduk eder. Böylece bu, o yaptığı günaha keffâret olmuş olur. Bu husûsda soru soran bir adama, Allah'ın nebîsi bunu emretmiştir.

⁂

Kadın aybaşı iken, kocasının kendisine olan rağbetini azaltmak için en eski elbiselerini giyer.

Namaz vakti geldiği zaman, kadının abdest alıp, evinin mescidi yanında, namaz bitinceye kadar öyle oturması müstehab olur. Tesbih ve tehlil getirmesinde bir sakınca yoktur.

Fetâvâ el-Hucce'de şöyle geçer:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Eğer hayızlı kadın her namaz vaktinde istiğfâr ederse, ona bin rek'at namaz sevabı yazılır. Yetmiş günâhı da mağfiret edilir. Bir derecesi yükseltilir. İstiğfârının her harfine karşılık bir nûr verilir. Cesedindeki her damarına karşılık bir hac ve umre sevabı verilir.» (et-Tatarhâniye)

Müslümanlar, mecûsîlere benzememek için, aybaşı olan kadınla yer, içer, yatar.

Çünkü yasak olan cinsî münasebettir, onunla yatmak değil.

***

Yanında çocuk veya hayvan varken kadını ile cinsî münasebette bulunmaz.

Üstü örtülmemiş mushafın bulunduğu odada da bundan kaçınır.

Her ayın on beşinci gecesinde ve hilâl gecesinde de cinsî münasebette bulunmaz.

Çünkü cinler o iki vakitte de birbirleri ile çok cinsî ilişki kurarlar.

el-İhyâ'da der ki:

«Üç gecede cima' mekruhtur:

Her ayın birinci gecesi, son gecesi ve bir de onbeşinci gecesi.

Şeytanın bu gecelerde cima'da hazır bulunduğu söylenir. Şeytanlar o gecelerde birbirleri ile cinsî münasebette bulunurlar, denilebilir.»

el-Menba'da denir ki:

«Çünkü bu gecelerde cinsî temasda bulunursa, çocuk mecnun doğar.»

Ali, Muaviye ve Ebû Hüreyre'nin (R. Anhüm) bunu kerih gördük-

Alimlerden bâzıları, Cum'a günü yıkanma hakkındaki hadîsi yorumlarken, o gece (yâni Cum'a gecesi) cinsî münasebette bulunmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Bu husûsdaki inceleme Cum'a bölümünde geçmiştir.

Cünüb yatmamak için, daha gece olur olmaz cinsî münasebette bulunmak mekruhtur.

⁂

Şeytanın ortak olmaması için, ihtilâmdan sonra, zekerini yıkamadıkça ve bevletmedikçe — İmâm Gazâlî bunu açık olarak zikretmiştir — cinsî münasebette bulunmaz.

İbnü'l-Mukaffa' der ki:

«Böyle yaparsa çocuk ya mecnûn ya da hayalperest doğar.» (el-Bustan)

⁂

Kadına arkasından temas etmez.

Çünkü bu, küçük livâta sayılır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah gerçeği açıklamaktan çekinmez. Kadınlara arkadan temas etmeyiniz!»

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kadına arkadan temas eden mel'undur.»

Yine ondan rivâyet edilmiştir:

«Kadına arkadan temas eden kişinin yüzüne Allah kıyâmette bakmaz!»

İbni Abbas'ın (R.A.) rivâyetinde şöyle geçer:

«Erkeğe veya kadına arkadan temas eden kişinin yüzüne Allah kıyâmette bakmaz!»

«Küçük livâta» dedik. Zira erkeğin arkasından temas etmek, büyük livâtadır.

Câbir'den (R.A.):

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Ümmetim hakkında en çok korktuğum; Lût kavminin amelidir!»

Bu işin o kavme izâfe edilmesinin sebebi şudur: Çünkü bu işi ilk def'a onlar yapmışlardır. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

«Siz hakikat öyle bir kötülük irtikâb ediyorsunuz ki, sizden evvel âlemlerden hiçbiri bunu yapmamıştır.» (Ankebût sûresi)

İbni Sîrîn der ki:

«Hayvanlar içinde bunu, eşek ile domuzdan başkası yapmaz.» (el-Mesâbih, el-Meşârık)

Evet, livâta çok büyük bir günâhtır. Ondan kaçınmak ve onu celbedecek, dokunmak ve takbil etmek gibi husûslardan da uzak durmak gerekir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim bir çocuğu şehvetle öperse, sanki onun annesiyle yetmiş kere zinâ etmiş gibi olur.

Kim annesiyle bir kere zinâ ederse, yetmiş kızla zinâ etmiş gibi olur.

Kim bir kızla zinâ ederse, yetmiş kadınla zinâ etmiş gibi olur.»

Bunu, el-Menba'ın yazarı Müşkilâtü'l-Kudûrî'den nakletmiştir.

***

Lûtî'nin hükmü:

Böyle bir şey yapan kimsenin cezası nedir?

İmâm Şâfiî (rahımehullah):

«Öldürülür!»

Ahmed bin Hanbel:

«Aynen zinâ yapan evli erkekle kadın gibi recmedilir.»

Şerhu'l-Vikaye'de der ki:

«Bir insan, bir yabancının, yahut da kadının arkasından temas ederse, **Ebû Hanife**'ye (rahımehullah) göre ne haddedilir ve ne de ta'zîr. Tevbe edinceye kadar habse atılır.

İmâm Ebû Yûsuf'la, **Muhammed**'e göre, zânînin cezasına çarptırılır. Eğer evli değilse kamçılanır. Evli ise recmedilir.»

«Yabancının arkasından...» dedik... Çünkü kendi kölesi, cariyesi veya nikâhlısı ile arkadan temas kurarsa, bil'ittifak haddedilmez. Bilâkis ta'zîr edilir. (*)

(*) Ta'zîr: Suçlunun durumuna göre, hâkimin tâyin edeceği cezadır.

Ebû Yûsuf'la, **Muhammed** dediler ki:

«Sahâbîler böyle bir kimsenin şer'î cezaya çarptırılmasında ittifak etmişlerdir. Ancak şeklinde ihtilâf etmişlerdir.»

Bâzılarına göre, en pis ve kokulu yerlerde ölünceye kadar hapsedilir.

Kimi âlimlere göre, üzerine duvar yıktırılır.

Ebû Bekir el-Varrak:

«Ateşte yakılır!»

«Minare gibi yüksek bir yerden atılır» da denilmiştir.

⁂

Kişi cinsî münasebet esnasında üstünü örter.

Çok cima' yapmakla övünmez.

Çünkü bu, hayâ ve edeb dışı bir davranıştır.

«Ne güzel hanımım vardır!» diyerek hanımını övmez!

el-Bustan'da şöyle geçer:

«Dört şey, nihayet bulmadıkça övülmez:

1) Hazm edilmeden yemek.
2) Henüz harbden dönmemiş olan mücâhid.
3) Henüz yetişmeyen ekin.
4) Henüz vefât etmeyen kadın!»

⁂

Cinsî münasebeti uzun zaman terk etmez.

Çünkü, suyu çekilmeyen kuyu, kurur!

Uzun zaman cinsî ilişkide bulunmayan insana, baş dönmesi, görme za'fiyeti, vücûd ağırlığı, hayâ hastalığı ârız olabilir.

Kadının da memesi hastalanabilir.

Tıb kitablarında da böyle anlatılmıştır.

el-İhyâ'da der ki:

«Eşi ile her dört günde bir kere temas etmelidir.»

Bu daha uygundur. Çünkü kadınların sayısı dörttür. (Yâni kişi dört kadınla evlenebilmektedir.)

⁂

Cinsî temasdan sonra küçük abdest bozar.

Çünkü böyle yapmazsa zekerinde meni kalabilir. Bu da çaresiz bir hastalığa yol açabilir. Çünkü zekerin içinde kalan meni kalıntısı idrarı daraltabilir. (el-Menba')

İbnü'l-Mukaffa' der ki:

«Kim eşi ile temas ettikten sonra zekerini su ile yıkamaz ve sonra da hayâ hastalığına yakalanırsa, kendisinden başkasını kınamasın.

(Ben bunu yaptım, ama bana bir şey olmadı) demesin, o câhil! Hırsız ilk seferinde yakalanmaz. ama hırsızlığa devam ederse mutlaka bir gün yakayı ele verir. (el-Bustân)

⁂

Cinsî temasdan sonra biraz uyur. Çünkü bu, rûhu dinlendirir.

Lâkin sünnet olan, namaz abdesti gibi abdest alıp uyumaktır.

Cünübken yemek yemek istediği zaman da böyle yapar.

Bâzılarına göre, cinsî temasdan sonra eşler sağ yanlarına dönüp biraz uyurlarsa cisimleri sıhhatli ve sağlam olur. Doğacak çocuk da inşâallah erkek doğar. (Menba'u'l-Âdâb)

Tekrar cinsî temasda bulunmağı arzu ederse, yine abdest alsın. (Yâni, tenâsül uzvunu ve ellerini yıkasın, demektir. Yoksa bundan murat şer'î abdest değildir.)

Bâzı Mâlikîlerin görüşü budur. Şerhu'l-Meşârık'ta da böyle geçer.

Tenâsül uzvunu ve ellerini yıkaması kişiyi daha dinç kılar ve meninin çoğalmasını sağlar.

⁂

Kadınla, istemediği halde zorla cinsî temas kurulursa, doğacak çocuk geri zekâlı olur.

Öğleden az önce ve ayın ilk günü sabaha karşı kadınla cinsî temas kurulursa, doğacak çocuk gayet zeki ve yakışıklı olur. el-Divan'da da böyle geçer.

Menba'u'l-Âdâb'da der ki:

— **Pazar** ve Çarşamba geceleri cinsî münasebette bulunmaz; ki, doğacak çocuğun gözü şaşı olur.

Ramazan Bayramının gecesi de cinsî temas yapmaz; ki, çocuk âsi olur.

Kurban Bayramının gecesinde de yapmaz; ki, çocuk ya altı parmaklı, ya da dört parmaklı doğar.

Güneşte de yapmaz; ki, çocuk pis doğar.

Ayakta yapmaz; ki, çocuk yatağa bevleder.

Kızkardeşinin sevgisini taşıyarak da yapmaz; ki, çocuk kız olur.

Pazartesi gecesi yapar. Böyle yaparsa çocuk okuyucu olur.

Salı gecesi yaparsa çocuk cömert olur.

Perşembe gecesi yaparsa çocuk âlim ve müttaki olur.

Perşembe günü öğleden önce yaparsa çocuk akıllı ve bilgili olur. Şeytan yanında tutunamaz, kaçar.

Cum'a gecesi yaparsa, çocuk âbid ve muhlis olur.

Cum'a günü namazdan önce yaparsa çocuk mutlu olur. Şehid olarak ölür.

Bunların tümünün eserler ve haberler ile sâbit olduğunu söylediler.

⁂

Çocuğu oldu, diye kendisine müjde verilen kişi buna çok sevinir ve Allah'ın verdiği bu ni'metin eseri hemen yüzünde beliriverir.

Hadîsde: «Çocuğun kokusu, Cennet kokusundandır» buyurulmuştur.

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Çocuk, dünyada nûr, âhirette ise sürûr (sevinç)dir.»

Bu anlamda, sayılmayacak kadar hadîs vârid olmuştur.

⁂

Kişi, kendi yatağında dünyaya gelen çocuğu kabûl etmezlik yapmaz. «Bu çocuk benim değildir» demez.

Böyle yaparsa, Allah kıyâmet gününde onu rezil ve perişan eder.

Gökteki yıldızlar, denizdeki kumlar ve ağaçtaki yapraklar kadar günah yazılır.

⁂

Sırf cahiliyet ehline muhalefet olsun diye, kız çocukları dünyaya geldiği zaman sevinir.

Çünkü cahiliyet ehli çocukların kız doğmasını istemezlerdi ve onları diri diri toprağa gömerlerdi.

Hadîsde: **«Kadının ilk çocuğunu kız doğurması, bereketindendir»** buyurulmuştur.

Cenâb-ı Hakk'ın:

«Dilediğine kızlar ihsân eder; ve dilediğine erkekler ihsân eder.» (Şûrâ sûresi)

Buyurduğunu duymadın mı?

Görüyorsun ya, ilk def'a: **«Dilediğine kızlar ihsân eder»** buyurmuştur. Ondan sonra: **«Dilediğine erkekler ihsân eder»** buyurmuştur.

Hadîsde:

«Kim bu kızlarla imtihana çekilip de onlara iyilik yapıp evlendirerek yerleştirirse, bütünü onun için Cehenneme karşı bir perde olur» buyurulmuştur.

Kızları öven ve onlara lâyık olduğu mevki ve değeri veren birçok hadîs vârid olmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm onlara: **«Çehizlenmişler, güzel arkadaş ve eşler»** adını vermiştir.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah'tan, külfetsiz olarak bana erkek çocuk ihsân etmesini diledim. O, bana kızlar ihsân etti.»

Yine şöyle buyurdular:

«Kızlardan nefret etmeyin. Zira ben kız babasıyım!»

Yine buyuruyorlar:

«Bir tane olsa dahi, kızlara acıyın!»

Çocuğun babaya benzemesi Allah'ın bir ni'metidir.

***

Rahim nedir?

Rahim, sinir ve damarlardan meydana gelen, bir kese şeklini andıran bir adaledir. Sinirinin başı dimağdadır. Ağzı kadının fercine doğrudur. İki kanada benzeyen iki boynuzu vardır. Onlarla meniyi içine çeker. Meninin dışarıya dökülmesini önlemek için onda emme ve tutma gücü vardır. Allah erkeğin menisine fiil, kadının menisine de infial gücünü ihsân etmiştir. Birbirlerine karıştığında, erkeğin menisi, sütle

Nişâbur'lu Kaadî der ki:

«Eşlerden gelen meni, bedenin tümünden eriyerek gelir. Onun için, temas halindeki eşler cima' zevkini bütün bedende hissederler. Her iki suda da (menide de) sahiblerine benzeyen parçalar vardır. Fakat bu benzeyiş tam bir benzeyiş değildir. Kadın ve erkek menisinden hangisi galebe çalarsa çocuk ona benzer.» (Menba'u'l-Âdâb)

⁂

Doğan çocuk, tertemiz beyaz bir beze sarılır.

Sarı paçavralara sarılmaz.

Lohusa kadınlara her şeyin ilkini yediririz. Yaş veya kuru hurma yediririz.

Sonra çocuğun sağ kulağına ezan okunur, sol kulağına da kamet okunur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kimin bir çocuğu olursa sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okur ve çocukların annesi kaldırılır.»

Sonra hurma çiğnenip ağzına verilir.

Peygamber Aleyhisselâm'a, doğan bir çocuk getirildiği zaman şöyle duâ ederdi:

«Allah'ım, bu çocuğu salih eyle! Müslüman olarak büyüyüp yetişmesini ihsân et.»

⁂

Yedinci günü kurban kesilir. Bu kurbana «Akika» kurbanı derler.

Akika kurbanının hükmü:

Ahmed bin Hanbel'e göre vâcibdir. **Şâfii'ye** göre sünnettir. **Hanefîlere** göre ise müstehabdır. (el-Menba')

Hadîsde: **«Akika; oğlana iki, kıza bir koyun kurban etmektir»** buyurulmuştur:

Kesilen koyun erkek olsun, dişi olsun fark etmez. Âlimlerin birçoğu böyle demiştir. Şâfii de bunlara dahildir.

Bazı âlimler erkek için de, kız için de sadece bir kurban kesilir, dediler. Oğlanla kız arasında fark gözetmediler.

İmâm Mâlik'in görüşü budur.

Hasan ile Katâde: «Kıza kurban gerekmez» dediler.

Semure'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Oğlan, akikası karşılığında bir rehindir!»

Yâni, her türlü âfet ve belâlardan sâlim olması için, kurbanı kesilmesi gerekir, demektir.

Yâni onun selâmeti kesilecek kurban karşılığında mahbusdur. Kurban kesilirse kurtulur. Kesilmezse belâdan kurtulamaz.

Yahut rehine verilmiş bir şey gibidir: Akika kesilmeden ondan fayda temin edilemez, demektir.

Bâzılarına göre, onun ebeveynine karşı olan şefâati muallâktır. Eğer kurbanı kesilmeden sabî olarak ölürse kıyâmette ana - babasına şefâat etmez.

Akika kurbanı aynı Kurban bayramındaki kurban gibidir. Kurban bayramında kesilen kurbanlarda aranan vasıflar ne ise, bunda da o vasıflar aranır.

Rabia ve Muhammed bin İbrahim et-Teymî diyorlar ki:

«Bir serçe kuşu dahi olsa Akika kurbanı olabilir.» (Mesâbih'in şerhleri)

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) Peygamber olarak gönderildikten sonra kendi akikasını kestiği rivâyet edilmiştir.

Bundan da anlaşılıyor ki, yaşın ilerlemesi ile bu borç düşmemektedir.

⁂

Akika kurbanını keserken şöyle der:

«Allah'ım! Şu, falan kimsenin akikasıdır. Bu kurbanın kanı onun kanına, eti etine, kemiği kemiğine, derisi derisine, kılı kılına karşılık olsun. Allah'ım! Onu falan kimsenin oğlunun ateşten kurtulması için feda kıl!»

⁂

Akika kurbanının hiçbir kemiği kırılmaz, mafsallarından kesilir.

Onun butu, ebesine pişirilmemiş bir halde verilir. Geriye kalan kısım da fakirlere pişmemiş halde dağıtılır.

Kendileri de pişirip de yerler. Yahut bütün parçaları pişirilip ondan hiçbir şey kesilmeden öylece fakirlere dağıtılır.

Bu kurban, yedinci günü kesilir. Yedinci günde kesmeğe imkân

bulamazsa ondördüncü günü, ondördüncü gününde de imkân bulamazsa yirmidördüncü günü keser.

⁂

Yedinci günü çocuğun saçı traş edilir. O saçın ağırlığınca gümüş veya altın para verilir. Bu sünnettendir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hz. Hüseyin doğduğu zaman yedinci gün saçı traş edilip ağırlığınca gümüş para vermesini (kızı) Fâtıma'ya (R. Anhâ) emretmiştir.

⁂

İslâmın başlangıcındaki müslümanlar çocuklarını yedinci günü sünnet ettirirlerdi.

Çünkü bu, daha temiz ve etlerin bitmesinde ve büyümesinde daha hız verici olur.

⁂

Çocuk sünnetli doğarsa, buna sevinir.

Bütün peygamberler, kimse avretlerini görmesin diye, sünnetli olarak doğmuşlardır. Yalnız İbrahim Aleyhisselâm hariç.

O, seksen yaşındayken kendini sünnet etmiştir. (el-Menba') Bâzı tefsirlerde ise ikiyüz yaşındayken kendisini keserle sünnet ettiği geçmektedir.

Kendilerine güvendiğim bazı faziletli kişiler böyle nakletmişlerdir. Mücelledinde ben şahsen bunu göremedim.

Kendisinden sonra gelecek olan ümmetlerin aynı izi takip etmeleri için İbrahim Aleyhisselâm böyle yapmıştır.

⁂

Kadının çocuğunu emzirmesi de sünnettir.

Hadîsde vârid olmuştur:

«Çocuğa, annesinin sütünden daha yararlı ve hayırlı bir süt yoktur.»

Yahut sâliha bir kadın emzirir.

Çünkü, ahmak kadınların sütü, çocukta eserini bir gün olur ki mutlaka gösterir.

⁂

Emzikli hanımı ile cinsî münasebette bulunmaz. Çünkü bu çocuğa zararlı olabilir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Çünkü cima' süvâriye erişir ve onu yuvarlayıp helâk eder.»

Yâni karın emzikli iken onunla cinsî temas kurulursa, sütü bozulur. Bozulan bu sütü çocuğa verdiği zaman mutlaka kötü eseri bedeninde veya rûhunda görülür.

Büyüyüp adam olduğu zaman ata biner. Süvari olur. Atı dehler.

Ama o rûhunda veya bedenindeki eser gelip çatar ve onu atın sırtından aşağı yuvarlar.

İşte bu, onu gizlice öldürmek gibi bir şey olur. (Mesâbih şerhleri)

⁂

Kişi çocuğunun ağlamasından rahatsız olmaz. Canı sıkılmaz.

Çünkü çocuğun ağlaması bir zikir, tehlil, hamddir. Anne - babası için de bir duâ ve Allah'tan mağfiret dilemedir. Nitekim hadîsde bu husûs açıkça ifade edilmiştir:

«Mü'minin çocuğu, dört ay «Lâ ilâhe illâllah»; dört ay «Muhammedün Resûlüllah»; dört ay da «Allahım, beni ve ana - babamı bağışla!» der. Kâfirin çocuğu da böyle der. Yalnız anne - babası için «Allah'ın lâneti ana - babamın üstüne olsun!» diye beddua eder.» (Menba'u'l-Âdâb)

⁂

Çocuğa isim koymak:

Çocuğa güzel bir isim koyar.

Çünkü kıyâmette çocuk, kendi ve babasının ismi ile çağırılacaktır.

Ona vereceği adı, peygamber isimlerinden olur.

Çocuğa koyacak olduğu en güzel isim: Abdullah, Abdurrahman ve benzeri isimlerdir.

İbni Ömer'den (R.A.):

— **Peygamber Aleyhisselâm** şöyle buyurdu:

«İsimleriniz içinde Allah'ın en çok sevdiği isim; Abdullah ve Ab-

Bunlar en güzel isimler olmuşlardır. Zira birinde, Allah'ın en güzel isimlerinden olan (Allah) ismine izâfe edilmekte, yâni Allah'ın kulu denmektedir.

Ötekinde ise «ziyadesiyle esirgeyen» anlamındaki er-Rahmân ismi şerîfine izâfe edilmektedir. Yâni «Rahmân'ın kulu» denmektedir.

Peygamber Aleyhisselâm çirkin bir isim gördüğü zaman, onu hemen iyi bir isim ile değiştirirdi.

Bir def'asında kendisine bir adam geldi ve ona sordu:

«Adın ne senin?» diye. Adam:

«Esram!» deyince, bu isimden hoşlanmadı ve ona:

«Zur'a'sın!» dedi.

Birinci ismin anlamı kesmektir. İkincisinin anlamı ise, ekinden bir parçadır.

İsmini değiştirmekle son derece isabet buyurmuşlardır. Sanki ona şöyle demek istemiştir:

«Sen kesilmiş bir şey değilsin. Sen yerle bitişik halde olan ekinden bir parçasın!»

Ona (el-Mudtaci') adında bir adam geldi, ona da **el-Münbais** adını verdi.

Hz. Ömer'in (R.A.) «Âsiye» adında bir kızı vardı. Onu da «Cemile» ile değiştirdi.

⁂

Şu isimleri koymaz:

Yesâr (kolay), Rebbân (çok kazanan), Necih (başaran), Ya'lâ (yükselir), eflâh (kurtulmuş), bereket...

Çünkü insanlar bu adları koyarak kendilerine şans tanırlar. Oysa belki tersi olur. Musannif (rahimehullah) buna işaret etmiştir.

Bir insanın sana: «Bereket adındaki kişi yanında mıdır?» diye sorduğunda, «hayır!» demen doğru olmaz.

Onun için bu tür adları takmak doğru değildir.

Biri sana: «Yesâr (kolay) yanında mıdır?» dediği zaman, «hayır!» diyemezsin.

Ona «Hâkim» ve «Hakem» adını da takmaz.

Çünkü bu isimler ancak Allah'a mahsûsdur. Mutlak hüküm veren ve hüküm sahibi olan O'dur. Başkası böyle bir isim almağa ne lâyıktır ve ne de yetkilidir...

İsa Aleyhisselâm'ın babası varmış gibi bir zan ve zehâba sürükleyeceği için, kişiye Ebû İsa adı da verilmez.

Bir adama Ebû İsa adı vermişler. Peygamber Aleyhisselâm bunu duyunca:

«İsa Aleyhisselâm'ın babası yoktur!» buyurdu.

Bundan hoşlanmadığı, ifadesinden belli idi.

«Fülânın kulu» da denmez.

Çünkü insan ancak Allah'ın kulu olur. Başkasına kul olamaz!

İşte bu bâbda **Ebû Hüreyre'den** (R.A.) rivâyet edilen bir hadîs:

«Biriniz asla, (kulum, emetim) demesin! Hepiniz Allah'ın kullarısınız! Hanımlarınızın hepsi Allah'ın kadın kullarıdır. (Kölem, cariyem, fetam, fetatim) desin.»

Bâzılarına göre, köle ve cariyeleri tahkir etmek için söylerse, bu takdirde yasak olur. Yoksa Nûr sûresinde Allah:

«Köle ve cariyelerinizden sâlih olanları da evlendirin!» buyurmuştur. (Şerhu'l-Mesâbih)

Övgü ve tezkiye bulunan adları da takmaz: Raşid, Emin ve benzeri isimler gibi..

Peygamber Aleyhisselâm'ın isim ve künyesini bir araya getirerek de isim takmaz. Yâni (Muhammed Ebü'l-Kasım) diye isim takmaz.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu yasak etmiştir:

«İsmimle künyemi cem'etmeyin!» buyurmuştur.

Enes'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm çarşıdaydı. Bir adam oğlunu kasdederek:

«Yâ Ebe'l-Kasım!» diye çağırdı.

Hemen Hz. Peygamber yüzünü ona doğru çevirdi.

Adam: «Ben seni değil, oğlumu çağırdım!» deyince O, şöyle buyurdu:

«Adımı takın, künyemi takmayın!»

İmâm Şâfiî (rahımehullah):

«Kimse oğlunu — adı Muhammed olsun veya olmasın — **Ebü'l-Kasım diye künyelendiremez.»**

İsmi Muhammed veya Ahmed olmadığı takdirde, bâzı âlimlere göre (Ebü'l-Kasım) diye ad vermekte bir sakınca yoktur.

Mesâbih'ın şerhinde böyle anlatılmıştır. Musannifin görüşü son

el-İhyâ'da der ki:

— Bu, Peygamber Aleyhisselâm'ın asrındaydı. Çünkü o zaman Peygamber Aleyhisselâm'ın ismi ve künyesi ile karışırdı. Ama zamanımızda böyle bir ihtimal olmadığı için bunda bir beis yoktur. Âlimler böyle demişlerdir.

⁂

Peygamber veya meleklerin isimlerinden birini taktığı zaman tasgîr sîğası ile irad etmek doğru olmaz. Çünkü bunda hakaret ve ihanet kokusu hissedilebilir. Ama şahsı kasdederek: «Sen şöylesin! Sen böylesin!» diyebilir. İsmini söylemeden...

⁂

Muhammed ismindeki çocuğa saygı duyulur.

Hadîsde:

«Çocuğa Muhammed adını verdiğiniz zaman, ona karşı saygılı olun! Ona yer verin. Ona karşı somurtmayın!» buyurulmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm kendi adına hürmet duyulması için böyle buyurmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm, bir çocuğa Muhammed adı verilip de, sonra ona lânet edilip sövülmesini yasaklamıştır.

⁂

Bir emîre «Melikü'l-Emlâk = Krallar Kralı» diye ad takılmaz.

Ebû Hüreyre (R.A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kıyâmette Allah katında en çirkin isim, kişiye verilen Melikü'l-Emlâk ismidir.»

«Ulular ulusu!» gibi aynı mânada olan isimler de böyledir.

Süfyân bin Uyeyne, bu «Melikü'l-Emlâk» sözünü **«Şehinşah** = Krallar kralı» olarak açıklamıştır.

Bâzılarına göre «er-Rahmân, el-Cebbâr, **el-Aziz» gibi anlam taşı**maktadır bu kelime. Onun için böyle bir isim verilmez.

Fakat İbni Uyeyne'nin açıklaması daha uygundur.

Kişi en büyük çocuğunun adı ile künyelenir.

Mikdad bin Şureyh, babasından, o da babası **Hânî'**den nakletti:

— Bana Ebül'-Hakem diyen bir cemâatle Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) huzûruna geldim.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) dedi ki:

«Hakem yalnız Allah'tır. Hüküm O'nundur. Bu isim O'ndan başkasına yaraşmaz.»

Dedim ki: «Kavmim bir şeyde anlaşamadıklarında beni çağırırlardı. Aralarında beni hakem kılarlardı. Ben de bir şeye hükmettim mi artık râzı olurlardı.»

Bunun üzerine şöyle buyurdular:

«İnsanlar arasındaki bu hüküm ne güzel şeydir! Söyle bakalım, senin hiç çocuğun yok mudur?»

«Şureyh, Müslim ve Abdullah adında çocuklarım vardır» dedim.

«Bunların en büyüğü hangisidir?»

«Şureyh!»

«Öyleyse sen şimdiden sonra Ebû Şureyh'sin!» buyurdu. (Yâni onu bu lâkabla künyelemeği murad etmiştir).

Sâhibü'l-Mesâbih der ki:

— Bu hadis, kadın olsun - erkek olsun, en büyük oğlunun ismi ile künyelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Şayet oğlu yoksa o zaman en büyük kızının adı ile künyelenir...

⁂

Kişi, henüz çocuğu olmadan künyelenmez! Çünkü bu, bir nevi yalan olur.

Mecma'ü'l-Fetâvâ'da der ki:

«Bir adam oğluna «Ebû Bekir» diye ad koyarsa bâzı meşâyiha göre bu mekruhtur. Çünkü «Bekir» adında oğlu yoktur ki Ebû Bekir olsun.»

Sahîh olan kavle göre bunda bir sakınca yoktur. Çünkü insanlar bu gibi isimleri takmakta hayır umarlar. (Nasılsa ilerde baba olacaktır) demektedirler.

⁂

Çocuğu olur olmaz hemen onunla künyelenir. Musannif buna işaret etmiştir.

Hadîsde:

«Çocuklarınıza birçok lâkablar verilmeden hemen onlarla künyelenin» buyurulmuştur.

⁂

Lâkab ile künye arasındaki fark:

Bir ismin önüne: «Eb, Ümm, İbn, Bint» gibi isimler getirilirse **«künye»**; övgü ve zem (yerme) ifade eden isimler getirilirse **«lâkab»** denir.

Bu ikisinin haricinde kalanlara da **«İsim»** denir.

Arabların ıstılahı böyledir. Bunu iyi bellemek gerekir.

⁂

Çocuğun baba üzerindeki haklarından birisi de; ona en güzel bir isim takmaktır.

Bu ismi yedinci günü takar. Ondan önce değil. Bunu **Mesâbih** açık olarak ifade etmiştir.

Doğmadan önce çocuk düşerse; bu düşüğe de bir ad vermek yerinde olur.

Abdurrahman bin Yezid bin Muaviye dedi ki:

— Duydum ki, kıyâmet gününde düşük, babasının ardından gelip şöyle diyecek: «Sen, beni yitirdin! Sen, beni isimsiz bıraktın!» (el-İhyâ)

⁂

Ona; Kitâb'ı (Kur'ân'ı) öğretmesi, muhtaç olduğu dinin farzlarını, sünnetlerini ve âdâbını öğretmesi, yüzme öğretmesi, ok atmayı öğretmesi de babanın vazifelerinden ve evlâdın babası üzerindeki haklarındandır.

Kadının da kızına yün ve pamuk eğirme ve örmesini öğretmesi, kızına karşı olan hak ve görevlerindendir.

⁂

Çocuğuna helâl rızık yedirmesi, erginlik çağına erişince onu evlendirmesi de evlâdın baba üzerindeki haklarındandır.

Şayet evlendirmezse ve bu yüzden çocuk günah işlerse günaha baba da ortak olmuş olur.

Hulâsa; çocuk, Allah'ın, kendisine tertemiz İslâm fıtratı üzerine verdiği bir emânettir. Bu emâneti Allah'a böylece tertemiz olarak edâ etmesi gerekir.

Onun ırzını ve dinini koruması için a'zamî gayret sarfetmesi lâzımdır ki Allah katında ma'zur sayılabilsin.

***

Allah'ın âdâbı ile onu terbiye edip yetiştirir.

«Allah'ın âdâbı» demek, «onun tüm buyrukları ve yasakları» demektir.

Ona bunları öğretmekle yükümlüdür bir baba!

Oğluna dinî ilimleri öğretmesi, yapacağı birçok nâfile ibâdetinden daha hayırlıdır.

Mücâhid dedi ki:

«Kişi, evlâdının güzel hareketine kabirdeyken sevinir.» (Şerhu'l-Huteb)

«Nâfile ibâdetlerinden hayırlıdır» dedik. Çünkü kıyâmet gününde kişi çocuğuna vereceği terbiye ve öğreteceği ilimler hakkında sorguya çekilecektir. Ama nâfile ibâdetleri böyle değildir.

Onun için, çocuğa dinini - diyânetini öğretmek, ondan çok daha hayırlıdır.

***

Çocuk konuşmaya başlar başlamaz ona ilk def'a: (Lâ ilâhe illâllah!) kelimesini öğretir. Onu yedi kere telkin eder.

Sonra şu âyet-i kerîmeyi telkin eder:

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

(Feteâlellahül melikül hakku lâ ilâhe illâ hüve rabbül arşil keriymi)

Sonra Âyetü'l-Kürsî'yi ve Haşr sûresinin (Hüvellahüllezî lâ ilâhe illâ hû) ile başlayan son üç âyetini telkin edip öğretir.

Kim bunu yaparsa, Allah onu kıyâmet gününde hesaba çekmez.

Çocuğa bütün dinî vecîbelerini öğretir ve tatbik etmeğe alıştırır.

Sonra çocuk sağını-solunu bilecek duruma geldi mi, çocuğun yapacağı sevab, onu yetiştiren babanın olur. Fakat yaptığı günahtan dolayı baba sorumlu tutulmaz. Çünkü Allah İsrâ sûresinde:

«Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez» buyurmuştur.

⁂

Yedi yaşına girince, namaz kılmasını emreder. On yaşına girince, kılmazsa döver.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Çocuklarınız yedi yaşına girince onlara namazı emredin. On yaşına girdiklerinde (kılmazlarsa) dövün!» (Sadru'ş-Şerîa)

⁂

Evindeki yetimle, aynı kendi çocuğu gibi ilgilenir. Çünkü ondan o mes'uldür.

⁂

Çocuklar on yaşına ayak basınca, yataklarını ayırır.

Erkek çocuklarla kız çocukları ayrı odada yatırır.

Çocuklarla büyük adamları da ayrı odalarda yatırır. Çünkü bu, zamanla fitneye sürükleyebilir...

⁂

Hediyelerde çocuklarını eşit tutar. Fark gözetmez.

en-Nikaye'de der ki:

«Çocuklara eşit davranmak vâcibdir. Ancak biri ilim peşinde olursa ona biraz fazla vermekte bir sakınca yoktur.»

Verdiği şeylerde eşitlik, Ebû Yûsuf'a (rahımehullah) göre mutlaka yapılmalıdır. Muhtar olan görüş de budur. Çünkü bu husûsda hadisler vârid olmuştur.

Muhammed'e (rahımehullah) göre, erkeğe iki verir, kıza bir...

Bütün malını yalnız oğluna hibe ederse câizdir — hükûm bakımından — fakat günahkâr olur. Muhammed (rahımehullah) bunu kesin olarak belirtmiştir.

Eğer çocuk söz dinlemeyen bir fâsık ise, ona günlük yiyeceğinden fazla vermez. Çünkü fazla verirse isyanında ona yardımcı olmuş olur. (Şerhu'n-Nikaye)

Vereceği hediye, lütuf ve tüm iyiliklerde, çocukların arasında fark gözetmez.

***

Kızlara biraz daha yumuşak davranır.

Çünkü onların kalbi çok ince ve son derece hassastır.

Çarşıdan gelirken kızlarına hediye getirir ve sevindirir.

Enes'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, müslümanların çarşısına çıkıp bir şey satın alırsa ve onu yalnız kızlarına getirirse, Allah ona nazar eyler. Kime de Allah nazar ederse onu kat'iyyen azâba uğratmaz.»

Yine Enes'den (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim çarşıdan çoluk - çocuğuna bir şey getirirse, ağzına koyuncaya kadar, onlara tasadduk etmiş sayılır.

Onu yedirirken (ve ikram ederken), erkeklerden önce kızlardan başlasın.

Çünkü, kim kızını sevindirirse, Allah korkusundan ağlamış gibi olur. Kim de Allah korkusundan ağlarsa, onun cesedini ateşe yasak eder.»

Bir hadîs meâli daha:

«Kimin üç kızı olup da, evleninceye kadar, onlara infak ve ihsânda bulunursa, Allah ona cenneti vâcib kılar.

Ancak bağışlamayacağı bir suçu işlerse başka...»

İbni Abbas (R.A.) bu hadîsi rivâyet ettiği zaman:

«Vallahi bu garâibü'l-hadîs'dendir!» derdi. (el-İhyâ)

***

Çocuklarına merhamet ve lütufla muamele eder.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Çoluk - çocuğa hizmet etmek, Rabbin gazabını söndürür. Sevabları artırır. Dereceleri de artırır. Şahin gözlü hûrîlere kavuşturur.»

İki hadîs meâli daha:

«Kim evde çalışıp usanmazsa, Allah onun ismini şehidler defterine kaydeder. Ona her gün bin şehid ecri verir. Her attığı adım başında ona bir hac ve umre sevabı ihsân eder. Vücûdunda bulunan her damarına bir şehir lûtfeder.»

«Herhangi bir erkek evinde hanımına yardım ederse, Allah ona Eyyûb, Dâvud, Ya'kub ve İsa'ya (aleyhimüsselâm) verdiği sevabı verir.»

Abdullah İbni Mübârek bir gazvede beraber bulunduğu kavme dedi ki:

«Şu anda içinde bulunduğumuzdan daha üstün bir amel biliyor musunuz?»

«Hayır!»

«Ben biliyorum: Çoluk - çocuğu bulunan iffetli ve namuslu bir adam gece kalkar, uyuyan çocuklarına bakar. Üstleri açılmış olarak görünce hemen örter. Allah'a tevbe eder. İşte bu adamın ameli, içinde bulunduğumuz şeyden daha efdaldır» dedi.

el-Âdâb ve **el-İhyâ**'da böyle geçer.

***

Çocuklarını şefkat ve merhametle, büyük bir sevgi içinde öper ve sever...

Hz. Ömer (R.A.) bâzı işlerini gördürmek için bir adam çalıştırıyordu... Adam, Hz. Ömer'in (R.A.) evine girince, onun çocuğunu kucağına alıp sevdiğini ve öptüğünü görür ve şöyle konuşur:

«Benim birçok çocuğum vardır; onlardan hiçbirini bugüne kadar hiç öpmedim.»

«Senin küçüklere merhametin yok! Büyüklere mi olacak? Al paranı da git!»

Der ve onu işten tardeder. (el-Bustân)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

«Çocukları sevmek ateşe karşı bir kalkandır! Onlara iyilik etmek kişiyi sırattan geçirir. Onlarla beraber yemek, ateşten berâettir!»

Yine şöyle buyururlar:

«Çocuklarınızı çok öpün! Her öpücük karşılığında Cennette bir derece alacaksınız!»

Akra' bin Hâbis, Peygamber Aleyhisselâm'ın, torunu **Hasan'ı** öptüğünü görünce der ki:

«Benim on çocuğum var. Şimdiye kadar onlardan hiçbirini öpmedim...»

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurur:

«Merhamet etmeyene merhamet olunmaz!» (el-İhyâ ve el-Menba')

⁂

Kişi, çocuklarına yumuşak davranır. Onlarla güzel ve hoş konuşur. Oyunlarına mâni olmaz. Oynadıkları oyun mübah olduğu zaman müsaade eder. Ses çıkarmaz.

Peygamber Aleyhisselâm ağzını açıp mübârek dilini **Hüseyin bin Ali'ye** (R. Anhüm) gösterirdi. Onunla şakalaşırdı. Çocuk onun mübârek dilinin kırmızılığını görünce hoşlanırdı.

el-Mağrib'de Hz. Ömer'den (R.A.):

«Ben oruçlu iken çocuklarıma yumuşak davranıp öperdim...»

⁂

Çocuklarına terzilik ve dikiş gibi güzel san'atlar öğretir.

Çünkü san'at, fakirliğe karşı en güzel tedbirdir. Bu, Selef âdetindendir.

«Güzel san'at» dedik. Çünkü bazı san'atları Peygamber Aleyhisselâm hoş karşılamamıştır. Boyacılık gibi.

Tâbiîn âlimlerinden biri, bir adama şu tavsiyede bulunmuştur:

«Çocuğunu iki alış - verişe ve iki san'ata teslim etme: Buğday satışı. Bir de kefen satışı.

Çünkü, birincisinde durmadan pahalılaşmasını ister. İkincisinde de insanların ölmesini...

İki san'ata gelince..

Bunlardan biri kasaplık, ikincisi kuyumculuk...

Birincisi kalbi katılaştırır. İkincisi de altın ve gümüşle dünyayı süslemiş olur. (el-İhyâ)

⁂

Çocuğuna hayırlı duâda bulunur.

Hadisde:

duâ gibidir!» buyurulmuştur. (Yâni, aynı onun gibi müstecâbdır, demektir.)

Onun için, daima ona beddua değil de, muvaffak olması, hayırlı ve yararlı işleri başarması için iyi duâ etmeli.

Annenin duâsı:

Onun hakkında da şöyle buyurmuşlardır:

«Annenin duâsı daha çabuk kabûl edilir!»

«Neden ey Allah'ın Resûlü?» diye sordular.

«Çünkü o, babadan daha merhametlidir! Merhametlinin duâsı sâkıt olmaz» buyurdular.

Bunu **İmâm-ı Gazâlî** zikretmiştir.

⁂

Kişi, çocuğun yaramazlığına üzülmez ve aldırmaz.

Çünkü bu, büyüdüğü zaman akıllı olacağını gösterir.

⁂

Çocuğa beddua etmez.

Çünkü, belki icâbet saatine rastlar da, onun ifsadına sebeb olmuş olur.

Bir adam **Abdullah el-Mübârek'e** gelip çocuğundan yakınır. Ona:

«Ona beddua ettin mi?» diye sorar.

«Evet!» deyince:

«Onu ifsad ettin (bozdun!)» der.

⁂

Müslüman, kimsenin çocuğuna kötülük yapmak istemez.

Çünkü bu, bir müddet geçtikten sonra dahi olsa, kendi çocuğunun başına gelir.

Denildi ki:

— **Kardeşleri Yûsuf Aleyhisselâm'a kötülük yaptıkları için, onların çocukları Fir'avn'in eline esir düştü.**

İyi bir babanın iyiliği çocuklarına fayda verir.

Nitekim buna Kehf sûresindeki: «Babaları sâlih idi» âyetinde işaret edilmiştir.

Kıssa şöyle:

Allah Teâlâ Mûsa Aleyhisselâm'a Hızır'dan bir şeyler öğrenmesini emrettiği zaman, Hz. Mûsa ona iki denizin kavşağında rastladı.

Hızır Aleyhisselâm ona, anlayamadığı bir husûsda hemen sual sormamasını tenbih etti. Ve ondan bu bâbda söz aldı.

Beraberce yürüyüp gittiler. Nihayet bir gemiye bindiler.

Hızır Aleyhisselâm gemiyi deldi.

Mûsa Aleyhisselâm dayanamadı ve sebebini sordu. Hızır Aleyhisselâm ona:

«Demedim mi ben sana, sen benimle sabredemezsin!» dedi.

Mûsa Aleyhisselâm:

«Unuttuğum şeyden dolayı ne olur beni muâhaze etme!» diyerek özür diledi.

Yine yürüdüler... Nihayet Huşnûz adında bir çocuğa rastladılar.

Hızır Aleyhisselâm tutup onu öldürdü.

Mûsa Aleyhisselâm yine dayanamadı.

«Tertemiz bir canı, (diğer) bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha!» dedi.

Hızır Aleyhisselâm, ona:

«Ben sana (beraberimde asla sabredemezsin!) demedim mi?» dedi.

Mûsa Aleyhisselâm yine özür beyân etti:

«Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, benimle arkadaşlık etme!»

Yine yürüdüler. Nihayet bir karyeye (Antakya'ya) vardılar. Ora halkından kendilerini misafir etmelerini ricâ ettiler. Fakat onları misafir etmekten kaçındılar.

Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır Aleyhisselâm onu doğrulttu.

Mûsa Aleyhisselâm dedi ki:

«İsteseydin buna karşılık bir ücret alabilirdin!»

Hızır Aleyhisselâm dedi ki:

«İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır!»

(Hızır Aleyhisselâm'ın doğrulttuğu duvarın yüksekliği yüz arşındı) denilmiştir.

Denildi ki:

— Mûsa Aleyhisselâm: «İsteseydin buna karşılık bir ücret alabi-

lirdin» demek sûretiyle bir tama' izhâr edince, bir geyik gelip Mûsa Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm'ın arasında durdu.

Geyiğin Mûsa Aleyhisselâm'a doğru olan kısmı çiğdi. Hızır Aleyhisselâm'a doğru olan kısmı ise kızartılmıştı. (Ravdatü'n-Nâsihîn)

Sonra Hızır Aleyhisselâm ona:

«O sabredemediğin husûsların yorumunu sana bildireceğim.»

Dedi ve konuşmağa başladı:

— O deldiğim gemi, denizde çalışan yoksulların idi. Ardlarında her gemiyi zorla alan bir melik vardı. Bu sebeble gemiyi (onun almaması için) kusurlu yapmak istedim!

Öldürdüğüm çocuğa gelince.. Onun ana - babası îman etmiş kişilerdi. Bunun için, onları bir azgınlık ve kâfirlik bürümesinden endişe ettik de, istedik ki onların Rabbi bunun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlısını, merhametçe daha yakınını versin.

el-Kelbî (rahımehullah) dedi ki:

«Onun hanımı bir kız dünyaya getirdi. Onu peygamberlerden biri aldı ve o da onun elinde bir peygamber doğurdu. Allah birçok ümmeti hidâyete erdirdi.»

Duvara gelince ise... Şehirde bulunan iki yetim çocuğun idi. Birinin adı Ahrem, diğerinin adı ise Harhem idi. O duvarın altında onlar için (gömülmüş) bir define vardı.

Kelbî diyor ki:

«Onların orada gömülü paraları vardı.»

Mukatil'e göre, orada içinde ilim bulunan suhûf gömülü idi.

Enes'den (R.A.):

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«Cenâb-ı Hakk'ın: (Onun altında onlar (o iki yetim çocuk) için bir define var idi) dediği duvarın altında, altından bir levh bulundu.

Altın paslanmaz ve yerde de çürümez, eksilmez.

O levh'in içine şu yazılı idi: (Bismillâhirrahmânirrahim... Ölüme inanan kişinin nasıl sevinip neş'elendiğine şaşarım!

Kadere inanan insanın nasıl üzüldüğüne şaşarım!

Dünyanın, içindekilerle birlikte gidici ve geçici olduğuna inanan kişinin ona nasıl mutmain olduğuna şaşarım!

Lâ ilâhe illâllah, Muhammedün Resûlüllah!)»

O yetim çocukların babası sâlih bir kişi idi. İsmi Kâşıh idi. Baba-

larının dürüstlüğü sayesinde korunmuşlardır. Oysa onların dürüstlüğü hakkında açık bir bilgi verilmemiştir.

Peygamber Aleyhisselâm'dan rivâyet edilmiştir:

«Kişinin dürüstlüğü sayesinde, ailesi ve çocukları, etrafındaki insanlar ve onların etrafındaki insanlar da dürüst olur.»

Hızır Aleyhisselâm devam ediyor:

— İşte Rabbin onların büyümesini ve o duvarın altında kendileri için bulunan defineyi çıkarmalarını murad etmiştir.

Ben yaptıklarımı kendiliğimden yapmadım. Allah'ın emri ile yaptım.

İşte bir türlü tahammül gösteremediğin hâdiselerin yorumu bundan ibarettir. (Kaadî, Ebü'l-Leys tefsirleri ve Şerhu'l-Meşârık)

⁂

Kişi, yetimin başını okşar ve yıkayıp yağlar.
Bu davranış, kalb katılığını bertaraf eder.

⁂

Kişi, yetimin gözyaşından sakınır.
Hele mazlûmun âhını hiç almamalıdır.
Çünkü bunlar, insanlar uykudayken yürürler...

⁂

Ölen kızlarını defnetmeği fırsat ve iyilik addeder.

Çünkü böyle yapmakla veyahut böyle niyyet etmekle, câhiliye devrindeki kızları diri diri gömen kimselere muhalefet etmiş olur.

Nitekim ölen kızlarını defneden ve buna üzülmeyenler hakkında Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Ölen kızları gömmek ve buna üzülmemek bir iyilik işaretidir.»

Bilinen husûsdur: Câhiliye devrinde Arablar kızlarını diri diri toprağa gömerlerdi.

Bu yasaktır. Bunu yapanlar kıyâmette hesaba çekilecektir. Nitekim Tekvîr sûresinde şöyle buyurulmuştur:

«Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda...»

⁂

Kişi, ölen çocuğunu, kendisi için bir farat addeder.

Yâni kendisi için önceden gönderilmiş bir hayır ve hasenât olduğuna inanıp böyle kabûl eder.

Önceden gönderilen şeye «farat» denir. Nitekim hadîs-i şerîf'de:

«Ene faratuküm alel-havd : Ben, havza sizden önce geleceğim!» buyurulmuştur.

Onun için, ölen çocuğunun âhirette kendisi için serâpâ hayır, mîzanında ağırlık, Allah'tan tükenmiyen bir sevab, şefâatçi ve kendisine şefâat yetkisi verilmiş kimse olarak kabûl eder ve buna böyle inanır.

⁂

Kişi, yetime bakar, ona ikram ve ihsân eder.

Çünkü ona yapacağı iyiliğin karşılığı Cennettir.

Hadîs-i şerîf'de — işaret ve orta parmağını göstererek — Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

«Ben ve yetimi himaye eden kişi Cennette bu iki gibiyiz!» buyurmuştur.

Yâni, şu iki parmak gibi yan yana olacağız, demiştir.

Bunun anlamı, yetimi himaye eden kişi ile Peygamber Aleyhisselâm Cennette aynı mevkide olacaklar demek değildir. Kimse peygamberlerin mevkiine erişemez. Nitekim iki parmak arasını açması bunu göstermektedir. Sadece o kişinin Cennete gireceğini müjdelemiştir, o kadar...

Müslüman kişi, dul ve yetimlere yardım eder. Yoksulların işlerine koşar.

Çünkü bunların işini görmek için koşmak, Allah yolunda cihâd etmek, oruç tutmak, gece kalkıp namaz kılmak, ibâdet etmek gibidir.

⁂

KİŞİ İLE AİLESİ (HANIMI) ARASINDAKİ MUÂŞERET ÂDÂBI :

Kişi hanımına ve çocuklarına iyi ve yumuşak davranır.

Çünkü insanların iyisi, ailesine ve çoluk - çocuğuna karşı en yararlı olandır.

ERKEĞİN, HANIMI ÜZERİNDEKİ HAKLARI :

Hadîs-i şerîfde:

«Kadının cihâdı; kocasıyla iyi geçinmektir» buyurulmuştur.

Kadın kocasının zahmetine katlanır. Bunun karşılığını yalnız Allah'tan bekler.

İşte bütün bunlar kadının cihâdı sayılır.

Hz. Peygamber (S.A.V.) zamanındaki kadınlar, kocalarını karşılarlardı.

Kocası eve gelince: «Merhaba efendim! Evimin efendisi merhaba!» derlerdi.

Hemen paltosunu çıkarıp asar, ayakkabılarını ayağından çıkarırlardı.

Onu üzüntülü ve kederli gördüğünde: «Seni üzen nedir? Eğer üzüntün âhiretin için ise Allah artırsın, dünyan için ise Allah giderSin» derlerdi.

Peygamber Aleyhisselâm bir adama şöyle hitab etti:

«Ona, benden selâm söyle! Ona (kadına) bir şehid ecrinin yarısına sâhib olduğunu bildir!»

Bu anlattıklarımız, kocanın hanımı üzerindeki haklarıdır.

***

Kadının beş vakit namaz kılması, Ramazan ayı orucunu tutması, fercini (zinâdan) koruması, kocasına itâat etmesi, ona dağdan taş taşımağı emretse bile baş kaldırmaması ve kocasının izni olmadan evden çıkmaması gerekmektedir.

el-Menba'da der ki:

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kadın beş vakit namazını kıldığı, Ramazan orucunu tuttuğu, fercini koruduğu ve kocasına itâat ettiği takdirde, Rabbinin Cennetine girer.»

***

Kocasının yatağını terk etmemesi (yâni onunla ayrı yatmaması), kocasının hoşlanmadığı ve istemediği kişiyi ve kadını evine almaması, lânet okumaması, kocasının yaptığı iyiliklere karşı nankörlük etmeme-

Kadınların lânet okuması ve yapılan iyilikleri bir anda inkâr etmeleri çok kötü bir şeydir. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm bir def'asında şöyle buyurdular:

«Cehenneme baktım; ehlinin ekserisini kadınlar teşkil ediyordu...»

Bir kadın:

«Acaba neden?»

Diye sorunca, şu cevabı verdi:

«Çünkü siz çok lânet okursunuz ve yapılan iyilikleri de bir anda inkâr edersiniz!» (el-Menba')

Kadın, kocasına:

«Senden hiç iyilik görmedim!» dememelidir.

Çünkü bu, küfrân-ı ni'met sayılır.

⁂

Kadın, kocasının evinden başka hiçbir evde soyunmamalıdır; ki bu, kocasının şübhesini ve kötü zannını mûcib olmasın.

⁂

Kocası onu sevmek veya onunla cinsî temas kurmak istediği zaman «hayır!» dememelidir.

Çünkü bunlar, kocasının şer'i haklarıdır.

O hakları vermekte çok dikkatli olmalıdır. Bu husûsda kocasına itâat etmelidir...

⁂

Kadın evden süslenip püslenip ve esanslar sürülmüş olarak çıkmamalıdır.

Yabancı erkeklere karşı iyi ve güzel görünmek için böyle yapan ve böyle davranan kadın, zinâ etmiş kadın gibi günaha girer.

⁂

Yemek hazırlamak, ateş yakmak, ellerini silmesi için havlu tutmak, el - ayak yıkamasında yardımcı olmak da kadının kocasına karşı olan görevlerindendir.

Diğer bir hadis meâli:

«Kocasının hanımı üzerindeki hakkı, benim sizin üzerinizde olan

hakkım gibidir. Kim kocasının hakkını zâyi' ederse, Allah'ın hakkını zâyi' etmiş olur.»

en-Nevâzil'den naklen el-Menba'da şöyle kaydedilmiştir:

— Kadının bir rahatsızlığı yoksa ve eşraftan da değilse, ekmek ve yemek pişirmek gibi ev, işlerini yapmağa mecbur kılınır.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm, Fâtıma ile Ali (R. Anhümâ) arasında:

«Ev işlerini Fâtıma görsün, dışardaki işleri de Ali görsün!» diyerek hükmetmiştir.

⁂

Kocası hanımıyla cinsî temas yapmak istediğinde «aybaşıyım!» gibi yalan bahaneler uydurmaz.

Devenin sırtında dahi olsa inip onun arzusunu yerine getirir.

⁂

Ona para veya bir şey vermişse, başına kakmaz.

Sebebsiz olarak: «Beni boşa!» da demez.

⁂

Somurtarak yüzüne bakmaz; ki, Allah'ın gazabına uğrar.

⁂

Dili ile de ona işkence yapmaz.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Hangi kadın dili ile kocasına eziyet verirse, Allah onun dilini kıyâmet gününde yetmiş arşın uzatır. Sonra da onu boynuna dolayıp ağlar.

Hangi kadın kocasına kötü nazarla bakarsa, Allah onu kıyâmet gününde başı ve cesedi kesilmiş bir şekle sokar.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

Kadın, kocasını fazla para harcatıp üzmez. Gücü yetmediği bir şeyi teklif de etmez.

⁂

Kocasına daima gereği gibi hizmet yapamadığı kanaatinde olur.

Kocasının burnundan akan kan ve irini yalasa, ellerinin birini kaynar tencereye, diğerini de kavrulan bir şey içine soksa dahi, yine bir şey yaptım diyemez!

⁂

Kadın elinden geldiği kadar kocasına karşı yumuşak davranır ve sevgi izhâr eder.

⁂

Kadın rengi meydanda ve kokusu gizli olan esanslar sürünür.

Bu, kadınların en güzel kokusudur.

Erkeklerin en güzel kokusu ise, bunun tersi olandır. (Bu, hadisde açıklanmıştır.)

⁂

Kocasına karşı süslenir, her gün sürmelenir, eline ve saçına kına yakar.

Yenâbi'da şöyle geçer:

«Erkek çocuğun eline ve ayağına kına yakmak câiz değildir. Fakat kız çocuğa bunu uygulamak câizdir.»

⁂

Kocası izin verse dahi kadın hamama gitmez.

⁂

İşte bunlar sâliha kadının hasletleridir. Gerçek sâliha olan zevceler böyle davranırlar.

Hakikat ehline göre, sâliha zevcenin alâmeti, **Allah korkusu; zenginliği kanaat;** süsü **iffet** ve (farzlardan sonra, yaptığı) **ibâdeti ise kocaya karşı hizmet; hizmeti ise ölüme hazırlıktır**...

⁂

Hazret-i Ali'nin (K.V.) tavsiyesine uyması da müstehabdır.

Hazret-i Ali (R.A.) şöyle demiştir:

«Kadınlarınızın en iyisi, fercini haramdan koruyan ve kocasına düşkün olandır!»

⁂

Vazifelerinden biri de; yemek pişirmek, un öğütmek, ekmek pişirmek, çamaşır yıkamak, ev temizliği yapmaktır.

Dışarki işleri kocası nasıl görüyorsa, ev işlerini de kendisi öyle görür ve bu husûsda en ufak bir tembellik ve ihmal göstermez.

⁂

Kabre girinceye kadar gelin gittiği kocasının evini bırakmaz.

Boş yerlere harcayıp kocasının paralarını ifsad ve israf etmez.

Ondan olan çocuğuna cefa etmez. Ona karşı yüksek sesle konuşmaz.

Kocasına bağırarak konuşmaz.

Ana - babasını ve diğer akrabalarını kocasının izni olmadan ziyaret etmez.

Onlardan biri ölse bile, yine de kocasının müsaadesini alıp cenazesine öyle gider.

Başsağlığına giderken de kocasından izin alır.

Enes'den (R.A.):

— Harbe giden bir adam, hanımına, kendisi dönünceye kadar, üst kattan aşağıya inmemesini tenbih etmişti.

Alt katta babası oturuyordu. Babası hastalandı.

Bunun üzerine kadın Peygamber Aleyhisselâm'a bir elçi göndererek aşağı inmesi için izin istedi.

Hz. Peygamber, ona şu haberi gönderdi:

«Allah'tan kork, kocana itâat et!»

Babası öldüğü zaman, ona şu haberi yolladı:

«Kocana gösterdiğin bağlılık sayesinde Allah seni bağışlamıştır!»

Diğer bir rivâyette:

«Allah, onun babasını, kocasına gösterdiği saygı sebebiyle bağışlamıştır» şeklinde geçmektedir. (el-İhyâ)

⁂

KADININ, KOCASI ÜZERİNDEKİ HAKLARI:

Ona, yediğinden yedirmesi, giydiğinden giydirmesi, onu terketmemesi, dövmemesi, Allah'ın verdiği rızıklardan bol bol harcaması kadının kocası üzerindeki haklarındandır.

Onunla iyi geçinmesi de lâzımdır. Peygamber Aleyhisselâm'ın şu tavsiyesine uyar:

«Kadınlarla iyi geçinin!»

Kişi, onları idare eder. Onlara karşı rıfk ile muamele eder.

Çünkü onlar eğri kaburgadan yaratılmışlardır. Tam mânasıyla onlardan faydalanmak imkânsızdır.

Sonra, onlar yanımızda ve emrimizdedir. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm:

«Evlenmek, kadını erkeğe bağlamaktır» buyurmuştur.

Allah, onları bize, kendilerine iyi davranmak ve idare etmek için helâl kılmıştır. Nitekim Nisâ sûresinde:

«Erkekler, kadınlar üzerinde hâkimdirler» buyurmuştur.

Onun için, onlarla iyi geçinip, yüzsüz olmamaları için gayret sarfetmemiz gerekir.

***

İbrahim oğlu Şakîk'in kötü huylu bir hanımı varmış. Devamlı olarak dili ve davranışlariyle onu rahatsız edermiş. Biri, ona:

«Bıraksana bu kadını!»

Deyince, şu cevabı vermiş:

«Onun huyu kötü ise, benimki iyidir. Şayet onu bırakırsam, ben de onun gibi kötü huylu olurum. Bununla beraber, kötü bir huya sahib bulunduğundan, onu kimse almaz. İşte ben de bundan korkuyorum.» (er-Ravda)

***

Kişi, hanımını değil, daima kendi nefsini kınar ve şöyle der:

«Sen doğru olsan, mutlaka bu kadın da dürüst olur!»

***

Eşinin dürüstlüğünü ve iffetini büyük bir ni'met olarak kabûl eder. Ne kadar şükretse yine de o ni'metin altından kalkamayacağını inanır.

***

Onun kötü davranışlarını bile iyi olarak kabûl ettiğini ona hissettirir.

Bâzı âlimlerin görüşü:

Kadının bir ezâsına tahammül etmek, gerçekte yirmi ezâya tahammül etmektir.

Meselâ, o sayede çocuk dövülmekten, tencere ve kaplar kırılmaktan, buzağı kovalanıp dövülmekten, kedi de azarlanıp ve sofra artıklarından alıkonmaktan kurtulmuş olurlar. Elbise yırtılmaktan, misafir de evi terk etmekten kurtulmuş olur.

⁂

Kocası, kadınının fazla öfkelendiğini ve çekilmez hâle geldiğini görürse, elini onun iki omuzu arasına koyarak şöyle desin:

«Ey murdar, necis, habis ve müfsid şeytan! Çık bu güzel cisimden!»

Bunu der demez şeytan tutunamaz, ondan çıkıp uzaklaşır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Biriniz, hayvanı güç duruma sokarsa, yahut hanımı huysuzlaşırsa, ya da ev halkından biri lâf dinlemez olursa, onun iki kulağına ezan okusun.» (el-İhyâ)

⁂

Birçok husûslarda onun sözünü dinlemez. Çünkü kadın sözü dinlemek, sonunda pişmanlık doğurur.

Onunla istişâreyi, ancak ona muhalefet etmek için yapar.

el-Hasen:

«Vallahi, herhangi bir adam hanımının isteğini yerine getirmek için sözünü dinlerse, Allah mutlaka onu Cehenneme yüzü üstü atıverir.»

Hz. Ali'nin (K.V.):

«Düşmanın sözünü dinlemek kişiyi mahveder.»

Sözü de bu kabildendir. (Menba'u'l-Âdâb)

⁂

Kadının hıyânetinden ve hilesinden çekinir ve daima ona karşı uyanık olur.

Atamız Âdem Aleyhisselâm'dan zelle, sırf hanımı Havvâ'nın (R. Anhâ) sözünü dinleyip dâvetini kabûl ettiği için sâdır olmuştur.

Tefsir ve hadîs kitablarında bu kıssa şöyle anlatılır:

Allah gökleri ve yeri yarattıktan sonra, Meleklerden bir taifeyi yarattı. Cinlerden de bir taife yarattı. Onların babaları olan Cânn'ı da yarattı.

Âdem Aleyhisselâm (bilindiği gibi) beşerin babasıdır. «Cânn» da cinlerin atasıdır.

Evet, cinleri dumansız ateşten yarattı. Bu ateş, gökle yer arasında bulunmakta ve yıldırımlar ondan kopup inmektedir.

Melekleri gökte, cinleri de yeryüzünde yerleştirdi.

Allah'a yedi bin sene ibâdet ettikten sonra, cinlerin arasında hased ve tuğyân, adâvet ve harp belirdi.

Bunun üzerine Allah dünya semâsının meleklerini İblis'le birlikte onlara gönderdi ve İblis'i onlar üzerine hâkim kıldı.

Hep birlikte yere indiler. Cinlerle harp yaptılar. Cinleri mağlûp edip, cinleri denizlerin adalarına, ormanlardaki dar yollara sürüverdiler.

Böylece Allah İblis'e, yer ve dünya semâsının hâkimiyetini verdi. Cinlerin elinde bulunan hazineleri de ona verdi.

Meleklerin başı ve en bilgini idi. Bâzılarına göre, yetmiş bin melek emrindeydi. Yeşil zümrütten iki tane kanadı vardı. Allah'a, kâh yerde kâh gökte ve kâh Cennette ibâdet ederdi.

Denildi ki:

— Allah'a tam seksen bin yıl ibâdet etti. Allah'a secde etmedik bir adım yer bile bırakmadı.

Bu sebeble içine bir kibir ve kendini beğenmişlik giriverdi. Kendi kendine dedi ki:

«Allah bana bu şerefi, sırf meleklerden üstün olduğum için verdi.»

Bir millet kendine verilen ni'meti ve şerefi bozmadıkça, Allah da bozmaz. İlâhî kanunudur bu.

Onun için ona ve avanesine şöyle hitab etti:

«Ben yeryüzünde bir halife kılıcıyım! Sizin yerinizi o alacak, siz hepiniz yine yukarı çıkacaksınız.»

Bu söz, onlara ağır geldi.

Yeryüzünde durmak ve yaşamak daha kolay ve rahat olduğu için, kendilerine yapılan bu tekliften hoşlanmadılar ve şöyle dediler:

«Aynı cinlerin yaptıkları gibi yeryüzünde fesad çıkaracak ve kan

dökecek kimseyi mi halife yapacaksın? Biz seni hamdinle tesbih ediyoruz ve seni takdis ediyoruz...»

Allah şöyle buyurdu:

«Şübhesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim. Hikmet ve maslahatın nerde ve nasıl olduğunu ben sizden daha iyi bilirim!»

Onların Allah'a karşı bu tarzda konuşmaları gazab-ı İlâhiyi mûcib oldu.

Bunun üzerine Arş'a iltica ettiler. Başlarını kaldırdılar; parmakları ile işaret ederek, yalvararak ağladılar.

Bu halde Arş'ı yedi kere döndüler ve Allah'ın rızâsını istediler.

Allah, onlardan razı oldu ve onları bağışladı. Buyurdu ki:

«Yeryüzünde bir beyt (ev) yapın. Yarattıklarımdan kendilerine gazab edeceğim kimseler gelip orasını, siz Arşı tavâf ettiğiniz gibi, tavâf etsin. Sizi bağışladığım gibi, onları da bağışlayayım.»

Bunun üzerine Kâ'benin bugünkü yerinde bir beyt (ev) yaptılar.

Mücâhid'e göre, onu kırmızı yakuttan, biri şarka, diğeri garba bakan iki kapılı olarak inşa ettiler.

İbni Abbas (R.A.):

«O, Âdem Aleyhisselâm yaratılmazdan ikibin sene önce kırmızı altından yapılmıştır» dedi.

Vaktâki Allah, Âdem Aleyhisselâm'ı yaratmak murad etti; Azrail Aleyhisselâm'ı yeryüzünden bir avuç toprak alıp getirmesi için gönderdi.

Daha evvel bu iş için Cebrâil, Mîkâil ve İsrâfil'i (aleyhimüsselâm) göndermişti.

Fakat hepsi, yerin istiâze ve Allah'a karşı yaptığı yeminden çekinerek geri, elleri boş olarak dönmüşlerdi.

Hulâsa, Azrail Aleyhisselâm yerin her tarafından, (yâni tatlısından, tuzlusundan, acısından, acı olmayanından, güzelinden ve çirkininden olmak üzere) bir avuç toprak alıp göğe çıktı.

Sonra Allah o bir avuç toprağın yarısını Cennete, yarısını da Cehennem'e koydu. Dilediği zamana kadar öylece bıraktı. Sonra onu çıkartıp yapışkan çamur haline soktu.

—Bir süre— öyle kaldıktan sonra, onu sür'atlenmiş kara balçık, daha sonra da ses çıkaran kuru toprak haline soktu.

Sonra onu cesed haline getirip Cennet'in kapısına bırakıverdi. (Bâzılarına göre meleklerin yoluna bırakıverdi. Yâni Tâif ile Mekke arasında bulunan ve oradan inip çıktıkları yola.)

Melekler onun sûretine taaccüb ediyorlardı. Çünkü o zamana kadar öyle bir şey görmemişlerdi.

İblis de onun üstünden geçip:

«Galiba mühim bir iş için yaratıldı bu!» diyordu.

Hattâ bir gün meleklere:

«Eğer Allah bunu sizden üstün yaparsa ne yaparsınız?»

Dediği zaman, onlar şu cevabı verdiler:

«Rabbimize itâat ederiz, O'na baş kaldırmayız.»

Mel'un kendi içinden şöyle konuştu:

«Şayet bu benden üstün kılınırsa, O'nu iğvâ edip âsî yaparım! Ben ona üstün kılınırsam, mutlaka onu mahvederim!..»

Âdem Aleyhisselâm'ın cesedi tam kırk yıl öyle kaldıktan sonra içine ruh üfürüldü. (Bâzılarına göre, O'na ruh Cennet'te üfürülmüştür. Cesed şekline gelmesi ise yeryüzünde olmuştur.)

Denildiğine göre, meleklerle Âdem Aleyhisselâm'ın arasında bin

Allah ona her gün güzelliğini artıran güzel bir elbise giydirdi. O yıl vardır.

ağaçtan yedikten sonra onu asıl haline döndürmüştür. Yalnız tırnak uçlarında o elbiseden biraz kalıntı kalmıştır. Ona bakıp ilk halini hatırlaması için böyle yapılmıştır. Onun için, insan gülerken tırnak ucuna baktığı zaman gülmeyi bırakır.

Hulâsa, Allah, Âdem Aleyhisselâm'ın yaratılmasını tamamladıktan sonra onu süsledi ve ona Cennet elbiselerinden bir elbise giydirdi. Çeşitli süslerle onu ziynetlendirdi.

Dişlerinin arasından güneş ziyâsını andıran bir nûr çıkıyordu. Muhammed Aleyhisselâm'ın nûru da, onun iki kaşı arasında ayın ondördü gibi parlıyordu.

Meleklere buyurdu:

«Haydi Âdem'e secde edin!»

Bu emri yerine getirmek için (İblis hâriç) hepsi secde ettiler.

O etmedi, kaçındı, böbürlendi ve kâfirlerden oldu.

Sonra Allah onu altından yapılmış bir sedir üzerine kaldırdı. Meleklerin omuzlarına koyup:

«Haydi, dörtyüz yıl göklerde dolaştırın ve her önemli yerde durdurun da etrafa bakıp garâib ve acâiblikleri görsün ve böylece yakîn ve inancı artsın!» buyurdu.

Melekler hemen bu emri cânü gönülden yerine getirdiler.

Âdem Aleyhisselâm insan olduğu için, arkadaşlık yapacak kimseyi bulamadı ve canı sıkılmaya başladı.

Bunun üzerine Allah, Âdem Aleyhisselâm uyku ve uyanıklık arası bir uyku kestirirken, onun sol kaburgasından da Havva'yı yarattı.

Hiçbir acı duymadı. Uyandığı zaman onu yanında görüverdi. Ona sordu:

«Sen kimsin?»

Havva cevab verdi:

«Ben, senin eşinim! Seninle kalmak ve yaşamak için Rabbim beni sana bir zevce olarak yarattı.»

Nitekim bundan, Bakara sûresindeki Çenâb-ı Hakk'ın:

«Dedik ki: Ey Âdem, sen ve eşin Cennet'te kalın!»

Kavl-i celîli haber vermektedir.

Cennet; ebedîlik yurdudur. Bâzılarına göre, o, yedinci kat göktedir.

Sonra Cennet'te yeme ve içmelerini onlara emretti.

«Yalnız falan ağaca yaklaşmayın ki zâlimlerden olursunuz!» diye onlara ihtar etti.

Onlar, Cennet'te âfiyet ve sevinç içinde yaşarlarken öbür taraftan mel'un şeytan onların o yaşayışını kıskandı.

Çünkü kendisi lânetlenip huzûr-i ilâhî'den kovulmuştu.

Onları Cennet'ten çıkarmak için türlü hile ve desiseler düşündü.

Gördüğü her hayvana:

«Ne olur, senin içine gireyim!» diye yalvardı.

Fakat yılandan başkası teklifini reddetti. Yılan ise: «Olur!» dedi.

Gelip yılanın ağzına girdi. Yahut başının üstünde durdu. Cennet'in kapısına gelip onlara şöyle seslendi:

«Rabbiniz size bu ağacı, başka bir şey için değil, ancak iki melek olacağınız, yahut ebedî kalıcılardan bulunacağınız için yasak etti.

İşte bu ağaç huld (ebedîlik) ağacıdır. Kim bu ağaçtan yerse Cennet'te ebedî olarak kalır.»

Âdem Aleyhisselâm bundan kaçındı.

Bunun üzerine İblis onlara karşı yemin ederek:

«Ben, sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim» dedi.

Tuttu, önce Havva alıp yedi.

Âdem onu çok sevdiği için, ona aykırı davranmak istemiyordu. Fa-

«Yapma bunu, ben cezadan korkuyorum.»

Havva da ona şu karşılığı veriyordu:

«Allah'ın rahmeti geniştir. Her ikimizi de kaplar.»

Bunun üzerine Havva'nın sunduğu şeyi alıp yedi.

Böylece şeytan onların ayağını oradan kaydırıp içinde bulundukları şeyden her ikisini de çıkarttı.

Ni'metlerden mahrum oldular. Üzerlerindeki o güzelim elbiseler ve takılar bir bir dökülüverdi.

Çıplak kaldılar. O zamana kadar görmedikleri avretleri meydana çıkıverdi.

Utanarak koşmağa, kaçmaya başladılar.

Allah:

«Ey Âdem, benden mi kaçıyorsun?» buyurdu.

Âdem Aleyhisselâm:

«Hayır! Yaptığım suçtan utanıyorum!» dedi.

Sonra, hemen incir yapraklarını alıp avret mahallerini örtüverdiler. Allah buyurdu:

«Ben, sizi bu ağaçtan men'etmemiş miydim?»

«Evet! Ancak hiç kimsenin senin adınla yalan yemin yapacağını bilmiyordum!»

«Haydi, Cennet'ten doğru yeryüzüne iniverin!» emrini verdi.

Cennet'ten yere indiler. Âdem Aleyhisselâm Hindistan'a düştü, Havva da Cidde'ye.

İmâm Kuşeyrî:

«Âdem'i melekler taşıyorlardı. Ona saygı gösterip secde etmişlerdi. Başında (Vâsile) tâcı vardı. Cesedinde ise keramet libası ve belinde kurbet kemeri, boğazında ise zulfa kolyesi vardı. Hiçbir yaratık onun kadar şanlı olmamıştı... Her zaman kendisine: «Yâ Âdem! Yâ Âdem!» diye nidâ edilirdi..

Fakat o ağaçtan yedikten sonra elbisesi çıkarıldı... Bütün arkadaşlarından oldu. Yeri değişti.

Tek bir ma'sıyet, Allah'ın değer verdiği ve üstün vasıflarda yarattığı Âdem'e bunu yaparsa, ya bizim irtikâb ettiğimiz sayısız günahları bize ne yapmaz ki!»

Asıl mevzua dönüyoruz:

Kişi açık ve fâhiş bir günah olmadıkça, onun (zevcesinin) ufak-tefek kusurlarına bakmaz.

İnsanlar arasında onu mahcup etmez. Onunla (hanımı ile) daima iyi geçinir.

⁂

Onunla şakalaşır ve oynaşır.

Günah olmayan sözlerle onun gönlünü alıp, neş'elendirir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hanımlarına şaka yapıp güldürürdü. Bu hususta ona kimse erişemezdi.

Kadını ile şakalaşıp oynaşmak, dinde yasak olan lehviyâttan değildir. Bilâkis meşrû ve makbûldür.

Peygamber Aleyhisselâm, Hz. Âişe (R. Anhâ) ile yarış yapmıştır. Bir keresinde kendi geçmiştir, başka bir seferinde ise Âişe (R. Anhâ) geçmiştir. Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm, ona hitaben:

«Ey Âişe, bir kere ben geçtim, bir kere de sen. Şimdi ödeştik!»

Demiş ve onu teselli etmiştir. (Yâni, üzülme, ikimiz de koşuda aynıyız, demek istemiştir.)

⁂

Evinde gayet ağır ve vakur olur.

Çünkü, böyle olursa çocukları ve hanımı onu sayar. Onlara da güzel örnek olur. Bu sayede ondan terbiyeyi öğrenmiş olurlar.

Hadîs-i şerîfde:

«Bastonunu ehline kaldırma! Kamçını ev halkının göreceği yere as!»

Diye vârid olmuştur.

Onları te'dib ederken son derece yumuşak davranır.

⁂

Şer'in verdiği izin ve gösterdiği usûl ve prensipler dahilinde hanımını döğdüğü zaman, o gün bitinceye kadar onunla cinsî münasebette bulunmasın, yüzüne de gülmesin.

Çünkü hemen yüze gülmek, terbiyeden elde edilecek olan faydayı bâtıl eder.

Kocası istediği halde süsü bıraktığı zaman, yatağına gelmediği zaman, cünüblükden yıkanmayı terk ettiğinde ve izinsiz sokağa çıktığında, bir de namaz kılmadığında kocası tarafından cezalandırılır. (Yâni, kocası onun bu hallerine göz yummaz!)

⁂

Onların yanında fazla konuşmaz!

Hadîs-i şerîf'de:

«Kadınlar zayıf yaratılıştadırlar. **Bunu sükûtla yenin! Evlerdeki kusurlarını görmeyin, örtün»** buyurulmuştur.

⁂

Kadını üst kattaki, erkeklerin görebileceği yüksek odalarda iskân ettirmez. Oradan başka adamları gözetleyebilir.

Ona yazı yazmasını da öğretmez. Belki sevdiği insana mektup yazar da fitneye sürüklenebilir. Mektubun öyle gözleri vardır ki, onunla meydanda olanı da, olamayanı da görür. Dille söylenemiyen husûslar onunla rahatlıkla ifade edilebilir. Bu bakımdan o, dilden (yâni konuşmaktan) daha te'sirlidir.

⁂

Ona yün eğirmesini öğretir.

Kur'ân'dan ona Nûr sûresini öğretir. Çünkü bu sûrede zinânın, namuslu kadına atılan iftiranın şer'î cezâları anlatılmaktadır. Üstelik Hazret-i Âişe'nin (R. Anhâ) kıssası da bu sûrede yer almaktadır.

⁂

Evinden ayrılmaması için, ona en güzel elbiseleri sunar.

Yine, kendi izni ile kadın, akrabasının evine gideceği zaman, ona en eski elbiseleri giydirir.

⁂

Kadın, başkasından olan çocuğu ile birlikte yeni kocasının evinde kalmaz.

Çünkü bu durum çocuğa babasını hatırlatır. Adamın da bundan

canı sıkılır. Adam belki: «Paramdan bu çocuğa veriyorsun» diyebilir de bundan büyük bir huzursuzluk çıkar.

⁂

Kadın, kocasından, kumasını boşamasını istemez. Çünkü o evde onun kadar onun da hakkı vardır.

Kocasıyla iyi geçinmeye çalışır. Adam da hanımına karşı güzel davranır.

Çünkü birkaç def'a evlenen kadın, Cennet'te hangi kocası ahlâkça daha üstünse, onunla olacaktır.

Bazı âlimlerin görüşü budur. Delil olarak da **Ümmü Habibe**'den (R. Anhâ) nakledilen şu rivâyeti göstermektedirler:

Peygamber Aleyhisselâm'ın hanımı **Ümmü Habibe**'den (R. Anhâ): Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle sormuş:

«Bir kadının eski ve yeni iki kocası olabilir. Âhirette hangisinin olacaktır?»

Cevab verdiler:

«O muhayyer kılınacaktır ve ahlâkça hangisi üstünse onu seçecektir!»

Bâzı âlimler de: «Kadın, en son evlendiği kocanın olacaktır» dediler. Delil olarak şu rivâyeti gösterdiler:

Ebû Süfyân (R.A.) Ümmü'd-Derdâ ile evlenmek istedi. Ümmü'd-Derdâ yapmadı ve şöyle dedi:

— Ebü'd-Derdâ dedi ki:

— Allah'ın Resûlü'nden (sallâllahü aleyhi ve sellem) duydum: Kadın âhirette son kocasının olacaktır, dedi. Âhirette de benim zevcem olmak istiyorsan, benden sonra kimse ile evlenme!» (el-Bustân)

⁂

Yalan, isyân, bâtıla temâyül veya zinâ gibi kötü bir hâline şâhid olduğu zaman onu boşayabilir.

Ancak onsuz yapamıyacağına kani ise boşamamasında hiçbir sakınca yoktur.

Bir adam, Peygamber Aleyhisselâm'a gelerek:

«Kendisine dokunan eli boş çevirmeyen bir hanımım var!»

Diye şikâyette bulununca, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve

«Onu boşa!»

«Ama çok seviyorum!»

«Öyleyse yanında tut!» buyurdu.

Ona «yanında tut, boşama» demiştir.

Çünkü boşarsa, dayanamaz, ardına düşer. Nikâhsız olarak onunla cinsî temas kurar ve o da onun gibi yoldan çıkmış olur.

İşte sırf böyle bir tehlikeyi önlemek için ona hanımını boşamamasını tavsiye etmiştir.

el-İhyâ'da böyle anlatılmıştır.

⁂

Güzel kadın, çirkin olan kocasının yanında durmaya katlanır.

Koca da onun bu davranışına teşekkür edip minnettar kalır.

Sabreden de şükreden de Cennete girer.

el-Esmaî dedi ki:

— Bir köye gittim. Orada son derece güzel bir kadının çirkin bir adamla evli olduğunu gördüm ve kadına:

«Nasıl oldu da böyle bir adamla evlendin?»

Diye sordum. Şu cevabı verdi:

«Güzel söz etmedin! Çünkü belki o, Allah katında iyi bir kuldur ve ben onun yanında sabretmemle sevaba giriyorumdur. Ben de kötü bir kulum herhalde ki, ceza olarak Allah bana bu adamı verdi. Allah'ın hoşnut olduğu şeye ben nasıl râzı olmam!»

Bunu duyunca sükût etmek zorunda kaldım. (el-İhyâ)

el-Hâlisa'da bu kıssa şöyle anlatılır:

— el-Esmâî dedi ki:

— Bâdiyede çok güzel bir kadınla çok çirkin bir adamın evlendiğini gördüm. Kadın durmadan kocasına şöyle sesleniyordu:

«Ne mutlu sana ve bana! Her ikimiz de Cennete gireceğiz!»

Adam sordu:

«Ne biliyorsun?»

«Allah beni senin çirkinliğinle mübtelâ kıldı ve ben buna sabrettim. Sabredenlerin yeri, biliyorsun ki Cennettir. Seni de benim güzelliğimle mübtelâ kıldı ve sen de bu yüzden Allah'a şükrettin. Yine biliyorsun ki şükredenlerin yeri de Cennettir!» diye cevab verdi.

⁂

Karı - kocanın arasını bulmak ve onları uzlaştırıp birbirlerine sevdirmek müstehabdır.

Bir kadın, kocasından nefret ediyordu. Durumu Peygamber Aleyhisselâm'a bildirdiler. Peygamber Aleyhisselâm onların başlarını birbirlerine yaklaştırdı; kadının alnını, kocasının alnına koydurarak şöyle duâ etti:

«Allah'ım, bunların kalblerini te'lif et, birinin yaptığı işi diğerine sevdir!»

Ondan sonra kadın, kocasını dayanılmaz bir sevgi ile sevmeye başladı.

***

Sâliha hanımının üstüne başka kadını — sırf malına tama' ederek — almaz.

Bir kadın, kocasının kendinden başka üç hanımla daha evlenmesine mâni olmaz.

Çünkü onun dört kadınla evlenmesi helâldır. Allah, kadınların arasında her yönden eşitlik sağlamağa gücü yeten kimseye bunu mübah kılmıştır.

İmâm Ebü'l-Leys der ki:

«Bir adam, bir kadından başka diğer bir kadınla da evlenmek istediği zaman, eğer aralarında adaleti te'sis etmekten endişe duyarsa vazgeçer. Çünkü Allah Nisâ sûresinde:

«Adalet yapamamanızdan endişe edip korkarsanız bir tane (ile evlenin)» buyurmuştur.

Ama yatmak, harcamakta ve ev husûsunda eşitlik sağlayabilecekse, o zaman evlenmesinde bir sakınca yoktur.

Yine de bir kadınla yetinmek — her türlü huzursuzluğu önlemek için — evlâdır.» (el-Menba')

İlk kocasıyla Cennet'te olabilmek için, kocası öldükten sonra başka bir kocaya gitmemesi de müstehabdır.

Çünkü kadın, Cennet'te son kocasının olur. Yukarıda bu husûsdaki çeşitli görüşleri zikretmiştik.

Bâzılarına göre kadın en son kocanın olur. Bâzılarına göre, ahlâkça hangisi üstünse onun olur.

Musannif bu iki görüşe de kitabında işâret etmiştir...

Kişi başka bir kadınla evlendiği zaman, eğer ikincisi kız ise, onun yanında yedi gün kalır. Sonra günlerini aralarında taksim etmeye başlar.

Şayet dul ise, yanında üç gün kalır, ondan sonra taksime başlar ve aralarında eşitlikten ayrılmaz.

Bu, İmâm Şâfii'nin (rahımehullah) görüşüdür.

Hanefîlere göre, kız olsun - dul olsun, fark etmez, hepsi birdir.

İlerde bu bahis, sebebleri ile birlikte zikredilecektir.

⁂

Kadınları her husûsda eşit tutar ve adaletten ayrılmaz.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kadınların arasında eşitlik gözetirdi. Günlerini sıra ile eşit olarak ayırırdı.

Şöyle buyururdu:

«Allah'ım, işte yapabildiğim husûsdaki taksimatım budur! Senin mâlik olup da benim mâlik olamadığım husûsdan dolayı beni sorumlu tutma!»

Bununla kalb muhabbetini kasdetmişlerdir.

Kadınlar arasında eşitlik gözetmeyenleri şöyle uyarmıştır:

«Her kimin iki karısı olup da birine meylederse, kıyâmet gününde bir tarafı düşmüş vaziyette gelir.»

İşte Hanefîler bu hadîsi delil göstererek, kız, dul, yeni, eski, müslüman, gayr-i müslim, zekî ve geri zekâlı kadınların bu bâbda eşit olduklarını ifade etmişlerdir.

Hepsine sırası ile gün ayırması gerektiğini, kimsenin hakkını kimseye veremiyeceğini beyân etmişlerdir.

Öyleyse yukarda «kız olursa yedi, dul olursa üç gün yanında kalır» sözü, İmâm Şafii'nin (rahımehullah) görüşüne göredir. Musannif onun görüşünü zikretmiştir.

en-Nihâye'de der ki:

«Yolculuğun dışında, birinin yanında bir ay kalırsa, sonra öteki dâva açarsa, müstakbelde (ondan sonraki günlerde) adaleti gözetmesi emredilir.

Geçen gün heder olmuştur. Ne var ki adam günaha girmiştir.

Kadı bu gibi davranışlardan onu men'ettikten sonra yine aynı suçu işlerse, ta'zîr edilir.

⁂

Kadın, kumaların kıskançlığına karşı sabreder ve bunun karşılığında Allah'tan mükâfat bekler.

Nitekim Peygamber Aleyhisselâm'ın hanımları da aynı şeyi yapmışlardır.

Bu sebeble de Sevde vâlidemiz nöbetini Âişe vâlidemize vermiştir.

Yaşlandığı zaman Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisini boşayacağından endişe ettiği için böyle davranmıştır. Onun Hz. Âişe'yi (R. Anhâ) hepsinden daha çok sevdiğini biliyordu.

***

Bir hanımı ile cinsî ilişki kuracağı zaman ötekine hissettirmez.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm böyle bir davranışı yasaklamıştır.

Yine meninin (rahme değil de) dışarıya dökülmesini yasaklamıştır.

Kadının hâmile kalmaması için, tatmin anında tenâsül uzvunu kadının fercinden çıkarmaya «azl» denir. Bunu da Peygamber Aleyhisselâm yasak etmiştir.

İmâm Gazâli, İhyâ'da der ki:

«Tatmin olurken tenâsül uzvunu yerinde tutup meniyi mahalline akıtmak âdâbdandır. Allah'ın yaratılmasını takdir etmiş olduğu çocuk mutlaka yaratılır. Hiçbir sûretle önlenemez. Peygamber Aleyhisselâm böyle demiştir.»

«Peki, şayet zekerini tatmin anında dışarı çıkartıp da meniyi mahalline dökmeyip dışarıya akıtırsa câiz olur mu?»

Diye sorulacak soruya verilen cevab şudur:

Bu husûsda dört ayrı görüş vardır:

1) Kayıdsız şartsız mübahdır.
2) Kayıdsız şartsız haramdır.
3) Şayet kadın buna râzı olursa helâl, aksi halde haramdır.
4) Cariyelerde mübahtır, hür kadınlarda değil.

Bize göre sahîh olan, «mübahdır!» görüşüdür.

Kerâhete gelince.. Bir şey ya tahrimî kerâhetle mekruh olur, yahut tenzihî kerâhetle mekruh olur. Yahut da evlâ olanı terketmek sûretiyle mekruh olur.

Bu, üçüncü anlamdaki kerâhete girer. (Yâni efdal ve evlâ olanı

Bu tıpkı, camide bomboş oturup da namaz ve zikirle meşgul olmayan kimse ile Mekke'de devamlı oturup da Haccetmeyen kişiye benzer.

Onların bu davranışları ne kadar mekruh ise, bu da o kadar mekruh olur. (Yâni faziletli ve evlâ olan bir şeyi terketmiş gibi olur.)

⁂

Kişi, eşini bir def'ada üç kere (üç talâkla) boşamaz.

Onu bir kere cinsî temas kurmadığı tuhûr (temizlik zamanın)da boşar. Sonra diğer bir tuhûrda da bir kere boşar. Sonra diğer tuhûrda da bir kere boşar. Böylece üç talâkı tamamlamış olur.

İşte evli bulunduğu ve zifafa girdiği kadın hakkındaki sünnet olan talâk budur.

⁂

Duhûlden önce kadını boşamak, duhûlden sonra boşamaktan daha az mekruhtur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) evlendiği kadında herhangi bir kusur bulursa, daha yüzünü açmadan ve ona el dokunmadan boşarlardı.

⁂

Esir olarak aldığı cariye ile, bir kere hayız görmekle gebe olup olmadığı anlaşılmadan cinsî münâsebette bulunmaz.

Hayız gören kadınlardan ise bir kere hayız görmesi, değilse aradan bir ay geçmesi lâzımdır.

Onu satın aldıktan veya başka bir yoldan tam mânasiyle mülküne geçtikten sonra hayız görmesi ve ancak ondan sonra cinsî münâsebette bulunması gerekmektedir.

Henüz almadan veya mülküne geçmeden önce çocuk doğurması da bir şey ifade etmez.

Fuzulî'nin satışı da böyledir. Henüz sahibi tarafından kabul edilmeden önce yürürlüğe girmez. Müşterinin elinde olsa dahi.

Fâsid bir alış - verişten sonra eline geçirirse, yeniden sahîh bir alım - satımı tamamlamadan da hüküm aynıdır.

(Yâni o halde de hayız görmesi bir şey ifade etmez. Bu mes'ele fürû' kitablarında daha mufassal olarak anlatılmıştır.)

Esir alınan cariye şayet hâmile ise, çocuğunu doğuruncaya kadar onunla cinsî münâsebette bulunmaz.

Satın almak, vasiyet, miras, hibe, hul', cinâyet ve tasadduk yoluyla elde ettiği cariye de böyledir.

Satın aldığı cariye bir sabînin malı olup da babası yahut vâsisi satmış ise hüküm aynıdır. Me'zun, mükâteb de aynıdır. Süt veya mahremiyet sebebiyle vat'ı helâl olmayan bir kadının da hükmü aynıdır.

Meselâ cariye, satıcısının süt hemşiresi olabilir. Yahut cariyenin annesiyle satıcısı cinsî ilişki kurmuştur. Yahut satan kimsenin babası veya oğlu cariye ile cinsî ilişki kurmuştur da bu yüzden satıcıya o haram olmuştur.

İşte bütün bu husûslarda, gebe olup olmadığını anlaması için, bir kere hayız görmesi, ya da aradan bir ay geçmesi — hayız görmeyen cinsden ise — gerekmektedir.

Cariye el değmemiş kız olursa hüküm yine aynıdır, istibrâsı gerekir.

Bu mes'eleyi tam mânâsiyle öğrenmek istersen, **Hidâye**'yi, şerhleri ile birlikte mütalâa etmelisin...

⁂

Karı - koca, çocuklarının ölümü sebebiyle Allah'dan büyük sevab bekleyebilirler.

Çünkü o çocuk ateşe karşı onlar için bir mânia olacaktır...

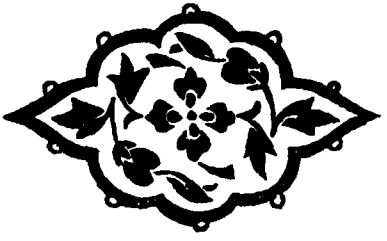

Yabancı Kadınlara Karşı Takınılacak Tavır

Hadîs-i şerîf'de:

«Kendimden sonra (ölümümden sonra) erkekler hakkında, kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım!» buyurulmuştur.

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyuruyor:

«Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır!»

Onun için, erkekler hakkında onlar birer fitne ve belâ arzederler.

Onlara karşı davranırken sünnet olan, birinci bakıştan sonra başı yere eğip onlara bakmamaktır.

Çünkü birinci bakıştan sonraki bakışlar günah ve vebâldir.

Kim yabancı kadına bakmaktan kendisini korursa, kendisine, tadını damağında bulacağı bir ibâdet ihsân edilir.

Evet, yabancı kadına bakmak, kişinin kalbinde şehvet saçar. Bu da fitne bakımından yeter de artar bile.

***

Kişi, esans sürünmüş kadına yaklaşmaz.

Yabancı kadının elini tutmaz. Onunla şakalaşmaz. Hadîs-i şerîfde:

«Kim kendisine helâl olmayan bir kadınla şakalaşırsa, söylediği her kelime karşılığında, bin sene ateşte habsedilir» buyurulmuştur.

Peygamber Aleyhisselâm yine şöyle buyurmuştur:

«Kim yabancı bir kadını kucaklarsa, şeytanlarla beraber zincire vurulur, sonra ateşe atılması emredilir.»

Kadına gelince...

O da yabancı erkeklere bakmaz.

Takvâca en ihtiyatlı hareket budur.

Takvâya uygun olan Şeriat hükmüne gelince...

Bu mes'ele şöyle açıklanmıştır:

Bir erkek, bir erkeğin avret mahallinden başka her tarafına bakabilir.

Başkasının cariyesini, kendi mahremlerinin yalnız başını, göğsünü, bacak ve kollarını görebilir. Ama arkasını, karnını ve baldırlarını göremez.

Yabancı kadının da ancak yüzünü, ellerini ve ayaklarını görebilir.

el-Hasen'in **Ebû Hanife**'den naklettiği rivâyete göre, kollarını da görebilir. **Ebû Yûsuf**'un rivâyeti de bu merkezdedir.

Ancak bu görmeler ve bakışlar şehvetle olmamalıdır. Eğer şehvet duyacağından emin değilse, yüzüne dahi bakamaz.

Ancak şer'î zarûret halleri hâriç. Meselâ; şâhidlik gibi. Evleneceği kadını görüp bakması gibi. Doktora görünmesi ve muayene olması gibi.

***

Bir kadın, bir kadının (avret mahalli müstesna) bütün yerlerini görebilir. Tıpkı erkeklerde olduğu gibi. (Tabiî bu da şehvetten emin olduğu zaman olur.)

***

Kölenin hanımefendisine karşı durumu, sahîh olan rivâyete göre, bir yabancı erkeğin yabancı kadına karşı olan durumu gibidir.

Bâzılarına göre onun hükmü, bir erkeğin kendi mahremlerine karşı olan durumu gibidir. **İmâm Mâlik**'in görüşü budur. **İmâm Şâfiî**'nin iki görüşünden biri de bu merkezdedir.

et-Ta'vîz'de der ki:

«Köle, bil'ittifak hanımefendisinin yanına izin almadan girebilir.»

***

Yabancı dahi olsa, bir kız çocuğunun ve erkeğin avret mahalline bakmakta — şehvet çağına ermedikçe — beis yoktur. (el-Hazâne)

Kişi, yabancı kadının kalktığı yere —yer soğumadıkça— oturamaz.

Çünkü o yere oturmak şehvetin uyanmasına yol açabilir.

⁂

Yabancı kadına gözü iliştiği zaman, içinde bir şehvet hissederse, hemen gelsin, kendi zevcesiyle cinsî temasda bulunsun.

Bu, şehvetini ve arzusunu teskin edip dindirir.

Câbir'in (R.A.) naklettiği hadîsde böyle tavsiye edilmiştir.

⁂

KİŞİ, YABANCI KADINLA BAŞBAŞA KALMAZ.

Çünkü, üçüncüleri şeytan olur.

Hz. Ömer'in (R.A.) rivâyet ettiği hadîsde böyle anlatılmaktadır.

⁂

Erkeğin akrabasından hiç kimse kadının yanına girmez.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Sakın kadınların yanına girmeyin!»

Ensardan bir adam dedi ki:

«Erkeğin akrabaları girebilirler mi acaba?»

«Erkeğin akrabaları ölüm demektir!»

Yâni bu, ölümden kaçınır gibi onlardan kaçınmak gerekir, demektir.

Bâzılarına göre, buradaki erkek akrabasından murad, kocasının babası ve oğlundan başka akrabaları demektir.

Zira kocasının babası ile oğlu onun mahremi sayılır.

Kaimbiraderi veya erkeğin diğer başka akrabası ile kadının başbaşa kalması zinâya yol açabilir. Zinâ da recmi gerektirir ve recim de ölüme sebeb olur.

Şerhu'l-Mesâbih'de bu hadîs böyle tefsir edilmiştir.

⁂

Kocası evde olmayan kadının yanına da girmez. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kocası evde olmayan kadınların yanına girmeyin. Çünkü şeytan birinizin (vücudunda) kanın dolaştığı yerde dolaşır.» (el-Mesâbih)

⁂

Öz annesinin odasına veya yanına gireceği zaman, hürmet ve saygı göstermek için müsaade ister...

⁂

Kadın, dıştan içini gösteren ince elbise giymez. Bir yabancı saçı kendi saçına iliştirmez. Saçlarını kesmez. Dişlerinin etrafını kazıtmaz.

⁂

Kadın kendisini erkeklere benzetmez. Erkek de kendisini kadınlara benzetmez!

Çünkü böyle yapan kadın ve erkek, yukarıda da anlatıldığı gibi, mel'undur.

Peygamber Aleyhisselâm muhannes (yâni kendini kadına benzeten) erkeğin evden çıkartılmasını emretmişlerdir. Kadın kıyafetini giyen erkeğe de lânet etmişlerdir. Erkek kıyafeti giyen kadınları da lânetlemiştir.

⁂

Kadın başörtüsünü örter ve dış elbiselerini de giyer. Mahreminden başka hiç kimse ile yolculuk yapmaz.

Hür olan kadının, mahremi olmadan, yabancılarla üç günlük mesafeye yolculuk yapması mekruhtur. Cariye ve ümm-i veled için bu mekruh değildir.

Dediler ki: «Başlangıçta bu böyle idi. Ama şimdi onlar için de mekruhtur.» (Hezânetü'l-Fetâvâ)

⁂

Bir kadın, bir kadının cildine dokunmaz.

Çünkü, sonra kocasına onu anlatır da kocası sanki onu görüyor-

İbni Mes'ud'dan (R.A.):

el-Meşârik'ın şerhinde der ki:

— Bu, nehiy (yasak) anlamındadır. (Yâni, hiçbir kadın, yabancı bir kadının vücudunu ellemesin, anlamındadır.)

Çünkü, kadın onun vücûdunu kocasına anlatır. O da kendisini ona bakıyormuş gibi hisseder ve bu hal de önlenmesi imkânsız fitne ve fesada sürüklenmesine sebeb olur...

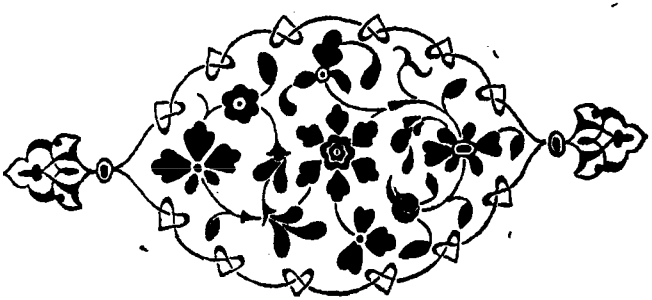

Ana - Baba Hakkı ve Bu hakkı Yerine Getirmenin Âdâbı

Allah katında en üstün davranışlardan biri de anne - babaya iyilik yapmaktır.

Yemen'li bir adam Peygamber Aleyhisselâm'la harbe gitmek istedi. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona sordu:

«Annenle baban sana izin verdi mi?»

«Hayır!»

«Öyleyse, dön ve onlardan izin al! Eğer onlar sana izin verirlerse bize katıl, aksi halde elinden geldiği kadar onlara hizmet et! Çünkü bu, tevhidden (îmandan) sonra kulun Allah'a kavuşacağı en güzel bir husûsdur.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Ana - babaya itâat, namaz, oruç, hac, umre ve cihaddan efdaldır!»

İmâm Gazâlî der ki: Yâni bu ibâdetlerin nâfilelerinden efdaldır, demektir.

Ana - babaya hürmet etmek o kadar önemli bir husûsdur ki, bunun önemini belirtmek için Cenâb-ı Hak İsrâ sûresinde, kendisine yapılacak ibâdetten sonra anne - babaya saygı göstermenin lüzumunu ferman buyurmuştur:

«Rabbin, kendinden başkasına ibâdet etmemenize, anne ve babaya da ihsânda bulunmanıza hükmetmiştir.»

Yine Lokman sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Bana ve ana - babana şükret. Dönüş ancak banadır!»

Süfyân bin Uyeyne der ki:

«Kim beş vakit namaz kılarsa Allah'a şükretmiş olur. Kim beş vakit namazın ardında ana - babasına duâ ederse anne - babasına şükrânda bulunmuş olur.» (Meâlimü't-Tenzîl)

Haberde vârid olmuştur:

«Çocuk önce namazdan sorguya çekilir. Sonra ana - babasının üzerindeki hakkından.

Kadın önce namazdan. Sonra kocasının üzerindeki hakkından.

Köle de önce namazdan, sonra mevlâsının (sahibinin) üzerindeki hakkından sorguya çekilir.» (el-Hâlisa)

Peygamber Aleyhisselâm buyuruyor:

«Babalarınıza itâat edin; ki, çocuklarınız da size itâat etsin...»

Cenâb-ı Allah, Mûsa Aleyhisselâm'a vahyetti:

«Kim anne - babasına iyilik yaparsa, bana âsî gelse bile, ben onu iyi kimse olarak kaydederim.

Kim anne - babasına âsî gelirse, bana itâat yapsa bile, yine onu âsî olarak kaydederim.»

Bu husûsda Allah'ın nebîsi (sallâllahü aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

«Anne - babasına âsî gelen kimse, ne yaparsa yapsın, kat'iyyen Cennet'e giremez!

Anne - babaya itâat eden kimse, ne yaparsa yapsın Cehennem'e girmez.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Cennet kokusu beşyüz senelik yoldan duyulur. Anne - babaya isyân eden ile akraba ile ilişkisini kesen kimse o kokuyu duyamaz.» (el-İhyâ)

⁂

Annenin hakkı babanın hakkından büyüktür. Bu husûsu Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de açıklamıştır:

«Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadı.» (Meryem sûresi)

«Biz, insana ana ve babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır.» (Lokman sûresi)

Görüldüğü gibi, her iki âyette de yalnız anneden bahsedilmiştir.

⁂

Ravdatü'l-Ulemâ'da der ki:

«Neden anneye babadan daha çok önem verilmiştir?»

Diye bir soru sorulursa, şu cevap verilir:

— Çünkü annenin şefkati, babanınkinden daha çoktur. Bunun sebebi şudur:

Babanın menisi arka, yâni bel kemiğinden gelmektedir. Anneninki ise göğüslerinin altından gelmektedir. Bu, kalbe daha yakın yerdedir. Onun için anne sevgisi babadan daha çoktur.»

⁂

Hadîs-i şerîfde:

«Cennet, annelerin ayakları altındadır» buyurulmuştur.

⁂

Behz bin Hakem babasından, o da dedesinden rivâyet ediyor:

— Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) sordum:

«Önce kime iyilik edeyim?»

Şöyle buyurdu:

«Annene!»

«Sonra kime?»

«Annene!»

«Sonra kime?»

«Annene!»

«Sonra kime?»

«Babana! Sonra sırasıyla yakınlarına!»

Yine şöyle buyurdular:

«Anneye yapılan iyilik, babaya yapılan iyiliğin iki katıdır.»

⁂

el-İhyâ'dan:

— Bir adam dedi ki:

«Ey Allah'ın Resûlü! Annem yanımda hastalandı. Kötürüm oldu. Onu elimle yedirip içiriyorum. Ona bakıyorum. Arkamda taşıyorum. Acaba hakkını ödeyebildim mi?»

Şöyle buyurdular:

«Hayır! Yüzde birini bile ödeyemedin!»

«Neden?»

«Çünkü, sen güçsüzken, sana yaşaman için hizmet etti. Fakat sen ona, ölümünü isteyerek hizmet ediyorsun.

Bununla beraber, yine ona iyilik yapmış oldun!»

⁂

Mûsa Aleyhisselâm münâcatta bulundu:

«Rabbim! Bana Cennet'teki arkadaşımı göster.»

Allah, ona şöyle vahyetti:

«Falan ülkeye git, oradaki falan çarşıya var. Orada bir kasap vardır. Yüzü ve boyu şöyle şöyledir. İşte Cennet'teki arkadaşın odur.»

Bunun üzerine Mûsa Aleyhisselâm o dükkâna gitti. Akşama kadar orada durup bekledi. Kasap bir parça et alıp zembiline koydu. Tam gideceği sırada Mûsa Aleyhisselâm sordu:

«Beni misafir eder misin ey delikanlı?»

«Buyur!»

Beraberce yürüyüp eve gittiler. Adam zembilden eti çıkarıp onunla güzel bir yemek pişirdi.

Sonra, evin bir köşesinde duran başka bir zembilden yaşlı ve güçsüz bir ihtiyar kadını çıkardı. Bir dişi güvercin kadar bir şeydi.

Bir kaşık aldı ve ona yemek yedirmeye başladı. Onun karnını iyice doyurdu.

Elbisesini yıkayıp kuruttu. Ona tertemiz elbiseler giydirdi.

Sonra tekrar zembiline koyup yerleştirdi.

O yaşlı kadın dudaklarını kımıldattı. O da zembili alıp tekrar yerine asıverdi.

Mûsa Aleyhisselâm sordu:

«Bu yaptığın nedir?»

Adam cevab verdi:

«Bu gördüğün kadın annemdir. Çarşıdan ayrılıp eve geldiğimde, onu iyice doyurmadan ağzıma bir lokma bile koymam!»

«Dudağını kımıldatırken gördüm. Acaba ne diyordu?»

«O, devamlı olarak şöyle diyor: Allah'ım, bu oğlumu Cennet'te Mûsa Aleyhisselâm'a arkadaş yap.»

«Müjde! Ben Mûsa'yım, sen de Cennet'de benim arkadaşım olacaksın!» dedi.

el-Menba'da bu hikâye böyle anlatılmıştır.

⁂

Bir adam Peygamber Aleyhisselâm'a harbe iştirak etme husûsunda danışmaya geldi. Peygamber Aleyhisselâm ona sordu:

«Senin annen var mı?»

«Evet!»

«Ondan ayrılma, ona itâat et. Cennet onun iki ayağı altındadır!» buyurdu.

Bu, **el-İhyâ'da** zikredilmiştir.

Bir Farsça kıt'ada bu husûs ne güzel ifade edilmiştir:

«Annelere saray olan Cennet, annelerin ayağı altındadır! Ey Rabbimiz bizleri daima annelerin rızâsına uygun harekette bulunmaya muvaffak kıl!»

⁂

Anne - babanın hakkına gelince...

Onlara karşı saygılı, hürmetkâr olmak, yaşadıkları sürece onlara hizmet etmek, ne şartlar altında olursa olsun onların arzu ve rızâsına göre hareket etmektir.

İbni Abbas (R.A.) dedi ki:

«Kaba ve sert efendisine karşı, suçlu ve güçsüz olan bir köle gibi davranmalısın anne - babana karşı.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Burnu yere sürtmüştür. Burnu yere sürtmüştür!»

«Kimin ey Allah'ın Resûlü?» diye sordular.

Cevab verdi:

«Yanında, anne - babasının her ikisi, yahud birisi yaşlanıp da onlara gereği gibi hizmette muvaffak olamaması sebebiyle Cennet'e giremeyen kişinin!..»

el-Mesâbih'de böyle kaydedilmiştir.

⁂

Onların hoşlanmayacağı işi yapmaz.

Her ikisine birden itâat etmek mümkün olmazsa, yâni birisine iyilik yaptığı zaman öbürü gücenirse, o zaman saygı gereken yerlerde babayı, ihsân ve ikram gereken husûslarda da anneyi tercih edip öncelik tanır.

Meselâ, yanına her ikisi birden girdiklerinde babasına ayağa kal-

kar. Fakat ondan bir şey istediklerinde önce annesine verir. (Menba'u'l-Âdâb)

⁂

Onlara karşı yüksek sesle konuşmaz. Onlara bağırmaz. Onlarla gayet yavaş ve alçak sesle konuşur.

Dinin mübah saydığı husûslarda her ikisine de itâat eder. Müşrik olsalar dahi böyle davranır.

İmâm Gazâlî der ki:

— Âlimlerin çoğunun görüşü şudur:

Şübheli şeylerde bile anne - babaya itâat vâcibdir. Ama kesinlikle haram olan husûslarda onlara asla itâat edilmez.

Çünkü şübheli husûslardan uzak durmak takvâ gereğidir. Lâkin anne - babaya itâat ise behemehâl lâzımdır.

Çünkü Cenâb-ı Allah'ın hoşnutluğu onların hoşnutluğundadır. Rabbin gazabı da onların öfkesindedir. (Yâni bu, onları kızdıran Rabbin gazabına uğrar, demektir.)

⁂

Anne - babasını beğenmiyerek, bunlar benim annem - babam değildir, diyerek kendini onlardan başkasına izâfe etmez.

Çünkü bu gibi davranış lâneti mûcibdir.

Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur ki:

«Kim, kendini anne - babasından başkasına izâfe ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerinedir. Allah, onun ne tevbesini ve ne de fidyesini kat'iyyen kabûl etmez.»

⁂

Kendi malından onlara infak eder.

Çünkü ana - babasına karşı yaptığı harcamadan dolayı o hesaba çekilmez.

⁂

Büyüklerden biri, (Hüseyin oğlu Ali'dir) (R.A.) terbiye dışı bir harekette bulunabilirim, endişesiyle anne - babasının yanında ve onlarla birlikte yemek yemezdi.

⁂

Anne - babanın da kötü muamele ederek çocuklarını isyana zorlamamaları gerekir. Ona, kendilerine saygılı davranması husûsunda yardım etmelidirler.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Çocuğunun itâatli olmasına yardımcı olan babayı Allah esirgesin!»

Ma'rifet ehlinden bir adam şöyle konuşmuştur:

«Bir oğlum var. Belki bana baş kaldırıp da Cehennem'i hak eder endişesiyle, ona tam otuz yıldır bir şey emretmedim!»

⁂

Evlâd, anne - babasına daima şefkat, merhamet ve sevgi ile nazar eder.

Bu niteliği taşıyan her bakışı için kabûl edilmiş bir hac sevabı alır.

Peygamber Efendimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Herhangi bir evlâd, babasına ve annesine merhametle nazar etse bir hac ve umre sevabı alır» buyurmuştur.

«Günde bin kere bakarsa?»

«Günde bin kere bakarsa da!» buyurdu.

⁂

Kişi bir harbe katılmak, yahut Hac'ca gitmek, ya da ilim tahsil etmek amacıyla anne - babasını terketmemelidir.

el-Hazâne'de der ki:

«Anne babasının müsaadesiyle ilim tahsil etmeğe gitmesinde hiçbir sakınca yoktur.»

Para kazanmak amaciyle de onların izni olmadan bir yere gidenez!

Çünkü onların hizmetinde bulunmak, bu saydıklarımızın hepsinden efdaldir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Kim, annesinin ayağını öperse Cennet eşiğini öpmüş gibi olur.»

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) annesi ölünceye kadar hacca gitmediği ri-

Ebû Hüreyre her sabah annesinin evinin önüne gidip:

«Ey anneciğim, Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerine olsun. Beni yetiştirdiğin için Allah seni mükâfatlandırsın!»

Derdi. Annesi de:

«Bana gösterdiğin itâatinden dolayı Allah sana büyük mükâfatlar ihsân etsin!» derdi.

Sonra çıkardı, tekrar döndüğünde de aynısını söylerdi.

***

Menba'u'l-Âdâb'da der ki:

«Bilinmemesinde tehlike olan husûsları öğrenmek farz-ı ayındır. Baban seni men'etse bile mutlaka onu öğrenmen gerekir. Terk edemezsin.

İşte bu sayacağımız husûsları bilmesi ve öğrenmesi kişi üzerine farz-ı ayındır:

Allah'ı ve sıfatlarını, onun hakkında vâcib, müstahil ve câiz olan şeyleri, Hz. Muhammed'in (S.A.V.) de O'nun kulu ve peygamberi olduğunu bilmek gibi i'tikada taallûk eden husûslar. Tahâret, namaz, oruç ve benzeri ibâdetlere müteallik husûslar.

Niyyet, ihlâs, şükür, tevekkül, sabır gibi husûslar.

Yabancı kadına veya gence şehvetle bakmanın hükmünü öğrenmek gibi husûslar.

Lisanla ilgili gıybet, yalan, sövmek gibi yasaklar.

İçki, zinâ, haram yemek ve ribâ gibi yasaklar.

İçe taallûk eden kıskançlık, kibir, gösteriş ve kötü zanlar gibi husûslar.

Erginlik çağına eren her mükellefin bunları öğrenmesi gerekmektedir. Anne - babası izin vermezse dahi dinlemez, bunları öğrenmeğe gider.

Ama bunların dışında kalan diğer ilimlere gelince.. Onların izni olmadan öğrenmeye gidemez.

Kur'ân öğrenmek için de gidemez.

Ancak namaz câiz olacak kadar kısmı öğrenmek için anne - baba müsaade etmezse bile gidilip öğrenilir. Çünkü Kur'ân'ı hatmetmek farz ibâdetlerden değil, nâfile ibâdetlerdendir.»

Onların emirlerine boyun eğer. Son derece büyük bir saygı ile annesinin ayağını öper.

Bir adam üstâd **Ebû İshak**'a gelerek dedi ki:

«Seni dün gece rü'yâmda gördüm. Sakalın mücevher ve yakutlarla süslenmiş idi.»

«Doğru söyledin. Çünkü ben dün gece uyumadan önce sakalımı annemin ayağına sürmüştüm! Herhalde o hareketimin karşılığıdır bu!»

⁂

el-Hasen el-Basrî (rahimehullah) der ki:

«Akıllı adam, ana-babası hayatta iken evlenmez. Çünkü karısının yüzünden onları üzebilir. Böylece günaha girer.»

Enes bin Mâlik (R.A.) dedi ki:

— **Alkame** son derece çalışkan ve çok sadaka veren bir zât idi. Hastalandı ve hastalığı gittikçe ağırlaştı. Peygamber Aleyhisselâm, Ali, Ammâr, Bilâl ve Selman'a (R. Anhüm) hitaben:

«**Haydi, gidin, Alkame'nin durumunu öğrenin!**» buyurdu.

Hemen gittiler. Yanına girdiklerinde ona: (Haydi, lâ ilâhe illâllah de!) diye telkin ettiler.

Alkame'nin dili dönmedi.

Peygamber Aleyhisselâm, durumdan haberdar edilince, buyurdu ki:

«**Onun anne-babası var mıdır?**»

«Yaşlı bir annesi var!» diye cevab verdiler.

Nihayet onu çağırdılar. Peygamber Aleyhisselâm'ın yanına gelince ona şöyle hitab buyurdu:

«**Doğru söyle, Alkame'nin hâli nasıldı?**»

«Namaz kılardı, oruç tutardı, çokça sadaka verirdi. Fakat ben, ona, karısını birçok husûsda bana tercih ettiği için kızgınım!»

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«**Demek ki Alkame'nin dilini döndürmeyen annesinin öfkesidir! Haydi, ne duruyorsunuz, ateş yakın, Alkame'yi içine atalım da cayır cayır yansın!**»

Annesi buna râzı olmadı ve şöyle feryâd etti:

«Ciğerpâremi ve uğrunda ömrümü tükettiğim evlâdımı nasıl olur da gözümün önünde yakabilirsiniz? Bırakın onu, bırakın!»

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Allah'ın azâbı bundan daha şiddetlidir! Daha süreklidir! Nefsim yed'-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, sen ondan hoşnud olmadıkça, ne namazı ve ne de sadakası ona bir fayda sağlamaz!»

Kadın ellerini kaldırıp şöyle dedi:

«Allah'ım şâhiddir! Ben artık Alkame'den râzıyım! İçimde ona karşı en ufak bir öfkem dahi kalmadı!»

Peygamber Aleyhisselâm, Bilâl'e dönerek:

«Ey Bilâl! Şimdi git bakalım Alkame'nin dili dönüyor mu? Belki bu kadın, içten istemediği halde dıştan böyle söylemiştir» buyurdu.

Bilâl gidince, onu «lâ ilâhe illâllah» derken gördü. Gelip durumu Peygamber Aleyhisselâm'a bildirince, Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Ey muhâcir ve ensar topluluğu! Kim eşini annesine tercih ederse, Allah'ın lâneti onun üzerine olsun. Allah onun ne sarfını ve ne de adlini (ne farzını, ne de nâfilesini) kabûl etmez.» (Mişkâtü'l-Envâr)

***

Onlara (anne-babasına) kendi eliyle hizmet eder. Kimsenin eline bırakmaz.

Babasından daha âlim olsa dahi, namazda yine onu imamlığa geçirmesi babaya olan saygıdandır.

Müşrik olsalar dahi anne-babaya itâatten çekinmez.

Vehb bin Münebbih'den:

— Yûsuf Aleyhisselâm babasıyla buluştuğu zaman, o ayaktaydı. Süvarîlerden bir kafile geçti. Yakub Aleyhisselâm, «işte bu Yusuf'tur.» dedi. «Yusuf arkamızdadır» diye cevab verdiler.

Sonra bir kafile daha geçti, yine Yakub Aleyhisselâm Yusuf'u aradı. Fakat yine onun arkada olduğunu haber verdiler.

Böyle tam yetmiş kafile geçti. Sonra Yusuf Aleyhisselâm geldi, babasına kavuştu. Fakat (babasını küçümsemek için değil de) sırf kendisini babasına göstermek için hayvanın üzerinden inmedi.

Allah, ona şöyle vahyetti:

«Babanın hakkını, hayvanından inerek yerine getirmeliydin. Eğer ona saygı göstererek inseydin, sulbünden tam yetmiş peygamber gelecekti. Bunu yapmadığın için bu sefer kardeşlerinin nefsine verildi.» (Ravdatü'l-Ulemâ)

***

Dünyada onlara Allah'ın emrettiği gibi iyilikte bulunur. Nitekim Lokman sûresinde Hz. Allah:

«Dünyada onlara ma'rûfla muâmele et!» buyurmuştur.

Yâni, onlar müşrik dahi olsalar, yine de dünyada onlara yapacağın iyilikten vazgeçme. Kendilerine karşı nazik ve hürmetkâr davran. (Meâlimü't-Tenzîl'de İmâm Muhyissünne böyle dedi.)

İmam Ebü'l-Leys buradaki ma'rûfu «ihsân» ile yorumladı.

«İhsân»a ma'rûf denmesinin sebebi, o sâyede herkes birbirini tanıdığı içindir.

Peygamber Aleyhisselâm'dan rivâyet edilmiştir:

«Anne-babaya karşı güzel davranmak demek, acıktıkları zaman onlara yedirmek, giyecekleri olmadığında onları giydirmek demektir.»

⁂

Onlar öldüklerinde, kefenleyip defnetmek sûretiyle evlâdlar anne ve babalarının haklarına riâyet eder.

Kâfir olurlarsa namazlarını kılmaz. Yalnız hayatta sağ oldukları sürece onlara hayır ile duâ eder. Sonra durumlarını Allah'a bırakır. İbrahim Halil Aleyhisselâm'ın kıssasında olduğu gibi.

İbrahim Aleyhisselâm'ın babası, müslüman olacağını kendisine va'detmiştir. Bu sebeble «belki müslüman olur» diye onun için Allah'tan rahmet ve mağfiret diliyordu.

İbni Abbas (R.A.) dedi ki:

«İbrahim Aleyhisselâm, babası ölünceye kadar onun için Allah'tan mağfiret diledi. Ölüp de Allah'ın düşmanı olduğu meydana çıkınca ondan uzaklaştı ve yapmakta olduğu duâyı bıraktı. Çünkü babası küfür üzerine ölmüştü.» (Ebü'l-Leys'in tefsiri)

⁂

Anne-babasının önünden yürümez.

Hâlisatü'l-Hakayık'ta der ki:

«Kim anne-babasının önünden yürürse âsî sayılır. Ancak önlerindeki eziyet verici şeyleri kaldırmak ve onların rahat yürümelerini sağlamak için olursa başka.»

Bir meclisde de onlardan önce oturmaz.

⁂

Onları isimleri ile çağırmaz; «anneciğim, babacığım!» diye hitab eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de böyle vârid olmuştur. Allah, İsmail Aleyhisselâm'dan bahis buyurarak Saffât sûresinde şöyle buyurmuştur:

«Ey babacığım, emrolunduğunu yap! İnşâallah beni sabredicilerden bulacaksın!»

⁂

Kimsenin anne-babasına sövmez; ki, o da karşılık verip kendi anne-babasına sövmesin.

Abdullah bin Ömer'den (R.A.):

— Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Kişinin anne-babasına sövmesi büyük günahlardandır!»

Dediler ki:

«Kişi, hiç anne-babasına söver mi?»

«Evet, birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Annesine söver, o da onun annesine söver!» buyurdu.

Yâni, başkasının anne-babasına sövmesi, kendi anne-babasına sövülmesine yol açar; ki, bu da anne-babasına âsî olmasına sebeb olur.

Denildi ki:

«Eğer bu sövme, zinâ, küfür ve bühtan gibi husûslar olursa, bu, anne-babasına isyandan sayılır.» (Şerhu'l-Mesâbih)

⁂

Yemek, içmek, oturmak, kalkmak gibi husûslarda da onları geçmez. Keskin ve öfkeli bakışlarla onlara bakmaz.

Öldükleri zaman — mü'minler ise — onların namazlarını kılar ve onlara duâ eder. Onlar için Allah'dan rahmet ve mağfiret diler.

Hz. Enes'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kul anne-babasına duâyı keserse, dünyada rızkı kesilir.» (el-Hâlisa)

Onların vasiyetlerini ve andlaşmalarını yerine getirir.

Onların dostlarına saygı gösterir, sevdikleri kimseleri ve akrabalarını ziyaret eder.

Ebû Seyyid es-Sa'îdî (rahımehullah) der ki:

— Biz Peygamber Aleyhisselâm'ın yanında otururken ona Benî Seleme'den bir adam gelip şöyle dedi:

«Annem-babam öldükten sonra onlar hakkında yapabileceğim herhangi bir iyilik kaldı mı?»

Şöyle buyurdular:

«Evet! Onların cenaze namazını kılman, onlar için mağfiret dilemen, verdikleri sözleri yerine getirmen, dostlarına saygı göstermen ve akrabalarını ziyaret etmen, onlara karşı ölümlerinden sonra yapacak olduğun iyiliklerdendir.»

Ravdatü'l-Ulemâ'da şöyle geçer:

«Onların akrabalarını ziyaret etmek demek, onların sâyesinde sahib olduğu akrabayı ziyaret etmesi demektir.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Kişinin, babasının dostlarından ilgiyi kesmemesi, ona karşı yapılacak en büyük iyiliktir!» (el-İhyâ)

Bu konuda bir iki hadîs meâli daha zikredelim:

«Babanın arkadaşını ve arkadaşının oğlunu ziyaret etmen, birr-(ona karşı yapacak olduğun iyilik)dendir.»

«Kim, babasını kabrinde ziyaret etmek isterse, babasının dostlarını ziyaret etsin. Sağlıklarında anne-babasına iyilik yapamayan kişi, bâri öldükten sonra onlar için mağfiret dilesin. Onlar nâmına hayır yapsın; ki, onlara karşı iyilik eden kimseler listesinde yazılabilsin.»

Menba'u'l-Âdâb'da Enes'in (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan naklettiği hadîsde böyle vârid olmuştur.

***

Tâbiînden biri şöyle demiştir:

«Kim, her gün anne-babasına beş def'a duâ ederse, onların hakkını ödemiş olur. Çünkü Allah: «Bana ve ana-babana şükret!» buyurmuştur. Günde beş vakit namaz kılmakla Allah'a şükretmiş olur, beş vakit namazın ardında anne-babasına duâ yapmakla da anne-babasına şükranda bulunmuş olur.»

Mişkâtu'l-Envâr'da kaydedildiğine göre; her gün beş def'a kişi anne-babasına duâ etmelidir.

Hadîs-i şerîfde:

«Her Cum'a, kim anne-babasının kabrini ziyaret ederse, onlara tam anlamıyla iyilik yapmış olarak kaydedilir» buyurulmaktadır.

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Kabirdeki ölü, boğulmakta olup imdat isteyen kişi gibidir. Babası, kardeşi veya arkadaşından gelecek duâyı beklemektedir. Ona o duâ erişince, bu, kendisi için dünya ve içindekilerinden daha sevimli ve sevindirici olur.»

⁂

Dirilerin ölülere verecekleri en güzel hediye, duâ ve istiğfârdır.

Âsım el-Hacderî ailesinden bir adam dedi ki:

— Âsım'ı rü'yâmda gördüm ve ona dedim ki:

«Sen nerdesin?»

Cevab verdi:

«Vallahi ben Cennet bahçelerinden birindeyim. Ben ve arkadaşlarım her cum'a gecesi Ebû Bekir Abdullah el-Muznî'nin yanında buluşuyoruz.»

«Cisimleriniz mi, yoksa ruhlarınız mı?»

«Cisimlerimiz yıpranıp çürüdü; ruhlarımız buluşuyor.»

«Peki, yaptığımız ziyaretleri anlıyor musunuz?»

«Cum'a akşamı, Cum'a günü ve Cumartesi gecesi güneş doğuncaya kadar, yaptıklarınızı anlarız.»

«Neden başka günler değil?»

«Cum'a gününün çok faziletli oluşundan.»

Bâzılarına göre, ölüler Perşembe, Cum'a ve Cumartesi kendilerini ziyaret edenleri tanır. (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Verdiği sadakalarda ve yaptığı hayırlarda anne-babasının rûhuna diye niyyet eder. el-İhyâ'da kaydedildiğine göre, böyle niyyet ettiği takdirde, onun ecrinden hiçbir şey eksilmez. Üstelik anne-babası da onun aldığı ecir kadar ecir alır.

Büyüklerden biri (Rabi' bin Haysem) yolda halkı rahatsız eden taşları toplayıp birini babasının rûhu için sağ tarafına, diğerini de annesinin rûhu için sol tarafına atardı.

Yine aynı şahıs, sırf anne-babasının rûhuna sevab gitsin diye öfkesine hâkim olurdu, kimseye kızmazdı.

Bunlarda, kulun yaptığı bütün hayırlı işlerden anne-babasının da faydalandığına bâriz bir delil vardır. Yeter ki onların rûhu için yapsın ve böyle niyyet etsin. Bu takdirde kendi sevabından da hiçbir şey eksilmez.

⁂

Kuşluk vakti iki rek'at namaz kılar ve sevabını onların rûhuna bağışlar. Bunun sevabı da onlara vâsıl olur.

⁂

Anne-babasına karşı daima kendisini kusurlu görür. «Onlara karşı hiç bir şey yapamadım!» der.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Çocuk babasının hakkını ancak şöyle ödeyebilir: Onu köle olarak bulur ve satın alır, âzâd eder.»

Çünkü çocuğun sebeb-i hayatı babasıdır. Azad etmekte de bir hayata kavuşturmak vardır.

Kölelikten kurtulup hürriyete kavuşmak başlı başına bir hayattır!

Zira köle ölü gibidir. Hiçbir tasarrufa sahib değildir.

Babasını satın alıp kölelikten kurtardığı zaman, onu mânen hayata kavuşturmuş olur. Böylece kendi sebeb-i hayatı olan babasıyla bu durumda eşit olmuş olur.

⁂

Babasına ve annesine sataşan bir şairi, yahut babasına ve annesine söven bir kişiyi gördüğü zaman, biraz para verip dillerini onlardan keser. Bu da onlara karşı yapılması gereken iyilik ve itâattendir.

Akraba Hakkı

İslâmda akrabanın da büyük önemi vardır, hakkı büyüktür.

Bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Akrabaya ilgi, ömrü artırır.»

Hz. Enes'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Rızkının bol olmasından, ömrünün uzatılmasından hoşlanan kimse, akrabasını ziyaret edip onunla ilgilensin.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Ziyaret yapabileceğiniz ve kendilerine karşı ilgi duyabileceğiniz soylarınızı öğrenin! Çünkü sıla-i rahim ailede muhabbet, malda servet, ömrün geri kalan kısmında gecikme (vesilesi) dir.» (el-Hâlisa)

Şerhu'l-Meşârik'da der ki:

— «Eceller, rızıklar daha önceden takdir ve tesbit edilmiştir. Ne uzar, ne de kısalır. Bu husûsda nasslar açık olarak buna delâlet etmektedir. Öyleyse yukarıda geçen hadîsin anlamı ne olabilir?»

Diye sorulacak suale şöyle cevap verilir:

— Levh-i mahfûzda yazılı olan husûslar şarta bağlı olarak yazılmış olabilir.

Meselâ: «Falan kimse akrabası ile ilgilenirse, yetmiş sene yaşıyacaktır, ilgilenmezse elli...» denebilir.

Duâ ve kesib de bu cümleden olabilir. Cenâb-ı Hakk'ın Ra'd sûresindeki:

«Allah ne dilerse onu yapar. Bazısını mahv eder, vücûda getirmez. Bazısını da vücûda getirir. Ana kitab onun nezdindedir.»

Kavl-i celîli bu anlamdadır.

Ancak bu, tabii ki levh-i mahfûzda meleklere görünen husûsa nisbetledir. Yoksa Allah'ın ezelî ilmine nisbetle değil. Çünkü onda ne silinme olur, ne de eksilme.

Yahut bundan murat şudur: Rızkındaki bereket artar ve adı unutulmaz. Tabiî bu da tıpkı hayat gibidir. Yâni ölse dahi yaşıyormuş gibi olur, diye de yorumlanabilir bu hadîs...

Yahut şöyle de denebilir:

— Hadîs sırf akrabaya ilgiyi artırmak için vârid olmuştur. Kişinin rızkını genişletecek bir şey varsa, bu husûsda en elverişli olan şey, akrabaya duyulan ilgidir, demektir.

Ne var ki, (er-Ravda) yazarının senedleri ile naklettiği:

«Ömründen üç gün kalan bir kul akrabası ile ilgilenir. Bu sebeble Allah, onun ecelini otuz daha artırır; otuz yıllık ömrü kalmış bir adam da akrabasiyle ilgisini keser de bu süre üç güne iniverir.»

Hadisi, ilk verdiğimiz cevabı te'yid eder.

Bu bâbda birkaç hadîs-i şerîf meâli daha verelim:

«İçlerinde akraba ile ilgisini kesen bir adamın bulunduğu bir kavme melekler inmez.»

«Allah akrabası ile ilgilenen kimseye rahmetini vererek ilgilenir. Akrabadan ilgisini kesen kimseden inâyet ve yardımını keser...»

«Asıl ilgi duyan kişi, kendisinden ilgisini kesen akrabasını ziyaret edip ona yardım elini uzatan kişidir! Yoksa akrabasının ilgisine karşılık ilgi gösteren kişi değildir.»

Musannif (rahımehullah) bu hadîsin bir kısmını zikretmiştir.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ) nakletmişlerdir:

— Rü'yâsında sanki kıyâmet kopup halk mahşerde toplanmış. Ameller tartılmağa başlanmış. Bir kadının da amelleri tartılırken Uhud dağından daha ağır olan bir ameli görülmüş.

Hz. Âişe o kadını tanıyormuş. Uyanınca kadını hemen çağırtmış. Ona: «Senin amelin ne idi?» diye sorunca; amelini söylemekten çekinmiş.

Israr edince, kadın şu açıklamayı yapmış:

«Ben şu yedi husûsa son derece riâyet ederdim:

1) Mahremlerimden başkasına kendimi göstermedim.
2) Hiçbir dilenciyi boş çevirmedim.
3) Bir şey yerken kat'iyyen yalnız başıma yemedim.
4) Ezan okunmadan önce namaza hazırlanırdım.
5) Müezzin ezan okuduğunda, onun söylediklerini ardından ben

6) İstişâresiz hiçbir iş yapmadım.
7) Benimle ilgisini kesen akrabamı ziyaret ettim.»

Hz. Âişe (R. Anhâ):

«İşte bununla mîzanın ağır oldu!» dedi. (Ravdatü'l-Ulemâ)

⁂

Bir selâm, saygı ve hediye ile dahi olsa, sıla-i rahim vâcibdir.

Şerhu'l-Meşârik'da der ki:

«Sılası gereken akraba husûsunda âlimler ihtilâf ettiler. Bâzılarına göre, bu, mahrem olan akrabadır; bâzılarına göre ise, mahrem olsun-olmasın bütün akrabalar buna dahildir.»

İmâmı Nevevî der ki:

«Akraba ile ilgilenmek, ilgilenen kişinin durumuna göre değişir. Hâli vakti yerinde olan, imkânından onları da faydalandırır; fakir olan da tatlı dil ve güler yüzle onların gönlünü hoş eder.»

Bunun en aşağı mertebesi, akrabadan ilgiyi (sade bir ziyaretle dahi olsa) kesmemektir.

⁂

Bâzı kişiler akraba ile komşu olmayı hoş karşılamazlar. Onlara göre bu, aralarında olan sevgi ve saygının (bir gün) kesilmesine sebeb olur.

Hz. Ömer (R.A.) valilerine şöyle yazmıştır:

«Akrabaların birbirlerini ziyaret etmelerini, fakat birbirlerine komşu olmamalarını emrediniz.»

Ömer (R.A.) böyle söylemişti: Çünkü komşu olmak belki aralarının açılmasına yol açar. Bu da akrabadan tam mânasiyle ilgiyi kesmesine sebeb olur.

⁂

Akrabasını gün aşırı ziyaret eder. Çünkü bu, karşılıklı sevgi ve saygının artmasına vesile olur.

Buna imkân bulamazsa haftada bir, buna da fırsat bulamazsa ayda bir ziyaret eder.

⁂

Her kabile ve aşiret (haklı oldukları sürece) kendi akrabasına sahib çıkar, başkalarına karşı yekvücud olur.

⁂

Karşılıklı sunulan dilekleri reddetmezler.

Çünkü bu, aralarının açılmasına yol açar.

⁂

Amcayı, en büyük kardeşi, dayıyı babası gibi sayar. Teyze ve halayı da anne yerinde tutar.

Onlara aynı hürmeti, sevgi ve ilgiyi gösterir. Tıpkı anne-babası gibi onlara hizmet ve itâat eder.

Hadîs-i şerîfde:

«Büyük kardeşlerin küçüklerinden olan hakkı, tıpkı babanın çocuk üzerinde olan hakkı gibidir» buyurulmaktadır.

⁂

Akrabasını köle olarak görürse, hemen onu satın alıp azad eder.

Akrabası mahremi dahi olmasa böyle yapar.

Eğer mahremi olursa, tabiî ki bunu gönül rızâsı ile yapar.

Bütün bunlar karşılıklı bağ ve ilginin tamamlanıp kuvvetlenmesini sağlar. Nitekim geçmiş sahifelerde buna işaret edilmiştir.

Köle ve Hizmetçilerin Hakkı

İslâmî âdâb-ı muâşeretten biri de kölelere ve hizmetçilere nazik ve merhametli davranmaktır.

Hadîs-i şerîfde:

«Kölelere karşı iyi muamele etmek berekettir! Onlara karşı kötü davranmak ise şeâmet (kötülük) doğurur» buyurulmuştur.

«Emri altında bulunanlara kötü davranan kimse Cennete giremez!» buyurulmuştur.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) veda hutbesinde tavsiye ettikleri husûslardan biri de — namazdan sonra — bu idi.

Emrimizin altında bulunan kişilere yemek - içmek ve giymek husûsunda iyi davranmamızı emretmişlerdir.

Namazdan sonra bunun anlatılması, köle ve işçilerin hakları, başlarında bulunan kimselere ait olduğunu ifade etmek içindir.

İmâm Gazâlî der ki:

— Peygamber Aleyhisselâm'ın en son tavsiyelerinden birisi de bu idi. Nitekim şöyle buyurmuşlardır:

«Elinizin mâlik olduğu kimseler hakkında Allah'tan korkun. Onlara yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden giydirin, kaldıramadıkları şeyi teklif etmeyin. Hoşunuza giderse yanınızda tutun, gitmezse satın! Allah'ın yarattıklarına işkence yapmayın. Allah, onları sizin emrinize vermiştir, isteseydi sizi onların emrine verirdi.»

⁂

Kişi bir köle satın aldığı zaman, ona muamelesinde sünnet olan husûs şudur:

Onun alın saçından tutup ona bereketli duâ eder.

Ona önce tatlı veya evinde bulunan en güzel yemekleri yedirir.

Ondan sonra ona, kendi yediklerinden yedirir, giydiklerinden giydirir.

Bu husûsda Allah'ın emrinden dışarı çıkmaz, usûl ve gelenek ne ise onu yapar.

⁂

Ona gücü yetmediği işi yaptırmaz. Şâyet güç bir iş emretmişse ona yardım eder.

Ona her iki işi birden emretmez. Meselâ yemek pişirmeği ve çamaşır yıkamağı bir arada emretmez.

Süleyman'ın yanına bir adam girdi. Onu hamur yoğururken görünce, «nedir bu?» diye sordu.

Süleyman şu cevabı verdi:

«Hizmetçiyi bir işe gönderdim, ona iki işi birden yaptırmaktan hoşlanmam!»

⁂

Bir günde onu yetmiş kere bağışlar:

Abdullah bin Ömer (R.A.) dedi ki:

— Bir adam Peygamber Aleyhisselâm'a gelerek:

«Ey Allah'ın Resûlü, hizmetçiyi ne kadar afvedelim?» diye sordu.

Resûlüllah sükût buyurdu. Sonra şöyle dedi:

«Onu her gün yetmiş kere bağışla!»

Ona öfkelendiği zaman kendisini düşünsün. Allah'a karşı isyan edip günah işlediği zaman Allah onu nasıl afvediyor, buna dikkat etsin.

Ona işkence etmesin, afvetsin.

Onun, hizmetçisini azarlamaya gücü yetiyorsa, Allah'ın kendisine daha çok gücü yetmektedir. Bunu düşünmelidir.

⁂

İçkici bir adam arkadaşlarını toplamış, onlara ziyafet veriyormuş. Hizmetçisine de dört dirhem verip: «Haydi git, bunlarla biraz meyve al da gel» demiş.

Hizmetçi, **Mansur bin Ammar**'ın kapısından geçerken, onun bir fakir için bir şey istediğini ve şöyle dediğini görür:

«Kim bana dört dirhem verirse ben ona dört duâ yaparım.»

Hemen köle bir bir dirhemleri verir.

«Nasıl duâ etmemi istersin?» dedi.

«Benim bir efendim var, ondan kurtulmak istiyorum!»

Bunun için duâda bulunur. Sonra:

«Başka?»

«Şu verdiğim dirhemlerin yerine gelmesini isterim.»

Bunun için de duâ eder.

«Başka?»

«Allah'a, efendimi bağışlaması için duâ et!»

Bunun için de duâ eder.

«Başka?»

«Beni, efendimi, seni ve bütün cemâati mağfiret etmesi için Allah'a duâ et!»

Bunun için de duâyı yapar.

Ondan sonra efendisine döner. Efendisi neden geciktiğini sorunca, başından geçen kıssayı anlatır. Efendisi ona sorar:

«Peki, Mansur sana nasıl duâ etti?»

«Azad edilmem için duâ etmesini istedim, bu husûsda bana duâ etti.»

«Haydi git! Allah için hürsün bundan sonra!» dedi ve sordu:

«Peki, ikincisi ne idi?»

«O verdiğim dirhemlerin yerine gelmesi için duâ etti.»

Bunun üzerine ona dört bin dirhem verdi.

«Üçüncüsü ne idi?» diye sordu.

«Allah'ın seni bağışlaması için duâ etmesini istedim ve yaptı!»

«Şimdiden sonra tevbe ettim. Artık günah işlemiyeceğim!» dedi ve sordu:

«Ya dördüncüsü?»

«Beni, seni ve bütün cemâati bağışlaması için Allah'a yalvarmasını ricâ ettim. Bu husûsda da duâda bulundu.»

Efendisi dedi ki:

«Bu dördüncüsüne karşı yapacak bir şeyim kalmadı!»

Akşam olunca rü'yâ gördü. Rü'yâsında şöyle bir ses duydu:

«Sen, sana ait olan bir şeyi yaptın. Ben, bana ait olan şeyi yapmam mı hiç? Seni, köleni, Mansur'u ve bütün kavmi bağışladım!..» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

⁂

Kızdığı zaman kölesini döğmez!

Terbiye etmesi gerekiyorsa öfkesi dindikten sonra döver.

Döverken mutlaka terbiye etmesi ve ahlâken yetişmesi için döver.

Üç def'adan fazla vurmaz.

Çünkü bu, kıyâmette kısas vesilesi olur. (Yâni kıyâmette kölesi onu aynen öyle döver.)

Mus'ab bin Zübeyr'in yanına suç işleyen bir adam getirildi.

Onu döğmek için kamçı isteyince, adam şöyle dedi:

«Kıyâmet günü huzûrunda benden daha zelil bir halde duracak olduğun Allah'ın aşkına bana ilişme! Beni bağışla!»

Mus'ab bunu duyunca, hemen oturduğu divandan aşağı indi, yere oturup şöyle dedi:

«Haydi, seni bağışladım!» (el-Hâlisa)

Osman bin Affan (R.A.), kölesinin kulağını şiddetle çekti.

Fakat sonra pişman oldu ve: «Haydi, sen de benim kulağımı çek!» dedi.

Köle çekmek istemeyince, onu buna zorladı.

Sahâbîlerden bâzıları, eziyet ettikleri kölelerini pişmanlık duyarak hemen azad ederlerdi.

Hadîsde:

«Kim işlemediği bir suçtan dolayı kölesini döverse veya tokatlarsa, bunun keffareti onu hemen azad etmektir» buyurulmuştur.

Kölesinin kendisine karşı yaptığı ihmalin sebebini yine kendisinde aramalı; «Mutlaka Allah'a karşı bir taksiratım var ki, kölem de bana karşı vazifesini hakkiyle yapmamaktadır!» demelidir.

Muhammed bin el-Münkedir kölesine kızdığı zaman:

«Ne kadar da efendine benziyorsun!» derdi.

Avn bin Abdullah da kölesine kızdığı zaman şöyle derdi:

«Ne kadar efendine benziyorsun! O, Mevlâsına âsî oluyor. Sen de efendine âsî geliyorsun. Seni dövüp de Mevlâmı gazablandırmamı istiyorsun. Haydi git, Allah için hürsün!»

⁂

Kölesini güzel yetiştirir.

Yâni ona dinî bilgileri öğretir. Sûre-i Yûsufu da öğretir. Çünkü o sûrede kölelerin âdâbını beyân eden ibretli bir kıssa vardır.

⁂

Köleyi terbiye etmek maksadiyle döverken, köle ona Allah'ı hatırlattığı zaman hemen dövmeyi bırakır.

İbnü'l-Münkedir der ki:

— Hz. Peygamber'in (S.A.V.) ashâbından bir adam kölesini döverken köle ikidebir: «Allah aşkına yapma! Allah aşkına yapma!» diyordu.

Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) kölenin bu feryadını duyunca onu kurtarmak için oraya koştu.

Adam, Hz. Peygamber'i görünce hemen elini çekti. Peygamber Aleyhisselâm adama:

«(Allah aşkına beni dövme!) diye yalvardı. Sen onu afvetmedin. Beni görünce bıraktın. Olur mu böyle şey?»

Adam şöyle dedi:

«*Ey Allah'ın Resûlü, Allah için, o artık hürdür!*»

«Eğer sen bunu yapmasaydın, yüzünü ateş yakardı!» buyurdu. (el-İhyâ)

⁂

Evet, köleyi döveceği zaman kıyâmet günündeki kısası hatırlar.

Abdullah bin Rufâa (R.A.) dedi ki:

— Bir adam Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) sordu:

«Kölelerimiz müslümandırlar. Bizim gibi namaz kılıp oruç tutuyorlar. Onları dövüyoruz.»

«Onların günahı ile sizin ezânız tartılacak; eğer ezânız çok ise sizden onlara sevab verilecek!»

Bir adam dedi ki:

«Bana, onlardan daha yakın olan bir düşman görmedim!»

⁂

Eğer köle istediği gibi değilse ona işkence yapmaz. Onu hemen satar. Zira Peygamber Aleyhisselâm böyle emretmiştir.

Eğer onun zinâ yapmasından endişe ederse, onu hemen bir kadınla evlendirir.

Şer'î cezâyı mûcib bir harekette bulunursa, ona hak ikame eder. Buna rağmen gene vazgeçmezse, basit bir para karşılığında dahi olsa onu satar.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

«Biriniz cariyesi zinâ ederse ve bu meydana çıkarsa ona şer'î cezayı tatbik etsin. Ona itab etmesin.

Sonra yine zinâ ederse, yine şer'î cezayı tatbik etsin. İtab etmesin.

Üçüncü kez zinâ ederse onu kıldan yapılmış bir ip (basit bir para) karşılığında dahi olsa hemen satsın.»

Buradaki emir istihbâb ifade eder. (Yâni böyle yapmasının müstehab olduğunu açıklar.)

O cariye kendi nikâhlısı olsun veya olmasın, cezası hür kadına verilen cezanın yarısıdır. Çünkü Nisâ sûresinde bu mü'minlere açık olarak bildirilmiştir:

«Onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikâb ettiler mi, o vakit üzerlerine, hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir.»

Köle hakkındaki ceza da böyledir. (Yâni bunlar evli olsalar dahi kamçılanırlar,, recmedilmezler. Çünkü kamçı cezası bölünebilir, fakat recm cezası bölünemez. Onun için musannif (köle) kaydını koydu.)

Köle ister erkek olsun - ister dişi, bu husûsda farketmez. İkisine de aynı ceza tatbik edilir.

İmâm Şâfiî bu hadisle istidlâl ederek, efendisinin kölesine bu cezayı tatbik edebileceğine kail olmuştur.

Hanefiler diyorlar ki:

— Bu cezayı ancak hükümdarın izni ile tatbik edebilir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Dört iş var ki onları ancak valiler tatbik eder.»

Buyurulmuş ve şer'î cezayı da o meyanda zikretmiştir.

«Vali» kelimesi mutlak olarak zikredildiğinde «sultan» yahut onun vekili kasdedilir.

«Ona şer'î cezayı tatbik etsin» sözüne gelince.. Yâni, «bunu hükümdara söyleyip icabını yerine getirsin» demektir.

«Ona itab etmesin» demek, zinâ cezası tatbik edilmezden önce, bu

cezanın hakkında sâbit olması bir itab sayılır, demektir. Onun için, ikinci kere, bir daha ona itab edip azarlamasın.

«Sonra yine zinâ ederse» demek, zinâ ettikçe cezanın da tekrarlanacağını ifade etmektir.

«Onu satar» denilmektedir. «Kendisinin beğenmediğini nasıl olur da bir müslüman kardeşine satabilir?» diye bir sual vârid olursa, şu cevab verilir:

Bu, «alıcının heybetinden korkarak veyahut ona yapacağı iyilikten koşlanarak belki yola gelir kasdı ile satar» demektir. (Şerhu'l-Meşârık)

⁂

Kölesi veya hizmetçisi yemek hazırlayıp sofraya getirdiği zaman, onu sofraya oturtur.

Şayet oturtmazsa ona yediğinden bir lokma yedirir. O lokmayı ona, «haydi ye!» diye gizlice sunar. Bu da sünnet ve âdâbdandır.

⁂

Hayvana bindiği zaman kölesini arkasına alır.

Köleyi arkasından yürütmez. Zira bu kibire delâlet eder. Halbuki bilmez ki, belki köle Allah katında kendisinden daha değerlidir.

Ebû Hüreyre (R.A.) kendisi hayvana binip de kölesini arkasından yürüten bir adamı gördüğünde, ona:

«Ey Allah'ın kulu, onu da bindir. Çünkü o senin kardeşindir. Üstelik onun da senin gibi canı vardır!» der.

Adam hemen onu da hayvanına bindirir.

Sonra şöyle dedi:

«Arkasında yürüdüğü sürece, o, Allah'tan uzaklaşır durur.»

el-İhyâ'da böyle zikredilmiştir.

⁂

Kölesini önünde el-pençe durdurmaz. Çünkü böyle bir davranı kibre alâmettir.

İsa Aleyhisselâm buyurmuştur ki:

«Kim, insanların, önünde el-pençe durmasından hoşlanırsa, ateş teki yerine hazırlansın!» (İmâm Gazâlî)

⁂

Tabak kırdığında veya bilmeyerek bir suç işlediğinde ya da bir şey unuttuğunda onu dövmez.

Çünkü kıyâmet gününde bunun hesabını vermekle yükümlüdür.

Ahnef bin Kays'a sordular:

«Hilmi kimden öğrendin?»

«Âsım oğlu Kays'dan!» diye cevab verdi.

«Anlatır mısınız, bu nasıl oldu?»

«Evinde otururken hizmetçi kadın elinde şişle geldi. Üstündeki etleri sunacağı sırada, şiş, orada bulunan oğlunun üzerine elinden düştü. Çocuk öldü. Cariye dehşete kapıldı. (Bunun dehşetini ancak serbest olması giderebilir) dedi ve cariyeye şöyle hitab etti:

— Zararı yok, haydi, serbestsin, gidebilirsin!»

Meymûn bin Mihrân'a bir misafir gelmişti. Cariyesine, hemen yemek hazırlamasını emretti.

Cariye sür'atle yemek hazırladı. Yemeği getirirken ayağı kaydı ve kaynar yemek efendisinin üstüne döküldü. Efendisi bağırdı:

«Ey cariye, yaktın beni!»

«Ey hayrın öğreticisi, insanların terbiyecisi Allah'ın buyruğuna dön!»

«Allah ne buyurmuştur?»

«Allah: **«Öfkesini yutanlar!»** buyurmuştur.»

«Öyleyse yuttum öfkemi!»

«(İnsanları bağışlayanlar!) buyurmuştur.»

«Bağışladım seni!»

«(Allah ihsân edicileri sever) buyurmuştur. Haydi biraz daha iyilik yapmağa devam et!»

«Allah için, hürsün!» (el-İhyâ)

***

Efendi, kölesine: «Kölem ve eme'm!» diye hitab etmez.

Erkek kölesine: «Feta'm», kadın kölesine de «Fetatım!» diye hitab eder.

Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

«Biriniz, (kölem ve emetim!) demesin. Lâkin şöyle desin: (Fetam,

Ebû Yûsuf (rahımehullah) der ki:

— Kim: «Ben falan adamın fetasıyım» derse, bu, onun kölesi olduğunu itiraf ve ikrar sayılır.

Memlûk (köle) de Efendisine: «Rabbim!» diye hitab edemez. «Efendim!» diye hitab eder.

Çünkü «Rab» yalnız Allah'a ıtlak edilir. Bütün mahlûkat O'nun kullarıdır. Yâni erkekler de kadınlar da ve tüm yaratıklar da O'nun kullarıdır.

⁂

Köle uzun süre yanında kaldıktan sonra onu âzâd eder. Allah da onun her âzâsını, kölenin her âzâsına mukabil, ateşten âzâd eder.

Ebû Hüreyre (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Kim müslüman bir köleyi âzâd ederse, Allah onun her âzâsına mukabil, onun da her bir âzâsını ateşten âzâd eder. Hattâ tenâsül uzvunu bile onun tenâsül uzvunun karşılığında ateşten âzâd eder.»

Burada bilhassa tenâsül uzvunu zikretmesinin sebebi şudur: Çünkü şirkten sonra en büyük günah olan zinâ o âletle irtikâb edilir.

Bâzılarına göre bu âletin bilhassa zikredilmesi tahkir içindir. Çünkü bu âzâ, diğer organlara nisbetle hakîr ve değersizdir.

Bundan anlaşılıyor ki, karşılığın tam gerçekleşmesi için, kölenin bütününü âzâd etmek müstehabdır.

Bâzılarına göre, erkek erkek köleyi, kadın da cariyeyi âzâd eder; ki, mukabele tam anlamıyla gerçekleşsin.

«Müslüman köle» kaydı, kâfir kölenin bu dereceyi sağlamadığını göstermektedir.

Tabiî onu âzâd etmekte de fazilet ve fayda vardır, ama bu kadar değil. Şerhu'l-Mesâbih'de böyle geçer.

⁂

Kölesini âzâd eden kişi, belki bu sebeble kölesine karşı olan hak ve vecibelerden kurtulmuş olur.

Köle de geçirdiği kölelik devrini bir fırsat ve ganimet bilir. Hadîsde:

«Hür, bir sevaba karşılık on sevab alır. Fakat köle, bire yirmi alır» buyurulmuştur.

Görülüyor ki köle daha çok sevab alıyor.

Ama bu husûs, Allah'ın ibâdetini yerine getiren ve efendisinin emir ve isteklerinden ayrılmayan köle için söz konusudur. Hadîsin lâfzı şöyledir:

«Köle, efendisine iyi hizmet ederse, Rabbine de gereği gibi ibâdet yaparsa, iki kere ecir alır.»

Bir rivâyet :

Ebû Rafi' âzâd edildiğinde ağladı ve şöyle dedi:

«İki sevabım vardı. Biri gitti.» (İmâm Gazâlî)

Tabiî bu ikrama ancak dürüstlük cihetinden ve takvâ bakımından ilerde olan köleler hak kazanırlar.

İbni Ömer (R.A.) köleleri arasında güzel ibâdet eden birini gördüğünde âzâd ederdi ve şöyle derdi:

«Rabbi Azze ve Celle'nin ibâdetini güzel yapan birine hizmet ettirmekten hayâ ederim!»

⁂

Kölelerinden hürriyete kavuşturduğu kimseden hizmet beklemez. Çünkü bu, cefâdandır. Üstelik hoş olmayan bir hareket tarzıdır.

⁂

Köle — kadın olsun, erkek olsun — kendisini kıyafette hürlere benzetmez. Onlar gibi giyinmez.

⁂

Efendisinden kaçan köle hakkında da ağır tehdid vardır. Peygamber Aleyhisselâm onun hakkında şöyle buyurmuştur:

«Köle efendisinden kaçtığı zaman namazı kabûl olmaz.»

Yâni, namazı tastamam olmaz, demektir. (Şerhu'l-Mesâbih)

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Herhangi bir köle kaçarsa, ondan zimmet berî olmuştur.»

Yâni, artık müslümanların sevgisini ve kendisine olan sahibliklerini ve himâyelerini yitirmiştir, demektir. Efendisinin kendisine vereceği cezayı artık hiç kimse önleyemez. (Şerhu'l-Mesâbih)

Köle husûsunda zencilerden çok Rûmî olanlar (yâni beyaz tenliler) tercih edilir.

Çünkü zencilerin hem ahlâkı kötüdür, hem de ömürleri kısadır.

Ama bâzan da zencileri istihdam edebilir. Çünkü **İbni Ömer** (R. A.) Hz. Peygamber'den (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle nakletmiştir:

«Kim, evine Habeşî bir erkeği veya kadını sokarsa, Allah onun evine bereket sokar.» (el-Hâlisa)

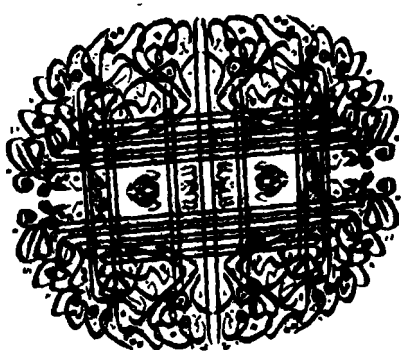

Diğer İnsanlara Karşı Vazifeler

Başkalarının durumları ile ilgilenmemek kalbe rahatlık verir, dini de selâmete çıkarır.

el-Bezzâziye'de der ki:

«Memlekette vukua gelen haberleri sormağa gelince.. Bâzılarına göre mekruh olan, haber vermek değil de, haber istemektir. Fakat muhtar olan görüşe göre, ne haber vermek ne de haber sormak mekruh değildir.»

Hadîsi şerîfde:

«İnsanların durumlarını bilen ve içlerinde yaşayan kimsenin başı daima belâdadır. Onlardan uzak durup ilgilenmiyen ise rahattadır» buyurulmuştur.

İnsanlar hakkında dikkatli olmak sünnettendir.

Onlara tam itimat etmemek, onlara tam güvenmemek de sünnettendir.

Çünkü tanımadığı kimse hakkında dikkatli olmazsa ve onlara güvenirse başı derde girer. Belâdan ve dertten kurtulamaz. Çünkü insanları tecrübe etmek onları kızdırır.

Kötü davranışlarını gördüğün zaman tecrübeye kalkışma. Sadece onlardan uzak dur.

İnsanların dış görünüşlerine aldanmaz. Onların içyüzlerine vakıf oluncaya kadar ilişki kurmaz.

İmâm Gazâlî bu konuya ne güzel ışık tutmuştur:

«İnsanların çoğundan kendini sakındır. Çünkü onlar yanılmayı kabûl etmez ve kusurları bağışlamazlar. Gördükleri ayıpları örtmezler.

Bir hurma lifinden ötürü bile insanı sorguya çekerler. Aza da çoğa da hased ederler.

Başkalarından insaf beklerler, fakat kendileri insaf etmezler. Hata ve nisyândan dolayı muâhaze ederler, afvetmezler.

Nemime ve bühtan yoluyla kardeşleri birbirine düşürürler.

Onun için, çokları ile sohbet etmek hüsrâna yol açar. Bu gibilerle ilgiyi kesmek tercih edilmelidir.

Hoşnut olurlarsa zâhiren tabasbusda bulunurlar. Öfkelenirlerse içleri kin dolar.

Ne kinlerinden emin olunur, ne de tabasbuslarından bir şey umulur.

Dış görünüşleri güzel bir kılık. Fakat içleri kurt dolu.

En ufak bir zanla alâkayı keserler. Arkandan göz işaretleri ile seni alaya alırlar. Dostlarına dahi güvenleri olmaz.»

Sonra şöyle dedi:

«Evinde bir müddet kalmak, yahut başka bir yerde kendisi ile sohbet etmek sûretiyle hakkında iyice bir bilgi edinmediğin kimsenin sevgisine güvenme.

Onu iyice dene!

Yokluğunda, zenginlik ve fakirlik hâlinde, ya da yolculuk yaparak, alış veriş yaparak onu iyice dene!

Muhtaç olduğun zaman ona başvurmak sûretiyle de onu denemende fayda vardır.

Eğer bütün bu denemelerinde ondan hoşlanırsan, büyükse kendine onu baba edin. Küçükse kardeş, akran ise arkadaş edin!»

∴

Onlardan en ufak şey dahi istemez.

Onlara karşı — muhtaç olsa dahi — gözü tok davranır.

Kibir ve gurura kendini kaptırmadan gayet ağır ve vakur bir halde onlarla ihtilât etmez.

Kişi şeref ve değeri uzlette arar. Kendini hakir görmez. Onlardan her şeyi isteyip kendini küçük düşürmez.

Peygamber Aleyhisselâm'ın bu husûsda son derece manidar bir tavsiyesi vardır:

«Kadrinizi bilmeyenlerin evine ayak basmayın!»

«Bize iyilik yapana biz de iyilik yaparız. Bize kötülük yapana kötülük yaparız!» diyenlerden olmaz.

Çünkü müslümanın vazifesi, kendisine iyilik yapana da yapmayana da, hattâ kendisine kötülük yapana da iyilik yapmaktır.

Zira iyilik yapana iyilik yapmak, bir nevi «iyilik alış-verişi»dir. Ma'rifet, kötülük yapana iyilik etmektir.

Huzeyfe'den (R.A.):

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Zayıf karakterli olmayın! (İnsanlar bize iyilik yaparlarsa biz de onlara iyilik yaparız, zulmederlerse biz de kendilerine zulmederiz) demeyin! Kendinizi şuna hazırlayın ve uydurun: İnsanlar size iyilik yaparlarsa siz de onlara iyilik yapın. Size kötülük yaparlarsa zulmetmeyin!» (Şerhu'l-Mesâbîh)

∴

Her sınıfdan ancak verebilecekleri şeyi ister. Çünkü insanlar altın ve gümüş madenleri gibidir. Peygamber Aleyhisselâm böyle buyurmuştur.

(Yâni insanlar amel, ahlâk ve söz kaynağıdırlar... Ne var ki, altın ve gümüş madenleri gibi farklıdırlar: Kimi insan vardır ki her bakımdan değer taşır; kimisi de vardır ki sözü sohbeti dinlenmez.)

Şerhu'l-Mesâbîh'de der ki:

«Bu hadîs bâzı tabiat ve yaradılışlarda güzel ahlâk bulunduğuna işaret etmektedir. Akıllı olan kişi o madenlerden bu güzel ahlâkları bulup çıkarır. Tıpkı zahmet ve meşakkatle güzel madenlerin elde edildiği gibi. Bu da ancak nefsi terbiye etmekle mümkündür.»

∴

Kişi âlimden ilmi, güçlüden de pehlivanlığı öğrenir.

∴

İnsanları sapıklıkla itham etmez. Onlar hakkında kötü zan beslemez. Onların dış görünüşleri ile yetinir, iç âlemlerini Allah'a bırakır.

∴

Onlarla mücadele ve muhasemeye kalkışmaz.

Onlardan bir iyilik gördüğü zaman bu iyiliğe onları iten Allah'a

şükreder. Onların eline düşmekten Allah'a sığınır. Hakkında dedi-kodu veya gıybet yaptıklarını duyduğu zaman, onlardan intikam almaya kalkışmaz. Durumlarını Allah'a havale eder.

Onlarla lüzumsuz yere çekişmekle ömür tüketmez.

∴

Onlara karşı dini, ilmi ve malı ile böbürlenmez.

Çünkü bu biçim böbürlenme cahiliyet devrinde yapılan işlerdendir.

∴

Onların yalanını veya müslümanlığa aykırı bir davranışlarını gördüğü zaman, affedilmeleri için Allah'a yalvarır.

∴

Güçsüzlere yakınlık gösterir, teberrüken fakirlerle oturur.

Çünkü bu, kendisini hem kibirden hem de nifaktan kurtarır. Sevab bakımından bu, en üstün bir cihaddır.

∴

Yoksulları sever. Çünkü onları sevmek Cennet anahtarıdır.

Meşâyiha saygı gösterir. Zira onlara duyulan saygı Allah'a duyulan saygı cinsindendir.

∴

Halkın durumunu araştırmaz. Halktan bir zarar ve fayda beklemez.

Çünkü insanlar, Allah'a muhtaç olmakta, onlardan bir zarar ve kârın gelmemesi bâbında, aynen bir tarağın dişleri gibi eşittirler.

Kişiye Allah murad etmedikçe kimse zarar veremez. Yine ona Allah murad etmedikçe kimse fayda veremez.

Onun için, bunların hepsini sahibi olan Allah'tan bekler.

∴

İnsanların gerek dinde ve gerekse dünya husûsunda farklı olduklarını bilir ve bunu değerlendirir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İki haslet vardır ki, bunları kim kendinde bulundurursa, Allah onu hem şükredici hem de sabredici olarak kaydeder. Bunları kendinde bulundurmayanı ne şükredici ve ne de sabredici olarak kaydetmez:

Dinde kendinden üstün olana bakıp da ona uyan. Bir de dünyaca kendinden aşağı olana bakıp da Allah'a — verdiği ni'metten dolayı — hamdeden.» (Tuhfetü'l-Ebrâr)

Hadis-i şerîfde:

«İnsanlar farklı oldukça daima hayırda olurlar. Eşit oldukları zaman helâk olurlar» buyurulmuştur.

Evet, insanlar farklıdırlar. Kimi âlimdir, kimi cahildir. Kimi zengindir, kimi fakirdir. Kimi sanatkârdır, kimi değildir. Kimi sultandır, kimi vezirdir ve kimi de çiftçidir. Nizâm-ı âlem böyledir.

Böyle olmazsa insanlar birbirlerine girerler ve dünya altüst olur. Az önce zikredilen hadîsde buna işaret vardır.

***

Allah'ın hoşnutsuzluğunu gerektiren husûslarda — ana-babası dahi olsa — kimseye boyun eğmez. Allah'ın gazâbını gerektiren husûsda da kimsenin hoşnutsuzluğunu aramaz.

Böyle yaparsa insanlardan kendini övenler bir gün olur yerin dibine geçirirler.

Peygamber Aleyhisselâm buna da teşhisini koymuştur:

«Kim Allah'ın gazabı bahasına halkı hoşnud etmeye çalışırsa, Allah onlara suht (gazab) ile muamele eder.»

(el-Huteb)'in şârihi der ki:

«Burada insanları Allah'ın gazabı bahasına hoşnud yapmak demek, el, göz işaretleri ile birisinin taklidini çıkarıp insanları güldürmek demektir. Şairlerin, nedimlerin yaptıkları gibi. Bunlar, aldırmadan sâlih kişilerle, âlimlerle alay ederler. O davranışları, kötüyü emreden nefisle şeytanın işaret ve iğvâlarındandır.»

***

Bile bile zalimle bir adım dahi atmaz; ki, büyük günaha girer.

***

Pervasızca günah işleyenleri kızdırmak ve nefretlerini kazanmak sûretiyle Allah'a kendini sevdirir.

Onları kızdırmakla Allah'ın rızâsını taleb eder. Onlardan uzaklaşmakla Allah'a yaklaşır.

Onlara karşı yüzünü buruşturur. Kâfire karşı son derece somurtkan olur.

⁂

Mü'minlere iyi davranır, yumuşak söz söyler ve onlara rıfk ile muamele eder.

Onlara nasihat eder, lütufda bulunur ve cömert davranır.

⁂

Halktan kimseyi — sert bakışla dahi olsa — korkutmaz. Çünkü müslümanı korkutmak haramdır. Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Bir müslümanın diğer bir müslümanı korkutması helâl değildir. Bir müslümanın (din) kardeşine eziyet veren bir bakışla bakması da helâl değildir.»

Açık olarak onu tehdid de edemez.

Bir kimseyi arka edinip güçlü olduğunu söylemez; ki, Allah onu zelil kılar.

İmâm Gazâli (rahmehullah) der ki:

«Kimseye: «Ben kimim, biliyor musunuz?» demeyin. İnan ki, sen buna müstehak olsaydın mutlaka Allah sana onların kalblerinde bir yer ihsân ederdi. Kişiyi kalblere sevdiren de nefret ettiren de şübhe yok ki Allah'tır!»

⁂

Allah sevgisini, bütün insanların sevgisinden üstün tutar.

⁂

Herkese kendi ismi ile çağırır. Başkasının lâkab ve ismi ile çağırmaz; ki, meleklerin lânetine uğrar.

Müslüman, müslümanla harbetmez. Kimseye hakaret de etmez. Birine hakaret ederse, bunun keffareti iki rek'at namazdır.

⁂

Kimseye silâhını göstermez (korkutmak maksadiyle). Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim müslüman kardeşine bir demir (diğer bir rivâyette silâh) ile işaret ederse, melekler onu lânetler.»

Zımmî de aynı hükmün içine girer. Çünkü o da müslümanların himayesindedir.

Yukarıda geçmişti: Müslüman kardeşine korkutmak amacıyla silâh gösterilmez. Öz kardeşi dahi olsa böyle bir işe kalkışmaz. (Yâni silâh şakası yapmaz.) (Şerhu'l-Meşârık)

⁂

Bir zımmîye zulmetmez. Ona güç yetiştiremediği işi teklif etmez.

Şerhu'n-Nikaye'de der ki:

— Bir müslüman, zımmînin malını gasbederse, yahut çalarsa, kıyâmet gününde mutlaka cezasını görür.

Bir zımmînin hakkı müslüman hakkından daha büyüktür. Çünkü zımmînin yeri ebedî Cehennemdir. Âhirette yakasına yapıştığı zaman kolay kolay bırakmaz.

Onun için, ona yapılan zulüm ve haksızlık, müslümanınkinden daha şiddetli cezalara çarptırır.

Oysa müslüman kardeşi âhirette belki müslüman kardeşini affeder.

⁂

Kimsenin malını izinsiz almaz. Bu, dînen yasaktır.

⁂

Bir zımmîye (Ebü'l-Hayr) gibi künye ve isim takmaz. Kitab ehlinden hiçbir kimseye de bu tür lâkab ve isim takmaz.

Çünkü bu onlara karşı bir saygı sayılır. Oysa müslümanlar kâfirlere karşı saygı duymazlar.

⁂

Bir kâfirle karşılaşırsa, ona İslâmı telkin etmedikçe ayrılmaz.

⁂

Müslümanların çarşısında yaralayıcı âletlerle — muhafaza etmeden — dolaşmaz.

Çünkü o, belki birisini yaralayabilir.

Kimsenin elinden, kınından çıkartılmış kılıcı öyle çıplak olarak almaz.

⁂

KUŞLARIN ve DİĞER HAYVANLARIN HAKKI

Kuşlara ve diğer hayvanlara da merhamet edip haklarına riayet eder.

Kim bunu yaparsa, Allah onu esirger ve sever.

⁂

Kişi hayvanın yüzüne vurmaz.

Çünkü yüz, Allah'ın yarattığı değerli uzuvlardandır.

Hayvana işkence yapmaz. Boş yere serçe kuşunu öldürmez. Çünkü kıyâmet gününde: «Niçin onu kesmedin?» diye, adamı sorguya çekerler.

Ateşle hiçbir şeyi cezalandırmaz. Çünkü ateşle ancak Rab ceza verir. (Yâni ateşle ceza vermek yalnız Allah'a mahsûsdur.)

Hiçbir hayvanın âzâlarını kesip benzetme yapmaz. Hayvanın yüzünde döğme yapmaz.

⁂

Elinden geldiği kadar hayvanlara iyi ve lütufkâr davranır. Üzerindeki toz-toprağı siler. Her gün yetmiş kere yem, alaf ve su verir.

«Her gün yetmiş kere ona ot verir» demek, yâni sık sık hayvanın karnını doyurur demektir.

Hayvanı nişan almak için deneme tahtası yapmaz.

⁂

Karıncayı öldürmez.

en-Nikaye'nin şerhinde der ki:

«Karınca ısırırsa onu öldürmekte bir sakınca yoktur. Eğer eziyet etmezse o zaman öldürmez. Öldürülmesi mekruh olur. Âlimlerden bâzılarına göre, ısırsın-ısırmasın, öldürülmesinde sakınca yoktur.»

Muhtar olan birinci görüştür. Suya atılmasının mekruh olduğunda ittifak etmişlerdir.

⁂

Bit öldürülür. Ama biti ve akrebi ateşte yakmak mekruhtur.

Biti diri olarak (öldürmeden) yere atmak mübahtır. Lâkin edeb ve terbiye kaidelerine aykırıdır. (el-Vâkıat)

⁂

Bal arısı ve hüdhüd kuşu öldürülmez.

Hüdhüd kuşunun adı Kur'ân-ı Kerîm'de Süleyman Aleyhisselâm'ın kıssasında geçtiği için muhterem bir hayvandır. Ona saygı gösterilmelidir. Rivâyet olunduğuna göre, o da mü'minlerle birlikte Cennete girecektir.

Mukatil (rahımehullah) der ki:

«On hayvan Cennete girecektir:

Salih Aleyhisselâm'ın devesi. İbrahim Aleyhisselâm'ın danası. İsmail Aleyhisselâm'ın koçu. Mûsa Aleyhisselâmın sığırı. Yûnus Aleyhisselâm'ın balığı. Üzeyr Aleyhisselâm'ın eşeği. Süleyman Aleyhisselâm'ın karıncası. Belkıs'ın hüdhüdü. Ashâb-ı Kehf'in köpeği. Muhammed Aleyhisselâm'ın devesi.

Bu hayvanların hepsi koç şeklinde Cennete girecektir.» (Mişkâtü'l-Envâr)

⁂

Müslüman, ala göçmen kuşunu da öldürmez.

Kurbağayı ve yer haşeratını da öldürmez.

Gece gelip kuşların yuvalarını basmaz. Çünkü geceleyin kuşlar sükûn ve huzur içinde yuvalarında uyurlar.

⁂

Yerinden ayrılmamış diş ve tırnakla hayvan kesemez.

Yerinden ayrılmış diş ve tırnakla hayvan kesmek helâldir. Lâkin bazı âlimlere göre de mekruhtur.

Şâfiî'ye göre bu tür kesilen hayvan murdar sayılır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Tırnak ve dişin kestiği hariç! Bu ikisi Habeşenin bıçağıdır» buyurmuştur.

Biz bunu yerinden ayrılmamışa hamlederiz. Çünkü Habeşîler böyle yaparlar. (Sadru'ş-Şerîa)

⁂

Müslüman, hayvanlarını iki parçaya bölmez.

Hayvanları birbirine süstürmek ve vurdurmak için teşvik ve tahrik de etmez.

⁂

Akreple yılanı nerede ve ne zaman görürse — namaz dahilinde ve haricinde — öldürür.

Onlardan, intikam almasından çekinmez. Meselâ (bâzıları) şöyle der:

«Yılanı öldürmeyin. Onun kocası vardır, gelip sizden intikam alır.»

Bu gibi hurafelere aldırmaz.

Onların intikam alacağından çekinmek korkaklık alâmetidir. Korkaklık ancak kadınlara ve kadın kılıklı adamlara yaraşır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim, onları (intikam alır) endişesiyle bırakıp öldürmez ise bizden değildir.» (Yâni bizim sünnetimize rîâyet etmiş olmaz.)

Onların intikam almalarının aslı esası yoktur. Böyle inanç ve düşünceler boş ve bâtıl şeylerdir. Şerhu'l-Mesâbih'de böyle geçer.

Hadisde:

«Yılanları öldürün. Ancak gümüş kamçıyı andıran beyaz, küçük yılanı öldürmeyin» buyurulmuştur.

Bu yılan zehirsiz olduğu için istisna edilmiştir.

İbni Abbas'dan (R.A.):

«İsrail oğullarının maymun kılığına girmesi gibi, Cinler de yılan kılığına girmiştir.» (Şerhu'l-Muzhir)

Lâkin Fıkıh ehlinin çoğunluğu şu görüştedir:

Allah'ın maymun kılığına çevirdiği insanlar ölmüşlerdir. Onların hiçbir nesli kalmamıştır.

Çünkü onlar azâba uğratıldılar. Üç gün sonra dünyada karar kılma yeteneğini yitirdiler.

Şimdi gördüğümüz maymunlar, domuzlar o olaydan önce yaratılmış olan maymun ve domuzların neslindendir. (el-Bustân)

⁂

İbni Ömer'den (R.A.) rivâyet edilen:

«Süheyl, Yemen'de uşur toplayıcısı idi. Zühre, Hârût ile Mârût'u kandırmıştır!»

Sözü, dediği gibidir.

Ne var ki o bir adamdı. İsmi Süheyl idi. Bir de kadın vardı. Adı Zühre idi. Allah onları yıldız hâline soktu ve helâk oldular. Doğru Cehenneme gittiler. Hiçbir eserleri kalmadı.

«Bu, Zühre ile Süheyl'in yerilmesi ve kınanması idi» diyenlerin sözü de onların kılığına girenin kınanması olarak yorumlanır. Zâhir olan görüş de budur.

Bâzıları: «Onlar hâlâ yıldız kılığına girmiş olarak semâda mevcuddur» demişlerse de, doğru olan az önce anlattığımızdır.

❦

Kişi ihramda olsun olmasın, şu beş hayvanı öldürebilir:

Fare, akrep, çaylak, alacakarga ve kuduz köpek.

Müslüman, hayvanlara ayakla basıp çiğnemez. Bundan bile kıyâmet günü hesab vermek zorunda kalır.

Büyük keleri, eşek arısını öldürür ve büyük sevaba girer.

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiği rivâyete göre **Peygamber Aleyhisselâm** şöyle buyurmuştur:

«Kim, keleri bir darbede öldürürse, yüz sevab alır. İkinci darbede öldürürse bundan daha az, üçüncü darbede öldürürse ikinci darbeden daha az sevab alır.» (Şerhu'l-Mesâbih)

Keler hayvanı İbrahim Aleyhisselâm'ı yakmak için tutuşturulan ateşe durmadan üfürüyordu. Onun için onu öldürmek vâcibdir.

O, ateşe üfürmüştür: Çünkü çirkin yaratılışta olan bu hayvancık durmadan ifsâd etmekten zevk alır.

Şeytan onu kullanmış ve İbrahim Aleyhisselâm'ı yakmak için tutuşturulan ateşe üflemiştir.

Sonra o, aynı zamanda zehirli hayvanlardandır. Yemeği ifsâd etmekten son derece zevk alır. Hele tuza düşmandır. Hiçbir şey yapamazsa, tavana çıkar, oradan yemeğe pisler.

Onu evinde gören kimsenin şöyle söylemesi sünnettir:

«Nuh ve Süleyman Aleyhisselâm'ın ahdi ile bize eziyet vermemeni istiyoruz.»

Bunu üç kere söyler. Eğer dördüncü kere gelirse, o zaman öldürür. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Eğer tekrar gelirse, onu öldürün. Çünkü o kâfirdir!» buyurmuştur.

Yâni «cür'et ve saldırganlığında kâfir gibidir» demek istemiştir. (el-Mesâbih)

Bir rivâyet:

Yılanla akreb Nuh Aleyhisselâm'la gemiye binmek için geldiler. Nuh Aleyhisselâm onlara:

«Siz zararlısınız. İnsanları rahat bırakmazsınız!»

Deyince şu cevabı verdiler:

«Sana söz veriyoruz, seni anan kimseye zararımız dokunmayacaktır!»

Kim bunlardan korktuğu zaman:

سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ

(Selâmün alâ Nûhın fil-âlemîn..) (Saffât: 79)

Âyetini okursa hiçbir zararları dokunmaz, denilmiştir.

⁂

Müslüman, koyunun kulağından tutup sürüklemez de. Onu önüne katıp yürütürken boynunun yanındaki yerinden tutar.

Sığıra, eşeğe binip yük yüklediği gibi binmez ve yüklemez.

Çünkü her hayvan kendine has olan iş için yaratılmıştır. Sığır, çift sürmek için yaratılmıştır. Üzerine binilmek için değil. Eşek ise bunun aksidir. Onun için sığırla (öküzle) yer sürmeli, eşeğe de binilmelidir. Tersi olmaz.

Atın alın saçını, yelesini, kuyruklarını tamamen kesmez. Çünkü bu Allah'ın yarattığı şekli bozmaya addedilir.

⁂

Kedilere ve ev köpeklerine yedirir, onları aç bırakmaz.

Peygamber Aleyhisselâm onlara çanak tutardı. Hadîs-i şerîfde:

«Kedi yüzünden kadın azâba uğramıştır. Çünkü o, ona ne yemek yedirmiştir, ne de yerin haşeratından karnını doyurması için serbest bırakmıştır» buyurulmuştur.

⁂

Müslüman, beyaz horoza da sövemez. Çünkü o insanları namaza çağırıyor. Çünkü gecenin mübârek vakitlerinde öter.

Bâzılarına göre, bu görevi umumiyetle beyaz horozlar yapar. (Başka renkteki horozların yaptığı da görülmüştür.)

Pireyi lânetlemez. Çünkü o, Peygamberimizi sabah namazına uyandırmıştır.

Hayvanlarından hiçbirine lânet okumaz.

Bir hadîsde şöyle geçer:

— Bir adam devesine lânet okudu. Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) ona şöyle hitab etti:

«Ey devesini lânetleyen kişi! Onu bizden uzaklaştır. Çünkü hakkında yaptığın beddua kabûl edilmiştir!»

⁂

Hiçbir şey ile alay etmez. Görünüşü çirkin olan şeyi de ayıplamaz. Çünkü kim bir şey ayıplarsa, onu yaratan Allah'ı ayıplamış gibi olur ki, bu, büyük bir cür'ettir!

Emr-i Bi'l-Ma'rûf, Nehy-i Ani'l-Münker Görevi

İnsanlarla ihtilât eden kimsenin en önemli görevlerinden biri de Ma'rûfu emretmektir.

Âlimler dediler ki:

— Ma'rûfu emretmek, emredilen şeye göre değişir. Eğer emredilen husûs vâcib ise, onu emretmek farz-ı kifâye olur. Mutlaka müslümanlardan birisi bunu yerine getirmelidir. Biri veya birkaçı bu görevi yerine getirdi mi, diğerlerinden sâkıt olur. Allah yolunda savaşmak gibi..

Eğer emredilen husûs mendub ise, ma'rûfu emretmek de mendub olur.

Nehy-i ani'l-münkere gelince...

Bu görevin icra edilmesinde de şartlar vardır:

1) Nehyedilen şeyin henüz vuku bulmaması.

Çünkü mühim olan henüz vukua gelmeden önlemektir.

2) Kötü harekete hazırlanan kişinin mutlaka o kötülüğü yapacağına inanması. Sofrayı, içkiyi ve bardaklarını hazırlayan kişi gibi. (Bunların o şekilde hazırlanması o kişinin içeceğine delâlet eder. Bunun için hemen ondan alıkoymalıdır.)

3) Onu alıkoyduğunda, kendisine bir zarar gelmemesinden emin olması ve vazgeçirmeğe çalıştığı kişinin inatçı olmaması.

4) Kötüden alıkoyması te'sirini göstereceğine inanması.

İşte bu gibi hallerde bu görevi yapmak her müslümanın üzerine farzdır. (Şerhu'l-Meşârık)

Musannif ilerde cihadın faziletini anlatırken şunu da zikredecektir:

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Allah yolunda savaşmanın karşılığında bütün iyilikler derin de-

nize püskürtülen ufak bir tükürük gibidir. Emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker karşısında bütün iyilikler ve hattâ Allah yolundaki cihad da, denize püskürtülen ufak bir tükürük gibidir!»

Allah için (kötü hareketleri gördüğü zaman) öfkelenmeden, Allah için yapılan amellerin faydası olmaz!

Câbir (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Allah bir meleğe: (Falan şehri altüst et!) diye vahyetti. Melek:

— Ama içinde, sana bir göz ucu kadar bile âsî gelmiyen falan kulun var!

Deyince, şöyle buyurdu:

«Onun üstüne de onlarla birlikte altüst et bu beldeyi! Çünkü (onların yaptıkları isyandan ötürü) onun yüzü bir kere olsun değişmemiştir!..» (Yâni, onlara öfkelenmemiştir, demektir.»

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«İçinde peygamberler gibi amel eden ve on sekiz bin kişi bulunan bir şehrin ehli azâba uğramıştır.»

«Ey Allah'ın Resûlü, bu nasıl olur?» dediler.

Şöyle buyurdu:

«Çünkü onlar Allah için öfkelenmediler. Emri bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker görevini de yapmadılar.» (el-İhyâ)

Bu görevi anne-babaya karşı yaparken — eğer kabûl ederlerse — bir kerre telkinde bulunmak, hoşlanmadıkları takdirde ise sükût edip haklarında (yola gelmeleri için) duâ ve istiğfârda bulunmak sünnet ve âdâbdandır.

Onları kırmamak için böyle duâ ve istiğfârda bulunursa, hiç şübhe yok ki, Allah onun dileklerini kabûl edip anne-babasına salâh ve felâh ihsân eder.

«Evlâdın ana - babaya, kölenin efendisine, hanımın kocasına, öğrencinin hocasına karşı vilâyetleri, tıpkı bunların tersi hallerinde sâbit olduğu gibi sâbittir.»

Denirse, şöyle cevab veririz:

— Evet, vilâyet usûlü sâbittir. Fakat tafsîl (izah) husûsunda aralarında fark vardır. Meselâ: Baba ile evlâdı ele alalım. Aralarındaki münasebetin beş mertebesi vardır.

(*) Emri bi'l-Ma'rûf, İslâma uygun olanı emretmek; nehy-i anil-Münker, İslâma aykırı olan husûslardan alıkovmakdır.

İlk iki mertebe evlâd için sâbittir: Önce ta'rif (gerçeği bildirmek), sonra da kırmadan iyilikle telkin etmek.

Babasına sövmek, azarlamak ve şiddet kullanmak gibi salâhiyeti yoktur. Hele dövmek kat'iyyen söz konusu olamaz.

Pekâlâ, babasını üzecek bir mertebe sayılan orta bir mertebeye hakkı olabilir mi?

İşte bu husûsda düşünmek gerekir.

Babası çalgı âleti kullanıyorsa, yahut içki sofrası kurmuş ise, yahut ipek elbise dikmiş ise, ya da bir mal çalmışsa, evinin duvarında resimlerle nakşedilmiş örtüler asılı ise, işte çocuğun bunları eliyle bozması gerekmektedir.

Babası her ne kadar üzülür ve kızarsa da, dövmek ve hakaret etmek gibi babasının zâtına râci olmadığı için, çalgı âletini eli ile kırmasında, çalınan malı sahibine iade etmesinde, içkiyi dökmesinde, kabını kırmasında, örtüde bulunan resimleri söküp çıkarmasında hiçbir beis yoktur. Bilâkis bunları yapması vâcibdir.

Bu husûsda da şuna dikkat etmek lâzımdır: Münkerin çirkinliğine ve babanın kızmasındaki miktara bakmak da gerekir. İçkiyi dökmek gibi babayı az kızdıran husûslardan ise hiç tereddütsüz döküverir. Bunda sakınca yoktur.

Ama babanın şiddetli öfkelenmesini gerektiren husûslardan ise, o zaman düşünmek gerekir.

Meselâ, evde bulunan billûrdan yapılmış bir tabak gibi. Bunu kırmakta hem mal kaybı vardır, hem de babayı şiddetle öfkelendirir. (Tabiî bu içki kadar sakıncalı değildir.)

«Kitâb ve sünnetle emri bi'l-ma'rûf sâbittir. Bu husûsda babasına karşı da olsa zor kullanabilir. Kullanamaz nasıl diyebilirsiniz? Bu bâbdaki hükümler genel değil midir?»

Diye bir soru sorulursa, cevabımız şudur:

— Baba hakkında umûmdan istisnayı gerektiren husûs vârid olmuştur. Meselâ şunda kimsenin itirazı yoktur:

Bir cellâd, zinâ cezâsını tatbik ederken babasını öldüremez. Hattâ onun üzerine haddi (şer'î cezâyı) tatbik edemez. Kâfir olan babasını öldüremez. Hattâ elini keserse kısas lâzım gelmez. Ona eziyet etmeye hiçbir sûrette hakkı yoktur.

Bu husûsda hadîsler vârid olmuştur. Bunların bir kısmı ittifakla sâbit olmuştur.

Hakkında sâbit olan bir cezâyı tatbik etmek sûretiyle ona eziyet et-

meye hakkı olmazsa, henüz meydana gelmemiş bir suçtan dolayı babasını nasıl üzebilir?

İşte köle ile efendisi, kadın ile kocası hakkında da bu tertibe riayet edilmelidir. Hakkın sâbit olması bâbında aynıdırlar.

Ne var ki mülk-i yemin mülk-i nikâhtan daha kuvvetlidir. Sonra, haberde şöyle vârid olmuştur:

«Bir mahlûka secde etmek câiz olsaydı, kocasına secde etmesi için kadına emrederdim.»

Bu da kocanın kadın üzerinde olan hakkının kuvvetliliğini gösterir.

Ama halk ile vali arasındaki münasebete gelince, bu husûs evlâdınkinden daha önemlidir.

Halk valiye karşı ancak öğütte bulunabilir.

Üçüncü mertebeye gelince, bunda da düşünmek gerekir. Babasının kasasına hücûm edip de ordan paraları alıp sahiblerine vermek, babasının muhabbetini ve saygınlığını yitirir. Bu ise mahzurludur. Din bunu yasaklar. Münkere karşı sükûtu da yasaklar.

İki önemli husûs birbiri ile çatışır hâle geldi. Bu husûsda iş ictihâda bırakılır.

Öğrenci ile hoca arasındaki münasebete gelince..

Yabancılar arasında olan münasebet gibidir. Hocaya ancak ilmi ve irfanı için hürmet edilir. İlmi ile amel etmeyen hocaya hürmet edilmez.

Şu halde talebe, hocasına karşı, ondan öğrendiği ilmi ile muamele eder. Ondan öğrendiği ilme göre, kim olursa olsun, şer'a muhalif bir harekette bulundu mu, onu hemen ikaz eder.

el-Hasen'e sordular:

«Bir çocuk babasını nasıl yola getirebilir?»

Cevab verdi:

«Eğer öfkelenmiyorsa ona öğütte bulunur. Şayet kızıyorsa ses çıkarmaz, sükût eder.» (el-İhyâ)

⁂

Kendisine ma'rûf emredilen kişi, hemen o emri tutar. Allah'a karşı tevâzuu bunu gerektirmektedir. Ona: «Allah'tan kork!» denildiği zaman, İslâm dinine hürmet etmek için, hemen yüzünü yere koyar. Nitekim Hz. Ömer'e (R.A.): «Allah'tan kork!» denildiği zaman, hemen

yanağını sırf Allah'a karşı olan tevâzuundan yere koymuştur. **(Meâlimü't-Tenzîl'de böyle anlatılmıştır.)**

Kendisine «Allah'tan kork!» denilen kişinin: «Sen kendine bak! Sen mi bana emredeceksin?» demesi, günahların en büyüğüdür! Tevfîk ve hidâyet Allah'tan...

Kadılık, Emirlik ve Fetvâ

Kadılık son derece zor bir iştir. Bu sebeble **Mekhûl** şöyle demiştir:

«Eğer kadılıkla boynumu uçurmak arasında serbest bırakılsaydım, boynumun uçurulmasını tercih ederdim!» (Şerhu'l-Huteb)

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kim kadı yapılırsa, o adam kendini bıçaksız boğazlamış olur..»

«Bıçaksız» tabiri, zâhirî anlamdan alıkoymak için kullanılmıştır. (Yâni o kimse bedenen değil de dinî yönden helâk olur. Âhirette elîm bir azâba uğrayacağı için bıçaksız kesilmiş gibi olur. Çünkü bıçaksız kesilmek kişiye daha çetin ve ağır gelir.)

Şu yorumu yapmak da mümkündür:

— Kadı olan kimsenin kötü arzulardan ve çirkin isteklerden kaçınması gerekir. Bu, insanoğluna çok zor gelir. Bu bakımdan kişi yorgun düşer ve sanki bıçaksız kesilip can vermiş gibi olur. (Şerhu'l-Mesâbih'de böyle geçer...)

Şemsü'l-Eimme (Edebü'l-Kadî) kitâbında zikretmiştir:

«Bir kadı bu hadîsi duyunca itiraz etti ve istihfaf ederek: «İnsan bıçaksız boğazlanır mıymış hiç?» dedi. Sonra sakallarını düzelttirmek için bir berber çağırdı. Berber gelip sakalını tıraş etmeğe başladı. Kadı âniden aksırınca, ustura başını önüne bırakıverdi.» (en-Nikâye)

Hazreti Âişe'nin rivâyet ettiği hadîsde şöyle buyurulur:

«Adaletle hüküm veren kadı kıyâmet gününde hesaba çekilir. O kadar çetin bir hesab verir ki, nihayet şu temennîde bulunur:

— Ah, keşke iki hurmacık husûsunda bile hüküm vermeseydim!»

Bir rivâyet:

Ebû Hanife, öldüğü zaman rü'yâda görüldü. Allah ona: «Haydi, arkadaşlarının isimlerini yaz. Onlar mağfiret edilmişlerdir» diye emretti.

Listenin başına — zühdünden dolayı — **Dâvud et-Tâî'yi yazdı. En** sonuna da, ilim ve fazilet bâbında çok üstün olmasına rağmen, sırf kadılıkla iştiğâl ettiği için **Ebû Yûsuf'u** yazdı.

Muhammed bin Vâsi' der ki:

«Kıyâmet günü ilk hesaba çekilecek olanlar, kadılık yapanlardır.»

Denildi ki; **Mâlik bin Münzir** onu Basra'ya kadı tâyin etmek için çağırdı.

Kabûl etmedi.

Tekrar çağırınca: «Olmaz, yapamam!» dedi.

Nihayet ona: «Ya otursun, kadılık yaparsın; ya da seni kamçılatırım!» dedi.

O da şu cevabı verdi:

«Yapabilirsin. Ancak şunu iyi bil ki, dünyada zelil olmak, âhirette zelil olmaktan daha iyidir!» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Kadılıktan sonra en tehlikeli görev fetvâ vermek görevidir.

Hadîsde buyurulmuştur:

«Ateşe karşı en cesaretliniz, fetvâda en cür'etli olanınızdır!»

Mal, can ve zinâ hakkında: «Helâldır, haramdır...» diye dikkatsiz fetvâ veren müftünün sırtı, Cehennem üzerinde, üstünden insanların geçmesi için bir köprü olacaktır.

⁂

Âriflik de (bir kavmin ulusu olmak da) tehlikeli bir meslektir. (Yâni insanlara seyyid olup onların işini üzerine almak son derece tehlikeli bir iştir.)

İnsanları yönetmek için bu da lâzımdır. Çünkü işlerini görecek, onlara rıfk ile muamele edecek birisine ihtiyaçları vardır.

Bu sebeble musannif: «İnsanlara mutlaka liderler ve kendilerini idare edecek kimseler gerekir» demiştir.

Ne var ki bunların çoğu, zulmetmekten kendilerini alamadıkları için, Cehennemliktirler.

Ama adaletle hareket edenler tabii ki sevaba girerler ve bunun da karşılığını alırlar.

Ebû Mûsa (R.A.) dedi ki:

— Amcamın çocuklarından ikisi ile birlikte Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) yanına girdik. O ikisi şöyle dediler:

«Ey Allah'ın elçisi, Allah'ın sana verdiğini bize vererek bizi görevlendirir misiniz?»

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Vallahi ben bu işe talibli olanı da harîs olanı da görevlendirmem!»

Yine şöyle buyurmuştur:

«Bu işimize talibli olanlar görevlendirilmez!» (el-Mesâbih'de böyle kaydedilmiştir.)

Çünkü böyle önemli görevlere kendi istekleri ile talib olanlar, mevki hırsını taşıyanlardır. Bunlar ise nefislerine mahkûm olmaktan kurtulamazlar. Bu tip kimselere Allah yardım etmez.

Ama bu vazife kendisine zorla verilen kimse (melekler tarafından) doğrultulur. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Hâkimliğe candan arzu ederek talib olan kişi nefsine terk edilir. Ama buna zorlanan kişi ise, Allah ona iki melek indirir. Onlar durmadan onu doğrulturlar (da yanlış hüküm verdirmezler).»

Kadı ve valilerde şu hasletler bulunmalıdır:

İşini sevmesi. Görüşü muhkem olması. Son derece azimli ve gayretli bulunması.

Uyanık olması. Gaflet etmemesi.

Adaletten ayrılmayarak ciddî olması.

Yumuşak olması, fakat zayıf yaratılışlı olmaması.

Cömert olması. İsraftan kaçınır olması. Lüzûmunda günâha girmeksizin bahil olması...

İdareciliğinde kendisine ilim hâkim olmalı...

Müeyyidi hilim, süsü de takvâ olmalı. Gidişâtı güzel, içi temiz ve berrak olmalı.

Halkına elinden geldiği kadar yardım etmeli. Ellerindekine tama' etmemeli.

Çeşitli hile ve desiselerle mallarını ellerinden almamalı.

Güçsüzün hakkını güçlüden almalı. Aralarında adaletle hükmetmeli.

Son derece müttakî olmalı. Ahlâken mükemmel olmalı. (Çünkü takvâ ve güzel ahlâk halkın doğrulması için iki ana rükündür!)

İnsanlara öğüt verici olmalı. Onlara acıyıp şefkat göstermeli. Uykuda, uyanıklıkta, seferde ve hazerde daima halkın işini düşünmeli.

Halk sınıfları arasında fark gözetmeden adaletle hükmetmeli. Kimseyi kimseye, malı, şerefi için tercih etmemeli.

Sözde ve oturmakta herkesin hakkını vermeli.

⁂

Kadı, iki hasmı oturturken, ifadelerini alırken, konuştururken son derece adalete riâyet eder. Onlara eşit muamele eder.

Afvı çok olur. Suçluyu cezalandırmakta acele etmez. Suçlunun kurtulması için hukukî çareler arar.

En ufak bir şübheden dolayı şer'î cezâyı tatbik etmez. Ona müdafaa hakkı tanır.

Çünkü valinin afvetmekte yanılması, cezada yanılmasından daha iyidir.

Suçluların cezalanması için delillerin elde edilmesinden hoşlanmaz.

Zinâ suçunu irtikâb eden kimseye, cezâyı önleyecek bir hüccet telkin etmedikçe, şer'î cezâyı tatbik etmez. Hırsıza da aynı telkinde bulunur.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) kendisine getirilen hırsız kadına şöyle buyurmuştur:

«Çaldın mı? (Hayır!) de! Çaldığını sanmıyorum...»

Mesâbih'de anlatılan şudur:

— Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir hırsız getirildi. Çaldığını itiraf etti. Fakat çaldığı mal yanında değildi.

Peygamber Aleyhisselâm ona şöyle hitab etti:

«Çaldığını sanmam!»

Adam: «Evet çaldım!» dedi.

İki veya üç kere daha tekrar edince, elinin kesilmesini emretti.

Bu da gösteriyor ki, hükümdar, itiraf ve ikrardan sonra dahi olsa, zinâ cezâsını uygulamakta olduğu gibi, hırsıza sözünden dönmesini arz ve telkin eder. İki görüşden en doğrusu budur!

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) zinâ yaptığını itiraf eden adama:

«Belki dokunmuşsundur. Belki öpmüşsündür. Sende bir cin çarpması var mı? Sende delilik var mı?» derdi..

Kadı işte böylece halka elinden geldiği kadar kolaylık gösterir, zorluk göstermez. Onları nefret ettirip kaçırmaz..

Ebû Mûsa'dan (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sahâbeden birini bir işle görevlendirdiğinde şöyle derlerdi:

«İnsanlara müjdeleyin. Nefret ettirmeyin!»

Yâni, iyi iş yaptıkları, dürüst davrandıkları takdirde büyük mükâfatlar elde edeceklerini müjdeleyin.

Kötü hareketlerde bulundukları zaman: «Artık sizden fayda yok! Eyvah, mahvoldunuz!» diyerek onları korkutmayın, ümitsizliğe düşürmeyin. Bilâkis tevbeye çağırın.

Tevbelerinin kabûl edileceğini, yaptıkları kötülüklerden el çekmekle sevaba gireceklerini söyleyin..

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Allah nefret ettirip kaçıranlara lânet etsin!»

Dediler ki:

«Kimdir onlar ey Allah'ın Resûlü?»

Cevab verdi:

«Kullara Allah'ın rahmetinden ümid kestirenler!»

Sonra şöyle buyurdu:

«Onlara işlerini kolaylaştırın! Güçleştirmeyin!»

Yâni, «zekât alırken sühûletle alın. Onların ayıplarını araştırarak, üzerlerine vâcib olandan fazla olarak onları güç duruma sokmayın» demektir.

***

İstemedikleri husûslarda onları karşı karşıya bırakmaz.

Verdiği sözü yerine getirmeyerek kimseye ihanet etmez. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kıyâmet gününde her hainin poposunun üstüne dikilmiş bir san-

Bu sancak sebebiyle hain olduğu bilinecektir ve orada herkesin hakaret dolu gözlerine hedef olacaktır. Yoksa şeref sancağı insanın poposu üstünde değil, elinde olur!

⁂

Hâkim iki hasım arasında hükmederken tok olmalı. Öfkeli olmamalı.

Çünkü aç karnında ve kızgınlık hâlinde verilen hükümlerde isabetsizlik olur.

Çünkü o hallerde hâkim gerekli ictihadı yapamaz, tam düşünemez. Yanlış hüküm verir de zulme sürüklenmiş olur.

⁂

Vali; ticaret, ziraat, san'at gibi husûslarda halkla ortaklık kurmaz.

Böyle bir teşebbüsü hoş karşılanmaz. Çünkü bunun sebebiyet verecek olduğu zarar gözle görülecek kadar açık ve seçiktir.

Zira onda görülecek aşırı hırs ve tama' insanların gözündeki itibarını düşürür ve muhabbetini kaybettirir.

⁂

Kimseden bir hediye kabûl etmez.

Halktan yapılan çağrıya icâbet etmez.

Bu da itibarını sarsar. Yemeğini yediği, arkadaşlık yaptığı kimsenin işini görürken sıkılır ve yapılmayacak şeyi yapar.

⁂

Aralarında adâleti gerçekleştirdikten sonra, gece-gündüz onların yollarını ve sokaklarını koruyacak bekçiler tâyin eder.

⁂

Topladığı zekât mallarını ve paralarını fakirlere, yoksullara dağıtır.

Valiliği sırasında gördüğü fakire bir şeyler ihsân eder. Borçlu bulursa borcunu da ödeyiverir. Güçsüzü gördüğünde yardım eder. Mazlumu gördüğü zamanda onu kurtarır, zalimi de zulmünden alıkor. Çıplağı giydirir.

Kimsenin malına haksız yere tama' etmez. Zânîlere ve şarab içicilere de haddi (şer'î cezâyı) uygular.

Hırsızlara eşkiya ve yol kesenlere, namuslu insanlara iftira atanlara da hak ettikleri cezâları uygular.

Suçları isbat edildikten sonra, Allah'ın verdiği cezâları uygulamakta kimseye müsamaha etmez.

Hadisde şöyle buyurulmuştur:

«Bir yerde ikame edilen had (şer'î cezâ) kırk gün yağmur yağmasından daha iyidir!»

Hz. Ömer (R.A.) bir yere vali tâyin ettiği zaman dört şart ileri sürerdi:

1) Eğerli ata binmemek.
2) Francala ekmek yememek.
3) Kapıcı kullanmamak.
4) Yumuşak elbise giymemek.»

Bu dördüncü husûs bize ulaşan nüshaların çoğunda mevcud değildir.

⁂

Kadı veya valinin faziletli kişileri, âlimleri, akıllı ve ileri görüşlüleri, sâlih amelde bulunanları kendisine yaklaştırması, onlarla haşırneşir olması sünnettendir.

Alçak ve rezillerle düşüp kalkmaması da sünnettendir.

⁂

Ahlâkî durumu bilinmeyen ve emniyet telkin etmeyen kişiler halka kadı yapılamaz.

Gerek vali ve gerekse hâkim için mutlaka bilgi ve aklî yetenek gerekir. Eğer ilmi ve görüşü başkalarından üstün olmazsa kötü yargıya mâruz kalır.

On kişiye tâyin edilen kişinin aklı ve görüşü, ilmî yeteneği o on kişiden fazla olmalıdır, denilmiştir.

⁂

Kadı olsun, vali olsun verdikleri hükümlerde, Allah'ın kitâbından, Resûlünün sünnetinden ve ümmetin icma'ından kat'iyyen ayrılamaz.

Eğer bu üçünde aradığı hükmü bulamazsa, yine bu üçe aykırı olmamak şartıyle, ictihad eder ve kendi görüşüne uyar.

Eğer isabet ederse, (yâni yaptığı ictihad Allah'ın hükmüne uygun düşerse) on sevab alır.

İsabet etmezse bir sevab alır. (Hakkı aramakta yorulduğu ve gayret sarfettiği için, isabet etmezse dahi bu sevabı almaktadır.)

Amr bin el-Âs'ın (R.A.) rivâyet ettiği hadîsde Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) böyle buyurmuştur.

Mesâbih'ın şerhinde der ki:

«Bu, ictihad şartlarını haiz olan kişilerde söz konusudur. Yoksa ictihada ehil olmayan kişilerin bu bâbdaki teşebbüsleri büyük günaha girmelerine yol açar.»

⁂

Kadı, karşılaştığı müşkül hâdise ve mes'elelerde ilim adamları ile istişâre eder.

Kadılık kürsüsünde oturduğu zaman şöyle der:

«Allah'ım, ilimle fetvâ vermemi, hilimle hükmetmemi dilerim senden. Öfke anında da sükûnet anında da adaletle hükmetmemi dilerim.»

⁂

Diğerinin sözünü dinleyip ifadesini almadan hasımlardan biri hakkında hüküm vermez.

Sonra, verdiği hükmü yüzüne karşı bildirir; ki, suçlu veya haklı olan kişi durumdan haberdar olsun.

⁂

Valinin halk üzerindeki haklarına gelince...

En başta gelen, dinin mübah gördüğü husûslarda kayıtsız-şartsız boyun eğip itâat etmektir. Başlarına Habeşî bir köle geçirilirse bile ona da itâat ederler.

Kişi, iyi olsun, kötü olsun her valinin arkasında Cum'a ve bayram namazlarını kılar. Onunla beraber düşmanla savaşır.

Çünkü vebâli valiye aittir. Yapılan işlerden sorumlu da odur.

Hadîsde:

«Dört husûs var ki — iyi olsunlar, kötü olsunlar — sultana aittir: İnsanlar arasında hükmetmek. Fey'. Cum'a namazı kıldırmak ve cihâd» diye vârid olmuştur.

Fey' ile ğanimet arasındaki fark şudur:

Ebû Ubeyd şöyle demiştir:

«Ganimet, harb esnasında müşriklerden zorla alınan maldır. Fey' ise, harb bittikten, ülke İslâm ülkesi olduktan sonra onlardan elde edilen maldır.»

Ali bin Abbas'dan (rahımehullah):

«Fey' ganimetten daha şümûllüdür. Çünkü ne sûretle olursa olsun müşriklerden elde edilen malın adıdır bu!»

Ebû Bekr er-Râzî'den (rahımehullah):

«Ganimet, cizve ve barış ehlinin malı ve harac birer fey'dir. Çünkü bunların tümü, Allah'ın müşriklerin malından mü'minlere ihsân ettiği mallardır.»

Müşriklerin mallarından alınması helâl olan bütün mallar birer fey'dir. (Mağrib'de böyle geçer.)

⁂

Hadîs-i şerîfde:

«Kim, sultanın hükümdarlığını inkâr ederse zındıktır!» diye vârid olmuştur.

«Zındık» kime denir?

Fakîhlere göre, korkudan mü'min olduğunu izhâr edip fakat içten kâfir olan kimseye «zındık» denir.

Böyle bir kimsenin tevbesi kabûl edilir mi?

Hanefîlere göre, sahîh olan, zaferden evvel olursa tevbesi kabûl edilir. Zaferden sonra olursa kabûl edilmez. Bilâkis sihirbaz, ilhada çağırıcı ve ibâhî gibi öldürülür. **el-Ğurer'in şerhi Dürer'de** böyledir.

Bu husûsdaki tafsilât (İlim ve Ta'lîm) bölümünde geçmiştir. Oraya bakılmalıdır. Çünkü bu konu ilginçtir.)

Sultanın çağırmasını kabûl etmeyen kişi müstedîdir. Kim de ona davetsiz gelirse câhildir.

⁂

Sultan halktan askerî teçhizât işi veya müslümanların işleri için zekât toplarsa tereddütsüz verilir. Vebâli ona aittir.

İbni Ömer (R.A.) dedi ki:

«Mallarınızın zekâtını emirlere veriniz!»

⁂

Valiye son derece saygı gösterilir.

Hadîs-i şerîfde:

«**Sultan, Allah'ın gölgesidir. Kim ona ihanet ederse, Allah onu zelil kılar**» buyurulmuştur.

Diğer bir hadîs-i şerîfde:

«**Sultan, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir**» buyurulmuştur.

Ancak bu (gölge) kelimesinin anlamında ihtilâf etmişlerdir.

Bâzısına göre gölgeden murad hıfzu himâyedir. Bâzılarına göre heybettir. Kimisine göre istiâredir.

Aralarındaki vech-i şebeh şudur:

Bir şeyin gölgesi, kendisine birazcık olsa da münasib olan nesnedir. Sultan da böyledir: Onun varlığı ile ülkesinin işi düzene girer. Tıpkı kâinatın düzeni Allah'ın varlığı ile düzene girdiği gibi.

Yine, gölge kendisinden faydalanılan bir ni'mettir. Sıcaktan kaçan hemen ona sığınır. Sultan da böyledir. Güçlükle karşı karşıya kalan kişi ona başvurup derdini anlatır.

Her haksızlığa uğrayan ona başvurur. Felâha kavuşmak ve sağlıklı olmak için duâ eder.

Çünkü valilerin elinde Allah için yapılan işler, ifsâd ettikleri işlere oranla daha çoktur.

Büyüklerden biri şöyle der:

«Benim kabûl edilecek tek duâm olsa bile onu hükümdara yaparım. Çünkü hükümdar doğru olursa halk da emniyet ve sükûn içinde olur. Onun adaleti altında halkın her yaptığı hayırlı işe o da ortak sayılır.»

⁂

Hükümdarın kötü davranışını, hata ve günahları yüzünden, Allah tarafından kendilerine verilen bir cezâ olarak telâkki eder.

Hadîs-i şerîfde:

«Siz nasılsanız, başınıza öyle adamlar geçerler» diye vârid olmuştur.

Şöyle derler:

«Melik din sayesinde ayakta kalır. Din de melik ile kuvvet bulur.»

Valinin dine aykırı olarak irtikâb ettiği yasakları hoş karşılamaz. Ona öğüt ve nasihat vermek imkânını bulamazsa kalbi ile buğzeder.

⁂

Cemâatten bir karış olsun ayrılmaz; ki, câhiliyet ölümü ile ölmüş olur. (Yâni câhiliyet devrinde ölen kişi gibi sapıklık üzere ölmüş olur.)

Câhiliyet ehline benzetilmesinin sebebi şudur:

Çünkü onlar dağınık idiler. Kendilerini bir araya toplayacak bir liderleri yoktu. Aralarında adaletle hükmedecek bir hükümdardan yoksun idiler. Her biri bir tarafa çekmişti.

İşte cemâatten ayrılan kişi, o dağınık topluluklara bu yüzden benzetilmiştir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, emîrinden hoşlanmadığı bir davranışın sâdır olduğunu görürse, buna katlansın. Çünkü kim topluluktan ayrılıp da ölürse, câhiliyet ölümü gibi ölmüş olur.» (el-Meşârık)

Onun için, ona hakkını verir, ondan hak istemez. Sırf ona ta'zîm etmek için böyle yapar.

⁂

Bir kavmin başına kadın geçemez!

Hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Kadının kendilerine hükümdarlık yaptığı kavim asla iflâh olmaz.»

Peygamber Aleyhisselâm, Acemlerin, başlarına Kisrâ'nın kızını geçirdiklerini duyduğu zaman bu sözü söylemiştir.

(Kadının) aklı ve dini noksan olduğu için söylemiştir bu mübârek sözünü.

Emîrlik ve kadılık da böyledir. Bu gibi görevlere ancak erkeklerden her bakımdan kâmil olmuş kişiler verilir.

Kaldı ki, müslümanların işini tedvir etmek için zaman zaman (harbe) çıkması gerekecek. Bu bakımdan bu göreve kat'iyyen yararlı olamaz. Onun için vali olacak kişide mutlaka bu nitelikler aranmalıdır.

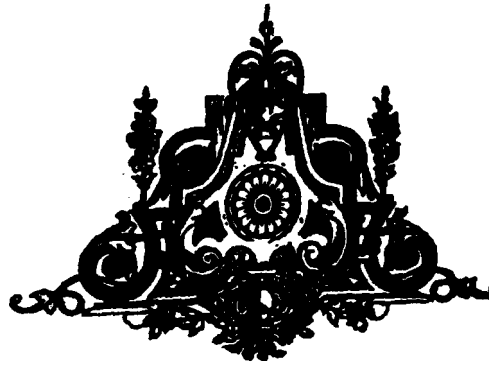

Cihâd'ın Usûl ve Âdâbı

İslâmın esaslarından biri de cihâddır. Cihâd müslümanlara farz-ı kifâyedir.

Şunu iyi bil ki, farz, ne ziyadelik ve ne de eksiklik kabûl etmeyen ve kesin delille sâbit olan, nakledilenin doğruluğunda en ufak bir şübhe bulunmayan belirlenmiş bir hükümdür.

Farz iki nevi'dir:

1) **Farz-ı ayn:**

Herkesin yapması lâzım gelen, bâzı kimselerin yapması ile düşmeyen farzdır. İman, abdest, namaz, oruç, zekât, cünüblükden, hayz ve nifâsdan yıkanmak ve seferberlik ilân edildiği zaman harbe katılmak gibi. İşte bunlar farz-ı ayn'dır. Farz-ı inkâr eden kâfir, terk eden ise, fâsık olur.

2) **Farz-ı kifâye:**

Bu farz, müslümanların bir kısmının edâsı ile diğerlerinden sâkıt olur. Peygamber Aleyhisselâm'a salât-ü selâm getirmek, aksıran kimseye «yerhamükellah!» demek, selâm almak, cenaze namazı kılmak, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker gibi.

Cihâd da böyledir. Yâni farz-ı kifâyedir. el-Kâfî'de böyle kaydedilmiştir. Musannifin (rahımehullah) görüşü de budur.

Tabiî bu, seferberlik ilân edilmediği zamanda söz konusu olur. Yoksa seferberlik ilân edildiğinde bu farz-ı ayn'dır.

Çünkü İslâm dininde cihâd, deve hörgücünün tepesi gibidir. Yâni bu farz İslâm dininde en yüksek mevkii işgal eden farzlardandır.

Hadîs-i şerîfde:

«Sabah erken veya öğlenden sonra Allah yolunda harbe çıkmak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır» buyurulmuştur.

Yâni bunun sevabı dünyada elde edilecek ni'metlerden iyidir. Çünkü dünyada elde edilecek ni'met ve servetler daimî değil, gidicidir. Oysa âhiret ni'meti bâkidir.

Diğer bir hadîs-i şerîfde:

«Cihâdın yanında, diğer bütün hayırlı işler, derin denize atılan ufak bir tükürük gibidir!» buyurulmuştur.

Bu hadîsin son kısmı da şöyledir:

«Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkerin yanında Allah yolunda savaşmak, derin denize atılan ufacık bir tükürük gibidir!»

Bu bâbda bir - iki hadîs daha okuyalım:

«Allah yolunda cihâd edenlerin yanında, kulların bütün iyi amelleri, kırlangıç kuşunun gagasıyla denizden aldığı su gibidir!»

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivâyetinde:

«Kişinin derin denize tükürdüğü tek bir tükürüğü gibidir» şeklinde de vârid olmuştur.

«Müşriklerle, mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle savaşın!»

Dille savaşmak, bedduâ etmek sûretiyle de olur. Mü'minleri, bilhassa harb etmeğe elverişli olan kişileri harbe teşvik etmekle de olur.

Cihâdda niyyet:

Cihâdı yalnız Allah'ın dinine yardım etmek ve Hak kelimesini yükseltmek için yapar. Yâni bu niyyetle harbe çıkar. Hak kelimesi **«lâ ilâhe illâllah»** kelimesidir. (Şerhu'l-Mesâbih)

Bir de bâtılı yok etmek gayesini güder. Allah'ın rızâsını tahsil etmek için, bu uğurda canını fedâ etmekten çekinmez.

Peygamber Aleyhisselâm'a: «En üstün cihâd nedir?» diye sorduklarında, şu cevabı vermişlerdir:

«Atının yaralanması ve senin kanının akıtılmasıdır.» (Yâni, «Allah yolunda şehid düşmendir» demektir.)

⁂

Kişi önce kendi nefsiyle cihâd etmelidir. Onu terbiye edip Allah'ın tâat ve ibâdetine gereği gibi alıştırmalıdır. Sonra diğer mücâhedelere koyulmalıdır.

⁂

Ok atmayı ve silâh kullanmayı, ata binmeyi öğrenmek de sünnettir.

Bu bâbda bir - iki hadis okuyalım.

«Atın! Binin! Atmanız benim nazarımda binmenizden daha iyidir.»

«Atışı öğrendikten sonra kim bırakırsa, kendisine verilen ni'meti inkâr etmiş olur.»

«Kim atışı öğrenip de sonra unutursa bizden değildir.»

Yâni bizim sünnetlerimizi yerine getirenlerden değildir, demektir.

Bir rivâyette: «Âsî olur» şeklinde geçmektedir. (Şerhu'l-Mesâbih)

Bir hadîs-i şerîfde de şöyle buyurulmaktadır:

«Müslümanın her oyunu ve eğlencesi bâtıldır. Ancak ok atması, at yetiştirmesi, ailesi ile oynaması bâtıl değildir. Bunlar meşrûdur.»

Harbe Perşembe günü çıkılır. (Yolculuk bölümünde bunun sebebi uzunca anlatılmıştır.)

Su taşımak, yaraları sarmak ve diğer işleri görmek için kadınlar da harbe giderler.

Peygamber Aleyhisselâm bir orduyu yahut bir müfrezeyi yola koyduğu zaman, sabah vakti koyardı.

Bir müfrezenin ne kadar olduğu hakkında kesin bir delil yoktur. Bâzılarına göre, en azı dokuzdur.

Üç ve dört kişiye müfreze denmez, «ta'lika» denir.

Diğer bir hadîs-i şerîfde:

«Arab kabilelerinden Ma'dîlere kendinizi benzetin. Yeme içmede lükse kaçmayın, her şeyi yemeğe alışın. Yarış yapın. Yaya, pabuçsuz yürüyün; ki, harblerde karşılaşacağınız sıkıntılara alışmış olasınız!»

Harb yolunda attan düştüğü, yılan veya akreb tarafından sokulduğu veyahut herhangi bir sıkıntıya uğradığı zaman, karşılığını Allah'tan bekler. Çünkü bunların hepsinde ecir ve sevab vardır.

Ata verdiği alaflar, onun revsi ve bevli bile mîzanına sevablar olarak konacaktır.

Yâni bu mikdar kadar sevablar verilir ve mîzanına konur demektir.

Harb yolunda uyuması, uyanık olması da böyledir.

Harbe daha çok hanımı, çoluğu- çocuğu olmayanlar, ana-babası olmayanlar çıkar.

Çünkü bunlara hizmet etmek, —yukarıda da geçtiği gibi— cihâddan üstündür. Belki de en üstün cihâddır.

Kim olursa olsun, harbe çıkan kişiye saygı gösterilir.

Hizmet edenlere de hürmet edilir. Hattâ köpekleri, koyunları, at, katır ve eşekler gibi hayvanlarına dahi ilişilmez. Onlara da sırf sahibleri yüzünden hoş davranılır. Çünkü bunların Allah indinde bir mevkii ve değeri vardır.

Gaziye elinden geldiği kadar yardım eder. Mümkün olduğu kadar yardım ve hizmet etmek sûretiyle çarpışmasını sağlar.

Hadîs-i şerîfde şöyle geçer:

«Allah tek bir ok sebebiyle üç kişiyi Cennete sokar: Onu yapan, onu atan kimsenin eline —harb esnasında devamlı olarak— veren, bir de onu Allah yolunda düşmana atan.»

Harbe giden kişiyi hazırlamak, ona âlet ve edevâtını te'min etmek, dönünceye kadar ailesine ve çoluk çocuğuna bakmak sünnettendir.

Hadîs-i şerîfde:

«Kim Allah yolunda gazâya çıkan kimseyi techiz ederse, harbe iştirak etmiş olur. Kim Allah yolunda gazâya çıkan kişinin çoluk - çocuğuna göz-kulak olursa, harbe iştirak etmiş gibi olur» buyurulmuştur.

Gazi harbe başlarken fakir ve yoksulların duâ ve himmeti ile zaferyâb olması için Allah'tan niyâzda bulunur.

Ümeyye bin Hâlid'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) harbe başlarken muhacir dervişlerinin ismini anardı ve şöyle duâ ederdi:

«Allah'ım, bize, düşmanlarına karşı muhacir fakir kulların hürmetine yardım et!»

Evet, gazi harbe başlarken tıpkı Peygamber Aleyhisselâm'ın yaptığı gibi, böyle fakir ve derviş kimselerin yüzü suyu hürmetine, diye duâ eder.

⁂

Muharebe meydanına ancak iyi bir atı, silâhı ve üstelik de cesareti olan kimseler katılabilir.

Harb atına hürmetle bakar. Çünkü hadîs-i şerîfde:

«Hayır, kıyâmete kadar atların alın-saçlarına düğümlüdür» buyurulmuştur.

Yâni bu, ancak atlarla hayır ve hasenât elde edilir, demektir.

Burada alın-saçları zikredilip kendileri murad edilmiştir. Nitekim «falan kimse pak nâsiyelidir» derler de onun mübârek bir zât olduğunu kasdederler.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buradaki «hayır»dan, âhiret sevabını ve dünyadaki ganimetleri kasdetmiştir.

Yâni, hem âhiret sevabı hem de dünya ganimeti atların sayesinde elde edilir, demek istemişlerdir.

Bu hadisde sırf harp yapmak için at beslemenin iyi bir şey olduğunu açıklayan işaretler vardır.

Harbin bilindiği gibi kıyâmete kadar devam edeceğini ve ondan elde edilecek kazancın da hayırlı bir kazanç olduğunu bu hadîs göstermektedir.

⁂

Harb atı olarak Peygamber Aleyhisselâm'ın seçtiğini seçer.

Onun seçtiği at şöyle idi:

Kara yağız, alnında beyazlık bulunan ve üst dudağı (bâzı rivâyete göre burnu) beyaz olan at.

Yahut ayaklarında alaca bulunan yağız siyah atı tercih eder.

Yahut da kuyruğu ile yelesi siyah olup kalan kısmı kırmızı olan atı tercih eder.

İşte evsafda bu tertibe riâyet eder.

Hadîsin lâfzı şöyledir:

«En iyi at siyah yağız, beyaz burunu bulunan attır. Sonra alaca

at. Bu da olmazsa siyah kuyruklu ve yeleli kırmızı at! İşte tercihte bu evsafa sırasıyla riâyet edilir.»

Harbde, daha cesur ve güçlü olduğu için, aygır atlar tercih edilir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) üç ayağı alaca olup da bir ayağında alacalık bulunmayan, veyahut bunun tersi olan atı kerih görmüştür.

Ebû Ubeyde'den (R.A.) böyle rivâyet edilmiştir.

Kerih görülmesinin sebebini biz bilemeyiz. «**Kendisine mahsûs bir** iştir» deriz.

Yahut, böyle bir at denenmiştir de harb alanında başarı gösteremeyiz, diyebiliriz..

Atın başarısını ve yararlılığını denemek için yarışa çıkarmak da sünnettendir.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm Hafyâ'dan Seniyyetü'l-Vedâ'a kadar atları yarıştırmıştır. Aralarında tam altı mil mesafe vardır.

Peygamber Aleyhisselâm'ın Hafyâ ile Seniyyetü'l-Vedâ arasında yarıştırdığı atlar, beli ince atlardı.

Mesâbih'ın şerhinde der ki:

— Tadmir, atı semiz ve kuvvetli yapmak için ot ve yem yedirmek demektir. Kırk gün böyle bakılıp beslendikten sonra hayvan güçlü olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) besli atları yarışa çıkarırdı. Çünkü besli atlar diğerlerinden daha güçlüdür ve güçlerini bu yüzden denemek gerekir. Besli olmayan atları pek nadir yarışa çıkarmışlardır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«**Ancak atış, at, katır, eşek yarışında müsabaka yapılır.**»

Musannifin (rahimehullah) «atış, deve ve at» da demesi, bunların çok vâki olmasındandır.

Bundan, bunların müsabakalarında ortaya para koyup kumar oynamanın câiz olduğu anlaşılmasın.

Ayak yarışı da böyledir. Ortaya para koyup yarış yapılmaz. **Şerhu'l-Mesâbih**'de böyle der.

Mecma'u'l-Fetâvâ'da der ki:

«Senin için bu, ancak karşılığında verilecek olan para tek taraftan olursa câiz olur.

Yâni: «Eğer beni geçersen sana bu kadar para vereceğim, ben geçersem bana bir şey yok!» derse câiz olur.

Ama karşılıklı ortaya para koyarlarsa, bu kumar olduğu için haram olur.

Ama bir üçüncü şahıs tarafından mükâfat konursa, tabiî ki bu kumar değildir.»

Bir bedevî Peygamber Aleyhisselâm'ın Adbâ adındaki devesiyle yarış yaptı ve onu geçti.

O deveyi o güne kadar kimse geçemediği için halka bu ağır geldi. Bunun üzerine Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Cenâb-ı Hak dünya işlerinden herhangi bir işi yükselttiğinde, (bir gün) mutlaka onu alçaltır.»

«Kim tekebbür ederse Allah onu alçaltır, kim de tevâzu gösterirse Allah onu yükseltir» sözü bu kabildendir.

Harb için ata bakmak, beslemek de sünnettendir.

Sahâbîler (R. Anhüm) atış talimi yaparlardı. **İbni Ömer** (R.A.) attığı okları hedefe isabet ettirirdi ve bununla övünürdü.

***

Harp yapmak için haris olmaz. (Yâni içinden harbi arzulamaz.)

Çünkü harbde büyük tehlikeler vardır. Allah'dan bu bâbda daima sıhhat ve âfiyet diler.

Fakat düşman saldırdığı zaman korkmaz, çekinmez, en kuvvetli silâhı ile ona karşı koyar.

Savaşmak için Allah'dan sabır ve sebat temenni eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de sabır ve sebat üzerinde harb eden Ribbîyyûn övülmüştür:

«Nice Peygamber (gelip geçmiştir ki) maiyetinde birçok âlimler muharebe etti de Allah yolunda kendilerine gelen (belâlar)dan dolayı ne gevşeklik, ne zaaf göstermediler, (düşmana) boyun da eğmediler. Allah sabredenleri sever. İşte onların sözü: «Ey Rabbimiz, bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı yarlığa. (Harbde) ayaklarımızı iyice diret. Kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et!» demelerinden başka bir şey değildi.» (Âl-i İmrân sûresi)

Bu âyeti kerîmede geçen (Ribbiyyûn) sayısında müfessirler çeşitli görüşler ortaya attılar:

İbni Abbas ve **Katâde**: «Büyük kalabalık.»

İbn-i Mes'ud (R.A.): «Binlerce kişi.»

ed-Dahhâk: «Tek ribbiyye bin kişidir.»

el-Kelbî: «Tek ribbiyye onbin kişiden ibarettir.»

el-Hasen: «Bunlardan murad, fakîhler ve âlimlerdir.»

Bâzılarına göre, valilere (rebbâniyyûn), halka da (ribbiyyûn) derler.

Bâzılarına göre, bu (Rabbe) izâfe edildiği için, bundan, Rab Teâlâ'ya ibâdet edenler kasdedilmiştir.

Mücâhid der ki:

«Bu (Rubbiyyûn) ve (Ribbiyyûn) şeklinde (yâni her iki şekilde de) okunmuştur. Birinci kırâate göre birçok topluluklar kasdedilir. İkinci kırâete göre ise, Allah yolunda uğradıkları belâ ve zorluklara göğüs gerip sabredenler kasdedilmiştir.»

Biri şöyle anlatmıştır:

— Harbde can çekişen **Huzeyfe'nin (R.A.)** kölesine su götürdüm. «Biraz içmez misin?» diye sorunca şu cevabı verdi:

«Beni biraz düşmana doğru sürükle. Suyu kalkanıma koy. Ben oruçluyum. Şayet yaşarsam akşam olunca içerim!»

Şerhu'l-Huteb'de şöyle geçer:

— İşte eskilerin Allah'tan gelene karşı sabırları böyle idi. Çünkü onlar âhiret yolcularıydı..

Hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Şayet karşılaşırsanız dimdik durun! Allah'ı çok zikredin. Üzerinize saldırıp nârâlar atarlarsa, sükûnetle karşılayın! Yılmayın!»

Sahâbîler böyle idiler. Çarpışma ânında gürültü çıkarmazlardı. Sükûtu muhafaza ederlerdi.

Hadîs-i şerîfde:

«Şayet düşman size karşı hazırlanırsa şiarınız şu olsun: Hâmîm! Onlar zaferyâb olamazlar!» buyurulmuştur.

el-Muğrib'de der ki:

— Şiar; bir çağrı işaretidir. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm Be-

dir günü muhâcirlerin şiarını «yâ-bne Abdirrahmân», Hazrec'in şiarını «yâ Benî Abdellah»; Evs'in şiarını «yâ Benî Ubeydullah» kılmıştır.

Ahzab günü şiarları (Hâmîm lâ yünsarûn) idi. Çünkü ahzâb gecesi, **«düşmanla karşılaşacağınız zaman (Hâmîm lâ yünsarûn) deyin!»** buyurmuştur.

İbni Abbas (R.A.):

«Bu, Allah'ın isimlerinden bir tanesidir. Düşmanların mağlûb olacaklarına dair sanki böyle demekle yemin etmiş oluyor.»

Ebû Ubeyde (rahımehullah) dedi ki:

— Bunun anlamı: «Allah'ım, onlar kazanmasınlar!» dır.

Sa'lebe dedi ki:

— Anlamı: «Vallahi onlar kazanamayacaklardır» dır.

Bunlar hakkında kişi düşünebilir. Çünkü «Hâmîm» Allah'ın isimleri arasında sayılmamıştır. Eğer bu da Allah'ın diğer isimleri gibi olsaydı I'rab edilirdi. Çünkü mebnî olmasına bir sebeb yoktur.

Şeyhimiz diyor ki:

— Evveline «Hâmîm» bulunan sûreler var ya, bunların şeref ve kıymetleri pek büyüktür. İşte bu kelimenin yüzü suyu hürmetine Allah müslümanlara zafer verir. Küffârın şevketini kırar.

(Lâ yünsarûn) sözü yeniden başlanmış bir sözdür! (Yâni Peygamber Aleyhisselâm (Hâmîm deyin) dediği zaman biri ona sanki: «Karşılığında ne olur?» sormuş da Peygamber Aleyhisselâm: **«Onlar mağlûb olup harbi kazanamazlar!»** diye cevab vermiştir.

Demek ki (lâ yünsarûn) sözü şiardan değildir. Ama Musannifin sözünden bu da şiara dahil olduğu anlaşılıyor. Fakat burada sahîh olan Ebû Ubeyde'nin (R.A.) görüşüdür.

Harb eden kişi hanımını, çocuklarını evini ve yurdunu hatırlamaz, onları o anda unutmaya çalışır.

Çünkü bunları hatırlarsa harb yapamaz, mânen ve rûhen çöker.

Kendisini harbe tam mânasiyle hazırlar. Dünyadan çıktığı zaman şehid olacağına inanır. Cennette şehidlerle birlikte olacağına inanır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) orduyu harbe gönderdiği zaman şöyle buyururdu:

«Allah'ın adı ile ve Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın! Mütecâviz olmayın, ihanette bulunmayın.»

Yâni, kâfirleri İslâma çağırmadan, onlara İslâmı arzetmeden savaşmayın, demektir. (Şerhu'l-Mesâbih)

Hadîse devam ediyoruz:

«Kadın, çocuk ve ihtiyarları öldürmeyin. Bir şehir ehlini veya kaledekileri muhasara ettiğinizde, onları İslâma dâvet edin!

Eğer Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet getirirlerse, sizin yararınıza olan husûs onların da yararına; zararınıza olan husûs onların da zararına olur.

Eğer bundan kaçınırlarsa cizyeye çağırın. Onu kabûl ederek size versinler.

Buna da râzı olmazlarsa, hâkimlerin en hayırlısı olan Allah aranızda hükmünü verene kadar onlarla savaşın.»

Tevbe sûresinde cizye hakkında şöyle buyurulmuştur:

«Kendilerine kitab verilenlerden ne Allah'a ne âhirete inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, Hak dinini din olarak kabûl etmeyen kimselerle, zelil ve hakir, kendi elleri ile cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) az önce kaydettiğimiz hadîs-i şerîfdeki «ihtiyarlar»dan, savaşa gücü yetmiyen ve savaşmayan kimseleri kasdetmiştir. Bunlar yaşlı olsunlar veya olmasınlar fark etmez.

Diğer bir hadîsde:

«Müşriklerin yaşlılarını öldürünüz, gençlerine ilişmeyiniz!» buyurulmuştur.

Bu hadîsde iki görüş vardır:

1) Buradaki yaşlılardan, harb yapabilen delikanlılar, gençlerden de henüz küçük olan çocuklar kasdedilmiştir.

Çünkü bu hadîsi ancak böyle yorumladığımızda, bir önceki hadîsle arasında görünen çelişki kalkabilir.

2) Yaşlılardan, artık işe yaramıyan ihtiyarlar, gençlerden de güçlü ve işe yarayan kişiler kasdedilmiştir.

Musannifin (rahımehullah) sözü ikinci görüşe daha yakındır.

İşte harb eden kişi Peygamber Aleyhisselâm'ın hadîslerindeki tavsiye ve emirlere riayet eder. Ona göre harb eder.

***

Düşman tarafa yazılacak mektubun âdâbına gelince...

Tıpkı **Hâlid bin Velid**'in (R.A.) Fars ehline yazdığı gibi yazar:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ إِلَى رُسْتُمَ وَبَهْرَامَ إِلَى مَلَإٍ مِنْ فَارِسَ
سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّا نَدْعُوكُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَبَيْتُمْ فَأَعْطُوا الْجِزْيَةَ
عَنْ يَدٍ وَأَنْتُمْ صَاغِرُونَ فَإِنْ أَبَيْتُمْ فَإِنَّ مَعِي قَوْمًا يُحِبُّونَ الْقَتْلَ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَا
يُحِبُّ الْفَارِسُ الْخَمْرَ السَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى

«Bismillâhirrahmânirrahîm.

Halid bin Velid'den Fars topluluğunda bulunan Rüstem ile Behram'a.

Hidâyete tâbi olana selâm! Bundan sonra..

Sizi İslâma dâvet ediyoruz. Eğer kabûl etmezseniz zelil ve hakîr olarak kendi ellerinizle cizye verin! Bundan da kaçınırsanız, beraberimde, Allah yolunda savaşmayı, Fars ehlinin içkiyi sevdiği gibi seven bir kavim vardır.

Selâm hidâyete uyana!»

***

Düşmanla şu hadisin ışığı altında savaşmak sünnettendir:

«Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sabah vakti girince güneş doğuncaya kadar savaşmazdı. Güneş doğduktan sonra savaşırdı. Öğlen olunca ikindiye kadar savaşırdı. Sonra bırakırdı. İkindiyi kılardı. Sonra yine savaşa başlardı.»

«Peygamber Aleyhisselâm bir şehirde bir mescid gördüğünde, yahut ezan sesi duyduğunda kimseyi öldürmezdi ve savaş yapmazdı.»

Bundan da anlaşılıyor ki, İslâmda harb sadece İ'lâ-i kelimetullah için yapılır.

***

Düşmanla harb ederken harbin şiddetinden korkmayarak büyük bir cesaretle atılmalı ve şeytanın vereceği iğvâ ve vesveseden, Tevbe sûresindeki:

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

Âyet-i kerîmesini okuyarak uzak durmalıdır.

Harb eden kişi şunu iyi bilmelidir: **Korkunun ecele faydası yoktur.**

Harbe katılan kimsenin de hemen ölmesi gerekmez. Eceli varsa ona bir şey olmaz.

Peygamber Aleyhisselâm **İbni Abbas'a** (R.A.) şöyle buyurdu:

«Ey gulâm, sana birkaç kelime öğretiyorum. Sana bu kelimeler çok fayda verecektir.

Allah'ın hukukunu muhafaza et ki Allah da seni hıfz etsin. Allah'ın emirlerini tutarsan her zaman O'nu karşında bulursun.

Mutlu ve rahat anlarında Allah'a itâat edersen, şiddet ve güç anlarında O da sana yardım eder.

Bir şey isteyeceğin zaman, Allah'tan iste! Bir yardım isteyeceğin zaman ondan iste!

Ne olacaksa hepsini kalem yazmıştır.

Bütün insanlar sana bir menfaat sağlamak isterlerse — Allah onu takdir etmemişse — buna kaadir olamazlar; bütün insanlar sana bir zarar vermek isterlerse — Allah takdir etmemişse — sana hiçbir şey yapamazlar.» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

***

Savaşan kişi arslan yürekli olur. Kat'iyyen korkmaz ve kimseden yılmaz. Tıpkı bir arslan gibi. Kaplan gibi de gururlu olur. Düşmana kat'iyyen boyun eğmez ve eğilmez!

Bütün âzâları ile boğuşur. Azılı domuzun saldırısına bile karşı koyar.

Düşmana arkasını dönmez. Bütün gücü ile saldırır. Düşmanı bir taraftan yakalayamadı mı öbür taraftan yakalamaya gayret eder.

Ağır silâhları sanki omuzunda bir karınca varmış gibi taşır.

Bir taş gibi sâbit durur. Yerinden kıpırdamaz.

Kılıçların, okların ve mızrakların darbesine mâruz kaldığı zaman, ye'se kapılmaz, ısrarlı bir inad ve sabırla dimdik durur.

Önderi ateşe dalsa bile onunla dalar ve ona son derece vefakâr davranır. Tıpkı bir köpeğin sahibine gösterdiği vefakârlık gibi..

Hattâ düşmanını tırnakları ve parmakları ile paralar.

Safta huşû içinde namaz kılan kimse gibi susar. Namazda muktedînin imâma uyduğu gibi, harb safındaki liderine öyle uyar.

Yüzünü, tıpkı bir bâkirenin zifafa girdiği gece kocasına karşı yüzünü eliyle örttüğü gibi, silâhla örter.

Malının çokluğu ile övünen ve gösteriş yapan kimse gibi silâhının çokluğu ile övünür ve gösteriş yapar.

Düşmanına hile yapar. Bu husûsda (yâni hile yapma konusunda) hiç şübhe etmez. Çünkü harbin esası aldatmacadır.

Bir güve gibi iki saf arasında onurlu ve gururlu olur. Askerler bir taraftan öbür tarafa geçerken tıpkı bir sabî hafifliğinde olur.

Düşman saflarına karşı nârâ attığı zaman tıpkı bulutlar arasında gürleyen gök gürültüsü gibi olur.

Düşmana karşı beslediği kötü zanda tıpkı bir karga gibi olur.

Zorluklardan kurtulma bâbında bir turna gibi olur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) harbde yalana, savaş alanında aldatmacaya müsaade etmiştir. Şöyle buyurmuştur:

«Harb bir hud'a (aldatmaca) dır.»

Düşmandan elde ettiği ganimetlerde ihanet etmez, zulmetmez. Hadîs-i şerîfde:

«Hıyânet cehennem kıvılcımlarındandır!» buyurulmuştur.

Hayber günü Yahudilerden aldığı ganimetten iki dirhem tutarındaki birkaç boncuğu gizleyen adam — aynı gün — öldü. Peygamber Aleyhisselâm onun cenaze namazını kıldırmadı.

Peygamber Aleyhisselâm, ganimete hıyânet eden kimsenin dövülmesini, malının da yakılmasını emretmiştir.

⁂

İmamın (hükümdarın) askeri harbe teşvik etmesi gerekir. Tıpkı Peygamber Aleyhisselâm'ın yaptığı gibi..

Peygamber Aleyhisselâm ordusunu harbe teşvik ederdi ve her taifeye ganimetten bir şey yedirirdi. Şöyle buyururdu:

«Harbde birini öldürdüğü zaman onun nesi varsa öldürenin olur.

Dâr-ı harbden bir yeri işgal edenlere o yer verilir. Oradaki esirler ve mallar onlara verilir. Çünkü bu onları harbe teşvik eder, gayretlerini artırır.»

Kumandan harbde cesur olanları ön safa alır. Harbden anlayanları yine ön safa alır. Onlardan her birini bir taifeye emir yapar.

Yukarıda kaydettiğimiz gibi, harb eden kişi Allah yolunda şehid düşmeyi bir ganimet sayar. Çünkü şehâdet mertebesi en büyük bir mertebedir.

Hadîs-i şerîfde:

«Şehid, öldürülme acısını, ancak birinizin bir çimdikten duyduğu acı kadar hisseder» buyurulmuştur.

Bir hadîs daha:

«Her ölünün ameli kesilir. Ancak Allah yolunda nöbet bekleyen kimsenin ameli kesilmez. Onun ameli kıyâmete kadar devam edip artar. Üstelik kabir azâbından da kurtulur.»

Yine bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Şehidlerin ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır. Cennetten diledikleri yere uçarlar.»

Diğer bir hadîs-i şerîfde:

«Arşta asılı kandiller içindedir» şeklindedir.

***

630 yılında **Şeyh Ömer bin el-Fârid** bir gün Mısır'da bulunan medreselerden birine girer. Orada bakkallık yapan bir ihtiyarın düzensiz abdest aldığını görünce der ki:

«Ey ihtiyar, sen bu beldede bu yaşa geldin de daha abdest almasını bilmiyorsun!»

İhtiyar ona sordu:

«Ey Ömer, neresini görmek istersin?»

«Mekke'yi!»

«İşte Mekke, haydi oraya gidebilirsin!» dedi.

O anda o Mekke'ye gitti. Orada onikî sene ikamet etti. Meşhur divanını yazdı. Sonra o ihtiyarın şöyle diyen sesini duydu:

«Gel, ölümümde bulun!»

Geldi ve ona:

«Bu dinarı al, beni taşı ve falan yere koy! Sonra beni seyret» dedi.

Onu götürüp tenbih ettiği yere koydum. Bir de ne göreyim: Havadan bir adam indi, beraberce onun cenazesini kıldık. Şöyle etrafa bakarken gökyüzü bir anda yeşil kuşlarla doluverdi. İçlerinden büyük bir kuş gelip onu yuttu ve uçtu.

Buna son derece hayret ettim. Yanımdaki adam şöyle konuştu:

«Buna hayret etme ey Ömer! Biliyorsun ki şehidlerin ruhları Cennette dolaşan yeşil kuşların karnındadır! Hadîsde böyle vârid olmuştur. Onlar kılıç şehidleri ise bunlar da muhabbet şehidleridir. Cesedleri serâpâ ruhtan ibarettir..»

⁂

Cennet ehlinden hiç kimse, nail olduğu bu mükâfatın on mislini elde edeceğini dahi bilse, yine de dünyaya dönmek istemez. — Şehid müstesnâ —

O, dünyaya dönüp ikinci def'a Allah yolunda şehid olmak ister. Çünkü şehidliğin üstün mertebesini görmüş ve tatmıştır!

Bu husûsda da hadîs vârid olmuştur. Onun için bir mü'minin her zaman şehâdeti temenni etmesi gerekir.

Hadîs-i şerîfde:

«Kim hulûsi kalb ile Allah'dan şehidlik isterse, döşeğinde ölse bile, Allah onu şehidler mertebesine kavuşturur!» buyurulmuştur.

Hastalar Hakkında

Bu husûsda duâ ve tedavi usûlleri vardır.

el-Bustân'da denir ki:

— Bâzıları okunmayı ve tedavi olmayı kerih görmüşlerdir.

Delil olarak da şu rivâyeti göstermişlerdir:

— Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki:

«Ümmetimden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden doğru Cennete girecektir!»

Ukkâşe dedi ki:

«Onlardan olmam için ne olur Allah'a duâ et!»

Peygamber ona duâ buyurdu.

Sonra diğer bir adam ayağa kalktı: «Bana da duâ eder misiniz?» dedi.

Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Ukkâşe senden önce davrandı!» dedi ve eve girdi.

Aralarında: «Acaba hesabsız Cennete girecek olanlar kimlerdir?» dediler.

İçlerinden biri şöyle dedi:

«Tedavi olmayanlar, okunmayanlar, kötümser olmayıp Allah'a tevekkül edenlerdir onlar!»

İmrân bin Hasin'in (R.A.) şöyle dediği anlatılır:

«Biz nûru görürdük, melekleri duyardık. Ne zaman ki dağlamak sûretiyle tedavi gördüm, bu kesildi.»

el-Hasen der ki:

«Hindistan eriği ve benzeri ilâçlardan haberleri olmayan nice insanları Allah esirgemiştir!»

Lâkin ulemâ çoğunluğu hastaların çeşitli ilâçlarla tedavi edilmelerine cevâz vermişlerdir.

Delil olarak da **Süfyân bin Uyeyne'nin** (R.A.) naklettiği şu hadîsi göstermişlerdir:

— Şâhid oldum ki, bedevîler Hz. Peygamber'e (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Biz tedavi olursak günâha girer miyiz?» diye sordular.

Şöyle buyurdu:

«Ey Allah'ın kulları, tedavi olun! Allah, çaresiz hiçbir hastalık yaratmamıştır.»

İbni Mes'ud'dan (R.A.):

«Ölüm ve ihtiyarlık hariç, Allah ilâcı olmayan hiçbir hastalık indirmemiştir. Sığır sütü için. Çünkü ona, bütün ağaçların yapraklarından karışmıştır.»

Tedaviyi yasaklayan hadîsler ise bu hadîslerle neshedilmiştir. Binâen' aleyh tedavi olmakta hiçbir sakınca yoktur.

⁂

Hastaların ilk yapacağı şey, karşılaştığı hastalığı bir fırsat ve ganimet saymasıdır.

Çünkü Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah bir kulu sevdiği zaman, iniltisini ve yalvarışını duymak istediği için, onu hasta yapar.»

Yine şöyle buyurmuşlardır:

«Sıhhatli kişiler, kıyâmette hasta olanlara verilen mükâfatı görünce, dünyada makaslarla cildlerinin doğranmış olmasını temenni edecekler.»

Yâni, keşke dünyada cildlerimiz makaslarla doğransaydı da biz de bu mükâfatı elde etseydik, diyecekler.

Bu bâbda **Enes'den** (R.A.) nakledilen uzun bir hadîs vardır:

«Kıyâmet günü olunca insanlar getirilecekler. Namaz, oruç, sadaka, hac ve zekât ehlinin amelleri tartılacak ve ona göre mükâfatlar verilecek.

Sonra musîbete uğramış kimseler getirilecek, onlara ne terazi kurulacak ve ne de onlara amel defteri sunulmak üzere açılacak. Üzerine mükâfat döküldükçe dökülecek.

Dünyada sıhhatli olan kimseler şu temennide bulunacak:

«Ah, keşke cesedlerimiz makaslarla doğranmak sûretiyle musîbete mâruz kalsaydık da biz de böyle bir mükâfatı elde etseydik!»

İşte bu Cenâb-ı Hakkın Zümer sûresindeki: «Ancak sabredenlere ecirleri hesabsız ödenecektir» kavl-i celîlinin muktezâsıdır.» (Şerhu'l-Huteb)

Hz. Ali (radıyallahü anh) dedi ki:

«Allah katında mü'min için beş cezâ vardır. Birincisi hastalık ve musîbetlerdir. Diğer günahları bunlardan çok ise ölüm anında ağır muamele görür.

Eğer günâhları bundan çok ise kabrinde azâb görür. Eğer günâhları bundan çok ise sıratta alıkonur. Eğer günâhları bundan çok ise günâhı kadar Cehennemde azâba uğratılır. Sonra tevhîdi sayesinde Cehennemden çıkartılır.»

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kulun günahları çok olup da onlara keffâret olacak bir ameli olmazsa, Allah sırf o günahlarını ondan afvetmek için onu hüzün ile mübtelâ kılar.»

Ebû Mûsa'dan (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kulun başına gelen şey, küçük - olsun büyük olsun, mutlaka işlediği günah yüzündendir.

İşte başına dünyada gelen bu musîbet, günâhına keffâret olur. Kaldı ki, Allah'ın dünyada cezâ vermeden afvettiği günah bundan daha çoktur.»

Sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu:

«Size çarpan her musîbet, kendi ellerinizin işleyip kazandığı (günahlar) yüzündendir. Bununla beraber (Allah) birçoğunu da afveder (de musîbete uğratmaz).» (Şûrâ sûresi.)

Bu, günahkârlar hakkındadır. Günahsız kişilerin hastalanması ise, sırf onların derecelerinin yükseltilmesi içindir. (Şerhu'l-Mesâbih)

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuşlardır:

«Kim sıkıntı anında on kere (Hasbiyellahü)yü sonuna kadar okursa, Allah onun üzüntüsünü giderir.»

Bâzılarına göre sonuna kadar sözünden murad «ve ni'mel vekîl» dir.

Diğer bir hadîs şöyledir:

«Kim sıkıntı anında on kere (Hasbiyallahü lâ ilâhe illâllahü aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbül-arşil-azîm) derse, Allah onun üzüntüsünü giderir. Kim de on kişiye selâm verirse bir köle âzâd etmiş gibi olur.»

Bâzıları da bu hadîsi delil göstererek: «Sonuna kadardan murad, (lâ ilâhe illallahü aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbül arşil azîm) dir» demişlerdir.

***

Hastalık ve sair musîbetleri büyük bir sabır ve metanetle karşılaması da sünnettendir.

Çünkü uğradığı belâ ve musîbetler, günahlarının keffaretidir. Âhirette ona şeref, değer ve derece kazandırır.

Bunun içindir ki, sâlih kişiler hasta oldukları zaman sevinirlerdi ve: «Sabır, her işin başıdır!» derlerdi.

Ebû Bekr es-Sıddîk (R.A.) dedi ki:

«Kişi vücûdunda açılan taş veya ağaç yarası sebebiyle afvedilebilir.»

Peygamber Aleyhisselâm'ın kadın hizmetçisi **Selma'dan**:

«Peygamber Aleyhisselâm'ın bir yarası veya beresi olduğu zaman üstüne kına koymamı emrederlerdi..»

Bir kadının ayağı kaydı, düştü. Tırnağı kesildi ve güldü. Ona dediler ki:

«Nasıl gülüyorsun, acısını duymuyor musun?»

Cevab verdi:

«Sevabının lezzeti, içimdeki acıyı gideriverdi!» (el-İhyâ)

Hz. Ebû Bekr (R.A.) sözüne devam ediyor:

«Pabucunun bağının kesilmesiyle de günahları afvedilebilir. Yenindeki sermayesini kaybeder, buna üzülür. Bu yüzden sevaba girer. Sonra da onu cebinde buluverir.»

Haberde vârid olmuştur:

— Evvel zamanda bir mü'minle bir kâfir balık avlamağa çıkmışlar. Kâfir durmadan putunu anmış ve birçok balık tutmuş. Mü'min de Allah'ın adını anmış; fakat hiçbir balık yakalayamamış.. Ancak akşa-

ma doğru bir balık yakalamış. O balık da çabalayıp yeniden suya düşmüş.

Bunun üzerine mü'min boynu bükük, üzgün bir halde eli boş dönmüş. Kâfir ise sepet dolusu balıkla sevinç içinde dönmüş.

Mü'mine müvekkel olan melek de buna çok üzülmüş. Göğe çıktığı zaman, Allah, o mü'minin Cennetteki yerini göstermiş. Donakalmış ve şöyle demiş:

«Onun böyle bir yeri olduktan sonra, dünyada başına gelenler ona hiçbir zarar veremez!»

Allah sonra o kâfirin Cehennemdeki yerini göstermiş. Yine şaşmış ve şöyle demiş:

«Onun da yeri bu olduktan sonra, dünyada elde ettiği şeylerin hiçbiri ona bir fayda sağlayamaz!» (Şerhu'l-Huteb)

Diğer bir hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Hastalanan herhangi bir insanın tırnağından en ufak bir parça, ya da ondan çok bir şey eksilirse, Allah mutlaka Cennette ona karşılığını verecektir.

Cesedindeki diğer parçalar da öyledir; ondan eksilen her şeyin (zerrenin) karşılığını Allah Cennette ona ihsân edecektir. Tıpkı efendisi tarafından bir parçası âzâd edildiğinde tümü âzâd edilmiş olan köle gibi.»

Hadîsde vârid olmuştur:

«Körlük, günahların mağfiret sebebidir. Sağırlık, günahların afvedilmesine sebeb olur.

Cesedden ne kadar eksiklik meydana gelirse, kişi o kadar mağfiret edilir.»

Diğer bir hadîs meâli:

«Humma, mü'minin ateşten kurtulması için sevindirici bir hazdır.»

Ebû Hüreyre (R.A.) dedi ki:

— Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir hasta ziyaretine gitti. Ben de beraberindeydim. Bana şöyle dedi:

«Ey Ebû Hüreyre, Allah Teâlâ buyurdu ki: «Kıyâmet günü Cehennem ateşinden kurtulması için, bu, dünyada mü'min kuluma musallat ettiğim ateşimdir.»

Bunun üzerine hasta şöyle dedi:

«Allah'ım, ne olur beni yataktan kaldırma!»

Enes'den (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurdu:

«Kim üç saat hastalanırsa ve bu hastalığına, Allah'a hamd ve şükrederek katlanırsa, Allah onunla meleklerine karşı şöyle iftihar eder:

«Ey meleklerim, şu kuluma bakın, benim kendisine verdiğim musibete karşı nasıl sabrediyor, görün! Haydi onun ateşten berâetini yazın!»

Bunun üzerine şu berâet yazılır:

— (Bismillâhirrahmânirrahîm.) Bu, Azîz ve Hakîm olan Allah tarafından, falan oğlu falanın ateşten kurtulmasını sağlayan bir (berâet) mektub(u)dur. Ey fülân, ben seni ateşimden emin kıldım. Cennetimi de sana vâcib (sâbit) kıldım).»

⁂

Allah'ın isimlerinden bir tanesi de «Mü'min»'dir. Bu isim, kullarına zulmetmeyeceğine teminat verdiğini belirtir.

İsimlerinden birisi de **«el-Müheymin»**'dir; ki, bunun aslı **«el-Mu'temen»**'dir. Anlamı, kendisine güvenilen demektir.

⁂

Haberde: **«Bir günlük humma, bir yıllık günahlara keffârettir»** diye vârid olmuştur.

Denildi ki:

«İnsanın vücûdunda üçyüzaltmış mafsal vardır. Humma hepsine nüfûz eder. Kişi bunların her birinden acı duyar. Bu sebeble, her birinin verdiği acı, bir günlük günâha keffâret olur.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hummanın günahlara keffâret olduğunu anlatınca, Zeyd bin Sâbit (R.A.) Rabbi Azze ve Celle'den devamlı hummalı olmasını diledi. Bu sebeble ölünceye kadar hummadan kurtulamadı.

Ensardan bir gurub insan da devamlı humma olmalarını niyâz ettiler. Bu sebeble humma onların da yakasını bırakmadı. (el-İhyâ)

⁂

Sabr-ı cemîlde esas olan, içinde bulunduğu ızdırablı hâlini, ziyaretçilerden hiç kimseye şikâyet edip yakınmamaktır.

Enes (R.A.) dedi ki:

— İbni Mes'ud'a (R.A.) gittik ve kendisine sorduk:

«Nasılsın?»

«Allah'ın ni'meti sayesinde kardeş oluverdik.»

«Nasıl hissediyorsun kendini?»

«Kalbimi imanla mutmain olarak hissediyorum!»

«Şikâyetin nedir?»

«Günahlarım!»

«İstediğin bir şey var mı?»

«Rabbimin mağfiret ve rıdvanını isterim.»

«Doktor çağıralım mı?»

«Beni doktor (her şeyin ilâcını ve çâresini veren Rabbim) hasta etti» dedi.

Bunun aynısı **Ebû Bekr** (R.A.) hakkında da anlatılmıştır. Lâkin o son cevabında şöyle demiştir:

«Doktor beni görmüştür!» (Ravdatü'l-Ülemâ)

İbrahim es-Sülemî (rahımehullah) babasından, dedesinden nakletmiştir. Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kulun Allah katında ameli ile ulaşamadığı bir menzilesi olursa Allah onun cesedine veya malına bir belâ verir. O da bu belâya sabreder. Böylece Allah katındaki menzilesine ulaşır.» (el-Mesâbîh'de böyle zikredilmiştir..)

***

Kişi namazını bırakmaz. Hastalığından da yakınmaz.

Kudsî hadîsde Allah (C.C.) şöyle buyurur:

«Kulum hastalandığında, eğer bunu üç gün geçmeden dile getirirse, benden yakınmış olur.»

Onun için, her hastanın üç gün katlanması ve hastalığından şikâyet etmemesi lâzımdır.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Kim dünyada elde edemediği bir şeye üzülürse, Rabbine kızmış

olur. Kim de başına gelen bir musîbetten yakınırsa, Allah'ı şikâyet etmiş olur.»

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurdu:

«Allah şöyle buyurmuştur: Kuluma bir musîbet verdiğim zaman, sabredip benden yakınmazsa, ona etinden daha iyi et, kanından daha iyi kan ihsân ederim. Şayet iyileştirirsem, günahlarını bağışlayarak iyileştiririm; şayet öldürürsem, doğru rahmetime kavuşur!»

Dâvud Aleyhisselâm Rabbinden sual etti:

«Yârabbî, senin rızânı taleb etmek için verdiğin musîbetlere sabreden kişinin mükâfatı nedir?»

Hüdâ'nın buna cevabı:

«Ona îman elbisesini giydiririm; bir daha da onu ondan çıkartmam!»

Sâlihlerin birisi cebinde bir kâğıt taşırdı. İkide bir çıkarıp okurdu. O kâğıtta şu âyet yazılı idi:

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

Meâli âlisi:

«Sen Rabbinin hükmüne (rızâ ile) sabret. Çünkü muhakkak sen bizim gözümüz (önün) desin.» (Tûr sûresi) (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Elinden geldiği kadar hastalığını gizler. Hadîsde şöyle geçer:

«Üç husûs, iyilik definelerindendir: Sadakayı gizli vermek, iyiliği gizli yapmak, hastalığı gizlemek...»

⁂

Devamlı sıhhat ve âfiyette olmaktan üzüntü duymak da sünnettendir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Mü'min bir illetten ve zilletten, yahut zilletten ya da kılletten (mal azlığından) hali değildir. Bedenler her kırk günde bir muhakkak bir şeyle mübtelâ olurlar.»

Âlimlerden biri dedi ki:

— Fir'avn uzun süre sıhhat ve âfiyet içinde yaşadığı için: «Ben sizin en yüce Rabbinizim!» dedi.

Çünkü o, dörtyüz yıl, başı ağrımadan, vücudu hastalanmadan âfiyet içinde yaşamıştır. Terlememiştir bile.

Hattâ dişleri pek sıkı idi. Aralarına et parçası girip de rahatsızlanmazdı.

Bu sebeble rubûbiyet dâvasında bulunmuştur. Eğer hastalansaydı fuzulî şeylerle uğraşmağa vakit bulamayacaktı. Kaldı ki, rubûbiyet iddia etmesine hiç vakit ve fırsat bulamazdı..

Dikkat et, musîbet, belâ ve çile daima Allah tarafından velîlerine verilen çok kıymetli bir hediye olmuştur. Böyle değerli ve baha biçilmez hediyeyi hiç düşmanlarına verir mi?

⁂

Hastanın, daha önce yaptığı hata ve günahlara tevbe etmesi de sünnettendir.

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kul hastalandıktan sonra iyileşip de yine yola gelmezse, koruyucu melekler şöyle derler: Biz onu tedavi ettik, fakat o hâlâ düzelmedi!»

⁂

Hastalığında şu duâyı çok okur:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ أَبَدًا
سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعِبَادِ وَرَبِّ الْبِلَادِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ عَلَى كُلِّ
حَالٍ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا جَلَالُ اللّٰهِ وَكِبْرِيَاؤُهُ وَعَظَمَتُهُ وَقُدْرَتُهُ بِكُلِّ مَكَانٍ اَللّٰهُمَّ
إِنْ كُنْتَ قَضَيْتَ عَلَيَّ الْمَوْتَ فَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَخْرِجْنِي مِنْ ذُنُوبِي وَأَسْكِنِّي
جَنَّةَ عَدْنٍ

(Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şeriyke leh. Lehül-mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümiytü ve hüve hayyün lâ yemûtü ebeden.

Sübhânellahi rabbil ıbâd ve rabbil bilâd.

Velhamdü lillâhi kesiyren tayyiben mübâreken fiyhi, alâ külli hâlin. Vallahü ekber kebiyra.

Celâlüllahi ve azametühû ve kudretühû bi külli mekânin.

Allahümme in künte kadayte aleyyel-mevte fağfirlî, verhamnî ve ahricnî min zünûbî ve eskinnî Cennete adnin!»

⁂

Hasta dört husûsdan kaçınır:

1) Yalan. Meselâ: «Gece hiç uyumadım» demez. «Ağzıma bir lokma girmedi» demez. Kimbilir belki biraz uyumuştur da farkında değildir. Mutlaka ağzına bir şey koyup yemiştir ve su da içmiştir.

2) Ziyaretçilerine bakıp saymaz.

3) Kendisini ziyarete gelen kişiye gösteriş yapmak için, otururken yatmaz.

4) Kendisine yemek veya su götürüldüğü zaman, öfkelenmez. «Ne kötü yapmışsınız!» demez.

Selefden bâzıları, bu gibi şeylerle karşılaşmamak için, hastalandıklarında kapıyı iyice kapatırlardı. Daha doğrusu, kendileri bir odaya kapanırlardı.

Bunlardan birkaç isim: Iyâd oğlu Fudayl, Hâris oğlu Bişr.

Fudayl derdi ki:

«Ziyaretçisiz hastalık isterim!»

Yine derdi ki:

«Hastalıktan, sırf ziyaretçilerin yüzünden nefret ederim.»

⁂

Zikir, duâ, namaz ve Kur'ân okumakla şifâyâb olmayı dilemek de hastanın âdâbındandır.

Fâtiha ve İhlâs sûrelerini okuyup üzerine üfler. Çünkü Fâtiha'da, her hastalığa şifâ vardır.

Bir hasta onu okuduğu zaman, yahut cebine koyduğunda, yahut da yazıp bütün vücûduna bir kere, ağrıyan yere üç kere sürüp:

«Allah'ım, sen şifâ ver! Şifâ veren sensin. Allah'ım, sen bana yet! Çünkü yeten sensin. Allah'ım, âfiyet verip beni sağlığa kavuştur! Çünkü âfiyet verip sağlığa kavuşturan sensin.»

Dediği zaman, eceli gelmemişse, Allah'ın izni ile iyileşir.

Şeyh Temîmî (Havassu'l-Kur'ân)'da der ki:

— Fâtiha, temiz bir çanağa yazılıp hasta onunla yüzünü yıkarsa, biiznillâhi teâlâ iyileşir.

Kalbinde bir acı, bir sızı veya bir sıkıntı hisseden kişi o sudan içerse rahata kavuşur, acısı diner.

Misk ile cam tabağına yazılırsa ve o tabak gül suyu ile yıkanıp bir geri zekâlıya içirilirse (yedi gün) — Allah'ın izni ile — geri zekâlılığı gider. Duyduğunu rahatça ezberler.

Temiz bir tabağa yazılıp gül yağı ile yıkanıp, suyu ağrıyan kulağa damlatılırsa iyileşir. Bir daha sancımaz.

Temiz bir kaba yazılıp hâlis beylesan yağı ile yıkandıktan sonra o yağ ihtiyaç anına kadar saklanırsa her türlü hastalığa iyi gelir.

Hulâsa, Fâtiha sûresinde sayılmayacak kadar hassalar vardır.

⁂

Hayâtü'l-Hayvân'da şöyle geçer:

— **İbni'l-Cevzî** dedi ki:

«Kim devamlı olarak pabuçlarını sağ ayağından giyip sol ayağından çıkarırsa dalak ağrısı görmez.»

Bir başkası:

«Mümtehine sûresi yazılıp suyu bir dalak hastasına içirilirse biiznillâhi teâlâ iyileşir» demiştir.

Sa'lebî'nin tefsîrinden:

«Kim Yâsîn'i yazıp suyunu içerse, içine bin devâ, bin yakîn, bin şefkat, bin rahmet girip, her türlü gaile ve sıkıntıdan da kurtulur.»

⁂

Abdullah'dan (R.A.):

— Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Kim (kul hüvallahu ehad) sûresini okursa ve o hastalığında ölürse, kabir azâbı görmez. Kabir sıkıntısından kurtulur. Melekler kıyâmet günü onu elleri ile taşırlar. Sırat köprüsünden geçirip doğru Cennete götürürler.»

Yine şöyle buyururlar:

«On şey var ki, on şeyi önler:

Fâtiha Rabbin gazâbını önler.
Yâsîn sûresi kıyâmet susuzluğunu önler.
Dühân sûresi kıyâmetteki korkunç durumları önler.
Kevser sûresi düşmanların düşmanlığını önler.
Kâfirûn sûresi ölüm anında küfrü önler.
İhlâs sûresi münâfıklığı önler.
Felâk sûresi kıskançların hasedini önler.
Nâs sûresi vesveseleri önler.» (Ravdatü'l-Müttakîn)

***

Hadiste şöyle vârid olmuştur:

«Biriniz, dişi ağrıdığında parmağını o ağrıyan dişinin üzerine koyup şu âyeti okusun:

هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ

el-Bustân'dan:

— Sahâbîlerden (R. Anhüm) biri dedi ki:

«Kim her aksırdığında (elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Alâ külli hâlin) derse, diş ağrısından kurtulur.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Aksıran kişi (elhamdülillâh) derse, diş, kulak ve karın ağrısından kurtulur.»

Peygamber Aleyhisselâm hastaya sağ tarafını yedi kere meshedip şöyle demesini emrederdi:

بِسْمِ اللهِ أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ

(Bismillâhi eûzü bi ızzetillâhi ve kudretihî min şerri mâ ecidü ve

Peygamber Aleyhisselâm Hz. Ali'ye (K.V.) hitaben şöyle buyurdu:

«Başın ağrıdığı zaman elini o ağrıyan yere koyup Haşr sûresinin sonunu oku!»

Haşr sûresinin sonu, camilerde sabah namazından sonra okunan, **(hüvallahüllezî lâ ilâhe illâ hû. Âlimül ğaybi veşşehâdeh...)** ile başlayan üç âyettir.

Peygamber Aleyhisselâm Haşr sûresinin son üç âyetini okuduğu zaman mübârek elini başına koyup:

«İşte bu, ölüm hariç, tüm hastalıklara şifâdır!» derdi.

⁂

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum:

«Birinize, gam ya da hastalık geldiği zaman üç kere:

سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۞

(Sübhâneke innî küntü minez zâlimîn..) desin.»

⁂

Hz. Enes'den (R.A.):

— Bir bedevî, Peygamber Aleyhisselâm'ın yanına geldi ve:

«Ben hastayım; midemde ne yemek ve ne de su durmuyor. Sağlığa kavuşmam için duâ buyur» dedi.

Peygamber Aleyhisselâm şu tavsiyede bulundu:

«Yemek yediğin, ya da su içtiğin zaman:

بِاسْمِ اللهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۞

(Bismillâhillezî lâ yedurru measmihi şey'ün fi'l-ardı velâ fissemâ. Ve hüves semiy'ul alim) dersen, hastalığın ne kadar büyük ve ağır olursa olsun, sana bir zarar veremez!» (et-Tıbbü'n-Nebevî)

⁂

Peygamber Aleyhisselâm ashâbına bütün sancı ve ağrılara karşı şu duâyı okumalarını öğretirdi:

بِسْمِ اللهِ الْكَبِيرِ نَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ عِرْقٍ نَعَّارٍ وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ ۞

(Bismillâhi'l-kebîri neûzü billâhi'l-azîmi min şerri külli ırkin na'-ârin ve min şerri harrin nâri).

Anlamı:

«Büyük olan Allah'ın adı ile. Büyük olan Allah'a, içinden kan fışkıran her damarın şerrinden, Cehennem ateşinin sıcaklığından sığınırım!»

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem). hastayı okurdu ve şöyle duâ ederdi:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ النَّاسِ اَذْهِبِ الْبَاْسَ اشْفِ اَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ اِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا ۞

«Ey insanların Rabbi, bu hastanın acısını dindir, şifâ ver. Zira senden başka şifâ veren yok! Öyle bir şifâ ihsân et ki, bunda hiçbir hastalık ve ızdırab bırakmasın!»

⁂

Abdullah bin Mes'ud'un (R.A.) zevcesi **Zeyneb'den:**

— Abdullah boynumdaki okunmuş ipliği görünce, sordu:

«Nedir bu?»

«Okunmuş iplik!»

«Çıkar onu boynundan ve parçala! Abdullah'ın ailesinin şirke ihtiyacı yoktur! Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum:

— Muska, nazar boncuğu ve tılsım ipliği şirktir!»

«Niçin böyle diyorsun? Gözüm devamlı akıp sancırdı. Falan yahudiye gidip okunurdum ve hemen sancısı dururdu» deyince şu cevabı verdi:

«O, şeytanın işi idi. Şeytan eli ile ona vururdu. Yahudi okuyunca şeytan sırf okuma yüzünden iyileştiğine inansın diye elini oradan çekerdi. Sen Hz. Peygamber'in okuduğu şu duâyı okursan, sana yeter de artar bile:

«Ey insanların Rabbi! Sıkıntıyı gider, şifâ ver; şifâ veren sensin! Senin şifândan başka hiçbir şifâ yoktur! Bütün dertlere derman veren bir şifâ ihsân et!»

Peygamber Aleyhisselâm'ın yasakladığı şeyler put, şeytan isimlerinin bulunduğu veya şer'an câiz olmayan nitelikler taşıyan tılsım ve nazar boncuklarıdır. Sihirbazlık kokan her türlü takılardır.

Muhabbet için yazılan muskalar da buna dahildir.

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Hazreti Ali'ye öğretmiştir ve şöyle demiştir:

«Ey Ali, yağmur suyunu al, üzerine yetmiş kere Fâtiha'yı oku, yetmiş kere: (Lâ ilâhe illellah, Sübhanellah)'ı oku, yetmiş kere de (Allahümme salli alâ Muhammedininnebiyyil-ümmiyyi ve alâ âlihi) diyerek salât-ü selâm getir; sonra sabah-akşam o sudan iç!»

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sarılılara ve çarpılmış kimselere Cenâb-ı Hakkın şu kavl-i celîlini okurdu:

أَفَحَسِبْتُمْ

أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ

الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ

إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

Şeytanların korkuttuğu kimselere de şunu okurdu:

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَبَرَأَ
وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمِنْ شَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ
اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمٰنُ

(Eûzü bi kelimâtillâhit tâmmâtı min şerri mâ haleka ve zerae ve berae ve min şerri mâ yenzilü minessemâi ve min şerri mâ ya'rucü fiyhâ ve min şerri mâ zerae fil-ardı vemâ yahrucü minhâ ve min şerri külli târikin illâ târikan yatruku bihayrin ya Rahmân!)

Bu duâdaki (kelimâtüllahit-tâmmât...»dan murad, bâzılarına göre peygamberlere Allah tarafından indirilen bütün kelimelerdir.

Bâzılarına göre içinde esmâ-i hüsnânın bulunduğu Allah kitablarıdır. Noksan sıfatlardan berî olduğu için (tastamam) olarak vasfedilmişlerdir.

Hayâtü'l-Hayvân'da der ki:

Buradaki Allah'ın kelimelerinden murad, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Tastamam olması, beşer kelimeleri gibi eksik ve noksan olmaması, demektir.

Bâzılarına göre tastamam demek, her türlü hastalıklara ve çarpılmalara iyi gelen, tam yarar sağlayan, demektir.

Ahmed bin Hanbel bunu delil göstererek Kur'ân-ı Kerîm'in mahlûk olmadığını söylerdi.»

***

Bir şeyi uğursuz saymamak da sünnettendir.

İbni Mes'ud'un (R.A.) yaptığı rivâyete göre Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Uğursuz sayma şirktir!»

Câhiliyet devri insanları bir işe teşebbüs ettikleri zaman, sol taraftan bir kuş uçsaydı, bunu uğursuz sayıp o işten vaz geçerlerdi.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) onların bu âdetini üç

Onlar uğursuz saymanın bir yarar sağlayacağını veya bir zarar önleyeceğini sanırlardı ve buna böyle i'tikad ederlerdi. Böyle yapmakla da sanki Allah'a ortak koşmuşlar gibi olurlardı.

«İçimizden biri mutlaka bunu kendi nefsinde hisseder. Lâkin Allah onu tevekkül ile giderir» (buyurulmuştur).

Şerhu'l-Mesâbih'de der ki:

«(İçimizden biri bunu mutlaka kendi nefsinde hisseder. Lâkin Allah tevekkülle bunu giderir) sözü, İbni Mes'ud'un (R.A.) sözüdür; Peygamber Aleyhisselâm'ın sözü değil!»

Abdullah bin Mes'ud (R.A.) dedi ki:

«Uğursuzluk, ancak uğursuzluğa inanana zarar verir. Kim içinden böyle bir şey atmak isterse:

اَللّٰهُمَّ لَا طَيْرَ اِلَّا طَيْرُكَ وَلَا خَيْرَ اِلَّا خَيْرُكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ مَا شَاءَ اللّٰهُ كَانَ وَلَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ اِلَّا اللّٰهُ وَلَا يَقِي السَّيِّئَاتِ اِلَّا اللّٰهُ

(Allahümme lâ tayra illâ tayruk.. Ve lâ hayra illâ hayruk... Velâ havle velâ kuvvete illâ billâh. Mâşâellahü kân. Ve lâ ye'ti bil-hasenâti illâllah! Ve lâ yekıs seyyiâti illâllah!)

Desin, teşebbüs ettiği işi yapsın, korkmasın... Câhiliyet devri insanları gibi işinden vazgeçmesin...»

⁂

Güzel bir şeyle iyimserlikte bulunmakta hiçbir sakınca yoktur!

«Fal nedir, ey Allah'ın Resûlü?» diye sorduklarında:

«Kişinin din kardeşinden duyacağı güzel bir kelimedir!» diye izah etmiştir.

Meselâ, bir işin peşinde olan kişiye: «Sen bunu başaracaksın, aradığını bulacaksın!» demek gibi.

Yolculukta olana da: «Sen yolunu şaşırmayacaksın!» dersin.

Demek ki bu gibi sözlerden Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) hoşlanırdı. Ama uğursuz saymayı kerih görürdü...

***

Said bin Cübeyr İbni Abbas'dan (R.A.) rivâyet ediyor:

— Doğumda güçlük çeken kadına, beyaz bir tabağa:

بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا كَأَنَّهُمْ
يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ

(Bismillâhillezî lâ ilâhe illâ hüvel-alîmül-hakîm.

Sübhânellahi Rabbi'l-Arşi'l-Azîm.

Elhamdü lillâhi Rabbil-âlemîn. Keennehüm yevme yeravnehâ lem yelbesû illâ aşiyyeten ev duhâhâ.

Keennehüm yevme yeravne mâ yûadûne lem yelbesû illâ sâaten min nehârin belâğ. Fehel yühlekü illel-kavmü'l-fâsikûn)

Duâsı yazılarak suyu o kadına içirilir.

***

Hayâtü'l-Hayvân'da şöyle der:

— **İbni Abbas** (R.A.) dedi ki:

— **Meryem oğlu İsa** doğum yapamayan bir sığırın yanından geçerken sığır şöyle konuşmuş:

«Ey Allah'ın kelimesi, Allah'a duâ et de beni kurtarsın!»

Bunun üzerine İsâ Aleyhisselâm şu duâyı yapmış:

يَا خَالِقَ النَّفْسِ مِنَ النَّفْسِ وَ مُخْرِجَ النَّفْسِ مِنَ النَّفْسِ خَلِّصْهَا

(Yâ hâlikan-nefsi minen nefsi ve muhricen nefsi minen nefsi hal-

lisha)

«Ey canlıyı canlıdan yaratan, ey canlıyı canlıdan çıkaran, ne olur bunu kurtar!»

Ondan sonra sığır hemen doğumunu yapmış.

İbni Abbas dedi ki:

— Güç doğum yapan kadına bu duâ yazılır.

⁂

«Kartalın tüyü kadının altına konursa kolay ve çabuk doğum yapar» denilmiştir.

Deniz köpüğünün de buna iyi geldiği söylenmektedir.

Yumurta kabuğu yumuşatılıp su ile içilirse, bu da doğumu kolaylaştırır, demişlerdir.

Biz bu ikisini birkaç defa tecrübe ettik ve faydasını gördük.

⁂

Boğulmak veya yanmaktan korkan kimse şunu okur:

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَمَا قَدَرُوا
اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

(İnne veliyyiyellahüllezî nezzelel-kitâbe ve hüve yetevelles sâlihîn. Ve mâ kaderullahe hakka kadrihî vel-ardu cemîan kabdatühû yevmelkıyâmeti vessemâvâtü matviyyâtün bi yemîynihî. Sübhânehû ve teâlâ ammâ yüşrikûn.)

Vahşi hayvanlardan kendi veya çoluk-çocuğu korktuğu zaman da şunu okur:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ
بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

(Lekad câeküm rasûlün min enfüsiküm azîz... Aleyhi mâ anittüm harîsun aleyküm bi'l-mü'minîne raûfün rahîm... Fein tevellev fekul hasbiyellahü lâ ilâhe illâ hû, aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbü'l-arşil-azim.)

⁂

Sarılık hastalığına yakalanan kişi için temiz bir tabağa Âyete'l-Kürsî yazılıp suyu içirilir.

⁂

Azgın hayvanın kulağına:

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

(Efe ğayra diynillâhi yebğûne ve lehû esleme men fissemâvâti vel'ardı tav'an ve kerhen ve ileyhi yürceûn)'u okur.

⁂

Kişi yitiğini bulmak için iki rek'at namaz kılar ve bu namazda Yâsîn sûresini okur. Sonra şöyle duâ eder:

«Ey sapmışlara doğru yol gösteren! — Diğer rivâyette (ey yitikleri geri döndüren) şeklindedir. — Yitiğimi geri döndür!»

Ca'fer el-Huldî'den:

— Ebü'l-Hasan'a veda ederken: «Bana bir şeyler öğret!» dedim. Şöyle dedi:

«Bir şeyin kaybolduğunda, yahut birisi ile buluşmak istediğinde, şöyle de:

«Ey vukuunda şübhe olmayan günde insanları bir araya getirici! Falan kimse ile veya falan şey ile beni bir araya getir!»

Bunu dersen mutlaka Allah o kimse ile veya o şey ile seni bir araya getirir. Çünkü Allah sözünde hulf etmez.»

Ben ne zaman bu duâyı yaptımsa kabûl edildî.

Biz bunu her ne kadar hâcetler bölümünde nakletmiş isek de, tekrarında faide mülâhaza ettiğimiz için ikinci def'a kaydetmekte bir sakınca görmedik.

Hayâtü'l-Hayvân'da bu kıssa böyle zikredilmiştir.

⁂

Kaçan kölenin geri dönmesi için şu âyet okunur:

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا
لَهُ مِن نُّورٍ

(Ev kezulümâtin fi bahrin lücciyyin yeğşâhü mevcün min fevkihî mevcün min mevkihî sehâbün, zulümâtün ba'dühâ fevka ba'din, izâ ahrece yedehû lem yeked yerâhâ, ve men lem yec'alillâhü lehû nûran femâ lehû min nûrin)

⁂

Hırsızlığı önlemek veya yatağı ıslatan çocuğun bundan vazgeçmesi için şu âyet okunur:

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى

(Kulid'ullahe evid'ur rahmâne, eyyen mâ ted'û felehü'l-esmâülhusnâ)

⁂

Gece sahrada yatarken korkan kişi şu âyeti okur:

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهٗ حَثِيْثًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
وَالنُّجُوْمَ مُسَخَّرٰتٍ بِاَمْرِهٖ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ

(İnne rabbekümüllahüllezî halekas semâvâti vel-arda. Fî sitteti eyyâmin. Sümmestevâ alel-arşi yuğşil leylen nehâre yatlübühû hasîsen, veşşemse vel-kamera vennücûme müsahharâtin bi emrih. Elâ lehülhalku vel emr. Tebârakellahü rabbül-âlemîn.)

⁂

Yangını söndürmek için esas olan tekbir getirmektir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«Yangını gördüğünüz zaman tekbir getirin! Çünkü onu hemen söndürür!» buyurmuştur.

⁂

Büyü:

Büyünün, büyü yapılan kimseye te'sir edeceğini bilmek ve buna inanmak da sünnettendir.

Bil ki, büyü kötü insanların birtakım kötü şeyler icra etmekle yaptıkları bir işin ismidir.

Kötü insanların yaptıkları kötü işler niteliğini taşıdığı için, mu'cize ile kerâmetten bu iki yönden ayrılırlar.

Sonra, bu, teklifçilerin teklifi ile yapılmaz. Bâzı zaman ve mekânlarda, bâzı şartlar altında yapılır.

Çünkü meydanda herkesin gözü önünde yapılsa herkes öğrenir ve aynısını yapmaya kalkışır. Yapan kimse de rezil rüsvay olur, herkes tarafından kötü tanınır ve hakir görülür.

Büyünün hükmü :

Ehl-i Hakka göre aklen mümkündür, sem'an sâbittir.

Göz değmesi de böyledir.

Mu'tezile dedi ki:

«Bu, basit el hareketleri ile, zâhirde hakikati olmayan bir nevi göz boyamadır.»

Bizim bu husûsda iki delilimiz var: Biri bunun mümkün olduğuna, diğeri bizzat vuku' bulduğuna delâlet eder.

Birinci delil: Bu iş bizâtihi mümkündür. Çünkü bunu her ne kadar sihirbaz yapıyorsa da aslında yaratan Allah'tır. Madem yaratan Allah'tır, öyleyse bu da onun her şeyi ihata eden kudretinin kapsamına girer.

Sonra, bunda bütün fakîhlerin ittifakı vardır. İhtilâfları onun hükmündedir.

İkinci delil: Bakara sûresindeki şu meâldeki âyettir:

«İnsanların sihri (büyücülüğü) ve Bâbil'deki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı.

Halbuki onlar (o iki melek): «Biz ancak fitneyiz (imtihan için gönderilmişizdir), sakın (sihir, büyü yapıp da) kâfir olma» demedikçe hiçbir kimseye (sihir) öğretmezlerdi.

İşte onlardan (o iki melekten) koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler.

Halbuki (sihirbazlar) Allah'ın izni olmadıkça onunla hiç kimseye zarar verici değillerdir.»

Bu âyet, bize sihrin hakikati bulunduğunu, bir nevi göz boyama olmadığını açık ve seçik olarak bildirmektedir. Çünkü gerçek te'sirini yaratan yalnız Allah'tır.

«Peki, Mûsa Aleyhisselâm'ın Kur'ân'da anlatılan kıssasında: **«Sihirleri yüzünden, kendisine hakikat konuşuyormuş hayâlini verdi!»**

buyurulmaktadır; ki, bu bize onun bir hayal ve göz boyamaktan ibaret olduğunu göstermez mi?»

Diye bir itiraz vârid olursa.. Deriz ki:

— Onların büyüleri bu hayali meydana getirmiş olabilir. Bu teslim edilse bile, eserinin o şekilde görülmesi (yâni hayâl olarak görülmesi), büyünün hakikatinin olmadığına delâlet etmez, asla. (Şerhu'l-Mekasid)

Evet, büyünün gerçekliğine inanır ve bu inancından dolayı da Allah'tan sevab bekler.

Bilir ki, beşerin ulusu ve efendisi Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a da sihir yapmışlardır.

Mizacında nâhoşluk hissediyordu. Dünyaya ait olan işleri yapmakta tâkatsizlik hissediyordu (kendisine sihir yapıldığı için).

Nihayet kendisine Muavvizeteyn (**Kul eûzü bi Rabbil-felâkı, Kul eûzü bi rabbin nâsi** sûreleri) inince bundan kurtuldu.

Demek ki bu iki sûreyi okuyan kişi büyüden ve şeytan çarpmasından kurtulmaktadır.

Peygamber Aleyhisselâm da kendisine nâzil olan bu iki sûreyi okudu ve büyüden kurtuldu.

Rivâyet olunduğuna göre, **Lebîd bin A'sam** Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) saç kıllarını aldı ve ona onbir düğüm attı. Sonra onu bir kuyuya attı. Üzerine de büyük bir taş koydu.

Peygamber Aleyhisselâm bu yüzden rahatsızlandı. Mübârek âzâları sanki düğümlenmişti.

Nihayet Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) uyku ile uyanıklık arası bir vaziyetteyken iki melek geldi; biri baş ucunda, diğeri ayak ucunda oturdu. Biri diğerine sordu:

«Nedir acaba bunun şikâyeti?»

Diğeri cevab verdi:

«Büyü!»

«Peki, bunu kim yaptı?»

«A'sam oğlu Lebîd adında bir yahudi!»

«Nerde yaptı bu işi?»

«Falan kuyuda..»

«Çaresi nedir?»

«Biri o kuyuya gidecek ve suyunu çekecek. Orada büyük bir taş vardır. O taşın altında başı düşmüş bir desti bulunmaktadır. Onun

içindeki onbir düğüm atılmış bir kılı görüp onu alarak ateşte yakacak. İşte o zaman inşâallah iyileşir.»

Peygamber Aleyhisselâm uyanır uyanmaz durumu fark etti. Onların dediklerini iyice anladı. **Ammâr bin Yâsir** ile **Hz. Ali'yi** (R. Anhümâ) bir kısım sahâbîleri ile o kuyuya yolladı.

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) anlattığı şekilde buldular. Bunun üzerine o iki sûre nâzil oldu.

Onlar, onbir âyetten ibarettir.

(Kul eûzü bi Rabbil-felâkı) sûresi beş âyet. **(Kul eûzü bi rabbinnâsi)** sûresi ile altı âyettir.

Onlardan bir âyet okudukça bir düğüm çözüldü. Sûrelerin hepsini bitirince bütün düğümler çözülmüş oldu.

Sonra onu ateşe atıp yaktı. Resûlüllah (S.A.V.) de hemen iyileşti. Zincirlere vurulmuş bir adamın çözülüp de rahata kavuşması gibi bir rahatlık hissetti kendinde.

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Kul hüvallahü ehad.. Kul eûzü bir rabbil-felâk... Kul eûzü bi rabbinnâs... sûreleri var ya? Kimse bunlar kadar güçlü ve te'sirli bir şey ile bir dilekte bulunamaz ve bir şeye de sığınamaz!»

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) dedi ki:

«Peygamber Aleyhisselâm Cin'den ve nazardan (bazı duâlarla) istiâze ederdi. Bu iki sûre inince onlarla istiâze etmeğe başladı, diğerlerini bıraktı.» (Ebü'l-Leys'in tefsîri, Meâlimü't-Tenzîl, el-Mesâbih.)

⁂

Nazar :

Kişi nazarın da gerçek olduğuna inanır. Bu da sünnettendir.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Göz (değmesi) haktır.»

Bu nasıl olur? İzah edelim:

Bir şeye ancak kemâle erdikten sonra göz değer. Her kemâle eren şeye kazâ ile noksanlık ârız olur. Kazânın zuhûru göz değmesinden sonra olduğu için buna izâfe edilmiştir.

Bâzıları bunun sebebini şöyle anlatmışlardır:

— Kişi bir şeye bakıp beğendiği zaman ona «güzel» der; fakat bu-

nu Allah'tan bilmez. Bir an için Allah'ı unutur. Allah da onun baktığı şeye, sırf bakıcının gafletinden dolayı bir belâ verir.

Gerçeği anlayan: «Bu Allah'tandır!» der. Başkası: «Bu, nazardandır!» der ve bakıcıyı sorumlu tutar.

Bâzıları da şöyle demişlerdir:

«Keskin bakışlarla bakan kimsenin gözünden zehirli bir kuvvet çıkar. Baktığı insana veya şeye isabet eder. Yapacağını da yapar. O insan veya şey ya helâk olur, yahut da bozulur, yaramaz hale gelir.

Sonra, bu yalnız insanlara mahsûs değildir. Cinlerde de olur. (Yâni insanoğluna cinler de nazar dokundurabilirler.) Denildiğine göre, onların gözleri mızraktan daha nüfûz edicidir!»

Ümmü Seleme'den (R. Anhâ):

— Peygamber Aleyhisselâm evimde yüzü solmuş bir cariye gördü. Buyurdu ki:

«Bunu çarpmışlar. Bunda nazar vardır.»

Yâni bu sözü ile cinlerin ona nazar değdirdiklerini beyân etmek istemişlerdir.

Peygamber Aleyhisselâm:

«Göz (değmesi) haktır. Eğer kader (ve kazâ)yı geçecek bir şey olsaydı, göz (değmesi) olurdu bu! Çünkü bu, kişiyi kabre, deveyi de kazana sokabilir!» buyurmuştur.

***

Nazarı önleyen şeylerden biri de çocuğun çenesinin altını siyaha boyamaktır.

Çünkü **Hazreti Osman** (R.A.) güzel bir çocuk gördü ve şöyle tavsiyede bulundu:

«Bu çocuğa nazar değmemesi için çenesinin altını siyaha boyayın!»

Tarlalarda kazıkların başlarına geçirilen kemikler de bu kabildendir.

Çünkü tarlaya bakan ve nazar değdirmek isteyen kişinin bakışı o kemiklere ilişir de nazar değdirme gücünü kaybeder.

Yine Hazreti Osman'dan (R.A.) nakledilmiştir:

— Nazar değdiren kişi yıkanır veya abdest alır. Aynı su ile nazara uğrayan kişi de yıkanır, hiçbir şey olmaz.

Peygamber Aleyhisselâm'dan da aynı şey nakledilmiştir.

Ebû Ümâme bin Sehl bin Hanîf'den:

— **Âmir bin Rabîa,** Sehl bin Hanîf'i yıkanırken gördü. Vucûdunun güzelliğini görünce ona nazar değdirdi. Adam hemen yere düştü.

Peygamber Aleyhisselâm gelince ona sordular:

«Ey Allah'ın Resûlü, sizde Sehl'i tedavi edecek bir ilâç var mıdır? Vallahi adamcağız başını kaldıramıyor..»

«Nazarcı olarak tanıdığınız biri var mı?»

«Âmir bin Rabîa'yı nazarcı olarak biliriz» dediler.

Bunun üzerine Âmir bin Rabîa'yı yanına çağırttı ve ona:

«Biriniz neden kardeşine kasdeder? Gördüğün zaman: (Bârekellahü aleyke!) demeliydin!» diye çıkıştı.

Sonra şöyle buyurdu:

«Haydi bunu yıkayın!»

Bunun üzerine Âmir yüzünü, ellerini, dirseklerini, ayaklarını ve izârının içindekini bir kaba yıkadı. Sonra o su, yerde yatan Sehl'in üstüne döküldü. Hemen ayağa kalkıp arkadaşları ile yürümeye başladı.

İzârının içindekinden murad nedir?

Bâzılarına göre tenâsül uzvudur. Kimisine göre uyluklardır. Kimisine göre ise bedenin sağ tarafını saran izârın altında vâki olan kısmıdır. **Şerhu'l-Mesâbih'**de bu mes'ele böyle izah edilmiştir.

⁂

Bir şeyi görüp beğenen kişi, eğer ona nazar değdireceğinden korkarsa, şöyle desin:

(Mâşaellah! Lâ kuvvete illâ billâh.)

Ardından da tebrik ifade eden şu cümleyi kullansın:

(Bârekellahü fiyke ve aleyke..)

⁂

Bâzı hastalıkların, sahibinden kendisine geleceğine inanmanın doğru olmadığını Peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem) şu mübârek sözü ile açıklamışlardır:

«Adva, hâmme ve safer yoktur!»

Musannif bu kelimeleri şöyle açıklamıştır.

Advâ : Ciltte görünen uyuz hastalığıdır. (Yâni, bu hastalık insana sirayet etmez, denmek istenmiştir.)

el-Hâmme : Öldürülen kişinin başında çıkıp intikam isteyen bir kuştur (bâtıl bir inanca göre).

İşte Peygamber Aleyhisselâm böyle bir inancın da bâtıl olduğunu ifade etmişlerdir.

Câhiliyet devri Arabları ölen bir kimsenin rûhunun bir kuş şeklini aldığını ve bunun: «Sulayın beni, sulayın beni!» diye bağırdığını ve intikamı alındığı zaman uçtuğunu söylerlerdi. Buna böyle inanırlardı.

Peygamber Aleyhisselâm böyle bir şeyin olmadığını açık ve son derece seçik olarak beyân etmişlerdir.

Safer : Onların bâtıl inancına göre, kişinin içinde, ciğerini — acıktığında — ısıran bir yılandır.

Şerhu'l-Mesâbîh'de, bu, insanın ve hayvanın karnında bulunan bir yılanın adıdır. İnsan veya hayvan yürüdüğü zaman bu yılan onları sokar — acıktığında —.

Şöyle de denebilir:

Câhiliyet devrinde Muharrem ayını Safer'e ertelerlerdi ve onu şehr-i haramdan kılarlardı. Böylece Muharrem ayında savaşıp Safer ayında savaşmazlardı.

İşte Peygamber Aleyhisselâm «Safer yok!» sözü ile, onların bu çirkin ve bâtıl âdetlerini kasdetmiştir, böyle bir şey olmadığını açıklamıştır.

Bâzılarına göre, onlar Safer'i uğursuz sayarlardı. Peygamber Aleyhisselâm «Safer yok» sözü ile onların bu inancını ibtâl etmiştir.

***

Madem ki Peygamber Aleyhisselâm «sirâyet yok!» buyurdu. Öyleyse hastalığının geçeceğinden korkmak ve çekinmek bir vehimden ibarettir. Vehme kapılmak da ancak cahillerin kârıdır.

Bununla beraber sünnet olan hastalardan uzak durmaktır. Cüzzamlılardan vs. geçici hastalıklardan uzak durmaktır.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) sağlam kişilerin hasalanmasının, Allah'ın bir emri ve kaderi olmadığını zanneden kimselerin bu zan ve vehmini ibtâl etmek istemiştir. Yoksa (hastalara sokulun) demek istememiştir. Nitekim şöyle buyurmuşlardır:

«Cüzzamlıdan, arslandan kaçar gibi kaçın!»

Yine cüzzamlıların bulunduğu vâdiden geçerken yanındakilere: «**Haydi çabuk geçin, hızlanın!**» buyurmuştur.

Demek ki bâzı sâri hastalıklar vardır. Onlardan kaçınmak gerekmektedir.

Bir de, hadîsdeki (lâ advâ) kelimesinde muhaddisler ihtilâf etmişlerdir.

Onlardan bâzılarına göre bu, hastalığın sirâyet etmesini nefyetmektir. (Yâni hastalık bulaşmak demektir.)

Bâzılarına göre ise bu, onun hastalığa izâfesidir.

Birinci görüş daha kuvvetlidir. Musannifin görüşü de bu merkezdedir. Bâzıları ikinci görüşü kabûl etmişlerdir.

Müslim'in şerhinde İmâm Nevevî der ki:

— Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem): «**Cüzzamlıdan arslandan kaçar gibi kaç**» sözünün hikmeti şudur:

Bilindiği gibi, cüzzam sârî hastalıklardandır. Uyuz, baras ve veba gibi.

Tıbda anlatıldığına göre, bunlara benzer birçok bulaşıcı hastalıklar daha vardır. Bu hastalıklar — yine Allah'ın izni ile — başkalarına geçerler. Kendi tab'ıyla değil. Böyle zarar meydana gelir. Bunun için Peygamber Aleyhisselâm bu türlü hastalıklardan ve hastalardan uzak durmayı emretmişlerdir.

Peygamber Aleyhisselâm'ın: «**Sirâyet yok!**» sözüne gelince.. Bu, câhiliyet devrindeki bâtıl inançları çürütmek için vârid olmuştur.

Çünkü onlar, hastalıkların, Allah'ın iradesiyle değil de kendiliklerinden geçtiğine inanırlardı.

İşte bu yorumla iki hadîs arasında zâhiren görülen tezad bertaraf edilmiştir.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«**Cüzzamlılara dik dik ve devamlı bakmayın! İçinizden biri mutlaka bir cüzzamlı ile konuşacaksa, kendisi ile onun arasında bir mızrak boyu kadar mesafe bulunsun!**»

Rivâyet olunduğuna göre, Peygamber Aleyhisselâm bir cüzzamlının elinden tutup yanına oturtmuş ve ona:

«**Haydi ye! Allah'a güvenim ve tevekkülüm tamdır!**» deyip hitâb etmiştir.

Bir adam Hz. Ömer'e (R.A.) ayağındaki ağrıdan şikâyet edince Hz. Ömer (R.A.) ona:

«Öğlen sıcaklarında yürürsen bir şeyin kalmaz!» demiştir.

İbni Ömer'in (R.A.) gözü ağrıyordu. Ona acı bir ilâç damlattı; hiçbir şeyi kalmadı.

Halef bin Hammâd dedi ki:

— Gözlerim ağrıyordu. Beni Mûsa er-Râdî bu hâlimle görünce şöyle dedi:

«Sana bir ilâç tavsiye edeceğim. Eğer onu tatbik edersen hiçbir şeyin kalmayacak!»

«Evet, buyurun!» dedim.

«Her Perşembe günü bıyığından biraz al!»

Dediğini yaptım; göz ağrılarım dindi.

Göz ağrısı için en iyi ilâç; Kur'ân'a bakmaktır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm göz ağrısından Cebrail Aleyhisselâm'a yakınınca, Mushaf'a bakmasını tavsiye etmiştir.

Kan aldırmak da sünnettendir.

Çünkü o, her çeşit hastalığa devâdır.

el-Bustân'da der ki:

— Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kim, bana başının ağrısından şikâyet ettiyse, ona «kan aldır» dedim. Kim de ayaklarının ağrısından şikâyet ettiyse, ona «ayaklarını boya!» dedim.»

Aç karnına kan aldırmak şifâdır; tok karnına ise zarardır.

el-Bustân'da der ki:

— Kan aldırmak isteyen kimse, bir gün öncesinden kan aldırıncaya kadar; kan aldırdıktan sonra da bir gün geçinceye dek hanımı le cinsî münâsebette bulunmamalıdır.

Sabah kan aldıracaksa, akşam yemeğini ikindi vakti yemelidir. Böyle olursa kan aldırmak daha yararlı olur.

Safrası varsa önce bir şey yemeli, sonra kan aldırmalıdır; ki, aksi akdirde muvazenesini kaybeder.

O gün hamama girmemelidir.

Doktorlardan biri: «Kim, kan aldırdıktan sonra aynı gün cinsî ilişkide bulunup hamama giderse ve buna rağmen ölmezse hayret ederim!» demiştir.

Kan aldırdıktan sonra ardından tuzlu yemelidir; uyuz olabilir. Aynı gün süt yememesi de müstehabdır.

Kan aldırdığı gün, suyu da az içer.

⁂

Çarşamba ve Cumartesi günleri kan aldırmak mekruhtur.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Kim, Çarşamba ve Cumartesi günü kan aldırırsa ve bir sancı ile karşılaşırsa, kendisinden başkasını kınamasın!»

Hadîs âlimlerinden bir zât, Cumartesi günü kan aldırmış. Baras hastalığına yakalanmış. Doktorlar buna çâre bulamamışlar.

Allah'a ağlayarak yalvarmış, secde etmiş ve secdede uyuyakalmış. Peygamberimizi o anda rü'yâsında görmüş ve hastalığından ona yakınmış. Peygamber Aleyhisselâm ona:

«Bu husûsdaki benim hadîsim sana ulaşmadı mı?»

«Evet, ama doğru olup olmadığında şübheye düştüm!»

«Benden nakledilen bir söz hakkında neden ihtiyatlı davranmadın?»

Demiş ve mübârek elini o sancıyan uzvuna sürmüş. Adam uyanınca o hastalığın kendinden zâil olduğunu görmüş. (el-İhyâ)

Hadîsde: **«Pazar günü kan aldırmak şifâdır!»** buyurulmuştur.

Ayın ondokuzundan sonraki Salı günü kan aldırmak müstehabdır. Bâzılarına göre ayın sonuna kadar müstehabdır.

Lâkin ayın *son* üç gecesinde kan aldırmak mekruhtur. (el-Bustân)

⁂

Baştan kan aldırmak yedi hastalığa şifâdır: Cüzzam, cünûn (sinir hastalığı), baras, uyuklama, diş ağrısı, göz kararması, sancı...

Ebü'l-Leys dedi ki:

— Ebû Bekr bin *Abdullah* rivâyet etti. Akra' bin Hâbis Peygam

ber Aleyhisselâm'ın yanına girdiğinde onun baştan kan aldırmakta olduğunu gördü ve sordu:

«Başından kan mı aldırıyorsun?»

Cevab verdiler:

«Ey Hâbis oğlu, bu, cüzzama faydalıdır..» (Ondan sonra o yedi hastalığı saydı).

Fakat devamlı kan aldırmak iyi değildir. Çünkü zararlı olur.

Hadisde: **«Kan aldırmak aklı artırır, hafızayı güçlendirir»** buyurulmuştur.

⁂

Kafanın çukurundan kan aldırmaktan kaçınır. Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Kafanın çukurundan kan aldırmak unutkanlığa yol açar. Onun için bundan uzak durun!»

⁂

Alçı taşından sonra kına yakmak kişiyi cüzzama karşı korur.

Her ay alçı taşı sürmek harareti söndürür, rengi güzelleştirir, cinsî münasebet gücünü artırır.

Hasta Ziyaret Etme Âdâbı ve Hasta Hakları, Ölüme Hazırlık, Vasiyyet ve Cenaze Namazı, Ölüyü Kefenleme ve Defnin Edebleri

İslâm dininin âdâbından birisi de hasta ziyaretidir.

Müslümanlar hastalanınca din kardeşleri tarafından ziyaret edilirler. Bu, İslâmın güzel âdet ve prensiplerindendir.

el-Hazâne'de der ki:

«Hasta yahudinin ziyaret edilmesinde bir sakınca yoktur. Fakat mecûsînin ziyaret edilip edilmeyeceği hakkında âlimler arasında ihtilâf vukua gelmiştir. Sahîh olan görüşe göre, onun da ziyaret edilmesinde sakınca yoktur.»

Çünkü hastayı ziyâret eden kişi onun yanında oturuncaya kadar rahmete dalar. Yanında oturduğu zaman ise rahmete iyice batar. Farsça vârid olan bir beyitde de bunun fazileti dile getirilmiştir.

⁂

Hasta ziyaretinde esas olan, onu gün aşırı ziyaret etmektir. Yahut iki günde bir.

Hadîsde: **«Hastayı gün aşırı ziyâret edin. İki günde bir ziyâret edin. Çok ağır olursa başka!»** buyurulmuştur.

«Gün aşırı ziyâret et ki, çok sevilesin!» buyurulmuştur.

Bunu Peygamber Aleyhisselâm **Ebû Hüreyre'ye (R.A.)** demiştir.

Hasta çok ağır olursa o zaman onu her gün ziyaret edip ilgilenir.

İbni Abbas (R.A.) der ki:

«Hastayı bir kerre ziyaret etmek sünnettir; birden fazlası nâfiledir.» (el-İhyâ)

⁂

Ziyaretçinin hastanın ayak ucunda oturması, baş ucunda oturmaması müstehabdır.

Ziyaretçi oturduğu yerde sağa-sola bakmamalı, hastaya doğru bakmalıdır.

Hastaya gözünü dikerek bakmamalı. Hele yüzüne ve gözlerine keskin nazarlarla bakmamalıdır.

Şâyet dikkatle bakarsa, hastanın yanından çıktığı zaman yüzünü yıkamalı.

Böyle yaparsa Allah'ın izni ile âfet ve musîbetlerden kurtulur. Âlimlerin birinden böyle duydum.

⁂

Hastanın yanına yeni elbiselerle girmez.

Kirli elbiselerle de girmez.

Hastaya karşı somurtmaz. Ona güleryüzle bakar ve hoşlandığı şeylerden konuşur.

Ona sağlık ve âfiyet diler. Uzun ömürler temenni eder. Çünkü bu gibi sözler hastanın gönlüne ferahlık verir.

⁂

Hastanın yanında fazla oturmaz. Çünkü, «ziyaretin en hayırlısı hafif olanıdır.»

Bu sözü ulemâdan Tâvus söylemiştir.

Denildi ki:

«Ziyareti hafif yapmakta ne güzel ibâdet kokusu vardır!»

Bâzılarına göre, ziyaret lâhza lâhza (az az) olmalıdır.

Ebü'l-Abbas bin Mesrûk'den:

— es-Sırrî's-Sekatî'yi ölümü hastalığında ziyaret ettik. Yanında hayli oturduk. Bir ara ona dedik ki:

«Gitmek istiyoruz; bize duâ et!»

Bunun üzerine ellerini kaldırarak şu duâyı yaptı:

«Allah'ım, bunlara hastanın nasıl ziyaret edileceğini öğret!»

⁂

Bir adam bir hastayı ziyaret etmiş. Yanında uzun oturmuş. Hasta demiş ki:

«And olsun ki, ziyaretçilerin çokluğundan rahatsız olduk!»

Adam şu cevabı vermiş:

«Kalkıp kapıyı kapayayım mı?»

«Evet!»

⁂

Bâzı hastalar ziyaretçinin çok oturmasından rahatsız olduğunu açıkça ifâde etmiştir. Şöyle ki:

Nakil adında bir adam bir hastayı ziyaret etmiş. Yanında uzun süre oturduktan sonra:

«Rahatsızlığın nedir?»

Diye sorunca, hasta şu ilginç cevabı vermiş:

«Yanımda oturman!»

Bir rivâyet daha:

Bir grup insan bir hasta ziyaretine gitmişler. Yanında hayli oturduktan sonra:

«Bize vasiyyet et!»

Diye ricâda bulunmuşlar. Hasta şöyle konuşmuş:

«Hasta ziyaret ettiğiniz zaman fazla oturmayın. Size vasiyyetim budur!»

Bunu Râğıb el-İsfahânî (el-Muhâdarât) adlı kitâbında anlatmıştır.

⁂

Hadîsde: **«Birinizin elini hastanın alnına veya eline koyup nasıl olduğunu sorması, tam hasta ziyaretidir!»** buyurulmuştur.

Hadîsin devamı şöyledir:

«Aranızdaki saygı temennilerinin tam şekli musafahadır.»

Sana duâ yapması için hastaya teklifte bulunman da sünnettendir. Çünkü hastanın duâsı meleklerin duâsı gibidir.

Ziyaretçi, hastanın yanında konuştuğu zaman mutlaka iyi konuşmalı, hayır duâda bulunmalıdır. Çünkü melekler onun yanında yapılan duâlara «âmin» derler.

Ümm-i Seleme'den (R. Anhâ):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Hastanın yanına, yahut cenazenin yanına vardığınız zaman hayırlı duâda bulunun! Çünkü melekler yaptığınız duâya âmin derler.»

Yâni, hastanın yanına vardığınız zaman Allah'dan âcil şifâlar dileyin. Cenazenin yanına gittiğinizde de Allah'tan rahmet ve mağfiret dileyin. Çünkü melekler bu dilek ifade eden duâlarınıza «âmin!» derler de duâlarınız müstecâb olur. (Şerhu'l-Mesâbih)

Kalkarken hastaya şifâ dileyip kalkmak da sünnettir.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Bir müslüman bir hasta müslümanı ziyâret edip de yedi kere: «Es'elüllahel azîme, rabbel arşil azîmi en yeşfiyeke = Büyük arşın sahibi büyük Allah'tan sana şifâ vermesini dilerim» derse, Allah mutlaka ona şifâ ihsân eder. Eceli gelmiş ise başka.»

Hastayı ziyaret eden kişi hastaya şunu okur:

أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ إِلَيْهِ وَأُحَاذِرُهُ

(Eûzü billâhi bi ızzetillâhi ve kudretihî min şerri mâ ecidü ve min erri mâ ühâziru)

Müslüman kardeşini — yakalandığı hastalık ne olursa olsun — **ziaret etmesi müekked sünnettendir.**

Ancak Peygamberimizin beyân buyurduğu şu üç hastalık müstesna: Göz hastalığı, diş ağrısı, büyük çıban.

Çünkü şöyle buyurmuşlardır:

«Üç hasta ziyaret edilmez: Göz hastalığı bulunan kişi, dişi ağrıyan kişi ve büyük çıbanı olan kişi.»

«Müekked sünnettir» dememizin sebebi şudur:

Musannifin zikrettiği bu hadisle **Mesâbih'de** zikredilen **Zeyd bin** Erkam'ın rivâyet ettiği: «Gözüm ağrıyordu, Peygamber Aleyhisselâm beni ziyaret etti» hadisi arasındaki çelişkiyi bertaraf etmek içindir.

Demek ki bu hastaların ziyâret edilmesi aslında yasak değildir. Lüzumsuz olduğu için, Peygamber Aleyhisselâm (ziyaret edilmezler) demiştir.

***

Hastanın hafif hafif inlemesi :

Hastanın hâlinden şikâyet etmeden hafif hafif inlemesi de sünnettir.

Çünkü bu acısını veya ağrısını nisbeten olsun durdurur.

et-Tıbbü'n-Nebevî'de der ki:

— Hastanın: «Çok sancım var!» demesi câizdir. **Hz. Peygamber** (sallâllahü aleyhi ve sellem) de: **«Başım!»** demiştir.

Ne var ki, Allah'a karşı isyan ve şikâyette bulunmaz. **Hele hastalığın** başında (elhamdü lillâh) derse, söyleyeceği sözlerin hiçbiri şikâyet sayılmaz!

Hasta, başını bağlar ve öylece yatağına yatar.

Sabır ve metanet içinde yatar. Kendisini hastalığa karşı kahraman göstermez.

Çünkü Allah'ın verdiği musîbete kimse tâkat getiremez! Karşı gelmeye çalışan mutlaka mağlûb düşer.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) hastalandığında inlerlerdi. Kendisine bunun sebebi sorulunca şöyle buyururlardı:

«Hatalarına keffaret olsun için, mü'minin sancısı artarır.»

***

Ölümü hatırlamak :

Ölümü çokça hatırlamak da sünnettendir.

Ebû Hüreyre'den (R.A.) :

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur: **«Lezzetlerin yıkıcısını (ölümü) çok hatırlayın!»** (el-Mesâbih)

Ölüm nasıl hatırlanır?

Kendisinden önce dünyadan göçen akran ve arkadaşlarını hatırlar.

Onların nasıl öldüklerini, toprağın altında ne yaptıklarını, nelerle karşılaştıklarını durmadan düşünür durur.

Şimdi toprak altında nasıl eriyip gittiklerini, çoluk-çocuklarını nasıl yetim, kadınlarını da nasıl dul bıraktıklarını, mallarından nasıl mahrum olduklarını, mescidlerin, meclislerin onlardan nasıl hâlî kaldıklarını hatırlar durur ve kafasından durmadan bunları geçirir.

Yanında gülen, oynayan, neş'elenen ve ölümü hiç hatırlamayan kişinin nasıl can verdiğini, nasıl kabre girdiğini, etleri nasıl kemiklerinden ayrıldığını, toprak kurtlarının hücûmuna nasıl uğradığını, güzel cismi ve dişlerinin nasıl toprağa karıştığını ve kendisinin de bir gün onun gibi ölüp gideceğini, kabre girip toprak olacağını, kabirde çeşitli işkencelere mâruz kalacağını düşünür.

İşte bunlar hep ölümü düşünme çeşitleridir. Bu husûsda Ebü'd-Derdâ (R.A.) ne güzel söylemiş:

«Ne mutlu başkasından ibret alan kişiye!»

***

el-Huteb'in şârihı, Vehb bin Münebbih'den:

— Danyal Aleyhisselâm bir sahradan geçerken şöyle bir ses duydu:

«Ey Danyal, dur! Hayret verici bir şey göreceksin!»

Durdu, fakat bir şey görmedi.

İkinci def'a nidâ edilince yine durdu, fakat bu def'a bir şeyler gördü.

Gerisini Danyal Aleyhisselâm'dan dinleyelim:

— Durdum, bir de ne göreyim: Bir ev beni çağırıyor!

İçine daldım. İnci ve yakut ile bezenmiş bir döşek gördüm. Döşek konuştu:

«Ey Danyal, yukarı çık!»

Çıktım; bir de ne göreyim: Karşımda içi misk-ü amber dolu altından bir döşek duruyor. Üstünde de bir ölü genç. Sanki mışıl mışıl uyuyor... Üstünde de güzel bir elbise. Hem anlatılmayacak kadar güzel. Sol elinde altın yüzüğü. Başında altından bir tâc. Kuşağında yeşil sebzeden daha yeşil bir kılıç.

Döşekten bir ses:

«Bu kılıcı al ve üstündekini oku!»

Bunun üzerine üzerinde yazılmış olan şu yazıyı okudum:

«Bu, Samsâm bin Ivec bin Unk bin Ad bin Erm'ın kılıcıdır.

Ben bin yediyüz sene yaşadım. On iki bin cariye eskittim. Bin şehir yaptım. Bin orduyu yendim. Her bir orduda, emrinde oniki bin savaşçı bulunan kırk kumandan vardı.

Akıllı ve bilginden uzak durdum. Beyinsizle arkadaşlık te'sis ettim.

İnsan ölçülerini bırakıp haddi tecâvüz ettim. Zulüm ve şiddetle davrandım.

Hazinelerimin anahtarlarını dörtyüz katır taşırdı. Dünya halkından hiç kimse bana kafa tutamadı.

Rubûbiyet dâvasında bulundum.

Sonra açlığa yakalandım. Bir ölçek inci karşılığında bir avuç mısır bile alamadım. Nihayet açlıktan öldüm!

Ey dünya ehli, ölümünüzü çok hatırlayın! Benden ibret alın. Sakın dünya sizi de, beni aldattığı gibi aldatmasın!

Ehlimden hiç kimse benim yükümü taşımadı..»

Hadîs-i şerîfde şöyle vârid olmuştur:

«Kim ölümü her gün bir kerre hatırlarsa, Allah'tan görmediği halde korkanlardan olur. Kim de hatırlamazsa onlardan olamayacağından endişe ederim.»

Yâni, ölümü hatırlayan, Cenâb-ı Hakk'ın Yâsîn sûresindeki:

«Sen ancak o zikre uyanı ve çok esirgeyici (Allah)'a gâibâne büyük saygı göstereni inzâr edeceksin. İşte sen onu hem bir mağfiretle, hem çok şerefli bir mükâfatla müjdele!»

Kavl-i celîline mazhar olur.

Ölümü çokça hatırlamak zevkleri yıkar, günahları temizler ve kişiyi dünyada zâhidçe yaşatır.

Çok düşünce ve endişeyi bertaraf eder, az ni'meti çoğaltır ve dünya derdini giderir. Dünyada kendisine dar geleni genişletir.

Kim ölümü günde yirmi kere hatırlarsa Allah onun kalbini canlandırır ve ölümünü ona kolaylaştırır.

Allah'ım, ölümümüzü kolaylaştır! Ey merhamet edicilerin en merhamet edicisi olan (Allah'ım)! Rahmetinle rahat can vermemizi nasib eyle!

⁂

«Ravdatü'n-Nâsıhîn»'de şöyle geçer:

Hz. Âişe (R. Anhâ) Resûlüllah'a (sallâllahü aleyhi ve sellem) sordu:

«Ey Allah'ın Resûlü, hiç kimse şehidlerle birlikte haşredilecek mi?»

«Evet! Günde yirmi kerre ölümü hatırlayan kişi!»

Diye cevab verdi.

⁂

Şakîk el-Belhî, üstâdı **Ebû Hâşim'i** ziyarete gelirken elbisesinin bir kenarına biraz badem bağladı. Üstâdı sordu:

«Orada bağlı olan şey nedir?»

«Birkaç badem! Akşam bununla iftar edersin diye getirdim.»

«Ey Şakîk, sen akşama kadar sağ kalacağını nasıl kestirebilirsin? Sen ölümü böyle mi hatırlıyorsun?»

Diye çıkıştı ve kapıyı yüzüne kapattı.

⁂

Karşılaştığı herhangi bir sıkıntıdan kurtulması için ölümü temenni etmemek de sünnettendir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Biriniz ölümü, düştüğü sıkıntıdan kurtulmak için kat'iyyen temenni etmesin!

Ölümü mutlaka temenni etmesi gerekirse, şöyle desin:

Allah'ım, hayat benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat.

Ölüm benim için hayırlı ise öldür! Allah'ım, ölümümü ve ölümden sonraki hâlimi mübârek ve mes'ud kıl.»

⁂

et-Tuhfe'de der ki:

«Düştüğü bir sıkıntı veya öfkeden dolayı ölümü istemek mekruhtur. Fakat zamanın insanlarının bozulması, ahlâksızlığın alıp yürümesi sebebiyle, kendisinin de ahlâksızlığa sürüklenebileceğinden korkarak böyle bir temennide bulunursa, sakınca yoktur.»

Durup dururken ölümü temenni etmenin mekruh olmasının sebebi şudur:

Çünkü hayat Allah'ın bir hükmüdür! Hayatın izâlesini temenni etmek, Allah'ın hükmüne râzı olmamak demektir.

⁂

Hazreti Âişe'den (R. Anhâ):

— Peygamber Aleyhisselâm buyurdu:

«Kim, her gün yirmi bir kerre: «Allah'ım, ölümümü ve ölümden sonraki hâlimi mübârek ve mes'ud kıl!» diye duâ ederse, hesab görmeden (doğru) cennete girer.» (Nehcü't-Tuka)

Diğer bir hadîs meâli:

«Biriniz amel-i sâlihine güvenmedikçe kat'iyyen ölümü temenni etmesin ve: (Allah'ım canımı al!) diye duâ etmesin.»

Bir hadîs daha:

«Biriniz ölümü kat'iyyen temenni etmesin. Çünkü o ya iyi bir insandır, yaşadıkça sevabını artırır; ya da kötü bir insandır, yaşadıkça günahlarından tevbe etmek sûretiyle kurtulmak imkânını ve fırsatını bulur.»

Yine şöyle buyurdular:

«Biriniz kat'iyyen ölümle karşılaşmayı istemesin. Çünkü gözleri ile göreceği şey, pek çetindir!»

Bu sebebledir ki, İbni Sîrîn'in (rahimehullah) yanında ölüm anıldığı zaman sanki bütün organları ölmüş gibi olurdu.

⁂

Ömer bin Abdül'aziz her gece âlimleri toplardı. Ölümden, kıyâmetten ve âhiretten bahsederlerdi. İçlerinden bir cenaze çıkıncaya kadar ağlarlardı.

⁂

İsa Aleyhisselâm'ın yanında ölümden söz edildiğinde, cildinden âdetâ kan damlardı.

Dâvud Aleyhisselâm'ın yanında ölüm anıldığı zaman, ilikleri birbirinden ayrılıncaya kadar ağlardı. Ancak ilâhî rahmeti hatırladığı zaman kendine gelirdi.

⁂

Mutarref der ki:

«Bu ölüm var ya, kişilerin mutluluğunu bir anda yok ediyor. Onun için ölümden sonraki mutluluğu bekleyin ve onu elde etmeye çalışın.»

el-Evzaî:

«Ölü, kabrinden dirilinceye kadar ölümün acısını hisseder.»

Bir rivâyet:

Allah, İbrahim Aleyhisselâm'a:

«Ey dostum, ölümü nasıl buldun?» diye sordu.

«Taze yüne saplanmış bir şiş gibi!»

«Biz onu sana kolay kıldık» buyurdu.

⁂

Allah, Mûsa Aleyhisselâm'a vahyetti:

«Ölümü nasıl buldun?»

«Tavadaki serçe kuşu gibi. Ne ölüp rahâta kavuşabiliyor ve ne de uçup kurtulabiliyor» diye cevab verdi.

Denildi ki:

«Eğer ölüm acısından bir katre dağlara düşseydi, dağlar erirdi.»

⁂

Ölü kabre konduktan sonra büyük ve dehşetli hâdiselerle karşı karşıya kalacaktır.

Kabre konur konmaz sual melekleri olan Münker ile Nekir geleceklerdir. Şâyet kötü kişi ise çeşitli azâblara dûçar olacaktır.

Hele ondan sonra karşılaşacak olduğu dirilmek, Cebbâr olan Allah'ın huzûruna sevkedilmek, işlediği amellerin azından da çoğundan da hesab vermek zorunda kalmak, yaptığı günah ve sevabların mikdarı bilinmesi için mîzan kurulmak, haklarını yedikleri kimselerin haklarını geri vermek, Sırat köprüsünden geçmek, sonra muhakeme beklemek gibi hâdiseleri düşündükçe bambaşka azâb ve endişe içinde kıvranır.

Bu husûslar İmâm Gazâlî'nin İhyâ'sında uzun uzun anlatılmıştır. Bu husûsda bol bol öğütler vermiştir. Ne güzel ve yerinde söylemiştir!

İşte bunlar, bilinmesi gerekli olan hâdiselerdir. Onlara inanman gerekir. Âhirete gereği gibi hazırlanman için kalben varlığına inanman icab eder.

⁂

Bir çokları âhirete yürekten inanmazlar. Kalblerindeki zulmet buna imkân vermez.

Görmüyor musun, yazın sıcağına, kışın soğuğuna aldırmadan devamlı olarak çalışırlar da âhiretteki cehennemin sıcağını bir türlü hatırlamazlar.

Âhiretten sorulduklarında dilleri ile «evet» derler, fakat kalbleri hâlâ gaflet içinde olur.

Bir adam birine «önündeki yemek zehirlidir!» derse, sonra kendi yerse, kendisini hareketiyle yalanlamış olur. Hareketiyle yalanlamak lisan ile yalanlamaktan şübhe yok ki daha etkilidir.

⁂

Ömrünün uzunluğu kişinin saâdetindendir.

Çünkü bu uzun müddet zarfında günahlarına tevbe edip kendisini itâate verebilir. Tâate dönmek tevbeden daha efdaldır.

Ebû Osman el-Mağribî der ki:

«İnâbe (rücû) tevbeden büyüktür. Çünkü tevbekâr belki günahlarının bir kısmından vazgeçmiş olabilir. Fakat rücû eden kişi ise bütün günahlarından vazgeçip kendini tam olarak Allah'a adar.»

⁂

Yine hasta olan kişinin hâline dönüyoruz:

Hastanın, döşeğe düştüğü zaman, yaptığı bütün günahlarına tevbe etmesi de sünnettendir. İyileştiği zaman, ya da yolculuktan döndüğünde yıkanması müstehab olur.

Amele yeniden başlamışcasına sarılır.

Hâlet-i nezîde (ölümü yaklaşmış) olan kişi daima Allah'a karşı hüsn-ü zan beslemelidir. Allah tarafından afvedileceğini ummalıdır.

Bu husûsdaki ölçü:

Sağlığında korku (Allah korkusu) galebe çalmalı; ki, daha çok amelde bulunsun. Fakat öleceği zaman umudu galib gelmelidir; ki, afv ve mağfirete mazhar olsun. (Şerhu'l-Mesâbih)

İşte Musannif (rahımehullah) da buna işaret ederek şöyle kaydetmiştir:

Müslüman kişi, rahmet-i Rahmân'a kavuşurken son derece umutlu olmalı, Allah'a güvenip mağfiretini büyük bir sevinç ve heyecan içinde beklemelidir.

⁂

Sâbit el-Bennânî anlatıyor:

Son derece sinirli ve öfkeli bir genç varmış. Annesi durmadan ona öğüt verirmiş. Şöyle dermiş:

«Oğlum, bir gün gelecek! İşte o gününü hatırla!»

Oğluna ölüm gelip çatınca üzerine kapanıp feryâd etmiş:

«İşte yavrum, seni bu günün için uyarıyordum!»

Oğlu cevab vermiş:

«Anneciğim, benim, ihsânı ve lûtfu bol olan Rabbim vardır. O lütufların birinden olsun bugün mahrum etmeyeceğine inancım tamdır!»

Sâbit dedi ki:

«Allah'a olan güzel zannı dolayısı ile, Allah onu esirgedi..»

⁂

Bir bedevî hastalandı. Ona: «Öleceksin!» dediler.

«Peki, beni nereye götürecekler?» diye sordu.

«Allah'a!»

«Bundan daha büyük mazhariyet ne olabilir ki?!»

⁂

Ebû Sehl el-Sa'lûkî'yi rü'yâda güzel bir kılıkta gördüler ve ona sordular:

«Bu şerefe nasıl nâil oldun?»

«Rabbime karşı beslediğim güzel zannımla!» diye cevab verdi.

⁂

Mâlik bin Dînâr'ı rü'yâda gördüler ve ona sordular:

«Rabbin sana nasıl davrandı?»

«Rabbimin huzûruna birçok günahla geldim; lâkin kendisine karşı olan güzel zannım sayesinde, o, günahların tümünü afvetti.»

⁂

Ebü'l-Abbas Şurayh'a vefât ettiği hastalığında gösterildi:

— Sanki kıyamet kopmuştu. Cebbâr Sübhânehû ve Teâlâ:

«Âlimler nerde?» diye sordu.

Bütün âlimler bir araya geldiler. Onlara sordu:

«Öğrendiklerinizi ne yaptınız?»

Onlar korka korka cevab verdiler:

«Yârabbi, kusur işledik, kötü davrandık!»

Suali tekrar etti. O anda ben ortaya atıldım ve dedim ki:

«Bana gelince, benim amel defterimde şirk yoktur. Sen şirkten aşağı olan günahları bağışlayacağını va'd ettin.»

Allah şöyle buyurdu:

«Haydi gidin, hepinizi bağışladım!»

Şureyh bunu anlattıktan üç gün sonra hayata gözlerini yumdu. (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Müslüman, rabbinden korkar. Fakat ye'se düşecek şekilde değil!

Hz. Ali (K.V.) çok korkmaktan umutsuzluğa düşen bir adama şöyle dedi:

«Allah'ın rahmetinden umudunu kesmen, işlediğin günahlarından daha büyüktür!» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

⁂

Vasiyyet :

Ölecek kimsenin vasiyyette bulunması da sünnettendir.

Evinde hastalanınca, iki geceyi geçirmez, hemen vasiyyetini hazırlayıp yanıbaşına koyar.

Sünnet olan, malının üçte birini vasiyyet etmesidir. Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu emretmiştir.

⁂

Alacaklılarını râzı etmek ve borçlarının ödenmesi için de vasiyet eder.

İmâm Şâfii (rahımehullah) hastalanınca:

«Falan kimseye söyleyin; öldüğümde gelip beni yıkasın» dedi.

Öldüğü zaman o adama haber verdiler. Adam geldi ve:

«Nerde bunun tezkiresi?» diye sordu.

Tezkireyi getirdiler. Orada İmâm Şâfiî'nin bin dirhem borçlu olduğu görülünce, hemen kendi hesabına yazıp ödedi ve:

«İşte onu yıkamam budur. O benim kendisini yıkamamla bunu kasdetmiş idi» dedi. (el-İhyâ)

⁂

Namaz ve orucunun fidyesini de vasiyyet eder.

Kişi, öldükten sonra (namına) geçmiş namazları için velîsinin her gün bir fakiri doyurmasını vasiyyet ederse, câizdir ve bu vasiyyetin infâzı lâzım gelir. Yalnız malının üçte birinde geçerlidir bu vasiyyeti.

Her farz namaz için yarım ölçek buğday verilir. Vitir namazı için de böyle. Oruç fidyesi için de yarım ölçek buğday verilir.

Yoksa, kimse onun namına ne namaz kılabilir, ne de oruç tutabilir. Zira Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Kimse kimsenin namına oruç tutamaz; kimse kimsenin namına namaz kılamaz!» buyurmuştur.

Sonra, şu da iyi bilinmelidir ki, namaz için yedirmekte mûteber olan yiyecek mikdarıdır, yoksulların adedi değil. Hattâ bir yoksula bir günde yarım ölçek buğdaydan fazla verilirse, câizdir.

Ama bu ne oruç keffâretinde ve ne de zihâr keffâretinde câiz değildir. Çünkü o keffâretlerde mûteber olan yoksul sayısıdır. (Şerhu'n-Nikaye)

⁂

Şunu da iyi bil ki; musannifin: «Malının üçte birini vasiyyet etmesi sünnettir» sözü, vârislerine mal bırakan kimse hakkındadır.

Fakat akıllı kişinin vârislerine mal bırakmaması gerekir. Çünkü kendisi kötü durumda olur. Vârisi ise, yaşar.

Meşhur halifelerden **Ömer bin Abdül'aziz** ölürken, yanına Mesleme bin Abdülmelik girdi ve dedi ki:

«Ey mü'minlerin emîri! Sen, senden önce hiç kimsenin yapmadığını yaptın; çocuklarını parasız pulsuz bıraktın.» (Onüç çocuğu vardı.)

Halife şöyle konuştu:

«Beni doğrultun, oturtun!»

Oturttular. Ondan sonra dedi ki:

— «Onlara mal bırakmadın!» sözüne gelince.. Benden onlara hak ettiklerini verdim. Başkalarının hakkını veremezdim ki!

Sonra çocuklarım iki nitelikten birini taşımaktan hâli değildirler: Ya Allah'a itâatlidirler; ki, bu takdirde Allah onlara yeter. Çünkü o sâlihlerin dostudur. Yahut da Allah'a âsî kişilerdir. Bu takdirde başlarına ne gelirse gelsin, aldırmam!

Ebû Hâzım da **Ebû Ca'fer el-Merî**'ye şöyle dedi:

«Çocuklarını kendi nefsine tercih etme! Eğer Allah'ın dostları ise, korkma! Zaten onlara bir şey olmaz. Allah'ın düşmanları ise, senden sonra başlarına ne gelirse gelsin, aldırma!»

⁂

Kâ'b oğlu Muhammed Allah yolunda birçok mal infâk etti. Ona dediler ki:

«Keşke biraz da senden sonra çocukların için biriktirip saklasaydın!»

«Olmaz, ben onu rabbimin katında kendim için biriktirdim; rabbim de çocuklarım için onları biriktirip saklar!»

⁂

Yahyâ bin Muâz ne güzel demiş:

«İki musîbet vardır ki, ne ilk insanlar ve ne de sonrakiler onlar gibisini görmemişlerdir:

Kulun biriktirdiği mal ve mülk!

Ölürken ona nereden kazandığını soracaklar. Üstelik elinden de alacaklar!» (Ravdatü'n-Nâsihîn)

⁂

Denildi ki:

— Kim vasiyyet etmeden ölürse, Berzah âleminde kendisine konuşmağa izin verilmez.

Ölüler birbirlerini ziyaret edip sohbet edecekler; fakat o kıyâmete kadar sükût edecek. Hattâ ölüler: «İşte bu adam vasiyyet etmeden ölmüştür!» diyecekler.

Berzah âlemi:

Kişinin öldükten sonra, dirilinceye kadar dünya ile âhiret arasında vakit geçirdiği âlemdir. Ölen kişi hemen Berzah âlemine girer.

⁂

Abdullah bin Amr bin el-Âs'a (R.A.) sordular:

«Mü'minlerin rûhu öldükten sonra nerde olur?»

«Beyaz kuş şeklinde, arşın gölgesinde!» diye cevab verdi.

«Peki ya kâfirlerin rûhu?»

«Onların ruhları yedinci kat yerde!» dedi.

⁂

Abdullah bin el-Mübârek dedi ki:

— Kabir ehli yeni ölenden haber sorarlar ve biri ölünce yanına gelip:

«Falan kimse nasıldır, ne yapıyor?» derler. O da:

«O çoktan öldü, hâlâ size gelmedi mi?»

«İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Demek ki bizim bulunduğumuz yoldan başka bir yola sülûk etmiş..» derler. (Sâlihu'l-Merî ve Şerhu'l-Huteb)

⁂

VASİYYETİN ŞEKLİ:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

Vasiyyetin şekli şöyledir:

(Bismillâhirrahmânirrahîm) ile **(elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. 'essalâtü vesselâmü alâ Resûlinâ Muhammedin** ve alâ âlihî ve sahbihî **cmaîn)**'i yazdıktan sonra şunu yazar:

«Bu, falan'ın vasiyyetidir. Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in de onun kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet getirerek ve inanarak vasiyet etmiştir.

Kıyâmet mutlaka gelicidir. Vukuunda şübhe yoktur. Allah da kabirdekileri şübhesiz diriltecektir.

Kendisinden sonrakilere Allah'a tevbe etmelerini, dargın durmayıp barışmalarını, eğer mü'min iseler Allah'a ve Resûlüne itâat etmelerini vasiyyet etmiştir.

İbrahim Aleyhisselâm ile Ya'kub Aleyhisselâm'ın vasiyyetleri gibi vasiyyet etmiştir.!

Ey oğullarım, Allah sizin için (İslâm) dinini beğenip seçti. O halde siz de (başka değil) ancak müslüman olarak can verin!

Akrabasına ve müslüman kardeşlerine — ölürse — şunu vasiyyet etmiştir.»

⁂

Kendine gelir gelmez tevbe ederek ölmeyi de bir fırsat bilir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm:

«İlk kendine gelişinde ölen insana ne mutlu!» buyurmuştur.

Çünkü halsiz ve bîtab iken zaten günah işlemeye gücü yoktur.

İyileşir iyileşmez, ya da kendine gelir gelmez ölürse, bu, kendisi için büyük bir kazanç olur. Çünkü tevbekâr bir halde can vermiş olur.

⁂

Ölümle karşı karşıya kalınca, bunu bir fırsat bilir, korkmaz.

Çünkü bu, her müslüman için bir keffârettir.

(Tabiî ki buradaki «müslüman» kelimesinden gerçek müslümanı, yâni elinden, dilinden herkesin eziyet görmeyip kurtulduğu müslümanı kasdetmiştir. Böyle olan müslümandan zaten büyük günahlar sâdır olmaz. Ufak tefek hatalar sâdır olur; ki, bunlar da ölümle temizlenip gider.) (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Evet! Ölüm, her mü'min için bahâ biçilmez bir hediyedir. Çok kıymetlidir.

Çünkü o, Allah'ın verdiği bir şeydir. Sevgili ancak değerli ve pek kıymetli olan şeyi verir.

Zira ölüm, kulun rabbine vâsıl olması sebebidir. Bu sebebledir ki Allah'ın elçisi (sallâllahü aleyhi ve sellem):

«Mü'mine verilen bahâ biçilmez hediye, ölümdür!» buyurmuştur. (Şerhu'l-Mesâbih'de böyle kaydedilmiştir.)

Şöyle de denilebilir:

— Bu, bahâ biçilmez bir hediyedir. Çünkü, bilindiği gibi, dünya, bir mihnet ve işkence yurdudur. Kişi bu mihnet ve işkenceden ancak ölümle kurtulabilir. Hayata gözünü yumunca ne derdi kalır, ne de kederi. Bundan daha güzel bir hediye ne olabilir?

«Müslüman için keffâret; mü'min için tuhfe (bahâ biçilmez hediye) tahsis edilmiştir. Acaba bunun sebebi nedir?»

Diye bir sual vârid olursa, deriz ki:

— İslâm ile İman her ne kadar gerçekte müttehid iseler de, İslâm zâhiren inkıyâddan ibarettir; İman ise bâtınen (içten) yapılan inkıyâddan ibarettir. Tabiî ki iç inkıyâdı dış inkıyâdından üstündür. Bu itibarla bahâ biçilmez hediyeyi îmana, keffâreti de İslâma tahsis etmiştir.

Çünkü hediye yalnız akraba ve tanıdıklara verilir. Keffâret ise bir ilâçtır. Akraba olana da, olmayana da verilebilir.

Dilersen bu konuya biraz daha açıklık kazandıralım:

Şunu iyi bil ki, ölümün hakikat ve mâhiyeti, hayatın hakikat ve mâhiyeti bilinmeden anlaşılmaz.

Hayatın hakikatini rûhun hakikatini bilmeden bilemezsin.

Rûh, kendi nefsindir ve hakikatindir. Senin nefsinle işaret ettiğin rûhun Allah'a izâfe edilen emr'den akıp gelen rûhundur. Nitekim İsra sûresinde:

«De ki, rûh Rabbimin emri cümlesindendir» buyurulmuştur.

Sâd sûresinde de:

«Artık onun (hilkatini) tamamlayıp içerisine de rûhumdan üfürdüğüm zaman hepiniz kendisi için derhal secdeye kapanın» buyurulmuştur.

İşte Rûh'tan murad budur. Yoksa insanı hareket ettiren, hissî güç veren, cismânî ince yaratık değildir.

Biliyorsunuz ki bu, kalbden fışkırıp bedenin bütün âzâlarına damarlar vasıtasıyla yayılır.

O vasıta ile göz görür, kulak duyar ve diğer âzâlar da hareket eder. Tıpkı lâmbadan bütün duvarlara yayılan ışık gibi.

Bu tür rûhta insanlarla hayvanlar müşterekter. İnsanın veya hayvanın ölmesi ile bu da ölüp gider.

Çünkü o bir buhardan ibarettir. Mîzacın i'tidali ile mûtedil olur.

Hastalanma, gıdasız kalma yahut öldürülme gibi herhangi bir sebeble mîzac bozulursa o da bozulur. Ve onunla birlikte ölüp gider. Tıpkı lâmbanın sönmesiyle duvarlardaki aydınlığın bir anda yok olması gibi. İşte doktorların uğraştıkları ve tedavisine çalıştıkları ruh budur.

Ama insan oğluna en büyük emânet olarak verilen ruh ise bundan değişiktir.

O, ne ölür ve ne de yok olur. Ölümden sonra da kalır. Ya cennete gidip rahat eder, yahut cehenneme gidip işkence ve azâb görür.

Ma'rifet ve îman mahalli odur! Toprak, bu îman ve ma'rifet mahalli olan bu rûhu yiyip eskitemez.

Onun bedenle alâkası, sadece havas (beş duyu) vasıtasıyla ma'rifetin başlangıcını elde etmesidir.

İşte beden onun âleti ve bineği, hattâ tuzağıdır. Âletin, bineğin ve kurulan tuzağın yok olması ile avcının yok olması gerekmez.

Hattâ avdan sonra tuzak yok olursa, onun yokluğu bizâtihî ganimettir. Çünkü onun ağırlığını taşımaktan kurtulmuş oluyor. Bu sebeble Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Ölüm bir mü'min için bahâ biçilmez bir hediyedir.»

Ama avını almadan tuzak yok olursa bu büyük bir pişmanlığa yol açar. Bunun içindir ki kulluk görevini hakkıyla îfa edemiyenler şöyle haykıracaklar:

«Nihâyet onlardan her birine ölüm gelip çatınca, (tekrar tekrar şöyle diyeceklerdir:

(Rabbim, beni (dünyaya) geri gönder. Tâ ki zâyi ettiğim (ömrüm) mukabilinde iyi amel (ve hareket)de bulunayım.)» (el-Mü'minûn sûresi)

İnsanlardan kimi de vardır ki, sırf Allah'a kavuşmak için ölümü sever. Nitekim Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmayı istemezse, Allah da ona kavuşmayı istemez.»

«Allah da ona kavuşmayı ister» demek, yâni ona bol lütuf ve ihsânda bulunur, demektir. «Allah ona kavuşmak istemez» demek, onu rahmetinden uzaklaştırır ve sıkıntıya sokar, demektir.

Müslim'in şârihi İmâm Nevevî (rahmehullah) der ki:

«Bu hadisin anlamı, Allah'a kavuşmalarını sevmeleri, Allah'ın onlara mülâki olmasını istemesine sebebdir; Allah'a kavuşmayı isteme-

meleri de Allah'ın onlara kavuşmayı istememesine sebebdir, demek değildir.

Tam tersi, Allah'ın onlara mülâki olmasını buyurması, onların bir an önce Allah'a kavuşmalarını istemesine sebebdir.»

İzahı:

Çünkü muhabbet Allah'ın sıfatıdır. Kulun rabbini sevmesi o muhabbete tâbidir. Ondan doğmuş, ondan gelmiştir. Suyun duvara yansıması gibi. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm'ın:

«Allah, bir kulunu sevdi mi, onu kendisine âşık eder!» hadîsi bunu te'yid etmektedir.

Bir de Mâide sûresindeki:

«O, onları sever; onlar da onu severler» âyeti kerîmesi bunu te'yid etmektedir. Çünkü bu âyette ilk önce Allah'ın sevgisi zikredilmektedir.

Öyleyse hadîsin anlamı şudur:

— Kim, Allah'a kavuşmayı severse, bu sevgi, Allah'ın kendisine kavuşması bâbında ona izin verdiğine delâlet etmektedir. Allah, bize kendi muhabbetinin tadını arttırsın. İnâyeti ile bizleri uyarsın.» (Şerhu'l-Meşârık)

Demek ki, birincisi muhiblerin sıfatıdır. Diğeri, günahları yüzünden Allah'ın azâbından korkanlar ile kâfirlerin sıfatıdır.

Hz. Âişe (R. Anhâ) dedi ki:

«Ey Allah'ın Resûlü, biz ölümden hoşlanmıyoruz!»

Peygamber Aleyhisselâm ona şu cevabı verdi:

«Senin düşündüğün gibi değildir! Mü'mine ölüm gelip çattığında Allah'ın rızâsı ve iyiliği kendisine müjdelenecek. Bu sebeble önünde müşâhede ettiği şeyden daha sevimli bir şey olmayacak ve hemen Allah'a bir an önce kavuşmayı isteyecek! Allah da ona kavuşmayı isteyecek.

Kâfire gelince: O, Allah'ın azâbı ve cezâsı ile korkutulunca, önünde müşâhede ettiği şeyden daha kerih ve korkunç bir şey olmayacak! Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmayacak!»

İşte bu hadîs konuyu daha güzel izah etmiş ve zihinlerdeki istifhâma cevab vermiş bulunmaktadır.

***

Hâsıla ölüm gelip çattığında, devamlı Allah'ı zikretmesi, Allah'tan başkasıyla meşgûl olmaması gerekir.

Peygamber Aleyhisselâm'a sordular:

«Amellerin hangisi efdaldır?»

Cevab verdiler:

«Dilin henüz zikrullahdan kurtulmamış bir halde ölmen!»

Muâz bin Cebel (R.A.) Peygamber Aleyhisselâm'dan:

«Kimin son sözü (lâ ilâhe illâllah) olursa, Cennete girer.» (el-Mesâbih)

Evet! Kişi kendisini ölüme hazırlar, bir an önce Rabbine kavuşmayı arzular, kalben dünyadan ve içindekilerden ilgisini keser.

Kendi gücüne ve kuvvetine güvenmez. Rabbinin lûtfu ve ihsânına itimad eder. Kendisini belâ ve kötülüklerden koruyacağına inanır.

es-Sayâlihî anlatıyor:

— **Ubâde bin Sâmet** (R.A.) hastalandığında yanına girdim. Öleceğini anlayınca ağlamaya başladım. Bana şöyle dedi:

— Yavaş ol, neden ağlıyorsun? Resûlüllah'dan (sallâllahü aleyhi ve sellem) içinde iyiliğinizi taşıyan hangi hadîsi duydumsa size naklettim. Tek bir hadîs kalmıştı. Onu da şimdi nakledeceğim:

— Ölümle burun buruna geldim. Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Kim, Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına, Muhammed'in de onun peygamberi olduğuna şehâdet ederse, Allah ona ateşi haram kılar (Cehennem yüzü görmez).» (el-İhyâ)

Dünyadan ayrılırken, yürekten Allah'a duâ eder. Dünyaya gelirken ona verdiği ni'metten mahrum bırakmaması için yalvarır. (O ni'met, şübhesiz îman ve tevhid ni'metidir.)

İyi veya kötü, yapmış olduğu hareketleri hatırlamaya çalışmaz.

Çünkü bu, Rabbine karşı olan güzel zannından; yürekten onun fazl-u ihsânını ummaktan alıkor.

Sahâbenin (R. Anhüm) en büyük yalvarışı o anda olurdu...

Şeyh Muhammed bin Ali Tirmizî'den:

— Rü'yâmda Peygamber Aleyhisselâm'ı birkaç def'a gördüm. Her def'asında hüsn-ü hâtime ile ölmem için ne yapmam gerektiğini sordum. En son seferinde şöyle buyurdu:

«Afrikalı bir müezzinin ezandan sonra okuduğu şu duâyı bırakma.

Şâhidlerle birlikte ben de şehâdet ederim! Münkirlerin inkârını red ederim! Bunu cezâ günü için hazırlarım! Peygamber tıpkı gönderdiğin gibidir. (Buna böyle inanırım!) Kur'ân da indirdiğin gibidir. (Bunda da en ufak bir şübhem yok!) Kazân da takdir buyurduğun gibidir. Söz, nasıl buyurdun ise öyledir! Kıyâmet de gelicidir. Vukuunda şübhe yoktur. Allah, şübhe yok ki, kabirdekileri de diriltecektir. Ey ekrame'l-ekramin, ey erhame'r-râhımîn olan (Allah)! Fazl-ü kereminle ben bu inanç üzerine yaşıyorum. Bu inanç üzerine öleceğim ve bu inanç üzerine dirileceğim!»

Yine ondan nakledilmiştir:

— Rabbimi rü'yâmda bin kere gördüm. Dedim ki:

«Ey Rabbim, îmanımın gitmesinden korkuyorum!»

Şöyle buyurdu:

«Her gün sabah namazının sünneti ile farzı arasında şu duâyı oku:

اَللّٰهُمَّ يَارَبِّ يَاحَيُّ يَاقَيُّوْمُ يَابَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ
يَاذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ يَامَنْ لَااِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ
اِنِّيْ اَسْئَلُكَ اَنْ تُحْيِيَ قَلْبِيْ بِنُوْرِ مَعْرِفَتِكَ

(Allahümme yâ Rabbî, yâ Hayyü yâ Kayyûm. Yâ bedîas-semâvâti vel-ardı, yâ zel'celâli vel-ikrâm. Yâ men lâ illâ ente Sübhâneke innî es'elüke en tuhyiye kalbî bi nûri ma'rifetike!) (Mişkâtü'l-Envâr)

❧

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) ölmek üzere olan bir **gencin yanına girdi ve sordu:**

«Kendini nasıl buluyorsun?»

«Allah'tan hem umuyorum, hem korkuyorum!»

«Ölürken bu iki (haslet) hangi mü'minin kalbinde bir araya gelirse, Allah mutlaka ona umduğunu verir, korktuğundan da emin kılar.» buyurdu.

Ölüm döşeğinde olana Yâsîn sûresi okumak da sünnettendir.

Ubeyy bin Kâ'b'dan (R.A.):

— Allah'ın Resûlü (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi ise «Yâsîn»dir.

Her kim bunu Allah'ın rızâsını kasd ederek okursa, Allah onu bağışlayıp, on iki kere Kur'ân'ı hatmetmişcesine sevab verir.

Ölüm meleği (canını almak için) geldiğinde, bu hangi müslümanın yanında okunursa, her harfine karşılık on melek iner: Önünde saf saf dururlar, namazını kılarlar ve onun için istiğfârda bulunurlar. Defin edilirken de hâzır olurlar.

Hasta bir müslüman can çekişirken yanında Yâsîn sûresi okunursa, Cennet bekçisi (Rıdvan) cennet şarabından ona getirip içirmedikçe, Azrail canını almaz.

Yatağında onu içer. Suya kanmış bir halde Azrail gelip rûhunu kabzeder.

Hesaba çekilirken de suya kanmış olur. Cennete girinceye kadar Peygamber havuzlarından hiç birine muhtaç olmaz. Çünkü kanmıştır.»

Ebü'l-Leys tefsîrinde ve Ravdatü'l-Müttakîn'de böyle kaydedilmiştir.

❦

Hasta can verirken yanında sâlih kişiler bulunur.

Can çekişen kimsenin yanında on şey yapılır:

Her şeyden önce yanından aybaşılı ve lohusa kadınlarla cünüb olan kimseler çıkartılır.

Sonra sağına veya kafasının üzerine kıbleye doğru yatırılır.

«Lâ ilâhe illâllah» telkin edilir.

Canı çıkınca elleri ve ayakları düzeltilir, gözleri kapatılır, şişmemesi için karnına bir kılıç (veya bıçak) konur.

Cenazesi kaldırılıncaya kadar yanında Kur'ân okunur.

Yanında iyi kimseler bulunur.

(Bâzı âlimlere göre, yıkanıncaya kadar yanında Kur'ân okuma mekruhtur.)

❦

Ölümün şiddetinden kimse korkmamalı ve ölümü kerih görmemelidir.

Çünkü **Hz. Âişe** (R. Anhâ) şöyle demiştir:

«Hz. Peygamber vefât ettikten sonra, artık ölümün şiddetinden korkmuyorum!»

Hazreti Âişe'nin sözü Mesâbih'de şu şekilde nakledilmiştir:

«Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) o şiddetli ölümünü gördükten sonra, kolay can veren kimseye kat'iyyen gıbta etmem!»

⁂

Ölümün şiddetinden korkmaz.

Çünkü Allah kulundan hata ve günahlarını bedenine verdiği hastalık, rızkını geciktirmek, dünyasında korkutmak ve şiddetli ölüme mâruz bırakmak sebebiyle silip çıkarır.

Ömer bin Abdül'azîz'den (R.A.):

«Ölümümün hafif geçmesini istemem! Çünkü mü'minin mükâfatlandırılacağı en son şey odur!»

Mâlik bin Dînâr'dan (rahımehullah):

— **Hasan el Basrî** can verirken kahkaha atarak güldü. Sonra onu gece rü'yâmda gördüğümde bunun sebebini sordum; dedi ki:

«Azrail Aleyhisselâm'ın şöyle çağrıldığını duydum: (Onun canını çetin al. Çünkü tek bir günahı kalmıştır; onu da bununla gidermek istiyoruz!)»

⁂

Cenazenin bulunduğu yer temiz tutulur.

Çünkü melekler gelip orada hâzır bulunurlar.

⁂

İyi amel üzere ölen kimse için hayrı umar. Kötü amel üzere ölen hakkında endişelenir, fakat ye'se kapılmaz.

Can verirken alnın terlemesi, gözün yaşarması, burun deliklerinin yayılması hayır ve rahmet alâmetidir. Ölen kimsede bu husûsları müşâhede ettiğinde sevinir.

Ölmekte olan kişide; rengin bir anda değişmesini, boğulmakta olan kimsenin hırıltısı gibi hırlamasını, dudaklarının köpüklenmesini görünce de bundan ibret alır.

Çünkü bu hal ona Allah'ın azâbını gördüğü için ârız olmaktadır. Bunlar birer azâb emmâresidir.

⁂

Günahlarına tevbe etmemiş kimse hakkında âni ölüm iyi sayılmaz. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Âni ölüm, mü'minler için rahmet; münâfıklar için nedâmet; kâfirler için ise azâbdır.»

Münâfıklar için nedâmettir. Çünkü tevbe etmeye fırsat bulamamıştır. Yahut hastalanıp günahlarının keffâretini elde edememiştir.

Âni ölümler hakkında Cenâb-ı Hak En'am sûresinde: **«Onları ansızın tutup yakalayıverdik»** buyurmuştur.

Kâfirler için de bir azâbdır.

Peygamber Aleyhisselâm'ın: **«Âni ölüm Allah'ın gazâbının yakalayışıdır»** sözüne gelince.. Bu, mutlak değildir. Kâfirlere mahsus ve onlara aittir.

⁂

Mü'minler hakkında veba hastalığından korkulmaz.

Bâzılarına göre veba hastalığı mü'minlerden sâlih kişiler için bir şehâdet vesilesidir. Sâlih olmayanlar için değil.

Bu görüş zayıftır. Çünkü hadîs mutlak olarak vârid olmuştur. Sâlihlere de sâlih olmayanlara da şümûlü vardır. Nitekim bir hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Tâûn (veba) hastalığı ümmetim için şehâdet vesilesidir ve onlara rahmettir. Kâfirler için de Allah tarafından verilen bir azâbdır.

Tâûn hastalığı görülen yerden çıkılmaz. Tâûn bulunan yere de girilmez.

Tâun hastalığının başgösterdiği yerde kim sabrederek, başına yalnız Allah'ın yazdığı şey geleceğini bilerek beklerse, bir şehid ecrini alır.»

Bu hadîs Mesâbih'de ve diğer kitablarda da zikredilmiştir.

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Ümmetim için tâûnu (vebayı) severim. Zira onda iki haslet vardır: Birincisi, bu bir şehâdet vesilesidir. İkincisi ise, bu dünyada kişiyi zâhid kılar ve âhireti sevdirir. Çünkü kalbler ancak sağlam vücud ve uzun emel sebebiyle kararıp katılaşır.»

⁂

Ölmek üzere olan kişiye şehâdet kelimesi olan **(lâ ilâhe illâllah, Muhammedün Resûlüllah)**'ı telkin etmek sünnettir.

Lâkin: «Sen de böyle söyle!» diye ısrar etmez, sadece yanında yumuşak ve onun işitebileceği kadar hafif bir sesle şehâdet kelimesini getirir.

Onu o duyar. Ağır hasta olduğundan dolayı dili ile söyleyemezse bile kalbi ile söyler, veya ima etmek sûretiyle söyler. Bu da kabûldür. Çünkü Allah gizliyi de bilir, gizliden daha gizli olanı da bilir.

Ebû Said'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Ölülerinize (lâ ilâhe illâllah)ı telkin edin!»

Şerhu'l-Meşârık'da der ki:

— Âlimler, ağır hasta olduğu için belki bundan hoşlanmazlar endişesiyle, yanında bunun çok söylenmesini kerih görmüşlerdir.

Onun için, hadîsteki emir nedb içindir. (Yâni bunun mendub olduğunu ifade eder.)

Yalnız tehlîli zikretmekle iktifa etmiştir. İman için her iki şehâdetin gerektiği bilindiği için böyle yapmıştır. Nitekim bu husûsda Peygamber Aleyhisselâm'ın bir hadîsini zikretmiştik:

«Kimin son sözü (Lâ ilâhe illâllah) olursa cennete girer.»

Onun için son nefesinde bunu bir kere söylemesi bile kâfi gelir.

Ulemâdan **Abdullah bin el-Mübârek** vefât ederken yanında çokça kelime-i şehâdet getirmişler. O şöyle demiş:

«Ben bunu bir kerre söylediğim zaman, bilin ki, herhangi bir dünya kelâmını konuşmadığım sürece bu benim kalbimdedir!»

Şerhu'z-Zühidî'de böyle geçer.

***

Din kardeşinin veya başka bir kimsenin ölüm haberini duyduğu zaman:

(İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn)

Demesi de sünnettir.

Çünkü sahâbe (R. Anhüm) böyle yaparlardı.

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Bir musîbetten sonra kim (innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn) derse, Allah ona musîbete uğradığı günde olduğu gibi yeniden ecir verir.»

Bu, önemli faydalardandır. Onun için bunu iyi belle. (Şerhu'l-Huteb)

Cenâb-ı Hak Bakara sûresinde bunu kendilerine âdet edinen insanları övmüştür:

«Sabredenlere (lûtf-ü keremimi) müjdele; ki onlar, kendilerine bir belâ geldiği zaman: «Biz (dünyada) Allah'ın (teslim olmuş) kullarıyız ve biz (âhirette de) ona dönücüleriz» diyenlerdir.

Onlar (o teslimiyet gösterenler yok mu) Rablerinden (gelen) mağfiretler ve rahmet hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirilenlerin tâ kendileridir.»

Mü'minlerin, sadece ölüm değil, herhangi bir belâ ile karşılaştıklarında da aynı şeyi söylemeleri sünnettir. Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu:

«Biriniz pabucunun bağı koptuğu zaman «innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn) desin. Çünkü bu da musîbetler cümlesindendir.»

Peygamber Aleyhisselâm'ın lâmbası söndü. Hemen «innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn» dedi. Kendisine:

«Bu bir musîbet midir?»

Diye sorduklarında, şöyle buyurdular:

«Evet, mü'minlere eziyet veren her şey musibettir!»

Çocuğu ölen kimsenin abdest alıp iki rek'at namaz kılması, sonra da Allah'a hamd ederek:

«Allah'ım, bize emrettiğini yaptık. Şimdi sen bize yaptığın va'di yerine getir!»

Diye duâ etmesi sünnettir. Çünkü Allah yine Bakara sûresinde:

«Ey îman edenler, sabır ve namazla yardım isteyin!» buyurmuştur.

İbni Abbas'ın (R.A.) kızı öldüğü zaman, bu haberi alır almaz böyle yapmıştır.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Zevcemin bir ölü çocuk meydana getirmesi, Allah yolunda savaşan yüz süvariyi (öldükten sonra) arkamda bırakmamdan daha iyidir!»

Ebü'd-Derdâ'dan (R.A.):

— Süleyman Aleyhisselâm oğlu öldüğü zaman çok üzüldü. İki melek huzûrunda birbirlerinden dâvacı olan iki kişi kılığında gelip durdular. Biri şu şikâyette bulundu:

«Bu adam ekinimi çiğnedi.»

Diğerine sordu:

«Doğru mu söylüyor?»

Diğeri cevab verdi:

«Yolda yürüyordum. Önüme ekin tarlası çıkıverdi. Sağa baktım, sola baktım, yürüyecek yol bulamadım. Tarlasından geçmeye mecbur kaldım!»

Süleyman Aleyhisselâm, adama:

«İnsanlara mutlaka yol gerektiğini bilmiyor musun? Niçin yol üzerinde ekin ektin?»

Diye sorunca, melek cevab verdi:

«Sen neden çocuğuna üzülüyorsun? Bilmiyor musun, ölüm âhiretin yoludur ve herkesin mutlaka bu yoldan geçmesi gerekmektedir?»

Süleyman Aleyhisselâm hemen durumu fark etti ve rabbine tevbe etti. Ondan sonra çocuğuna bir daha üzülmedi.

⁂

Halid'in oğlu öldüğü zaman buna o kadar çok üzüldü ki, yemekden içmekten kesildi. Hatibler, şairler onu teskin etmek için ne kadar dil döktülerse kâr etmedi.

Nihayet kapısına bir adam geldi ve içeriye girmek için izin istedi.

«Ben içeriye girersem emîri teselli ederim» dedi.

Kendisine izin verildi ve içeri girdiği zaman şöyle konuştu:

«Bugün veya yarın kabirde sen de ona komşu olacaksın; üzülme!»

Bunu duyunca teselli buldu, üzüntüyü bıraktı. (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Bir adam Hârun er-Reşîd'i şöyle teselli etti:

«Ey mü'minlerin emîri! Allah ecri sana verdi, senin sâyende değil. Teselliyi sana nasib etti. Senin yüzünden başkasına değil. Senin ölüne Allah senden daha faydalıdır! Ölüne karşı göstereceğin sabrın sevabı, senin için onun yaşamasından daha iyidir!»

⁂

Bir insanın ölümünü duyunca şöyle demek sünnettir:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ ارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ وَاكْتُبْهُ فِي الْعِلِّيِّينَ
وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِينَ

«İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Allah'ım, onun derecesini hidâyete ermişlerin arasında yükselt! Onu, illiyyîndе (olanlar) arasında yaz. Bâzı geride kalanları sen gözetip koru. Allah'ım, bizi ecrinden mahrum etme, ondan sonra bizi saptırma!»

«el-Illiyyîn» nedir?

Bâzılarına göre bu, yedinci kat göğün üstündeki bir yerin adıdır.

el-Ferâ: «Bu, teşkil olmayan (yirmi, otuz) gibi, çoğul şeklinde bir yerin adıdır.»

İbni Abbas (R.A.):

«Arşın altında asılı, yeşil zebercetten ma'mûl bir tahtadır; ki, içinde iyi kimselerin amelleri yazılmıştır.»

Kâ'b ve Katâde (R. Anhümâ):

«Arşın sağına düşen bir kaimedir.»

Ata İbni Abbas'dan (R.A.):

«O, cennettir.»

ed-Dahhâk:

«Sidre-i müntehâdır.»

Ma'nâ ehlinden olan biri:

«Derece derece yükseklіktir, şeref üstü şereftir. Bu sebeble (y) ve (n) harfleri ile çoğul yapılmıştır.»

(İmâm Ebü'l-Leys'in tefsîri ile İmâm Muhyi's-Sünne'nin Meâlimü't-Tenzîl'inde böyle geçer.)

Peygamber Aleyhisselâm Ebû Seleme'ye (R.A.) böyle tavsiye etmiştir. Sonra da şöyle buyurmuştur:

«Ey âlemlerin rabbi, onu da bizi de bağışla! Kabrini genişlet ve nurlandır!»

⁂

Ölüsünün acısına tahammül edemeyen kimse, mahlûkatın efendisinin ölümünü hatırlayarak teselli bulmaya çalışsın.

Bu, sünnettir. Çünkü onun ölümü kadar büyük bir musibet hiç

kimsenin başına gelmemiştir. Nitekim Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kimin başına bir belâ gelirse, ölümümü hatırlasın. Çünkü bu, musîbetlerin en büyüğüdür!» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

İbni Abbas'dan (R.A.):

— Hz. Peygamber (salîâllahü aleyhi ve sellem) buyurmuştur:

«Ümmetimden her kimin iki çocuğu kendinden önce ölürse, onların sayesinde cennete girer.»

Hz. Âişe (R. Anhâ) sordu:

«Bir çocuğu ölürse?»

«Bir çocuğu ölürse de böyledir.»

«Ya kendinden önce hiçbir çocuğu ölmezse?»

«Şübhe yok ki ben ümmetimin faratıyım. (Kendisinden önce ölmüşüyümdür). Onun için ölümüm kadar büyük bir musîbet tasavvur olunamaz.»

Doğrudur! Çünkü Resûlüllah (sallâllahü aleyhi ve sellem) âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Ümmetinin yegâne güvencesi O'dur. Onu kaybetmekten büyük bir musîbet olabilir mi?

Şerhu'l-Mesâbih'de şöyle geçer:

— Rivâyet edilmiştir ki:

«Kişi öldüğü zaman, (daha önce ölen) çocuğu onu karşılar. Tıpkı yitik babasını karşılayan çocuk gibi..» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Rûhu çıktığı zaman, sünnet olan yüzünü örtmek, gözlerini kapamak, çenesini de bağlamaktır.

Ümm-i Seleme (R. Anhâ) dedi ki:

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Seleme'ye girdiği zaman onun gözleri açık kalmıştı. Hemen onu kapattı ve şöyle buyurdu:

«Ruh kabz edildiğinde, göz onu ta'kib eder.»

(Yâni o, rûhu kabzeden kimseyi takib edip öylece açık kalır.)

Ölünün çirkin vaziyetini önlemek için gözlerini kapamak gerekir. (el-Meşârık'da böyle kaydedilmiştir.)

Onu bir elbise ile örter. Onu acele olarak hazırlar ve kefenler.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kişi öğleden önce öldüğü zaman öğlen uykusunu kabrinde uyumalıdır. Akşama doğru öldüğü zaman gece uykusunu kabrinde uyumalıdır!»

⁂

Ölüyü kefenlemek de sünnettir.

Bembeyaz bir bezden yapılmalıdır bu kefen. Çok fazla pahalı olmamalıdır. Çünkü kabirde o kefen çürüyüp yok olacaktır.

Ebû Bekr es-Sıddik (R.A.) üzerindeki yıkanmış temiz iki elbise içinde defnedilmesini vasiyyet etmiştir. Şöyle demiştir:

«Nasılsa bu elbiseler kanlanıp irinlenip toprak olacaktır!»

Yine şöyle demiştir:

«Yeni elbiseye, dirinin ölüden daha çok ihtiyacı vardır.»

Büyüklerden biri, namaz kıldığı elbise ile kefenlenmesini tavsiye etmiştir.

Buhur ile kefeni kokulandırmak da sünnettir.

⁂

Cenazenin yıkanması:

Cenazeyi en yakını yıkar.

Eğer cenaze yıkamak bilmiyorsa, emanet ve takvâca en ileri olan kimse yıkar.

⁂

Kabirde lâhd yapmak da sünnettir.

Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kabrin içinde kıbleye bakan kısmında çukur açmak sûretiyle gömmek bize ait (bir usûl) dür. Ortasına çukur açıp gömmekse, bizim dışımızdaki (milletlere) ait (bir usûl) dir.»

Demek ki, bugünkü açılan kabirler gibi kabir açıp gömmek sünnettir.

Ama kabrin ortasında çukur açmakta da bir beis yoktur. Her ikisi de câizdir. Lâkin lâhd yapmak efdaldir.

Bunun içindir ki **et-Tebyîn**'de şöyle demiştir:

«Eğer toprak yumuşak ve kaygan ise, içinde çukur açıp tabutlu

defnetmekte bir sakınca yoktur. Lâkin tabutun altına toprak döşenir.»

⁂

Kabri derin ve geniş kazar.

Bâzılarına göre bele kadar, bâzılarına göre de göğüse kadar kazılır.

Ne kadar derin kazarlarsa o kadar iyidir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kabir kazdığınız zaman geniş, derin kazın ve kötü komşulardan uzak tutun.»

Kabir iyi kimselerin civarında kazılır.

Çünkü tıpkı diriler gibi ölüler de kötü komşudan rahatsız olurlar.

⁂

Ölü sahiblerine ta'ziyede bulunmak da sünnettir.

Çünkü bu, İslâmî haklardandır.

Hadisde şöyle buyurulmuştur:

«Kim bir ölü sahibine başsağlığı dilerse onun gibi ecir alır.»

Ta'ziye: Güzel öğütlerle cenaze sahibini teskin etmek ve onun büyük bir sevaba nail olacağını bildirmektir.

Şerhu'l-Mesâbih'de şöyle geçer:

«Ta'ziye: (Allah ecrini çoğaltsın, sabırlar versin, ölünü bağışlasın!) demektir.»

Ta'ziyede bulunan kişi cenaze sahibinin elini sıkar. Bu, onun kalbindeki kederi dindirir.

Cenaze sahibi (lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-aliyyil-azîm»i çokça söyler.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu emretmişlerdir.

⁂

بسم الله الرحمن الرحيم

من محمد رسول الله الى معاذ بن جبل سلام عليك اما بعد فان اموالنا واولادنا واهالينا من مواهب الله تعالى الهنيئة ومن عواريه المستودعة نمتع بها الى ايام معدودة ثم يقبضها الى اجل مسمى فحقه فى ذلك الشكر اذا اعطى والصبر اذا ابتلى وقد كان ابنك من مواهب الله الهنيئة وعواريه المستودعة قد متعك به فى سرور وغبطة ثم قبضه الى اجر وحسنة فلا تجزع فيحبط جزعك اجرك فانه لو كشف عن ثواب مصيبتك لصغرت عليك مصيبتك فتنجز موعود الله بالصبر والسلام

«Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın elçisi Muhammed'den Muâz bin Cebel'e.

Bundan sonra, (şunu iyi bil ki) : Mallarımız, çocuklarımız ve ailelerimiz Allah'ın bize bahşettiği kıymetli hediyelerinden, yanımıza bıraktığı emanetlerindendir. Sayılı günlere kadar onlardan faydalanırız.

Sonra eceli gelince onları bizden belirli bir zamana kadar alır.

Bunlar verildiğinde şükredilir, alındığında da sabredilir.

İşte senin oğlun da Allah'ın sana verdiği güzel bağışlardan, yanında bıraktığı emanetlerdendir. Sevinç ve gıbta içinde seni onunla faydalandırmıştır.

Sonra büyük bir ecir ve sevab karşılığında onu senden almıştır.

Sakın üzülmeyesin ki bu üzüntün ecrini heder eder.

Eğer karşılaştığın bu musîbetin karşılığı sana gösterilse, bu musîbetin gözüne hiç gelmez (küçümsersin).

Onun için, karşılığında Allah'ın sana va'dettiği (sevabı) sabır ederek hak et! Vesselâm...»

⁂

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) vefât ettiği zaman şöyle bir ses duydular:

«Allah her musîbete yapılan sabrın karşılığını verecektir. Her yok olanın yerine birini var ederek dolduracaktır. Her fevt edeni tazmin edecektir.

Sadece Allah'a güvenin, yalnız O'ndan umun!

Gerçekten felâkete uğrayan, sabrın sevabından mahrum olandır!»

⁂

Câhiliyet insanlarının yaptıkları gibi yanaklarına vurarak, döğünerek, üst başını yırtarak ağlamaktan kaçınmak da sünnettendir.

Yas tutmak için başını da traş etmez.

Çünkü eski Arablar yakınlarından biri öldüğü zaman, saçlarını traş ederdi. Acemler de saçlarının bir kısmını traş ederlerdi.

Ebû Mûsa'dan (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«(Bir yakını öldüğü zaman) başını traş eden, yüksek sesle ağlayan ve yakasını yırtan kişiden berîyim!»

Çünkü bütün bunlar câhilliyet âdetindendir.

Hadîsde şöyle buyurulmuştur:

«Musîbet anında dizlerine vurmak, sevabı heder eder.»

Haberde vârid olmuştur:

«Bağırıp çağırmak sûretiyle ağlamak, câhiliyet işidir. Bağırıp çağırarak ağlayan kadının yanında bulunmayın. O ağlayışını dinlemeyin. Çünkü o ve dinleyicisi, Allah'ın lânetindedir. Ölünün iyiliklerini anlatmayın. Çünkü melek (bunlar anlatılırken) kabirde onu kımıldatarak (dürterek):

«Sen onların anlattıkları gibi misin?» der.

⁂

Ölüyü acıyarak, üzülerek, karşılaşacağı durumları hatırlayarak ağlamakta hiçbir beis yoktur.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) oğlu İbrahim öldüğü zaman, üzülmüştür ve ağlamıştır.

Abdurrahman bin Avf ona:

«Sen ağlıyorsun, ey Allah'ın elçisi!»

Cevaben şöyle buyurdular:

«Göz yaşarır. Kalb mahzun olur. Rabbimizin hoşnut olmayacağı bir şeyi demeyiz. Ey İbrahim, biz firâkına çok üzgünüz!»

(Yâni, ey Abdurrahman! Bu ağlamak yasak değildir; yakaları yırtmak, dövünmek sûretiyle ağlamak kabilinden değildir. Yasak olan, o tür ağlamaktır. Yoksa böyle üzülüp sessizce ağlamakta hiçbir sakınca yoktur, demek istemişlerdir.)

⁂

Müslümanlardan ölen kimse hakkında mü'min olduğuna ve iyi kimse olduğuna şehâdet eder. Belki Allah onların hüsn-ü şehâdetini kabûl eder de o mevtâ hakkında bilmedikleri (günahları da) bağışlar.

Bu kelimenin, (nâkatullahi) kelimesinde olduğu gibi, Allah'a izâfe edilmesi teşrif içindir. Yâni, onların yapacakları şehâdet Allah indinde makbuldür, demektir.

Bir mevtâ, Peygamber Aleyhisselâm'ın yanında övüldü. Cebrail Aleyhisselâm gelip şöyle buyurdu:

«Ey Muhammed, arkadaşınız dedikleri gibi değildir! O alenen şunu yapardı. Fakat gizli olarak da bunu yapardı. Lâkin Allah onları dediklerinde doğruladı ve onun hakkında bilmediklerini de bağışladı.»

Hz. Enes'den (R.A.):

«Bir cenazenin yanından geçtiler; hakkında iyi konuştular. Peygamber Aleyhisselâm: **«Vecebet = sâbit oldu»** buyurdu. Hz. Ömer (R.A.):

«Vecib (sâbit) olan nedir?» diye sorunca, şöyle buyurdular:

«Bunun hakkında iyi konuştunuz! Ona Cennet vâcib oldu. Ötekinin hakkında kötü konuştunuz, ona da Cehennem ateşi vâcib (sâbit) oldu. Siz yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz!»

Diğer rivâyet: **«Yeryüzünde siz Allah için şâhidlersiniz!»** şeklindedir.

(el-Mesâbih ve şerhinde zikredilmiştir.)

***

Kişi, cenaze yıkamayı bir fırsat bilmelidir.

Çünkü ruhdan arınmış cesedi görmek kişiye te'sirli bir öğüt verir.

Peygamber Aleyhisselâm, Ebû Zer'e (R.A.) hitaben şöyle buyurmuşlardır:

«Ey Ebû Zer, kabirleri ziyaret et; ki, âhireti hatırlarsın.

Ölüleri yıka! Çünkü ölülerin cesedini mualece etmek bir öğüttür! Namazlarını kıl. Belki bu seni mahzun eder. Mahzunlar Allah'ın göl gesindedir.» (Şerhu'l-Huteb)

Hadîsde şöyle vârid olmuştur:

«Kim ölüyü yıkarsa, kefenlerse, tahnît edip namazını kılarsa, kal

rine gömerse, onda gördüğü ayıp ve kusurları kimseye ifşâ etmezse, annesinin kendisini doğurduğu günde olduğu gibi, günahlarından sıyrılır.»

Şehid husûsunda sünnet olan, yaraları, kanları ve üstündeki elbiseleri ile yıkanmadan gömülmesidir! Yalnız üstündeki kaba ve kalın elbiseler çıkarılır.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Uhud'da şehid düşenlerin böyle yıkanmadan, elbiseleri, kan ve yaraları ile defnedilmelerini emretmiştir. Diğer şehidler hakkında da aynı emri vermiştir.

⁂

Cenazenin namazını kılmak için ardından gitmek de sünnettir.

Müslümanın diğer müslümanlar üzerinde bulunan haklarından birisi de budur.

Cenazenin ardından gitmek kişiye büyük bir öğüt etkisi yapar.

Cenazenin arkasından gider önünden değil!

Hadîsde buyurulmuştur:

«Cenazenin ardından yürüyenin fazileti, farz namazın nâfileye olan üstünlüğü gibidir!»

⁂

Tabutun dört yanından tutmak da sünnettendir.

(Yâni sıra ile tabutun iki önünde, iki de arkasında olan kollarından tutar. Sonra diğer müslümanların da tutması ve taşıması için bırakır.)

Hadîs-i şerîfde:

«Kim tabutun dört tarafından, Allah'a îman ederek (gösterişten uzak durarak) ve sevabını da yalnız Allah'dan bekleyerek tutup taşırsa, Allah onun kırk büyük günahını düşüverir» buyurulmuştur.

el-Kâfi'de der ki:

«Kim kırk adım cenazeyi taşırsa kırk büyük günahı afvedilir» buyurulmuştur

Tabutun içinde kâfir olsa dahi cenazeye kalkmak sünnettir.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Ölüm büyük bir olaydır: Onun için cenazeyi gördüğünüz zaman ayağa kalkın! Şöyle deyin: İşte bu, bize, Allah'ın ve Resûlünün vaad ettiğidir. Allah da Resûlü de doğru söylemiştir. Allah'ım, teslimiyetimizi arttır!»

Cenazeyi görüp de kalkmayan kimsenin bu tutumu kalbinin katılığına delâlet eder.

Şerhu'l-Mesâbih'de anlatıldığına göre, buradaki kalkmaktan murat kalbin kımıldaması ve ibret alıp hâlinin değişmesidir; yoksa ayağa kalkmak değildir.

Hz. Ali'den (K.V.) rivâyet edildiğine göre, Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Cenazeyi gördüğü zaman kişi kalkar, sonra oturur.»

Buna göre, cenazeyi görünce kalkmak mendubdur, kalktıktan sonra oturmak da câizdir.

Zeynü'l-Arab:

«Cenazeye kalkmak cumhur-u ulemâya göre mekruhtur.»

Bunun müstehab olduğunu sadece **«et-Tetümmetü lil-Ehâdisi's-Sahiha»**'nın müellifi söylemiştir.

Cumhur-u ulemâya göre bu husûsda vârid olan hadislerin bütünü mensuhdur.

İmâm Şâfii'ye göre cenazeye kalkmak sünnettir. Bize (bizim mezhebimize) göre cenazeye kalkılmaz. **et-Tahâvî**'nin **«Şerhu'l-Âsâr»**'ında böyle zikredilmiştir.

⁂

Cenazenin arkasında (giderken) çokça tesbih ve tehlil okur.

Gülmez ve dünya kelâmından hiçbir şey konuşmaz. Sağa sol bakmaz.

Çünkü bu gibi davranışlar kalbi karartır.

Şöyle der:

اَللهُ اَكْبَرُ اللهُ اَكْبَرُ اَشْهَدُ اَنَّ اللهَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ

سُبْحَانَ مَنْ تَعَزَّزَ بِالْقُدْرَةِ وَالْبَقَاءِ وَقَهَرَ الْعِبَادَ
بِالْمَوْتِ وَالْفَنَاءِ

(Allahü ekber. Allahü ekber. Eşhedü ennellahe yuhyî ve yümiytü ve hüve hayyün lâ yemûtü.

Sübhâne men teazzeze bilkudreti vel-bekai ve kahril ıbâdi bil-mevti vel-fenâi)

⁂

Cenazenin ardında yüksek sesle konuşmaz.

Çünkü cenaze merasimi haşr gününe benzemektedir. Allah Teâlâ Tâhâ sûresinde:

«Çok esirgeyici Allah'ın heybetinden artık sesler kısılmıştır!» buyurmuştur.

Seslerin kısılması demek, ses sahiblerinin sükûneti ve tezellülü demektir. Zira onlar Rahmân'ın müsaadesi olmadan konuşamıyacaklardır.

Şerhu'l-Vikaye'de der ki:

«Cenaze teşyi' edilirken yüksek sesle zikir yapılmaz. Kur'ân okunmaz. Çünkü bu gibi davranışlar kitab ehlinin âdetidir. Onlar yüksek sesle okurlar.»

⁂

Cenazeyi daima gözünün önünde tutar. Çünkü en büyük ibret ve öğüt levhasıdır o.

Bu sebeble **Ebû Hanife** (rahımehullah) şöyle demiştir:

«Cenazenin ardından sessizce yürümek daha sevimli bir davranıştır.»

İmâm Şâfii (rahımehullah) der ki:

«Cenazenin önünde yürümek efdaldır. Çünkü onlar şefâatçidirler. Şefâatçi olan kimsenin önde yürümesi âdettir.»

Bâzı büyük zâtlar cenazede bulunurlardı ve birkaç gün üzgün dururlardı. Üzgünlükleri yüzlerinden belli olurdu.

⁂

Cenazeyi götürürken acele etmek sünnettendir. Hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Cenazeyi sür'atli götürün. Eğer hayırlı kişi ise onu bir an önce yerine getirmekle ona iyilik yapmış olursunuz. Bunun dışında bir vasıf taşıyorsa, onu yerine yerleştirmekle bir an önce boyunlarınızı onu taşımaktan kurtarmış olursunuz!»

Ebû Saîd'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

«Cenaze konup da insanlar taşımak için boyunlarına aldıkları zaman, eğer iyi kimse ise şöyle der:

— Beni çabuk götürün!

Eğer sâlih kişi değilse, şöyle der:

— Eyvah! Beni nereye götürüyorsunuz?

Onun bu feryâdını insan hariç her şey duyar. Eğer insan duysaydı düşüp bayılırdı!»

Ehl-i keşf der ki:

— Bu gerçektir. Cemâdât bile konuşur, tesbih getirir, hakikati haykırır. Fakat gözlerinde (gaflet) perde(si) olanlar bunu göremezler ve anlayamazlar. (Şerhu'l-Meşârık)

⁂

Ölünün başında Fâtiha sûresini, ayak ucunda ise Bakara sûresinin başlangıcı olan (elif lâm mîm)'i (el-muflihûn)'a kadar okumak müstehabdır.

⁂

Kâfirin cenazesine karşı bakmak mekruhtur. Hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Kâfirin önünde, elinde ateş kıvılcımı bulunan bir şeytan vardır.»

⁂

... Cenaze namazında, ölüye özel olarak duâ etmek sünnettendir. (Yâni onun azâbdan ve âhirette karşılaşacak olduğu zor durumlardan kurtulması, felâha ermesi için duâ etmek gerekir.)

Ebû Hüreyre'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Ölünün namazını kıldığınız zaman ona ihlâs içinde duâ edin!»

Şerhu'l-Mesâbih'de böyle kaydedilmiştir.

Eğer ölü âkıl-bâliğ ise şöyle duâ eder:

«Allah'ım, onu bağışla, onu esirge, ona âfiyet ihsân et, onun günahlarından geçiver!»

Şâyet çocuk ise şöyle duâ eder:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا ذُخْرًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا مُشَفَّعًا

(Allahümmec'alhü lenâ feratan. Allahümmec'alhü lenâ zuhren. Allahümmec'alhü lenâ şâfian müşaffian)

«Allah'ım, bunu bizim için bizden önce gitmiş hayır kıl. Allah'ım, bunu bizim için bir hazine kıl. Allah'ım, bunu bizim için bir şefâatçi, şefâati kabûl edilmiş (kişi) kıl).»

Ölen kimse sâlih kişi ise, kendisinin de sâlih olarak ölmesi için duâ eder.

Dâru'l-Beka'ya cenazeyi tevdi ederken, ona hâlisane duâ eder ve iyi kimse ise şefâatini bekler. Hadîsde:

«Kula verilecek ilk mükâfat, cenazesinde bulunan kimsenin afvedilmesidir» buyurulmuştur.

⁂

Cenaze namazını kılacak kimselerin sayısının kırk olması müstehabdır.

Çünkü hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Ölen herhangi bir müslümanın cenazesini Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kırk kişi kılarsa, Allah onları onun hakkında şefâatçi kılar.»

el-Kunye'de der ki:

— **Eğer cemâat yedi kişi olursa, biri imam olur. Üç kişi onun arkasında durur. İki kişi de o üç kişinin arkasında durur. Bir kişi de en**

arkada durur. Böylece üç saf yapmış olurlar. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Cenazesinde üç saf hâlinde namaz kılınan, mağfiret olunur.»

⁂

Ölü defnedilmeden dönmemek sünnettendir.

Hadis-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Kim cenaze namazı kılarsa bir kırat (dirhemin altıda biri) alır. Kim de defnedilene kadar ardından giderse iki kırat alır. İki kıratın en küçüğü Uhud gibidir.»

Cenaze namazını kıldıktan sonra, definden önce mutlaka evine gitmesi gerekiyorsa, o zaman sahibinden izin almalıdır. Zira Peygamber Aleyhisselâm bunu emretmişlerdir.

⁂

Ehl-i kitaba muhalefet etmek için, cenaze omuzlardan indirilip yere konduktan sonra oturmak sünnettendir.

Çünkü onlar defnedilinceye dek ayakda dururlar.

Definde sünnet olan kıbleye karşı çevirip yatırması ve kabre koyan kişinin şöyle demesidir:

بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ

(Bismillâhi ve alâ milleti Resûlillâh.)

«Allah'ım, bu kulundur, kulunun oğludur. Kadın kulunun oğludur. Sana misafir geldi. Senden daha iyi ağırlayıcısı yoktur! Dünyayı ardında bırakmıştır.

Allah'ım, beraberinde getirdiğini, dünyada bıraktığından daha iyi eyle! Onu, peygamberin Muhammed'e (sallâllahü aleyhi ve sellem) katıver!»

Ve yine şöyle der:

«Ey âlemlerin rabbi olan Allah'ım! Bunu sana emanet ediyoruz Onu ateşten kurtar ve uzaklaştır! Yaratmış olduğun şeyin şerrinden de kurtar!

Allah'ım, rûhuna gök kapılarını aç! Soru anında dilini sâbit kıl (Şaşırtma!) Onun her iki yanından da yeri uzak tut!»

Toprak örtmek için ilk def'a küreği alırken şöyle der: (Bismillâhi), ikincisinde: (el-mülkü lillâhi), üçüncüsünde: (el-kudretü lillâhi), dördüncüsünde: (el-izzetü lillâhi), beşincisinde: (el-afvü vel-ğufrânü lillâhi), altıncısında: (errahmetü lillâhi) der.

Sonra Rahmân sûresindeki:

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٦﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ

(Ve yebka vechü Rabbike zül-celâli vel-ikram)

Âyetiyle, Tâhâ sûresindeki:

Minhâ halâknâküm ve fiyhâ nüıydüküm ve minhâ nuhricüküm târaten uhrâ) âyetini okur.

⁂

Kitab ehlinin kabristanından geçerken Cum'a sûresindeki:

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

(Zeamelleziyne keferû en len yüb'asû kul belâ ve rabbî letüb'asunne sümme letünebbeünne bimâ amiltüm ve zâlike alellahi yesîr...) âyetini okumak müstehabdır.

Sonra şöyle der:

«Şehâdet ederim ki, Allah hem diriltir, hem öldürür. Ölümden sonraki kötü durumlardan Allah'a sığınırım!»

Kim, yukarıda geçen âyeti kerîme ve duâları müslümanların kabrinde okursa, yeryüzünde bulunan ölüler sayısınca Allah ona sevab yazar. (Vehb bin Münebbih)

Zuhretü'r-Riyâd'dan:

— Vehb bin Münebbih şöyle demiştir:

«Kim, bir kabrin yanında:

بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ

(Bismillâhi ve alâ milleti Resûlillâhi) okursa, Allah o kabirde yatan ölüden tam kırk yıl azâbı kaldırır.»

Kabirde şu duâyı okumak müstehabdır:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَا يَبْقٰى كُلُّ شَيْءٍ اِلَّا وَجْهَهُ وَلَا يَدُوْمُ
اِلَّا مُلْكُهُ وَاَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ
لَهُ اِلٰهًا وَاحِدًا اَحَدًا صَمَدًا فَرْدًا وِتْرًا لَمْ يَتَّخِذْ
صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ جَزَى اللّٰهُ مُحَمَّدًا النَّبِيَّ عَنَّا مَا هُوَ اَهْلُهُ

(Elhamdü lilâhillezî lâ yebka küllü şey'in illâ vecheh. Velâ yedûmü illâ mülkeh. Ve eşhedü en lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerike leh. İlâhen vâhiden ehaden sameden ferden vitren lem yettehiz sâhibeten velâ veleden lem yelid ve lem yûled ve lem yekün lehû küfüven ehad. Cezâllahü Muhammeden ennebiyye annâ mâ hüve ehlüh)

Ölü defnedilirken şu yedi sûre ile şu duâyı okumak müstehabdır.

Yedi sûre şunlardır:

(Fâtiha, Muavvizeteyn, İhlâs, izâ câe nasrullahi, kul yâ eyyühel kâfirûne, innâ enzelnâhü fî leyletil kadri)

Adı geçen duâ da şudur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيْمِ وَاَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِيْ هُوَ قَوَامُ الدِّيْنِ وَاَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِيْ يَرْزُقُكَ بِهِ الْعِبَادَ وَاَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِيْ قَامَتْ بِهِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ بِهِ اَعْطَيْتَ وَاِذَا دُعِيْتَ بِهِ اَجَبْتَ رَبَّ جِبْرَائِيْلَ وَمِيْكَائِيْلَ وَاِسْرَافِيْلَ وَعَزْرَائِيْلَ بَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ وَارْحَمْنَا وَاِيَّاهُ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

(Allahümme innî es'elüke bismikel-azîm. Ve es'elüke bismikellezî hüve kıvâmüd dîn. Ve es'elüke bismikellezî yurzeku bihil-ibâd. Ve es'elüke bismikellezî kamet bihissemâvâti vel-ard. Ve es'elüke bismikellezi tuhyî bihî ve tümiytü bihil-mevtâ. Ve es'elüke bismikellezî izâ süile bihî a'teyte ve izâ düiyte bihî ecebte.

Rabbe Cebrâile ve Mikâile ve İsrâfiyle ve Azrâile yâ bedîas-semâvâti vel-ard. Yâ zel-Celâli vel-ikrâm.

Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin. Vağfir lenâ ve lehû verhamnâ ve iyyâhü bi rahmetike yâ erhamer râhımîn...)

⁂

Ölünün velisi henüz birinci gecesi geçmeden önce bir şey tasadduk eder.

Şâyet verecek bir şey bulamazsa, iki rek'at namaz kılsın. Her rek'atında Fâtiha, bir kere Âyetü'l-Kürsî ve on kere elhâkümüttekâsür sûresini okur. Namazdan fâriğ olunca da şu duâyı yapar:

«Allah'ım, bu namazı kıldım. Onunla benim ne istediğimi biliyorsun. Onun sevabını falan kimsenin rûhuna gönderiyorum, sen ulaştır!»

Böyle yaparsa Allah ona çok sevab verir. Nûr verir. Derece, hasene ve şefâat verir.

Ölü toprağa girdikten sonra yedi gün tasaddukta bulunur. Her gün mümkün olan bir şey verir. Bu da müstehabdır.

⁂

Cenaze evine yemek hazırlayıp göndermek de müstehabdır. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm, amcası Hz. Hamza (R.A.) Uhud harbinde şehid düştüğünde, kendi aile efrâdına şöyle buyurmuştur:

«Onun ehli için yemek yapın (götürün), çünkü onlar meşguldürler.»

«Sen bunu yasak etmemiş miydin ey Allah'ın elçisi?» diye sordular.

Şöyle buyurdu:

«Ben riyâ ve sum'ayı yasak ettim!»

Abdullah bin Ca'fer'den (R.A.):

— Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) Ebû Ca'fer ibni Ebî Tâlib'in vefâtını duyunca şöyle buyurdu:

«Ca'fer'in ev halkına yemek yapın! Çünkü başlarına, kendilerini meşgul edecek şey gelmiştir.» (el-Mesâbih)

⁂

Kabirlerin başına üstü yazılmış tahtaların dikilmesi mekruhtur. Çünkü bunların ölülere hiçbir faydası yoktur.

Belki de — buna râzı olmuşsa — onun yüzünden azâba uğrar. Tıpkı fazilet ve menâkıbından bahsedildiği zaman azâba uğradığı gibi.

Yalnız sağlığında övülmesinden hoşlanan kimselere mahsûsdur bu.

Yoksa, sağlığında övülmekten hoşlanmayanların, öldükten sonra — sırf başkalarına ibret ve nasihat olması için — menkıbelerinin anlatılmasında hiçbir sakınca yoktur.

⁂

Mezarın çamurla sıvanması ve kireçle süslenmesi mekruhtur.

Üzerinde, içinde namaz kılınacak mescidin inşâ edilmesi de mekruhtur.

Üzerine çadır veya içinde ikamet edilecek veya kabre gölge olacak bir kubbenin yapılması da mekruhtur.

Çünkü ölüyü ancak ameli gölgeleyebilir. Üzerine yapılacak kubbe, türbe ve benzeri şeylerin ölüye hiçbir faydası yoktur.

Kabirin her iki ucuna tahta dikmek, taş koymak sûretiyle kabr tanıtacak bir alâmet yapılmasında hiçbir sakınca yoktur.

Çünkü bunlar kabir işaretleridir. Bunları gören kişi onun kabir olduğunu anlar. Çiğnemez ve üstelik içindekine bir Fâtiha okur, duâlar eder.

Kabir ziyareti :

Müslümanların kabrini ziyaret etmek sünnettir.

Bundan maksad, dirinin ibret almak, ölünün de kendisine yapılacak duâdan yararlanmak sûretiyle her iki tarafın elde edeceği manevi yarardır.

Ziyaretçi orada yatan kimselerin nasıl toprakla bir olduğunu, nasıl çürüyüp eridiğini, bir gün kendisinin de öyle olacağını düşünerek ibret alır.

Bir fakih Ömer bin Abdül'aziz'i ziyaret etmiş. Onu soluk yüzlü görünce şaşırmış. Halife bunun farkına varınca şöyle konuşmuş:

«Bunda şaşılacak ne var ki? Üç gün sonra kabrime konulduğum zaman gözlerim yerinden çıkacak, yanaklarımın üstüne akacak, dudaklarım şişecek, ağızdan irin akacak, ağız şişecek, boğazımdan kanlar gelecek!

İşte asıl şaşılacak ve hayret edilecek husûs budur! Bunları düşünüp ibret almak lâzım!»

Hâtem el-Esam:

«Kim bir kabristandan geçip de kendini düşünmez, içindekilere duâ etmezse, kendi nefsine hıyânet etmiş sayılır.»

Hz. Osman (R.A.) kabristandan geçtiği zaman sakalı ıslanıncaya kadar ağlardı.

Ona sordular:

«Bize Cenneti ve Cehennemi anlattığın zaman ağlamıyorsun da kabristandan geçerken neden durup ağlıyorsun?»

Cevab verdi:

— Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum:

«Kabir, âhiret konaklarının ilkidir! Kim ondan kurtulursa gerisi ona pek kolay gelecektir. Kim ondan kurtulamazsa ondan sonra daha çetini ile karşılaşacaktır.»

Süfyân der ki:

«Kim kabri çok hatırlarsa, onu Cennet bahçelerinden bir bahçe

olarak bulur. Kim onu hiç düşünmezse, onu Cehennem çukurlarından bir çukur olarak bulur.» (Şerhu'l-Huteb)

⁂

Müslümanların kabrini ziyaret eder.

Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«Size kabir ziyaretini yasaklamıştım. Dikkat edin: Kabirleri ziyaret edin ve (oraya gittiğinizde) çirkin sözde bulunmayın!»

Bu, erkeklerin hakkındadır. Kadınların kabir ziyaret etmelerine gelince..

Hz. Peygamber'in (sallâllahü aleyhi ve sellem) kabir ziyaret eden kadınlara lânet ettiği rivâyet edilmiştir.

Bâzılarına göre, bu, kabir ziyaretine müsaade etmezden önce idi.

Âlimlerden bâzıları da, kadınların sabır ve tahammülleri az olduğu için kabir ziyaret etmelerini mutlak sûrette kerih saymıştır.

Kadınların cenazeye çıkmalarına asla müsaade edilmemiştir. (**Zeynü'l-Arab**'da böyle zikredilmiştir.)

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) akrabası olsun - olmasın, mü'minlerin kabirlerini ziyaret ederdi.

⁂

Kabir ziyaretinde sünnet olan abdest alıp iki rek'at namaz kılmaktır.

Kıldığı bu namazın bir rek'atında bir Fâtiha, bir Âyetü'l-Kürsî ve üç İhlâs okur. Sonra sevabını ölüye bağışlar.

Sonra sükûnet ve vakar üzere yürür ve şöyle selâm verir:

وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ

رَحِمَ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَالْمُسْتَأْخِرِينَ مِنَّا أَنْتُمْ

لَنَا سَلَفٌ وَنَحْنُ لَكُمْ تَبَعٌ

Rahımehullahül-müstakdimiyne minküm vel-müste'hıriyne minnâ. Entüm lenâ selefün ve nahnü leküm tebeun. Ve innâ inşâellahü biküm lâhıkûn.

Nes'elüllahe lenâ ve lekümül âfiyete)

«Ey müslüman ve mü'minler diyarının ehli, selâm üstünüze olsun! Allah sizden olup (bizden) önce gidenleri ve bizden de (ardınızdan) sizden sonra gidenleri esirgesin.

Siz bizden önce gittiniz. Biz de size tâbi olup ardımızdan geleceğiz. Biz şübhe yok ki — inşâallah — size katılacağız!

Allah'tan bize ve size âfiyet dileriz.»

Şerhu'l-Mesâbih'de der ki:

«Ölülerle dirilere birden duâ etmek gerektiği zaman önce dirilere duâ edilir, sonra ölülere. Az önceki duâ buna delil olarak gösterilebilir.»

Sonra doğru oturup Yâsîn sûresini veyahut bildiklerini okur.

Şunu da iyi bil ki, İmâm Ebû Hanife (rahımehullah) kabirlerde Kur'ân okumayı kerih görmüştür. İmâm Muhammed «beis yoktur» demiştir.

Muhtar olan görüş budur. Musannifin de fikri bu merkezdedir.

İmâm Gazâlî «İhyâ»'da der ki:

«Kabir ziyaretinde müstehab olan şudur:

Arkasını kıbleye, yüzünü de kabre karşı çevirip durur, selâm verir. Kabre el sürmez, onu öpmez ve dokunmaz. Çünkü bu gibi davranışlar hristiyanların âdetidir.»

Sonra tesbih okur. Ölüye duâ eder. Ondan sonra dönüp gider.

⁂

Hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Bir adam dünyada tanıdığı insanın kabrine gidip selâm verirse, kabirde olan da onu tanır ve selâmını alır.»

Bu sebebledir ki, İbni Ömer yanından geçtiği her kabirde durup selâm verirdi.

Nâfi' anlatıyor:

«İbni Ömer'i (R.A.) belki yüz def'a gördüm. Peygamber Aleyhisselâm'ın kabrine gelip durdu ve şöyle selâm verdi:

(Esselâmü alen nebiyyi, esselâmü alâ ebî bekrin, esselâmü alâ ebî) (Bununla babası Hz. Ömer'i (R.A.) kasdetmiştir.)

Ondan sonra ayrılıp gitti.»

Yine Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur:

«Herhangi bir kimse din kardeşinin kabrini ziyaret edip yanında oturursa, orada yatan mutlaka onu tanır ve oradan kalkıp (gidinceye kadar) onun selâmını alır.» (Ravadatü'n-Nâsihîn)

Bundan murad, selâmını, konuşan dille değil de hâl dili ile alır, demektir.

Amelleri kesilen kimselerin kendilerine selâm verecek kimselerin gelip selâm vermelerini ve onların sevabını alarak sevaba girmelerini özlediklerine dair haberler vârid olmuştur. İşte kabirde yatanların lisân-ı hâl ile selâm aldıklarına bu en büyük delildir.

⁂

Diğer bir hadis-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Kim kabristandan geçerken on kere (kul huvallahü ehad) sûresini okursa, sevabını da orada yatanlara bağışlarsa, Allah orada yatanlar sayısınca ona ecir verir.»

Ahmed bin Hanbel:

«Kabristana girdiğiniz zaman, Fâtiha, Muavvizeteyn ve İhlâs sûrelerini okuyunuz; sevabını orada yatanlara bağışlayınız. Onlara bu sevab mutlaka ulaşır.» (Şerhu'l-Huteb)

«Yâsîn» sûresini kabirlerde okumak müstehabdır. Bu, meşhur hadîsle sâbit olmuştur. Bu husûsdaki hadîs-i şerîf:

Hz. Enes'den (R.A.):

«Kim kabristana girip de «Yâsîn» sûresini okursa, Allah o gün oradakilerin (azâbını) tahfîf eder, okuyana da kabristanda bulunanların sayısınca sevab verir.»

Gene Hz. Enes'den (R.A.):

«Kim Âyetü'l-Kürsî'yi okuyup da sevabını kabir ehline bağışlarsa, Allah her mevtânın kabrine meşrıkdan mağribe kadar kırk nûr sokar. Kabirlerini genişletir. Her ölünün derecesini yükseltir ve okuyucuya da altmış peygamber sevabını verir. Allah her harfine karşılık bir melek görevlendirir. (O melek) onun için kıyâmete kadar tesbih eder.»

Gene Hz. Enes'den (R.A.):

«Kim mevtâların ziyaretine giderse, kabristanda bir Fâtiha, üç İhlâs, bir de elhâkümüt tekâsür (sûresini) okursa, Kur'ân'ı onikibin kere okumuş gibi olur.»

Ravdatü'l-Müttakîn'de böyle zikredilmiştir.

Pabuçları ile kabri çiğnememek de sünnettendir. Çünkü Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bunu kerih görmüştür.

Mutlaka kabristanda yürümesi gerekiyorsa, o takdirde yalınayak yürür. Çünkü kabirde yalınayak yürümek müstehabdır.

Yürürken onlara duâ eder ve onlar için Allah'tan mağfiret diler.

Hz. Peygamber (sallâllahü aleyhi ve sellem) bir adamın kabirde pabuçları ile yürüdüğünü görünce, pabuçlarını çıkarmasını emretmiştir.

Bu da gösteriyor ki, yalınayak kabirlerin üstünden geçmesi câizdir. Yalnız, geçerken onlara duâ eder.

Hezâne'de anlatıldığına göre, bâzıları şöyle demiştir:

«Kur'ân okuyarak, tesbih çekerek ve ölülere mağfiret dileyerek kabirlerin üstünden geçmekte hiçbir sakınca yoktur.»

Hattâ, Kunye'de kaydedildiğine göre, **İmâm el-Veberî** şöyle demiştir:

«Kabir tavanları, tıpkı ev tavanları gibidir; üstüne çıkmakta bir sakınca yoktur.»

Lâkin bu Şemsü'l-Eimme'nin: «Kabirin üstünden geçmek mekruhtur» görüşüne muhalifdir.

İbni Mes'ûd'dan (R.A.):

«Ateş kıvılcımına basmam, bence kabirin üstünden geçmekten daha ehvendir.»

Ali et-Tercümânî:

«Kabrin tavanı içindeki ölünün hakkı olduğu için, çiğnenmesi günahtır.»

∴

Ölen müslümanları daima hayır ile yâd etmek sünnettendir.

Çünkü Peygamber Aleyhisselâm bunu emretmiştir:

«Ölülere sövmeyin! Çünkü onlar (zaten) yaptıklarının karşılığını görmüşlerdir.»

Ama yukarda geçen:

«Kötü olarak anlattığınız kimse için ateş vâcib olmuştur» hadisi ne gelince!.

Bu, sövmek yasak edilmezden önce idi.

Müslümanlara sövmek yasaktır. Ama kâfirlere, münâfıklara ve hayâ etmeden açıkça kötü bid'at izhâr edenlere sövmek ve onları kötü olarak anmakta hiçbir beis yoktur.

Bir görüşe göre: «Şu kötü olarak andığınız kimse için ateş sâbit olmuştur!» sözü buna mahmûldür.

Buradaki sövmekten maksad, kötü anmaktır. **Şerhu'l-Mesâbih'de** böyle zikredilmiştir.

Peygamber Aleyhisselâm yine şöyle buyurmuştur:

«Ölülere sövmeyin; ki, dirileri rahatsız edersiniz!»

Yâni, çocuklarını, yakınlarını ve dostlarını rahatsız edersiniz, demektir.

Hz. Âişe'den (R. Anhâ):

— Resûlüllah'ın (sallâllahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu duydum:

«Ölülerinize sövmeyin. Onlara sövmek helâl değildir. Bu size yasak edilmiştir. Allah'tan korkun, bundan sakının!» (Hâlisatü'l-Hakaik)